14
19 Q
18 H

14 - [illegible] K 22.

Venera. D. Alberti

Magni Ex Cōuentu Coloniēsi fratrū Predicatoꝝ Archipresulis Ratisponēsis: Sūmi Philosophi: ac preclari Sacre Theologie doctoris: Moralissima in Ethicen Arist. cōmētaria: Per. V. P. Jo. Rōberch de Kyrspe elimatissima atqꝫ ad vnguē castigata. Jā primū i lucē edita. Cum Tripartito eiusdeꝫ fratris Reptorio.

Franciscus Angelus Pyseurēsis Ad lectorē.

Perlege lector opus. Magni ⁊ monumēta Sophoꝝ
Principis Alberti/que latuere diu
Grandia Nature: ⁊ Moꝝ Penetralia nosces
Que faciles aditus in tua vota dabunt.
Nanqꝫ Stagyrei preclara volumina fulgent
En oritur nitidis Nicomachia iubis
Phaenicēū caedant Prisci ⁊ precepta Solonis
Hoc duce: quū pateāt Atria magna Dei
Que modo quū proprio niteant candore Joānis
Auspicijs Romberch: dignius esse nequit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
4-13 G. 12

¶ F. Joan. Romberch de Kyrspe: Ordinis fratrū Predicato℞ Diui Dn̄ici Cōuentus Coloniēsis: Reuerēdis patribus
Jacobo Hochstrassen Sacre Theologie celeberrimo pfessori: bonar℞ artiū ꝛ vtriusqꝫ Phie magistro: Jurisqꝫ Pōti
ficij ꝛ legū ꝯsultissimo: Per Ciuitates Dyoceses ꝛ Prouincias Coloniēses/Moguntinas/ꝛ Treuerenses studiosissimo
heretice prauitatis inquisitori: Ac prudentissimo Priori Conuentus Coloniensis: ceterisqꝫ eiusdem cenobij patribus/
Prelato ꝛ maioribus suis summe venerandis. S. P. ꝛ promptam obedientiam.

Er magnā future frugis de me spem pres amplissimi forsan ꝯcepistis/vt in Capitulo ḡnali apud Neapo
lim in die Penthecostes anni quīdecimi post millesimum ꝛ quingētesimū celebrato/curaueritis me studio
Theologico in gymnasio nr̄o Agrippino deputari iri: totius pūincie in cetu Schletstatino eiusdē anni in
die Assumpte Christiparis v̄ginis assensu: Quāꝙ̄ inde Romā legatus p negocijs pūincie qbus mox expe
ditis a Rem̄o ordinis Magr̄o remanēdi exceperim mādatū: q̄tenus vna cū Reuerēdo inquisitore sententiā
ꝯ Caularē speculū Capneonis expeteremus: quā vbi post iteratas sepiusqꝫ iportunissime reiteratas solicitatiōes vide
remus in lōgū ab aduersarijs prorogari: nihil de sententia p nobis ex cause meritis diffisi: Reuerēdus Inqsitor parratore
apud iudices relicto ad Caplm̄ pūinciale: ad qd̄ sūmis erat istāijs vocat⁹ cū ire decreuissēt: a Reuerēdissimo ordinis
Magr̄o me in studēte ḡnale Theologie ad studiū Bononiēse assignari obtinuit. In Caplo v̄ro lanzutēsi quo abijt ra
tihabitionē patraturus: cuius facte nos postmodū Bononie certificauit. Hinc m̄tis lucubrationibus ꝛ vigilijs: extre
misqꝫ laboribus sic animū in Phie ꝛ Theologie studia intēdimus/is quandoqꝫ futurus essem quem optastis. At vbi
nobis relictā es minueret: neqꝫ promissam (quā ter missam significauit) reciperemus pecuniaꝫ nil ꝯsultius visuꝫ erat/
q̄ꝫ sic vacare l̄ris vt animū pariter imbueremus/ꝛ minātī penuriā occurreremus fortune: vn̄ nō mō nobis sat essemus
sed ꝛ p̄ie ꝛ rei publice pdessemus. Inter q̄ studia vbi logices Phie ꝛ aliar℞ disciplinar℞ libros non nullos recognosce
rem⁹: vt mēdis expurgati polytiores/q̄ꝫpluribusqꝫ (vt res ipsa mōstrat) legerent flosculis exornari nācissimur oppor
tunitatē Diui Alberti Ethicā/hactenus sub pulueribꝰ delitescētē obducto exautē fumo. Eo qdē libēti⁹ quo salubrior ei⁹
doctrina (in q̄ nos domus laurētiana ab vnguiculis ībuit) cōprobat̄. Ad istar itaqꝫ Prisco℞ y oēꝫ conatū ad morales
disciplinas terminādū cēsuere. Inter studia nr̄a Theologica qbꝰ piodū in Italia attigimus: hāc Cōmētationē in pclar℞
illud opꝰ Arist. de moribꝰ ad Nicomachū/ab iferis in lucē reuocare tētauimus: At facilis descēsus auerni: Sꝫ remeare
gradū superasqꝫ reuēdē ad auras. Hic labor h̄ opus est. Ea qppe tā pdifficilis nobis videbat̄: pūincia: ab icepto plies
deterruisset vetustissimū illō exēplar adeo/scabrosuꝫ/scripto℞ ignauia fedatū/corruptū/ꝛ d̄prauatū: vt vix l eo syllabā
cōpereris nō necessario radēdā/alter ādā/variēqꝫ mutādā. At amor in authorē/decus Cōuētus nr̄i/ꝛ cōis oiuꝫ vtilitas:
q bene beateqꝫ viuēdi normā cupiūt: qbꝰ h̄ opus cōmodissimū foret: ꝛ fiducia pāocinij vr̄i adeo labescentes ꝯsolidarūt
artus: vt a plusq̄ꝫ decē viris doctissimis tētatū opus mox tn̄ pus q̄ꝫ p̄mā trāsierint paginā relictū (teste exēplari) fidu
cia bona aggressi simus: Ideqꝫ laboris ipēdim⁹ eo nitcat cādore op⁹: vt mētē authoris (si diuinari licuit) in maiori saltē
pte videamur attigisse: Si que tn̄ nr̄am fugeriūt industriā ꝛ ingeniū/ne ad vnguem castigaremus: id copiaruꝫ penurie
que vnica dūtaxat nobis Ab Amadeo Scoto nobili mercatore: ciui Modoetiensi ad quoslibet solennes authores
Priscos ad lucem reuocare cupidissimo vt ꝛ Alberti Parua naturalia monstrant) presentata extitit: quā ab Archyti
po eque desumptā author forsan iret inficias donare: varijsqꝫ occupationibus quibus simul alios aliorum/ꝛ nostros
alijs ad eo℞ violentam importunitatem edenda curauimus. Cuꝫ tamen in eam plurimo℞ coiremus sententiam (qua
deuicti sumus) vt exemplar pro mea virili correctuꝫ calcographis legeremus: eos litteram docui/informaui/instruxi/
dubia resolui/breuia elōgaui/supflua resecaui/māca adieci/mēdas emēdaui/Titulos/Capita/apices/virgulas/comas/
pūcta/distinxi. Et cuꝫ neqꝫ sic absqꝫ mea p̄sentia sine erroribus excudi quisset: indices quotā quāqꝫ chartā plo excusaꝫ
reuidi/castigaui/ꝛ elimaui: vsqꝫ ad q̄rtū caput primi trac. q̄rti libri: Insup ptē sexti/ꝛ septimi ptē: atqꝫ totos octauū no
nū ꝛ decimū libros q corruptiores erāt sic absoluimus: Quoad vndecima Julij receperim l̄ras Reuerēdissimi patris
Eberhardi de Cliuis Sacre Theologie magr̄i: dignissimi Prioris pūincialis: nō minꝰ pbitate v̄tutū q̄ꝫ gn̄e nobilis: in
me pro sua humanitate beneuolētissimi: ex Caplo pūinciali manu ppria in hec verba scribētis. Charissime pr̄ Joānes
honesta v̄ra ꝯuersatiōe cōparastis vobis amicitiā patrū vestro℞ q volūt vos secū morari: q̄re Precipimus vobis sub
obediētia/q̄ citissime ad pūinciā redeatis ad ꝯuētū v̄rm Coloniēseꝫ: vbi vobis puidebit̄ de honesta pmotione. Et Re
uerēdus pr̄ Joā. de Tremonia sacre Theologie licētiatus ex eodem caplo binis scribit l̄ris. Charissime pr̄ Joā. de cōi
oium patrum cōuentus ꝯsensu estis Promotus in hoc Caplo ad rn̄dēdum pro prima forma quare redeatis cito: vnde
ꝯiectans me pro vestra humanitate potius Colonie promouenduꝫ q̄ꝫ vt bacchalaureatuꝫ in Theologia Bononie re
ciperem pro gradu ꝛ forma magisterij: iuxta Reuerēdissimi magr̄i ordinis licētiam in patētibus suis l̄ris: quibus pro
viribus tamē ibidem satisfeci precepto℞ meo℞ attestatione: Spontanee itaqꝫ Reuerendi Prouincialis p̄cepto ꝛ vr̄e
postulationi qua decuit Reuerētia satisfacturus Residuum Ethices Alberti p mea virili correctū impressoribus do
naui: quo℞ incuria vel crassa minerua siquā labē iduerit/piꝰ lector officiose absterget. Cōtra āt molestā detractato℞ ca
teruā Insignis nr̄i ꝯuētus doctissimos quosqꝫ oppono. Et p̄cipue te Caput oiuꝫ Jacobe Hochstrassen cui vna ꝛ pūbꝰ
ppterea hos labores nr̄os duximus ꝯsecrādos: q nō mō oium qui sese bonis l̄ris dedunt q̄ꝫ lubētissime patrocinemi
ni at speciatim id ipm iā maxie debeatis discipulo ꝛ filiolo quē hactenus pr̄no psequebamini fauore. Neminē qppe mi
Jacobe colēdissime in p̄sentiar℞ eque ac te viperijs obicē ponē morsibꝰ posse psuasuꝫ habemus: tū q: in oium discipli
nar℞ gn̄e es exq̄site versatus: tu etiā q ac alter Cato iter v̄tutes senueris acerrimus vitio℞: ꝛ officij auctoritate ꝛ doctri
nar℞ copia obiurgator. Et si blacterones isti ꝛ zoili pessimi egregio cuiqꝫ facinori detrahētes/nomē isectātes ꝛ deturpā
tes famā: tuas p nobis vires expti: caninū teneāt dētē nosqꝫ cōi sināt comodo oium (vt cepimus) itēdē: pspicuū erit q̄ꝫ
decuit ne pr̄ni affectus q̄ hactenus in Theologia ībuēdū curastis videremur magis ingrati: q̄ꝫ soliciti⁹ (vt pleriqꝫ asso
lēt) opa nr̄a/titulos/honores/ꝛ dignitates: q̄s plurimas in Italia v̄ri amore ꝛ obediētie gr̄a neglexit̄mus ac humilr̄ recu
sauimus (vt testes sūt quos i plerisqꝫ nr̄is opibꝰ citauimus) vēdicare. In h̄ pinde vobis gratificādi loco accipite pr̄es
amplissimi v̄ri Alberti Ethicē a v̄ro filio castigatā: vt pariter ꝛ pr̄is simul ac nati oblectemini diligentia ꝛ opa: in tā p
claris lucidissimis copiosissimisqꝫ cōmētationibus p nos vndequaqꝫ digna varietate exornatissimis: triplicīqꝫ Re
pertorio auctis. Siqꝫ nobis compertum foret in hoc vnico vobis gratificatos: cura amplior officij in posterum erit.
Ualete ex Uenetijs. 14. Julij. Anno. 1520.

¶ F. Jo. Romberch de Kyrspe ordinis Predicatoꝝ R.mo in christo patri Eberbardo de Cliuis Sacre Theologie professori: dignissimo Priori Prouinciali Prouincie Theotonie humilem obedientiam.

Recepi humanissime pr̄ lr̄as tuas: eo mihi gratiores quo maiorē in me tuū ostēdūt pr̄nū affectū; Idq3 effecere ne īmemor fueriz pmissi quo in priori nr̄o studio ⁊ opa: tibi nūcupādū statuimus si qd amplius in rē cōez reuulero: Ast opaz ⁊ diligentiam qua in Alberti Ethicen incubuimus totis viribus corrigēdā atq3 edēdā R.mo nr̄is pr̄ibus Coloniēsibus eo qdē ꝯsecrauimus: q̄ de me meritissimi sint ⁊ sui patris Alberti/ quē merito p̄ ceteris colūt ob sua beneficia qbus illū suū ꝯuētū cumulauit erexit ⁊ augmētauit: doctrinis erudiuit/ dignis miraculis collustrauit: venerādisq3 reliquijs celebrē fecit a suo filio reciperēt. Uez tibi pr̄ āplissime inter tot tātasq3 occupationes qbus sancte reformationi nup tibi specialiꝫ cōmisse: atq3 ad manuductionē p̄scaꝝ obseruātiaꝝ in pbata vita puicie me totū studiū ipēdis in h̄ gratificaturū sperabā: si vigilijs nr̄is laborē tuū alleuiaremus q̄tenus facilu idice qcqd p̄cipue ē apd Albertuz cōperias. Sūmariū itaq3 libroꝝ tractatuū ⁊ rubricaꝝ cuiusq3 capit penes seriē libri p̄fuimus toti opi: Deide tytulos eosdē in ordinē alphabeti redegimus vt cōmodior foret idex: postremo tabulā Realē adiecimus/ nō qdē cūcta queq3 ad vnguē vsq3: s3 q̄ p̄cipua videbant/ ac magis notatu digna in ordinē retulimus alphabeti: Tripartita itaq3 h̄ tabula q̄ minor sit q̄3 velim tua in me fecere p̄cepta: qbus mox obtēperaturus nō dabat ociū reuidēdi/ limādi/ augēdi/ ⁊ ampliandi. Dūc igitur nostrum laborem ⁊ me totum tibi presentibus offero obedientie filioluz. Uale in Nestoreos annos.

¶ Tabulare Sūmariū in Ethicā Uen. D. Alberti Magni Alemani Episcopi Ratisponēsis ex ordine fratrū Predicatoꝝ: libros/ tractatus/ ⁊ capl'a seriatim cōplectens.

Capl'm 7m.De differentia eorum que s'm tales modos fiunt iustificationum.
Capl'm 8m.Utrū aliquis volēs iniustum patiatur.
Capl'm 9m.Si est volentē aliquē sibi iniustum facere.
Capl'm 10m.Q2 non est in potestate hominis:quando vult iustum vel iniustum esse.
Capl'm 11m.In qbus sit iustitia:siue inter quos sit.

Tractatus quartus est de Epycheya:⁊ iusto metaphorico:⁊ ptinet quattuoꝛ capitula.

Capl'm pm.Quid sit Epykeya ⁊ Epyeykes.
Capl'm 2m.Utrum s'm aliquem modum iusti vel iniusti cōtingat aliquem sibiipsi iniustum facere.
Capl'm 3m.De comparatione Pleonexis ⁊ Meonectis ad seinuicem ⁊ ad medium.
Capl'm 4m.De iusto metaphorico.

¶ Sextus liber continet quattuoꝛ tractatus.

Tractatus primus est de principijs virtutū intellectualiū:⁊ ptinet septē capitula.
Capl'm pm.De principio formali qđ est mediū.
Capl'm 2m.Q2 vniuersalis determinatio medij ad h qꝫ mediū determinate sciat nō sufficit.
Capl'm 3m.De diuisionis rationis in scientificum ⁊ rationatiuū siue intellectū speculatiuū ⁊ practicum.
Capl'm 4m.De tribus que dñatiua sunt actus ⁊ veritatis.
Capl'm 5m.Q2 affirmare ⁊ negare in intellectu:sequitur prosequi ⁊ fugere in appetitu.
Capl'm 6m.De mente speculatiua.
Capl'm 7m.De quibus factis per nos non sit consilium.

Tractatus secundus de virtutibus intellectualibus sigillatim:⁊ ptinet viginti sex capitula.

Capl'm pm.De numeratione habituū quibus dicitur verū.
Capl'm 2m.De scientia quid est s'm qꝫ est virtus anime.
Capl'm 3m.Qualiter ex precognitis sit scientia.
Capl'm 4m.Qualiter de scientia primo tractatur inter intellectuales.
Capl'm 5m.De arte circa quid sit.
Capl'm 6m.Q2 omnis ars circa generationem est.
Capl'm 7m.Qualiter fortuna ⁊ casus sunt circa artem.
Capl'm 8m.De archetypa ⁊ modis artis.
Capl'm 9m.De prudentia circa quid sit.
Capl'm 10m.De possibilibus aliter habere est prudētia:⁊ de differentia prudentie scientie ⁊ artis.
Capl'm 11m.De differentia artis ⁊ prudētie in hoc qꝫ temperantia saluat prudentiam ⁊ non artem.
Capl'm 12m.De differētia qua virtus dicitur esse artis ⁊ nō prudentie.
Capl'm 13m.In qua parte anime sit prudentia:⁊ de differētia intellectus s'm substantiam ⁊ s'm habitum dicti.
Capl'm 14m.De constitutione formaruꝫ ab intellectualibus substantijs.
Capl'm 15m.De positione Stoicorū circa constitutiones formarum.
Capl'm 16m.Qual'r peripathetici dicunt qꝫ intellectiua pars altera est ab opinatiua.
Capl'm 17m.De quatuoꝛ q̄ sequunt̄ ex dictis peripatheticoꝝ.
Capl'm 18m.De intellectu s'm quod est virtus intellectualis.
Capl'm 19m.De sapientia quid sit ⁊ circa quid sit.
Capl'm 20m.Q2 sapientem opoꝛtet scire que ex principijs ⁊ ipsa principia.
Capl'm 21m.De differentia sapientie ⁊ prudentie s'm qꝫ sapientia est honorabilissimoꝝ.
Capl'm 22m.De probatione per signum qꝫ sapientia non sit prudentia.
Capl'm 23m.De differentia sapientie ⁊ prudentie que sumitur penes hoc qꝫ sapientia est tm̄ vniuersalium: prudentia ꝯo particularium.
Capl'm 24m.Q2 polytica ⁊ prudētia sunt idem habitus differentes a sapientia.
Capl'm 25m.De differentia sapientie ⁊ prudentie sumpta penes hoc qꝫ diuersoꝝ sunt pfectiones s'm etatem.
Capl'm 26m.De differentia prudentie scie ⁊ intellectus.

Tractatus tertius de virtutibus adiunctis prudentie:⁊ continet sex capitula.

Capl'm pm.De Eubolia in quo sit genere.
Capl'm 2m.De differentijs constitutiuis Eubolie:⁊ de collectione diffinitionis eius.
Capl'm 3m.De Synesi ⁊ Asynesia quid sint.
Capl'm 4m.De Gnome quid sit.
Capl'm 5m.De differētia hoꝝ habituum adinuicem.
Capl'm 6m.Quo iste virtutes quodāmodo naturales sunt.

Tractatus quartus de dubitationibus que oriuntur ex his q̄ determinata sūt:⁊ ptinet.5.cap.

Capl'm pm.An vtiles sint virtutes intellectuales.
Capl'm 2m.Q2 prudētia nō potest esse sine morali virtute:⁊ de solutione obiectionis superius inducte.
Capl'm 3m.Q2 virtus moralis non est sine prudentia.
Capl'm 4m.Q2 Socrates dixit virtutes esse prudentias.
Capl'm 5m.De cōnexione virtutum cum prudentia.

¶ Septimus liber continet duos tractatus.

Tractatus primus est de continētia ⁊ incōtinētia:⁊ ptinet quattuordecim capitula.
Capl'm pm.Qualiter tractatus de continentia ⁊ virtutibus hominis pertinet ad alium tractatum q̄ꝫ precedentia.
Capl'm 2m.De dubitationibus circa cōtinētiā ⁊ incōtinētiā.
Capl'm 3m.De distinctionibus que preparatorie sunt ad solutionem inductarum dubitationum.
Capl'z 4m.De solutione dubitationis quantum ad dubitantem:lꝫ non sit sufficiens ad rationem.
Capl'm 5m.De solutione huius dubitationis consequentiali ⁊ vera:⁊ que est ad solutionem ad omnes.
Capl'm 6m.De continentia ⁊ incontinentia per respectuꝫ ad materiam circa quam sunt.
Capl'm 7m.Circa que delectabilia sit continētia simpliciter dicta:⁊ circa que continentia quedam.
Capl'm 8m.Quare continentia quedam ⁊ non simpliciter est circa delectabilia quedam.
Capl'm 9m.De comparatione incontinētie simpliciter ad incontinentiam ire.
Capl'm 10m.De comparatione incontinentie simpliciter ad incontinentiam bestialitatis.
Capl'm 11m.De comparatione continentie cum suis oppositis ad temperantiam ⁊ intemperantiam.
Capl'm 12m.De comparatione continentie ad intemperantiam in speciali.
Capl'm 13m.De continentia s'm pportionem passionis que in ipsa est ad rationem regentem ⁊ de differētia ipsius ad habitus qui in hac parte sibi similes videntur.
Capl'm 14m.De dissimilitudine continentie ad virtutem:⁊ qualis virtus sit continentia.

Tractatus secundus de delectatione:⁊ continet sex capitula.

Capl'm pm.De introductione istius tractatus:⁊ qualiter speculetur ab Ethico.
Capl'm.2m.De positionibus antiquoruꝫ ⁊ improbationibus eorum circa delectationem.
Capl'm.3m.De solutione rationum introductarum.
Capl'm 4m.De rationibus factis contra eos qui dicebāt delectationem non esse optimam.
Capl'm 5m.Quare tristitie corporales in eo simpliciter sunt

vniuersaliter

¶ Sequitur Tabula scda eosdem Tytulos ordine Alphabetico/vna cum principaliu3 materie⁊ copia luculenter faciliquodam modo indicans vtpote ex serie libri in Alphabeti formulam retractos/quatenus studiosus lector expeditius offendant queq3 expetita. Cuius exẽplo facile monstratur inuestigandi modus: vt Actus/bonũ.11.denotat illã dictionem comperiri sub tytulo bonu3:cui numerus.11. prescribitur ⁊ Actus:Dominare.0. hoc est sub illo tytulo q vnicus dũtaxat est:itidẽ de reliquis p Analogiam.

A

B

¶ Finis Tabule secūde.

¶ Repertorium magis scitu dignarum huius operis materierum singularumque ordine alphabeti monstrans.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

V

¶ Finis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

¶ Venerabilis dñi Alberti Magni ex cõuētu Coloniēsi ordinis fratrū Predicatoꝝ Archiepī Ratisponensis summi Phi pclarissima Cōmētaria in phiaʒ moralē Ari. quā Ethicā vocāt: per frēʒ Joānē Rōberch kyrspēsem de Colonia iam primū ad lucem reuocata.

¶ Primus tractatus est de cōibus que oportet sciri.

¶ Cap. pᵐ. De nobilitate huius scientie.

A

CUm omnis sciētia sit de numero bonoꝝ ⁊ honorabiliū: tñ qñ vna cōparat̃ ad alteram. vna alia melior est ⁊ honorabilior: quāto illa est de melioribus ex honorabilib⁹ sicut tradit Ari. in p̊ de aia. Cum igit̃ oēs sciētie alie hͦ modo sint de bonis ⁊ honorabib⁹: quia sunt de his que per denoīationē ⁊ īformatiōeʒ bona ⁊ honorabilia dicta sunt: sola aūt moralis fit de bono ⁊ honorabili per essentiā dictis: cui⁹ ipsa sub̃a est bonitas ⁊ honestas: ɔstat moralē: alias oēs scias excellē in bono ⁊ in honorabili.

Tex. c. 1. Aristo.

A

¶ Adhuc aūt. Sciētie in hͦ excellūt seinuicem qꝺ mirabilioꝝ sunt: mirabilia aūt sunt que s̃m suā cām difficulter ab hoie agſcunt̃: ⁊ ēt illa scia mirabilioꝝ est: ⁊ que altioꝝ est: ⁊ q̃ difficile est homini cogſcē. Cōstat illā sciam mirabilissimoꝝ eē que s̃m sui vltᵃʒ pfectiōeʒ nō nisi altissima ⁊ firmissima in ipis mirab⁹ ɔtēplatur. Hoc aūt hʒ moralis scia sola inter oēs ꝙ quātū ad vltᵃʒ sui pfectionē que est hoīs inq̃ʒtū hō est: s̃m itellm simplicem ⁊ diuinum in solis admirab⁹ firmis ⁊ puris vsat̃ ⁊ negociat̃. Et pᵐ qdē isti⁹ rōnis scribit̃ in p̊ de aia. Scd̓m aūt ē dictū Aristo. in 10° Ethi. vbi loq̄ns de itellu diuino sic dicit. Admirabiles hʒ phia delectatiōes firmitate ⁊ puritate.

Tex. c. 1. Cap. 8.

Socra.

His etiā adiūgitur. Socra. qdeʒ dicit ꝙ v̓tus oium bonoꝝ totiusq; pspitatis cā est. Sola quoq; v̓tus est: que res īpoſſes ad mirabileʒ redigit facilitatē. Nobilior igit̃ alijs est s̃m Socr̃. inq̃ʒtū ipsa cā est oīs nobilitatis. Utilior: inquātū est oīs pspitatis cā: in q̃ quilibet adipiscit̃ qꝺ sperat. Ad singulas aūt vĩ esse adminiculū: eo ꝙ singulas redigit ad facilitatē.

B

Ethica admi niculat̃ alijs scientijs.

Ad hoc etiā facit ꝙ alie oēs scie ad q̃dā pficiūt cogſcendo tm̃. Nulla aūt s̃m bonū ⁊ honestū pficit sciēteʒ sʒ esse: ita. s. qꝺ ipse bonus ⁊ honestus fit. hāc aūt p̓rogatīuā sola hʒ moralis ꝙ sui possessorē s̃m eē pficit boni ⁊ honesti. Hec āt est cā vt dicit Apulleius ꝙ antiq phi oībus alijs scientijs decursis: in ista vitā finierūt.

Apulleius

Auicē.

Hec etiā est cā ꝙ Aui. hāc sciam dicit esse vltimā partēʒ scie diuine que vltᵃʒ addit pfectiōeʒ: pp qꝺ ⁊ ipse vltᵃʒ ptēʒ p̊ͤ phie sue facit esse moralē.

C

Ethica ordi nat oīa que in hoīe sunt.

¶ Qꝺ aūt maxime ea que dicta sunt cōstare facit: hͦ est ꝙ nulla scia hoīs s̃m oīa que de nā hoīs sunt ordinatiua est ⁊ pfectiua nisi sola moralis. Hec. n. s̃m v̓tutē moralē ordiatiua est aialitatis: s̃m itellectualē ordinatiua discursꝰ rōnis. Discursam aūt rōnē dico que in grēdo ⁊ pōderādo res de vno discurrit in alteꝝ. Scd̓m eā aūt q̃ heroica dĩ v̓tus ordīatiua ⁊ pfectiua ē mētis. Mens aūt vocat̃ vis aīe rōnalis oīb⁹ īferiorib⁹ s̃m rōneʒ boni ⁊ honesti metas īponens. Scd̓m v̓tutē aūt ɔtēplatiuā pfectiua est itell's diuini taʒ in ɔtēplādo q̃ʒ in delectādo. ¶ Ad hͦ aūt cū v̓tus vltᵐ sit poᵉ in vnoq̃ʒ. Ultimū aūt in vnoq̃ʒ cōpletuʒ est ⁊ pfectū: ɔstat illaʒ sciam optimoꝝ esse que est de ipa rōne v̓tutis qua vnūqꝺq; dĩ esse cōpletū ⁊ optimū. Sola aūt moralis habet hoc. ppter qꝺ Socra. dixit ꝙ laus virtutis est quod oium rerum pfectio ɔsistit in ipsa.

Socra.

¶ Cap. 2ᵐ. An de virtute possit esse scientia.

A

Plato.

DE virtute igit̃ intēdētes: p̊ opʒ soluē dubiōnē Soc. quā Plato ponit in lib° qui dĩ Menonis. vbi pbat ꝙ virtus nec discib⁹ nec assuescib⁹ est. ¶ Et ꝙ nō est discib⁹ ⁊ scia de ipa esse nō pōt sex cōfirmat̃ rōnib⁹. Quaꝝ pᵃ est: qꝛ omne qꝺ discibᵉ est ⁊ scibile rōne accipit̃ que stat ad cām: vl' signū. Oēs aūt rōnes morales stant ad opus: sic dicit Arist. in p̊ de aia. Et ideo videt̃ multis de secta stoicoꝝ ꝙ v̓tus nō sit scibilis nec discib⁹: ⁊ si nec scibilis nec discib⁹ est nulla scia pōt esse de ipsa.

pᵃ ratio

liᵒ 3ᵒ de aia tex. c. 57.

Stoici

2ᵃ ratio

¶ Adhuc. Scia est de his q̃ hn̄tur ex p̓existenti cognitione pnᵒʳᵘᵐ. Principia aūt sunt itelligibilia. Cognitio aūt virtutis nullo° pcedit ex talib⁹: sʒ poti⁹ ex pseuerare in difficilib⁹ que nullo° sunt alicui⁹ cognis pnᵐ. Cuʒ igit̃ scibile sit ex p̓ncipijs scibiliū pcedit ⁊ v̓tus ex talib⁹ nō pcedit. vĩ stoicis ꝙ v̓tus nō sit scibilis.

3ᵃ ratio

¶ Ad hoc aūt obyciūt adhuc tres alias rōnes. Quaꝝ due sūt penes ɔñaʒ argumētationis sumpte ⁊ 3ᵃ penes effectū. Prima penes ɔñiaʒ sumpta est hͦ: qꝛ qꝺ discibᵉ est: per argumētationeʒ pbat̃. Si g̃ v̓tus scibilis est: opʒ ꝙ sciaʒ hʒ argumētatiuā. Aut igit̃ pfectam hʒ argumētatiōeʒ aut impfectā. Perfectā hic nō pōt. Cāʒ. n. sub̃a v̓tutis fit mediū. Mediū aūt virtutis determinatū fit quo ad nos ⁊ nō simplr̃. vl'is ppō de medio v̓tutis accipi nō pōt. Et cum omnis discursus sylloᶜᵘˢ pfect⁹ sit ab vl'i: ɔstat ꝙ pfecta argumētatio hr̃i nō potest vbi vl'e deest. Impfectā etiaʒ hr̄e nō pōt. Illa eīʒ esset vel enthiᵐᵃ vel exᵐ vel inductio. In enthiᵉ autē qꝺ est argᵗᵘᵐ rethoᶜᵘᵐ ad minus minor vera esse ponitur: ⁊ maior que subiicit̃ pbabilitatē hʒ. Sed de v̓tute loquēdo minor nulla est: ⁊ maior esse nō pōt. Ex quo. n. stat ad opus ⁊ affect⁹ est. Affect⁹ aūt nec maior nec minor est in discursu syllo'. ¶ Exᵐ etiā hr̃i non pōt: qꝛ qꝺ in vno valet in alio nocet sic dicit Socr̃. ⁊ ex q̃ vnus accipit v̓tutē alius deturbationē.

Socra.

¶ Inductio etiā nulla est. Inductio eīʒ est singulariū in q̄bus mixtū est vl'e ad pbōneʒ vl'is. Illatio auteʒ talis ⁊ inductio hic esse nō pōt: quia in vno est: in alio nō est: quo ad v̓tutis adeptōeʒ.

4ᵃ ratio

¶ Adhuc q̃dā obycit Socr̃. qa pnᵐ scibilis sub vno aliquo accipiant̃. Mediū. n. refert̃ ad maiorē extremitᵗᵉᵐ ⁊ minor ad meᵐ. Prin° aūt v̓tutis nullo° sic se hn̄t. Si. n. dentur pn° v̓tutū s̃m Ari. sunt scire velle ⁊ pseuerare in difficilib⁹ que nullo mō sic ordinabilia sunt: qꝛ scire ⁊ velle pseuerare non sunt vnī⁹ g̃nis: nec alicui⁹ pxime cōiᵗᵃᵗⁱˢ. Et aliqñ etiā ɔ̃ria īter se: qꝛ qꝺ scire determinat: velle aspnat̃: ⁊ opus aliqñ nō ɔsentit. Ex talibus igit̃ nō pōt pcedere aliqꝺ scibile.

Aristo.

¶ Si aūt pn° s̃m stoicos dent̃: pn° virtutis sunt hoīs ad aīum cōuersio: animi depurgatio ⁊ v̓tutis a dijs donatio que iteꝝ nullū influxuʒ hn̄t ad aliud scibile. Uirtus igit̃ nullū discibiliū nec scibiliū est bonoꝝ.

5ᵃ ratio

¶ Obycit etiaʒ penes effectuʒ argūᵗᵘᵐ. In omni. n. argūᵗᵒ per sciam ɔ̃nis ɔ̃ti⁰ hō sui adipiscit̃ itellm: qui s̃m Socr̃. etiā actu ante fuit apud ipm: lʒ nō clarescerer. Scd̓m Ari. aūt ad min⁹ po° fuit apud ipʒ. Et dico poᵃʒ habitualē q̃uis nō distinctaʒ.

Socra.

In rōnib⁹ aūt de v̓tute ppetijs nihil pūnit⁹ taliū adipiscit̃: sʒ potius patiēdi vel agēdi facilitatē: que facilitas nulli⁹ argūᵗⁱ pōt eē. Uirt⁹ igit̃ nō est discib⁹. ¶ Adhuc. Eadē existe acceptoꝝ memoria vel obliuione interueniēte aliquā: ⁊ pdit̃ ⁊ acq̄rit̃ v̓tus. Qꝺ aūt sic perdit̃ ⁊ acq̄rit̃: ab his que sunt in memoria nō causat̃. Et sic videt̃

6ᵃ ratio

ſeqꝰ ꝙ ſcibilis nō ſit ꝑ diſci^nes acq̄ſita vtus cū ad omnez accep^tam ptez nullā habeat depēdētiā. ℂ Propter rōnes inductas Socra. placuit ꝙ vtus nec diſcibilis nec aſſue/ſcibilis ſit ſed ſit donū deoꝝ. Et h̄ ꝙ hō per multā pu/ritatez aſſimulationē ad deos ꝯſequit: ⁊ tūc bona que in dijs radicātur hoibus īfundāt. Et hec dona dicit eē vtu/tes que q̄dez in dijs radicabilr̄ ſunt: in hoib⁹ aūt p̄cipa/liter: ꝓpter que ēt ſacra ⁊ orōnes īſtituit eo q̄ð dixit iſta nō īmobilr̄: ſʒ potius electiue ꝯſiſtere in volūtate deoꝝ.

Virt⁹ eſt donū deoꝝ ſm Socratem.

A

Quare Socrates ſacrificia ⁊ orationes inſtituit.

ℂ Nos aūt q̄ de morali vtute intēdimus: ⁊ ſm Ariſ. ⁊ de ſecte que dī ꝑipathe^tice intētione quātū ad pn̄s ſufficit. dicimus vtutē eē ſcibiliū bonoꝝ: ſi ſm ſubam ⁊ ea que ſube inſunt ꝯſiderei. ſic. n. eſt q̄ddā ens parti^le ſubm cui paſſiones inſunt: ⁊ dēc que per ꝓpria pn̄a ſcibilium ſibi ꝓbanī ineſſe. Si aūt vtus accipiat ſm eē q̄ð habet in vtuoſo: ſic hn̄ ꝯcedim⁹: ꝙ q̄ñtū ad ꝓp^a pn̄a nō eſt diſci^lis: ſʒ vel aſſueſci^lis: vt dicit Ari. vel donū dei ſicut dicit Socrates. ℂ Et h̄ eſt ꝙ q̄dam dixerūt ꝙ in omni ſcia duo ſunt: doctrina ⁊ vſus. Doctrina eſt ſicut informās ⁊ diri/gens: vſus aūt ſicut exeq̄ns ⁊ faciēs. Sciam que eſt do/ctrina de re vocāt ſciam doc^trinā. Illā aūt que eſt de vſu vocant virtutem. Et quātum ad doctrinam conſideran/do virtutem: ſcientia eſt de ipſa ⁊ ipſa eſt ſcibilis.

B

Albertus determinatio q̄o ſcitē ſcibilis.

ℂ Nec obſtat ꝙ primo obijcit ꝙ moralis ſtat ad opus. dicit. n. ſtare duplr̄ ſcia ad aliq̄d. ſ. ſicut ad terminū opis vel ſicut ad finē intētionis. Et ſciētia moralis docēs: lʒ ſtet ad ꝯnez vel ad mediū q̄ð eſt cā vel ſignū ſicut ad termi/nū opis ſui ſicut decurſus ſyllo^mi: tn̄ nō ſtat in ipſo ſicut in fine itētionis: ſed refert ad opus q̄ð eſt opatio vtuoſi. ℂ Hec ſolutio ꝯfirmaī per h̄ q̄ð dicit Ari. in 2ᵒ Topic. ꝙ vna ſcia eſt pluriū velut amboꝝ finiū. vnius tanq̄ȝ fi/nis: alterius tanq̄ȝ eius q̄ð eſt ad finez. Huius ex^m eſt q̄ð Auic. ponit ꝙ due ſciētie exigunī ad viellare. Una q̄dē que eſt chordarūz cōpōnis: ⁊ altera que eſt de motu vel tactu chordaꝝ. Sciētia. n. cōpōnis chordaꝝ docet cōpo/nere ⁊ diuidere chordā ad ſonū grauis vel acuti vel me/dij: ⁊ h̄ per cās ⁊ rōnes hui⁹ cōpōnis. Alia aūt ſcia vtens que ex freq̄nti motu digitoꝝ ⁊ chordaꝝ tact⁹ eſt acq̄ſita. Et ſic eſt in morib⁹ duplex ſcientia: ſicut pʒ per antedicta. Sil'e eſt in medicina ſm illas duas ptes ſciētie: quas vo/cāt theoricā ⁊ practicā: ſicut eſt in ſciētia molen^di: ⁊ ſciē/tia eius q̄ð eſt molere: ⁊ in oībus ſciētijs que de ingenijs vocanī. Nec h̄ mirū: q̄ etiā in diſciplinalib⁹ eſt. Sic. n. ſe habet geometria ad Coſmimetriaȝ ſm oēs ſui ptes. ſ. planimetricū, ꝓfūdimetricū ⁊ altimetricū. Sic arithme/tica ad calculatiuā: ſic aſtrono^a ad diuinatiuā. Sic muſi/ca ad oēs muſicas opationes. ℂ Qd aūtē 2ᵒ obijcit: ꝙ. ſ. cognitio vtutis ex ſcibilib⁹ non ꝓcedit. Dōm ꝙ cognitio vtutis duplex eſt. ſ. expimētalis: ⁊ que eſt effect⁹ demrā/tionis. Et expimētalis q̄dē cognitio vtutis eſt qua ſcitur vtus inee per ꝯſciētiā vtutis ⁊ inclinationē vtutis ad mo/tuȝ: ⁊ per vigorē vtutis itelligēdo mediū. Et hec agnitio nō ꝓcedit ex ſcibilib⁹ imediate: ſed illa que eſt effectus demrātiōis ex ſciētia que docet de vtute hūi pōt. ℂ Qđ aūt vlteri⁹ obijcit q̄ð in ſciētia de vtute ꝯñia rōnis eē nō pōt: nō tenet niſi de vtute que ſm eē ꝯſideraī q̄ð ha/bet in vtuoſo. Quia ⁊ ipſe So^crates h̄ dicēdo diſputabat: argu/mētationes ꝑfectas ⁊ impꝑfectas ꝓferebat: q̄s in vſib⁹ ⁊ itelligibilib⁹ radicari oportebat. ℂ Et q̄ð ꝯr̄iter obijcit ꝙ in p̄ncipijs vtutis ordo eē nō pōt medij ad maiorez. vel minoris ad mediuȝ eodē mō ſoluit: q̄ h̄ itelligit de vtute ſm eē q̄ð habet in vtuoſo. Hoc. n. ſic Tulli⁹ dicit in modū nāe eſt ⁊ nō in modū ſcie vel rōnis. Et ideo ꝑ pu/ra agētia diſponētia ⁊ faciētia inducit ſicut for^a nālis. Ali/ter tn̄ theorica ſcia hūi pōt de vtute ſicut et de alio ente ex p̄ncipijs itelligibiliū ⁊ ſcibiliū.

Ad pᵐ

Aristo. Capto. 24

Auicēna viellare

Ad 2ᵐ

Cognitio virtutis duplex.

Ad 3ᵐ

Ad 4ᵐ

Tullius

ℂ Ad id q̄ð vlteri⁹ obij/cit penes arg^mi effectū. Dōm ꝙ abſq̄ȝ dubio verū eſt ꝙ cuȝ argu^to ſic iſtū quo ſcia accipit in ea h̄ ꝓpriū ꝑ ali/quez modū adipiſcit itellm̄: ⁊ ſic eſt ſcia de vtute. Prin^ci/pia que ſunt de vtute: per nāȝ ſunt apud nos: ſicut pn̄a alioꝝ entiū ꝑticulariū de q̄b⁹ ſunt ſcie p̄ti^cu. Nō. n. plus q̄ȝ alia aīalia ꝑcep^tibiles eēmus ſciaꝝ niſi pn̄a ſcibiliū eēnt apud nos: q̄b⁹ tanq̄ȝ lūīs ad ſcias rerū ꝓcedimus. Et hec ſcia q̄dē de vtute: lʒ nō ſit ꝓximū pn̄m vtutis ſm eē ꝑfectiuū eſt pn̄m p^m: ⁊ ſm q̄ð eſt ꝓximuȝ ⁊ itrin^ſecū: q̄ð ipſius vtutis ꝯſeruatiuū eſt: q̄ð eſt in diffi^cilib⁹ ꝑſeuerare: ſui regiminis ⁊ in/formatiōis hʒ īfluxū. ⁊ ſic vtutis p^m ⁊ formale eſt pn̄m. Qđ tn̄ in ꝑci^pijs: ꝑ velle ⁊ ꝑſeuerare circa for^as īfluit ⁊ regimē efficit ꝓximū ⁊ imediatū. ℂ Ad h̄ aūt q̄ð vlt⁹ inducunt iaȝ pʒ rn̄ſio per an̄dicta: q̄ lʒ vtus nō depēdeat ad acce/pta ſm ſui gn̄ōnez in ſubto: tn̄ for^a agētiū ipam in ſubto: accipit de ſcia docēte: q̄ velle ⁊ ꝑſeuerare in difficilib⁹ nō gn̄ant vtutē niſi īformata rōne recta quaȝ ſapiēs deter/minauit. Et ſic ſcia docēs p^s forma eſt: cuius vtute velle ⁊ perſeuerare virtutem generant.

Ad 5ᵐ

A

Ad 6ᵐ

ℂ Cap. 3ᵐ. Cui parti phie ſupponatur.

SI autez ſm p̄dicta ꝯceditur ꝙ de vtu/te eſt ſcia. Cōſequēter queren/duȝ eſt cui pti phie ſupponaī. Et de iſta q̄ō/ne valde diuerſa ſentiunt ꝑipathe^ci ⁊ ſtoici. ℂ Uidebaī. n. ſtoicis ꝙ nulla eēt phia niſi moralis trib⁹ rōnib⁹. ℂ Et vna eſt: q̄ dixerūt ꝙ hec eſt ꝑfecta phia qua hō ꝑ oēm puritatē aīe adipiſcit ſeipm. Hic. n. eſt itellus adept⁹ ꝓꝑ quē (ſicut dicūt) aīa poſita eſt in corꝑe. In adeptione aūt vtutis: moralis: itellualis: he/roice: ⁊ diuine: ſiue ꝯtēplatiōe ſm oēm ptē ſui adipiſcit ſeipm. Per vtutē igiī acq̄riī ꝑfecta intētio tot⁹ phie. Et ſic adeptio vtutis vera eſt phia. ℂ Primā huius argu^ti ꝓpōnē ſupponūt q̄ſi per ſe notā. Tn̄ rō eius eſt: q̄ finis vniuſcuiuſq̄ȝ in ipſo eſt ⁊ nō in alio: ⁊ ſi itellect⁹ phando adipiſceret alienū ex illo alieno nō eēt ꝑfect⁹. Nihil. n. ꝑficit ex alieno. Si ḡ ꝑficit phando: ex adeptiōe ꝓpriȝ opȝ q̄ð ꝑficiaī. ℂ Minorē vō ꝓbāt ex ptib⁹ ſufficienter enūeratis. In aīalib⁹. n. vtutib⁹ ꝑficit hō ſm bonū aīali/tatis. In rōnalib⁹ ꝑficit ratio ſm verum recte rōnis. In heroicis ꝑficit hō in īferiorib⁹ ordinatis ad ſupiora ſm optimū hūi ꝯſili^te mētis. In admira^bilib⁹ aūt ⁊ ꝯtēplatiuis ꝑ/ficit hō in diuinis. Sic igiī ꝑficit hō ⁊ adipiſcit ſeipm in omni ſua pte. ⁊ cum phia nō ſit ad aliud: videī ſtoicis nō aliā eē phiam niſi de vtute. ℂ 2ᵃ rō eoꝝ ē: ꝙ de impꝑ/fectione rei nō pōt eē ſcia: q̄ cū impꝑfectuȝ ſit diſtās a ꝑ/fecto: diſtātia h̄ īfinitis modis eſt: ⁊ nō pōt fieri de ea di/ſciplina niſi per accñs. ſ. ex ſcia ꝑfecti. ſicut dicit Ariſ. ꝙ re/ctū eſt index ſui ⁊ obliq̄: ꝑfectū aūt vnūquodq̄ȝ in p̄nci/pijs ⁊ po^s pn̄^cipijs: eſt q̄ð attingit vlt^m. Ultimū aūt eſt vtus. Sicut igiī ꝑfectio vniuſcuiuſq̄ȝ in virtute: ita ſcia vniuſ/cuiuſq̄ȝ eſt vtutis ei⁹ ſcia. Eadez. n. ſunt pn̄a ſciēdi ⁊ eēndi ſicut ꝓbaī in p̄ma pōne phie. ℂ 3ᵒ obijciūt ad idē: ꝙ nulla ſcia ſm oēȝ ptē hoīs colligit oīa ꝑfectiua niſi ſola mora/lis. Alie. n. ſm q̄ſdā ptes: extiſtimatiōis ſicut poetica: opio/nis ſicut retho^ca: rōnis ſicut logica vel itellus: demrātiua ſm ſolū ſcire ꝑficiūt: ⁊ nō ſm eē. Ethica aūt ſm ptē illā que ꝑſuaſibilis eſt rōne: ⁊ ſm ptē rōnis: ⁊ ſm mētē: ⁊ ſm itel/lectū: ſm ſcire: ⁊ eē ꝑficit. Facit. n. ſcire tā ſapiētialia q̄ȝ itellectualia ⁊ rōnalia tā in agēdis q̄ȝ faciēdis: ⁊ ſcialia: ⁊ in oīb⁹ his facultatē ꝑfectā miniſtrat ad agēdū: ⁊ ſic ipa ſola ꝑfecta phia eſt: vt vī ſtoicis. Et ideo dixit Plato: ſicut recitat Iſaac in lib⁹ de diffōnib⁹. ꝙ p^a phie diffinitio eſt ſuiipſius cognitio. Qđ expōnēs Iſaac in eodē dicit ꝙ hō cognoſcēs ſeipm ꝑfecte cog̃ſcit omne q̄ð eſt. Seipm aūt

A

Opinio Stoicoꝝ pᵃ ratio

2ᵃ ratio

Aristo.

3ᵃ ratio

Scientia moralis perficit hoiez ſm oēs partes eius.

Prima phie diffō ſm Platonem eſt ſuiipſi⁹ cognitio. Iſaac

ꝑfecte

pfecte nõ cognoſcit niſi vnũqđq coꝝ que ſunt in ipſo co‑gnoſcat ſm vltimũ ⁊ optimũ qđ eſt v̄tus ipſius. Hoc eſt etiã qđ dicit Democritus ꝙ hõ ſapiẽs eſt mẽſura oium coꝝ que ſunt. p ſenſum.n.eſt mẽſura ſenſibiliũ: ⁊ p itellectuz eſt mẽſura itelligibiliũ. Mẽſurat.n.vnũqđq ſui gñis p ⁊ ſimpliciſſimo. Primũ aũt ⁊ ſimpliciſſimuz vniuſcuiuſq gñis v̄tus eius eſt. Uirtus ipſius igit eſt p̄n̄m cogſcẽdi vnã‑quãq rem. Cognitio igit ois rei pficit in cogne virtutis eius. ¶ Sũt aũt qdã his rõnib⁹ inſtãtes: volẽtes ſolue‑re pdicta per equocatione nois/dicẽtes. Q alia eſt v̄tus que eſt pars honeſti in morib⁹: ⁊ alia eſt illa que eſt vlti‑muz rei vniuſcuiuſq. Dicũt.n.illaz que eſt pars honeſti in morib⁹ nõ eſſe extremũ ſed mediũ. Propter qđ etiaz in medietate ꝯſiſtere dr. Uirtus aũt que vltimũ vniuſcuiuſq extremũ poteſtatis eius eſt: qñ aliqđ vltimũ ſui nois attin‑gat ⁊ rõnis. Hi aũt quod dicũt nõ bñ itelligũt: quia dicit Ariſt. ꝙ v̄tus etiã moralis in paſſionib⁹ qdez eſt mediũ: ſed in bono eſt extremũ. Et ibidẽ adaptat ei diffõnẽ quaz in 2° celi ⁊ mũdi dedit. ſ. ꝙ v̄tus eſt extremum po̊ in re. Socrates aũt princeps phie ſtoicoꝝ dicebat. Q vna ra‑tio v̄tutis eſt in oib⁹. ſ. qñ quelibet res ſm ſuas potẽtias ⁊ p̄n‑cipia attingit pfectũ ⁊ vltimũ. Tũc.n.nulla indiget: ⁊ agere poteſt ſm opationẽ ſibi cõnãlem ppriã ⁊ nõ impeditã. Scđm hoc.n.accipit v̄tus vniuſcuiuſq rei. In hac igit cõi rõne: ſciẽtia v̄tutis: eſt ſciẽtia pfectionis vniuſcuiuſq rei in eẽ: ⁊ in agere ⁊ pati ſm actiones ⁊ paſſiones ppas ꝯſequales ⁊ nõ ipeditas. Phia quãtuz vniuſcuiuſq rei eſt phia de v̄tute ipius: ſiue.n.ſit phia cõis vel ppria nõ nitit cogſcere rez niſi in ſe ⁊ in p̄n̄ib⁹ ⁊ ſm actiões ⁊ paſ‑ſiones pprias qui inſunt ei. ¶ Peripatheticis cõ videt ꝙ nulla penitus ſit de morali v̄tute ſcia. Et h 4ᵒʳ nitunt pbare rõnib⁹: ante 4ᵒʳ tñ rõnes ſupponẽtes quãdaz di‑ſtinctionẽ. ſ. ꝙ alia eſt ſcia que rõnes reruz cogſcit: ⁊ alia que vtit. Utens tñ inſtrũ ⁊ p̄n̄a accipit ab ea que rõnes rerum cogſcit. V.g. Q rotũdoꝝ vulnerũ difficilis ſit cu‑ra: ppter quid agnoſcit geometra: aſſignat.n. ꝙ facilius eſt reducere cẽtrũ ad circũferẽtie extremũ: ꝙ extremũ circũferẽtie ad aliud: ⁊ medicus formam huius rõnis hñs apud ſe ꝯſolidationẽ vulneris rotũdi pducere nitit per ebullitionez carnis a medio paulatim ante dilationem vſq ad extremũ. ¶ Siľr igit ſi moralis ſciẽtia eſt ſciẽ‑tia vſualis: eius formam dz tenere actualis eius. Doctrina‑lis aũt cum ꝯſiſtat in itellectu ⁊ decurſu ſyllogiſtico to‑ta eſt in itellectu. Intellectui aũt in ꝯceptione maioris ⁊ minoris: ⁊ ꝯtria ꝯnis nullo modo attẽdit moralis vſua‑lis: nec ꝯcedit. Qđ per hoc pz: quia idiota efficit virtuo‑ſus: nullã ꝯceptionẽ habẽs de itellectualib⁹. Patet ergo ꝙ vſualis nõ vidḋt ei que docet cãs ⁊ rõnes: ⁊ ita videt ꝙ moralis nullũ modũ hz phie. ¶ Adhuc de qbuſcũq eſt phia: opz ꝙ habeãt cãm ſtãtẽ ⁊ ordinatã. Nihil aũt ho‑rũ hz ſcia moralis: cum ſit de his que ſunt ſubta volũta‑ti hois ⁊ electioni. Et ſic videt ꝙ ſcia moralis non ſit in gñe phie. ¶ Adhuc aũt in omni ſciẽtia p̄n̄ia ⁊ vtẽte: vtẽs vtit inſtrũ qđ pparauit ⁊ docuit p̄n̄m: que rõnes ⁊ cãs no‑uit opis. In ſcia aũt morali vtẽs nullo doctrinali ppara‑to inſtrũ vtitur. Inſtrũ Ꝯo eius ſunt velle ⁊ pſeuerare in difficilib⁹: que in nulla doctrinali pparant ſcia. ¶ Ad hoc aũt videt dicẽdũ eſſe ſicut dicit Auic. ꝙ phia in cõi dicta dicitur duobus modis. ſ. qz eſt de re phica vel de modo. ¶ De re aũt phica in cõi dicta ſunt tres. ſ. ſm triplicem rõnẽ medij in demõſtratiuo ſyllo. Aut eniz hoc eſt ſim‑plex ex ſolis principijs ſubẽ dependẽs: ⁊ hec eſt metaphyſica. Aut eſt ꝯcretuz in ſui rõne ꝯcernẽs ſubm vel mãm. Et ſi ꝯcernit ſubm qđ quãtitatis eſt tñ: eſt mathematica ſm quatuor mathẽſis diuas. Si aũt ꝯcernit mãz ꝯtrarietati ſubiectaz eſt phyſica: ⁊ ſic ſunt tres phie partes eẽntia‑les. Ea aũt que ppter phie moduz phia dr: dupľr dicit. ſ. aut ppter modũ extra rem: aut ppter moduz in mã poſi‑tũ. Propter modũ qdẽ extra rez/logica phia eſt. Propter modũ aũt in mã poſitum/ois ſcia pticularis phia eſt. Et ſic moralis modũ phie ponẽs in his que ſunt virtutis: et in actibus humanis pponẽdo: aſſumẽdo: ⁊ concludẽdo phie modũ/phia appellat. ¶ Ad hoc ergo qđ obijcit ꝙ vſualis formã nõ habet p̄ncipalis ſciẽtie in morib⁹. Di‑cẽdũ ꝙ falſum eſt. Ois.n.forma cuz ſit in formato a for‑mãte põt attẽdi ſm ptãtem formãtis vel ſm poteſtatẽ formati. Et ſi pprie ⁊ ſm eſſe accipit put eẽ hz in forma‑to: qz ſm ptãtez formati opat: reducẽs tñ in id qđ opat inquãtuz poſſibile eſt ad rõnẽ ⁊ formam opantis. Diximus aũt in pcedẽtibus ꝙ p̄n̄a pxima efficiẽtia v̄tutẽ ſiue ſint velle ⁊ pſeuerare in difficilib⁹ ſm Ari. ſiue depurare mẽ‑tez ⁊ aſſiľare dijs ſm Socratẽ: nõ gñarẽt v̄tutẽ: niſi mu‑tuata ſibi forma a rõne virtutis: que determinata eſt a ſciẽ‑tia docẽte. Et ideo hoc modo phia eſt de p̄ncipijs virtu‑tis: qz de rõne v̄tutis eſt: ꝙ informata p̄n̄a virtutis gñant virtutẽ. ¶ Et ſi dicat ꝙ idiota efficit v̄tuoſus qui nõ cõ‑cipit rõnem v̄tutis. Dicẽdũ ꝙ ꝯcipe duobus modis eſt: per modũ nature: ⁊ per modũ ſciẽtie. Per moduz.n.na‑ture ꝯcipit qui nihil rõnis habet: ſicut heriſipila cõcipit ignis actionez: ⁊ febris caloris nãlis ꝯcipit actionem. Et ideo dicit Tull. in fine p̄me rhetoꝛice. ꝙ v̄tus eſt in modũ nature rõni ꝯſentaneus habitus. ¶ Qđ aũt dicũt ꝙ vir‑tus nõ habet cãm ſtãtem ⁊ ordinatã: nullius valoris eſt argumẽtatio: qz ea que nec ſtantia ſunt nec ordinata in eſſe: rõnem tñ hñt ſtãtem ⁊ ordinatã: ſicut oia nãlia que oia fluctuãtia ſunt: ⁊ opinioni ⁊ non ſciẽtie ſubta ſunt: ſi‑cut dicit Plato in 2° parte Thimei. tñ de rõnibus eorũ eſt vera ſciẽtia. Ex forma.n.⁊ rõne nõ hñt fluctuationẽ: ſed ex mã in qua ſunt. ¶ Ad id qđ obijcit de inſtrũ qđ nõ videt ſciẽtia p̄n̄lis pparaſſe. Dicẽdũ ꝙ eſt pparatio du‑plex. ſ. pparatio ſubẽ ⁊ pparatio forme que ſubaz infor‑mat. Ois aũt ſciẽtia pticularis ſibi parat ſubſtãtiã inſtrũ ſui. Formã aũt accipit ab ea que eſt forma oium ſicut a logica: ⁊ ſic facit ethica. Subam.n.p̄n̄ciorum ſuoꝝ ppoꝝ ipſa parat. Formã aũt ſm quã agũt: a docẽte accipit. Sed in hoc eſt dña ꝙ cum p̄n̄a pxima vniuſcuiuſq rei ſint de ſuba ⁊ genere ipſius cui⁹ ſunt p̄n̄a: opz ꝙ ppa p̄n̄a ſcibiliũ ſint ſcibilia: ⁊ ppa p̄n̄a opabiliũ ſint opabilia. Et tam cã ſcibiliũ ꝙ opabiliũ p̄n̄a: ſm formã radicatã in ſciẽtia do‑cẽte: oportet ꝙ ſint actiua. ¶ Et ab illo ſumit 4ᵃ ratio pipatheticoꝝ que dicit: ꝙ ex opabilibus p̄ncipijs nihil ꝯſti‑tuit in aliqua pte phie: que eſt de ſcibilibus collocãdiz. Cum igit totũ negociũ ethicũ quãtũ ad vltimuz finẽ ex opabilibus p̄ncipijs ꝯſtituat: nõ põt negociũ morale in aliqua pte phie rõnalis: vel nãlis: vel mathematice: vel meta‑phyſice collocari: ſed ſpãli genere ꝯtinet qđ phia mora‑lis vocat. ¶ Quãuis aũt ꝯcedamus moralẽ ſciẽtiã aliq̃ modo eſſe de ꝯſideratione phie: nõ tñ cum ſtoicis cõce‑dimus hãc eſſe ſolã phiam. Eſt enim phia de qbuſdam de qbus eẽntiaľr eſt: de qbuſdam pꝯpter modũ: ſicut di‑ximus in pcedẽtibus. In his aũt in qbus modũ phie: eſt diſtinctio quedã. Quedaz enim illoꝝ ſunt pfectũ modũ hñtia: ſicut ſciẽtia demõſtratiua. Quedã aũt hñt impfe‑ctum: ⁊ hec quadrupľr ſunt. Impfecta aũt argumẽtatio ſui impfectione qđ deficit ꝙ nõ facit certitudinẽ. Et p̄m qđ ſub certitudine fieri põt ex argumẽtatione: eſt fides. Scđm qđ Ari. in 3° de aia dicit: ꝙ opinio inata rõnibus fit fides. Hoc facit argumẽtatio topica. Deficiẽs autez plus nõ generat fidẽ: ſed pſumptionẽ: ſicut argumẽtatio rhetoꝛica. ¶ Adhuc aũt vlteri⁹ deficiẽs non gñat niſi eſti‑

Hõ ſapiẽs ſm Democri. eſt mẽſura oiuz coꝝ que ſunt.

B

Cõtra opiſio‑nem ſtoicoꝝ. Uirtus capit dupľr.

Socrates.

C

Opinio pipa‑theticoꝝ.

Scientia eſt duplex.

1ᵃ ratio

2ᵃ ratio

3ᵃ ratio

D

R.° ſm Auic.

Phia dr dupľr

E

Ad rõnes pipatheticoꝝ

Ad p̄m

Forma attẽ‑dit dupľr.

Prin° pxi‑ma v̄tutis effectiua.

Cauillatio

R.°

Tulli°

Uirt⁹ qd.

Ad 2ᵐ

Ad 3ᵐ

Preparatio eſt dupľr.

4ᵃ ratio

F

Deciſio qõnis.

Argumẽtatio duplex.

T.c.157.

mationez in q̄buſdā imaginib⁹ ſumptā: ſicut ſunt rationes poetice. In oībus tñ his ex admiratione quadā pcedit ꝓpter qḋ ordo ꝓmiſſaꝝ ad electionē diſponit: vt id qḋ mirabamur: ex pncipijs aliq̄ modo cadat in notitiā.

Ariſt. 3° de aīa. t.cō.58.

¶ In ethica aūt adhuc minus eſt. in his enim opus eſt ꝯcluſio: ſicut dicit Ariſt. ꝙ practice rōnes ſtant ad opus. Minor aūt ꝓpoſito affect⁹ eſt impetuz faciēs in opus. Maior aūt ſola eſt que ex determinatiōe rōnis ꝓponitur: tñ qꝛ oīs aīe vis ad hoc opus aliqualr mouet: ſicut dicit Aug⁹ in 6° ſup Geñ. ad lrām. ⁊ ſicut pbat Ariſ. in 3° de aīa. oportet affectū q̄ facit impetū ad opus iformatū accipe forma rōnis ꝓponētis. v̄. grā. Dicēte rōne in venere eſſe delectabile ſm nām: affectus motus delectabili: qḋ ꝓponit ratio impetū facit: ⁊ ſtat in opere: per quod idez delectabile acq̄rit. Et ſic ratio ꝓponit: affectus aſſumit in opere ſicut in fine: ⁊ ꝯne ſtat decurſus talis ꝯñie: ⁊ ꝓpter modum hūc rationis: ethica ſpectat ad phiam.

G

Ad rōnes Socratis

¶ Et qḋ Socrates obijcit ꝙ in ſciētia v̄tutis tota acq̄ritur phie intētio. Dōm ꝙ hoc nō eſt verū niſi v̄tus valde large accipiatur. ſ. pro vltimo qḋ ꝑfectio eſt oīs rei que eſt in po᷑. Sic autē v̄tus in multis gn̄ibus eſt ⁊ vniuoce dici nō pōt. Et ſi etiā ꝯſiderec̄ de tali v̄tute eſſe ſciētia illa nō eſſet moralis.

Ad rōnes Stoicoꝝ. Ad p̄m. Aīa adipiſcat̄ ſcipſaz.

¶ Unde qḋ dicūt ſtoici ꝙ aīa eſt in corpore vt adipiſcat̄ ſeipſam. Dōm ꝙ h̄ veruz eſt ⁊ bn̄ ꝯcedēdū videt̄: ꝙ per virtutē aīa maxime adipiſcat̄ ſeipſam: ſicut ⁊ per itellectū ꝯtēplatiuū. Sed hāc adeptionem nō pōt facere ſciētia moralis: lz eam faciat v̄tus et opus v̄tutis. Uirt⁹ enim ad ꝑfectū ducit modū nature: ⁊ ideo eſt arte certior. Sz practica ratio ab omni ratione deficit ſicut in ꝓcedētibus diximus. Cū̄tis. n. affect⁹ moueat̄ in viſum: tñ nō eſt neceſſe ꝙ affect⁹ ꝯcordet determinationi rōnis: imo rōne dicēte fugere: forte ꝓſequit̄ viſum. Et eadē dicēte imitari forte fugit. Sed hoc forte verū eſt ꝙ nunq̄ȝ mouet neqȝ mouet̄ fugiēdo vel imitādo niſi per viſum. Et ideo talis ſciētia ab Ariſ. nō ſciētia ſed po᷑ vocat̄: qꝛ ſicut potētia eſt indeterminata iter eē ⁊ nō eſſe: ſic talis ſciētia iter facere ⁊ nō facere: qꝛ tamē practica ſit ⁊ in ope ſtare debeat. Et ideo per talē modū tam vmbroſum itellect⁹ hoīs nō adipiſcit̄ ſeipſum: ſed eſtimationē quādaz accipit. Unde decept⁹ eſt Socr. in h̄ ꝙ ſciētie morali attribuit qḋ tribuere debuit virtuti ſm eſſe qḋ habet in v̄tuoſo.

Ad 2m

¶ Ad aliud autē qḋ obijcit planuz eſt ſoluere: ꝙ gn̄aliſſima ſui ſignatione accipiūt v̄tutē ſm quā moralis nō ꝯſiderat de ipſa: nec eſt ſpālis ſciētia de v̄tute hoc mō dicta.

Ad 3m

¶ Ad id qḋ vlterius obijciūt: dōm eſt ꝙ in veritate virtus hoīs cōplete ꝑficit hominē ſm oēm ſui partē. Sed ſm h̄ opz ꝙ tūc accipiat̄ in vltimo poſſe ſuo. vbi. g. ꝙ ſapiētia que eſt v̄tus itellectualis duob⁹ modis pōt ꝯſiderari: ſcz in rōne virtutis: vel in vltimo poſſe ſue actionis. Et ſi cōſiderat̄ in rōne v̄tutis: h̄ mō: qḋdam bonū eſt hoīs vt hō eſt: ꝑficiēs itellectuz. Per hāc tñ rōnē nō eſt in vltimo poſſe ſue actionis: imo inquātū ſapiētia eſt habit⁹ oīum ſpūaliū ꝑfectre ſcitoꝝ. Sic. n. in oībus agit ſapiēter: ſed h̄ modo ſupponit multas ſciās: ⁊ maxime phiam p̄ᵃᵐ: ⁊ ſic eſt videre in alijs v̄tutib⁹. Et quātū ad talē ꝯſideratiōez v̄tutes itellectuales cōpant̄ ad ea de q̄b⁹ ſunt. Et quātum ad illā ꝯſiderationē: an ꝯſideratiōez moralis ſcie nō veniūt. Propter qḋ etiā ſine alijs adeptionē ſuipſius: ⁊ ꝑfectionem aīe non faciūt.

Sapia ꝯſiderat̄ 2ᵉ.

Ad rōnem Platonis.

¶ Et qḋ dicit Plato de phie diffōne: non ſic itelligit̄: ſed cum hō ſit aīal rōnale mortale: diffinitio h̄ duobus modis pōt intelligi: ꝙ vnūqḋqȝ. ſ. difficiliū reducat̄ in p̄n̄m: ſicut mortale in p̄ᵐ p̄nᵐ mor^tis: et rōnale in p̄ᵐ p̄nᵐ rōnalitatis: ⁊ aīal in p̄ᵐ p̄nᵐ aīalitatis. Et ſic ſub p̄ncipijs illis in cōitate acceptis cognoſcit̄ omne qḋ eſt: ſed h̄ eſt ꝯfuſa ⁊ imꝑfecta cognitio: ⁊ que non eſt phica. Dicit eīz Ariſ. in p̄nᵒ phice: ꝙ ſcire ⁊ itelligere ꝯtingit circa oēs ſcias ex cogn̄e p̄nᵒʳᵘᵐ cāruz: ⁊ vſqȝ ad elīta que ꝓxima ſunt ⁊ ꝓpa: ⁊ ſic deter^{at} ad nām accepta diffinientia faciūt cogn̄ez in nā ꝓpa. Et h̄ mō nō ſunt p̄nᵃ oīum: imo diuerſoꝝ diuerſa ſunt p̄nᵃ: qꝛ ſic dr̄ elīta.

T. cō. 1.

Ad rationez Democr. mē ſurāᵉ eſt 2ᵉ.

¶ Ad dcm̄ Democriti: dōm ꝙ ſi ſuſtineri debeat: opz diſtinguē ꝙ dupl̄ eſt mēſurās: p̄m. ſ. ⁊ ꝓpriū. Id aūt qḋ menſurat in omni re ⁊ in numeꝝ ponit: eſt id qḋ ſinit ⁊ ꝑficit ad eē: qḋ eſt ſpēs: ⁊ h̄ eſt ꝓpriuz mēſurās. Quia tñ ſenſus eſt ſpēs ſpērum ſenſibiliū: ⁊ itell̄s ſpērū itell̄ibiliū: idcirco ſenſus ⁊ itell̄s ſunt p̄ᵃ mēſurātia. Et h̄ modo itellecto dicto Democ. nō ſeq̄t̄ ꝙ hō ſm oēm moduz ſui ꝑficiat̄ adeptione v̄tutis: ⁊ ſi hoc etiā v̄tuti ꝯcederet̄: nō ſequit̄ hoc de ſciētia morali: qm̄ valde debilis eſt ſicut pz per antedicta.

¶ Cap. 4m. Utruȝ ſit ſciētia theoꝛica vel practica.

A

His aūt habitis vidēduz eſt. Utrum ſit ſcia theoᶜᵃ vel practica: vel etiā mechaᶜᵃ: vt q̄buſdā placuit. Dia. n. tria acceperūt opionez: ⁊ illi q̄dē qui dicūt theoᶜᵃᵐ eē: ꝯfirmāt h̄ ex modo ſcie. Dicūt. n. ꝙ ſcia moralis eſt que eſt docēs ⁊ doctrina vocat̄: doctrinalr ꝓcedēs diffiᵒᵉ. ſ. ⁊ per diffōnē paſſiones de ſubto ꝯcluᵈᵒ qui modus tot⁹ theoᶜᵘˢ eſt.

Opio ꝙ ſit ſpeculaᵘᵃ. p̄ᵃ ratio

2ᵃ ratio

Et qḋ plus eſt etiaz doctrinalr eſt ⁊ demſtratiue: h̄ ēt oſtēdūt a fine. Finis. n. ei⁹ eſt ſcia ꝯnis que nō eſt niſi theoᶜᵉ ꝓtis vt dicūt.

Opio ꝙ ſit practica. p̄ᵃ ratio lib. 3 de aīa. tex. cō. 58. 2ᵃ ratio

¶ Qui aūt dicūt practicā 4ᵒʳ nitunt̄ rōnibus: quaꝝ vna eſt ex fine ſumpta: ⁊ innitit̄ dicto Ari. quo ipe diſtinguit iter practicas ⁊ ſpeculatiuas rōnes: dicens ꝙ practice ſtant ad opus: ⁊ intelligit de moralib⁹: morales igit̄ practice ſunt oēs. ¶ Alia rō eſt fortior. Omne. n. qḋ ad finez aliquē ordinat̄: ſorᵃˢ finis ꝯcipit per quā ad finez mouet̄. Docēs aūt moralis ꝯſtat ꝙ ad finē ordinat̄ opabile. g̊ ēt in docēdo tā in p̄ncipijs q̄ȝ in ꝯnib⁹ ſemꝑ hz rōnes opaˡᶦᵘᵐ. Rōnes aūt opabiliū ꝑ ipas ſuas ſpēs practice ſunt. Moralis igit̄ tā docēs q̄ȝ vtēs practica dz reputari.

3ᵃ ratio

¶ 3° obijciūt ꝙ in oib⁹ talib⁹ vbi docēs eſt ⁊ vtēs ſcia: docēs regit vtētez. Aut g̊ regit ſub rōne ſcibiliū: aut ſub rōne opaˡᶦᵘᵐ. Cōſtat ꝙ nō eſt ſub rōne ſcibiliū. Hoc. n. eſt in vlī ⁊ ſub p̄ncipijs vlibus: que nulla regᵃ opis eē pn̄t. Regit g̊ ſub rōne opaˡᶦᵘᵐ ⁊ ꝑ regᵃˢ opabiliuz. Quicūqȝ aūt regit practica eſt: vt dicūt Phi. Moralis eſt igit̄ practica ſcia.

4ᵃ ratio

¶ 4° obijciūt: qꝛ ſcia moralis ⁊ ſcia eſt: ⁊ opaˡᶦˢ eſt. Uñ aliq̄d hz ſcie et aliq̄d opabiˡᶦˢ. In oī aūt ſcia id qḋ ſcie eſt: ſic dicit Tull. collectio ꝑceptoꝝ eſt ad eūdē finē tēdētiū: ⁊ h̄ videm⁹ in ſcia morali ꝙ colligit oīa ꝑcepta que tēdūt ad finē opabilis ſm morez. Ideo ꝑ h̄ qḋ colligit: ſcia eſt: ⁊ per h̄ qḋ referit̄ ad finez opabilis: practica eſt: propter qḋ practica ⁊ nō theoᶜᵃ dz reputari. In ſpecuˡᶦᵘᵃ aūt nō eſt talis collectio ad finē aliū: qui nō ſit ſpecuˡᶦᵘᵘˢ finis.

Tull.

Opio q̄ ſit mechaᶜᵃ.

¶ Hi aūt qui dicūt mechaᶜᵃᵐ innitūt ſe: ꝑ h̄ qḋ in oī mechaᶜᵃ id qḋ artis eſt: deſuiēs eſt opi ꝯſtiᵗᵒ: ſic pz in lanificio ⁊ in edificatiua: ⁊ in oib⁹ alijs. In ſcia autē morali optim⁹ ille eſt qui id qḋ ſcit̄ de ea referat ad opus: mechaᶜᵃ igit̄ hz moduz.

B

Deciſio queſtionis. Quid ſit ſcia practica et q̄ eiᵘ ꝯditōes vi. de. h. T ho. i. pte. q. i. art. 5. in corpe et in alijs locis.

¶ Ad h̄ dōm vī ꝙ ſcia moralis practica eſt tam docēs q̄ȝ vtēs. Docēs. n. nō docet niſi ſub rōne opabilis: qꝛ alr ex p̄ncipijs eius ⁊ ꝯnib⁹ ad opus ꝓcedi nō poſſet.

Ad rōnes p̄ᵉ opionis Ad 2m

¶ Ad h̄ aūt ꝙ ſcibile eſt de moribus: nō volumus ꝑꝑ ſe ſicut in alijs ſpecuˡᶦᵇᵘˢ ſciētijs: ⁊ ideo nō q̄rimus ipz niſi ad opus. ¶ Et qḋ p̄mi dicūt eſſe de mō doctriˡᶦˢ. Dōm ꝙ nō aſſumūt talē moᵐ doctrine ꝑꝑ ſe: ſz vt regᵃ opis eē poſſit. Et h̄ aſſumē doctriˡᵉ nō eſt doctriᵉᵉ. ¶ Et qḋ dicūt de fine ſimpl̄ vanū eſt. Habitū. n. eſt in ꝓceᵇᵘˢ ꝙ ſcire qḋ acq̄rit̄ ſcia morali: nō ē niſi termin⁹ ꝯſideˡᶦᵘˢ moralis: ⁊ nō eſt termin⁹ ꝯſiderātis. Hic. n. nō ꝯſiderat niſi vt referat vlteri⁹

ad opus

Ad rōnes 3ᵉ opionis.

ad opus qd̄ est finis itētionis eius. ¶ Ad h̄ aūt qd̄ dicūt qui eā mecbanicā eē dixerūt. Dōm ꝙ nullo mō mecbanica est: sz liberalis. Et h̄ pbat Ari. in pn̄ ethi. Liberale. n. est oē illō qd̄ ꝑ se ⁊ ꝑꝑ se volumus: h̄ autē est in istis opatio maxime. ¶ Et qd̄ obyciūt de mō. dōm ꝙ h̄ nō valz. Modus. n. cōis est ⁊ nō ꝓpus mecbanice: ⁊ a mō cōi: spāle nō pōt īferri: esset. n. ibi ꝓcessus ex affirmatiuis in 2ᵃ figura. Attēdēdū tñ est ꝙ fm dicta pbōꝝ: nō ois scia dī theorica vel practica. Sicut bñ ꝓbat Aui. in ꝑ cañ. theorice. Et iste ꝑtes nō ꝯueniūt scie nisi que est opatiua. Et h̄ mō bñ ꝯcedimus qd̄ moralis docēs theorica est: ⁊ moralis vtēs practica: in oib⁹ eniz talib⁹ theorica ad pxim ordinaṫ. Hoc aūt subtilr̄ ꝓbat Aui. in 9ᵒ ꝑᵉ pbīe suc: oñdēs. Qꝛ h̄ speculatio est que speculādo colligit rerū actōes ⁊ spēs reducēdo in pn̄ᵃ ⁊ cās: qui modus resolōnis vocaṫ. Et cū pᵃ sint in gb⁹ stat vt in vlissima ⁊ simplicissima penit⁹ moralia sunt ad mores. Practicus aūt itells cōpōne ꝓcedit ⁊ determīatione. s. actū cū circūstātys: ⁊ h̄ sic determinatū affectū oñdit ⁊ excitat ad motū: qui sic excitat⁹ ipetuz facit: ⁊ sic per motū affect⁹: itellus practicus suas rōnes in ope ponit. Unde ꝯstat ꝙ ⁊ finis itellꝰ: ⁊ finis affect⁹ opus est: a quo fine tā docēs ꝗ̄ vtēs scia: practica vocaṫ: large accipiēdo practicā: fm qd̄ practica dicitur: rōnes operabiliū ꝯsiderans.

C — Scia moralis dī ⁊ practica ⁊ speculatiua.

Auic.

9ᵒ meta.

¶ Cap. 5ᵐ. De quo sit ista scientia sicut de subto.

A

CUm autē ois scia sit de aliq̄ sicut de subo: sic dicit Aris. opz inuestigare qd sit subm hui⁹ scie. Et de h̄ tres īuenium̄ diuisitates. ¶ Tulli⁹. n. vi dicē ꝙ genus qd̄ oīa ambit moralia honestū est: ꝙ etiam sic diffinit. Honestū est qd̄ suauiter nos trabit: ⁊ sua dignitate alicit. Et sic tractās de morib⁹: de honesto ⁊ ptib⁹ ei⁹ tractare deberet. ¶ Qꝛ si ꝯcedaṫ nō satis vī rōnabile: ꝙ accñs alicui⁹ de quo tractaṫ in scia debeat eē subm. Accñs. n. passio subi est ⁊ nō subm. Honestuz aūt qd̄ ab honore dī: ꝑmiū est ṽtuꝗ: vt dicit Ari. ⁊ nō vt⁹. Honestū. n. est cui honor dz exhiberi. Cū igiṫ de ṽtute tractet moralis: cui ex ꝑmio accidit honestū eē: honestum nō pōt eē subm scie moralis: sz aliq̄ passio ꝓbata de subo. ¶ Stoicis āt placuit: ⁊ maxie Socrati: ꝙ vt⁹ fm h̄ qd̄ est vltimū in bono: eēt id de quo ꝯsiderat moralis sicut de subo. Sed hoc stare ꝑꝑ h̄ nō pōt: qꝛ vltimū in bono in eodē gñe est: cū eo cui⁹ est bonū: ⁊ talia vltᵃ ad vnū genus nullo mō pñt reduci. Scia aūt vna est: vt dicit Ari. in ꝑ poste. que est vni⁹ gñis subi. ¶ Adhuc aūt nulla vni⁹ dicta pn̄ᵃ pñt inueniri: ⁊ ꝑ que vnūqdꝗ in boni sui vltim̄ possit reduci. Ultimū aūt vniuscuiusꝗ boni: pncipꝯs vni⁹ ptis scie q̄lis est scia moralis nō pōt deter̄i. ¶ Propter h̄ dixit Pla. ꝙ boni ꝑut est ois boni cā ⁊ rō: esset id de quo ꝯsiderat moralis: sicut sibi vī iponē Ari. in ꝑ eth. ¶ Hoc aūt iteꝝ stare nō pōt: qꝛ si ois boni bonū dicaṫ idea boni: h̄ in ope poni nō pōt. Id aūt qd̄ ꝯsiderat ethicus: ad h̄ ꝯsiderat vt in ope ponaṫ. Cōsideratio igiṫ ethica de idea boni nō est. Si aūt bonū boni dicaṫ rō boni: hec rō boni in diuersis gñibus boni diuersa est: ⁊ iō sub vna scia termīari nō pōt. ¶ Propter qd̄ fm Ari. dōm est ꝙ bonū hois inꝗ̄tū est hō: subm est moralis scie: hō aūt inꝗ̄tū hō est: itellualis ⁊ rōnalis est. Hoc aūt sic dicit Gre. nisañ. est dup̄. Est. n. rōnale ⁊ itellectuale: cuius suba rō ⁊ itells est: ⁊ est itellectuale ⁊ rōnale qd̄ ꝑticipat aliq̄lr rōnē: ⁊ h̄ est qd̄ est rōni obediens ⁊ ꝑsuasibile. Rōne sic ꝯcupiscibilis ⁊ irascibilis: que lz ꝑtes sensibiles aie sint: tñ dicto mō ꝑticipant id qd̄ est rōnis: ⁊ sic sunt hois inꝗ̄tū hō est in quo stat ꝑfectio ei⁹ in bono alteri⁹ aialis. Hois igiṫ bonū inꝗ̄tū hō est, est vltim̄. Hec aūt est vt⁹ fz 4ᵒʳ dīās ipius: que sunt, moralis, itellualis, heroica: ⁊ diuina. ¶ Rōnes inducte ꝯ Tull. ⁊ stoicos ⁊ Platonē satis iprobāt itentionē eoꝝ. Sic aūt diuidēdo ꝙ bonuz hois inꝗ̄tū hō est: hui⁹ scientie sit subz: diuidiṫ scia fm diuisionez boni. Hoc. n. bonū accipiṫ vt ꝑfcm: vel vt dispō ꝑfecti. Et ꝑfectū qdē est felicitas. Dispositio aūt ꝑfecti ṽtus est: dicēte Tull. ꝙ vt⁹ est dispositio ꝑfecti ad optimū. Felicitas aūt est fm actiuā vl̄ ꝯtēplatiuā: ⁊ de actiua qdē felicitate est liber ꝑmus: De ꝯtēplatiua aūt decim⁹: Intermedy aūt sunt de dispōne ꝑfecti ad optimū: Hoc aūt est 2ʳ s. in ordine ad opus q̄ est dispō ad būana: vl̄ in ordie ad delectationē ꝯtēplatiuā nō hñtis ꝯtriū in delectatiōe sua: ⁊ sic agit de ṽtute in ordine ad opus in medys 8ᵗᵒ libris: ⁊ de ṽtute ꝯtēplatiua in 10ᵒ. ¶ Ad bonū aūt hois tripl̄r hō ordinaṫ ⁊ disponiṫ. s. fm rōnē regētē: ⁊ fm affectuz ꝯñtē. Et vt⁹ que est dispositio affect⁹ ad bonuz hois: dup̄ est: vna s. que est ordinās. Altera q̄ est in ordine tenēs: ⁊ illa qdez que est ordinās: est circa passiōes delectationū ⁊ tristitiaꝝ: ⁊ h̄ vocaṫ ꝓpe moralis: de qua agiṫ in 4ᵒʳ ꝯñtib⁹ libris post pᵐ. Illa autē que est tenēs ne affect⁹ abducaṫ a mēta mētis: heroica vocaṫ: ⁊ de hac agitur in 7ᵒ ⁊ 8ᵒ ⁊ in 9ᵒ: affect⁹ aliqñ ducaṫ in passionib⁹: ⁊ in h̄ ductu ordinat cū moralis: ⁊ aliqñ abduciṫ: sicut dicit Aris. Et tūc. q. q̄dā freno teneṫ ṽtute heroica. Bonū aūt qd̄ ordinat rōnez motū sic determināte qd̄ est bonū rōnis: qd̄ disponit eā ad optimū: ṽtus est itellectualis fm oēm sui partem.

Opio Tull. ꝺ subiecto scie moralis.

Honestū qd sit.

Cōtra Tull.

Opio stoicoꝝ

Cōtra Socr.

Opio Plat.

Cōtra Plat.

B

Decisio qōnis.

Greg. nisañ.

C

Bonum accipit dupl̄r.

¶ Cap. 6ᵐ. De fine huius scientie.

A

FInem aūt hui⁹ scie vī deter̄ Aris. in ꝑ ethi. vbi dicit ꝙ h̄ opus nō ꝯtēplādi est grā: sz vt boni fiamus. Hoc aūt fit si in bono hois inꝗ̄tuz hō est: attingim⁹ ꝑfectuz ⁊ vltimū. Et h̄ ꝯtingit qnꝗ̄ modis. Ex bono. n. hois qd̄ ordinabile est ad ꝑfcm: ꝑmū ꝑtātē hēmus opandi ea q̄ sunt iusta ⁊ casta: ⁊ ceteras actiōes mōales ṽtutū: in qb⁹ tñ sicut dicit Boe. sparsa sunt ṽtutis q̄dā semina: ex qb⁹ tanꝗ̄ seminib⁹: seges ṽtutū exoriṫ: ꝑꝑ qd̄ dicit Arist. ꝙ ex freq̄nter opari iusta ⁊ casta: iusti ⁊ casti efficimur. ¶ Pᵐ tñ bonū in quo hō sic ꝑficiṫ: est bonū qd̄ vocaṫ bonū in gñe. Gen⁹ aūt ibi vocaṫ nō a cōitate gñis: sz ab ea ꝓprietate gñis: qua genus dī pᵐ subm eē dīaꝝ spēꝝ et formaꝝ. Hoc. n. mō pᵐ subz est in morali. Bonū aūt qd̄ nihil est de bono moris: ⁊ sub quo oē bonū moris cōprehēdiṫ: est act⁹ volūtari⁹: q ad ꝓpriā mām ex rōne determinaṫ. Sicut. n. reficē esuriētē: vestire nudū: dare indigētī: ⁊ in actib⁹ liberalitatis bñ facere: diuitez largiri supflua: ⁊ huiꝯ que oīa: qꝛ pᵐ posita hñt ad bonū: pᵐ suba sunt boni: sz ex diuersis circūstātys possint bñ ⁊ male fieri. ¶ Ex bono aūt nature ⁊ rōnis: ꝑficit hō ad ꝑfectū aliqd: h̄ est ad actū vestitū circūstātys ⁊ fine. Rō. n. in agēdis rōcinaṫ de circūstātys agētis ⁊ negocy: ⁊ loci ⁊ tpis: ⁊ hec oīa referūtur ad finē expediētis: ⁊ eligit ea qbus iuuaṫ: ⁊ refutat ea qbus impediṫ ad finē bonū: ⁊ ex his pōt in actuz vestitū circūstātys: qbus proniorē habet potētiā ad virtutē ꝯñandā: eo ꝙ per circūstātias iaz appropinquat ad tāgēdū mediuz ṽtutis: ⁊ ille act⁹ habet ṽtutē formatiuā ṽtutis moralis in aia: sicut semē gnōnis ṽtutē formatiuā hz ad partū. Et iō ex freq̄ntib⁹ talib⁹ opōnib⁹: ṽtus ꝯsuescibilis in aia gñaṫ: ⁊ per hoc 3ᵒ loco: potēs efficiṫ hō ad agēdū fm ṽtutē que est 3ᵃ ꝑfectio hois. ¶ In his tribus ꝑfectiōib⁹ ad extreᵃ ꝑficiṫ: que sunt circa passiones delectationū ⁊ tristitiaꝝ. ¶ In cōpōne aūt iferioꝝ ad supiora ꝑficiṫ hō dupl̄r. Est. n. supi⁹ ⁊ inferi⁹ in ipis ptib⁹ aie: ⁊ est supi⁹ ad aiaz: ad qd̄ aia depēdet in eē ⁊ agē: sic iferior nā depēdet ad supiorē. In oib⁹ aūt talib⁹ regl̄r verū est: ꝙ supi⁹ est regēs ⁊ iferi⁹ rectū. Et si aliter fiat ꝑuersitas est: q̄ est pn̄ᵐ mali moris: vt dicit Auic. Cōcupiscētia. n. ⁊ ira: ꝑꝑ vehemētē accēsionē sanguis in delectabile: ⁊ ma

Boetius. 2ᵒ Ethi. ca. 1.

pᵐ

2ᵐ

3ᵐ

B

4ᵐ

Auic.

gnā pēssionē spūum ad fruēdū:eo qḋ delectabile eē pu/
tat:retinēte indigetnc in pceps defluāt ad illicitū. Hoc
aūt retinēs ꝛ ꝯtinēs est mens:q̄ fm vtutē ꝯtinent:metas
ponit iter q̄s ꝯtinet ꝯcupiscētiā ꝛ irā:ad quā pfectionez
efficit hō idoneus:p freq̄nter opari fm vtutē moralē:in
qua pfecte hō est nihil hns bestialius:ꝛ vt dicit Hermes
termegistus:nūc pm in hac 4a pfectiōe:in gradibus humani/
tatis recipit:ꝛ heroicā siue diuinalē accepit dignitatez:a
stabulari subione bestialiū passionū exaltat:ꝛ veris et
pulchris bonis humanitatis ditat:ꝛ in hac alime ꝯtinet:
ne p appetitū vnq̄ declinet ad stabularia ꝛ subita. Hāc
aūt pfectiōez p heroicā ꝯseqt vtutē. ¶ Ad id aūt qḋ su/
pra est eē cx ipm p hāc heroicā vtutez dispositus:adhuc
ēt heroica virtus:ola alalia ꝛ brutalia īfra metas ꝯtinet
hūanitatis:qḋ ola adunata vtute ꝯferant in admirabilē ho
minem:firme ꝛ pure ꝯtēplatiōis ꝛ delectatiōis eptis:sup qḋ hō
nihil pōt q̄rere amplius:fm facultatē vite humane. In h
ciz sparsis p diuersa delectatiōis ꝯcupiscia:q̄ in diuersitate
ꝯcupisciaꝝ rō sollicitudinez induc:q̄lr ꝯcupita acgrāt:ꝛ itēsa
itētione in ista remittit ꝛ reuocat a ꝯtēplatiōe supioꝝ. He/
roica.n.ꝯtinet ab his:ꝛ sic dicit Dio.ꝯtēta ala ꝛ ꝯuoluta
itētiori ꝯtēplatione ꝯsurgit ad supiora:ꝛ in h statu hō p/
fectus est fm modum hois. Et iste finis scie moralis.

Hermes ter/megistus. — 5m — Dionysius

¶ Cap. 7m. De titulo ꝛ auctore.

Nunc līraz etiā de auctore ꝯsuetuit q̄ri ꝛ ti/
tulo. Nomē aūt auctoris quē nos su
scipimus expone est Ari. Quia lz multi tra/
ctauerint de vtute:tn̄ opa illoꝝ pseq nō su/
scipimus. Auctor aūt cōmēdat in tribus:a
noica sciētia:ꝛ vtutis merito. Ari. fm nomē positio vtu/
tis iterptat:vel opus:qḋ cōgruit ei qui Socrati:sic legit
in vita sua.xx.annis adhesit:qui nō nisi de vtute scripsit
ꝛ docuit. A scia aūt q2 nullus de omni scibili scripsit nisi
ipe. Socrates qdē in gñe multuz laudari iubet:lz vltra
vtutes morales tractādo nō pcessit. Plato ēt vtutē pur/
gātē:purgatoriā ꝛ purgati animi determinās:effectus vtu/
tis in aia distinxit:lz nō de oi vtute fm genus ꝛ spēs pfe
cte tractauit. Iste aūt pfectius oībus tradidit:gña vtutum ꝛ
spēs distinguēs:ꝛ añtia ꝛ ꝯñtia:ꝛ opa ꝛ ppa ꝛ effectus:ꝛ
ideo bonū hois inq̄ntū hō est:in 4or voluminibus cōplet:
bonuz.n.hois vnius in se duplr ꝯsiderabat.s.fm pmo boni
ꝛ gña ꝛ spēs ꝛ acñtia:ꝛ in tali ꝯsideratōe cōpleuit sciaz
hois in lio qui di ethicoꝝ. Cōsiderabat bonū hois fm si/
gna añtia ipm in subto:ꝛ fm diuisionē partiū eius fm q̄s
distribuit in ptibus subti q̄ sunt aie po:ꝛ fm effectus ꝯñtes
ꝛ opa que elicit ꝛ ppa quibus distinguit vnūq̄dq̄ ab alio:ꝛ
sic determinat ab ipo de bono hois in lio qui di De lau/
dibus hois. Bonuz aūt hois fm qḋ hō per nām hois est
alal ꝯiugale domesticū:determiat ab isto auctore in lio
qui di De iconomicis. ¶ Tertia ꝯsideratio hois est fm
quā hō per nāz ciuile aial est:sine cōicatiōe vitā hic nō
valēs nisi malā:vt dicit Auic.ꝛ peiorē q̄ esse possit:ꝛ sic
bonū hois terminat in vrbanitatibus q liber de Polyti/
cis inscribit:in quo legis po docet fm quā ciues bn̄ vi/
uant. Meritū aūt istius est q pp ꝟitatē ꝛ rectitudinē do/
ctrine ꝛ moꝝ:expulsus est ab athenis:eligēs potius cedere
furori q̄ ꝟitati. Tales.n. Socratē iterfecerūt:ꝛ ois boni
semp fuerūt inimici. ¶ Titulus vo istius libri est. Inci/
pit ethica Nicomacha Aris. Stragyrite:quod exponēs
Cōmen. dicit. q ethica di a greco ethos/qḋ latine sonat
mos. Nicomacha aūt di sicut idē Cōmē. dicit:eo qḋ ad
nicomachū qui vel pr Aris. fuit vel filius vel amicus scri/
pta sit:sicut ꝛ liber Platonis dicit Thimeus:q2 ad Thi
meuz scriptus est. Scripsit aūt ꝛ aliā qui di Eudemia:eo
q ad Eudemiū amicū suū scripta sit:que fere in verbis

A — Aris. et tribus cōmēdatur. — pa noie — 2a a scia — Socrates — B — Arist. — De diuisione sciētie mora lis fm doctri nam Arist. — Auic. — C — Fuga Ari. 3o a merito — Titulus — De eudemia

ab ista nō differt. Scripsit aūt ꝛ libruz qui dicit magna
moralia:nō ideo q scriptura plus ꝯtineat:sed q2 de plu
ribus tractat sicut de ꝯcordia:benignitate:bonitate:ꝛ q/
busdā alijs de quibus hic nullā mentionē facit:sed de quibus
hic tractat pfectius determinat ꝛ plixius quā in lio ma/
gnoꝝ moraliū. Dicūt tn̄ qdam arabes q nicomacha di
a nichos/qḋ est victoria:eo q niconomasticā h dscribit:
vt dicūt:qua vnus hō cum vtutibus expugnat vitia:sed h
fictū est ꝛ nō habet auctem. Stragyrita aūt dicit Aris. a
stragyr qḋ fuit casale suum vnde ortus fuit.

De libro ma gnoꝝ mora lium.

¶ Tractatus 2s. De bono.

¶ Cap. pm. In quo pmo querit qd sit bonum:hoc enim necessarium est scire anteq̄ sciatur bonum hois.

Quia autez de moribus ingrimus fm quos solus hō di
bonus vel malus:opz nos altius ordien
tes de bono ingrere. Bonū.n.hois deter
minari nō pōt:nisi qd sit bonū itelliga/
tur. Dicit aūt Aui. q bonū est qḋ vltimā
sui pfectionē adeptum est:ꝛ hō dicti as/
signat rōnez dicēs:q bonū determinat a fine. Finis aūt
vltimus est quo adiecto ad pfectionē res nullius indiget.
Nihil.n.est qḋ vltra illud pp qḋ sunt singula aliqd adij/
ci sibi aliqs appetat. Si.n.aliqd adijci sibi appeteret:il/
lud nō fuisset vltm. Intētione aūt est vltm:igit vltra illḋ
qd nō est appetēduz:ꝛ sic ꝯcludit q bonū est qḋ vltm fi/
nē fm nām adeptus est. ¶ Adhuc pfectū bonū nō est id
qḋ maliciā habet admixtaz. Quicqd aūt est qḋ vltm nō
est adeptū:adhuc maliciā habet puationis:ꝛ quātuz ha/
bet de malicia:tātū deest ei in bonitate. Bonuz g nō est
qḋ vltimā pfectionē nō est adeptū. ¶ Adhuc vltra:bo/
nū vniuscuiusq̄ rei nō pōt itelligi aliqd rei esse adiūgē/
duz:ꝛ cum sint 4or cause:efficiēs.s.mālis:formalis:fina/
lis:sola finalis est que vlta est in adiectione rei pficiēde.
Sola igit finalis ē postq̄ nihil adijci pōt. Perfectū aūt
est vnūqḋq̄:vt dicit Ari. cuz ei nihil deest. Nihil g deest
ei qui cām finalē iaz adiectā habet. Sic igit illud bonū
est qḋ p finē vltm sibi adiūctuz pfectū est. ¶ Adhuc aūt
ab oibus di stoicis ꝛ pipathecis q bonū est in quo est ap
petitus oium. Hoc aūt necesse est eē vltm:q2 si nō eēt vlti/
mū:appetitus aliqs eēt in aliqd post ipm:q̄diu eiz aliqd
deest de adijciēdis vltimis:nō cessat appetitus. Aut igit
nullū est bonū:aut est h solū bonū qḋ pfectū est vlto cō/
plemēto. ¶ Adhuc aūt ens verū ꝛ bonuz fm supposita
qdē ꝯuertūtur:differūt tn̄ fm nomē rōnis. Ens.n.di:vt
dicit Boet. qḋ aliquo mō attingit entis quācūq̄ diaz:
Uerū aūt qḋ per formaz attingit entis vitatē ꝛ ratitudinez
qḋ nō sepe in vtute ꝛ opōne impfectū est. Post ens g ra
tuz ꝛ verū opz adhuc addi qḋ fm vtutē ꝛ opationē pfe/
ctū sit:in vltima sue pfectiōis itētione:ꝛ tūc p bonuz est.
Uidet igit q h bonū sit qḋ vltmaz adiectionez finis pfe/
ctū habet. Et h in exēplo est videre. Semē enīz hois ad
hoiem p est po:cū habeat forme nihil in actu:turpe est.
Determinatū aūt ad formaz hois in gñatiōe vitatē huma/
nā attingit:sed tn̄ mollibus adhuc mēbris ꝛ vtute fluit vi/
te.q.impfecta ꝛ ipotēte pficere h ad qḋ nata est:non dz
eē pfectū:lz potius qn̄ pōt pficere tale alteꝝ quale ipm
est. Unūqḋq̄ igit pfectū est qn̄ fm suā nām tale alterū
pōt facere quale ipm est. ¶ Unalr g dicēdo in oibus exq̄
bonū est ab vlta pfectiōe:vnūqḋq̄ bonū est qn̄ optime
pōt pficere ea que sunt fm suā nāz. Bonū est igit qḋ ab
vlto fine sue opatiōis nāe pfectū est:ita q oia fm sue na/
ture optm pficere pōt. ¶ Sūt tn̄ qdā qui ꝯtra pdicta oia
h obijciūt:dicētes q vnūqḋq̄ in eo q est:bonum est:sic
dicit Boet. Multa aūt sunt que pfectiōez sue nāe vltam
non

A — Auic. — pa ratio — 2a ratio — 3a ratio — 4a ratio — 5a ratio — Boetius. — B — Obtio — Boetius.

Rñ°

nõ attigerũt: ꝛ tñ bona sunt. Bonũ igiẽ ab vlta ꝑfectiõe nõ dĩ vt videẽ. ℭ Ad h aũt facilis rñsio est: ꝙ veruꝫ quidẽ est ꝙ vnũquodqꝫ in eo qd est: bonũ est. Si.n.hꝫ entitatẽ simplicẽ: hꝫ bonũ in inchoatione. Entitas.n.simpr est in pom ꝛ in pmis pncipijs entis. Si aũt attingit vitatẽ pfcte entitatis p forme: hꝫ bonitatẽ ad eẽ in spẽ determĩatã. Si aũt hꝫ entitatẽ p spẽꝫ in forma spẽi: ꝛ ꝯntib9 ad formaꝫ pfectã: tũc hꝫ boniteꝫ pfectã. Unũquodqꝫ.n.i forma ꝛ ꝯntib9 ad formaꝫ illã: pfectũ ꝛ determĩatũ ꝙ oĩa que sunt fm nãꝫ: pfecta opaẽ virtute nõ ĩpedita fm pp: ũ ꝛ ꝯnalẽ habitũ. Cõsequẽtia.n. formaꝫ in vnaqqꝫ spe sunt vtes ꝯnalis ꝛ ppa: ꝛ opatio nõ ipedita. Ex q pꝫ ꝙ vnũquodqꝫ in eo qd est: bonũ est: tñ quãtuꝫ hꝫ de esse: tãtuꝫ hꝫ de esse bono: sicut pꝫ per pdicta.

ℭ Cap.2m. Quid sit per se bonum.

A

Per se dupl'r

Porret aũt determinare vtruꝫ aliqd per se bonũ sit: ꝛ cuꝫ per se dicatur duob9 modis: sicẽ dicit Aris. Est.n.p se qd nõ est p accñs: ꝛ est p se qd nõ est p aliud: Opꝫ ingrẽ vtrũ p se bonũ sit p subam bonũ: ꝛ nõ p accñs: vel sit p seipm bonũ ꝛ nõ p aliud. ℭ Multi.n. bonis exñtib9 fm documẽta Aris. opꝫ ꝙ adhuc sit vnuꝫ bonũ qd sit cã oiuꝫ bonoꝝ: alr.n.nõ ois multitudo reducereẽ ad vnitatem: nec ois multiplicitas ad vnionẽ: nec id qd est per accñs: ad id qd est p se reduci posset: que oia ꝯtria sunt phie. Est igiẽ aliqd p se bonũ qd ꝛ subalr ꝛ nõ pp aliud bonũ est. ℭ Adhuc. In oib9 pticipãtib9 sic est: ꝙ aliqd necesse est esse qd p se hꝫ: id qd participãs hꝫ p accñs: sicẽ est videre in disgregatiue visus adhuc alb9 hꝫ p accñs: ꝛ nõ hẽt illd p accñs: nisi albedo quã pticipat illd p se hẽt. Cũ igiẽ hõ bonus hẽat actũ boni pticipatiue: necesse est aliqd eẽ qd eũdẽ actũ hꝫ p se: ꝛ illd est p se bonũ. ℭ Adhuc aũt: qdcũqꝫ p aliud est bonũ: illud aliud p qd istud est bonũ: aut est bonũ p se aut p aliud: Si ẽ bonũ p aliud ibitur in infinitũ. Si aũt est bonũ p se: tũc aliqd est bonũ p se: q pticipato oẽ pticipãs bonũ efficiẽ. Unũ igiẽ est bonuꝫ per se p qd oĩa bona efficiũtur: qd p easdẽ rõnes pbauit ꝛ ꝯcessit Pla. ℭ Sũt tamẽ qui oia ea que dicit Plato obijciũt dicẽtes: ꝙ si vnũ aliqd bonuꝫ participat oĩa que bona sunt: h erit vnuꝫ indiuiduo vel specie vel genere. Cõstat aũt qd indiuiduo nõ est vnuꝫ: nec specie vnũ esse põt. Nõ enim oiuꝫ bonoꝝ bonitates in specie vnum sunt. Bonitas.n.equi vel est suauiter vectiuũ: vel laboris iuuatiuũ: vel in pluꝫ hostẽ esse territiuũ: ꝛ h bonitas nõ est asini vel domus vel alicuius hõis vna in specie: In gñe ẽt nõ est vna: q quot sunt gña entiuꝫ: tot sunt bonitates singuloꝝ diuerse gñe: sicut dicit Arist. Si igiẽ nec indiuiduo nec specie nec gñe est vnuꝫ bonũ: vĩ nullum eẽ pm bonũ. ℭ Ad h aũt fm Ari. dõm est ꝙ in vitate: sicẽ dicit Auic. in 9° pe phie sue. pm habet relõnẽ ad oĩa ꝯñtia: ꝛ quo aliqd est pus relõnib9 est multiplicius. Unde pmuꝫ põt accipi dupl'r: pportiõe .s. ꝛ nã. Et hñ ꝯcedimus ꝙ nã que sit gñis vel spẽi vel indiuidui nihil est p se bonum a quo oĩa bona dicãtur: pportiõe aũt aliqd est per se bonuꝫ: ꝛ nõ per accñs bonũ est nec p aliud. Ad qd respiciẽdo p silitudinẽ quãdã habitudinuꝫ oĩa bona sunt: ꝛ in h bona vel meliora vel optima dñr q illi sunt siliora. Hoc aũt est pm bonũ qd fm ibãꝫ pfectã oia pficit fm ppãs ꝛ ꝯnãles attributiones: fm ppriã opõnẽ nõ ĩpeditã. Ad pportiõẽ.n. illius oẽ dĩ bonuꝫ meli9 ꝛ optimũ. Et p h pꝫ solutio qrũcũqꝫ obtoꝝ: vel ẽt obijciẽdoꝝ. Hoc.n.qd sit per se nõ p accñs: ꝛ nõ p aliud est: p se bonũ esse dicimus. Nõ aũt eẽ bonũ per aliud dĩ.s.ꝙ nõ sit per aliud: sicut per cãm efficiẽteꝫ: vel nõ sit per aliud sicẽ per formam sue bonitatis: ꝛ vtroqꝫ mõ pm bonum: bonũ est per se: q nõ habet causam efficiẽtẽ sue bonitatis: nec formã ante se quã participet. Ipsum tamẽ cause est efficiẽs ois boni: ad rationeꝫ bonitatis que in ipso est: ꝛ que per ipsum est pportionaliter esse bonum est omne bonum.

pa ratio

11° meta.

2a ratio

3a ratio

B

Platonis obitio

Rñsio ad Platonẽ.

Auic.

Pm capitur dupl'r.

ℭ Cap.3m. Utruꝫ hoc sit pm bonum ante qd nihil est ꝛ qd est causa boni in omnibus alijs.

A

Quatuor aũt rõnib9 pbaẽ h eẽ pm bonũ: ꝛ cãm eẽ boni in oib9 bonis. ℭ Pria rõ fũdata est sup id qd dicẽ Ari. in 2° meta. ꝙ qcqd est in multis nõ equoce exñs in illis: est in vno aliq p qd est cã alioꝝ oiuꝫ: sicẽ oẽ calidũ in eo qd pm calm est cã oiuꝫ alioꝝ. Cũ g bonũ sit in multis nõ penit9 equoce exñtẽs in illis: necesse est ꝙ sit in vno p qd cã sit oium alioꝝ in bono. Nõ eiꝫ equoce est in multis qd in oib9 est fm pportiõeꝫ ad vnũ. Equoca.n. pportiõeꝫ ad vnũ nõ hñt. Proportio.n.ad vnũ: est silitudo habitudinũ ad vnũ qd in diuersa spe ꝛ l vna pportiõe participaẽ: sicẽ est gubnatio nauis ad nautã: ꝛ ciuitatis ad iudiceꝫ. Nec.n.eisdẽ regulis nauta pseqt nauis gubnatiõeꝫ: qb9 ꝯseqẽ iudex ciuitatis gubnationeꝫ. Nec idẽ in spe est gubnatio nauis ꝛ ciuitatis: ꝛ tñ silitudo habitudinũ in vtroqꝫ vna est. Cũ igiẽ talis silitudo in oib9 vna sit: ꝙ vnũ sit pm bonuꝫ ad cui9 pportiõeꝫ ꝛ silitudinem alia bona dñr: vĩ eẽ vnũ pm bonũ qd ẽẽntialr bonũ est: ꝛ cãliter in oib9 facit bonũ: ꝛ pportionalr forma bonitatis eius saluaẽ in oib9. ℭ Scda ratio est per illud arithmetice.s. ois multiplicitas ad vnũ reuertiẽ: qd est pm pnm totius multiplicatiõis. Cuꝫ videamus g magnã eẽ multiplicitatẽ bonoꝝ: ꝛ pp nimiã multiplicitatẽ.q.ad ĩfinitatẽ tẽdere: qd apud oẽm ĩtellectuꝫ ꝛ apud oẽm artẽ fugiẽdum est: opꝫ hãc ĩfinitateꝫ restringi. Nihil aũt restringi põt: nisi qd ab vno pcedit: ꝛ ad vnũ est ordinatũ: quod enim a plurib9 est: nõ restringiẽ sed dilataẽ. Igiẽ opꝫ eẽ ꝙ pm bonũ a quo est ĩpa silitudo ẽẽntialis boni: ꝛ nomẽ boni in oĩa diffundaẽ. ℭ 3a ratio est: q ois resolõ stat in vno: siue sit resolutio posterioris in pus: siue cõpositi in simpr: siue cãti in cãꝫ. Cũ igiẽ multa bona sint que ꝯstat nõ eẽ pora nec simplicia sꝫ cõposita: nec cãs eẽ sꝫ cãta: opꝫ illa in vnũ resolui fm omne gen9 resolõnis. Stabit igiẽ resolõ in vno p qd vere pm oiuꝫ bonoꝝ est. ℭ 4a aũt rõ est: ꝙ omne qd est in vnoqꝫ ordine: vel est pm vel p. In ordine g eoꝝ q bona sunt: vnũquodqꝫ est pm vl a p: cũ vnũquodqꝫ nõ possit eẽ pm opꝫ ꝙ sit a p. Opꝫ igiẽ ponere vnũ quodaꝫ pm: ꝙ oium cã sit alioꝝ. Et h quideꝫ Plato ꝯcessit istis ꝛ multis alijs rõnib9. ℭ Cõtra h tñ quidã obiecerũt pipathetici sophistice obijciẽtes. Dicũt.n.ꝙ pm qd est cã ꝯñtiũ ẽ in ꝯñtib9 ens de rõne eoꝝ. Nihil aũt vnũ est qd sit de rõne bonoꝝ oium: que diuersa sunt nũo spe ꝛ gñe. In diuersis.n.gñib9 nullo° est rõ vna. Si g sic est: non vĩ eẽ aliqd pm bonũ: qd sit cã ꝛ rõ oiuꝫ alioꝝ. ℭ Ad h aũt stoicoꝝ est Rñ°: ꝙ pm dĩ duob9 modis.s.fm rõnẽ principij: ꝛ fm rõnẽ gñis. Pm quidẽ fm rõneꝫ gñis de rõne est oium ꝯñtiũ: ꝛ est cã eoꝝ: q ẽẽntialr pncipiãtur de ipso. Primũ aũt quod est in rõne pncipij: nõ est necesse ꝙ sit aliqd de ẽẽntia vel suba ipsius: sicut pꝫ ꝙ pũctus est pncipiuꝫ linee: nec tñ aliqd est linee: nec aliqd de substãtia ipsius: fm ꝙ substãtia est subm: sed est pnm in quo est linee inchoatio: sed hec inchoatio nec est determinata ad eẽ linee nec ad subiectũ. Ita etiã in omni alia natura est pncipiũ: qd est de esse illius generis: ꝛ hoc vocaẽ genus: ꝛ est principiuꝫ qd est simpr forme inchoatio: nec ad eẽ: nec ad subiectuꝫ determinata: ꝛ hoc vocaẽ principiũ nõ generis. Hoc igitur modo vnũ principiũ dicũt esse bonorum: qd tamẽ nec in genus nec in spẽm incidit cum aliquo bonorum: ꝛ sub hoc cõtineri bona dicunt cõmunitate principij non generis.

pa ratio

2a ratio

3a ratio

4a ratio

B

Obio ꝯtra Platonẽ.

Stoicoꝝ Rñ°

¶ Cap. 4m. Utrum aliquid sit summuz bonum.

A — pa ratio

HOc aût qdã dicût eé sûmuz bonû. Ante n. bonû h nihil est. Omne n. ante qd nihil est: pm ꝛ sûmuz ꝛ cã boni est in oibus bonis: di igit illud sûmû eé. ¶ Adhuc:

2a ratio

sûmuz qd p supabûdãtiã di: vni soli ꝯuenit, nô autẽ vi ꝯuenire nisi illi cui ipossle est aliqd addi in bonis: nullû aût bonuz est qd sine additione penitus intelligat: nisi id qd pm est: ꝛ ideo h sûmû est.

3a ratio

¶ Adhuc cuz di bonû meli9 ꝛ optm eé, côparatio fit rcu alicui9: ꝛ nô pôt dici ꝙ fiat côparatio nisi ad verã nois ipônẽ accedêdo. Vera aût nois ipositio boni est illi9 nãe: que pura bonitas est. Vr igit illud simplr bonû: qd pm est ꝛ cã boni: sûmuz eé.

Opinio — Impug9

¶ Qd n. qdã dicût pm bonuz eé qd colligit oia bona: nô vi posse stare: qd n. est côpom colligit: qd autẽ côpom est ex pncipijs côponêtib9 pêdet: ꝛ malitiã habz puationis: po9 in resolône côpositi: ꝛ qd malitiã habz: sûmû nô est: qd g colligit bona: sûmum nô est. ¶ Adhuc qcqd colligêdo bona di bonû eé: multas bonitates hz ex se. Cû n. dicãtur oia bona ꝛ sint: sicut vnû nô pôt tolli ex oib9: ita

B

necesse est ꝙ multa remanedt bona nô collecta: qd autẽ aliqd hz ex se, nô pt collectiôe oiuz bonû sûmû eé: collectiuû igit sûmû bonû eé nô pôt.

Antipophora

¶ Si forte aliqs velit dicere ꝙ sûmû bonû de9 est: cui nihil deest in bonitate ꝛ oium bonoꝝ fons est. Videt nihil esse ad ppom: hoc n. bonû per nãm pticulare nô est: querimus aût h pticulare bonû. ¶ P. cum di. bonû vnû mediû sûmuz necesse est: ꝙ hec côparatio sit côparatio in aliq vna nã diuisimode participata. Nulla ãt vna nã est que sit a deo: ꝛ ab alijs bonis participet: qz ex h seqret de necessitate ꝙ aliqd fm nãz prius eét bono qd est deus: ꝛ ꝙ bonû diuinû eét côpom: que oia sunt ipossia. Sûmû igit bonû deus eé nô pôt.

Sûmû bonû dicit tripr.

¶ Ad h aût ꝛ silia per distôñez soluêdû est: ꝙ. s. sûmuz bonû triplr di: sûmû. s. in ordine: ꝛ sûmû côparatiôe: ꝛ sûmû in quãtitatẽ.

pmo

Sûmû in ordine: opz ꝙ sit aliquid coordinatoꝝ in for9 boni: sic est coordinatio oiuz generû a p ad vltm ꝛ ab vlto ad pm. Et sic cum resolo bonoꝝ stet in eo qd est pura bonitas: pm p se bonû est: ꝛ nihil nisi ipsa bonitas pura: est summû bonû ꝛ optm: sic Ari. dicit in 2o

Meta^ce 2o

meta^ce: ꝙ cãe oẽs resoluûtur ad cãs pas: que p se ꝛ sbalr cãe sût. Sic oia calida ad pm qd est cã caloris p se: ꝛ h dicit eé sûme calidû: qz h est ipe calor simpr ꝛ purus nihil hñs nisi qd calor est.

2o

¶ Sûmû aût in côparatiôe est qd maxime accedit ad purã bonitatẽ: ꝛ h nô simplr: sz in côpône accipit: ꝛ ideo nô simpr sûmû est: sz ad aliqd sûmû: ad aliqd nô sûmû.

3o

Sûmû aût in qtitate triplr dici pôt. s. in qtitte discretôis fm nûm bonoꝝ: ꝛ in qtitte virtutû fm bonoꝝ dñias. Dñie eñz boni pñt accipi per additionẽ: ꝛ sic sumit ꝙ bonuz est cui oẽs dñie boni addite sunt: di ẽt sûmuz bonû cui per attributiôẽz ꝛ nô p additiôẽz: oẽs dñie boni pm ꝛ per se ꝯueniût. Sic g triplr dico: sûmo bono dicimus ꝛ nihil eé sûmuz: qd discrete ꝛ singulr oẽs oiuz colligat bonitates: aliqd tñ est sûmuz bonû qd per additôẽz act9 ad pom, oẽs oiuz bonoꝝ colligit dñias. Cû eñz pe dñie sint eoꝝ que nã bona sunt: ens vnum sensatû, rônale, itellual: ꝯstat ꝙ pm semp est in 2o: ꝛ 2m in 3o: ꝛ sic deinceps. Sicut trigonû in tetragono: ꝛ id qd vltam boni dñiaz attingit, sûmuz ꝛ optimû est: qz in illa sunt oẽs alie dñie bonoꝝ: ꝛ 2a semp se habet ex additiôe ad priorẽ: h mô: quo act9 addit pot: qz poa per actû ad eé determiat: ꝛ sic vltm bonuz in ordine illo sûmû est. Sic simplr simplex nô est: nec pmuz nec per se est: et eêntialr bonû est.

Sûmû bonû p attributiôẽz

¶ Per attributiôẽz aût di sûmû bonû cui oẽs oiuz bonoꝝ bonitates: sic cause efficiẽti ꝛ formali ꝛ finali: attribuûtur excellẽter ꝛ eminẽter: ꝛ sic sûmum bonû est de9. Quia lz de9 simpr sit: tñ oẽs oiuz bonitates pas for9 exẽplares in ipso hñt: qs quãtû imitãtur: bona sunt: ꝛ quãto plus decidunt ab ipsis: tanto plus malitie permiscẽtur.

C — Sûmû bonû qdruplr di.

¶ Sûmû igit bonû qdruplr di: sûmû. s. simplex absqz côparatiôe cui oia bona attribuûtur: ꝛ oẽs oiuz bonoꝝ dñias hz p attributiôẽz ꝛ nô per collectiôẽz vel côpositiona: sz simplr ꝛ excellẽter ꝛ eminẽter. Simplr autẽ dicimus qd sine deterie act9 ad pom est: in eo n. nihil est in po qd sit determiabile p actû. Excellẽter aût dicimus: qz bonitates sue nô sunt determie ad vnuz: sic bonitates causatoꝝ: sed excellẽtes in oibus ꝛ ad oia: cause n. sunt ꝛ nô cãte. Cã aût: vt dicit Dio9. excellẽter hz id qd est cãti.

Dionysius

Eminẽter autẽ dico fm nois rônẽz: nô n. in eadem nois rône bonû est in deo: ꝛ bonû est in cãtis. Bonû n. in causatis obûbratuz est: ꝛ puationib9 multis ipeditum est: et determinatione ad vnuz ꝯtractuz est. Et ideo si diffinit fm qd est in causatis: cum nomẽ ipm in se côcipiat vmbrosum ꝛ ipeditũ ꝛ ꝯtractû: per illã diffôñẽ nô pôt attribui bonuz sûmo bono: qd est deus.

De bono. vide. h. Tho. pa p. q. 5. ꝑ totã.

Et si ratio eius ponat fm quã deo attribuit: erit nô vmbrosi nec impediti nec ꝯtracti: sed boni qd eminet sup hoc: ꝛ ante ista habet rônem boni: ꝛ per talẽ eminẽtiã attribuit sûmo qd est deus. Hoc igit est simplex: ꝛ fm naturã summû bonum: sed hoc bonuz ad psentẽ nô ptinet speculationem.

¶ Scdo dicit summû bonû in côparatiôe bonoꝝ ad inuicẽ. s. ꝙ oẽs differẽtias nobiles boni attingit: sicut diximus pus de itellectuali. Hoc n. in se habet ꝛ rônale, ꝛ sensibile ꝛ vnuz ꝛ ens: ꝛ ideo in tali ordine impfectû est pmuz ꝛ vnû bonum pfectû: ad aliud hoc est ex qbusdã differẽtijs bonoꝝ est medium bonû: attingẽs autẽ vltimas dñias dictas bonitatis sûmuz bonû dicit. ¶ In côparatione autẽ sûmuz bonû di respectu eius qd pmã dicit formalis boni positionẽ: ꝛ respectu eius qd gradû bonitatis ponit sup illud: ꝛ sûmuz di qd maxime ad verã accedit nois ipônẽ. Sed hoc nô di summû bonuz simpliciter: sed bonû in côparatiôe quadã. ¶ Quarto modo di sûmum bonû in quo stat resolutio bonoꝝ. Utruz aût illud in quo sicut in p stat resolutio bonoꝝ sit aliqua forma idealis ꝛ preexistẽs ꝛ phabẽs oia bona: sicut for9 calcei lignea prehabet virtute oẽs calcios formatos ad ipsam ꝙ sit forma pa: fm rônem adepta: que tñ fm ens nô sit extra bona: sz potius in ipsis sit forma: ꝛ ratio bonitatis in eis ad psitem tractatû nô ptinet. De hoc enim est iter pipatheticos ꝛ stoicos ꝯtẽtio. Cum autẽ sit côparatio bonoꝝ sicut pdictum est: opz ꝙ illa côparatio fiat in aliqua nã vna que sit in côparatis. Illa tñ nã nô oportet ꝙ sit generis vel spẽi: sz potius eius qd fm pportiones ꝯuenit oibus. In talib9 autẽ nã in qua côparatio fit pmo ꝛ per se ꝛ essentialr est in vno: ꝛ in alijs est per quẽdã respectuz ad illud. Et ideo pura bonitas est in sûmo bono qd est deus vel idea boni: sic dicit Plato. Alia aût bona sunt: qz qdã imitationes ꝛ resonãtie sunt illius.

Plato

¶ Capitm 5m. De natura mali ꝛ ꝙ nihil sit per se malum vel summum malum vel malum essentialiter.

A

CUm aût maluz in oib9 nô determinet p for9: sz p puationẽ for9: vl puationẽ habitudis ad for9: nô pôt aliqd eé eêntialr malû: qz puatio nô dicit eêntiã qua aliqd malû sit: sz poti9 deficiẽtiã ab eêntialib9 pficib9 ad esse: ꝛ bñ eé. Et si nô est aliqd eêntialr maluz: nô pôt aliqd eé pm malû. Primum igit malû eêntialr malû est. ¶ Adhuc vlteri9 nô pôt eé aliqd qd sit cã ois mali. Illud n. qd eét cã ois mali: oporteret ꝙ eét for9 qdã: que in oib9 extis foialr câret malû. Hoc aût pbat Dio9 inducẽdo. Omne n. malû aut est malû corpis: aut malû aie: vel

Dionysius

malum

malum angeli. Et maluz quidem corporis est cōtra nām eē. Maluz aūt aie cōtra potētiaz esse. Maluz angeli cōtra deiformē intellm esse. Cōtra nām aūt eē in corpe nō contingit in aliqua forma que posita sit in corpe: sz potꝰ ab effectu puāte formā vl habitudinē pncipioꝝ forme: que determinat corpꝰ ad pfectū: sicut ē videre in paralysi vel alio morbo. Perfectio.n. motiue in pnº motꝰ qd est posterior pars cerebri: et in organis motꝰ qui sūt nerui motiui: et in mēbris que mouent est forº sanitatis et ɔsistētie corporis. Paralysis aūt nō est forº sz dissoluo et defectꝰ habitudinis et pfectionis: et iō ɔtingit inordinatus motꝰ: qr qñ appetitiua mouere vult dissociata: pnº motū ad itētionē suā ɔsequi nō pt: et sic accidit motꝰ iordinatꝰ: nā mouēte et morbo retrahēte: et sic est in oībꝰ corpibꝰ tā aiatis qz inaiatis.

Malum corporis. *Paralysis* *Malum aie.*

Similr maluz aie scit ex bono aie. Bonū.n. aie est in regimie rōnis eē fm ordinē omnis virtutis. Malum aūt nō est aliqd positiuū sz defectꝰ ordinis: idē est in his que ordinari hñt a rōne: et tūc enā maluz aie priuatio est. Similr est in malo angeli qd est ɔ deiformē itellectū eē. Intellis.n. deiformis est qui ex pmis luminibꝰ sine vmbra et inquisitiōe pnº accipit veri et boni: et sine inqsitiōe et studio. Malū āt angeli ē furor irrōnalis demēs ɔcupiscia: phātasia pterua: vt dic Dionysius: furor āt irrōnalis fit ex indignatione boni: et h idignatio nō eē nisi ex pncipijs boni et veri p volūtas aduersis: silr demēs ɔcupiscia ē coꝝ que insepabilr ɔiūcta sunt malo: que qr mala sunt / de mēte nihil hñt: et si ɔcupiscia manet ō mētis forº nihil hz. Cōtrariū est eniz in mente: et qr sic mētis forº puat / demens vocat: et h ē malū ɔcupiscie. Nō.n. dr mala ɔcupiscia: qa cōcupiscētia: sz qr demēs est. Sic etiā est de phātasia pterua: h eniz nō est mala: qr phātasia est: sz qr pterua est. Proterua aūt qa a vitate pncipioꝝ ex qbꝰ veritas pbatur: nō ex ignorātia sz ex affectu falsitatis auertat: et ideo veritati ɔdicit. Cuz igit in oībꝰ maluz priuatio sit: cōstat q nihil est essentialr pmū in cā mali. Ideo Pythagoras tria dixit de malo.s. q locꝰ mali bonū est: q malum infinituz est: et q maluz omnifariā est.

Malum angeli. *B* *Pythago.* *Maluz in loco.*

Per hoc.n. q puatio est: et nulla puatio saluat nisi in opposito habitu. Oppoum aūt mali: boum est: dixit q maluz nō locat in subiecto nisi in bono. Cecitas aūt puatio est: que nullo mō est in eis q nihil hñt visus siue visionis: sz in his que aliqd visionis hñt. Oia.n. sūt visiue virtutis: que a pma potētia vidēdi vsqz ad vltimū actū exigūt ad visiuā virtutē: sicut vbi.g. figura faciei: foramia siue cōcauitates que sūt loca organoꝝ visus: palpebre: supcilia: figº oculoꝝ: tunice: humores: et dispositio tunicarū: et hūoꝝ in hūiditate: nerui visiui: spūs visus etc. que ad perfectionē visus cōcurrūt. In qbus aūt nihil hoꝝ est / cecitas eē nō pōt: et ideo lapis nō est cecus nec lignū. Silr malum nō est in quo nihil boni est: vel per formā boni: vel per ordinē pncipioꝝ ad illā. Et hec est cā dicti Pythagore q bonū sit locꝰ mali.

Priuatio saluatur in opposito habitu. *Malum infinitum.*

Infinitum aūt dicit eē maluz: qr cū maluz et peius nō dicant per positionē nec p accessuz ad aliqd qd sit per se malū: sz per recessuz a bono: recessus ille cū nō hēat terminū p accessum ad aliqd nunqz stat ita q nō possit plus procedere. Qd aūt nūqz stat: semp plus et plus a bono distās fine caret recessus sui: et sic per puationem finis infinituz est: nō q aliqd actu infim sit maluz: sz qr nihil ita recedit a bono: qd nō vlteriꝰ recedere possit. Omnifariā autem dicit esse maluz: qr ex vna vnꝰ corruptiōe pncipij ordinati ad boum / malū efficit: corruptio aūt oluz oio non pōt esse. Nō.n. est pncipiū ad maluz nec hitudo aliq: que nō multis modis olmode et infinite corrūpi possit. Boum aūt nō sic: h enim nō nisi vno modo efficit.s. ex ɔsonātia pncipioꝝ et habitudinū et ipsi boni forº ad boum. Ex h vlterius duo hñtur.s. q malū nulliꝰ rei est pnm: qr ex puatiōe nihil entiū ɔstituit: et q nihil est summū malū. Nihil.n. est adeo maluz qd nō possit fieri peius.

Malum est omnifariā. *De malo vide b. Tho. pma pte summe. q. 48 Et de malo. q. 1. p totū. et 2º sniarum dis. 34. q. 1. p totū. et in alijs locis.*

¶ Caplm 6m. Qualiter bonū pertineat ad naturam: et si bona sunt: quia bona sunt.

A

Oportet aūt determinare si boum ad naturā ptinet: sicut vr dicere Boetius in libº de ebdo. Dicūt eniz obycientes: q nō est eadē diffinitio rei et bone rei: vt dicit Arist. sicut nō est eadez diffinitio latronis et boni latronis. Cuz igit diffinitio oia colligat q nature sunt: et boni non colligat: videt bonū nō eē de rei natura.

Boetius. pº rō

¶ Ad idē inducūt dicētes: q aliud est eē et aliud est hñ esse. Bonū aūt determinat fm hñ esse: et sic videt bonū nō esse de essentialibꝰ.

2ª rō

¶ Adhuc addunt q boum ex additiōe se hz ad veꝝ et ad vnū et ens. Entitas igit et vnitas et vitas rei / aū bonū sunt: et cū ois rei nā ɔsistat entitate vnitate et veritate ipsius: vr bonuz nihil de nā rei esse.

3ª rō

Cum tñ Boetius dicat q bonū ptinet ad nām: iustū aūt ad actū: et si hoc est verū qd iam pbatū est: tunc nō est verum q oē inquātuz est: bonū est. Itē nō est verū q h bonuz sit qd a boº nō ēquoꝝ tñ vtrūqz et dic et pbat Boeꝰ.

B

¶ Ad hec et silia dōm videt esse: q oē qd a bono est / fm q a bono est / bonū est: et oē qd est inquātuz est / bonū est: et q bonū ad nām entis ptinet. Hoc aūt est sic pbādū. In prehabitis eniz dcm est q bonū est vno mō: hoc est oibꝰ pncipijs et hitudinibꝰ pnis cōuenibꝰ ad rei pfectionē in esse et posse et agere: tūc eniz nā pfecta est vniuscuiusqz: qñ nō impedita operatiōe fm optimū posse pōt agere: et in tali entitas est primū boni subm in quo est boni inchoatio: et vnitas rei est in re: sicut ad bonū suū determiatio. Veritas etiā est in ipso: sicut ad verā nām et spēm informatio. Bonitas aūt est in ipso sicut ad pfectū agere suū / pfectio: et sic in entitate que pmꝰ rei ɔceptꝰ est / boni est inchoatio: et sic ens est duplr bonū: et nō pōt esse nisi bonū inquātuz est ens. In vnitate aūt pncipioꝝ boni ad vnuz est determinatio: et sic oē qd vnū est: bonū est in eo q vnuz est. In veritate aūt boni ad nām est specificatio: qd vicinissimū est bono pfecto: et sic iteruz verū est: bonū est in eo q verum est. Bonitatis aūt forma specificatū et determiatū et inchoatū vltimo pficit: vt in oi posse suo valeat opari fm seipsum: hoc est fm ipsius nām nō impedita operatiōe. Ratio igit bonitatis que est in ente vno et vero: ratio ordinis est ad bonū fm q ordo ad bonū est in ichoatione et determinatiōe et specificatiōe. Rō aūt bonitatis in bono est rō pfectiui ad actum qui est fm nature optimum. Ex his pz q bonū ex pncipijs nature eē fm nature optimū. Bonū igit ptinet ad nām et insepabile est ab ipsa. Justuz autē ad actuz ptinet opationis cuiusdaz: q lz fm nām sit: nō est tñ cōpleta nature actꝰ / in eo q cōpleta natura est. Et hoc vlterius pz q bonū est: qr a bono est sic ens cātuz ab hñte causante. Inchoatio eniz boni in oi ente ab aliq est. Nihil enim est in causato qd nō fm prius fuerit in cā: et sic id qd est cā exēplariter / est et eminēter oia illa que sūt in causato.

Decisio questionis. *Esse bonum verum vnū et ens cōuertuntur.*

C

In bono tñ plus est: qr pmū bonuz causando: per ipsaz rōnez causalitatis boum est: bonū eniz diffusiuū est suiipsius: et cū causato pmo diffusio sui fit in omne causatū inchtū ptici pōt: constat g q primo causando bonū est. Propter qd dicunt Maximus et Aspasius q bonuz deriuat a boo as / qd est voco / as: qr boum diffundendo se semper vocat ad se. Vocat eniz ea que nō sunt / tanqz ea que sunt. Et h est cā dicti qd dr: qr deus summe bonus et inquātuz est summꝰ / boni summus. Bonitas.n. cāti redūdātia est boni qd est in cā: et diffusio boni in cāto. Ab ipsa aūt causatiōe est: vel causatiōe a bono. Propter qd dicit

Boni ethimologia. *Maximꝰ Aspasius*

Boetius

Boeti⁹ ꝙ si paulisper ꝑ itell'm supponam⁹ eē p^m ꝛ nō bonū eē: erūt cūcta entia ſꝫ nō bona: nec ēt ad bo^m ordīata: qꝛ ordinatio ad bo^m in oībus ꝑncipijs ꝛ habitu^b⁹ ordinationis illi⁹ est boni aliqd. ⁋ Qđ ğ obijcit̃ ꝙ alia est diffō latronis ꝛ boni latronis: ꝛ rei ꝛ bone rei: intell'r de bo° qđ est ſm cōplementū vlt^m: ꝛ de re ſigñata per nomē. Si.n. res nō ſigñat̃ per nomē: diffinit̃ niſi per ea q̄ ſigñant̃ in noīe. Ultimū aūt posse ꝛ agere: per nomē nō ſigñat̃: ſed qđ est de veritate rei ſigñat̃ in noīe: ꝛ iđ diffiniēs pōnes in diffōne qđ nō ſigñat̃ in noīe peccat. Si autē deberet diffiniri ſm ꝙ est in vltio ꝛ optimo sui in posse ꝛ agere: certe oporteret ꝙ diffiniret̃ per vlt^m ꝛ opt^m. Uñ Socrates diffiniens hoīez: in libro q̄ dī Menonis: dīc ꝙ hō est ꝑncipalis intell's ꝑfect⁹ studio hūanitatis operā dans: amicis bñ faciens: ꝛ inimicis male. ⁋ Simil'r qđ dñt ꝙ bonū sit de bñ eē: Dicim⁹ ꝙ bñ eē z^r. ſ. in nālib⁹ ſm vlt^m statū eē: ꝛ sic bñ eē de nā est: ꝛ bñ eē ſꝫ adiūcta siue exteriora bona siue accñtalia: ꝛ sic bñ eē nō ꝑtinet ad nāz sic cōstituēs: ſꝫ ꝑtinet ad nāz sic adminiculans ꝛ adiuuans. Qđ aūt dī ꝙ ea que sunt inq̄tū bona sunt: itell'r de bono qđ est de bñ esse ſm nāz. ⁋ Iterum qđ vlteri⁹ dicunt ꝙ entitas ꝛ vnitas ꝛ veritas añ bonū sint: verū est ꝙ sūt añ bonū qđ est boni ꝑfectio: ſed nō sunt añ bo^m qđ sit boni inchoatio: nec añ bonū qđ sit inchoati determinatio: nec añ bonū qđ sit determinati ſpecificatio. Et sic pꝫ ꝙ p^n bonitatis sūt in ꝑncipijs entitatis vnitatis ꝛ veritatis ſꝫ esse ꝛ subāz ꝛ nām: lꝫ ſm rōnez noīs ex additione se habeat bonū ad verū ꝛ vnū ad ens. Rō aūt illa est ordo inchoati ꝛ determinati ꝛ speci^ti ad ꝑfectum.

D
R̃ᶜ ad ar^ta
Ad p^m

Diffō hoīs ſm Socra.

Ad z^m

Ad z^m

⁋ Caplm 7^m. Quid sit vniuscuiusqꝫ bonum.

Quia igit̃ nostre intētionis est bonum hoīs: eo ꝙ hō ē: q̄rere oꝫ nos ꝛ videre qđ sit vniuscuiusqꝫ rei bonum. Alia est eniꝫ ꝑfectio hoīs in eo ꝙ hō est: ꝛ alia ꝑfectio asini: ꝛ cū vniuscuiusqꝫ rei ꝑfectio sit bonūz ꝛ optimū que est adiectio vltie cāe: bonum vniuscuiusqꝫ rei est qñ in esse ꝛ posse pōt agere quecūqꝫ sunt ſm nāz. Sicut.n. videm⁹ in aīalib⁹ oīb⁹ ꝙ p̄mo ꝓcedunt ex potētia in actū: sicut ꝙ ex semine gñat̃ hō: qui tñ hō nec in quātitate organoꝝ: neqꝫ in virib⁹ que in organis sunt: ꝑfect⁹ est. Paulatiꝫ aūt q̄ti^tꝫ accipiētib⁹ mēbris ꝛ siccato humido ꝛ ꝯstāte spū qui discurrit in mēbris: efficit̃ ꝑfectū in corꝑe ad opationē corꝑis: sicut dīc Ari. ꝙ de puero fit vir: ita est in virib⁹ aīe tam apprehēsiuis q̄ꝫ motiuis: q̄ sunt ꝑtes aīe nāles ꝙ in ipsa causatiōe hoīs sparsa sūt in eis semīa boni: in qb⁹ est boni hūani inchoatio: que paulatiꝫ exꝑimēto ꝛ tpe ꝛ assuetu^ae coadunant̃ ad ꝑfectūz: ꝛ tūc agere pñt ſm nām optimā. Nulla.n. po^a ex se ꝑfecta est: ſed opꝫ ꝙ hitu vel nāli vel acq̄sito perficiat̃ ad agendum. Hoc aūt intelligo de potētijs nālib⁹ possibilibus que de impfecto ꝓcedunt ad ꝑfectionē: ꝛ nō de potētijs actiuoꝝ que semꝑ ꝑfecte sūt. Bonū igit̃ hoīs est ſm nāz hoīs posse ꝑfecta ꝛ optima ꝑficere. Sed sic dicit Aristo. in z° de aīa qñ diffinit aīam: ꝙ aīa est endelechia corꝑis organici ꝓhici po^a vitā hñtis: ꝛ qđ est in toto opꝫ etiā in partib⁹ accipe: qꝛ sicut aīa per se est ꝑfectio corꝑis: sicut visus oculi ꝛ gressiua v'r⁹ ꝑfectio pedis. Propter qđ dicit ꝙ si oculus esset aīal: visus esset aīa eius: ita etiā in bono hoīs est accipere bonū hoīs ſm ꝙ hō: ꝛ bonum hoīs per ꝑtes eius determinatū: ꝛ sic aliud est bonū ꝯcupiscibilis: ꝛ aliud rōnalis: ꝛ aliud mētis: ꝛ aliud intelligētie. Querētes igit̃ bonū hoīs in eo ꝙ hō est: opꝫ nos determinare cuius bonū ſm qđ hoīs est: ꝛ ſm qđ oīuꝫ ꝑtiuꝫ eius: ꝛ sic ꝑfecte determinat̃ de bono hoīs: sic patebit in sequētib⁹ de felicitate ꝛ virtutib⁹: Felicitas eniꝫ est bonū hominis ꝛ virtus est bonum partis.

Perfectio hominis duplex

Potētia ꝑficitur.

T.c.6.

⁋ Tractatus z⁹ de eo de quo est intētio in moralib⁹.

⁋ Caplm p^m. Quid sit bo^m ſm triplicē hoīs ꝯsiderationē.

De humano igit̃ bono intēdētes determinare: opꝫ oē hoīs bonū ſm ꝙ hō est. Tripl'r aūt consideratio hoīs est ſm ꝙ hō est. ſ. in se, in ꝑncipijs ꝓprie nāe ꝯsistens. P̄m⁹ aūt dico ſm q̄ hō dñs est ꝓpriaꝝ actionuꝫ ꝛ opationū: ꝛ in cōparatiōe ad alterū. In cōparatione aūt ad alterū ſm Ari. duobus modis cōparat̃. Ad alterū eniꝫ cōparat̃: aut ſm virtutē coactiuā: aut libalez. Scđm virtutē coactiuā cōparat̃ ad ea que domus sunt: ꝛ ſm hoc dicit Ari. ꝙ hō est aīal ꝯiugale nāl'r. Et ſm virtutē coactiuā cōparant̃ ad eū: ꝛ vxor ꝛ filij ꝛ famuli: qb⁹ oībus coactiua ꝑcepta iponit ad finē dom⁹. Scđm liberalez aūt virtutē cōparat̃ ad eos ad quos coactionē non hꝫ: qꝛ par in parē nō hꝫ ꝑtātez: ſed cōparat̃ ad ipm in ordine qualitatis ad bñ viuere: ꝛ sic nāl'r est homo ciuile. Dicit eniꝫ Ari. in p̄ meta^ce. ꝙ multipl'r hūana nā ancilla est: ꝛ iđ oꝫ ꝙ iuuātia extrinsec⁹ hēat ad ꝑfectionē. Extrinsec⁹ iuuātia nō ordinat̃ ad hoīez niſi ſꝫ has duas vtutes ſ. coactiuā ꝛ libal'r iuuatiuā. Opꝫ igit̃ hūanū bo^m querere his trib⁹ modis: ꝛ in h̄ iplebit̃ intētio nr̄e ꝯsiderationis. ⁋ Qz autē ista diuisio ex ꝓprijs sit ex hoc ꝓbat̃: ꝙ diūe ꝛ spēs diuisoꝝ vel cōdiuidētiū oēs in morib⁹ sunt. Ciuis eniꝫ ad ciuē ordinē nō hꝫ coactiuū: ſꝫ poti⁹ libalez ex ꝓpria libtate anime ꝓcedēte ꝛ electiōe: ſm ꝙ videmus in oīb⁹ ordinib⁹ cōitatū ꝛ regnoꝝ. ⁋ Hac aūt libtate ciuis ad ciuē disponit̃ 4^or modis: ꝛ ideo q̄tuor vtutib⁹ sine potentialib⁹ sciētijs scia ciuilis ꝑficit̃. ſ. legis positiua iudicatiua exercitatiua ꝛ cōicatiua. Si.n. ciuis ad ciuē liberal'r dispōat̃: oꝫ ꝙ dispō h̄ for^a hēat regl'e regētis ipsā dispōnez: ꝛ h̄ dat̃ ꝑ legē positiuā: qꝛ sic dīc Tulli⁹: lex est regl'a equi ꝛ iniqui. Equū āt est dispō ciuis ad ciuē: ꝛ iniquū corruptio. In regl'a igit̃ ꝯsiderata ista dispositio legis posita est. Si aūt dispō nō ꝯsiderat̃ in regl'a ſꝫ ad actū regulādi: non pōt ꝯsiderari niſi duob⁹ modis: in qbus regulat ꝛ regit. ſ. in casib⁹ ei⁹ gentib⁹: vel in offō ciui^b⁹ ꝑfecte attribute. Et si regit in casib⁹: virt⁹ iudicatiua est q̄ ſꝫ leges ꝛ pacta ꝛ ſm nāz eq̄ꝛ oē determinat iter ciues emergēs. Si aūt in offō dirigit: aut dirigit in offō cōicationis qđ mechanicū vocat̃: aut in offō exercitatiōis qđ vocat̃ libale. Offm.n. est vt dīc Tulli⁹: cōgru⁹ act⁹ ꝑsone ſꝫ statuta patrie: ꝛ h̄ pōt eē in cōicatis v'l libalib⁹. Sine cōicatiōe.n. mechanicoꝝ ciuile bo^m nō ꝑficit̃. Cōicatiua aūt sūt: sine quoꝝ cōione ciues beatā vitā ducē nō pñt ꝑꝑ ꝑuationez istoꝝ beate vite subſuiētiū: sic ē pistoria, lanificiū, fabrilis, ꝛꝫ ferraria q̄ꝫ lignaria: ꝛ cetē hꝰ vtutes. Ordinās igit̃ has ad felicē oīuꝫ cōionē, cōicatiua vocat̃. In liberalib⁹ aūt ciuis ad ciuē ordiat̃ in opōnib⁹: quas ꝑ se volum⁹ sine ol alio adiūcto: ꝛ h̄ vel ordinant̃ ad ciuiū libales delectatiōes vel habilitates. Delectatiōes aūt qdē sic cantoria, viellatoria, tripudia, saltatoria, tragedia, ꝛ cōedia ꝛ hꝰ: q̄s oꝫ politicū sufficiēter ꝑordinare: vt oīs ciuis iocūdus apđ ciuē in delecta^b⁹ liba^b⁹ iueniat̃. Dissilitudo.n. vt dīc Boeti⁹ ꝑdit odiū: ꝛ nō est hō q sine delectatiōe viuē possit. Si āt ad habilitatē: aut h̄ est ad habili^tꝫ ꝑsone: aut ad habilitatē cōitatis. Si ē ad habili^tꝫ ꝑsone: tūc oīs talis q habilitatē facit ꝑsone in ciui^te, ad ciuilē ꝑtinet: ꝛ h̄ mō lꝫ medicia non sit de ciuili: tñ medi^ta ꝓuisiua de ciuili est: vt. ſ. malum ciuibus auferat̃ a corpore: hoc modo cursoria: luctatoria: leuatiua ponderū: saltatoria: ꝛ hꝰ alie sunt de ciuili. Iste enim in corporalibus ciuiuꝫ ꝛ personis habilitatem habet, ciuilitati deseruientem. Cursoria enim

A

Hō q̄ño comparatur ad alterum.

In prologo

B

Quib⁹ trib⁹ ꝛ virtutib⁹ ꝑficit̃ bonum ciuitatis.

Tullius.

Dispō duplr.

Officium Tullius.

Boetius

dissoluit spiritus et accẽdit calorẽ in laxatiõe mẽbrorum et euanationẽ corporum vt habilis efficiatur ciuis et agilis in oẽ bonum ciuile. Saltatoria aũt virtutes motiuas pparãs ciuez facit velocẽ. Leuatiua aũt põderũ pparum virium facit experientias vt sciatur in quo et quanto ciuitas a ciue possit adiuuari: et sic est in oĩbus aliis. Et hoc mõ Cõmentator dicit quod medicina est pars ciuilis: hoc mõ ciuilis ex ciuilitate excludit oẽs nociuas artes. Nociuas aũt dicimus que vel ciues deprauãt vel dissoluũt: sicut est scitia lenocinium vsuratoria et huiusmodi. Ad habilitatẽ aũt patrie vel cõitatis faciũt 2e .s. ad habilitatẽ gubernatiõis vel defensionis. Gubernationis sicut est schola catholica sapie dans operaz et alie huiusmodi. Ad defensionem aũt patrie est sicut militaris tornea mẽtaria: sagittaria: pugillatoria: et huiusmodi. In idẽ fertur armorum factrix marescaltiua et huiusmodi. Ex quibus pfectum bonuz ciuitatis attingitur in consequutiõe felicitatis ciuilis et repulsiõe hostium.

C

De iconomica.

Quibus artibus et virtutibus pficitur bonum familie.

Iconomica aũt pficitur quattuor virtutibus sine quibus bonum domus nõ attingitur. Quarum prima est instrumentorum dispositiua. Secũda possessiua. Tertia est crismatistica. Quarta dispẽsatiua. Nullus eniz vnus hõ ad domus sufficit edificationẽ adhuc: si q edificãtes virtute coactiua nõ subiiciantur: domus nõ edificantur. Coactiue autem subiecti ministri vel serui sunt ad nutum patrẽfamilias respiciẽtes. Scia igitur vtẽdi talibus ministris ad edificationẽ domus dispositia vocatur. Adhuc aũt domus nulla consistit ad ppetuã habitationẽ sine possessionibus.

Possessiua.

Dicit eniz Philosophus quod sicut semẽ generationis nõ sufficit sine ministro ad generationez hois: sic idustria hois nõ sufficit ad facultatẽ domus sine possessionibus. Et sicut ministrium nõ simul sufficit: sed successiue stillat sufficiẽtia: ita possessio nõ simul fundit sufficiẽtiã: sed successiuis et rediuiuis fructibus domui ministrat necia per idustriã prisfamilias ad regimen domus cõuertẽda: ppter hoc possessiua dicitur scia mẽsurãdi facultates possessionũ ad continuũ regimẽ domus ptinẽtium: vt domus nõ deficiat: nec possessiões distrahi cogantur.

Crismatistica

Crismatistica aũt est thesauritiua: vt semp .s. ex thesauris iam repositis facultas habeatur: ne ex defectiua repositorum post possessiones distrahi oporteat: et sic domus dissoluatur. Et sub ista sunt lucratiua in mercimoniis superfluorum repositiua: et has imitãtes furatiua et pdatiua et vsuraria et fraudatiua et cetera huiusmodi q̃ licet contẽpnuntur a ciuilitate cũ pcuratia hñt similitudinẽ.

Dispensatiua

Dispẽsatiua aũt est que hec oia dispensat ad nutũ patrisfamilias secundum vniuscuiusqz qui de familia est dignitatẽ: et ppriã opationẽ vtilitati domus deseruientez. Hoc eniz bonum attingit hõ secundum quod est aĩal coniugale domesticum priuate vtilitati: intẽdens ad ppetuã sui successiones conuersationem.

De monostica.

Quibus artibus et virtutibus pficitur bonum persone.

Tertiaz aũt que est hois secundum se quidez vocãt monasticã: eo quod vnius in se custodia sit: que etiã quattuor virtutibus perficitur .s. morali: intellectuali: heroica: et diuina. De quibus in pcedentibus quantum sufficit ad introductionẽ satis dictum est: spãliter enim de istis intẽdimus. Oẽs aũt de scie potẽtie vel virtutes vocãtur a phicis: quia cũ scia sit necessariorum: iste scie nullaz hñt necitatẽ: et ideo verã rõnez scie nõ hñt: sed fluctuant neutrã partez contradictionis firmiter hñtes: sicut possibile fluctuat inter esse et nõ esse.

De moralibus nõ est vera scia pprie dicta.

Et si aliq̃ earum dicitur virtus: nõ ideo dicitur virtus quod in vltimo sit necitatis: sed ideo dicitur: quia inata est et plus ad eẽ quam ad nõ eẽ respicit: sed determinata nõ est ad vnum: quin etiã formidet contradictorium. Secundum pdcã igitur bonum hois est bonũ cum quo adepto et nõ impedito: secundum pprium et cõnãlez habitum potẽs est opari pprias et cõnãles operatiões: quorum ipse est dñs: siue consideretur vt hõ est in se: siue cõsideretur put est aĩal ciuile per nãm.

A

In prima parte põ nit principia.

¶ Capitulum 2m. Et est secundum Aristotelem quod tale aliqd bonũ sit hominis inquãtum homo est.

Quod aũt tale aliqd bonuz sit pnceps peripatheticorum Aristo. tali pbauit rõne. Ex pbabitis enim opz supponere quod oẽ qd est: bonũ aliqd appetit: et id qd sicut finem appetit: summũ bonum et optimũ est. Homo aũt per oia que hois sunt inquantuz hõ est: aliqd bonũ pbatur appetere. Si ergo bonũ vniuscuiusqz est qd vnũqdqz appetit per nãz: oz quod illud bonum hois sit inquantuz hõ est: qd per oia que hois sunt et intẽdit et operatur. Omnia aũt que hois sunt put ad operationes humanas referuntur: sunt ars et doctrina: actus et electio. Est igitur bonũ hois inquãtuz est homo quod arte et doctrina: actu et electione et intẽdit et operatur. Qd eniz ars ois aliquod bonum operetur: Eustratius in cõmento probat tribus rõnibus. Prima sumitur ex diffinitione artis supposita: que est. hoc qd dicit quod nullus priceps rationis ignorat quin ars sit collectio ex adinuẽtis cõprehẽsionibus exercitatis et pbatis ad aliquẽ finem bonũ corumque in vita. Inuentores enim artiuz hoies sunt et vtilitati pprie deseruiẽtes: artes inuenerunt. Cum igitur bonuz in vita in diffinitione artis ponatur: constat artem et intendere et operari bonuz.

Eustratius

Ois ars bonuz opari pbatur tribus rationibus.

2a rõ

¶ Secũda ratio est. Artes sunt sapientie: rõnes: naturã imitãtes: materiis exterioribus vtẽtes: et his species et formas artificiales imponẽtes. Species autẽ talis exteriori materie nõ imprimitur: nisi ppter aliqd bonuz in vita quã intendit artifex per artificiatũ. Ars igitur per artificiatuz aliqd bonuz intendit et operatur. Dicitur autez ars sapientie ratio hoc modo quo Aristo. in sexto ethicorum dicit: quod peritissimos circa vnãquãqz artez sapiẽtes vocamus. Sapientis eniz et periti idez est officiũ qd dicit Aristo. s. quod sapientis vel erudititi viri est de vnoquoqz put res se habet reddere rõnem: et ita ars que rationes operuz cõsiderat habet sapiẽtie rõnez: ppter qd artes mechanice a Philosopho nõ sunt refutande. Sic eniz Victorinus architectonicã tradit phice: Palladius agriculturam: Vegetius militarez: Rasis chirurgiaz: et alii quidez phi alias tradiderunt artes. Oz aũt dicitur naturã imitantes: ideo dicitur quod vsu perficiunt ad motum et operationẽ. Forma autẽ que acquiritur ex vsu ad moduz nãlis forme mouet ad actum, et non ex rõne: hoc patet quod idiote fere expertes rõnis operantes aliqñ melius habent: sicut patet in viellis et oĩbus musicis instrumẽtis et agonosticis et aliis exerciciis que idiote pfecte adipiscuntur.

Ari. ca. 7.

Victorinus. Palladius Vegetius Rasis

3a rõ

¶ Tertia rõ est quod hõ cõpositus est ex corpe et aĩa: et bonũ hois nõ est tantum bonũ anime: sed etiam bonũ corporis ad bonũ aĩe relatuz. Est enim corpus instrumentum aĩe: et sicut sine instrumento nullus adipiscitur qd vult: ita sine bono corporis aĩa bonũ suum adipisci nõ põt: et adeptũ secundum stoicos sine corpore posse retinere. Bonũ aũt corpis cũ ex multiplici causetur indigẽtia: cõpendio et ex multis opz adipisci. Vt aũt cõpẽdiose adipiscatur: ars exigitur: et cũ multe sint idigẽtie: varias opz artes reperiri: ita quod homo solus secundum seipsum non sufficit satisfacere oĩbus indigerentiis suis: ppter qd Auicẽ. dicit quod vita hois solitarii peior est quam esse possit: et Aristo. dicit quod homo solitarius sibi sufficiẽs vel melior homine est sicut deus vel bestia est: nullo enim indigẽs est deus: bestia autez nõ multis indiget: homo aũt est qui propter teneritatez cõplexionis multis indiget. Cum igitur artes ppter indigentiã inuente sint: et indigentia omnis sit appetitus boni: indigentiã illam supplentis: constat omnez artem boni alicuius esse opatricẽ: ppter qd Ari. dicit in eth. in libro 6o. quod ars cuz rõne factiuus habitus est: vt ex rõne habeat phiam. Ex factiuo autem habitu qui ex vsu inascitur: nature habeat imitationem. Probatũ igitur est vlr quod ois ars bonũ qddaz appetere vr. Nec videtur eẽ instãtia nisi in artibus maleficorum sicut in nigromantia: vel furacia: vel lenocinio: vel huiusmodi arte aliq̃. Sed hoc cito soluitur distinguendo quod aliud est qd facit ars et aliud est qd facit artis abusus. Ars eniz nihil facit nisi demonstrat malum qd sit et qualis et quã-

B

Stoici

Quare oz eẽ multas et varias artes.

Auicẽ. Aristo. Solitarii vituperatio.

Ari. ca. 5.

Ars nulla est mala.

te potestatis. Maluz ſm ſuiipſius rōnem mouet ad fugam. Et ideo eleganter dicit Boetius: ꝙ ſcientia mali bono deeſſe non pōt: quia nō vitaꝶ maluz niſi cognituz. Concupiſcētia aūt eius cui ars demſtrauit: maluz inſurgit ad cōcupiſcēduz ꝙ nō eſt ex vitio artis: ſed ex vitio concupiſcētis. Omnis igiꝶ ars operaꝶ bonum: lȝ abuſus artis aliquādo ſit cauſa mali.

Boetius

℄ Caplm 3m. Ꝙꝛ ois doctrina appetit aliqḋ bonum.

A

SImiliter oſtendiꝶ ꝙ ois doctria bom aliqḋ opaꝶ. Doctrinā autez dicim⁹ eaz: quā greci methodū vocāt. Methodus autē cōponit a greca ꝓpōne meta/ qḋ latine ſonat vel cum: vel in: vel vlterius: ꝛ odos/ qḋ eſt via: Methodus igiꝶ doctria talis eſt que eſt cū via vel in via vel vltra viaz dirigēdā. Ois aūt via terminū hȝ ꝛ finez in quem dirigit. Methodus igiꝶ eſt doctrina viaz dans in terminū vl' finē intentū per doctrinā. Intentū aūt vel finis bonū qḋdā eſt: ſicut pȝ ꝑ oia anndicta. Ois igiꝶ doctrina methodalis bom aliqḋ appetit ꝛ in illud dirigit. ℄ Si āt ꝗriꝶ cū vtutes itellāles ſint ꝗnqȝ: ſicut docet Ari. in 6o eth. ſ. ſapia: intell's: ꝛ ſcia: prudētia: ꝛ ars. Utrū ſil'r ſapia ꝛ intell's ꝛ ſcia bonū aliqḋ appetant ſicut doctrina methoḋ. ℄ Dicit qdez Euſtrati⁹ de ſola ſcia: rōnez aſſignās tripl'r ad hāc qōnez eſſe rn̄dendum. Quaꝝ p° rn̄ſio eſt: ꝙ. ſ. ſcia ſicut doctria bom aliqḋ appetat. Sed ſcia ſub doctrina cōprehēdaꝶ: cū eniȝ ſcia ſit cōprehēſio veritatis īmutabilis ex pncipijs necījs demonſtrata: doctrina etiā vias ponat ad cōprehēſionē eius ad qḋ vie ille ꝓcedunt ſi vltimeꝶ cōprehēſio doctrine vt ex necījs vias det ad cōprehēſionē: tūc doctrina modū accipit ſcia: ꝛ ꝗtuȝ ad hoc ſcia ſub methodo ſiue ſub doctrina ꝯtineꝶ. ℄ Scḋa rn̄ſio eſt ꝙ duo ſunt fines hoīs. ſ. impaſſibilitas ſȝ affectū: ꝙ. ſ. affect⁹ paſſionib⁹ nec imuteꝶ nec ducaꝶ nec deducaꝶ nec abducaꝶ. Et hoc ſeqꝶ ſm virtutem. Ueritas aūt finis eſt in itell'u qui paſſionib⁹ nō ſubiacet: ꝛ ſm verū hō nec eſt nec efficiꝶ bon⁹: ſed potius ſȝ virtutē: cū ſcia ſit ad verū: qḋ nec eſt nec efficiꝶ bon⁹: non opȝ ꝙ ſcia bom aliqḋ appetere videaꝶ: ꝛ ideo nō poniꝶ inter pna hoīs per que hō potēs efficiꝶ appetere ꝛ opari bonū humanū. ℄ Tertia rn̄ſio eſt ꝯfirmatio pme rōnis ꝛ eſt a minori. Min⁹. n. vi ꝙ hit⁹ cōprehēſionis ꝓbabilis ꝑſuaſiue bonū opeꝶ vel appetat ꝗ̄ hitus cōprehēſionis necīe. Opaꝶ aūt bonū hitus ex ꝓbab' ꝛ ꝑſuaſiuis doctrinalis ſiue methodalis: multo igiꝶ magis appetit ꝛ opaꝶ bonuȝ ſcia que eſt ex necījs. Scia igiꝶ nō pōiꝶ inter pna inclinātia ad appetitū boni: qꝛ ex quo doctria pōiꝶ ex cōſtanti relinquitur: ꝙ multo magis ſcia hoc opaꝶ. He ſūt igiꝶ Euſtratij rn̄ſiones. ℄ Siqs aūt ad hāc qōnez breuiter ꝛ ſubtil'r rn̄dere voluerit dicet appetitū quo aliquis appetit bonū: eſſe tentionez qua tendit ad illud bonum acgrēduȝ: ꝛ h̄ eſt tentio ab eo qḋ hō cōcipit ꝛ cōprehendit finē ꝛ bonū qḋ appetit: q̄ tentio ꝛ ſcie ꝛ ſapie ꝛ itell'ui nullo mō conuenit. Scia. n. reſolutorie ꝓcedit a cōpoſitis in ſimplicia: ꝛ iſte ꝓceſſus eſt a reb⁹ ad aīaȝ: ꝛ ideo nō appetit⁹ vel opationis hȝ formā: ſed poti⁹ acceptionis ꝛ paſſionis. Idez aūt eſt de itell'u qui eſt acceptio pnoꝝ que oīa vīa ſūt: ꝛ idē eſt de ſapia que eſt acceptio altiſſimoꝝ ꝛ ſimpliſſimoꝝ: que difficile ē homini ſcire. Sapia igiꝶ ꝛ intell's ꝛ ſcia ad bonū aliqḋ ꝯferēs: ad vitā ſm eſſe nō ꝑficit hoīs appetitū: ꝛ ideo inter pna qbus afficiꝶ hō ad appetēduȝ nō poniꝶ. ℄ Sed tunc queritur de prudētia quare nō ponaꝶ: ſed ad hoc dicendum eſt ꝙ prudētia ſȝ qḋ eſt rō ꝑficiēs electionē: ex pte electionis ſe tenet: ſicut regl'a recti eſt in recto. Si aūt dī rō dans viā ad eligibilia diſcernenda ꝛ diiudicāda: ſub methodali doctrina cōtineꝶ: ſicut Ari. docet talē doctrinā in 3° topicoꝝ. Pȝ igiꝶ ꝙ ſiue accipiaꝶ prudētia que eſt virt⁹ eligēs: ſiue prudentia doctrinalis que eſt vias ad eligēduȝ oſtēdēs: prudentia ſpālez nō hȝ ꝑfectionē ad appetēduȝ qḋdaȝ bom: que ſepata ſit a ꝑfectione doctrine methodalis ꝛ electionis. Sufficiēter igiꝶ dictū eſt ꝙ ea que cū rōne bonū qḋdam appetere videnꝶ: ſunt ars ꝛ doctrina.

Metbod⁹

Queſtio.

Euſtratius

Rn̄ſio 2a.

Rn̄ſio 3a

B

Alia rn̄ſio.

Dubitatio De prudētia.

℄ Caplm 4m. Ꝙꝛ ois actus qḋdaȝ bonū appetere videꝶ.

A

QUod nos actum appellamus: greci praxim ꝯſueuerūt appellare. Dicūt aūt Niſancen⁹ ꝛ Ioā. Dam. ꝙ praxis eſt ſȝ electionē hoīs energia. i. operatio. Energia. n. ſiue opatio ē nālis vniuſcuiuſqȝ ſubē vt⁹ ꝛ mot⁹. Et rurſū diffiniētes energiā dnt: ꝙ energia eſt nālis ois ſubē inat⁹ mot⁹. Et iterū: Energia ē nālis ꝛ manifeſtatia vniuſcuiuſqȝ ſubē virt⁹. Et iterū: Energia eſt nālis: ꝛ p° ſemꝑ mobilis virtus intellue aie: ꝛ hoc eſt ſemꝑ ipſi⁹ mobilis rō nāliter: ꝛ ſꝑ ex ipſa irrigata. Energia igiꝶ idē eſt qḋ opatiōes: praxis aūt idē eſt qḋ act⁹ vel actiōes. ℄ Nos aūt dicim⁹ ſm ꝓprietatē latini ſmonis ꝙ act⁹ ſiue actio deriuaꝶ ab actu qui eſt complemētuȝ ꝛ ꝑfectio vniuſcuiuſqȝ rei ꝛ ꝓpria opatio ſm actū: qui eſt ꝑfectio extrīſ: egrediens ab ipſo vocaꝶ actio ſiue act⁹: ſic vbi. g. a luce egrediꝶ lucē: ab intell'u itelligere: a volūtate velle: ꝛ ſic de alijs. Et qꝛ a ſubali actu actio talis egrediꝶ: ideo greci energiā vocant: que cōponiꝶ ab en/ qḋ eſt in: ꝛ erge/ qḋ eſt opatio vl' labor. Interior. n. opatio eſt que de interiorib⁹ h̄ eſt de ſubalib⁹ egrediꝶ: ideo etiā dī ſubalis virt⁹ vel mot⁹: per virtutē enim a ſubā talis egrediꝶ opatio: ꝛ eſt manifeſtatiua ſubē. Cuȝ aūt hō ſolus inter aialia dn̄s ſit ſuoꝝ actuū ꝛ opationū. Nullius aūt dn̄s ſit niſi ꝑ liberā electionē opeꝶ: ideo dicūt greci ꝙ act⁹ eſt energia ſiue opatio hoīs ſm electionē. Si aūt talis actus per electionē eſt opatio nālis: dicim⁹ ꝙ appetit⁹ eligētis ad bonuȝ aliqḋ eſt qḋ per actū adipiſci intēdit: cōſtat actū oēȝ aliqḋ bonū opari. Actus. n. ſiue actio eſt ſm quā in id qḋ ſubijciꝶ vel intēdiꝶ agere dī. Et ex h̄ eſt ꝙ actio ꝛ factio differunt. Actio. n. eſt virtutis nālis ſm ſeipſaȝ actio ſine mā̄ exteriori: factio aūt eſt opatio in ſubiectā māṁ exteriorē. Diciꝶ tn̄ ſm extēſaȝ ſigńationē ꝛ eſt factio actio: ꝛ actio factio: ſm quā largitatē etiā opatiōes exteriores vt loqui ambulare comedere ꝛ bibere ꝛ hꝰ actiōes dicunꝶ: ꝛ intantū aliqń extēdiꝶ nomē energie qḋ ꝛ paſſiōes energie dicunꝶ: vt fames ſitis ꝛ hꝰ: aliqń etiā opus vtutis qḋ a virtute opatū eſt energia dī. Quocūqȝ igiꝶ mō act⁹ ſumaꝶ: cōſtat ꝙ act⁹ eſt actio ſm nāȝ ꝛ formā agēdi conueniens: ꝛ cū ſolus hō dn̄s ſit ſuoꝝ actuū: erit ois actus ſiue actio electiu⁹ mot⁹ appetit⁹. Nullus aūt appetit⁹ moueꝶ niſi ꝑꝑ aliqḋ bom. Act⁹ igiꝶ ois ꝑ ſuā ipſaȝ rōnez qḋdam bom appetit. ℄ Sȝ tūc ꝗriꝶ q̄re etiā factio iter ea nō ponitur q̄ aliqḋ bom appetere videnꝶ. Et dōm eſt ad hoc ꝙ factio non eſt nālis artis ſic̄ actio virtuti nāli. Eſt. n. ars factiuū pnm cū rōne: ꝛ ſi factio ſic ſine actiōe in exterioribus erit factio: ꝛ non erit factio artis: ꝛ qꝛ factio ſm ſe ad qḋdaȝ bonū hoīs vt hō eſt nō ordinaꝶ: ideo nō ſemꝑ factio bonū aliqḋ appetere vi: ꝛ ideo cuȝ pncipijs bonum aliqḋ appetentibus nō numeraꝶ.

Greg. niſſ.

Ioā. Dam.

Energia qd.

Actus.

B

Actio ꝛ factio dn̄t.

Appetitus mouet ꝑꝑ bonū dūmodo.

Dubitatio 1a.

℄ Caplm 5m. Ꝙꝛ ois electio bonuȝ aliqḋ appetere videꝶ.

A

ELectio etiā alqḋ bom appetere vi. Eligere eniȝ vt dicit Damaſce. eſt duob⁹ vel plurib⁹ ꝓpoſitis hoc illi preoptare: ꝛ ſic electio ex duob⁹ cōponiꝶ: rōne. ſ. proponēte ꝛ pōderāte appoſita: ꝛ appetitu optāte ꝛ volēte vnū ex illis. vn̄ cū dic̄ Dam. ꝛ Grego. niſance. ꝙ poſt electionē eſt iper⁹ ad op⁹: ꝛ poſt opus vſus: ꝛ inde

Damaſce.

Electio qd ē.

Greg. niſſ.

Huic exposita est prius primi ethicorum propositio.

cessat ab usu iam hns qd intedit. Cu igit electio cu appetitu sit e rone inclinas ad actu: costat q electio bo aliqd appetat sic e act: verificatu est gnalr q ois ars e ois doctrina: silr aut e ois act e electio bo qdda appetere vi.

Questio.

¶ Si aut qs querat cum multa sint in hoie sicut sensus: estimatio: cocupiscetia: irascibilis: e multa bmoi: que oia ad bonu aliqd ordinant: qre ista no ponat iter ea qbus bo ordinat ad aliqd bonu appetedu.

Rn. Sufficientia dispositionum appetitiuarum in bonum.

¶ Rndendu est q coib posfitis singula pticulr ponere no oportuit. Omne enim qd appetitu boni disponit: aut est apprehesiuu: aut motiuu: aut ex apprehesiuo e motiuo copositu. Et sigde est apprehesiuu: est sicut dirigens ad bonu. Directio aut h no pot e nisi in exteriorib vel in interiorib subalib: e si est in exteriorib est ars vel per modum artis. Si aut in interiorib: est doctrina methodi: vias doces per quas obtineat qd appetit. Si aut ex parte appetit simplicis: tuc est energia siue act. Si aut ex vtroqz: tuc est electio. Ex qua rone etia sumit ordo istoru. Electio.n. aliq seqt vt copositu: aliq seqt vt simplicia. Simplex.n. est an copositu maxime illud simplex quo coponit copositu. Ex actu aut e doctrina siue arte coponit electio: qua greca pheresis vocat. Heresis.n. grece secta est. ppositu.n. plurib electio sectat vnu. Inter simplicia aut pus est dirigens q exeques: e sic ars e doctrina sunt ante actu. Inter dirigetia vo quoddaz est pparas instrm ad adipiscedu bonu: qdda aut sicut via dans adipiscendu. Instrm.n. facit faciles adeptione: ostesio aut vie nō nisi simplicem ostedit directione: pptr q facultate adeptois ars ponit ante doctrina in his que bonu appetere vir. Et hoc est qd dicit Victorinus q na facit habilez: ars facilem: vsus potetez. Vsus est enim sepi reiterat act. Dic aut Tullius q exercitiu est ca pratis. per exercitiu enim inascit hitus 9suetu. Dicit aut Ari. q 9suetudo in nāz transponit e facit hoies potetes vt no ipedite faciat opatioes.

Victorinus. Tullius.

Eustracius

Eustratius alia rones assignat ordinis.s. q illa remotius ponut e posteri ab appetitu boni q miore hnt illustre: e sic ars e doctrina distati ponut q act e electio. Actus aut q 9ntis est e intelligetie act aliqn e ronis e ingsitionis qui no ita appropinquat bono: sicut electio que sp est cu appetitu boni: e ideo electio imediat se hz ad bonum q actus. Doctrina etiam methodalis viam dans ad bonum: vicinior est bono: q id qd adminiculatur extrinsecus sicut ars: ideo remotissime ponit ars: vicinius aut doctrina: e adhuc ppinquius actus: imediate autem ad bonum electio.

¶ Caplm 6m. Cuius sit bonum qd h ōn appetere vident.

A p rō

Um aut dictum sit q h 4 bonu appetunt. Dubitat a quibusdaz quale sit id bonu. Constat.n. q bonu ipsa sui for e rone mouet appetitu. Alicui at nulla pot mouere appetitu sicut in antehabitis platu est. ops g q hoc bonu qd mouet appetitu pptiu bonum sit. Propriu aut vniuscuiusqz no est idez. Non igit bonu qdda vi esse qd ab hys appetit: sed bona multa pro diuersitate singulorum.

Boni multiplex.

¶ Adhuc aut est bonu bonestum e bonu vtile e bonum delectabile: quare igit qd sit illud qdda bonu qd hoc appetere vi.

2 rō

3 rō

¶ Adhuc aut est bo per accides e bonu simplr: e est bonu vt nuc e bonu sp: e ops determinari quale sit illud qdda bonu qd ho fm h qtuor appetere vi.

4 rō

¶ Adhuc cu in causis formalibus sic fit q 2 sep a pmo hz qd 2 hz: bonu aut pptiu rei cuiusli cu sit qdda 2 sit bonu e no p: vi q cuiusqz rei discreti e pptiu bonu no moueat appetitu: nisi p rone boni pmi qui simplr est bonu. Sic igit vi q ois appetitus est boni simplr e no cuiusda boni. Hec igit no bonu qdda appetere videnf fz bonu simplr.

5 rō p me.

¶ Adhuc dicit Ari. q oes hoies na scire desiderat. Si g appetitus nalis est ad scire: e nalis appetitus est ad bonu: e vnius p sit vnu pptiu obiectu: vi q illud bonu qd ab hoie inquatu ho est: arte e doctrina e actu e electioe appetitur sit scire.

B Rnsio ad questione.

¶ Ad hoc aut e oia silia non est difficile videre: supposito h.s. q nihil appetit ab aliquo nali appetitu e ordinato nisi pose obtineri: e qd pportionatum est pncipys nalibus qb appetit nitit obtinere illud. Scds hoc igit sicut sunt gradus entiu: ita sunt gradus bonorum que appetunt.

Scds grad entiu est appetitus bonorum.

Queda aut entia sunt iuxta p qd est vnu simplr e veru bonu in multis couenietia cu ipso pmo bono: e qdaz sunt distatia ab illo: e qdaz remotissima ab illo. Et ideo dicit Arist. in 2 de celo e mudo q in pmo gradu entia ppinquissima: pmo capacia sunt boni pmi fm pmas mobiles e puras bonitates ipsius: e ideo tale bonu appetut q no qddaz est sed simplr. Distantiora aut remotissima illius prime bonitatis no sunt pceptibilia sed alicui bonitatis pportionate sibi. Una aut no est proportio singulorum ad bonu: fz valde diuersa: e per hac diuersitate diuersa bona efficiunt: e sic vnuqdqz qddaz bonu appetit e no bonu simplr.

Aristo.

Bene tn cocedimus q scdm bonu qd est qddaz bo pportionatu: no hz rone qre moueat appetitu nisi per h q pmi boni est aliqd in ipso: qz mediu bo imago est pmi boni. Ultimu aut bo quis obscura resonantia sit pmi boni: n pme bonitatis aliqd est in ipo: pp qd pot mouere appetitu sibi pportionatu.

¶ Et qd di de bono honesto est vtili vel delectabili nihil est ad ppositu: honestas enim e vtilitas e delectabilitas diie boni sunt per pri e posteri dicte: nec vtile mouet appetitu nisi p relatione ad honestu. Silr aut e delectabile no mouet appetitu nisi per h qd est queda honesti resonatia. Honestu aut ex ppa for mouet: qz essentialr est silitudo esse diuini: e sub rone diuini hoi bo mouet appetitu.

Ad 2m

¶ Et qd di de bono simplr e per accris e de bono vt nuc e semp: facile est soluere. Bo.n. p accides e vt nuc: resonatia est boni simplr e semp: e no hz mouere appetitum nisi inqtu est resonatia illi. Bonu aut simplr mouet ex h qd est for e silitudo esse diuini.

Ad 3m

¶ Et qd di de scire q oes hoies na scire desiderat. Dom est q ignor dictu est. Et qd obycit q vni po est vnu obm. Dom q h est veru de potetys malib que sunt in organis. de potentys aut absolutis ab organo falsissimu est. Ille.n. in oi gne prit oia fieri sic pbat Ari. in 3 de aia.

Ad 4m

Sic igit bo ops ce qd appetitu mouet: e qdda ops ee qd appetiti est pportionatu: e vi appetere: qz no qdlz appetit bo per se: fz poti id qd sub a sibi vi.

T.c.17.

¶ Dico aut sibi videri visione videntis e non visione rei vise. In re enim visa aliqn no relucet bonitas: qn tn appetens in visione sue apparetie ponit id bonu per forma boni opinata: mouet appetitu. Sic igit ois ho oi arte e oi doctrina metho e oi actu e oi electioe quodda bonum appetere videtur.

¶ Capl 7m. De comedatioe stoicorum in descriptioe boni.

A Stoici

Dico stoici hnt enutiauerut bonu dicetes: q bonu est qd oia appetunt. Bonu enim in p sui coitate diffiniri non pot: sicut ex preostesis manifestu est. Si aut bo p accipiat q p ca est ois boni: cu bo ad nam ptineat. Costat oia que ab ipso sunt, bona ee: qz bonitas pmi vel per imagine vel per resonantia aliqua diffunditur in oibus scdis que sunt a pmo: imagines esse dicim. In illa intentioe imaginis fm q Boetius dicit in libro de ebdo q scde for que sunt in ma: sunt imagines causaz pmarum a qbus sunt. Est aut regulariter verum in oibus: q qntu agens de forma dat ei in qd agit: tantu dat ei de coseque

Boetius

tib⁹ formā. Primū igit̄ bo^m de bonitate īfluit ſcd̄o bono tātū q̄ntū hȝ de ꝯnūb⁹ formā boni^{tis}: que ſunt tria de neceſſitate: quoꝝ p^m eſt aſſimilatio quedā ad p^m bo^m. Scd̄s aūt qz aſſiīlatio ſemp eſt cū appetit⁹ dat ei appetitū p̄mi bōi q̄ntū poſſe ē recipe. Et qz ex appetitu ſeq̄r mot⁹ ⁊ act⁹ in id qd̄ appetit̄: vt. ſ. oi actu ⁊ motu tēdat in id q̄ntū pōt: nec vnq̄ȝ bonū attingeret vel appeteret niſi ſilitudo p̄mi boni per aliquē moduȝ incboationis trāſfuſa eēt in ipſ. Sic igit̄ a bono p̄mo z^m bonum hȝ q̄ bonū appetit ⁊ in bonū tendit. Ideȝ. n. eſt ⁊ mouēs ⁊ finis ⁊ for^a. For^a eniȝ ſilitudo eſt mouētis ⁊ finis termin^s eſt ⁊ vlt^m appetit^s: qz cāuȝ ex for^a: ⁊ q̄ z^m aliqd de bo^{te} p̄mi attingit ex p̄ eſt: ꝓpter qd̄ dicit Euſtraci⁹: q̄ oīs boni appetit⁹ ꝯns eſt ex p̄mo bono: ⁊ poſt p^m bo^m ſicut cāuȝ ꝯns poſt cāȝ ⁊ ex cā. D⁹ aūt exēpluȝ eſt in ſagitta pcutiēte ſignum: q̄ eniȝ illa pungit: ex angulo acuto hȝ. Impetū aūt violēte ex arcu hȝ in pellente: Qz perpēdiculariter tāgit ſignū hȝ ex for^a directionis: quā influit ei ſagittarius: ⁊ hoc eſt mō in tota nā. In his eniȝ que gn̄anī ⁊ corrūpunī: alteratiōes qdeȝ ⁊ actiões ⁊ paſſiones ex ꝯtys ſunt. Appetitus aūt ad eſſe quē hȝ: opȝ q̄ ſit ex forma p̄mi motoris influxa in ipſuȝ qd̄ gn̄at. ⁊ iō dic̄ Ari. q̄ mā appetit formā ſic̄ turpe bo^m. In turpi. n. for^a boni eſt per incboationem: ⁊ ex hoc hȝ q̄ tendit in bonū ⁊ attingit ip̄m. Bonū igit̄ hoc mō eſt diuinum bonū: ⁊ nō hoc vel illud bonū eſt qd̄ oia appetūt: eo q̄ ſunt ꝯntia p^m bonū in eē: ⁊ formā p̄mi boni per hoc q̄ eius aliquā ſilitudinē hn̄t in ſeipſis. Omnia aūt appetūt p̄mū bo^m: nō ſm eē vlīubaȝ: ſed ſm q̄ p̄mū bonū rō eſt mouēdi appetitū in oībus bonis. In hoc aūt bonū in tali cōitate acceptū nō eſt deſideriū: qz deſideriū eſt qdā appetit⁹ ⁊ cuiuſdā boni ⁊ ſilr volūtas. Appetit⁹ aūt eſt oiuȝ nā exiſtium: ⁊ oiuȝ quocūqȝ mō finē: ⁊ ideo meli⁹ deſcribit̄ bonū per appetitū q̄ per deſideriū vel voluntatem. Quia tn̄ notificat̄ per appetitū qui ſm nām ꝯſeq̄t̄ bonū eſt notificatio iſta data per ꝯntia: ⁊ ideo per modū enūtiatiōis eſt ⁊ nō per modū diffōnis: ⁊ iō h̄ enūtiatio quo ad nos inoteſcere facit bonū: ſȝ nō ſimplr. hoc igitur mō ſtoici bene enūtiauerūt bonū qd̄ oia appetunt.

¶ Capl̄m 8^m. De differentia bonoꝝ que appetuntur.

A — Equo igitur bō ſm oia ea que ad opus referūt: optat aliqd̄ bonū qd̄ eſt finis opatiōis ſue. Multa aūt talia videm⁹ que ſunt fines opōnū ⁊ electionū: oȝ plures eſſe fines: ⁊ q̄uis ꝯueniāt in hoc cōi q̄ finis ſunt: tn̄ differūt in ſpēbus ſuis ⁊ formis. Et ideo qdaȝ vi eſſe diua finiū bumanoꝝ. ⁊ p̄ma qdē ⁊ gn̄alioz diua eſt q̄ qdē fines ſunt opatiōes in ſucceſſiua actiōe fines exiſtes: ita q̄ delectio bois nihil appetat niſi ipſaȝ actionē: ſicut eſt in oīb⁹ muſicis ⁊ gymnaſys ⁊ agnoſtis ludis. Per partē eniȝ viellandi nō petim⁹ vlteri⁹ aliud niſi actionem que viellare vocat̄. Sic ēt in paleſtica ⁊ tornia^{to} nihil petim⁹ niſi pugnare: ⁊ ſilr in tripudio non appetit̄ niſi cōpoſite incedere: ⁊ ſaltare ad armoniā cantus: ⁊ ſic eſt in multis alys ad delectationē vel exercitiū ptinētib⁹. ¶ Aly aūtē fines ſunt nō actiões ſiue opatiões: ſed per opatiões opa quedā ꝯſtituta ſiue opata que grece apotbolſmata vocant̄: ſicut in fabrili in qua nō appetit̄ fabricare: ſm eniȝ ſe fabricare nullius delectationis vl̄ vtilitatis eſt: ſed appetitur in ea id qd̄ fabricatū eſt ſicut gladi⁹ vel cutellus: cui⁹ eē nō eſt in ſucceſſione ſȝ in ꝑmanēcia. Ad h̄ duo oēs opationes bumanaꝝ referunī electionū. ¶ Si aūt q̄rit̄ vnde veniat in bumanis hec finiū diuā. bō eniȝ vnus eſt: ⁊ vni⁹ vnus vi eē finis: ſicut videmus in oībus alys tam vegeta^{bi} q̄ ſenſi^{bi}. Dōm eſt q̄ quāto aīa bois magis eſt eleuata ſup nāȝ q̄ forme vel aie alioꝝ: tanto liberioꝝ eſt in opatiōe ⁊ plurių̄ liberarū opationū: ⁊ ex libertate qdē bō diis ſuoꝝ actuū efficit̄. Et cū q̄ nō ē in alys q̄ neceſſitate nāe ad vnū opanduȝ reſtringunī: vel vno mō: ſicut ois byrūdo ſicut alia facit nidū: ⁊ vnaqueqȝ byrūdo ſicut alia parat cibū: ⁊ ſic eſt in alys. In boie āt nō ſic eſt: imo liberā facultatē hȝ operādi ⁊ nō operādi: ⁊ valde diuerſa nūō ⁊ ſpē ⁊ gn̄e operādi. Cuis. n. vnū ſit bō ꝯſtitutum in vna: tn̄ aīa būana que eſt pfectio bois: nō pfectio bois tn̄ ſic ſomn⁹: ſed pot⁹ eſt pfectio ei⁹ ſic̄ vigilia. Somn⁹ eniȝ ligamētuȝ eſt opationū exterioꝝ. Uigilia aūt per h̄ q̄ eſt expanſio caloris ⁊ ſp̄us in organa exteriora oia organa mouet ⁊ exbibet ad opationē. Cuis igit̄ bō vnum ſit: neceē eſt q̄ i^s ſit multaꝝ ꝑātuȝ ꝑꝑ multas opationes: ſicut eſt videre in oīb⁹ potētys: ſic eſt regnū in mora^{li}: ⁊ aīa bois in nātīs. Cum igit̄ tales opationes oēs ſubales ſint: aut ſm totū: aut ſm ꝑtē ab aīa egredięntes: opȝ q̄ ſm bas multiplicē diia finiū electionū būanaꝝ ⁊ opōnuȝ. Cuis aūt apotbolſma mecbanicū ſit: ⁊ nō ꝑꝑ ſe volitū. Actiōes aūt quas volum⁹ vt fines oēs ſūt liberales: tn̄ vna diia finiū ⁊ p̄ma eſt: q̄ id qd̄ intendit ab boie eſt: aut ꝑꝑ ſe volitū: aut nō ꝑꝑ ſe: ſed ꝑꝑ alterū. Propter ſe auteȝ volitū liberale eſt. Dicit eniȝ ꝑhs q̄ liberū dicim⁹ qd̄ cā ſui eſt. Talia aūt oia ſunt que ſic volum⁹: ⁊ ſi nihil aliud debeat nobis inde fieri ſic̄ viellare agoniȝare ⁊ hȝ. Id āt qd̄ ꝑꝑ alterū appetitur dī mecbanicū: qz nō ꝑꝑ ſe ſed ꝑꝑ indigentiā aliquā quā inſtrualr pfici^{bus} ſupplet: in būanas aſſumit̄ opationes: ſicut eſt domus pānus ⁊ oia bēquoꝝ indigētia ipedit bn̄ viuere ⁊ cōtribulat: ꝑꝑ h̄ ad būanuȝ bonū referunī. Cuis igit̄ itells practic⁹ in boie ſit vnū: tn̄ tale vnuȝ eſt quo eſt oia facere ſicut dicit ꝑhs. Et hoc ꝓbat̄ per inſtr̄m ei⁹ qd̄ eſt manus q̄ ſic paratū eſt q̄ inſtrumentalr deſeruit ad oia opa: ꝓpter qd̄ bō multaruȝ eſt artiū: doctrinaꝝ: electionū: ⁊ opationū ⁊ finiū: ⁊ p̄ma diia in bis eſt q̄ quedā eoꝝ ſunt actiões liberales ⁊ electiones ⁊ doctrine ⁊ artes ⁊ fines. Quedaȝ aūt ꝑp a^d mutuata ⁊ inſtrualr deſeruiētia indigētias. ſ. ſupplendo: ⁊ hoc hȝ rōnem mecbanici: operat̄ tamē ad felicitatē: quia bō ſubiacēs indigentys: opōnes nāles intells hȝ ipeditas.

¶ Capl̄m 9^m. De cōparatione iſtoꝝ finium adinuicē.

Cum autem felicitas ſit opatio ⁊ nō opatū: nō ꝑpt̄ h̄ aliqs credat q̄ in finib⁹ bumanis hoc eſt ad bois vitaȝ ptinētib⁹ ſemp operatio melioꝝ ſit. In oībus eniȝ bis facultatib⁹ in qb⁹ opationes factrices ſunt opatoꝝ: opata meliora ſunt q̄ opationes. Meliora autē dico que fini vltimo bois qui eſt felicitas ſunt ꝓpinquiora. Hec. n. opata felici deſeruiunt vt feliciter opari poſſit: feliciter aūt opat̄ vnuſquiſqȝ q̄n nihil ei deficit eoꝝ que ad nečitatē vl̄ volūtatē rōnalē ordināt̄. Propter qd̄ dicit ꝑhs in p̄ meta^{ce}: q̄ oīb⁹ exiſtibus ad nečitateȝ vel voluntatē: ſacerdotū gens in ſcbola intrare cōceſſa ē. Et dici cū: q̄ ꝑbari libalis act⁹ eſt: ſic feliciter agē: ꝑꝑ qd̄ ſolli^{us} nečitas vel volū^{tas} ipedita fač opationē felicis. Opata igit̄ vl̄ remo^{ue} idigētias vel miſtrādo que nečia ſunt: vel deſer^{ue} rōnalib⁹ delitys expedita faciunt opōnē felicis: ⁊ h̄ in talib⁹ nō faciūt opōnes q̄ ſi factiōes apotbolſmatū. ¶ Dui⁹ aūt ⁊ alia rō ē. Opō. n. feli^{is} deſecti^{ua} eſt. Si g̃ debeat eē nō ipedita: oȝ cooperātia babeat. Cooperātia aūt ſunt vel eſſentialr vel inſtrualr ſiue organice. Eſſentialr qdē coopat̄ virt⁹: organice aūt apotbolſma: factio aūt apotbolſmatis nō opat̄ niſi p acci dēs. ſ. faci^{es} h̄ qd̄ eſt organū felicis. Uicinius aūt ⁊ ſilius vit^e bo⁹ eſt id qd̄ eſſentiales hȝ influxus ad ip̄m: ⁊ poſt h̄ qz nō in vſu deſeruit organice: diſtantiſſimus eſt autem id quod nō refert̄ ad vltimū bonum niſi per accidens ⁊

Bonū ſcd̄m hȝ tria a bono p̄mo.

Euſtracius

p̄ phyſico. t.c.81.

B — Qd̄ oia bona appetunt.

Fines ſunt duplices.

B

Queſtio.

R^o.

Apotbolſma.

Mecbanicū quid eſt.

li.3. de aia. t.cō.17.

feliciter operari.

p^a rō

z^a rō.

per aᵈ.opata ĝ meliora sunt opōnib⁹ in talib⁹. ¶ Cū aūt ꝛ ipsa opata quosdā habeant fines sicut dom⁹ defendere ab imbrib⁹ ꝛ cauma^{bꝰ} ꝛ gladius incidere ꝛ hostē terrere ꝛ hꝰ:nō tñ triplicē ponimus finē:talia eniꝫ opatis adiuncta sunt qñ ad vsum referunť. vñ etiaꝫ in noibus coruꝫ tales fines includunť. ¶ Organū eniꝫ omne inquātum organū est ad vtentē ꝛ ad vsum diffiniť ꝛ referť. vñ gladius inquātum gladius est nō diffiniť ꝙ sit ferruꝫ acutū sed potius ꝙ sit instrm̄ pugnātis hñs vulnerib⁹ corp⁹ faciens hostis. In gñe ergo nō est nisi duplex dña finiū: ꝛ in oībus quoꝝ sunt fines qdā ṗter opōnes in hꝭs meliora existunt operationb⁹ opa.

Organum. Gladius.

¶ Caplm̄ 10ᵐ. De multiplicatione artium.

Cum autem felicitas act⁹ sit ẜꝫ oēꝫ virtutes animi pfect⁹: nec perfectio possit eē si aliqđ subseruientū desit:opꝫ esse multas artes ꝛ doctrinas qb⁹ illa pficiunť que organice deseruiūt:maxime cum homo mollis sit ꝛ multis nēcitatib⁹ subiaceat: que nēcitates nisi tollanť:erit operatio felicis ipedita. Sicut eniꝫ victoria est in duce exercitus q̄mis expedire in ipso nō nisi multa organice sibi subseruiant:sicut coquinaria ars:in refi^{oe} exercitiū equestri.est in parando dextrariꝫ: armētaria in armādo militē:ꝛ sic est in alꝭs multis facile ꝯsiderare:ita facultas act⁹ in vno qdē est:sed nō pficiť sine virtutib⁹ ꝛ potētꝭs mltoꝝ que organice subseruiūt. Et cuꝫ tales facultates multiplicanť:necē est multi^{ti} etiā fines pticulares:ꝛ sic ꝯtingit ꝙ medicialis qdē artis ẜm ꝙ ciuili bono deseruit ꝓprius finis est sanitas iducta in ciuibus. Nauifactiue vō artis ẜm ꝙ ad vsuꝫ ciuiū referť finis ꝓprius est nauigatio:siue in bello nauali:siue vehēdo res que ciuib⁹ ꝛ exerci^{bꝰ} sūt necessarie. Militaris vō artis relate ad vsum ciuiū ꝓpri⁹ finis est victoria in hostis ꝓpulsatione. Ico^{ce} vō artis que est ars dispēsandi domuꝫ ꝛ familiā ẜm ꝙ ad vsum oīum referť: ꝓprius finis est diuitie:ne ꝓpter defectū rerū diuinū bonū ipediať:ꝛ sic facile est videre in oībus alꝭs. Et qꝛ multa talia sunt sine qbus feliciter nō viuiť:ideo taliū multas necesse est esse artes ꝛ doctrinas qbus vnus hō nullo mō pōt occupari ad pfectū. Sicut eniꝫ in ṗhabitis dixim⁹. ꝛ Ari. dicit in ṗmo meta. Multiplr humana nā ancilla est:ꝛ multis subiacet indigētꝭs ꝓpter sue cōplexionis nobilitateꝫ. Et opꝫ ꝙ ex multoꝝ organice seruientiū virtutib⁹ ꝓmoueatur ad pfectū:ꝓpter ꝙ ꝯtingit vt multi laborent in seruilibus operib⁹ ad hoc ꝙ qdaꝫ sint pfecti ad actū felicitatis. Unde optime dixit Auer. phs. veh vobis hoīb⁹ qui cōputati estis in nūeruꝫ bestiaꝝ ꝛ laborātis seruitute reciproca: vt ex vobis nascať liber. ¶ Hinc etiā ꝯtigit ꝙ homo nālr est animal ciuile:qꝛ ea que ad humanū deseruiunt sine multi^{tu}^{ᵉ} habere non pñt. Propter qđ dicit Ari. in iconomicis ꝙ hō per se solus: vel deus est qui nullo indigeat vl' bestia cui humanoꝝ officioꝝ nihil proficiat. Patet ergo ex ṗdictis ꝙ multis opationib⁹ entib⁹ ꝛ artibus ꝛ doctrinis:multi fiūt ꝛ fines. Medicinalis qdē.n. sanitas. Nauifactiue vō nauigatio. Militaris eniꝫ victoria. Iconomice vō diuitie. ¶ In oībus aūt hꝭs cauēduꝫ est ne aliqđ artiū vel doctriaꝝ bonū ciuile dicať:nisi qđ ad vltimū bonū ꝓpē sue virtutis ꝛ facultatis subaleꝫ habeat ordinē. Si eniꝫ in opatiōe cōiunctaꝫ sibi hēat vanitateꝫ vel maliciā humanū bonū impedientē seu adimentem:hec doctrina nullo mō ciuilis est. Uanū eniꝫ est qđ nullum finē includit humani boni. Maluꝫ aūt qđ humanum adimit. Et inanis qdeꝫ exēpluꝫ ē:sicut tesseraꝝ vel globoꝝ ꝓiectiua. In malis aūt sic est in cenicis artib⁹ in qbus docenť turpis denudatio ꝛ mulierū ꝓuocatio ꝛ inuerecūde libidīs expletio:ꝛ sicut est in arte furatiua vel suffosiua domoꝝ. Et ille qdeꝫ artes que cōiunctā habēt vanitatē grece malacothechinie:hoc est vane artes vocātur:que aūt male artes sunt kacothechinie diř. Bone aūt kolothechinie. hꝰ aūt nō ħ nūeram⁹:qꝛ sicut mortuus hō non diciť hō:ita mala ars nō est ars:ꝛ sicut eunuchus nō diciť vir:ita vana ars:artis nomē nō pōt hēre. Ars eniꝫ vt dicit Tulli⁹ collectio est ṗceptoꝝ ad vnū finē tenden^{m}. maluꝫ aūt ꝛ vanū finis nō hñt rōnem.

In phemio. Auer. Homo nālr est animal ciuile. Malacothechinie. Ars.

¶ Caplm̄ 11ᵐ. De reductione haꝝ ad vnaꝫ que precepta dat ꝛ ordinat omnes.

Sicut autem in precedentib⁹ determinatū est:per se bo^{m} est illud ad cuius respectū oīa alia dicūtur bona. Et sicut se hꝫ finis ad finē: ita se habet facultas ad facultatē. Et ideo necesse est ꝙ facultates pticulariū finiū sub facultate vltimi ꝛ optimi finis ordinenť ꝛ ꝯtineanť. Et cuꝫ semp sit supioris ordinare: inferioris aūt ordinari ad formā ꝛ rōnem supioris ꝙ inferiores ad aliquē supiorē ordinenť:necesse est. Facultates igiť que dicte sunt ad vnam supioreꝫ ordināturꝫ ꝛ superiori ẜm rōnem sui boni cui bona inferioꝝ artiuꝫ deseruiūt ordinatio inferioꝝ cōcediť: ꝛ supior ordinans ad oēs iferiores retinet ṗncipatum: ꝛ hoc nō tñ in ṗma ꝛ principali doctrina qua homo ꝯsequiť humanū bonū: sed etiā in oībus alꝭs sub ipsa ꝯtētis:sicut est medicialis nautoria militaris:ꝛ iconomica. Sub nautoria.n. est illa que facit galeas ꝛ alias naues ad nautoriā artem ptinentes:sic factiua veloꝝ:factrix maloꝝ: cōpositiua rudētū: electiua mālstroꝝ:ꝯcinatia nauiū:ꝛ alie hꝰ. Et sub medi^{ls} antidothaira clarioꝝ cōpositoria vnguētaria ꝛ alia hꝰ. Et sub mil^{ri} torniamētatiua hostiū inuasiua: hostiū expectatiua: pditiua:isidiatiua:scutilatiua: lanceatia: ꝛ cetera hꝰ ordinanť. Et sub iconomica dispositiua q̄ est scia vtēdi ministris ad vtilitatē dom⁹:ꝛ possessiua q̄ est scia vtēdi possessionib⁹ vt redditis fructib⁹ dom⁹ semp sustēteť: ꝛ crismatista siue thesaurisatiua que est scia thesaurorū aggregatiua:ne pp defectū posſiones vendi coganť:ꝛ dispēsatiua q̄ scia facltatū dom⁹ distributia vt vnicuiqꝫ ẜꝫ ꝓpriā dignitatē ꝛ meritū.de facltatib⁹ dom⁹ distribuať. Sic ĝ in oīb⁹ vna subalis ē:ꝛ oēs sub vidia:ꝛ illa ad q̄ alie ordinanť ṗncipalior est eis:ꝛ ẜm rōneꝫ sui boni omniuꝫ aliaꝝ iferioꝝ ordinatrix. Quecūqꝫ igiť sūt taliū artiū.s. doctrinaꝝ ꝛ actionū:sub vna q̄dā virtute siue facultate sunt:queādmoduꝫ sub equestra frenifactiua: ꝛ quecūqꝫ alio mō equestriuꝫ sunt instroꝝ.hec aūt.s.equestris ꝛ oīs bellica opatio sicut armigera scutifactiua : lancearia:sagittatoria ꝛ alie hꝰ sunt sub militari:ꝛ ẜm eundē moduꝫ alie sunt sub alꝭs. Regulariter.n. verum est ꝙ quecūqꝫ sunt ad vnū bo^{m} vlt^{m} ẜm ꝛōnē quā hñt ad i^{d} bonū ꝓpinquioreꝫ vel remotiorē ordinanť ad illud. Et iō remotiores sp obedietes erūt hꝭs que ꝓpinqui⁹ ordinanť:qꝛ ẜm rōneꝫ vltimi boni in talib⁹ facultates ipse dicunť bone ꝛ meliores ꝛ optime : ꝛ ẜm re^{m} ad illud:supiores ṗcepta dant inferiorib⁹ subseruiēdi:ẜm cuius rōnis ordinē precipiens est princeps ꝛ subseruiēs est familiariter subsequēs. qđ eniꝫ ordinat ꝛ ṗcipit ṗncipatū hꝫ. In oīb⁹ itaqꝫ architectonicaꝝ fines sunt desiderabiliores hꝭs finibus qui sunt sub ipsis. hoꝝ enim finium gratia prosequūtur ꝛ illa que sunt fines inferiorum:finis enim inferioruꝫ nō desiderať nisi ꝓpter finē superiorem. Nemo eniꝫ desideraret gladiū nisi pp hostiū victoriā. Oꝫ igiť cū ẜꝫ re^{m} vnius boni ad vnū:oīa bona dicanť:ꝛ oēs iste facultates opatiue bonoꝝ dicanť: ꝙ oēs ordinēť ad vnā q̄ est opatiua illi⁹ boni ad cui⁹ re^{m} oīa alia per analogiā bona di-

antᵗ. Scđm aũt hãc considerationez nihil differt ipsas opatiões que sunt in successione eẽ fines: sicut in liberaˡⁱᵇ artibᵘˢ aut p̃ter has opatiões. vz. aᵈ qdez esse finẽ qđ apo tbolesma vocatᵘʳ: quaẽdmoduz in supradictis doctrinis. s. naufactiua medicina ꝛ alijs nihil sꝑ est aliᵘˢ finis ab ipsa opõne: quo ad hoc eniz qđ opatio finis sit delectatiõis ꝛ apotbolesma finis sit ſm rõnez habilitatis: nõ sequitur qn vtrũqz referatᵘʳ ad alterũ qđ per se ẽ bonũ ꝛ optimũ: qđ fieri nõ põt expedita opõne: nisi oibᵘˢ ꝯcurrẽtibᵘˢ que ſm delectationez ꝛ habilitatẽ organice deseruiũt ad ipſ. Et ideo nihil differt q̃ntũ ad intentionẽ p̃ntez: opationes ipsas esse fines actuũ nr̃oꝝ: aut preter has opationes aᵈ q̃dãz qđ apotbolesma vocatᵘʳ: queãdmodũ in dcis supiᵘˢ doctris miliᵗ. s. iconomica medicinali ꝛ naufactiua. Si aũt sicut est vna ad alterã ordinatᵘʳ: ꝛ oẽs ad vltimã: oꝫ ꝙ oiuz opõnuz hũanaꝝ vnus ꝛ vltimᵘˢ sit finis ad quez oẽs alij fines pticulares referantur: ꝛ ipse ad nihil aᵈ refertᵘʳ. Quia nisi sic sit duo sequitᵘʳ incõueniẽtia: quoꝝ pmuz est ꝙ desideriũ qđ hꝫ hõ ſꝫ nãz in oibus artibᵘˢ doctrinis ꝛ opõnibᵘˢ in qbᵘˢ oẽ qđ est suã itẽdit pfectionẽ: esset supuacuũ: nisi eniz vltᵐ ponitᵘʳ in infinitũ ꝓcederetᵘʳ. Aliud eniz in singulis artibᵘˢ desideratᵘʳ. Infinitũ autẽ abhorret ꝛ ars ꝛ doctrina ꝛ actus ꝛ electio. Scđz aũt incõueniens est ꝙ desideriũ hoĩs qđ hꝫ ad bonũ qđ oĩa appetũt eẽt inane: qꝛ cũ fine careret nec haberet mouens desideriũ: nec rõnem desiderãdi: nec vias ad desideratũ vnq̃ꝫ p̃ueniẽdi. ⁋ Ex dictis igitᵘʳ pꝫ ꝙ vltie ꝛ optime facultatis bonuz est finis bonus ꝛ optimus hoĩs: ꝛ hoc est qđ dicit Aristo. Si vtiqz aliqđ est opabiliũ q̃ ꝑꝑ ipm volumᵘˢ: alia võ ꝑꝑ illũ ꝛ nõ oĩa ꝑꝑ alterũ desideramus: ꝓceditur eniz ita in infinitũ: sicqꝫ esset vanum ꝛ inane desideriuz: manifestũ qm̃ hic vtiqꝫ. s. finis erit bonᵘˢ ꝛ optimus. Cũ eis. n. multi habeant inania desideria ꝛ vacua: tñ ea desideria que fiũt cũ ordinatione artiũ ꝛ doctrinaꝝ: nõ sunt inania neqꝫ vacua: sed cũ rõne sapie ordiata ad vnũ. ⁋ Et siqs obijciat ꝙ boᵐ hoĩs inq̃ntũ hõ est oiuz bonũ: debꝫ oibus ꝯuenire: bonuz aũt hᵒ ad qđ alia subseruiũt: nõ oibus ꝯuenit: sed potiᵘˢ ei qui est ordinator ꝛ motor oium. Dõm est ꝙ sicut oẽ analogũ est in vno simplr̃: ꝛ in alijs ſm reᵐ ad iᵈ: ita optimũ iᵈ qđ scie ciuilis bonũ est in vno q̃dãz est qui gubernator est multitᵘᵈⁱⁿⁱˢ: in alijs tñ est ſꝫ reᵐ ad iᵈ. ꝛ sic nihil est subiectoꝝ qđ pma bonitate sit p̃uatũ. ꝛ sic pmũ bonũ ab oibᵘˢ est pticiᵉ ſm vniuscuiusqꝫ facultatẽ ꝛ dignitatẽ.

C — Oẽs fines ad vnũ vltimum referuntur.

Aristo.

Obiectio

Rñ̃o

⁋ Cap. 12ᵐ. Qꝛ dcm̃ boᵐ maxᵐ ad vitã hoĩs hꝫ icremẽtũ.

Ex prehabitis segtᵘʳ ꝙ cũ vltimuz sit ad qđ tota intentio dirigitᵘʳ. dirigitᵘʳ aũt ad ipaz rõnem vltimi ita ꝙ rõ directiõis ex forᵃ ꝛ diffõne vltimi accipiatᵘʳ iᵈ vltimũ maximũ hꝫ incrementuz ad vitã hoĩs: qꝛ nihil valet ad vitã hoĩs: nisi qđ ꝓportionem hꝫ ad illud. Et ideo hᵒ est tanq̃ꝫ q̃dam signũ ad qđ oĩa que sunt hoĩs ſm se ꝛ hoĩs in domo ꝛ hoĩs in ciuitate vel gente referuntᵘʳ. Qđ signuz si tollatᵘʳ: nihil certuz erit in humanis operationibᵘˢ: sed oĩa casui ꝛ fortune deputabuntᵘʳ: qđ esset valde incõueniẽs. Igitᵘʳ etiã ad vitã cognitio eiᵘˢ magnũ hꝫ icremẽtũ. Et queãdmodũ sagittatores signuz hñtes magis vtiqꝫ adipiscentᵘʳ qđ opꝫ: referẽdo. s. bonũ pticulare ad bonũ cõe qđ est vltimũ ꝛ optimũ.

⁋ Capl̃m 13ᵐ. Cuius facultatis sit hoc bonum.

A

Habito ꝙ aliqđ bonũ ꝛ vltimũ sit oĩuz artiũ doctrinaꝝ actionũ ꝛ electionũ hũanaꝝ: ꝯsiter inuestigare opᵗ: cuius artis vel doctrine sit dirigere ꝛ perficere iᵈ vltimũ ꝛ humanũ bonũ: ꝛ q̃uo iᵈ opꝫ accipe per facultatẽ illaz. vtrũ figuraliter vel ex demrõne. Hoc tñ accipe tẽtabimus. tentator enim manibᵘˢ palpãs tẽtat experiẽtia pro manibᵘˢ vtẽs: sicut cecutiẽs demr̃atã viaꝫ nõ hñs: qm̃ si haberet non tentans ꝛ palpãs ꝓcederet: sꝫ certe ambularet. Sicut. n. in p̃ceᵈⁿᵗⁱᵇ dixiᵐᵘˢ. in moribᵘˢ hoium certe ꝛ necẽe vie nõ sunt: sed. q. cõiecturales: ꝛ ex his que expediũt vnicuiqꝫ: cũ tñ ea que expediunt vni nõ necio expediãt alteri. Sic ergo tentando potius q̃ꝫ demr̃ando figuralez ꝛ supficialez faciemᵘˢ doctrinã de bono hũano qđ qdẽ sit diffone ꝛ suba: ꝛ cᵒ disciplĩaꝝ aut virtuũ. Uirtutes eniz dcimus tales disciplinas virtutũ sine põs: quia ad moduz põꝝ ex ꝯiecturalibᵘˢ ꝛ suasinis ꝓbant qđ intẽdunt: sicut in p̃cedentibᵘˢ diximus. ⁋ Tribus aũt rõnibᵘˢ ꝓbatᵘʳ ꝙ hoc bonũ opari ꝛ ꝯducẽ est ciuilis scie: quaꝝ rõnum pma loica est ex trãscẽdentibᵘˢ ꝛ nõ ꝓprijs assũpta. ⁋ Est autem hoc ꝙ principale bonum principalis est facultatis in oĩ ordine practicarũ facultatũ. Principale aũt bonum felicitas. g̃ felicitas p̃ncipalis erit facultatis. Principalis aũt facultas que legẽ ponit oibᵘˢ: ꝛ vocatᵘʳ leges ponẽs ciuilis est. g̃ p̃ncipalis facultas ciuilis est. Ciuilis ergo facultas hũanũ bonũ est. Facultates ãt appello artes ꝛ doctrinas practicas: qꝛ facultas est facilis ptãs. Tales aũt doctrie qñ ad vsuz referuntᵘʳ facilez vnicuiqꝫ prestant facultatẽ ad operandum qđ vult. Tales aũt ad quas aᵉ artes referũtᵘʳ architecᶜᵉ dr̃ ab archos ꝙ est p̃ncipatus ꝛ tectonica ꝙ est ꝯditiua hoc est opari ꝑꝑ aliqᵘᵃ opõnẽ ꝯstitutiã: ꝛ sic vltimi boni ꝯsideratiã in quolꝫ gñe architectonica dĩ ad totã coordinationẽ illius gñis. Oĩuz aũt p̃ncipalissima est que oẽs ordinat ꝛ oibus precipit. Et hec est ciuilis. Dicitᵘʳ tñ dupl̃r architectoᶜᵃ. s. cõsideratione finis qui est p̃ncipalissima cãꝝ: ſm cuiᵘˢ rõnẽ ꝛ mẽsurã ꝛ leges ꝛ p̃cepta dantᵘʳ oibus ordinatis ad finẽ illuz. Et sic hᵒ loqtᵘʳ de archiᶜᵃ. Pꝫ igitᵘʳ ꝙ ſm hũc moduz finis humanᵘˢ vĩ vtriqꝫ p̃nciᵐᵉ ꝛ maxie architectonice esse. Et talis vtriqꝫ ciuilis appet: qꝛ hec ſm ꝯsideratiõnẽ sui boni oibus p̃cipit: oibus legẽ imponit: oẽs ordinat ꝛ oibᵘˢ vtitᵘʳ. ⁋ Scđa rõ est sumpta ex p̃missis: quaꝝ. n. scia oẽs facultates ordinat: que. s. in mala cotechichinijs cathochinijs ꝛ kalotechinijs debitũ est esse in ciuitate ad vsum ciuiuz ꝛ quales facultates sibi ꝓportionatas vnũquẽqꝫ ciuiũ oꝫ addiscere ꝛ q̃ntũ: ne inutil̃r vltra finez artis vano studio ꝛ inutili labore ꝯsumatᵘʳ. Hec ẽ p̃ncipalis ꝛ maxie archiᶜᵃ. preordinatrix autẽ hoꝝ est ciuilis vltimi boni humani: ciuilis ãt est opatiua. ⁋ Quedã eniz discipline sunt que sunt excõicande de ciuitate ſm ea que p̃dicta sunt: qꝛ lꝫ oẽs inq̃ntuz est disciplina bona sunt: tñ ex pte eius qđ artificiatũ est in eis p̃niᶜⁱᵉˢ malaꝫ hñt adiunctã: per quã ciuibus ad feliciter viuere magnũ p̃stãt ipedimẽtuz: sicut est necromãcia lenocinium ꝛ alia hᵒ: ꝓpter qđ dicit Uitrouinus in architectura ꝙ veneri ex ciuitate tẽpla ediᶠⁱᶜᵃ sũt in campis florigeris ꝛ in lucis vmbrosis vbi veneris sacra sine verecũdia ꝛ sine dissolone m̃onaꝝ ciuiᵘᵐ possint celeᵇʳⁱ. Silr̃ aũt martis tẽpla edificãda sunt extra ciuitatẽ in locis lapidosis ꝛ asperis in qbᵘˢ truculentᵘʳ sacra martis exerceantur a milibᵘˢ: ꝛ ciues feriales nõ efficiantᵘʳ ꝑ aspectũ sacroꝝ martis. Joui aũt q oĩa de ꝯsilio deoꝝ rõnabil̃r termiat ad hoium felicitatẽ ꝑ capitolio mediũ ciuitatis attribuitᵘʳ. Sicut enim dicit Aysculus. Juppiter nõ tonabit nisi. xij. dijs ꝯsẽtiẽᵗⁱᵇᵘˢ. nõ fulminabit autẽ nisi ait ꝑ ꝯsẽtũ celi: bñficia võ p̃stabit oibᵘˢ per seipsuz: significans in hᵒ ꝙ munera a procõsule vel p̃tore vel rege non ꝓcedant sine ꝯsilio senatᵘˢ. Penaꝝ aũt iflictio nõ nisi de cõsensu totius cetᵘˢ ptiũ. Beneficentia aũt opa libere faciat de ꝓprij cordis bonitate. Ciuilis aũt p̃ordinat q̃les disciplinas quilibꝫ ciuiuz debet addiscere. Sicut. n. dicit Plato in pma pte thimei notãda sũt opa pueroꝝ ꝛ iuuenum vt

In moribᵘˢ non est certitudo.

B — Tribᵘˢ rõnibᵘˢ probatᵘʳ ꝙ bonum hoĩs est scie ciuilis. pᵃ rõ

Architectonica.

Ciuilis dĩ architectonica.

2ᵃ rõ

C — Artes quedam [illegible] ciuitatibus [illegible]

Templa veneris ꝛ martis extra vrbes.

Phebus [illegible] rum in [illegible] tione.

Aysculus.

Plato de puer oꝝ nutritione.

num vt

num vt illis facultatib⁹ applicētur ad q̄s sunt ex nā magis idonei: sic fortes brachya ⁊ agiles ⁊ animosi scribūtur ad militias: fortes aūt ⁊ rudes in cōpositoꝝ mechanicorū determināntur ad agriculturā: ⁊ sic de alys. Et si inueniētur inhabiles in dignitatib⁹ supiorib⁹: ad inferiores retrudātur: ⁊ qui se idoneos exhibēt de inferiorib⁹ ad supiores exaltent. Hoc etiā determinat vsq̄ quo ops quēlibet addiscē quālibet facultatem. In his.n. que nō pp se: s; pp aliud scire q̄rimus: in ipa theorica cōtēplā⁰ parū vel nihil hīt humani boni: sed in opato organicā hīt virtutem: ⁊ ideo in talib⁹ studere vltra h̄ q̄ possint includere bonū intētū: supuacuo labore est ꝯsumi. Patet igit̄ q̄ ciuilis hui⁹ boni est opatiua. Quas.n. eē debitū est disciplinarū in ciuilib⁹: ⁊ quales vnūquodq; addiscē: debitū est: ⁊ vsquequo sine vsq; q̄tū h̄ ꝑordinat. ¶ 3ᵘˢ ratio est: q: q̄cūq; disciplina sub se hȝ ad vsum oēs facultates p̄ciosissimas: h̄ est p̄ciosoꝝ bonoꝝ opatiua: illa humani boni ē opatiua ⁊ pn̄ᵃˡⁱˢ archite⁰. Ciuilis aūt tales p̄ciosas sub se hȝ. g̃ ciuilis pn̄ˡⁱˢ ⁊ hūani boni est opatiua. Media aūt pbat̄ p h̄ q̄ ciuilis sub se hȝ militarē ⁊ iconomicā ⁊ rhetoricā q̄tū ad illā ptē que est indicatiua: q̄ ois allegatio rhetorica fm̄ diuisionē cārū iudicialiū ordinat̄ ⁊ distribuit. Ille aūt p̄ciosissime sunt: q: militaris ꝯfuat pacē: iconomica ꝯseruat: ⁊ rhetorica dirigit cāsa eo mō quo indicatiua rhetorica. g̃ videmus virtutes ⁊ p̄ciosissimas facultatū: sub hac. f. ciuili existere: ⁊ puta militarē, iconomicā, ⁊ rhetoricā eē. Cuȝ igit̄ hec oib⁹ alys practicis disciplinis vtat̄ ad suū bonū ꝯsequēdū: sic in 3ᵃ rōne inducta pbatū est. Adhuc aūt cum legē oibus ponat: que quēlibet opoteat opari ⁊ a q̄bus abstinere: sic in 2ᵃ rōne ostēsum est: sequit̄ q̄ ciuilis sciē finis cōplecta ē oēs fines aliarū facultatū: ita q̄ oēs fines organice deseruiūt ad ipm: ⁊ singulaꝝ fines vtute ⁊ ptāte opatiua sunt in ipso. Finis aūt qui oium fines cōplectit̄: humanū bonum est. Ciuilis g̃ sciētie finis est humanū bonū. Utit̄.n. hec religs practicis disciplinaꝝ. Amplius aūt legem ponēte q̄d ops operari et a q̄bus abstinere: huius finis cōplectit̄ vtriq; eos qui alias: quapropter h̄ vtriq; erit humanū bonum.

¶ Capitulū 14ᵐ. De exclusione dubitationum que sunt circa predicta.

Dubitabit aliqs si humanū bonū sic polytice sciē finis. Hoc.n. bonū in ciuiliū est gubnatore. Ciuiliū āt gubernator non glibȝ est: sed vnus p̄cellēs. In alys aūt hoc bonū nō est: ⁊ sic humanū bonum nō cuilibet homini ꝯuenire videt̄. Ciuilis igit̄ sciētie bonū nō videt̄ humanū esse bonū. ¶ Ad h̄ dōm q̄ sicut totū vlē est cēntialī in q̄libet suoꝝ subtoꝝ: ita totū potestatiuū ⁊ vtuale nō est cēntialī: sed potestatiue ⁊ vtualī in q̄libet est sibi subtaꝝ potestatū ⁊ vtutū. Sicut victoria que est in duce exercit⁹ fm̄ aliquā vtutē in cognatiua: ⁊ fm̄ aliquā in marescaltiua: ⁊ fm̄ aliquā in militari: ⁊ sic de alys oibus his vtutib⁹ ꝯgregatis ⁊ ad vnus relatis pficit̄ victoria: ⁊ singula tāto meliora sunt: q̄to victorie sunt ppinquiora. Et h̄ modo idē est bonū exercitus ⁊ vniuscuiusq; singuli de exercitu. Singuloꝝ enim opa rōnē boni nō hīt nisi per analogiam ad vltimū bonum: in qua analogia idē est bonuȝ vnius ⁊ toti⁹ exercitus: nō q̄dē gñe, vel specie, vel nūo vel diffinitiua rōne: sed analogia ad vnuȝ q̄d est cōmēsuratio oium ⁊ singuloꝝ ad vnū vlt⁰. Et ideo greci dicūt h̄ bonum sic pportionatū ad vnū: opari picut ad bonuȝ vltimū per modū reperim. Reperim aūt brachiū libre et in quo est pondus ꝑpōderās. Hoc.n. brachiuȝ ab eqlibrio subito moueť ad angulū rectum descriptū in centro circuli qui describit vtrūq; libre brachium ascēdēs ⁊ descēdēs: ⁊ fm̄ q̄ntitatē quā brachiū descēdēs describit in 4ᵗᵒ circuli: que sub cētro, angulo recto pōderis est incremētuȝ magis vel minus: sicut Eucherides pbat in lib⁹ de pōderibus: ⁊ sic bona tāto maius incremētuȝ hīt ad vitā: quāto fuerint pmo bono ppinquiora: ⁊ tāto minus incremētū hīt ad vitā: quāto fuerint ab illo distātiora: ⁊ sic inter se dicūtur meliora. Si.n. vnus ⁊ idē est per analogiā bonum vni homini ⁊ bonū ciuitati: maius q̄ et pfectius bonū est q̄d est ciuitatis: q̄ bonuȝ q̄d est vnius tm̄ hois. Videt̄ ciuilis sciētia ad quā oēs alie ordināntur doctrine ⁊ artes suscipe per gubnationem artis: ⁊ saluare per effectum ogis illud bonū humanū q̄d est pfectius ⁊ maius: q̄uis amabile sit q̄ vni homini bonum est fm̄ suā artē ⁊ facultatē ⁊ actionē: tn̄ melius ⁊ diuinius est q̄d est gentis ⁊ ciuitatis. Diuinū.n. bonū est ola ad vnū opus participādus referre. Amabile q̄dem igit̄ est q̄d est vni soli bonus. Melius vo ⁊ diuinius est q̄d est bonū gēti ⁊ ciuitati: pper q̄d dicit Eustrati⁹ q̄ polyticus maxime deo assimilat̄. Quid.n. pfert ⁊ q̄d nocet ꝯsiderat: h̄ q̄deȝ suscipit ⁊ saluat: hoc autem abycit ⁊ tollit. Methodus quidē igit̄ que hec bona appetit sub analogia que inducta est quedam particularis sciētia est: ciuilis existēs. Quid autem per diffinitiōes subiectū ⁊ optimum bonoꝝ sit infra pprio loco determinabimus.

¶ Tract. 4ᵘˢ. De mō pcedēdi in hac sciā ⁊ de auditore.

¶ Capłm p̄ᵐ. Q: in hac sciētia non debet exquiri certitudo: sed sufficit figuralis ostensio.

De hac aūt mā sufficiēter nos reputamus dixisse: si manifestauerimus eas per tales ppōnes ⁊ rōnes quas mā subiecta: de qua itēdimus admittit. Mā enim huius sciētie sunt res ptinēres ad vitā fm̄ q̄d ad felicitatem deseruiūt: ⁊ actiones volūtarie que sunt circa res illas q̄b⁹ iniūcte sint: tn̄ vniunt̄ per analogiā ad vnū: sicut sepius dcm̄ est. Cuȝ aūt in oib⁹ sciētys ex diffōnib⁹ pcedat̄: pcessus manifestatiōis rei est: fm̄ q̄d numerat̄ diffinitio. Et ideo alius est modus demōſandi in nālib⁹: vbi diffinitio ꝯcipit mām sensibilē: ⁊ alius in mathematicis vbi ꝯcipit diffinitio mām itellualem: ⁊ alius in mechanicis vbi nullā ꝯcipit: sed ex simplicib⁹ sube pncipys diffinitio cōponit̄. Et sīlr alius modus erit in moralib⁹ vbi oia pēdūt ex volūtate: ⁊ nihil est pmanēs in modo vno. Cuius.n. fmo in cōi enūtiatione rerū nō mēsuret res vt sunt: tn̄ sermo diffinitiuus ex ppa rerū nō accept⁹: mēsura est rei ⁊ per pptiā rei for⁰ ⁊ rōnem. Et ideo di q̄ nō fmoni res: sed rei sermo subiect⁹ est: q: hmōi diffinitiuus dat̄ ex pmis rei pncipys: nec potest esse q̄ res ꝯtingēs ⁊ mutās in se ⁊ in cā: aliqd certū ⁊ nec̄ium habeat per q̄d ostēdat̄: nisi forte per abstractionē in vli accept⁹. S; illemodus logicus est ⁊ vanus: ⁊ morali sciē nō pprius. g̃ de hac sciētia dicet̄ vtriq; sufficiēter: si fm̄ subiectā mās manifestet̄. Nō.n. habet demōſtrationē: s; qualēcūq; manifestationē. Sicut.n. diximus illa que simplr̄ est certitudo que est ex nec̄ys que ipose est aliter se hīe: nō in oib⁹ est regrēda. Quedā.n. ꝯtingētia sunt nullas hītia necessitatē: de q̄b⁹ q̄uis nō accipiamus sciāȝ: tn̄ quācūq; accipiamus existima⁰ ꝯiecturā quā valde nociuū esset neglegere: cum in talib⁹ tota sit ꝯuersatio humana. Ex talibus g̃ in moralib⁹ pcedere ops que hīt certitudinē quā permittit mā: nec vltra exigēdū est. Hui⁹ sīle in ꝯditis: ꝯdita aūt dicimus quecūq; per ꝯpōnes cōdunt̄ ⁊ ꝯstituunt̄ apotheleſmata. Si.n. ars in cōi acceptiōe sumatur: erit quedā specu⁰: q̄dā opatiua. Et speculatiua q̄des est que

Marginalia: 3ᵃ ratio; A Dubitatio; R⁹; Bonum ēe est in oib⁹ et in angulis; Reperim quid sit; Eucherides; B; Bonum ēe priuato meli⁹ est; Eustrati⁹; A; Quid sit mā moralis; Moral' sciē non hȝ demōſtrationes; B; Ars est dup̄; Specu⁰

rōnes rerū nō relatas ad opus ꝯsiderat: que rōnes cum ad res referant̄: necesse est talē hr̄e certi^tu^dinē q̄lez ꝑmittit rei nā. Opatiua aūt ars est in qua nihil nisi opatio itēditur: sicut viellatio ꝛ h°. Factiua vō est que est apothelesmatis ꝯstitu^tiua: quā pauloante dixim⁹ ꝯditiuaꝫ eē. Cuius eiꝫ ars factiuuꝫ sit pn^m cum rōne: tn̄ in oi arte h̄ tria sunt s. cōprehēsio pn^oꝝ dirigētium: ꝛ h̄ est specu^lu^m: et opōnes artis: ꝛ res circa q̄s opant̄: ꝛ ꝑm diuersi^ta^tē mãe actiui: diuerse regrunt̄ ab artib⁹ ꝑfectiones: ꝛ ꝑcipue in artibus que dr̄ ꝯditiue. In illis.n. est opus stans in quo relucet artificis diligētia: cui⁹ ex^m ponit Eustrati⁹ in arte que est factiua imaginuꝫ: hec.n. pōt fieri per pictorā vel incisoriā: vel illā que est ars lathomoꝝ: pictor autem faciens imaginē: pincello vtit̄: cui⁹ extremitas ad subtilitatē pili terminat̄: ꝛ paulatim curuabile est in grossos: ꝛ subtiles tract⁹ ꝑm qd̄ pictor voluerit. Colore aūt vtit̄ pro mã qui liqdus est: ꝛ vbiq; tingit: ꝛ variat ad oēꝫ pictoris volūtatē. Et ideo a diligētia pictoris regrit̄ q̄ ꝑfectā faciat imaginē ꝑthotypum repñtātem in omni dispōne lineamentoꝝ. In figura aūt incisionis: quia pars est a parte nō eruitur: nisi per instrumentū forte ꝛ acutuꝫ: ꝛ nō pōt esse subtile ꝛ paruū: ꝛ ideo subtilissimis inhabile est: mã etiā dura est in minima nō diuisibilis sine fractione: ꝓpter qd̄ nō obedit ad minimoꝝ mēbroꝝ repñtationeꝫ. Unde a diligētia incisoris nō regrit̄ q̄ in oibus repñtātem ꝑthotypuꝫ imaginationē faciat instr̄m. In arte vō lathomoruꝫ mã lapis est: qui cōminuibilis est. Instr̄m vō malleus hebetem angulū hñs: q2 aliter ad duritiā lapidis retūderet̄: ꝓpter qd̄ a lathomo non regrit̄ nisi qd̄ faciat imagineꝫ vt in maiorib⁹ repñtātem: ꝛ sic est in oibus. Nō iustū esset q̄ in morib⁹ regreret̄ certitudo quā rei nã nō ꝑmittit: hoc.n. esset destruere nãm rei ꝓpriaꝫ: ꝛ ignorare reruꝫ pn^a. Sicut.n. iam diximus in vno genere nō vnus modus certitudinis: sic diximus de imaginatiua que aliq̄ modo statuaria vocat̄. Patet igit̄ q̄ certuꝫ simpl̄r nō in oibus sermonib⁹ est querēdū: quēadmodū neq; modicis vnus regrit̄ modus certitudinis: cuꝫ ēt in vno eodēq; gñe nō vn⁹ modus certi^tu^dinis ꝛ diligen^tie regrat̄.

Practica.

Tria ad quālibet artē reqruntur.

Eustrati⁹.

¶ Cap. 2^m. De maxime variationi subiacent que sunt de ꝯuersatione hoīs: ꝛ ideo certum simpl̄r nō est in eis.

EA autem que sunt de hoīs ꝯuersatione in q̄bus ꝛ per se bonum querit̄ tātam hñt variationē: ꝛ apud diuersos erroreꝫ q̄ ea que dr̄ iusta ꝛ casta nō ex nã rei: sꝫ lege per volūtateꝫ humanā videatur esse determinata. Qd̄.n. hi dicūt iustuꝫ: alij aūt dicūt esse iniustū: ꝛ qd̄ apud istos est castum: ab alijs incestus reputat̄. Nec pōt eē sine errore qd̄ dissonū est. Et q̄ tāte subiacet variationi q̄ variatio eoꝝ cã erroris est: certitudinem nō hñt: ꝛ ideo in talib⁹ nō est regrenda. Bona eiꝫ iusta de q̄bus ciuilis intēdit tātā hñt diuiam apud homines: ꝛ ex diu.s. tātū errorē: vt videant̄ lege sola esse: nã vō nō. Cum.n. nã vnuꝫ sit apud oēs ꝛ nature ratio: si cōstans esset nã iustoꝝ ꝛ castoꝝ: eadeꝫ essent iusta ꝛ casta apud oēs. Nunc aūt diuersa sunt ꝛ lege diuersoꝝ diuersimode determinant̄. Cōcubinat⁹.n. in incestuꝫ ab antiquis legib⁹ nō determinabat̄: qui tn̄ ꝑm nr̄as leges incestus est. Nec h̄ est tm̄ in his qui apud diuersos legibus diuersis diuersimode determinant̄ ꝛ statuunt̄: sed etiaꝫ que apud oēs sunt bona. Apud oēs.n. diuitie instr̄aliter deseruiūt ad obtinendū qd̄ q̄sq; appetierint: fortitudo que est robur corpis que grece hysis vocat̄: apud oēs valet ad difficiliū opationū: ꝛ ꝯtrarioꝝ repulsationeꝫ: sicut ꝛ ipsa vera fortitudo valet ad defensioneꝫ p̃rie ꝛ ciuitatis: ꝛ tn̄ hec que apud oēs bona sunt: mala sunt q̄busdaꝫ per occasionē: ꝯtingūt.n. ex ipsis multis detrimēta. Multi.n. iam ꝑierūt ꝓpter diuitias: vel per latronū insidias: vel tyrānoꝝ violētias: vel ꝑditione ciuiuꝫ. Multis etiā fortitudo ꝓpa cã fuit iteritus. Et sic etiā ea que apud oēs bona sunt: errorem accipiūt: ꝛ mala q̄busdaꝫ efficiūtur: sicut ꝛ in ꝓuerbio dr̄: q̄ aliqñ in bonis ꝑiclitat̄ natus lamēto parentū. s. qñ bona perdūtur ꝛ vita saluat̄: que nō saluaret̄ si bona nō ꝑderent̄. Ex ꝑdictis igit̄ pꝫ q̄ taleꝫ quendā erroreꝫ hñt: etiā bona que apud oēs bona sunt: q2 multis ꝯtingūt detrimēta ex ipsis. Iam.n. q̄dā perierūt ꝓp diuitias: alij vō ꝓpter fortitudineꝫ. In talib⁹ igit̄ certe necesse pn^a ꝛ ꝓpōnes: ex q̄bus demōstrent̄ hñi non pñt. Sicut.n. diximus ea etiā que vident̄ vel sunt bona: multis fuūt detrimenti cã: ꝑcipue in corpalib⁹. Quatuor eiꝫ sunt in corpe: virtutē corpis ꝑficientia. vꝫ. sensuū viuacitas pulchritudo, robur, ꝛ sanitas: que rñdent q̄tuor v̄tutib⁹ cardinalib⁹ in aīa. Sensuū.n. viuacitas prudētie: pulchritudo tēperātie: robur fortitudini: sanitas iustitie aptatur: q2 vtraq; in quadam mensuratione ꝯsistit: q2 lꝫ bona sint: tn̄ ex ipsis q̄dam in ꝑiculum inciderūt.

Nota q̄ h̄ ca. pulchra de firmitate ꝛ mutabilitate bonoꝝ ꝛ iustoꝝ a ciuili ꝯsideratorum.

Quatuor ꝑficiūt v̄tus corporis.

¶ Cap. 3^m. Quales in hac scīa possint haberi ꝯnes.

ET quia pn^a in hac sciētia estimabilia sunt: ꝯclusio talis erit que magis ex amore boni recipit̄: q̄ꝫ ex necessitate demr̄ationis. De talib⁹ ꝓblematib⁹ qualia sunt moralia: ꝛ ex talib⁹ ꝑncipijs qualia determinauimus ꝓcedētes: opꝫ grosse ꝛ figural̄r veritatē ostēdere: nō demr̄atiua necessitate: sꝫ quacūq; ostēsione ꝑsuasiua. Grosse aūt dicimus: per silitudines humanas ꝛ ꝓuerbia ꝑsuadentes qd̄ itendimus: sicut fere oēs scripserūt qui de moribus egerūt. Seneca ꝛ Tullius ꝛ oēs alij. Talis eniꝫ grossa est ꝛ nō pura ostēsio veritatis. Figuraliter.n. dicimus: qñ ex exteriorib⁹ rei que exterius rem termināt ꝛ eētialia nō sunt: aliquid ostendit̄: in signis. s. ꝛ ꝓpetatib⁹ aliqd quasi pingendo ostēdit̄ de veritate: de his. s. que vt frequētius ꝯtingūt: ꝛ si aliqñ interrupant̄. Et qñ ex talibus principijs ꝛ ꝓpōnibus ꝓcedimus: sufficere dꝫ q̄ talia ꝯcludant̄. Nō enim oia semp sunt in vna necessitate: ꝛ iterruptio necessarij facit ꝯtingens ex ipsa mãe variatione. Et ꝯtingens tribus modis est. s. vt in pluribus: vt sunt opa opione efficiētia. Circa h̄ autē qd̄ equal̄r est ad esse: q̄uis nō sit ars: tn̄ rōnes sunt ad electioneꝫ vel fugam inducētes: ex talib⁹ ꝓpōnibus ambiguis ambas ꝑtes ꝯdictionis ambigētib⁹: ex q̄bus sepe ostēdit̄ aliqd ad vitā ꝯferēs: vel vt nūc vel vt simpliciter. Circa h̄ aūt qd̄ est in pauciorib⁹ nō pōt esse ars vel rōcinatio: sed casus ꝛ fortuna: q̄ ꝑm h̄ quod est pulchre ꝛ decēter fortunas: vel ifortunia ferre: hō moralis ex rōne rōnaliuꝫ pn^m ordinat̄. Ex oibus igitur inductis ꝯstat qd̄ amabile est de talib⁹: ꝛ ex talibus dicētes (potius q̄ꝫ docentes) grosse ꝛ figul̄r veritateꝫ ostēdere: ꝛ de his que freq̄ntius ꝯtingūt: ꝛ ex talib⁹ ꝑncipijs dicentes: amabile est talia etiam ꝯcludere. In moralib⁹.n. nō est opponēs: qui aliquas leges oppositis in alijs sciētijs seq possit. Et ideo nō docet: q2 docēs assignat cām: vñ posse docere signum sciētis est: sicut dicit Aris. in ꝑmo meta^ce. Sciens auteꝫ nō est moralis: igit̄ moralis nec docet nec vere ꝓbat: sed persuadet quacūq; ostensione.

Sen. et Tull. grosse scripserūt de moralibus.

Cōtingēs est triplex.

¶ Caplm 4^m. Que ꝓcedere debeat auditor: qui loco respōdentis est in moribus.

EOdeꝫ aūt mō itelligēdū est de auditore: qui vice rñdētis audit dicētē ꝛ ꝑsuadērē in morib⁹: ex officio suo tenet̄ recipe ꝑ ꝯsensuꝫ vnūqdq; supdictoꝝ ꝑm ꝓbabilitatē vel estima^ti^onē quā hic pōt ex taliuꝫ

pn^oꝝ

pñ^tis pſuaſione. Qꝛ ſi nõ faciat, ꝑterũ^s eſt ꝛ malus ſoci^s: ĩpediẽs cõe opus. Unuſquiſq̃ .n. viri diſcipli^ti in q̃cũq̃ diſciplina offiñ eſt: vt de vnoq̃ꝫ gñe tãtã ab opponente regrat certi^tu^dĩ: q̃taꝫ patiẽ nã rei: cui^o regrit oñſionẽ. Et ſi vltra vrget opponẽte: ſophiſticus eſt ꝛ ꝑteru^s: morib^o .n. nõ cõpetũt deceptiões ſophi^ce ꝛ ꝑterue ꝯten^tiõ^es: q̃nimo ꝑ h coꝛrũpiẽ ꝯuiſatio hũana. Propter qð ex ꝑte auditoꝛis qui vicẽ hꝫ iudicãtis par ꝑcrin eſt: ſi acceptũ per ꝯſenſuꝫ opponẽteꝫ in mathema^ti^cis que demõſtrabilia ſunt: ꝑſuaſiones ponẽtẽ ex ꝓbabilib^o: ꝛ ſi expectat a rhetoꝛe demõſtrones q̃s in rheto^ri^cis hẽre ĩpoſſe eſt. Rheto^ri^ca .n. oĩa ꝑſuppõit ꝛ ſuſpitiõi initiẽ ꝛ nõ demõſtrationi. Auditoꝛ g̊ ſi bonus ſit: non eſt auditoꝛ tñ exteri^o: ſꝫ ſic in diſciplinis demõſtratiõis: audiẽs auditũ refert ad cãe cogñẽ: ꝛ ſtat in neĉitate ꝯñe ꝯñis: ꝛ vlteri^o nihil q̃rit. Et ſilr auditoꝛ in logicis auditũ refert ad ꝯſiderationũ ꝓbabili^ta^tis: ꝛ ſtat in ꝯña opinata. Et ſic in rheto^ri^cis iudex qui auditoꝛ eſt auditũ refert ad allegationes: ꝛ ſtat in ꝑſũptione ꝛ ſuſpitiõe ſibi facta: ita in morib^o auditoꝛ oẽ auditũ referre hꝫ ad electões vl' fugã: ꝛ ſtare in ope. Nõ .n. h loq̃mur de auditoꝛe qui audit ſciam docẽteꝫ in ſchola: ſꝫ eũ qui auditoꝛ eſt diligẽs ſcie vtẽtis: alr .n. finis hui^o opis nõ eẽt vt boni efficiemur: ſꝫ eẽt alicui^o ꝯtẽpla^ti^o gr̃a. Sic .n. diximus ſic docẽti ꝓpriũ eſt ex ꝓbabi^li^b^o dicere: eodẽ vtiq̃ mõ ẽt recipe debitũ eſt vnũq̃dq̃ dictoꝝ ab auditoꝛe. Diſciplinati .n. in q̃lꝫ diſciplina ꝓpriũ eſt itãtũ certi^tu^dĩ inq̃rẽ ab opponẽte ſm vnũq̃dq̃ gen^o: inq̃tũ rei illi^o gñis nã recipit ꝛ ꝑmittit. Proximũ .n. vr̃ eẽ: ita ꝙ inter vnũ ꝛ alterũ in peccãdo nihil eſt mediũ: mathe^ti^cũ ꝑſuadẽtẽ auditoꝛẽ acceptare ꝛ rheto^ri^cũ demõſtrones expetẽ. Diſciplinatũ aũt dicimus eum qui a magr̃o erudiẽ: di ꝛ q de ſingulis docet ꝛ audit ꝑut exigit rei nã. Eadẽ .n. ſunt pñ^a cognoſcendi ꝛ eẽndi: ꝛ qñ pñ^a eſſendi mutant: neceſſe eſt mutare cognitionem.

Officiũ diſcipuli. — Cõditio auditorum.

¶ Cap. 5^m. Qualem auditorem opꝫ eſſe in hac ſcia.

Qualis aũt auditoꝛ eẽ debeat ex vlĩ accipe poſſumus, ſi officiũ eruditi intẽdamus. Ulr .n. verũ eſt ꝙ vnuſq̃ſq̃ bñ indicat eruditus ea que cognoſcit: ꝛ hoꝝ quoꝝ cogñeꝫ hꝫ eſt bon^o iudex. Igiẽ ſm vnũq̃dq̃ gen^o rerũ: verũ eſt ꝙ erudit^o in illo gñe bñ iudicat: qð ex inductiõe eruditoꝝ in q̃lꝫ mã ꝓbaẽ. Simp^r aũt qui circa oĩa erudit^o eſt: bñ iudicat: cogñẽ .n. rerũ hꝫ ꝓ͞pã: qꝛ ſic in geometricis gnomus vt expleat q̃drãgulũ apponiẽ ſupplemẽtũ qð ꝯueniẽs eſt: ita ꝑ hãc ſciaꝫ mẽſurat ꝛ aſſumiẽ: oẽ qð illi ſcie ꝯcoꝛdat. Gnomus .n. vocaẽ q̃drãgulũ circa diametrũ ꝯſiſtẽs cũ duob^o ſupplemẽtis: q̃lꝫ .n. erudit^o planũ apud ſe hꝫ ꝑ que iudicat ea de q̃b^o erudit^o eſt: ꝛ lꝫ nõ poſſibile ſit vnũ aliquẽ circa oĩa eſſe eruditũ: tñ in oĩb^o ita eſt diuiſum: ꝙ erudit^o circa oĩa diuiſim bñ iudicat de ipis. Sic igiẽ ẽt in hac ſcia: oĩs auditoꝛ in morib^o qui iudicare dꝫ audita ad electiões vel fugã dĩ eſſe eruditus circa moralia. Eruditio aũt nõ ꝯuenit alicui in moralib^o niſi per expiẽtiaꝫ ꝛ ꝑſeuerãtiã in diffi^ci^lib^o artib^o. Nõ .n. loq̃mur hic de auditoꝛe qui ſciaꝫ docẽtẽ audit in ſchola. Talis .n. ad rõnẽ ꝯfugiẽs ꝓbari q̃rit ꝛ eẽ bonus: ꝛ ſic dicit Ari. nunq̃ habebit bñ aiuꝫ ſic ꝓhans: ſꝫ illũ bonũ dicim^o auditoꝛẽ qui in ſcia vtẽte auditũ ad electiões refert ꝛ ad opus. Hic .n. nõ eſt iudex coꝝ q̃rũ nõ hꝫ notitiaꝫ: nec ea eligit que diiudicare nõ põt. Unuſq̃ſq̃ .n. ſic diximus iudicat bñ que cognoſcit: ꝛ hoꝝ eſt bon^o iudex: ſꝫ vnũq̃dq̃ igiẽ bñ iudicat erudit^o in q̃libet. Simplr aũt ꝛ vlr loq̃ndo circa oĩa bñ iudicat qui circa oĩa eſt erudit^o: ꝛ ſi non circa oĩa ſit: tñ in q̃lꝫ gñe eſt erudit^o: ꝛ h nihil hꝫ iſtãtie. Eruditio .n. eſt cognitio ſiue diſciplina ꝑ quã aliquis ex ruditatẽ ponit ſui ĩtellẽs: ꝛ h minoꝛib^o ꝑ in ſingularib^o ſunt opõnũ ꝛ circũſtãtiaꝝ: nõ niſi ꝑ expiẽtiã fieri põt: eo ꝙ talia in vlĩ rõne doceri nõ pñt: ꝛ ideo auditoꝛ ꝓpius diiudicãs ſermones ꝓpoſitos dꝫ eſſe expertus.

Cõtra ſophiſticos. — Bonus auditor. — Eruditio qd eſt.

¶ Caplm 6^m. Qꝛ nec iuuenis nec paſſionuꝫ inſecutoꝛ eſt auditoꝛ ſcientie moralis.

Ideo polytice ſiue moralis ſcie non eſt ꝓpri^o auditoꝛ iuuenis: hic .n. inexꝑtus eoꝝ actuũ ſiue opõnuꝫ que ſunt ſm vitã humanã. Rõnes aũt morales oẽs ſũt in his ꝑ͞ncipijs: ꝛ de his ꝯnibus. Amplr^o aũt paſſionũ ĩſecutoꝛ exñs: inaniter audiet q̃tũ ad auditũ: ꝛ inutiliter q̃tũ audita ad electiões ꝛ opus nõ refert. Et h eſt iõ: qꝛ finis audit^o moralis nõ eſt cognitio: pura .n. cognitio eſt in his: ſꝫ finis ei^o eſt act^o ſiue opatio. Et hoꝝ rõ pꝫ ex ꝑ͞inductis. ¶ Cõtra ꝑ͞dicta tñ Euſtrati^o obijcit dicẽs: ꝙ ſm h ignãti ꝛ turpi h doctrina inutilis eſt: ſtudioſus aũt nõ indiget ea. Ur g̊ ꝙ oĩb^o ſic inutilis eſt ſtudioſis .ſ. ꝛ bonis ꝛ malis. ¶ Soluit aũt ad h duob^o modis. ꝑ̊ q̃dẽ ꝙ h doctrina bonis: ſꝫ nõ ſit vtilis ad fieri bonos: tñ ad h eſt vtilis ꝙ ꝑ rõnẽ iudicare ſciant ꝛ velle: que añ ex ſola ꝯſuetu^di^ne diiudicauerũt ꝛ voluerũt. Malis aũt ꝛ ſi nõ ꝓficiat ad electionẽ vel volũtatẽ: tñ ad h ꝓficit qð oñdat in q̃b^o ꝛ q̃tis ſint mali: ꝛ ſic oĩb^o ꝓdeſt. ¶ 2° ſolo eſt: que ſic medici^na eſt curatiua coꝛpoꝝ: ita moralis curatiua eſt aĩaꝝ. Unñ ſic in medicina eſt medicina ꝓ͞ſerua^ti^ua, ꝯſtitu^ti^ua, curatiua: ita eſt in morali ꝙ in q̃buſdã curat ꝛ preſeruat ſtudio^ſo^s ne amittaẽ: ꝛ in q̃buſdã curat ꝛ facit moꝝ ſanitatẽ: h aũt facit medicus: aliq̃ñ oñdendo: aliq̃ñ opãdo. Moralis igiẽ docẽs oĩb^o ꝓdeſt, oñdẽdo ſtudioſi^s^ viaꝫ: q̃uis nõ ꝓſit oĩb^o opando ꝛ ꝑficiẽdo virtuteꝫ. ¶ De Euſtratij ſolõnes nõ ſoluũt qð obm eſt: qꝛ q̃cũq̃ mõ ꝓſint oñdẽdo oĩb^o ꝓdeſt iuuenib^o ꝛ ſenibus: ꝛ ſtudioſis ꝛ prauis: dictuꝫ eſt aũt ꝛ ꝑ hypotheſim ſuppo^ſitũ qð iuuenib^o ꝛ prauis nõ ꝓdeſſet. ¶ Propter qð dõꝫ ꝙ auditoꝛ moralis ſcie que eſt in vſu moꝝuꝫ eſt q audit: ꝛ poti^o ex amoꝛe recipit auditũ q̃ ex ꝓbatiõe: ꝛ oẽm auditũ ad electionẽ refert vel fugam: nõ aũt eligit qð nõ diiudicat: nec diiudicat niſi de q̃bus erudit^o eſt. Eruditio aũt nõ eſt nã per cogñẽ ſingulariũ in q̃b^o eſt act^o. Iuuenis igiẽ ꝓpius auditoꝛ hui^o ſcie nõ eſt: eo ꝙ eſt inexꝑt^o: paſſionũ aũt ĩſecutoꝛ eſt motuũ irrõnaliũ ĩſecutoꝛ: qꝛ ſic dicit Aſpaſius: paſſio eſt irrõnalis aĩe motus: qñ .ſ. aĩa irrõnalr moueẽ ab vna 4^or paſſionũ: que ſic ipe dicit: ſunt triſtitia, timoꝛ, ꝯcupiſcẽtia, ꝛ voluptas. Triſtitia .n. eſt mot^o p̃ñtis mali: timoꝛ aũt fuga futuri: ꝯcupiſcia aũt appetit^o boni futuri: ꝛ voluptas irrõnalis fruitio boni p̃ñtis. Talib^o .n. paſſiõib^o detẽtus: nec expiri potuit oppo^ſitũ: nec amare potuit auditũ. Et ex his pꝫ ꝙ nihil differt q̃tũ ad rõnẽ auditoꝛis iuuenis ſm etatẽ qui inexꝑt^o eſt: vel ille qui ſm moꝛem eſt iuuenilis: qꝛ viuit ſm paſſiones: ꝛ ꝓſeq̃ẽ ſingula ad que paſſionib^o ꝓpellĩ. Talib^o igiẽ inutilis eſt cognitio iſta: queãdmo^dũ his qui incõtinẽtes ſunt. Incõtinẽs .n. eſt qui vi paſſionis ſꝑ ad illicita ꝓpellĩ: his aũt qui ſm iudiciũ recte rõnis oĩa ſua deſideria ꝑficiũt ꝛ opanẽ: multũ vtile erit de his ſcire ꝛ audire. Et q̃dẽ de auditoꝛe ꝛ de eo q dicẽ hꝫ ſiue oppõne: ꝛ q̃lr demõſtrandũ eſt ſiue oñdẽdũ in iſta ſcia: ꝛ q̃d ꝓponimus dicere ꝛ oñdẽ ꝓhemialr tãta dicta a nob ſufficiãt. Hoc aũt ſoluꝫ dõm: ꝙ auditoꝛ ſcie ciuilis eſt ſic auditoꝛ architecto^ris. Si .n. architectoꝛ demõſtrãdo lapides ꝛ ligna: dicat ꝙ demõſtranẽ vtilia eẽ ad domũ ꝛ audiat. Hoc inexꝑt^o in his que ad ꝯſtrõneꝫ domus ꝑtinet: nullatenus ſciet audituꝫ iudicare: ſed vocabit expertũ vt ꝯſulat ꝛ iudicet vtrũ dictũ architectoꝛis veruꝫ ſit: ſi aũt expertus ſit: ſtatim diiudicabit. Per oẽni eũdem modũ de auditoꝛe expto ſile eſt in moꝛibus.

A — Euſtratij obiectio. — R^o. — Scia moralis eſt curatiua aĩarum. — B — Contra Euſtratium. — Alia rñſio ad obiõnẽ. — C — Aſpaſius — Paſſiões aĩe ſunt quatuoꝛ.

¶ Tractatus 5⁹. De determinatione felicitatis ſm opi- niones diuerſas diuerſorum.

¶ Caplm p̄m. De quo eſt intentio.

DEterminatis autē his ꝯñs eſt dicere ꝙ diuerſi opinātes de felicitᵉ ſenſerunt ſm qd̕ ipa eſt ciuile bonū: ⁊ ſm qd̕ ſummū bonum oīuz opatoꝝ. Ad h aūt reſumere opꝫ id qd̕ ſupius eſt dcm̄.ſ.ꝙ oīs cognitio ⁊ oīs electio bonū aliqd̕ deſiderat. Cogn̄e aūt dicimus: omne qd̕ dirigit in ope hoīs. Et h gn̄alr eſt ꝙ̄ ars vel doctrina: q2 ars factiuoꝝ pn̄m eſt: doctrina autez methodalis dirigit in ratiōe vie que ab illo eſt accepta. Uñ ars ⁊ doctrina nō ſūt directiua oīuz: ſꝫ doctoꝝ ⁊ ar- tificum: pp qd̕ cū hic velimus loq de felicitate: ſm ꝙ ca- dit in opiones diuerſoꝝ: nō poſſumus vti arte vl̕ doctri- na: q2 multi ducunt cogn̄e: que nec ars nec doctrina eſt. Sic illi qui cogn̄em accipiūt a ꝓpa expiētia: ⁊ qn̄ differt cognitio: ſeqt̄ electio differēs: q2 eligibilia per cogn̄ez ꝓ- ponunt̄: ſꝫ per appetitū vnū alteri preopteī. Actus aūt ſiue opatio ad opionē nō refert̄: ⁊ ideo cū ſupius poſue- rimus 4ᵒʳ/ artē doctrinā/ electionē/ ⁊ actuz: per que ꝓba- uimus ꝙ oīs hō/ bonū aliqd̕ deſiderat: h tn̄ querētes de felicitate: ſm qd̕ eſt opinabiliū bonoꝝ/ non indigemus niſi cogn̄e ⁊ electione: per h.n.ꝙ oīum cogn̄es practice ⁊ oīuz electiones/ bonū aliqd̕ deſiderāt: oſtēdit̄ ꝙ felici- tas ab oībus opinata eſt eſſe illud bonū qd̕ ab oībus eſt deſideratū. Opꝫ igit̄ nos dicere ſm opiones diuerſoꝝ qd noīe ⁊ diffōne felicitatis: ⁊ ſubo ſiue ſuppoſito: ꝙ hic hō qd̕ in ꝓhabitis diximus/ ciuilē architectoricā deſide- ret: que oīuz architectoꝝ precipua ⁊ vltᵃ eſt: ⁊ quō illud bonū ſit ſūmū bonū oīum opatoꝝ. Nō.n.ſi qd ē dicamᵒ diffōne/ noīe/ ⁊ ſubam ipiᵒ: niſi dicamus quō oīuz opato- rū ſit ſūmū bonū: nō declabimus ipm ſm pfectionē ſue ptātis. Sūmū.n.bonū qd vltᵐ eſt per analogiā: ipm eſt rō ⁊ cā q̄re oīa bona ſunt: ⁊ oīum bonoꝝ ṽtus ṽtualr eſt in ipo: ſic in duce exercitᵘ ṽtualr colligit̄ ṽtus cuiuſlibet coꝝ qui ſunt in exercitu. Propter qd̕ dicit Ariſ.in p̄ ma- gnoꝝ moraliū: ꝙ felicitas bonū cōpoᵐ eſt ex oībᵘ bonis que ſunt ſub ipa: dico aūt cōpoᵐ nō collectiue: qd̕ diſcre- te ſingula ꝯtineat: nec integralr: ſed ꝙ eētialr ptes in ſe multas habeat ordinatas ad vnū. Sed ſic totū poteſta- tiuū in quo ṽtualr ptātes oēs pticulariū ṽtutū ⁊ poᵃʳ pfi- ciūt opōnuz. Omne.n.qd̕ ex multis fluit cāliter ſe hn̄ti- bus ad ipm: q̄uis in eſſentia ſit ſimplex: in ſe tn̄ hꝫ oīum añtiuz ṽtutes. Cā.n.p̄maria iſluit ſup ſcdariā: ⁊ 2ᵃ cā ha- bet a p̄ᵃ: ⁊ ꝙ eſt: ⁊ ꝙ cā eſt: ⁊ in h modo vltᵐ bonū ſemꝑ ſūmū eſt: ⁊ in hac cōpōne ſimplicitatē ſue ſube nō amit tit: ſicut dr̄ in liᵒ de cauſis. Sꝫ potius per talē cōpōnem efficit̄ indiuiſibile ſimplex: q2 per talē cōpōnez nō rece dit ab vno p̄: ſed potius appropinquat vni p̄ bono. Nec aūt ipſa cōponētia ſunt in ipo: per ipſoꝝ diuerſitatē: ſed per analogiā ad vnū in quo ſaluant̄ ṽtualr ⁊ excellēter ⁊ ſimplr. Hoc aūt olim a nob in pnᵒ iſtius ſcie determi- natum eſt. Dicamus g̊ reſumētes: qm̄ oīs cognitio ⁊ ele- ctio bonū aliqd̕ deſiderat. Dicamus aūt terminādo qd eſt h bonū per diffōnem ⁊ ſuppoᵐ qd̕ dicimus ciuilē ar- chitectoricā deſiderare que p̄nceps eſt ⁊ p̄ceptiua oīuz: ⁊ qd eſt oīum opatoꝝ summum bonum.

Ariſt. Felicitas qd ſit.

¶ Cap.2ᵐ. In quo opinantes ꝯueniunt.

A

COnferentes autē oīum antiquoꝝ opiones: oēs inuenimᵘ ꝯſentire in noīe fere valde paucis exceptis: qui iniqua de felicitate cogitauerūt. Uel ꝓ- pter diuerſitatē quā ex ꝯſuetudine hēbāt in qua detētī a ꝯtēplatiõe de felicitate cogitare nō poterāt. Uel nō curabāt: vel forte de fine moraliū nō moralr tracta- uerunt: felicitatē ponētes fructū alicuᵘ boni: qd̕ moribᵘ hoīum nō eſt ꝯiūgibile: ſic Platonici vel etiā Jſiodeſte felicitatē ponētes poſt mortē: que in hac vita haberi nō pōt. Plato enim felicitatē ponit ꝯiūgi ⁊ cōparez ſtellā. Jſiodeſte aūt ꝯuerſationē īter deos hīc: ⁊ cum dijs viue- re. Et in diuinitatē trāſmutari ſūmā dixerūt eē felicitᵉˢ. In noīe tn̄ ꝯuenerūt: q2 ſummū bonū dixerūt eē felicita tē: ⁊ cum opiones oīum in duas vias diuidant̄.ſ.ſm qd̕ videt̄ plibᵘ: ⁊ ſm qd̕ videt̄ excellētibᵘ ⁊ ſapiētibᵘ vtriq3 in noīe ꝯuenerūt. Et hᵘ cā eſt: q2 felicitas duas hꝫ ītētio- nes. Unā qdem: q2 ſūmū bonū eſt. Scdam aūt inquātū refert̄ ad opōnē: q2.ſ.oēm opōnem expeditā ⁊ pfectā ad nutuz facit: ⁊ inq̄tuz ſūmū bonū eſt: oīum bonoꝝ eſt ra- tio ⁊ cā. Inq̄tū aūt opōnē facit expeditā/ ab oībus deſi- derat̄ ⁊ querit̄. Oēs.n.ad votū ⁊ nutuz viuere querūt: ⁊ pp illud agūt qcqd agūt: ⁊ cum dicūt hec eētialia eē fe- licitati/ oēs in noīe ꝯueniunt: q2 nomē nihil aliud eſt: niſi īplicita diffinītio. Et diffinitio eſt noīs ꝑ ſingula explica tio: ⁊ ideo ab ipa veritate coacti in noīe ꝯuenerūt. Conue- niūt aūt ⁊ in aliquā noīs diffōnez: hn̄.n.viuere dicūt eſſe idē ei qd̕ eſt ad votū ⁊ nutuz viuere. Cum aūt viuere ſit aīe actᵘ: ⁊ aīe actᵘ non ſit pfectᵘ niſi per poᵉᵐ determinet̄: ſic in ꝓhabitis determinauimus. Ideo dicūt ꝙ hn̄ viue- re ⁊ hn̄ opari ſint idē quātū ad felicitatē. Ut.n.logice lo- quamur: nihil eſt in gn̄e qd̕ nō ſit in aliqua ſpēruz: ⁊ ſm huc modū nihil ꝯuenit aīe: niſi qd̕ ꝯuenit ſm aliq̄ poᵉᵐ. Bn̄ igit̄ viuere qd̕ ē aīe actᵘ/ ad opōnes poᵉᵐ aīe refert̄: Propter qd̕ dicit Ariſ.in magnoꝝ moraliū liᵒ p̄.ꝙ viuē qdē aīe eſt actᵘ: hn̄ aūt viuere ṽtutis aīe: ſic in oībᵘ alijs. Citharite.n.citharizare eſt: hn̄ autē citharizare virtutis artis eſt citharizte. Ita ⁊ hi oēs opionem acceperunt: ꝙ ſi- cut bonū ſūmuz felicitatē dixerūt: ita felicitatis diffōnē ſm aliquē: ſꝫ obſcure moduz pceperunt. Felicē.n.dixerūt hn̄ viuētē ſm aīam: ⁊ hn̄ opantē ſm poᵉᵐ: hn̄ aūt viuētē dixerunt bonū ſiue felicē. Et hec vr̄ fuiſſe opinio Tullij dicētis in hortēſio dialogo: ꝙ btūs eſt cui oīa optata ſuc cedūt. Noīe igit̄ qdē fere a plibᵘ ꝯfeſſum eſt tanq̄ h ex pnᵒ ſit ſuppoᵐ qd noīe ſit ſummū bonū. Felicitate enim ⁊ multi ⁊ excellētes dicūt ſūmū bonuz eē: pp h ꝙ felici- tatē ſupponūt eſſe ſummū bonū ⁊ oīum bonoꝝ cām. Et cū nihil hn̄ itelligat̄ per nomē maxime qd̕ eſt habitᵘ vel ṽtus: cuius tota ⁊ ſubalis diffinitio eſt ad actū ⁊ opōnez: niſi etiā videat̄ ꝓpa opatio ipius: ideo multi ⁊ excellen- tes ꝯcorditer dicūt: ⁊ hn̄ viuere ⁊ hn̄ opari idē eſſe cuiq3 qd̕ felicē eē. Multi aūt dicūt plebei: qui ex ſuba inducti paruz vtētes rōne dicūt h qd̕ dicūt. Excellētes aūt dici- mus q̊s cariētes dicūt qd̕ ſonat gratioſos: qui aliqua grā prefulgēt rōnis: qui rōni adherētes ſenſui: aliqd melius q̄ ſenſui apparet: ſummū bonū eſſe dixerūt. Lꝫ.n.hō ſit aīal ꝑ nām: tn̄ aīalitas nō facit hoīez vt hō eſt: ſꝫ rōnabi litas. Et ideo cuz aīal ſenſibile ſit: bonū hoīs vltᵐ nō pōt eſſe in ſenſu ſed in rōne: qd̕ excellētes ꝯſiderauerūt. In hoc tamen conuenerūt cum plebeis ꝙ ſummū bonum felicitatem eſſe arbitrati ſunt: ⁊ ꝙ hanc in actu bene vi- uendi eſſe ſuppoſuerunt.

Jſiodeſte

Opio Platonis.

Felicitas hꝫ duas itētiões

Nomē qd

Ariſto.

B

Tullius in hortenſio.

¶ Cap.3ᵐ. De diía opinionum circa felicitatem.

A

DE ſubiecto aūt felicitatis ſiue ſup- poſito quid ſit in nume ro/ ⁊ ſpecie ⁊ genere. Altercant̄ multi plebei cuz ſapiētibus: q̊s cariētes ⁊ excellētes dixi- mus: q2 nō ſilr ⁊ ſm vnam rōnez multi qui dicunt̄ plebei tradiderūt de h: cuz h ſapiētibus ⁊ excel lētibus: eo ꝙ plebei ex ſenſu: ſapiētes aūt ex rōne procee- dunt.

dunt. Plebei enim ꝓpterea que apparēt in sensu: bona admissum aptoꝝ siue aptam delectationē ferētiū ⁊ manifestoꝝ: ita .s. ꝙ in veritate rei se habeāt: sicꝫ apparet in sensu felicitatē esse dixerūt: ⁊ illi vt in pluribꝰ diuisi sunt. Quidā.n. voluptatē esse dixerūt: qdam aūt diuitias: alij aūt honoreꝫ. Huiꝰ aūt diuersitatū cā est: q̄r felicitas que expetit̄ in duplici intētione: opꝫ ꝙ expetat: aut.n. vt summum bonuꝫ qđ in omni mouet bono: ⁊ hoc cōpetit ei ſm subam: ⁊ ſm effectum expetit̄: quo humanā expeditā faciat opōnē. Scđm vtrūqꝫ.n. modū felicē dicimus cui ad votuꝫ optata succedunt. Si aūt opatio impedita sit: aut ex pte intrinseci in ipso opante īpedit̄: aut ex pte deficiētis extrinseci: ⁊ si itrinsecus impedit̄: nō pōt īpediri nisi ex 2rio habitu ligāte poaꝫ opantis: vl' ex impfectione habitus poꝫ nō pficiētis ad actum: ⁊ vtroqꝫ istoꝝ modoꝝ nā operātis tristat̄ ⁊ ꝯstringit̄: ⁊ ꝯstricta ab ope retardatur. Perfecta autē ⁊ remoto habitu disligat̄ ⁊ dilatat̄ ⁊ distēdit̄. Dicit autē Aspasius ꝙ voluptas nihil aliud est nisi nāe diffusio ⁊ effusio sup actum ⁊ opationeꝫ ex ꝓpo ⁊ cōnāli habitu: ⁊ hac rōne moti voluptatē sūmuꝫ bonū dixerūt. Si aūt ab exterioribꝰ expetit̄ homo ad opationes: nō pōt esse nisi altero duoꝝ modoꝝ .s. ab his que organice deseruiūt: aut ab his que subtrīne. Nihil aūt nāliter deseruiēdo organice: oēs expedit opationes ad nutū: nisi diuitie que vlr sufficiētiā repromittūt: ⁊ oium fortunarum incōtradicibiles sunt fideiussores: ⁊ ideo diuitie opionē acceperunt: ꝙ eēnt summū bonū: qđ facit esse felicē. ¶ Si aūt expedit̄ a subis ad opationē: tūc est sic modius milij qui facit sonuꝫ: quē granoꝝ qđlibet facere nō pōt: ⁊ sicut tractꝰ nauis quē nullus singuloꝝ mouere potest: sed oibꝰ relatis ad tractū pmi trahētis pficit̄: ⁊ sicut in duce exercitꝰ est victoria que ab omni v̄tute suboꝝ cōplet̄: sicut reges ⁊ potētes expeditā hnt opationeꝫ: eo ꝙ oēs subti ad volūtatē deseruiūt: ⁊ tales dixerūt honores esse summū bonū / honorē / graduꝫ dignitatis / ⁊ plationis appellātes: eo ꝙ honor pmiuꝫ v̄tutis est: gradus aūt dignitatis: sic dicit Tullius: v̄tuosis pro pmio v̄tutes olim attribuebant̄. Nec pōt aliqs cogitare 4m qđ ad oēs expediat opationes. Aliter.n. expediēs in exterioribꝰ: vel expedit: relata inferioꝝ ptāte ad supioreꝫ vel organice. Intrinsecis aūt expediēs est laxans poam ⁊ opationem. In aptis ḡ summū bonū querētes: aut voluptatē: aut diuitias: aut honoreꝫ posuerūt. Et si alij alr dixerūt: nō est curādum: q̄r paruam rōneꝫ dicti sui habuerūt: vel forte nullā. Voluntas.n. aliqñ etiā nulla rōne eligit ⁊ opat̄: ratione inquā: que aliqua 2uitatis regula gubernet̄. Scđm pticulareꝫ aūt appetitum: quo aliqs desiderat expediri ad opationes quasdā / nil ꝓhibet: qn ideꝫ a se in felicitatis appetitu discordet: ſm qđ a diuersis suis sentit īpediri opationes: ⁊ sic egrotās a votis īpeditꝰ: sanitatē reputat felicitateꝫ. Mēdicās.n. qui di.q. manu dicens ꝓpriā inopiam: cum manū extēdit ad quēlibet / felicitateꝫ dicit esse diuitias: nō qđem ſm qđ fideiussores sunt oium organice ad virtutē deseruiētiū: sed ſm qđ sunt supplemēta necessitatis. Qui aūt soli cōscij sunt ignorantie: ⁊ ex hoc ab opationibus itellectꝰ impediunt̄: oēs qui magnū aliquid ⁊ admirabile: qđ sup facultateꝫ cognitionis eoꝝ eē dicit: tanq̄ felicē ⁊ beatuꝫ admirant̄. Ergo colligamus dicta eoꝝ que in aptis ⁊ sensibilibꝰ: felicitatē esse posuerūt: dicimus ꝙ de felicitate que est ſm subm altercant̄: ⁊ nō silr multi plebei sapiētibus qui rōneꝫ sequent̄ tradiderūt de subo felicitatis. Plebei qdeꝫ enim aliqd de numero aptoꝝ in sensu ⁊ de numero manifestorū in ꝓprietatibꝰ sensibilibus dixerūt esse felicitatē: vtputa voluptateꝫ: diuitias aut honorem. Alij aūt aliter dixerūt in sensibilibꝰ opinionē accipiētes de qbus nō est curāduꝫ: q̄r parua rōne inducti sunt. In pticularibus aūt appetitibus: idē frequēter a se dissentit in positione felicitatis: ſm ꝙ a diuersis suas sentit īpediri oppōnes: ⁊ sic egrotans: sanitatē dicit esse felicitatē: mendicās aūt diuitias: cōscij sibiipsi ignorātie: eos qui magnuꝫ aliquid ⁊ super omnes ipsos dicunt: admirantur.

De felicitate quare opinātes diuersificati sunt. — *Qr voluptas sit felicitas.* — *Aspasius* — *Qr diuitie sint felicitas.* — *Qr honores sint felicitas.* — *Tull.*

¶ Caplm 4m. De his qui felicitatem dixerunt omnium bonorum causam.

Inter excellētes aūt de qbus superius diximꝰ: quos greci cariētes vocāt: qdaꝫ existimauerunt ꝙ summū bonū qđ est felicitas quoddā bonum est diuinū ⁊ separatū: qđ est pter hec bona sensibilia: que in multitudine existūt. Alij qdaꝫ ⁊ separatū ab eis ꝙ ſm seipm ⁊ ſm suiipsius subaꝫ bonuꝫ est: ⁊ pura bonitas: a nullo sue bonitatis habens causam: ⁊ qđ oibꝰ bonis formalis cā est sue bonitatis: ex quo sicut ex quodā sigillo ꝓcedūt oia que participatiōe bonitatis sunt informata. ¶ Hoc eiꝫ necesse fuit dicere Stoicis: qui dixerūt ꝙ nihil est bonuꝫ nisi v̄tus: ⁊ ꝙ v̄tus nec assuescibile nec discibile siue scibile bonuꝫ est: sꝫ dei donuꝫ qđ a bonitate diuina hoibus imprimit̄: vt dijs similes efficiant̄: qđ lꝫ Socrates dixerit ⁊ ante eum Pythagoras: qui ad numeros oia moralia induxit: tn̄ post ambos illos veniēs Plato hoc dictū articulauit ⁊ distinxit.d.pm ideam esse bonoꝝ siue formaꝫ ad quā oia que participatiōe bona sunt sigillātur ⁊ formant̄: ⁊ felicitas vniuscuiusqꝫ eoꝝ est: si ad cōpareꝫ formā referant̄: hāc tn̄ formā ante rem esse dixerūt: phabentē simplr: ⁊ nāliter omne qđ formatū est ad ipm: sicut lignū qđ est paradigma calcioruꝫ phabet: ⁊ simplr sine cōpōne coꝝ oēs habet formas calcioꝝ formatoꝝ ad ipm: ⁊ sicut sigilluꝫ phabet oēs formas sigillatoꝝ: phabet.n. formali ⁊ optima: ⁊ nō ſm effectuꝫ. Idea aūt hec siue forma duo in se habet .s. respectū ad cām ⁊ respectū ad effectuꝫ quē format: ⁊ ſm respectuꝫ ad cām qui est pmus methonomastice artis est oia reducēs ad effectuꝫ. Scđm respectum aūt quem habet ad formata: īfusus est motibꝰ stellaꝝ ⁊ orbibus ⁊ figuris ⁊ radiationibꝰ ⁊ in plationibꝰ electoꝝ ⁊ seminibꝰ gñabiliuꝫ que format̄ur. Sicut enim articulat̄ ⁊ determinat̄ vt īformet gñata quā implexionē causaruꝫ: ex pᵃ causa vsqꝫ ad vltimū effectū per oia media articulatiua ⁊ determinatiua / antiq facile vocauerūt: et poam que gñato adheret ad successus felicitatis: ex huiꝰ cāruꝫ determinatiōe vocauerūt enfortuniū. Impotētiā aūt oppositā infortuniū appellauerūt: propter qđ etiaꝫ multi fortunam felicitatē esse dixerūt. Omnes autē alij sensibilia nō sequētes in idem ꝯsenserunt. Patet igit̄ ꝙ qdā existimauerūt pter multa bona que sensibilia sunt: aliud aliqd esse ſm seipm bonū: existēs qdeꝫ oibus causa essendi bonuꝫ. De opinionibꝰ diuersoꝝ hec dicta sufficiāt: q̄ oēs opiniones que de hac mā cum parua rōne vel nulla dicte sunt pscrutari inutile est: cum diuersitas opinionuꝫ ad vtilitatis ꝯferat sciētie vel arti: ad opationum aūt nihil ꝯfert. Cum aūt sicut pdiximus in antehabitis: hec sciētia supficialis sit sufficiēs est in hac mā opiniones ponere: que supficietenus apparēt vel existimari pñt / aliquā hīe v̄isilitudinis rōnē. Cum.n. opionū collectio aliqd deseruiat scie / nihil deseruit electiōi: sꝫ forte impedit. Ex hoc enim ꝙ diuersoꝝ opiniones recitātur nescit̄ qd eligat̄: nisi opinio valde verisilibus rationibꝰ adiuuet̄: ⁊ ideo oēs quidē pscrutari opiniones inane forsasse est. Fortasse autē dicimus: quia si ꝯferat electioni. Sufficiēs auteꝫ est eas maxime ponere que supficiete

Stoici — *Socrates. Pythagoras. Plato* — *Idea hꝫ in se duo.*

nus apparẽt: vel existimant aliquaꝫ habere rõnem: per quam verisiliter ostẽdat quid sit eligibile.

¶ Cap. 5m. De via qua circa istas opiones est disputãdũ.

A

Qvamuis aũt in oĩbus scibilib⁹ verũ sit: ꝙ rõnes ex qb⁹ a principijs ad pñcipiata pceditur: differãt ab illis rõnib⁹ qbus a pñcipiatis pcedit ad pn̄ᵃ: tñ in hac scīa pcipue est h̄ aduertẽdũ. Drĩa autẽ existit in duob⁹. Primuꝫ qdẽ est ꝙ rõnes que a principijs ꝛ causis ad pñcipiata ꝛ cãta cognoscẽdo deducũt: sunt ex priorib⁹ s̄m nãm sumpte ꝛ simplr̄: ꝛ per viaꝫ resolonis sunt accepte: ꝛ demrant ppt qd. Et ideo p̄ loco certaꝫ faciũt sciam omni necessitati subnixaꝫ. Rõnes aũt que fiũt eõ ad pn̄ᵃ manifestãda: sunt ex priorib⁹ quo ad nos in sensu ꝛ ex cõpositis ꝛ nõ demrant nisi qꝛ: nec accipiũtur per viam resolonis: sed cõpõnis: ppter qd nõ faciũt sciam que stet oĩno: qꝛ post demrõneꝫ qꝛ adhuc querit de cã ppt qd. Propter qd ꝛ Plato dubitauit in agonisticis qd meli⁹ eẽt in his qui currũt ꝛ pugnãt in stadio: ꝙ a pñcipijs stadioꝝ vel spatioꝝ cursum vel pugnã incipe rẽt: ꝛ sic ad finẽ tenderẽt: vel a terminis: ꝛ sic ad pn̄ᵐ venirent. In termino.n. sedens athlothetha dicebatur: qui adolescẽtib⁹ in stadio currẽtib⁹ ꝛ pugnãtib⁹ brauiũ ostẽdebat ꝛ vincẽtibus dabat: ꝛ ostẽsione brauij currẽtes ꝛ pugnãtes puocabat: vt omnia trãscẽdo cito venirẽt ad brauiũ. Si aũt icipiẽdũ eẽt a pn̄ᵒ vbi sedit athlothetha: brauiũ vt videret nec in ↄtinua ↄtẽplatiõe eẽt currẽtis ꝛ pugnãtis: ꝛ h̄ posset retardare cursum vel pugnaꝫ: qñtũuis forte nãli⁹ esset ab athlothetha currere q̃ ad ipm: qꝛ vie iudiciũ ꝛ rõnem dat athlothetha.

B

Silr̄ est in morib⁹ in qbus sic brauiũ est felicitas: via aũt vtutũ exercitiũ ꝛ oparationes ex qb⁹ inducit vtus: cursus sunt pn̄ᵐ: ꝛ ideo q̃uis nãlius eẽt a felicitate incipe tractatũ: ꝛ ex ipso puenire ad determinationẽ vtutũ: ꝛ tãdẽ ad opatione determinationẽ facere ꝛ delectationẽ: tñ qꝛ brauiuꝫ ostẽsum multũ puocat: nobis vtilius est ab exercitio opationum incipe: ꝛ sic vtutes adipisci: ꝛ adeptione vtutũ pfectã felicitatẽ acqrere. Prima.n. via magis deseruiret ↄtẽplationi moraliũ bonoꝝ. Finis aũt in morib⁹ pn̄ᵐ est mot⁹: mouẽs ex seipo: ꝛ ideo 2ᵃ via melior est ad h̄ ꝙ aliqs efficiat bonus. Si aũt aliqs vellet demrare ppter qd hõ iter alia felicitat aĩalia: opꝫ incipe a pñcipijs: qualiter. s. aĩa hoĩs est imago dei ꝛ instrm itelligẽtie: ꝛ per hãc nãꝫ felicitatẽ habet sũmo bono silẽm: sic Plato pcessit in dictis suis.

Plato

Et ideo nõ lateat nos in hac sciẽtia: qñ differũt rõnes que a pñcipijs deducte sunt ad pn̄ᵐ: a rõnib⁹ que a pñcipijs deducũt ad pn̄ᵃ. Bñ aũt ꝛ Plato dubitauit h̄ ꝛ quesiuit verũ a pñcipijs ad pñcipiata: vel a pñcipiatis ad pn̄ᵃ eẽt vna ꝛ eadẽ via: queadmodũ in stadijs vna et eadẽ via est in suba spatij ab athlothetha: qui in pn̄ᵒ conducti stadij sedet ad terminũ cursus: vel eõ.

C

Platoni.n. videbat ꝙ vna eẽt via terminis ꝛ habitudine differẽs: ꝛ ideo vtroqꝫ mõ equalr̄ posset pcedi. Ex dictis aũt colligit ꝙ incipiẽdũ est a cognitis.

Cognita sunt duplicia.

Cognita aũt duplr̄ sunt: quedã.n. nob̄ sunt cognita que ppinqua sunt sensui: qdã simplr̄ cognita sunt sic pn̄ᵃ ꝛ cause qb⁹ demrat pñcipiatuꝫ ꝛ causatũ. Et qcqd sit in alijs sciẽtijs: in ista scīa forte meli⁹ est ꝛ vtilius incipe a nob̄ cognitis. Si.n. finẽ ↄsideremus: pro certo finis est pn̄ᵐ. Quãuiꝫ.n. ad ea que speculationis sunt in hac scīa: necesse est esse finẽ pn̄ᵐ: eo ꝙ ea que ad finẽ sunt speculari non pñt nisi ex finis rõne.

Eustrati⁹

Cuius exᵐ dat Eustratius in speculatiõe domus: in qua qui edificare vult: domus cõpõneꝫ ꝛ figuraꝫ ↄsiderant: per rõneꝫ domus venit ad speculationẽ tecti: ꝛ per fig⁹ tecti: ↄsiderat qualr̄ ponant parietes. Totã vo altitudinẽ ↄsiderat ex dispõne fundamẽti qd tãtaꝫ altitu⁹ posit ↄtinẽ: vñ speculatio finis por est ꝛ totius specuᵒⁿ pn̄ᵐ: sine quo nihil alioꝝ posset speculari. In opõne aũt que pcipue attẽdit in arte ꝛ morib⁹: eõ pcedit. A positiõe.n. fundamẽti venit ad erectionẽ parietũ: ꝛ sic pportionatuꝫ tectũ supponit: ꝛ per h̄ finis edificij attingit qui est domus pfectio: ꝛ in hac via finis causa est oĩuꝫ coꝝ que sunt ad finẽ. Et h̄ est qd cõiter di: ꝙ finis est pᵐ in itẽtione ꝛ vltᵐ in executiõe.

Plato

Et ideo dicit Plato ꝙ solus finis iter cãs est pn̄ᵐ ꝛ cã. Primᵐ qdeꝫ s̄m rõnẽ: qꝛ oĩa dirigũtur ad ipm. Cã aũt s̄m esse s̄m qd vnicuiqꝫ adducit vltᵐ sue pfectionis. Quia tñ speculatio est ante opationum ꝛ q̃dãmodo cã eius: sic necessitãs ꝛ iformãs ꝛ dirigẽs caꝫ: ideo finis simpr̄ di eẽ pn̄ᵐ: sic oẽm ordinãs decursuꝫ coꝝ que ordinata sunt ad ipm: sic ꝛ athlothetha in agonistis ꝛ cursib⁹: pn̄ᵐ est totius cursus ꝛ agonis: sicut ordinãs ꝛ disponẽs. Terminus aũt est vñ agoniste vl cursores cursum incipiũt athlothetha: q̃uis interiacẽs spatiũ vnũ sit subo penes terminos differẽs: sic ascẽsus ꝛ descẽsus in scala: talis.n. spatij signatio est inter pn̄ᵐ et principiatuꝫ in moralib⁹: qꝛ felicitas ꝛ vtus pn̄ᵐ sunt oĩum nostraruꝫ opationũ ꝛ cã: ꝛ tñ nõ acqrit felicitas ꝛ vtus nisi per opationes: et he nob̄ notiores sunt. Quia nos sumus dñi eaꝝ ꝛ a nobis pcedũt ꝛ fiũt: ppter qd opꝫ in opatione ↄsuetudinibus bñ duci ꝛ assuescere circa bona ꝛ iusta: ꝛ vlr̄ circa oĩa ciuilia cum qui auditurus est de morib⁹ dicẽteꝫ sufficiẽter: eo. s. auditu quẽ in antehabitis determinauimus.

D

Auditor ethice.

Ex ↄsuetudine.n. amabilis fit opatio virtutis ꝛ amore: facile audit ꝛ acqescit. Si aũt assuetus non sit: abominabit ea que audit ꝛ ↄdicet. Propter qd etiaꝫ dicit Sapiẽs: ꝙ nõ recipit stult⁹ vba prudẽtie: nisi ea dixeris que versant in corde suo. Talis aũt pcessus ex cãtis ad cãs est pn̄ᵐ cognis qꝛ est: ꝛ nõ ppter quid est.

¶ Cap. 6m. Ꝙ magnus in hac via in moribus est pfect⁹.

Ex tali tñ pcessu: maximus est in moribus pfect⁹. Qui eniꝫ assuescit in opationib⁹: ex assuetudine in nãm quãdam ponit. Propter qd vtutes vt vere moᵐ biles efficiuntur amabiles: ꝛ talis si ↄsuetudo pfecta sit, iam habet in se opationũ pn̄ᵃ: que sunt vtutes. Et si ↄsuetudo pfecta nõ sit: tñ qꝛ iam dispositi⁹ est: libenter audit ꝛ facile suscipit ab alio vtutũ doctrinã: que pn̄ᵐ est opationũ. Et sic talis vel habet vel suscipit vtiqꝫ pn̄ᵃ facilr̄. Ponit.n. in aĩo pfectũ in vtute: ꝛ doctrinã eius: indignans sibi ꝛ irascẽs: ꝙ nõ silr̄ illi pfectus est. Si autẽ nec per se habꝫ pn̄ᵐ nec aliũ in aĩo ponit a quo suscipiat: inutilis est ad honestam ↄuersationẽ: qꝛ nihil humanoꝝ vnq̃ pficiet: vnde dicit Ari.

Aristo.

Hesiodus

Cui aũt neutrũ existit hoꝝ: audiat qd Hesiodi: hoc est bona carmina: iste qdeꝫ optimus est: qui ex se habet pn̄ᵐ. Bonus aũt ꝛ ille rursus est qui dicẽti obediat: qui autẽ nec ipsemet intelligit neqꝫ aliũ audiẽs in aĩo ponit: hic prorsus inutilis est vir. Animũ vo vocat Homerus: qd greci Thimo. i. iram vocãt: s̄m qd aĩus ab impetu aĩositatis dicit: ꝛ nõ ab aĩa: sicut etiam Arist. dicit in 3ᵒ de anima. ꝙ in rõnali volũtas fit: In sensibili autem desiderium ꝛ animus: animũ vocãs irascibilem partem anime.

Homerus

Arist.

¶ Cap. 7m. De disputatione ↄtra opiones dictas. Primo ↄtra eam: que voluptatem dicit esse summũ bonum.

A

Multa quideꝫ a me in antehabitis de doctrĩᵉ moraliũ ꝛ auditore: et modo procedẽdi dicere oportuit: eo ꝙ hec sciẽtia leges opponentiũ ꝛ rñdentiũ ꝛ argumẽtationũ in logicis determinatas seruare nõ põt: ꝛ ideo hic spãlem doctrinam hoꝝ

fieri

fieri oportuit qua iam pfecta: quãtũ sufficit ad ppositũ: vñ discessimus redeamus. Primũ ğ in quo oẽs opiniones supius inducte ꝯcordãt: in h ꝙ querẽtes felicitatem tanq̃ bonũ humanũ: nõ irrõnabil'r mouebanť qñ existimauerũt ꝙ bonũ humanũ ꝛ felicitas est aliqd de numero eoꝝ circa que est humana vita. Hoc autẽ est illud ad qđ artes oẽs ꝛ artificiata: ꝛ gñal'r opiones humane referunť. Differũt tñ in h multi ab excellẽtib⁹: ꝙ multi qui plebei sunt ꝛ populares sunt grauissimi. Graues qdẽ ꝙ a sensibilib⁹ bonis intell'm nõ eleuãt: sed voluptate carnali detẽti: circa sensibilia tñ ꝯuersanť proni in terrena ad modũ pecudũ pspiciẽtiuz: qđ ꝯtra nãm hoĩs est teste

Ouidius

Ouidio qui dicit. Os homini sublime dedit: celũq; videre Iussit: ꝛ erectos ad sydera tollere vult⁹. Grauiores aũt sunt qui a nulla vĩute purgãte: vl' purgatoria vl' purgati animi intell'm depurãt: vt vera bona valeãt ꝯtẽplari. Grauissimi autẽ in h ꝙ ita delectatione illecti sunt: ꝙ etiã per exprobratioñe euelli nõ possunt. Exprobrabile eniz est ꝙ de multis sunt: exprobrabilius ꝙ grauissimi: exprobrabilissimũ aũt ꝙ turpia diligũt ꝛ psequunť. Hi ergo sunt qui voluptatẽ/bonum humanũ esse dixerũt: ꝛ ideo etiã illecti voluptate: vitaz diligũt ꝛ psequunť illecebrosam ꝛ voluptuosam: oẽs opiones suas ad voluptatem referentes. De ista ğ positione loquẽtes redeamus vnde discessimus: vt in antehabitis pro suppositiõe vtamur. Bonuz.n. ꝛ felicitatem nõ irrõnabil'r videnť phi ex his rebus: que huius vite sunt ꝛ ꝯuersatione humana acqri pñt estimare. Moralia eniz sic ante diximus post estimatioñe quãtuz syll'o accipiunť. Hac aũt estimatione ducti: multi qdem ꝛ grauissimi voluptatẽ bonuz humanũ esse dixerũt: ideo ꝛ vitã diligũt voluptuosam. Est

B

Epicureorũ opinio.

autẽ hec positio phoꝝ qui epicurei dĩr: qui oĩa ad mãe spẽm retulerũt: alie aũt opiones fuerũt alioꝝ. Inter oẽs eiz vitas holum tũc maxime excellẽtes fuerũt ꝛ sequaces habuerũt: qꝛ nõ sine rõne dixerunt qđ dixerũt. Has aũt dicimus excellẽtes: nõ qꝛ excellẽs bonum humanuz oẽs attigerint: sz qꝛ excellẽti modo: h est per rõnẽ dixerũt qđ dixerũt: haꝝ triuz vitaꝝ ea est vna que antedicta est: quam pp h qđ vitãda est: noĩe ppo h nõ repetimus. Scđa aũt est ciuilis: ꝛ 3ª ꝯtẽplatiua. Triplicis autem hoĩe cã est: ꝙ pñᵐ quo hõ pgredit ad opationes humanas: intell's actiuus ꝛ operatiuus siue practicus est: quo est oĩa facere: eo ꝙ nulli mãe in nũo vel gñe vel specie ꝯiũgit: cuz ipse sit act⁹. Separatũ aũt ab oib⁹: oĩa põt facere si actiuũ est: ꝛ oĩa põt fieri si passiuũ est. Practicus

Intell'us practicus qđo est pncipium.

aũt itell's: nõ nisi trib⁹ modis pñᵐ eẽ põt humanaꝝ opationuz. s. aut ſm sui puritatẽ: aut ſm sui ad sensus reflexionẽ: aut ſm cõparationẽ vnius ad alteꝝ: ſm qđ hõ sibi soli viuit per intell'm: sz vt ciuiũ opa sua refert ad ciuilitatẽ. Et p̊ qdẽ modo opa pficit ꝯtẽplatiõis: 2° vo voluptatis: ꝛ 3° ciuilitatis. ¶ Adhuc bonũ humanũ qđ querit vel est vnius hoĩs in se vel vni⁹ in cõparatiõe ad alterũ: ꝛ qđ est vnius in se: aut ſm sensum: aut ſm intell'm est. Et in sensibili qdem h est voluptas: itellectuali autẽ bonũ ꝯtẽplatiuũ: in cõparatione vnius ad alteꝝ bonuz

C

est ciuile. Cũ is trium sectaꝝ vna epicuri. s. voluptatez: dicat esse sũmũ bonũ: ꝛ pipathetic⁹ delectatioñe: in cõtẽplatione admirabiliũ puroꝝ ꝛ firmoꝝ ponat eẽ summũ bonũ: tñ distinctio sectaꝝ nõ facit distinctioñe vitaruz humanaꝝ: vita humana.n. ad alios q̃ ad phos extẽdiť. Multi.n. ꝛ plebei aliqđ bonum obtinere nitunť: ad qđ sine omni phĩa suas referũt actiões. Accidit ğ epicuro voluptatẽ summuz bonũ dicere: ex eo ꝙ oĩa entiũ p̊ª pñª mãlia esse posuit: ꝛ ideo finis qui pñᵐ est ſm epicurũ in mã sensibili ꝯsiderať. Silr aũt stoico accidit bonum

Accidit Epicuro voluptatẽ dicere sũmum bonuz.

ciuile ponere: ex h ꝙ pñ⁹ posuit formalia in rõne ꝛ nõ in mã existẽtia. Per eũdẽ moᵐ accidit pipathe⁹ ꝯtẽplatiuũ bonũ ponere: qꝛ pipathe[ci] arte resolõnis vtebantur qua antiq carebãt: sic dicit Ari. Videbãt ğ sensibilia ꝛ rõnabilia ad itellectualia reduci. Hoc aũt supposito h soluz dicimus ꝯuenieter opinioñe inductã: ꝙ multoꝝ est ꝛ oĩno bestialiũ: qui forᵃᵐ bestialitatis ſm aĩam induerũt: ꝛ sic oĩs po⁹ opať per forᵃˢ que in ipa est: ita de cetero opationes nõ hñt nisi ad forᵃˢ bestiaꝝ: ꝛ ideo videnť isti pecuduz vitã eligere: ꝛ per se electiones pecudũ facere: qđ exprobrabili⁹ est q̃ si pecudes eẽnt p nãm. Propter qđ Homerus dicit de talib⁹: ꝙ in eis est grauis labor culture: in quo cultoꝛ plus laboris ponit q̃ inueniat vtilitatis. Tres ğ sic dictũ est vite sunt maxime excellẽtes. s. ꝛ que nunc pauloante dicta est: ꝛ ea que ciuilis est: ꝛ 3ª que ꝯtẽplatiua ẽ: ꝛ multi qdẽ oĩno bestiales facti videnť eẽ pecuduz vitã eligẽtes. Tales aũt potius ex seipis vsurpãt sui dicti rõnem: q̃ accipiant rõnem ab ipsa re. Videntes eiz eos qui in dignitatib⁹ sunt ꝯstituti: a vulgo felices appellari: ꝛ in loco feliciũ sunt: eo ꝙ reruz ciuiliũ gerẽdaꝝ sũma potestas apud eos: putãt ꝙ vita illoꝝ felicitas sit. Vident autẽ ꝙ voluptatibus subiacẽt: ꝛ tales ꝯcupiscẽtijs subiacẽtes sibi assuescunt ministros: ꝛ fere oẽs silia patiunť: sicut Sardanapalus de quo in psarũ hystorijs scripta sunt h vba. Sardanapalus rex Cirnio ꝛ Semirame pcreatus cõtinuam in vino habuit habitationem manẽs intus in palatijs: arma qdez nunq̃ attigit: nec ad venatioñe exiuit queadmodũ antiq reges: vnxit aũt faciem ꝛ oculos subpinxit: cum ꝯcubinis de pulchritudine ꝛ ornatus cõpõne decertans: oĩno muliebri ꝯsuetudine vtẽs. Iste iterfect⁹ est a Perseo: in cui⁹ sepulchro gulosi ꝛ adulatores scripserũt pro Epytetho. Hic tãta habeo q̃ta comedebã ꝛ bibebã. Tñ Persius dicit: ꝙ duo fuerũt Sardanapali: vnus bon⁹ ꝛ alter malus. Bonus

De Sardanapalo.

qdez vno die ad fortificatioñe regni: tres fundauit ciuitates. s. Anakindataxi/Tarum/et Acharatym. Alter vo malus in sepulchro scriptũ habuit/comede/bibe/epulare. Nulla enim tam digna sunt in vita: sicut digitoꝝ detẽtione facere bolos. Ille aũt malus multos habuit imitatores: quoꝝ vnus statuaz fecit in sepulchro suo cõsertas manus sup caput hñtez: in qua scriptũ erat h puerbiuz. Bone stas/o/qui iaces defunctus. Tyto pfundior: Kynino dulcior: ꝛ Sardanapalo delicatior pfundat⁹ ꝛ depauperatus: delitijs destitut⁹ iacet h fabulamẽtũ poetaruz. Dicũt ꝙ Tythonus senectute vltima deposita: merito pfundi cordis a deis in cycadam mutatus est. Kynius aũt nepos fuit Farcyabis regis Cyproꝝ: qui diuitijs excellebat. Sardanapalus aũt assyrioꝝ rex in luxuria ꝛ delitijs viuens dissoluit pprijz principiatũ: nunq̃ etiaz a familiarib⁹ visus: nisi ab eunuchis ꝛ puellis. Isti ergo adipiscunť rõnem: qꝛ multi eoruz qui in ptãte sunt ꝯstituti similia patiunť Sardanapalo.

¶ Caplm 8ᵐ. Contra eos qui honorem ciuilis vite finez esse posuerunt.

Qui autem in opatiuis excellẽtes sunt carentes fuerũt aliqd vltra sensum aduertẽtes: finem humane vite dixerũt esse honorem. Ciuilis.n. vite fere honor est finis. Fere autẽ dico: qꝛ cum finis vite duo habeat. s. ꝙ per se ꝛ pp̃ter se appetiť: honor qdez per se appetiť: sed nõ pp̃ter se: pp̃ter se aũt appetitur que nõ per accidẽs: sed ex sui naturali ꝛ eẽntiali bonitate mouẽt appetitũ. Nec est credẽdũ ꝙ aliqs nunq̃ inclinatioñe vel assurectioñe pmiũ vĩutis eẽ crediderit: sz poti⁹ honorez dixerũt eẽ dignitatẽ platiõnis. Dignita

ga ꝓbꝫ mã ea ſm forᵃˢ ſine mã ꝛ appẽdiciis nõ acceptã. Ulterius h idẽ cã eſt quare multa vnite ꝓbabet:multoꝝ eniꝫ ſub eadeꝫ forᵃ exiſtẽtiũ eſſentialis ſilitudo eſt forma. Silitudo aũt eſt vnitas que ſi referat ad pnᵐ nullam hꝫ diuiſioneꝫ:ſed indiuiſibileꝫ ꝛ ſimplicẽ vnitatẽ. Diũa aũt eſt cã numeri:vt dicit Dam. numerꝰ aũt cauſa multitudĩs:vt dicit Pytha. Jn pnᵒ ergo in quo nec ẽ cã numeri nec ſilitudis: ſed qð ĩptibile ꝛ vnite ſit qcqd in ipſo ẽ ꝑ eandẽ rõnẽ hꝫ vlr pticulariꝫata:pticularitatis.n. vna eſt cã ꝛ duo ſigna: cã qdẽ indiuiduatio per mãꝫ:indiuiduatiuũ aũt entis.ſ. eſt ꝛ eſſe ꝓhabet:menſura aũt entis eſt locꝰ:ꝛ mẽſura eẽ eſt tps (ſicut dicit Phs) ꝛ ideo ſignũ pticulari ꝙ ſit h ꝛ nũc. Si ġ ceſſet indiuiduatio nõ erit ens determinatũ:ꝛ ideo nec h nec nũc:ſed vbiqꝫ ꝛ ſemꝑ eſt:vt dicit Ari. in ꝑ poſterioꝝ. Jn pmo aũt qð nõ ꝓhabꝫ niſi formã ꝛ ſimplr: nihil eſt ĩdiuiduatiuũ. Primuꝫ ġ ꝓbꝫ pticulariꝫata vlr: h dicit eẽ ſine ꝯſilio faciẽs:eo ꝙ nõ indiget deliberatione ꝛ cõſilio:que in ſolis dubiis ſunt ꝛ poſſibꝫ alr fieri. Primũ aũt determinata diſpõne ꝛ ĩmobili oĩa pficit. De h dicit ꝙ eſt faciẽs ꝛ forᵃ ꝛ finis. Faciẽs qdeꝫ per actiuã ptãteꝫ: forma aũt per idee rõnem:finis võ per oẽm ad ipm relationẽ ſꝫ vniuſcuiuſqꝫ ꝓpriã analogiã. Oĩa.n. ad ſuũ deſiderãt redire pnᵐ ſꝫ nãꝫ.

2ᵃ põ

❡ Qð aũt ſcða põne has ideas dixit Enhypoſtatas eẽ. Enhypoſtatas dicit per ſe exiſtẽtes ab en qð ẽ in:ꝛ hypoſtaſis qð ẽ ꝑ ſe exñs ſubã:ꝓꝑ h dixit ꝙ ad ſui eẽ impura ſint e ſimplr ſubo nõ indigent cui ſm eſſe vniant. Sepatas võ dicit ꝙ nec mã depmunt nec pre oĩbꝰ obũbrant:nec pticulariꝫationibꝰ ad minꝰ qꝫ pñt reſtringunt. Diuinas võ dicit:qꝛ diuina virtute que pma oĩuꝫ virtutũ eſt faciũt qð faciũt:ꝛ nõ aliquo pñoꝝ inſtrũo vel virtute. Has in mẽte diuina dicit eẽ:qꝛ mens diuina artifex eſt oĩuꝫ eoꝝ que ſunt:in artifice aũt ꝓexiſtũt:vt.ſ. rõnes artificioꝝ:ad hec oĩa alia debẽt referri. Oẽ.n. qð imitat refert ad id pmũ qð imitat. Forme aũt que ſunt in materiis imagines ſũt ab imitatiõe dicte:eo ꝙ ꝑ imitationẽ referunt ad pmas formas que ſunt cauſa earuꝫ.

3ᵃ põ

❡ Qð autẽ in 3ᵃ põne dicit ꝙ ſint vlia:intelligit vlia q̃ ſunt añ reꝫ:que nõ de multis ꝛ in multis:ſꝫ ſunt multoꝝ: ſicẽ ſigillũ cũ ſit vnũ in ſe vlis forᵃ eſt ad oĩa que ſigillant ad ipm ꝛ ab ipſo:ſic Pytha. dicit maſculinũ vle ꝛ femininũ pticulare:qꝛ vnus maſculus implet multas:femina aũt implet ab vno ꝛ ſiſtit niſi rurſus euacuet. Totuꝫ võ dixit:eo ꝙ illa forᵃ pticipata trahit ꝛ diſponit ꝛ terminat: ita ꝙ nihil remanet de mã qð nõ determinet in forᵃˢ totiꝰ ꝛ ptis.

4ᵃ põ

❡ Qð aũt in 4ᵃ põne dicit ex ſilitudĩe:oꝫ nos intelligere:ſicut eniꝫ lumẽ ſolis in luna ꝛ ioue vel marte vl alia ſtella:per influxũ qdẽ eſt a ſole:per determinationẽ aũt ad actionẽ in luna vl ioue vel marte vl alia ſtella. Jn oĩbꝰ tñ his eſt: vt illumĩatio ꝛ nõ illumĩatũ. Jn colore ãt eſt etiã lumen ꝛ eſt ſicut illuminabile ꝛ nõ ſicut illumĩatio:ꝓꝑ qð color nõ mouet viſuꝫ niſi ſꝫ actũ lucidi qð eſt illumĩãs. Et illumĩatio in forᵃ que eſt idea nõ aliqd receptũ eſt in lumĩe pme cãe vel aliqd additũ illi: ſꝫ eſt ipm lumẽ mẽtis diuine:ꝛ ideo eſt intellĩuale ꝛ ipſa ĩtellectualitas ĩtelligẽtie.

5ᵃ põ

❡ Qð aũt 5ᵃ põne dixit eẽ diuinas apud oẽs antiq̃s diuinũ dĩ eẽ creatiuũ. Creatiuũ aũt ẽ vt dĩ in libro de cauſis:ꝙ nullo ꝓſuppoſito cauſat: hoc.n. denuo cauſare ꝯuincit ex neċitate. Qð võ dicit ꝙ quedam ſunt inferiores ꝛ q̃dã ſupabũdantes:nõ ideo dicit ꝙ inferioritas ꝛ ſupaũdãtia ſint differẽtie diuerſitates pmaꝝ:ſꝫ genus ꝛ ſpẽꝫ faciẽtes:ſꝫ qꝛ faciũt diũaꝫ in eſſe formaꝝ:qꝛ a pnᵒ iſte forme per influentiã fluunt in intelligẽtiam pmi ordinis:ꝛ per influẽtiã pme cãe ꝛ pmi ordinis intelligentie fluũt intelligentiã ſcði ordinis ꝛ ſic deincepꝫ:ꝛ quãto diſtãt a pmo:tanto efficiũt inferiores ſm eẽ. Supabũdantes aũt ſunt ſm ꝙ ſunt in pmo oĩuꝫ pnᵒ:eo ꝙ ſm eẽ qð hñt in illo oẽm ſuperant capacitatẽ recipientiũ inferioꝝ:ſm tñ oẽm ꝓceſſum quo ſic ꝓcedunt nunq̃ ꝓpria opatione deſtituutur. Jn toto eniꝫ ꝓceſſu a pmo motore vſqꝫ ad vltimã mãꝫ oĩa formant ꝛ aſſimilant:ꝛ per analogiã aſſimilationis referunt ad pᵐ q̃tuꝫ poſſe eſt vniuſcuiuſqꝫ:ꝛ q̃uis ita formẽt tñ:ſicut ſupſtantes ad ſe trahunt:ſicut deſideratũ trahit deſiderũ:vt dicit Ari. ꝛ non trahit ab ipſo deſiderio niſi per accidens: ſicut auis venatiua piſciũ trahit piſceꝫ ꝛ nõ trahit ab ipſo niſi ꝑ accidens.ſ. inquãtũ eſt opponẽs piſcis: h ẽt mõ nõ ĩmiſcent per ſe:ſed per accidens.ſ. ꝙ trahere nõ poſſunt niſi tãgãt ꝛ miſceant tñ:qꝛ ſemꝑ 2ᵐ omne dependet a pmo ꝛ non ecõ:ſupererecte ſũt a mã nõ depreſſe:has dixit numerũ ꝛ menſurã ꝛ modũ ꝓſtare rebꝰ:qꝛ per hoc qð formant terminant ꝛ diſtinguũt in numeruꝫ. Terminatio.n. ꝛ diſtinctio cã numeri ſũt. Materiã eniꝫ dant in ꝓportiõe materie ad formã:qꝛ cõmenſuratiõe indigẽt vt ibi tãtũ terminatũ ſit q̃tũ põt termĩare terminãs:ꝑ has aũt ꝓportiones oĩa formata ſub formis ꝯcludunt: ꝛ per aſſimilationem ad pmũ pnᵐ referunt. Moduꝫ aũt dant in virtutibus actiuis ꝛ paſſiuis quibꝰ materiam preparant ad ſui participationẽ. Jlle eniꝫ virtutes inſtrumẽta ſunt forme terminãtis:ꝛ ideo agunt nõ in rõne ſui ipſoꝝ:ſed potiꝰ in virtute forme:cuius ſunt inſtrã ſicut calor digeſtiuꝰ agit in virtute aĩe ꝛ nõ in virtute ignis.

A ꝑmo motore vſqꝫ ad vltimã mãꝫ oĩa formãt ꝛ aſſimilant idee.

Ariſto.

6ᵃ põ

❡ Qð aũt in ſexta dicit põne ꝙ ſunt exẽplaria ꝓꝑ relationẽ quã hñt ad exẽplata:ꝛ cũ relatio inaſcat ex imitatione:ſicut dicit Ari. ꝛ imitatio nulla ſit in pmis nõ pñt relatiões ſm rem eẽ in pma forma:ſed potius ſm rem ſunt in ſcðis que imitãt: ꝛ ſm ſolaꝫ reſpectꝰ rõneꝫ in pmo ſunt ad qð referuntur. Cuius pulchrũ dat exemplũ Boetius. Colũna.n. ĩmobili ſtante eideꝫ efficit dextra ꝛ ſiniſtra ꝛ ſupior ꝛ inferior ꝛ anterior ꝛ poſterior:pñs ꝛ abſens:ꝑ mutationẽ trãſeũtis de ſitu ad ſitum ſine omni mutatione que ſit in colũna.

Ariſto.

Boetius

D

Jdea tantum vna eſt.

Relõnis igit eſſentia in columna exñs quibus dextra ꝛ ſiniſtra:ſupior ꝛ inferior:anterior ꝛ poſterior:pñs ꝛ abñs eſt nõ eſt ꝑ multitudinẽ aliquã que ſit in colũna: ſꝫ potiꝰ per multitudinẽ que eſt in differentiis ſituũ ad colũnam repñtantiũ:ꝓꝑ qð idea vna eſt:ꝛ idee plitas nõ eſt in ipſa niſi per rõnẽ:qꝛ diuerſimode ideata cõparant ad ipſaꝫ: iſte idee ſunt rerũ notiones:qꝛ in ꝓceſſu ſuo ſũt rerũ forᵉ. Forma aũt notio eſt ꝛ pnᵐ cognoſcẽdi. Et qð dicit ꝙ conditor aſpicit ad exẽplaria nõ eſt dictũ niſi per metaphoraꝫ:qꝛ ſicut in inferioribꝰ artifex opationẽ dirigẽs in exẽplar nõ errat:ita ĩpoſſe eſt errorẽ incidere in opificẽ pmũ qui ſeipſo ſuiipſius eſt exẽplar:has rõnes dixit eſſe cõditores:qui ſole forᵉ dicit:condere eniꝫ dĩ ſimul dare. Sola aũt forma eſt que ſimul totuꝫ eſſe donat. Quod aũt dicebant has nõ eſſe qualitates aduenientes:ideo dixerunt:qꝛ lumẽ pme cauſe per oẽm eſſe materiã diffundit:ꝛ in intimis vnũqðqꝫ cõprehẽdit:ꝛ ex intimis ſe diffundendo in totũ oĩa ad eſſe cõducit:ꝛ ideo qualitas aduenĩẽs nõ eſt: ſed ex intimis ꝓcedens forᵃ ad actum:ꝛ effectũ ꝓducta attingens a fine vſqꝫ ad finẽ fortiter ꝛ diſponẽs oĩa ſuauiter per hũc moduꝫ:ꝛ nõ ſunt ſcie extnee ab exẽplari venientes:ſed ſicut pnᵃ eſſendi:ita ſunt pnᵃ cognoſcẽdi. Per hoc aũt ꝙ forme ſunt ꝛ nõ imagines vel reſonantie:neċe eſt ꝙ materie non ſint imixte ſed pure ꝛ ſeparate:quia ꝛ imago per hoc ꝙ refert ad formã forma eſt. Per h aũt ꝙ habꝫ eſſe in mã imago eſt:qꝛ ſic eſt de numero ſcðoꝝ primũ imitantiũ:ꝛ ex hoc intelligit q̃uõ oĩa ſcða ꝛ tertia: ꝛ ſic deinceps per ideã que forma eſt referunt ad pmuꝫ architypũ. Ex hoc autẽ ſeqt ꝙ forᵃᵉ pticipatio ſiue participatio ſiue ſubalis forᵉ. Oĩa aũt eoꝝ que ꝑ vnũ reſpe-

etiã vnũ ⁊ subaꝫ ꝑticipãt ꝑticipatio ẽ imediata eq̃lis:ita ꝙ nec ƒm magis ⁊ min⁹:nec ƒm ṗus ⁊ posteri⁹:sic pꝫ in ꝑticipa^ne individuoꝝ ad spẽm ⁊ ꝑticipa^ne speꝝ ad gen⁹. Hec igiẽ est ꝓlonis positio q̃tũ ad p̃itez intentionẽ.

¶ Caplm.13^m. Quid sequiẽ ex opinione predicta.

A

Ex p̃dictis colligiẽ ꝙ ƒꝫ opionẽ ꝓlatonis oĩa dñr bona ꝑticipatiõe vni⁹ for^e ƒm subaꝫ ⁊ spẽꝫ:⁊ sic oĩa bona in noĩe ⁊ rõne boni sunt vniuoca. Quorũcũqꝫ eniꝫ ꝑticipatio ẽ vni⁹ for^e: si ꝑticipatio imediata sit/oĩa ꝑticipabũt illud eq̃lr:⁊ nõ ƒm ṗus ⁊ posteri⁹. Vñ ꝓlo ferẽs istã opionẽ ñ posuit ṗus ⁊ posteri⁹: ⁊ ideo dixit ideã boni nõ eẽ nũoꝝ. Diia.n.cã numeri est: diia aũt in participa^ne idee nõ est:oiuꝫ.n.stantiũ sub vna for^a boni ƒm ꝓlonez vni⁹ ⁊ eq̃lis respect⁹est ad formaꝫ

pª rõ

boni ƒm se oĩb⁹:q̃re cã est:q̃re sunt. ¶ Cõtra hoc aũt eẽ vĩ ꝙ bonũ dĩ in eo ꝙ qd sine suba ⁊ in q̃li ⁊ ad aliquid. Bonũ aũt qd ƒm scipꝫ bonũ est ⁊ suba ṗus nã est:eo bo^a qd est ad aliqd. Sicut.n.se hꝫ subm ad subm: ita for^a ad for^as:cũ oĩs for^a in subto nõ sit nisi ƒꝫ p̃tatẽ subti. Suba aũt ad id qd est ad aliqd ṗor nã est:q2 in diffõne oĩs accidentis poniẽ suba:ḡ bonitas sube q̃ ƒm subaꝫ est:nã ṗor est bonitate ei⁹qd est ad aliqd relo:ḡ bonitates illoꝝ sũt accñia sicẽ ⁊ ipsa. Probatũ est ãt in 7° meta^ce. ꝙ accñs nõ diffiniẽ nisi ꝑ subaꝫ:ḡ subꝫ talis boni q̃ est q̃litas in ipsi⁹ cadit diffõne boni: ṗus ḡ est per nãꝫ. Est aũt bo^m ꝑ for^as

Plato

boni qd est cã oĩs boni:sicut dicit ꝓlato:ḡ subm mã ṗus est q̃ꝫ forma boni:q̃ cã oĩs boni est. Ex h seqẽ ꝙ mãle ⁊ sensibile sit extremũ qd est for^alis idea qd valde absurduꝫ est:bo^m.n.in q̃litate ⁊ q̃ꝫtitate:⁊ in ad aliqd ⁊ in aliis ꝑter subaꝫ ꝓpagini assĩlaẽ ⁊ accñti entis per se:ꝑꝑ qd nõ erit vtiqꝫ vna q̃dã cõis idea boni qd ẽ in suba ⁊ boni qd est in aliis p̃ñtis. Propago.n.deducitur ⁊ respicit ad rõnez ⁊ stipitẽ:⁊ nõ est ꝓpago nisi ꝑ rõnez ad illa nec diffiniẽ nisi ꝑ illa:sicut ⁊ accñs nõ nisi ductũ de suba:nec esse hꝫ nisi in illa:nec diffiniẽ nisi ꝑ illaꝫ:ꝑꝑ qd ꝓpago nõ est arbor:sꝫ arboris aliqd:sicẽ ⁊ accñs nõ ẽ vere ens:sꝫ aliqd vere entis:q̃litas vo dispõ est vere entis:⁊ quãtitas vere entis mẽsura:⁊ ad aliqd respect⁹vere entis:⁊ sic in oĩbus aliis est:⁊ silr bo^m aliqd in accñtiũ p̃dicamẽtis:cũ accñs sit in eo dĩ bonũ qd est aliqd veri boni:h est sube:⁊ nõ dĩ per ꝑticipa^nez for^e alic⁹que ƒm se bonũ sit. Ab vna ḡ idea

B

2ª rõ

nõ dĩ bonũ in suba ⁊ bonũ in accñtib⁹. ¶ Amplius autẽ q2 bonũ in ambitu p̃dicatiõis eq̃lr dĩ de ente:etenĩꝫ bo^m est in eo qd qd dĩ:⁊ suba:vtputa deus bon⁹ ⁊ intell^s sive intellñalis nã bona: ⁊ in q̃li dñr v̾tutes bone:⁊ in quãto mẽsuratũ sive cõmẽsuratũ dĩ bo^m:⁊ in ad aliqd vtile dĩ bonũ:⁊ in tpe sive in qñ dĩ tp̃s:sive qñ bo^m:ꝑꝑ qd astronomi student in electionib⁹ horaꝝ ⁊ in loco sive vbi dcẽ sint ad leucã sive plus venisse:⁊ altera talia sunt: sed oĩa p̃ñta bõa. Et mani^m est vtiqꝫ ꝙ bo^m p̃dicatũ de oĩb⁹ his nõ ẽ p̃dicatũ cõe:qd vĩr qdẽ sine q̃ditatis ipsoꝝ:⁊ vnũ itaqꝫ sit vna nã in eis vel vna for^a spẽ in eis de qb⁹ p̃dicaẽ:q2 si sic eẽt/nõ diceret p̃dicari in oĩb⁹ p̃ñtis sꝫ in vno solo. Que eniꝫ p̃dicãẽ ƒm vnũ nomẽ ⁊ vnã nãꝫ ⁊ vnã rõnez/vniuoce p̃dicãẽ:⁊ h nõ p̃ñt p̃dicari nisi de his q̃ sunt ĩ vno gñe. Et cũ bo^m ad nãꝫ rei q̃ ẽ bõa ꝑicat:sicẽ nos oliꝫ in ṗncipiis huĩ⁹ libri determinauim⁹:opꝫ ꝙ bonũ vniuscuiusqꝫ de nã sua sit vnũ:sube suba est: ⁊ bo^m q̃litatũ q̃litas est:⁊ sic de aliis. Diuersoꝝ nã nõ põt eẽ for^a vna:q̃ est cã bonitatũ sic in oĩb⁹. Hec aũt oĩa incõueniẽtia ꝯtingũt ꝓloni:q2 moduꝫ ꝑticipa^nis boni nõ posuit diuersũꝫ:⁊ q2 formas posuit nõ educi de mã:sed a datore eẽ extrĩsec⁹: que duo nõ posuisset/nihil incõueniẽtiã incurrissꝫ. Bonũ eniꝫ ṗmũ sic cã est bonoꝝ ꝙ nõ ex seipso ĩformet omne bonũ sed poti⁹ ṗma cã influit in scḋaꝫ:⁊ ṗ^a ⁊ 2^a in tertiã:⁊ he tres in q̃rtaꝫ:⁊ sic vsqꝫ ad v̾tutes clares que ꝓxie mouent ⁊ gñant. Uirtutes.n.clares inf̾ra sunt motoꝝ ⁊ motũ supioꝝ:⁊ ideo mouent prout informanẽ ab illis:⁊ ad intẽtionẽ ṗmi motoris:sed for^a influẽtie que in ṗmo motore est indeterminata ⁊ vlis ⁊ sepata/recepta in motib⁹ scḋis coartaẽ. Cõcepta aũt in v̾tutib⁹ gñantib⁹ hãc rez est iuxta ꝓṗa ⁊ ꝓxia:⁊ cũ influentia illa semꝑ sit in eo in quo est ƒꝫ p̃tãtez subti nõ ẽ in ea purificatiue in ꝓxio sicẽ in ṗmo:⁊ ideo ꝓximũ nõ taꝫ purã tribuit bonitatẽ sicut ṗmũ. Differẽs ḡ descẽsus illuminationũ diuersitatẽ causat rerũ ⁊ bonoꝝ:semꝑ tñ relo oiuꝫ est ad ṗ^m:qd est oiuꝫ bonoꝝ cã. Hui⁹ aũt exẽpluꝫ est:si faciẽ claraꝫ ⁊ venustã opponam⁹speculo adamãtino:qd oĩb⁹ speculis pulchri⁹ est:⁊ illi speculo aliud speculũ opponam⁹ qd sit de vitro puro:⁊ illi scḋo speculo rursus opponam⁹tertiũ qd sit de ferro fulginoso bene terso:⁊ illi rursus aliud quod sit de lapide nigro polito. Una est reflexio in oĩb⁹ his q̃tũ ad formã:⁊ nec reflexa ab adamãte valde est clara: a vitro aũt reflexa iaꝫ icipit obscurari:a calibe aũt sive ferro reflexa nube obducta vĩa:a lapide autẽ reflexa/lineamenta nulla repñtat:sꝫ cõfusa resonãtia est sicut cinere coop̃ta scintilla parũper micãs ꝑ cineres. Itẽ si posuisset de mã educi formas:ꝑcepisset ꝙ formaꝫ esset diuersitas ƒꝫ diuersitatẽ ṗncipioꝝ que sunt in mã:⁊ nõ oĩa essent for^ata ab vna for^a gñe vel specie: ⁊ q2 h obmisit incõueniẽtia que induximus/cõtingunt ei.

¶ Caplm 14^m. Qr ƒm ꝓlatonez sequitur ꝙ oĩum bonorum sit vna scientia.

3ª rõ

Amplius aũt q2 oiuꝫ eoꝝ que sunt ƒꝫ vnã ideã sive formã:⁊ etiaꝫ vna scĩa:q2 eadem sunt ṗn^a essendi ⁊ cognoscendi:sicut in ṗn^o phicoꝝ ꝓbaẽ. Dicit autẽ

Plato

ꝓlato ꝙ oiuꝫ bonoꝝ est forma vna:⁊ ƒm h oiuꝫ bonoꝝ esset vtiqꝫ q̃daꝫ scĩa vna:nũc aũt multe sunt: ⁊ ꝙ min⁹videbaẽ etiã eoꝝ q̃ sunt sub vno p̃ñto bona nõ est scĩa vna:vtputa tp̃is sive qñ boni. In bello qdem cognoscere bonũ tp̃s est scĩe militaris:in egritudine etiã cognoscere bonũ ad euacuatiões vel repletiões est sciẽtie medicinalis:⁊ in laborib⁹ cognoscere bonũ tp̃s in quo hõ exerceaẽ ƒm suoꝝ laboꝝ ⁊ officii cõgruẽtiaꝫ est scĩe que dĩ exercitatia:⁊ hoc grece signi^ie dĩ. In greco cronos tp̃s est in cõi dictũ. Karios aũt vocaẽ tp̃s oĩno cõgruũ ad id qd est in tpe relatũ:ita loc⁹ in quo cõiter loc⁹ dĩ. Dicta ãt dĩ vbi ꝯgruũ. Cũ igiẽ scĩe sic multe sint:eoꝫ diffõnes scibiliũ multas eẽ ⁊ ṗn^a multa. Quoꝝ aũt diffõnes diuerse sunt ⁊ ṗn^a:eoꝝ nõ est vna ꝑticipatio vnius forme.

¶ Caplm 15^m. De obiectionib⁹ que fiunt cõtra ꝓlatonez in eo ꝙ dicit bonum per se.

Queret etiã aliqs qd volunt dicere ꝓlatonici per h qd dicunt vnũqdqꝫ per se:sicut dicũt per se hoĩez ⁊ per se bouẽ ⁊ per se asinũ. Queret eniꝫ rõnabilr si vna rõ sit diffinitiua ei⁹ qd dĩ per se ⁊ ei⁹ qd dicitur ꝑticipatiõe eiusdẽ:sicut per se in hoĩe ⁊ in hoĩez ꝑticipãte hoĩez ꝑ se:vna ⁊ eadẽ rõ est diffinitiua que hoĩs est diffõ: ƒm.n.ꝙ hõ vterqꝫ est/nihil differũt ꝑticipãs a ꝑticipato. Si aũt sic est in bono ꝑ se ⁊ in bono ƒm ꝑticipationez dicit relatio:nõ eniꝫ differũt in eo ꝙ bonũ sunt: sed h s̾lm est:q2 ƒm hoc ꝑpetuũ nõ esset magis bonũ q̃ꝫ tpale. Et h per silẽ ostendiẽ:q2 si duo sint alba equalis albedinis ⁊ ieq̃lis tp̃is:nõ est magis albũ qd diuturni⁹ est q̃ꝫ qd vni⁹ diei. Hoc aũt totũ ideo ꝯtingit:q2 ꝓlato posuit ꝙ in mecanica ꝑticipatione:ꝙ lꝫ dicitur bonum formatũꝫ ab eo qd est per se bonũꝫ:sic.n.formans in forma differt a for

mato: sicut nec gñans vniuoce in for͛ differt a gñato: ⁊ eternitas vel tp̃s longũ vel breue nullã faciũt drĩaz q̃titũz ad for͛ rõnez. Seq̃t aũt ex h̃ ꝙ eternũ ⁊ tp̃ale ⁊ corporale ⁊ incorpale sũt vni᷒ ⁊ eiusdẽ rõnis: ⁊ cã ⁊ causatũ vni᷒ sunt rõnis: que oĩa negauit Plato: eo ꝙ oĩ ɔ̃riãt veritati. Uñ etiã ab ipsa vitate coactus negauit ea: ꝑꝑ qḋ Pithagorici ꝓbabili᷒ videnť dic ꝑ ponẽtes per se vnuz pñ[m] esse ⁊ cãm entiũ ⁊ bonoꝝ: eo ꝙ nãz vni᷒ ostẽdunt eẽ ꝑfectã ⁊ saluatiuã: qꝛ vnaqueq; rerũ manẽs in vno idispsa ⁊ idiuisa ꝑficiť ⁊ bonificať ⁊ saluať: dispsa aũt abijt ⁊ dilabiť. Et in bonoꝝ coordinatiõe: vnũ posuit Pithagoras.

Pithagorici

Pithagorica aũt Speusipp᷒ seq̃ vi: ⁊ hic Speusipp᷒ Plõnis phi ɔsãguine᷒ erat. n. Eurimedontis fili᷒: q fuit fratruelus Plõnis: nat᷒ ex Apocone que soror Plõnis fuit. Plõnis aũt auditor fuit ⁊ successor achademie in centesimaoctaua olympiade: hic autẽ ɔscripsit ⁊ maxie phica austerus ꝫ aspectũ ⁊ ad summũ velocis. De his qdẽ q̃tũs sit ali᷒ sermo magis: mechanici. n. est determinare: de his tñ vt facilior sit doctria aliqd de his dic opz. Cũ igiť oẽ bonũ sit in eo qḋ vltimũ suũ attingit: quo hito ꝑfectũ est ad agẽ ꝫm seipm. Pithagoras pñ[m] vni᷒ fecit eẽ boni pñ[m]. In ordine aũt bonoꝝ decẽ posuit eẽ pñ[a]. s. terminũ ꝑfectũ posuit vnũ dextrũ masculinũ rectũ lumẽ tetragonũ q̇escẽs bonũ: ad vltimũ. n. qḋ nõ est terminatũ non ꝓcedit: qꝛ pñ[a] ei᷒ nõ sunt terminata ad vnũ: ꝑꝑ qḋ in essentia ⁊ viribus remanet ifi[m]. Silr ꝑfectũ est cui nihil deest ⁊ vlt[m] attigit. Ult[m] aũt vnũ est ⁊ oĩa alia vniẽs est. Unũ etiã in se diuisum ⁊ diuisũz ab alijs: qḋ nõ põt eẽ: for᷒ vniẽte ⁊ diuidẽte. Forma ãt for᷒ ad actũ relata finis est. Dextrũ ẽt vnde mot᷒ est: ⁊ iõ ꝑfectã hꝫ vtutez mouẽtis ꝑficit ⁊ vnit ⁊ determiat. Masculinũ silr gñans est ex seipso: nec idiget femina nisi ꝑ accñs ꝑꝑ locũ ⁊ mãm: femia aũt penit᷒ ipfecta: ⁊ iõ appetit masculuz ⁊ ad id qḋ ex̃ se est dependens est. Silr rectũ in q̃titate seipo ꝑticipat nullo idigẽs totũ stans ifra suos termios: ita ꝙ p̃mo puncto regiť totum. Curuũ aũt in hac vnitate simplicitatis nõ ɔsistit: qꝛ me[m] ei᷒ exit ab extremis. Silr lumẽ qḋ hic vocať ꝓcessus p̃[c] influẽtie p̃me cãe in simpli[te] est ⁊ vnitate: ⁊ vniẽdo de se trahit oẽ qḋ illuminat. Tetragonũ etiaz ab vno simplici oriť: qḋ est duct᷒ vni᷒ ⁊ eiusdez linee in seipsaz. Similr ⁊ quiescẽs nõ quiescit nisi tangẽdo vnuz qḋ est finis mot᷒: quiescit aũt qñ sui nihil distat ab illo: cũ oĩs mot᷒ distare faciat: ⁊ ex his vlt[m] ɔseq̃ť bonũ: qḋ est finis adeptiõe. Cũ igiť Pithagoras vnũ dixerit eẽ pñ[m]: ⁊ ostẽdit q̃lr oĩa referunť ad vnũ: ꝑtici[te] ꝓprietates vni᷒ que sunt saluatiue ⁊ bonificatiue: multo ꝓbabili᷒ dixit cãm boni q̃ꝫ Plato: q posuit ꝙ vnũ ꝑ se bonũ cã bonitatis est in oĩb᷒: ⁊ articulate nõ demõstrauit q̃lr diuersa bona ꝑticipãt bonuz p̃[m]. Est aũt h᷒ alia rõ: quã qdez alij assignauerũt: qꝛ. s. virt᷒ ⁊ bonũ i vni[te] ɔsistit. Malũ ⁊ vitiũ est oĩfariã: sicut in antehabitis diximus: ⁊ iõ rõnabilr bo[m] referť ad vnũ: sicut ad pñ[m]: meli᷒ q̃ꝫ ꝑ se bonũ: cui᷒ rõ assignari nõ põt: q̃lr in diuersa rõne bonis existib᷒ ɔferat boni ꝑticipationem.

Speusip.

Principia bonorum.

¶ Capłm 16[m]. Qualr ex ipsa multiplicitate boni opinio Platonis impugnatur.

His aũt que a Platone dcã sunt dubitatio q̃daz subapparet. Subapparere aũt dicim᷒ qḋ ex ipsa rõne Platonis hꝫ occasionẽ. Est aũt dubitatio ꝑpea: qꝛ ꝫmones Plõnis nõ de oĩ bono: ꝫ oẽm boni multiplicitatẽ dñr. Silr aũt ꝫm doctrinã Plõnis nõ oẽ bo[m] vi fieri ꝑticipatiõe vni᷒ idee boni. Sermones. n. Plõnis nõ dĩc nisi q̃lr bonuz est: qḋ a p̃[a] idea boni ꝫm boni formã ꝓcedit. Bona aũt vñr dici z[r]. s. ꝫ se: ⁊ ad aliḋ. Scḋz seipsa aũt vñr bõa ꝫ vnã illã spẽz boni: q̃ bo[m] dĩ ꝑ se: ⁊ nõ ꝫ accñs bo[m] est. Per se ãt ⁊ nõ ꝫ accñs bona sũt quecũq; ꝑ se siue ꝫ seipsa ⁊ nõ ꝑ accñs ꝓsecuta sunt a nob᷒ ⁊ dilecta. Hec aũt sũt vt dĩc Tullius: q̃ sua ꝓp̃a vi nos trahunt: ⁊ ꝓp̃a digni[te] nãli nos alliciũt: ⁊ nõ ꝑ accñs. Illa võ bona q̃ ideo dñr bona: qꝛ bonoꝝ q̃ ꝑꝑ se diligim᷒ sũt factiua siue ɔseruatiua aliq̃lr: nisi qꝛ ɔ̃rioꝝ prohibitiua: ꝑꝑ h̃ opz dici bõa vt relata ad h̃ q̃ ꝫ se bõa sũt: ⁊ h̃ ꝫm moduz aliũ ⁊ aliũ sũt bõa. Aliq̃ñ. n. mala in se relata ad aliḋ sũt bõa: sicut icisio ⁊ coctura relata ad sani[tatem] bona dicunť. Manifestũ est igiť ꝙ duplr vtiq; dĩ bo[m]: est. n. qḋdã ꝫm seipz. s. qḋ ꝑꝑ se diligim᷒: aliḋ ãt ꝑꝑ qḋ alterũ bo[m] ẽ quo illud qḋ diligim᷒ obtinem᷒: sicut vtraq; sũt q̃ iduxim᷒. s. factiua ɔseruatiua ⁊ ɔ̃rioꝝ ꝓhibitiua. Ista. n. nõ diligim᷒ nisi ꝑꝑ h̃ q̃ ꝑ se diligim᷒. Si. n. ista nõ facerẽt vl ɔseruarẽt illa: ista nõ diligerem᷒: ⁊ sic pꝫ ꝙ illa q̃ ꝑꝑ aliḋ diligim᷒ rõnẽ boni[tatis] accipiũt ab his q̃ per se diligim᷒: ⁊ nõ a p̃[c] idee informatiõe vl ꝑtici[one]. Si ergo diuidẽtes distinguam᷒ ea q̃ sũt bona ꝫm se siue ꝑ se: ab his bonis q̃ ꝑꝑ aliud bõa sũt ⁊ iõ nãlia dñr ⁊ itueamur: ꝫm se vl per se bõa dicãť ꝫm vnã ideã siue formã: tũc clare videbim᷒ incõuenientia q̃ sequũť ɔ̃ Plõnẽ. Scḋz seipsa. n. siue ꝑ seipsa bõa sũt talia bona q̃lia aliq̃s põit ꝙ ⁊ solitaria. s. sine oĩ adiũcto: vtputa est scire siue ꝓuidere ꝫ prudẽtiã: ⁊ sicut videre: qꝛ dulce est lumẽ oculis ⁊ suaue videre solez: ⁊ silr voluptatẽ q̃dã: sicut est voluptas ⁊ dilectio q̃ nõ hñt ɔ̃riũ: sicut delectari in h̃ qḋ est scire ꝙ diamet asimet coste: ⁊ honores q̃dã: he. n. sunt ptes honestatis de q̃b᷒ dĩc Tulli᷒: eo ꝙ ꝑ se diligũť: hec. n. q̃uis aliq̃ ꝑꝑ aliud aliq̃ñ ꝓsequũť: tñ ponunť esse de nũo bonoꝝ q̃ ꝫm se bõa sũt. Dixim᷒. n. in ꝓcedẽtib᷒ ꝙ ꝑꝑ se opponiť ad accñs: ⁊ ꝑꝑ aliud ad id qḋ ꝑ se diligiť: ⁊ nõ ꝑ accñs nihil ꝓhibz ad aliḋ referri qḋ ꝑ ipm itẽdiť optineri. Cũ igiť sic multiplex dicať bo[m]: in eo ẽt qḋ ꝑ se bo[m] est: q̃ram᷒ a plõnicis vñ venit ista multiplicitas bonoꝝ: aut. n. dicunt multa eẽ bona p̃ter ideã: aut nihil p̃ter ideã eẽ bo[m]. Si. n. multa p̃ter ideã dicãť ꝫm se esse bona: inanis erit idea: qꝛ p̃ter ideã dicãť ꝫm se eẽ bona idee: qꝛ p̃ter ideã rõnez boni ab idea nõ accipi[unt] erũt bona: ⁊ sic vana est idea q̃ ponebať cã q̃re oẽ eẽt bo[m]. Si aũt dicať ꝙ h̃ que ꝫ se bõa sũt: sũt de nũõ eoꝝ: q̃ ideo ꝫ seipsa bona sũt: oportebit boni rõnẽ apparere in oĩbus illis: sicut vna rõ albedĩs in niue ⁊ cerusa in eo ꝙ alba sunt: ꝫ hoc falsuz est. Honoris. n. ⁊ prudẽtie ⁊ voluptatũ alie: ⁊ differentes rões sũt distincte in eo ꝙ bõa sũt. Nõ est igiť bo[m] cõe inq̃ntũ ꝑdicatũ in istis: q̃ sũt ꝫ ideã vnã ꝑticipatã ab oĩb᷒ bonuz dicať. Quoꝝ. n. hoc mõ est vna idea hoꝝ est vna forma ꝑdicata: ⁊ vna rõ diffinitiua in oĩbus.

Bonum est duplex.

Tullius.

Tullius.

¶ Capłz 17[m]. Qꝛ inutilis est positio idearum ad ciuilia.

Cum aũt multiplr dicať bonũ multiplicitas illa oz ꝙ determineť. Quæriť ergo qualr vtiq; dñr siue ꝫm ꝙ genus multiplicitatis. Non enim videť multiplicitas puri eq̃uoci: qꝛ multiplicitas homini nõ. s. assimilať his que dicũtur casu equiuoca. Casu autez equiuoca dicim᷒: q̃ sola casuali ipõne vnũ nomẽ acceperũt. Q̃uis. n. eq̃uocũ ad vniuocũ reducať: nõ tñ ita reducitur ꝙ vnio sit: ꝫ ad vnũ reduciť qḋ ꝫm ꝓportionẽ cõe ẽ: sicut est mordax eẽ vel nociuũ ad qḋ respexerũt q nomẽ imposuerũt: vnũ nomen dantes celesti ⁊ marino ⁊ latrabili qḋ est canis. Mordax tñ esse dentib᷒ latrabili ɔuenit ⁊ marino. Marino q̃dẽ ꝑ isidias ⁊ defensionẽ. Latrabili ãt ꝑ iraz ⁊ custodie fidelitatẽ. Celesti ãt nõ ɔuẽit nisi ꝑ nocu[menti] imissionẽ: ⁊ h̃ nõ ɔueniũt nisi in cõi effectu: qui est illatio nocu[menti]. Talib᷒ eq̃uocis hõi multi[tudo] nõ assilať: ꝫ certe aut ei assilať multi[tudo] que est multa eẽ bona: eo ꝙ sũt ab vno qḋ est eis causa boni[tatis]: vel ei qḋ est multa eẽ bona: eo ꝙ

sūt ab vno:qꝛ oīa cōtendūt ad vnū bonū qꝺ eis finis est:
cuiꝰ exēpluꝫ ē ꝙ medicꝰ Hippocrates vel Galē.medicꝰ
dī.Medicꝰ āt dī apothecariꝰ:seruꝰ cōmixtiōe spēꝝ sub-
seruiēs medico:medicāꝫ ēt dī imitās medicū: ⁊ medicꝰ
dī clystere vel instrm̄.Oīa aūt h̄ medici accipiunt nomē
ꝑ vnuꝫ ad vnū medicū q̄ vere medicꝰ est:sꝫ tn̄ diuer-
sos modos ad actū illuꝫ referunt:ita tn̄ ꝙ solus medicꝰ
opaꝛ hūc actū sm̄ cāꝫ que in ipso ē medicinā.Alia āt oīa
q̄tū pn̄t imitātes medicū ī arte:sꝫ diuersas potētias q̄s
hn̄t imitant.Exēplū āt corꝝ q̄ ꝯtēdūt ad vnū ē.Sanū dī
aīal ⁊ p̄cipue hō:q̄ iter cetera magi in eq̄lītꝫ ꝯsistit.Sana
etiā dī vrīa ⁊ sana dī medicia:⁊ sanꝰ cibꝰ:⁊ sanitas finis
est quē per se appetit hō ⁊ medicꝰ.Sanitas aūt p̄mo ⁊ ꝑ
se est in hoīe sic in subto.In vrina aūt est sic in indicante.
In medicina aūt sic ꝯriū remouēte.In cibo aūt sic in fa
ciēte vel ꝯseruāte:vel forte dī sm̄ siliūdis simplicitatē
ad analogiā siue ꝓportionē.Sicut si dicamꝰ sic in corꝑe
est visus:ita in aīa intellcꝰ: ad vnuꝫ.n.fit ꝓportio qꝺ est
illustratio cognitorꝝ:sensibilr̄ q̄dē in visu:intellualr̄ autē
in aīa.Et q̄uis oīs h̄ multiplicitas in bono possit iueniri:
eo ꝙ multa sunt bona qꝛ sūt a bono:⁊ multa bona qꝛ ad
bom:tn̄ de his relinquēdaꝫ est nūc. Certificare.n.de ipsis
ꝓpriū est magis alteriꝰ phīe. Si.n.de cōi loq̄mur sꝫ in-
tentionē q̄ p̄dicat de plibꝰ:logici est determinare multi-
plicitatē ipsius.Si vō loq̄mur de cōitate rei:talis multi-
plicitas determināda est a metaphīco:in 5ᵒ.n.illiꝰ scie de
hꝭ tractatur. De ideis aūt disputare relinquēdum est:in
tertiodecimo enīꝫ metac ꝓpriū est loqui de illis. Ex his
aūt que hic dcā sunt:hic relinqt ꝙ si illud vnū bonuꝫ qꝺ
cōiter de oībꝰ bonis p̄dicat:⁊ qꝺ est q̄dditas illorꝝ:vt di-
cit Plato:vel ēt si illud est sepabile q̄d:sm̄ seipm̄ exn̄s ⁊
māe nō imixtū:sicut dicit Plato:⁊ manifestū est hoc qꝺ
nec opatū est ab hoīe:nec possessuꝫ ab eo.Sepatuꝫ.n.hō
opatiōe sua nō acgrit.Et qꝺ opatiōe nō acgrit,possidere
nō pōtrita ꝙ ad visuꝫ hēat. Nunc aūt videmꝰ ꝙ tale bom
opatuꝫ ⁊ possessum ab oībus intēdit : ciuilibꝰ ⁊ artibꝰ ⁊
doctrinis ⁊ electionibꝰ ⁊ actibꝰ.Bonū igit ciuile sepatuꝫ
sm̄ se nō est. Forte ēt videbit alicui ciuilia hn̄ ꝯsiderāti
ꝙ meliꝰ ⁊ vtiꝰ sit:ꝙ bom ciuile cogscat eē de nuō bonorꝝ
que sūt possessa ⁊ opata:hoc.n.mouet intētionē opantiū:
⁊ iō opare res h̄ hn̄tes p̄ oculis:vt exēm magis sciūt q̄ sūt
ipsis bona ꝓpa.Oīs.n.opans ꝑ rōnē cognitū sibi ⁊ certū
p̄stituit finē:ad qꝺ oēs suas opatiōes ⁊ terminat ⁊ scit se
adeptū eē qꝺ cōcupiscit:⁊ si finē nō p̄cognosceret: nesciret
q̄n finitā hēret actionē sed vagaret in incertuꝫ. Pꝫ igit ꝙ
ciuile nō aliq̄d separatuꝫ bonū:⁊ ꝙ separatum bonū ad
ciuilia penitus est inutile.

¶ Caplm 18m.De ifirmitate ⁊ iutilitate smonis Plonis.

SErmo igit Platonis quādaꝫ ⁊ nō simr
hꝫ ꝓbabilitateꝫ.Probabilitas.n.
simplr̄ aliq̄d hꝫ rōnis in re.Quedā aūt ⁊ nō
vere ꝓbabilitas est que apparentē ⁊ nō exi-
stentē hꝫ ꝓbabilitatē. Si.n.vere ꝓbabilitas
esset poa artibꝰ ⁊ doctris nō discordaret.Vr āt scientijs ⁊
artibꝰ dissonare.Oēs.n.artes ⁊ doctrie ⁊ electiōes ⁊ acꝰ
q̄daꝫ appetētes bonū ⁊ ingrētes bom quo indigēt ad sui
ꝑfectionē:derelinquūt tanq̄ꝫ sibi inutilē.Cognitio.n.illiꝰ
boni sepati qꝺ posuit Plato:si aūt esset bonū ciuile:tunc
magnū eēt auxiliū in cognitiōe ipsiꝰ ad totiꝰ ciuilis vite
incremētū ⁊ ꝑfectū ⁊ nō rōnale:qꝺ tale auxiliū oēs igno
rarent artīces:⁊ nullus reqreret cognitionē ipsiꝰ:eo ipso ḡ
quo relinquet:ostēdunt qꝺ inutilis est ciꝰ cognitio ad vitaꝫ
ciuileꝫ. Inutile ḡ est bom idealē:quia nō possꝫ dīe Plato
in quo rector vel faber iuuaret ad suā artē ꝑ cognitionē
boni sepati idealis. Nec posset dicere q̄lr meliꝰ militat

⁊ magis miles est:qui ideā militie siue boni militās cōtē
platꝰ est sepatū in mēte diuina q̄ꝫ nō est ꝯtēplatꝰ.Ex con
templatiōe aūt finis ꝓprij ⁊ boni mlītū q̄lꝫ iuuat in arte
sua.Bonū igit ꝓpriū bonū ciuile est : ⁊ nō bom vle sepa-
ratū. Hoc aūt ⁊ alia rōne vī. Videt q̄dē.n.medicus non
intēdere vleꝫ sanitatē ⁊ sepatā:sꝫ eā que est hoīs ꝑuatā ⁊
ꝓpriā:⁊ nō tn̄ eā q̄ est hoīs:sꝫ magis eaꝫ q̄ hꝰ hoīs sortis
vel callie:senis vel iuuenis:talis vt talis cōplōnis:in lo-
co tali vel tali cōmorātis:⁊ sm̄ alias dispōnes appropa-
taꝫ.Medicus.n.sm̄ vnūquēq̄ꝫ ⁊ dispōnes vniuscuiusq̄ꝫ
medicat differēter:⁊ sic est in alijs artibꝰ. Ciuilia ḡ bōa
ꝓprijssima sūt:⁊ vle sepatū nullū ꝑfectū facit in eis.De
bono igit hūano ⁊ ciuili sm̄ oplones aliorꝝ intm̄ dcm̄ sit.

¶ Tractatus 6ᵘˢ. In quo querit q̄d sit per diffōneꝫ felici-
tas.Et que ingrediant diffōneꝫ eiꝰ sicut differētie.

¶ Caplm pm.Qr felicitas est optimuꝫ bonum.

REVersus aūt q̄a disgressioneꝫ feci-
mus ad opiones alio-
ruꝫ:redeamꝰ ad ꝓpositū inuestigantes a
pnꝰ huiꝰ libri que sint. Bonū inuestigabi-
mus q̄d sit per diffōnē. Hec aūt inuestiga-
tio valde nccīa est : qꝛ multa bona inue-
niunt:⁊ opꝫ scire q̄d sit optimū illorum.
Qr eniꝫ multa sint:ꝓbat ex h̄ ꝙ ꝯsideratiōe expressa vꝫ
aliud ⁊ aliō in alia ⁊ alia opatiōe ⁊ arte:q̄ inq̄tū opōnes
⁊ artes ciuile ⁊ hūanū bom desiderāt. Aliō.n.i medicali est
⁊ aliō in militari:⁊ in reliqs opōnibꝰ ⁊ artibꝰ est silr:ꝙ.s.
aliō ⁊ aliō sp est in alia opōne ⁊ arte. Nec aliq̄s miret ꝙ
nos medicinā ponimꝰ inter ciuilia:qꝛ lꝫ alia pnꝰ sint artis
medicie ⁊ alia ciuilis:tn̄ q̄uis scia sepet medicialis a ci-
uili:tn̄ opatīa a medico ad ciuilia refert.Sanitas.n.quā
īducit in corꝑe ciuiū:expeditas ciuiles fac opōnes. Et cū
sm̄ an̄dicta polyticꝰ ciuiliū gubernator in h̄ deo silis ē:ꝙ
oīuꝫ gerit ꝓuidētiā ⁊ curā:⁊ quo ad h̄ istituit in polyticis
eē medicinā.¶ Queramꝰ igit q̄d sit vnicuiq̄ꝫ bom arti ⁊
opationi : ⁊ q̄ramꝰ q̄d sit illud bom:cuiꝰ grā reliq̄ operata
sūt oīa q̄cūq̄ꝫ exigūt ad illā artē vel opōneꝫ:h̄ aūt in me-
diciali q̄dē arte sanitas est.Oīa.n.q̄cūq̄ꝫ fac medicꝰ cor-
pora alterādo:purgādo:ꝓseruādo:ꝯficiēdo:potādo:cibā
do:ad finē referūt sanitatis:q̄ ꝑ h̄ oīa itēdit. In militari
vō finis est victoria:qꝛ ad victoriā oīa militaria negocia
referūt q̄cūq̄ꝫ fiūt equū ꝑando:sellādo:frenādo:armā-
do:hostē isiliēdo:acies ordinādo:hostē inclamādo:oīa.n.
hec ad victoriā ordinant ⁊ victoriā intēdūt.Sic.n.in edi
ficatiua finis ē domꝰ:qꝛ q̄cūq̄ꝫ fiūt securi:dolabro:ascia:
terebro:fundādo:eleuādo:cōtiguādo : ⁊ q̄cūq̄ꝫ talia sunt
ad facturā domꝰ referunt.Et gn̄alr loquēdo in oī opera-
tiōe ⁊ electiōe talis ē aliq̄s finis:qꝛ hꝭ finis grā:oīa reliq̄
opant ⁊ artes ⁊ opōnes.Ergo si aliq̄s est oīuꝫ opatorꝝ vl-
timꝰ finis:ad vltm illū referēt oēs opōnes ⁊ artes. Illud
igit erit opatū bom hoīs vltm ⁊ optm:h̄ ḡ pm ē diffinitiō feli-
citatis. Si vō plā sint talia bōa trāscēdēdo ꝑ rōnē ordīs
vniꝰ ad h̄ aliō:ad h̄ ipm̄ ꝑueniemꝰ ꝙ vltm bom stat resol-
uēdo:⁊ illō erit vltm ⁊ optm:⁊ h̄.n.mō sic supiꝰ determiatū
est:oēs artes referunt ad ciuileꝫ. ¶ Qr aūt nos dicimus
q̄rentes si plā bona sint hoīs bona,nemo miret. Diximꝰ
eniꝫ in an̄habitis ꝙ pnm oīuꝫ opōnuꝫ nrārꝝ est itellcꝰ pra-
cticꝰ:⁊ instrꝫ eiꝰ est manꝰ:⁊ ꝙ alr est in hoīe: ⁊ alr in alijs
aīalibꝰ. In alijs.n.aīalibꝰ ⁊ si vires sint aīales:tn̄ ad nām
referūt ⁊ agūt potiꝰ q̄ agāt:⁊ iō fiūt vno mō.Una enim
irūdo sic alia nidū fac ⁊ pullificat ⁊ cibū ꝓcurat:cuiꝰ ꝯfor
mitatū nō est cā aīa:sꝫ potiꝰ nā ꝑ istinctionē agēs in aīaꝫ.
Nō āt est sic in hoīe:aīales.n.vires hoīs nō ad nāꝫ sꝫ ad
intellcm̄ referunt:⁊ persuasibiles ab ipso ⁊ multarū opa-
tionū efficiunt:⁊ pnꝰ ⁊ in oībꝰ illis ꝓpter libertatem ab

Finis medicine.

Finis artis militaris.

Finis edificatiue.

A

B

Intellectus practicus est principiū operū.

intellu acceptā hō ōīs est suaꝝ opationū. Intellˀs autez duplex est: facies.s.ad itelligētiā agentē a qua intelligētia ad ipm fluit illuminatio: ꝛ illa facies que est ad īferiores potētias in quas ab ipso fluit forˀ ꝑ quā efficiunt̄ psuasibiles ꝛ obedi[ia]. Quia aūt īferiores poˀ multe sunt: oꝫ ꝙ ex pte itellˀs efficiat̄ cōpositurˀ ꝛ ordiatiuˀ ꝛ opatiuˀ multoꝝ. In duplici ḡ facie accepˀ itellˀs: necē est ꝙ duos fines hēat: vnū.s.opationū ꝛ alterū ꝯtēplationū. Cum igit̄ felicitas opatiua pficiēs hoiez ꝛ purgās a passiōibˀ opet̄ ad ipassibilitatē intellˀs: ne passione alteriˀ ducat̄ ꝛ abducat̄. Passionibˀ āt nō subiacēs sꝫ auersus ab eis ꝛ depuratˀ ꝛ liber pfectˀ fit ad ꝯtēplādū: cōstat ꝙ felicitas ciuilis opatiua vlteriˀ ordiat̄ ad felicitatē ꝯtēplatiuā: que est vltimū oīuꝫ bonoꝝ. Hoc aūt pbat̄ ex h: ꝙ oē vtens virtute purgatoria ad pfectionē purgatiōis ordiat̄: felicitas ciuilis aūt purgatoria vtute vtat̄: ordinat̄ igit̄ ad perfectionē purgatōis. Minor hˀ sylli pbat̄: ex h ꝙ oē vtēs moderāte virtute passionis: ꝛ non abstergēte purgatoria vtit̄ virtute: ciuilis aūt moderat̄ ꝛ nō abstergit passiōes purgatoria vtute vtit̄. Polyticˀ.n.abstergere nō pōt passiones viuēs in domo: in ciuitate: sꝫ excellētias passionuꝫ sufficit in talibˀ moderari: ꝛ id quo ad singulas est me[m]. Bonum igit̄ hoīs modo quodaꝫ est plura: simplr̄ autez vnum vltimuꝫ ꝛ optimum.

Finis intell.

¶ Caplm 2[m]. De dīa felicitatis que est perfectum.

A

Hoc aūt adhuc magis explanare tentādaꝫ est. Uidebimus.n.ꝙ felicitas optimū opatoꝝ est: si īuenerimˀ ꝙ pfectissimū est: quo eniꝫ plēs vident̄ eē opatoꝝ nr̄oꝝ fines: ꝛ ex pmissis satis manifestuꝫ est. Diuꝫ āt illoꝝ finiū h pma diuersitas est: ꝙ quosdā eligimus pp se: ꝛ quosdā pp alterū: vtputa diuitias que organice felicitati: ꝛ iō eligunt̄: ꝛ sic eligimˀ fistulas ꝛ oīa siue vlr̄ organa musica: hec.n.ad ciuiū referunt̄ iocūditateꝫ. Manifestū ē igit̄ ꝙ oēs tales fines ad aliō relati nō sūt pfecti in rōne boni. Optimˀ aūt finis vī eē pfectiuū qd. ergo nihil eoꝝ que referunt̄ ad aliud est finis optimus: qꝛ nō est pfectˀ in rōne boni: quapp siqdeꝫ ē aliqd aliqō vnū soluꝫ in rōne boni pfectū: hoc vtiqꝫ erit qō queritur bonū. Si vō plura talia in opationibˀ hoīuꝫ pfecta: tunc qō est inter ea pfectissimū in boni rōne hoc erit qō q̄rit̄ bonū ꝛ optimū. Uideamˀ igit̄ qd sit in hūanis pfectū sꝫ boni rōneꝫ. Perfectius aūt dicimˀ in ratiōe boni qō sm̄ seipm ex pp̄a nā diligibile est ꝛ psequibile: q̄ꝫ id qō pp alterū diligimˀ ꝛ psequimur. Et iterū dicimˀ h eē pfectius inter ea que per se diligunt̄ ꝛ eligunt̄ qō nunq̄ꝫ pp aliud eligit̄: sed semp ꝛ vbiqꝫ eligit̄ pp se: hoc aūt dicimˀ esse pfectius q̄ꝫ sint illa bōa: que aliqñ sūt eligibilia sꝫ seipa: ꝛ aliqñ eligunt̄ pp alia. Hac igit̄ rōne simplr̄ ꝛ vlīter loquēdo: pfectū est qō sm̄ seipꝫ semp eligibile est: ꝛ nunq̄ꝫ pp aliud: tale aūt pfectū bonū inter oīa bona hūana maxime vī eē felicitas: hāc.n.eligimˀ sp pp seipsaꝫ ꝛ nunq̄ꝫ pp aliud. Si.n.dicet̄ ꝙ per aliud eligat̄: omne aūt qō pp aliud eligit̄ ad qōdaꝫ vlti[m] extra se fert̄. In pcedēti aūt caplō pbatū est ꝙ felicitas est vlt[m]: seqt̄ ḡ ꝙ aliō sit vltimius vltimo ad qō vlt[m] refert̄: ꝛ hoc est ipoīe: ex hoc eniꝫ seqt̄ ꝙ vlt[m] simplr̄: qō si cōcedat̄ ꝯdictoria erunt sil̄ vera. Quia aūt diximˀ ꝙ q̄dā sunt que sm̄ se ꝛ pp aliud expetunt̄ sꝫ diuersas rōnes ꝛ cōpatiōes: vt manifestior sit doctrina damˀ exēpluꝫ. Honorē.n.qui est pmiuꝫ vtutū ꝛ finis vite ciuilis sm̄ stoicos: ꝛ voluptatē que ē finis vite sm̄ epicuros: ꝛ itellm̄ que ꝯstimūt ex influētia luminis intelligētie ad ꝯtēplationē: ꝛ oēꝫ vtutē que ps honestatis est ꝛ silia: eligimˀ qdē pp seipsa: qꝛ in sui nā sincerā ꝛ puraꝫ hn̄t bonitatē: quā eligeremˀ ēt si nihil aliō aduenirez

Perfectū bonū in humanis.

Felicitas ē pfectū bonū.

nobis per ipsa: sꝫ tn̄ ista etiā eligimˀ felicitatis grā suspicātes per h felices fore: ad felicē eniꝫ viuū subalē pstant auxiliū: felicitatē aūt nullus eligit hoꝝ grā: nec vlīter loquēdo felicitatē aliqs eligit pp aliud. Sequeret̄.n.ꝙ vltimi finis esset alius finis: ꝛ h abiret in ifi[m]. ¶ In rōne ḡ boni felicitas sola pfectū qd est. Quis cōtra h opponāt dicētes ꝙ pfectū est: sicut dicit Ari. in 4° phys. cui nihil deest. In hūanis āt opibˀ nihil est cui nihil desit: nihil ḡ in hūanis opibˀ qō ipfectū nō sit. ¶ P. Ex quo oīa bona ad pfectionē reqrunt̄: ꝛ oīuꝫ bonoꝝ ꝯcursus nō possit eē in vno. Nemo.n.est qui sit faber ꝛ panifex ꝛ coriarius ꝛ sic de alijs silibˀ: vī ꝙ nemo possit pfectˀ eē: h qdā nitunt̄ psuadere ex dcō Boetij: qui in 5° de ꝯsolatiōe phie dicit: ꝙ beatitudo ē statˀ oīuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectˀ. Nō est āt hō in quo talis statˀ sit ex oīuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectˀ. Frustra igit̄ h vī q̄rere de pfecto qō hōi ꝯuenire nō pōt. ¶ Ad hoc ꝛ silia ridere nō est difficile: si ea que dicta sunt ad memoriā reuocent̄. Est.n. pfectio simplr̄ ꝛ pfectio sm̄ statū. Perfectio aūt simplr̄ ꝙ simˀ nihil desit nō nisi in deo est. Perfectio aūt sm̄ statum est.s.pticulr̄ ꝛ vlr̄. Particulariter qdē pfectˀ est qui sine ipedimento sui officij vel sue artis vel sui statˀ attingit vlt[m]: nihil omisso de oībˀ hisque ad vlti[m] ordinant̄: ꝛ sic dicimˀ fabrū pfectū ꝛ medicū pfectū. Ulīter aūt pfectuꝫ dicimˀ: cui nihil deest ad finē qui simplr̄ vltimˀ est humanoꝝ. Et qō dicit Boetiˀ ꝙ btitudo est statˀ oīuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectus: de tali aggregatiōe bonoꝝ itellr̄ q̄leꝫ diximˀ in pcedentibˀ.s.ꝙ oīa bona que sūt ad finē vltimū aggregēt̄ in illo: eo ꝙ virtualr̄ opant̄ in illo relata ad ipm: sic ad victoriā oīa operant̄. Non.n.victoriā ꝯsequeret̄ miles nisi virtˀ in ipso esset: coquinaria ꝛ pistoria equestris: armatiua ꝛ oēs alie que referunt̄ ad ipꝫ. Oīa.n.que ad finē referunt̄ / fini ꝯiuncta ꝛ finem ꝯcludētia in statu sunt vltra quē trāsgredi nō pn̄t: ꝛ silr̄ in actu sūt vltra quē agē nihil pn̄t: ꝛ hoc mō ꝯsiderata, btitudinē pficiūt siue felicitatē. Beatitudo igit̄ sic itellecta, statˀ vel actˀ est oīuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectus: ꝛ hˀ pfectionis hō pceptibilis est: ꝛ ipsa pfectio bonū est opatuꝫ ab hoīe.

B

arˀ p.

arˀ 2.

Boetius

R ñ

Duplex perfectio.

Boetius

¶ Caplm 3[m]. Qꝛ felicitas per se sufficiens bonum est.

Idet̄ aūt ꝛ ex per se sufficiētia: qꝛ.s. felicitatis per se sufficiens bonū est ideꝫ accidere.s.ꝙ felicitas est vlt[m] ꝛ optimū pfectū iter bōa: pfectū.n.p se sufficiēs eē vī. Per se aūt sufficiēs dicimus: quo habito nullo idiget hō ad boni opōnē humanā. Bonum aūt humanū in optio statu suo nō ꝯsiderat̄: in h ꝙ viuat sibi soli vitā solitariā: sꝫ ꝙ viuat sufficiēter ꝛ parētibˀ ꝛ filijs ꝛ vxori: ꝛ vlr̄ loquendo ꝙ viuat amicis ꝛ ciuibˀ ad sufficiētiā: qꝛ hō ꝛ nā hō ē vt sibi viuat: ꝛ nā ꝯiugale aial ꝛ domesticū vt parētibˀ ꝛ filijs ꝛ vxori viuat / ꝛ vt amicis ꝛ ciuibˀ viuat: nā ciuile alˀ hō ē. Tn̄ qñ hō refert̄ ad multitudinē vel domˀ vl̄ ciuitatis vel gētis: oꝫ assumē terminū aliquē ꝙ facul[tas] nō excedat. Si.n.extēdet ad parētes ꝛ ppiquos ꝛ amicos amicoꝝ tā i linea ascēdētiū q̄ꝫ descēdētiū tā trāsuersalr̄: ꝛ nō stet in aliq̄: in ifi[m] pcedet. Sꝫ h rursus qdē pscrutādū erit i iconomicis ꝛ ciuilibˀ. Per se eniꝫ sufficiēs h dī qō oīa inter se hꝫ que ptinent ad boni pfecti ꝛ vltimi opōneꝫ: h aūt nō pōt eē nisi cōcurrentibˀ q̄tuor virtutibˀ. Una qdeꝫ virtute vltimi sm̄ ꝙ vltimū est: que est virtˀ sicut tractˀ nauis: vel sic domˀ quā facit modrˀ milij cadēs: ꝛ sic ho[m] qō est in duce exercitˀ: q̄ vtˀ lꝫ sit ex añcedētibˀ ꝛ ꝯstituētibˀ ptātiue: tn̄ ita ē vltimi ꝛ totius ꝙ nō pōt attribui ptibˀ sigillatim: ꝛ ps eiˀ nō pōt attribui ptibus diuisim: ꝛ si totū attribuit̄ ptibˀ sic sonus grani milij: ꝛ tractus nauis trahētibˀ nō pōt eis attribui

Sufficiēs in economicis ciuilibus.

niſi ſm q̄ vnite ſunt in toto: ⁊ ſic eſt de ordinatis ad felicitatē in qua colliſio virtutū q̄tuor opaẽ. ſ. virtꝰ vltimi ſʒ q̄ vltimū eſt: ⁊ triplex virtꝰ ordinatoꝝ ad ipſm: ſicut vtꝰ ſubiectiue operātiū organice ⁊ eēntialr: ⁊ hoc mō in monaſtica iconomica ⁊ ciuili. In monaſtica q̄dēʒ ſubiectiue operanẽ vires inferiores a rōne pſuaſibiles ⁊ rōni obedibiles. In iconomica aūt ſubtiue operantur familia ad patrēfamilias. In ciuilibꝰ autē ſubtiue opanẽ ſenatores artifices ⁊ milites. In oībus aūt his organice deſeruiunt bona extrinſeca: ſicut robur corporis ⁊ diuitie: eſſentialr aūt deſeruiunt virtutes in oībꝰ tribꝰ: ⁊ vnitis v̄tutibꝰ iſtis ad oīa ſufficiēs ē felicitas. Sufficiētia. n. hois nō ſimplr eſt: q̄ ſufficiētia ſimplr ſoli deo ↄuenit. Ex iſta igiẽ ſufficientia ꝓcedens dicimꝰ q̄ per ſe ſufficiēs eē ponimus: q̄ etiā ſolitariā vitā q̄uis nihil aliud ſibi adiunctū ſit: eligibileʒ facit: ⁊ nullo indigētem eoꝝ que ꝑtinent ad bonum hois tale aūt bonū nullo indigēs eſtimamꝰ eē felicitatē: qui eniʒ aliquo indiget ad ſui boni ꝑfectionē: nō attingit ſtatū oīuʒ cōgregatiōe bonoꝝ ꝑfectū: ⁊ ideo taleʒ feliceʒ eſſe nō dicimꝰ. Felicitas ergo bonoꝝ vltᵐ ⁊ optᵐ boᵐ eſt perfectū ⁊ per ſe ſufficiens.

Sufficiē per ſe.

¶ Caplm 4ᵐ. Q felicitas vltīa per ſe eligibilis eſt: ⁊ nulli bonoꝝ cōnumerabilis.

Amplius aūt oīum bonoꝝ maxīe eligibile dicimꝰ felicitatē alijs bonis ↄnumeratā. Duas. n. diximus eſſe felicitates hois: contēplatiuā. ſ. ⁊ ciuileʒ. Et ciuileʒ diximꝰ ad ↄtēplatiuā eē ordinatiuā: vltima aūt oīuʒ bonoꝝ actiuʒ in ſe hʒ bōa virtualr ⁊ ꝑtātiue: ⁊ oīa bona ꝑtes eiꝰ ſunt ꝑtātiue ⁊ virtuales: ⁊ ideo nullā in eo faciūt cōꝑationē: ſicut in antehabitis nos meminimꝰ determinaſſe: ⁊ ſicut totū nō eſt cōnumerabile ꝑtibꝰ: ita ipſa nō eſt ↄnumerabilis alicui boᵒꝝ. Alia autē eſt felicitas que in poᵃ eſt ad felicitatē ↄtēplatiuā: de q̄ manifeſtuʒ eſt q̄ cōnumerabilis eſt cū minimis bonoꝝ: ⁊ ↄnumerata cū minīo eligibilior eſt q̄ʒ illō. Illō eniʒ bonū qō appoſitū eſt: facit q̄ in appoſito ſupabūdātia bonoꝝ eſt: ⁊ maius bonū eſt. Et maius bonū eſt minimuʒ cū maxio: q̄ʒ qn̄ accipiẽ ſine illo. Et qō maius bonū eſt eligibilrꝰ eſt: ſemꝑ eo qō ꝑfectꝰ eſt ⁊ ſufficiēs. Minimᵐ aūt dicimꝰ bonoꝝ qō nec vltimi inq̄ʒtū vltimū eſt virtus eſt: nec ad ipſuʒ deſeruit eſſentialr vel ſubtiue vel organice relatiue: q̄ cū illis cōnumerari nō pōt cū oīa in ſe ↄtineāt ſed extrinſecꝰ eſt: vn̄ ſolū qō minimā hʒ influentiaʒ ad felicitatē: nec auxiliū fert ad actum felicitatis: ſed ad decorē ⁊ pulchritudinē facit felicitatis: ſicut eſt decēter comatū eē pulchre veſtitū cōpoſito gradu incidēteʒ generoſuʒ eſſe, fortunatū ⁊ hō. His. n. cōnumerata felicitas decētior eſt: ⁊ iō eligibilior: ſʒ ꝑpe melior. Legiẽ eniʒ de Hippocrate q̄ pellicientes habuit oculos ⁊ faciē: ⁊ tn̄ caſtiſſimus fuit. Speuſippus etiā horribilēs erat aſpectu: ⁊ tn̄ oī virtute plenus. Ex oībus igiẽ ꝓmiſſis concludiẽ q̄ fecilitas eſt vltimū ⁊ ꝑfectū ⁊ per ſe ſufficiēs boᵐ: ⁊ oīuʒ operatoꝝ finis exiſtēs: nulli alioꝝ bonoꝝ cōnumerabile niſi per accidens cū minimo.

Minimū bonoꝝ.

Hippo. Speuſip. Felicitas quid eſt.

¶ Caplm 5ᵐ. De cōparatiōe felicitatis ad opus noſtrū. Et q̄ felicitas eſt opus hois inquātuʒ homo eſt.

Sed forte ↄceſſiʒ qd videreẽ ab oībꝰ. Q felicitas eſt optᵐ ꝑfectū ꝑ ſe ſufficiēs ⁊ nō cōnumerabile alijs bonis. Deſideraẽ āt manifeſtiꝰ dici adhuc q̄ eſt felicitas: vt. ſ. nō deſcribaẽ tn̄ ex eſſentialibus ſibi: ſʒ in cōꝑatiōe ad opꝰ nr̄m: ꝓpea q̄ nos nō querimꝰ felicitatē niſi ſm q̄ opatū ⁊ poſſeſſum a nobis bonū eſt. Hoc āt forte fiet māifeſtū ſi ſumaẽ opꝰ hois ſʒ q̄ hō eſt. Q. n. aliqō ſit tale: ꝓbaẽ ex h̄ quēadmodū tibicini, h̄ eſt cantātis i fiſtulis ⁊ ſtatuifici q̄ faẽ imaginū ſtatuas: ⁊ vlr oīuʒ artificū eſt opꝰ aliqō: ita vī hois: ſʒ q̄ hō aliqō opꝰ eē. Quoꝝ āt eſt opꝰ aliqō ⁊ actꝰ ꝓpriꝰ, illoꝝ bonoꝝ ⁊ optimū ⁊ bene eoꝝ q̄tum ad moduʒ v̄tutis eſt in opatiōe eoꝝ ⁊ actu. Silr igiẽ videbiẽ ſic aliqō opꝰ hois ſʒ qō hō eſt: q̄ hn̄ ⁊ bonū hois ſit in ope ⁊ actu illo. Queramꝰ igiẽ vtrū ꝓbabile ſit q̄ tectoris ſiue tectonici h̄ eſt edificatoris ⁊ coriarij ⁊ alioꝝ artificū: ſunt opa q̄dam ⁊ actꝰ ꝓprij hois: nō ſm q̄ hō nullū ſit opꝰ ⁊ actꝰ ꝓpriꝰ ſm q̄ hō eſt: ita q̄ hō nālr ſit ocioſuʒ qd ſm nāʒ: nullū hn̄s opꝰ: ⁊ hoc eniʒ oīo iꝓbabile ē. Artes. n. inuenit hō ad opanduʒ ⁊ in artibꝰ opaẽ hō: ⁊ ars hoī poᵗᵉ opatiuā nō ↄfert: ſʒ ſic dicit Uictorīꝰ poᵗᵉ facit facileʒ: quā tn̄ an̄ artē habuit hō: ⁊ cū hec poᵃ quā ars facit facilē inſit hoī ꝑ itelltm practicuʒ: q̄ oīuʒ artiuʒ pnᵐ eſt. Intellus aūt ſit nā hois inq̄ʒtū eſt hō: cōſtat q̄ oēs artes idicāt qō hois inq̄ʒtū hō eſt aliqs actꝰ ⁊ opꝰ: ꝓꝑ qō oēs artes inuēte ſūt. Aut ḡ dicamꝰ q̄ hois nō ſit opus ꝓpriū: vel dicēmꝰ q̄ quēadmodū oculi ⁊ manꝰ ⁊ pedes: ⁊ vlr loquēdo vnūqōq3 ꝑtiuʒ organicaꝝ corꝑis vī aliqō opꝰ eē ꝓpriū: ſic oculi videre ⁊ pedis incedere: ita ⁊ hois ꝑ nāʒ qua eſt hō: vī aliqō opꝰ ꝓpriū qō ſit ꝑter oīa opa ꝑtiū organicaꝝ: ⁊ ꝑter opa ꝑtiū artiū ꝑticularū.

Certū q̄d ẽ hois eſt opus ſm q̄ hō.

Uictorinꝰ.

¶ Nec obſtat q̄ aliq̄ irrōnabilr obijciūt inq̄ʒtū q̄ hois inq̄ʒtū hō eſt: forꝰ nō eſt actiua: ⁊ ſic vī eis q̄ hois non ſit opus vl actio: q̄uis. n. ſuba nō hēat ↄriū: ſʒ ſit ſubiectum vtriuſq3 ↄrioꝝ: ⁊ ſic nō ſit actiue phīce ⁊ ꝑ ſe: tn̄ opatiua ē. Perfectū. n. eſt ſic in antehabitis diximꝰ: qō opaẽ ſʒ ſeipſʒ ⁊ agit. Agēs. n. phīce actionē hʒ que in motu ē: ⁊ q̄ motꝰ eſt actꝰ iꝑfecti: iō actio eiꝰ iꝑfecti ē: ⁊ de tali actu nos hic nō q̄rimꝰ: ſʒ de actu qui eſt actio nō phīca: nec iꝑfecti ſed potiꝰ ꝑfecti agētis ſm ſeipſʒ: eo q̄ nulla nā ꝑfecta ꝓpria opatiōe deſtituiẽ: ſic eſt lucis lucere: ⁊ intells intelligere: ⁊ ligni opationē ligni facere: ⁊ hanc opationē ſupiꝰ diximꝰ eē Energiā. Hac igiẽ opōne hō nō deſtituiẽ: q̄ primo ſic in prehabitis determiatū eſt: aīa hois tota ꝑtātiuū eſt: ⁊ hoc qō eſt in ꝑtibꝰ, in toto nobilius ⁊ eminētius eſt: vnde cuʒ ꝑtes hois organice nō ſint niſi ex toto ⁊ ꝓꝑ totum: opʒ q̄ hō per nām qua hō eſt: ꝓpriā ⁊ eminentē oībꝰ alijs hēat opationē: qui ſit actus ꝑfectꝰ ⁊ ꝑfecti: ⁊ ideo nō hʒ rōneʒ ꝓprie ⁊ motus loquēdo.

Cauillatiōis cancatio.

¶ Caplʒ 6ᵐ. Que ſit illa nā q̄ hō eſt opatiuꝰ ſʒ q̄ hō eſt.

A

Ueramus igiẽ qd vtiq3 hoc ſit quo hō efficiẽ ꝓpa opatione opatiuꝰ. Hoc. n. pnᵐ in hoīe nō ꝑt eē viuere: ſʒ qō viuere viuētis eſt eē. Uiuere. n. ↄuenit hoī ꝑ nāʒ q̄ cōis eſt hoī ⁊ plātis. Sʒ hic q̄riẽ qd ↄuenitˡᵉ ſit cū hoīe: ḡ nutritiua ⁊ augmēᵗᵐ vita ſepanẽ ab hac iq̄ſitiōe. Sequēs āt nā poſt vegetatiuā eſt nā ſenſitiua: ſʒ h̄ ēt cōis equo ⁊ boui ⁊ oī aīali eſt cum hoīe: per eandē ḡ rōnē ⁊ iſta ſepaẽ ab hac inq̄ſitiōe ⁊ relinqẽ. ḡ cū in hoīe nō ſit niſi tertia nā q̄ eſt rōnalis q̄ illa nā opatiua ſit nā: q̄dā rōnē hn̄tis inq̄ʒtū rōnē hn̄s eſt. Sʒ adhuc rōneʒ hn̄s zʳ eſt. qōdā. n. rōnale: q̄ ſʒ ſuiipſiꝰ nāʒ rōcinatiuuʒ eſt. Aliud aūt rōnale nō q̄ rōcinatiuū ſit ſʒ ſeipſʒ: ſʒ q̄ a rōne excitaẽ ⁊ iformaẽ ad opꝰ: ⁊ iō dī rōnale ſic ꝑſuaſibile a rōne ⁊ obediˡᵉ rōni: ſic ꝑtes ſenſibilis aīe que dnr cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis. Et hꝰ exēplū eſt: q̄ rectiuum duplex eſt. Unū q̄dē qō ꝓprijs oculis rectā viā diſcernit: Aliud aūt qō alij obedit ducenti: ſic cecus obedit duci. Cum ḡ q̄rimꝰ opꝰ hois ſʒ q̄ eſt hō: q̄rimꝰ hō rōnalis ꝑncipiū qō pnᵐ opis ē: ſic hn̄s in ſe ⁊ ex ſeipſo rōcinari. Hoc tn̄ adhuc dī duplr. ſ. ſʒ habitū ⁊ ſm actū. Et cū querimꝰ opꝰ hois ſm nāʒ hois: querimꝰ q̄dē qd ſit rōcinatiui opꝰ ſm opationē dicti ⁊ nō ſm poᵗᵉ vel habitū. Hoc eniʒ ꝑn-

Nā rōnalis ē nā hois ſm qō homo.

cipaliter videt dici ſʒ ea que in antehabitis ꝓbata ſunt.

Obiectio. ℞°.

¶ Si aũt qs obyciat ꝙ nõ: vʒ hoc eſſe rõcinatiuũ nã hominis inq̃tũ hõ eſt: ſed potiꝰ intellm. Dicimꝰ ꝙ ſm Ari. ⁊ ſm oẽs peripatheticos itellũale qd ex ꝓpria nã intellectuale eſt, nõ ↄuenit homini ſm iſluẽtiã: qd vt itelligat: opʒ ſcire ꝙ totũ opus nec eſt opus itellĩentie ſiue prime cãe per lumẽ intelligẽtie ꝓprie: qꝛ intelligẽtia ⁊ ſcia pme cãe cõſtituit oẽ ens. Et ſi querat quõ ↄſtituit: inenitur de nečitate ꝙ nõ ↄſtituit niſi lumĩe itellũalitatis ſue: qd refulget in totã nãm: qd tñ indiuiſum eſt determinatũ per hoc qd deſcendit per ordines motoꝝ qui ſunt mouẽtes ⁊ moti vſqʒ ad vltimũ: qd nõ niſi motũ eſt. Et hꝰ exẽplũ eſt in pnᵒ corporali ꝙ formaꝝ corpaliũ oĩuʒ ↄſtitutiuũ eſt in gñabilibꝰ ⁊ in corruptibꝰ qd eſt ſol: nec põt dici ꝙ ſol formas ↄſtituat niſi lumĩe: Uñ lumẽ ſolis ſeipſo forẽ cõſtitutiuũ eſt. Qd aũt huiꝰ ⁊ illiꝰ forme ↄſtitutiuũ eſt: h hʒ q̃tũ admiſſuʒ eſt huic vl' illi: vnde lumẽ ſolis ↄſtituit ſemꝑ formã: ſed qd hãc vel illaʒ ↄſtituat: hoc hʒ ſm ꝙ īmiſſum eſt vel luminari vel ꝑſpicuo vel corpi terminato. Luminare autẽ dicimꝰ qd in ꝓfundum ſui ⁊ recipit ⁊ cõtinet lumini ſm plenã ſui capacitatẽ ſicͭ ſtella. Perſpicuũ aũt eſt in quo ⁊ ꝑ qd eſt inundatio luminis. Terminatũ vͦo eſt in cuiꝰ ſuꝑficie cõcipitur lumen ⁊ tenet ad ↄſtõnẽ coloꝝ: ⁊ ideo in oĩ viſibili vnũ ſoluʒ motum eſt viſus qd eſt lumẽ. Et ſi hoc eſt in oĩ viſibili mouẽs: oꝫ ꝙ ipſuʒ ſit actus oĩs viſibilis: ⁊ ſi reſoluant viſibilia id qd colligit ex oĩbus nõ eſt niſi lumẽ in rõne eſſentie vnũ. Diuiſum aũt ſm eſſe oĩuʒ eodeʒ mõ ſm peripa. itelligẽtie lumẽ eſt ↄſtitutiuũ oĩuʒ formaꝝ: nec eſſet forma pn. intelligẽdi aliquã reʒ ⁊ cognoſcẽdi: niſi ipa forma eſſet lumẽ itelligentie. Intelligẽtie. n. lumẽ pm pn eſt intellĩbilitatis in oĩ re: ſicͭ lumẽ eſt pm pn viſibilis. Quicqd ãt eſt in ſcdis nečio eſt per influẽtiaʒ pmi: intellĩbilitatis ergo in rebus nečio eſt a lũie intelligẽtie qd eſt pm pn intellĩbilitatis.

Lumen ſolis conſtituit formas.

Aliud eniʒ eſt itellũale ⁊ aliud intellĩbile. Intellĩbile. n. eſt qd intellũali lumĩe itellĩbile efficit. Intellũale ãt qd itellũalitate ↄſtituẽtis itellĩbile. Inundatio g̃ pmi ⁊ itelleͨtualis lumĩs in totã diuerſitatẽ mãe cõſtituit oẽs formas. Dĩas ãt formaꝝ hʒ eẽ a ꝓximis ⁊ ꝓprijs pncipijs eſt: qbus influxuʒ eſt lumẽ intellũale pmũ: ⁊ ſi reſoluant eſſentiã in itellũalitates ſuas: nõ inueniret in eis niſi pmi lumĩs intellũalitas: que qdeʒ ꝑ eſſentie rõnẽ eſt vna: ſʒ ꝑ eſſe ⁊ ſubaʒ que ſubm eſt: ⁊ per rõneʒ diffinitiuã que iudicat h eẽ differẽs eſt. Ex q̃ pʒ ꝙ cũ aĩa hoĩs ſit vnuʒ de cõſtitutis nõ eſt intellũalis ſm nãm: ſed potius intellĩbilis: ⁊ hoc verũ eſt Cõmẽtatoris: cuiꝰ dicto nos adhibuimus expõneʒ.

A

¶ Adhuc aũt cõſtat ꝙ aĩa hoĩs perfectio eſt organici corꝑis. Organũ aũt ipſis organicis diuerſitatem oſtendit ⁊ actuũ ⁊ officioꝝ: pn ergo vite taliũ nečio multi primum eſt: qꝛ alr diuerſaꝝ oꝑationũ nõ eſſet prin. Intellũale aũt ſm ꝙ intellectuale ſimplex ⁊ vnũ eſt: aĩa igit hoĩs de numero intellũaliũ nõ eſt.

B

Queſtio. ℞°.

¶ Si aũt querit quõ Ariſto. dicat ꝙ hoc eſt ſolus ⁊ ꝙ in hoĩe eſt intellus practicus pn oĩuʒ oꝑationũ. Dõm vʒ ſʒ peripatheticos ꝙ q̃uis lumẽ intellũale oĩuʒ formaꝝ conſtitutiuũ ſit: tñ ſm eſſe diuerſuʒ efficit in cõſtitutis: ſicut ⁊ lumen ſolis diuiſum eſt in ſtella ⁊ ꝑſpicuo ⁊ colorato: ⁊ q̃daʒ ad imaginẽ ſui cõſtituit: quedaʒ aũt ad ſĩlitudineʒ: ⁊ quedaʒ ad obſcurã reſonantiã. Siĩr eſt de luĩe cãe pme: ⁊ quedã cõſtituit ad imaginẽ ſui: quedaʒ ad ſĩlitudinẽ: quedaʒ autẽ ad reſonantiã obſcurã. Et hꝰ diuerſitatis Auicẽ. dat cãm: qꝛ cũ intellĩua motoꝝ ſit orbis ſm acceſſuʒ ad eq̃litateʒ orbis ⁊ receſſuʒ ab excellentia ↄrioꝝ: ſm eẽ diuerſas cõſtituit formaꝝ: vñ in mã que nullo mõ ſubyciť ↄrietati cõſtituit ſʒ nãʒ intellũalis ſicͭ in orbibꝰ ſcdis. In mã aũt

Auicẽ.

que qdeʒ ſubycit ↄrietati: ſed maxie recedit ab excellentijs ↄrioꝝ ad meͣ: cõſtituit ſm moduʒ imaginis imitantis. In alijs aũt recedẽtibꝰ minꝰ a mãlibꝰ: tñ ad eq̃litatẽ accedentibꝰ ↄſtituit ſm moduʒ ſĩlitudinis. In vltimis vͦo ab eq̃litate diſtantibꝰ cõſtituit ſm moduʒ reſonãtie obſcure. Ab imagine g̃ oĩ hõ intell's ⁊ itellm hñs ⁊ nõ ꝓprie ab itellĩbilitate: qꝛ ſʒ ꝑipatheticos aĩa rõnalis in vmbra cauſat itelligẽtie: ⁊ nõ in ſincero itelleͨtualis lumĩe. Per hoc pʒ ꝙ itellꝰ qui eſt in hoĩe in oĩ actu intelligendi: cõnãle ſibi lumẽ adipiſcit intelligẽtie influxꝰ ſuꝑ ipſuʒ. Et ideo dicit Ari. ꝙ hoc vocat intell's adeptꝰ. Et dicit ꝙ ſm prudentiã dictꝰ intellus nõ eq̃lr ineſt oĩbus: ſed neqʒ hoĩbꝰ. Cũ vͦo omne qd adipiſcit aliqd: adipiſcat illud ſʒ potẽtiaʒ ꝓportionatã ipſi adepto: ⁊ intellũs hoĩs adipiſcatur lumẽ incorpale ⁊ ſinceruʒ: intellectuale pmo ⁊ adipiſcat ipſuʒ icorpalr. Adipiſcit eniʒ ſeparatũ a mã ⁊ a pendentijs mãe: opʒ de nečitate ꝙ intellus hoĩs incorruptibilis ſit: qꝛ alr icorrupti nõ ꝓportionaret. Et h eſt qd dicit Alfarabius: ꝙ itell's adeptus radix eſt imortalitatis. Ex hoc etiã pʒ itellus adipiſcit ſeipſuʒ: qꝛ itellũalitate quã adipiſcit ↄſtitutus eſt ad imaginẽ intelligẽtie pme: ⁊ de ꝑfectione huiꝰ intellus eſt felicitas cõtẽplatiua: de qua in ſequẽtibꝰ faciemꝰ tractatũ. Hic aũt de intellu loquimur ſʒ ꝙ ad exteriora ⁊ iferiora refert: qꝛ ſic cõpoſitiuꝰ eſt: ⁊ cũ hoĩs inq̃tũ hõ eſt: ꝓpria nã eſt: ⁊ cõuertibilis cum ipſo: ⁊ ideo oꝑatio rõnis eadeʒ eſt cũ oꝑatiõe hoĩs.

Ariſto.

Alfarabiꝰ.

¶ Qd autẽ qdaʒ obyciũt ꝙ rõ nõ oꝑat niſi per inferiores potẽtias: ⁊ ſic oꝑatio hoĩs imediatꝰ ſit inferiaꝝ poᵗᵉ q̃ rõnis: nihil eſt: qꝛ h in nulla nã eſt veꝝ. Ubicũqʒ. n. plura reſpiciunt ad vnũ oĩa operant virtute illius: qꝛ illud vnuʒ formale eſt reſpcũ illoꝝ: ſicut dicit Ariſto. de ſĩlibꝰ ꝑtibꝰ ad ſenſũ cõeʒ: ⁊ de cõpõne oĩuʒ ſenſibiliũ vĩtutũ ad ipſã nãʒ ſenſibilẽ. Et ſilr eſt cõparatio iferioꝝ potẽtiaꝝ ad rõnẽ. In oĩbus eniʒ illis rõ pn motꝰ eſt ⁊ forma: ꝑꝑ qd oꝑatio inferioꝝ oꝑatio rõnis eſt: ⁊ nõ ecõuerſo: qꝛ qd poᵗ iferior põt: põt ſupior: ſʒ nõ qd põt ſupior põt iferior: ⁊ qd oꝑat inferior oꝑat ſupior excellẽter ⁊ eminẽter. Cõſtat igitur operationem hoĩs vt hõ eſt oꝑationẽ eſſe rõnis.

Refellitur cauillatio.

Ariſto.

¶ Caplm 7m. De oꝑatio hoĩs vt hõ eſt: ſm virtutẽ hoĩs vt homo eſt: bona ⁊ bene efficit.

SI aũt ſm predicta opus hoĩs vt hõ eſt: eſt oꝑatio aĩe: ſm rõnem vel non ſine rõne: tũc opus hoĩs ſemꝑ eſt rõnis opꝰ: qꝛ vel rõ per ſe oꝑat ipm vel inferior potẽtia que rõnem ꝑticipat ſm ꝑſuaſibile eſſe a rõne. Queramꝰ igit ꝓpter qd illud opꝰ bonũ ⁊ bñ efficit ⁊ optie. Hoc in ſĩlibꝰ ↄſiderare poſſumꝰ quecũqʒ ſũt rõnis oꝑa ſicut artes. In his eniʒ idem dicimꝰ eſſe opus huius artificis ⁊ hꝰ ſtudioſi artificis: h. n. ſpecie artis idẽ eſt: lʒ ſm eẽ differat queadmodũ citharite ⁊ ſtudioſi citharite idẽ eſt opꝰ ſpecie artꝭ determinatũ. Et ſimplr ſiue vlr eſt: hoc in oĩbus: que ꝓprias hñt oꝑatiões. In oĩbꝰ eniʒ talibꝰ ſi ad potentiã oꝑatiuã appoſita ſit abũdantia ſm virtutẽ ⁊ opus: trahet poᵃ oꝑatiua ad vltimũ ſue poteſtatis: ⁊ tunc efficit opus eiꝰ: vñ citharite qdeʒ eniʒ eſt citharizare: ſtudioſi ãt citharite bñ citharizare. Uirtꝰ. n. artis cuiuſlʒ eſt vltimũ ptãtis eius: quo adepto ꝑfectus ⁊ ſtudioſus eſt artifex. Iſte eniʒ modus eſt in nã tota: alꝰ eſt eniʒ ꝓceſſus ad eſſe: ⁊ alius ad ꝑfectũ ſm virtutẽ. Ex ſemine eniʒ hoĩs fit hõ: ſed hõ in quo ſtat gñatio ad virtutẽ nõ deducꝰ eſt: ſʒ nã oꝑatiua in ipſo fluctuat in multo hũido qd ad ꝑfectas oꝑatiões nõ ſufficit. Et ideo pcedit nã ⁊ facit de puero virũ: qui ↄſtante humido cõſtantes hʒ potẽtias ad ſue ptãtis vltimuʒ reductas: ⁊ tunc ad ꝑfectas ſufficit oꝑatiões. Et ſicut dicit Gal. nõ alia ⁊ alia

Gale.

potentia

po⁹est in puero ꝛ viro nisi ſm eſſe:quia in puero eſt fluitās in viro eſt coadunata ꝛ ꝯſtās:propter qḋ pueri nihil opant̄ humanoꝝ:ſed cum viri efficiunt̄ ꝯſurgūt ad humanas opationes:ꝛ pꝫ ꝙ in tali opatione nihil alienum nā accipit:ſed in ṗṗo ꝑficit̄ ad vlt̄ᵐ a deducto. Sicut.n. in antehabitis diximus lumē itellectuale emanās a fonte ṗme cauſe:oium eſt ꝯſtitutiuū:hoc.n.vt dicit Dioñ.per omne expādit ſe nec multiꝑ:tria ꝯferēs omniū nature.ſ. formationē itellc̄s:illuminationē ꝛ ꝯſtōnez in eſſe:idē.n. ṗnᵐ eſt in eē rei qḋ eſt illuminatiuū ad cogſcere:ꝛ niſi in hoc lumē ꝯtī⁹ inūdet res que ſunt deſtruunt̄:huius ſile eſt in hoie in quo vite ṗnᵐ coꝛ eſt:particeps aūt vite mēbra ꝛ vite actus ꝯtinuus eſt:ꝛ emanatio cordis in membra:ꝛ ideo vita in hoie eſt act⁹ꝯtinuus:ſicut dies ꝛ agon. Sic.n.dies eſt ꝯtinua emanatio lumis a ſole in mūdū: ita vita continua emanatio eſt ṗncipij viuifici in viua:ꝛ ſic ꝯtinua emanatio luminis itell̄ualis a fonte ṗme cauſe eſt faciēs exñtia:ꝛ niſi ꝯtinue manaret exñtia:ad non eſſe deciderēt.Emanatio.n.in eſſe fundat ꝛ tenet vniuerſa. Habitū eſt ꝙ ratio hoīs ꝛ itelligētie imago illius itellectualis eſt luminis:ꝛ eſt vniuſcuiuſqꝫ ſūmū.Sic attingere ſuū ſupius quātuꝫ pōt,erit rōnis ſummū. Aſſilatio quātū pōt per itell̄m adeptū ad itellectuale lumē purū ꝛ ſincerū:nec in hoc ratio ꝑficiēs aliqd a ſe diuerſum accipit:ſed in hoc qḋ eſt coadunat̄ ꝛ depurat̄:vt ad vltᵐ veniat ſue ꝑtātis:ꝛ tūc eſt in ṽtute ꝛ pōt ꝛ opari ꝛ bñ opari:maxime tñ ſm ꝯtinētiā ꝛ influētiā itell̄ualis luminis ex oībus itellectualib⁹ inūdātis ſup eaꝫ:ꝛ ſic eſt in arte. Ars.n.cum a ṗnᵒ ad vltimū deducit̄ nō aliā formā aſſumit:ſed ipſa ſpēs artis in ſe ad artificiata ꝯſiderata deparat̄ ſm oīa ṗnᵃ ſua:ꝛ ſic ad vltimū deducit̄ ſue ꝑtātis. Silr ꝑclares vires que organis affixe ſunt in corpe hominis:hoc modo deducunt̄ ad vltᵐ ſue ꝑfectionis:ſicut pꝫ ex ṗhabitis:vbi diximus de ꝑfectu pueri in virū.Et hec eſt cā ꝙ Stoici dixerūt ꝙ habit⁹ ꝯſuetudiales nō ꝑficerēt aīam ad opationē:ſed depurarēt tñ:vt remotis impedimētis valeat operari ſm ſeipſam.

Dionysius

Stoici

Cap.8ᵐ. De perfecta hominis vt homo eſt operatio: viri ſtudioſi vt vir ſtudioſus eſt.

SI autem ſic eſt vt diximus:et ponimus opus hoīs vitaꝫ quādaꝫ:eo ꝙ eſt in opatione vite: vitā aūt dicimus aīe ꝛ opationē ꝛ actū cum rōne:qꝛ aliter nō eſſet vita hoīs vt hō eſt:tunc ſtudioſi viri erit hec opatio bñ ꝛ optime. Unūqḋqꝫ autez ad bñ ſue opationis ꝑficit̄ ſm ṗpriā ꝛ cōnālem ṽtutē:opꝫ ꝙ ꝛ hō ad ṗpriā ſuā opationē,ṗpa ꝛ cōnāli virtute ꝑficiat̄: opationē aūt illā iamdudū eſſe diximus felicitatē ꝛ humanū bonum.ergo humanū bonū eſt opatio aīe ſm ṗpriā ꝛ cōnālez ṽtutē. Uideamus igit̄ qd ſit illa ṽtus:ṗpria enim virtus rōnis vt ratio eſt:videt̄ eſſe illa que in ipſa forma rōnis eſt,ꝛ in opatione,ꝛ in operāte,ꝛ eo circa qḋ operat̄. Hoc aūt nō eſt iuſtitia:ſicut Tulli⁹ videt̄ dicere in libᵒ de Officijs:vbi dignitliſſimā ṗbat eſſe virtutem iuſtitiā:iuſtitie enim forma(ſic ꝑhs dicit)equalitatis forma eſt:ad par eniꝫ ſiue eq̄le reddit vnicuiqꝫ qḋ ſuuꝫ eſt.Siliter hoc tēperātia nō eſt:nec fortitudo:ſicut per ſe pꝫ:ṗprius enim ꝛ cōnālis habit⁹ eſt in forma per ſe agentis ꝛ ſm ſeipm. Ratio aūt ex ṗpria forma luminis ſe ꝯſtituētis ratiocināſ eſt:ꝛ eſt lumine diffuſo in rebus circa q̄s ratiocinat̄. Ratiocinat̄ vt itelligit.Et cū ratiocinat̄,id circa quod agit ad aliqd examinat:vtrū rectū ſit:qa aliter nunq̄ſ ſciret ſe inueniſſe qḋ querit.Et nō poteſt dici qḋ inuētuꝫ ad aliud examinet:niſi ad lumen itellectuale eēntialiter ꝯſtituēs eam:hoc enim ſemꝑ rectum ꝛ aptū ꝛ ṗncipiū oīs rectitudinis eſt.Oportet igit̄ ꝙ illa virtus prudētia ſit:prudētia enim ſm rationē eſt ṗncipiū actiuuꝫ:tamē qa etiā ſunt que participāt rationē ſm ꝑſuaſibile ꝛ obedibile:ꝛ quātū participat de ratione:tātuꝫ participat de rōnis opatione:ꝛ ſic ꝛ opōnes īferioꝝ rōnis opationes ſunt:ꝛ ṽtus eoꝝ hoc modo rationis ṽtus eſt:ꝛ ſic plures ſunt ṽtutes rōnis. Si aūt ſic plures ſunt ṽtutes:opatio rōnis vt ratio eſt:per ſe erit ſm optimā ꝛ ꝑfectiſſimā virtutē. Perfectiſſima aūt eſt ſm hūc moduꝫ quo hic loqmur de ꝑfectione:que in ipſo lumine ꝛ forma rōnis:rōnalē nāꝫ opatā ponit in vltimo. De autem nos diximus lumē rōnis ſemꝑ eſſe rectuꝫ:nō itelligimus de lumine qḋ ratio infundit in ratiocinationis actum:qa hec frequēter occūbit ṗpter vmbraꝫ eoꝝ circa que opat̄ ratio:ꝛ tūc incidit error:ſed intelligimus de ipſo lumine ꝯſtituēte rōnē in eē rōnis ṗut imago intellectualis luminis eſt. Hoc enim ṗpter hoc ꝙ intellectus ꝛ ratio ſeparata ſunt a mā nunq̄ꝫ occūbit: ſed ſemper manet ad illuminationē:ṗpter qḋ vnūqḋqꝫ maluꝫ cōſciētia redarguit:ꝛ omni bono qḋ quis operatur congaudet ſm ṗprium ipſius.

Bonum humanum.

Lumē rōnis quō ſemꝑ eſt rectum.

Cap.9ᵐ. De opatio hec eſt ſm perfectam vitam.

AMplius autem in vita perfecta erit hec optima opatio. Una enim hyrūdo ver nō facit nec vna dies:ita vtiqꝫ neqꝫ bonū nec felicez facit vna dies vel paucū tēpus. Si enim vna hyrūdo indicaret vernū tēpus: aliqñ in hyeme vna hyrūdine veniēte ex aliq̄ caſu vernum tēpus indicaret:ſi etiā vna ſerena dies vernuꝫ tēpus ṗduceret: in hyeme vernum tēpus eſſet. Uernum igit̄ tēpus ṗducitur quādo ꝯtinua ſucceſſione venit hyrūdo poſt hyrūdinē:ꝛ ſerena dies ſuccedit ſerene diei:ſic etiā eſt in opationibus ſi ṽtus enim nubiluꝫ paſſionū expulerit impedit̄ bonū rōnis ꝛ intercipit̄. Si aūt ad ipaſſibilitatē purgati animuꝫ ꝑficit ratio ſine impedimēto:totā vſqꝫ in finē cōtinuet vitā:nō vna die vel vno anno nec in vna opatione: ſed in totū ſpatiū vite:ꝑfectas dat oēs opōnes ſm rōnē: ſi enim recedat in vita:hoc non ꝯtingit niſi per ipulſum rōnis. In eo aūt qui paſſionib⁹ ducit̄,ꝑfecta ṽtus nō eſt: purgāte enim ṽtute vtit̄ moderās paſſiones in ſeipſo:ꝛ reducēs eas ad mediuꝫ. Purgatoria aut polyticus vtit̄ in ciuitate vel genere:ordinās paſſiones in ciuib⁹:ne excellat rōnis bonum deturpātis. Purgati aūt animi vtit̄ virtute hō ꝑfecte in vita:ꝛ hec eſt que nō moderat̄ paſſionē tñ nec ordinat:ſed ita eleuat aīum vt paſſionibus nō tāgat̄ ꝛ efficiat̄ paſſionibus inalterabilis: ṗpter qḋ talē Stoici ipaſſibilē eſſe dixerūt. Qḋ aūt nos dicimus nō tāgi paſſionibus talē aīam de tactu metaphyſico:intelligit̄ ad analogiā tactus phyſici:qui tact⁹ad imitationē eſt eius qui tāgit̄:ſic dicit Ari.in ṗ de gñatione ꝛ corruptione:per queꝫ modum dicimus ꝙ frigus tāgit nos. In colligēdo igit̄ quedā ſic dicimus:ꝙ felicitas eſt opatio hoīs ſm rōnez ſm ꝑfectiſſimā ṽtutē ꝛ in vita ꝑfecta.

Stoici

Caplm 10ᵐ. Qualiter circūſcriptionem hanc oportet reſcribi ſm omnia que ponuntur in ea.

CIrcūſcribatur quidē igit̄ bonū hoīs inquātū hō eſt:ita ſicut diximus:ſꝫ forte hoc nō ſufficit: ſed opꝫ figuralr dicere ṗᵐ:ꝛ figuralr deſcriptione data:opꝫ deinde iteruꝫ poſterius reſcribere. Diximus enim in ṗhabitis ꝙ in iſta ſciētia circūſcriptiones ſufficiūt figuralr date:que tñ intra ſui terminos totū ꝯcludūt deſcriptū per modū cuiuſdā circuli totū deſcriptuꝫ ambiētis ꝛ ꝯtinētis:ꝛ hoc ad ꝑfectam

A

Practica

Tria ad qualibet artē reqruntur.

Eustrati9

rōnes rerū nō relatas ad opus ꝯsiderat:que rōnes cum ad res referant̄:necesse est talē hr̄e certi^tudi^nem q̄lez ꝑmittit rei nā. Operatiua aūt ars est in qua nihil nisi operatio intēditur:sicut viellatio ⁊ hm̄. Factiua vō est que est apothelesmatis ꝯstitu^ti^ua:quā pauloante diximus ꝯditiuaz eē. Cuiuscūꝫ ars factiuaz sit pn^cipi^um cum rōne:tn̄ in oī arte h̄ tria sunt s.cōprehēsio pn^cipi^orum dirigētium:⁊ h̄ est specu^latiu^um:et opōnes artis:⁊ res circa q̄s opant̄:⁊ fm diuersi^tate^z māe actiuū:diuerse req̄rūnt̄ ab artib9 ꝑfectiones:⁊ ꝑcipue in artibus que dicūr ꝯditiue. In illis.n.est opus stans in quo relucet artificis diligētia:cui9 ex^em^plum ponit Eustrati9 in arte que est factiua imaginuz:hec.n.pōt fieri per pictoriā vel incisoriā:vel illā que est ars lathomoꝝ:pictor autem faciens imaginē:pincello vtit̄:cui9 extremitas ad subtilitatē pili terminat̄:⁊ paulatim curuabile est in grossos:⁊ subtiles tract9 fm qđ pictor voluerit. Colore aūt vtit̄ pro mā qui liqdus est:⁊ vbiqꝫ tingit:⁊ variat ad oēz pictoris volūtatē. Et ideo a diligētia pictoris req̄rit̄ q̄ ꝑfectā faciat imaginē ꝓthotypum repn̄tātem in omni dispōne lineamentoꝝ. In figura autē incisionis:quia pars est a parte nō eruitur:nisi per instrumentū forte ⁊ acutuz:⁊ nō pōt esse subtile ⁊ paruū:⁊ ideo subtilissimis inhabile est:mā etiā dura est in minima nō diuisibilis sine fractione:ꝓpter qđ nō obedit ad minimoꝝ mēbroꝝ repn̄tationez. Unde a diligētia incisoris nō req̄rit̄ q̄ in oībus repn̄tātem ꝓthotypuz imaginationē faciat instr̄m. In arte vō lathomoruz mā lapis est:qui cōminuibilis est. Instr̄m vō malleus hebetem angulū hn̄s:q2 aliter ad duritiā lapidis retūderet̄:ꝓpter qđ a lathomo non req̄rit̄ nisi qđ faciat imaginez vt in maiorib9 repn̄tātem:⁊ sic est in oībus. Nō iustū esset q̄ in morib9 req̄reret̄ certitudo quā rei nā nō ꝑmittit:hoc.n.esset destruere nām rei ꝓpriaz:⁊ ignorare reruz pn^cipi^a. Sicut.n.iam diximus in vno genere nō vnus modus certitudinis:sic diximus de imaginatiua que aliq̄ modo statuaria vocat̄. Patet igit̄ q̄ certuz simpl'r nō in oībus sermonib9 est querēdū:quēadmodū neqꝫ modicis vnus req̄rit̄ modus certitudinis:cuz ēt in vno eodēqꝫ gn̄e nō vn9 modus certi^tudi^nis ⁊ diligen^tie req̄rat̄.

¶ Cap.2^m. De maxime variationi subiacent que sunt de ꝯuersatione hoīs:⁊ ideo certum simpl'r nō est in eis.

EA autem que sunt de hoīs ꝯuersatione in q̄bus ⁊ per se bonum querit̄ tātam hn̄t variationē:⁊ apud diuersos errorez q̄ ea que dicūr iusta ⁊ casta nō ex nā rei:sꝫ lege per volūtatez humanā videatur esse determinata. Qđ.n.hi dicūt iustuz:alij aūt dicūt esse iniustū:⁊ qđ apud istos est castum:ab alijs incestus reputat̄. Nec pōt eē sine errore qđ dissonū est. Et q̄ tāte subiacet variationi q̄ variatio coꝝ cā erroris est: certitudinem nō hn̄t:⁊ ideo in talib9 nō est req̄renda. Bona eiꝫ iusta de q̄bus ciuilis intēdit tātā hn̄t diām apud homines:⁊ ex diuꝫtātū errorē:vt videant̄ lege sola esse:nā vō nō. Cum.n.nā vnuz sit apud oēs ⁊ nature ratio:si cōstans esset nā iustoꝝ ⁊ castoꝝ: eadez essent iusta ⁊ casta apud oēs. Nunc aūt diuersa sunt ⁊ lege diuersoꝝ diuersimode determinant̄. Cōcubinat9.n.in incestuz ab antiquis legib9 nō determinabat̄:qui tn̄ fm nr̄as leges incestus est. Nec h̄ est tm̄ in his qui apud diuersos legibus diuersis diuersimode determinant̄ ⁊ statuunt̄:sed etiaz que apud oēs sunt bona. Apud oēs.n.diuitie instr̄aliter deseruiūt ad obtinendū qđ q̄sqꝫ appetierit:et fortitudo que est robur corpis que grece hyscis vocat̄: apud oēs valet ad difficiliū operationū:⁊ ꝯtroꝝ repulsationez:sicut ⁊ ipsa vera fortitudo valet ad defensionez pāe ⁊ ciuitatis:⁊ tn̄ hec que apud oēs bona sunt:mala sunt q̄busdaz

Nota i h̄ ca. pulchra de firmitate ⁊ mutabilitate bonoꝝ ⁊ instoꝝ a ciuili ꝯsideratorum.

per occasionē:ꝯtingūt.n.ex ipsis multis detrimēta. Multi.n.iam ꝑierūt ꝓpter diuitias:vel per latronū insidias: vel tyrānoꝝ violētias:vel ꝓditione ciuiuz. Multis etiā fortitudo ꝓpa cā fuit interit9. Et sic etiā ea que apud oēs bona sunt:errorem accipiūt:⁊ mala q̄busdaz efficiūtur: sicut ⁊ in ꝓuerbio dr̄:q̄ aliq̄ñ in bonis ꝑiclitat̄ natus lamēto parentū.s.qñ bona perdūtur ⁊ vita saluat̄:que nō saluaret̄ si bona nō ꝑderent̄. Ex ꝑdictis igit̄ pꝫ q̄ talez quendā errorez hn̄t:etiā bona que apud oēs bona sunt: q2 multis ꝯtingūt detrimēta ex ipsis. Jam.n.q̄dā perierūt ꝑꝑ diuitias:alij vō ꝓpter fortitudinez. In talib9 igit̄ certe nec ꝯtij pn^cipi^a ⁊ ꝓpōnes:ex q̄bus demōstrent̄ hr̄i non pn̄t. Sicut.n.diximus ea etiā que vident̄ vel sunt bona: multis fiūt detrimenti cā:ꝑcipue in corꝑalib9. Quattuor eiꝫ sunt in corꝑe:virtutē corpis ꝑficientia.vꝫ.sensuū viuacitas pulchritudo,robur ⁊ sanitas:que r̄ndent q̄tuor v̄tutib9 cardinalib9 in aīa. Sensuū.n.viuacitas prudētie: pulchritudo tēꝑantie:robur fortitudini:sanitas iustitie cōparatur:q2 vtraqꝫ in quadam mensuratione ꝯsistit:q2 lꝫ bona sint:tn̄ ex ipsis q̄dam in ꝑiculum inciderūt.

Quattuor ꝑfecti͡es corporis.

¶ Cap.3^m. Quales in hac scia possint haberi ꝯnes.

ET quia pn^cipi^a in hac sciētia estimabilia sunt:ꝯclusio talis erit que magis ex amore boni recipit̄:q̄ꝫ ex necessitate demr̄ationis. De talib9 ꝓblematib9 qualia sunt moralia:⁊ ex talib9 p̄ncipijs qualia determinauimus ꝓcedētes:opꝫ grosse ⁊ figural'r veritatē ostēdere:nō demr̄atiua necessitate:sꝫ quacūqꝫ ostēsione ꝑsuasiua. Grosse aūt dicimus:per silitudines humanas ⁊ ꝓuerbia ꝑsuadentes qđ itendimus:sicut fere oēs scripserūt qui de moribus egerūt. Seneca ⁊ Tullius ⁊ oēs alij. Talis eniꝫ grossa est ⁊ nō pura ostēsio veritatis. Figuraliter.n.dicimus:qm̄ ex exteriorib9 rei que exterius rem termināt ⁊ eēntialia nō sunt:aliquid ostendit̄:in signis.s.⁊ ꝓp̄etatib9 aliq̄d quasi pingendo ostēdit̄ de veritate:de his.s.que vt frequētius ꝯtingūt:⁊ si aliq̄ñ interrupant̄. Et qm̄ ex talibus principijs ⁊ ꝓpōnibus ꝓcedimus:sufficere dꝫ q̄ talia ꝯcludant̄. Nō enim oīa semꝑ sunt in vna necessitate:⁊ īterruptio necessarij facit ꝯtingens ex ipsa māe variatione. Et ꝯtingens tribus modis est.s.vt in plurib9:vt sunt opa opīone efficiētia. Circa h̄ autē qđ equal'r est ad esse:q̄uis nō sit ars:tn̄ rōnes sunt ad electionez vel fugam inducētes:ex talib9 ꝓpōnibus ambiguis ambas ꝑtes ꝯdictionis ambigētib9: ex q̄bus sepe ostēdit̄ aliq̄d ad vitā ꝯferēs:vel vt nūc vel vt simpliciter. Circa h̄ aūt qđ est in pauciorib9 nō pōt esse ars vel rōcinatio:sed casus ⁊ fortuna:q̄ fm h̄ quod est pulchre ⁊ decēter fortunas:vel īfortunia ferre:hō moralis ex rōne rōnaliuz pn^cipi^orum ordinat̄. Ex oībus igitur inductis ꝯstat qđ amabile est de talib9:⁊ ex talibus dicētes (potius q̄ꝫ docentes) grosse ⁊ figul'r veritatez ostēdere:⁊ de his que freq̄ntius ꝯtingūt:⁊ ex talib9 p̄ncipijs dicentes: amabile est talia etiam ꝯcludere. In moralib9.n.nō est opponēs:qui aliquas leges oppositis in alijs sciētijs seq possit. Et ideo nō docet:q2 docēs assignat cām:vn̄ posse docere signum sciētis est:sicut dicit Aris.in p̄mo meta^ce. Sciens autez nō est moralis:igit̄ moralis nec docet nec vere ꝓbat:sed persuadet quacūqꝫ ostensione.

Sen. et Tull. grosse scripserūt de moralibus.

Cōtingēs est triplex.

¶ Caplm 4^m. Que ꝓcedere debeat auditor:qui loco respōdentis est in moribus.

EOdez aūt mō itelligēdū est de auditore:qui vice r̄ndētis audit dicētē ⁊ ꝑsuadētē in morib9:ex officio suo tenet̄ recipe ꝑ ꝯsensuz vnūqđqꝫ supdictoꝝ fm ꝓbabilitatē vel estima^tio^nem quā hic pōt ex talius

pn^cipi^js

pn̄s ꝑsuasione. Qꝛ si nō faciat, ꝓteruꝰ est ⁊ malus sociꝰ: īpediēs cōe opus. Unuscuiusqꝫ.n. viri disciplīn in q̄cūqꝫ disciplina offm̄ est: vt de vnoq̄ꝫ gn̄e tātū ab opponente req̄rat certi^tus: q̄ntā patit nā rei: cuiꝰ req̄rit ↄn̄sionē. Et si vltra vaget opponētē: sophisticus est ⁊ ꝓteruꝰ: morib⁹.n. nō cōpetūt deceptiōes sophi^ce ⁊ ꝓterue ↄten^tōs: q̄nimo ꝑ h̄ corrūpit̄ ↄuisatio hūana. Propter qđ ex pte auditoris qui vicē hꝫ r̄ndētis par ꝓcm̄ est: si acceptū per ↄsensuꝫ opponētēꝫ in mathema^tis que demr̄abilia sunt: ꝑsuasiones ponēte ex ꝓbabilib⁹: ⁊ si expectat a rhetore demr̄ones q̄s in rheto^rica h̄re īpoīe est. Rheto^rica.n. oīa ꝑsuppōit ⁊ suspiciōi innitit̄ ⁊ nō demr̄ationi. Auditor g̃ si bonus sit: non est auditor tm̄ exteriꝰ: sꝫ sic in disciplinis demr̄onis: audiēs auditū refert ad cāe cogn̄e: ⁊ stat in nc̄citate ↄn̄e ↄn̄is: ⁊ vlteriꝰ nihil q̄rit. Et silr̄ auditor in logicis auditū refert ad ↄsideratiōnū ꝓbabili^um: ⁊ stat in ↄn̄a opinata. Et sic in rheto^rica iudex qui auditor est auditꝫ refert ad allegationes: ⁊ stat in ꝑsūptione ⁊ suspitiōe sibi facta: ita in morib⁹ auditor: oē auditū referre hꝫ ad electōeꝫ vl' fugā: ⁊ stare in oꝑe. Nō.n. h̄ loq̄mur de auditore qui audit sciam docēteꝫ in schola: sꝫ eū qui auditor est diligēs scie vtēris: alr̄.n. finis huiꝰ opis nō eēt vt boni efficiemur: sꝫ eēt alicuiꝰ ↄtēpla^tiōis gr̄a. Sic.n. diximus sic docēti ꝓpriū est ex ꝓbabi^lib⁹ dicere: eodē vtiqꝫ mō ēt recipe debitū est vnūqđqꝫ dictoꝝ ab auditore. Disciplinati.n. in q̄bꝫ disciplina ꝓpriū est itātū certi^tudīs inq̄re ab opponēte f̄m vnūqđqꝫ genꝰ: inq̄tū rei illꝰ gn̄is nā recipit ⁊ ꝑmittit. Proximū.n. vr̄ esse: ita q̄ inter vnū ⁊ alterū in peccādo nihil est mediū: mathe^maticū ꝑsuadēte auditorē acceptare ⁊ rheto^ricꝫ demr̄ones expete. Disciplinatū aūt dicimus eum qui a mag̃ro erudit: oī ⁊ q̄ de singulis docet ⁊ audit put exigit rei nā. Eadē.n. sunt pn̄ cogn̄scendi ⁊ eēndi: ⁊ q̄n pn̄ essendi mutant: necesse est mutare cognitionem.

¶ Cap.5^m. Qualem auditorem opꝫ esse in hac scia.

Qualis aūt auditor eē debeat ex vlī accipe possumus, si officiū eruditi intēdamus. Ulr.n. verū est q̄ vnusq̄sqꝫ bn̄ iudicat eruditus ea que cog̃scit: ⁊ hoꝝ quoꝝ cogn̄eꝫ hꝫ est bonꝰ iudex. Igit̄ f̄m vnūqđqꝫ genꝰ rerū: verū est q̄ erudit⁹ in illo gn̄e bn̄ iudicat: qđ ex inductiōe eruditoꝝ in q̄bꝫ mā ꝓbat. Simpl' aūt qui circa oīa erudit⁹ est: bn̄ iudicat: cogn̄e.n. rerū hꝫ ꝓprās: qꝛ sic in geometricis gnomus vt cōperat q̄drāgulꝫ apponit̄ supplemētū qđ ↄueniēs est: ita ꝑ hāc sciaꝫ mēsurat̄ ⁊ absumit̄: oē qđ illi scie ↄcordat. Gnomus.n. vocat̄ q̄drāgulū circa diametrū ↄsistēs cuꝫ duob⁹ supplemētis: q̄lꝫ.n. erudit⁹ planū apud se hꝫ ꝑ que iudicat ea de q̄b⁹ erudit⁹ est: ⁊ lꝫ nō possibile sit vnū aliquē circa oīa esse eruditū: tn̄ in oīb⁹ ita est diuisum: q̄ erudit⁹ circa oīa diuisim bn̄ iudicat de ipis. Sic igit̄ ēt in hac scia: oīs auditor in morib⁹ qui iudicare dꝫ audita ad electiōeꝫ vel fugā dꝫ esse eruditus circa moralia. Eruditio aūt nō ꝓuenit alicui in moralib⁹ nisi per expiētiaꝫ ⁊ ꝑseuerātiā in diffi^cilib⁹ artib⁹. Nō.n. loq̄mur hic de auditore qui sciaꝫ docētē audit in schola. Talis.n. ad rōnē ↄfugiēs phari q̄rit ⁊ eē bonus: ⁊ sic dicit Ari. nunq̄ȝ habebit bn̄ aiuꝫ sic phāns: sꝫ illū bonū dicimꝰ auditorē qui in scia vtēte auditū ad electiōeꝫ refert ⁊ ad opus. Hic.n. nō est iudex coꝝ q̄rū nō hꝫ notitiaꝫ: nec ea eligit que diiudicare nō pōt. Unusq̄sqꝫ.n. sic diximus iudicat bn̄ que cog̃scit: ⁊ hoꝝ est bonꝰ iudex: sꝫ vnūqđqꝫ. igit̄ bn̄ iudicat erudit⁹ in q̄libet. Simplr̄ aūt ⁊ vlr̄ loq̄ndo circa oīa bn̄ iudicat qui circa oīa est erudit⁹: ⁊ si non circa oīa sit: tn̄ in q̄lꝫ gn̄e est erudit⁹: ⁊ h̄ nihil hꝫ istātie. Eruditio.n. est cognitio siue disciplina ꝑ quā aliquis ex̄ ruditatē ponit̄ sui itell'is: ⁊ h̄ minorib⁹ ꝑ in singularib⁹ sunt oꝑōnū ⁊ circūstātiaꝝ: nō nisi ꝑ expiētiā fieri pōtest: eo q̄ talia in vlī rōne doceri nō pnt: ⁊ ideo auditor ꝓpus diiudicās sermones ꝓpositos dꝫ esse expt⁹.

¶ Caplm̄ 6^m. Qꝛ nec iuuenis nec passionuꝫ insecutor est auditor scientie moralis.

Hec polytice siue moralis scie non est ꝓpriꝰ auditor iuuenis: hic.n. inexꝑtus eoꝝ actuū siue oꝑōnuꝫ que sunt f̄m vitā humanā. Rōnes aūt morales oēs sūt in his ꝑncipijs: ⁊ de his ↄnibus. Ampl'ꝰ aūt passionū īsecutor exn̄s: inaniter audiet q̄ntū ad auditū: ⁊ inutiliter q̄ntū audita ad electiōeꝫ ⁊ opus nō refert. Et h̄ est iđ: qꝛ finis audit⁹ moralis nō est cognitio: pua.n. cognitio est in his: sꝫ finis eiꝰ est actꝰ siue oꝑatio. Et hoꝝ rō pꝫ ex ꝑinductis. ¶ Cōtra ꝑdicta tn̄ Eustratiꝰ obijcit dicēs: q̄ f̄m h̄ ig̃rāti ⁊ turpi h̄ doctrina inutilis est: studiosus aūt nō indiget ea. Ur̄ g̃ q̄ oīb⁹ sit inutilis est studiosis.s. ⁊ bonis ⁊ malis. ¶ Soluit aūt ad h̄ duob⁹ modis. ꝑ q̄dēꝫ q̄ h̄ doctrina bonis: lꝫ nō sit vtilis ad fieri bonos: tn̄ ad h̄ est vtilis q̄ ꝑ rōnē iudicare sciant ⁊ velle: que an̄ ex sola ↄsuetu^dine diiudicauerūt ⁊ voluerūt. Malis aūt ⁊ si nō ꝓficiat ad electionē vel volūtatē: tn̄ ad h̄ ꝓficit qđ ondat in q̄b⁹ ⁊ q̄ntis sint mali: ⁊ sic oīb⁹ ꝓdest. ¶ 2° solo est: que sic medici^na est curatiua corpoꝝ: ita moralis curatiua est aiaꝝ. Un̄ sic in medicina est medicina ꝑserua^tiua ↄfua^tiua, curatiua: ita est in morali q̄ in q̄busdā curat ⁊ preseruat studio^sos ne amittat̄: ⁊ in q̄busdā curat ⁊ facit moꝝ sanitatē: h̄ aūt facit medicus: aliq̄n ondendo: aliq̄n oꝑando. Moralis igit̄ docēs oīb⁹ ꝓdest, ondēdo studiosi^s viaꝫ: q̄uis nō ꝓsit oīb⁹ oꝑando ⁊ ꝑficiēdo vtutes. ¶ De Eustratij solōnes nō soluūt qđ obm̄ est: qꝛ q̄cūqꝫ mō ꝓsint ondēdo oīb⁹ ꝓdest iuuenib⁹ ⁊ senibus: ⁊ studiosis ⁊ prauis: dictuꝫ est aūt ⁊ ꝑ hypothesim suppo^m qđ iuuenib⁹ ⁊ prauis nō ꝓdesset. ¶ Propter qđ dōꝫ q̄ auditor moralis scie que est in vsu moruꝫ est q̄ audit: ⁊ potiꝰ ex amore recipit auditū q̄ȝ ex ꝓbatiōe: ⁊ oēm auditū ad electionē refert vel fugam: nō aūt eligit qđ nō diiudicat: nec diiudicat nisi de q̄bus erudit⁹ est. Eruditio aūt nō est nā per cogn̄e singulariū in q̄b⁹ est actꝰ. Iuuenis igit̄ ꝓpus auditor huiꝰ scie nō est: eo q̄ est inexꝑtꝰ: passionū aūt īsecutor est motuū irrōnaliū īsecutor: qꝛ sic dicit Aspasius: passio est irrōnalis aīe motꝰ: eq̄n.s. aīa irrōnalr̄ mouet̄ ab vna 4^or passionū: que sic ipe dicit: sunt tristitia, timor, ↄcupiscētia, ⁊ voluptas. Tristitia.n. est motꝰ pn̄tis mali: timor aūt fuga futuri: ↄcupiscētia aūt appetitꝰ boni futuri: ⁊ voluptas irrōnalis fruitio boni pn̄tis. Talib⁹.n. passiōib⁹ detētus: nec expiri potuit oppo^m: nec amare potuit auditū. Et ex his pꝫ q̄ nihil differt q̄ntū ad rōnē auditoris iuuenis f̄m etatē qui inexꝑtꝰ est: vel ille qui f̄m morem est iuuenilis: qꝛ viuit f̄m passiones: ⁊ ꝓseq̄t̄ singula ad que passionib⁹ ꝓpellit̄. Talib⁹ igit̄ inutilis est cognitio ista: quēadmo^dum his qui incōtinētes sunt. Incōtinēs.n. est qui vi passionis sp̄ ad illicita ꝓpellit̄: his aūt qui f̄m iudiciū recte rōnis oīa sua desideria ꝑficiūt ⁊ oꝑant̄: multū vtile erit de his scire ⁊ audire. Et q̄dē de auditore ⁊ de eo q̄ dicē hꝫ sine oppōne: ⁊ q̄lr̄ demr̄andū est siue ondēdū in ista scia: ⁊ q̄d ꝓponimus dicere ⁊ ondē ꝓhemialr̄ tāta dicta a nob̄ sufficiāt. Hoc aūt solūꝫ dōm: q̄ auditor scie ciuilis est sic auditor architecto^nicꝰ. Si.n. architector demōstrādo lapides ⁊ ligna: dicat q̄ demr̄ant̄ vtilia eē ad domū ⁊ audiat. Hoc inexꝑtꝰ in his que ad ↄstōneꝫ domus ꝑtinet: nullatenus sciet auditūꝫ iudicare: sed vocabit expertū vt ↄsulat ⁊ iudicet vtrū dictū architectoris veruꝫ sit: si aūt expertus sit: statim diiudicabit. Per oēm eūdem modū de auditore exꝑto sil'e est in moribus.

Officiū discipuli. — Cōditio auditorum. — Cōtra sophisticos. — Bonus auditor. — Eruditio quid est. — A — Eustratij obiectio. — R. — Scia moralis est curatiua aiarum. — B — Contra Eustratium. — Alia r̄nsio ad obiōnē. — C — Aspasius — Passiōes aīe sunt quatuor.

¶ Tractatus 5[us]. De determinatione felicitatis ſm opiniones diuerſas diuerſorum.

¶ Capl'm p[m]. De quo eſt intentio.

Determinatis aūt̄ his ꝯñs eſt dicere ꝙ diuerſi opinātes de felici[te] ſenſerunt ſm qḋ ipſa eſt ciuile bonū: ⁊ ſm qḋ ſummū bonum oīuꝫ opatoꝝ. Ad h̄ aūt reſumere opꝫ id qḋ ſupius eſt dcm̄. ſ. ꝙ oīs cognitio ⁊ oīs electio bonū aliqḋ deſiderat. Cogñē aūt dicimus: omne qḋ dirigit in ope hoīs. Et h̄ gn̄alr̄ eſt ꝙ̄ ars vel doctrina: q̄ꝛ ars factiuoꝝ pn̄[m] eſt: doctrina autē methodalis dirigit in ratiōe vie que ab illo eſt accepta. Uñ ars ⁊ doctrina nō ſūt directiua oīuꝫ: ſꝫ doctoꝝ ⁊ artificum: pp̄ qḋ cū hic velimus loq de felicitate: ſm ꝙ cadit in opiones diuerſoꝝ: nō poſſumus vti arte vl' doctrina: q̄ꝛ multi ducunt̄ cogñe: que nec ars nec doctrina eſt. Sic illi qui cogñem accipiūt a ꝓpa expiētia: ⁊ qñ differt cognitio: ſeqt̄ electio differēs: q̄ꝛ eligibilia per cogñeꝫ ꝓponunt̄: ſꝫ per appetitū vnū alteri preopt̄. Actus aūt ſiue opatio ad opionē nō referi: ⁊ ideo cū ſupius poſuerimus 4[or] / artē doctrinā / electionē / ⁊ actuꝫ: per que ꝓbauimus ꝙ oīs hō / bonū aliqḋ deſiderat: h̄ tñ querētes de felicitate: ſm qḋ eſt opinabiliū bonoꝝ / non indigemus niſi cogñe ⁊ electione: per h̄. n. ꝙ oīum cogñes practice ⁊ oīuꝫ electiones / bonū aliqḋ deſiderāt: oſtēdit̄ ꝙ felicitas ab oībus opinata eſt eſſe illud bonū qḋ ab oībus eſt deſideratuꝫ. Opꝫ igit̄ nos dicere ſm opiones diuerſoꝝ qd noīe ⁊ diffōne felicitatis: ⁊ ſubo ſiue ſuppoſito: ꝙ hic hō qḋ in ꝓhabitis diximus / ciuilē architectonicā deſideret: que oīuꝫ architecto[cāꝝ] precipua ⁊ vlt[a] eſt: ⁊ qūo illud bonū ſit ſūmū bonū oīum opatoꝝ. Nō. n. ſi qd ē dicam[9] diffōne / noīe / ⁊ ſubam ipi[9]: niſi dicamuꝫ qūo oīuꝫ opatorū ſit ſūmū bonū: nō declabimus ipm ſm pfectionē ſue ꝑtātis. Sūmuꝫ. n. bonū qd vlt[m] eſt per analogiā: ipm eſt rō ⁊ cā q̄re oīa bona ſunt: ⁊ oīum bonoꝝ vtus vtualr̄ eſt in ipo: ſic in duce exercit[9] vtualr̄ colligit̄ vtus cuiuſlibet eoꝝ qui ſunt in exercitu. Propter qḋ dicit Ariſ. in p̊ magnoꝝ moraliū: ꝙ felicitas bonū cōpo[m] eſt ex oīb[9] bonis que ſunt ſub ipa: dico aūt cōpo[m] nō collectiue: qḋ diſcrete ſingula ꝯtineat: nec integralr̄: ſed ꝙ eēntialr̄ ptes in ſe multas habeat ordinatas ad vnū. Sed ſic totū poteſtatiuū in quo vtualr̄ ꝑtātes oēs pticulariū vtutū ⁊ po[ꝝ] pficiūt opōnuꝫ. Omne. n. qḋ ex multis fluit cāliter ſe hñtibus ad ipm: q̄uis in eſſentia ſit ſimplex: in ſe tñ hꝫ oīum aūctuꝫ vtutes. Cā. n. p̊maria īfluit ſup ſcḋariā: ⁊ 2[a] cā habet a p[a]: ⁊ ꝙ eſt: ⁊ ꝙ cā eſt: ⁊ in h̄ modo vlt[m] bonū ſemp ſūmū eſt: ⁊ in hac cōpōne ſimplicitatē ſue ſube nō amittit: ſicut dr̄ in li[o] de cauſis. Sꝫ potius per talē cōpōnem efficit̄ indiuiſibile ſimplex: q̄ꝛ per talē cōpōneꝫ nō recedit ab vno p̊: ſed potius appropinquat vni p̊ bono. Nec aūt ipſa cōponētia ſunt in ipo: per ipſoꝝ diuerſitatē: ſed per analogiā ad vnū in quo ſaluant̄ vtualr̄ ⁊ excellēter ⁊ ſimplr̄. Hoc aūt olim a nob̄ in pn̄[o] iſtius ſcīe determinatum eſt. Dicamus ḡ reſumētes: qm̄ oīs cognitio ⁊ electio bonū aliqḋ deſiderat. Dicamus aūt terminādo qd eſt h̄ bonū per diffōnem ⁊ ſuppo[m] qḋ dicimus ciuilē architectonicā deſiderare que p̊nceps eſt ⁊ p̄ceptiua oīuꝫ: ⁊ qd eſt oīum opatoꝝ ſummum bonum.

Ariſt.
Felicitas qd ſit.

¶ Cap. 2[m]. In quo opinantes ꝯueniunt.

A

Conferentes aūt̄ oīum antiquoꝝ opiones: oēs iuenim[9] ꝯſentire in noīe fere valde paucis exceptis: qui iniqua de felicitate cogitauerūt. Uel ꝓpter diuerſitatē quā ex ꝯſuetudine hēbāt: in qua detēti a ꝯtēpt: de felicitate cogitare nō poterāt. Uel nō curabāt: vel forte de fine moraliū nō moralr̄ tractauerunt: felicitatē ponētes fructū alicui[9] boni: qḋ morib[9] hoīum nō eſt ꝯiūgibile: ſic Platonici vel etiā Iſiodeſte felicitatē ponētes poſt mortē: que in hac vita haberi nō pōt. Plato enim felicitatē ponit ꝯiūgi ⁊ cōpareꝫ ſtellā. Iſiodeſte aūt ꝯuerſationē iter deos hīe: ⁊ cum dys viuere. Et in diuinitatē trāſmutari ſūmā dixerūt eē felicit[ē]. In noīe tñ ꝯuenerūt: q̄ꝛ ſummū bonū dixerūt eē felicitatē: ⁊ cum opiones oīum in duas vias diuidant̄. ſ. ſm qḋ videt̄ plib[9]: ⁊ ſm qḋ videt̄ excellētib[9] ⁊ ſapiētib[9] vtriq; in noīe ꝯuenerūt. Et h[9] cā eſt: q̄ꝛ felicitas duas hꝫ itētiones. Unā qdem: q̄ꝛ ſūmū bonū eſt. Scḋam aūt inquātū referī ad opōnē: q̄ꝛ. ſ. oēm opōnem expeditā ⁊ pfectā ad nutuꝫ facit: ⁊ inq̄ntuꝫ ſūmū bonū eſt: oīum bonoꝝ eſt ratio ⁊ cā. Inq̄ntū aūt opōnē facit expeditā / ab oībus deſiderat̄ ⁊ querit̄. Oēs. n. ad votū ⁊ nutuꝫ viuere querūt: ⁊ pp̄ illud agūt qcqd agūt: ⁊ cum dicūt hec eēntialia eē felicitati / oēs in noīe ꝯueniunt: q̄ꝛ nomē nihil aliud eſt: niſi īplicita diffinitio. Et diffinitio eſt noīs p̄ ſingula explicatio: ⁊ ideo ab ipa veritate coacti in noīe ꝯuenerūt. Conueniūt aūt ⁊ in aliquā noīs diffōneꝫ: bñ. n. viuere dicūt eſſe idē ei qḋ eſt ad votū ⁊ nutuꝫ viuere. Cum aūt viuere ſit aīe act[9]: ⁊ aīe act[9] non ſit pfect[9] niſi per po[ēz] determinet̄: ſic in ꝓhabitis determinauimus. Ideo dicūt ꝙ bñ viuere ⁊ bñ opari ſint idē quātū ad felicitatē. Ut. n. logice loquamur: nihil eſt in gn̄e qḋ nō ſit in aliqua ſpēruꝫ: ⁊ ſm huc modū nihil ꝯuenit aīe: niſi qḋ ꝯuenit ſm aliq̄ꝫ po[ēz]. Bñ igit̄ viuere qḋ ē aīe act[9] / ad opōnes po[ꝝ] aīe refert̄: Propter qḋ dicit Ariſ. in magnoꝝ moraliū li[o] p̊. ꝙ viuē qdē aīe eſt act[9]: bñ aūt viuere vtutis aīe: ſic in oīb[9] alys. Cithariſte. n. citharizare eſt: bñ autē citharizare virtutis artis eſt citharifte. Ita ⁊ hi oēs opionem acceperunt: ꝙ ſicut bonū ſūmuꝫ felicitatē dixerūt: ita felicitatis diffōnē ſm aliquē: ſꝫ obſcure moduꝫ pceperūt. Felicē. n. dixerūt bñ viuētē ſm aīam: ⁊ bñ opantē ſm po[ēz]: bñ aūt viuētē dixerunt bonū ſiue felicē. Et hec vr̄ fuiſſe opinio Tully dicētis in hortēſio dialogo: ꝙ btūs eſt cui oīa optata ſuccedūt. Noīe igit̄ qdē fere a plib[9] ꝯfeſſum eſt tanq̄ꝫ h̄ ex pn̄[o] ſit ſuppo[m] qd noīe ſit ſummū bonū. Felicitatē enim ⁊ multi ⁊ excellētes dicūt ſūmū bonuꝫ eē: pp̄ h̄ ꝙ felicitatē ſupponūt eſſe ſummū bonū ⁊ oīum bonoꝝ cām. Et cū nihil bñ itelligat̄ per nomē maxime qḋ eſt habit[9] vel vtus: cuius tota ⁊ ſubalis diffinitio eſt ad actū ⁊ opōneꝫ: niſi etiā videat̄ ꝓpa opatio ipius: ideo multi ⁊ excellentes ꝯcorditer dicūt: ⁊ bñ viuere ⁊ bñ opari idē eſſe cuiq; qḋ felicē eē. Multi aūt dicūt plebei: qui ex ſuba inducti paruꝫ vtētes rōne dicūt h̄ qḋ dicūt. Excellētes aūt dicimus q̄s cariētes dicūt qḋ ſonat gratioſos: qui aliqua grā preſulgēt rōnis: qui rōni adherētes ſenſui: aliqd melius q̄ꝫ ſenſui apparet: ſummū bonū eſſe dixerūt. Lꝫ. n. hō ſit aīal p̄ nām: tñ aīalitas nō facit hoīeꝫ vt hō eſt: ſꝫ rōnabilitas. Et ideo cū aīal ſenſibile ſit: bonū hoīs vlt[m] nō pōt eſſe in ſenſu ſed in rōne: qḋ excellētes ꝯſiderauerūt. In hoc tamen conuenerūt cum plebeis ꝙ ſummū bonum felicitatem eſſe arbitrati ſunt: ⁊ ꝙ hanc in actu bene viuendi eſſe ſuppoſuerunt.

Iſiodeſte.
Opio Platonis.
Felicitas hꝫ duas itēnōes
Nomē qd.
Ariſto.
B
Tullius in hortenſio.

¶ Cap. 3[m]. De diūa opinionum circa felicitatem.

A

De ſubiecto aūt felicitatis ſiue ſuppoſito quid ſit in numero / ⁊ ſpecie ⁊ genere. Altercant̄ multi plebei cū ſapiētibus: q̄s cariētes ⁊ excellētes diximus: q̄ꝛ nō ſilr̄ ⁊ ſm vnam rōneꝫ multi qui dicunt̄ plebei tradiderūt de h̄: ⁊ cū h̄ ſapiētibus ⁊ excellētibus: eo ꝙ plebei ex ſenſu: ſapiētes aūt ex rōne procedunt.

dunt. Plebei enim ꝓpterea que apparēt in sensu:bona admissum aptoꝝ siue aptam delectationē ferētiū ⁊ manifestoꝝ:ita.s.ꝙ in veritate rei se habeāt:sic apparet in sensu felicitatē esse dixerūt:⁊ illi vt in pluribꝰ diuisi sunt. Quidā.n. voluptatē esse dixerūt:qdam aūt diuitias:alij aūt honorez. Huiꝰ aūt diuersitatū cā est:q2 felicitas que expetit in duplici lectione:opz ꝙ expetat:aut.n. vt summum bonuz qđ in omni mouet bono:⁊ h̄ cōpetit ei s̄m subam:⁊ s̄m effectum expetit:quo humanā expeditā faciat opōnē. Scđm vtrūqz.n.modū felicē dicimus cui ad votuz optata succedunt. Si aūt opatio impedita sit:aut ex pte intrinseci in ipso opante ipedit:aut ex pte deficiētis extrinseci:⁊ si itrinsecus impedit:nō pōt ipediri nisi ex ɔ̄rio habitu ligāte poᵃˢ opantis:vl' ex impfectione habitus poᵃˢ nō pficiēns ad actum:⁊ vtroqz istoꝝ modoꝝ nā operātis tristat ⁊ ɔstringit:⁊ ɔstricta ab ope retardatur. Perfecta autē ⁊ remoto habitu disligat ⁊ dilatat ⁊ distēdit. Dicit autē Aspasius ꝙ voluptas nihil aliud est nisi nāe diffusio ⁊ effusio sup actum ⁊ opationez ex ppo ⁊ cōnāli habitu:⁊ hac rōne moti voluptatē summuz bonū dixerūt. Si aūt ab exteriorib' expetit homo ad opationes:nō pōt esse nisi altero duoꝝ modoꝝ.s.ab his que organice deseruiūt:aut ab his que subtine. Nihil aūt nāliter deseruiēdo organice:oēs expedit opationes ad nutū: nisi diuine que vlr sufficiētā repromittūt:⁊ oium fortunarum incōtradicibiles sunt fideiussores:⁊ ideo diuine opionē acceperunt:ꝙ eēnt summū bonū:qđ facit esse felicē. ¶ Si aūt expedit a subis ad opationē:tūc est sic modius milij qui facit sonuz:quē granoꝝ qđlibet facere nō pōt:⁊ sicut tract' nauis quē nullus singuloꝝ mouere potest:sed oib' relatis ad tractū p̄mi trahētis pficit:⁊ sicut in duce exercit' est victoria que ab omni v̄tute suboꝝ cōplet:sicut reges ⁊ potētes expeditā hn̄t opationez:eo ꝙ oēs subti ad volūtatē deseruiūt:⁊ tales dixerūt honores esse summū bonū/honorē/graduz dignitatis/⁊ plationis appellātes:eo ꝙ honor p̄miuz v̄tutis est:gradus aūt dignitatis:sic dicit Tullius:v̄tuosis pro p̄mio v̄tutes olim attribuebant. Nec pōt aliqs cogitare 4ᵐ qđ ad oēs expediat opationes. Aliter.n.expediēs in exteriorib':vel expedit:relata inferioꝝ ptāte ad supiorez vel organice. Intrinsecis aūt expediēs est laxans poᵃᵐ ⁊ opationem. In aptis ḡ summū bonū querētes:aut voluptatē:aut diuitias:aut honorez posuerūt. Et si alij alr dixerūt:nō est curādum:q2 paruam rōnez dicti sui habuerūt:vel forte nullā. Voluntas.n.aliqñ etiā nulla rōne eligit ⁊ opat:ratione inquā:que aliqua v̄itatis regula gubernet. Scđm pticularez aūt appetitum:quo aliqs desiderat expediri ad opationes quasdā/nil phibet:qn idez a se in felicitatis appetitu discordet:s̄m qđ a diuersis suis sentit ipediri opationes:⁊ sic egrotās a votis ipedit':sanitatē reputat felicitatez. Mēdicās.n.qui di.q.manu dicens ppriā inopiam:cum manū expēdit ad quelibet/felicitatez dicit esse diuitias:nō qdem s̄m qđ fideiussores sunt oium organice ad virtutē deseruiētiū:sed s̄m qđ sunt supplemēta necessitatis. Qui aūt soli cōscij sunt ignorantie:⁊ ex h̄ ab opationibus itellect' impediunt:oēs qui magnū aliquid ⁊ admirabile:qđ sup facultatez cognitionis eoꝝ eē dicūt:tanqꝫ felicē ⁊ beatuz admirant. Ergo colligamus dicta eoꝝ que in aptis ⁊ sensibilib':felicitatē esse posuerūt:dicimus ꝙ de felicitate que est s̄m subm altercant: ⁊ nō silr multi plebei sapiētibus qui rōnez sequent tradiderūt de subto felicitatis. Plebei qdez enim aliqd de numero aptoꝝ in sensu ⁊ de numero manifestorū in ppꝛietatib' sensibilibus dixerūt esse felicitatē: vtputa voluptatez:diuitias aut honorem. Alij aūt aliter dixerūt in sensibilib' opinionē accipiētes de qbus nō est curāduz: q2 parua rōne inducti sunt. In pticularibus aūt appetitibus:idē frequēter a se dissentit in positione felicitatis: s̄m ꝙ a diuersis suas sentit ipediri oppōnes:⁊ sic egrotans:sanitatē dicit esse felicitatē:mendicās aūt diuitias: cōscij sibiipsi ignorātie:eos qui magnuz aliquid ⁊ super omnes ipsos dicunt:admirantur.

De felicitate quare opināttes diuersificati sunt.

Q2 voluptas sit felicitas.

Aspasius

Q2 diuitie sunt felicitas.

Q2 honores sunt felicitas.

Tull.

¶ Caplm 4ᵐ. De his qui felicitatem dixerunt omnium bonorum causam.

INter excellētes aūt de qbus superius diximꝰ: quos greci cariētes vocāt:qdaz existimauerunt ꝙ summū bonū qđ est felicitas quoddā bonum est diuinū ⁊ separatū:qđ est p̄ter hec bona sensibilia:que in multitudine existūt. Alij qdaz ⁊ separatū ab eis ꝙ s̄m seipm ⁊ s̄m suiipsius subaz bonuz est:⁊ pura bonitas:a nullo sue bonitatis habens causam:⁊ qđ oib' bonis formalis cā est sue bonitatis:ex quo sicut ex quodā sigillo pcedūt oia que participatiōe bonitatis sunt informata. ¶ Hoc eiz necesse fuit dicere Stoicis:qui dixerūt ꝙ nihil est bonuz nisi v̄tus:⁊ ꝙ v̄tus nec assuescibile nec discibile siue scibile bonuz est:sꝫ dei donuz qđ a bonitate diuina hoibus imprimit:vt dijs similes efficiant:qđ lꝫ Socrates dixerit ⁊ ante eum Pythagoras:qui ad numeros oia moralia induxit:tn̄ post ambos illos veniēs Plato hoc dictū articulauit ⁊ distinxit.d.p̄ᵐ ideam esse bonoꝝ siue formaz ad quā oia que participatiōe bona sunt sigillātur ⁊ formant:⁊ felicitas vniuscuiusqꝫ eoꝝ est:si ad cōparez formā referant:hāc tn̄ formā ante rem esse dixerūt p̄habentē simplr:⁊ nāliter omne qđ formatū est ad ipm:sicut lignū qđ est paradigma calcioꝝ p̄habet:⁊ simplr sine cōpōne corꝫ oēs habet formas calcioꝝ formatoꝝ ad ipm:⁊ sicut sigilluz p̄habet oēs formas sigillatoꝝ:p̄habet.n.formali ⁊ optima:⁊ nō s̄m effectuz. Idea aūt hec siue forma duo in se habet.s.respectū ad cām ⁊ respectū ad effectuz quē format:⁊ s̄m respectuz ad cām qui est p̄mus methonomastice artis est oia reducēs ad effectuz. Scđm respectum aūt quem habet ad formata:ifusus est motib' stellaꝝ ⁊ orbibus ⁊ figuris ⁊ radiationib' ⁊ in pliationib' electoꝝ ⁊ seminib' gn̄abiliuz que formātur. Sicut enim articulat ⁊ determinat vt iformet gn̄ata quā implexionē causaruz:ex p̄ᵃ causa vsqꝫ ad vltimū effectū per oia media articulatiua ⁊ determinatiua/antiq facile vocauerūt:et poᵃᵐ que gn̄ato adheret ad successiue felicitatis:ex huiꝰ cāruz determinatiōe vocauerūt enfortuniū. Impotētiā aūt oppositā infortuniū appellauerūt:propter qđ etiaz multi fortunam felicitatē esse dixerūt. Omnes autē alij sensibilia nō sequētes in idem ɔsenserant. Patet igit ꝙ qdā existimauerūt p̄ter multa bona que sensibilia sunt: aliud aliqd esse s̄m seip̄m bonū:existēs qdez oibus causa essendi bonuz. De opinionib' diuersoꝝ hec dicta sufficiāt:ga oēs opiniones que de hac mā cum parua rōne vel nulla dicte sunt pscrutari inutile est:cum diuersitas opinionuz ad vtilitatis ɔferat sciētie vel arti:ad opationum aūt nihil ɔfert. Cum aūt sicut p̄diximus in antehabitis:hec sciētia supficialis sit sufficiēs est in hac mā opiniones ponere:que supficietenus apparēt vel existimari pñt/aliquā hic v̄isilitudinis rōne. Cum.n.opionū collectio aliqd deseruiat scie/nihil deseruit electiōi:sꝫ forte impedit. Ex hoc enim ꝙ diuersoꝝ opiniones recitāur nescit qd eligat:nisi opinio valde verisilibus rationib' adiuuet:⁊ ideo oēs quidē pscrutari opiniones inane fortasse est. Fortasse autē dicimus:quia si ɔferat electioni. Sufficiēs autez est eas maxime ponere que supficiete

Stoici

Socrates. Pythagoras Plato

Idea hꝫ in se duo.

nus apparet: vel existimant aliquaz habere rõnem: per quam verisiliter ostēdat quid sit eligibile.

¶ Cap.5m. De via qua circa istas opiones est disputādū.

A

Quamuis aūt in oībus scibilib⁹ verū sit: q rōnes ex qb⁹ a principijs ad pncipiata pceditur: differāt ab illis rōnib⁹ qbus a pncipiatis pcedit ad pnm: tn̄ in hac scia pcipue est h aduertēdū. Dūa autez existit in duob⁹. Primuz qdē est q rōnes que a principijs ꝛ causis ad pncipiata ꝛ cāta cogscēdo deducūt: sunt ex priorib⁹ fm nām sumpte ꝛ simpli: ꝛ per viaz resolōnis sunt accepte: ꝛ demrant ppter qd. Et ideo p loco certaz faciūt sciam omni necessitati subnixaz. Rōnes aūt que fiūt eꝫ ad pnm manifestāda: sunt ex priorib⁹ quo ad nos in sensu ꝛ ex cōpositis ꝛ nō demrant nisi qa: nec accipiūtur per viam resolōnis: sed cōpōnis: ppter qd nō faciūt sciam que stet oīno: qꝛ post demrōnez qa: adhuc querit de cā ppter qd. Propter qd ꝛ Plato dubitauit in agonisticis qd meli⁹ eēt in his qui currūt ꝛ pugnāt in stadio: q a pncipijs stadioꝝ vel spatioꝝ cursum vel pugnā inciperēt: ꝛ sic ad finē tenderēt: vel a terminis: ꝛ sic ad pnm venirent. In termino.n. sedens athlothetha dicebatur: qui adolescētib⁹ in stadio currētib⁹ ꝛ pugnātib⁹ brauiū ostēdebat ꝛ vincētibus dabat: ꝛ ostēsione braui currētes ꝛ pugnātes puocabat: vt omnia trāscēdo cito venirēt ad brauiū. Si aūt icipiēdū eēt a pnº vbi sedit athlothetha: brauiū vt videret nec in ꝯtinua ꝯtēplatiōe eēt currētis ꝛ pugnātis: ꝛ h posset retardare cursum vel pugnaz: qnuis forte nāli⁹ esset ab athlothetha currere qꝫ ad ipm: qꝛ viē indiciū ꝛ rōnem dat athlothetha. Silr est in morib⁹ in qbus sic brauiū est felicitas: via aūt vtutū exercitiū ꝛ opationes ex qb⁹ inducit vtus: cursus sunt pnm: ꝛ ideo qnuis nālius eēt a felicitate incipe tractatū: ꝛ ex ipo puenire ad determinationē vtutū: ꝛ tādē ad opationē determinationē facere ꝛ delectationē: tn̄ qꝛ brauiuz ostēsum multū puocat: nobis vtilius est ab exercitio opationum incipe: ꝛ sic vtutes adipisci: ꝛ adeptione vtutū pfectā felicitatē acqrere. Prima.n. via magis deseruiret ꝯtēplationi moraliū bonoꝝ. Finis aūt in morib⁹ pnm est mot⁹ mouēs ex seipo: ꝛ ideo 2ª via melior est ad h q aliqs efficiat bonus. Si aūt aliqs vellet demrare ppter qd hō īter alia felicitat aīalia: opꝫ incipe a pncipijs: qualiter.s. aīa hōis est imago dei ꝛ instrm itelligētie: ꝛ per hāc nāꝫ felicitatē habet sūmo bono silem: sic Plato pcessit in dictis suis. Et ideo nō lateat nos in hac sciētia: qm differūt rōnes que a pncipijs deducte sunt ad pnm: a rōnib⁹ que a pncipijs deducūt ad pnº. Vn̄ aūt ꝛ Plato dubitauit h ꝛ quesiuit vtrū a pncipijs ad pncipiata: vel a pncipiatis ad pnº eēt vna ꝛ eadē via: quēadmodū in stadijs vna et eadē via est in suba spatij ab athlothetha: qui in pnº conducti stadij sedet ad terminū cursus: vel eꝫ. Platoni.n. videbat q vna eēt via terminis ꝛ habitudine differēs: ꝛ ideo vtroqꝫ mō equalr posset pcedi. Ex dictis aūt colligit q incipiēdū est a cognitis. Cognita aūt duplr sunt: quedā.n. nob sunt cognita que ppinqua sunt sensui: qdā simplr cognita sunt sic pnº ꝛ cause qb⁹ demrat pncipiatū ꝛ causatū. Et qcqd sit in alijs sciētijs: in ista scia forte meli⁹ est ꝛ vtilius incipe a nob cognitis. Si.n. finē ꝯsideremus: pro certo finis est pnm. Quātuꝫ.n. ad ea que speculationis sunt in hac scia: necesse est esse finē pnm: eo q ea que ad finē sunt speculari non pōt nisi ex finis rōne. Cuius exm dat Eustratius in speculatiōe domus: in qua qui edificare vult: domus cōpōnez ꝛ figuraz ꝯsiderat: ꝛ per rōnez domus venit ad speculationē tecti: ꝛ per figurā tecti: ꝯsiderat qualr ponant parietes. Totā vo altitudinē ꝯsiderat ex dispōne fundamēti qd tātaz altitudinem possit ꝯtinē: vn̄ speculatio finis prior est ꝛ totius speculationis pnm: sine quo nihil alioꝝ posset speculari. In opōne aūt que pcipue attēdit in arte ꝛ morib⁹: eꝫ pcedit. A positiōe.n. fundamēti venit ad erectionē parietū: ꝛ sic pportionatuꝫ tectū supponit: ꝛ per h finis edificij attingit qui est domus pfectio: ꝛ in hac via finis causa est oīuꝫ eoꝝ que sunt ad finē. Et h est qd cōiter dr: q finis est pnm in itētione ꝛ vlt̄m in executiōe. Et ideo dicit Plato q solus finis īter cās est pnm ꝛ cā. Primū qdez fm rōnē: qa oīa dirigūtur ad ipm. Cā aūt fm esse fm qd vnicuiqꝫ adducit vltīm sue pfectionis. Quia tn̄ speculatio est ante opationum ꝛ qdāmodo cā eius: sic necessitās ꝛ īformās ꝛ dirigēs eaz: ideo finis simpr dr eē pnm: sic oēm ordinās decursuz eorum que ordinata sunt ad ipm: sic ꝛ athlothetha in agonistis ꝛ cursib⁹: pnm est totius cursus ꝛ agonis: sicut ordinās ꝛ disponēs. Terminus aūt est vn̄ agoniste vl cursores cursum incipiūt athlothetha: qnuis interiacēs spatiū vnū sit subo penes terminos differēs: sic ascēsus ꝛ descēsus in scala: talis.n. spatij signatio est inter pnm et principiatuꝫ in moralib⁹: qꝛ felicitas ꝛ vtus pnm sunt oīum nostraruꝫ opationū ꝛ cā: ꝛ tn̄ nō acqrit felicitas ꝛ vtus nisi per opationes: et he nob notiores sunt. Quia nos sumus dn̄i eaꝝ ꝛ a nobis pcedūt ꝛ fiūt: ppter qd opꝫ in opatione ꝯsuetudinibus bn̄ duci ꝛ assuefieri circa bona ꝛ iusta: ꝛ vlr circa oīa ciuilia cum qui auditurus est de morib⁹ disceteꝫ sufficiēter: eo.s. auditu quē in antehabitis determinauimus. Ex ꝯsuetudine.n. amabilis fit opatio virtutis ꝛ amore: facile audit ꝛ acqescit. Si aūt assuetus non fit: abominabit ea que audit ꝛ ꝯdicet. Propter qd etiaꝫ dicit Sapiēs: q nō recipit stulr vba prudētie: nisi ea dixeris que versant in corde suo. Talis aūt pcessus ex cātis ad cās est pnm cognis qa est: ꝛ nō ppter quid est.

Plato — Plato — Plato — B — C — Cognita sunt duplicia. — Eustrati⁹ — Plato — D Auditor etc.

¶ Cap.6m. Qr magnus in hac via in moribus est pfect⁹.

Ex tali tn̄ pcessu: maximus est in moribus pfect⁹. Qui eniꝫ assuescit in opationib⁹: ex assuetudine in nām quādam ponit. Propter qd vtutes vt vere mo bn̄tes efficiuntur amabiles: ꝛ talis si ꝯsuetudo pfecta sit, iam habet in se opationū pnº: que sunt vtutes. Et si ꝯsuetudo pfecta nō fit: tn̄ qꝛ iam dispositus est: libenter audit ꝛ facile suscipit ab alio vtutū doctrinā: que pnm est opationū. Et sic talis vel habet vel suscipit vtriqꝫ pnº facilr. Ponit.n. in alo pfectū in vtute: ꝛ doctrinā eius: indignans sibi ꝛ irascēs: q nō silr illi pfectus est. Si autez nec per se habꝫ pnm nec aliū in alo ponit a quo suscipiat: inutilis est ad honestam ꝯuersationē: qꝛ nihil humanoꝝ vnqꝫ pficiet: vnde dicit Ari. Cui aūt neutrū existit hoꝝ: audiat qd Hesiodi: hoc est bona carmina: iste qdez optimus est: qui ex se habet pnm. Bonus aūt ꝛ ille rursus est qui dicēti obediat: qui autez nec ipsemet intelligit neqꝫ aliū audiēs in alo ponit: hic prorsus inutilis est vir. Animū vo vocat Homerus: qd greci Thimo.i. iram vocāt: fm qd aīus ab impetu aīositatis dicit: ꝛ nō ab aīa: sicut etiam Arist. dicit in 3º de anima. q in rōnali volūtas fit: In sensibili autem desiderium ꝛ animus: animū vocās irascibilem partem anime.

Aristo. — Hesiodus — Homerus — Arist.

¶ Cap.7m. De disputatione ꝯtra opiones dictas. Primo ꝯtra eam: que voluptatem dicit esse summū bonum.

A

Multa quidez a me in antehabitis de doctri moraliuꝫ ꝛ auditore: et modo procedēdi dicere oportuit: eo q hec sciētia leges opponentiū ꝛ rñdentiū ꝛ argumētationū in logicis determinatas seruare nō pōt: ꝛ ideo hic spālem doctrinam hoꝝ

fieri

fieri oportuit qua iam pfecta:quantū sufficit ad ppositū: vn discessimus redeamus. Primū gº in quo oēs opiniones supius inducte ɔcordāt:in h ꝙ querētes felicitatem tanꝗ̄ bonū humanū:nō irrōnabilr mouebanť qui existimauerūt ꝙ bonū humanū ⁊ felicitas est aliqd de numero eoꝝ circa que est humana vita. Hoc autē est illud ad qd artes oēs ⁊ artificiata:⁊ gñalr opiones humane referunť. Differūt tñ in h multi ab excellētib⁹:ꝙ multi qui plebei sunt ⁊ populares sunt grauissimi. Grauesqdē ꝙ a sensibilib⁹ bonis intellm nō eleuāt:sed voluptate carnali detēti:circa sensibilia tñ ɔuersanť proni in terrena ad modū pecudū ꝓspiciētes:qd ɔtra nāȝ hois est teste Ouidio qui dicit. Os homini sublime dedit:celūꝗ videre Jussit:⁊ erectos ad sydera tollere vult⁹. Grauiores aūt sunt qui a nulla vtute purgāť: vl purgatoria vl purgati animi intellm depurāt:vt vera bona valeāt ɔtēplari. Grauissimi autē in h ꝙ ita delectatione illecti sunt:ꝙ etiā per exprobratione euelli nō possunt. Exprobrabile enim est ꝙ de multis sunt:exprobrabilius ꝙ grauissimi: exprobrabilissimū aūt ꝙ turpia diligūt ⁊ psequunť. Di ergo sunt qui voluptatē/bonum humanū esse dixerūt:⁊ ideo etiā illecti voluptate: vitaȝ diligūt ⁊ psequunť illecebrosam ⁊ voluptuosam:oēs opiones suas ad voluptatem referentes. De ista gº positione loquētes redeamus vnde discessimus:vt in antehabitis pro suppositiōe vtamur. Bonuȝ.n.⁊ felicitatem nō irrōnabilr videnť. Hi ex his rebus:que huius vite sunt ⁊ ɔuersatione humana acgri priē estimare. Moralia enim sic ante diximus post estimationē quātuȝ syllo accipiunť. Hac aūt estimatione ducti:multi qdem ⁊ grauissimi voluptatē bonuȝ humanū esse dixerūt:ideo ⁊ vitā diligūt voluptuosam. Est autē hec positio phoꝝ qui epicurei dnr:qui ola ad mãe spēm retulerūt:alie aūt opiones fuerūt alioꝝ. Inter oēs eis vitas hoium tūc maxime excellētes fuerūt ⁊ sequaces habuerūt:qz nō sine rōne dixerunt ꝙ dixerūt. Has aūt dicimus excellētes:nō qz excellēs bonum humanuȝ oēs attigerint:sȝ qz excellēti modo:h est per rōnē dixerūt qd dixerūt:hȝ triū vitaȝ ea est vna que antedicta est:quam pp h qd vitāda est:nōīe ꝓpo h nō repetimus. Scda aūt est ciuilis:⁊ 3ª ɔtēplatiua. Triplicis autem hoīe cā est:ꝙ pn⁹ quo hō ꝓgredit ad opationes humanas:intellis actiuus ⁊ operatiuus siue practicus est:quo est ola facere: eo ꝙ nulli mãe in niio vel gñe vel specie ɔiūgit:cuȝ ipse sit act⁹. Separatū aūt ab oib⁹:ola pōt facere si actiuū est:⁊ ola pōt fieri si passiuū est. Practicus aūt itellsnō nisi trib⁹modis pn⁹ eē pōt humanaꝝ opationuȝ.Latē fm sui puritatē:aut fm sui ad sensus reflexionē:aut fm cōparationē vnius ad alteꝝ:fm qd hō filii soli viuit per intellm:sȝ vt ciuiū opa sua refert ad ciuilitatē. Et ꝗdē modo opa pficit ɔtēplatiōis:2° vo voluptatis:⁊ 3° ciuilitatis. ¶ Adhuc bonū humanū qd quaerit vel est vnius hois in se vel vni⁹ in cōparatiōe ad alterū:⁊ qd est vnius in se:aut fm sensum:aut fm intellm est. Et in sensibili qdem h est voluptas:intellectuali autē bonū ɔtēplatiuū:in cōparatione vnius ad alteꝝ bonuȝ est ciuile. Quis triū sectaꝝ vna epicuri.s. voluptateȝ: dicat esse sūmū bonū:⁊ pipathetticus delectationē:in cōtēplatione admirabiliū puroꝝ ⁊ firmoꝝ ponat eē summū bonū:tñ distinctio sectaꝝ nō facit distinctionē vitaruȝ humanaꝝ:vita humana.n.ad alios ꝗ̄ ad phos extēdit. Multi.n.⁊ plebei aliqd bonum obtinere nitunť:ad qd sine omni phia suas referūt actiōes. Accidit gº epicuro voluptatē summuȝ bonū dicere:ex eo ꝙ ola entiū p⁹ pn⁹ mãlia esse posuit:⁊ ideo finis qui pn⁹ est fm epicurū in mã sensibili ɔsiderať. Silr aūt stoico accidit bonum ciuile ponere:ex h ꝙ pn⁹ posuit formalia in rōne ⁊ nō in mã existia. Per eūdē mo⁹ accidit pipathe⁹ ɔtēplatiuū bonū ponere:qz pipathe⁹ arte resolonis vtebantur qua antiq carebāt:sic dicit Ari. Uidebāt gº sensibilia ⁊ rōnabilia ad itellectualia reduci. Hoc aūt supposito h solus dicimus ɔueniēter opinionē inductā:ꝙ multoꝝ est ⁊ oīno bestialiū:qui for⁹ bestialitatis fm alam induerūt:⁊ sic ols po⁹ opať per for⁹ que in ipa est:ita de cetero opationes nō hñt nisi ad for⁹ bestiaꝝ:⁊ ideo videnť isti pecudūȝ vitā eligere:⁊ per se electiones pecudū facere:qd exprobrabile est ꝗ̄ si pecudes eēnt p nām. Propter qd Homerus dicit de talib⁹:ꝙ in eis est grauis labor cultura:in quo cultor plus laboris ponit ꝗ̄ inueniat vtilitatis. Tres gº sic dictū est vite sunt maxime excellētes.s. que nunc pauloante dicta est:⁊ ea que ciuilis est:⁊ 3ª que ɔtēplatiua ē:⁊ multi qdē oīno bestiales facti videnť eē pecudus vitā eligētes. Tales aūt potius ex seipis vsurpat sui dicti rōnem:ꝗ̄ accipiant rōnem ab ipsa re. Uidetur eis eos qui in dignitatib⁹ sunt ɔstituti:a vulgo felices appellari:⁊ in loco feliciū sunt:eo ꝙ rerū ciuiliū gerēdaȝ sūma potestas apud eos:putāt ꝙ vita illoꝝ felicitas sit. Uident autē ꝙ voluptatibus subiacēt:⁊ tales ɔcupiscētys subiacētes sibi assuescunt ministros:⁊ fere oēs filia patiunť:sicut Sardanapalus de quo in psarū hystorys scripta sunt h vba. Sardanapalus rex Lirnio ⁊ Semirame ꝓcreatus cōtinuam in vino habuit habitationem manēs intus in palatys:arma qdeȝ nunꝗ̄ attigit:nec ad venationē exiuit queādmodū antiq reges:vnxit aūt faciem ⁊ oculos subpinxit:cum ɔcubinis de pulchritudine ⁊ ornatus cōpone decertans:oīno muliebri ɔsuetudine vtēs. Jste interfect⁹ est a Persarū cui⁹ sepulchro gulosi ⁊ adulatores scripserūt pro Epytetho. Hic tāta habeo ꝗ̄ta comedebā ⁊ bibebā. Tñ Persius dicit:ꝙ duo fuerūt Sardanapali:vnus bon⁹ ⁊ alter malus. Bonus qdeȝ vno die ad fortificationē regni:tres fundauit ciuitates.s. Anakindatayi Tarum et Acbararym. Alter vo malus in sepulchro scriptū habuit/comede/bibe/epulare. Nulla enim tam digna sunt in vita:sicut digitoꝝ detētione facere bolos. Jlle aūt malus multos habuit imitatores:quoꝝ vnus statuaȝ fecit in sepulchro suo cō ser tas manus sup caput hñtes:in qua scriptū erat h ꝓuerbiuȝ. Sone stas o/qui iaces defunctus. Tyro ꝓfundior: Kynino dulcior:⁊ Sardanapalo delicatior ꝓfundar⁹ depaupatus:delitys destituť iacet h fabulamētū poetaruȝ. Dicūt ꝙ Tythonus senectute vltima deposita:merito ꝓfundi cordis a deis in cycadam mutatus est. Kynius aūt nepos fuit Sarcyabis regis Cyproꝝ:qui diuitys excellebat. Sardanapalus aūt assyrioꝝ rex in luxuria ⁊ delitys viuens dissolute ꝓpriuȝ principatū:nunꝗ̄ etiaȝ a familiarib⁹ visus:nisi ab eunuchis ⁊ puellis. Jsti ergo adipiscunť rōnem:qz multi eoruȝ qui in ptāte sunt ɔstituti similia patiunť Sardanapalo.

¶ Caplm 8m. Contra eos qui honorem ciuilis vite finem esse posuerunt.

Qui autem in opatinis excellētes sic ne carietes fuerūt aliqd vltra sensum aduertētes:finem humane vite dixerūt esse honorem. Ciuilis.n. vite fere honor est finis. Fere autē dico:qz cum finis vite duo habeat.s.q per se ⁊ ꝓpter se appetit:honor qdeȝ per se appetiť:sed nō ꝓpter se:ꝓpter se aūt appetitur que nō per accidēs:sed ex sui naturali ⁊ eēntiali bonitate mouet appetitū. Nec est credēdū ꝙ aliqs nunꝗ̄ inclinationē vel assuerectionē ꝓmiū vrutis eē crediderit: sȝ poti⁹ honoreȝ dixerūt eē dignitatē plationis. Dignita

Ouidius

B Epicureorū opinio.

Intellus practicus qdo est ꝓceptum.

C

Accidit Epicuro voluptatē dicere sum mum bonuȝ.

De Sardanapalo.

tes enim antiquus vtuosis pro pmio vtutis ꝯcedebãtur. Dicit aũt Cõmẽ. ꝙ honor hic dr glia. Gloria aũt est late placẽs pconiuz: vt dicit Tullius. Quã gliam multi etiaz priti vite peligerũt: sic Achilles: vt dicit Homerus: prehonorauit ad breui mori ꝙ̃ in lõguz sine glia viuẽ. Aliq etiã vtutẽ tanꝙ̃ bonũ alijs phonorauerũt: ⁊ dat exẽpluz de Socrate: qui in vtute ⁊ sapiẽtia viuẽs qui morte ppo suit tpali salutí quaz ex iniusta vindicta ꝯsequi poterat. Dicimus ḡ ꝙ hꝰ honorẽ vel vtutẽ summũ bonũ esse po suerũt: videt̃ aũt honor magis supficietenꝰ eẽ bonũ qd daz: eo ꝙ querit̃ tanꝙ̃ sũmũ bonũ humane vite. Supficietenus aũt dico qd extrinsecus est ex opantez: q̃uis sit directiuũ ⁊ pcedẽs ad ipm. Videt̃ .n. honor magis eẽ in honorãtibus ꝙ̃ in honorato. Siue aũt honor dicat̃ collatio dignitatis siue exhibitio reuerẽtie semp est pcedens ab honorãte in honoratũ. Bonuz aũt humanũ qd vltimum ⁊ pfectio humane vite est: pprium qdẽ est ⁊ nõ extraneum cuius est bonũ. Alienuz .n. vt olim diximꝰ nõ est pfectio alieni. Alia ratio est ẽt: qꝛ bonũ vniuscuiusqꝫ tale est qd diuinamus ꝯiecturãdo quid difficulter auferibile. Honor aũt facillime aufert̃: eo ꝙ in alio est: q si vult tribuit: ⁊ si nõ vult nõ tribuit: honor igit̃ hoĩs inq̃ntũ hõ nõ est. Qd aũt diximus diuinamꝰ nemo miret̃: in hac .n. scia sic ex pbabilis pz: diuinãdo ⁊ ꝯiecturando ⁊ nõ demrãdo pcedẽ opz. ¶ Ampliꝰ aũt oẽs qui de honore loquunt̃ ꝯcorditer dicũt ꝙ illi qui dnr honorẽ q̃rere: pp h̃ q̃runt vt credãt seipsos bonos eẽ. Huiꝰ aũt signum est: qꝛ honorari q̃runt a prudẽtibꝰ qui sciũt quẽ honorari opz: vt testimonio illoꝝ ꝯscij sibi sunt de opõne vtutis: ⁊ q̃rũt honorari apud eos a qbus cog̃scunt̃: ne honor ipẽsus his per errorẽ vel ignorãtiã credat̃ eẽ ipẽsus. Maxime aũt q̃rũt honorari a qbꝰ cog̃scunt̃. In vtute aũt cog̃scit̃ qui in vtutis ⁊ pbitatis opibꝰ testimoniũ hz: siue honorare sit ꝯferre dignitatem: siue reuerẽtiã exhibere. Manifestũ igit̃ est: qm̃ ſm hos phos vtus melior est honore: qꝛ ipi appetitũ honoris referũt ad testimoniũ vtutis ſm regulã Aris. quã dat. Propter qd vnumqdqꝫ tale ⁊ illud magis: vñ si honor appetitur pp vtutẽ, vtus magis appetit̃. Ultimũ aũt bonum nunꝙ̃ pter aliud appetit̃: honor ḡ non est vltimum bonoꝝ.

¶ Cap. 9m. Cõtra eos qui vtutẽ posuerũt summũ bonuz.

A — **Elius** aũt opinat̃ est: qui vtutẽ summũ bonũ esse in vita dixitꝙ̃ qui honorẽ. Virtꝰ .n. cẽntialr in beatitudine saluat̃ ⁊ subali vtute bonũ opat̃ ad felicitatẽ qd nõ facit honor: ⁊ tñ vtus imperfectior est ꝙ̃ ꝙ sit sũmũ bonũ. Huiꝰ aũt duo sunt signa: vnũ qdez ꝙ vtꝰ est habitus: habitꝰ aũt (vt dicit Auer.) qualitas est pficiẽs po^as: qua qs aliqd agit cũ voluerit. Ultia aũt pfectio nõ est in habitu: sz in agere. Ultimum .n. in eẽ ⁊ posse nõ põt ampliꝰ. Qui autẽ in habitu est ampliꝰ põt: agere .n. põt. Unde habitꝰ pfectio est sic somnꝰ: agere aũt sic vigilia. In oibꝰ aũt melior est vigilia sõno: pp qd dicit Aris. in 2o de aia. ꝙ dupr diffõ aie. Una qdẽ: ꝙ est pfectio corpis organici po^as vite hñtis: que est pfectio sic somnꝰ ⁊ diffõ sic ꝯclõ. Alia aũt qua aia est pñm: ⁊ cã huiꝰ vite ſm actũ ⁊ opõnẽ: et sic pfectio corpis aia est sicut vigilia: ⁊ est diffinitio sic demratio .d. pp qd. Sic .n. actiones vite semp emittit et ifluit in corpus: sicut sol sp emouit luces ⁊ emittit in hemisperiũ. Virtꝰ ḡ hĩ et in dormiẽte ⁊ nõ in opante. Felicitas aũt cuz opatio sit: eo ꝙ vltimum bonũ nõ põt eẽ nisi in opõne cuz sit pfectio sic vigilia: pz ꝙ vtꝰ nõ est felicitas. ¶ 2m signuz est: qa vtus in eodẽ subo secũ cõpatit̃ miseriã: felicitas aũt secũ miseriã nõ cõpatit̃: ⁊ ideo nõ vni ⁊ eidẽ opponũtur. Uirtus ⁊ felicitas nõ sunt idẽ. Uirtuosus eiz ⁊ ifortunatꝰ ⁊ miser eẽ põt, salua rõne vtutiꝫ. Paupertas eiz nõ ipedit castitatẽ: nec exprobratio ⁊ humiliatio ipediũt humilitatem vel iustitiã. Tales aũt talibꝰ ifortunijs ibiacẽtes dicimus eẽ ifelices: ⁊ sic ifelicitas ⁊ felicitas in eodem esse nõ pñt: ita nullus dicet felices talibꝰ ifortunijs subiacẽtes: nisi forte nõ pp amorẽ vitatis aliquam q̃rat defendẽ positionẽ: h̃ est opionẽ extraneã alicuiꝰ notoꝝ ſm phiaz: sicut Heraclitꝰ oia moueri: ⁊ dixit ⁊ defendit. Zeno aũt nihil moueri asserebat: ⁊ alij alias extraneas defenderũt opiones animi: ex re rõnẽ sumẽtes iductis ꝙ forsitan magis vtiqꝫ aliqs finẽ ciuilis vite vtutẽ vltimum bonũ humane vite existimet ꝙ̃ honorez: vz ⁊ vtus imperfectior eẽ ꝙ̃ ꝙ sit humanũ bonũ. Ut .n. ꝯtingẽ ꝙ hñs vtutẽ dormiat: vel nõ opet̃ aliqd per vitã humane opõnis, qd felicitati nõ ꝯuenit: que ẽ opatio pfecta hũane vite. Et cuz his que dicta sunt est aliud signum qd ꝯtingit vtuosuz: vtutẽ pfectã hñtẽ mala pati ⁊ ifortunatũ eẽ: ⁊ plimũ in iniurijs dãnis ⁊ penis: ita aũt viuẽtez in sua felicitate: nullus vtiqꝫ felicitabit: h̃ est felicẽ eẽ dicet: nisi põnẽ extranee opinionis custodiat vl' defendat: sic est opinio coꝝ q in felicitate priti dicũt se deuenire ad sũmã alterius felicitatẽ scli: ⁊ de his qdez opionibꝰ satis dcm̃ est: sufficiẽter .n. de his in Enkidycis est determinatum. Enkidyca aũt dnr carmina in qbꝰ vnũ coincidit cum pñº: ⁊ dnr ab en, qd est in, ⁊ kidos qd est circulus: h̃ est carminibꝰ circularibꝰ in qbꝰ determinatum est: ꝙ felicitas ⁊ miseria ĩ eodẽ eẽ nõ pñt. Pz igit̃ ex dictis ꝙ vtus ⁊ honor nõ sunt vltimum ⁊ sũmũ bonuz humane vite. Tertia vita est ꝯtẽplatiua de qua breuiter ptrãsire nõ possumus: ⁊ ideo de ipa in sequẽtibus vltꝰ liꝰ huius sciẽtie perscrutationem faciemus.

Comentator — Tullius — Homerus — Comentator — Aristo. — Uirtuosus pt eẽ isortunatꝰ. — Heraclitꝰ — Zeno — B — Expõ textus literalis. — Enkidyca

¶ Cap. 10m. Cõtra eos qui pecuniã posuerũt sũmũ bonum.

A — **IRrationabilius** aũt dixeruntꝙ̃ diuitias pecuniaꝝ sũmuz bonũ eẽ dixerũt duabꝰ rõnibꝰ. Quaꝝ vna ẽ: ꝙ pecunia violẽtia ⁊ acqrit̃ ⁊ amittit̃: latrone .n. spoliatur latronẽ qd violenter acqsituz est: violẽter amittit̃. Sũmum aũt bonũ in vita nec acqrit̃ nec amittit̃: nisi opatione volũtaria. Diuitie ḡ nõ sunt sũmuz bonũ. ¶ Scda rõ est: qꝛ diuitie nunꝙ̃ querũtur nisi alterius gra: summũ bonũ nunꝙ̃ aũt queritur nisi per seipm ⁊ pter seipm. Diuitie ergo nõ sunt summũ bonũ: ppter hoc ea que antedicta sunt de voluptate ⁊ vtute ⁊ honore, rõnabilius dicta sunt: qꝛ illa ad minus sunt fines per se desiderati: bonum aũt diuitiarũ in rõne sua claudit ꝙ finis esse nõ põt. Diuitiarũ eiz bonuz est instrumẽtalr deseruire: ⁊ oẽm necessitatẽ redimere. Queciiqꝫ autẽ sic appetũtur, ppter aliud appetũtur: ⁊ ita fines eẽ nõ possunt. Ratio tñ quare summũ a quibusdã rudibus ponebãtur est: qa vlez ad oia pmittunt sufficiẽtiã: ⁊ tales nullã boni rationẽ cõsiderãt nisi illaz que est vtilis: ppter quod phie detrahũt tanꝙ̃ in vtili: qa exterioꝝ bonoꝝ acquirit̃ nihil per phiaz: pecunias aũt amant tanꝙ̃ in ipsis sit sũma beatitudo. Et iste appetitꝰ nõ est tm̃ in plebeis: sed etiã in solẽnibus psonis regibꝰ s. ⁊ pncipibus: sicut fabule poetarũ dicũt de Myda rege phrygie: quod pactolus fluuius fluebat ei aurũ continue: ⁊ ꝙ orauit ꝙ quicqd tãgeret in auruz verteret̃: hec oia pro pecunia fecit: ita ꝙ etiam sñias Jouis pro pecunia puertit: ppter qd Juppiter dedit ei aures asininas: qꝛ nõ nisi asinino sensu diuitias ponit eẽ summũ bonuz: cum summũ ppter se ⁊ semp, ⁊ diuitie ppter alterũ desiderẽtur: nõ eiz habet bonũ per se sicut est vtus et phia aliqd ad qd referat̃: cum sit ipm optimuz: ⁊ hocipm qd nõ refert̃ ad alterũ: nõ igit̃ sit causa inhabilitatis: sz potius pfectionis in bonitate cuius est: qd dicit Eustratius ꝙ apud veteres in pace ciuitatum viri illustres ⁊ polytici de

A — pº ratio — 2º ratio — Diuitiaꝝ bonũ in quo cõsistit. — Myda rex Phrygie. — Eustratiꝰ

tici de cōibus ꝓuidebāt studētib⁹ in phia: vt ab oī solli/citudine libi intenderent speculationi his rōnibus: vna additur ex ethica eudemia sumpta.s. ꝙ diuitie sunt exte/rioꝝ bonoꝝ: ⁊ ita sunt occasio mali frequēter sicut ⁊ boni. Bonū aūt qḋ querit̃ intrinsecū est: ⁊ super oēs boni cā. Ut ergo colligamus que dicta sunt pecuniosus etiā vio/lent⁹ aliqs est. Et adhuc diuitie nō sunt bonū qḋ querit̃: vtiles eniz sunt: sed ⁊ alteri⁹ gratia querunt̃. Adhuc autē in exteriorib⁹ existentes occasio sunt boni ⁊ mali. Ideo magis que prius dicta sunt de virtute ⁊ honore ⁊ rōna/bilius fines humane vite eē vtiqz existimauerūt: hec.n. honesta vel honestatis partes ꝓpter se diligunt̃. Siquis tamē subtil'r cōsideret: neqz illa sunt humane vite fines: ꝙuis multi sermones ab epicureis ⁊ stoicis ad h̄ ꝓban/dum cōpositi sint: hec quidez igit̃ relinquant̃: qꝛ ꝙtū ad ꝓpositā intentionē sufficit satis dictū est de his.

B — Epylogatio dictoꝝ breuis

Caplm 11m. De positione Platonis.

A

RElictis aūt his vtilius est forte que/rere de illo vl'i de quo su/pra diximus: qḋ gdaz existimauerant preter hec multa bona sensibilia ⁊ rōnabilia esse gdaz fm se bonū ab oībus istis separatuz ꝙ oībus istis causa est essendi bonū: hec eniz ꝑscrutatio for/te vtilior est ⁊ melior: ꝙ̄ ꝙ detineamur disputādo ꝯ eos qui summū bonū vel voluptatē vel pecunias vel hono/rem vel virtutes esse posuerant. Qꝛ autē forte dicimus: ideo dicimus qꝛ inter duo trepidat noster animus: ꝓpo/sitam eniz materiā transgredi nolentes: videmus ꝙ hic nisi a ṗncipijs prime phie terminari pōt: que si inducim⁹ trāsgredimur ꝓpositā intētionē qḋ peccatū est: ab altera ꝑte videm⁹ hoc eē ad doctrinā vtile. Auditor eniz facile a nobis accipiet: cuius nō habet cognitionē: ⁊ ideo vtili/tati doctrīe intēdētes metas sciētie istius excedere opꝫ: qḋ nō fieret si casus istius vtilitatis nō interuenirent. Ad/huc aūt nos trepidam⁹: ⁊ ꝓpter eos: quoꝝ est ista opinio qui amici nobis sunt. Nos aūt in hac scia docem⁹ qḋ pre/cipuū in morib⁹ est: subseruire amicis ⁊ in nullo offēdere eos: ⁊ ideo qḋ obuia huic doctrine ⁊ doctrīa offendēs in hac q̄ōne a ṗncipijs suis eadem vident̃: qꝛ sicut diximus: principia dat amicis benefacere ⁊ amicos nō offendere.

Determinan/dorū fluctua/tio.

Hanc aūt fluctuationē ꝯsolat̃ triplex rō. Quaꝝ ṗma sumit̃ ex ꝑte veritatis: qꝛ veritas vincit ⁊ inualescit sup oīa. Arguētes ergo a minori dicim⁹ ꝙ minus videt̃ ꝙ fa/miliaria ⁊ ꝓpria destruēda sunt ꝓpter salutez veritatis: ꝙ̄ destruenda aliena que amicoꝝ. Sunt aūt destruenda propria ⁊ familiaria: si per ea ⁊ in eis periclitet̃ veritas: multo ergo magis destruenda sunt ea que amicoꝝ sunt: si ducant in periculuz veritatis. Scḋa rō est que nos cōsolat̃ ꝙ phi sūt: hoc est sapiētie amatores: ⁊ ideo salus veritatis non debet offendere. Tertia rō est ꝙ ambo amica sunt ⁊ veritas ⁊ phs: ⁊ cū oīs amicitia in fundamē/to aliquo fundet̃: opꝫ ꝙ nihil amittat amicitia. Amicitia que est inter nos ⁊ illos fundat̃ in amore veritatis: cōtra vītatē dictū est amicitie est. cōtraria cōsiliatiuū ⁊ nō ipe/ditiuū. Reuertamur ergo ⁊ dicamus ꝙ forte melius est perscrutari vl'e ⁊ querere qual'r dicitur bonū: ꝙuis facta tali q̄ōne quedaz nobis sunt obuia: ⁊ aliquo mō retrahē/tia. Obuia autē sunt ꝓpter amicos viros inducere ideas sumi: ⁊ qꝛ amici nri sunt qui ideas induxerūt: videbitur vtiqz forsitan melius esse: ⁊ etiam oportere ex ipsis legi/bus amicitie pro salute veritatis: etiā ꝓpria ⁊ familiaria destruere nō tm̄ aliena. Aliter etiam videt̃ hoc: qꝛ vide/mus eos phos existentes: ⁊ adhuc quia ambob⁹ existen/tibus amicis veritate.s. ⁊ phis: sanctū est prehonorare ve/ritatem. Ueritas enim de numero diuinoꝝ est: sanctitas

B — Fluctuatiōis ꝯsolatio ꝑ tri/plicez rones. rō ṗa

rō 2a

rō 3a

autem vt dicit Aristo. in libro de laudibus bonis: est vir/tus scire faciens que ad deum ⁊ diuina iusta sunt: ⁊ ideo cultus veritatis sanctitas est.

Caplm 12m. De expositione positionis Platonis.

A

PLatonici aūt ferentes in mediuz hāc opinionē posi/tione sua nō faciebāt ideas: in quibus prius ⁊ posteri⁹ dicerēt: ꝓpter qḋ neqz numeroꝝ ideam cōstituebant aliquā: qḋ vt intelligat: opꝫ nos positionē Platonis exponere. Ad hoc autem sex notāda sunt: quoꝝ ṗmū est ꝙ Plato posuit vnum ⁊ vl'e ṗnm qḋ est oīa prehabēs sine cōsilio ⁊ deliberatione faciens per seipsum: ⁊ qḋ illud est agens ⁊ forma ⁊ finis vniuersoꝝ.

Expositio po/sitionis Pla/tonice.

2m Scḋm est ꝙ rōnes factiui ṗncipij dixit esse enhypostatas: hoc est per se existentes ⁊ separatas ⁊ diuinas in mente diuina existētes: ad quas oīa alia refe/runt̃.

3m Tertiū est ꝙ has rōnes dicebat esse vl'ia ⁊ tota: Ul'ia gdez qꝛ vnum in se ens idea multa habet formata ex ipsa. Totum aūt qꝛ ⁊ totū terminat ⁊ oēs partes ⁊ or/dinem partiū adinuicē ⁊ ad totum.

4m Quartū est ꝙ has rōnes intellectuales eē dixit ⁊ nō intell'ibiles: intell'uale vocās ipm lumē illustrans ad intelligēduz. Intelligibile vō id qḋ illo lumine illustrat̃ vt itelligi possit.

5m Quintū est ꝙ has rōnes dixit esse diuinas: ⁊ quasdā gdē inferio/res: quasdaz aūt supabundātes: nullaz aūt esse que nō sit efficax ad ꝓpriam opationē fm oēm ꝓgressuz quē hꝫ in oīa ea que ordināt̃ sub ipsa: ⁊ tentās eē supstantes ⁊ sup/erectas corpib⁹ nō imixtas: corpib⁹ aūt ⁊ numeris dare numerū ⁊ mensurā ⁊ modum per que referunt̃ ad ipsas ideas.

6m Sextū est ꝙ dicebat has ideas esse exēplaria preiacētia cōditoris menti ad que aspiciens velut pritia ad par figuret mālia: ꝑꝑ qḋ dicebat ꝙ illa exēplaria sūt. rōnis ꝯditiōes: ⁊ qui notionē faciūt de reb⁹ ⁊ speculatio/nez: nec dicebāt eas eē qualitates quasdā vel scias ab ex̄ supuenientes: sed dicebāt eas eē ṗncipal'r entia: ⁊ ꝑ se sub/sistentia: ⁊ per se opatiua: ⁊ per se intell'ualia: ⁊ eoꝝ que sunt in mā sunt architypa. Quia aūt Plato dicit in ṗdcā positiōe ꝙ ṗnm vniuersoꝝ est vl'e. intellige ꝙ triplex est vl'e. Unū gdē ante rez: ⁊ vnū in re: ⁊ vnū post rez. Illud qḋ est aū rez est vnū gdē in se primm ⁊ cā formalis rei ex quo multa formāt̃. Illud āt qḋ est in re nā rei est sicut for/ma rei dā: s ab alia est nā: ⁊ ab alia vl'e. Natura enim rei per h̄ qḋ est rei qdditas ⁊ essentia. Ul'e aūt per h̄ qḋ po/nit̃ essentialis silitudo subtoꝝ. Post rez aūt vl'e ē abstra/ctiōis. Illud.n. nō est vl'e nisi abstractiōe: nō abstrahitur aūt nisi reb⁹ existib⁹ a qbus abstrahit̃. Hoc autē vl'e: vl'e dicit̃ per relationē ad multos: ⁊ ideo istud vl'e a pho acci/dens dī: ab accidentali eniz relatiōe nāc simplici accidit qḋ in multis sit. Relatio āt h̄ est sine dīa sui po' existēdi in multis: accidit eniz rei ꝙ sit in multis: ⁊ de hoc vl'i dī in ṗmo de aīa. Quod vl'e est aut nihil est: aut posteri⁹ est.

B — Ul'e triplex.

Primo aūt mō ideā Plato eē dixit vl'e de h̄ vl'i: qꝛ for/male ṗncipiū est: dixit ꝙ oīa prehabet causata. Formale eniz ṗncipiū actiuū in se prehabet qcqd de eē formali est in ṗncipiato: ad se eniz trahit oē qḋ ꝑ for° deducit̃ in eē. Nihil aūt trahit nisi per similitudinē ⁊ ꝓportionē tracti ad trahens: ꝓpter qḋ necesse est ꝙ tractū prehabeat̃ per silitudinē attrahētē. Prehꝫ aūt simpl'r cōposita: ⁊ imāl'r materialia: ⁊ vnite partita: ⁊ vl'r ꝑticl'arizata. Simpl'r.n. cōposita prehabet: qꝛ nō prehꝫ ea nisi fm formā: cōposi/tio aūt tota causat̃ ex mā. Forma.n. ad eē nō idiget māe cōpōne. Et ideo for° verius est in simplici ꝙ̄ in cōposito: mā aūt ad eē idiget for° sine q̄ nō est in actu: ⁊ iō cū ṗha/beat fm for° ⁊ nō fm māam: simpl'r ṗhꝫ: qꝛ simpl'r ꝓpetas est for° ⁊ nō māe: hec eadez cā est q̄re ṗhꝫ mālia imāl'r:

ga p̄bz mā ea ẜm for^a sine mā ꝛ appēdicijs mō acceptā.
C
Ulterius h̄ idē cā est quare multa vnite p̄babet:multoꝝ
eniꝫ sub eadeꝫ for^a exn̄tiuꝫ essentialis silitudo est forma.
Silitudo aūt est vnitas que si referaẜ ad p̄n^m nullam bꝫ
d̄ūaꝫ:sed indiuisibileꝫ ꝛ simplicē vnitatē. D̄ūa aūt est cā
Damasce. numeri:vt dicit Dam.numer^9 aūt causa multi^{tu}:vt dicit
Pitbago. Pytha. In p̄n^o ergo in quo nec ē cā numeri nec silitudis:
sed qd̄ īptibile ꝛ vnite sit gcgd in ipso ē p eandē rōnē bꝫ
vl̄r pticulariçata:pticularitatis.n.vna est cā ꝛ duo signa:
cā gdē indiuiduatio per māꝫ:indiuiduatiuū aūt entis.s.
est ꝛ esse p̄babet:mensura aūt entis est loc^9:ꝛ mēsura eē
Aristo. est tp̄s (sicut dicit Pbs) ꝛ ideo signū pticulari ꝙ sit h̄ ꝛ
nūc. Si ḡ cesset indiuiduatio nō erit ens determinatuꝫ:ꝛ
ideo nec h̄ nec nūc:sed vbiqꝫ ꝛ semp est:vt dicit Ari.in p̄
posterioꝝ. In p̄mo aūt qd̄ nō p̄babꝫ nisi formā ꝛ simpl̄r:
nihil est iduiduatiuū. Primuꝫ ḡ p̄bꝫ pticulariçata vl̄r:h̄
dicit eē sine ꝯsilio faciēs:eo ꝙ nō indiget deliberatione ꝛ
cōsilio:que in solis dubijs sunt ꝛ possi^{bi} al̄r fieri. Primū
aūt determinata diffōne ꝛ imobili oīa pficit. De h̄ dicit
ꝙ est faciēs ꝛ for^a ꝛ finis. Faciēs gdeꝫ per actiuā ptātē:
forma aūt per idee rōnem:finis v̄o per oēm ad ip̄m rela
tionē ẜꝫ vniuscuiusqꝫ ppriā analogiā. Oīa.n.ad suū desi
2^a pō derāt redire p̄n^m ẜꝫ nāꝫ. ¶ Qd̄ aūt scd̄a pōne has ideas
dixit Enbypostatas eē. Enbypostatas dicit per se exn̄tes
ab en qd̄ ē in:ꝛ bypostasis qd̄ ē p se exn̄s subā:pp h̄ dixit
ꝙ ad sui eē impura sint e simp^{ce} subo nō indigent cui ẜm
esse vniant. Sepatas v̄o dicit ꝙ nec mā deprimunẜ nec
pre oīb^9 obūbranẜ:nec pticulariçationib^9 ad min^9 q̄ꝫ pn̄t
restringunẜ. Diuinas v̄o dicit:qꝛ diuina virtute que p̄ma
oīuꝫ virtutū est faciūt qd̄ faciūt:ꝛ nō aliquo p̄boꝝ instr̄o
vel virtute. Has in mēte diuina dicit eē:qꝛ mens diuina
artifex est oīuꝫ eoꝝ que sunt:in artifice aūt p̄existūt:vt.s.
rōnes artificioꝝ:ad hec oīa alia debēt referri. Oē.n.qd̄
imitaẜ referẜ ad id p̄mū qd̄ imitaẜ. Forme aūt que sunt
in materijs imagines sūt ab imitatiōe dicte:eo ꝙ p imi
tationē referunẜ ad p̄mas formas que sunt causa earuꝫ.
3^a pō ¶ Qd̄ autē in 3^a pōne dicit ꝙ sint vl̄ia:intelligit vl̄ia q̄
sunt an̄ reꝫ:que nō de multis ꝛ in multis:ẜꝫ sunt multoꝝ:
sic̄ sigillū cū sit vnū in se vl̄is for^a est ad oīa que sigillanẜ
Pitbago. ad ip̄m ꝛ ab ipso:sic̄ Pytha. dicit masculinū vl̄e ꝛ femi
ninū pticulare:qꝛ vnus masculus implet multas:femina
aūt impleẜ ab vno ꝛ sistit nisi rursus euacueẜ. Totuꝫ v̄o
dixit:eo ꝙ illa for^a pticipata trahit ꝛ disponit ꝛ termiat:
ita ꝙ nihil remanet de mā qd̄ nō determieẜ in for^{ma} toti^9
4^a pō ꝛ ptis. ¶ Qd̄ aūt in 4^a pōne dicit ex silitudie:eoꝫ nos in
telligere:sicut eniꝫ lumē solis in luna ꝛ ioue vel marte vl̄
alia stella:per influxū gdē est a sole:per determinationē
aūt ad actionē in luna vl̄ ioue vel marte vl̄ alia stella. In
oīb^9 tn̄ bīs est: vt illumiatio ꝛ nō illumiatū. In colore āt
est etiā lumen ꝛ est sicut illuminabile ꝛ nō sicut illumia
tio:pp qd̄ color nō mouet visuꝫ nisi ẜꝫ actū lucidi qd̄ est
illuminās. Et illumiatio in for^a que est idea nō aligd rece
ptū est in lumie p̄me cāe vel aligd additū illi: ẜꝫ est ip̄m
lumē mētis diuine:ꝛ ideo est intell̄uale ꝛ ipsa itellectua
5^a pō litas itelligētie. ¶ Qd̄ aūt 5^a pōne dixit eē diuinas apud
oēs antiq̄s diuinū di eē creatiuū. Creatiuū aūt ē vt dī in
libro de causis:ꝙ nullo p̄supposito causat:hoc.n.denuo
causare ꝯuinciẜ ex necitate. Qd̄ v̄o dicit ꝙ quedam sunt
inferiores ꝛ q̄dā supabūdantes:nō ideo dicit ꝙ inferio
ritas ꝛ supabūdātia sint differētie diuersitates p̄maꝝ:ẜꝫ ge
nus ꝛ spēꝫ faciētes:ẜꝫ qꝛ faciūt d̄ūaꝫ in esse formaꝝ:qꝛ a
p̄n^o iste forme per influentiā fluunt in intelligētiam p̄mi
ordinis:ꝛ per influētiā p̄me cāe ꝛ p̄mi ordinis intelligen
tie fluūt intelligentiā scd̄i ordinis ꝛ sic deinceps:ꝛ quāto
distāt a p̄mo:tanto efficiūẜ inferiores ẜm eē. Supabū
dantes aūt sunt ẜm ꝙ sunt in p̄mo oīuꝫ p̄n^o:eo ꝙ ẜm eē
qd̄ hn̄t in illo,oēm superant capacitatē recipientiū infe
rioꝝ:ẜm tn̄ oēm pcessum quo sic pcedunt nunq̄ꝫ ppria
A p̄io motore vsqꝫ ad vlti maꝫ māꝫ oīa formāt ꝛ assimilant idee. opatione destituūtur. In toto eniꝫ pcessu a p̄mo motore
vsqꝫ ad vltimā māꝫ oīa formant ꝛ assimilant:ꝛ per ana
logiā assimilationis referunt ad p̄n^m q̄ꝫtuꝫ poss̄e est vnius
cuiusqꝫ:ꝛ q̄ꝫuis ita formēt tn̄:sicut supstantes ad se tra
Aristo. bunt:sicut desideratū trahit desideriū:vt dicit Ari. ꝛ non
trahiẜ ab ipso desiderio nisi per accidens: sicut auis ve
natiua piscū trahit pisceꝫ ꝛ nō trahiẜ ab ipso nisi p acci
dens.s.inquātuꝫ est opponēs piscis:h̄ et mō nō imiscenẜ
per se:sed per accidens.s.ꝙ trahere nō possunt nisi tāgāt
ꝛ misceant tn̄:qꝛ semp 2^m omne dependet a p̄mo ꝛ non
eꝯ:supererecte sūt a mā nō depresse:has dixit numerū ꝛ
mensurā ꝛ modū p̄stare reb^9:qꝛ per hoc qd̄ formant ter
minant ꝛ distinguūt in numeruꝫ. Terminatio.n.ꝛ distin
ctio cā numeri sūt. Materiā eniꝫ dant in pportiōe mate
rie ad formā:qꝛ cōmensuratiōe indigēt vt ibi tātū termi
natū sit q̄ꝫtū pōt termiare terminās:p has aūt pportio
nes oīa formata sub formis ꝯcludunẜ: ꝛ per assimilatio
nem ad p̄mū p̄n^m referunẜ. Moduꝫ aūt dant in virtuti
bus actiuis ꝛ passiuis quib^9 materiam preparant ad sui
participationē. Ille eniꝫ virtutes instrumēta sunt forme
terminātis:ꝛ ideo agunt nō in rōne sui ipsoꝝ:sed poti^9 in
virtute forme:cuius sunt instr̄a sicut calor digestiu^9 agit
6^a pō in virtute aīe ꝛ nō in virtute ignis. ¶ Qd̄ aūt in sexta di
cit pōne ꝙ sunt exēplaria pp relationē quā hn̄t ad exē
Aristo. plata:ꝛ cū relatio inascaẜ ex imitatione:sicut dicit Ari.ꝛ
imitatio nulla sit in p̄mis nō pn̄t relatiōes ẜm rem eē in
p̄ma forma:sed potius ẜm rem sunt in scd̄is que imitāẜ:
ꝛ ẜm solaꝫ respect^9 rōneꝫ in p̄mo sunt ad qd̄ referuntur.
Boetius Cuius pulchrū dat exemplū Boetius. Colūna.n.imobili
stante eideꝫ efficiẜ dextra ꝛ sinistra ꝛ supior ꝛ inferior ꝛ
anterior ꝛ posterior:pn̄s ꝛ absens:p mutationē trāseūtis
de situ ad situm sine omni mutatione que fit in colūna.
D
Idea tamen vna est. Relōnis igiẜ essentia in columna exn̄s quibus dextra ꝛ
sinistra:supior ꝛ inferior:anterior ꝛ posterior:pn̄s ꝛ abn̄s
est nō est p multitudinē aliquā que fit in colūna: ẜꝫ poti^9
per multitudinē que est in differentijs situū ad colūnam
repn̄tantiū:pp qd̄ idea vna est:ꝛ idee pl̄itas nō est in ipsa
nisi per rōnē:qꝛ diuersimode ideata cōparanẜ ad ipsaꝫ:
iste idee sunt rerū notiones:qꝛ in pcessu suo sūt rerū for^e.
Forma aūt notio est ꝛ p̄n^m cognoscēdi. Et qd̄ dicit ꝙ con
ditor aspicit ad exēplaria nō est dictū nisi per metapho
raꝫ:qꝛ sicut in inferiorib^9 artifex opationē dirigēs in exē
plar nō errat:ita iposs̄e est errorē incidere in opificē p̄mū
qui seipso suiipsius est exēplar:has rōnes dixit esse cōdi
tores:qui sole for^e dicuẜ:condere eniꝫ dī simul dare. Sola
aūt forma est que simul totuꝫ esse donat. Quod aūt dice
bant has nō esse qualitates aduenientes:ideo dixerunt:qꝛ
lumē p̄me cause per oēm esse materiā diffundit:ꝛ in inti
mis vnūqd̄qꝫ cōprehēdit:ꝛ ex intimis se diffundendo in
totū oīa ad esse cōducit:ꝛ ideo qualitas adueniēs nō est:
sed ex intimis pcedens for^a ad actum:ꝛ effectū pducta
attingens a fine vsqꝫ ad finē fortiter ꝛ disponēs oīa sua
uiter per hūc moduꝫ:ꝛ nō sunt scie exn̄tes ab exēplari ve
nientes:sed sicut p̄n^a essendi:ita sunt p̄n^a cognoscēdi. Per
hoc aūt ꝙ forme sunt ꝛ nō imagines vel resonantie:necē
est ꝙ materie non sint imixte sed pure ꝛ separate:quia ꝛ
imago per hoc ꝙ referẜ ad formā forma est. Per h̄ aūt
ꝙ habꝫ esse in mā imago est:qꝛ sic est de numero scd̄oꝝ
primū imitantiū:ꝛ ex hoc intelligiẜ quō oīa scd̄a ꝛ tertia:
ꝛ sic deinceps per ideā que forma est referunẜ ad p̄muꝫ
architypū. Ex hoc autē seqẜ ꝙ for^{me} pticipatio siue par
ticipatio siue subalis for^e. Oīa aūt eoꝝ que p vnū respe

etiā vnū ꝛ ſubaȝ ꝑticipāt ꝑticipatio ē imediata eq̄lis: ita ꝙ nec ſm magis ꝛ minꝰ: nec ſm prius ꝛ poſteriꝰ: ſic pȝ in ꝑticipatiōe indiuiduoꝝ ad ſpēm ꝛ ꝑticipatiōe ſpēꝝ ad genꝰ. Hec igiť eſt Platonis poſitio q̄ntū ad p̄ntem intentionē.

Capitm 13m. Quid ſequiť ex opinione predicta.

A Ex p̄dictis colligiť ꝙ ſȝ opionē Platonis oīa dicūt bona ꝑticipatiōe vniꝰ forē ſm ſubāȝ ꝛ ſpēȝ: ꝛ ſic oīa bona in noīe ꝛ rōne boni ſunt vniuoca. Quorūcūqȝ enīȝ ꝑticipatio ē vniꝰ forē: ſi ꝑticipatio imediata ſit, oīa ꝑticipabūt illud eq̄lr: ꝛ nō ſm prius ꝛ poſteriꝰ. Vñ Plō ferēs iſtā opionē ñ poſuit prius ꝛ poſteriꝰ: ꝛ ideo dixit ideā boni nō eē nuōꝝ. Diūa.n.cā numeri eſt: diūa aūt in participatiōe idee nō eſt: oīuȝ.n.ſtantiū ſub vna forā boni ſm Platonem vniꝰ ꝛ eq̄lis reſpectꝰ eſt ad formaȝ boni ſm ſe oībꝰ: q̄re cā eſt: q̄re ſunt. Cōtra hoc aūt eē

1a rō vř ꝙ bonū dř in eo ꝙ q̄d ſine ſuba ꝛ in q̄li ꝛ ad aliquid. Bonū aūt qð ſm ſeipſȝ bonū eſt ꝛ ſuba prius nā eſt: eo boº qð eſt ad aliq̄d. Sicut.n.ſe hȝ ſubm ad ſubm: ita forā ad formā: cū oīs forā in ſubto nō ſit niſi ſȝ p̄ntē ſubti. Suba aūt ad id qð eſt ad aliq̄d prior nā eſt: q2 in diffōne oīs accidentis poniť ſuba: ģ bonitas ſube q̄ ſm ſubaȝ eſt: nā prior eſt bonitate eiꝰ qð eſt ad aliq̄d relō: ģ bonitates illoꝝ ſūt accñā ſic ꝛ ipſa. Probatū eſt āt in 7º metaᶜᵉ. ꝙ accñs nō diffiniť niſi ꝑ ſubaȝ: ģ ſubȝ talis boni q̄ eſt q̄litas in ipſiꝰ cadit diffōne boni: prius ģ eſt per nāȝ. Eſt aūt boᵐ ꝑ forāȝ

Plato boni qð eſt cā oīs boni: ſicut dicit Plato: ģ ſubm nā prius eſt q̄ꝫ forma boni: q̄ cā oīs boni eſt. Ex h̄ ſeq̄ť ꝙ mālē ꝛ ſenſibile ſit extremū qð eſt foālis idea qð valde abſurdū eſt: boᵐ.n.in q̄litate ꝛ q̄ntitate: ꝛ in ad aliq̄d ꝛ in alijs p̄ter ſubaȝ ꝓpagini aſſilať ꝛ accñti entis per ſe: ꝓp̄ qð nō erit vtiqȝ vna q̄dā cōis idea boni qð ē in ſuba ꝛ boni qð eſt in alijs p̄ntis. Propago.n.deducitur ꝛ reſpicit ad rōnē ꝛ ſtipitē: ꝛ nō eſt ꝓpago niſi ꝑ rōneȝ ad illa nec diffiniť niſi ꝑ illa: ſicut ꝛ accñs nō niſi ductū de ſuba: nec eſſe hȝ niſi in illa: nec diffiniť niſi ꝑ illaȝ: ꝓp̄ qð ꝓpago nō eſt arbor: ſȝ arboris aliq̄d: ſic ꝛ accñs nō ē vere ens: ſȝ aliq̄d vere entis: q̄litas vº diſpō eſt vere entis: ꝛ q̄ntitas vere entis mēſura: ꝛ ad aliq̄d reſpectꝰ vere entis: ꝛ ſic in oībus alijs eſt: ꝛ ſilr boᵐ aliq̄d in accñtiū p̄dicamētis: cū accñs ſit in eo dř bonū qð eſt aliq̄d veri boni: h̄ eſt ſube: ꝛ nō dř per ꝑticipatiōeȝ forē aliciꝰ que ſm ſe bonū ſit. Ab vna ģ idea

B nō dř bonū in ſuba ꝛ bonū in accñtibꝰ. Amplius autē 2a rō q2 bonū in ambitu p̄dicatiōis eq̄lr dř de ente: etenīȝ boᵐ eſt in eo qð q̄d dř: ꝛ ſube: vtputa deus bonꝰ ꝛ intellꝰ ſiue intellectualis nā bona: ꝛ in q̄li dicūr vītutes bone: ꝛ in q̄nto mēſuratū ſiue cōmēſuratū dř boᵐ: ꝛ in ad aliq̄d vtile dř bonū: ꝛ in tpe ſiue in q̄ñ dř tp̄s: ſiue q̄ñ boᵐ: ꝓp̄ qð aſtronomi ſtudent in electionibꝰ horaꝝ ꝛ in loco ſiue vbi dcā ſint ad leucā ſiue plus veniſſe: ꝛ altera talia ſunt: ſed oīa p̄ntia bōa. Et maniſm eſt vtiqȝ ꝙ boᵐ p̄dicatū de oībꝰ his nō ē p̄dicatū cōe: qð vlr q̄dē fine q̄ddītatis ipſoꝝ: ꝛ vnū itaqȝ ſit vna nā in eis vel vna forā ſpē in eis de q̄bꝰ p̄dicať: q2 ſi ſic eēt, nō diceret p̄dicari in oībꝰ p̄ntis ſȝ in vno ſolo. Que enīȝ p̄dicāť ſm vnū nomē ꝛ vnā nāȝ ꝛ vnā rōneȝ, vniuoce p̄dicāť: ꝛ h̄ nō p̄nt p̄dicari niſi de his q̄ ſunt ī vno gñe. Et cū boᵐ ad nāȝ rei q̄ ē bōa ꝑticat: ſic nos oīuȝ in p̄ncipijs huiꝰ libri determinauimꝰ: opȝ ꝙ bonū vniuſcuiuſqȝ de nā ſua ſit vnū: ſube ſuba eſt: ꝛ boᵐ q̄litatū q̄litas eſt: ꝛ ſic de alijs. Diuerſoꝝ nā nō pōt eē forā vna: q̄ eſt cā bonitatū ſic in oībꝰ. Hec aūt oīa incōuenientia ꝯtingūt Plōni: q2 moduȝ ꝑticipatiōis boni nō poſuit diuerſuȝ: ꝛ q2 formas poſuit nō educi de mā: ſed a datore eē extrinſecꝰ: que duo nō poſuiſſet, nihil incōuenientiā incurriſſȝ. Bonū enīȝ p̄mū ſic cā eſt bonoꝝ ꝙ nō ex ſeipſo īformat omne bonū ſed potiꝰ p̄ma cā influit in ſcdaȝ: ꝛ pª ꝛ 2ª in tertiā: ꝛ he tres in q̄rtaȝ: ꝛ ſic vſqȝ ad vītutes clares que ꝓxie mouent ꝛ ģnant. Uirtutes.n.clares inſtia ſunt motoꝝ ꝛ motuū ſupioꝝ: ꝛ ideo mouent prout informanť ab illis: ꝛ ad intētionē p̄mi motoris: ſed forā influētie que in p̄mo motore eſt indeterminata ꝛ vlis ꝛ ſepata, recepta in motibꝰ ſcdis coartať. Cōcepta aūt in virtutibꝰ ģnantibꝰ hāc reȝ eſt iuxta ꝓp̄a ꝛ ꝓxia: ꝛ cū influentia illa ſemꝑ ſit in eo in quo eſt ſȝ p̄ntē ſubti nō ē in ea purificatiue in ꝓxio ſicut in p̄mo: ꝛ ideo ꝓximū nō taȝ purā tribuit bonitatē ſicut p̄mū. Differēs ģ deſcēſus illuminationū diuerſitatē cauſat rerū ꝛ bonoꝝ: ſemꝑ tñ relō oīuȝ eſt ad pᵐ: qð eſt oīuȝ bonoꝝ cā. Huiꝰ aūt exēpluȝ eſt: ſi faciē claraȝ ꝛ venuſtā opponamꝰ ſpeculo adamātino: qð oībꝰ ſpeculis pulchriꝰ eſt: ꝛ illi ſpeculo aliud ſpeculū opponamꝰ qð ſit de vitro puro: ꝛ illi ſcdo ſpeculo rurſus opponamꝰ tertiū qð ſit de ferro fulginoſo bene terſo: ꝛ illi rurſus aliud quod ſit de lapide nigro polito. Una eſt reflexio in oībꝰ his q̄ntū ad formā: ꝛ nec reflexa ab adamāte valde eſt clara: a vitro aūt reflexa iaȝ īcipit obſcurari: a calibe aūt ſiue ferro reflexa nube obducta vř: a lapide autē reflexa, lineamenta nulla repntat: ſȝ cōfuſa reſonātia eſt ſicut cinere coopta ſcintilla parūper micās ꝑ cineres. Itē ſi poſuiſſet de mā educi formas: ꝑcepiſſet ꝙ formaꝝ eſſet diuerſitas ſȝ diuerſitatē p̄ncipioꝝ que ſunt in mā: ꝛ nō oīa eſſent forāta ab vna forā gñe vel ſpecie: ꝛ q2 h̄ obmiſit incōuenientia que induximus, cōtingunt ei.

Caplm 14m. Qr ſm Platonem ſequitur ꝙ oīum bonorum ſit vna ſcientia.

3a rō Amplius aūt q̄a oīuȝ eoꝝ que ſunt ſȝ vnā ideā ſiue formā: ꝛ etiaȝ vna ſcia: q2 eadem ſunt p̄nª eſſendi ꝛ cognoſcendi: ſicut in p̄nª phicoꝝ ꝓbať. Dicit autē

Plato Plato ꝙ oīuȝ bonoꝝ eſt forma vna: ꝛ ſm h̄ oīuȝ bonoꝝ eſſet vtiqȝ q̄daȝ ſcia vna: nūc aūt multe ſunt: ꝛ ꝙ minꝰ videbať etiā eoꝝ q̄ ſunt ſub vno p̄ntō bona nō eſt ſcia vna: vtputa tpis ſiue q̄ñ boni. In bello q̄dem cognoſcere bonū tp̄s eſt ſcie militaris: in egritudine etiā cognoſcere bonū ad euacuatiōes vel repletiōes eſt ſciētie medicialis: ꝛ in laboribꝰ cognoſcere bonū tp̄s in quo bō exerceať ſm ſuoꝝ laboꝝ ꝛ officiȝ cōgruētiaȝ eſt ſcie que dř exercitatia: ꝛ hoc grece ſigniſº dř. In greco cronos tp̄s eſt in cōi dictū. Karios aūt vocať tp̄s oīno cōgruū ad id qð eſt in tpe relatiū: ita locꝰ in quo cōiter locꝰ dř. Dicta āt dř vbi ꝯgruū. Cū igiť ſcie ſic multe ſint: opȝ diffōnes ſcibiliū multas eē ꝛ p̄nª multa. Quoꝝ aūt diffōnes diuerſe ſunt ꝛ p̄nª: eoꝝ nō eſt vna ꝑticipatio vnius forme.

Caplm 15m. De obiectionibꝰ que fiunt cōtra Platonem in eo ꝙ dicit bonum per ſe.

Quereret etiā aliq̄s q̄d volunt dicere Platonici per h̄ qð dicunt vnūq̄dq̄ȝ per ſe: ſicut dicūt per ſe hoieȝ ꝛ per ſe bouē ꝛ per ſe aſinū. Quereret enīȝ rōnabilr ſi vna rō ſit diffinitiua eiꝰ qð dř per ſe ꝛ eiꝰ qð dicitur ꝑticipatiōe eiuſdē: ſicut per ſe in hoīe ꝛ in hoīeȝ ꝑticipāte hoīeȝ ꝑ ſe: vna ꝛ eadē rō eſt diffinitiua que hoīs eſt diffō: ſm.n.ꝙ hō vterqȝ eſt, nihil differūt ꝑticipās a ꝑticipato. Si aūt ſic eſt in bono ꝑ ſe ꝛ in bono ſm ꝑticipationeȝ dicit relatio: nō enīȝ differūt in eo ꝙ bonū ſunt: ſed h̄ ſilm eſt: q2 ſm hoc ꝑpetuū nō eſſet magis bonū q̄ꝫ tpale. Et h̄ per ſilē oſtendiť: q2 ſi duo ſint alba equalis albedinis ꝛ ineq̄lis tpis: nō eſt magis albū qð diuturniꝰ eſt q̄ꝫ qð vniꝰ diei. Hoc aūt totū ideo ꝯtingit: q2 Plato poſuit ꝙ in mecanica ꝑticipatione: ꝙ lȝ dicitur bonum formatuȝ ab eo qð eſt per ſe bonuȝ: ſic.n.formans in forma differt a for-

mato:sic̃ nec gñans vniuoce in for^e differt a gñato:ꝛ eter-
nitas vel tp̃s longũ vel breue nullã faciũt dĩaz q̃ntũ ad
for^e rõnez. Seq̃t aũt ex h̃ ꝙ eternũ ꝛ tp̃ale ꝛ corporale ꝛ
incorp̃ale sũt vni^9 ꝛ eiusdẽ rõnis:ꝛ cã ꝛ causatũ vni^9 sunt
rõnis:que oĩa negauit Plato:eo ꝙ oĩ ꝯriãt veritati. Un̄
etiã ab ipsa v̾itate coactus negauit ea:pp̄ qḋ Pithagorici

Pithagorici

p̄babili^9 vident̃ dĩc,ponẽtes per se vnũz p̄n^m esse ꝛ cãm
entiũ ꝛ bonoꝝ:eo ꝙ nãz vni^9 ondũt eẽ p̄fectã ꝛ salua-
tiuã:qꝛ vnaq̃q̃z rerũ manẽs in vno idispsa ꝛ idiuisa p̄-
ficit̃ ꝛ bonificat̃ ꝛ saluat̃:dispsa aũt abijt ꝛ dilabit̃. Et in
bonoꝝ coordinatõe: vnũ posuit Pithagoras. Pithago-
rica aũt Speusipp^9 seq̃ vi:ꝛ hic Speusipp^9 Plonis p̄hĩ

Speusip.

ꝯsãguine^9:erat.n. Eurimedontis fili^9: q fuit fratruelus
Plonis:nat^9 ex Apocone que soror Plonis fuit. Plonis
aũt auditor fuit ꝛ successor achademie in centesimaocta-
ua olympiade:hic autẽ ꝯscripsit ꝛ maxĩe p̄hica austerus
s̃z aspectũ ꝛ ad summũ velocis. De his q̃dẽ q̃uis sit ali^9
sermo magis:mechanici.n.est determinare: de his tñ vt
facilior sit doctria,aliq̃d de his dĩc opꝫ. Cũ igit̃ oẽ bonũ
sit in eo qḋ vltimũ sitũ attingit:quo hito p̄fectũ est ad agẽ

Principia bonorum.

s̃m seipm. Pithagoras p̄n^o vni^9 fecit eẽ boni p̄n^o. In or-
dine aũt bonoꝝ decẽ posuit eẽ p̄n^o.s.terminũ p̄fectũ po-
suit:vnũ,dextrũ,masculinũ,rectũ,lumẽ,tetragonũ,q̇escẽs,
bonũ:ad vltimũ.n.qḋ nõ est termiatũ non p̄cedit:qꝛ p̄n^a
ei^9 nõ sunt termiata ad vnũ:pp̄ qḋ in essentia ꝛ viribus
remanet ifi^m. Silr̃ p̄fectũ est cui nihil deest ꝛ vlt^m attigit.
Ult^m aũt vnũ est ꝛ oĩa alia vniẽs est. Unũ etiã in se diui-
sum ꝛ diuisũz ab alijs:qḋ nõ põt eẽ:for^a vniẽte ꝛ diuidẽ-
te. Forma ãt for^a ad actũ relata finis est. Dextrũ ẽt vnde
mot^9 est:ꝛ iõ p̄fectã h̃z v̾tutez mouẽtis p̄ficit ꝛ vnit ꝛ de-
termiat. Masculinũ silr̃ gñans est ex seipso:nec idiget fe-
mina nisi p̄ accñs pp̄ locũ ꝛ mãm:femia aũt penit^9 ip̄fe-
cta:ꝛ iõ appetit masculũz ꝛ ad id qḋ ex̃ se est,dependens
est. Silr̃ rectũ in q̃ntitate seipo p̄ticipat,nullo idigẽs totũ
stans ĩfra suos termios:ita ꝙ p̄mo puncto regit̃ totum.
Curuũ aũt in hac vnitate simplicitatis nõ ꝯsistit:qꝛ me^m
ei^9 exit ab extremis. Silr̃ lumẽ qḋ hic vocat̃ p̄cessus p̄^e
influẽtie p̄me cãe in simpli^te est ꝛ vnitate:ꝛ vniẽdo de se
trahit oẽ qḋ illuminat. Tetragonũ etiaz ab vno simplici
orit̃:qḋ est duct^9 vni^9 ꝛ eiusdez linee in seipsãz. Similr̃ ꝛ
quiescẽs nõ quiescit nisi tangẽdo vnũz qḋ est finis mot^9:
quiescit aũt qñ sibi nihil distat ab illo:cũ oĩs mot^9 distare
faciat:ꝛ ex his vlt^m ꝯseq̃t̃ bonũ:qḋ est finis adeptiõe. Cũ
igit̃ Pithagoras vnũ dixerit eẽ p̄n^m:ꝛ ostẽdit q̃lr̃ oĩa re-
ferunt̃ ad vnũ:p̄tic^o p̄prietates vni^9 que sunt saluatiue
ꝛ bonificatiue:multo p̄babili^9 dixit cãm boni q̃ Plato:
q posuit ꝙ vnũ p̄ se bonũ cã bonitatis est in oĩb^9:ꝛ arti-
culate nõ demr̃auit q̃lr̃ diuersa bona p̄ticipãt bonũz p̄^m.
Est aũt h^9 alia rõ:quã q̃dez alij assignauerũt:qꝛ.s. virt^9 ꝛ
bonũ ĩ vni^te ꝯsistit. Malũ ꝛ vitiũ est oĩfariã:sic̃ in anba-
bitis diximus:ꝛ iõ rõnabilr̃ bo^m refert̃ ad vnũ:sic̃ ad p̄n^m:
meli^9 q̃ p̄ se bonũ:cui^9 rõ assignari nõ põt:q̃lr̃ in diuersa
rõne bonis existib^9:ꝯferat boni p̄ticipationem.

¶ Caplm 16^m. Qualr̃ ex ipsa multiplicitate boni opinio
Platonis impugnatur.

His aũt que a Platone dcã sunt dubita-
tio q̃daz subappet. Subappa-
rere aũt dicim^9 qḋ ex ipsa rõne Platonis h̃z
occasionẽ. Est aũt dubitatio p̄pea: qꝛ s̃mo-
nes Plonis nõ de oĩ bono:s̃z oẽm boni mul-
tiplicitatẽ dñr. Silr̃ aũt s̃m doctrinã Plonis nõ oẽ bo^m
vĩ fieri p̄ticipatiõe vni^9 idee boni. Sermones.n. Plonis
nõ dñt nisi q̃lr̃ bonũz est:qḋ a p̄^a idea boni s̃m boni for-
mã p̄cedit. Bona aũt vr̃r dici z^r.s. s̃z se: ꝛ ad aliḋ. Scḋz

Bonum dr duplr.

seipsa aũt vr̃r bõa s̃z vnã illã sp̃ẽz boni: q̃ bo^m dĩ p̄ se:ꝛ
nõ s̃z accñs bo^m est. Per se ãt ꝛ nõ s̃z accñs,bona sũt que-
cũq̃z p̄ se siue s̃z seipsa ꝛ nõ p̄ accñs p̄secuta sunt a nob ꝛ
dilecta. Hec aũt sũt vt dĩc Tullius:q̃ sua p̄p̄a vi nos tra-

Tullius.

hunt:ꝛ p̄p̄a digni^te nãli nos alliciũt:ꝛ nõ p̄ accñs. Illa v̾o
bona q̃ ideo dñr bona:qꝛ bonoꝝ q̃ pp̄ se diligim^9,sũt fa-
ctiua siue ꝯseruatiua aliq̃lr̃: nisi qꝛ ꝯrioꝝ prohibitiua:pp̄
h̃ opꝫ dici bõa vt relata ad h̃ q̃ s̃z se bõa sũt:ꝛ h̃ s̃m mo-
duz aliũ ꝛ aliũ sũt bõa. Aliq̃n.n.mala in se,relata ad aliḋ
sũt bõa:sic̃ icisio ꝛ coctura relata ad sani^tez,bona dicunt̃.
Manifestũ est igit̃ ꝙ duplr̃ vtiq̃z dĩ bo^m:est.n.qḋdã s̃m
seip̃z.s.qḋ pp̄ se diligim^9:aliḋ ãt pp̄ qḋ alterũ bo^m ẽ,quo
illud qḋ diligim^9 obtinem^9:sic̃ vtraq̃z sũt q̃ iduxim^9.s.fa-
ctiua ꝯseruatiua ꝛ ꝯrioꝝ p̄hibitiua. Ista.n.nõ diligim^9 nisi
pp̄ h̃ q̃ p̄ se diligim^9. Si.n.ista nõ facerẽt vl̃ ꝯseruarẽt illa:
ista nõ diligerem^9:ꝛ sic p̄zꝙ illa q̃ pp̄ aliḋ diligim^9,rõnẽ
boni^tis accipiũt ab his q̃ per se diligim^9:ꝛ nõ a p̄^e idee in-
formatiõe vl̃ p̄tici^one. Si ergo diuidẽtes distinguam^9 ea q̃
sũt bona s̃m se siue p̄ se:ab his bonis q̃ pp̄ aliud bõa sũt:
ꝛ iõ nãlia dñr ꝛ intueamur:s̃m se vl̃ per se bõa dicãt̃ s̃m
vnã ideã siue formã:tũc clare videbim^9 incõuenientia q̃
sequũt̃ ꝯ Plonẽ. Scḋz seipsa.n.siue p̄ seipsa bõa,sũt talia
bona q̃lia aliq̃s põit ꝙ ꝛ solitaria.s.sine oĩ adiũcto: vtpu-
ta est scire siue p̄uidere s̃z p̄udẽtiã:ꝛ sic̃ videre:qꝛ dulce
est lumẽ oculis ꝛ suaue videre solez:ꝛ silr̃ voluptatẽ q̃dã:
sic̃ est voluptas ꝛ dilectio q̃ nõ h̃nt ꝯriũ:sic̃ delectari in h̃
qḋ est scire ꝙ diamet̃ asimet̃ coste:ꝛ honores q̃dã:he.n.
sunt p̄tes honestatis de q̄b^9 dĩc Tulli^9:eo ꝙ p̄ se diligũt̃:

Tullius.

hec.n.q̃uis aliq̃ pp̄ aliud aliq̃n p̄sequũt̃: tñ ponunt̃ esse
de nũo bonoꝝ q̃ s̃m se bõa sũt. Dixim^9.n.in p̄cedẽtib^9 ꝙ
pp̄ se opponit̃ ad accñs:ꝛ pp̄ aliud ad id qḋ p̄ se diligit̃:
ꝛ nõ p̄ accñs nihil p̄hibꝫ ad aliḋ referri qḋ p̄ tp̄m itẽdit̃
optineri. Cũ igit̃ sic multiplex dicat̃ bo^m: in eo ẽt qḋ p̄ se
bo^m est:q̃ram^9 a plonicis vñ venit ista multiplicitas bo-
noꝝ:aut.n.dicunt multa eẽ bona p̄ter ideã:aut nihil p̄ter
ideã eẽ bo^m. Si.n.multa p̄ter ideã dicãt s̃m se esse bona:
inanis erit idea:qꝛ p̄ter ideã dicãt s̃m se eẽ bona idee:qꝛ
p̄ter ideã rõnez boni ab idea nõ accip^ent erũt bona:ꝛ sic
vana est idea q̃ ponebat̃ cã q̃re oẽ eẽt bo^m. Si aũt dicat̃
ꝙ h̃ que s̃z se bõa sũt:sũt de nũo eoꝝ:q̃ ideo s̃z seipsa bo-
na sũt: oportebit boni rõnẽ apparere in oĩbus illis:sicut
vna rõ albedis in niue ꝛ cerusa in eo ꝙ alba sunt:s̃z hoc
falsũz est. Honoris.n.ꝛ p̄udẽtie ꝛ voluptatꝫ alie:ꝛ diffe-
rentes rõnes sũt disticte in eo ꝙ bõa sũt. Nõ est igit̃ bo^m
cõe inq̃ntũ p̄dicatũ in istis:q̃ sũt s̃z ideã vnã p̄ticipatã ab
oĩb^9 bonũz dicat̃. Quoꝝ.n.hoc mõ est vna idea,hoꝝ est
vna forma p̄dicata:ꝛ vna rõ diffinitiua in oĩbus.

¶ Caplz 17^m. Qꝫ inutilis est positio idearum ad ciuilia.

Tam aũt multiplr̃ dicat̃ bonũ,multi-
plicitas illa oꝫ ꝙ determiet̃.
Querit̃ ergo qualr̃ vtiq̃z dñr siue s̃m ꝙ ge-
nus multiplicitatis. Non enim videt̃ multi-
plicitas puri eq̄uoci:qꝛ mlr̃iplicitas homini
nõ.s.assimilat̃ his que dicũtur casu equiuoca. Casu autez
eq̄uoca dicim^9:q̃ sola casuali ipõne vnũ nomẽ acceperũt.
Q̃uis.n.eq̄uocũ ad vniuocũ reducat̃:nõ tñ ita reducitur
ꝙ vnio sit:s̃z ad vnũ reducit̃ qḋ s̃m p̄portionẽ cõe ẽ:sicut
est mordax eẽ vel nociuũ ad qḋ respexerũt:q nomẽ ipo-
suerũt:vnũ nomen dantes celesti ꝛ marino ꝛ latrabili qḋ
est canis. Mordax tñ esse dentib^9 latrabili ꝯuenit ꝛ ma-
rino. Marino q̃dẽ p̄ isidias ꝛ defensionẽ. Latrabili ãt p̄
iraz ꝛ custodie fidelitatẽ. Celesti ãt nõ ꝯuẽit nisi p̄ nocu^ti
imissionẽ:ꝛ h̃ nõ ꝯueniũt nisi in cõi effectu:qui est illatio
nocu^ti. Talib^9 eq̄uocis bõi multi^tas nõ assilat̃:s̃z certe aut
ei assilat̃ multi^ti que est multa eẽ bona:eo ꝙ sũt ab vno
qḋ est eis causa boni^tis:vel ei qḋ est multa eẽ bona:eo ꝙ

sũt ab vno:qꝛ oĩa cõtendũt ad vnũ bonũ qḋ eis finis est: cuiꝰ exẽplũ ẽ ꝙ medicꝰ Hippocrates vel Gale.medicꝰ dĩ. Medicꝰ ãt dĩ apothecariꝰ:seruꝰ cõmixtiõe spẽꝝ subseruiẽs medico:medicãs ẽt dĩ imitãs medicũ: ꝛ medicꝰ dĩ clystere vel instrũm. Oĩa aũt hec medici accipiunt nomẽ ꝑ vnũoᵐ ad vnũ medicũ q vere medicꝰ est:sꝫ tñ diuersos modos ad actũ illũ referunt:ita tñ ꝙ solus medicꝰ opaẗ hũc actũ ſm cãz que in ipso ẽ medicinã. Alia ãt oĩa q̃tenꝰ pñt imitãtes medicũ ĩ artẽ:sꝫ diuersas potẽtias q̃s hñt imitant. Exẽplũ ãt coꝝ q̃ ꝯtẽdũt ad vnũ ẽ. Sanũ dĩ aial ꝛ ꝑcipue hõ:q iter cetera magꝭ in eq̃litᵉ ꝯsistit. Sana etiã dĩ vrĩa ꝛ sana dĩ medicia:ꝛ sanꝰ cibꝰ:ꝛ sanitas finis est quẽ per se appetit hõ ꝛ medicꝰ. Sanitas aũt pmo ꝛ ꝑ se est in hoĩe sicut in subiecto. In vrina aũt est sicut in indicante. In medicina aũt sicut ꝯriũ remouẽte. In cibo aũt sicut in faciẽte vel ꝯseruãte:vel forte dĩ ſm silitudis simplicitatẽ ad analogiã siue ꝓportionẽ. Sicut si dicamꝰ sicut in corpe est visus:ita in aĩa intellꝰ: ad vnũ.n.fit ꝓportio qḋ est illustratio cognitoꝝ:sensibilr q̄dẽ in visu:intellualr autẽ in aĩa. Et q̃uis oĩs hec multiplicitas in bono possit inueniri: eo ꝙ multa sunt bona qꝛ sũt a bono:ꝛ multa bona qꝛ ad bom:tñ de his relinquẽdũ est nũc. Certificare.n.de ipsis ꝓpriũ est magis alteriꝰ phie. Si.n.de cõi loq̃mur ſꝫ intentionẽ q̃ ꝑdicaẗ de plibꝰ:logici est determinare multiplicitatẽ ipsius. Si vo loq̃mur de cõitate rei:talis multiplicitas determinãda est a metaphĩco:in 5ᵒ.n.illiꝰ scie de hoc tractatur. De ideis aũt disputare relinquẽdum est:in tertiodecimo eniꝫ metaᶜᵉ ꝓpriũ est loqui de illis. Ex his aũt que hic dcã sunt:hic relinq̃ẗ ꝙ si illud vnũ bonũ qḋ cõiter de oĩbꝰ bonis ꝑdicaẗ:ꝛ qḋ est q̄dditas illoꝝ:vt dicit Plato:vel ẽt si illud est sepabile q̄d:ſm seip̄m existẽs ꝛ mãẽ nõ immixtũ:sicut dicit Plato:ꝛ manifestũ est hoc qḋ nec opatũ est ab hoĩe:nec possessũ ab eo. Sepatũ.n.bõ opatiõe sua nõ acq̃rit. Et qḋ opatiõe nõ acq̃rit:possidere nõ põt:ita ꝙ ad vsũ hẽat. Nunc aũt videmꝰ ꝙ tale bom opatũ ꝛ possessum ab oĩbus intẽdiẗ: ciuilibꝰ ꝛ artibꝰ ꝛ doctrinis ꝛ electionibꝰ ꝛ actibꝰ. Bonũ igiẗ ciuile sepatũ ſm se nõ est. Forte ẽt videbiẗ alicui ciuilia bñ ꝯsiderãti ꝙ meliꝰ ꝛ vtiꝰ sit:ꝙ bom ciuile cogẛcaẗ eẽ de nũõ bonoꝝ que sũt possessa ꝛ opata:hoc.n.mouet intẽtionẽ opantiũ: ꝛ iõ opaẗ res hẽ hñtes ꝑ oculis:vt exẽm magis sciũt q̃ sũt ipsis bona ꝓpa. Oĩs.n.opans ꝑ rõnẽ cognitũ sibi ꝛ certũ ꝑstituit finẽ:ad qḋ oẽs suas opatiões ꝛ terminat ꝛ scit se adeptũ eẽ qḋ cõcupiscit:ꝛ si finẽ nõ ꝑcognoscẽt: nesciret q̃ finitã hẽret actionẽ sed vagareẗ in incertũ. Pꝫ igiẗ ꝙ ciuile nõ aliq̄d separatũ bonũ:ꝛ ꝙ separatum bonũ ad ciuilia penitus est inutile.

¶ Capl'm 18m. De ĩfirmitate ꝛ ĩutilitate ſmonis Plonis.

SErmo igiẗ Platonis quãdãꝫ ꝛ nõ simꝫ hꝫ pabilitatẽꝫ. Probabilitas.n. simplr aliq̄d hꝫ rõnis in re. Quedã aũt ꝛ nõ vere pbabilitas est que apparentẽ ꝛ nõ existentẽ hꝫ pbabilitatẽ. Si.n.vere pbabilitas esset poꝰ artibꝰ ꝛ doctris nõ discordaret. Vr ãt scientijs ꝛ artibꝰ dissonare. Oẽs.n.artes ꝛ doctrĩe ꝛ electiões ꝛ actꝰ q̃dãꝫ appetẽtes bonũ ꝛ ingrẽtes bom quo indigẽt ad sui ꝑfectionẽ:derelinquũt tanq̃ꝫ sibi inutilẽ. Cognitio.n.illiꝰ boni sepati qḋ posuit Plato:si aũt esset bonũ ciuile:tunc magnũ eẽt auxiliũ in cognitiõe ipsiꝰ ad totiꝰ ciuilis vite incremẽtũ ꝛ ꝑfectũ ꝛ nõ rõnale:qḋ tale auxiliũ oẽs ignorarent artiᶜᵒᵉ:ꝛ nullus reqreret cognitionẽ ipsiꝰ:eo ipso g̊ quo relinquet:ostẽdant qḋ inutilis est eiꝰ cognitio ad vitaꝫ ciuileꝫ. Inutile g̊ est bom ideale:quia nõ possꝫ dic̄ Plato in quo rector vel faber iuuareẗ ad suã artẽ ꝑ cognitionẽ boni sepati idealis. Nec posset dicere q̃lr meliꝰ militat ꝛ magis miles est:qui ideã militie siue boni militãs cõtẽplatꝰ est sepatũ in mẽte diuina q̃ꝫ nõ est ꝯtẽplatꝰ. Ex contemplatiõe aũt finis ꝓprij ꝛ boni militũ q̄lꝫ iuuaẗ in arte sua. Bonũ igiẗ ꝓpriũ bonũ ciuile est: ꝛ nõ bom vlẽ separatũ. Hoc aũt ꝛ alia rõne vꝫ. Videẗ q̄dẽ.n.medicus non intẽdere vleꝫ sanitatẽ ꝛ sepatã:sꝫ eã que est hoĩs ꝑuatã ꝛ ꝓpriã:ꝛ nõ tñ eã q̃ est hoĩs:sꝫ magis eaꝫ q̃ hꝰ hoĩs fortis vel callis:senis vel iuuenis:talis vt talis cõplonis:in loco tali vel tali cõmorãtis:ꝛ ſm alias dispões appropataꝫ. Medicus.n.ſm vnũquẽqꝫ ꝛ dispões vniuscuiusqꝫ medicaẗ differẽter:ꝛ sic est in alijs artibꝰ. Ciuilia g̊ bõa ꝓprijssima sũt:ꝛ vlẽ sepatũ nullũ ꝑfectũ facit in eis. De bono igiẗ hũano ꝛ ciuili ſm opiones alioꝝ intm̃ dcm̃ sit.

¶ Tractatus 6ᵘˢ. In quo querit q̄d sit per diffõneꝫ felicitas. Et que ingrediant diffõneꝫ eiꝰ sicut differẽtie.

¶ Capl'm pm. Qꝛ felicitas est optimuꝫ bonum.

A

REursus aũt q̊a disgressioneꝫ fecimus ad opiones alioꝝ:redeamꝰ ad ꝓpositũ inuestigantes a pñᵒ huiꝰ libri que sint. Bonũ inuestigabimus q̄d sit per diffõnẽ. Hec aũt inuestigatio valde necẽia est: qꝛ multa bona inueniunt:ꝛ opꝫ scire q̄d sit optimũ illorum. Qꝛ eniꝫ multa sint:pbaẗ ex hẽ ꝙ ꝯsideratiõe expressa vꝫ aliud ꝛ aliḋ in alia ꝛ alia opatiõe ꝛ arte:q̃ inq̃tũ opões ꝛ artes ciuile ꝛ hũanũ bom desiderãt. Aliḋ.n.ĩ mediciᶜᵃ est ꝛ aliḋ in militari:ꝛ in reliq̄s opõnibꝰ ꝛ artibꝰ est silr:ꝙ.s. aliḋ ꝛ aliḋ sp est in alia opõne ꝛ arte. Nec aliq̄s mireẗ ꝙ nos mediciᶜᵃ ponimꝰ inter ciuilia:qꝛ lꝫ alia pñᵒ sint artis medicie ꝛ alia ciuilis:tñ q̃uis scĩa sepeẗ medicialis a ciuili:tñ opatũ a medico ad ciuilia refert. Sanitas.n.quã ĩducit in corpe ciuiũ:expeditas ciuiles faẗ opões. Et cũ ſm añdicta polyticꝰ ciuiliũ gubernator in hẽ deo silis ẽ:ꝙ oĩuꝫ geris puidẽtiã ꝛ curã:ꝛ quo ad hẽ istituit in polyticis eẽ medicinã. ¶ Queramꝰ igiẗ q̄d sit vnicuiqꝫ bom arti ꝛ opationi: ꝛ q̃ramꝰ q̄d sit illud bom:cuiꝰ g̃ra reliq̃ operata sũt oĩa q̃cũqꝫ exigũẗ ad illã artẽ vel opõneꝫ:hẽ aũt in medicinali q̄dẽ arte sanitas est. Oĩa.n.q̃cũqꝫ faẗ medicꝰ corpora alterãdo:purgãdo:ꝑseruãdo:ꝯficiẽdo:potãdo:cibãdo:ad finẽ referũẗ sanitatis:q̃ ꝑ hẽ oĩa itẽdit. In militari vo finis est victoria:qꝛ ad victoriã oĩa militaria negocia referũẗ q̃cũqꝫ fiũt equũ pando:scellãdo:frenãdo:armãdo:hostẽ isiliẽdo:acies ordinãdo:hostẽ inclamãdo:oĩa.n. hec ad victoriã ordinanẗ ꝛ victoriã intẽdũt. Sic.n.in edificatiua finis ẽ domꝰ:qꝛ q̃cũqꝫ fiũt securi:dolabro:ascia: terebro:fundãdo:eleuãdo:cõriguãdo: ꝛ q̃cũqꝫ talia sunt ad facturã domꝰ referunẗ. Et gñalr loquẽdo in oĩ operatiõe ꝛ electiõe talis ẽ aliq̄s finis:qꝛ hꝰ finis g̃ra:oĩa reliq̃ opanẗ ꝛ artes ꝛ opões. Ergo si aliq̄s est oĩuꝫ opatoꝝ vltimꝰ finis:ad vltm illũ refereẗ oẽs opões ꝛ artes. Illud igiẗ erit opatũ bom hoĩs vltm ꝛ optm:hẽ g̊ pm ẽ diffĩnio felicitatis. Si vo plã sint talia bõa trãscẽdẽdo ꝑ rõnẽ ordis vniꝰ ad hẽ aliḋ:ad hẽ ip̄m ꝑueniemꝰ ꝙ vltm bom stat resoluẽdo:ꝛ illḋ erit vltm ꝛ optm: ꝛ hẽ.n.mõ sicut supiꝰ determiatũ est:oẽs artes referunẗ ad ciuileꝫ. ¶ Qꝛ aũt nos dicimus q̃rentes si plã bona sint hoĩs bona,nemo mireẗ. Diximꝰ eniꝫ in añhabitis ꝙ pñm oĩuꝫ opõnuꝫ nr̃aꝝ est itellꝰ practicꝰ:ꝛ instrꝫ eiꝰ est manꝰ:ꝛ ꝙ alr est in hoĩe: ꝛ alr in alijs aialibꝰ. In alijs.n.aialibꝰ ꝛ si vires sint aiales:tñ ad nãm referũẗ ꝛ agiẗ potiꝰ q̃ꝫ agãt:ꝛ iõ fiũt vno mõ. Vna enim irũdo sicut alia nidũ faẗ ꝛ pullificat ꝛ cibũ pcurat:cuiꝰ ꝯformitatũ nõ est cã aĩa:sꝫ potiꝰ nã ꝑ istinctionẽ agẽs in aĩaꝫ. Nõ ãt est sic in hoĩe:aiales.n.vires hoĩs nõ ad nãꝫ sꝫ ad intellm referunẗ:ꝛ persuasibiles ab ipso ꝛ multarũ opationũ efficiunẗ:ꝛ pñᵒ ꝛ in oĩbꝰ illis ꝓpter libertatem ab

Finis medicine.

Finis artis militaris.

Finis edificatiue.

B

Intellꝰ practicus est pñcipiũ opõnũ.

intellu acceptā hō dn̄s est suaꝝ opationū. Intell's autē duplex est: facies .s. ad itelligētiā agentē: a qua intelligētia ad ipm fluit illuminatio: ꝛ illa facies que est ad iferiores potētias in quas ab ipso fluit for⁹ p quā efficiunt̄ psuasibiles ꝛ obedi^{ie}. Quia aūt iferiores po^e multe sunt: oꝫ φ ex pte itell's efficiat̄ cōpositu⁹ ꝛ ordiatiu⁹ ꝛ opatiu⁹ multoꝝ. In duplici ḡ facie accept⁹ itell's: necē est φ duos fines hēat: vnū .s. opationū ꝛ alterū ɔtēplationū. Cum igit̄ felicitas opatiua pficiēs hoiē ꝛ purgās a passiōib⁹ opet̄ ad ipassibilitatē intell's: ne passione alteri⁹ ducat̄ ꝛ abducat̄. Passionib⁹ āt nō subiacēs sꝫ auersus ab eis ꝛ depurat⁹ ꝛ liber pfect⁹ fit ad ɔtēplādū: ɔ̄stat φ felicitas ciuilis opatiua vlteri⁹ ordiat̄ ad felicitatē ɔtēplatiuā: que est vltimū oiuꝫ bonoꝝ. Hoc aūt pbat̄ ex h̄: φ oē vtens virtute purgatoria ad pfectionē purgatiōis ordiat̄: felicitas ciuilis aūt purgatoria ṽtute vtat̄: ordinat̄ igit̄ ad perfectionē purgatōis. Minor h⁹ syll'i pbat̄: ex h̄ φ oē vtēs moderāte virtute passionis: ꝛ non abstergēte purgatoria vtit̄ virtute: ciuilis aūt moderat̄ ꝛ nō abstergit passiōes purgatoria ṽtute vtit̄. Polytic⁹ .n. abstergere nō pōt passiones viuēs in domo: in ciuitate: sꝫ excellētias passionuꝫ sufficit in talib⁹ moderari: ꝛ id quo ad singulas est me^m. Bonum igit̄ hois modo quodaꝫ est plura: simpl'r autēꝫ vnum vltimuꝫ ꝛ optimum.

Finis intelle.

¶ Caplm 2^m. De dria felicitatis que est perfectum.

A

Hoc aūt adhuc magis explanare tentādū est. Uidebimus .n. φ felicitas optimū opatoꝝ est: si iuenerim⁹ φ pfectissimū est: quo eniꝫ pl'es vident̄ eē opatoꝝ nr̄oꝝ fines: ꝛ ex p̄missis satis manifestuꝫ est. Oiuꝫ āt illoꝝ finiū h̄ p̄ma diuersitas est: φ quosdā eligimus pp se: ꝛ quosdā pp alterū: vtputa diuitias que organice felicitati: ꝛ iō eligunt̄: ꝛ sic eligim⁹ fistulas ꝛ olo siue vl'r organa musica: hec .n. ad ciuiū referunt̄ iocūditatē. Manifestū ē igit̄ φ oēs tales fines ad aliō relati nō sūt pfecti in rōne boni. Optim⁹ aūt finis vi eē pfectiuū gd. ergo nihil eoꝝ que referunt̄ ad aliud est finis optimus: qꝛ nō est pfect⁹ in rōne boni: quapp sigdēꝫ ē aliqd aliqō vnū soluꝫ in rōne boni pfectū: hoc vtiqꝫ erit qō queritur bonū. Si vō plura talia in opationib⁹ hoiuꝫ pfecta: tunc qō est inter ea pfectissimū in boni rōne hoc erit qō q̄rit̄ bonū ꝛ optimū. Uideam⁹ igit̄ gd sit in hūanis pfectū s'ꝫ boni rōnēꝫ. Perfectius aūt dicim⁹ in ratiōe boni qō s'm seip̄m ex ꝑp̄a nā diligibile est ꝛ psegbile: q̄ꝫ id qō pp alterū diligim⁹ ꝛ psequimur. Et iterū dicim⁹ h̄ eē pfectius inter ea que per se diligunt̄ ꝛ eligunt̄ qō nunq̄ꝫ pp aliud eligit̄: sed semp ꝛ vbiqꝫ eligit̄ pp se: hoc aūt dicim⁹ esse pfectius q̄ꝫ sint illa hōa: que aliqñ sūt eligibilia s'ꝫ seip̄a: ꝛ aliqñ eligunt̄ pp alia. Hac igit̄ rōne simpl'r ꝛ vl'iter loquēdo: pfectū est qō s'm seip̄ꝫ semp eligibile est: ꝛ nunq̄ꝫ pp aliud: tale aūt pfectū bonū inter oia bona hūana maxime vi eē felicitas: hāc .n. eligim⁹ sp pp seipsaꝫ ꝛ nunq̄ꝫ pp aliud. Si .n. det̄ φ per aliud eligat̄: omne aūt qō pp aliud eligit̄ ad qōdaꝫ vlt^m extra se fert̄. In p̄cedēti aūt caplo ɔbatū est φ felicitas est vlt^m: seq̄t̄ ḡ φ aliō sit vltimius vltimo ad qō vlt^m refert̄: ꝛ hoc est ipoīe: ex hoc eniꝫ seq̄t̄ φ vlt^m simpl'r: qō si cōcedat̄ ɔdictoria erunt sil' vera. Quia aūt dixim⁹ φ q̄dā sunt que s'm se ꝛ pp aliud expetunt̄ s'ꝫ diuersas rōnes ꝛ cōpatiōes: vt manifestior sit doctrina dam⁹ exēpluꝫ. Honorē .n. qui est p̄miuꝫ ṽtutū ꝛ finis vite ciuilis s'm stoicos: ꝛ voluptatē que ē finis vite s'm epicuros: ꝛ itell'm que ɔstituit̄ ex influētia luminis intelligētie ad ɔtēplationē: ꝛ oēꝫ ṽtutē que p̄ honestatis est ꝛ silia: eligim⁹ gdē pp seipsa: qꝛ in sui nā sincerā ꝛ puraꝫ hn̄t bonitatē: quā eligerem⁹ ēt si nihil aliō aduenirer

Perfectius bonum in humanis.

Felicitas ē pfectū bonū.

nobis per ipsa: sꝫ tñ ista etiā eligim⁹ felicitatis grā suspicātes per h̄ felices fore: ad felicē eniꝫ vitā subalē p̄stant auxiliū: felicitatē aūt nullus eligit hoꝝ grā: nec vl'iter loquēdo felicitatē aligs eligit pp aliud. Sequeret̄ .n. φ vltimi finis esset alius finis: ꝛ h̄ abiret in ifi^m. ¶ In rōne ḡ boni felicitas sola pfectū gd est. Quis cōtra h̄ opponāt dicētes φ pfectū est: sicut dicit Ari. in 4° phys. cui nihil deest. In hūanis āt opib⁹ nihil est cui nihil desit: nihil ḡ in hūanis opib⁹ qō ipfectū nō sit. ¶ P̄. Ex quo oia bona ad pfectionē regrunt̄: ꝛ oiuꝫ bonoꝝ ɔcursus nō possit eē in vno. Nemo .n. est qui sit faber ꝛ panifex ꝛ coriarius ꝛ sic d' aliys silib⁹: vi φ nemo possit pfect⁹ eē: h̄ gdā nitunt̄ psuadere ex dcō Boety: qui in 5° de ɔsolatiōe phie dicit: φ beatitudo ē stat⁹ oiuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfect⁹. Nō est āt hō in quo talis stat⁹ sit ex oiuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfect⁹. Frustra igit̄ h̄ vi q̄rere de pfecto qō hō! ɔuenire nō pōt. ¶ Ad hoc ꝛ silia rn̄dere nō est difficile: si ea que dicta sunt ad memoriā reuocent̄. Est .n. pfectio simpl'r ꝛ pfectio s'm statū. Perfectio aūt simpl'r φ sim' nihil desit nō nisi in deo est. Perfectio aūt s'm statum est .s. p'ticul'r ꝛ vl'r. Particulariter gdē pfect⁹ est qñ sine ipedimento sui officy vel sue artis vel sui stat⁹ attingit vlt^m, nihil omisso de oīb⁹ his: que ad vlt^m ordinant̄: ꝛ sic dicim⁹ fabrū pfectū ꝛ medicū pfectū. Uliter aūt pfectuꝫ dicim⁹: cui nihil deest ad finē qui simpl'r vltim⁹ est humanoꝝ. Et qō dicit Boeti⁹ φ btitudo est stat⁹ oiuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectus: de tali aggregatiōe bonoꝝ itell'r q̄lēꝫ dixim⁹ in p̄cedentib⁹ .s. φ oia bona que sūt ad finē vltimū aggregēt̄ in illo: eo φ virtual'r opant̄ in illo relata ad ip̄m: sic ad victoriā oia operant̄. Non .n. victoriā ɔsequeret̄ miles nisi virt⁹ in ipso esset: coquinaria ꝛ pistoria equestris: armatiua ꝛ oēs alie que referunt̄ ad ip̄ꝫ. Oia .n. que ad finē referunt̄, fini ɔiuncta ꝛ finem ɔcludētia in statu sunt vltra quē trāsgredi nō pn̄t: ꝛ sil'r in actu sūt vltra quē agē nihil pn̄t: ꝛ hoc mō ɔsiderata, btitudinē pficiūt siue felicitatē. Beatitudo igit̄ sic itellecta, stat⁹ vel act⁹ est oiuꝫ bonoꝝ aggregatiōe pfectus: ꝛ h⁹ pfectionis hō pceptibilis est: ꝛ ipsa pfectio bonū est opatuꝫ ab hoīe.

B

ar' p°.

ar' 2°.

Boetius

R. 1°

Duplex perfectio.

Beatitudo

¶ Caplm 3^m. Qꝫ felicitas per se sufficiens bonum est.

Videt̄ aūt ꝛ ex per se sufficiētia: qꝛ .s. felicitatis per se sufficiens bonū est ideꝫ accidere .s. φ felicitas est vlt^m ꝛ optimū pfectū iter hōa: pfectū .n. p se sufficiēs eē vi. Per se aūt sufficiēs dicimus: quo habito nullo idiget hō ad boni opōnē humanā. Bonum aūt humanū in optio statu suo nō ɔsiderat̄: in h̄ φ viuat sibi soli vitā solitariā: sꝫ φ viuat sufficiēter ꝛ parētib⁹ ꝛ filys ꝛ vxori: ꝛ vl'r loquendo φ viuat amicis ꝛ ciuib⁹ ad sufficiētiā: qꝛ hō ꝛ nā hō ē: vt sibi viuat: ꝛ nā ɔiugale aial ꝛ domesticū vt parētib⁹ ꝛ filys ꝛ vxori viuat, ꝛ vt amicis ꝛ ciuib⁹ viuat: ꝛ nā ciuile al' hō ē. Tñ qñ hō refert̄ ad multitudinē vel dom⁹ vl' ciuitatis vel gētis: oꝫ assumē terminū aliquē g facul^{te} nō excedat. Si .n. excēdet ad parētes ꝛ ppiquos ꝛ amicos amicoꝝ tā i linea ascēdētiū q̄ꝫ descēdētiū tā trāsuersal'r: ꝛ nō stet in aliq̄: in ifi^m pcedet. Sꝫ h̄ rursus gdē pscrutādū erit i iconomicis ꝛ ciuilib⁹. Per se eniꝫ sufficiēs h̄ d' qō oia inter se hꝫ que ptinent ad boni pfecti ꝛ vltimi opōnēꝫ: h̄ aūt nō pōt eē nisi cōcurrentib⁹ q̄tuor virtutib⁹. Una gdēꝫ virtute vltimi s'm φ vltimū est: que est virt⁹ sicut tract⁹ nauis: vel sic dom⁹ quā facit modi⁹ mily cadēs: ꝛ sic ho^m qō est in duce exercit⁹: q̄ vt^s lꝫ sit ex añcedētib⁹ ꝛ ɔstituētib⁹ ptāriue: tñ ita ē vltimi ꝛ totius φ nō pōt attribui ptib⁹ sigillatim: ꝛ p̄ ei⁹ nō pōt attribui ptibus diuisim: ꝛ si totū attribuit̄ ptib⁹ sic sonus grani mily: ꝛ tractus nauis trahētib⁹ nō pōt eis attribui

Sufficiēs in iconomicis ꝛ ciuilibus.

nisi sm q vnite sunt in toto: ⁊ sic est de ordinatis ad felicitatē in qua collatio virtutū q̄tuoꝝ opaṫ. s. virt⁹ vltimi sʒ q vltimū est: ⁊ triplex virt⁹ ordinatoꝝ ad ipm: sicut vt⁹ subiectiue operātiū organice ⁊ ēentialr: ⁊ hoc mō in monastica iconomica ⁊ ciuili. In monastica qdeʒ subiectiue operanṫ vires inferiores a rōne psuasibiles ⁊ rōni obedibiles. In iconomica aūt subiectiue operantur familia ad patrēfamilias. In ciuilib⁹ autē subtiue opanṫ senatores artifices ⁊ milites. In oībus aūt his organice deseruiunt bona extrinseca: sicut robur corporis ⁊ diuitie: essentialr aūt deseruiunt virtutes in oīb⁹ trib⁹: ⁊ vnitis vtutib⁹ istis ad oīa sufficiēs ē felicitas. Sufficiētia. n. hois nō simplr est: q2 sufficiētia simplr soli deo ꝯuenit. Ex ista igiṫ sufficientia ꝓcedens dicim⁹ q per se sufficiēs eē ponimus: q etiā solitariā vitā q̄uis nihil aliud sibi adiunctū sit: eligibileʒ facit: ⁊ nullo indigētem eoꝝ que ptinent ad bonum hois tale aūt bonū nullo indigēs estimam⁹ eē felicitatē: qui eniʒ aliquo indiget ad suu boni pfectionē: nō attingit statū oīuʒ cōgregatiōe bonoꝝ pfectū: ⁊ ideo taleʒ feliceʒ esse nō dicim⁹. Felicitas ergo bonoꝝ vltm ⁊ optm bom est perfectū ⁊ per se sufficiens.

Sufficiēs per se.

Capitulum 4m. Qꝫ felicitas vltia per se eligibilis est: ⁊ nulli bonoꝝ cōnumerabilis.

Amplius aūt oīum bonoꝝ maxie eligibile dicim⁹ felicitatē aliȷs bonis ꝯnumeratā. Duas. n. diximus esse felicitates hois: contēplatiuā. s. ⁊ ciuileʒ. Et ciuileʒ dixim⁹ ad ꝯtēplatiuā eē ordinatiuā: vltima aūt oīuʒ bonoꝝ ātiuʒ in se hʒ bōa virtualr ⁊ ptātiue: ⁊ oīa bona ptes ei⁹ sunt ptātiue ⁊ virtuales: ⁊ ideo nullā in eo faciūt cōpationē: sicut in antehabitis nos meminim⁹ determinasse: ⁊ sicut totū nō est cōnumerabile ptib⁹: ita ipsa nō est ꝯnumerabilis alicui boni. Alia autē est felicitas que in po⁹ est ad felicitatē ꝯtēplatiuā: de q̄ manifestuʒ est q cōnumerabilis est cū minimis bonoꝝ: ⁊ ꝯnumerata cū minio eligibilior est q̄ꝫ illō. Illō eniʒ bonū qō appositū est: facit q in apposito supabūdātia bonoꝝ est: ⁊ maius bonū est. Et maius bonū est minimuʒ cū maxio: q̄ꝫ qn̄ accipiṫ sine illo. Et qō maius bonū est eligibili⁹ est: semꝑ eo qō pfectī⁹ est ⁊ sufficiēs. Minimū aūt dicim⁹ bonoꝝ qō nec vltami inq̄ꝫtū vltimū est virtus est: nec ad ipsuʒ deseruit essentialr vel subtiue vel organice relatiū: q2 cū illis cōnumerari nō pōt cū oīa in se ꝯtineāt sed extrinsec⁹ est: vn̄ solū qō minimā hʒ influentiaʒ ad felicitatē: nec auxiliū fert ad actum felicitatis: sed ad decorē ⁊ pulchritudinē facit felicitatis: sicut est decēter comatū eē pulchre vestitū cōposito gradu incidēteʒ generosuʒ esse, fortunatū ⁊ hʒ. His. n. cōnumerata felicitas decētior est: ⁊ iō eligibilior: sʒ ꝓpe melior. Legiṫ eniʒ de Hippocrate q pelliciētes habuit oculos ⁊ faciē: ⁊ tn̄ castissimus fuit. Speusippus etiā horribilis erat aspectu: ⁊ tn̄ oī virtute plenus. Ex oībus igiṫ pmissis concluditṫ q fecilitas est vltimū ⁊ pfectū ⁊ per se sufficiēs bonū: ⁊ oīuʒ operatoꝝ finis existēs: nulli alioꝝ bonoꝝ cōnumerabile nisi per accidens cū minimo.

Minimus bonoꝝ.

Hippo. Speusip. Felicitas quid est.

Capitulum 5m. De cōparatiōe felicitatis ad opus nostrū. Et q felicitas est opus hois inquātuʒ homo est.

Sed forte ꝯcessuʒ qd videreṫ ab oīb⁹. Qꝫ felicitas est optm pfectū ꝑ se sufficiēs ⁊ nō cōnumerabile aliȷs bonis. Desideraṫ āt manifesti⁹ dici adhuc q̄ est felicitas: vt. s. nō describaṫ tn̄ ex essentialibus sibi: sʒ in cōpatiōe ad op⁹ nr̄m: ꝓpea q2 nos nō querim⁹ felicitatē nisi sm q opatū ⁊ possessum a nobis bonū est. Hoc āt forte fiet māifestū si sumaṫ op⁹ hois sʒ q hō est. Qꝫ. n. aliqō sit tale: pbaṫ ex h quēadmodū tibicini, h est cantātis i fistulis ⁊ statuifici q faṫ imaginū statuas: ⁊ vlr oīuʒ artificū est op⁹ aliqō: ita vī hois: sʒ q hō aliqō op⁹ eē. Quoꝝ āt est op⁹ aliqō ⁊ act⁹ ꝓpri⁹, illoꝝ bonoꝝ ⁊ optimū ⁊ bene eoꝝ q̄ꝫtum ad moduʒ vtutis est in opatiōe eoꝝ ⁊ actu. Silr igiṫ videbiṫ sic aliqō op⁹ hois sʒ qō hō est: q bn̄ ⁊ bonū hois sit in ope ⁊ actu illo. Queram⁹ igiṫ vtru pbabile sit q tectoris siue tectonici h est edificatoris ⁊ coriarȷ ⁊ alioꝝ artificū: sunt opa q̄dam ⁊ act⁹ ꝓprȷ hois: nō sm q hō nullū sit op⁹ ⁊ act⁹ ꝓpri⁹ sm q hō est: ita q hō nālr sit ociosuʒ qd sm nāʒ: nullū hn̄s op⁹: ⁊ hoc eniʒ oīo iprobabile ē. Artes. n. iuenit hō ad opanduʒ ⁊ in artib⁹ opaṫ hō: ⁊ ars hoī po⁹ opatiuā nō ꝯfert: sʒ sic dicit Victori⁹ po⁹ facit facileʒ: quā tn̄ an̄ artē habuit hō: ⁊ cū hec po⁹ quā ars facit facilē insit hoī ꝑ itellm practicuʒ: q oīuʒ artiuʒ pn̄m est. Intellus aūt sit nā hois inq̄ꝫtū est hō: cōstat q oēs artes idicāt qō hois inq̄ꝫtū hō est aliq̄s act⁹ ⁊ op⁹: ꝑꝑ qō oēs artes inuēte sūt. Aut ḡ dicam⁹ q hois nō sit opus ꝓpriū: vel dicem⁹ q quēadmodū oculi ⁊ man⁹ ⁊ pedes: ⁊ vlr loquēdo vnūqōq3 ptiuʒ organicaꝝ corꝑis vī aliqō op⁹ eē ꝓpriū: sic oculi videre ⁊ pedis incedere: ita ⁊ hois ꝑ nāʒ qua est hō: vī aliqō op⁹ ꝓpriū qō sit pter oīa opa ptiū organicaꝝ: ⁊ pter opa ptiū artiū pticularū.

Certū qōdaꝫ hois est opus sm q hō.

Victorius.

Nec obstat q aliq irrōnabilr obȷciūt inq̄ꝫtū q hois inq̄ꝫtū hō est: for⁹ nō est actiua: ⁊ sic vī eis q hois non sit opus vl actio: q̄uis. n. subā nō hēat ꝯriū: sʒ sit subiectum vtriusq3 ꝯrioꝝ: ⁊ sic nō sit actiue phīce ⁊ ꝑ se: tn̄ opatiua ē. Perfectū. n. est sic in antehabitis dixim⁹: qō opaṫ sʒ seipsʒ ⁊ agit. Agēs. n. phīce actionē hʒ que in motu ē: ⁊ q2 mot⁹ est act⁹ ipfecti: iō actio ei⁹ ipfecti ē: ⁊ de tali actu nos hic nō q̄rim⁹: sʒ de actu qui est actio nō phīca: nec ipfecti sed poti⁹ pfecti agētis sm seipsʒ: eo q nulla nā pfecta ꝓpria opatiōe destituiṫ: sic est lucis lucere: ⁊ intells intelligere: ⁊ ligni opationē ligni facere: ⁊ hanc opationē supi⁹ dixim⁹ eē Energiā. Hac igiṫ opōne hō nō destituiṫ: qnimo sic in prehabitis determiatū est: aīa hois tota ptātiuū est: ⁊ hoc qō est in ptib⁹, in toto nobilius ⁊ eminētius est: vnde cuʒ ptes hois organice nō sint nisi ex toto ⁊ ꝑꝑ totum: opʒ q hō per nām qua hō est: ꝓpriā ⁊ eminentē oīb⁹ aliȷs hēat opationē: qui sit actus pfect⁹ ⁊ pfecti: ⁊ ideo nō hʒ rōneʒ ꝓprie ⁊ motus loquēdo.

Cauillatiōis extricatio.

Capitulum 6m. Que sit illa nā q̄ hō est opatiu⁹ sʒ q hō est.

A

Queramus igiṫ qd vtiq3 hoc sit quo hō efficiṫ ꝓpa opatione opatiu⁹. Hoc. n. pn̄m in hoīe nō pt eē viuere: sʒ qō viuere viuētis est eē. Viuere. n. ꝯuenit hoī ꝑ nāʒ q̄ cōis est hoī ⁊ plātis. Sʒ hic q̄riṫ qd ꝯuenitis sit cū hoīe: q nutritiua ⁊ augmeṫiua vita sepaṫ ab hac igsitiōe. Sequēs āt nā post vegetatiuā est nā sensitiua: sʒ h ēt cōis equo ⁊ boui ⁊ oī aīali est cum hoīe: per eandē ḡ rōnē ⁊ ista sepaṫ ab hac ingsitiōe ⁊ relinqṫ. ḡ cū in hoīe nō sit nisi tertia nā q̄ est rōnalis q illa nā opatiua sit nā: q̄dā rōnē hn̄tis inq̄ꝫtū rōnē hn̄s est. Sʒ adhuc rōneʒ hn̄s 2r est. qōdā. n. rōnale: q2 sʒ seipsū nāʒ rōcinatiuuʒ est. Aliud aūt rōnale nō q rōcinatiuū sit sʒ seipsʒ: sʒ q̄ rōne excitaṫ ⁊ iformaṫ ad op⁹: ⁊ iō dī rōnale sic psuasibile a rōne ⁊ obedibile rōni: sic ptes sensibilis aīe que dr̄ cōcupiscibilis ⁊ irascibilis. Et h⁹ exēplū est: q rectiuum duplex est. Unū qdē qō ꝓprȷs oculis rectā viā discernit: Aliud aūt qō aliȷ obedit ducenti: sic cecus obedit duci. Cum ḡ q̄rim⁹ op⁹ hois sʒ q est hō: q̄rim⁹ hō rōnalis pn̄cipȷ qō pn̄m opis ē: sic hn̄s in se ⁊ ex seipso rōcinari. Hoc tn̄ adhuc dī duplr. s. sʒ habitū ⁊ sm actū. Et cū querim⁹ op⁹ hois sm nāʒ hois: querim⁹ qdē qd sit rōcinatiui op⁹ sm opationē dicti ⁊ nō sm po⁹ vel habitū. Hoc eniʒ pn̄-

Nā rōnalis ē nā hois sm qō homo.

cipaliter videt dici sz ea que in antehabitis pbata sunt.

Obiectio. ℞.

¶ Si aūt qs obyciat q̄ nō: vi hoc esse rōcinatiuū nā hominis inq̄tū hō est: sed poti⁹ intellm. Dicim⁹ q̄ sm Ari. ⁊ sm oēs peripatheticos itellāle qd ex ppria nā intellectuale est, nō ↄuenit homini sm ifluētiā: qd vt itelligat: opz scire q̄ totū opus nec est opus itellientie siue prime cāe per lumē intelligētie ppriē: qz intelligētia ⁊ scia pme cāe cōstituit oē ens. Et si querat quō ↄstituit: iuenitur de nečitate q̄ nō ↄstituit nisi lumīe itelltualitatis sue: qd refulget in totā nām: qd tn̄ indiuisum est determinatū per hoc qd descendit per ordines motoꝝ qui sunt mouētes ⁊ moti vsqz ad vltimū: qd nō nisi motū est. Et h⁹ exēplū est in pn̄⁰ corporali q̄ formaꝝ corpaliū oīuz ↄstitutiuū est in giabilib⁹ ⁊ in corrupti^{bi} qd est sol: nec pōt dici q̄ sol formas ↄstituat nisi lumīe: Vñ lumē solis seipso for^e cōstitutiuū est. Qd aūt hui⁹ ⁊ illi⁹ forme ↄstitutiuū est: h hz q̄tū admissuz est huic vl' illi: vnde lumē solis ↄstituit semp formā: sed qd hāc vel illaz ↄstituat: hoc hz sm q̄ imissum est vel luminari vel pspicuo vel corpi terminato. Luminare autē dicim⁹ qd in pfundum sui ⁊ recipit ⁊ cōtinet lumini sm plenā sui capacitatē sic stella. Perspicuū aūt est in quo ⁊ p qd est inundatio lumis. Terminatū vo est in cui⁹ supficie cōcipitur lumen ⁊ tenet ad ↄstōnē coloꝝ: ⁊ ideo in oī visibili vnū soluz motum est visus qd est lumē. Et si hoc est in oī visibili mouēs oz q̄ ipsuz sit actus ois visibilis: ⁊ si resoluant visibilia id qd colligit ex oibus nō est nisi lumē in rōne essentie vnū. Diuisum aūt sm esse oīuz eodez mō sm peripa^{ticos} itelligētie lumē est ↄstitutiuū oīuz formaꝝ: nec esset forma pn̄^m intelligēdi aliquā rez ⁊ cognoscēdi: nisi ipa forma esset lumē itelligentie. Intelligētie. n. lumē p̄^m pn̄^m est intellibilitatis in oī re: sic lumē est p̄^m pn̄^m visibilit^{is}. Quicqd āt est in scibis nečio est per influētiaz p̄mi: intellibilitatis ergo in rebus nečio est a lūie intelligētie qd est p̄^m pn̄^m intellibilitatis. Aliud eniz est itelltuale ⁊ aliud intellibile. Intellibile. n. est qd intelltuali lumīe itellibile efficit. Intelltuale āt qd itelltualitate ↄstituētis itellibile. Inundatio g̃ p̄mi ⁊ itellectualis lumis in totā diuersitatē māe cōstituit oēs formas. Dūas āt formaꝝ sz eē a pximis ⁊ pprijs pncipijs est: qbus influxuz est lumē intelltuale p̄mi: ⁊ si resoluant essentiā in itelltualitates suas: nō iueniret in eis nisi p̄mi lumis intelltualitas: que qdez p essentie rōnē est vna: sz p esse ⁊ subaz que subm est: ⁊ per rōnez diffinitiuā que indicat h eē differēs est. Ex q̃ pz q̄ cū aīa hois sit vnuz de cōstitutis nō est intelltualis sm nām: sed potius intellibilis: ⁊ hoc deū est Cōmētatoris: cui⁹ dicto nos adhibuimus expōnez.

A

¶ Adhuc aūt cōstat q̄ aīa hois perfectio est organici corpis. Organū aūt ipsis organicis diuersitatem ostendit ⁊ actuū ⁊ officioꝝ: pn̄^m ergo vite taliū nečio malui priuu est: qz alr diuersaꝝ opationū nō esset prin^m.

B

Intelltuale aūt sm q̄ intellectuale simplex ⁊ vnū est: aīa igit hois de numero intelltualiū nō est.

Questio. ℞.

¶ Si aūt querit quō Aristo. dicat q̄ hoc est solus ⁊ q̄ in hoīe est intellius practicus pn̄^m oīuz opationū. Dōm vi sz peripatheticos q̄ q̄uis lumē intelltuale oīuz formaꝝ constitutiuū sit: tn̄ sm esse diuersuz efficit in cōstitutis: sicut ⁊ lumen solis diuisum est in stella ⁊ pspicuo ⁊ colorato: ⁊ q̄daz ad imaginē sui cōstituit: quedaz aūt ad silitudinez: ⁊ quedaz ad obscurā resonantiā. Silr est de lūie cāe p̄me: ⁊ quedā cōstituit ad imaginē sui: quedaz ad silitudinē: quedaz autez ad resonantiā obscurā.

Auicē.

Et h⁹ diuersitatis Auicē. dat cām: qz cū intelltiua motoꝝ sit orbis sm accessuz ad eq̄litatez orbis ⁊ recessuz ab excellentia ↄrioꝝ: sm eē diuersas cōstituit formaꝝ: vñ in mā que nullo mō subycit ↄrietati cōstituit sz nāz intelltualis sic in orbib⁹ scbis. In mā aūt que qdez subycit ↄrietati: sed maxie recedit ab excellentys ↄrioꝝ ad me^m: cōstituit sm moduz imaginis imitantis. In alys aūt recedē^{bus} min⁹ a mālib⁹: tn̄ ad eq̄litatē accedentib⁹ ↄstituit sm moduz silitudinis. In vltimis vo ab eq̄litate distan^{bus} cōstituit sm moduz resonātie obscure. Ab imagine g̃ di hō intellis ⁊ itellm hns ⁊ nō pprie ab itellibilitate: qz sz pipatheticos aīa rōnalis in vmbra causat itelligētie: ⁊ nō in sincero itellu^{alis} lumīe. Per hoc pz q̄ itellius qui est in hoīe in oī actu intelligendi: cōnāle sibi lumē adipiscit intelligētie influ^{xu} sup ipsuz. Et ideo dicit Ari. q̄ hoc vocat intellis adept⁹. Et dicit q̄ sm prudentiā dict⁹ intellius nō eq̄lr inest oibus: sed neqz hoib⁹.

Aristo.

Cū vo omne qd adipiscit aliqd: adipiscat illud sz potētiaz pportionatā ipsi adepto: ⁊ intellius hois adipiscatur lumē incorpale ⁊ sinceruz: intellectuale p̄mo ⁊ adipiscat ipsuz icorpalr. Adipiscit eniz sepatū a mā ⁊ a pendētys māe: opz de nečitate q̄ intellius hois incorruptibilis sit: qz alr icorrupti nō pportionaret. Et h est qd dicit Alfarabius: q̄ itellis adeptus radix est imortalitatis.

Alfarabi⁹.

Ex hoc etiā pz itellius adipiscit seipsuz: qz itelltualitate quā adipiscit ↄstitutus est ad imaginē intelligētie p̄me: ⁊ de pfectione hui⁹ intellius est felicitas cōtēplatiua: de qua in sequētib⁹ faciem⁹ tractatū. Hic aūt de intellu loquimur sz q̄ ad exteriora ⁊ iferiora refert: qz sic cōpositu⁹ est: ⁊ cū hois inq̄tū hō est: ppria nā est: ⁊ cōuertibilis cum ipso: ⁊ ideo opatio rōnis eadez est cū opatiōe hois.

Refellit incauillatio.

¶ Qd autē qdaz obyciūt q̄ rō nō opat nisi per inferiores potētias: ⁊ sic opatio hois imediati⁹ sit inferiaꝝ po^{tentiarum} q̄ rōnis: risibile est: qz h in nulla nā est veꝝ. Vbicūqz. n. plura respiciunt ad vnū oīa operant virtute illius: qz illud vnuz formale est respcū illoꝝ: sicut dicit Aristo. de silib⁹ ptib⁹ ad sensū cōez: ⁊ de cōpōne oīuz sensibiliū vtutū ad ipsā nāz sensibilē.

Aristo.

Et silr est cōparatio iferioꝝ potētiaꝝ ad rōnē. In oibus eniz illis rō pn̄^m mot⁹ est ⁊ forma: pp qd opatio inferioꝝ opatio rōnis est: ⁊ nō ecōuerso: qz qd po^a iferior pōt: pōt supior: sz nō qd pōt supior pōt iferior: ⁊ qd opat inferior opat supior excellēter ⁊ eminēter. Cōstat igitur operationem hois vt hō est opationē esse rōnis.

¶ Capl'm 7^m. De opatio hois vt hō est: sm virtutē hois vt homo est: bona ⁊ bene efficit.

SI aūt sm predicta opus hois vt hō est: est opatio aīe: sm rōnem vel non sine rōne: tūc opus hois semp est rōnis op⁹: qz vel rō per se opat ipm vel inferior potētia que rōnem pticipat sm psuasibile esse a rōne. Querām⁹ igit pp̄ter qd illud op⁹ bonū ⁊ bn̄ efficit ⁊ optīe. Hoc in silib⁹ ↄsiderare possum⁹ quecūqz sūt rōnis opa sicut artes. In his eniz idem dicim⁹ esse opus huius artificis ⁊ h⁹ studiosi artificis: h. n. specie artis idē est: lz sm eē differat queadmodū cithariste ⁊ studiosi citharīste idē est op⁹ specie artꝭ determinatū. Et simplr sine vliter est: hoc in oibus: que pprias hūt opatiōes. In oib⁹ eniz talib⁹ si ad potentiā opatiuā apposita sit abūdantia sm virtutē ⁊ opus: habet po^a opatiua ad vltimū sue potestatis: ⁊ tunc efficit opus ei⁹: vñ citharīste qdez eniz est citharizare: studiosi āt citharīste bn̄ citharizare. Virt⁹. n. artis cuiusl3 est vltimū potētis eius: quo adepto pfectus ⁊ studiosus est artifex. Iste eniz modus est in nā totali: ali⁹ est eniz pcessus ad esse: ⁊ alius ad pfectū sm virtutē. Ex semine eniz hois fit hō: sed hō in quo stat gnātio ad virtutē nō deduct⁹ est: sz nā opatiua in ipso fluctuat in multo hūido qd ad pfectas opatiōes nō sufficit. Et ideo pcedit nā ⁊ facit de puero virū: qui ↄstante humido cōstantes hz potētias ad sue potētis vltimuz reductas: ⁊ tunc ad pfectas sufficit opatiōes. Et sicut dicit Gal. nō alia ⁊ alia

Gale.

potentia

po⁹ est in puero ⁊ viro nisi ſm esse: quia in puero est fluitās in viro est coadunata ⁊ ꝯstās: propter qḋ pueri nihil opant̄ humanoꝝ: sed cum viri efficiunt̄ ꝯsurgūt ad humanas opationes: ⁊ pꝫ ꝙ in tali opatione nihil alienum nō accipit: sed in ꝓpo pficit̄ ad vlt᷑ a deducto. Sicut.n. in antehabitis diximus lumē itellectuale emanās a fonte ṗme cause: olum est ꝯstitutiuū: h̄.n. vt dicit Dioñ. per omne expādit se nec multiū: tria ꝯferēs omniū nature.ſ. formationē itell'e: illuminationē ⁊ ꝯsiōnez in esse: idē.n. ṗn^m est in eē rei qḋ est illuminatiuū ad cogſcere: ⁊ nisi in hoc lumē ꝯti^e inūdet res que sunt destruunt̄: huius sile est in hoie in quo vite ṗn^m cor est: particeps aūt vite mēbra ⁊ vite actus ꝯtinuus est: ⁊ emanatio cordis in membra: ⁊ ideo vita in hoie est act⁹ ꝯtinuus: sicut dies ⁊ agon. Sic̄.n. dies est ꝯtinua emanatio lumis a sole in mūdū: ita vita continua emanatio est ṗncipij viuifici in viua: ⁊ sic ꝯtinua emanatio luminis itell'ualis a fonte ṗme cause est faciēs existētia: ⁊ nisi ꝯtinue manaret existētia: ad non esse deciderēt. Emanatio.n. in esse fundat ⁊ tenet vniuersa. Habitū est ꝙ ratio hoīs ⁊ itelligētie imago illius itellectualis est luminis: ⁊ est vniuscuiusq; sūmū. Sic attingere suū supius quātuz pōt, erit rōnis summū. Assilatio quātū pōt per itell'm adeptū ad itellectuale lumē purū ⁊ sincerū: nec in h̄ ratio pficiēs aliqd a se diuersum accipit: sed in hoc qḋ est coadunat̄ ⁊ depurat̄: vt ad vlt^m veniat sue ptātis: ⁊ tūc est in v̄tute ⁊ pōt ⁊ opari ⁊ bn̄ opari: maxime tn̄ ſm ꝯtinētiā ⁊ influētiā itell'ualis luminis ex oibus itellectualib⁹ inūdātis sup eā: ⁊ sic est in arte. Ars.n. cum a ṗn^o ad vltimū deducit̄ nō aliā formā assumit: sed ipsa spēs artis in se ad artificiata ꝯsiderata deparat̄ ſm oia ṗn^a sua: ⁊ sic ad vltimū deducit̄ sue ptātis. Silr ꝑticlares vires que organis affixe sunt in corꝑe hominis: h̄ modo deducunt̄ ad vlt^m sue pfectionis: sicut pꝫ ex ṗhabitis: vbi diximus de pfectu pueri in virū. Et hec est cā ꝙ Stoici dixerūt ꝙ habit⁹ ꝯsuetudiales nō pficerēt aiam ad opationē: sed depurarēt tn̄: vt remotis impedimētis valeat operari ſm seipsam.

Dionysius

Stoici

¶ Cap.8^m. De perfecta hominis vt homo est operatio: viri studiosi vt vir studiosus est.

SI autem sic est vt diximus: et ponimus opus hoīs vitaz quādaz: eo ꝙ est in opatione vite: vitā aūt dicimus aīe ⁊ opationē ⁊ actū cum rōne: qꝛ aliter nō esset vita hoīs vt hō est: tunc studiosi viri erit hec opatio bn̄ ⁊ optime. Unūqḋq; autē ad bn̄ sue opationis pficit̄ ſm ꝓpriā ⁊ cōnālem v̄tutē: opꝫ ꝙ ⁊ hō ad ꝓpriā suā opationē, ꝓpa ⁊ cōnāli virtute pficiat̄: opationē aūt illā iamdudū esse diximus felicitatē ⁊ humanū bonum. ergo humanū bonū est opatio aīe ſm ꝓpriā ⁊ cōnālē v̄tutē. Uideamus igit̄ qd sit illa v̄tus: ꝓpria enim virtus rōnis vt ratio est: videt̄ esse illa que in ipsa forma rōnis est, ⁊ in opatione, ⁊ in operāte, ⁊ eo circa qḋ operat̄. Hoc aūt nō est iustitia: sicut Tulli⁹ videt̄ dicere in lib^o de Officijs: vbi dignissimā ꝓbat esse virtutem iustitiā: iustitie enim forma (sicut ꝓhs dicit) equalitatis forma est: ad par enīz siue eq̄le reddit vnicuiq; qḋ suuz est. Silr hoc tēperātia nō est: nec fortitudo: sicut per se pꝫ: ꝓprius enim ⁊ cōnālis habit⁹ est in forma per se agentis ⁊ ſm seipm. Ratio aūt ex ꝓpria forma luminis se ꝯstituētis ratiocinās est: ⁊ est lumine diffuso in rebus circa q̄s ratiocinat̄. Ratiocinat̄ vt itelligit. Et cū ratiocinat̄, id circa quod agit ad aliqd examinat: vtrū rectū sit: qꝛ aliter nunq̄ sciret se inuenisse qḋ querit. Et nō potest dici qḋ inuētū ad aliud examinet: nisi ad lumen itellectuale eētialiter ꝯstituēs eam: hoc enim semꝑ rectum ⁊ aptū ⁊ ṗncipiū oīs rectitudinis est. Oportet igit̄ ꝙ illa virtus prudētia sit: prudētia enim ſm rationē est ṗncipiū actiuū: tamē qꝛ etiā sunt que participāt rationē ſm ꝑsuasibile ⁊ obedibile: ⁊ quātū participat de ratione: tātū participat de rōnis opatione: ⁊ sic ⁊ opōnes iferioꝝ rōnis opationes sunt: ⁊ v̄tus eoꝝ h̄ modo rationis v̄tus est: ⁊ sic plures sunt v̄tutes rōnis. Si aūt sic plures sunt v̄tutes: opatio rōnis vt ratio est: per se erit ſm optimā ⁊ pfectissimā virtutē. Perfectissima aūt est ſm hūc moduz quo hic loqmur de pfectione: que in ipo lumine ⁊ forma rōnis: rōnalē nāṁ opatā ponit in vltimo. De autem nos diximus lumē rōnis semꝑ esse rectū: nō itelligimus de lumine qḋ ratio infundit in ratiocinationis actum: qꝛ hec frequēter occūbit ꝓpter vmbraz coꝝ circa que opat̄ ratio: ⁊ tūc incidit error: sed intelligimus de ipso lumine ꝯstituēte rōnē in eē rōnis ꝓut imago intellectualis luminis est. Hoc enim ꝓpter hoc ꝙ intellectus ⁊ ratio separata sunt a mā nunq̄ occūbit: sed semper mutat ad illuminationē: ꝓpter qḋ vnūqḋq; maluꝫ cōsciētia redarguit: ⁊ omni bono qḋ quis operatur congaudet ſm ꝓprium ipsius.

Lumē rōnis quō semꝑ est rectum.

¶ Cap.9^m. De opatio hec est ſm perfectam vitam.

AMplius autem in vita perfecta erit hec optima opatio. Una enim hyrūdo ver nō facit nec vna dies: ita vtiq; neq; bonū nec felicez facit vna dies vel paucū tēpus. Si enim vna hyrūdo indicaret vernū tēpus: aliqn̄ in hyeme vna hyrūdine veniēte ex aliq̄ casu vernum tēpus indicaret̄: sꝫ etiā vna serena dies vernuz tēpus ꝓduceret: in hyeme vernum tēpus esset. Uernum igit̄ tēpus ꝓducitur quādo ꝯtinua successione venit hyrūdo post hyrūdinē: ⁊ serena dies succedit serene diei: sic etiā est in opatione: nisi v̄tus enim nubiluz passionū expulerit impedit̄ bonū rōnis ⁊ intercipit̄. Si aūt ad ipassibilitatē purgati animū, pficit ratio sine impedimēto: totā vsq; in finē cōtinuet vitā: nō vna die vel vno anno nec in vna opatione: sed in totū spatiū vite: pfectas dat oēs opōnes ſm rōnē: sꝫ enim recedat in vita: hoc non ꝯtingit nisi per ipulsum rōnis. In eo aūt qui passionib⁹ ducit̄, pfecta v̄tus nō est: purgāte enim v̄tute vtit̄ moderās passiones in seipso: ⁊ reducēs eas ad mediū. Purgatoria aūt polyticus vtit̄ in ciuitate vel genere: ordinās passiones in ciuib⁹: ne excellat rōnis bonum deturpātis. Purgati aūt animi vtit̄ virtute hō pfecte in vita: ⁊ hec est que nō moderat̄ passionē tn̄ nec ordinat: sed ita eleuat aīum vt passionibus nō tāgat̄ ⁊ efficiat̄ passionibus inalterabilis: ꝓpter qḋ talē Stoici ipassibilē esse dixerūt. Qḋ aūt nos dicimus nō tāgi passionibus talē aīam de tactu metaphysico: intelligit̄ ad analogiā tactus physici: qui tact⁹ ad imitationē est eius qui tāgit̄: sicut dicit Ari. in ṗ de gñatione ⁊ corruptione: per quē modum dicimus ꝙ frigus tāgit nos. In colligēdo igit̄ quedā sic dicimus: ꝙ felicitas est opatio hoīs ſm rōnē ſm pfectissimā v̄tutē ⁊ in vita pfecta.

Stoici

¶ Caplm 10^m. Qualiter circūscriptionem hanc oportet rescribi ſm omnia que ponuntur in ea.

CIrcūscribatur quidē igit̄ bonū hoīs inquātū hō est: ita sicut diximus: sꝫ forte hoc nō sufficit: sed opꝫ figuralr dicere ṗ^m: ⁊ figuralr descriptione data: opꝫ deinde iteruz posterius rescribere. Diximus enim in ṗhabitis ꝙ in ista sciētia circūscriptiones sufficiūt figuralr date: que tn̄ intra sui terminos totū ꝯcludūt descriptū per modū cuiusdā circuli totū descriptū ambiētis ⁊ ꝯtinētis: ⁊ hoc ad pfectam

A

notitiā rei nō sufficit:sed oportet id qḋ posterius est de/
scriptū resoluere in describētia ꝛ examinare singula de/
scribētia verum sine errore ꝯueniunt.Quia ea que iusta
sunt ꝛ casta ꝛ vlīter moralia tātam hñt dīiam ꝛ errorē
vt videātur esse lege posita ꝛ nō nā:et ideo in his preci/
pue necesse est dispōnē resoluēdo rescribere: vt poste/
riori resoluto in prius diligenter error caueaẗ. Uidebiẗ
aūt vtiqꝫ oīs artificis describētis suū artificiū eē/ ꝓpriū
offiñ circūscriptū ꝑducere in describētia per solutionē:
ꝛ ipsam descriptionē ꝑticulatim dispōnē videre que hñ
hñt.Et adhuc aūt tps talium inuētor ꝛ cooꝑator bonus
videẗ esse:vnde per expiētiā tpis artiū/additamēta fa
cta sunt plurima.Ois enī artificis est apponere sue ar/
ti qḋ deficit.Ars enī vt dicit Tullius est collectio pñꝫ
ad eūdē finē oꝑis sui tendētiū.Et cū opationes in par
ticularibus sint:opꝫ ꝙ pñcipia expimēti singulariū col/
ligātur.Expimēta aūt hec tpis accipiunẗ ꝑlixitate ꝛ ma
xime in moralibꝰ:qꝛ hec fm tps plimū variātur:ꝛ que
vtilia sunt in tpe vno/nociua sunt in alio: ꝛ ideo adden/
do semꝑ pñm pñcipio colligiẗ ars.Et q̄uis tēpus relatū
ad motū cuiꝰ est mēsura distare faciat:ꝛ sic sit cā corru/
ptionis ꝛ obliuionis:q̄dā modo:tñ idē tēpus relatū ad
tꝑalia:in tpe enim genus inuētiuū ꝛ cooꝑatiuū est ad co
gnitionē pñꝫ artis per experiētiā:sed in tali rescriptiōe
meminisse:opꝫ ꝑdicta a nobis.s.ꝙ certitudinē nō in oi/
bus opꝫ exq̄rere fm vnā silitudinē.Sꝫ in singulis fm
vnā mām:ꝛ intātū inquātū ꝓpriū est doctrine quā q̄sqꝫ
intēdit.Cuiꝰ exēplū est ꝙ rector siue tectonicus qui edi/
ficator dī ꝛ geometra differēter inq̄rūt idem qḋ est figu
ra triāgularis rectāgula que grece ortogonū dī. Tecto/
nicus.n.inq̄rit ortogoniū inq̄ītū vtile est ad opus qḋ fa/
cit. Geometra aūt ortogoniū inq̄rit quale qd sit per dif/
finitionē:per quā passiones ꝓprie de subto pñt ꝯcludi.ꝛ
hoc ideo est:qꝛ geometra speculatrix est mundi. Tecto/
nicus aūt intēdit opus:ꝛ ad ortogonū triāgulū eligit co/
lūnas ꝛ parietes:qꝛ si colūna recte eligaẗ ad latus orto/
goni qḋ rectū anguli terminat:est illud latus ꝑpēdicu/
lare:sic etiā colūna perpēdiculr erigiẗ. Perpēdiculari/
ter aūt erecta parte supioꝝ quālibet impmit iferiorē:ꝛ
per h solidaẗ sup basem. Si aūt nō ꝑpēdiculr:sꝫ obliq̄
erigaẗ:statim recedit a latere ortogoni sup fundamētū
basis ab vna pte faciēs angulū acutum:ꝛ ab altera pte
expāsū: ꝛ tūc vna pars nō premit aliā:sed pars supior
pondere suo declinat in casum. Geometra autem nō sic
ꝯsiderat trigonū:sed potius fm qḋ cōstituiẗ lineis inter
alias paralellas protractas:que angulos altrinsecus fa/
ctos duobꝰ rectis habet eq̄les. Sic vnūqḋqꝫ q̄rēdū est
inquātū ad ꝓpositā referẗ intētionē:ꝛ ꝑcipue in morali/
bus. Et fm eūdē modū ꝛ in oībus alijs artibꝰ faciēdū
vt nō eẽ oꝑa oꝑibus plura fiāt. Quia si deberemus oīa
accipe fm ea q̄ pñt speculari in ipso:oporteret nos mul
ta bona faceẽ ꝛ dicere que ad opus nō ꝑtinerēt:ꝛ sic que
sunt extra oꝑa plura opꝫ assumi: q̄ꝫ sint ea que ad opus
ꝑtinēt:sicut est in ꝓximo exēplo:si enim tectonicus ꝑci/
piat erigi colūnā ad ortogoniū:ꝛ docere velit qd sit or/
togoniū per diffōnē:plures oportere eū ſmones face/
re q̄ꝫ sint necīj ad opus.Sufficit ergo fm ꝓpriā itētionē
vnūqḋqꝫ inq̄rere etiā intātum certificari de ipso.

Ois artifex ꝑducit circumscriptionem in principia.

B

Caplm 11m.Qr in talibus est:quia declarare ꝛ nō pro/
pter quid querere.

Similiter autē nō in oībus inq̄rēda
cā ꝓpter qd fm vnam silī/
tudinē:sed in q̄busdā est sufficiēs demōstra
ri:ꝛ hec ꝙ dicimus/q̄uo/siue/q̄a dūmodo h
hñ demōstreẗ.vbi.g.circa pñ a. Cuius eīs in
oībus pñcipijs inquātum pñª sunt:ita sit ꝙ cām non ha/
beant:qꝛ si cām haberēt pñcipiata ꝛ nō pñcipia eēnt:tñ
in pñcipio qḋ est diffinitio/que mediū est demōstratio/
nis:ꝑcipue hoc verū est:q̄a si hoc cām haberet:esset pñm
pñcipij:ꝛ ꝓcederet hoc in īfinitū. Unde etiā ꝓbari inci/
pit ab effectu.Uolētes eīs scire si luna spherica sit/ascē/
siones eius ꝯsideramus:ꝛ vidētes ꝙ oēs crescūt fm ꝓ/
portionē circuli:scimus q̄uo luna spherica est:ꝛ deuenī/
mus a scia:q̄a est/in sciam ꝓꝑ qd. Hoc aūt/q̄a q̄ ad nos
primū ꝛ ꝑcipuū est:qꝛ per ipm deuenimus in sciētiā/ ꝓ/
pter qd:sꝫ aūt in oībus sic sit:h tñ in moribꝰ ꝑcipue est:
in q̄bus nos dñi sumus opationū:ꝛ ideo notissime sunt
nobis:ꝛ ideo ab eis incipimus inq̄rētes pñcipia vtutū:
sꝫ ipse opationes nō cause sunt virtutū:sed causenẗ a vir
tutibꝰ.Dico aūt opationes hoīs que sunt fm ꝑfectas vi/
tā:ꝛ nō illas que per ꝯsuetudinē disponēdo generāt ha
bitū.Ille.n.opationes sunt imꝑfecte:ꝛ sunt imꝑfecti ex/
eūtis de poª ad actum.In talibus igiẗ ex ipso que prin/
cipia sunt colligēdo:hoc enim quo ad nos primū ꝛ prin
cipium:sꝫ fm nām rei sit ecōuerso.

Cap.12m.Quibus modis accipianẗ principia.

Principiorū aūt que de inductio/
ne cōtemplata sunt:
quedā aūt sensu: q̄dā vō ꝯsuetudine:ꝛ alia
aliter. Inductione q̄dē siue in mathemati/
cis pñm est.Qr totū maiꝰ est sua pte.Et si de
equalibꝰ equalia demas que relinquūtur eq̄lia sunt. Et
si inequalibꝰ eq̄lia addas:erunt inequalia:hoc.n.ꝯtēpla
mur in oībus numeris:canū ꝛ ouiū ꝛ boium:ꝛ in oībus
ꝯtiguis sigillatim per inductionē acceptis.Sensu vō cō
tēplamur pñª in naturis. Sicut ꝙ calidū est separatiuū
etherogenioꝝ ꝛ ꝯgregatiuū homogenioꝝ sensu cog̊sci/
mus:ꝛ silr frigidi/humidi sicci/ꝓprias opationes sensu
ꝑcipimus. Cōsuetudine aūt pñª motū accipimus:quia
tātā hñt diuersitatē ꝛ errorē:ꝙ nō acq̄scit nisi per cō/
suetudinē facta sint cognita ꝛ amica. Aliter aūt accipiū/
tur alia ꝛ alia pñª. In medicina enim expientia accipiū/
tur:sicut ꝙ scamonea cholerā purgat:hoc enim acceptū
est:qꝛ in Callia ꝛ Socrate ꝛ alijs ex eadem cā laborāti/
bus scamonea cholerā purgauit. Per syllm etiā ad im/
possibile certificanẗ pñª:sicut Ari.facit in.10.pme phic.
Unū aūt pñm qḋ est diffinitio dicēs qd/nō ꝓpter quid/
hñ certificaẗ syllo:qꝛ illa diffinitio est diffinitio:sicut cō
clusio ꝛ nō sicut demōstratio:sicut si velimus ꝯcludere
diffōnem nigri:dicemus ꝙ ꝯtrioꝝ ꝯtrarie sunt diffōnes:
est aūt albū disgregatiuū visus per diffōnē.ergo nigrū
per diffōnē visus est ꝯgregatiuū. Pertrāsire aūt tētā
dum singula pñꝫ fm qḋ inata sunt:ꝛ studēdū est qualr
hñ terminenẗ fm qḋ inata sunt terminari per inductio/
nē/vel sensum/vel ꝯsuetudinē/vel per aliū modū. Hñ
eīs terminari pñª magnū habet auxiliū ad seq̄ntia.Se/
quētia.n.hñi nō pñt:nisi ex pñcipijs ꝛ per pñª:que si ap/
propriata sint ꝑfecta hētur cognitio sequētiū. Uidereẗ
ergo ꝙ pñm sit plus q̄ꝫ dimidiū totius inq̄sitiōis ꝛ cogni/
tionis.Et multa eoꝝ que q̄runẗ viderenẗ manifesta fie/
ri per ipm pñm hñ cognitū ꝛ terminatū.Quis enim pñm
q̄titate sit paruū fm sylloꝝ numerū:tñ potētia est val/
de magnū:ꝛ ideo ipso cognito:cognitio sua cā est ꝛ alio/
rū.Et cum duas vias habeamus ad cog̊scēdū.s.demō/
strationis:qua cog̊scimus cōplexū:ꝛ diffōnis qua cog̊/
scimus incōplexū. Principiū qḋ est diffinitio vtutis co
gnoscere faciētis habet diffinitio plus q̄ꝫ dimidiū:sua.n.
vtute cognosciẗ incōplexū. Demōstratio aūt que facit
scire cōplexū vtutē trahit a diffōne:qꝛ diffinitio dicēs/
ꝓpter qd/mediū eius est:ꝛ virtutē ꝯsitie accipit ab ipsa.

Modꝰ in inq̄sitiōe pñcipioꝝ obseruādus.

Terminatio principioꝝ plurimū ꝯfert

Duplex via cognoscēdi

Scrutādū

Sentiẽdū itaq̧ diligẽter de isto p̄n°:nõ solū ex ↄclone qua ꝓbaẗ ꝙ diffinitio.d.gd ↄclusio est:ꝛ nõ solū ex his ex ꝗbus cõponiẗ sermo diffinitiuus. Sȝ rescribẽda est diffinitio sicut diximus:ꝛ ↄferẽda ad oïa que de ipsa di/cta sunt ab antiq̄s. Uera.n.oïa ↄsonāt existētia:quia vera sunt:falso aūt cito dissonat verū: in tali enim collatione cito deprehẽditur quid sit.

¶ Capl'm 13ᵐ. De rescriptione circūscriptionis dicte ad diuisionem bonorum.

RESCRIBENDO igiẗ que dicta sunt de felicitate:p̄mo rescri/bẽdo videamus si ↄcordāt ad ptes bonoꝝ. Bonum autẽ hic accipimus cõiter id circa quod est ↄuersatio hoïs ꝛ que referuntur ad vsum nostrum. His igiẗ bonis diuisis tātū:ita ꝙ quedā sint de exterius dictis bonis:sicut sunt bona fortune que organice ad ↄuersationẽ hoïs deseruiūt:ꝛ quedā termi/nanẗ bona circa aïam:que in ipsa sunt ad oꝑationẽ ꝑfi/ciẽtia:sicut sunt v̄tutes:ꝛ tertia bona sunt circa corpa:sicut sanitas ꝛ robur ꝛ pulchritudo:ꝛ sensuū viuacitas. Inter hec tria bona:maxime bona dicimus ꝛ principalissime: ea que sunt circa aïam:q2 ꝓpter illa/alia duo gn̄a bono/ruȝ requiruntur. Act⁹ aūt ꝛ oꝑationes oẽs aïales:hoc est que aïe sunt:ponimus in numero bonoꝝ circa aïam existētiū. Actus ḡ ꝛ oꝑationes aïales de numero p̄ncipaliū ꝛ me/lioꝝ bonoꝝ sunt:q2 act⁹ ꝛ oꝑationes:meliores sunt habi tibus. Ergo s̄m hāc opiõnez a ph'is ab antiquo ↄfessam: que dicit ꝙ felicitas optimoꝝ est:bn̄ dictuȝ est:ꝙ felici/tas est aïe oꝑatio:quia sic poniẗ in numero bonoꝝ opti/moꝝ. Hoc aūt adhuc alia ꝓbaẗ rõne:recte.n.optimoꝝ bonoꝝ est:q2 dictū est in antehabitis:ꝙ oꝑatiões ꝛ act⁹ sunt fines. Finis aūt vlt'm ꝛ optimū est:per h̄ igiẗ ꝙ feli/citas esse finis dicta est oꝑationū:ꝓbat ꝙ ipsa est de nu mero bonoꝝ circa aïam existētiū:ꝛ est optimoꝝ bonoꝝ:ꝛ non eoꝝ que exteri⁹ sunt bonoꝝ. Felicitas igiẗ bn̄ dicta est aïe esse oꝑatio ꝛ finis. Huic aūt rõni ↄsonat ꝙ oẽs di cūt felicẽ s̄m qḋ felix est/ꝛ bn̄ viuere/ꝛ bn̄ oꝑari/ꝛ oꝑari s̄m ꝑfectā vitā:q2 s̄m ꝑdicta felicitas bona est oꝑatio ꝛ fere vita bona. Dico aūt fere ꝓpter quosdam felicitatẽ fortune cõmittentes:ꝛ ideo dicẽtes ꝙ felicitas sit de nu/mero exteriorum bonoruȝ.

¶ Capl'm 14ᵐ. Cõsona sunt dictis opinionuȝ antiquoꝝ superius inductorum.

VIDENTUR aūt sic determinata felicita te:vt diximus/existere oïa s̄m ↄueniẽtiā que sup'⁹ inducta sunt de opi/nionib⁹ antiq̄rū. Quidā.n.ex antiq̄s videnẗ dicere ꝙ felicitas est v̄tus:ꝛ illi diuidunẗ in tres ptes. Quidā.n.dixerūt ꝙ sit v̄tus s̄m se. Alij autẽ ꝙ sapia que est dignissima v̄tutū itellectualiū. Tertij v̄o di xerūt ꝙ eẽt scia: q̄ certior est iter v̄tutes itell'uales:ꝛ illi fuerūt Stoici:dicebāt enim nihil esse bonū nisi v̄tutẽ:ꝛ nihil malū nisi vitiū. Uidẽtes aūt ꝙ virtutis oꝑatio est s̄m rõnẽ. Ratio aūt imago luminis itelligẽtie:rõnẽ ḡ re ferẽtes ad lumẽ itellectuale:sapiam dixerūt esse felicita tẽ. Rõnẽ aūt ad iferiora cõparãtes s̄m qḋ ordinat cām in causatū:sciaȝ dixerūt esse felicitatẽ ꝛ summū bonū. Alij aūt sicut Epicuri eoꝝ que dicta sunt aliqḋ cum voluptate adiūcta vl' nõ sine voluptate dixerūt esse felicitatẽ. Alij aūt sicut Plebei dixerūt hec esse felicitatẽ que dicta sunt. Sed cū dictis cõprehẽdūt exterioꝝ abūdātiā:sicut ꝛ diui tiaꝝ copiā ꝛ potẽtatus ꝛ honores. Uidẽtes aūt ꝙ incõ/modis a ꝑclarissimis oꝑationib⁹ retrahiẗ felix:dixerunt voluptatẽ cuȝ iterioꝛib⁹ bonis esse felicitatẽ. Adhuc aūt vidẽtes ꝙ exteriora bona organice subseruiūt felicitati sine ꝗbus s̄m optimū suū posse/felix nõ oꝑaẗ:cum inte/rioribus ↄiūxerūt exterioꝝ abūdātiaȝ: sed in h̄ differe/bāt ꝙ quedā istoꝝ multi ꝛ veteres dixerūt. Ueteres eiȝ sicut dī in p̄° meta^ce:oẽs in materie spẽm se ↄtulerūt pa/ruȝ vltra sensum ↄsiderationis hñtes:ꝛ ideo sil'r multis: hoc est:plebeis iudicabāt de felicitate/ponẽtes eaȝ esse vel voluptatẽ vel nõ sine voluptate:ꝛ ponẽtes eā de nu mero exterioꝝ bonoꝝ. Quidā aūt istoꝝ felicitateȝ esse dixerūt aïe/pauci ꝛ g'iosi viri sicuti illi qui dixerūt feli/citatẽ vel sapiam vel sciam:que sunt de numero iterioꝝ ꝛ aïaliuȝ bonoꝝ. Neutros aūt hoꝝ ph'oꝝ rõnale est pec care in vniuersis vt nihil cõgruū dicāt:sed rõnabile est vnūquēq̧ istoꝝ ph'oꝝ s̄m vnū aliq̄d vel s̄m plura diri/gere aut dicere. Oẽs enim in supposito nõ ↄcordāt:tñ in rõne ponẽdi h̄ qḋ poniẗ ↄcordāt cum rõnibus intro/ductis a nobis. Rescribẽtes ḡ ea que de felicitate dicta sunt:inuenimus ꝙ dicẽtib⁹ oẽm virtutẽ vel quādaȝ esse felicitatẽ cõcors est ratio cuȝ dictis nr̄is:ꝛ si dictū discor det. Diximus enim ꝙ felicitas est oꝑatio s̄m ipam v̄tu/tem:virtutis existẽs h̄ est qḋ v̄tutis est eẽntialis oꝑatio: eẽntialis eiȝ oꝑatio per se ↄuenit. Et s̄m ip̄m ad ideȝ re/tulerūt intẽtionez nobiscū. Uirtus.n.s̄m habitū ꝛ actuȝ põt ↄsiderari:ꝛ ideo forte nõ parū differt vtrū felicitas virtus est ꝛ optimū in possessione vel vsu ↄsiderata:vel ↄsiderata in habitu vel oꝑatiõe. Dicit aūt h̄ Eustratius ꝙ possessio referẗ ad exteriora instr'al'r v̄tuti deseruien/tia. Usus aūt ad istroꝝ illoꝝ exercitiū. Habitus aūt ad qualitatẽ aïe referẗ difficile mobilẽ. Oꝑatio v̄o ad actū: qui est s̄m habitū. Et lȝ h̄ verū sit:subtilius tñ dī ꝙ vir tus cõparaẗ ad subm in quo est s̄m se:vel s̄m po^am ↄsi/deratā. Ad subm q̄dem cõparata:dupl'r ↄsideraẗ.s.s̄m subti depurationẽ quā facit v̄tus:vel s̄m subti facultatẽ quā dat v̄tus:vel s̄m p̄'m modū:v̄tus est possessio s̄m qḋ possessio dī a Boetio qḋ ad nutuȝ habeẗ sine omni ipe/dimẽto. In ↄsideratiõe aūt 2ª v̄tus habeẗ in vsu. In vsu habeẗ.n.in quo facilis potestas habeẗ ad omne qḋ hñs oꝑari voluerit. Si referẗ ad po^am tūc dupl'r dī sicut ꝛ vi dere:sicut Aris.dicit in Topic.ꝙ videre dī visuȝ vel vi/su vti:h̄ est visu agere:ita ꝛ v̄tutẽ hñe in habitu est hñe:ꝛ in opõne est hñe habitu et vti. In h̄ ḡ peccauerūt antiq̄ ꝙ h̄ nõ distinxerūt:q̄n felicitatẽ sūmū bonū esse posue/rūt:habitū q̄deȝ.n.v̄tutis hñtẽ ↄtingit aliq̄n nullū bonū ꝑficẽ s̄m oꝑationẽ ꝛ actū: vtputa si dormiat vel alia de cā ociosus sit ꝛ nõ opeẗ. Non aūt possibile est ꝙ oꝑatio nõ aliqḋ bonū opeẗ. Oꝑatio eniȝ optima ex necessitate oꝑaẗ ꝛ bn̄ oꝑaẗ. Oꝑationez aūt oꝑari dicimus:sicut gn̄a/tiõeȝ dicim⁹ gn̄are:q2 via geniti est ad genitū eẽ. Et sil'r oꝑatio optima via est qua ꝓduciẗ bonū ciuilis regimĩs in polytico:vel bonuȝ purissime delectationis in ↄtẽpla tiuo:h̄.n.bn̄ oꝑatiõe felicitatis de nc̄citate ad eẽ ꝓduciẗ duȝ felix oꝑaẗ. Meli⁹ ḡ est dicere ꝙ felicitas est oꝑatio q̄ȝ habitus:queadmo^m.n.in olympi^bꝫ decertātes:nõ co/ronanẗ optimi ꝛ fortissimi s̄m habitū:sȝ poti⁹ coronanẗ agoniȥātes in oꝑatione ꝛ actu:q2 q̄dā illoꝝ vincūt:ꝛ per oꝑationẽ coronā mereñẗ:ita ꝛ oꝑantes s̄m actuȝ ea que sunt de nr̄o bonoꝝ ꝛ optimoꝝ:que sunt in vita ꝛ ↄuersa tione hominis recta:rõne fuit illustres g'ia ꝛ honore ab athlothetha coronati. Illustris eniȝ est g'ia ꝛ honore co/ruscans. Uirtus igitur s̄m habitum optimoruȝ non est: sed potius operatio s̄m virtutem.

¶ Cap.15ᵐ. Qđ felicitas s̄m se delectab'r est.

CONCORDANT aūt etiā cum dicẽtib⁹ felicitatẽ eẽ volupta/tẽ vel nõ sine voluptate:qḋ.n.nos volupta/tẽ greci vocāt idono:qḋ nomẽ est equocum

Marginalia:
A — Felicitas po/nit et virtus.
Felicitas i vo/luptate.
Felicitas i di/uitijs.
p̄ Meta^ce
B — Eustrati⁹
Boeti⁹.
Arist.

ad voluptatem ꝛ ad delectationē: apud nos enim voluptas delectatio corpalis vocat̃. Delectatio aũt cōmune nomē est ad delectationē corporalē ꝛ aialē. Di ḡ qui voluptatē dixerũt esse summũ bonũ: ad hoc respexerũt ꝙ delectatio ſm cām ꝓuenit ex ꝯiũctione ꝯueniēns: vt dicit Dioñ. Scḋm effectum aũt efficit̃ ex ꝓpria ꝛ cōnaturali opatione ꝓpriȝ ꝛ cōnālis habitus nō impedita: ſm eē vō delectatio (vt dicit Michael ephesi⁹) diffusio nature est ꝛ reflorītio in ꝯceptu ꝛ actu ꝓpe ꝛ cōnālis opationis optimi ſm nām. Unde vita felicium inquātũ felices sunt: ſm seipsaȝ etiā est delectabilis. Delectari gdē enim aialiũ est: ꝟ est de nūo coꝝ que spectāt ad aiam: ꝛ ad itrinseca bona. Unicuiqȝ āt est delectabile ad qḋ dr̃ ſm nomē ab amicitia impositũ: qḋ grece signantius dr̃ ꝛ itelligit̃. Amicus.n. taliũ existēs philotonicos vocat̃ a philos qḋ est amor et thos qḋ est articulus ꝓpositus qḋ est taliũ: sicut.n. dicit Boetius: nihil appetit̃ vel amatur nisi per silitudinē quā amat ad illud: ꝛ ideo omne amatuȝ amāti ꝯueniēs esse videt̃ delectabile: vtputa equus delectabilis amāti equuȝ: qui in greco philoppes qḋ est amor ꝛ hypos qḋ ē equ⁹. Et spectaculū est delectab̃le amāti speculuȝ: q̃ grece philotheoros dr̃ a philos ꝛ theoros qḋ est speculũ. Eodē igit̃ modo ꝛ iustuȝ delectabile est aiati iusto. Et vlr̃ vr̃⁹ delectabilis est amāti v̄tutē. Amās.n. iusta philocaios dicitur: ꝛ amās virtutē dr̃ philoaretos: dikaya eiȝ iustitia ꝛ aretos dr̃ v̄tus: sicut ꝛ phẽs dr̃ amator sapientie: ꝛ philonos dr̃ amator vini. Si ḡ vnicuiqȝ est delectabile qḋ amat: maxime delectabile erit qḋ sua ꝓpria nā ꝛ dignitate ad amorem sui allicit. Hoc aũt est optimũ, qḋ diximus eē felicitatē. Alia.n. que vt nũc sunt delectabilia: vel alicui ꝛ nō sunt delectabilia ſm ꝓpriā nām: sed delectāt ſm siliitudinē quādam quā per accñs ea habēt ad ipsa: nō per se delectabilia sunt. Et ꝟ ꝓbat̃ per ꝟ qḋ delectabilia sunt multis qui plebei ꝛ sensuȝ sequētes vocant̃. Et ꝟ adinuicē sibi aduersant̃ ꝛ in vno ꝛ in diuersis. Uno qdē: q2 qḋ hodie est delectab̃le, forte cras nō erit delectabile. In diuersis aũt q2 qḋ vni est delectabile: alij est triste. Hoc aũt ideo ꝯtingit ꝙ talia nō nā ꝓpria delectabilia sunt: sed vt nũc ꝛ alicui: sicut diximus. Amātibus aũt bonũ honestuȝ delectabilia sunt que nā ꝓpa ſm se delectāt: talia autē maxime sunt opōnes ſm v̄tutes. ḡ iste opōnes ſm v̄tutes: ꝛ his delectabiles sunt qui amāt eas: ꝛ ſm seipsas delectabiles sunt: ꝛ nō ſm accidēs: q2 in nā ꝓpria hñt vnde delectēt ꝛ ament̃: sunt.n. ptes honesti. Honestum autē est: vt dicit Tull. in fine p̄e rhetorice: qḋ sua nāli vi nos trahit: ꝛ sua ꝓpria dignitate allicit ad amādum ꝛ delectāduȝ in ipso. In añtibus aũt probatuȝ est: ꝙ magis delectabile est bonum, qḋ per se est: q̄ȝ id qḋ accñs est. Ad ꝟ respiciētes, voluptatē dixerunt esse felicitatem vel nō sine voluptate: voluptatem delectationem esse ponentes.

Michael ephesius

Boetius

Felicitas sūme delectabilis est.

Tullius

¶ Cap. 16ᵐ. Qȝ felicitas substātiuatam habet delectationem ꝛ non adiunctam.

Ex his que dicta sunt relinquit̃ ꝙ vita felicium nihil indiget voluptate siue delectatione: quasi adiūcto per accidēs aliq̄ vel per aliud: sed habet voluptatē siue delectationeȝ in seipsa. Claudit.n. in sua rōne ꝛ suba delectabile esse ꝛ simplr̃: ꝛ amāti ea. Et hoc ꝓbat̃ sic: q2 cuȝ oibus dictis de felicitate etiā si oīa in vno ꝯueniāt: nullus est bonus qui nō gaudet bonis opōnib⁹ ꝛ delectat̃: neqȝ.n. iustuȝ aliqs diceret nō gaudentē iusta opatione: neqȝ lib̃alē aliqs diceret nō gaudētē lib̃alib⁹ opationib⁹. Silr̃ aũt ꝛ in alijs est v̄tutib⁹ ꝛ v̄tutum opationib⁹. Est aũt gaudiũ diffusio animi in ꝯceptiōe boni ꝯuenientis. Ois ḡ qui gaudet in iustis ꝛ castis, delectat̃ in illis: ꝛ rōnem quare delectat̃, in seipsis hñt v̄tutuȝ opationes. Maxime autē in opatione que felicitas est cum subata ꝛ ꝯcepta est delectatio ꝛ nō adiūcta: q2 ipsa optimoruȝ optima est per se: ꝛ ſm se delectabilis. Si aũt sic est v̄tutũ opationes ſm seipsas erunt delectabiles. Et ex hac ꝯne due corrolarie ꝯnes hñtur. s. ꝙ felicitas sit pulcherrima ꝛ desideratissima. Pulcherrima qdem q2 cōmēsuratissima ad nām hois ſm qḋ hō est. Desideratissima aũt q2 optimum bonoꝝ: q2 in seipm ꝓuocat desideriũ. Delectabilissima aũt ꝙ ꝯuenientissima ſm ꝓpriuȝ ꝛ cōnālē habitũ ꝛ nāȝ. In vno ḡ ꝯueniũt hec tria delectabilissimũ esse ꝛ desideratissimũ ꝛ pulcherrimum. Nō ḡ tm̃ delectabilissimũ est q̄nimmo tales opationes ꝛ pulchre ꝛ bone sunt: ꝛ ꝟ manifestũ ei qui ꝯsiderat si bñ horuȝ diiudicat: vnũqḋqȝ studiosus. Judicat aũt vt dixi in ꝓcedētibus optime de his studiosus. ḡ felicitas est pulcherrimũ ꝛ optimũ ꝛ delectabilissimũ: in vno ꝛ eodeȝ ꝟ tria ꝯcludens. Hec.n. tria nō sunt diuersa ſm deliacam supscriptionē. In delos.n. insula tēplũ fuit ꝯsecratũ diuinationibus Apollinis: in quo tēplo epigrāma descriptũ fuit: ꝛ hec tria ad diuersa retulit: ꝛ in vno ꝯiungi nō pulcherrimũ ꝛ opti^m dicēs esse iustissimũ. Desideratissimũ aũt dixit esse sanuȝ vel sanitatē. Delectabilissimũ vō dixit eē quo qlibet optat frui: ꝛ peccauit epigrāma ꝙ ꝟ in vno nō dixit ꝯcurrere. Oia eiȝ hec tria existēt ꝯsubata ꝛ ꝯcepta optimis opationib⁹. Nos aũt dicimus felicitatē esse optimas opōnes vel vnā aliquaȝ optimā de numero optimaꝝ opationuȝ. Epigrāma aũt illud indiciũ seq̄bat̃ multoꝝ. Bonũ.n. aut ꝯsiderat̃ in ciuilitate: vel in ciue ſm seipm. In ciuilitate aũt nihil pulchrius ꝛ melius est q̄ȝ iustitia: que cōicatiōes facit iter ciues. In ciue aũt ſm corpus desideratissima est sanitas: qa cum sanitate bona iocũda sunt: ꝛ amissa sanitate nō ꝓficiũt ad iocũditatē. Quo qs aũt desiderat frui, illi ſm oēm sui amorem desiderat inherē: ꝛ ꝟ vt ꝯuenientissimuȝ est assumptũ. Et hec ratio potuit esse dicti epigrāmatis.

Felicitas tria includit.

¶ Tractat⁹ 7⁹. In quo de felicitate tractabimus ſm suũ posse: hoc est ſm ꝙ est status ꝛ actus omniuȝ bonorum congregatione perfectus.

¶ Cap. pᵐ. Qualr̃ felicitas exterioꝝ indiget bonoꝝ.

Cum aũt iam determinauimus de felici^te ſm cēntialia ipius ſm que ipsa est optimũ: ꝑfectissimũ per se sufficientissimũ, nō cōnũatuȝ alijs pulcherrimuȝ desideratissimũ, ꝛ delectabilissimũ: determinauimus etiā de felicitate ſm relōneȝ ad opa nostra: ſm qḋ ipsa est p̄n^m qḋ plus q̄ȝ dimidiũ reliquoꝝ est: ꝛ ſm qḋ est aie bonũ: ſm bonā vitā: ſm opationē hois qua hō est: nō in habitu: sed in actu ꝛ opatione ꝯsiderata delectabilis felici ꝛ simplr̃: ꝛ possessum bonuȝ nō adiūctā hñs delectationē. Nũc determinabimus de ea ſm qḋ est stat⁹ ꝛ act⁹ oium bonoꝝ ꝯgregatione ꝑfect⁹. Sic.n. videt̃ etiaȝ eoꝝ que exterius sunt bonoꝝ indigens quēadmo^m diximus. Jmpossibile est.n. vel nō facile bona ꝑfecta opari: ꝛ ad diuinā opationē cum qui impotēs est, tribuere ex isufficiētia vel pauptate facultatũ. Felicitas.n. ſm qḋ est act⁹ polytici: qui vt athlotheta ꝛ gubnās cōitates ciuitatũ ꝛ regnoꝝ ad optimuȝ nulla v̄tute sic indiget: sicut lib̃alitate magnificētia ꝛ iustitia: cuius cām dicit Aris. in polyticis p̄ li⁰: q2 polyticus nō hȝ subtos seruos ciues: sȝ libe subijciunt̃: sicut filij pr̃i. Pater.n. libertatis for^m quā hȝ influit filijs: vt. s. lib̃a volũtate ex dilectione bonoꝝ ad for^m pr̃is informent̃. Seruus aũt ad for^m dñi nō ꝯtēdit: sed a for^m mādati

De intētione Authoris.

Arist. li⁰ p⁰ polyticoꝝ

mádati cui necĉia subiône cogiẽ obedire:ciues etiam ad oém ɔcédant libalitatis modũ ꝛ disponanẽ: ꝑpter qḋ ꝑ-mys ꝛ donis ꝛ titulis laude vti opꝫ polyticuꝫ ad ciues. Ad ħ ꝙ quélibet ꝑficiat ſm ciuilitatis bonuꝫ. Hoc aũt facere nó pót sine libalitatis ꝛ magnificẽtie opib⁹: talia aũt opa nó sunt sine magnis bonis exteriorib⁹. Bona.n. exteriora sunt que ab aío hoïs nó causanẽ nec ĩ; sunt ſm aíaꝫ. Polyticus aũt vtiẽ iusticia in iudicio deliberatiuo: in quo deliberatio necĉia est qd rectũ ꝛ nó rectũ sit:ꝛ nó vtiẽ nisi ad auferẽduꝫ id qḋ est ipeditiuũ felicis vite et ħ est iniuria. Pꝫ igiẽ ꝙ iusticia vtiẽ ꝑpter aliud: libalitatis aũt ꝛ magnificẽtie opibus vtiẽ ad ꝑuehẽduꝫ ipm bonũ felicitatis: ꝑpter qḋ dicit Arist. in regimine dñoꝝ: ꝙ rex Indie ɋ̃tienſcũqꝫ se ostẽdit dona magnifica dedit ꝛ in magna glia effulsit:nũc etiam in reos vindicauit vt donis ciues alliceret ꝛ gliaꝫ in admiratiõe poneret: vindicãtib⁹ ipedimẽtũ auferret felicitatꝗ. Multa qḋ opata eiꝫ optima sunt:nó qdeꝫ eẽntiali opatione: ſꝫ quẽadmodũ opanẽ per organa: ħ est, instrũalr deseruiẽtia: sicut per amicos ꝛ diuitias ꝛ ciuilẽ po^tẽ. Hec.n. ꝑn^a sunt inter exteriora bona. Amici qdeꝫ ex ipsi⁹ amicitie ṽtute cooganẽ amicis. Et sic dicit Ari. in 8° ethic. Sine amicis nll's tut⁹ est ɋ̃uicũqꝫ abundet oíbus alys bonis. Nec sine amicis alicui⁹ boni iocũda est possessio. Nec sine amicis ꝑfcã ciuilitatis ꝑficiẽ opatio. Sicẽ nec tract⁹ nauis vel victoria ducis ꝙ ab vno solo ꝑfici nó pót. Diuitie etiã seruiũt ad dona ꝛ ꝑmia:ꝛ ad copias expensaꝝ. Dicit enim Ari. in ꝑ meta^ce. ꝙ Oíb⁹ expertib⁹ ad necĉitateꝫ ꝛ voluptatẽ liber a sollicitudine aíus libalib⁹ studys intẽdere cepit: qḋ aíus subtus sollicitudini facere nó poterat. Cuꝫ ğ bonũ ciuile qḋ est felicitas oíbus alys libalius sit:opꝫ ꝑexistere ingrẽtib⁹ ipm omne id qḋ ad necĉitatẽ vel delecta^ɔꝫ ꝑtinet. Et ideo diuitie sunt necĉie vt organice deſuiãt. Potẽtiaꝫ aũt ciuilẽ dicimus: sicẽ est regnũ, ducat⁹, ꝑtoratus, et oíno ciuilia ſm oẽs gradus suaꝝ ptãtuꝫ sine qbus polyticus nec ordinare pót vrbanitates ad optimũ nec legẽ ponere nec in ĩria vindicare sine quibus oíbus felix vita inter ciues nó habeẽ. Si ğ felicitas accipiaẽ ꝑut est oíum bonoꝝ ɔgregatione status ꝛ actus ꝑfectus: nó soluꝫ his indiget que diximus: sed etiã hec regrit in copia.

Arist. in li° Regimis.

Ari. 8. ethi.

De vsu diuitiarũ.

¶ Cap. 2^m. Qꝫ etiã felicitas ſm essentialia ɔsiderata, ꝑut est in vnoquoqꝫ, exteriorib⁹ indiget.

A

Ex predictis tñ manifestũ est ꝙ felicitas in solis eẽntialibus accepta, in vnoqꝫ hoïum pót esse ſm totũ felicitatꝗ: vel ſm aliqd per modũ analogie, ad felicitatẽ respiciẽtis: ꝛ sic etiaꝫ ſm aliquẽ modũ indiget exteriorib⁹ bonis que dicta sunt: ħ est, amicis ꝛ diuitys ꝛ potentatu. Quibusdã.n. denudati hoïes vł ciues coingnãt beatitudinẽ: vtputa nobilitate, bona ꝑle, pulchritudie, ꝛ hꝫ talib⁹. Nó oíno.n. felix est: qui corpali specie turpissimus vel ignobilis ꝛ solitarius sine amicis: ꝛ sine ꝑle q sterilis est. Magꝗ aũt coingnat⁹ videẽ: si cui pessimi fily sunt, cuꝫ pẽ optimus sit: vel cui pessimi amici: vel cui boni fuerũt amici ꝛ fily ꝛ mortui sunt: vel forte si oíno pauper est ꝛ oíuꝫ gradu honoris ꝛ ptãtis destituit⁹. Hec.n. oía ɋ̃uis sint de exteriorib⁹ ipso suo defectu ad tristitiã ducũt. Tristis aũt aíus nó est ꝑfectus ad optimas optimoꝝ opationes. Ignobilis.n. ꝑmiũ ṽtutis ɔseq nó pót qḋ est honor. Sicut.n. in antehabitis diximus: honoreꝫ regrũt a notis: a qb⁹ diligẽter cognoscunẽ: noti aũt semꝑ cõparãt opa eoꝝ ad ꝑn^s. Et cui ꝑn^s vilia sunt etiã ipsa facta eoꝝ honore digna nó reputanẽ. ¶ Cuius Diogenes dicat gen⁹ suoꝝ nó esse ɔtẽnẽdaꝫ: qꝛ Diogenes scrutulis fuit ɔditionis: ꝛ tñ ꝑpter suas ṽtutes magnus habit⁹ est ab Alex°: ꝛ iter felices reputatus ꝛ honorat⁹. Sꝫ hec istãtia nó obstat: qꝛ sepe dixim⁹ ꝙ ex his que freqñter sunt ꝑcedimus pot⁹ ɋ̃ ex vsibus ꝛ necĉys. Diocletianus impator qui strenue gubnauit rẽpublicã, ex pastorib⁹ legiẽ eẽ assupt⁹. Et h⁹ rõneꝫ reddit Plato in ꝑ^a pte Thimei: vbi de ordinatione reipublice loquiẽ: et dicit ꝙ ꝑꝑ ħ singuloꝝ opa ꝛ aptitudines sunt ɔsiderãda: vt qui in supiorib⁹, sunt si se idoneos exhibẽt animi generositate vocenẽ ad digni^tes supioꝝ: ꝛ si supiores degñant, ad iferioꝝ ɔditiones reducãt. Silr bona ꝑle destitut⁹, heredũ nó hꝫ bonũ ṽtutis: qḋ est in ipso: ꝛ iõ qñ moriẽ: tot⁹ moriẽ ꝛ nó est in ipo: ſm qḋ dicit Sapiẽs Mortuus est bonus: ꝛ est nó mortuus. Reliqt.n. filium silẽꝫ sibi. Et ideo destitutio bone ꝑlis deycit virũ ꝛ ipedit a multis bonis opõnib⁹: vel qḋ simplr nó fuit: vł ꝙ nó fuit expediẽte. Felicitas aũt opatio est que nó ipedita vult eẽ. Adhuc aũt in multis bona ꝑles cooperaẽ ad ɔstõneꝫ domus: que sine bona ꝑle nó ɔstituiẽ: sicut dicit Aris. in iconomicis. Cuius ante Theophrastus in li° qui Acralus dicto ꝙ Accoluꝫ quẽdã scripsit: satis ꝑsuasit ꝙ studẽti in libalib⁹ bonis in qbus felicitas est: nó est ducẽda vxor: qꝛ ɋ̃rele vxoris ipediũt ab opib⁹ felicitatis: sollicitudo de custodienda vxore retrahit a studio bonoꝝ: que sic dicit si feda est ɔcupiscit: si vo pulchra est concupisciẽ: ꝛ qḋ oía ɔcupiscit vel qḋ ab oíb⁹ ɔcupisciẽ, nó tute possideẽ: tñ Theophrast⁹ hꝫ admittit: ꝙ ꝑꝑ multoꝝ bonoꝝ expeditã opõnẽ necĉy sunt ꝛ fily ꝛ amici ꝛ serui. Silr ꝛ dicimus de pulchri^te: hi.n. qui in physionomicis piti sunt, oíum eoꝝ que dicũt vnũ solũ ponut funda^tũ. ſ. ꝙ hõ illius aíalis accipit opõnes: cui⁹ in vno vel in plurib⁹ mẽbris accipit fig^am: qꝛ sic dicit Auerẽ. sup 2° de aía. Diuersitas que in figuris corpis est: est ex diuisitate que est i potẽtys aíe: ꝛ iõ in mẽbro qḋ deuiat a fig^a humana, hꝫẽ illi mẽbro debitã, nó ꝑr aía ꝑfectã opõnẽ. Propẽ qḋ dicit Physionomus ꝙ mõstrum in corpe mõstrũ est in aía: ꝛ sic specie turpissimus ipediẽ ab opõnib⁹ felicitatꝗ. Hñt tñ ꝛ hec istãtiã: qꝛ Plato facie latissim⁹ fuit: ꝛ latitudo faciei lõgitudini non rñdebat: ꝑꝑ qḋ ꝛ Plato notat⁹ fuit: sic in vita Platonis scripsit Apuleius. Silr Speusippus aspectu terribilis fuit. Hippocrates etiã vt scribit Polus pellicientes valde oculos habuit. Et ex his q fuerãt apud nos Tull. acumine ꝛ tortura vult⁹ fig^am ciceris ꝑtẽdebat: ꝑꝑ qḋ Cicero noiat⁹ est. Ouidi⁹ enormeꝫ nasuꝫ habuit: quẽ tñ Seneca illustrissimũ virũ eẽ dixit. Orator aũt Gorgon ɋ̃ pulchri^te sua hoïes stare fecit: ꝛ in stuporẽ lapiduꝫ ɔuiti: cui⁹ caput Perseus auersa facie abscidit: ne hoïes in lapides ɔuerteret. Silr aũt ꝛ Helena cũ pulcherrima eẽt, exitialis meretrix facta est: passã mõ Parideꝫ: Paridẽ mõ thesea ꝑidẽ: ꝛ oís cladis que circa frigiã ꝛ magnã greciã facta est: rea fuit. Sꝫ ad hec ex antehabitꝗ pꝫ rñsio: qꝛ ꝑuilegia paucoꝝ nó faciũt cõeꝫ legẽ. Et tñ ħ adycimus ꝙ in his qui boni fuerũt defect⁹ fuit figẽ in mẽbris qbusdaꝫ: que nó nisi ex ɔñti turpitudinẽ indicabãt: ꝛ in alys ꝑfecte fuerũt figurati ad bo^m. Principalia aũt sunt in qb⁹ aíe ꝑn^{les} ɔueniũt opõnes: sicẽ est dispositio capitis in craneo: in ɋ̃ sunt cellulaꝝ distinctiones. ſ. sensi^{ue} ꝛ logistice: ꝛ memorialis ꝛ motiue: ꝛ sicẽ est in dextro ꝛ sinistro per que totũ corpus moueẽ: ꝛ sicẽ in dispõne manus: que est istrm itell's practici. Taliũ.n. enormis turpitudo si ex nã sit freqñter indicat animi ꝑuersitatẽ: ꝛ qḋ dẽ de Gorgona ꝛ Helena sufficit ꝙ femine fuerũt. Femina.n. nihil ꝑfcti est in nã hoïs: ſꝫ occasio naẽ. Dextrũ.n. femine est: sicẽ sinistrũ viri: ꝛ ideo ad ꝑfectos mor⁹ ꝛ opõnes nó sufficit. Silr qui malos hꝫ filios ꝛ amicos ad ĩria retrahiẽ: qꝛ vinculum amicitie vel san-

Obiectio

Diogenes

R°

Diocletian⁹

Plato

Studioso nó est ducẽda vxor.

B

Auerrois

Plato

Speusippus

Hippoc.

Cicero

Ouidius

Gorgon

Perseus

Helena

Nota hñ

Gorgona

Helena

Quare mulier in ꝑfecta.

guinis in ꝯtrariū trahit amori vtutū. Distract⁹ aūt nō est ꝑfect⁹ ad opōnes. Silr ille qui bonā habuit ꝑlem ⁊ destitut⁹ est: pristinā felicitatem habuit in memoria: ⁊ illā in

Boetius

amaritudinez ꝯuertit p̄ns miseria: ꝓꝑ qḋ dicit Boet. qḋ extremū genus infelicitatis est aliqñ fuisse felicē. Ille .n. magis tribulat̄ ex recordatiōe p̄terite felicitatis: ⁊ ita ex tristitia magis a bonis opib⁹ retrahit̄. Quēadmodum igit̄ diximus felicitas ēt exterioꝝ ꝓsꝑitate aliq̄ vr̄ indigere. Prosꝑitas .n. est in his que ꝓsꝑato eueniūt: ⁊ ideo ad felicitatez ꝓsꝑitas coopat̄:

Tullius

ꝓꝑ qḋ dicit Tull. in hortēsio dialogo: q̄ bon⁹ est cui oīa optata succedūt. Et q̄ exteriora opant̄ ad felicitatem organice: ⁊ illa subiacēt fortune. Uirtutes aūt opant̄ ad felicitatez essentialiter: ꝓꝑ h̄ opiones pħoꝝ antiquoꝝ in duo diuise sunt. Uñ in idē genus cause ordināt q̄dā pħi felicitatez cū bona fortuna: q̄dā aūt ordināt in idē genus cāe cum vtute.

¶ Cap. 3m. Uel ꝯm aliquos non est hic capl'm: sed solum §. vt rubrum dicit. Questio de felicitate.

A

Unde etiā q̄rit̄. Utrū discibile q̄d sit felicitas vel vtus, vel sit assuescibile, vel aliter ꝯm aliquē modum exercitabile: h̄ est qḋ per exercitiū aliqḋ aliter q̄ habitu ꝯsuetudinali vel discibili habeat̄. Et vlteri⁹ q̄rit̄ si nullo istoꝝ modoꝝ h̄r̄, vtrū aduenit homini: ꝯm quādā diuinā ꝑticulā: vl' aduenit ꝓꝑ quādā fortunā. Oīa .n. h̄ opiones iam ab antiq̄s acceperunt. Qr .n. sit discibile bonū q̄dā antiq̄rū: qui vtutes dixerūt eē sapias vel scias eē

Socrates,

opinati sunt: ⁊ vt h̄ b̄n intelligat̄. Intelligēdū est q̄ Socrates oēs vtutes sapias vel sciam eē dixit: cuius 4. or rōnes induxit. Quaꝝ p⁹ est q̄ nulla vtus est nisi cū for⁹ rōnis. For⁹ aūt rōnis aut est for⁹ scie aut for⁹ sapie in opatione posita: ⁊ ideo cuz for⁹ sit nomē ⁊ diffinitio: ois vtus

p⁹ ratio

2⁹ ratio

noiat̄ ⁊ diffinit̄ ꝑ intentionez sapie ⁊ scie. ¶ 2⁹ rō est: q̄ nulla vtus est sine electiōe. In oī aūt electiōe bonū electionis: ⁊ b̄n est ꝯm sciaz eligibiliū. Scia igit̄ eligibiliū ꝓpa cā est vtutū: vt vr̄. ¶ 3⁹ rō est: q̄ cuz dupl'r dicat̄ rōnale

3⁹ ratio

s. ꝯm eēntiaz ⁊ ꝯm ꝑticipationē obediētie: ⁊ illḋ qḋ ꝑsuasibiliter est rōnale reducit̄ ad id qḋ est simpl'r: ⁊ ꝯm se rōnale. Cū igit̄ sic se h̄z po⁹ ad po⁹: ita se hēnt habit⁹ ad habitum. Impotētys aūt rōnale ꝯm q̄d, reducit̄ ad rōnale simpl'r. ḡ in habitib⁹ scia etiam in his que ad tēꝑantiā ꝑtinēt ⁊ fortitudinez, ad sciaz opabiliū simpl'r reducit̄. ¶ 4⁹ ra

4⁹ ratio

tio est: q̄ in oīb⁹ in q̄b⁹ est dirigēs ⁊ exequēs: dirigēs ꝯm formaz ꝓpriā mouēs ⁊ ꝯformās est id qḋ exeq̄t̄. For⁹ aūt dirigētis scia est: scia large sumpta. Cum ḡ ratio dirigat in

B

oī vtute: ⁊ ꝯm formaz ꝓpriā dirigat: videt̄ q̄ for⁹ ois vtutis scia sit: ⁊ his rōnib⁹ dixit Socr. vtutes eē scias ⁊ sapias. Sz sapiam ⁊ prudētiā nō satis distinxit. Supponēs q̄ idē eēt prudētia qḋ scia agēdoꝝ. Sapiam aūt dixit esse vtutis: q̄ cuz sapia sit altissimoꝝ ⁊ diuinoꝝ: ipse vtutē in oī re dixit eē altissimuz ⁊ diuinissimū bonū. Nos aūt dicimus q̄ vtus nō oino discibilis est. Uirt⁹ enim moralis indiscibile bonū est. Uirt⁹ aūt intellualis ꝯm aliquē modū discibile est quē ifra determinabimus. Cū'is .n. vtus moralis moderatiua ⁊ ordinatiua sit passionū: moderari nō respicit ad rōnē: sed ad nāe facultatē ⁊ medium. Ordinare aūt de nec̄citate respicit ad formaz rōnis: ⁊ hec cū duo sint de vtute morali: ordinari respicit ꝑ analogiā ad moderari que nō ordinat: nisi ꝯm q̄ moderamē nō admittit: ⁊ ideo ordinari māle est ad moderari. Et cū vtus moralis in hac ꝑte vtutuz nomē accipiat: et rō nōē ꝯstat q̄ a moderamine nāe: ⁊ nō a scia rōnis formaz accipiat. Cuius sig'm est: q̄ ad medium nāe stat medium vtutis. s. in audire audiēda ⁊ nō audire nō audiēda: ⁊ sumē sumenda ⁊ nō sumē nō sumēda. Formam igit̄ mediū ꝯm hoc vtus moralis accipit a nā ⁊ nō a rōne. Sed h̄ verū est q̄ hoc mediuz nāe

Ad p̄mā rōnem.

Insufficiētia Socratis,

Uirt⁹ non est oino discibil.

indicat ratio. Et in h̄ decept⁹ fuit Socrates qui putauit q̄ indicās formā: ⁊ dans formā eēt idē. ¶ Ad 2m aūt videt̄ eē dōm q̄ h̄ verū est. Electio fieri nō pōt sine collatione ⁊ sciētia rōnis. Sed tñ in his ratio p̄n⁹ electiōis nō ministrat p̄ncipys sciabiliū: sed ex p̄ncipys coꝝ que medio nature ꝓportionant̄: ⁊ ideo for⁹ vtutis nō est ex ꝑte rōnis. ¶ Et q̄ 3⁹ dicit: q̄ sicut se h̄z po⁹ ad po⁹: ita habitus ad habitū: nō est nec̄iuz nisi eodē modo habit⁹ in habitū referat̄: quo po⁹ ad potentiam referat̄. Appetit⁹ .n. in ꝯcupiscibili ⁊ irascibili: nō ita refert̄ ad rōnez q̄n ꝓpriā formā retineat: per quā nō est necesse q̄ semꝑ sequat̄ formaz rōnis. Et silr in habitib⁹ forma ꝓpa inuenit̄ que est ex relatione appetibiliū ad nature mediū: quā ꝯtingeret habit⁹ etiā si ratio nō eēt: q̄ dicit Tull⁹: q̄ vtus est in modū nature rōni ꝯsentaneus habit⁹: ⁊ Aris. dicit ꝓꝑ hoc q̄ vtus est arte certior. ¶ Et q̄ 4⁹ inducit Socra. q̄ ratio est dirigēs in omni vtute dicēdū videt̄, q̄ dirigēs est duplex. Unū q̄dē per modū eius qḋ dirigit dando formā: ⁊ per ꝯñs dat ea que sequūtur formā: que sunt modus, locus, ⁊ finis. Alterū aūt est qḋ est dirigens: sic ostēdēs ⁊ indicās formaz ⁊ nō dans: ⁊ sic dirigit ratio in moralib⁹ vtutib⁹: ꝓꝑ qḋ etiā nec̄ium est q̄ appetit⁹ qui subm moraliū est virtutuz: talē ostēsionē sequat̄ rōnis. Et certe si daret formā: omne qḋ accipet formaz ab ipso moueret̄ ad ipsaz: sic est regul'r in tota nā. Omne .n. cui ignis dat formā mouet̄ ad ignē: ⁊ cui terra dat formā mouet̄ ad terraz: ⁊ sic de oīb⁹ alys: ⁊ sic est etiā de rōne. In artificialibus .n. ⁊ prudētialib⁹ oīa stant ad rōnis formaz. In moralibus aūt ad mediuz nature nr̄e quo ad nos: h̄ est ad mediū nālis facultatis. Nō ḡ ḡnal'r veruz est q̄ vtus sit de numero discibiliū: nec h̄ Socrates dixit: q̄ q̄uis diceret vtutes eē scias ⁊ sapiētias ꝓpter rōnes supius inductas: q̄ a. s. sapiētie ⁊ scie aliq̄d sunt vtutis: ꝓpterea q̄ virtus est in medio facultatis nature quo ad nos determinata rōne put sapiēs determinabit: tñ ꝯuict⁹ ipsa vtute dixit vtutes nō esse de numero discibiliuz: vidēs q̄ mediū ⁊ for⁹ vtutuz ad facultatē nature determinat̄: ad qḋ influētiā nō habet ratio per sciaz suā nisi per modū indicātis ⁊ ordinātis: ⁊ nō per moduz facientis vel formātis. ¶ Sunt aūt aly qui vtutez ⁊ felicitatē de nuō assuescibiliuz dixerūt: ⁊ illi q̄nq̄ rōnib⁹ se muniebāt. Quaꝝ p⁹ est q̄ ois ꝯsuescibilis habitus in modū nature mouet et nō in modū rōnis: ꝓpter qḋ dicit Aris. in li⁹ de memo. ⁊ re. q̄ ꝯsuetudinē trāsponūt in nāz. Cuz igit̄ vtus in modū nature moueat ⁊ nō in modū rōnis: dicūt vtutē esse assuescibiliū. ¶ 2am rōnez assumūt ab inductione: ⁊ ita est etiā in artib⁹ mechanicis q̄ ꝯsuetudo ḡnat virtutem in ipsis. Ex sciētia .n. citharē nō fit citharedus bonus: sed ex frequēter citharizare: ⁊ sic est in oībus artib⁹. Igit̄ dicunt q̄ in virtutib⁹ similiter est: q̄ ex frequēter opari iusta ⁊ casta ḡnat̄ habitus iustitie ⁊ castitatis ⁊ aliaꝝ virtutū moraliū. ¶ 3⁹ ratio sumit̄ ex fine. Dictū est .n. in antehabitis: q̄ oīa moralia stant ad opus. Eoꝝ autē finis opus est: hec ḡnationē accipiūt ab opatione. Ab ope aūt ḡnationē nō accipiūt nisi per assuetudinē. Igit̄ oīa moralia ḡnationez accipiūt. ¶ 4⁹ ratio sumit̄ ex h̄ q̄ vtus laudabilium bonoꝝ est. Laudabiliū aūt bonoꝝ nō est nisi cuius nos dñi sumus. Sciētie aūt que in rōne est dñi nō sumus: q̄ a virtute p̄n⁹ etiā p̄ter volūtatē cōpellimur ad ꝯsentiēduz sciēs. Moralia igit̄ de numero sciabiliū non sunt. Si igitur supponat̄ q̄ moralia sunt ab his quoruz nos dñi sumus. Quoꝝ aūt nos dñi sumus: p̄n⁹ h̄nt in nobis. Opz igit̄ q̄ p̄n⁹ habeant in volūtate ⁊ perseuerātia operū. Nihil .n. facit nos dños nisi volūtas ⁊ libera operatio. ¶ 5⁹ ratio sumit̄ ex quodā signo: q̄ a sepe cōtingit q̄ h̄ntes

Ercde Boet.

Ad 2am rationem.

Ad 3am rationem.

Tullius.

Arist.

Ad 4am rationem.

Socrates

C

De virtute si de nūero assuescibilium.

p⁹ ratio Aristo.

2⁹ ratio

3⁹ ratio

4⁹ ratio

5⁹ ratio

ꝙ britēs sciam ɔ̃rie operātur. Ex principijs aūt scibiliū nullus opatur ɔtra rōnem: ꝛ ɔtra sciētiā. Ex principijs igiẽ scibiliū nō ꝑcedit virtus. Cum ḡ supponaẽ ꝙ a pn̄ intrinseco causenẽ moralia: ꝛ pn̄ intrinseca ꝑter pn̄ scibiliū nō sint, nisi volūtas ꝛ vsus siue opus: videẽ ꝙ ab assuefactione ꝑcedit virtus moralis: ꝛ hoc lꝫ ꝓpinquū sit veritati: tn̄ nō in toto verū est: qꝛ lꝫ ɔsuetudo per modum nature sit: tn̄ in v̄tute morali si ɔsuetudo ab ordine

Ad p̄mam rōnem.

rōnis sepăreẽ virtutē moralē nō ꝑficit. ❡ Nō aūt ordinis ſm formā prudētie vel sapiētie vel sciētie: ꝓpter qđ lꝫ forma rōnis nō sit foīa ꝓxima ꝛ ɔstitutiua v̄tutis moralis nō est forma p̄: ꝛ quātū ad hoc nō est de numero

Ad 2ᵐ rationem.

assuescibiliū. ❡ Qđ aūt iducūt de artib⁹, olno sile est in ḡnatione: sed nō est sile in forma. Facultas eniꝫ artis est in operāte: ꝛ hāc ꝑficit vsus. Bene aūt artis est in hoc ꝙ artificiatū attingat formā artis: ꝛ ideo in talibus bn̄ est a rōne: ꝛ facultas ab vsu. In moralibus aūt nō semꝑ respectus est ad rōnē: sed frequēter ad nature facultatē: ꝛ ideo in talibus freqnēter ab eodē est bonū ꝛ bene. Bn̄ illud tn̄ nō qdeꝫ formā esse ſm formā ordinis accepit a

Ad 3ᵐ rationem.

rōne. ❡ Et qđ dicūt de fine ꝙ ad opus stant moralia in h pro certo verū dicūt: qꝛ lꝫ ex p̄ncipijs moꝝ v̄tus causeẽ: ꝛ sicut a ꝓximis cāntibus que pn̄ motū sunt volūtas ꝛ vsus operū: tn̄ a rōne causanẽ sicut a p̄mis. s. ingrēdibus, disponētibus, ordinātibus, ꝛ rōneꝫ eligēdi indicētibus: que oīa nō ab assuetudine ḡnanẽ nisi per accidēs:

Ad 4ᵐ rationem.

inquātū. s. assuetudo cā experiētie est. ❡ Ad id aūt ꝙ moralia dicūt cāri ex his quoꝝ nos dn̄i sumus. Dōm ꝙ ab his quoꝝ nos dn̄i sumus, nihil causaẽ in v̄tute vel virtutis ope: nisi laudabilitas operātis. Laudaẽ. n. qui potuit facere ꝛ nō facere ex eo ꝙ bonū eligiẽ. Bonū aūt ꝛ bn̄ nō ex hoc causanẽ: sed ex ꝓpa for⁹ vel for⁹ ordinis: sicut

Ad 5ᵐ rationem.

dictū est. ❡ Et qđ de signo dicūt: dōm qđ nō sufficiēter dixerūt hac rōne: ꝙ enim aliqs in ɔ̃riū opaẽ rōni, h est ex defectu ḡnantiū for⁹ virtutis ꝓxime ꝛ ɔstitutiue: tn̄ hec eadem v̄tus nō generaẽ sine forma vniuersaliter ordinātis ꝛ primo: et ideo nō in toto virtus moralis est de numero assuescibilium bonorum.

❡ Cap. 4ᵐ. De opinione eoꝝ qui dixerunt ꝙ per exercitationem generatur virtus vel felicitas, aliter q̄ per assuefactionem vel disciplinam.

A

COmmuniuꝫ aūt stoicoꝝ vna sententia fuit: ꝙ ab exercitio bonoꝝ opationū: nō qdeꝫ ḡnaẽ virtus moralis per se sed per accn̄s. s. ſm eē qđ habet in subō. Dixerūt. n. ꝙ ꝑ exercitiū illuminaẽ ꝛ depuraẽ po⁹ aīe vt in ea refulgeat et emineat v̄tus

Gregorius Damasce.

que prius ifuit in nā. Et in hāc opinioneꝫ ɔsentiūt Greg. naꝫāzenus: ꝛ Joā. damascen̄. ꝛ hi ꝓ se tres posuerūt rō-

p̄ ratio

nes. Quaꝝ p̄ est violentissima vt eis videẽ. Et est hec ꝙ vnius spēi passionis est mediū ꝛ extremū. Qꝛ ḡ aliqs in passione veniat ad mediū: per h non est in aliq̄ qđ sit extra spēm passionis, exercitiū. Etenīꝫ oē est ad h ꝙ in passionib⁹ veniaẽ ad mediū. ḡ per exercitiū nō veniẽ ad v̄tutis spēm: qꝛ spēs v̄tutis ꝛ spēs passionis nō sunt in eodē genere. Sꝫ per mediū passionis po⁹ purgaẽ a passionū excellētia: ꝛ sic ꝑ exercitiū ad depuratione est: subti: ꝛ nō

2ᵃ ratio

ad ḡnationeꝫ v̄tutis per se. ❡ Scđa ratio est: ꝙ v̄tus est simplex habitus. Simplex aūt ex adductione vnius ad alterū ḡnationem nō accipit. Exercitiū aūt nō ḡnat nisi per additionē sequētis ad ꝑcedēs ꝛ vnius ad alterum. ḡ per exercitiū v̄tus per se nō ḡnatur: sed per modū illiꝰ

3ᵃ ratio

quo ɔ̃riū remouetur a subō. ❡ Tertia ratio est vulgaris: que tamē in hac mā sufficit: qꝛ videmus ꝙ in politis sola asꝑitate superficiei planata absq̄ omni alterius forme positione fulgor nālis emicat ſm v̄tuteꝫ: sicut est in auro ꝛ argēto ꝛ lapidib⁹ ꝑciosis. Silr in ferro per limam sublata ruditate ꝛ scabrositate statim emicat puritas nālis. Simplr. n. cū aīaꝫ nihil ificiat nisi passio: per exercitium sublata ꝛ moderata passione absq̄ omni al-

B

terius for⁹ gn̄ōne v̄tus puritatis aīe nitet ꝛ emicat. Exercitiū igiẽ nō ḡnat directe v̄tutē: sed ex ɔ̃nti: ꝓpꝫ qđ isti dixerūt ꝙ v̄tus est aliter exercitabile q̄ qđ ḡficẽ per assuetudinē vel disciplinā. ❡ His aūt nō ɔcordāt ꝑipathetici

ꝑipathe⁹ Ad primā rōnem.

dicētes ꝙ mediū passionis dup̄ est. s. per equidistātiā sumptū: ꝛ per analogie ꝓpor⁹ ad alterū: ꝛ vnū est ꝙ per equidistātiā mediū sumptū in eodē genere est cum extremis. Dico aūt equi distātiā: nō qdeꝫ mēsurationis sed participatiōis: q̄ rūcūq̄ mediū iter extrema ɔstituatur. Sic. n. mot⁹ est de extremo in extre⁹ ꝑ mediū: ꝛ hec est cā quare extre⁹ ꝛ mediū opꝫ esse vni⁹ ḡnis. Mot⁹. n. vnius nō pōt eē nisi in ḡnē vno. Si aūt accipiaẽ mediū ſm analogiā ad nāꝫ hoīs ꝛ facultatē: cū nā hoīs harmonia q̄dā sit vel act⁹ siue ꝑfectio organi ſm harmonie rōneꝫ cōpositi: que inquā harmonia inquātum harmonia est excellētijs repugnat: ꝛ medio ɔgaudet: ꝓpꝫ silitudinē medium passionis in specie poniẽ ꝓportionati ex analogia medij ad nām quā spēꝫ nō hꝫ excellētia passiōis. Et ex h mediū in diuersa specie est ab extremo: et tale mediū est v̄tus moralis: vn̄ dī qđ est in medie⁹ ɔsistēs quo

Ad 2ᵐ

ad nos. ❡ Qđ aūt 2ᵒ dicūt nō multum discordat a sn̄ia ꝑipathe⁹: qꝛ ꝑipathe⁹ bn̄ dicūt habitū simplicē eē virtuteꝫ. Et bn̄ ɔcedūt ꝙ inati sum⁹ suscipe v̄tutes. Et ideo v̄tutes educunẽ de nā ad actuꝫ: vnde nō sunt ab extrinseco aliq̄. Et quādo educunẽ non ita educunẽ ꝙ non ad for⁹ addaẽ: sed eadē forma ſm eēntiā: que ſm eē in po⁹ fuit educaẽ ad eē qđ sit ſm actū. Quia tn̄ oīs ḡnatio est ab aliq̄ ḡnante ſm for⁹: ꝛ oīs mot⁹ ad formā est ab aliquo mouēte ſm formā eādem: ita opatio que frequēter facta ḡnat virtutē: ḡnatiua virtutis est per spēꝫ quā habet: ꝛ for⁹ vel ꝓpor⁹ ad nām quā supra diximus. Frequētare aūt opꝫ opationes: sicut oīs mot⁹ mouētis tādiu frequētaẽ circa patiēs: donec patiēs per formā accipiat agētis ſm eē cōplexū: ꝛ ꝑfectū. Dui⁹ signū est ꝙ opatio ꝓut ɔsideraẽ circa ea circa que sunt māliter: ꝛ ꝓut ɔsideraẽ in seipa, nullā ḡnat virtutē: sed potius ꝓut est in operāte ꝛ ab operāte ſm rōnē. Sicut. n. habet ab ipo operante rōnē medij: ꝛ spēm ꝑ quā in actu existēs ꝛ rōnis for⁹; ḡnatiua est v̄tutis. Dico aūt ḡnatiuā: nō ꝙ addat formā que nō ifuit: sed qꝛ educit eaꝫ de po⁹ ad actū: ꝓpꝫ qđ vere loquēdo v̄tutē ſm eē ḡnat opatio ꝛ nō ſm eēntiā. In eē aūt illo ꝛ exitu de po⁹ ad actuꝫ: sic in omni alio motu: est for⁹ post for⁹ ſm eē ꝛ eē ꝛ nō ſm eēntiā ꝛ eēntiā. Scđm igiẽ ꝙ act⁹ est circa passiones moderādo ꝛ restringēdo; pro certo verum dicūt stoici: ꝙ nō opaẽ nisi disponēdo in subō purificādo: ꝛ ab excellētijs remouēdo: ꝛ nō v̄tuteꝫ ḡnando nisi ꝑ accn̄s. s. ꝑ modū dispōnis. Et hui⁹ sile est in omni nā ḡnabiliū ꝛ corruptibiliū. In oībus. n. hīs ḡnans ḡnat ſm for⁹: vtitur tn̄ istis actiuoꝝ ꝛ passiuoꝝ ad subti dispōneꝫ ꝛ māe ꝑparationē. Et silr actus hoīs ſm rōnē ꝛ volūtatē: per h ꝙ in se habet spēm rōnis: ꝓut sapiēs determinauit, ḡnatiuus est v̄tutis: tn̄ hꝫ ꝛ aliaꝫ po⁹: inq̄tū circa passiones medias est moderās ꝛ ordināns: qꝛ coopaẽ ad subti dispōnē. Stoicos ḡ decepit ꝙ in morali v̄tute nō ɔsiderabāt opationē nisi ꝓut circa passiones est: ꝛ ideo dicebāt ꝙ nō operareẽ nisi disponēdo

Ad 3ᵐ

in subō. ❡ Ad exēpla q̄ inducūt ſm ꝑipathe⁹ dōm est ꝙ in veritate lꝫ in terso polito ꝛ non terso: nō est alia et alia suꝑficies ſm essentiā: sed ad aliud eē ꝛ eē suꝑficiei: silr in scabroso ꝛ limato: et idcirco exēpla ɔueniūt cum-

dictis ꝑipathe^cor^. In terso.n.qñ tersum gñaꝉ in eē tersi: opꝫ ꝙ gñans tersum sit ſm actū:ꝛ silr gñans limatuꝫ in esse limati in for' lime sit ꝛ actu:nā in forma scabrosi nō elimaret:ſꝫ fuliginaret ꝛ inficeret. Et patet ꝙ oia exēpla ostēdūt verā eē: sniaꝫ ꝑipatheticoꝝ:sic facile qlibet videt attēdens ea que dicta sunt.

¶ Cap.5^m. Utruꝫ opinio eoꝝ vera sit qui dixerūt felicitatem homini aduenire per quādam diuinā ꝑticulam.

Fuerunt etiaꝫ qui dixerūt felicitatem hominū aduenire ab extrinseco ſm quādā diuinā ꝑticulā operātem in hoie:ꝛ illoꝝ opinio dubia est. Dubitaꝉ eniꝫ qd appelleꝉ diuinā ꝑticulam:verū.s.dcū vocēt diuinā ꝑticulam vel aliquā ꝑticulā aie:que cā sit virtutis per virtutē ꝛ silitudineꝫ quā habet ad diuinā. Et ꝑ qdem modo videꝉ dicere Eustrati⁹ in cō^to Ethi.ꝙ diuina ꝑticula.s.di deus. Et hec est opinio Socratis ꝛ Platonis in li^o Menonis:vbi ꝓbaꝉ ꝙ virtutes dona deoꝝ sunt:ꝛ ꝙ per modū donoꝝ a dijs adueniūt hoib⁹. Propter qđ Eustratius dicit:ꝙ ad acqsitionē virtutū:oportet supplicationib⁹ ꝛ sacrificijs et meritis:que dijs accepta sunt/vti: ꝛ opatiōes que frequētātur ad acqsitioneꝫ virtutis/nō opanꝉ nisi disponēdo ad idoneitatē:qua qs idoneus efficiaꝉ ad virtutis receptionē. Dona.n.deoruꝫ nō ꝓijciūtur ad idoneos. ¶ Contra h aūt esse videꝉ ꝙ mirū esset ꝙ inequalr ꝯferrenꝉ hec dona a dijs:ꝛ incqliter idoneis ex merito: vtus differēs ſm magis ꝛ minus inueniꝉ: ꝛ forte minus idoneus aliqñ ex merito:hoc est qui pauciora habꝫ merita:plures ꝛ meliores ꝛ maiores accipit vtutes:qđ miruꝫ videꝉ:qa sicut dicūt Stoici:dij oia opanꝉ. ¶ Adhuc aūt si phice loq velimus qđ ex dono aduenit:penitus extrinsecus est extra nām:ſꝫ nos sumus virtutes inati suscipe ꝛ suscepta vtute ſm esse actu nō alterati:sed ꝑfecti sumus:sicut in tota nā ois res non alterata:ſꝫ ꝑfecta est qñ sue nālis ꝑtātis vtuteꝫ attingit. igiꝉ virtutes nō pñt esse donum qđ extrinsecus hoibus adueniat. ¶ Siqs nobis obijciat de vtutibus infusis a deo quas theologi ꝑdicāt ꝛ laudāt: dicemus ꝙ nihil ad nos:qa iaꝫ nō de theologicis sed de phicis disputamus. Si vo dicaꝉ diuina particula esse ea que ex luce diuina in imaginem itellectualitatis diuine ꝯstituitur:que inqꝫ lux itellectualis quāto magis a primo fonte luminis distat:tāto magis obūbratur:ꝛ magis cōposita ꝛ materialis efficitur ꝛ diuidiꝉ ꝛ operaꝉ in multa: ꝛ quāto magis ad fontem primi luminis accedit:tanto efficitur simplicior ꝛ spūalior ꝛ purior. Scđm qđ supra diximꝰ ꝙ in se sincera est. Et in ꝓximis nobilitate magna:alia excellētibus sui luminis/expssum facit exēpluꝫ. In distātibus plus sui facit imaginē. Et in vltimis resonātiam obscuraꝫ. Et in oibus his ipm lumen itellectuale formale est: ꝛ p^a mēsura oium:in cuius vtute ꝛ for^a oia alia ꝑficiūtur ſm vnius analogiā. Hoc qdē mō dicēdo diuinā ꝑticulā itell's agētis:diuina ꝑticula est nō qdē per subam ꝛ nāꝫ diuinā:sed ſm participatiōeꝫ ꝓpetatis ꝛ vtutis:ꝛ analogiaꝫ typice imaginis ad ꝓthotypum:qđ oium est cā efficiēs ꝛ formalis per aliquē modum. Hec diuina ꝑticula ex separatiōe libera est:ꝛ facit nos eē dños nroꝝ actuū. Et ex h ꝙ diuina est formalis est ad eē ꝛ bñ eē. Diuinū ꝛ certissimum est hoc qđ ois causa est in nobis.

Opinio

Eustratius

Socrates.

Plato

Impugnatio opionis

Stoici

Obionis dilutio.

¶ Cap.6^m. Utrum per fortunaꝫ adueniat virtus:ꝛ quid (sit fortuna in nobis.

A

Nonnulli etiam fuerūt qui dixerūt virtutē per fortunam aduenire hoibus ꝛ etiā felicitateꝫ: ꝓpter qđ oportet scire quid sit fortuna. Quāuis enim 2° Physicoꝝ dictuꝫ sit qđ fortuna ꝛ casus sunt de numero causarū per accidēs. Hoc qdeꝫ verū est ſm ꝙ fortuna ꝛ casus ad effectum referuntur:qꝛ effecta eoꝝ ꝓueniūt ꝑter ordinē nature ꝛ intētionis per accidēs:qđ vel intēdenti accidit vel nature. Nos aūt querimus de fortuna qd sit ſm hoc qđ dicitur ꝙ fortuna trāsmutat ad eufortunia. In hac aūt acceptione quid sit fortuna hoc (Mercuriū Termegistruꝫ sequētes) dicimus:ꝙ oēs cause:vel sunt ex necessitate:vel frequēter:vel raro:vel qđ iter hec est equalr:si natura sunt:vel si sunt ab intētione:tūc dicitur esse ad ꝓpositū:vel constellatio:vel fatum:vel fortuna. Semꝑ aūt sunt ꝛ ex necessitate:sicut que causam stāteꝫ habēt:sicut eclipses ꝑuētiones ꝛ ꝯiūctiones stellaꝝ. Frequēter aūt sunt que in materia gñabilium ꝛ corruptibiliū:ꝛ ex his que sunt semꝑ fere semꝑ eueniūt:tñ aliquādo interrūpunꝉ:sicut floritio arboꝝ in ascēsione solis et accessu:ꝛ fluxus folioꝝ ꝛ casus fructuū in descēsione solis ꝛ recessu. Raro aūt sunt que in paucioribꝰ eueniunt: sicut ex fossione sepulchri inuētio thesauri. Equalr autē sunt que equalr se habēt ad esse ꝛ nō esse:sicut in oibus aie opibus. Quicqd enim aial operaꝉ:pōt nō opari siue sit sensibile siue aial rōnale:equalr se hꝫ ad opari ꝛ non opari. Ab itētione aūt ꝛ ꝓposito sunt quecūqꝫ subsa nre volūtati ordinē hñt ad vnū ꝛ dispōnem. Fatum aūt vocaꝉ qđ greci vocāt hymarmenen idē qđ latine icōplonē cāruꝫ. Pēdet.n.hoc qđ frequēter est:ab eo qđ est semꝑ: q̄uis deficiat ab ipo:ꝛ id qđ equalr pendet ab eo qđ est frequēter:sic cāuꝫ a cā. Id aūt qđ est raro pēdet ab eo qđ est equalr:ꝛ hec cōnexio durat ab eo qđ est p^a cā per oēs cōnexiones motoꝝ ꝛ mobiliū tā in ipassibilibꝰ qꝫ in passibilibus ꝛ variabilibꝰ vsqꝫ ad ꝓpas ꝛ ꝓximas cās: que sunt in cētro eius qđ gñandū est. Hec igiꝉ colligatio cārū a p^a vsqꝫ ad ꝓximā vocaꝉ hymarmenes in greco:ꝛ fatuꝫ in latino:vnde Boet.in ꝯsol.phie:fatum qđ greci hymarmenen vocāt latini incōplonē cārū dicūt:ꝛ ideo fatum depēdētiuꝫ est ꝛ iferioꝝ ad supiora. Fortuna aūt qđ ex omni ista incōplone nato adheret:ꝛ h ꝓ certo est vel po^a nālis vel ipotētia. Ex oibus.n.his qualitas nālis nato imittiꝉ:que nō ꝯstituit ex ꝑncipijs nālibus ꝯstituētibus ipm: qꝛ hec oia circulum celi ꝛ circuluꝫ actiuoꝝ ꝛ passiuoꝝ sequunꝉ. Et qꝛ qlibꝫ circulus natiuitatis ex.12. circulis cōponiꝉ oblique vel recte circa cētrū nati circūductis ꝓpe a fortuna cāta:ex his valde varia^lis est. Quilibet.n.circulorū.12.in.12.vlterius diuidiꝉ signa:diuersimode ipm respiciētia:ꝛ qđlꝫ signoꝝ qnqꝫ modis respicit cētrū nati:ꝛ in qlibet re^m multe sunt radiatiōeꝫ oppōnis/ꝯiūctiōis/quadrati/trigoni/ꝛ sextilis. ¶ Adhuc aūt diuerse in qlibet circulo sunt ptes fortune ꝛ g^a ꝛ puteoꝝ: ꝓꝑ que oia necesse est fortunā esse valde variabilē. Sic eiꝫ diximus fortuna est qualitas adherēs nato ex omni cāꝝ incōplexione a ꝓprio mouēte vsqꝫ ad vlt^m moti qđ est cētruꝫ nati:ꝛ h si ex faustis sit ad ꝓpa ſm Phos natus habebit po^am nāleꝫ. Si aūt ex infaustis sit ad fausta habebit impo^aꝫ. Unde ꝯstellatio ꝛ fatuꝫ ꝛ fortuna differūt:lꝫ in eisdē sint subtis ꝛ ab eisdem causis. Fortuna.n. est ſm ꝙ adheret nato. Fatum aūt eadem qualitas ſm qđ in tota incōplexione causaꝝ est fusa. Cōstellatio aūt ſm ꝙ est in ꝑmis motoribus per diuersitatē circuloꝝ ꝛ domoꝝ anguloꝝ ꝛ respectuū alioꝝ ſꝫ qđ in circulis est cāta. Unde vna qualitas est in ꝯstellatione ꝛ fato ꝛ fortuna variata ſm eē. Et hoc mō accepta fortuna qdā sub fortuna felicitatē esse ponebāt:ꝛ ideo dicebāt fortunam esse trahēteꝫ:sed necessitatē nō iponere animis. Aius.n. hois per ordinatōeꝫ sapiētie:sic dicit Ptolomeus dñaꝉ fortune

T.c.52.

Fortuna qd sit.

B

C

Differētia fati ꝛ fortune ꝛ constell.

Ptolomeus

fortune ⁊ fato ⁊ constellationi: ꝓpter qd cum felicitas sit opatio ex intellectu hoīs libere ꝓcedens, nō iustū fuit hec cō mittere fortune. ¶ Adhuc autē qꝛ diximꝰ φ intellectus agēs sine practicꝰ imago est lucis intellectualis p̄mi: ⁊ sȝ h nec cō stellationi nec fato nec fortune subijcit: sed ante oīa h est per nāȝ: ⁊ si cōstellatiōe vel facto vel fortuna trahit: hoc nō erit nisi inq̄ntū est in corpe: ⁊ h est per aliud ⁊ p accńs: vt dicit Ptholemeus in libro qui arabice Alarba: lati/ne autem Quadripartitum vocatur. Cum igit felicitatis operationes ab intellectu sint fm qd liber est ⁊ nō obie ctus vinculis constellationis vel fortune vl fati: penitus irrationabile est felicitatem reducere ad fortunam sicut ad causam. Contra tamē hanc opinionem etiā in sequē/tibus disputabimus.

¶ Caplm 7m. De ex his que dicta sunt ostendit φ felici/tas sit de numero diuinissimoꝝ.

A

Ex p̄dictis aūt ondit φ tā fm stoicos q̄ sȝ rei veritatē felicitas est de nuō diuinissimoꝝ ⁊ cōtissimoꝝ boꝝ. Si.n.dicamꝰ fm stoicos φ ⁊ felicitas ⁊ alia q̄dā deoꝝ dona sūt data hoībꝰ: rōnabile ē fe licitatē dei donū eē. Si.n.bona hoīs ⁊ h bona sunt: qꝛ dei sunt: tūc maxīe felicitas dei donū est q̄ntū est ipsa oīuȝ hu manoꝝ optīm: sed tamē de hoc tractare magis ꝓpriū est alterius ꝑscrutationis. Theologica enim perscrutatio vl metaphysica quātum ad vltimaȝ partem sui perscruta/ri debet de his. Si autem nos dicamus dei donum esse nec a deo missuȝ hoībus: sed dicamꝰ fm alias opiones φ ꝓpter v̄tutē ⁊ quādaȝ disciplinā vel exercitationē hoībꝰ aduenit. Adhuc ꝓbat de nuō diuinissimoꝝ eē: per h qꝛ illud optīm eē vr ⁊ diuinū qd est rex φ v̄tutis p̄miuȝ est ⁊ finis. Cōuis.n.in p̄hiq dixerimꝰ φ honor ē p̄miū v̄tutis: h verū est de p̄mio qd hȝ in altero ꝑꝑ v̄tutis dignitateȝ. Premiū aūt ad qd intēdit virtꝰ ex seipsa ⁊ stat ɔtenta nō regrēs vltra aliqd felicitas est: in quo ipsa est in summo suo ꝑfectiōis ⁊ sufficiētie. Cum ḡ virtꝰ diuina sit: ⁊ vt dicit Socrates in phedone illis optīs viris qui dij vocāt: nos ɔformet ad qd p̄miū est eiꝰ ⁊ summū diuinꝰ est ipsa vir tute ⁊ oīuȝ bonoꝝ diuinissimū: h est dijs siliūȝ: ꝓpter qd etiā erit vtiqȝ multū cōe. Pole.n.est φ h bonū oībꝰ ɔsi/stat per quādaȝ disciplinā ⁊ studiū que nō sūt orbati ad v̄tutē: ex quo.n.deoꝝ donū nō posit eē: sȝ per quādā disci/plinā inq̄ntū.s.scia vel sapia est ⁊ p studiū frequētis opa/tionis gn̄at in hoīe inq̄ntū assuefibile hoīm est ab oībꝰ acq ret studiuȝ ⁊ disciplinā appoīt: hoc aūt oēs facere pñt q nō sunt orbati ad v̄tutē. Orbati aūt ad v̄tutē sunt qui ex distractiōe intellēs ⁊ rōnis capaces v̄tutis nō sunt sic mo/riones ⁊ fatui. Sȝ tn̄ ad h intelligēdū sciēdū ē φ felicitas multiplr dī.s.simplr ⁊ fm ꝑticipationē. Simplr autē dī duobꝰ modis.s.fm eē ⁊ posse. Scdm eē.s.fm qd in solis essentialibꝰ ɔsideratr.s.φ ipsa oīuȝ bonoꝝ est optīm ꝑfe/ctū per se sufficiēs alij bono nō cōnumeratuȝ. ¶ Adhuc aūt fm qd est hoīs bonū vt hō est fm rōnē, fm ꝑfectissi/maȝ virtutē ab hoīe possessaȝ, fm vitā ꝑfectā, sȝ se delo/ctabile, nō ad vitā hn̄s delcōnē, pulcherrimū, ɔsideratis/simū, delectabilissimū: hec.n.oīa hȝ in essentia sua. Scdȝ posse aūt sic est statꝰ oīuȝ bonoꝝ ɔgregatiōe ꝑfectꝰ exte/rioꝝ.s.⁊ iterioꝝ: siue essentialr siue subitue siue organice sibi subseruientiū: ⁊ vtroqȝ istoꝝ modoꝝ dicit duplr.s. fm habitū ⁊ facultatē vel fm actū ⁊ opationē. Scdȝ ha bitū qdeȝ ⁊ facultatē oībus pōt cōuenire nō orbatis ad virtutē fm actū ⁊ opationē in essentialibꝰ ɔsiderata feli/citas oībus cōuenire pōt ad virtutē non orbatis. Scdm posse aūt suū cōsiderata, fm actū ⁊ opationē nō cōuenit nisi vni qui est vrbanitatū ordīator: ⁊ ad quē oīa alia or/dinant per analogiā. Scdm ꝑticipationē aūt dicta felici/tas triplr sumit fm φ tria ɔcurrunt ad felicitatē. Aut.n. ꝑticipat ordinans etiā felicitatē: ordinans aūt rō est ⁊ sic felicitas dicit cōcupiscibilis ⁊ irrascibilis q̄ in tātū feli/citate ꝑticipant q̄ntū ꝑticipant rōnē: vt dicit Eustratius. Aut ꝑticipat v̄tute que essentialr est in felicitate: ⁊ sic di/cimus virtuosos felices vel actu vl habitu. Aut ꝑticipāt organice deseruiēti ad felicitatē: sicut dicimꝰ amicos feli ces vel artifices: vel etiā diuites expēsas subministrātes inq̄ntū per eos stat politia. Si aūt est ita: est melius beati hoīeȝ per studiuȝ ⁊ disciplinā q̄ ꝓpter fortunā: q̄uis nō sit necūȝ: tn̄ rationabile est φ ita se hēat vt dictū est. In hac.n.mā necē rōnes hn̄ nō pñt. Hoc āt iductiōe ꝓbat tam in nā q̄ in arte. Siqdem que fm nām sunt: sic nata sunt se hēe optīe: vt pole est fm p̄nꝰ nature: ⁊ que fm artē sunt sic hn̄t optime fm φ pole est per p̄ncipia artis: fm qd possibile est fm omne genꝰ cause: sicut natum est hēe optime fm qd est in possibilitate illiꝰ cause. Ergo ea que sunt fm optimā cām que finalis est: sic sunt nata habere optime fm qd nata eē sunt in p̄ncipijs illiꝰ cāe. Optimū aūt hoīs felicitas est: que est finis ⁊ vltimū oīum bonoꝝ humanoꝝ. Ergo sic natū est aduenire homini: put optīe induci pōt ex principijs bonoꝝ que sunt disciplina ⁊ stu/dium. Optimū aūt humanoꝝ concedere fortune sic cāe per quā aduenit hoī valde est perniciosuȝ: qꝛ cū fortuna nō sit in p̄tāte nostra: cōtinget φ nos dn̄i nō simꝰ opera/tionū: ⁊ sic inutile est φ aliqs disciplinā ⁊ studium ponat ad bonū. Qd si cōcedat, ꝑibit oē pulchritudis studiuȝ in humana ɔuersatiōe. Hoc āt manifestū est ēt ex rōne: dictū est eniȝ φ felicitas est q̄lis quedā opatio fm v̄tutē: ⁊ φ reliquoꝝ bonoꝝ ⁊ q̄daȝ existere: necūȝ est ad felici/tatē sicut v̄tutes. Quedā aūt coopatiua nālia nata sūt eē felicitati organice sibi subseruiētia in opationibꝰ: quoꝝ nos dn̄i sumꝰ: ⁊ in his que essentialia sunt felicitati vt vrꝰ fortuna nullam hn̄t p̄tāteȝ. In his aūt que exteriora sunt fortuna habet quādam virtutem ⁊ non est rationabile qd ꝓpter ea que exterius sunt ad felicitatem ipsa felici/tas fortune supponatur: inconuenienter igitur felicitas fortune supponitur.

Eustratius

Felicitas est optimū hoīs.

¶ Caplm 8m. De dicta de felicitate cōcordāt a p̄nꝰ dictis ⁊ φ Brutum ⁊ Puer nō sunt felicia.

Hic aūt determinando de felicitate ea q̄ de felicitate dcā sunt ɔfessa ⁊ cō sona sūt: que a p̄nꝰ in ꝓhemio istiꝰ libri a no/bis dicta sunt. Ibi.n.dcm est φ felicitas est optīm ⁊ finis polytice scie ⁊ v̄tutis. Polytica aūt que architecꝰ est oīum artiuȝ mechanicaꝝ ⁊ doctri/naruȝ moraliuȝ plurimū studium facit, leges ponendo ⁊ indicādo cōicatiōes ordinādo φ faciat ciues q̄les quos/dam in bono virtutis: ⁊ φ faciet eos operatores bonoꝝ. In operatiōe igit bonoꝝ cōsistit felicitas ⁊ nō fortuna. Unde si recolligamus ea que dicta sunt de felicitate: di/cemus φ felicitas est operatio aīe fm virtutē ꝑfectā cū delectatione vel nō sine delectatiōe in vita ꝑfecta, optīm perfectū, per se sufficiēs, nō ɔnumerabile alijs, pulcher/rimum, delectabilissimū, fm particulaȝ diuinā aduenieēs possessiuū per virtutes ⁊ disciplinā bonā ⁊ studiū ⁊ exer/citationē. Decēter igit ⁊ rōnabilr neqȝ bouē neqȝ equū neqȝ aliud aīaliuȝ aliqd beatoꝝ eē dicimꝰ. Nullū.n.bru/toꝝ possibile est cōicare opatiōe tali q̄leȝ dicimꝰ felicitatē esse. Propter hāc aūt eandē cāȝ neqȝ puer ꝓꝑe loquēdo felix est: qꝛ ꝑꝑ defectū etatis nōduȝ pōt eē opator taliuȝ operationuȝ. Et si puer dicatur felix propter spem futu/re felicitatis dicitur: quemadmodum diximus qui felix esse debet, indiget ⁊ v̄tute perfecta ⁊ vita ⁊ perfecta fm

Socrates.

Nulli qui ad virtutē nō sūt orbati pñt eē beatē.

Felicitas varie dicit.

B

Definitio felicitatis.

Brutū nō ē felix.

Puer non ē felix.

operationē: ꝛ q̄ꝛ vita pfecta non est nisi in termino vite: ꝛ ideo ēt q̄ꝛ multis videbat̄ ꝙ felicitas nō esset nisi in termino vite: multe trāsmutatiōes fiūt circa vitā ꝛ oīmode fortune sꝫ eufor[tu]nia: ꝛ aliq̄ñ nō icōuenit maxie abūdantē in iuuētute magnis calamitatib⁹ subiacē i senectute: quēadmoduꝫ in heroicis Homerus narrat de Priamo qui inter heroas ꝛ sup heroas cōputabat̄. Heroas aūt antiq nominauerunt taꝫ gloriosos viros qui ad felicitatē transformati sunt: ꝛ qb⁹ diuinus honor dꝫ impendi. Prim⁹ ergo rex Troie ꝛ Frigie clarus diuitijs ꝛ ple felicissim⁹ decorus gloria pdit⁹ throno/diuitijs abundātissimus/virtute rectissim⁹/pace quietissim⁹/honore cōspicu⁹/mansuetu[di]ne oībus grat⁹ in iuuentute: in senectute āt oībus boꝝ ꝯrijs subiacuit. Talib⁹ aūt in iuuente v[e]l suꝫ eufortunijs: ꝛ in senectute fugere miserabil'r nullus (vt videt̄) felicez esse dicit. Propter qđ querit̄: vtruꝫ nullus hoīum bon⁹ dicēdus sit q̄diu viuit: sꝫ ſm sniaꝫ Solonis finis sit inspiciēdus/vt in fine mortis bon⁹ eē dicat̄: q̄ꝛ vita pfecta nō est nisi cōtinuata ad mortē: ꝛ pfectio felicitatis ſm posse est in exteriorib⁹ bonis: que organice felicitati subseruiunt: habitis ad nutum ꝛ voluntatem.

Homerus

Rex primus Troie Priamus.

¶ Capl'm 3m. De opinione Solonis vtrum vera sit.

A

SI autem ponēduꝫ est: ita vt dicit Solon. s. ꝙ vltimū vite īspiciēdum sit ꝙ feliciter si attigat hō felix sit ꝛ an nō sit dicēdus felix: g̊ tunc q̄libꝫ felix est cū moriet̄. Sꝫ h̄ est oīno incōueniēs. Mors. n. nō est vltimū vite nec pficiēs: sꝫ vt destruēs ꝛ vitā ꝛ oēꝫ vite opationē. Dicere āt ꝙ destructiuū opōnis vite sit v'l felicitas vel pars felicitatis vel felicitatū aliqua cōditio v'l pp̄etas penit⁹ irrōnabile est. ¶ Adhuc aūt Ari. in 2° phicoꝝ reprehēdit eos qui dicebāt ꝙ hō mortu⁹ ꝯsecut⁹ est finē pp̄ter quē est: q̄ꝛ nihil est pp̄ter sui destructionē. Mors ergo nō est aliqđ qđ adyciēduꝫ sit felici vel felicitati. ¶ Adhuc āt si fortuna attēdit̄: sic dixit Solon: extremū gen⁹ infortunij est mors: ꝛ ideo nullus feliciter v'l fortunate morit̄: sed poti⁹ infeliciter ꝛ īfortunate. Aliter etiā hoc vr̄. Dicētib⁹. n. nobis felicitatē esse quādaꝫ opationē pfectissimā ꝛ optimā: cū h̄ dicere nō possumus ꝙ priuat⁹ omni potētia opatiua felix sit vel felicitatē hēat. Si aūt nō dicim⁹ mortuū felicē esse: neq3 Solon h̄ vult dicere: sed dicere intēdat: q̄m tūc vtiq3 q̄ mortu⁹ est hō aliqs firmiter btificabit hoīeꝫ ſm relationē p̄terite vite vt iam extra mala exñte ꝛ infortunia: hoc est. ex̄ sensum maloꝝ etiā infortunioꝝ. Cum. n. nullum taliuꝫ de cetero sentiet: vr̄ in eo in quo mortu⁹ est imobil'r pmanere: si sic dicat̄: hoc etiā hꝫ quādaꝫ rōnē. Probabilitatē. n. quādā hēt ꝙ mortuo eueniret malum ꝛ bonuꝫ eufortunioꝝ ꝛ infortunioꝝ: siqdeꝫ ꝯcederem⁹ ꝙ viuenti ꝛ sentienti tale bonū ꝛ maluꝫ posset euenire: vtputa honores ꝛ honorationes ꝛ filioꝝ ꝛ v'lr pnepotuꝫ: prosperitates ꝛ eufortunia euenirent. Magis. n. vr̄ ꝙ hoc eueniat viuenti ꝛ non sentienti q̄: ꝛ nec viuenti nec sentiēti: q̄ꝛ qui viuit p̄ncipiū opationis hꝫ q̄uis īperfectū: ergo ēt nō eueniūt nec viuēti nec sentiēti. ¶ Mathematici aūt obyciūt ꝯ h̄ q̄ ponūt fortunā ꝛ fatuꝫ ꝛ cōstellationē/duas rōnes adducētes in qbus est vis. Quaꝝ vna fortior est. ꝙ omne qđ est in tpe est in ipso sicut in nūō: tps aūt nō est numer⁹ nisi per p̄us ꝛ posterius in p̄mo motu: tēpus igit̄ ad temporale ꝛ ad totuꝫ numerū tpalis ſm omne spatiū eius refert̄ per renotionē situs in motorib⁹ p̄mis. Renouatio eniꝫ sit⁹ ſm inequalez velocitatē ꝛ tarditatē in obliquo v'l recto ortu ꝛ obliquo ꝛ recta ascēsione ꝛ descēsione/cā est diuersitatum ꝛ figurarū ꝛ radiationū in tota vita: ſm hoc eniꝫ numerat vitam. Ergo tota vita hoīs refert̄ ad fortunā ꝛ fatum vt dicunt mathematici. Scđm hūc numerū mathematic⁹ iudicat de equalitate mortis ꝛ de eq̄litate filiorū ꝛ fratrū post ꝛ ante mortē: videt̄ ergo totū hoc inspiciendum eē in quo felix vel infelix esse iudicat̄.

Aristo. 2.c.24.

B

Rationes mathematicoꝝ de morte.

p̊ rō

¶ Scđa rō est ꝙ oīa mensurata lꝫ mensurent̄ aliquo pximo: mensurant̄ tñ aliquo p̄mo a quo scđꝫ ꝛ tertiū: deinceps mensurantia mēsurādi accipiunt virtutē ꝛ rōnem. Et cum vita siue spatiuꝫ vite: mensuratū qđdaꝫ sit anno ꝛ mense ꝛ septimana ꝛ die: ꝛ dies nuō horaꝝ: opꝫ ꝙ ab aliquo primo mensurāte mensurādi accipiat ꝛ virtutē ꝛ rōnem. Dictū est aūt ꝙ h̄ mensurant̄ vt numer⁹: mensurās ergo p̄muꝫ erit in gñe numeri. Non g̊ motus p̄mus vt mot⁹ cōtinu⁹ erit mensurās p̄mū: sed poti⁹ motus erit mensurans: put est in eo qđ fert̄ renouatio sit⁹ ꝛ iteratio. Hoc aūt est 2ᵉ. s. in vno mō siue regulariter motu: ꝛ hoc nō facit numerū. vel put est in oībus primis motis sub valde eq̄li velocitate ꝛ tarditate: ꝛ valde differēti obliquitate vel rectitudine ideꝫ centrū ascēdentiū ꝛ descēdentiū: sic. n. cōstituit̄ numerus: q̄ꝛ sicut Phs dicit: ꝛ diia est cā numeri: sic eniꝫ v̄tutes diuersaꝝ figuraꝝ īfluxū hñt in spatiū vite ꝛ mortis ꝯiunctoꝝ ꝛ pp̄rium: ꝛ ideo spatiū diuersaꝝ formaꝝ efficit̄ in formis psperi[ta]tis ꝛ īpedi[mento]ꝝ facientiū ad vitam. Et hec est cā ꝙ mathe[mati]ci p̄cipiūt electiōes horaꝝ faustaꝝ vel infaustaꝝ ad opatiōes hoīuꝫ. Mors igit̄ inspiciēda est: ꝛ ēt successus post mortē in pp̄inquis ꝛ cognatis: ꝛ vt pfectū debeat fieri iudiciū de felicita[t]e hoīuꝫ. Si ēt moralia tñ inspiciam⁹: certe in ahbitis dcm̄ est ꝙ spē turpissimus nō felicitat̄. A fili g̊ ignomiosa morte pfunct⁹/v'l ēt īsepult⁹ abiect⁹/patrio sepulchro nō vsus/v'l titulū sepulchri ꝛ gl'iaꝫ nō cōsecut⁹: felix nō erit. Hec testant̄ ꝙ oēs hoīes antiq de q̄cūq3 lege eēnt vel pfessione: solēnia voluerūt hēre sepulchra ꝛ cū gl'ia sepulchro cōmēdari: iniuriā sibi reputātes fieri: si clarissima vita/ignomiosa morte vel sepultura clauderet̄. Vñ Abrahā in electis sepulchris elegit sepeliri se ꝛ suos. Judas machabe⁹ sup sepulchrū parentū pyramides ꝛ naues sculptas fecit erigi: vt gl'ia igit̄ clari[tu]dinis sepltoꝝ ab oīb⁹ possit aduerti. Seneca. n. in epithaphio suo scribi fecit. Hospita terra vale corpus auara: cū solēnib⁹ excipe saxis: iniuriā sibi reputās fieri/nisi solēnibus saxis ꝛ gl'ia sepulture sepeliret̄. Ex mathematicoꝝ g̊ rōne vr̄ ꝙ felicitas etiā post mortē extendat̄ ad improspitates viroꝝ: qui feliciter in morib⁹ vixerūt: vt ꝙ q̄litas mortꝫ ꝛ sepulture aliqđ sit felicitatis.

2ª rō

Sepulchra mortuoꝝ.

C

Seneca

¶ Sꝫ hoc qđ dicūt mathematici peccat sꝫ equocationē. Fortuna eniꝫ equocatū est ſm qđ fortuna cadit in genus cāe ꝛ ſm ꝙ effect⁹ est: ꝛ est q̄litas nato adherēs ex fato ꝛ ꝯstellatiōe. Scđm aūt qđ cadit in gen⁹ cāe sic ab ipsa sunt fortuita sꝫ oēꝫ diiaꝫ eufortunioꝝ ꝛ īfortunioꝝ: sic ꝛ loqmur nos de fortuna hic: q̄ꝛ hoꝝ vsus in nobis est: ita ꝙ nos sumus dñi qual'r vtamur bñ vel male: ꝛ ideo hec fortuna aliquā etiā ad felicitatē hꝫ relōnē. Fortuna aūt sꝫ qđ est qualitas nato adherēs nō est in ptāte nr̄a: ꝛ ideo ad felicitatē ꝛ ad opera nr̄a nullaꝫ hñt relōnez. Vtrū aūt verū dicant quo ad hoc mathematici vel nō: non est pñtis intentionis perquirere nisi q̄tū ad hoc soluꝫ ꝙ ēt sit talis qualitas nato adhereat nō fac̄ in operāte aliquā necessitatē pp̄ter libertatē intell'c qui dispōni celestiū corpoꝝ nō supponit̄. Propter qđ dicit Ptholomeus in centiloquio ꝙ sapiēs hō dominat̄ astris. Cūis. n. virt⁹ ꝯstellationis sit in figuris stellarū per moduꝫ nec̄itātis: tamē in īpletione cāꝝ p quas descēdit in sphērā actiuoꝝ ꝛ passiuoꝝ est p modū ꝯti[ngen]tis ꝛ valde mutabilis: ſm aūt qđ recipit̄ incētro seminꝭ: exq̄ gñat̄ nat⁹ efficit̄ mālis valde ꝯtingēs ꝛ mutabilis ꝛ m'ltimode ꝯtrictati ꝛ puatōi subiacēs: ꝛ iō debilior est q̄ꝫ ꝙ auferat nobis dñium opationū nr̄aꝝ:

Solo rōnū;

qđ vo moralr īductū est / nō repugnat his que dicta sūt.
Bñ.n.ꝯcedimꝰ ꝙ glīa sepulture vl' moꝛtꝗ aliqd pulchri/
tudis ꝯfert felicitati p̄terite. Et supiꝰ diximꝰ ꝙ talr deco/
rantia beatitudinē nō sunt de btitudinis essentia: ⁊ ideo
nō opꝫ ꝙ relata ad felicem transmutent eū: vel in sensuꝫ
tristitie vel delectationis.

Caplm 10m. Utrum ꝓsperitates ⁊ aduersitates aliquo mō referant ad mortē ſm felicitatis rōnem.

HEc tamen que dicta sunt quādaꝫ tri/
buūt qōnē. Et.n.qui bene
vixit vſqꝫ ad senectuteꝫ ⁊ mortuꝰ est ſꝑ ſm
rōneꝫ viuēs: cōtingit multas trāſmutatiōes
accidere circa filios ⁊ amicos. Et ꝯtigit hoc
qdeꝫ ipſoꝝ bonos esse ⁊ potiri vita cū honoꝛationibus ⁊
p̄mijs que est ſꝫ dignitatē ipſoꝝ. Hoc aūt ꝯtingit viuere
ꝯtrio: ꝙ.ſ. vel ſi boni sunt: vel ſi mali sunt: forte ſm digni/
tatē vite coꝝ honoꝛationibꝰ nō p̄miant. Et manifestū est
ꝙ ꝯtingit filios ⁊ ꝓnepotes se hr̄e ad p̄ics ſꝫ multas dis/
silitudinū dissensiones: ⁊ tūc ex vtraqꝫ p̄te videtur incō/
ueniens. Incōueniēs.n.vr̄ ſi cū trāſmutationibꝰ filioꝝ ⁊
amicoꝝ silr se hꝫ / etiā trāſmutet mortuꝰ ad sensuꝫ tristitie
vel delectatiōis: q2 nullū sensuꝫ hꝫ: ⁊ ꝙ tali trāſmutatiōe
aliqn̄ qdā fiat felix ſucceſꝰ aduersis. Si aūt nō dicamus
trāſmutari mortuū ad bona vel mala coniunctoꝝ: iterū
incōueniēs obuiabit: q2 ꝙ ea que sunt filioꝝ ſm affectū
nō ſupueniāt p̄ribꝰ ſm oē: vel qōdaꝫ tp̄s / est dicere cōtra
pietatē que p̄cipua virtutū ē. Impius.n.est cui nullo tp̄e
bona ⁊ mala ſupueniūt ꝯiunctoꝝ. Tn̄ hāc qōnē ad p̄ns
dimittimꝰ: ⁊ ad p̄mā redimꝰ: quā querebat ſi ſinis moꝛ/
tis in iudicio ꝓfecte felicitatis eēt īſpiciēdus: q2 ſi illō sol
uat solutū erit cū illo: ēt qđ tūc quesitū est. Si.n.vtiqꝫ ſꝫ
Solonē: opꝫ finē videre: ⁊ tūc beatificari vnūqōqꝫ: non
beatitudine q̄ tūc existat beatꝰ cū mortuꝰ fit: ſꝫ btitudine
qua p̄us erat beatꝰ: que sine interpōne miserie ad moꝛtē
cōtinuata est / eq̄lr nō iudicabit valde incōueniēs ſi pro
tp̄e qn̄ felix est ⁊ feliciter opat: nō vere dr̄ felicitas in eo
existē: ſꝫ in moꝛte qn̄ extreme subiacet felicitati / vera ⁊
ꝓfecta dr̄ eiꝰ felicitas. Cā āt dcī q̄re hec dixit Solon fuit:
q2 vidit ꝙ felicitas est de nūō ꝑmanētiuꝫ: ⁊ ideo ſm vir/
tutē sui inesse nō pōt trāſmutabili ꝑꝑ trāſmutatōes que
ꝯtīue fiūt in ipſo. Dicimꝰ.n.felicitatē nequaq̄ trāſmu/
tabileꝫ. Foꝛtunas autē multoꝝ multotiēs videmꝰ recir/
culari circa eosdē. Et māifestū est ꝙ ſi seq̄mur foꝛtunas:
ita ꝙ dicamꝰ foꝛtunas eē de esse felicitatis: eundeꝫ hoīeꝫ
mō dicemꝰ eē felicē ⁊ rursus miserū: ⁊ h̄ multotiēs fieri
circa ipm̄. Si aūt sic dicamꝰ: dicemꝰ felicem debilr fieri
natuꝫ in p̄ncipijs felicitatū: sicut camaleonta ad oē acci/
dens variabilis. Camaleon aīal est in nihil potēs nisi in
formicas quas deuoꝛat: ad oīa alia mutabile est ꝙ ex te/
nuitate ꝯgelato spiritu sensū amittit ⁊ motū. Et coloꝛ eiꝰ
variat ad omne qđ cōtingit ipm̄.

Caplm 11m. De solutione inducte qōnis.

A

HB dictam igit qōneꝫ soluētes dici/
mus ꝙ in determiatiōe
felicitatū foꝛtunas sequi qdē nequaq̄ rectū
est: q2 in foꝛtunijs nec bn̄ nec male est ſꝫ bo
num virtutis: ſꝫ humana vita que est in cō/
uersatiōe hoīuꝫ adinuicē his que foꝛtune subiacēt idiget
quēadmodū diximꝰ: h̄ est / oꝛganice ad multas preclaras
opatiōes subseruiūt. Uirtutes aūt ⁊ v̄tutuꝫ opōnes: dn̄e
sūt felicitatis: ⁊ ꝯrie opōnes īducūt ad ꝯriū. Qđ aūt dici/
mus v̄tutū opōnes eē dominas nō itelligimus ꝙ suppo/
nant eis sicͭ dn̄i ſuis: vel ꝙ diuiores sint boꝝ ⁊ pulchroꝝ
possessiōe: q̄ ipsa felicitas que statꝰ ⁊ actꝰ est oīuꝫ bonoꝝ
aggregatiōe ꝓfectꝰ. Sꝫ cū tria sint de rōne dn̄ij.ſ.suppo/
sitio ⁊ cā suppōnis: vt dicit Dionisius: que est pulchroꝝ
⁊ bonoꝝ ꝓfecta ⁊ oīmoda possessio: ⁊ virtus suppositi ex
suppōne que est ꝯtinētia suboꝝ ne ad vilia ⁊ seruilia de/
clinet virtꝰ: vnū soluꝫ de his tribꝰ hꝫ.ſ. ꝯtinentiā ne decli
net / ad qđ subm̄ est. Cōtinet.n.virtꝰ poām opatiuā in q̄ est
ne declinet ad seruilia: ⁊ per opationē suā hāc ꝯtinue ꝯfir
mat ꝯtinētiā. Propter qđ Eustratius dicit ꝙ v̄tutes dn̄e
sunt: sicͭ a qbꝰ est motꝰ. A quo.n.motꝰ est p̄m ē in q̄ est poā
huiꝰ ad qđ est motꝰ: ⁊ vnū sunt in foꝛā: ſꝫ diuersuꝫ sit esse
foꝛā illiꝰ: q2 aliud est eē extrā in poā: ⁊ aliud est eē extrā in
actu: ⁊ ſm modū virtꝰ essentialr saluat opatione felicitꝰ
Hoc igit mō est dn̄a felicitatū vtꝰ ⁊ nō alio mō. Uerbū
aūt Dionisij in quo dicͭ qđ sit ptinēs ad dn̄iū: est illō.ſ.
Dn̄iuꝫ est nō suboꝝ excessus tm̄: ſꝫ ⁊ oīuꝫ pulchroꝝ ⁊ bo
noꝝ ꝓfecta ⁊ oīmoda possessio: ⁊ incōtinēdo subos vera
⁊ nō cadere valēs foꝛtꝰ. Si ḡ v̄tutes dn̄e sint felicitatis
⁊ firme sint in ꝯtinendo poāꝫ opatiuā ne dilabat ad infe/
riꝰ se: sicͭ ad casuꝫ ⁊ foꝛtunā ⁊ mēsurā reduci nō p̄nt. Foꝛ/
tuna aūt īfirmioꝛ oībꝰ est variabilioꝛ: ḡ v̄tutes ⁊ virtutuꝫ
opatiōes ⁊ maxīe felicitas q̄ opatio est ſm v̄tutē ꝓfectā:
foꝛtune nō subijcit. Testat aūt huic ſmoni ⁊ qđ nūc q̄si/
tuꝫ est: h̄ est / vtrū foꝛtune variatiōes varient felicitateꝫ.
Circa nihil hūanoꝝ opeꝝ tāta existit ꝯstātia q̄ta ē circa
opōnes que sūt ſꝫ v̄tutē. Ille.n.ꝑmanētioꝛes sūt q̄ disci/
pline que ex necͨijs ꝓbāt p̄ncipijs. Operationū aūt v̄tu/
tes que honoꝛabilissime sūt ꝑmanētioꝛes ⁊ ꝯstātioꝛes: eo
ꝙ ipsi boni ſm oēꝫ vite vsuꝫ maxīe viuāt in illis. Hec.n.
est cā q̄re circa tales opatiōes non sit obliuio: cū.n.ꝑma/
nētia rei sit duobꝰ modis.ſ. ſm se ⁊ ſm ꝙ est in subto. De
ꝑmanētia rei ſꝫ se h̄ est in eē: quo queliꝫ res ex suis essen/
tialibꝰ pēdet p̄ncipijs tm̄. Queliꝫ res ꝑmanēs ē: q2 sic est
simplex ꝯceptꝰ alr se hr̄e nō valēs: de quo mō ꝑmanētie
felicitatis nos hic nō loq̄mur. Hoc.n.iutile eēt ⁊ vanū: q2
logicū eēt. Sꝫ loq̄mur de ꝑmanētia felicitatis in subo q̄
causatur ex imobilitate voluntatis ⁊ appetitus ad hone/
statem. Est enim duplex necessitas: ⁊ est duplex imobi/
litas: sicut dicit Boetius in 5º de ꝯsolatiōe ph̄ie. Una.n.
necͨitas est simplr sicͭ ꝙ diameter est assimiter coste. Alia
aūt est necͨitas suppōnis: ⁊ hec ē que suppōne aliq̄ necͨitatē
hꝫ: sicͭ cū video te currere vel ambulare: necͨe est te currē
vl' ambulare. Et hec est necͨitas q̄ vacat ꝯſtie ⁊ nō ꝯtrie:
⁊ sic est imobilis felicitas. Si.n.ex amoꝛe v̄tutis aliquis
īmobileꝫ hēat affectū ⁊ intellm̄: ab honestate de necͨitate
honesta opabit ⁊ honestus erit. Hem aūt est in ꝓbitis: ꝙ
auditoꝛ hūꝰ scie potꝰ ex amoꝛe honestoꝝ acquiescit q̄
ex persuasione dicētis: ⁊ docens nō aliū q̄ taleꝫ cōsen/
sum reqrit. Ille eniꝫ magis ad moꝛes ꝓficit q̄ ꝓficeret
scia demōstrationis: etiā ſi demōstratiōes afferre posset.
Cōsensus aūt ex amoꝛe honestoꝝ tanto imobilius hone/
stati adheret: q̄to ipsa honesta sunt melioꝛa ⁊ honoꝛabi/
lioꝛa. Honestum enim est vt dicit Tullius: ꝙ ꝓpa ⁊ nāli
vi nos trahit in sui ꝯsensum ⁊ appetitū: ⁊ ꝓpia ⁊ nāli vi
nos allicit. Unde q̄to aliqd honestius est: tanto plus tra/
hit ⁊ allicit in sui recoꝛdationē ⁊ operationē. Sepe enim
videmus ꝙ tale aliqd qđ in se totuꝫ intellm̄ ⁊ affectum
traxit: etiā nolentē ad sui recoꝛdationē ⁊ cōtemplationē
⁊ affectuꝫ ⁊ delectationē cōpellit. Sicͭ ē in amoꝛe heroes
qui ad insaniā ⁊ moꝛtē deducit: sicut dicunt hi qui in me
dicina periti sunt. Si ergo h̄ sic se hn̄t maxīe bonis ꝓba
bile sit se hr̄e: vt ex amoꝛe honestatis honestas imobilita
tis fiat ab affectu: vt.ſ. felix ab amoꝛe optimoꝝ / cōtinue
felix optimoꝝ recoꝛdet: ⁊ oīa faciētia ad h̄ recoꝛdet per
inquisitionē ⁊ dispositionē: ⁊ nō tamē ex volūtate faciat:
ſꝫ ex necessitate: ⁊ talis suppōnis facere appellat: ꝓpter
qđ q2 optimū semꝑ redit ad memoꝛiaꝫ felicis: ⁊ per me/

Ad rōnē dn̄ij tria exigunt.

B

Boetius
Necessitas duplex.

Tullius.

moriā est in affectu ꝛ opatione vix interdicit obliuio. In disciplinis aūt q̄uis cōsistent in pncipijs necessarijs ſʒ ſcḋm ꝙ sunt in disciplināto/nihil tale hūt qḋ intus trahat animū ad sui recordationē; ꝛ ideo facilius postponunt. Postposita aūt in obliuionē deducunt: qḋ optimo ꝛ honestissimo ex defectu boni qḋ trahere debet affectū accidere nō potest: ꝛ ideo cōtinue trahit animū in sui memoriam ꝛ recordationem.

Capl'm 12m. De talis operatio imobilis felicitatis maxime operat bona vite: ꝛ fortunas fert decenter.

A SEcundum dicta aūt hoc ꝙ quesitū est. s. ꝙ imobilis sit felicitas ꝛ nō facile amissibilis maxime ꝯuenit felici: q2 felix per totā vitā talis est qui semp vel frequētius iter oēs opabit ꝛ speculabit ea que sunt ſm virtutē ad felicitatē ordināta pp cāʒ quā induximꝰ. Et ille est qui oīmodas formas fert optime, ꝛ decentissime: ꝛ vbiqʒ in oī casu prudēter se habebit sicut vere bonus ꝛ tetragonus sine vituperio. De. n. iste talis semp operet ſm virtutē cū est affectus honestoꝝ ꝛ pulchroꝝ: supponit. n. impoīe sibi esse absqʒ honestis ꝛ pulchris. Honestū aūt sic imobilr in affectu radicatū decentissime facit ferre fortunas: vt nec in pspetis eleuet virtutis metas transcēdendo: nec in aduersis deijciat a virtute excidēdo: sed in oībꝰ optime se habebit sic vere bonus: hoc est/vere virtutis bono informatus ꝛ tetragonus ad virtutē. Tetragonum aūt vocamus nō in figuris que nō in omni lateri firmiter iacēt: q2 in figura tetragonum super lineam positū indiuisibile iacet: ꝛ facile mouetur.

Tetragonum quid sit.

Tetragonum aūt in genere corpoꝝ est ꝙ incubuʒ tetragonuʒ: hoc est ꝙ ſm oēm diametrū quadratū est longi. s. lati ꝛ pfundi ad angulꝰ rectum/linea latitudinis stante super lineā longitudis: ꝛ ad angulꝰ rectū linea pfunditatis stante sup latitudinis ꝛ longitudinis: ꝛ hec vocatur thesseraque in omni latere equali iacet firmitate: sicut felix in vsu eufortunioꝝ ꝛ īfortunioꝝ. Quidaʒ etiā dixerūt ꝙ tetragonus dicit quē q̄tuor latera ambiunt: ꝛ inter ea tota humana cōuersatio cōcludit: sed q2 h metaforicū est ꝛ metaforice loqui: sicut dicit Aristo. in 2° topi. penū in pblematibꝰ est. Ideo de hac rōne nō multū curemus.

Aristo.

B Tetragonus igit est per pmū modū ꝛ sine vituperio: q2 ppter imobilitatē honestatis ab effectu nihil pbrosum admittit. Multis aūt factis ſm fortunā que differūt magnitudine ꝛ paruitate tam in pspetis q̄ in aduersis: pua quidē psperitatū: similr aūt ꝛ parua aduersitatū oppositoꝝ: manifestuʒ est ꝙ talia nō faciūt inclinationē vite: in eo qui felix est: q2 nō sunt tanta que obducant vel rōneʒ vel affectū ab honestoꝝ voluntate ꝛ operatiōe. Si autē magna ꝛ multa sunt: ꝛ si hec qdeʒ sic bene ꝛ pspere succedant/beatiorē faciēt vitaʒ: q2 ad multoꝝ bonoꝝ operationē organice deseruiūt. Ad votū succedētia cōdecorare nata sint beatitudinē: q2 vsus eoꝝ bonꝰ ꝛ studiosus sic: vsus. n. ad v̄tutē referet: ꝛ si ad v̄tutē nō referat abusus est. Econuerso aūt accedētia ea que fortunata sunt si magna sunt que quēlibet cōstātē virum merito mouere debeant ꝛ infausta sint: tribulant qdeʒ ꝛ cōturbant beatum: sed nō sic ꝙ excidat a virtutis bono: q2 lʒ tangant rōnem: tamen nec ducunt nec abducunt sed tm̄ sensum tristitie īferūt. Talia eniʒ ex sui q̄litate tristitias īferūt: ꝛ impediunt feliceʒ a multis operationibꝰ: quas faceret si organice sibi subseruiētia pspere succederēt. Uerūtñ ꝛ in his refulget bonum honestatis: q2 taliter felix vtiqʒ fert facilr: ꝛ decēter fert multa ꝛ magna infortunia/nūq̄ excidens a virtute. Et hoc quideʒ ꝙ fert infortunia non est ppter doloris insensibilitatē. Sicut fatui ꝛ asini eq̄lr sunt in eufortunijs ꝛ infortunijs: sed equalr fert felix infortunia sic virilis ꝛ magnanimꝰ. Dicit. n. Greg. Uir siue virilis qui cōtra difformes fortune insultus vniformi cōstantia mentis militat pmunitꝰ: siue eniʒ insiliat per psperā nō eleuat: siue insiliat per aduersa nō deprimit: ꝛ sic nunq̄ destituitur a regimine rōnis ꝛ honestatis; ſʒ ꝙ quidam sapienter dicit: ꝙ magnus est cui dignitas seculi si arrisit nō irrisit: nec minor est illo qui si icidit in aduersa nō excidit vel parū a sapiā. Magnanimitas. n. est vtꝰ animū hoīs magna cōplectere faciens.

Capl'm 13m. De felix ad infelicitatē nō transmutat.

A SI autem opationes domine vite quēadmoduʒ diximus sunt: nullus vtiqʒ beatoꝝ fiet miser: neqʒ eniʒ aliq̄n operabit odibilia ꝛ mala. Mala enim in se sibi semp sunt odibilia. Omnes enim existimamus felicem vt vere bonū ꝛ sapienteʒ decenter ferre fortunas: ꝛ taleʒ esse qui ex pñtibus in qbus habet facultateʒ ſm ꝙ nā rei exigit semp optima opat. Quēadmodum ꝛ bonū duceʒ dicimus: qui pñte exercitu assignato vtitur optime ꝛ maxie bellicose: ꝛ quēadmoduʒ corioꝝ incisorē dicimus esse optimū: qui ex qbuslibʒ assignatis sibi corijs optim calciamētū facere scit qḋ inde fieri pōt. Eodem aūt modo ꝛ alios artifices oēs dicimus eē optimos: q2 assignata sibi materia ꝛ instrumētis optie sciunt vti ad fineʒ artis inquātuʒ materia circa quā operant ꝛ instrumēta per que operant pmittūt. Et iō duo exēpla posuimus. Dux eniʒ exercitu vtitur vt instrō: calcifex aūt vtit corijs vt materia. Si ergo dux in acie hēat milites strenuos in armis ꝛ equites bene instructos: non multuʒ laudat dux qui talibꝰ scit vti ad victoriā. Si v̄o pmixtū habeat exercitū de mediocriter instructo milite: tūc cōsiderat idustria ducis ꝙ. s. strenuos in capite ponat exercitus: ꝛ minus valentes posterius: vt salteʒ pmendo ꝛ cōtinēdo teneat anteriores ne acies dissoluat. Et g sic oēm exercitū: ex quocūqʒ milite optie ordinare scit ad victoriam/bonus dux vocat. Similr ꝛ calcifex non bonus dī qui de optimo corio facit bonū calceuʒ: sed ille laude dignus est qui de quolʒ corio sibi assignato siue bono siue malo meliorē facit calceū: qui inde fieri pōt. Silr ꝛ felix qui oīa hʒ q̄ essentialia sunt felicitati: ꝛ in nullo illoꝝ deficit: si fortuita ad votū sibi nō succedūt: nō pp h īfelix est: dūmō pñtibus sub facultate existibꝰ ꝯuenieter vtat ad finē humane vite. De felici. n. hic agimus ſm essentialia felicitati: ex qbꝰ ꝛ formalr felix est: ꝛ ex qbꝰ oībꝰ exterioribꝰ bñ vtēdi accipit facultatē inq̄tū rei nā pmittit.

Capl'm 14m. De felicitas etiā ſm ꝙ in exterioribus est: est felicis in vita ante mortem.

A SI autē ita est vt diximꝰ: ille g miser est nequaq̄ fiet felix: neqʒ ille qui beatꝰ est p amissis fortunis icidet: eo ꝙ felix nō est variꝰ vt camaleon: nec facile trāsmutabilis est: eo ꝙ ad bom indissolubileʒ itellc ꝛ affectꝰ hʒ ꝯiūctionē. Creatis. n. necītatē per se nō hēat ad faciēdū bom: tñ ex hypothesi quādaʒ hʒ necītatē ad bom: sic in aīabꝰ in determinatū ē. Et si dicamꝰ felicē q in nullo deficit essentialiū felicit. ꝛ ēt exterioribꝰ optie vtit ꝛ abundat: adhuc ille talis nō facile mouebit ex felicit: neqʒ pmutabit ēt in exterioribꝰ facultatibꝰ: ex qbusdā īfortunijs que a cōtingentibꝰ causis frequēter accidūt. Taliter eniʒ felix ꝛ dignus est ꝙ sibi iniuria non irroget: ꝛ amicos ꝛ pom hʒ ciuilem sibi suffragātia: vt moueri nō possit: ꝛ diuitiaꝝ copia subest: quibus vt organis remoueātur contraria a paruis ꝛ mediocribus: ergo infortunijs etiā ab exteriori psperitate: ſʒ potius a magnis ꝛ a mul-

tis ꝛ talibus que quelibet constantē mouerent: ꝛ ex talibus infortunÿs que vtiqꝫ violentissima sūt, in pauco tpe nō vtiqꝫ fieret rursus felix qd ex talib⁹ īfortunÿs nemo cito resurgit: ꝛ ideo siquidēꝫ igitur iterum felix in multo quodam ꝛ perfecto tpe fiet in tanto. s. in quo possit fieri abūdās magnoꝝ ꝛ bonoꝝ que ante amiserat. Felix igitur in solis ēētialib⁹ felicitati cōsideratus, in vita añ mortē vere felix est absqꝫ appōne mortis. Felix iterum qui cū essentialib⁹ felicitati exteriorē hꝫ ꝓsperitatē. Iterū vere felix est añ mortē: nec ꝑiudicat ei ꝙ aliqñ a magnis trāsmutat⁹ infortunÿs: qꝛ tūc nō cadit nisi in exterioribus ꝛ retinet oīa q̄ ad felicitatē sūt essentialia: ex qb⁹ facultatē hꝫ etiā exteriorib⁹ optie vtēdi. Quid igitur ꝓhibet viuentem etiaꝫ ante mortē dicere felicē: qd ꝑfecte operat ſm perfectā alē virtutē. Ratio eniꝫ felicitatis tota saluat in eo viuo ante mortē. Et etiaꝫ si addam⁹ dicētes beatū eē qui exteriorib⁹ bonis sufficiēter ditatus est: ꝛ hāc iteriorem ꝛ exteriorē felicitatē nō habuit incōtinenti vel puo tpe: sed habuit eaꝫ ſm perfectā vitā: inqꝫtū. s. ꝛ sui cōpos fact⁹ est: ꝛ suiipsi⁹ ordiator: ꝛ exterioꝝ admīstrator optimus. Adhuc ille talis felix dicet etiā ante mortē. Perfectam eniꝫ hic vitaꝫ dicimus: tps vite in quo hō suiipsius constituit ordinator ꝛ iudex: exteriori tutore ꝛ patrono nō indigēs. Et sic Solon videt nō hn̄ dixisse ꝙ felix nō vere dicat ante mortem: qꝛ si apponēduꝫ sit ꝙ ipse felix feliciter victur⁹ est: sit ꝛ vitam ſm rōnem finiturus: eo ꝙ felicitatē dicimus esse finem: ꝛ oīno oīmode ꝑfectū bo[m].

Et qꝛ ignoram⁹ qd eueniat in futurū: eo ꝙ futura īmanifesta sūt nobis: ꝓpter tale dictū, futurū, apponim⁹ ꝙ sic finiturus sit feliciter: qꝛ aliter felicitas nō esset ꝑfectum bonū oīno ꝛ oīmode: tūc adhuc nō opꝫ ꝙ mortē expectemus: vel post mortē aliquis ꝑmo felix eē dicat: qd de viuo verissime dicemus ꝙ felix sit. Ista ꝯditiō adiecta si feliciter sit finiturus: nec ista cōditio addiceret nisi ſꝫ qd felicitas oīno ꝑfectū bonū ponit ꝛ oīmode: qꝛ ꝑfectū bonū nō est nisi oīa hēat que adesse ꝛ posse cōueniunt: ꝛ oīmode bonū nō erit nisi cū esse ꝛ posse oīa adiungant: que faciūt ad felicitatis cōndecorationeꝫ: inter que ꝑcipuū est ꝙ feliciter pñteꝫ vitā cōcludat.

B

Qd autē nos diximus ꝙ felix nō transmutat ad infelicitatē: maxime dicimus ꝓpter dictū stoicoꝝ: qui dicunt felicē ꝛ sapientem vt vere bonū intransmutabileꝫ esse: eo ꝙ non cadit perturbatio in ipm.

Stoicoꝝ dictum.

Qd quinqꝫ ꝓbāt rōnib⁹ potissime.

p⁹ rō

Prima est: qꝛ cuiuscūqꝫ anim⁹ ex̄ passiones est, passionib⁹ nō pturbat. Beati aūt anim⁹ extra passiones est: multo studio boni ad impassibilitatē deducti⁹. Boni igitur anim⁹ nō perturbat: ꝓpter qd dic̄ sapiēs. Nō ꝯtristabit iustum qcqd acciderit ei.

2⁹ rō

Scda rō est: ꝙ beat⁹ in seipso nec purgāte nec purgatoria virtute vtit: sed virtute purgati animi: ꝛ si aliqñ vtit virtute purgatoria ad aliū vtit ꝛ nō ad seipꝫ. Virt⁹. n. animi purgati: nec in passiōib⁹ est: nec mediuꝫ passionū. virtus. n. in summo est. Summum aūt animi nō est in affectu passionū: sed tñ potētia animi passiones attingit. Hec autēꝫ virt⁹ vniens est felicem ne pturbationib⁹ incidat: sicut ꝛ phīa ad Boetiū dicit: talia tibi arma tradiderā que nisi p[m] abiecisses: cadere nō poteras.

Boetius

3⁹ rō

Tertia rō est ꝙ felix totus est sanus tā in rōne q̄ꝫ in appetitu: qꝛ aliter felix nō esset: ꝛ totus infra metas mentis ꝯstitut⁹, nihil penit⁹ sui hñs extra metas sapiētie: ꝛ nihil bonū reputans nisi saporē bonoꝝ. Sicut igitur bonus cōiunctus non perturbat nisi de cōtrario boꝝ exterioꝝ, nihil reputans nisi in vsu ad bona ꝛ honesta: sic igitur addict⁹ optimis ꝯrioꝝ nō est susceptiuus: nec per intellectū: nec per appetitū: nūq̄ꝫ igitur perturbabit: qꝛ nō nisi de malo perturbat: ꝛ hoc icidere nō pōt: necessitatē hñs ad bonū. Necessitatē aūt dico suppositionis nō simplr.

4⁹ rō

Quarta ratio est: qꝛ sicut ex omnib⁹ supra habitis cōstat: felicitas operatio est ſm perfectā animi virtutē non impeditā. Operatio autē nō impedita est que nullo contrarioꝝ retrahit impedimēto. igitur a distractione contīnentis si retrahatur operatio ꝛ impedita sit operatio felicitatis nō erit. Omnis autē operatio ipedita ꝛ retracta est que est in passionib⁹: Igitur felix in nulla operationū passionib⁹ molestatur ꝛ retrahit: nec fit aūt perturbatio nisi a passione: felix enim in nullo perturbat.

5⁹ rō

Quinta ratio est: ꝙ felicitas est ſm perfectā virtutem. Perfecta aūt virtus est cui nihil deest. Virtuti aūt moderanti passiones multuꝫ deest de rōne virtutis: ex quo enim moderat passiones: constat ꝙ passiones in toto non tollit: ergo rōneꝫ qd ſm se separata ꝛ impassibilis est, ad summum sue virtutis nō conducit sed perficit. Similr purgatoria virtus qua vtitur Polyticus: passiones quidē ordinat⁹ in ciuibus: ergo hec illa est in summa rōnis que ſm suā naturam impassibilis est. Perfecta igitur virtus nō est nisi que oīno extra passiones est ꝛ tali vtitur felix: ergo extra passiones est ꝛ nō turbat.

Obiectio.

Et si aliqui obÿciut ꝙ oīs homo dum viuit mutabilis est: eo ꝙ fortuna volubilis ꝛ natura instabilis in vno stare nō permittit. Felix autem precipue mutabilis est: qꝛ in summo est. Et dicit Lucan⁹ sūmis est Negatū stare diu.

Lucanus.

Rñ⁹

Dicem⁹ ad h̄ ſꝫ in ꝓhabitis determinata: ꝙ felix quidēꝫ magis infortunÿs tangitur ad sensus imutationē: sed nō vsqꝫ ad rōnis ductionem vel deductionē. Ducit enim ratio qñ per cōsensum appropinquat. Deducitur autē quādo omni suo regimine destituta in maluꝫ precipitat. Et hec satis patent per superius determinata.

Caplm 15[m]. De ꝯclōne eoꝝ que dcā sunt ꝯ Solonem.

A

SI autem ita est sicut diximus: tunc vere ꝛ rōnabiliter dicemus esse beatos viuētes: qbus existunt ꝛ existent in futura que dicta sūt: ꝛ nō opꝫ vt mors expectet: vt tūc viri beati dicant. Tales autēꝫ dicimus vt hoīes qbus nō cōpetit supcelestiū beatitudo ꝛ diuina: qꝛ ad illam hō non pōt ex his que hoīs sunt. Ea autēꝫ que attingit homo sunt ea que cōueniūt ſm perfectā virtutē. Sicut eniꝫ se habent virtutuꝫ subiecta adinuicem: sic se habent ꝛ virtutes. Et constat aūt ꝙ id qd ita rōnabile est ꝙ ꝑticipat qualr rōne sicut suasibile ꝛ obedibile ꝑfectū in rōnabilitate nō est. Virtutes igitur que sunt in illo perfecte virtutes nō sunt. Loquimur eniꝫ de virtute hoīs inquātum homo est. Iustitia etiaꝫ ordinans est cōicationes ad alteruꝫ ꝛ distributiōes: ꝛ in exterioribus est in his. s. que organice deseruiūt: ꝛ illa ꝑfecta virt⁹ nō est in bono hoīs ſm qd homo est. Et qꝛ nec tēperātia nec fortitudo nec iustitia perfecta virtus hominis est: relinquitur ꝙ prudentia est perfecta virtus hoīs inquantum homo est. Hoc aūt ꝛ aliter ꝓbatur⁹ est. In omnib⁹ enim formans ꝛ ordinans perfectū est. Formatū autē ꝛ ordinatū, imperfectū est ex seipso. Formans autē ꝛ ordinans in ciuilib⁹ prudētia est: quecūqꝫ aūt sunt temperātie ꝛ fortitudinis ꝛ iustitie, formant ꝛ ordinant ꝛ disponuntur per prudentiā. Prudētia igitur perfectior alÿs est.

B

Prudētia est virtus ꝑfecta.

Adhuc in ciuilib⁹ ꝑfectū nō ē cui oīa ciuilia nō subÿciūtur ad ordināduꝫ ꝛ disponēduꝫ ad opti[m]: siue ciuilia sint essentialr faciētia ad beatitudinē: siue subiectiue siue organice siue in exteriorib⁹ siue in iterioríb⁹. Tēperātie āt pauca de his subÿciunt ꝛ fortitudini. s. que vel ad voluptatem vel ad timorē pertinent ꝛ audacias. Silr autē ꝛ iustitie pauca exterioꝝ subÿciunt: nullaꝫ igitur in ciuilib⁹ ꝑfectionē hñt. Sola āt prudētia oīa ꝯtēplat ꝛ regit ꝛ or-

dinat ſm qḋ ad hũanũ bonũ referunt. Igit̃ ipſa ſola eſt perfecta virtus hoīs ſm qḋ homo eſt. Cũ igit̃ in antehabitis determinatũ ſit, ꝙ ſi bonum hoīs ſm plures virtutes, maximũ bonoꝝ erit ſm maximã ⁊ principaliſſimã virtutẽ: ſequit̃ de neceſſitate ꝙ operatio que eſt felicitas ſit ſm virtutẽ que dicit̃ prudentia. Et ideo nõ eſt conueniens dictũ Tullij in libro de officijs: vbi dicit ꝙ iuſtitia principaliſſima ⁊ maxima virtutũ ſit: qꝛ ꝗuis ad cõmunicationes ciuiũ magis neceſſaria ſit iuſtitia: tñ in ratiõe virtutũ nec principalis eſt nec maxime virtutũ hominis inquãtũ homo eſt. Similr̃ qḋ dicit Boeti⁹ ꝙ fortitudo principalr̃ virt⁹ dicatur: qꝛ illa eſt circa ſummũ poteſtatis humane nõ eſt ↄ̈trium his que dicta ſunt: qḋ eniꝫ dicit Boetius quoddaꝫ ſummũ eſt ⁊ nõ ſimplr̃ hoīs vt homo eſt. Eſt eniꝫ ſummũ vigoris ⁊ roboris in aggrediẽdis vl̃ ſuſtinendis periculis: qḋ nõ eſt hoīs vt homo eſt: ꝗnimo ſm animalẽ virtutẽ cõuenit in qua aīalitate cõuenit hõ cum quibuſdã brutis: ſicut cũ leone. Sicut ⁊ in pte aīali in qua temperãtia eſt, cũ turturib⁹ habet ↄueniẽtiaꝫ. Et in ꝑte in quo iuſtitia eſt, ab aīalitate nõ multũ remouet̃: ꝓpter qḋ etiã cõuenit homini inquãtũ gregale aīal eſt: in qua aīalitate homo ↄuenit in apibus: que inter omnia aīalia equaliori ⁊ pulchriori viuũt cõicatione ⁊ diſtributione: taꝫ in acquirẽdo ꝗ̄ in acquiſita diſtribuẽdo. Prudentia aũt ſm aīalitatẽ nullam ineſt: ⁊ ideo in rõne boni hoīs vt hõ eſt, ipſa ſola ⁊ virtutis nomẽ obtinet: ⁊ dignitatem. Et de his qdeꝫ igit̃ intantũ dictũ ſit.

Tullius.

Boetius

¶ Caplm 16m. De ſolutione qõnis inducte. Utrum fortune amicoꝝ redundent ad felicitateꝫ amicoꝝ.

PRonepotuꝫ aũt fortunas ⁊ oĩuꝫ amicoꝝ debere nequaꝗ̄ conferre ⁊ nullo modo redundare ad felicitates patrũ ⁊ patroꝝ cõiunctoꝝ: eſt res que valde videt̃ inamicabilis: ⁊ opinionib⁹ multoꝝ ↄ̈tra: cum tamẽ ſm ꝓcedentia que tractant̃ in morib⁹ ex amicitia plurima recipiant̃. Amicitia igit̃ bonoꝝ ⁊ honeſtoꝝ ⁊ pluriũ que dterminãt̃ ſꝫ opiones, eo ꝙ cauſas ſtantes ⁊ neceſſarias moralia nõ habent: cũ aũt multas ⁊ oĩmodas habeant dĩas ea que accidunt ex fortuna: ⁊ cum quedaꝫ fortuitoꝝ magis redũdẽt ad imutationẽ felicis: q̄daꝫ aũt minus ſm quãtitates eufor̃ vel infortunioꝝ valde erit longũ: ⁊ videbit̃ vtiqꝫ diuidere in infinitũ, vnũqḋqꝫ fortuitoꝝ ſm ſingula, vel ſinguloꝝ differẽtias proprias: qꝛ infiniti modi ſunt eufortunioꝝ ⁊ infortunioꝝ: ⁊ ſic de eis non poſſit eſſe tractatus: ſed vlr̃ typo figurali dicat̃. Et ḋ his forſitan vtiqꝫ ſufficiẽter habebit quãtũ ad pñteꝫ mãꝫ. Hoc aũt fit qñ eufor^nia ⁊ infor^nia in tali quãtitate potẽtie ſue accipiant̃: in qua queãt conſtantẽ viruꝫ ad iocunditatẽ vel triſtitiã mouere poſſint: ſm ſe eniꝫ hñt multas differẽtias que in effectũ contingunt: ſed cũ eufortuniũ excellentie ſint: ſi accipiãt̃ ſm rõneꝫ addendi ⁊ minuendi īfinitas hñt. Infinitis.n. põt modus addi ⁊ minui in bono ⁊ in malo. Sue iḋ accipiãtur ſm qḋ mouere poſſunt hoīem in cõmunitate hoĩum acceptũ nõ tantũ cõſtantẽ hoīem: oĩmodas habẽt dĩas. Oẽs eniꝫ fortunijs mouent̃: ſic igit̃ dĩe fortunaruꝫ ſunt multe ⁊ infinite ⁊ oĩmode ad omnes hoīes relate: de qb⁹ oĩbus tractare longum eſſet. Sed de his tractare habet aſtronomus ſm eam partẽ que ſcīa natiuitatũ vocat̃: ⁊ a Ptholomeo duobus libris perficit̃: quoꝝ primus dicit̃ de Magnis mundi accñtib⁹. ſcḋs aũt Alarba ſiue quadripartitũ vocat̃: ⁊ eſt de accidentib⁹ que accidunt circa ſingulos ⁊ circulos ſue natiuitatis. Si autẽ vl̃iter ⁊ typo ſufficit de his tractare: tunc dicamus ꝙ ſe habet in fortunis amicoꝝ queãdmoduꝫ diximus ſuperi⁹. Qꝛ fortune q̄daꝫ hñt aliqḋ pondus in bono etiã auxiliuꝫ ad vitaꝫ: ⁊ in malo hñt pondus quo mouere poſſint cõſtantẽ viruꝫ ⁊ īpedire vitaꝫ. Quedaꝫ aũt fortune leuiores vident̃ ꝗ̄ vt mouere poſſint virum cõſtantẽ vel ad bonum vel ad maluꝫ. Ita dicimus ꝙ etiaꝫ ſe hñt fortune que accidunt circa oẽs amicos quocũqꝫ modo ↄiunctos. Et ſic dicim⁹ ꝙ ſicut parue fortune accñtes circa felicẽ nõ aduertunt̃ vel in tribulãdo vel in iocũdando ſꝫ magne: ita ſilr̃, que fortune amicoꝝ nõ mouẽt felicẽ ſed magne: qꝛ in bonis decorat̃ in eis ⁊ in malis cõtribulat̃. Huius aũt rationeꝫ reddit Labeo: qꝛ vir ↄſtans ꝓpter honorẽ virtutis: ita honeſte fert turpia in amicis ſicut in ſeipſo. Cãm tñ ponit Tulli⁹ in libro de amicitia: qꝛ. ſ. amicoꝝ eſt idẽ velle ⁊ idem nolle: ⁊ vnuſquiſqꝫ amicoꝝ in amico habet tantũ quãtũ in ſeipſo: ſicut dĩ in libro qui īſcribit̃ Uita phoꝝ. Cauſa huius aũt bona eſt ꝙ Amicitia virtus nõ tñ afficit: ſed vniendo coꝛ in amicũ totum tranſponit: ita ꝙ coꝛ amici nõ eſt in ipſo: ſed in amico ⁊ iuncto: nec ſinit amoꝛ aliquẽ ſuiipſi⁹ eẽ. Propter qḋ dĩc Herothe⁹ ꝙ extaſiꝫ eſt faciens amoꝛ non ſinens amicos eſſe ſuiipſoꝝ. Propter qḋ neceſſe eſt, ꝙ in extaſi ad aliũ ſit oĩs amic⁹. Extaſis.n. extrapoſitio ſiue tranſpoſitio cordis in alterũ dicit̃. Hoc eſt ꝙ Amo verbũ tranſitiuũ eſt plus oĩbus verbis tranſiens ⁊ ſimplicius: qꝛ ipſa res verbi cõtinue tranſit: cum autẽ nõ habeat tranſire niſi in paſſum: conſtat ꝙ totum amans tranſit in amatũ. Et cũ ex ſe tranſitiuũ ſit ⁊ nunꝗ̄ ſtet qḋ ab amatore trãſit in amantẽ: ⁊ iḋ neceſſe eſt ꝙ id qḋ mouet vnũ amicoꝝ moueat ⁊ aliũ: dicẽte Ouidio in arte amãdi. Oĩa vincit amoꝛ ⁊ nos cedamus amori.

Tullius.

Herotheus

Amo tranſitiuum.

Immo Virgilius in bucolicis.

¶ Caplm 17m. Utrum fortune amicoꝝ aliquã circa mortuos faciant imutationem.

INquirimus hic dĩam ſm quam fortune amicoruꝫ redundãt ad viuos ⁊ mortuos. Hãc aũt dĩaꝫ quodãmodo poſſumus accipere per quãdã ſilitudineꝫ. ſ. ꝙ dicamus vnãquãqꝫ paſſionum fortuitarũ differre circa viuẽtes vel mortuos multo plus ꝗ̄ differant iuſta ⁊ iniuſta ſiue mala ſm qḋ ꝑexiſtũt in operationib⁹ ſm effectuꝫ facta: ⁊ ſm qḋ recitãtur in tragedijs ⁊ comedijs. Ex hac enim ſimilitudine ſyllogizandum vtiqꝫ eſt de differẽtia qua fortune amicoꝝ redundãt ad viuos vel mortuos. Facta eniꝫ hoīuꝫ bona a comedis in comedijs recitata ⁊ in effcũ nõ exiſtia: ꝗuis ꝑextiterint in preterito, quãdo recitant̃ a comedis nihil imutationis afferunt circa hominẽ qui facit ea: eo ꝙ pñs nõ eſt: ſed apud preſentes ⁊ audientes comedũ excitant laudem ⁊ gloriaꝫ hoīuꝫ. Qui ſplendoꝛ fame magis claꝝ facit hoīem: qui facta illa peregit. Comedus eniꝫ dicit̃ a comos qḋ eſt villa. Et comedi ſunt qui in cõmunitatib⁹ villaꝝ ⁊ theatroꝝ ⁊ paleſtrarũ dictato carmĩe recitabãt ſublimia facta viroꝝ illuſtrium, in gloria oĩs honeſtatis ſplendentiũ. Tragedi autẽ dicant̃ a tragos qḋ eſt hirc⁹: ⁊ tragedus qui eſt in paleſtris ⁊ theatris ⁊ cõuentib⁹ hominũ turpia facta degenerantiũ viroꝝ, dictato carmine recitabat: ꝓpter qḋ fetidum animal hircũ in remunerationẽ accipit. Comedus aũt lĩbalitate audiẽtiũ remunerabatur. Turpia autẽ facta ſic recitata turpem qui talia peregit nõ imutant in gaudiuꝫ vel triſtitiaꝫ: qꝛ ꝑſens nõ eſt: ſed tenebras ſue infelicitatis augent: vt qui in ſe īfelix fuit obſcuratus in notitia hominũ infelicioꝛ fiat: ⁊ oĩbus reddatur abominabilis. Idcirco enim polytic⁹ ordinat comedos ⁊ tragedos: vt ex carmine comedi preſentib⁹ impigra fiat virtus antiquoꝛuꝫ hoīuꝫ. Etiam ex vituperio tragedi oĩb⁹ vita turpiũ fiat abominabilis. Differentia igitur magna eſt bona vel mala: ſiue iuſta vel iniuſta

A

Comedus

Tragedus

referri ad pñtes ſm qđ ſunt in effectu ꝛ opatione: vel referri ad abſentes ſm qđ ſunt in recitatiõe comedoꝝ vel tragedoꝝ: pmo.n.mõ referũť ad viuos ꝛ ſentiẽtes. ſcđo aũt mõ referũť ad viuos qdẽ nõ ſentiẽtes aũt pp abſentiã ſic in añbabitis dixim⁹ ↄ̃ Solonẽ. Mlto ğ magis ſyllogiçať dñãq: q̃ referunť ad mortuos for⁹ amicoꝝ referunť ad eos qui nec viuũt nec ſentiũt: ꝛ ideo nullaꝫ circa eos faciũt imutationẽ: ſꝫ tñ ad boꝝ determinationẽ magis fortaſſe ingrenduꝫ eſt circa eos qui defecerũt ꝛ mortui ſunt: ſicut viuis amici aliquo modo amicoꝝ cõicant: vel etiã cõicant oppoſitis que ſũt mala amicoꝝ. Uť eniꝫ ex his que dicta ſũt de comedis ꝛ tragedis ſi aliqđ amicoꝝ redundat ad ipſos mortuos qđcũqꝫ ſit illud redundans ſiue bonũ ſiue ↄ̃riuȝ malum: fragile qđdaꝫ eẽ vel puũ vł ſimplr̃ vel illis. Quia ſi ſimplr̃ puũ eſt nõ imutat ſicut dictum eſt in antehabitis. Si aũt magnũ eſt vel tñ paruũ eſt: q: nõ imutat eos vł ad gaudiũ vel ad triſtitiã. Si aũt ſic eſt / fragile eſt ſimplr̃ vel illis: tunc nõ eſt tãtũ ꝛ tale in po⁹ vt faciat vel facere poſſit eẽ mortuos felices qui nõ ſunt felices: neqꝫ his mortuis qui ſũt felices auferat vł auferre poſſit beatitudinẽ. Fortune igiť amicoꝝ q̃ ſunt bone opõnes aliqđ vñr ↄferre amicis qui defecerũt ꝛ mortui ſũt. Silr̃ ↄſiderãdũ eſt ꝙ illa bona amicoꝝ tã magna ſint vt merito btitudini augmẽtũ pſtare poſſint. Cõferre aũt videnť ſic vt nec eos qui nõ ſũt felices mortui: faciãt vel facere poſſint felices eſſe: nec aliud talium aliqđ facere poſſint: ꝙ etiã de felice nõ faciunt infelicez. Faciũt igiť ad ſplendorẽ felicis in fama. Clarior.n.eſt q optimos relinquit ſucceſſores: q̃ꝫ qui nullos vł malos: ſꝫ imutationẽ mortuo nullã ↄferũt. Et h̃ de ſolone dubitatiõis Solonis ſufficiãt.

B

Stoicoꝝ ſnĩa de felicitate.

¶ Scđꝫ ſtoicos aũt felicitas eſt aie poſt mortẽ que ad effectũ gaudij tráſmutat felicẽ: pp qđ ꝛ Socrates ſicut legiť in Phedone dixit moriẽs. Ibo ad deos ad illos optimos viros: eo ꝙ putabat felicitate diuina aias potiri poſt mortẽ. Unde in pma pte Phedonis dicit ꝙ viri cõtemplatiui felicitate ↄtẽplatiua viuentes / deoꝝ ſedes celeſtiũ accipiunt poſt mortẽ: in qbus felicitate deoꝝ potiunť. Ciuili aũt bonitate boni poſt mortem ciuiles accipiũt felicitates: ita ꝙ aie eoꝝ in corpe polyticoꝝ optimoꝝ transferanť: in qb⁹ beatiſſime regnant inter ciues: pp̃ter qđ aiuꝫ ponit margaritis carbunculis ſmaragdis ꝛ ſaphyris interlucẽtib⁹ redimitũ. In qua beatiſſima vita regnãt aie feliciſſimoꝝ ciuiũ. Alioꝝ aũt aie imundoꝝ in aquis amariſſimis cochyti / lethes / ſtigis ꝛ alioꝝ fluuioꝝ infernaliũ imergunť: quoꝝ fluuioꝝ flux⁹ ſepe reuehunť ad ſuperos: ꝛ tunc clamãt indulgentiaꝫ ꝛ ſupplicationẽ a ſuperis poſtulantes: ꝛ ſiquidez ipetrant indulgẽtiã liberantur: ſin aũt ad tormẽta infernoꝝ reuehunť. Q: ſi hec vera ſunt / poſt mortẽ ex his que accidunt circa viuos. ſ. indulgẽtijs ꝛ ſupplicatiõib⁹ de infelicitate mutanť ad felicitatẽ / ꝛ ecõtra de felicitate ad infelicitatem. Iſaac etiã in lib⁹ de diffõnib⁹ dicit ꝙ anime bonoꝝ poſt mortẽ felicitate gaudentes: oẽs in letitia magna ꝛ pſalmodia cũ deo viuentes. Mali aũt ſub triſti orbe depmunť magno icẽdio ignis ↄcremati. Hoc ↄfirmať per ſomniũ Sipionis: qui poſt mortem apparuit: ꝛ oĩa que dicta ſũt diuino expreſſit oraculo: ſicut dicit Tullius: ꝛ interpres ſomnij Macrobius.

Tullius.

Scđꝫ peripatheticos ĩtellc̃s ſeparať a ſenſibili ſicť incorruptibile a corruptibili: vt dicit Ari. Et cũ felicitas ſit ſm pteꝫ aie incorruptibileꝫ: vĩ ꝙ mors que nõ afficit incorruptibilitatẽ intellc̃us: nullam adimat rõni ꝛ intellectui felicitatẽ: ſed poti⁹ augeat inquãtuꝫ remouet ipedimẽta vite moralis: que frequẽter impediũt rõnes opationis ꝛ intellc̃us.

Aristo.

¶ Hoc etiã per rõnẽ vĩ. Aia eniꝫ rõnalis nõ niſi duas opatiões hꝫ. ſ. intellc̃uale lumen pme cauſe: ꝛ ad corp⁹ ad qđ cõparať per po^as vegetabilis ꝛ ſenſibilis. Nullus aũt dubitat ꝙ melioris aĩa capax eſt ſm melius: ꝛ boni ſm bonuꝫ ꝛ optimi ſm optimum. Optimi aũt animi eſt ſꝫ ↄiunctionẽ ad intellc̃uale lumẽ. Pmũ ergo ſm hoc capax eſt optimi. Optimũ aũt eſt felicitas ſicť pꝫ ex oĩb⁹ pdeterminatis. Capax eſt ğ felicitatis ſꝫ cõiunctionẽ ad intellc̃uale lumẽ pmũ. Illi aũt ſeparata a corruptibili nobilius ꝛ melius ↄiungunť q̃ꝫ cõiuncta: nobilius ergo felicitabiť poſt mortem q̃ꝫ ante mortẽ: pp̃ter qđ dicit Auer. ſuper 11⁹ phie prime. Q: finis pſperitatis aie poſt mortẽ eſt ſi contingať ad motorẽ p^m.

Auerrois

¶ Adhuc aũt oĩuꝫ peripatheticoꝝ ſnĩa eſt: ꝙ intellect⁹ adeptus radix eſt imortalitatis per rõnem quã nos in ſuperioribus aſſignauim⁹. Ille aũt intellect⁹ de ſui nã ſemp eſt in ↄtẽplatione admirabiliſſimoꝝ firmiſſimoꝝ ꝛ puriſſimo: um theorematũ: quoꝝ ipſe pp̃ria imago eſt ꝛ ſuſceptiuũ. In his aũt felicitas potiſſima eſt: vt dicit Ariſto. Patet igiť ex oĩbus his ꝙ aie que virtute ꝛ ſcĩa hũc intellm̃ adeptę ſunt: felicitatẽ hñt poſt mortẽ. Hoc videť nobis eſſe oĩno cõcedendũ. Et hoc ẽt qđ dicit Socrates ꝙ aie mortuoꝝ poſt mortẽ a viuis venias ꝛ indulgẽtias ꝛ ſuffragia accipiunt: vt dicit Plato: piuꝫ videť eſſe ad credendũ. Et qđ hic queriť nõ obſtat: per hoc.n.nõ probať niſi ꝙ fortune amicoꝝ ad eos nõ redundant: ita ꝙ tranſmutent eos de felicitate in ifelicitatẽ vł ecõtrario: q: ſi hoc eẽt p diuites fortunas ſucceſſoꝝ ſepe eſſent felices ꝛ ſepe infelices.

Socrates.

Plato

¶ Tractatus 8⁹. De premio felicitatis qđ eſt honor. Et ꝙ laus non eſt premium.

¶ Capl̃m p^m. Q: felicitas nõ eſt de numero laudabiliuꝫ.

A

Determinatis his ſcrutemur de felicitate: vtrũ ſit de numero laudabiliũ bonoꝝ: vel magis ſit de numero honorabiliũ. Ex pcedẽtib⁹ cõſtat ꝛ manifeſtũ eſt ꝙ nõ eſt de numero virtutũ. Q: aũt non ſit de numero laudabiliũ: videť. ꝙ omne laudabile in hoc laudabile eſt ꝙ ipſum eſt qđ quale eſſe videť: ꝛ ꝙ qualr̃ ſe habet ad aliqđ: in hoc eniꝫ laudari videť: ſic enim laudamus iuſtum vel virilem ꝛ vniuerſalr̃ loquẽdo omnẽ qui bonus eſt ſm virtutẽ: omnes tales laudamus in hoc ꝙ quales ſunt: ꝛ ipſam virtutez laudam⁹ vt bonũ aliqđ: laudamus enim pp̃ter opera ꝛ act⁹. Hoc aũt inductione probať: fortem enim ꝛ curſorez ꝛ aliorum vnumquẽqꝫ laudamus ꝙ qualis quis eſt natus eſſe: fortem eniꝫ laudam⁹ in hoc ꝙ magnas habet extremitates brachia extrita / neruos pp̃ortionate duros / carnez nõ laxã ꝛ mollẽ: ꝛ hec omnia qualitatẽ dñt que ad robur diſponit: ꝛ vbi talem inuenimus qualitatez laudamus tanq̃ꝫ robuſtuꝫ. Similiter curſorez per qualitatẽ inatam ſibi laudam⁹. ſ. ſi longa crura habeat nõ ſpiſſuꝫ corpus: ꝛ corpus extenſum nõ multuꝫ inflãmabile: talis eniꝫ naturalez potẽtiã habet currẽdi. Laudamus autẽ tales qui ſic quales ſunt in hoc qđ nati ſunt ſe habere aliqualr̃ ad aliqđ bonum ꝛ ad aliqđ ſtudioſuꝫ bonũ in vita: ſicut curſus bonus eſt ꝛ pugna bona. Cũ eniꝫ qualitas ſit ſꝫ quã quales dicimur: habitus qualitates ſunt: ꝛ omnis habitus bonus laudať in hoc ꝙ quales facit informãdo ad bonũ: ꝛ cum omnis habitus ſit quo quis agit aliquid cum voluerit: vt dicit Cõmentator ſup 2⁹ de aĩa: conſtat ꝙ omnis habitus diffinitur per operationem ꝛ actum: ꝛ laudatur inquãtuꝫ eſt elicitiuus ꝛ informatiuus operationis ꝛ actus quẽ elicit.

Auerrois

Si ergo omne qđ laudatur laudatur in quale quid ꝛ ad aliquid / ꝛ qualiter ſe habere. Dico aũt quale qđ / non ſm qđ dñia vel forma ſubſtãtialis eſt quale quid ſm qđ qđ hic aliqđ qualitate que ẽ in ipſo quale eẽ dĩ. Forma eniꝫ

Quale quid.

subalis quale qd est:qꝛ lȝ pdicet in quale vt forma est fa
cit qd:ꝛ est qdditas subalis ei⁹ cui⁹ est forma. Qualitas
aũt nõ facit quale qd:sed id qḋ est qd:ꝛ subm in actu exi
stens facit quale per eẽ qḋ q̃litas hȝ in ipso. Qualitas.n.
dispositio est ei⁹ in quo est:ꝛ oẽ tale est ad aliqd non fm
qḋ relatio est aliqd:cui⁹ ipm qḋ est ad aliud est:sed quia
disponit ipsa sua q̃litate subm ad aliquẽ actũ vl' opatio
nem:sicut albedo ad disgregationẽ visus:ꝛ hoc ꝓprie lo
quẽdo nõ est ad aliqd:sed est q̃l'r se hñs ad aliqd. Cõgre
gemus ergo que dicta sunt: qꝛ si oẽ laudabile laudat in
hoc qḋ est q̃le:felicitas que est opatio ꝛ non est q̃litas fa
ciens q̃le nõ est laudabiliũ. ℂ Adhuc si oẽ lauda^le^ ẽ q̃l'r
se hñs ad aliqd:ꝛ felicitas est summũ ꝛ vlti^m^ bonũ nullo
mõ referibile ad alia:feli^tas^ nõ erit laudabiliũ bo^or^. Tñ
mirabile vi si laus ẽt v̇tutis p̄miũ dicat nõ mõ felicita
tis. Laus.n.p̄coniũ ẽ ore alieno celebrata. Laus.n.fȝ q
in ꝓuerbio antiquo dicitur in ꝓpͦ ore sordescit:ore autẽ
alieno celebratũ vanũ:ꝛ qḋ vanũ virtutis sit p̄miũ irra
tiõabile vi. Adhuc q ore alieno est cebratũ in volũtate
cõsistit alicui⁹:vtrum fiat vel nõ fiat:ꝛ q hoc virtutis sit
p̄miũ valde vi extraneũ. In ptãte.n.alterius est:vtrũ cõfe
rat digno vl' idigno. ℂ Adhuc aũt in p̄habitis dcm fuit
q honor est virtutis p̄miũ. Si g̊ hic dicim⁹ q honor nõ
est virtutis p̄mium sed laus: ꝯdicere videremur nobis
ipsis. ℂ Si aũt aliqs dicat q v̇tutis act⁹ z^r^ ꝯsiderat.s.

Consideratiõe duplici.

fm cõparationẽ ad virtuosũ a quo exit sicut ab agente:
ꝛ fm cõparationẽ ad finẽ felicitatis. Et in pͣ cõpatione
qdẽ est lauda^lis^:in scd̃a aũt honorabilis:istud penit⁹ nihil
est ꝛ absurduȝ:qꝛ id qḋ est bonũ ad aliud/rõnẽ boni nõ
hȝ nisi per ordinẽ ad aliud:sicut pȝ in oibus que sunt bo
num per se ꝛ bonũ ꝓpter aliud:in qb⁹ ea que per se sunt
bona/ꝓpriã ꝛ ꝯnãlem hñt bonitatẽ:ea aũt que ꝓꝑ aliud
sunt bona:non sunt bona nisi qꝛ sunt eoꝝ que per se sunt
bona opatiua/vel ꝯtrioꝝ ꝓhibitiua/vel al'r se habẽtia ad
illa. Uirtus aũt ꝛ virtutis act⁹ ad felicitatẽ suncg̊ bonita
tem nõ hñt nisi ordine quo ordinant ad felicitatẽ:nõ aũt

B

laudabilia sunt nisi fm q bona sunt:g̊ laudabilia nõ sũt
nisi fȝ ordinẽ ad feli^tem^. Propter qḋ ꝛ Tulli⁹ diffiniẽs

Tullius.

virtutẽ dixit:q virt⁹ est dispositio perfecti ad optimũ.
Propter hoc vi nobis dcm cũ Aspasio:q laus di z^r^.s.

Laus dicit duplr.

large ꝛ stricte. Large qdẽ laus est p̄coniũ ore alieno cele
bratũ sicut dictũ ẽ. Stricte laus est premiũ quo polytic⁹
qui oĩuȝ ciuiliuȝ est ordiator p̄miat v̇tuosũ. Et illa laus
in trib⁹ cõsistit.s.q demonstret in glia:q laudis titulos
accipiat:ꝛ memoriaȝ sẽpiterne recor^nis^. Propt qḋ antiq
polytici ipatores ꝛ reges eos q strenue fȝ v̇tutẽ fecerũt
in equis niueis:vt dic̃ Tit⁹ liuius:qui de sella regis erãt
vndiqȝ circũdati p̄coneȝ fecerũt publica voce clamãteȝ
ꝛ exponẽtẽ v̇tutes eoꝝ ꝛ virtutũ opatiões qbus hoc me
ruerũt. Titulos etiã inscribi fecit in templuȝ ꝛ aulaȝ:vt
etiã nõ p̄ntib⁹ eis:virt⁹ eoꝝ nota foret. Memorias etiã
accepertũ in statuis ꝛ fornicib⁹:vt etiã post mortẽ coruȝ
v̇t⁹ illa nõ deleret obli^ne^. Propter qḋ adhuc picti inueniũ
tur victores scutis rotũdis retro ad caput alligatis:vt in
scuto videretur q̃ strenue pro re publica decertauerũt:
scutũ eniȝ sectũ est vbi suscipit ict⁹ inimici: ꝛ ideo miles
ꝓtect⁹ scuto coronat⁹/signat strenue sustinuisse hostium
insult⁹ ꝛ ictus. Propter qḋ ẽt Dauid deo attribuẽs victo
riam militũ suoꝝ:dicit. Scuto bone voluntatis.t.co.nos.
hoc:qꝛ bona voluntate tua per auxiliũ nobis a te p̄stitũ
cessit nobis victoria:ideo vt gloriosi victores ꝓcedimus
in publicũ scuto coronari. Hinc est q in templis capita
deoꝝ ꝛ sanctoꝝ pingunt in figura circulari per modum
scuti posterio:is capitis aptati. Tales igit laudes sũt pre
mia virtutis:ꝛ ille in polyticis nõ vane sed vere sunt:nec
est in voluntate alioꝝ:hec p̄mia cõcedere vel nõ. Nõ.n.
sũt in ore vulgi iste laudes:sȝ sũt in ordiatiõe polytici:qꝛ
sicut dicit Eustratius in polyticis est sicut deus:ꝛ ex imo

Eustrati⁹.

bilitate honestatis sue oĩa p̄mia depmit:sicut dignũ est.
Et qḋ qdem dñt q nihil premiatur viliori se : ꝛ q tales
laudes viliores sunt:q̃ virt⁹ vel opatiões virtutũ risu di
gnũ est. Oĩs.n.virt⁹ liberalis est:ꝛ qḋ libale est:cã sui est:
ꝛ nõ cã alterius. Liberali.n.ꝛ magnifico redonari nõ cõ
tingit:sed ipse libertatis actus ꝛ delectatio in actu sibi cã
operis est sup oẽ p̄miũ:ꝛ sic est de qualibet virtute : ꝓꝑ
qḋ dicit Tullius:q honestũ sua ꝓpria dignitate allicit.

Tullius.

Laudes igit iste cum in sublimiori gradu virtutis po
nant/expeditiores faciũt ꝛ delectabiliores opatiões vir
tutũ:ꝛ sic sunt p̄miũ v̇tutũ. Premiũ inq̃ qḋ ex ipso the
sauro virtutũ extrahit ꝛ cũ ꝓuocatione sic vt vlteri⁹ fm
intẽtionẽ polytici cõstat:q nõ cõpetẽter attribuit optio
laus:qꝛ optimũ ad vlteriora ꝓuocari nõ põt.

ℂ Caplm z^m^. Qr diuini boni ꝛ optimi tant⁹ est honor. Et
q derideatur si attribuatur ei.

A

QUod aũt laudes nõ sint optimi : ma
nifestum est ex his laudib⁹
que sunt circa deos. Laudes.n.ille largo no
mine laudis : laudes vocant:fm q laudem
diffinimus. Qr laus est preconiuȝ ore alieno
celebratuȝ. Hac igit laude laudati dij derisibiles vidr si
laudent ad nos relati : hoc est q p̄mijs laudũ ad altio
ra ꝓuocet:hec.n.derisio:Qr dij cuȝ sint in summo:ad al
tiora ꝓuocari nõ possunt : hoc ideo ꝯtingit : qꝛ laudes ꝓꝑ
fiunt per relationẽ ad aliud melius ꝛ altius vt diximus.
Si aũt laus est taliũ:manifestũ est q optimoꝝ in statu
optimo existẽtiũ nõ est laus ꝓpriũ p̄miũ:sȝ est aliqd ma
ius ꝛ melius laude:quẽadmoduȝ aũt ex rõne vi. Nos.n.

Deos nõ laudamus.

deos beatificam⁹ ꝛ felicitamus ꝛ viroꝝ diuinissimos:sic
in summo statu boni existẽtes:ꝛ ad vlterius bonũ nõ ꝓuo
cabiles. Btificam⁹ ꝛ non laudam⁹:ꝛ si laudam⁹ deride
mus:qꝛ laude ipsa significam⁹ q a statu summi boni de
stiterint. Sicut aũt facim⁹ in hoibus:sic facim⁹ in bonis
bois. Ea.n.que sunt de numero bonoꝝ optimoꝝ vlteri⁹
nõ referibiliũ sicut est felicitas nullus laudat:quẽadmo
dum laudat iustuȝ vel castuȝ siue iustitiã vel castitatẽ:sȝ
beatificãt tale bonũ:sicut id qḋ diuini⁹ vel meli⁹ est oĩuȝ
virtute:hec aũt bona honorabilia sũt. Sȝ sicut diximus

Honor dicit duplr.

de laude ita ꝛ honor z^r^ di.s.cõiter ꝛ ꝓprie. Cõiter honor
diffinit q est exhibitio reuerẽtie in testimoniũ virtutis:
ꝛ hũc honorẽ in antehabitis diximus esse p̄miũ virtutũ:
qꝛ iste est ꝓuocatiu⁹ ad vlteriora:ꝛ quedaȝ pars ꝛ cõdi
tio laudis. Stricte autẽ honor est exaltatio honorati:ꝛ h̄
est qñ ponit in trono tãte maiestatis q oẽs intuẽtes hñt
in admiratiõe:ꝛ qlibet intuens reuerit⁹ est in seipso a glo
ria maiestatis in ꝯsideratiõe sue puitatis reduct⁹. Felici
eniȝ talis honor debet:vt presideat ꝛ ordinet ꝛ disponat
diuisiȝ:boni sui sup oẽs influens opatiões:h̄ gen⁹ p̄mij:
qꝛ in sũmo est ad vlteriora nõ est ꝓuocatiuũ. ℂ Utile g̊

B

Oratius.

est q laus attribuat inferiori bono:vt ad altius ꝛ meli⁹
ꝓuocet:sicut dicit Oratius. Excitat auditor studiuȝ lau
data virt⁹:Crescit ꝛ imẽsuȝ glĩa calcar hȝ. Hoc etiã v̇r:qꝛ
etiã Eudoxus lȝ epicureus ꝛ voluptatẽ dixerit eẽ sũmũ
bonũ in vita:tñ in hoc bene dixit q voluptati fm sũmũ
bonũ dȝ attribui de p̄mitijs. Primitias vocans prima ꝛ
summa p̄mia : qꝛ sicut in primitijs nã nobilior est:ita in
optimis bonis nobiliora bona ꝛ ꝑfectiora bona gustãt:
nec ꝑfecte scit dulcedo nisi p gustuȝ experiẽtia accipiat:
sicut dulcedo p̄mitiarũ sentit per gustũ:ꝛ nõ ꝑfecte sciri
põt q̃tũ distat dulcedo primiaꝝ a sapore eoꝝ que non
ꝑfecte matura sunt. Sicut g̊ p̄mitiuus gustus in optimis

Non est autẽ Oratius sed Ouidius in libro Epistolarum. Põt. in epla ad Maximum senerum que incipit. Qḋ legis o vates. Eudoxus. Primitie.

bonus

bonus est ꝛ Eudoxus itēdit ꝛ existimat per dictum suū annūtiare ꝙ sūmū bonū determinet̄ in nō laudari:qꝛ meli⁹ est laudationib⁹. Tale aūt sūmū bonū dicunt⁹ esse. Et tale dicimus eē id qḋ per se bonū est:ꝛ nullo⁹ per alteꝝ:sic felicitas. Ad deū.n.ꝛ feli^{tē} oia alia dicim⁹ referri. Ad deū:sic ad cām ꝛ exēplar. Ad felici^{tem} aūt sic ad pn^{m} ꝛ finē. Laus qdē.n. vtutis est ꝛ opatoris bonoꝝ ꝛ opationū finit ad hāc. Uirt⁹.n.pficit ad opōnes. Laudes.n. p ꝛ pncipalr sunt opationū:ꝛ per ɔňs habituū:h aūt pbat per silitudinē. Sic.n.in corpalibus vtutib⁹:ita se hꝫ in vtutib⁹ aie ppoꝛ. In pcedētib⁹ aūt diximus ꝙ ꝛ cursorē ꝛ robustū ita laudamus ab ope cursus ꝛ pugne:ꝛ pp opus cursus ꝛ pugne laudamus:quo laudam⁹ hir⁹:inq̄tū ptātē faciūt ad opa:ita laudam⁹ ēt habit⁹ ꝛ dispōnes cursoris ꝛ robusti. Et ita est in vtutib⁹ aie que a qbusdā aīales dicūr. In talib⁹ ētiā pp opa laudamus:ꝛ habit⁹ laudamus inq̄tū ptātē faciūt ad opa. Tn̄ qd sit laudabile:ꝛ qd nō, forte magis ppriū est ad certitudinē determinare his que circa laudes insudauerūt:ꝛ isti sunt poete qui ex laudationib⁹ puocant ad meliora. Nobis autem manife^{m} ex his que dicta sunt etiā:qꝛ felicitas est bonorabiliū ꝛ pfectoꝝ bonoꝝ ꝛ nō laudabiliū. Uidet̄ aūt h ita hīc sic dictū esse:etiā pp h, ꝙ felicitas est pn^{m} ꝛ causa oīum bonoꝝ:qꝛ grā felicitatis reliqua oia opamur oēs. Hoc aūt qḋ est pn^{m} ꝛ cā oīum bonoꝝ cū ad aliqd aliud referibile non sit:ponimus quasi ex suppōne bonorabile quid esse ꝛ diuinum ꝛ nō laudabile.

Sanct⁹ Tho. dicit ꝙ dē od rhetores pōt pertinere:quorū studiū īsudat circa laudes.

¶ Tractat⁹ 9⁹. Qꝛ de felicitate tractantē opꝫ tractare de vtute:ꝛ ppter vtutem de qbusdā pticulis anime.

¶ Cap.p^{m}. Qꝛ opꝫ tractare de vtute ppter felicitatē.

IJ aūt felicitas est quedam aie opatio, sm vtutē pfectā que prudētia est:scrutādū erit nob de vtute. Sic eīz tractādo forte ꝛ melius de felicitate ɔtēplabimur. Diximus.n.in pcedētibus ꝙ vtutes sunt dnē felicitatis:ꝛ sic faciūt ad felicitatis pn^{m}. Diximus etiā ꝙ felicitas pn^{m} ꝛ cā est vtutū:ꝛ sic felicitas pn^{m} est cog̃scēdi vtutes:pp qḋ felicitas ꝛ felici^{tatis} tractat⁹ ꝛ pambulus est vtutib⁹ ꝛ subiūctus. Felicitas.n. ɔtēpla^{tiua} que pfecta est postponit̄ vtutib⁹:eo ꝙ ad illā nō puenit̄ nisi oib⁹ vtutib⁹ habitis sm optimā pfectionē. Felicitas aūt ciuilis pfecta opatio est sm vnā vtutē que est potētia:que oīuꝫ vtutū ciuiliū pn^{m} ꝛ for⁹ est. Et ideo oportuit ꝙ scia illi⁹ pcederet sciam de vtutib⁹. Hoc.n.ita se hīc vī sm vitatē rei ēt ex officio ciuilis quē polyticū noīamus. Polyticus.n.circa vtutē maxime videt̄ isudare:qꝛ ex omni sua itētione vult ꝛ itēdit ciues bonos facere sm vtutē ꝛ legū obauditores hoc est, exauditores ꝛ obsuatores. Ex^{m} autē horū hēmus cretēsiū ꝛ lacedemonioꝝ legislatoꝝ:ꝛ si qui alij tales facti sunt. Legislator.n. Cretēsiū fuit Minos Lacedemonioꝝ aūt Liturgus:sic Athenīesium Solon ꝛ Crisias:ꝛ Metrodorus alioꝝ. Et ipe Plato achademicoꝝ:q̄rū oīuꝫ pmus fuit Pythagoras qui pmus matronis castitatē indixit:ꝛ ciues iustitiā ꝛ pietatē docuit colere:pp que etiaꝫ vt dicit Plato in Thimeo Pyrre ꝛ Deukalioni:qꝛ pietatē colerūt ꝛ iustitiā, a Ioue in diluuio pcitū fuit ne submergerent̄:ꝛ oib⁹ dijs impatū ꝙ q̄cūqꝫ de semine eoꝝ iustitiā colerēt ꝛ pietatē amarēt, ad deoꝝ supnas sedes assumerent̄. Pꝫ igit̄ ꝙ ois legislatoris studiū ꝛ itētio est ciues bonos facere sm vtutē. Polyticus aūt est cui⁹ act⁹ est felicitas. Perscrutatio igit̄ vtutis nečia est ad ɔtēplationem felicitatis. Si vō polytice scie est pscrutatio hec de vtute:manifestū est:qꝛ in scia de vtute talis fiet, vtiqꝫ q̄stio ꝛ qōnis deter^{tio} que est sm eaꝫ electionē que a pn⁹ dicta est.s.ꝙ figuralr ꝛ exēplariter nō subtilr tractemus de vtute:sic tractamus de felicitate. Hūc.n.modū eligim⁹:qꝛ aliū mo^{m} mā nō admittit. Tractantes aūt de vtute:de vtute humana pscrutabimur. Manife^{m} est.n.ex phabitis oib⁹ ꝙ ab initio vsqꝫ huc, humanū bonū q̄rebamus ꝛ feli^{tē} humanā:antiq.n. stoici multa gña vtutū inducebāt.s.polyticā, purgatiuā, itellualē ꝛ exēplarē. Polyticā.n.in 4^{or} diuidebāt.s.prudētiā, tēpantiā, forti^{tē}, ꝛ iustitiā. Ciuis.n.polyticus sm iustitiā ordinet ciues. Justitia tn̄ h gnālis ē qḋ idē est:ꝙ legis obsuatio. Legū aūt obsuatio 4^{or} vtutū tāgit, directionē. Uirt⁹ aūt purgatiua ab antiqs ēt in 4^{or} diuidit̄ .s.in purgatoriā, purgatiuā, purgātē, ꝛ animi purgati. Et purgatoria qdē est polytici excellētias passionū p legē a ciuib⁹ abstergēs. Purgatiua aūt est in monastica passiones moderās. Purgās aūt est passiones vinciēs ꝛ tenēs. Purgati animi:que passiones nō aucrtit nec sentit. Monasticā āt dicim⁹ q̄ hō in seipo suiipi⁹ gubnator est. Uirtutes aūt itellluales ponebāt qnqꝫ eē in gñe.s.sapiētiā, itellm, sciaꝫ prudētiā ꝛ artē, dc qb⁹ nos in sequētib⁹ faciemus mētionē. Exēplares aūt stoici ponebāt:eo ꝙ oēs vtutes ab ideis exēplarib⁹ descēdē dicebāt:ꝛ in illis oēs vtutes eē imāliter, simplr, ꝛ vnite:sic in phabitis diximus. Uirtutes igitur polytice ꝛ purgātes ꝛ itellluales humane sunt:ꝛ de his tractabimus:sm qḋ hō capax est illaꝝ sm nām humanā que multiplr variabilis:qꝛ vtutes exēplares determinare altioris est inq̄sitionis.

Gña virtutum penes stoicos.

Purgatoria. Purgatiua. Purgans. Purgati animi.

Ratio virtutū exēplarium.

¶ Cap.2^{m}. Qꝛ ɔtēplādum est de partibus anime, inquātum sufficiens est ad propositum.

VIrtutē aūt dicimus humanā nō eā: que est corpis:ꝛ ɔuenit homini sm corpus:quā in 4^{or} supius diuisimus:sꝫ eā que aie est:ꝛ ɔuenit hoi sm aīam:qꝛ ēt felicitatē dicimus eē aie opatiōē. Si aūt hec ita se hñt:manifestū est:qꝛ opꝫ polyticū scire aliqualr ea que sunt circa aīaꝫ:sic ptes aie ɔsistētia:sic ille qui curat oculos:ꝛ qui curat totum corpus cog̃scit ptes oculi ꝛ ptes corpis. Curās.n.oculū ptes oculi in myringis q sūt tunice oculi, ꝛ hūorib⁹, ꝛ cōplone, ꝛ cōpatiōe illoꝝ cog̃scit:vt sciat q̄tū isirmitas ab eq̄litate cōplonis ꝛ integritate cōpōnis:oculum distare fecit:vt curādo reducat in id vn̄ destitit. Silr medicus curās corpus:cōplonem, ꝛ cōpōnē, cog̃scit corpis ꝛ ptiū corpis:vt sciat vsqueq̄ reducere debeat egrotū. Silr ḡ polyticus cog̃scit aīam ꝛ ptes aie sm harmoniā nālem:vt sciat in qd purgatoria vtute reducē ciues opꝫ:qꝛ dicit Dam.ꝙ pctm̄ nihil aliḋ est:nisi ei⁹ qḋ in nā est in id qḋ pter nāꝫ est discessio:ꝛ iustificatio est in id qḋ sm nāꝫ est ab eo qḋ pter nāꝫ est reditio. Tāto aūt magis opꝫ polyticū cog̃scere ptes aie q̄ medicū ptes corpis, q̄to honorabilior est ꝛ melior polytica scia q̄ medicinalis:sꝫ ꝛ medicoꝝ excellētes multa negociant̄ circa corpis cog̃nē. Excellētes aūt medicos dicimus qui cās infirmitatis, ꝛ signa, ꝛ accidentia nouerūt ifirmitatis. Hi rōnes assignāt suarū operationū ex antidotis qbus curāt infirmitates.

Damasce.

¶ Cap.3^{m}. Qꝛ ppter vtutē tractādū est de pticulis aie.

COntēplādum est aūt de ptib⁹ aie bonū grā que querant̄ de vtute intātū inq̄tū sufficiēter hꝫ ad q̄sita de vtute. In plus.n.certificare de ptibus aie forte operosius est q̄ sit certificare pposita de vtute. Prolixius.n.ꝛ difficili⁹ est tractare de aīa ꝛ ptib⁹ eius sm se, q̄ sit tractare de vtute ꝛ ptib⁹ ei⁹, q̄daꝫ sufficiēter dicta sunt a nob in exteriorib⁹ smonib⁹. Sermones aūt exteriores dicimus smones nāles q ad

ꝓpriā lren^ne3 nō ꝑtinēt:ꝛ etiā nō ad oīuz auditū in scbo/lis:ſ3 epl'ariter ad amicos deſcripti. Que.n.ad cōe3 au/diui in ſcbola ꝓpoſita ſunt ſm mãe exigētiā ſufficienter ꝑtractata ſunt:ſic̄ ea que in phyſicis dicta ſunt:ꝑꝑ qd̄ ēt de phyſico auditu nomen accepunt. Que ad amicos de/ſcripta ſunt/deſcripta ſūt ad qōnes amicoꝝ ſufficiēter/ſ3 nō ſm exigētiā mãe:ſic ea que in epl'a de aīa dſcripta ſūt ad exteriores vel ad cōe3 aditū ſcbole nō ꝑtinētes/q̄ ſm exigentiā mãe ꝑfecta nō ſunt:tñ q̄dā de ꝑticulis aīe ibi ſufficiēter deter^ta ſunt:ꝛ ipis ibi acceptis h̄ vīdēdū eſt inq̄rū valēt ad ꝓpo^m:puta ꝙ h̄ gde3 partiū aīe irratio/nale eſt:hoc vo rōnem habēs ꝛ rationale. Utrū aūt hec deter^a ſint per diuiſionē ſitu ꝛ ſuba:quēadmodū corpis ꝑti/cule:ꝛ ſic̄ omne diuiſibile in ꝑtib^9 ſuis diuidit̄ ſitu ꝛ ſba: vl' nō ſm ſuba3 ꝛ ſic̄ diuiſibilia apta nata ſint. S3 rōne tñ ꝛ eē diuidit̄:ſic̄ in ꝑiferia ſiue linea circulari curuu3 (qd̄ vocat̄ ↄuexū ꝛ ↄcauū) differūt:nihil refert ad pn̄s nego^m. Phyſicus.n.cōſiderat de his: Plato.n.dicebat h̄ localr̄ eē diuiſa. Rōnale.n.qd̄ logiſticū appellauit in ca/pite poſuit. Iraſcibile aūt in felle. Sēſitiuu3 in organis. Cōcupiſcibile aūt tāq̄ in iferno ſepeliuit in igiine q̄tū ab epate dixit trahere ꝟtute3. Si vo dicamus ſm ꝑipa/theticos ꝙ aīa vna ſuba ex qua diuerſe fluūt po^e:quarū q̄dā ↄiūcta ſunt corpi:quedā aūt ſepate:dicemus ꝙ po^e iſte ſunt ꝑtes ꝑtātiue aīe ꝛ ꝟtuales:nō differētes ſm ſba3 ſ3 ſ3 eē ꝛ rōnē. Sic̄ ſi dicerem^9 lucē ſolis in nubē eē im/merſam ſm aliq̄ ſui ꝑtē:lumē gdē illō alteri^9 eēt po^e in nō imerſo:ꝛ alteri^9 po^e eēt i raritate nubis/ꝛ alteri^9 in nu/bis dēſitate cu3 tñ lumē vnū eēt in ſuba:ipotētys ſm eē ꝛ rōnē differēs. Et ſic eſt de ꝑiferia: h̄ eſt circulari linea/ↄuexo ꝛ ↄcauo:que nō niſi eē ꝛ rōne differūt:eo ꝙ linea ſm lati^ne3 indiuiſibilis eſt. Et ideo nō vna pars linee ſu/bycit̄ ↄcauo ſed eadē ſuba ꝛ nuō: h̄ tñ ad pn̄s negociu3 nihil differt. Omne.n.qd̄ fluit ex plib^9:ſic̄ ex cauſis in ſe h3 ꝟtutes oīu3 in qb^9 fluit:ꝛ q̄tūcūq3 ſimplex ſit in eēn^a ꝛ ſuba:tñ multip^x eſt in ꝟtute ꝛ ſm eſſe:ſicut idē eſt eē in po^e cōucxi ꝛ in po^e ↄuocaui. Sic igit̄ aīa cum ſit imago intellualis luminis:ſm qd̄ in gn̄e ſube incorpee eſt:indi/uiſibilis eſt:ſm autē qd̄ act^9 corpis eſt/diuiſimode imer/git̄ in corpus:ꝛ ſic diuiſarū efficit̄ po^e. Profundiſſime imerſum obligatū h3 po^e ad nãm corpis/partū agēs ſu/pra facultatē pn^e corpeoꝝ que ſunt calidū/frigidū/hu/midū ſiccū:ꝛ h̄ eſt vegetatiuū ſm nutrire ꝛ aug̃ ꝛ gn̄a/re:hoc.n.mãe obligatū eſt:ꝛ ideo lrās nō vocat̄ aīa:ſed pars ptis aīe. In ea aūt ꝑte aīe vbi nō act^9 corpis eſt libe/rū eſt equalr̄ ſe hn̄s ad oīa fieri ꝛ ad oīa facere:ꝛ ſm id dn̄ium/h3 oīum ſuoꝝ actuū ꝛ opationū. Ubi aūt medio mō ſe h3 ad vtrūq3 relatiū:trahit̄ gdē ab inferiori ꝛ for/mat̄ ꝛ ordinat̄ a ſupiori:ↄuertibile ad vnū ꝛ ↄuertibile ad alteꝝ. Sic̄ ꝛ in ſignis celi in oīb^9 quartis circuli:q̄dā ſunt ſtabilia:ꝛ q̄da3 ↄiūctis vtrūq3 cōicatiua:ꝛ ſic eſt in aīa humana de qua Albumaſar ꝙ totius orbis eſt ima/go. Et ex h̄ p3 ꝙ rudes ꝛ ignorātes mētiūt̄ qui aiūt ꝙ cōpoſitio potentiaꝝ ſibi ꝑſupponit cōpōnē. Dicit enim Aui. ꝙ id qd̄ inter oīa ſimplicius eſt:iter oīa ſimplicius eſt inpotentys:ꝛ ſm eſſe potentiarum.

Albumaſar

Auic.

Plato

ꝑipathe^ci

Capl'm 4^m. Qꝛ irrationale non eſt ſubiectu3 virtutis: ꝙ ſpecie irrationale eſt.

A

IRrationale autē dup^x eſt. Irrōna/lis.n.ꝑtis q̄dā pars aſ/ſimilata eſt cōi:qd̄.ſ.oīb^9 viuis ieſt:que vita viuūt organica ꝛ phyſica:ꝛ aſſilat̄ plantati/uo:qꝛ ſic̄ plātatiuū in ↄtinua nutrimenti ac/ceptione:ꝛ nutrimēti digeſtione:ꝛ nutriti additione ſm ſubam ꝛ q̄titatē ꝛ neceſſitatē mãe eſt obligatū ad h̄:vn̄

tales opationes facit q̄diu viuit:nãe aliq̄ increpatione vel ſuaſione remouet̄ ab eis. Dico aūt plātatiuu3 qd̄ eſt cā ꝛ ꝑn^m eius qd̄ eſt nutriri ꝛ augeri:talē aūt animi ꝟtutē ſiue po^e3 aliqs rōnabilr̄ ponit eē in oīb^9 que nutriunt̄/tā plātis q̄3 aīalib^9:ꝛ eādē hāc po^e3 ponit eē in embriōib^9 ꝛ aīalib^9 ꝑfectis. Rōnabili^9 eſt.n.iſtā in oīb^9 ponere q̄3 ali/quā aliā:hoꝝ.n.act^9 videmus in oībus. Senſibilis aūt aīe ꝛ rōnalis/ꝟtutes ꝛ act^9 nō in oīb^9 inueniunt̄. Embriones vocant̄ ↄcepta a mr̄icib^9 ſemina:in qb^9 (ſic in li^o aīaliū. determinatū eſt) gutta maſculi itrat in guttā feminē:ſic̄ ſpūs in corpus:ꝛ per ꝟtutē ꝓprā ſpūs qui itrat viſcoſita/tē ſeminis/ↄtinet̄/dirigit/purgat/ꝛ purificat guttam fe/minē:ꝛ ex purgamēto pellē circūducit:itra quā ſemina ſic vnita ↄcludunt̄:vt ſpūs reſolut^9 ab vnione ſeminu3 euapoꝛare nō poſſit:ſ3 veniēs ad pellem reflectat̄ in ſe/ipm:ꝛ itra ſubam ſeminū reuertat̄:ꝛ ſic de imo moueat̄ ad ſurſu3 ꝛ de ſurſo ad imu3:ꝛ talib^9 motib^9 pulſare inci/piat ꝛ pulſum ꝑficiat:in quo pulſu vitā iſluat viuo. Cu3 aūt ſpūs nō reſoluat̄ niſi ex hūido radicali:necēū eſt hu/midū ipa reſone diminui:ꝛ niſi reſtituat̄ ſtatim deficiet ſpūs reſolut^9 ab ipſo. Nō reſtituit̄ aūt niſi per humidu3 alimēti. Eſt igit̄ de necēitate qd̄ in ipo ſemine ante forma/tionē ſit tract^9 alimēti ad reſtauratiōe3 humidi reſoluti. Iſte aūt tractus nō eſt caloris vt calor eſt:qꝛ calor vt ca/lor eſt ↄſumptiuus ꝛ diſtractiuus: op3 ḡ ꝙ ſit caloris vt iſtrm aīe eſt. Pri^m igit̄ in ſemine trahens aīa eſt. In em/brione ḡ plātatiua aīa eſt. S3 in h̄ deuiauit Plato ꝙ ſe/minib^9 dixit aīam ineē vt act^9:ꝑꝑ qd̄ dicere cogebat̄ ſe/mina eē parua aīalia. Ueritas aūt eſt ſm ꝑipatheticoꝝ ſnīam/ꝙ aīa eſt in ſemine vt artifex ꝛ nō vt act^9. Sic.n. in artib^9 ſe habet ꝙ ars in dolabro ꝛ ſecuri ꝛ aſcia eſt. Et ideo ad for^am artis incidūt:ꝛ ſi ſine forma artis moueā/tur ſcindūt ꝛ deſtruūt. Ita eſt in omni nã.n.diuinum lu/men:qd̄ inundat ſuꝑ oēs cās ſcdas vſq3 ad ꝓximas: ita ꝙ oīum ꝟtutes in cētro ↄcepte ↄgregātur:ꝛ oēs iforma/te ꝛ mote ꝑ lumine itellectuali ꝛ diuino operātur ad for/ma3 itellectiue ꝓpe:ſicut dolabrum moueť in for^a ꝛ vir/tute artificis qui eſt ꝑmus motor eius. Et ideo dicit Ari. ꝙ totu3 opus nature ibi eſt opus itelligētie. Intelligen/tia.n.mouet per itentionē ꝛ per modū artis:ꝛ ideo acci/pit inſtrm ſpūm qui nō ad modū nature:ſed ad modu3 inſtri artificis opat̄ ꝛ moueť: ꝛ ideo diuerſas facit for^as mēbroꝝ:ꝛ diuerſa ↄtinuat ad vnū eoꝝ vbi nã nō ꝑficeť pōt. Propter qd̄ dicit etiā Ariſt. ꝙ itellectus eſt in ſemi/ne:eo ꝙ ibi eſt ꝟtus itelligētie ꝓpie ꝛ for^e. Propter qd̄ nō tñ in ſemine hoīs:ſed in ſeminib^9 oībus plātaru3 et aīaliu3 eſt aīa:vt artifex itellectualis ꝛ nō vt actus:qꝛ ſi ſicut act^9 ineſſet oīu3 viuoꝝ/ſemina eēnt itellectualia:ꝛ quādo gn̄ata ſunt ipſa viua itellectū haberēt hāc aīam: que ineſt vt artifex ꝛ non vt actus in ſeminib^9. Antiqui aīam ꝛ itellectū vocabāt vt artificem. Poſterius aūt vi/dentes ꝙ aīa equiuoce dī de tali ꝛ de ea que eſt vt act^9: mutauerūt dictione3. Et illā gdē que ineſt vt artifex vo/cauerūt virtutē formatiuā. Aliam aūt que ineſt vt actus vocauerūt aīam:pꝛecipue qꝛ viderūt ꝙ etia3 Plato qui inter Phōs ſuꝑ alios multos emicuit ꝓpter hāc equiuo/catione3 decept^9 errauit. Hec igit̄ quidē plātatiua pars aīe:cōis quedā3 ꝟtus eſt oībus viuis:ꝛ ideo ſtatim ꝛ pa/rum ↄſiderāti:apparet ꝙ nō eſt humana:cuius ſignum eſt:qꝛ ex ꝑpl'e videt̄ ꝙ hec pars aīe ꝛ ꝟtus maxime opat̄ in ſomno. Quia in ſomno retractio ſpūs ꝛ caloris eſt ad locū digeſtionis:ꝛ ↄfortat^9 calor melius in ſomno opat̄ digeſtionē:ꝛ nutrimēti per mēbra diffuſionē:ꝛ additio/nē ad mēbra que eſt ꝑ modū plātationis. Bonus autē ꝛ malus nequaq̄ manifeſtare ſm ſomnu3:ſed potius ſm

Plātatiuū

Embrio qd eſt.

Error Pl'o.

Ariſt.

Opus nãe eſt opus itellig̃e tie ꝑme.

In ſeminib^9 eſt aīa vt arti/fex nō vt act^9.

operationes exteriores volũtarias. Unde dicũt in anti-
quo puerbio. Felices nihil a miseris differre ſm dimi-
diũ vite. Hoc aũt decẽter dictũ eſt. Sõnus.n.eſt quies
aie:ſm virtutes ⁊ opationes:ſm quas dicit̃ ſtudioſa vel
praua. Sõnus aũt quies eſt per modũ ligamẽti:⁊ lʒ ſit
ligamẽtum ſenſuum:pmo per frigiditatẽ obrepentẽ or-
ganis ſenſuũ inſenſitiua p³:per ↄ̃ſequẽs etiam ligat vir-
tutes interiores aie:vel ſimplr̃ vel ſm qd. Qñis eiʒ non
imobiliter tamẽ iudiciũ ↄ̃turbat in qd ſenſus interiores
qui ſunt ſenſus cõis imaginatiua phãtaſia eſtimatiua ⁊
memoria ↄ̃uertũtur ad formã imaginum ſic ad res:que
ↄ̃uerſo oino puerſa eſt. Silr̃ ⁊ rõnem ⁊ intellectũ ↄ̃turbat
ſomnus:qa q̃uis aliqñ in ſomno ſit viſio ⁊ oraculum:tñ
ↄ̃uerſio ſit ad p̃ſens:cũ nõ ſit pñs. Et h̃ eſt puerſum ⁊ li-
gare rõnis iudiciũ:⁊ ideo q̃ expedite opat̃:in ſomno nõ
põt eẽ ſtudioſitaꝫ ⁊ prauitatis pñ. Uerũtñ ſi aliq̃ gdẽ
motu phãtaſmata paulatim pertrãſeunt ad operationẽ
aliquã in ſomno factam:ſic ⁊ re vera phãtaſmata iuſto-
rũ ⁊ ſtudioſoꝝ meliora ſunt q̃ phãtaſmata quorũlibet:
⁊ ſic etiã in ſomno differũt ſtudioſi a prauis. Paulatim
autẽ dicimus moueri phãtaſmata:q² ſtudioſi ordinati
ſunt in cibo ⁊ potu. Et tpibus gbus ſumũt cibũ ⁊ potũ
⁊ tẽpore vigilie in corde ⁊ ope non hñt niſi bona:⁊ ideo
phãtaſmata ſomnioꝝ quieto ſpiritu mouent̃ in eis ⁊ or-
dinata:⁊ honeſta ſomnia rep̃ſentãt:praui autẽ in oĩbus
his inordinati ſunt:⁊ ideo turpia occurrunt eis ſomnia.
Hec tamẽ diia nõ eſt tãta:que vel bonũ faciat felicẽ in
ſomnis vel prauũ felicẽ:qa ſicut diximus olim dormiẽ-
tiũ vires ſenſibiles ⁊ rationales ligate ſunt ſimplr̃:vel
ſm qd. Sed de his gdẽ quãtũ ad ppoſitũ ſufficiẽter di-
ctũ eſt:⁊ ideo nutritiuũ qd in ſomno expeditius operat̃
tanq̃ id qd inatũ eſt:ſic vt penitus expers humane vir-
tutis que eſt ratio reĩ:nõ ingrẽdũ eſt vt penitus irrõna-
le q̃ forma ipſius nullo modo ſuſcipe poteſt.

¶ Cap. 5m. De rõnali qd ſuſcipe põt formã rationis.

A

Videtur autẽ etiã alia quedã na-
tura ſiue virtus aie
irrõnalis eẽ que aliqualr̃ participare põt ra-
tionẽ. Et hoc pbat̃ ex rõne ↄ̃tinẽtis ⁊ incõti-
nẽtis. Rõnẽ enim laudamus hñs taʒ in in-
cõtinẽte q̃ in ↄ̃tinẽte. In cõtinẽte enim ratio ſana eſt:ſʒ
vi paſſionis expellit̃ q̃ nõ ſm formaʒ rõnis operat̃:in
eo qd ↄ̃tinẽs eſt tenet̃ q̃ iſtaʒ expulſionẽ facere nõ po-
teſt. Ergo tã in ↄ̃tinẽte q̃ in incõtinẽte illud gdẽ innatũ
eſſe videt̃ in ipſis ptibus aie p̃ter rõnem:qd aduerſat̃ ⁊
obuiat rõni quod ratio tenere nõ poſſit:nec trahere ni-
ſi forme rõnis per naturaʒ eẽt ſuſceptibile:ſed paſſione
infuſum aduerſat̃ ⁊ obuiat ne recipiat formaʒ rõnis. Et
huius pulchrũ ſimile eſt, queadmodũ enim ptícule cor-
poris in hoie firmiter ⁊ fortiter diſſolute per paralyſim
quãdo eas aliqd eligit mouere in dextrã prauitate mor-
bi quo infuſe ſunt ecõtrario ferunt̃ in ſiniſtrũ:⁊ ſic inter
motum morbi expellẽtis ⁊ inter motũ virtutis nãlis ad
formã rectam mouẽtis pugna fit:⁊ mẽbrũ tractũ ⁊ re-
tractũ inordinate tremicita eſt in aia incõtinẽtiũ ⁊ cõ-
tinentiũ. Mot⁹ enim ↄ̃tinentiũ ad ↄ̃traria ſunt paſſione
vincẽte:mot⁹ vo ↄ̃tinẽtiũ ad recta vincẽte rõne:ſʒ in cor-
poralib⁹ gdẽ id qd puerſe motũ eſt mẽbrũ videm⁹ ocu-
lis corporeis:in aia vo nõ videmus. Fortaſſis aũt nihil mi-
nus exiſtimãdũ eſt in aia q̃ in corpore:q̃ videlʒ aliqd
ſit in aia qd ſit preter rõnẽ:⁊ irrõnale qd eſt ↄ̃trarians
rõni ⁊ obuiãs. Qualr̃ aũt iſte partes aie altere adinuicẽ
nihil differt quãtum ad p̃ſens negociũ. Hoc aũt irratio-
nale videt̃ participare rõnẽ:queadmodũ diximus:qa
in eo qui eſt ducit̃ a rõne et ſuadet̃. Obedit enim ⁊ for-
matur qd nõ faceret ſi formã rõnis accipere nõ poſſet.

B

Ampli⁹ aũt irrõnale qd ſobrij eſt, ⁊ fortis nõ minus ir-
rationale eſt ſm ſeipſuʒ:ſed tñ forſitan ſubditus eſt rõni
qd ſobrij ⁊ fortis q̃ qd ↄ̃tinẽtis eſt:q² ſic̃ īfra in 7° dice-
mus ſobrius ⁊ fortis in toto ſunt ſani: q² oia que ſunt in
eo ſm rõnẽ ⁊ appetitũ ſana ſunt ⁊ rõni ↄ̃ſonãt. In incõ-
tinẽte aũt ⁊ in ↄ̃tinẽte appetit⁹ īferius eſt ⁊ paſſione tra-
ctus. Uidet̃ itaq̃ ex predictis ⁊ ipſum irrõnale duplex
eſſe. Irrõnale enim q̃ plãtatiuũ eſt nequaq̃ cõmunicat
rõne. Impoſſibile eſt.n.q̃ aliquã formã rõnis recipiat.
Cõcupiſcibile vo ⁊ vlr̃ loquendo appetibile ſiue ↄ̃cupi-
ſcitiuũ ⁊ appetitiuũ qd eſt incõtinẽte ⁊ in incõtinẽte pti-
cipat aliqualr̃ rõne:ſm hoc.ſ.qd exaudibile rõni quam
nõ exaudiret nec ei obediret niſi forme rõnis capax eẽt
ſm nãm. Hoc aũt oſtẽdit nomẽ incõtinẽtis:grece enim
ↄ̃tinẽs Acraſſus dicit̃:hoc eſt ſine dñatu, vel impio, vel
rẽtione, ab.a.qd ẽ ſine ⁊ crato qd eſt ſupo vl̃ dño:⁊ tanq̃
ſine impio dicat̃ qd nõ dñat̃. Et qd for⁹ eſt illius dñi ſu-
natum eſt recipere qd ſibi ſubijcit̃ ſm nãm.

Irrationale duplex.

¶ Cap. 6m. De collectione oium que dicta ſunt vt videat̃
quid ſit ppriũ ſubm vniuſcuiuſq̃ virtutis.

A

Colligamus igit̃ que dicta ſunt et
videbim⁹ q̃ rationa-
le multiplex eſt:⁊ ſilr̃ irrationale. Eſt.n.ra-
tionale practicũ qd cõiter ratiocinat̃ de oĩ-
bus ptinẽtib⁹ ad vitã hoĩs inquantũ eſt hõ.
Uitã aũt dico ciuilẽ ⁊ ad opa regulataʒ. Et eſt vtiq̃ rõ-
nale q̃ patris ⁊ amicoꝝ dicimus hñe rõnem:⁊ q̃ nõ eſt
rõnale:queadmodũ dicimus rõnale eẽ mathe^{cor}. Ma-
thematicoꝝ.n.rõnale ſpeculatiuũ eſt:illud aũt qd pris
⁊ amicoꝝ eſt duplr̃. Eſt.n.pris in ſeipo ⁊ pris in familia
ſuſcipiẽte monita pris. In iconomicis eiʒ di q̃ pater eſt
in domo:ſicut rex in regno. Et ideo rõnale qd eſt in pa-
trefamilias eſt puiſiuũ domus ⁊ pcuratiuũ:ſm qd 4or
vtutes.ſ.diſpoſitiua, paſſiua, chryſmatica, ⁊ diſpẽſatiua:
gbus rõnaliter vtit̃ ad domus gubernationeʒ. Rõnale
autẽ qd eſt in familia ſubiecta in miniſtris, ⁊ vxore, ⁊ fi-
lijs:rõnale eſt:ſicut eſt exauditiuũ:quod nõ ad formam
pprie rõnis:ſed ad formã rõnis priſfamilias obedit vt
ad gubnationẽ domus. Ergo rõnale opatiuũ iaʒ triplex
eſt.ſ.practicũ, ⁊ qd rõcinat̃ de ↄ̃ferẽtibus ad vitã, ⁊ rõ-
nale paternũ qd eſt puiſiuũ ⁊ gubernatiuũ:ſm rõnem
ppriã. Et rõnale obeditiuũ ⁊ exauditiuũ qd rõcinatur
ad formã rõnis pris. Et 4m eſt rõnale ſpeculatiuũ qd
eſt rõnale mathematicoꝝ:quia ratio que eſt hoĩs nã vt
hõ eſt:aut cõparat̃ ad ex:aut ad itrinſeca ſubia. Si autẽ
extra, aut ſm finẽ ſpeculati veri:aut ſm finem opabilis
boni. Et p̃ mõ ſpeculatiua ratio eſt. Scdo autẽ mõ pra-
ctica. Si vo comparat̃ ad itrinſeca ſubia eſt rõnale priſ-
familias. Ecõuerſo aũt per cõparationẽ familie ad pa-
trem. Et tũc eſt rationale qd di exaudibile ⁊ obedibile.
Qm̃.n.illud rõnale ſuadet̃ aliquali rõne:ipſa ſuaſio nũ-
ciat qd eſt ſm ſe rõnale. Et hoc idem nũtiat ois increpa-
tio que fit ei a rõne. Si.n.in for⁹ rõnis eẽt ſm nãm a rõ-
ne nec increparet̃, nec ſuaderet̃, nec deprecaret̃:ſicut nec
idẽ ſuadet nec depcat̃ nec increpat ſeipm. ¶ Adhuc di
ſi ſm nãm ſuſceptibile nõ eẽt rõnis ſuadẽtis, nec incre-
pantis, nec deprecãtis, nec ſuaderet̃, nec increparet̃, nec
deprecaret̃. Eſt.n.ſuaſio rõnalis inductio ad ↄ̃ſentiẽdum.
Increpatio aũt dura obiurgatio nõ obediẽtis ad for^{am}
rõnis. Depcatio aũt amicabilis a malo irrõnabili reuo-
catio:⁊ oĩbus his vtit̃ ratio ad ↄ̃cupiſcibilẽ ⁊ iraſcibilẽ.
Coactiua.n.vtute ad eas vti nõ põt: q² libere ſunt a co-
actione ppter motũ volũtariũ qui eſt in eis:⁊ ideo vtit̃
ſuaſione ⁊ increpatiõe ⁊ depcatione. Si aũt opʒ ⁊ h̃ qd

Ratiõale multiplex.

B

Suaſio
Increpatio
Deprecatio

Rōnale dup^x

sic obedit dicere rōnem hn̄s vel rōnale. Duplex erit rōnē hn̄s. Unū qdē p̄ncipalr: ⁊ in seipso rōnez hn̄s. Aliud aūt quēadmodū a p̄re audibile: sicut diximus. Hoc aūt de p̄ncipijs aīe diximus: q2 in v̄tute itellūales ⁊ heroice ⁊ diuine ad ip̄as cōparant: nō sic ad subaz tn̄: sed sic ad subas ⁊ cās: ⁊ ideo sine istis cognosci nō possunt.

¶ Cap. 7^m. De diuisione virtutū sm̄ po^{as} accepta.

Virtus aūt per diuisionem determinat̄ sm̄ hāc diuiam po^{as}. Dicimus.n. v̄tutū quasdā eē itellūales, itellūali po^a cōīter accepta ad speculatiuā ⁊ practicā. Quasdam aūt dicimus eē morales: que.s. ad for^{as} rōnis formāntur ⁊ ordinātur. Sapiam qdez ⁊ intellectū ⁊ sciam dicimus eē itellūales sm̄ itellm̄ speculatiuū. Prudētiā aūt ⁊ artez dicimus esse itellūales sm̄ itellm̄ practicū. Libalitatē aūt ⁊ sobrietatē dicimus eē v̄tutes morales ad for^{as} rōnis formatas a rōne. Q2 aūt oēs iste virtutes sint: ⁊ q2 tam morales q̄ itellūales sint v̄tutes hoc modo ꝓbat̄. Q2 loquētes de morib^9 non dicimus: q2 h in more laudabilis sit ⁊ sapiēs: vel intelligēs vel sciēs: sed q2 h in more laudabilis est mitis vel sobrius: ⁊ h est q2 opa māsue^{tis} ⁊ sobrietatis etiā si sapiēs vel itelligēs vel sciēs nō sit, ad for^{as} ꝑficit rōnis: sed etiā laudamus eum qui sapiēs est sm̄ habitū vel itell's sm̄ sciēs. Ois aūt habit^9 laudabilis v̄tus est: vt diximus. g̃ taz intellectualis q̄ moralis habit^9 v̄tutes sunt. Habitus aūt morales greci

Etikos

vocāt Etikos: hn̄t aūt duplicez.e. Et e,qdē breuem scribūt figura qua nos scribim^9. E. Et si p^o lr̄a ethicos sit.e. breuis sonat morez in latino. e. vo lōgaz scribūt fig^a qua nos. H. capitalē. s. duabus lineis eq̄distāter descēdētib^9: quas in medio secāt. Tertio ortogonalr̄ ab vna in aliā ꝓtracta sit. H. ⁊ si ab illa incipit ethicos: tūc sonat latine ꝯsuetudinē. Et ideo a q̄busdā iste v̄tutes dicūtur mora-

Sophrosine

les: ⁊ a q̄busdā ꝯsuetudinales: sm̄ nos aūt nō est hec magna vis: q2 apud nos ⁊ mos ⁊ ꝯsuetudo fit ex actu volūtario sepius reiterato. Silr̄ aūt sophrosine equocum est v̄bū: ⁊ aliq̄n signat tēperātiā: aliq̄n sobrietatē: ⁊ aliq̄n castitatē: vnde vbi posuimus sobrietatē itelligit̄ etiā tēperantia ⁊ castitas. Prop̄e autez latine sobrietas opponit̄ luxurie: que est in comedēdo ⁊ bibēdo. Tēperātia autē mediū dicit supfluitatis ⁊ diminutiōis in delectabilib^9 inatis. Castitas aūt opponit̄ incestui qui est veneris. De his aūt dicemus in sequētib^9. Tractabimus.n. de oībus v̄tutibus aīam ꝑficiētibus sm̄ oēm diiam rōnalis contēplatiui ⁊ practici ⁊ paterni: ⁊ sm̄ participationez obedientis dicti.

¶ Explicit liber Ethicoꝝ p̄mus.

¶ Incipit liber scd̄s ethicoꝝ. Tractat^9 prim^9 de principijs g̃nantibus virtutem in nobis.

¶ Cap. p̄^m. De acceptione virtutū per diuisionem.

A

Duplici aūt v̄tute existe hac qdez intellectuali: hac aūt morali. Ea qdez que itellūalis est plurimū ex doctrina habet gn̄ōnez ⁊ augmētū: ideo expimēto indiget ⁊ tp̄e. Moralis v̄o ex more fit: vnde ⁊ nomen habuit paruz declinās a more. In p̄missis.n. habitū est q2 rōnale duplex est. s. per eēntiā ⁊ participationē: qd̄ eēntialr̄ est rōnale h duplex esse dicimus. s. speculatiuū ⁊ practicū. Et illud qd̄ erat practicū duplr̄ esse diximus. s. id qd̄ est p̄nuz: ⁊ id qd̄ ad sui silitudinē format subea. Et id qd̄ simplex est practicū opabilia decernēs ⁊ determinās. Id aūt qd̄ est per participationē rōnale filiale qd̄ est a paterno for^{as} rōnis suscipiēs. Propter qd̄ irascibilis ⁊ ꝯcupiscibilis a quibusdā antiquis distincte sunt in irascibilē ⁊ ꝯcupiscibilē humanas: ⁊ irascibilez ⁊ ꝯcupiscibilem simplr̄: que sunt simplr̄ potētie aīe sensibilis. Humanas vocātes que a p̄mo ⁊ regēte formā rōnis suscipiūt. Cum g̃ humanū bonū queramus: ⁊ oīa ita hois sint vt hō est. Oportet q2 sm̄ qd̄libet istoꝝ bonū ⁊ optimū hois inq̄ramus. ¶ Adhuc aūt sm̄ documēta in p̄cedēti li^o habita: po^a hois vt hō est. Si dicat̄ ad sumū in sumo existēs est in bono ⁊ optimo qd̄ est virtus eius. Oportet igit̄ q2 sm̄ oēs has po^{as} sm̄ bonū ⁊ optimū etiā v̄tutē vniuscuiusq2 bonū hois determinet̄. Quia sic aīa hois impfecte cognoscit̄ nisi sm̄ oēs po^{as} cognoscat̄: ita etiam bonū hois impfecte scitur, nisi sm̄ oēm po^{am} hois vt hō est determinet̄. Hui^9 aūt ⁊ alia ratio est. In omni enim diffōne ꝓprietatis incidit subm vt dīia ⁊ cā. Cum g̃ oēs v̄tutes sint ꝓprietates hois vt hō est: oportet q2 diffiniātur ⁊ determinētur sm̄ diiam subtoꝝ: per que homo subijcit̄ v̄tuti. Et ideo etiā a subis illis denoiant̄. Et ideo in cōmuni diuidūtur: q2 quedā sunt intellectuales: ⁊ quedaz morales. Cum aūt nihil sit laudabiliū bonoꝝ cuius hō vt hō est nō sit causa ⁊ dn̄s: oportet q2 taz intellectuales q̄ morales causate sint ab hoie vt hō est. Hō autem

Homo ē dn̄s opēꝝ suaꝝ per volūtatem.

dn̄s opationū suarū nō est nisi per volūtatē. Intellectu enim hn̄ cōpellit̄ ad ꝯcedēduz verū ex p̄ncipijs demōstrationū: sed in volūtate penit^9 liber est ⁊ cā sui. Oportet igit̄ q2 etiā v̄tutes que itellūales dicūtur sm̄ qd̄ sunt de n̄ro laudabiliū bonoꝝ: a volūtate sicut a cā ꝓcedāt. Accipiūtur igit̄ vel volita ad que ꝓpter honestate ⁊ pulchritudinē ꝓpriā ipsoꝝ volūtas inclinat̄. Talis.n. inclinatio volūtatis laudabilissimū est ⁊ pulcherrimū, quod

B

Socrates.

hō facere pōt: ꝓpter qd̄ Socra. sicut di in Phedone talib^9 sedez nō nisi in celestib^9 collocauit. Intellūales igit̄ v̄tutes virtutū nomē hic nō pn̄t: sm̄ qd̄ a rebus ex̄ generātur in aīa hois: q2 sic nō sunt a nobis: sed potius a reb^9 extra hn̄t nām. Ab inclinatiōe aūt volūtatis ad ip̄az formā accipiūt ⁊ nomē ⁊ rōnez. In cōi g̃ dicūtur intellectuales que vt plurimū ex doctrina habēt ⁊ augmētū ⁊ gn̄ationē. Ut plurimū aūt dico: q2 qdaz ex nā hn̄t: quidā aūt multū ex ꝓpriā inuētione: sicut in p̄mo li^o per Homerū ostēsum est. Pauci aūt sunt qui tales sunt: ꝓpter qd̄ opz in plib^9 aliū talē in aīo ponere vt docuit Homerus ⁊ ad doctrinā illius bonis studere: ꝓpter qd̄ nō ex toto gn̄at̄ a doctrina: sed sm̄ plurimū. Et ex q̄bus habet gn̄ationē ab eisdem multiplicationē accipit: ⁊ ꝑfectū qd̄ cōi noīe augmētuz vocamus. Sicut ⁊ in gn̄atione hois eisdē p̄ncipijs de q̄bus gn̄at̄ hō ex semine fit puer. Et vlterius agētibus alterādo cibādo ꝑficit hō ⁊ ꝑficisat̄. Et sic ex

Experimentum quid sit.

puero fit vir. Propter qd̄ virtus intellectualis expimēto indiget: ⁊ tp̄e ex quo sicut ex cibo qd̄dā ꝑfectū accipit ⁊ ꝑfectū. Expimētū aūt vocamus in morib^9 sm̄ qd̄ diffi-

Eustratius

nimit Eustratius dicēs: experiētia est alienaz opationuz obs̄uatio. Ex his enim is qui docet̄ p̄mo assumēs velut ex q̄busdā p̄ncipijs que discit syllogizat. Ois enim dicere volēs ea que de pulchris ⁊ bonis illustribus viris tradita sunt, diligēter obs̄uat magis amplectēs in his pulchritudinē ⁊ bonitatē q̄ v̄itatez. Et si debeat^9 eis initi sicut p̄ncipijs: opz q2 examinet ea ⁊ ad rem si vera sint: ⁊ ad seip̄m vtrū bene in facultate sua sint: ⁊ ad seip̄a vtrū veram habeāt rōnez ⁊ honorabiliū ⁊ laudabiliū bonoruz. Et hec expientia tēpore indiget: sicut omne id qd̄ ꝓdit ab impfecto ad ꝑfectū. Cuius enim tp̄s plus fit causa corruptiōis ⁊ obliuionis q̄ gn̄ationis ⁊ sciētie sm̄ qd̄ est numerus mot^9: q2 in omne id qd̄ mouet̄ distare facit a seipso: tamē sm̄ ea que emergūt in tp̄e talis expientia de qua diximus tp̄e indiget: qd̄ ex talibus recipit incremētum ⁊ ꝑfectū. De talibus aūt intellectualib^9 v̄tutibus

in ꝯsilibus

in ꝯtrarijs ꝓprius erit tractat⁹. Moralis aūt virtus ex more vel cōsuetudine fit. Propter qḋ ⁊ moralis vocat̄ vel ꝯsuetudinalis. Mos eiꝫ ꝓprie in actibus exteriori/bus est in appetibilib⁹ vel fugibilib⁹ vel cōicatiuis de/terminat⁹. Et nō respicit act⁹ iteriores: qui sunt f̄m opa/tiones itellectus. Et si declinat a more parum declinat. Totū.n.esse a more accipit: sed determinationē eoꝝ cir/ca que operat̄ in more aliqn̄ accipit ab itellectu practi/co: ⁊ hoc est parū: qꝛ ab illo nō bn̄ habet nec v̄tutis for/mam, nec nām, nec rōneꝫ: sed potius f̄m qḋ se habet in passione vel cōmunicatione: ⁊ bonuꝫ ⁊ bene dicat̄ ⁊ vir/tutis nomen habet ⁊ rationem.

¶ Cap.2ᵐ. Qr moralis v̄tus gn̄atur ex assuetudine.

A

Ex his aūt que dicta sunt: manifestū est: qm̄ neqꝫ vna moraliū v̄tutū per nām nobis insit siue gn̄atur. Nullū est eniꝫ natura existentiū aliter assuescit: puta lapis q̄ nāliter deorsum fertur nō vtiqꝫ assuescit sursum ferri siue moueri: etiā si decies milies aliqs sur/sum iaciat lapidē: ⁊ sic velit eum assuefacere: neqꝫ ignis sursum nunqꝫ assuefiet deorsum ferri. Cū̄is eniꝫ aliqn̄ tytio ardens descēdit cuꝫ flāma: nō ꝓpter hoc ignis per se descēdit: q̄ enim in tytione descēdit hoc est: qꝛ sequit̄ ꝓpriā nām. Talis igit̄ motus nō per se: sed per accidēs est igni ꝯueniēs. Silr̄ aūt est in alijs. Nihil eiꝫ eoꝝ que aliter inata sunt f̄m formā ꝓpriaꝫ ⁊ nām: aliter itaqꝫ ad ꝯtrariū nature sue assuefiet: neqꝫ p̄ter nām. Insunt v̄tu/tes in nobis: sed inatis qdem nobis eas suscipe: infūt no/bis ꝑfectis per ꝯsuetudinē. Si enim v̄tutes morales in nobis essent ex p̄ncipijs nālibus nō moralē sciētiaꝫ inq̄/reremus: qꝛ ex sciētia physicoꝝ ꝑfecta traderet̄ doctri/na de ipsis: sicut de v̄tute oculi vel de virtute audit⁹. Si/militer si ex formis nālibus in nobis esset v̄tus f̄m esse perfectū opationes virtutuꝫ dn̄io nostro nō in toto sub/iacerēt: sicut nec opatio visus vel audit⁹. Sono enim fa/cto de necessitate fit auditus: vel illuminatione facta ad visum de necessitate fit imutatio visus: silr̄ ergo esset in oībus v̄tutibus: ⁊ sic nō essemus dn̄i opationū nostrarū.

Uirtus moralis non est a natura

¶ Adhuc aūt quicqd per nāleꝫ formā determinatū est ⁊ ꝑfectū, de necessitate habet ea que ꝯferrūt formā illā: que sunt opatio ꝓpria ⁊ motus ꝓprius: sicut in 8° Phy/sicoꝝ determinatū est: ꝓpter qḋ nulla ꝯsuetudine trans/poni pōt ad ꝯtrarias opationes vel motus vel loca. ¶ Si ergo hō ex solis nālibus ꝑfectionē haberet v̄tutū, nunqꝫ posset fieri malus: nec vnqꝫ aliqd posset opari ad mali/tiam: sicut lapis nunqꝫ pōt opari nisi f̄m grauitateꝫ: nec ignis nisi f̄m leuitatē. ¶ Ex altera pte si nō essemus na/tura nati suscipe virtutē: ita q̄ virtutū inchoatio ex ipso ordine rōnis ad bonum nō esset in nobis per naturā: nō essemus susceptibiles virtutū: sicut nec asinus nec bos. Nulli⁹ enim rei per naturā susceptibilis est aīa hoīs ni/si cuius inchoatio per modū cuiusdā seminis ⁊ istrumē/ta sunt in ipsa: sicut patet in itellectualib⁹ v̄tutibus: qua/ruꝫ p̄ma semina sunt lumina itellectualia ab itellectua/litate p̄ma ꝓcedēia. Instrumēta aūt sunt p̄ma p̄ncipia que sunt cōmunes animi cōceptiones: quas quisqꝫ ꝓbat auditas: vt dicit Boeti⁹. Et si ista nō essent in nobis, nul/lo studio efficeremur sapiētes vel sciētes. Hec enim ra/tionē itellectui ꝓpriū subiectū faciūt virtutū itellectua/liū: simpliciter igit̄ oportet qd sit in moralibus: qḋ.s. f̄m inchoationes: ⁊ p̄ma p̄ncipia in nobis sint per naturā vt simus susceptibiles earū. Hoc aūt Auic. ꝓbat satis pul/chre ostēdēs q̄ in nullo aīaliuꝫ p̄terqꝫ in hoīe statim ab ineunte etate ⁊ tenerib⁹ vnguibus est verecūdia turpi/tudinis ⁊ gl̄ia honestatis. Uerecūdia aūt hec ⁊ gl̄ia non

Non sumus a natura,

Boetius

Auic.

ꝓcedit nisi ex inclinatione appetitus nāli ad bonuꝫ ho/nestuꝫ. Inclinatio aūt nō est nisi per assimilationē. Assi/milatio aūt nō est nisi per ꝯueniētem formā cum hone/stis ⁊ bonis. Honesta igit̄ ⁊ bona per inchoationeꝫ sunt in aīa: huiꝰ etiā signū est q̄ in oībus moralib⁹ mediū de/terminat̄ ad nos. Oportet ergo aliqd esse in nobis q̄ sit p̄ma mēsura medij: nihil aūt mēsurat̄ nisi per aliqd sue nature simplicissimuꝫ ⁊ p̄ᵐ. Illud ergo qḋ est in nob ali/qḋ est qḋ est de nā medij v̄tutis simplicissimuꝫ ⁊ p̄ᵐ per qḋ innati sumus suscipere virtutes.

¶ Cap.3ᵐ. Qualr̄ per ꝯsuetudinē virtutes gn̄antur.

A

Ex dictis igit̄ patet q̄ quecūqꝫ qdem nā nobis adueniūt f̄m ꝑfe/ctionē forme nālis boꝝ potētias ꝑfectas per nāles habit⁹ p̄mo in nobis ipsis h̄ntes: ⁊ postea opationes ꝑfectas reddimus ex po/tētijs illis ꝑfectis ꝓcedētes: ⁊ per cōsuetudinē ipsas nō accipiamus qḋ in sensibus manifestū. Nō.n. ex multo/tiēs audire sensum audit⁹ accipimus: sed modo sensum audit⁹ prius ex nā h̄ntes vsi sumus audiēdo in opatio/nibus audimus. Auditū aūt nō habuimus nō vtētes siue ab vsu sꝫ per nāꝫ. Uirtutes aūt morales nō habuimus: sed potius accepimus operātes ⁊ ab vsu opationū. Uñ prius in talib⁹ est vsus opationuꝫ: ⁊ potius hec acceptio virtutū: sic vt tn̄ prius est effectu: quēadmodū ⁊ in alijs artibus: qꝛ in artib⁹ ea que opꝫ nos discētes facere ⁊ ꝑ/fectionē ipsam discimus ea: hec nō per doctrinā sed fa/ciētes dicimus vsu factionuꝫ. vbi.g. qꝛ edificātes factio/nuꝫ vsu edificatores fiūt: ⁊ cithariçātes vsu citharatiça/tionis fiūt cithariste. Sic igit̄ ⁊ iusta qdeꝫ operātes vsu opationis iustoꝝ iusti efficimur: tēperata autē faciētes vsu factionis tēperatoꝝ efficimur tēpati: ⁊ fortia facien/tes vsu fortioꝝ efficimur fortes. ¶ Cū eniꝫ in aīa sit du/plex agēs: agēs.s. primū ⁊ p̄ximū. Agēs primū est itelle/ctus practicus ad morales v̄tutes. Agēs aūt p̄ximuꝫ est appetitus rōne participās per volūtariuꝫ: cuius p̄nᵐ est in ipso ꝯsciēte singularia: in qbus est act⁹. Et in forma il/loꝝ primi.s. ⁊ p̄ximi agētis, opatio egrediēs gn̄atiua est v̄tutis: sicut ⁊ calidū, ⁊ frigidū, ⁊ humidū, ⁊ siccū for⁹ pri/mi informati īformata de potētia ducūt ad actuꝫ omne qḋ gn̄at̄. Nō ergo opatio f̄m qḋ circa passionē est gn̄at virtutē: sed potius f̄m q̄ īformata sit: sic forma primi ⁊ actiui itellectus ⁊ forma p̄ximi eliciētis opationē qḋ est appetit⁹ formā rōnis participās. Sicut eniꝫ gn̄ans vni/uocuꝫ efficit̄ gn̄ati: ⁊ gn̄atio erit per se ⁊ nō f̄m accidēs. Quoruīcūqꝫ aūt potētiaruꝫ talis est gn̄atio habituū: hoꝝ potētias ⁊ ꝑfectas ad opationē ⁊ habitib⁹ ītātes: sicut in vltimo sue v̄tutis nō habemus ex nām: sed per opatio/nes acqrimus. Unde in talib⁹ q̄uis po⁹ nālis sit: ex na/tura tn̄ act⁹ ⁊ cōplemētū est in opationib⁹. Et ideo opa/tiones ꝓcedūt sicut cā, ⁊ cōplemētū sequit̄. Unde in ta/libus po⁹ ꝓcedit actum tēpore in eodē: q̄uis in diuersis actus potētiā p̄cedat: ⁊ tēpore ⁊ ratione ⁊ sub̄a: sicut ⁊ in omni natura stat ordo iste. Intellect⁹ eiꝫ practicus est in actu ꝑfectissimo ⁊ p̄mo sed indistincto formā rōnis pti/cipās est in inchoatione act⁹. Et ideo īformat opationes ad actus gn̄ationū: sed in ipso appetitu qui formā acci/pit v̄tutis prior po⁹ qꝫ actus. Et ꝓpter hoc dicit Ari. in 3° de aīa: qꝛ sicut oīm nā est aliqd agēs qḋ est oīa facere: ⁊ aliqd patiēs quo est oīa fieri: ita et in aīa istas oportet accipe drias. Ubicūqꝫ aūt in eodeꝫ p̄us est cōpletio per act⁹ agētis qꝫ sit opatio, ibi potētias habemus per nām: ⁊ cōplemēta eoꝝ nō accipimus per opationes. E cōuer/so aūt est in his in qbus cōplemēta per opatiōes accipi/mus. In his qdem possibilitatē imꝑfectā habemus per

Agēs dupl'

T.c.17.

nãꝫ:sed ad actũ ꝛ cõplemẽta ꝑducũt oꝑationes per for/
mã quaꝫ accipiũt ab agẽte p° ꝛ ab agẽte ꝑrimo. Testa/
tur aũt huic etiã hoc ꝙ fit in ciuitatib⁹:que ẜm optimas
vrbanitates sunt ordinate. Legislatores enim bonos ci/
ues studẽt facere:assuefaciẽtes eos ad oꝑa bona:suppo/
nẽtes ꝙ ex oꝑationib⁹ bonis ṽtus ciuilis inascitur. Hec
enim volũtas ois legislatoris:ꝙ videlꝫ ciues bonos per
oꝑationes bonas efficiat. Quicũqꝫ vo legislatores nõ be/
ne hoc faciũt ꝑcant corrũpẽtes:sicut sunt leges tyrãnoꝝ
ꝛ latronũ ad mala assuefaciẽtes suos per malas oꝑatio/
B
nes:ꝛ differt boꝝ ciuilitas a ciuilitate que simplr ciuili/
tas est:sicut differt bona ciuilitas a mala. Bona eniꝫ ci/
uilitas ꝯtractiua est ꝛ ꝑfectiua est ciuiũ in bono. Mala
Obiectio
aũt corruptiua est in ꝯtrꝫ. ¶ Si autem aliqs obiciat ꝙ
in omni eo qđ est eiusdẽ nature est p̃n^m, mediũ, ꝛ extre/
muꝫ:sicut pꝫ in omni motu ꝛ omni gñatione:ꝛ sic videt̃
p̃n^m mediũ ꝛ extremũ in gñatione ṽtutis eẽ eiusdẽ natu/
Auer.
re:eo ꝙ sicut dicit Auer. mot⁹ nõ est nisi forma post for/
mã:ꝛ cum p̃n^m ṽtutis sit in natura: videt̃ ꝛ mediuꝫ ꝛ ex/
tremũ esse in ipsa:ꝛ sic ṽtus videt̃ esse forma nãlis ꝛ nõ
acqsita. ¶ Adhuc aũt omne qđ ẜm nãm educit̃ de potẽ/
tia ad actũ, eductũ nõ est additũ:sed potius vnũ cum eo
qđ fuit in po^a:ꝛ ẜm hoc ṽtutes morales non sunt addite
potẽtijs:sed vnũ cum ipsis:qđ multi negãt dicẽtes virtu/
tes esse in ꝑdicto qualitatis ẜm illam spẽm:que dĩ dispo/
sitio ꝛ habit⁹. Potẽtias aũt nõ ponũt in eadẽ specie:sed
R°
potius in nãli po^a vel impotẽtia. ¶ Dicimus ad hoc qđ
in ṽitate ẽẽntia ṽtutis vna est in p̃n°, medio, ꝛ extremo:
sed esse nõ est vnuꝫ. Et bene ꝯcedẽdũ esse est ꝙ essentia
ṽtutis intranea est nature per ẽẽntiaꝫ:sed nõ est itranea
ẜm oẽꝫ modũ:ꝫ per eẽ potẽtiale est vni⁹:sed eẽ ꝑfectio/
nis accipit̃ ab oꝑationib⁹:sicut ꝛ in omni nã for^a per es/
sentiã est ītus ꝛ eẽ ẽẽntiale ꝑ ꝑfectũ aĩe ꝛ ꝑfectũ accipi/
tur ab oꝑatione p̃n^is nature. Hoc etiaꝫ mõ dicimus per
esse additas potẽtijs:sed nõ per ẽẽntiã. In ẽẽntia.n. ideꝫ
Aristo.
est qđ fuit in po^a ꝛ qđ est in actu:ꝛ ideo dicit Arist. qđ est
vnuꝫ ꝛ nõ multa:ꝛ qđ dicũt ṽtutes esse in ꝑdicto qualita/
tis:ꝙ ad illã spẽm que est dispositio vel habit⁹. Potẽtia
aũt est in specie que dĩ nãlis po^a vel ĩpotẽtia:penitus ru/
de est:qꝛ nihil ꝑhibet idẽ:sed diuersum esse qđ habet in
diuersis esse ꝑdictis ꝛ in diuersis spẽbus ꝑdictoꝝ. Et sic po/
tẽtia vt po^a est in specie que est nãlis po^a vel impotẽtia.
Potẽtia aũt ẜm eẽ qđ habet forme inchoate vel perfe/
cte, est in specie dispõnis vel habit⁹:imo ꝙ plus est ali/
qđ ẜm id qđ est, suba est:ꝛ ẜm eẽ qualitates est sic ipm
rõnale est:per id qđ est suba, est sicut p̃n^m sube suba est.
Per esse aũt qualitas est:qa per eẽ qđ habet in hoĩe bõ
qualis dĩ ẜm ipm bõ est rõnalis:et ẜm ħ esse nihil ꝑhi/
bet ipm accipe in diuersis diuersum modũ incremẽti ꝛ
ꝑfectionis:cum tñ ẜm qđ suba est hoĩs ab oĩbus equalr
participet̃:ꝛ sic est in omni for^a nãli:sic etiaꝫ rõnale per
id quod est vnũ est impꝑfectũ:ꝛ ꝑficiẽs ꝛ ꝑfectũ. Uirtus
aũt eius est ẜm ꝙ ꝑfectũ est:ꝛ ideo ṽtus rõnis acqsitum
esse dicit rõnis ꝛ nõ essentiam acqsitam.

¶ Cap. 4^m. Qꝫ ois virtus ex eisdem diuersimode se ha/
bentibus ꝛ generatur ꝛ corrũpitur.

P Ꝺ intelligẽtiaꝫ aũt ꝑhabitoꝝ adhuc dicim⁹ ꝙ
ex eisdẽ oꝑõnib⁹, ꝛ per eadẽ obĩa mouẽtia:
ꝯrio mõ se hñtia ꝛ fit ꝛ gñat̃ ois ṽtus eoꝝ ꝛ
corrũpit̃:silr aũt ꝛ ars. Hoc aũt pꝫ per indu/
ctionẽ:ex citharizare eniꝫ ꝛ boni ꝛ mali fiunt cithariste.
Propor^r aũt loquẽdo:sic ẽt fiũt ꝛ boni ꝛ mali edificato/
res:ꝛ oẽs reliq artifices. Ex bñ qdẽ edificare boni fiunt
edificatores:ex male aũt edificare fiũt mali. Si.n. ĩbuũ/
tur veris artis p̃ncipijs:q̃rũ collectio ad finẽ artis recte
tẽdit ꝛ oꝑat̃ in for^a illoꝝ p̃n^is boni fiũt artifices. Si aũt
impꝑfecte ĩbuant̃, impꝑfecte erũt oꝑõnes eoꝝ, ꝛ ars impꝑ/
fecta:ꝛ silr artificiatũ:ꝛ si ꝯtrꝫ p̃n^is imbuant̃ in oꝑatiõe
errabũt:ꝛ finẽ artis nõ ꝯseqn̄t̃. Propter qđ in laudibus
discipuloꝝ, laudes inducunt̃ ꝑceptoꝝ a qb⁹ imbuti sũt.
Preceptor quid sit.
Preceptores autẽ dicimus eos q sine errore ẜm ṽitatis
lineã ad finẽ artis ꝑcepta artiuꝫ tradiderũt. Si.n. nõ se
sic hřet res:nihil vtiqꝫ opus eẽt docẽti:ꝫ oẽs fierẽt vtiqꝫ
boni ꝛ mali statim ab ipa nã sic vtiqꝫ in ṽtutib⁹ se habꝫ.
Oꝑantes.n. que in cõitatib⁹ sũt qb⁹ cõicam⁹ ad hoĩes ef/
ficimur:hi qdeꝫ iusti:hi aũt iniusti. Iusti qdẽ ẜm eq̃le in
lucro ꝛ dãno:iniusti aũt ineq̃le. Operãtes.n. que in ꝑicu/
lis ꝛ assueti timere vl ꝯfidẽ vel audere efficimur:hi qdẽ
fortes:hi autẽ timidi. Similr aũt ꝛ que circa cõcupiscẽ/
tias hñt ꝛ iras oꝑantes ꝯrio mõ:hi qdeꝫ efficiunt̃ tẽpa/
ti ꝛ mites:hi autẽ intẽpati ꝛ iracũdi siue imites: qui aspꝫ/
dñr ꝛ spinosi:qui ex ꝑprijs vicinis in alios ꝑuocãt ꝛ ꝑuo/
cant̃ ab alienis. Hi qdeꝫ igit̃ ꝛ sic ꝯuisati in oꝑõnib⁹ effi/
ciunt̃ boni. Alij aũt ex sic ħ ꝯrio mõ ꝯuisantib⁹ efficiunt̃
mali:ꝛ oĩno ꝛ vno vtiqꝫ vlĩ ẜmone loq̃ndo ex silib⁹ oꝑa/
tionib⁹ bonis vel malis habit⁹ fiũt boni vel mali:quapꝑ
opꝫ oꝑõnes aĩales reddẽ:vt ad debitaꝫ quali^tꝫ oꝑõnes
forment̃:qꝛ ẜm dĩas oꝑationuꝫ sunt dĩe habituũ. Nõ
parũ ğ differt sic vel sic:bñ.s. vel male ex iuuene ꝯsestiꝫ
assuefieri per oꝑõnes:ꝫ multũ differt. Magis aũt oẽm
facit dĩam:qꝛ ꝑfect⁹ ꝛ ꝑfectũ ṽtutis totũ accipit̃ ex illo.
Uictorin°
Exercitiũ.n. vt dicit Uictorin⁹ cũ ꝑtãtis est in omni po^a
oꝑatiua:qꝛ sic in vĩibus po^a ꝑ influctuat nõ coadunatis
ṽtutibus subtꝛ:ita est de omni po^a oꝑatiua ꝙ nõ coadu/
nato habitu in ipa fluctuãtes ꝛ impꝑfecte sunt oꝑationes
illi⁹. Successiuis aũt exitib⁹ oꝑõnes ꝯti^e adunat̃ habit⁹:
ꝛ semꝑ ꝑfectiores reddit oꝑatiões:ꝛ omne qđ ꝑtinet ad
habituũ coadunatiõeꝫ ꝯsuetudo facit frequẽti oꝑatiõe.

¶ Caplm 5^m. Que qualitates attendende sunt in oꝑatio/
nibus que generant virtutes.

A

Quinqꝫ qlitates opõnum.

Q Uinqꝫ aũt sunt q̃litates que attẽdẽde sunt in oꝑõnib⁹ que gñant̃ per
ṽtutes. ¶ Quarũ p^a est ꝙ oꝑatio sit ad re/
ctã rõnẽ. ¶ 2^a ꝙ ĩꝫ nihil stans habeat auxi/
lij ad ħ ꝙ boni sit susceptibilis. ¶ 3ª est ꝙ
sit oꝑatio ad mediũ ordinata ꝛ excellẽtia ꝛ defectu cor/
rũpat̃. ¶ 4ª est ꝙ talis sit oꝑatio ex qua virtus fiat ꝛ in
qua ṽtus ꝑfecta ꝑmaneat. ¶ 5ª est ꝙ talis sit oꝑatio que
in oꝑante semꝑ gaudiũ faciat vl tristitiã. ¶ Et ħ mani/
festabimus per singula. Qꝛ.n. ẜm rõnẽ rectã debeat esse
facta, per ħ pꝫ:qm̃ p̃ns negociũ nõ ꝯtẽplationis grã est:
quẽadmodũ alia negocia ad ꝑfectiõeꝫ specu^m itellus or/
dinata. Nõ.n. vt sciamus qđ est ṽtus scrutamur:ꝫ vt bo/
ni efficiamur:qꝛ nullũ vtiqꝫ eẽt ꝑficuũ eius. Quid.n. in
reb⁹ ꝯsiderare est:ꝯsiderare veritates rerũ. Idem.n. est
p̃n^m sciẽdi rem ẜm ṽitatẽ ipi⁹ qđ est p̃n^m eẽ rei:ꝛ ħ in ṽtu/
te nullius est vtilitatis. Problematũ.n. ẜm doctrinã to/
picoꝝ nõ sunt nisi due dĩe:ẜm.s. quod ad nos referunt̃.
Uolumus.n. q̃dã scire per se:q̃dã aũt ꝑꝑ alteꝝ vt admĩ/
niculãria ad illud. Nãlia.n. ꝛ mathe^ca volumus scire ꝑꝑ
se:logicalia aũt volumus scire ꝑꝑ alteruꝫ. Per modũ.n.
quem hꝫ logicus adminiculant̃ ad illa:ꝫ ꝯside^ra ṽtutis
ꝯtẽpla^ta accepta ẜm p̃n^a ṽitatis in eẽ ṽtutis:ꝛ ẽẽntia non
sunt ꝑblemata que ꝯsiderent̃ ꝑꝑ se scire:nec sunt admĩ/
niculãria ad aliud:eo ꝙ modũ ꝑhice nõ hñt. Nullũ igit̃
eẽt ꝑficuũ taliũ ꝑblematũ ꝑscrutatio. Opꝫ igit̃ ꝙ in rõ/
ne boni per nos oꝑabilis oẽs accipiant̃ rõnes ṽtutũ. Ac/
cipiunt̃ ğ ad finẽ boni non ad finẽ veri:nõ ꝯtẽpla^ta grã
q̃runt̃:ꝫ vt boni fiamus. Necẽuꝫ est igit̃ scrutari ea que

circa

circa nr̃as opationes sunt: qualr̃ h̃ est in qua forᵉ qualitatis opandū est eas. De.n. opationes sunt dñc ꝙ etiā habitus ex opationibꝰ nati fiant huius q̃litatis: quales sunt opōnes: queādmoᵐ diximus in antehabitis. ❡ Dicamus

p° qualitas

g̃ gd p° qualitas in opationibꝰ attendēda est ſm rectam gdē igit̃ rōnē opari eas. Hoc.n. gdem cōe est omni opatiōi gn̄atiue v̄tutis: ⁊ h̃ pro supposito habeat̃: qꝛ h̃ in sequētibꝰ pro suppōne vtemur in toto tractatu v̄tutū. Dicet̃ aūt posterius ⁊ de h̃: ⁊ etiā gd est recta ratio ⁊ qualr̃ recta ratio se hꝫ ad alias v̄tutes morales que mediū hn̄t quo ad nos. Determinauimus.n. ꝙ in omni gn̄atiōe est aliqd gn̄ans p̄ᵐ qd̄ est in actu puro et simplici a quo generātia ꝓxime forᵉˢ accipiūt agendi: vt gn̄atum ad actū deducāt aliq̄ modo p̄ siles agēti. ❡ In moralibꝰ aūt diximus h̃ esse itellectū practicū vel rectā rōnem: ꝙ semē boni dat ei qd̄ participat aliqualr̃ rōnē. Opationes aūt per rectā rōnē elicite sunt. q. pn̄ᵒ elemētaria ⁊ elemētaria agētia qd̄ id ꝓducat̃ in actū qd̄ in poᵃ est in ratione participata. Cū g̃ oīa talia nō sunt educētia poᵃ ad actū inquātum sunt opationes: sed potius inquātū recta forᵃ rōnis est in eis. Cōstat ꝙ forᵃ recte rōnis p̄ᵃ ⁊ cōis qualitas est oīum eoꝝ que elemētalr̃ gn̄ant v̄tutem. Hoc igit̃ deinceps pro suppōne teneat̃. In 6° aūt huius sciētie liᵒ ibi: ex intētione ⁊ subtilr̃ dicemus qualr̃ recta ratio forᵃ p̄ᵃ est gn̄ans v̄tutem: ⁊ determinabimus que sit recta ratio in seipsa: ⁊ qualr̃ se habeat ad v̄tutes alias participata ab ipsis.

B

2° qualitas

❡ De 2ᵃ aūt qualitate inuestigāda illud precōfessum sit ex oībus que in p̄ liᵒ determinauimus: cum de mā ⁊ modo ⁊ auditore istius sciētie scrutaremur: qm̄ oīs qui de opabilibus est sermo typo ⁊ nō ſm certitudinem dꝫ dici: queādmodū etiam in pn̄ᵒ ꝓhemiali istius sciētie diximus: qm̄. s. ſm mām ſmones expetendi sunt. Diximus etiā ꝙ ea que sunt in opationibꝰ nr̄is: iusta. s. ⁊ casta: ⁊ que sunt ꝯferentia nobis ad vitā nihil stans hn̄t: queādmodū neqꝫ stans aliqd hn̄t: ita vt videantur lege esse posita ⁊ nō nā. Tali aūt siue in tali qualitate existēte vlī ſmone de moribus: opꝫ ꝙ sufficiāt typice qualescūqꝫ ostēsiones. ❡ Adhuc aūt sermo qui de singulis est v̄tutibꝰ ⁊ opationibꝰ ⁊ hoībus ⁊ humanis viris nō habet certitudinē: si in vlī tremit multo magis tremit qui singularibus adaptat̃. Neqꝫ enim sub arte ꝑfecta cōi: neqꝫ enarratione deterᵐ: que certa sit cadē pōt. Quia qd̄ vni ꝯuenit, alteri nulloᵒ ꝯueniens est. Hoc aūt adhuc magis manifestū est: qꝛ oportet ipsos opantes diligēter intēdere ad ea que sunt ad tēpus ⁊ ad tp̄is dr̄ias. Ea enim que in quocūqꝫ tp̄e magis valēt magis sunt eligēda. Intēdēdū igit̃ est ad tp̄is dr̄ias: ꝙ queādmodū in medicinali ⁊ gubernatiua se habet. Ad etates.n. hoīum ⁊ ad qualitatem quartaꝝ anni: ⁊ qualitates horaꝝ creticaꝝ in q̄bus humores mouent̃, digerunt̃ ⁊ maturant̃. Et ad q̄litatem tēpoꝝ q̄bꝰ mare nō in ꝯtrariū nauigationis ebulliat: sed potius motū nauigationi augeat: respicit gubnator: pp̄ qd̄ bona nauigatio vocat̃. Cū is igit̃ talis sit sermo p̄ns de moribꝰ: tn̄ tētādū auxiliari. Qd̄.n. ꝑfecte iuuare nō possumus ad sūmū: nō pp̄ h̃ neglig̃ volumus: sꝫ potius tētādo ⁊ conādo ponemus ipm̄ in bono q̄ possumꝰ. Auxiliū aūt nullū recipit: nisi qd̄ ad minꝰ ſm singulos reducibile est ad rōnē rectā: nō in vlī: sed ad singulos determinatam. Determiabilitas igit̃ ſmonis ad rectā rōnē singuloꝝ qualitas 2ᵃ est ꝯsideᵃ in opōnibus gn̄antibꝰ v̄tutē: cuiꝰ qualitas si ꝯtrariū inueniat̃ corruptiua erit gn̄e: ⁊ nullius boni gn̄atiua. Propter qd̄ dicit Auic. ꝙ ſm prudētiā: opꝫ operari opationes per quas assuefamus vt fiat: ⁊ sit in nobis habitus virtutis.

Auic.

❡ Cap. 6ᵐ. De tertia ⁊ quarta qualitate opationum.

A

Hoc aūt pn̄ᵐ est speculādū ⁊ pn̄ᵒ: qm̄ talia in q̄bus nr̄e sunt opationes inata sunt: ⁊ ab indigentia ⁊ a supabūdātia corrūpi: sꝫ qꝛ h̃ in v̄tutibꝰ aīe nō est manifestū: eo ꝙ q̄dā illaꝝ organice nō sunt: ꝓpterea opꝫ nos de immanifestis ⁊ occultis loquētes manifestis signis ⁊ testimonijs vti sumptis de v̄tutibꝰ corpalibꝰ: queādmoᵐ in fortiᵗᵉ que est robur corpis et sanitate que est cōplonatū: ⁊ cōponētiū tēpanᵃ armonica videmꝰ ad sensum. Supabūdātia eīꝫ gymnasia ⁊ deficiētia corrūpūt fortiᵗᵉˢ que robur est corpis. Gymnasia.n. lucte sunt ⁊ pugne que cū labore fiūt. In greco gymios latine luctā sonat: ⁊ si lucta multiᵗᵉ ⁊ violētia excedat vires luctātis cū labor colligatiuus fit: sic dī in liᵒ de somno ⁊ vigil. liq̄scit v̄tus ⁊ spūs luctātis: ⁊ v̄tus corrūpet̃: si oīno deficiat tūc ad mēbra v̄tus: ⁊ spūs nō extēderet̃ ⁊ cōgelabunt̃ in seipsis emollesceret luctator ⁊ deficeret fortiᵗᵒ eiꝰ. Silr̃ aūt est ⁊ in sanitate que est q̄dā tēperātia corpis: qꝛ potꝰ ⁊ cibus ampliꝰ ⁊ minꝰ effecti q̄ꝫ sit ꝓportio sanitatis corrūpūt sanitatē. Que aūt cōmēsurata sunt sanitati ⁊ faciūt sanitatē si nō est, ⁊ augēt si impfecta est, ⁊ saluāt ab alterātibus: si ꝑfecta est. Ita g̃ ⁊ in tēperātia ⁊ in fortiᵗᵉ que sunt v̄tutes aīe ⁊ alijs v̄tutibus moralibꝰ se habet. Qui.n. oīa timet ⁊ fugit ex ꝯsueᵗᵉ: ⁊ nihil piculoꝝ sustinet, timidus efficit̃. Eo.n. ꝙ ꝓtēdit spūm ad aliqd diffiᶜˡᵉ aggrediēdū vel sustinendū retractꝰ ꝯgelat̃ spūs ⁊ efficit̃ timidus. Et qui nihil oīno timet: sꝫ ad oīa picula vadit itrepidus ex assidua ꝓtēsione caloris: ⁊ spūs ad ardua ⁊ piculosa efficit̃ audax, ꝓcipiti ⁊ stulta audacia. Silr̃ aūt ⁊ qd omnē voluptate petit̃: ⁊ neqꝫ ab vna recedit pp̄ assiduā ꝓtensione caloris ⁊ spūs in desiderabilia efficit̃ intēpatꝰ dementi ⁊ amēti ꝯcupiscētia. Qui aūt oēs voluptates fugit: queādmoᵐ illi qui dr̄ insensibiles siles sunt radicibꝰ arboꝝ vel alioꝝ viliū vitā miserā sustētātes ⁊ nullū sensū delectatōis in hūanis h̄ntes. Hoc aūt nō fit: qꝛ tēpantia ⁊ fortiᵗᵒ corrūpit̃ tam a supabūdātia q̄ꝫ a defectu: a mediatate aūt saluant̃. Qualitas igit̃ 3ᵃ in opationibus que gn̄ant v̄tutē: ꝯsiderata est ꝙ ad mediū reducibiles sint mediū inq̄ꝫ in factiuū ⁊ augmētatiuū ⁊ saluatiuū v̄tutis.

Gymnasiū

B

❡ 4ᵃ vo q̄litas est ꝙ in talibꝰ opōnibꝰ nō solū gn̄ōnes ⁊ augmētationes ⁊ corruptiones fiūt v̄tutū tanq̄ꝫ ex eis et ab eisdē in gn̄e: sꝫ ꝙ etiā opōnes v̄tutū postq̄ꝫ gn̄ate sūt in eodē gn̄e erūt. Etenī in alijs manifestioribꝰ ⁊ corpalibus v̄tutibꝰ: ita se res hꝫ: puta in fortiᵗᵉ corpali. Fit.n. hec ex multū cibū sumere ⁊ multos labores sustinē: ⁊ factꝰ iā fortis maxime pōt facere. Ita aūt ⁊ in v̄tutibꝰ aīe se hꝫ. Ex recedē.n. a voluptatibus siue ab excellētijs voluptatū efficimur tēpati: ⁊ effecti iā tēpati maxime possumus recedē ab his voluptatibꝰ: silr̃ aūt in fortiᵗᵉ. Assueti.n. ꝯtēnere terribilia ⁊ sustinē ipa, efficimur fortes: ⁊ iā fortes effecti maxime poterimꝰ sustinē terribilia. Sꝫ h̃ est dr̄ia ꝙ impfecte sunt opōnes v̄tutē gn̄antes: q̄uis ex impfectiōe nō gn̄ent: sꝫ ex actu quē accipiūt a p̄ gn̄ante qd̄ est itell̄s practicus. Opationes aūt v̄tutē seq̄ntes ab ipsa virtute elicite sunt perfecte ſm formā virtutis. De his aūt in precedentibus satis dictum est.

A

❡ Cap. 7ᵐ. De 5ᵃ q̄litate que est signū iam gn̄ati habitus.

Signū aūt opꝫ facē habituū gn̄atoꝝ supueniētē voluptatē seu delectatōē vel tristitiā i opibꝰ. Qui.n. recedit a corpalibꝰ voluptatibꝰ siue delectatiōibꝰ: ⁊ h̃ ipo recessu gaudet est tēperatꝰ: qui tristat̃ in ipo recessu ⁊ absētia delectabiliū est intēpatꝰ: qꝛ volūtate delectabilibꝰ fruit̃ q̄uis ope molestꝰ recedat. Et q qdē sustinet picula vel ipa sustinētia gr̄a boni gaudet vel

nõ tristať est fortis:qui aũt tristať ita ꝙ tristitia deduciť vt bonum: ꝓpter qđ patitur piclitari mallet:ꝗ̃ tristitias pati ex piculis/timidus est. Circa voluptates aũt ꝗ̃s hʒ ꝗs fruendo pñtia delectabiliuʒ:ꝛ circa tristitias quas hʒ in delectabiliũ absñtia est moralis v̾tus. Propter voluptatẽ ꝗdeʒ.n.qua frui desideramus mala opamur libidine voluptaťi allecti. Per tristitias aũt ꝗ̃s ↄcupiscimus in abñtia delectabiliũ a bonis recedim⁹:eo ꝙ bonũ circa difficile sit:ꝛ ꝗ̃uis bonũ desiderem⁹ ſm rõneʒ:tñ ꝓꝑ sensuũ difficul[tates] recedimus ab ipo:ꝓꝑ qđ opʒ ad ꝗ̃litatẽ v̾tutis duci ꝯfestim ex iuuenib⁹:vt Plato ait. Dñtiuʒ.n. symbolũ facilr̃ est trãsmutatio. Et iđ p⁹ nãe habilitas facili⁹ trãsponiť in bonũ ꝗ̃ nã disposita per ↄ̃riuʒ. Et ideo oporteret ab ineũte etate ꝛ teneris vnguib⁹ ꝛ gaudere ꝛ tristari in ꝗb⁹ oportet. Recta.n.disciplina hec est v̾tutis

Oratius

ↄsuetu[dinis]:queadmo[dum] etiã Poeta dicit. Qđ noua testa capit inueterata sapit. Habit⁹.n.ꝗñat⁹:eo ꝙ de po[tentia] nãe educt⁹ est:ꝛ ideo ꝑfect⁹ ↄnãlis ꝛ ꝓpa ꝑfectio est po[tentie]. Cõnãlis aũt est ꝓpa for[ma] ꝗ̃ nullo[modo] ipeditã hʒ ꝗnõneʒ. Nõ.n.ipediť nisi ex ꝑmixtiõe po[tentie] ꝛ ꝑuatiõis:que ꝑuatio ex ↄ̃rijs cãtur admixtione:ꝛ si admisceať adhuc ↄ̃riũ nõ est ꝑfect⁹ habit⁹ ꝛ purus. Poniť aũt eẽ ꝑfect⁹ habit⁹ ꝛ purus:igiť nulli ↄ̃rioꝝ imixt⁹. Cũ ꝫ de se per sbãm sit habit⁹ opatiuus sine ipedi[mento] erit in oĩ opõne sua:ꝛ qr cõnãlis est nã ↄgaudet vt ↄueniẽti:ꝛ in tali delectať opõne. Si v̾o tristat cõnãlis nõ fact⁹:sʒ potius habit⁹ vitij vel passione in ↄ̃riaʒ for[mam] nã inclinata est. Et ideo in dissili cõ̃rio ↄtristať nã: sicut egrota ꝛ corrupta. Morales.n.v̾tutes ſm po[tentias] sensibiles isunt. Et ideo opʒ armonicas esse v̾tutes ꝛ opõnes ad mediũ armonie deter[minatum]:ꝛ si excellãt vel deficiãt adhuc corrũpũt ꝛ nãʒ ꝛ v̾tutes. ¶ Iste igiť ꝗ̃li[tates] in operationib⁹ v̾tutũ ↄsiderãde:quaꝝ p⁹ accipiť ſm operationeʒ relatã ad for[mam] ꝑmi ꝗñant ſm actũ. Alia aũt ſm cõpõneʒ opõnis ad v̾tuteʒ ꝗñatã. Tres aũt medie accipiunť ſm ea que ↄsideranť in ipsa opõne. Si.n.ↄsiderať opatio in se ſm possibitatẽ quã hʒ ad for[mam] rõnis est ꝗ̃litas 2ª. Si aũt ↄsiderať ſm rõneʒ medij est ꝗ̃litas 3ª. Si v̾o ↄsiderať ſm silitu[dinem] que est in ea ſm ↄueniẽtiã for[me] p⁹ ꝗñantis ad ꝗñatã ꝛ ꝑfectã v̾tuteʒ est qualitas 4ª. Cũ.n.siles for[me] siliuʒ sint opõnũ:ꝛ for[ma] ꝗñata ↄueniẽs sit for[me] ꝑmi ꝗñantis:seqť necio ꝙ ꝗñata v̾tus ex eisdẽ opõnib⁹ sit ſm ↄueniẽtiã for[me] ex ꝗb⁹ ꝗñata est ſm for[mam] ꝛ actũ ꝑmi ꝗñantis.

B

Dubitatio ꝑmo

¶ Querit aũt forte aliqs si ex freqñtib⁹ opib⁹ v̾tus ꝗñatur:ꝛ freqñtia opa diuisa sũt ꝛ tpe ꝛ sbã: verũ diuisa sint que in po[tentia] relinquunť/ex sic diuisis opibus. Si.n.diuisa sit v̾tus habit⁹ vt esse ↄstituť⁹ ex multis diuisis ꝛ discretis. Si aũt vnũ sunt ꝛ ↄiũcti:tũc vnũ ꝛ indiuisuʒ relinqť ex multis diuisis tpe ꝛ sbã qđ est cõtra oẽm itell[ectu]m.

2°

¶ Adhuc aũt cũʒ opõnes oẽs vnũ sint in for[ma] ꝑmi ꝗñantis:qđ est recta ratio:ꝛ eiusdẽ for[me] erit dispositio qđ relinqt operatio p⁹:cũʒ eo qđ relinqt opatio 2ª ꝛ 3ª:ꝛ sic deinceps:ꝛ oẽs iste dispõnes erũt in eadẽ po[tentia] aĩe. Scđm idẽ ꝫ in eodem ſm idẽ multe for[me] sunt eiusdẽ spẽi qđ oĩs abhorret itellus.

Solutio Auič.

¶ Hoc aũt ſm preinducta nõ est difficile solueť. Sič.n.dicit Auič.in sufficiẽtia. In oĩ eo qđ exit de po[tentia] ad actũ in tpe ↄtinuo/ꝛ nõ subito est for[ma] post for[mam] ſm esse ꝛ eẽ:ꝛ nõ ſm eẽntiã ꝛ eẽntiã:ꝛ ideo sič in naturis ꝑn⁹ disponẽtia mãʒ freqñter iteranť sup nãm ꝛ nõ diuisa relinquũt ſm eãdeʒ for[mam] ad priorẽ ꝛ dñatiõeʒ actuũ:ſm eẽ ꝛ esse educũt donec in vlt⁹ sui educũt ad ꝑfectũ ꝛ purũ:ita ꝛ freqñtiũ opõnuʒ rõnabile qđ diximus esse seminariũ v̾tutũ deductũ ad ꝑfectiuũ v̾tutis:ꝛ ideo nõ relinquũt in sbã diuisa ſm eẽntias:sʒ ſm esse tñ:ꝛ qr etiã illud eẽ est iꝑfecti exeqñs aliqđ ad actuʒ,oĩa illa eẽ vniunť in vlt⁹ ꝛ ꝑfecto esse:qđ esse est ſm actũ puruʒ ꝛ determinatũ nõ est esse exñtis in po[tentia].

Ad p[rimu]m

¶ Qđ ꝫ dĩ ꝙ opationes tpe ꝛ sbã diuise sunt:h̾ est verũ de sbã mãe opationũ:sʒ nõ est verũ de sbã forme. Oẽs.n.agũt ꝛ ꝗñant in sbã ꝛ for[ma] ꝑmi ꝗñantis:ꝛ id qđ relinquũt in sbã nõ est esse ꝛ esse qđ diuisum sit per for[mam]: sʒ est esse ꝛ esse:ita ꝙ vlteri⁹ 2° est in po[tentia] ad seqñs ꝛ ꝑfectum ꝛ determinatũ. In ꝑtãte aũt simplr̃ sunt vnũ ꝛ nõ multa nisi ſm po[tentia]m.

Ad 2[u]m

¶ Ex h̾ pʒ solutio sequentis:ꝛ ſm hoc nõ ideʒ ſm idem subm erit diuersoꝝ: sed potius vnius ꝛ eiusdẽ:qđ ſm ↄtinuũ ꝛ actũ de po[tentia] ad actũ potẽtialr̃ fuit in esse ꝛ esse:ꝛ h̾ nihil est incõueniẽs. Hoc enim ſm eũdem modum in omni natura est generabilium ꝛ corruptibilium.

¶ Cap.8m. Qr omnis virtus est circa delectationes optimorum operatiua.

Si aũt v̾tutes sint circa actiões ꝛ passiones:sič diximus ad oẽm passionẽ ꝛ ad oẽʒ actũ si ↄñtiales sunt:vel ad siliudines ↄnãlitatis per ↄsue[tudine]ʒ redacte:seqť delectatio vel tristitia:etiã ꝓꝑ hoc vtriqʒ ↄñs erit v̾tuteʒ moralẽ esse circa delectatiões ꝛ tristitias. Hoc ẽt demõ̃ant pene facte ꝓꝑ delectationes.ſ.tristitie. pene.n. ꝗ̃dam sunt medicine. Medicine aũt per ↄ̃riũ inate sunt fieri. Replet⁹.n.vacuať/vacu⁹ impleť/ꝛ isfrigidat⁹ calefit ꝛ eꝯ:ꝛ sic est i alijs. Et ita faciũt legislatores. Volẽtes.n. ciues a ꝗbusdaʒ delectationib⁹ ꝓhibere ponũt tristitias ad opõnes delectatiõis per diuisa ꝗña tormẽtoꝝ:ꝛ volẽtes promouere ad operationes que sibi sunt tristes adiũgunť delectationes ꝑmioꝝ vel laudũ:quod nõ facerent nisi v̾tutes essent circa tales delectationes vel tristitias.

A

¶ Adhuc autẽ sicut in antehabitis pauloante diximus: oĩs aĩe habit⁹ a ꝗbuscũqʒ operationib⁹ inatus est fieri deterior ꝛ melior circa ↄ̃rias for[mas] accept⁹ ad easdẽ:ꝛ circa easdẽ nãʒ hʒ opãdi. Propter voluptates ꝛ tristitias oẽs prani fiũt vel boni.ſ.in ꝓseqñdo has vel fugiendo aliqualr̃ ſm qđ non opʒ/vel qñ nõ opʒ/vel vt nõ opʒ ꝓsequendo vel fugiẽdo:vel qualr̃ actione recta rõnabiliter determinãtur iste circũstãtie. Et ideo Stoici v̾tutes eẽ dicũt ipassibilitates quasdã ꝛ quietes:ꝗ̃uis nõ in totũ bñdicãt:ꝓpter qđ simplr̃ vel passibilitates et quietes cum v̾tus moralis nõ sit passionũ ablatiua sed moderatiua. Nõ ergo quietes sunt simplr̃ vel passibilitates sed ſm ꝗd/qr.ſ.pati nõ ꝑmittũt:vt nõ oportet/qñ nõ opʒ:ꝛ quecũqʒ alia talia de circũstãtijs rhetoricis apponi cõsueuerũt. Supponať ꝫ virtus esse talis que moralis dĩ circa voluptates vel tristitias sensibiles optimoꝝ operatiua.

B

Malitia v̾tuti opposita:que vitiuʒ est per ↄ̃rariũ maloꝝ est opatiua. Delectationẽ aũt hic vocamus oẽm appetitus diffusionẽ ꝛ fructũ super id qđ reputat ↄueniẽs sibi.

Delec[tati]o ꝗd

Tristitiã aũt dicimus oẽm ↄtractionẽ vel appetit⁹: vel que ex absentia talis delectabilis causať: vel ex pñtia ↄ̃rarij.

Tristitia

Virtus.n.moralis delectationũ ꝛ tristitiaruʒ moderatiua est ꝛ ordiatiua:ꝛ ex talib⁹ nata est fieri melior ꝛ deterior per ↄ̃rariũ modũ se hñtibus:nec faciant qđ simplr̃ passiones nõ sentiãtur:sed ꝙ nõ sentiãtur ad rationis deductionẽ:ꝛ hoc est ꝙ nõ sentiãtur nisi quãdo oportet ꝛ quãtũ opʒ:ꝛ sic de alijs circũstãtijs operationũ. Virtus igiť ꝗ̃uis non simplr̃ opereť optima:tñ circa illas delectationes:circa quas etiã optimoꝝ est in genere operatiua. Hoc aũt ꝛ alia rõne ꝓbať. Fiet enim vtiqʒ hoc manifestũ etiam ex his que adhuc dicturi sumus ex eisdem. Tribus enim existẽtibus que circa electiones attendũtur ꝛ tribus que attẽdũtur in fugis. In electiõib⁹ quideʒ cõferẽte delectabili:ꝛ tribus cõtrarijs que attẽdunť in fugis malo:sciʒ ꝛ nociuo ꝛ tristitia circa omnia. Hec ꝗdem bonus ſm oẽm v̾tuteʒ directiu⁹ est. Malus

autem

autez peccans: quicūqz enim eligit per rōnem eligibilia disponit ⁊ ponderādo ordinat qd cui preferēdū sit. Hoc aūt faciens vel inspicit ad rōnez boni simplr: vel ad rōnem boni sibi: vt nūc: vel ad rōnez ꝯferentis ad vtrūqz istoꝝ vel ad alterū ꝯferētis: aut vel boni simplr: vel vt nō factiuū: vl̄ ꝯtrꝫ ꝓhibitiuū. Ergo in electiōe nō nisi triplex rō boni ꝯsideraẜ: boni. s. simplr ⁊ boni delectabilis ⁊ boni ꝯferētis. Et cū fuga nō sit nisi mali vel simplr vel sibi vel admiculātis ad vtrūqz vel ad alterū: opꝫ ꝙ fugiens in fugiēdo: aut ꝯsiderat rōnez mali simplr qḋ opponiẜ bono simplr: aut rōnez tristis qḋ opponiẜ delectabili: aut rōnez nociui qḋ opponiẜ ꝯferēti. Ois ergo virt⁹ que est electiu⁹ habit⁹ est circa delectatiōes boni delectabilis ⁊ ꝯferētis optimoꝝ opatiua: ⁊ circa tristitias mali tristis ⁊ nociui: nihilomin⁹ opaẜ optima: maxie tñ circa delectationē est: ⁊ qꝛ magis difficile ē moderare delectationē: cōis. n. hec oībus aīalib⁹ est ⁊ in hoīb⁹ ẜm aīalitatē cōnālez radicata: ⁊ est etiā cōis oībus que sub electionez assequūẜ: hꝫ est bono dlectabili ⁊ ꝯferēti. In quolz etenīz hoꝝ ē delectatio. Bonū. n. ⁊ ꝯferēs dlectabilia eē videẜ. Bonū qdez ex ꝓpria nāa: ꝯferēs aūt lquātuz est factiuū boni: tristitia aūt nō sic in aīali nāa radicata est: nihil sub electionē alicui⁹ aīalis assequiẜ: ⁊ ideo facilius est moderare irā que nec ẜm nām est: nec ẜm electionē: ꝗ̄ moderari delectationē que in vtroqz istoꝝ ẜm oēm modū radicata ē. ¶ Adhuc āt ex puero oīb⁹ nobis delectatio cōnutriẜ ⁊ nō tristitia: ꝓpter qḋ ēt ex ꝯsuetudine: ⁊ nō tñ ex nāa cōterere hanc passionē vite cōpatā. ¶ Adhuc aūt qa oēs nostras opatiōes regulam⁹ ẜm delectatiōes ⁊ tristitias: ꝓpter maiores. n. delectatiōes qdez magis ⁊ feruentius ⁊ instāti⁹ opamur: ⁊ ꝓpter maiores tristitias magis ab opationib⁹ retrahimur ẜm oēm viā humane ꝯuersationis. Propter hoc ḡ necēiuz est ꝙ oē morale negocium sit circa delectationes ⁊ tristitias: nō. n. parū est bene vel male gaudere vel tristari in opationib⁹. Delectatiōes āt ⁊ tristitias moderādo bñ facit hic hoīez ẜm virtutē: delectatiōes. n. ⁊ tristitie illate sunt in aīaz ⁊ exagitant appetitiuā ei⁹ po^as ad excessuz ⁊ dimiutionē: ⁊ cū po^a appetitiua sit armoniaca ⁊ organica mediū delectationū ⁊ tristitiaruz erit boni nālis gñatiuū ⁊ augmentatiuū ⁊ saluatiuū: extrema aūt corruptiua. Mediū aūt īspici nō pt nisi cōiecteẜ ex extremis: moralis aūt virt⁹ ꝯiectans medꝫ est. igiẜ circa dlectatiōes ⁊ tristitias corples optioꝝ cōpatia.

¶ Caplꝫ 9^m. Qꝫ difficili⁹ est moderari delectatiōez ꝗ̄ irā.

Adhuc aūt difficili⁹ est voluptati repugnare ꝗ̄ ire: quēadmodū ait Eraclit⁹ q dixit ꝙ ira q̄ cū voluptate est difficili⁹ expugnaẜ ꝗ̄ ira simplr: qꝛ voluptas quēadmoduz fum⁹ qdez multo dulci⁹ est melle stillāte in viroꝝ pectorib⁹: ita vt ēt irā que in se amara est dulcē faciat reputari. Circa difficilius aūt sp ⁊ ars fit ⁊ vr̄⁹. Facile. n. est sub nāe facultate: difficile āt qḋ vltra nāe facultatez est eleuatū si dhbeat eē facile vel delectabile vel saltē nō triste altiorib⁹ idiget ꝑncipijs qb⁹ nāa iuueẜ ad facili⁹: ⁊ tales opōnes vel delectabilr vel nō tristanẜ openẜ: ⁊ iō bñ qḋ est forte in facili meli⁹ est in hꝫ qḋ ē difficile. Queriẜ ēt pp hꝫ qḋ nūc dcm̄ est oē negociū vtutis moralis ⁊ polytice toti⁹ est circa delectatiōes ⁊ tristitias: qui qdē. n. bñ his delectatōib⁹ ⁊ tristitijs vtiẜ bonus erit: qui aūt male his vtiẜ malus erit. Usus. n. hoꝝ in ꝑtāte nr̄a ē: ꝑ opōnes ꝗ̄ꝑ nos dñi sum⁹: ⁊ ꝗ̄uis ira ⁊ īpetu īpugneẜ: ⁊ lege tñ pp nimiā radicatiōez dlectatōis in nāa aīalitatis ⁊ electiōe magis difficile ē expugnare delectationē ꝗ̄ irā. Dicit. n. Ari. ꝙ delectatio legib⁹ nō vtiẜ: nec vtēti legib⁹ assiliaẜ: ⁊ iō a Dionysio demēs vocaẜ: est. n. ligans ⁊ ceca ⁊ demēs: ligās qdē ex radicatione: ceca vo ex icōsideratiōe: in quo vel qñ vel ꝗ̄tū delecteẜ: demēs aūt ex hꝫ ꝙ nulli⁹ recipit legē vl reglaz vel moderationē. Ira aūt assiliaẜ qdē legib⁹ vtēti malis: aut vtēti legib⁹ qbuslz vt leges ligāt ⁊ trahāt: tñ vt male ꝯ se reuocant electionē: ⁊ ideo nisi voluptas sit cū ire: qñ. s. aliqs irasciẜ ei qḋ suas impedit delitias: ira facile expugnatur: mellita aūt voluptas vt fum⁹ oīb⁹ intimis infundiẜ: vt dicit Eraclitus: ⁊ tanꝗ̄ bitumen ⁊ gluten fortissime oīa iteriora viroꝝ sibi tenet assignata. Qm̄ igiẜ qdē vt⁹ circa delectatiōes ⁊ tristitias est: ⁊ qm̄ ex qbuscūqz opationib⁹ fit virt⁹ ⁊ augeẜ ab eisdez nō silr: sed per ꝯtrā modꝫ corrūpiẜ. Et qm̄ ex illis opationib⁹ fit per gnōnez circa has etiaz iam gñata operaẜ intantū a nobis dictum sit.

¶ Caplꝫ 10^m. Qualr iusta operātes iusti dnr fieri ⁊ nō eē.

Queret aūt vtiqz aliqs qualr dicim⁹: qm̄ oꝫ qdē iusta opantes iustos fieri: ⁊ tēperata opantes fieri tēperatos: hꝫ. n. irrōnabile vi. Si. n. aliq opanẜ iusta ⁊ tēperata iaz videẜ eē iusti ⁊ tēpati. Quēadmodꝫ si aliqui opanẜ grāmatica ⁊ musica grāmatici videnẜ ⁊ musici. In talib⁹. n. opatiōib⁹ opatio formā trahit ab operāte: ⁊ ideo nō forma eē vꝫ in gnōne que nō est in operāte: iusta ḡ ⁊ casta nō sūt nisi operās iust⁹ ⁊ cast⁹ sit. ¶ Adhuc aūt magis hoc vꝫ eē in vtutib⁹ moralib⁹ ꝗ̄ in artib⁹. Uirtutes. n. morales in appetitu sūt. Appetit⁹ aūt imediatioꝛ est opationi ꝗ̄ intell's. In oībus autē sic est ꝙ for⁹ ꝓximi mouētis actū ⁊ opationē ipsius iformat: ⁊ sic iterū vꝫ ꝙ iusta ⁊ casta nō pōt eē opatio: que a iusto ⁊ casto nō ꝓcedit appetitu. ¶ Hec aūt soluētes q̄ram⁹ vtrū vel neqz in artib⁹ ita se hꝫ ꝙ opatio semꝑ sit in for⁹ operantis. Cōtingit. n. grāmaticū aliquez facere a casu ⁊ alio supposito. A casu qdez qñ ꝑter intētionē aliqd grāmaticuz facit vel loqẜ sic ⁊ Auic. aliqñ loqẜ grāmaticū. Intētionē aūt dico eā q̄ aliqs itēdit grāmaticū facere: ꝓpter eniz illaz multi loquūẜ grāmaticū q̄si per imitationē grāmaticoꝝ. Cōtingit etiā facē grāmaticū alio supposito: vt si forte nō ad sciaz grāmatice: sed ad exēplar ex adhibitum recta fiat orthographia: vel alio formante voces in aure alicui⁹ grāmatica loqẜ: in his. n. nō seqẜ qḋ grāmaticū faciēs sit grāmatic⁹. Tūc igẜ grāmatic⁹ ē grāmatic⁹ faciēs si grāmaticū aliqd faciat ⁊ grāmatice: hoc aūt est si ẜz eā qui in ipso est grāmaticā: grāmaticū aliqd faciat: tūc eniz per se facit ⁊ nō ꝑ accñs. Per istātiā est ḡ soluta obiectio: nō. n. seqẜ si iusta faciat ⁊ casta ꝙ iust⁹ ⁊ castus sit nisi iuste faciat ⁊ caste. Hoc aūt est qñ iusta facit ⁊ casta ẜz eā q̄ in ipo est iustitiā ⁊ castitatē. ¶ Forte āt ⁊ hec solutio nō est sufficiēs: neqz casu eniz nec alio supposito: nec oino ꝑ accñs iusta ⁊ casta opaẜ: etiaz qui iustus ⁊ castus nō ē. Diximus. n. ꝙ opaẜ ab itellu practico: qui ꝑmū formās est in oībus moralib⁹: ⁊ opaẜ intēdēs gnōne virtutꝫ: qḋ nō faceret si casu vl̄ alio supposito opareẜ. Opaẜ igiẜ ẜm aliqd qḋ est in ipso qḋ opationes informat: ⁊ silr est in opationib⁹ grāmaticoꝝ ⁊ musicoꝝ qb⁹ dr̄ grāmatica ⁊ musica. ¶ Aliter igiẜ soluēdū est ad hoc dicēdo ꝙ neqz silr est in artib⁹ ⁊ in virtutib⁹. In artib⁹. n. ea que ab ipsis artib⁹ fiunt opatiōes. s. ⁊ opata bñ ⁊ optime hñt in eis ipsis operatis ⁊ opationib⁹ ꝑter hoc ꝙ aliqd taliū sit in operāte. Uiellare. n. ⁊ si bñ hꝫ ⁊ bñ ⁊ armōica resonātia in seipso hꝫ ⁊ nō in artifice: ⁊ si est in artifice aliqd de hoc nō est nisi ẜz scie determiationē. Et silr est in gladio vel in alio opato: non. n. bñ hꝫ gladius ex hoc ꝙ ab optio artifice fact⁹ est: ẜz ex hoc ꝙ est ex ferro optimo tēperato ⁊ figura ensis ad incidēdū optie cōposita: ꝑ qḋ bñ ensis nō perit percūte artifice. Silr Uiellatio bñ suum hꝫ ad

Eraclitus

Aristo.

A

p^a solo.

B

2ª solo.

armoniā chordaꝝ ꝛ ꝑcussione cōueniēte:pp qḋ a multis bona fit vicllatio qui tñ rōnez reddere nesciūt ꝯsonātis armonie:eo ꝙ ex vsu magis q̄ȝ ab arte opanť. Ars.n.cū rōne est pn̄ᵐ factiuū. Usus aūt in moduz nāe facit qḋ facit:ꝛ sic pȝ ꝙ bn̄ in his q̄ fiūt ab arte in ipsis artificiatis est pncipalr̄ ꝛ nō in artificib⁹. Sufficit igiť hic q̄ sūt artificiata fieri in tali for° qualr̄ bn̄cia sunt inata fm artem q̄uis ēt in artifice nō sit bn̄ fm formā eandez:que autez fm virtutes fiunt.s.iuste ꝛ caste nō sunt opata iuste ꝛ tēperate in hoc ꝙ ipsa opa in seipsis q̄lr̄ habeāt fm forᵃᵐ iustitie ꝛ tēperātie:sed ꝯsiderari opȝ ēt ꝙ ille qui opatur sic se hn̄s qualr̄ fm iustitiā ꝛ tēperātiā a qb⁹ vtutib⁹ opa dicūť q̄lia. Opa.n.iustitie ꝛ tēperātie ab habitu sūt tēperatiuo ꝛ appetitiuo: ꝓpter qḋ bn̄ eaꝝ totū ē in operāte:ꝛ in opatiōib⁹ nō est nisi sicut in signo. Et itēdēs opa iustitie ꝛ tēperātie nō intendit ad hoc ꝙ bn̄ ponat in ope sed poti⁹ qḋ bn̄ ponat in seipso:ꝛ ideo opatio bn̄ nō hȝ nomē qḋ est in operāte. In artificiatis aūt nullo mō est sīle nisi totū bn̄ artifex ponit in artificiato ad bn̄ alteri⁹ ꝛ nō sui ipsi⁹:qḋ pȝ in domo cui⁹ bn̄ ē ꝙ sit coopimētū ab ībrib⁹ ꝛ caumatib⁹: ꝛ cōseruatio rei familiaris ꝛ grata hitatio familie. Hoc aūt bn̄ totū est in ope ꝛ nō in operāte. In vtutib⁹ aūt nullo mō sic ē. Opa.n.vtutis totūȝ suū bn̄ ponūt in operāte:ꝛ in se nō hn̄t nisi sicut signa q̄dā ꝛ effect⁹:ꝛ iō q opať iusta ꝛ casta nō est iust⁹ ꝛ castus:nisi bn̄ iustitie ꝛ castitatis ponať in opante. Hoc aūt in trib⁹ est. pᵐ qdez ꝙ sciēs opeť que opať. Deinde si eligēs ꝓpter h̄ opetur. Tertiū aūt ꝛ si firme ꝛ imobilr̄ hēat ꝛ operať. Si enim sciens nō opeť:tunc pn̄ᵐ opatiōis nō erit in ipso cōsciēte singularia in qb⁹ est act⁹:sed vel casu opabiť vl̄ per ignorantiā:ꝛ tale qd nō pōt eē opus virtutis. Si aūt nō ꝛ eligens operareť (cū ois electio volūtatis sit) inuoluntari⁹ operareť ꝛ sic iterum nō esset dn̄s opationis illi⁹:sed vel coacte vel ignorāter faceret qḋ facit. Iterū si nō eligeret facere caste ꝛ iusta ꝓpter ip̄m bn̄ castoꝝ ꝛ iustoꝝ:sed eligeret ea facere ꝓpter lucrū vel laudez populi:per accn̄s opareť ꝛ per occasionē aliā:ꝛ hoc nō est ꝑfectū: etiaȝ bn̄ opatū. Adhuc si nō firme hēt ꝛ imobilr̄ operās in hitu castitatis ꝛ iustitie:tūc tremet po⁹ operās:in vtute sue potestatis nō sufficiēter posita ꝑ hitū:ꝛ iterū iꝑfecta eēt opatio. Adhuc si nō imobilr̄ se hēt operās fm hitūȝ vi passionis moueretť:ꝛ cū difficltate fieret ꝛ eēt op⁹ iterū iꝑfectū. Cū igiť ex his qnqȝ bn̄ accipiat oē op⁹ vtutis ꝛ oia h̄ qnqȝ in operāte sint ꝛ non in ope nisi fm qd: vt an̄ determinauimus:cōstat ꝙ bn̄ in ope vtutis in opante est plus q̄ȝ in ope:si.s.sciēs ꝛ si eligēs:ꝛ eligēs pp h̄:ꝛ si firme sine tremore potētie:ꝛ si imobilis a passione ab ope qḋ opať. Hec.n.qnqȝ laudāť in vtutis ope:ꝛ cū nō laudeť nisi bn̄ ꝯstat ꝙ laudabilitas opatiōis est in operāte ꝛ nō in ope nisi parū. In artiᵇᵘˢ aūt totū est ꝑ ꝯtrariū:sȝ pȝ ex ꝑdictis.

Tria requirunt ad bn̄ opari.

¶ Caplm̄ 11ᵐ. Qꝫ in virtutibus scire ad bene virtutis parum vel nihil ꝓdest.

A

Hec autem qnqȝ que diximᵘ ad alias qdez hic artes nō ꝯnumeranť p̄ter ipsuȝ scire:nō.n.laudam⁹ op⁹ in h̄ ꝙ ab eligente vel ꝓpter hoc ꝙ est ab eo qui firme se hȝ in arte: vel ab eo qui imobilr̄ se hȝ in passione:sed soluȝ cōmēdam⁹ in hoc si a sciēte fcm̄ est nō attēdentes:vtrū libera electiōe fcm̄ sit:ꝛ vtruȝ pp h̄ vel pp aliud factū sit:ꝛ vtrū firme fcm̄ sit:vl̄ vtrū fcm̄ sit vel ab imobili fm passionē vel mobilr̄:q̄ȝ si ēt oi fluxui subiacet op⁹ suū bn̄ hēbit fȝ solū scire qḋ est in arte. Ad virtutes aūt ꝛ virtutū opa scire qdez paruȝ aut nihil ꝓdest ad bn̄ ꝛ optīe virtutū. Alia aūt q̄tuor nō parū sed oē pn̄t:q̄ȝ alia q̄tuor adueniūt operāti ex multotiēs operari iusta ꝛ tēperata. Cū.n.moralis vt⁹ de qua hic loqmur nō laudeť vt sapiēs vel intelligēs vel sciēs:sic̄ dixim⁹ in fine pmi libri.sed poti⁹ vt mitis ꝛ humilis cōstat ꝙ laudabilitatē ꝛ bene qḋ est in ipsa nō ꝯtrahit ab eo qḋ est scire vel sapere vel intelligere:q̄ȝ etiā a nō sapiēte ꝛ nō intelligēte ꝛ nō sciēte aliqn̄ meli⁹ fit:ꝛ sic scire nihil ꝯfert q̄tū ad laudabilitatē opis:sȝ ad h̄ ꝙ op⁹ sit parū ꝯfert tm̄.s.ne ignoratū sit vel inuoluntariū per ignorantiā:ꝛ hoc nō est nisi prima dispositio operis ad bn̄ ꝛ valde iꝑfecta:pp qḋ ꝛ parū scire sufficit ad hoc q̄tū in simplici ꝯscia act⁹ ꝛ circūstantiaꝝ cōsistit qḋ scire nō est scia nisi fm quid: nec moralis sciētia vocari pōt:nec est virt⁹ intellectualis: q̄ȝ nec magnā ꝯsiderationē reqrit opabiliū siue subtilez: sed sufficit qualr̄cūqȝ ꝯsiderare. Alia aūt quatuor adueniunt ex multotiēs operari:q̄ȝ sicut in pmo libro dictum est ex multotiēs ꝯsuari in iustis ꝛ castis: ꝛ amabilia fiūt iusta ꝛ casta ꝛ ex amore eligibilia: ꝛ eligibilia ꝓpter se ipsa:ꝛ ex ipsa frequētia firmiter stans potētia operatiua non tremit ad incōstantes act⁹ vsuales habitū in modū nature retinēs firmiter ab ipsa ꝯfirmata:ex ipsa etiā frequētia longe recessit a passionib⁹:ꝛ sic quieta est ꝛ imobilis a passionib⁹ nō perturbata. Hoc cōmendam⁹ in ope si quid quiete ꝛ firme ꝛ ꝓpter seipsuȝ electiōe sit opatū. Ab his igitur cōtrahit virtus ꝛ opus virtutis bn̄ ꝛ laudabilitatē que oia in operāte sunt ꝛ nō in opere:nisi fȝ qd. Qꝫ aūt qdaȝ aliqn̄ dixerunt ꝙ triplex est scire.s.speculatiuū ꝛ morale:ꝛ id qḋ est scire in particulari volentes dicere ꝙ scire speculatiuū est illḋ qḋ nihil prodest ad virtutem. Scire aūt morale in vl̄i est scire qḋ paruȝ ꝓdest. Scire autez in particulari scire est qḋ multū ꝓdest. Hoc eniȝ scire actuȝ ꝛ circūstantias in qbus est actus dictum vanuȝ est ꝛ nihil ad ꝓpositū faciens. Qꝫ etiaȝ in artibus scire speculatiuū nihil facit:ꝛ scire operatiuū in vl̄i parū facit:vt forte nihil in eo qui habet artez ab vsu ꝛ nō a ratione doctrine. Cuȝ igiť h̄ soluere habeam⁹ exquo cōmēdabilitas sit in opere vtutis ꝛ exquo in opere artis distīctio iducta nihil ꝓdest. Ad solutionē ꝓpter qḋ dicit Eustratius ꝙ iudiciū cōmendabilitatis in virtute ab operante est. Judiciū aūt cōmendabilitatis in opere artis in ipso opere est ꝛ nō in operāte. Res qdez igiť iuste ꝛ temperate dicuntur qn̄ sunt tales in modo operandi qualis vtiqȝ iustus ꝛ temperat⁹ operabiť. Justus aūt ꝛ tēperat⁹ est nō qui hec operať tm̄:sed etiaȝ qui sic operať vt iusti ꝛ temperati operanť. Illi eniȝ eligētes ꝛ ꝓpter hoc eligētes ꝛ firme ꝛ imobilr̄ iusta ꝛ casta operanť:exquo igitur totum bonū in operāte est:bene diciť qn̄ ex iusta opari iustus fit:ꝛ ex tēperata opari temperat⁹. Ex non operari aūt hec nullus vtiqȝ fit bonus:nec etiā curabit cura sufficienti cū nec eligat nec opereť:quoꝝ vtrūqȝ posset facere si curaret:sed multi hec qdem non operanť facientes aliqd simile:ac si bene vtutis sit in solo scire. Et ideo ad rationē cōfugiētes existimant pħari de morib⁹:ꝛ sic fore studiosi neglecta electiōe ꝛ operatiōe aliqd simile faciētes laborātib⁹ in egritudine aliqua qui medicos audiūt: quidez studiose nō eligētes nec sumētes medicinaȝ ac si ꝑfectio sanitatis eoꝝ sit in solo scire. Faciunt autez nihil eoꝝ que precepta sunt a medicis: quēadmoduȝ igiť tales egroti nunq̄ȝ bene habebūt corpus:ita curati per solum pħari de medicinalib⁹:ita nec isti bene habebūt fȝ aīaȝ tantū pħantes de moribus. ¶ Est aūt hic dubitatio de bn̄ qḋ est in virtute:si eniȝ bene est eligēter ꝛ firmiter cōtingere mediū:cōtingere aūt mediū nō ꝯtigit nisi vno mō:ꝛ qḋ vno mō est non capit intentionē ꝛ remissionem videť ꝙ bene virtutis nō habeat melius ꝛ optime:hoc autez ex ipso noie virtutis videť. Uirtus.n.vt dicit Ari.

Scire triplex

Eustratius

B *Dubitatio*

extremū est in bono: ꝛ qḋ extremū est aliqḋ vltra se hēre nō pōt: qꝛ aliter extremū esset extremi ꝛ ireť in infinitū. ¶ Sed ad h̄ dōm est ꝙ in veritate per diffinitiue ꝯtingendi mediū in morib⁹ sufficit iuxta h̄ mediū eē: vt dicit Ari. ꝛ qui iuxta mediū est, ꝑficere pōt in melius ꝛ optī. Si aūt in ipso est: adhuc dupl'r ꝯsiderať mediū. s. aut ƒꝫ ꝓportionē nāe simplicis: aut ƒm ꝓportionē nāe cū virtute. Et pmo qdēꝫ mō mediū vno mō in eodēꝫ operāte: sꝫ in diuersis fit diuersimode. Scḋo aūt mō mediuꝫ nō stat: qꝛ vtraqꝫ est in po⁹ per sui radicationē ꝛ vsuꝫ semꝑ magis ferre ꝛ magis ferre rōnēꝫ. Maior. n. ꝯfert facultatem: ꝑꝑ qḋ diximus ꝙ operantes iusta ꝛ casta q̄to plus operanť tanto potētiores sunt ad operāduꝫ: ꝛ sic vā sūt ꝓuerbia q̄ diť Seneca: ꝙ ibi desinis eē bon⁹ vbi desinis vel eē vel fieri melior: ꝛ ille deficiēdi icidit ꝑiculum qui ꝑficiēdi deposuit appetitū: iste tn̄ ꝓgressus nō est in infinitū. Ois. n. vniuscuiusqꝫ nāe virt⁹ tn̄ hꝫ in quo consistit tanq̄ in suo facultatis sūmo ꝛ extremo: ꝛ ꝑꝑ h̄ in aribabitis dcm̄ est ꝙ nō summū simpl'r bonū queriť: sꝫ sūmū in bono hūano. Nec valet qḋ dicūt qdā ꝙ mediū contingere est multis modis. s. ƒm vnā vel aliā circūstantiā vel plures vel pauciores: qꝛ nisi ƒm oēs tāgat in medio non est: sꝫ iuxta mediū. Nō. n. mediū accipiť ƒm numerū vel moduꝫ circūstātiaꝝ: sꝫ quo ad nos: ꝛ illud in vno ꝛ eodē est vnū ꝛ nūc. Nec valet solo quā qdaꝫ ponūt. s. ꝙ est cōsiderare vtutē dupl'r exēplariter ad illud. vꝫ. qḋ simpl'r est summū bonū: ꝛ cā oīs boni ꝛ ƒm seipꝫ: ꝛ dicūt ꝙ exēplaryꝫ ꝑfect⁹ vtutis est ad infinitū: qꝛ quātūcūqꝫ aliqs ꝑficiat nō adequabit summū bonū: eo ꝙ hoc ab ipso distat in infi^m. Si aūt virt⁹ in seipsa ꝯsiderať: dicūt ꝙ ꝑfectus eı⁹ hꝫ statū. Hoc. n. dcm̄ stoicoꝝ est qui vtutes dona deoꝝ eē asserūt: ꝛ exēpla eē ad exēplaria diuina effecta: ꝛ hoc nō est verū ƒm sapiaꝫ peripatheticoꝝ. Ad hoc aūt ꝙ scōꝫ nō ꝯueniat ad eq̄litatē pmi, nō est sufficiēs cā distantie in īfinitū: sed poti⁹ dicūt stoici ipfectio scḋi qḋ ex hoc ipso ꝙ scōꝫ est ipotens est equare pmū, etiā si non in infinitū distet ab eo qḋ scōm a pmo est per distantiā nāe sicut imago illius vel resonantia.

¶ Tractatus 2⁹ de principijs formalib⁹ per que colligiť virtutum diffinitio.

¶ Capl'm pm. De genere virtutis.

A

Post hoc aūt qd est virt⁹ scrutādū: qꝛ igiť que in aīa fiūt tria sunt, passiones, potentie, hitus, hoꝝ aliqḋ vtiqꝫ erit virt⁹. Dicim⁹ aūt passiōes qdē cōcupiscētiā, iram, timorē, audaciā, inuidiaꝫ gaudiū, primaldiū quā dicim⁹ tristitiaꝫ pigritiā inducēteꝫ amicitiā, odium, desideriū, zelum, quē dicim⁹ esse amorē cū indignatiōe, misericordiā: ꝛ vl'r oīa dicim⁹ passiōes que in aīa fūt ad que seqť delectatio vel tristitia in cōstrictiōe cordis vel dilatatiōe: hec. n. ipsis motib⁹ cordis se ostēdūt aīaꝫ alterare: ꝛ passiones sibi īferre. Potētias aūt dicim⁹ ƒꝫ quas ꝑ nāꝫ passibiles dicimur eoꝝ q̄ īferūt passiones ꝛ passionum illataꝝ: puta ƒm q̄s potentes sum⁹ irasci ꝛ tristari ꝛ misereri: ꝛ sic de alijs que numerata sunt. Habit⁹ aūt dicimus ƒm quos in ipsis potētijs exītes bn̄ vel male nos hēm⁹ ad passiones vel passionū mot⁹ siue alteratiōes: puta ad irasci male nos hēm⁹ ƒm habitū vitij. Si āt medie hēmus nos ad irasci ꝛ q̄tū ꝛ cui ꝛ qn̄ opꝫ: bn̄ hēm⁹ nos ƒm hitū vtutis. Sil'r aūt est ꝛ ad oīa alia q̄ in gn̄e passionūꝫ enumerata sūt. Oīa. n. q̄ in aīa sunt, ad ista tria deducunť. Aīa. n. per diffōneꝫ ꝓpriū pn̄^m ꝛ cā est vite. Uita āt est in opatiōib⁹ vite: que igiť in aīa sunt vt aīa est: opꝫ ꝙ pn̄^a vite sint ƒm aliquē moduꝫ. Ista aūt nō pnt̄ esse nisi tria. s. aut. n. sunt ipfecta ad vite opa inclinationē tn̄ hn̄tia ad ea: ꝛ sic sūt po⁹ aīe ipsi nāles ꝛ pme passibilitates: aut sunt ꝑfectionē accipiētia. Si aūt accipiunt ꝑfectionē nō pnt̄ accipe nisi ab efficiēte vel for⁹. Efficiēs aut ꝛ mouēs passio est vel passibilis q̄litas inferēs vel illata. Inferēs eniꝫ mouēs p^m: ꝛ illata mouēs ꝓx^m. Potētia. n. ipfecta nūq̄ moueť ꝛ opať nisi per actū mouētis. Et hoc est qḋ dicit Ari. ꝙ in talib⁹ act⁹ pm̄ sūt potētijs ƒm rōnē diffinitiuā: ꝛ act⁹ actiuoꝝ: ꝛ sic sunt in patiētibus ꝛ dispositis. Si vō ꝑfecta sit po⁹ ꝑ for^{as}, for⁹ illa erit hit⁹: nec pla pnt̄ eē in aīa ƒm ꝙ ipsa est pn̄^m ꝛ cā opationū vite. Hāc eniꝫ diffōneꝫ Ari. dicit diffinitio aīe que dicit qd, ꝛ ꝓpter qd, que est diffō sicut demr̄atio ꝛ nō sicut ꝯclo: ꝛ que nō differat a demr̄one nisi pōne tn̄. Et si queriť vn̄ venit diuersitas potētiaꝝ, ad ꝓpo^m nō ꝑtinet: ꝛ q̄tū sufficit huic doctrine in ꝑhitis de p libro determiatū ē.

B

Passiōes nō sunt vtutes.

¶ Passiones qdē igiť nō sunt vtutes neqꝫ malitie: cui⁹ rō pma est: qm̄ ƒm passiōes neqꝫ praui dicimur nec studiosi. Ois. n. hō ꝛ prau⁹ ꝛ studiosus aliq̄l'r viuit in passionib⁹. Scōm vtutes āt ꝛ malitias ꝛ praui dicimur ꝛ studiosi. Uirt⁹ igiť ꝛ malitia in passione non est sicť in gn̄e.

2ª rō

¶ Scḋa rō est: qꝛ ƒꝫ passiōes qdē neqꝫ laudamur neqꝫ vituperamur. Nō. n. laudať qui timet quocūqꝫ timore: neqꝫ laudať quicūqꝫ irasciť quacūqꝫ ira: neqꝫ vitupať qui simpl'r q̄cūqꝫ ira irasciť vl' timet quocūqꝫ timore: qꝛ sic oīs hō ꝛ laudareť ꝛ vitupareť. Scōꝫ vtutes āt ꝛ malitias laudamur ꝛ vitupamur. Uirt⁹ igiť ꝛ malitia in passiōe nō ē sicť in gn̄e.

3ª rō

¶ Adhuc aūt 3ª rō est ꝙ irascimur ꝛ timem⁹ nō sponte siue ex ꝓpa electiōe. Cū. n. ira sit repulsio ꝯrij: ꝛ h̄ vl'e sit oī rei nō est in electiōe nr̄a. Sil'r nāle est fugere ꝯriuꝫ qḋ est timor: pati ḡ vl'r nō est in electiōe nr̄a. Uirtutes aūt ꝛ malitie vl'r electiōes quedā sunt vel nō sine electione: qꝛ ēt prudētia que cognitio opabiliū ē, nō sine electiōe ē. In eligēdo. n. magis seqť spōtaneū arbitriū q̄ eligibiliū rōnes. Seqť igiť iterū vtutes ꝛ malitias in gn̄e passiōis nō eē.

4ª rō

¶ Adhuc 4ª rō est: qꝛ ƒm passiones qdēꝫ moueri ꝛ alterari dicimur. Scōm vtutes aūt ꝛ malitias nō dicimur moueri ꝛ alterari: sꝫ aliq̄l'r disponi ad alterationē ꝛ motū quē īferūt passiones. Propter has igiť rōnes vt⁹ in gn̄e passionis eē nō pōt: ꝓpter eandē āt vtutes nō sūt in gn̄e po⁹: qꝛ ꝑꝑ posse pati simpl'r quacūqꝫ possibilitate: neqꝫ boni dicimur: neqꝫ mali: neqꝫ laudamur: neqꝫ vituperamur. Scōꝫ aūt vtutes ꝛ malitias ꝛ boni sum⁹ ꝛ mali ꝛ laudamur ꝛ vitupamur: ꝛ ad h̄ potētes sum⁹ ex nā: boni vel mali nō efficimur ex nā. Diximꝰ aūt de h̄ pius in in hui⁹ scḋi libri pn̄⁹. Si igiť neqꝫ passiones sunt vtutes: neqꝫ potētie ex sufficiēti enumeratiōe ptiū diuisionis inducte: relinqť ꝙ vtutes sint hit⁹: ꝙ qdē gn̄e virt⁹ est: dcm̄ est: qꝛ est hitus. Si. n. eēt in gn̄e po⁹ vel passiōis quecūqꝫ po⁹ vel passioni gn̄al'r ꝯueniūt: cōuenirent ēt vtuti: eo ꝙ genus ƒm oīa ꝯuenientia sibi per se est in qualꝫ spēꝝ: cū igiť vtutis hn̄ totū sit in aīa operātis: opꝫ ꝙ virt⁹ sit eoꝝ que sunt in aīa: ꝛ sic relinqť ꝙ vt habit⁹ sit in aīa.

¶ Capl'm 2^m. Qꝫ virtus est habitus bonus.

A

Oportet aūt nō solum dīe sic simpl'r ꝛ sine additione quomodo vt⁹ est hit⁹. Sꝫ oꝫ ēt dicē q̄lis qdē sit hit⁹ ꝑ dr̄ias distictiuas. Dcm̄ est igiť gn̄al'r ƒm Socratē: qm̄ oīs virt⁹ cuiuscūqꝫ vtiqꝫ fuerit virt⁹: ꝛ id cuius est virt⁹, bene hn̄s ꝑficit: ꝛ op⁹ eı⁹ bonuꝫ reddit: qḋ pꝫ per iductionē tā in ꝑtib⁹ organicis aīalium q̄ in ipsis aīalib⁹ ꝑfectis: puta oculi virt⁹ ꝛ oculū studiosuꝫ, hoc est bonū facit: ꝛ opus eius bonū reddit. Oculi. n. virtute bn̄ videmus. Sil'r ꝛ equi virt⁹ ꝛ equum studiosum, hoc est bonū facit ad curréduꝫ si currilis est: ꝛ ferēdū assessorē

suauiter si palefridus est: ⁊ ad expectandum bellatores si dextrari⁹ est: si vtiqʒ hoc in oib⁹ ita se hʒ: seqꝛ ꝙ ⁊ hois virt⁹ erit vtiqʒ hit⁹: ex quo bon⁹ hō fit ⁊ a quo suū op⁹ bonuʒ reddit. A pn°.n. dixim⁹ ꝙ ex vltio ⁊ extremo sui vnūqdqʒ pficiꝛ ẜm suū maximū ⁊ optimū posse: ⁊ nisi illud adipiscaꝛ nō pōt agere ẜm seipʒ pfecta actiōe: sic apparet in oculo in quo ꝑ humores cōplexionanꝛ ⁊ cōplexionati adunanꝛ ⁊ per digōnes terminanꝛ ⁊ myringe cōponunꝛ ad cōplōnē debitā ⁊ figurā ⁊ subē puritatem: ⁊ vis visiua hec oia ꝯtinēs ⁊ pficiēs per spiritū visiuū influiꝛ: quo habito oculus tn̄ ꝑmo pōt agere ẜm seipm ⁊ ꝓpriā opatiōnē: ⁊ tūc ꝑmo dicēꝛ bon⁹ ⁊ bene hn̄s oculus. Silr est in equo ⁊ in oib⁹ ꝙ id qd̄ addit ei vltimā pfectionēʒ ad opus ⁊ ad esse cōfert ei bonū ⁊ bene. Similr igiꝛ erit in hoie ẜm aiaʒ ⁊ ẜm oēs potētias eius ꝙ id qd̄ vltimo addiꝛ ad pfectū facit euʒ bonū ⁊ bn̄ hre in ope. Hec aūt sufficiēter ꝓbata sunt in ꝑ libro: ⁊ facit qdeʒ ẜm qd̄ est extremū bn̄. potētie aūt hēc in ope ẜm qd̄ est pn̄m operū. Uirt⁹ enim de se pn̄m dicit formalr opatiuū. Per h igiꝛ ꝙ vltimū in esse ad qd̄ omnia alia ordinanꝛ facit bonū ⁊ est bonū. Per hoc aūt qd̄ est pn̄m agēdi ẜm seipsuʒ bn̄ facit in ope. Ex quo pʒ qd̄ añdixim⁹ ꝙ fere totū bn̄ operationū in operāte est. Est igiꝛ virt⁹ bonus habit⁹ bonū faciens hn̄teʒ ⁊ op⁹ eius bonū reddens.

B
Obiectio

¶ Et si obyciaꝛ qd̄ Auic. dicit ꝙ virt⁹ nō determinaꝛ nisi ad opus sicut ⁊ nā: ⁊ ideo qui diffinit eā ẜm esse absolutū peccat: pp qd̄ nos etiā in pcedentib⁹ ostendim⁹ ꝙ virtus est aliquoꝝ: ⁊ ẜm h hic nō videmur debere dicere: ꝙ virt⁹ est que bonū facit hn̄teʒ eā: sed simplr ꝙ virt⁹ est bonoꝝ operationū. Sicut ⁊ nāʒ diffiniētes: dicim⁹ ꝙ nā est pn̄m mot⁹ in quo est per se ⁊ nō ẜm accn̄s: eo ꝙ nā virt⁹ ⁊ pn̄m est ⁊ nō res absoluta.

R°.

¶ Ad hoc dixim⁹ ꝙ nā ⁊ virtus duo in se hn̄t de necessitate. s. ꝙ vtrūqʒ eoꝝ forma est ⁊ vtrūqʒ eoꝝ virtus quedaʒ est ⁊ pn̄m agēdi: ⁊ inquātuʒ forma est ad subm hʒ opationē ⁊ sine subto esse nō hʒ. Et h notat Ari. qn̄ dicit ꝙ nā est pn̄m mot⁹ ⁊ quietis in quo est. De autēʒ pn̄m agendi est hoc hʒ inquātuʒ nā ⁊ virtus est. Ex qn̄e g hʒ cōparatiōnē ad subm: ex dn̄a vo ꝯhente qd̄ est agēdi pn̄m. Et ideo volentes dicere qcqd est in virtute in eo qd̄ virt⁹ ⁊ forma est: dicim⁹ ꝙ vt est for⁹ bonū facit hn̄teʒ: ⁊ vt est virt⁹ bonū reddit op⁹. Qd̄ aūt dicit Auic. ꝙ peccat qui virtutē diffinit vt absolutū: ideo dicit ꝙ diffō datur spēi. Spēs aūt a dn̄a ꝯhente cōstituiꝛ: per hāc dn̄aʒ virtutē dixim⁹ esse pn̄m opationū. Redeuntes g ad ꝓpositū dicimus ꝙ hois virtus vt hō est: ⁊ ẜm se ⁊ oēs ptes eius bonū facit hoiem: ⁊ opus hois vt homo est bonū reddit. Qualr aūt hoc erit ꝙ virt⁹ sit talis habit⁹ iaʒ qdeʒ diximus in grosso. Adhuc aūt ⁊ hoc erit manifestuʒ subtili ⁊ ꝓpria manifestatiōe si speculati fuerim⁹ qualis quedaʒ est natura ipsius: ex qua habet ꝙ ⁊ bonus est habitus ⁊ ꝙ extremum est in posse.

2° physico.
t.cō.3.

¶ Caplm 3m. De virtus est medium.

AD intelligēdum ergo qualiter virt⁹ bon⁹ est habit⁹: oʒ nos inuestigare cāʒ bonitatis ipsi⁹. Dicim⁹ g ꝙ in oi vtiqʒ ꝯtiuo ⁊ diuisibili qd̄ ẜm sui nāʒ diuisuʒ est: ⁊ h nō est nisi discretuʒ est accipe hoc qdeʒ plus: hoc vo eq̄le: hoc aūt minus: ⁊ hoc est accipe vel ẜm ipsaʒ reʒ absolute vel ad nos cōparatā ẜm ꝓportiōnē.

A
Medium est duplex.

¶ Inter hec aūt tria eq̄le mediū qdeʒ est supabūdantie ⁊ defect⁹. Dico vtiqʒ rei qdā mediuʒ esse qd̄ excedens ⁊ excessuʒ equalr distat ab vtroqʒ extremoꝝ: ⁊ hoc mediuʒ vnū ⁊ idem oibus ⁊ apud oēs. Ad nos aūt mediū ꝙ ẜm vtrāqʒ ꝓportiōnē ⁊ ordinē ad bonū ẜm nos neqʒ abūdat neqʒ deficit. Hoc aūt mediū nō vnū oibus nec apud oēs: puta exēplum in medio ẜm rōneʒ est: sicut si decē dicam⁹ multa esse que determinate ⁊ nō infinite sunt multitudinis: duo aūt dicam⁹ pauca que iterū determinatā hn̄t paucitatē: tūc arithmetice loquendo: sex media accipiūt esse ẜm reʒ quecūqʒ naturā mediy arithmetici cognoscūt. Sex.n. eq̄lr excedunt duo ⁊ excedunꝛ a decē. In quatuor eniʒ excedunt ⁊ in q̄tuor excedunꝛ. Hoc igiꝛ mediuʒ ẜm arithmeticā ꝓportiōnē. Cuius eniʒ etiā mediuʒ sit ẜm geometricā ꝓportionem: tn̄ qꝛ hoc non vere in quātitate mediū est: sed tn̄ in silitudine ꝓportionū ⁊ in quātitate sit dissimile nō oino hʒ mediy rōneʒ pfectā: ⁊ ideo de illa exēplum ponere voluimus. Opʒ.n. ꝙ oē me m qd̄ ẜm aliqd mediuʒ est ab eo ꝙ simplr mediū est: accipiat mediy rōnē. Sicut eē ẜm qd dñꝛ ab eo qd̄ est simplr: sicut iperfectuʒ a pfecto: ⁊ id qd̄ est ad alterū ab eo qd̄ est ẜʒ seipsuʒ. Hoc igiꝛ est mediū ẜm reʒ. Qd̄ aūt ad nos est mediū qd̄ est mediuʒ alicui: ⁊ ẜm aliqd nō oio ita sumēduʒ est sed poti⁹ ẜʒ ꝓportiōnē quādā ad illō. Nō.n. si alicui cuicūqʒ hn̄rato decē minas cōmedere est multū: eideʒ aūt duas comedere ē paucuʒ: ꝓpter hoc Magister pfecte sciēs qd vnicuiqʒ sufficiat in comedēdo ꝑcipiat sex minas dare. Cuius.n. decē multum sit: ⁊ duo paruʒ forte Socrati: nō propter h sex comedet: qꝛ forte tria sufficiūt vl quatuor vl qnqʒ: vl forte septē exigit vel octo vel nouē ẜm ꝓportiōnē potētie sue in comedendo ad hoc ꝙ corpus nutriat ⁊ vires retineat ⁊ opus pficiat. Un̄ etiā sex forsitan est multū vl paucū. Miloni qdeʒ paucū est sex comedere ꝓpter magnitudinem corpis: qꝛ pluri indiget nutrimēto: vt vires retineat ⁊ opus gigantis pficiat. Dñatori aūt gymnasioꝝ sex comedere est multū gymnasiuʒ.n. lucta est in qua cōprimi opʒ luctantē ⁊ insilire ⁊ recedere posse ⁊ apprehendere: quoꝝ nulluʒ facere pōt nimio cibo ꝑgrauatus: sed exigit cibū ex quo simul hēat ⁊ corpis nutrimētū ⁊ mēbroꝝ habilitatē ⁊ agilitatē. Silr āt in cursu ⁊ in palestra. Cursor eniʒ tantū querit ei q̄tū sufficit ad nām ⁊ cursuʒ pagendum: ⁊ silr qui exercitaꝛ in palestra militie datus exercitus.

B
Gymnasium

Palestra aūt vt dicit Uitruuius: edificiū fuit triangulum columnis suis ordinib⁹ colūnaꝝ distinctū: in quo in vna pte stabāt ꝓbatores tyronū. In altera vo pte tyrones lancearū ⁊ gladioꝝ sustinuerūt ⁊ intulerunt ictus. Qui ergo in talib⁹ sunt exercitijs: ⁊ qui nō sunt ad vnaʒ q̄titatē cibi in ptāte comedendi ⁊ ad vnā q̄litatē sibi reduci nō possunt: ita vtiqʒ in oibus: ois hō bonum sciens supabundantiā ⁊ defectū fugit tanq̄ sibi nō ꝓportionata. Medium aūt tanq̄ ꝓportionatū querit ⁊ desiderat. Medium aūt hoc nō est qd̄ est rei medium: sʒ quod ad nos est mediuʒ.

Palestra qd

Milo qs fuerit ⁊ opa ei⁹.

Milo eniʒ de quo fecimus mentionem sicut dicūt veteres crotoniates athleta fuit qui tanta fortitudie alios excellebat ꝙ taurū in humeris portās sine interpositiōe quietis stadium pertrāsiuit: ⁊ cū esset pytagoricus phūs ad quē alij cōphi cōuenissent partem domus que ruinam minabaꝛ cuʒ iam inclinata esset ad cadendum, ipse subintrans excepit ⁊ suffulsit: ⁊ sic eos qui intus erant educens saluauit. Dicunt etiā ꝙ trunco quodam iacente in sylua: magno quideʒ ⁊ nodoso: quē multi findere temptauerūt, fixorijs infixis ⁊ impulsis: tandem post multuʒ laborē nec ipsa fixoria que infixerāt extrahere poterant. Miloneʒ tandem accessisse ⁊ fissurā tractu manuum ⁊ impulsu pedum ampliasse ꝙ fixoria ceciderunt: sʒ truncuʒ perfecte findere nō poterat. Dicūt etiā ꝙ iste in sex olimpiadib⁹ cōtinue sine interpositiōe decertans vicit: in septima aūt olimpiade quam accepit quēdaʒ suū conciueʒ crotoniatem. s. nomine masichenū etate iuuenem non vicit nō ex defectu: sed quia ille stare

ꝓpe voluit. Dic idē Milo chordā vel corrigiā frōti circūligauit velut coronā ⁊ retinēs itra se spm̄ ipulsus spūs īplens venas sanguine chordā fregit:ac si eēt de papyro. Dicit̄ etiā ꝙ eo dimittēte brachia vsqʒ ad cubitū ad latera corpis ⁊ iferiores ꝑtes brachioꝝ a cubitu extēdēte anteri⁹ in directū digitis oīb⁹ cōpositis in volaʒ man⁹ ad pugnam solo pollice erecto sursuʒ ita ꝙ pollex alios digitos nō cōpressit:nullus vnq̄ inuent⁹ fuit qui per viʒ minimū digitū dirigeret in manu clausa. Tandē a quibusdā inimicis suis inualidis laqueo in abscōdito posito capt⁹ cecidit:⁊ a cōcurrentib⁹ inimicis interfect⁹. Cena fact⁹ bestijs ⁊ auib⁹:vt veruʒ sit ꝙ gigas nō saluabit̄ in multitudine virtutis sue. ¶ Duplex ḡ medium est: vnū simplr̄ ⁊ vnū quo ad nos. Et id qd̄ quo ad nos est ī spectiōe medij qd̄ ē simplr̄:⁊ ex īspectiōe illa ꝯiecturatiuū est medij ipsi⁹ ꝑ rōnē. Diximus.n.in anbabitis ꝙ rōnale est duplr̄:

Rationale

rōnale simplr̄ ⁊ rōnale ꝑticipatiue. Rōnale simplr̄ ꝑfectū est. Rōnale aūt s̄m qd̄ iꝑfectū est:⁊ de se ꝯiecturare nō pōt:⁊ ideo indiget exteriori ad cui⁹ ꝓportionē cōmensuret̄ vt medij nomē accipiat. Coniecturās aūt s̄m ꝓportionē ad illud est rō que simplr̄ rō est:⁊ cū s̄m reʒ adequare nō possit mediuʒ medio adequabit s̄m ꝓportionē in rōne medij ⁊ nō in re. Proportio āt illa est excedēs ⁊ excedi:sic pʒ ī anbitis.

B

Dubitatio

¶ Est āt dubitatio vtrū v̄t⁹ sit me^m: cū sic dcm̄ est:sit circa delectatiōes ⁊ tristitias. ⁊ delectatio sicut dicit Ari. in 9° eth. sit indiuisibilis ⁊ nō in tp̄e:sic nec videre ē in tp̄e:⁊ qd̄ diuisibile est nō hʒ plus nec min⁹ nec mediū:vr̄ ꝙ virt⁹ nō sit mediū in delectatiōib⁹ ⁊ tristitijs.

Cap.12.

¶ P. Si mediū est quo ad nos:opʒ ꝙ p̄⁹ mēsura medij in nobis sit ad qd̄ mēsuret̄ mediū in delectatiōe ⁊ tristitia. Queraf ergo qd̄ illō sit. Jaʒ.n.habitū est ꝙ mediū simplr̄ ⁊ me^m rei est illud qd̄ est p̄⁹ mēsura oīuʒ medioꝝ. Si ḡ hʒ ēt intrinsec⁹ mēsurās:tūc oportēt ꝙ vnū ⁊ ideʒ duo hic mēsurātia:qd̄ oīno incōueniēs est s̄m nām. Si forte diceret̄ ꝙ delectatio nō est indiuisibilis:sʒ ꝯtingit delectari plus ⁊ min⁹ ⁊ q̄tū opʒ. Ex ipsa delectatiōis diuersitate accipiem⁹ ꝓbationē Ari. ⁊ ꝓbabim⁹ indiuisibileʒ eē per demr̄onē sic ⁊ rōneʒ. Nō.n.delectatio est vt dicit Dionysius nisi in oīno ꝯueniēti:oīno aūt ꝯueniēs nō est nisi qd̄ cōnāle est ⁊ ꝓpriū s̄m ꝓpriā oꝑationē nō īpeditā. Hoc āt in motu eē nō pōt:ille.n.mot⁹ alterat⁹ eēt nihil āt alterat̄ nisi diuisibile:qd̄ aūt diuisibile cōnāle ꝓpriū nō est. Si igit̄ ꝯnāle ⁊ ꝓpriū est ⁊ nō ē in alteratiōe sʒ est in alteratū eē ad ꝑfectā silitudinē ⁊ ꝓprietatē:sic ⁊ in naturis gn̄o finis est alteratiōis in quo alteratio est in alteratū eē:qd̄ aūt est in eo qd̄ mutat̄ s̄m qd̄ est īmotū eē diuisibile est. Delectatio igit̄ indiuisibilis est sic dictū est plus ⁊ min⁹ ⁊ me^m nō hʒ.

Dionysius

R°

¶ Ad hec ⁊ silia satis ꝯuenienter rn̄det Eustrati⁹:⁊ dcm̄ suū redit ad h̄ ꝙ nihil ꝓhibʒ aliqd̄ īdiuisibile eē simplr̄ ⁊ diuisibile eē q̄dā mō ⁊ ꝑ accn̄s.s. per aliud qd̄ aliqd̄ est ipsi⁹:sic ⁊ ipsa gn̄ō que inq̄tū acceptio for^e subalis ē simplex est:q̄ sic finis mot⁹ ē. Inq̄tū aūt per exitū de po^a ad actū in toto motu alteratiōis diffusa est in infinita diuisibilis est. Adhuc aūt inq̄tū ipsa generatio cōpletio ꝑtiū est gn̄ati in infinita ꝑtibilis ē. Adhuc aūt inq̄tū tp̄e mēsurat̄ ꝑ motū ⁊ magnitudinē motā diffusa diuisibilis est valde. Per oēm eūdeʒ modū cōsiderat̄ delectatio ⁊ tristitia:hec.n. ꝑut est in fieri ꝑ totū motuʒ alteratiuū passionis diffusa est: silr̄ in delectante per ꝑtes potētiales per totū ꝑticipat̄ vel simplr̄ vel ꝑ redundantiā ⁊ rōne vtriusqʒ tp̄e hʒ se mensurās. Et rōne actus multos hʒ modos. Silr̄ rōne mãe circa quam est delectatio:multas hʒ ꝓprietates. Et q̄ in locis sūt delectabilia: sicut ⁊ delectās ex parte:vbi multas habet diuersitates in q̄b⁹ omnib⁹ est plus ⁊ min⁹ equale:rōne quaꝝ delectatio hʒ diuisionē. ¶ Et ꝙ querit̄ qd̄ sit mediū mensurās. Dōm ꝙ p̄^m mēsurās 2° accipit̄. Est.n.p̄^m simplr̄ ⁊ p̄^m in hoc gn̄e vel illo: ⁊ opʒ necc̄io dici ꝙ p̄^m simplr̄ est ad qd̄ po^a rō sumit̄ mēsurādi:⁊ h̄ est mediū rei. Primū aūt in gn̄e p̄^m est ꝙ in hoc gn̄e mēsurat:⁊ hoc in hoīe sʒ ordinē ad hūanū actū ⁊ ad humanū bo^m est:⁊ p̄^a po^a ad v̄tutem s̄m rōnem q̄ est simplr̄ vel s̄m ꝑticipationē: ad illius.n. politatē oīa alia mēsurant̄. Cuius ḡ nō sit poēe ꝙ due vl̄ plures sint mēsure vni⁹ ⁊ eiusdē eque ꝑmetri nihil ꝓhibet duas eē mēsuras. vnā ꝑmā ⁊ alterā in gn̄e ⁊ ꝓximā. De oꝑatiōe aūt ideʒ vidēduʒ est ꝑꝑ duas cās:quaꝝ vna est ꝙ oꝑatio circa passiones in for^e est q̄litatis passionis: ⁊ ideo diuidit̄ diuisione passionis. Scd̄a āt est ꝙ oꝑatio in motu vel non sine motu est:tēpus aūt motui adiacet: ⁊ idō oꝑatio in diuisione mot⁹ ⁊ diuisione tp̄is diuidit̄.

Medium mensurās.

¶ Capl̄m 4^m. Qr̄ virtus nō tm̄ est medietas:sed etiaʒ cōiectura medij.

A

Omnis aūt sciētia artis respiciēdo ad mediū opus suū bn̄ ꝑficit in mediū q̄tū pōt ducēs oꝑa artificiata:cui⁹ signū est ꝙ vulgariter ꝯsueuerunt dicere q̄n bn̄ se hn̄t opera artificiata:q̄m neqʒ auferre neqʒ apponere est aliqd̄. Hoc aūt dicūt q̄si supabūdantia qdeʒ ⁊ defect⁹ ipm̄ bn̄ corrūpant in artificiatis:⁊ hec supmedietas ipsʒ bn̄ saluet. Si aūt boni artifices sunt ad mediū respiciētes:qd̄ vt diximus nec plus nec min⁹ habet cuncta oꝑant̄:qd̄ tn̄ min⁹ vr̄. Cuius ex hoc artes certitudinē ꝯbāt. Uirt⁹ vsqʒ oī arte certior est ⁊ melior:quēadmoduʒ nā certior ⁊ melior est arte. Sequit̄ necc̄io ꝙ v̄t⁹ medij cōiectatrix est. Hec aūt dico de morali v̄tute ⁊ nō de intellēuali. Moralis virt⁹ circa oꝑationes ⁊ passiones aūt ⁊ oꝑatiōes hn̄t plus ⁊ min⁹ ⁊ eq̄le sicut iam dcm̄ est: puta timere ⁊ audere ⁊ cōcupiscere ⁊ auerti ꝑ indignationē ⁊ irasci ⁊ misereri:⁊ vl̄r loquēdo delectari ⁊ tristari s̄m oīa in q̄b⁹ est delectatio ⁊ tristitia : plus aūt ⁊ min⁹ vtraqʒ nō bn̄ sunt. Mediuʒ aūt qd̄ est q̄n oʒ ⁊ in q̄bus ⁊ ad quos:⁊ cui⁹ gr̄a ⁊ vt opʒ ⁊ vt optimū est:⁊ h̄ est in v̄tute. Et silr̄ aūt circa oꝑationes est ⁊ supabūdātia ⁊ defect⁹ ⁊ mediuʒ. Operatiōes.n.aīe sunt mot⁹:quoꝝ nos dn̄i sumus ad ꝑficiēduʒ vel īpediendum vel tenēduʒ in delectatione vel tristitiā. Uirtus aūt moralis circa passiones vl̄ tristitias est in q̄b⁹ qdeʒ supabūdātia viciosa est ⁊ defectus vitupat̄. Mediuʒ aūt laudat̄ ⁊ dirigit̄. Uirt⁹ autē vtrūqʒ hʒ.s.laudeʒ ⁊ directionē. Uirt⁹ igit̄ medietas est quedaʒ cōiectatrix existens medij. Ars.n.certitudinem nō hʒ nisi ex imitatiōe nãe. Propter qd̄ Arist. dicit ꝙ ars nãʒ imitat̄. Probatū āt est de nã in libro de memoria ⁊ reminiscentia ꝙ nã nec abundat supfluis nec deficit in necessarijs. Natura igit̄ certa est cōtigēdo mediū: ꝓpter qd̄ nec digitum sextuʒ facit in manu:nec quatuor cōtenta est. Ars igit̄ imitādo naturā mediuʒ necc̄e est cōtingere:sic ⁊ ꝓuerbiuʒ superius iductū ostēdit. Uirt⁹ aūt in medio ē:nã qdeʒ incertior ⁊ certior arte:eo ꝙ sic Tulli⁹. virt⁹ moralis nãʒ imitat̄:⁊ in moduʒ nãe inclinat in mediuʒ qd̄ ars nō facit. Ars.n.per rōneʒ inuestigat mediuʒ qd̄ vt certū semꝑ nã cōtingit. Uirtus aūt s̄bm qdeʒ rōnale hn̄s vel simplr̄ vel s̄m ꝑticipationē:⁊ hitus existens in moduʒ nãe tendendo in mediuʒ imitat̄ nãʒ ⁊ ex subiecto cōiecturādo cōuenit cū arte. Plus ḡ ꝯuenit cuʒ nã q̄ ars: ⁊ sic certior est q̄ ars : precipue cum illud quod formale est in morali v̄tute in moduʒ nature sit:⁊ idē qd̄ cōiecturale est paruʒ ⁊ paruū sit: sicut in anbabitis dcm̄ est qd̄ nō nisi determinat actum:⁊ q̄bus circūstantijs est actus. Patet igitur ꝙ virtus arte certior est in ꝯtingēdo medium:patet etiaʒ qualr̄ virt⁹ cōiecturatrix est medij.

2° physico. t.cō.22.

Ars.

Tullius.

Dubitatio

¶ Hoc aūt quidez negant dicentes medium nō esse nisi intermediuz extremoꝝ. v.g. extrema nō sunt: mediū nō est. extrema aūt oīa finita sunt: qđ enim infinituz est / extremuz nō habet. Si igitur ponamus extrema fortitudinis que sunt abundantia audacie ⁊ defectus ⁊ abundantia timiditatis ⁊ defectus. Abundātia audacie nō stat in aliquo vnq̄ vltra qđ nō possit plus: similr̄ ⁊ abundantia timiditatis eodem modo nō ex defectu audacie, ⁊ defectu timiditatis. Extrema ergo infinita nō sunt: infinitoꝝ aut non est accipere mediuz: virtus igit̄ natura medium videt̄ esse: nec cōiecturatrix medij.

R°

¶ Et ad hec quidez respōderi posset q̄ hec obiectio nō ꝓcedit: eo q̄ non hic querimus mediuz ſm rem: sed quo ad nos. Mediū aūt ſm rem inter extrema finita est: quo ad nos autem medium nō opꝫ q̄ mediuz habeat extrema finita.

Ɔ rōnem.

¶ Sed hec responsio nō sufficit questioni: quia per eaz scit qualiter virtus in medietate sit cōsistens ⁊ cōiecturatrix medij: ꝓpter hoc dicimus q̄ mediuz quo ad nos nullo mō potest dici mediuz per participationē vel cōpositionem extremoꝝ: nec etiaz mediū qđ sit inter extrema: siue per distantiaz: siue ꝑ aliū modū appropinquationis ad vnū extremoꝝ ⁊ elongationis ab altero. Nec medium sumi pōt per aliquā cōpositionē ad extremū: eo q̄ extremū nullū sit in eo qđ est infinitū. Si enim mediuz esset per cōparationem vel participationē extremoꝝ mediuz virtutis de necessitate esset compositū ex duabus malitijs quod valde incōueniens est: cum virtus sit simplr̄ bonū ⁊ optimū ⁊ simplr̄ bonū in ordinatoꝝ genere ad ipsaz. Si.n. vō mediuz esset inter medium duaꝝ malitiaꝝ per equidistātiaz per maiorez recessum ab vno ⁊ accessum ad alterum necessario sequeret̄ (cū omne qđ mouet̄ prius sit in medio q̄ȝ in extremo) q̄ ille qui mouet̄ de malitia in malitiaz in medio motus esset in virtute ⁊ eēt virtuosus ⁊ bonꝰ: qđ valde incōueniēs est. ¶ Adhuc aūt si diceret̄ q̄ mediuz esset per abnegationē extremoꝝ: cum omnis negationis causa sit affirmatio. Omne enim qđ negat̄ de aliquo ꝓpter hoc negat̄ q̄ oppositū illi vel disperatum affirmat̄ de eodez: opꝫ ergo q̄ malitie posite essent ⁊ determinate ⁊ finite que abnegarent̄ de illo: sicut neutrum mediū dī esse īter masculinū ⁊ femininū: q2 est informe neutrius formā habens. Malitie aūt oēs ſm qđ malitie sunt / infinite sunt: ⁊ nō stant vnq̄ȝ in aliquo sicut in extremo per abnegationē: ergo illoꝝ nō accipit̄ mediuz. Relinquit̄ ergo q̄ extrema accipiant̄ ad mediuz ⁊ mediuz nō ad extremū. Nihil eniz determinatū est nisi mediuz in bono: ⁊ extrema iterum ad medium nō dicunt̄ extrema: quia nō habent vltimū: sed dicunt̄ abundātia ⁊ defectus super mediuz vel a medio: quoꝝ tamen vtrūqꝫ est infinituz in abundando ⁊ deficiendo. Hoc ergo mō extrema dicunt̄ elongationes a medio.

C
Medium

Mediuz aūt dicit̄ per ꝑticipationē extremoꝝ vel interpositionē vel determinataz vel infinitā abnegationē. Et si dicunt̄ per elongationē a medio: cū vna sit elongatio distantiū terminis differens: sicut elongatio inter. a. ⁊. b. tanta est ab. a. in. b. q̄ta a. b. in. a. sicut mediuz elongat̄ a distantibꝰ ⁊ per negationem talis elongationis a ꝓportione medij quo ad nos. Mediū dī in ṽtute. Multa.n. sunt media que nō ꝑ ꝑticipationē dicūt̄ extremoꝝ sic̄ mediū in artibꝰ qđ nec plus nec minꝰ hꝫ / qđ nō itellr̄: q̄ nec plus nec minꝰ hēat de vtroqꝫ ꝯrioꝝ: sed potꝰ qđ nec plus hēat abūdantia ⁊ defectū super mediuz: que tn̄ abundantia ⁊ defectꝰ infinita ⁊ sic est mediuz nature. In ꝯtinuis intermediū quidem est in ꝓportione spatij ⁊ motus ⁊ temporis: ⁊ tamē non est compositꝰ ab extremis ſm rem: q̄uis rationez habeat vtriusqꝫ extremoꝝ inquātum est principiuz ⁊ finis. Similr̄ mediū indiscretis qđ maxime est mediū nō est nisi qđ excedit ⁊ exceditur: ⁊ si aliquid addatur ei de extremis iam mediuz nō erit: septē enim nō sunt media inter decez ⁊ duo: silr̄ nec q̄nqꝫ. Sed verum est etiā hoc dissimile est q̄ extrema indiscretis posita ⁊ determinata sunt. In moralibus aūt sunt elongationis infinite ⁊ penitus indeterminate nō q̄dē ab extremo sꝫ a medio. Et hoc est qđ dicunt grāmatici q̄ maluz peius pessimū non cōparatur per accessum ad summū maluz: sed per infinitū a bono recessuz. In circulo etiā mediū q̄uis habeat extremuz circūferentiā: tamē nō componit̄ ex circūferētie vna ⁊ alia parte: sed potius per equalem a circūferentia elongationē. Et ꝓpter qđ si q̄titas elongationis circūferentie determinari debeat: determinat̄ per centrū. Dicēdo q̄ tanta est circūferentia quāta est circūductio semidiametri: cuius punctus imobilis est in centro: mobilis circūductꝰ describit circūferētiā: ⁊ elongatio hec ſm potentiaz nō est finita: cuz tn̄ mediū semꝑ equaliter distet. Si enim demꝰ semidiametrū ꝓtrahi in infinitū ex vna parte qua habet punctū mobile: eo q̄ oīs recta linea ꝓtrahit̄ in ifinituz in cōtinuū ⁊ directū: vt dicit Euclides: erit centrum semper equaliter distans. Elongatiōes aūt ab eo erunt in infinitū nō tn̄ ꝑ multiplicationē lineaꝝ a centro exeuntiū: sed etiā cuiuslibet elongatiōe linee.

Euclides

¶ Caplm̄ 5m. De cā ꝓpter quā virtꝰ est in bono: ⁊ ꝓꝑ quā est circa difficillimū: ⁊ de ꝯne ⁊ collectiōe diffōnis ṽtutis.

A

Adhuc autem ex ꝑdictis patet q̄ peccare quidē multis modis cōtingit. Malum eniz vt pithagorici existimauerunt insistichia est infiniti: in qualibet eniz elongatione infinitum. Bonū autē insistichia est finiti: dirigere eniz nō est nisi vno mō sicut patet per antedicta. Ideo maluz quidem est facile: bonuz aūt difficile. Facile quidez nō est cōtingere signuz siue punctum medium: hoc eniz contingit per omnē modum elongationis a medio. Difficile autez valde est contingere mediuz: hoc eniz nō cōtingit nisi vno modo per rationez. s. circuli equilateri: ⁊ per suppositionē. s. q̄ linee recte a centro ad circūferentiaz pertracte sint equales. Patet igitur q̄ malitie quidez sunt tam superabundantia q̄ȝ defectus. Virtus aūt est medietas per hanc que dicta est medij ꝓprietatē. Boni quidez enim sumus simpliciter ⁊ vno modo. Mali aūt sumus omnifariā: que oīa patent ex predictis: q̄ per omnē modum elongationis a medio sumus mali. Est ergo virtus per diffinitionē: habitꝰ electiuus in medietate existens quo ad nos determinata ratione: ⁊ vt vtiqꝫ sapiēs determinabit.

Diffinitio virtutis.

Et per hoc quidez qđ dicit̄ / habitus / ab his que dicta sunt in anima passionibus ⁊ potētijs separat̄. Per hoc āt qđ dicitur / electiuꝰ / ab habitibus intellectualibꝰ separat̄: q̄ nihilominus per virtutem electionis operant̄: sed omnis virtus eoruz est in ratione ⁊ syllogismo.

B

Per hoc autē qđ dicit / in medietate existens / nō intelligit̄ in medietate duarū malitiaꝝ separat̄ a quibusdaz passionibus: que lꝫ medietates habeant: tamē non sunt medietates duaruz malitiaꝝ sicut verecūdia ⁊ nemesis. Quia q̄uis verecūdari sit quātuz ⁊ vbi ⁊ quādo oportet tamē multuz verecundari nō est malitia ⁊ sic medium duaruz malitiarū. Qđ autez dicit̄ medium quo ad nos: diuidit virtutem ab his que media sunt ſm rem. Qđ autez dicit determinata ratione / virtutem diuidit a malitia: quia lꝫ malitia ab electione fiat: tamen non sic determinata ratione: sed vel errore rationis: vel quia ratio succumbit. Quod autez vltimo ponit̄ vt vtiqꝫ sapiens determinabit cōpletiuū est diffinitiōis. Sapiētis est eniz de singulis put res se habꝫ reddere ra-

tiones: ꝗ medium in singulis variatꝰ: opꝫ ꝙ per sapiẽtis determinetꝰ rõnez. Ex his igitꝰ pꝫ ꝙ finitũ sit cã boni: eo ꝙ in moribꝰ nihil finitũ est nisi mediũ: virtutẽ in medio eẽ: cã est ṽtutẽ bonũ habitũ eẽ. Uirtus aũt medietas est duarũ malitiarũ: vnius qdem fm supabũdantiã dicte: alterius aũt fm defectũ. Et adhuc ad virtutẽ cõparate quasdã qdẽ malitias necesse est dẽficere: quasdã aũt supabũdare a medio qđ est in eo qđ opꝫ ⁊ qñ ⁊ vbi: tã in passionibꝰ ꝙ̃ in opatiõibꝰ. Uirtutẽ aũt cõstat mediũ ⁊ inuenire ⁊ eligere: ꝓpter qđ fm subaz diffinitiuã qdẽ ⁊ rõnẽ qđ est eẽ dicitez. Uirtꝰ aũt medietas. Scđz optimũ aũt ⁊ bñ virtutis, virtꝰ est extremitas. Ex pdictis.n.pꝫ ꝙ virtutẽ esse in medio: cã est ꝙ virtꝰ sit finita ⁊ ṽtutẽ esse finitã: cã est virtutẽ esse in rõne boni ⁊ optimi: qđ soluz est extremi forma ⁊ finis ⁊ rõne determiatũ in optimo. Uirtutẽ ğ eẽ in medio cã est virtutẽ eẽ in extremo fm bonũ ⁊ optimũ. Et cũ h̃ sit humane potẽtie difficillimũ ⁊ vltimũ. Ultimuz aũt potẽtie sit virtꝰ: sicut iaz supius habitũ est: virtutẽ eẽ in medio cã est virtutẽ eẽ virtutẽ. Optime ğ determiata est virtꝰ per hoc qđ est imediate ꝯsistens habitus.

ℭ Caplm 6m. Qz non omnis passio vel operatio suscipit medietatem.

A

Non autem oĩs suscipit opatio neqꝫ oĩs passio medietatẽ. Quedaz eniz mox noĩata in ipsa noĩs rõne cõuoluta ⁊ excepta sunt cũ malitia: puta gaudiũ de malo: inuerecũdia ⁊ inuidia in passiõibꝰ: in opatione aũt adulteriũ furtũ homicidiũz. Hec.n.oĩa ⁊ quecũqꝫ talia dicuntꝰ fm seipsa sunt mala: ita ꝙ in ipsa noĩs rõne malitiã cõcipiũt. In talibꝰ supabũdãtia ipsoꝝ ⁊ defectꝰ nõ vitupantꝰ fm ꝙ supabũdantie sunt vl defectꝰ: sed a forma ipsa et noĩe vlr ⁊ in totũ vituperabilia sũt. Nõ est eniz vnq̃ȝ circa hoc dirigere: sꝫ semꝑ peccare: nõ sunt talia que bñ vel nõ bñ fiant. Bene qdez in eo ꝙ vt opꝫ ⁊ qñ ⁊ quõ fiant. Male aũt in eo ꝙ vt nõ oꝫ ⁊ qñ ⁊ quõ: puta adulterari qđ nũq̃ȝ est bñ ꝙ fiat vt opꝫ ⁊ qñ ⁊ quõ: sꝫ simplr ⁊ vlr facere qđcũqꝫ taliũ peccare est. Quicũqꝫ ergo tribuit talibꝰ mox noĩatis medium: sicut iniusta facere ⁊ timere incõtinentẽ esse: si dicantꝰ hẽre medietatez ⁊ supabundantiã ⁊ defectũ: simile qđ facit ac si intendat medietatẽ esse in eo qđ totũ supabũdantia est, ⁊ medietatẽ esse in eo qđ totum defectꝰ est. Ex hoc enim sequitꝰ ꝙ medietas sit supabũdãtie: ⁊ ꝙ medietas sit defectus. Et vlterius ꝙ supabũdantie sit supabũdantia ⁊ defectꝰ defectionis: ⁊ hoc ibit infinitũ. Sicut.n.in anbabitis habitũ est: quedaz sunt per se bona ⁊ quedaz per se mala. In primo aũt mõ dicẽdi per se pdicatũ est in rõne subiecti. Per se ergo mala sũt in quoꝝ diffõne cadit malitia in ipo noĩe: sicut adulteriũ qđ diffinitiue est trãsgressio thori legitimi. Transgressio aũt thori legitimi est malitia: ⁊ sic in diffõne adulterij malitia includitꝰ: ⁊ sic est in alijs per se malis: sicut est furtũ homicidiũ, ⁊ alia hꝰ: ⁊ illa nunq̃ȝ possunt hẽre mediũ: q̃ sic dixim⁹ in medietate esse est cã bonũ esse. Adulteriũ aũt nunq̃ȝ põt fieri bonũ nec respectu bene: ⁊ si hẽret medietatẽ: tunc illius medietas hẽret supabundantiã: ⁊ cũ totũ sit supabundãtia erit supabũdantia supabũdantie: sicut dictũ est in ꝯsequẽtia: ⁊ ibit in infinitũ. Ad hoc eniz virtꝰ cõiectatrix medij est ꝙ vt bona sua elongetꝰ a malitijs: vñ in malitia sumptũ mediũ nõ elongat a malitijs: sed potius locat in medio eaꝝ: ꝓpter hoc.n. virtus arte certior est ꝙ melius ꝙ̃ ars cãm boni attingat: q̃ lꝫ ars sit cũ rõne: tñ rõ artis fallibilis est: virtus aũt imitatꝰ nãm que nõ fallit: eo ꝙ nã intelligẽtie opus est infallibilr ad finẽ directa: ⁊ qđ sic infallibiliter tangit cãm boni, nunq̃ȝ est in hoc qđ in toto ⁊ per se malum est. Unde queadmoduz per se boni sicut temperantia ⁊ fortitudo nõ est aliqua medietas neqꝫ aliqua superabundantia ⁊ defectus: ꝓpter ea si hoc esset: sequeretur ꝙ idem medium equali ratiõe esset ⁊ extremum: qđ est incõueniẽs. Aliud.n. nomẽ ⁊ alia rõ est medij ⁊ extremi: ita neqꝫ illoꝝ que per se mala sunt est aliqua medietas: nec aliqua supabundantia: nec aliqs defectus: sed quocũqꝫ mõ vnũqđqꝫ illoꝝ operatum est: vitiosum est. Aliter.n. loquẽdo neqꝫ supabundantie: neqꝫ defectꝰ medietas est: neqꝫ per eius qđ per se medietas aliqua supabũdantia vel aliqs defectꝰ: q̃ alr sicut ⁊ cã boni inesset per se malo: ⁊ cã mali esset in per se bono. Uirtus autez duaꝝ malitiaꝝ dicitꝰ media: quaꝝ vtraqꝫ hꝫ abũdantiã ⁊ defectũ per elongationẽ a medio. Malitie eniz ille ꝯsiderantꝰ duplr.s. formalr ⁊ mãliter. Sed formalr quidez determinantꝰ a priuatiõe boni: eo ꝙ aliaz formã nõ hñt: nec maluz dr̃ nisi q̃ adimit bonũ. Mãliter aũt accipiũtꝰ ꝓut sunt in opationibꝰ ⁊ delectationibꝰ ⁊ tristitijs circa quas sunt: ⁊ sic hñt formas qualitatis operũ ⁊ passionuz fm qđ vna dr̃ fornicatio ⁊ altera adulteriũ ⁊ sic de alijs. ℭ Et si obijciatꝰ ꝙ mã nõ dat formã ⁊ nomen. Dõm ꝙ est mã ex qua fit res in ipsa re saluata vt subm: ⁊ hec nõ dat nomẽ nec rõnem nec formaz. Et est mã circa quam est res. Et hec in omnibus voluntarijs est finis voluntatis in ipa voluntate: ⁊ dispõne voluntatis: ⁊ finis ab ipsa sic accepta: hoc eniz verius dicitꝰ obiectũ ⁊ mouens ꝙ̃ dicatur materia. Sic eniz dicimus ꝙ fornicator finẽ ⁊ mouens habet delectabile in meretrice: ⁊ adulter in adultera ⁊ sic de alijs: ⁊ hoc modo qualitates in aĩa effecte sunt dispositiões cõtrarie: vel subcõtrarie: vel alias diuersitates hẽtes ⁊ sunt finite. Per rõnem aũt malitie nõ sunt finite per aliquã formã: sicut ex antecedentibꝰ est manifestum: ⁊ illam corruptionẽ priuationis cõcipiunt in ipso noĩe: ⁊ ideo ita cõiuncta sũt malo ꝙ nõ possunt vnq̃ȝ bñ fieri. ℭ Et ꝙ obijcitꝰ de Platone qđ dixit medico mentiendũ eẽ in pharmaco: ne pharmacas abhorreat infirmus. Et ꝙ Crycias dicit parcẽdum esse adultere que in sinu ꝑdidit tyrãnuz: nõ ideo dictũ est ꝙ mẽdaciũ ⁊ adulteriuz possint vnq̃ȝ bene fieri: sed q̃ ciuiliter malum qđ factũ est bono aliquo põt redimi: ita ꝙ in ꝯdempnationẽ legislatoris non incidit. Multa eniz mala hoc mõ ciuiliter redimuntꝰ que tamẽ semꝑ mala erunt ⁊ sunt: nec redimerentꝰ si mala nõ essent. Patet igitur ꝙ maluz priuatione bono opponitꝰ: ⁊ sic bonũ ⁊ malum nõ dicuntur nisi per elongationẽ a bono ⁊ nõ per accessum ad aliquã formã mali. In dispositionibꝰ autẽ acceptis que causantꝰ ex operibꝰ ⁊ obiectis nihil ꝓhibet ea opponi cõtrarie: ⁊ sic dicunt genera alioꝝ existentia: primas enim formas habent cõtrarioꝝ: ⁊ hoc modo nihil ꝓhibet malitiam a malitia distare plus ꝙ̃ a medio: cuz tamẽ fm defectuz ⁊ priuationem boni vna malitia ab aliqua: sed oĩs distat a bono. ℭ Si autem queritꝰ cum bonum finituz sit ⁊ malum sit ademptio boni: ⁊ malum possit totuz tollere bonum finitum: ⁊ tunc stat malum quasi in vltimo sui ⁊ supremo: ⁊ ideo videtꝰ esse falsum qđ dictũ est ꝙ sit infinitum. Dicenduz ꝙ bonũ in omni bono fm suam formaz duplex est.s. fm actũ ⁊ fm suã potentiã. Potentiã autez diximus in pcedẽtibꝰ inchoationẽ forme per quã aptatꝰ materia: vt fm actum forma efficiatur in ipsa sicut est in visu circa oculũ. Uisus eniz vocatꝰ qñ pmo inchoat figura oculi ⁊ fouea in qua voluitꝰ oculus: ⁊ dispõ genaꝝ: ⁊ cetera que ad ipsuz respiciũt: que si oĩa tollantꝰ non solum visus sꝫ etiã cecitas destruitꝰ: eo ꝙ destruitꝰ aptitudo ad visuz: ⁊ cecitas nõ est nisi in aptis natis videre. Per eũdẽ modum est in malo. Hoc.n. nõ est nisi in bono qđ

Adulteriũ.

A

Obiectio

R.

B

Obiectio

R.

Crycias

Dubitatio

R.

adimit. Et si adimat totū bonū ſm actū ⁊ aptitudinē: ſequit̄ ꝙ malū nō ſit malum: ſicut malū moris nō eſt in lapide qui nullum hꝫ ordinē vel aptitudinē ad bonū. Et hoc eſt qd̓ dicit Ari. ꝙ malū diſariā etiā ſeipſꝫ deſtruit.

4. eth. c. 12
Dionyſius

Cū aūt dicat Dionyſius ꝙ malū aīe eſt circa rōnē eſſe ⁊ rō eſſentialis aīe aptitudinē ⁊ ordinē dicat ad bonū: h̄ aptitudo ſaluatiua rōne potētie erit īfinita: qꝛ q̄tūcūqꝫ corrūpat̄ dūmodo aliqd ci⁹ ſaluet̄: ⁊ aptitudinē hꝫ: ⁊ ad bonū reſpicit: ⁊ reſpect⁹ ad bonū eſt aliqd boni: ⁊ ideo ꝑ infinita mala ſucceſſiua facta nunq̄ in toto adimit bonū niſi totū ſubm̄ mali deſtruat̄: ⁊ tūc ipm̄ malū deſtructū eſt. Et hec eſt cā quare nihil eſt ſūme malū: ⁊ ꝙ nihil eſt malū niſi adēptū ⁊ particulatū ⁊ diminutū bonū: qꝛ lꝫ adimat totū ſm actū: nunq̄ tn̄ pōt adimere totū ſm potentiā ⁊ ſꝫ ordinē ad bonū rōne manēte: ſꝫ quātulācūqꝫ modicā portiunculā ipſius: ⁊ ſi rō tollat̄ iā nō eſt malū: poſitū.n. eſt ꝙ nihil eſt malū aīe niſi ꝯ rōnē.

Capl̄m 7m. Qualiter diffō data ſm ſingula aptat̄.

A

Oportet aūt id qd̓ dictū eſt de diffinitione v̓tutis nō ſolū vl̄r dici de virtute ſm qd̓ virtus eſt: ſꝫ etiā id qd̓ vlr dictū eſt: opꝫ aptare his que ſm ſingularia ſunt. In his.n. ſermonib⁹ qui circa oꝑatiōes ſunt vl̄es quidē ſermones ⁊ diffōnes cōiores ſunt: ⁊ in decurſu ſyllogiſtico ꝑncipia ſunt ꝑticulariū: ex qbus ipſa ꝑticularia cognoſcunt̄. In oꝑabilib⁹ aūt ꝑticulares ſunt veriores. Volentes.n. purgare cholerā: certitudinē purgandi accipiētes nō accipimus ex vl̄i: vt dicamus ꝙ oē calidū liquefactiuū humidi ⁊ motiuū. Scamonea autē calida ⁊ cholera eſt humida: hec.n. eſſet per phiaꝫ curare corp⁹: ſꝫ dicim⁹ ꝙ ſcamonea purgauit cholerā in Calya ⁊ in Socrate ex eadē laborātib⁹ cā. Et in hoc accipim⁹ certitudinē ꝙ ⁊ in Platone purgabit. Oꝑōnes.n. ſt circa ſingularia: ⁊ ideo optimū eſt ꝑn⁹ oꝑationū cōcordare in his que ꝑticularia ſunt. Sumēdo ḡ hic que dicta ſunt de diffōne virtutis ex deſcriptiōe ſinguloꝝ ſummatiꝫ accepta per ordinē enumerationis potius q̄ꝫ per ordinē executionis: ⁊ qꝛ virt⁹ potētia vt dicit Boetius eſt: fortitudo ⁊ paſſiones illate circa quas eſt fortitudo magis habent rationē paſſionū q̄ꝫ alie paſſiones. Illud primo de fortitudine iſto mō oſtendamus.

Boetius

De fortitudine.

B

Circa timores qdē igit̄ ⁊ audacias fortitudo medietas eſt duaꝝ paſſionū: quaꝝ vna eſt audacia: altera autē timiditas vocat̄: ⁊ vtraqꝫ ꝑpriā hꝫ ſuꝑabūdantiam ⁊ ꝑpriū defectū. Eoꝝ aūt qui ſuꝑabundāt qui qdē in timiditate ſuꝑabūdat grece inoiatus eſt. Multa enī ſunt inoiata in medijs ⁊ in extremitatib⁹: latine ūt formidoloſus qui formidat ēt ad ſonum folij volantis. Qui aūt in audere ſuꝑabūdat ⁊ in ſmone dī audax: ꝓprie aūt dī ꝑceps. Qui v̓o in timere qdē ſuperabūdat: in audere aūt deficit, timidus vocat̄. Ut aūt hec meli⁹ intelligant̄. Notādum ꝙ audacia ⁊ timor paſſiones ſunt aīe: ⁊ timor qdē fuga eſt eſtimati terribilis: ⁊ audacia eſt ꝓgreſſio ad terribile ſuſtinēdū vel ad oꝑerādū qd̓ factū magnū eſt ⁊ difficile. Paſſioni aūt que timor vocat̄ ꝑuatiue opponit̄ ea q̄ latine dī intimiditas: ⁊ grece affokia ab a qd̓ eſt ſine ⁊ fokia qd̓ eſt timiditas. Audacia aūt timori opponit̄ ꝯrie: q̄uis ⁊ ipſa audacia qd̓ hēat qd̓ ſibi opponit̄ ꝑuatiue: ſed eſt inoiatum lꝫ cōi noīe inaudacia vocet̄. Manifeſtū aūt eſt ꝙ intimiditas ſeqt̄ audaciā: ſed nō ꝯuertit̄ ꝯtria ex nc̄itate ꝯtrie. ⁊ hoc eſt ꝓpꝫ hoc: qꝛ inter timorē ⁊ audaciā eſt mediū. Ubi autē mediū eſt nō ſequit̄ ꝯtria de ꝯtria ad ꝯtriū reſpectu eiuſdē ſubiecti: ⁊ ideo non ſequit̄ ad timiditatē audacia: qꝛ fortis q in medio eſt in timiditate eſt: ⁊ tn̄ audax nō eſt: ſimilr̄ ad ꝑuatiue oppoſitū audacie qd̓ eſt in audacia nō ſequit̄ nc̄io timor. Nō.n. ſeqt̄ eſt inaudax: ergo eſt timidus: ſꝫ ecōuerſo ad timorē. ſ. ſequit̄ ꝙ non ſit audax. Ex quo pꝫ ꝙ ſuꝑabundantia in ꝑuatiue oppoſito eſt defectus eius cui opponit̄ ꝑuatiue. v.g. ſuꝑabūdantia in timiditate defectio ⁊ ꝑuatio eſt in timore. Nimis eſt intimidus q minus timet q̄ꝫ oꝫ. Fortitudo aūt mediū eſt in timore ⁊ audacia: fortis.n. eſt qui fugit que fugiēda ſūt qn̄ opꝫ ⁊ vbi quō ⁊c̄. Et fortis qui nō fugit que nō fugiēda ſunt qn̄ opꝫ ⁊ vbi: ⁊ ſilr̄ in ceteris circūſtantijs. Silr̄ aūt fortis qui in audendo ꝓgredit̄ ad terribilia qn̄ ⁊ vbi ⁊c̄. Et fortis qui nō ꝓgredit̄ ad que nō ꝓgrediēdū eſt qn̄ ⁊ vbi ⁊c̄. Oib⁹ optimis circūſtātijs obſeruatis ipſe eſt vere fortis: ⁊ medium obſeruat in duab⁹ paſſionibus ꝯrijs. ſ. q̄tuor extrema duaꝝ paſſionū: que ſunt timor ⁊ audacia. Ille.n. medius eſt inter plus timentē ⁊ min⁹ timentem q̄ꝫ opꝫ ⁊ qn̄ opꝫ ⁊ vbi ⁊c̄. Mediū etiā eſt inter plus audentē ⁊ minus audentē qn̄ oꝫ ⁊ quō ⁊ vbi ⁊c̄. Tamē ſciēdum eſt ꝙ audacia ⁊ audax ⁊ timor ⁊ timidus duplr̄ dicunt̄. Cōiter enī loquēdo ſignāt paſſiōes timoris ⁊ audacie ſꝫ gn̄ales intentiōes ſuas ⁊ diſpōnes ipſas quibus diſponit̄ hō ad audendū ⁊ timēdū: ſtricte aūt accipiēdo ſignificāt ſuꝑabūdātias in dictis paſſionib⁹ ⁊ diſpōnes que ſūt ſꝫ abūdātias. Silr̄ ꝑuatiue dicte ſicut intimidus ⁊ inaudax indr̄nter dicūt̄: ꝑuatiue.n. dicta gn̄alr̄ ſignāt ꝑuatū paſſione timoris gn̄alr̄ dicte: vt eſt ille qui nō timet que nō opꝫ timere ſicut fortis. Spālr̄ aūt dicta ſignāt ꝑuationes ſuꝑabūdantie timoris: ⁊ ſm hūc modū intelligēdum in paſſionib⁹ ⁊ diſpōnib⁹: ſiue ꝑuatiue ⁊ ꝯrie oppoſitis ⁊ ad ſeinuicem ⁊ ad medium.

Formidoloſus.
Audax
Preceps
Timidus
Timor
Affokia

De temperantia.

C

Circa delectatiōes aūt inatas ⁊ triſtitias inatas nō oēs medietates ⁊ excellentie ſunt noiate: circa triſtitias tamē min⁹ noiate ſunt q̄ꝫ circa delectatiōes. Medietas aūt in his eſt tēperātia: ſuꝑabūdantia autē eſt itēperātia. Deficiētes aūt circa delectatiōes nō multū īueniunt̄. Propter qd̓ ⁊ iſti nomē ꝑpriū nō ſūt ſortiti: tn̄ dicunt̄ īſenſibiles: qꝛ ſenſū delectatiōis nō hn̄t: cū enim noia iponāt̄ a reꝝ ꝓꝑetatib⁹, que afficiūt nomē imponētem: ea que raro vel nō fiunt īpoſitorē noiū nō afficiūt: ⁊ ideo noīe carēt. Delectatio.n. circa quā eſt temperātia ſm tactū eſt: ⁊ ideo oīa afficit aīalia ⁊ ſuꝑabūdātie noia hꝫ que ad cōe nomē tn̄ luxurie reducunt̄. Defectio aūt in delectationib⁹ tact⁹ inālis eſt: ⁊ ideo nomē nō hꝫ: quia nō ꝑuenit niſi ex nimia ꝑuerſitate cōplexionis. Triſtitia aūt in talib⁹ ꝑuenit vt maxie ex abſētia delectabiliū: ⁊ ideo etiā abūdantia triſtitie in talib⁹ ⁊ defectio in abūdantia qdē nomē nō hꝫ. In defectione aūt noia hꝫ ſicut caſtermargus de qb⁹ inferius ꝑtractabit̄. Medius aūt in his paſſionib⁹ tēꝑat⁹ vel caſtus vel ſobrius vocat̄.

Temperat⁹.
Caſtus
Sobrius

De liberalitate.

D

Quoniam v̓o virtus moralis non tn̄ eſt circa paſſiones: ſed etiā circa oꝑatiōes que ſunt circa res exteriores ad vſum hoīs relatas: ideo circa datiōnē pecuniaꝝ ⁊ acceptionē ſiue lucrū medietas eſt qdē libertatis. Suꝑabundantia aūt ꝓdigalitas ⁊ defectus illiberalitas: q̄uis v̓e loquēdo in vtroqꝫ iſtoꝝ ſuꝑabundātia ſit ⁊ defect⁹. Cōtrario aūt mō etiā hic ſuꝑabūdant ⁊ deficiūt: ꝓdigus enī qdem in tribuēdo ſuꝑabundat: in accipiēdo aūt ſiue lucrādo ⁊ retinēdo ḋficit. Illiberalis aūt ecōtra in accipiēdo ſiue retinendo abundat:

Prodigalitas.
Illiberalitas.

in tribuendo

in tribuēdo aūt deficit:ꝛ ħ dicim⁹ caplariter:q2 nūc nisi tm̄ istas medietates enūamus:vt virtutes in oīb⁹ eē ondam⁹ ꝙ nob typo ꝛ caplariter:ħ est sūmatim dicere sufficit:ꝛ tali fmone ħ cōtenti sumus. Posterius aūt in 4° li° certius ꝛ subalius sigillatim de his determinabitur.

℄ De magnificētia.

E

Circa pecunias autem sunt ꝛ alie dispōnes ꝛ habit⁹ et operationes:q̄ꝫ circa quas est libalitas. Magnificētia.n.quedaꝫ medietas est qua disposit⁹ magnificus dr̄. Magnificus aūt differt a liberali. Magnificus.n.est circa magnas donationes. Liberalis autē est circa paruas ꝛ cōes vel indifferētes.

Apyrocalia

In his autem supabūdātia grece vocat̄ Apyrocalia ab a.qḋ est sine et pyr qḋ est ignis ꝛ calos qḋ est pulchrum vel bonū.q.sine pulchro igne. Ignis enim oia deuastās nō est pulcher:ꝛ alio noīe grece vocat̄ Banausia qḋ interp̄tat̄ incendiuꝫ:ꝛ banausus dicit̄ qui oia que tāgit cōsumit:sic̄ tacta sint incēdio. Defect⁹ vō in his paruificentia:grece autem Increpeya. De aūt dispōnes differūt a dispōnib⁹ que sunt circa libalitateꝫ. In quo aūt differāt in 4° li° hui⁹ voluminis determinabit̄. Uī ꝙ libalitas ꝛ magnificētia nō nisi per accn̄s differāt:sic̄ magna donatio ꝛ parua. ℄ Sꝫ ad ħ pꝫ rn̄sum ꝑ an̄dicta. Hec.n.accipiunt̄ vt fines volūtatis:ꝛ q2 in volūtate alius finis est magnū q̄ꝫ cōe:ideo aliā facit spēꝫ virtutis. Delectat̄.n.magnificus in magna donatiōe vt magna est:ꝛ nō vt donatio est:q2 nimmo ꝯtēnit donationem nisi magna sit.

Banausia

Increpeya

℄ De magnanimitate.

Partis aūt irascibilis in aīa obm qdem est audacia: act⁹ aūt ira. Obm igit̄ ei⁹ est circa honoreꝫ ꝛ circa inhonoratōeꝫ honori oppositā. Medietas aūt in his vocat̄ magnanimitas qua seip̄m qlibꝫ dignificat dignis sibi ꝛ ꝯgruis honorib⁹. Supabūdātia aūt excedēs q̄ est appetit⁹ honoꝝ nō ꝯgruentiū grece vocat̄ kaymotes ꝛ latine vocat̄ ambitio. Deficiētia aūt siue defectio qua aliqs etiā sibi dignos honores negligit vocatur pusillanimitas.

F

℄ De Phylostimia.

Sicut aūt diximus ꝙ magnificentia se hꝫ ad libalitateꝫ: in eo ꝙ magnificentia est circa magnas donatiōes. Libalitas aūt circa puas:ita se hꝫ etiā circa magnanimitatē. Aliqd.n.ei⁹ est circa honorē magnū:ꝛ aliqd circa paruū vel cōeꝫ vel indeterminatū:ꝛ qui circa magnū est p̄p̄e magnanimus vocat̄. Magnanimus.n.est:vt dicit Ari.q seip̄m magnis dignificat/dignus existens. Honestus aūt qui seip̄ꝫ cōi honori dignificat. Est.n.vt opꝫ appetē honoreꝫ:ꝛ est magis q̄ꝫ opꝫ appetē:ꝛ est appetere minus q̄ꝫ opꝫ:ꝫ qui supabūdat desiderijs honoꝝ:aliqn̄ dr̄ Philotim⁹ a philos qḋ est amor:ꝛ timos ꝙ est honor.q.abūdans amore honoꝝ. Qui aūt deficit vocat̄ Aphilotimus ab a/qḋ est sine ꝛ amore honoꝝ:q2 nō curat honores sibi cōgruos. Medius aūt īter hos inoīat⁹ est p̄p̄o noīe:ꝛ dispōnes quibus disponimur in ista passione etiā inoīate sunt p̄prijs noīb⁹. Uerūtn̄ cōiter loqn̄do dispositio philotimi dicit̄ philotymia:ꝛ pp̄ ꝯueniētiā medij cum extremis:extrema ꝯtēdūt de noīe medij:sic̄ in duab⁹ terris circa terminū cōem habitātes ꝯtendūt de media regione:eo ꝙ affinis est vtriusqꝫ. Et ideo nos mediū in appetēdo honores aliqn̄ vocamus philotimum:q2 appetit honores cōgruos. Aliqn̄ aūt eūdeꝫ vocamus aphilotimū:q2 respicit honores nō ꝯgruos. Et aliqn̄ laudam⁹ philotimū q̄si mediū:ꝛ aliqn̄ laudamus eū vt aphilotimū:q2 respicit honores nō ꝯgruos. Propter quā aūt cām hoc facimus in his que deinceps sunt in hac scia in 4° li° dicet̄. Nūc aūt derelīqs habitib⁹ moraliū virtutū enūando dicamus fm̄ iam a nobis enarratum modum.

Magnanimus

Philotim⁹

℄ De mansuetudine.

G

Est aūt ꝛ circa irā que est appetit⁹ irascibilis in vindictam:ꝛ supabūdātia ꝛ defect⁹ medietas. Cuꝫ aūt fere oīa inoīata sint, mediū in ira mā̄suetū dicimus. Medietateꝫ aūt qua disponit̄ mā̄suet⁹, mā̄suetudineꝫ vocamus. Extremoꝝ aūt qui qdeꝫ supabūdat in ira, iracūdus vocat̄ cōiter: p̄p̄e auteꝫ furiosus. Malitia aūt qua disponit̄ vel iracūdia vel furor vocat̄. Qui aūt deficit in ira vocat̄ inirascibilis ꝛ p̄p̄e improuocabilis. Defectio autē a qua disponit̄ vocat̄ inirascibilitas:siue īprouocabilitas:de quo est ꝓuerbiū.ꝙ si capite eius nuces ꝯtūderentur non prouocaretur.

Māsuetus
Māsuetudo

Iracūdus
Furiosus

℄ De veritate eutrapelia ꝛ amicitia siue grā.

Sunt aūt ꝛ alie tres medietates homini cōpetētes fm̄ qḋ est ciuile aīal ꝑ nāꝫ in ꝯuictu ꝛ societate honiꝫ ꝯuisat⁹:ꝛ he tres medietates hn̄t q̄ndā similitudineꝫ adinuicē:cuꝫ tn̄ differāt formis ꝛ in dīuͤs p̄prijs. Oēs qdeꝫ.n.ꝯueniūt in ħ ꝙ sunt circa vboꝝ ꝛ opōnū rōnem:qua.s.ꝯuiuimus ꝛ cōicamus cōi hoīuꝫ societate. Differūt aūt q2 vna qdem est circa verū qḋ est in tali hoīuꝫ cōicatione vboꝝ ꝛ opuꝫ. Alia aūt est circa delectabile qḋ est in verboꝝ ꝛ opuꝫ cōicatiōe. Et eius que est circa delectabile. Una qdeꝫ pars est circa delectabile lusu. Alia aūt pars est in oīb⁹ vbis ꝛ opib⁹ que sunt fm̄ vite:ꝛ ꝯuiuat⁹ rōnē. Uerū aūt ħ appellamus nō adeq̄tioneꝫ fmonū ꝛ rerū. Hoc.n.nō directe in ptāte nr̄a. Sꝫ vitatē vocam⁹:sic̄ dicit Ari.adeq̄tionē itellectuū ꝛ fmonū ꝛ opuꝫ fm̄ qḋ opa sunt signa itētionū:fm̄ qḋ verax dr̄ qui hoc qḋ habet in corde sine figmento on̄dit vbis ꝛ opationib⁹. Ludū aūt vocamus iocum libalem in opibus ꝛ vbis. Delectabile aūt in vbis ꝛ opibus vocamus qḋ vnusqꝫqꝫ gratus accepit ꝛ acceptat. Hōm igit̄ est de his vt magis cog̃scamus: q2 in oīb⁹ medietas est laudanda ꝛ recta. Extrema aūt neqꝫ laudabilia neqꝫ recta sed vituperabilia:tn̄ etiā in his multa sunt inoīata. Sꝫ tētabim⁹ aūt noīa fingere:sicut ꝛ in alijs vt manifestiora fiāt:ꝛ vt manifestius fiat bonuꝫ qḋ ꝯsequimur ex ipsis. Circa veruꝫ quidē igit̄ ille qui medius est verus vocat̄ vl̄ verax:ꝛ medietas qua disponit̄ veritas dr̄. Ille eīꝫ nihil fingit:sed sic̄ habet in corde:ita loquit̄ ꝛ facit. Fictio aūt qua qs loquit̄ aliter ꝛ facit quā ītendit. Illa qdeꝫ que ad maius est ꝛ supabūdātia vocatur iactātia:ꝛ qui disponit̄ per eam vocat̄ iactator:attribuens sibi vbo vel ope cuius nō habet ꝯsciētiaꝫ. Fictio aūt que ad minus ꝛ deficientia est vocat̄ grece ironia:ꝛ qui disponit̄ fm̄ eam vocat̄ iron:qui etiā ea supp̄mit ne vbis vel factis on̄dat:que fm̄ veritatē habet in ꝯsciētia. ℄ Circa aūt delectabile qḋ qdeꝫ in ludo est medius quidem vocat̄ grece Eutrapoles:ꝛ dispositio qua disponit̄ Eutrapoleya ab eu/ꙩ est bn̄:et tropo tropas qḋ est verto vertis:quasi bn̄ vertēs fermoneꝫ ꝛ opa ad placētia:et ad iocūditatē ꝯuiuētiuꝫ. Supabūdātia aūt in oibus sermonibus ꝛ opibus lusiua:etiā ad ꝯuiuentiū fastidiū vocatur Bomolochia:ꝛ qui habet eā vocat̄ Bomolochos a greco bomos qḋ est triplum ꝛ locos qḋ est custos:ꝛ dicebātur milui qui garrientes in triplis sedebāt obseruātes itestina ꝛ exta sacrificioꝝ immūdissima in qbus delectarent̄:ita ꝛ isti itātū delectātur in ludis vboꝝ ꝛ operū ꙩ etiā imūdos tanq̄ꝫ delectabiles rapiūt ludos. Qui autem in ludis deficit verboꝝ ꝛ operum vocat̄ Agroicus ꝛ habitus quo disponit̄ vocat̄ Agrochia quasi agrestis quidē in nulla iocūditate cuꝫ ꝯuiuētibus ꝯueniens. Circa reliquuꝫ aūt delectabile qḋ est in vita ꝯuiuentiū: quoꝝ sine ludis aliqs dulcis ꝛ gratus ꝯuiuētibus est in vbis ꝛ opibus. Ille qdem qui vt opꝫ ꝛ q̄n ꝛ ꝯdelectabilis est ꝯuiuētibus, Grece quideꝫ vocat̄ amicus. Latine

Ueritas quid sit.

Ludus

Iactantia

Ironia

Eutrapolis

Bomolochia.
Bomolochos.

Agroicus
Agrochia

Amicus

aūt meli⁹ vocaṫ grat⁹: ꝛ medietas qua disponiṫ vocaṫ vl' amicitia vel gr̄a. Qui aūt supabūdat in his: siqdem nullius vtilitatis gr̄a placere querit vocaṫ placidus: si autē vtilitatis alicuius sui: hoc fecit igiṫ vocaṫ blāditor. Qui deficit ꝛ in oībus indelectabilis est verbis ꝛ factis vocaṫ litigiosus ꝛ discolus q̄si incult⁹ ꝛ cōtra oēs decertās.

Placidus — Litigiosus — Discolus

¶ De verecūdia.

H

Non tātum autē in habitibus sunt medietates ꝛ supabūdātie ꝛ defectus: sed ꝛ in passionib⁹ qbusdā: ꝛ in his q̄ circa passiones sunt medietates quedā sunt. Verecūdia enim v̄tus qdez nō est: sed passio. Laudaṫ tn̄ verecūdus: verecūdia enim fuga turpitudinis est. In his enim que circa verecūdiā sunt quidem est medius qui cōi noīe verecūdus vocaṫ. Qui aūt supabūdat ꝛ ad oīa verecūdaṫ vocatur Cataplex a cata qd̄ est videre ꝛ plico cas. Qui ad oīa apparentia plicatur fugiēs in seipsuz ꝛ abscōdens se. Qui aūt deficit vel nequaq̄ verecūdaṫ in aliquo. Cōiter qdez vocaṫ Verecūdus: ꝓprie autez vocatur Erōtosus: medius aūt inter hos cōiter verecūdus vocaṫ. ¶ Cū aūt verecūdia passio sit et supius ꝓbatum sit q̇ passiones nec laudabiles nec vituꝑabiles sint: hic aūt dicatur q̇ verecūdia laudabilis sit videmur ꝯtradicē nobis ipsis: nisi q̇ duo hic addimus. Vnū qdem q̇ diximus q̇ mediū ꝛ extrema ista circa verecūdiā sunt: circa passionē aūt bene esse v̄tus ꝛ viciuz ꝛ laudabile ꝛ vituꝑabile. ¶ Adhuc aūt diximus hic qd̄ est verecūdari vt oportet ꝛ quādo. Et hoc est passionem mēsurare ꝛ ordinare. Cūis ergo passio in eo q̇ passio nec laudabilis nec vituꝑabilis sit: tn̄ mēsura ꝛ ordo passionis: ꝛ ex opposito immoderatio et inordinatio laudabilia vel vituperabilia sunt.

Verecūdus — Cataplex — Erōtosus — Obiectio — R̄⁹

¶ De nemesi.

I

Nemesis enim grece vocata, medietas est inuidie ꝛ epychayrechakaie: dicta ab epy qd̄ est supra ꝛ chare qd̄ est gaudeṫ ꝛ kalos q̇ est malum quasi supgaudēs in malis boium. Sunt aūt ista circa tristitiā ꝛ delectatiōez qui fiunt in his qui accidūt ꝓximis qbus cōuiuimus. Nemeseticus qdez enim tristaṫ quādo indignis bn̄ succedit in opibus. Inuidus aūt superexcedēs hūc in oībus tristaṫ cuicūq̄ bn̄ succedit. Epykayrekachus aūt tn̄ deficit a tristādo q̇ etiam supgaudet quādo mala adueniunt ꝓximis: sed ꝛ de his qdez al's in rhetoricis tēpus erit dicēdi. ¶ Circa ea que dicta sunt: notādū est q̇ sicut dicit Ari. in Topic. reprehēsor est qui in maloꝝ tristaṫ ꝓsꝑitatibus: ꝛ ita Nemeseticus de quo dcm̄ est q̇ tristaṫ de indigne bn̄ operātibus vel ꝓsꝑerātibus ꝓculdubio rep̄hēsor est. Cum autē tristari in aliquoꝝ ꝓsꝑitatibus eiusdē moris sit: cum eo qd̄ est gaudere de aduersitatib⁹ eoꝝ: vt dicit Socrates. Inuidia autē est tristitia in bonoꝝ ꝓsꝑitatibus: vt dicit Arist. in Topicis: ꝛ in rhetoricis. Epykayrekakya v̄o sit gaudiuz de bonoꝝ aduersitatib⁹ relinquiṫ q̇ vnius moris sint hec duo: ergo nō p̄nt esse extremitates opposite s̄m supabūdātiaz ꝛ defectuz. Et nō pōt nemesis que est in maloꝝ tristitia ꝓsꝑitatibus esse medium inter inuidiā ꝛ epykayrekakyā: ꝛ q̄a inter se nō p̄nt hr̄e medium: eo q̇ ad vnum ꝛ eūdez referunṫ in more. ¶ Ad qd̄ soluēduz scire oportet q̇ nō intendimus dicere q̇ nemesis vera medietas sit inter inuidiā ꝛ epykarekakiam: sed intēdimus q̇ nemesis est medietas ipius inuidie: ꝛ necessario sequiṫ ex hoc q̇ est medietas inuidie q̇ sit etiaz medietas ipsius epykarekakia: eo qd̄ he sunt eiusdem moris. Di tn̄ vtraq̄ istarū dupl'r: cōiter. s. ꝛ ꝓp̄e. Cōiter inuidia diciṫ tristitia de ꝓsꝑitatibus oium. Ꝓꝓe aūt diciṫ inuidia tristitia de ꝓsꝑitatibus bonoꝝ. Inter quas duas tristitias media est tristitia de ꝓsꝑitatibus maloꝝ que est nemesis que est etiaz media inter gaudere de malis oium ꝛ gaudere de malis bonoꝝ ad que duo gaudia cōmuniter et ꝓprie significāda inuētum est hoc nomē qd̄ est epykayrekakia. Vnde nemesis duaꝝ malitiaꝝ media est. Quaꝝ vtraq̄ habet abūdātiam ꝛ defectum. In quacūq̄ enim haꝝ medium esse ponaṫ: sequiṫ etiā q̇ sit mediuz in altera. Pōt tamē etiam dici q̇ inuidia dicaṫ superexcellēs tristitia in ꝓsꝑitatibus oium, ꝛ epykayrekakia superexcellēs letitia in aduersitatib⁹ omniū. Et si hec duo cōsiderēṫ ex parte passionum que sunt in eis letitie. s. ꝛ tristitie tūc sunt ꝯtraria: ꝛ nō eiusdem moris: ꝛ tūc nemesis directe per positionē mediū ꝛ illoꝝ. Cum v̄o nemesis reprehēsio sit: ꝛ dispositio vel passio rep̄hēsoris. Reprehēsoria aūt ꝑtinent ad iudicium demōstratiuuz tractare de nemesi ꝑtinet magis ad rhetorē q̄ ad moralē. Et ideo de alijs medietatib⁹ supra preinductis sigillatim determinabimus in ꝯsequētibus. De nemesi aūt in hac sciētia de cetero nō faciemus mētionez. De iustitia aūt q̄a nō simpl'r ꝛ vno modo diciṫ post hoc in libro 5° diuidētes ꝛ distinguētes iustitiā in duo. s. cōmutatiuam ꝛ distributiuā de vtraq̄ dicemus qual'r sunt medietates. Sil'r aūt in ꝯsequētibus in 6° li° de rōnalibus siue itellectualibus v̄tutibus erit tractatus.

Nemeseticus — Socrates.

¶ Capitulum 8m. De oppositione extremitatum ad medium ꝛ ad se inuicem.

A

Tribus autem dispōnibus existētib⁹ in q̄libet malitia ꝛ passione: quaꝝ due sunt malitie ꝛ vna medium. Malitiaꝝ aūt vna s̄m abūdātiaz est: ꝛ alia s̄m defectum. Vna aūt dispōnum est v̄tus que medietas est. Oēs iste dispōnes oībus opponunṫ aliqual'r. Aliqual'r aūt dicimus: q̄a s̄m veritatē vnuz vni opponiṫ simpl'r. Hec aūt tria opponunṫ ad se inuicē: ita q̇ vnū duobus ꝛ duo vni cuilibet: ꝛ hoc nō potest esse nisi alique forme circa passionē ponātur ꝓpter quas talis ꝯtingit oppositio. He aūt forme sunt cōmensuratum esse ꝛ incōmēsuratuz ad nos. Incōmēsuratoꝝ aūt nec̄io vnum est excedēs ad supabūdātiā ꝛ alteruz a cōmēsurato deficiēs ad defectū. Tūc enim deficiēs opponiṫ excellēti ꝛ ecōuerso: s̄m vnum genus oppōnis et incōmēsuratuz cōmēsurato s̄m aliud genus oppōnis: ꝛ sit vnuz plurib⁹ ꝛ plura vno opponunṫ. ¶ Adhuc autē: q̄a medium nō simpl'r: sed aliqual'r est in rōne vtriusq̄ extremi in eo q̇ ꝯuenit cum vno ꝛ ꝯuenit cum alio: ꝛ inquātū ꝯuenit cum vno opponiṫ cum altero: ꝛ inquātum ꝯuenit cum altero opponiṫ cum reliq̄: ꝛ sic aliqual'r ꝛ nō simpl'r vnū multis opponiṫ ꝛ multa vni. Diximus. n. in antehabitis: q̇ per h̄ q̇ v̄tus circa passiones et opationes est, per hoc pōne iter mediū est malitiaꝝ. Per h̄ aūt q̇ est in medic̄ quo ad nos extre^m est bonū ꝛ extre^m pōne opantē. Et per h̄ nō est iter me^m malitiaꝝ: s; ab vtraq̄ malitia ꝑfecta distātia remotuz, nullā penitus hn̄s ꝯuenientiā cuz ip̄is: aliqual'r q̄ꝫ ꝛ nō simpl'r oēs tres dispōnes oībus iter se opponunṫ. Extreme qdē. n. ꝛ medie dispōnes adinuicē ꝯrie sunt s̄m qd̄ in actionib⁹ ꝛ passionibus ꝯsideranṫ: media aūt ꝯria est extremis ꝛ ecō. Quēadmodū. n. eq̄le qd̄ mediū est, ad minus qdē cōparatū maius est: ad maius aūt cōparatum minus est: ita se hn̄t medij habit⁹. Si. n. cōparenṫ ad defect⁹ supabūdāt. Si aūt cōparenṫ ad supabūdātias deficiūt taz in opationib⁹ q̄ꝫ in passionibus. Eq̄le aūt hic accipimus nō in q̄titate absolute s̄m nāz q̄titatis accipiēdo: s; q: omne equale ei cui est equale: eq̄le est, accipimus eq̄le cōmēsuratū ei qd̄ est ad nos: sicut ꝛ in nā in motu augmēti. Equale accipiṫ: q̄a

sicut

2° de aia. tex. c. 41.

ficut dicit Arist. oium nã ꝯsistẽtiuz terminus est: ꝛ ratio magnitu ꝛ augmẽti. Et ad hec eq̃le sumptũ opponit̃ excellẽti ꝛ deficiẽti. Hoc.n. ꝯuenit nã ꝛ in h̃ ducit oẽs opationes: ꝛ ideo nec abũdat sup̃fluis: nec deficit in necẽys. Sil̃r aũt est in arte: eo q̃ nã vtute certior sit: ꝛ vtus certior arte. Hec aũt que diximus per inductionez manifesta sunt. Fortis.n. ad timidũ q̃dẽ audax vi: ad audacem aũt cõparatꝰ vi timidus. Sil̃r aũt ꝛ tẽpatꝰ ad isensibilẽ q̃dez cõpatꝰ vi intẽpatꝰ ꝛ luxurie dedit: ad itẽpatũ aũt ꝛ luxuriosum cõparatus vi isensibilis. Sil̃r aũt libalis ad illiberalez cõparatꝰ vi ꝓdigus: ꝯtra aũt ad ꝓdiguz cõparatꝰ vi illibalis ꝛ auarus. Propter q̃d ꝓuerbiuz est q̃ extremi sibiinuicem ꝓyciũt mem alter ad alteꝝ. Quia mediũ in rõne vtrusq̃ est extremoꝝ vtriq̃ cõparatũ. Et ideo cõiter loquẽdo dissimode vocãt fortẽ: timidus vocat eum audacẽ: ꝛ audax vocat eũ timidũ. Et in alys oibus dispositionibus moralibus simil̃r est: ꝓpria ꝓportione vniuscuiusq̃ seruata.

℄ Cap. 9m. Qz maior est oppõ extremoꝝ adiuicẽ q̃ ad mem.

Dic aũt opposit adinuicẽ his que dicta sunt maiorẽ ꝯrietatẽ hñt extrema adinuicez q̃ ad mem. Cuiꝰ vna ꝛ pa ratio est: q2 extrema lõgius distãt adinuicem q̃ a medio: quẽadmodm magnũ a paruo ꝛ paruũ a magno lõgius distãt q̃ ambo ab eq̃li. ℄ Adhuc autẽ 2a ratio eiusdẽ est: q2 extrema silitudinez maiorẽ hñt ad mem q̃ adinuicẽ: vt audacie ad fortitudinem ꝛ ꝓdigalitatis ad libalitatẽ aliq̃ silitudo est. Extremis aũt adinuicẽ plurima dissilitudo est. Que aũt plimũ distãt adinuicẽ dissilitudine illa determinãtur esse ꝯria: ꝛ magis cõtraria que plus distãt: ꝛ plimũ ꝯria que maxime distãt. Extremoꝝ g̃ adinuicẽ maior est ꝯrictas: q̃ extremoꝝ ad medium.

℄ Capl̃m 10m. Qz dissimil̃r extrema opponũtur medio: ita q̃ vnuz plus ꝛ alterum minus.

Ad mediuz aũt magis opponit̃ in q̃busdã defectio: ꝛ in quibusdã magis opponit̃ supabũdãtia s̃m ꝓdicta. s. lõgior distãtia ꝛ dissilior maioris ꝯrietatis est cã: puta fortitudini q̃dez nõ magis opponit̃ audacia que est supabũdãtia: s3 timiditas magis opponitur que est defectio: eo q̃ fortitudini magis dissilis est q̃ audacia. Tẽperãtie aũt nõ magis opponit̃ isensibilitas que est indigentia: sed magis opponitur luxus intẽperãtie que supabũdãtia. Hoc aũt ꝯtingit ꝓp duas cãs: q̃ruz vna est sumpta ex ipa re s̃m q̃d vtus est mediuz. Altera aũt sumpta est ex nobis. Illa aũt que ex ipa re sumit̃ h̃ est q̃ in h̃ q̃ alterũ extremoꝝ mem ꝓximius est: ꝛ silius est: non possumus illud opponẽ: sed potiꝰ id dissilius est ad mediũ: puta q2 silius eẽ vi fortitudini audacia ꝛ ꝓximius q̃ timiditas. Timiditas autem dissilior est: ꝛ magis opponimus fortitudini timiditatez q̃ audaciã. Cuiꝰ ratio est: q2 q̃cũq̃ plus a medio distãt s̃m se: hec etiã magꝭ ꝯria medio eẽ vident̃. Hec igit̃ est vna cã ex ipa re sumpta: q̃re vna extremitatũ magis medio vi esse ꝯria q̃ reliqua: q2 mediũ est quo ad nos simpl̃r. Ideo alia cã ex nobisipis est: q2 ad quecũq̃ nosipsi ex dispõne nãli magis nati sumus aliqual̃r per inclinatiões nãe vl ꝯsuetudinis hec magis dicimus eẽ medio ꝯria: eo q̃ magis nos inclinãt ad deuiãduz a medio: puta q2 nosipsi per inclinatiões nãe magis nati sumus ad delectatiões inatas nutrimẽti ꝛ venereoꝝ: ad que etiã per ꝯsuetudinem inclinamur: ideo faciliꝰ mobiles sumus ad itẽperãtiam luxurie q̃ ad tẽperãtiã vel isensibilitatez. Quecũq̃ igit̃ talia sunt magis ꝯria eẽ dicimus: q2 ad illã s̃m nãe ꝛ ꝯsuetudinis inclinationez facilius fit augmẽtuz q̃ ad mediũ q̃d est tẽperãtia: vel ad isensibilitatez. Et ꝓpter h̃ dicimus q̃ luxuria intẽperãtie que est supabũdãtia magis opponit̃ tẽperãtie q̃ insensibilitas que est defectꝰ: ꝛ hec cã sumit̃ per esse q̃d h3 vtus in nob. Iaz igit̃ ꝓbauimus ꝛ oñdimus q̃ vtus moralis est medietas ꝛ qual̃r est medietas: et oñdimus q̃uo est medietas duaꝝ malitiaꝝ. Unius q̃dez s̃m supabũdãtiã dicta: alterius aũt s̃m defectũ. Et oñdimus q̃ vtus medietas est per hoc: q2 est ꝯiectatrix medy: medy dico q̃d est in passionibꝰ ꝛ opõnibꝰ. De his igit̃ sufficiẽter dictuz sit.

℄ Si aũt q̃s ꝯsiderare velit q̃ extremoꝝ silius sit medietati ꝯsideret q̃d extremoꝝ magis ponit potẽ operatiuã in vltᵒ sui ꝛ maximo. Hoc.n. silius est medietati: q2 medietas est extremum in bono ꝛ vltm in posse: sic poᵃ irascibilis que isurgit in arduũ vltm sui h3 magis in audẽdo. Et per illõ determinat̃ quãtuz ad sui vltm. Per timiditatẽ aũt nõ determinat̃ poᵃ: s3 defectꝰ eius. Et ideo audacia silior est fortitudini q̃ timiditas. Intẽpãtia aũt oppm est. Tẽperãtia aũt determinat̃ in tenendo ꝛ abstinẽdo. Et ideo vltm poᶜ magis determinat̃ per isensibilitatẽ que ab oibus abstinet: q̃ per itẽpantiã luxurie que a nullis abstinet: ꝓpter q̃ insensibilitas similior est temperãtie q̃ luxus intemperantie.

℄ Cap. 11m. Qz q2 difficile est venire ad mediuz documẽtis intendẽdum est q̃bus ad medium veniatur.

A

Difficillimuz aũt est inuenire mem: ꝛ valde studiosum et bonũ. In vnoq̃z.n. mediuz accipe est difficile. v.g. circuli mem non accipe cuiusl3 idiote s3 est accipe sciẽtis geometriã. Ille.n. vel p triãgulũ eq̃latez statim accipiet: suppõne facta q̃ linee ab eodẽ cẽtro ad circũferẽtiã sunt equales: vel si nõ per eq̃lateꝝ accipiet: accipiet per ortogonuz. In ortogoni.n. latere q̃d recto angulo sbtẽdit̃ de necitate erit cẽtruz: eo q̃ angulus in semicirculo rectꝰ est. Sic aũt irasci q̃dẽ in gñe ꝛ qual̃rcũq̃ cuiuslibet est ꝛ facile est: ꝛ sil̃r q̃l̃rcũq̃ dare ꝛ ꝯsumere facultatem expẽsis valde facile est. Cui aũt opz dare ꝛ q̃ñtũ ꝛ qñ ꝛ cuꝰ grã ꝛ qual̃r, nõ adhuc facile est neq̃ cuilibet. Hoc.n. est bñ ꝓp eẽ in medio: ꝛ est rarũ ꝓp difficultatẽ: ꝛ est laudabile ꝓp vtutẽ, ꝛ est bonũ ꝓp finẽ. Ad hoc igit̃ hõ indiget documẽtis qual̃r accipiat mem. ℄ Pmm documentum sit q̃ ꝓp h̃ q̃ opz vtutẽ ꝯiectãtem esse mem: opz studiosuz niti ad recedẽdũ ab extremo q̃d est magis ꝯrium. Si.n. recedit ab ipo appropinquat ad mem. Propinquoꝝ aũt ꝛ silium facilior est trãsmutatio adinuicez: quẽadmodm Circes monebat fieri h̃ dicẽs suo discipulo custodi nauez ex fumũ ꝛ ex vndã. Fumus.n. ꝛ vnda magis nauigationi sunt ꝯria. Metaphorice h̃ aũt dixit itẽdẽs q̃ extremoꝝ vitioꝝ vnũ est maius pctm ꝛ alterũ minus: ꝛ q2 mem sumendo attingẽ est difficile: ideo dixit Calipso q̃ñ in 2a nauigatione minima maloꝝ sumẽda ꝛ tolerãda sunt. Hoc aũt maxime erit h̃ mõ quo diximus: q̃. s. a magis ꝯrio magis remoueamur. ℄ Calipso aũt iste meo iudicio nautice artis fuit peritissimus: ꝛ ideo p̃cepta dedit q̃ iter ꝓcellas vndaꝝ lõgitudo nauis ad nauigãdũ nõ disponeret. Ratibus.n. nauis que sunt lata lõgitudine nauis iter ꝓcellas disposita ꝓcella anterior ratem eleuat sibi ꝯiũctã ꝛ ratis reliq̃ sorbet aquã a ꝓcella anteriori ꝛ nauis mergit̃ in ꝓfundũ. Si aũt pra in vẽtũ disponit̃ anterior pars nauis scãdit vndã: ꝛ dũ ab altera pte descẽdit ab anteriori vnda excipit̃ ꝛ iteꝝ scandit: ꝛ scãdẽs vndas euadit. ℄ Qz aũt Calipso dixit a fumo remouendã esse nauez: opinor q̃ ꝓp nauigãtez dixit nõ ꝓp nauigatiões. Nauigãs.n. in fumo angulos orizontis considerare nõ poterit: ꝛ ideo nescit nauem dirigere. Nautica.n. ars necesse habet ꝯsiderare angulos orizon-

pm documentum

als Circe

Ars nauigandi.

B

lis qui sunt duo poli ⁊ oriēs ⁊ occidēs vt ꝑitiotibus ꝯsiderat̄is in quartis ⁊ quartaꝝ ꝑtib⁹ sciat ad portuʒ dirigere nauem ꝑiculis caute euitatis. ℭ Eustratius aūt dicit ꝙ Calipso iste poeta fuit ⁊ metaphoͨᵉ loquit̄ de moribꝰ ad silitudineʒ nauigatōis: sicͭ.n. in nauigatione: ita in moribꝰ opʒ recedere ab inuolutiōibꝰ ꝓcellaꝝ: quas mouēt ea que maxime ꝯtria sunt v̄tuti: ⁊ resistendo oportet scindere ꝓcellas ⁊ sustinere hoc malum ne ex ipsis submergamur. In mari etiaʒ scādēdo ꝓcellas forte intima ꝯturbant̄ vsq̧ ad vomitum: hoc tn̄ melius est sustinē ꝙ̄ submergi: ⁊ q2 h̄ sufficit ad nauigatiōeʒ zᵐ. Et ideo etiaʒ dicit Eustratiꝰ: ꝙ Calipso nō dixit naueʒ remouēdā esse a fumo: sʒ a posteriorib⁹ additū est ꝑcepto calipsi. Sup ꝓcellas aūt directa ꝓra ⁊ tenta fortiter zᵃ vocat̄ nauigatio: q2 tūc ip̄ulsus ꝓcellaꝝ ꝯm motū ꝓcellaꝝ nauis euadit. ℭ zᵐ documētuʒ est: ꝙ opʒ itendē maxime ꝯtra ea ad que nosipsi ꝯm nāe inclinatōeʒ vel ꝯsuetudinis facile mobiles sumus: sicut sanguinei: hylares lusum facile mouent̄ ad venerea: graues autē ⁊ maturi melēci melia occidētali facillime mouent̄ ad ambitiosa ⁊ sup̄ba: ⁊ sic in oībꝰ est ꝙ diuersi ad diuisa apti nati sumus: ⁊ ex nature inclinatiōe, ⁊ ex ꝯsuetudine. Ad qd aūt q̄sq̧ inclinat⁹ sit, notuʒ pōt esse ex delectatione obuenientibꝰ in his que fiūt circa nos. Delectatio.n. cito oborit̄ in his que sunt ad que sumus inclinati: ⁊ tristitia statim orit̄ in oppoᵐ. Opʒ igit̄ nosipsos attrahē in ꝯtriū eius ad qd sumus inclinati. Multū.n. abducētes nos in ꝯtriū a peccādo recedimus: ⁊ ad meᵐ veniemus: per silitudineʒ eoꝝ qui tortuosa lignoꝝ dirigūt. In recto.n. oēs ꝑtes recti q̄libet in situ suo ordinate disponit̄, nulla alterā comprimēte. In curuo aūt q̄libet vtriusq̧ extrema cōprimit̄ ⁊ coartat̄ in mediā: ita vtriusq̧ itra situʒ meᵐ trahunt̄ q̄si violēter ⁊ tenent̄ itra situʒ eius. Cuiꝰ signū est ꝙ omne curuatum in ꝯcauo rugat̄: ⁊ ruge oēs cōprimunt̄ ad mediā. Et hoc est in poᵒ curui quātū ad ꝯcauum. In corpore aūt nāli si curuū fiat poᵒ curui ꝯfortat̄ duro sicco. Mā aūt in ꝯuexo ꝯm poᵐ cōuexi vna pars ex̄ aliā extendit̄: ⁊ q̄libet ex̄ situ suꝑius. Cuiꝰ signū est ꝙ sepe incōuexo frāgit̄ ⁊ diuidit̄: ⁊ nulloᵒ rugat̄. Curuuʒ ḡ ⁊ tortuosum quātū ad ea que cōpressa sunt itra scipsa nō redit ad situʒ debitū rectū: nisi qd itra se cōpressum est ex̄ se extendat̄: ex̄ se aūt nō extēdit̄ per rectū: sʒ per ꝯuexuʒ. Opʒ igit̄ ꝙ in oppositū incuruet̄ vt curuuʒ fiat ꝯuexum: tūc.n. duab⁹ potentijs curui ⁊ ꝯuexi in opposita oꝑantib⁹ redit ad rectū: recte ꝯm situʒ dispositis oīb⁹ ꝑtib⁹ eius. Silr̄ aūt est in moribus ꝙ in q̄buscūq̧ curui sumus ꝯm inclinatiōeʒ nāe ⁊ ꝯsuetudinis omni studio opʒ in oppoᵐ extēdere: ⁊ sic ad rectitudinē redire. Inter oīa aūt maxime h̄ obseruanduʒ est circa delectabile ⁊ delectatiōeʒ que sunt inata nob̄ ⁊ ꝯcorꝑata. Illa.n. nunq̄ iudicamus nisi acceptemus ea per iterioreʒ nāe ꝯcursum. Cogitata.n. ⁊ disposita in corde: ⁊ iudicata siue ponderata per rōnem statim placent ⁊ adherent. Qr igit̄ plebis senes patiebant̄ ad helenā h̄: opʒ etiā nos pati ad delectatiōeʒ nob̄ inatā ⁊ in oībus illoꝝ dicere vocem. Sic.n. abijciētes delectatiōeʒ minus peccabimus: ⁊ sic faciētes vt in caplo siue sūmatim dicamus: maxime poterimus mediū adipisci. Helena.n. pulchritudine sua ⁊ Thesea ⁊ Menalauʒ ⁊ Paridē stultos allexit: quam sapiētes plebis nō nisi auerso vultu terga vertētes euaserūt. Et vox eaꝝ fuit helenā eē fugiēdā: ne ꝯsiderata pulchritudine eius ⁊ iudicata alliceret ⁊ ligaret. Et sic opʒ auerti a delectatiōe inata: ⁊ nec q̄deʒ cogitare vel iudicare aliq̄d de delectatiōibus: sʒ in oībus fugere: q2 mox ꝯcepta delectatio illicit ⁊ ligat. Eustratius aūt dicit ꝙ sapiētes plebis ꝯsiderauerūt helenaʒ: ⁊ pulchritudinē iudicauerūt ⁊ laudauerūt: sed a ꝯcupiscētijs eiꝰ dixerūt esse abstinēduʒ. Hoc tn̄ iprobabile est: q2 sicͭ diximus delectabile ꝯceptū mox tētat ⁊ afficit: ⁊ iō medicinā nō habet nisi per fugaʒ: qua cogitatꝰ ⁊ v̄ba ⁊ oꝑa retrahātur ab ipso. Cuius signum est ꝙ in fabulis dicit Ouidius, ꝙ Perseus caput Gorgonis auersa facie abscidit: eo ꝙ Gorgon pulchritudine sua ligaret et imobiles facit trāseūtes: ⁊ idcirco Perseus si facieʒ ad Gorgonem ꝯuertisset, caput ꝑscindere nō potuisset. Sic igit̄ hīenos debemus ad ꝯcupiscentie delectationes.

[Margin: Eustratius] [Margin: zᵐ docuᵐ] [Margin: A] [Margin: C] [Margin: Helena] [Margin: Eustratiꝰ] [Margin: Ouidius]

ℭ Cap.12ᵐ. Qr ꝓpter singularia in q̄bus est actus h̄ maxime difficile est venire ad medium.

Difficillimuʒ aūt est venire ad mediū: maxime ꝓp hoc q2 oꝑationes ⁊ passiones nr̄e in singularib⁹ sunt circūstātiaꝝ: que nulli vni cōes sunt cū alio. Nō.n. facile deterᵐ est qualr̄ ⁊ in q̄buʒ hoīb⁹ ⁊ delectatiōibus ⁊ in q̄libus ⁊ vbi ⁊ in q̄to tpe determināduʒ sit vnicuiq̧. Etēiʒ nosipsi q̄nq̧ q̄deʒ laudamus eos qui in ira itra deficiunt, ⁊ vocamus eos mā suetos: cuʒ tn̄ deficiēs in medio nō sit. Qn̄q̧ aūt laudamus eos qui aggrauant iniurias sibi illatas ⁊ vlcisc̄unt̄ eas: ⁊ vocamus eos viriles: cum tn̄ aggrauās suꝑabūdās sit ⁊ nō in medio. Hoc.n. ideo facimus: q2 qui q̄deʒ parū ad hn̄ mediātis trāsgredit̄ nō vituꝑat̄: siue trāsgrediat̄ ad magis siue ad minus: sʒ vituꝑamus eum qui trāsgredit̄ plus ⁊ plus: ita ꝙ elōgatio a medio nōbilis est nec latere pōt. Alius aūt qui parū trāsgredit̄ vsq̧ quo ⁊ inquātuʒ trāsgredi possit ꝙ vituꝑabilis, nō facile est sermone determinare cōi ⁊ doctrinali: sicͭ nec facile est determinare aliud aliq̄d sensibiliū ꝑticulariū: talia.n. oīa in singularib⁹ ⁊ in sensu hn̄t iudiciū: ⁊ in talib⁹ parua est elongatio a medio: ⁊ʒ peccati sit: nō tn̄ simplr̄ malū est: sʒ potius dispositio ad malū que apud oēm legislatoreʒ venia digna est. Cōuersatio.n. humana ꝓp sui istabilitateʒ ad regulā recti nō penitꝰ redigi pōt: sicͭ nec edificatio lesbia: ⁊ ideo sufficit iuxta rectuʒ esse. Oīa aūt hec que dicta sunt tātuʒ ostēdūt ꝙ medius habitꝰ in oīb⁹ laudabilis est: ⁊ ꝙ declinare opʒ: quādoq̧ q̄dem ad suꝑabundātiā magis: q̄nq̧ aūt ad defectuʒ magis nō lōge tn̄ a recto: sic eiʒ facile adipiscemur mediū: ⁊ id qd est hn̄ in q̄libet oꝑatione ⁊ passiōe. Et ꝙ in tali determinatiōe minima maloꝝ opʒ tolerare. Minima eniʒ maloꝝ sunt in parua a medio declinatione. ℭ Explicit liber secūdus.

[Margin: A]

ℭ Incipit liber tertius. Cuiꝰ primus tractatꝰ est, de volūtario ⁊ electione ⁊ voluntate: que sunt principia oꝑōnuʒ: quaꝝ nos dn̄i sumus.

ℭ Cap.pᵐ. Qualr̄ tractatꝰ de his ꝑtinet ad scieʒ moralē.

Virtute vtiq̧ ⁊ circa passiones ⁊ circa oꝑatiōes existe: volūtario v̄o ⁊ inuolūtario existētibus circa easdeʒ oꝑationes ⁊ passiones: relinq̄t̄ volūtariū ⁊ inuolūtariuʒ magnā hr̄e cōicationeʒ cum v̄tute: ⁊ ideo in scia de v̄tute opʒ de volūtario ⁊ inuolūtario deterᵐ. ℭ Hoc aūt ⁊ alia ꝓbat̄ rōne: q2 in volūtarijs si bona sunt fiūt laudes: ⁊ si mala sunt fiūt vituꝑatōes. In inuolūtarijs aūt si imꝑfecta inuolūtaria sunt ꝯcedit̄ venia si excusant a toto: q̄nq̧ autem ꝯcedit̄ mīa: sed nō in toto excusant, sʒ in ꝑte: ḡ oꝑōnes volūtarie bone ⁊ male idē hn̄t ꝑmiū cuʒ oꝑōnib⁹ v̄tutū ⁊ vitioꝝ. Et q̄rū est idē ꝯris cōicatōeʒ hn̄s: ad vnā sciam ꝑtinet declaratio eoꝝ. Oꝑōnes aūt inuolūtarie si male sunt laudes q̄deʒ ⁊ exꝓbratiōes nō hn̄t; sʒ cū in ciuilib⁹ hn̄t veniā vel mīaʒ

[Margin: A] [Margin: pᵃ ratio] [Margin: zᵃ ratio]

⁊ qꝺ in ciuilib⁹ h₃ ꝯñs in ſcia morali ꝺ₃ ꝺeter[i]. Uoluntarij ḡ ⁊ inuoluntarij ꝺeterminatio ptinet ad moralez. Sic igit̃ nobis īte̊dētib⁹ ꝺe ṽtute forſitan neceͤ₃ eſt ꝺetermi-

3ª ratio

nare ꝺe voluntario ⁊ inuoluntario. ¶ Adhuc autē₃ 3ª ratio eſt: qꝛ tractare ꝺe voluntario ⁊ inuoluntario: vtile eſt in oī ciuilitate: ⁊ ad honores ⁊ ad penas qbus nituntᷣ ciues bonos facere. Uoluntarium.n. quo magis eſt voluntarium in bono / magis honoraĩ. Inuoluntariū aūt quo magis eſt inuoluntarium: eo min⁹ puniĩ. Propter qꝺ ait Pretor: qꝺ vi metuſue cā fit ratu₃ nō habeo. Uoluntariū aūt in malis quo magis voluntarium₃ magis exprobraĩ: ⁊ inuoluntarium in bonis quo magis inuoluntarium eſt min⁹ honoraĩ. Et gnalr̃ ſicut ꝺicit qꝺā ſapiēs. Nihil laudaĩ vel vituparĩ in hoīe niſi cuius ipſe eſt cā: ⁊ eo plus quo ipſe plus cā eſt. Liber aūt eſt: vt ꝺicit Phs: qui cauſa ſui eſt: ⁊ ſicut ꝺicit

Ouidius

Ouidius: qui ſuus eſt ad nullius aliu₃ hn̄s re[m] in opib⁹. Hoc aūt moꝺo nullū aīaliu₃ brutoꝝ ſuum eſt: eo ꝙ oīa opa eoꝝ acta ſunt a nā. Hoc etiā moꝺo itellc̄s ⁊ ratio ꝯtēplatiua nō ſua ſunt in ꝯitate ꝯtēplatoꝝ. Obligatione.n. ſyllogiſtica coguntᷣ ad aſſenſum. Qꝺ v̊o p[m] cā libertatis eſt voluntas eſt: eo ꝙ h ⁊ a nāe oblōne liberꝝ eſt: ⁊ ab obliga-

B

tiōe arg[ti] voluntariū. Ergo eē hoīem ⁊ liberꝝ facit hoīe₃: ⁊ oēm opatiōe₃ eius facit liberā: ita ꝙ nulla cauſa ſuaꝝ opationu₃ eſt: niſi qꝛ ſibi voluntarie ſunt. Habitū aūt eſt multotiēs iam in p̄cedētib⁹: qꝛ nulle ſunt opōnes ṽtutu₃ vel vitioꝝ: niſi quoꝝ nos ꝺn̄i ſumus: p[m] ḡ qꝺ ꝯſideratur

4ª ratio

in eis eſt ꝙ voluntarie ſint. ¶ Adhuc in p̄cedēti li⁰ mōſtratum eſt ꝙ hn̄ opōnu₃ ṽtutu₃ eſt in agēte: ⁊ ſm paru̅ in ope: ⁊ h hn̄ totu₃ ſm ꝺn̄as voluntarij. l. ꝙ ex voluntate eligat: ⁊ pp hoc eligat: ꝙ in talib⁹ pſeueret firma voluntate ⁊ nō alterata. Cum ḡ hn̄ opationū taliū in voluntate ſit nō pōt ꝺeterminari in ṽtute niſi ꝺetermineĩ ꝺe volu̅-

5ª ratio

tario. ¶ Adhuc ḡ cu₃ hō ciuilis ſit per nām: op₃ ꝙ opationes ⁊ paſſiones ſue ciuilr̃ ꝺetermineñt: ſm qꝺ ad iuꝺiciu₃ veniūt polytici: qui ciuiliū eſt orꝺinator. Polyticus aūt nō reſpicit opōnes: niſi ſm qꝺ p̄ceꝺūt ab opante. Op₃ igit̃ polyticu₃ regulas hr̄e ⁊ leges qb⁹ cognoſcat qꝺ a nobis eſt ⁊ qꝺ ab alijs. Regule autē nr̄e nō pn̄t ſumi niſi ex voluntario ⁊ inuoluntario: ꝺe voluntario ⁊ inuolu̅tario in morali ſcia op₃ ꝺeterminare. Uñ etiā polyticus ei qꝺ ſimplr̃ inuoluntarium eſt ꝯceꝺit veniā: ⁊ ſi nō ſimpliciter inuoluntariu₃ eſt aꝺhibet miāz: forte ptē pene relaxāꝺo: vel forte ex officio ſuo ꝯtra cum qui vim imittit p̄ceꝺēꝺo vel alio moꝺo. Cũuis ergo ꝺe voluntate ſm qꝺ pars aīe eſt in nālib⁹ ꝺeterminari habeat: tñ voluntariu₃ ſm qꝺ libertate₃ cōfert operāti ⁊ operi pro certo ꝺeterminari habet moralis.

¶ Cap. 2[m]. ꝺe inuoluntarij ꝺiuiſione.

Videntur aūt inuoluntaria in ꝺuo ꝺiuiꝺi: qꝛ etiā que violēta ſunt: ⁊ que pp ignorātiā facta ſunt / inuoluntaria eē ꝺn̄r. Cũuis.n. voluntariu₃ ꝺicat habitu₃ ⁊ in-

p[a] ratio

uoluntarium p̄uationē: tñ op₃ nos p̄us ꝺe inuoluntario ꝙ̄ ꝺe voluntario ꝺicere. Quia in ciuilib⁹ inuoluntarium gnālius eſt. Uoluntariu₃.n. in ciuilib⁹ qꝺ lauꝺē h₃ vel vituparatiōe₃ nō eſt ꝯſiderati niſi in actib⁹ ṽtutu₃ vel vitioꝝ. Inuoluntariu₃ aūt in ciuilib⁹ qꝺ veniā h₃ vel miāz: ⁊ in actib⁹ ⁊ opationib⁹ ṽtutu₃ ⁊ vitioꝝ ꝯſideraĩ: ⁊ in multis alijs aꝺ que frequēter cōpellūt tyrāni / ⁊ ꝺiuerſoꝝ ꝺiuiſe violētie. Quia igit̃ gnāli⁹ referĩ aꝺ ꝯuiſatiōe₃ humanā ꝙ̄ voluntariu₃: iꝺeo prius ꝺe ipſo eſt tractāꝺu₃.

2ª ratio

¶ Adhuc aūt actio voluntaria ſm qꝺ eſt voluntaria nō recipit lauꝺē vel exprobrationez: niſi ſm qꝺ remota eſt a ꝯrio. Nullum.n. p̄n[m] p[m] ſm qꝺ p[m] eſt pōt ꝺeterminari niſi per negatiōe₃ vel p̄uationē: ſicut ꝺicimus p[m] eē ante qꝺ nihil eſt. Et cu₃ voluntariū p[m] p̄n[m] ſit opōnū ꝺeterminari nō pōt niſi per negationez vel p̄uationē: ⁊ hec ꝺeter[io] inuoluntarij p̄ceꝺit ꝺeter[m] voluntarij. Sic volētes ſcire: qꝺ ſit p̄n[m] p̄ꝺeter[i]: op₃ qꝺ ſit ante ſe nihil hr̄e. Sic igit̃ voluntariu₃ ſciri nō pōt niſi inuoluntarij p̄ꝺetermi[a] rōne.

¶ Cap. 3[m]. De inuoluntario per violētiam.

Violētu₃ aūt eſt cui⁹ p̄n[m] mouēs eſt extra opantē: ⁊ tale violētum eſt in quo nihil ꝯfert opans vel patiēs violētiam: puta ſi ſpūs violētiſſimoꝝ ventoꝝ portauerit aliquē alicubi in ꝺānu₃ vel lucrū aliq̊rū: vel ſi hoīes violētu₃ ꝺn̄iu₃ ſup nos hn̄tes: per nos tanꝙ̄ p īſtr̄a aliqꝺ opentᷣ. Si.n. aliqs a vēto p̄icet⁹: vel ab alto caꝺēs vel al's aliter violēter impulſus / impulſu vel caſu ꝺānu₃ faciat. Sic.n. opatio ꝺāni nō ab ipſo: ſ₃ a violētia tāta. Silr̃ ſi manus violēter extēꝺaĩ: ⁊ extēſa manu p̄nceps p̄cutiaĩ vel qꝛcūq₃ alius: nō ille cui⁹ eſt manus cā eſt opis: ſeꝺ ille qui manu per violētiā vtiĩ aꝺ p̄cutiēꝺum. Utrūq₃ ḡ iſtoꝝ violētu₃ eſt, ꝺūmoꝺo ille qui patiĩ vim nihil ꝯferat penit⁹ aꝺ actionē eius qui īfert violētiā: ſi.n. violētia īterius per ꝯſenſu₃ approbeĩ ⁊ placeat violētia vel nō ꝺiſpliceat: nō in toto violētu₃ eſt: qꝛ īterior voluntas ꝯcurrit aꝺ opōnē. Silr̃ ſi ille cuius manu aliqs p̄cutiĩ nō retinēs manū accōmoꝺet p̄cutiēti nō ſimplr̃ violētu₃ eſt: eo ꝙ ille qui ꝺicit ſe vim pati aliquiꝺ ꝯfert aꝺ violētiā: affert.n. vel per cōſenſum vel nō ꝺiſſenſum aꝺ opationē. Hoc autē nō niſi ſm p̄ſumptiōe₃ pōt iuꝺicare polyticus. Sic eſt h qꝺ ꝺicit Uulpianus: ꝙ ſi vir clare

Uulpian⁹

ꝺignitatꝭ in ciuitate ꝺicat ſe vim paſſu₃ / nō p̄ſumiĩ eē veru₃: qꝛ nō p̄ſumiĩ ꝙ ſi in ciuitate magna clara ꝺignitate p̄fulget poſſit ei vis īferri: ſil'e inꝺiciū eſt ſi fortior ꝺicat ſe vim paſſu₃ a ꝺebiliori. Attēꝺēꝺu₃ etiā ꝙ nō in iꝺē genus orꝺinamus ea que fiūt vi ⁊ ea que fiunt met⁹ cā. L₃

Differūt per vim ⁊ metus cauſa facta.

eī₃ hec ꝺiuiſa ſint: tñ nō ꝺiuiſificātur in h qꝺ eſt ꝯceꝺere veniā ⁊ miāz: p vim.n. fiūt que ſimplr̃ coacta ſunt / nullu₃ penit⁹ in vim paſſo hn̄tia p̄n[m]. Met⁹ aūt cā fiūt que timore maioꝝ maloꝝ ſunt opata ⁊ p̄n[m] hn̄t in metuēte: qꝺ eſt p̄n[m] opationis p̄ximum: l₃ nō ſit primum.

¶ Capitulum 4[m]. De operationibus mixtis ex voluntario ⁊ inuoluntario.

A

Uicūq₃ autē p̄pter timorem maioꝝ maloru₃: vel p̄pter expectationē aliquoꝝ bonoꝝ: que aliter hīi nō pn̄t aliqꝺ turpe opanĩ: ꝺubitatiōe₃ h₃ vtrū illa voluntaria vel inuoluntaria eſſe ſint iuꝺicāꝺa. Puta ſi tyrānus vim coactiuā hn̄s ſup aliquē aliqꝺ turpe p̄cipiat opari qui ꝺn̄ium habet ſup nos ⁊ ſup parētes nr̄os / vel ſup filios / vel aliter ꝯiunctos: ꝺe qb⁹ merito ꝺolere ꝺebemus: ſicut ꝺe nobiſipis: ⁊ ſi aliqꝺ turpe operamur aꝺ p̄ceptum tyrāni ſaluātur amici: ſi autē nō opamur occiꝺentᷣ. Tale aliqꝺ etiā acciꝺit circa eas que in tēpeſtatibus ꝺe nauib⁹ fiunt eiectiones p̄pter ſalute₃ nauis. Hec.n. nullus eiceret ſimplr̃ hoc eſt p̄pter ipſam eiectiōe₃: ⁊ ſi voluntarius eēt ⁊ ſue voluntatis arbitrio nullo moꝺo faceret. In p̄iculo aūt exn̄tes p̄pter ſalute₃ ſui ⁊ alioꝝ oīum que in naui ſunt oēs itellectū hn̄tes eiciūt bona: vt exonerata nauis leui⁹ ⁊ altius ſup vnꝺas emergaĩ: ⁊ nō ꝺe facili aquas hauriēs ſubmergaĩ. Utraq₃ ḡ iſtaꝝ opationu₃ metus cā facta eſt. Mixte qꝺem igit̃ tales ſunt opationes vt viꝺeĩ: tñ magis aſſiſãnĩ voluntarijs ꝙ̄ inuoluntarijs. ¶ Cui⁹ vna ratio eſt: qꝛ tūc cu₃ fiūt

p[a] ratio

⁊ opata ſunt voluntaria ſunt: opationes.n. humane in circunſtātijs ſingularibus accipiuntᷣ. ſ. qs ⁊ vbi ⁊ qñ ⁊ quō: ſm has autem voluntaria eſt opatio p̄n[m] hn̄s in operāte. Quis.n. eſt: in p̄iculo ꝯſtitutus. Ubi: in mari. Qñ: in tē-

pestate: ꝛ silr de alijs. ❡ 2ª ratio est: qꝛ finis opōnis ſm tēpus est. Dic aūt finis est in illo tpe ꝯseq saltem: ꝑpter hoc.n. ꝑycit onera. Finis aūt ille simplr voluntariuꝫ est. Opatio ḡ ista dicet̄ volūtaria ꝛ inuolūtaria qñ opat̄ eaꝫ operās. Uolēs.n. operat̄ in eo ꝙ pñᵐ mouēdi organicas ptes/ manus/ ꝛ pedes/ in talibꝰ opatiōibꝰ: in ipso operāte est. Uolūtarie.n. manibꝰ ꝛ pedibus ꝑycit onera. Quoꝝ cūqꝫ aūt operādi pñᵐ est in operāte in his ſm ꝑpriā potestateꝫ ꝛ facultatē in ipso operāte est opari ꝛ nō opari. In qbꝰ aūt in nob̄ opari est ꝛ nō opari h̄ volūtaria sunt: volūtaria itaqꝫ sunt oīa talia: quia volūtario assimilata.

B

Simplr autē accepta forsitan sunt inuolūtaria: ideo qꝛ nullus itellm hn̄s aliqd talium vnqꝫ eligeret ſm seipm existēs ꝛ ꝑpe facultatis arbiter. Duo ḡ ꝯsiderāda sunt.s. qualis sit opatio simplr accepta: ꝛ cui silis sit ſm cōparādi pñᵐ. Simplr aūt dicimus acceptā sine circūstātijs ꝑcipue loci ꝛ tpis ꝛ cause opōnis. Nihil.n. ꝓhibet aliqd simplr esse inuolūtariū: qḋ tñ ex cā volūtariū efficit̄: sic vri ꝛ secari que nō sunt volūtaria: nisi ꝑpter sanitatem. Silr quedā inuolūtaria q̊daꝫ loco volūtaria sunt: sic est iactꝰ boium in mari: silr quedā volūtaria tpe q̊dā efficiūtur: sicut est relictio diuitiaꝝ tpe belli: vt per fugam vita saluet̄. ❡ Cōsiderādū etiā est cui sile sit in ꝑncipijs operādi. Prinᵐ.n. inuolūtarij ꝑximū ꝛ opationes eliciēs totum est ex̄ opationē. Prinᵐ aūt volūtarij totū itra. Cum ḡ opationis directe primuꝫ pñᵐ eliciēs opus habeat intra: q̄uis pᵐ mouēs habeat extra qḋ nō est sufficiēs ad eliciēdā opationem sine nobis magis assilat̄ volūtarijs q̄ inuolūtarijs. ❡ Atēdēdum tñ ꝙ nō est ideꝫ inuolūtarium ꝛ volūtariū. Inuolūtariuꝫ.n. habet ꝑuataꝫ volūtatē penitꝰ. Uolūtariuꝫ aūt ponit ꝛ affirmat volūtatem oppositi. Sensus.n. est nolo currere: hoc est volo nō currere qḋ totaꝫ ꝑuat̄ inuolūtario. ❡ Adhuc aūt nō idē est inuolūtarie facere: ꝛ nō volūtarie facere. Quia in inuolūtario ponit̄ ꝯrietas volūtatis ꝛ dissensus a volito: nō volēs aūt nō opꝫ ꝙ dissensum habeat ad volituꝫ/ sed simplicem negationeꝫ volūtatis. Et inde est ꝙ inuolūtarie opanꝫ affert tristitiā operāti. Nō volūtarie aūt operatum nō necio affert tristitiam operāti.

❡ Cap. 5ᵐ. Quid pro q̊ in talibꝰ sit sustinēdū vel opandū.

A

In opationibus autē talibꝰ operātes aliqñdo laudantur: qñ.s. turpe aliqd vel triste sustinēt pro magnis ꝛ bonis: que.s. per ea acqrūtur: vel saltem non ꝑdunt̄. Si aūt ecōuerso pro paruis ꝛ nō per se bonis magna turpia vel tristitia sustinēt: que cuilibet viro honorato turpissimū eēt ferre vituperant̄. Pro nullo.n. bono etiaꝫ modico turpissima sufferre ꝛ praui hoīs est ꝑpriuꝫ. In aliqbus aūt talibus opationibꝰ: laus qdem nō fit sed venia vel mīa cōceditur: qñ aliqs ea opat̄: que nō opꝫ ꝑpter talia que humanā nām excedūt: ꝛ que nullus vnqꝫ honoratꝰ vir sustineret: talis.n. metus: vt dicūt Stoici cadūt incōstātem virū. ❡ Sūt aūt quedā que fortassis nō est cogi/ qꝛ vl per nullā coactioneꝫ faciēda sunt: sed potius durissima opꝫ pati ꝛ moriēdum est anteqꝫ fiāt. ❡ In his aūt opationibus iter turpia que fieri cogunt̄: ꝛ iter penas quas aliqs patit̄ ꝯsiderādum est qd ꝑpōderet. Turpia.n. que fieri cogūtur ad 3ª mēsurāda sunt.s. ad statū faciētis/ ꝛ ad obscenitatē facti/ ꝛ ad reipublice vtilitatē vel nocumētuꝫ. ❡ Ad statuꝫ qdē faciētis: qꝛ ꝑsonā magnā decet eē honestiorē: ꝛ turpius est cōmissum inhonestū ꝑpter ꝑsonā faciētis. Propter qḋ dicit Tullius in liᵒ epl̄aꝝ: ꝙ puer ingenue dignitatis captꝰ a tyrāno cum ad indigna sibi cogeret̄ ipulso capite ad parieteꝫ ꝛ cōquassato cerebro di-

Tullius

xit moriēs. Nō seruiam nobilissimo aīo hec ipse ꝑferēs. ❡ Ad obscenitatē aūt actus: qꝛ qdaꝫ actus sunt ꝯtra rationē: quidē aūt ꝯtra virtutē ꝛ ꝯtra rōnem: quidā etiam cum his duobꝰ ꝯtra nām: ꝛ qdā cum his tribus etiā cōtra ꝯsuetudinē. Et ꝯtra rōnē qdeꝫ sicut mēdaciū. Cōtra rōnē aūt ꝛ vtutē sicut incōtinētia. Cōtra hec duo autē ꝛ cōtra nām: sicut in affectu/ impietas in parētes: ꝛ in effectu sodomia. Cōtra ꝯsuetudineꝫ aūt in eis: sicut est inuētio nouoꝝ ciboꝝ. Et in his oībus sicut dicit Seneca in liᵒ nālium qōnum: ꝙ qdā incūbēs femine intātuꝫ cum femine incuberet masculum fecit incūbere sibi: ꝛ speculo trāsuerso ex opposito adhibito genitalia etiā incūbētis ꝛ in qbus incubebat ꝯsiderabat: eo ꝙ in speculo trāsuerso multo maiora apparebāt q̄ eēnt. ❡ Nocumētū aūt vel vtilitas reipublice in hoc ꝯsiderat̄ ꝙ tale maluꝫ fiat qḋ redimi posset salute reipublice. Sicut si forte aliqs mētit̄ ad hoc ꝙ saluent̄ vnus vel plures vel in rebus ꝛ statu dignitatis qui aliter ꝑderent̄. Cuius enim tūc mēdacium malū sit ꝛ semꝑ maluꝫ: tñ a legislatore ciuili nō imputat̄: eo ꝙ redimit̄ pietatis officio: ꝑpter qḋ et tale mēdaciuꝫ officiosum appellat̄. Ad idem reducitur ciuiliter adulterium qḋ adultera cōmittit nō itētione thorū trāsgrediēdi: sed vt tyrānuꝫ ciues in seruitutē volētē redigere ꝑdat in sinu: sicut Judith Holofernem: ꝛ Dalida Sāsonem: ꝛ aliqd huic sile fecit Jahel in tabnaculo suo Syseram recipiēs ꝛ iterficiēs ꝛ prodēs. Dicit eniꝫ Ari. ꝙ ciuiliter loquēdo cuꝫ inimicis oīa cum ꝑditione agēda sunt: cum tñ ꝑditio semꝑ mala sit: ꝛ mēdaciū ꝛ adulteriū. Nō eīꝫ redimerent̄ nisi mala eēnt: nec redimunt̄ ad hoc ꝙ mala nō sint: sed redimunt̄ quo ad hoc ꝙ a legislatore nō iputent̄ in penā ꝑpter vtilitateꝫ cōem que ex talibus aliqñ causat̄. Obscena aūt que nimia sua obscenitate redimi nō psūt: eo ꝙ rōnem ꝛ virtutē ꝛ nām ꝛ ꝯsuetudinē subuertūt nullo modo faciēda sunt: nec causa metus nec cā alicuius violētie: sed potius moriēduꝫ est. Propter qḋ derisibilia sunt dicta Euripedis poete que dicuntur Almeona: h̄ est que de Alcione cōposuit metrice tāgēs cās mouētes quare alciones matrē suā occidit. Dicit enim Euripedes ꝙ alciones cuiusdaꝫ Amphiarius filius fuit. Amphiarius autēꝫ suasu vxoris sue que mater fuit Alciconei ꝑsuasus fuit ad bellum Thebanuꝫ ꝑcedere: ꝛ mouebat in vna pte Ithyodes: ꝛ in altera pte polymites: cum bello letaliter vulneratꝰ redisset domum/ moriēs dixit filio Alcioni ꝙ matreꝫ iterficeret: accusationes tres imponēs matri.s. ꝙ sterilis esset que nō nisi vnū filiū ꝑduxerat. Et ꝙ terra quā in doteꝫ receꝑat sterilis esset ꝛ ifructuosa. Et ꝙ marito ꝑsuasisset ad bellum ꝑcedere vbi letalia vulnera accepisset: eo ꝙ a marito absoluta alij nuberet. Et mr̄eꝫ ꝑpter has ꝑsuasiones interfecit: que ꝑsuasiones cum isufficiētes essent: ꝯtra rōnem fecit cum hoīem occideret: ꝛ cōtra virtutē peccauit: ꝛ cum iterficeret matrē fecit cōtra nālem pietatē: ꝛ cōtra oēm cōsuetudinē omniū aīaliuꝫ. Et ideo derisibilis est qḋ dixit per talem accusationem coactuꝫ se esse vt occideret matrem.

Seneca

B
Mēdacium officiosum.

Euripides

ais Alciones

❡ Cap. 6ᵐ. Qꝛ iudiciuꝫ in talibus valde est difficile quale pro quali sit eligendum.

A

Est autem difficile quādoqꝫ iudicare quale pro quali/ eligēdum sit: ꝛ qd pro quo sit sustinēdū. Ad hoc aūt iudiciuꝫ hoc aggrauat qḋ valde difficile est imorari cognitis malis ꝛ iminētibus ꝛ quasi iam ipediētia expectare. Ut in pluribꝰ eniꝫ que qdē expectātur in talibus valde sunt tristia: que aūt cogunt̄ valde sunt turpia. Et qꝛ difficile est iudiciū qd pro

quo sit

quo sit sustinẽduz:aliqñ qdem coacti vituparant. Aliquã-do aũt laudãtur:ꝛ ideo dubiũ est qualia dicẽduz sit esse violẽta vel metus causa facta. Uel forte dicẽduz etiã ꝙ ea que simplr̃ qdez violẽta sunt illa sunt:quoꝝ cã agẽs est in his que exterius sunt quãdo qui ea opat̃ nihil con fert. Illa enim semꝑ inuolũtaria sunt ꝛ vbiqꝫ ꝛ semper. Queciiqꝫ aũt ſm seipsa qdez accepta inuolũtaria sunt: nũc autem ꝛ pro his causis ꝛ in hoc loco sunt volũtaria: magis aũt assimilant̃ volũtarijs:qꝛ opationes in singu-laribus sunt. Singularia aũt in talibus volũtaria sunt: sicut in antehabitis est determinatũ. In talibus ḡ qua-lia pro quali eligẽda sint nõ facile est tradere per artẽ: eo ꝙ multe sunt differẽtie in singularibus que ad vnã cõem rõnem redigi nõ possunt:ꝛ ad artem quã pmisi-mus respiciẽduz est/vtrum.s.redimi possit qđ sit vtilita te maiori:vel maxime aũt vt diximus in his que perti-nẽt ad rẽpublicaz Zenon Thelengatorꝫ filiꝰ nõ modi-cus inter phõs existẽs:vtpote Zenophanis ꝛ Parme-nidis discipulus ꝓpinquus tꝑibus Democriti:sicut qui apud Eleatem ciuitatez octogesimaoctaua olympiade floruit:ꝛ lites siue disputationes ꝛ narrationes de natu-ra Pythagore ꝛ Democriti ꝛ Empedoclis describit: et qui primus: vt dicit̃ Dialecticã fecitque tamẽ nõ inuenit̃ nisi de Elẽchis:ad cuius silitudinez Empedocles rheto ricam cõposuit. Hic igit̃ Zenon talibus ꝛ tãtis cũ Dio-medõtem quẽdaz tyrãnũ Eleatis ciuitatis impugnato-rẽ cum esset ciuis eiusdẽ ciuitatis:ꝛ Diomedõtem deij-cere conaret̃ a potestate:ne ciuitatẽ inuadere posset ca-ptus a Diomedõte tyrãno:ꝛ cum quereret̃ a tyrãno qđ esset ꝯsiliuz ꝛ secretũ reipublice in ciuitate:sciens ꝙ pro nulla coactione mysteriũ cõsilij principũ ꝛ reipublice esset reuelãdum/linguã que reuelare posset dentibꝰ ab-scidit:et in faciem tyrãno expuit/facto.d.plus ꝙ̃ verbo ꝙ mysteriũ nõ sit reuelãdum:ꝓpter quod etiã tyrãnus Zenonem phĩa ꝛ virtute cõspicuũ in mortario cõtundi fecit pistello desuper feriente:que amarissima tormẽta Zenon sustinuit anteꝙ̃ secretum reuelaret.

Zenonis vita preclara.

Inventor lo-gice.

Tormẽta Ze-nonis.

A

¶ Cap.7ᵐ. Qꝫ delectabilia exteriora nõ inducũt coactio-nem que a turpibus excuset.

Siquis aũt dicat ꝙ ꝓpter h ꝙ delecta-bilia exteriora: ꝛ bona exterio-ra alliciũt aĩum ꝯcupiscẽtis iferũt violentiã ꝛ violenta sunt ꝓpter h ꝙ sunt extrinsecus existẽtia:ꝛ ab extrinsecus mouẽt sicut violen-ta. Primũ qdem incõueniẽs qđ ad hoc sequit̃ est ꝙ ſm hec oĩa que agimus erũt violẽta:qꝛ delectabiliũ gratia oẽs hoĩes oĩa opant̃:que opant̃. Quicqd.n.agimus/agi-mus vel fugiẽdo triste vel ꝓsequẽdo appetibile. Ratio etiã est ad h:qꝛ sicut pꝫ ex ꝑdictis qđ vi ꝛ inuolũtarij fa cimus:facimus cũ tristitia:que aũt ꝑꝑ delectabilia fiũt/ cũ delectaᵒᵉ ꝛ gaudio fiũt. Propter vim ḡ ꝛ metꝰ cã nõ fiunt. Qꝫ aũt aliqs dicat vt Plato cauẽda esse exteriora que nos ad turpes delectatiões cõpellũt ridiculũ est:po tius.n.dꝫ cauere seipm̃:sicut hñ venabilẽ a delectatione exterioꝝ. Si.n.ꝯfirmatꝰ esset in vtute nõ de facili venari posset ꝛ capi delectatiõe exterioꝝ. Ridiculũ etiã est qđ dicit Plato:ꝙ aliqs bonoꝝ qdez seipm ponat cãm:tur-pium aũt ponat cãm exteriora.q.cogẽtia: cum hõ ex se-ipso cã sit ꝛ bonoꝝ ꝛ maloꝝ:ꝛ exteriora non cogant nec etiã moueant nisi per appetitum qui in ipsa extẽdit̃. Qꝫ aũt dicit Plato hominẽ esse cãm bonoꝝ ꝛ nõ maloꝝ:a Socrate doctore suo accepit qui Stoicoꝝ pnceps fuit: ꝛ oẽs vtutes itra hoĩem esse dixit dono diuino aĩe colla-tas:ꝛ ex seipso hoĩem semꝑ hñ agere:nisi delectabilium exterioꝝ subuerteret̃ cõcupiscẽtia deceptꝰ ꝛ illectus sit. Et in aĩa dixit oẽm esse sciẽtiã ex qua sufficeret ad oẽm ꝯtẽplationẽ nisi phãtasmoꝝ exterioꝝ subuerteret̃ dece ptione. Hoc aũt ſm ꝑipatheᶜᵒˢ ridiculũ est:eo ꝙ ex falsa ꝓcedit hypothesi:qꝛ nec vtutes nec scie in nob sunt:nisi ꝙ inati sumus suscipe eas. Perficere aũt est a doctrina vel assuetudine:sic in 2ᵒ huiꝰ sciẽtie volumine statim in pñᵒ ꝓbatuz fuit. Ex oĩbus ḡ his que dicta sunt rõnabilr̃ videt̃ vtiqꝫ ꝙ violẽter sit cuius pñᵐ actiuũ ꝛ motiuũ est extrinsecꝰ nihil ꝯferẽte ad violẽtiã vel metũ vim passo.

Violentus

¶ Cap.8ᵐ. De inuolũtario per ignorãtiam.

Quod aũt ꝓpter ignorãtiã inuolũta-riũ est: hoc qdez omne ſm oẽm sui rõnem ꝛ modũ est nõ volũtariuz:ñ nõ ſm oẽm modũ est inuolũtariũ. Sꝫ h est inuolũtarium qñ factũ triste est ꝛ in penitu dine volũtati ſm se ꝯtrium. Qui.n.ꝓpter ignorãtiã opat̃ qcũqꝫ ꝛ nihilominus tristat̃ in opõne facti postꝙ̃ sciuit: ille qdez volẽs nõ opatꝰ est:qꝛ nõ potuit velle ꝙ nõ sci-uit:neqꝫ rursus volens opatus est:qꝛ postꝙ̃ sciuit nõ est tristatꝰ de eo qđ ꝓpter ignorãtiã fecit. Ex quo relinquit̃ ꝙ qcqd in penitudine est facti nolẽs videt̃ fecisse qđ fe cit:qui aũt non penitet de facto:qꝛ alter est ab illo:ꝛ dif-fert sic nõ volẽs ex h noĩe vocet̃. Quia.n.differt ille ab illo melius est ad rei sigñationẽ tale nomen hĩe ꝓpriũ quasi cõmuni noĩe sigñaret̃ ꝛ diceret̃ nolens:sicut ꝛ ille qui penitet de facto:ꝯfusio esset ex cõitate noĩs ꝛ ꝓprie-tas in loquẽdo nõ seruaret̃. ¶ Ad intellectũ autez eoꝝ que dicta sunt. Notãduz ꝙ volũtariũ ab actu volẽdi di cit̃ ꝛ nõ a poᵃ vel habitu. Tale aũt volũtariuz iter duo est.s.inter volẽtem a quo exit et iter volitum qđ est mo-uens volẽtem. Et ratio voluntarij/ꝛ forma/ꝛ finis:mo-uens per formã a volẽte cõceptã ꝛ affectũ. Forma:qꝛ in format volẽtem ad hãc spẽm vel illã. Ratio:qꝛ ex ipsa diffinit̃ actus inquãtũ volũtarius est:sicut diffinit̃ for-nicatio per improbã volũtatez cum effectu circa vene-rea. Finis aũt est:qꝛ illo habito quiescit actus volũtatis. Volũtariũ ergo ꝑuari põt ex pte volẽtis vel ex pte vo-liti. Ex pte volẽtis nõ priuat̃ nisi per violentiaz. Ex pte voliti aũt nõ põt priuari inquãtum volũtariũ est:qꝛ hoc ponit̃ statim inꝙ̃tuz ab itrinseco pñᵒ dr̃ esse factũ. Sed si priuat̃ nõ priuabit̃ nisi per ꝑuationez forme voliti vt volitũ est:ꝛ hoc nõ põt nisi per ignorãtiam circũstãtiaꝝ que faciũt ipm volitũ vt volitum est. Aliqd.n.volitũ est in loco ex ipsa loci circũstãtia qđ alr̃ nõ eẽt volitum:silr̃ autez est de tꝑe ꝛ fine ꝛ oĩbus alijs circũstãtijs. Ex pte ḡ illa cãtur inuolũtariuz per ignorãtiã dcĩi. Et cum dr̃ in-uolũtariũ nõ priuat̃ volũtas in actu:sꝫ priuat̃ forᵃ volẽ-di que facit ipm volũtariuz. Nihil.n.ꝓhibet quin aliqd sit volituz sub forᵃ vna qđ sit ꝯtriuz volũtati si illa forᵃ ca reat. Vult.n.aliqs esse abbas sub forma abbatie volẽs religionez quã nequaꝙ̃ vellet si forᵃ illa careret. Et vult etiã aliqs vri ꝛ secari ꝙ oĩno volũtati ꝯtriaret̃ si sub for-ma sanitatis nõ esset. In oĩbus igit̃ talibus si inuolũta-riuz sit:oꝫ ꝙ volũtati accñtali sit ꝯtrium:ꝛ ꝙ ꝯtrium est penitudinẽ ꝛ tristitiã affert in facto. Qđ igit̃ sic inuolũta riũ est postꝙ̃ factuz est tristitiã affert faciẽti. ¶ Adhuc omne qđ placet factũ:habitualẽ habuit ad minꝰ volũta-tez ꝛ nõ ꝯriãtem in faciẽdo. Habitualẽ aũt volũtatẽ vel nõ ꝯrietatem ꝯferens ad opationẽ aliqd ꝯfert:ꝛ qui ali-quid ꝯfert nõ oĩno est inuolũtarius. Talis igit̃ nõ oĩno inuolũtarius est:sicut.n.in violẽto nihil dꝫ conferre vim patiens:ꝙ̃ immo dissentire ꝛ conari in ꝯtrium:ita etiã in-uolũtario ꝓpter ignorãtiam dissensus reqrit̃ ꝛ molestia postꝙ̃ scitur. Ex quo pꝫ ꝙ nõ eẽ inuolũtariũ est volũta-rium:qꝛ inuolũtariũ habet actualẽ volũtatẽ ꝯtrij:nõ vo-

A

Inuolũtariũ qd est.

Volũtarium vnde dicit̃.

lūtarium aūt nullā habet. Nō volūtariū eī accipimus
negatiue ꝛ nō priuatiue vel ifinite. Nec iterū sequit̄ est
nō volūtariuꝫ:ḡ volūtarium:q2 nolo nō vis per totū cō
declinium volūtatē fm actuꝫ habet affirmatam:sed vo
litū negatū. vnde cum dico nolo currere sensus est volo
volūtate actuali nō currere. Cum aūt dī nō volo curre
re negat̄ act⁹ volūtatis ꝛ volituꝫ. Patet ḡ φ bñ seqt̄ est
inuolūtariuꝫ:ḡ volitū:sed nō seqt̄ est inuolūtariuꝫ:ḡ nō
volitum. Itēꝝ pꝫ φ nō est idē nō volētem opari ꝛ nolē
tē opari:sed bñ seqt̄ inuolūtarie opaī:ḡ nolēs opaī:sed
nō ꝯuertit̄ volens opaī:ḡ inuolūtarius opaī:q2 pōt vo
lens opari qui nihil vult de volito:nec fm sb̄am:nec fm
formā. Inuolūtarie aūt opans ad minus vult actuꝫ quē
facit:tūc cum facit eum:q̄uis nolit eum sub tali forma.
Silr̄ aūt attēdēduꝫ est φ dī de ignorātia. Pōt eniꝫ dici
ignorātia a p̄uatione simplr̄ priuāte sciam ꝛ vocat̄ igno
rātia p̄uationis:ꝛ est idem qō nō scia:vel nescia:vel pōt
priuare p̄n⁹ scientie per que venit̄ in scie pfectionēꝫ:que
priuant̄ per h̄ φ aliqs disponitur per ꝯria p̄n^{ca}:sicut illi
qui dixerūt oīa esse vnum:per h̄ φ mutabilitas ꝯtradi
ctoria facit simul esse vera:ꝛ hec vocat̄ ignorantia male
dispōnis:ꝛ neutro modo dī ignorātia que facit inuolūta
riuꝫ. Est igit̄ ignorātia que priuat scire in vl̄i vel pticula
ri,vel in agere:quoꝝ nulla facit inuolūtariuꝫ. Oibus.n.
his positis ꝯtingit inuolūtarium esse. Sciens.n.nō suaꝫ
nō esse cogſcendā:sciens etiā que sua sit:per rōnē mediꝫ
ꝛ cōparās vnum ad aliud ꝛ ꝯcludēs nō esse cogſcendaꝫ
nō suā:pōt inuolūtarie cogſcere nō suā,si nō sua sub for
ma sue sibi exhibeat̄:sicut iter Iacob ꝛ Lyaꝫ se habuit.
Nulla igit̄ ignorātia siue ꝯtēplatiuoꝝ siue agendoꝝ in
uolūtarium facit:nisi ea sola que est priuatio notitie vo
liti fm qō sibi faciūt cām ꝛ formaꝫ voliti circūstātie. Et
si aliqs dicat φ res volita nō est sine formis suis:ꝛ ideo
voluntas cadēs super ipm cadit sup ipm fm qō est sub
formis. Uere ille nescit qd dicat. Oia eniꝫ v̄ba ad actū
anime ptinētia separāt ꝛ diuidunt ea que fm naturā nō
sunt diuisa. Et ideo aliqd est volitum fm se qō sub tali
forma nolitum est. Hec ergo sola ignorātia facit inuolū
tarium ꝛ signum est eius φ nihil cōfert ad opationeꝫ ta
lis:ꝛ talis est quādo tristitiā ꝛ penitudineꝫ habet in pec
cato:ꝛ si hanc nō habeat etiam si ignoret circūstātias in
qbus est actus. Tūc qdem ignorās qō facit:quia factuꝫ
suum nō scivit:sed nō facit per ignorātiam:eo φ ignorā
tia que facit inuolūtarium ad factuꝫ vult hr̄e volūtatē.

Capitulum 9^m. Qz aliud est propter ignorantiam ope
rari,ꝛ per ignorātiam ꝛ ignorātem.

Alterum autē videt̄ ꝑpter igno
rātiaꝫ operari. Ab
eo quod est ignorāteꝫ facere:ꝛ ab eo qō est
per ignorātiaꝫ facere. Ebrius enim vel qui
irascit̄ nō videtur ꝑpter ignorātiaꝫ opera
ri:sed ꝑpter aliqō eoꝝ que dicta sunt que sunt ebrietas
ꝛ ira. Talis enim nō sciens operaī:sed nō ignorās igno
rātia que inuolūtarium faciat. In his enim gn̄aliter no
tādum φ quedā sunt volūtaria:eo φ causa eoꝝ antece
dēs volūtaria est. Effect⁹ enim per se sequit̄ ad causam.
Uolēs enim p̄cidere tibiam cōfert ꝛ opaī ad claudica
tionem:ꝛ ridiculuꝫ est φ hoc dicat sibi esse inuolūtariū
ad qō cōfert ꝛ operaī ex ꝓpria volūtate. Ita etiaꝫ se in
ebrians cōfert ꝛ opaī ad ignorātiam:ꝛ ideo qō sic igno
rās operaī,inuolūtarie operaī: ꝑpter qō sibi imputat̄
ꝛ onus:ergo talis ignorātiā habet in agēdis:ſꝫ illa igno
rātia nō facit inuolūtarium qō factum est q̄uis ignoret
qō facit. Uolūtarium enim est ad qō quis cōfert ꝛ ope
raī. Sicut aūt est in opatione vini qō ignorātiam redu
cit agēdoꝝ sic facit ira:ꝑpter h̄ φ est ascēsio sanguis ꝛ
euaporatio fellis. Spūs.n.ascēdētes supra:ꝛ sanguis fa
ciūt oppil'onē:per h̄ φ ascēdūt ad caput:et oppilāt vias
spūtꝫ aialiū ꝛ ipsos spūs ꝑturbāt:ꝛ cōmiscēt opationes
eoꝝ. Propter qō ꝯsueuimuꝫ dicere iratis φ digerāt irā:
sic dicimus ebrijs φ digerāt vinū. Tales igit̄ ignorātes
faciūt qō faciunt:sed nō faciūt ꝑꝑ ignorātiā. In facto.n.
ꝑpter ignorātiā nihil ad faciēdum ꝯfert operās:isti aūt
ꝯferūt per irā ꝛ ebrietatē:cu⁹ ipsi sunt cā. Per ignorātiā
aūt aliqñ facit aliqs qui errat in ope vl' ꝑꝑ ignorātiā pri
uationis vel ignorātiaꝫ dispōnis:sed nō facit ꝑꝑ ignorā
tiaꝫ ille. Propter ignorātiā aūt facit qñ ignorātia cā est
volēdi hui⁹:que si nō eēt nullo⁹ vellet:ꝛ talis est ignorā
tia circūstātiaꝝ. Sicut occidēs filiū quē filiū ignorauit:
ꝑꝑ hoc φ in for⁹ pugnatoris venit:quem si filiū esse sci
uisset nullo⁹ occidere voluisset. Et ita est in alijs. Si aūt
aliqs opam det rei licite:ꝛ ꝑ illud efficiat̄ isanus:si forte
cogitat de re publica vel aliqb⁹ honestis ꝛ sanitatē capi
tis amittat ex studio:de illo nō est idem iudiciū. Cogita
tio.n.assidua spūs ꝛ caloreꝫ ascēdere facit ad locū cere
bri. Hec aūt secuꝫ trahūt malas mās in cerebrū que cuꝫ
multiplicate fuerint grauāt ꝛ oppilāt. Ille qdē ignorās
facit postea qō facit:sed si malum facit:nō qdem est in
uolūtariuꝫ qō facit:eo φ ꝯbit ꝛ cooꝑatus est ad ignorā
tiā:sed φ factū nō imputat̄ ei:sicut ebrio vel irato:ideo
est φ rei licite ꝛ honeste operaꝫ dedit. Et in cā ignorātie
ideꝫ est iudiciū de ignorātia morionuꝫ qui ignorātiā ex
nā hn̄t inuincibilem. Et hi qdem ignorātes faciūt qō fa
ciūt ꝛ nō accusant̄:nō tn̄ sunt inuolūtarij:q2 penitudinē
ꝛ tristitiam nō hn̄t in eo qō fecerunt.

Capitulum 10^m. Qualiter omnis malus ignorans est
ꝛ non inuoluntarius.

Ignorat quidem igitur oīs ma
lus:que opor
tet opari:ꝛ qbus fugiēdum est:ꝛ tamē igno
rātia nō excusat:q2 ꝑpter peccātū tale ignorā
tie iniusti:ꝛ vl'iter mali fiūt ꝛ volūtarie. In
uolūtariuꝫ aūt fm p̄dictā inuolūtarij rōnem:dictū vult
φ nō dicatur inuolūtarius siqs ignorat qō ꝯfert. Igno
rātia enim que est in electione nō est causa inuolūtarij:
sed est causa malitie. Ex p̄inductis aūt manifestū est
φ ignorātia multiplex est. Est enim ignorātia ꝯtēplati
uoꝝ ꝛ est ignorātia agēdoꝝ. Ignorātia aūt agendoꝝ est
ignorātia maioris ꝑpositionis ꝛ ignorātia minoris. Hec
aūt in syllogismo practico:sicut deñ est sepe:aliter sunt
q̄̄ in syllogismo ꝯtēplatiuo. In practico eniꝫ maior ꝑpo
sitio est opabilis determinatio. Minor aūt est appetit⁹
electiu⁹ ad opationē imper⁹. Cōclusio aūt opus melius.
Et in hoc syllo in maiori nō errat nec ignorat. In appe
titu aūt electiuo duo sunt vnuꝫ ex electione alteꝝ ex ap
petitu. In malo aūt id qō est in appetitu dn̄atur ꝛ ad se
trahit electiōeꝫ ꝛ claudit oculū ad rōnē eligibilis fm qō
ex electiōe deter^{ms} est:ꝛ talis clausura error est ꝛ igr̄atia:
ꝛ h̄ est error ꝛ igr̄atia quo oīs malus est ignorās. Bon⁹
aūt eꝫ dn̄ium hꝫ ex electiōe sup appetitū:nec claudit̄ ei
discretio eligibiliū ex appetitu:ſꝫ poti⁹ ex vi discretiōis
trahit̄ appetit⁹ ille:ꝛ ideo nō errat. Et ideo oīs malus er
rat in minori ꝑpōne sylli practici. Hec cecitas nō ē silis
cecitati ei⁹ qui orbat⁹ est ocl'is:ſꝫ est silis cecitati q̄ dī ac
crisia:in qua cecitate cecus oīa videt:p̄ter h̄ solū φ ibi ꝛ
nūc ꝯuenit:itaqꝫ malus oīa videt p̄ter hoc qō cōuenit in
ope:ꝯcupiscia vel ira claudēte sibi itell'ꝫ. Nec dī igr̄ās a
p̄uatiōe scie in habitu:sed igr̄ās dī:q2 rōnē eligibilis nō
seqt̄. Et hec est cecitas sic cecitas ceci ex carentia ducis.
Diximus.n.in p̄habitis φ participāꝫ qualr̄ rōne rōnē nō

Ignorātia est multiplex.

habet

bꝫ ex ipso: ꝛ sic recte nō ambulat nisi ducatuꝫ sequaẗ rō/
nis: si ḡ ab illa ꝯuertiẗ ꝓuatū est lumie ducis ꝛ ignorans.
oīs āt malus auertiẗ ꝛ ignorās ē. oīs igiẗ ma lus ignorās
ē. Quia tñ auertēdo voluͥᵗᵃˢ ꝯfert ꝛ opaẗ ad h ꝙ ignoret:
hec ignorātia nō est que excusat: sꝫ que maluꝫ causet: nō
eniꝫ inuoluntariū opus facit sed potius voluntariuꝫ. In
hoc ꝙ volendo opaẗ ꝛ operando auertit se a lumine qđ
ipsuꝫ dirigeret si ad illud cōuerteret.

¶ Capl'm 11ᵐ. Qꝫ ignorantia vl'is inuoluntariū non facit:
sed ea que in singularibus est.

Uniuersalis etiā ignorātia inuolūta
riuꝫ nō facit sed potius
ea que in singularibꝰ est: in qbꝰ ꝛ circa q̄ est
opatio / ꝑꝑ nālez ignorātiā vituperanẗ q sic
ignorant. Qui aūt in singularibꝰ circūstātijs
in qbꝰ ignorant: ꝑꝑ ignorātiā accipiunt miām ꝛ veniaꝫ:
qꝛ quicūqꝫ ignorant aliqđ singulariū in qbꝰ est actꝰ inuo/
luntarie operanẗ: ꝛ ideo forsitan nō est maluꝫ determia/
re que ꝛ quot sint talia singularia. ¶ Ul'ia aūt hic dicūẗ

Ul'ia que dicantur.

quecūqꝫ sint ṗnᵃ opabiliū in opabilibꝰ dirigētia: siue sint
iuris nālis: siue iuris positiui: siue ēt ꝑ rōnez determiata
si nulla auctē statuta sint: talia. n. ignorās teneẗ scire. Et
sicͭ in naturis nō fit pctm̄ qđ siue ꝑ defectū siue per abū/
dantiā qđ nāe nō iputeẗ: eo ꝙ itellectiuā que dirigēs est
nāꝫ nō ꝯsequiẗ: ita in talibꝰ nō fit pctm̄ qđ volūtati non
iputeẗ: eo ꝙ rōnē nō ꝯseqẗ in opabilibꝰ dirigētē. Et ideo
hoc pctm̄ aggrauat ꝛ nō inuoluntariū facit: nec veniā me/
reẗ ꝛ miāꝫ sed potius icrepationē ꝛ exprobrationē: ꝛ est
sil'e ei qui sibimet ipsi eruit oculos ne recte vadat: hec ēt
vocaẗ ignorātia iuris ꝼm ꝙ ius largissime accipiẗ: sꝫ qđ
dī ars esse equi ꝛ iniqui: eo ꝙ est collectio ṗnᵒʳ hoīem ad
rectū dirigētiū ꝛ nō a recto auertētiū. Hec aūt ignorātia

Ignorātia.

affectata dī ꝛ crassa ꝛ supina. Affectata qdē affectu aūt:
qꝛ per affectū qs auertiẗ a taliuꝫ studio ꝛ consideratiōe.
Crassa dī per methaphorā: qꝛ sicut crassi oculi male vi/
dent: nec vident reꝫ in debita q̄ntitate vl' maiōr: ꝛ sic affectꝰ
ifundit rōnale per ꝑticipationē dcm̄ vt nō videāt faciē/
da sub debita rōne faciēdoꝝ. Suppina aūt dī qꝛ non ex
nā sicut in motione: nec ex difficultate scibiliuꝫ causaẗ: sꝫ
potiꝰ ex volūtate subtracta iacet: que ē volūtas nō ingrē
di vel ꝯsiderādi rōnes opabiliū: ꝛ sic ad istā ignorantiaꝫ
ꝯfert ꝛ coopaẗ oīs ignorās. In singulariū aūt ignorantia
totū oppositū est: quātūcūqꝫ. n. studeaꝫ: quātūcūqꝫ ꝯside
rem: quātūcūqꝫ tendat volūtas in ꝯtrium: adhuc infinitis
causis ꝯtingit singularia ignorare: que si scirentur nunq̄
essent volita q̄ sunt singulariū. Et iō ignorātia facit inuo/
luntariū ꝛ nō ignorātia vl'iuꝫ. Et hec est cā ꝙ opꝫ nos de
singularibꝰ ꝯsiderare q̄ntū ꝑtinet ad ꝓpositū: de qbus tñ
rhetor certaꝫ teneẗ dare rōnem.

¶ Caplꝫ 12ᵐ. De explanatiōe circūstātiaꝝ in qbꝰ est actꝰ.

A

Circūstantie aūt in qbus est actus ꝛ
quaꝝ ignorantia facit
inuoluntariuꝫ sunt sicut qs fecit ꝛ qđ fecit: ꝛ
circa qđ opatus est: vel in quo sicut loco: vel
tpe opaẗ qñ: aut cū quo opaẗ sicͭ instro: ꝛ gr̄a
cuiꝰ sicͭ finis: puta gr̄a salutis. Et qualr̄. Et hoc dupl'r. f. in
mō actꝰ ꝼm qđ exit ab operāte: sicut dicimꝰ qualr̄ fecit:
hoc est quiete vel vehemēter: vel ꝼm q̄litatē que regit in
ope: sicut querimꝰ q̄lr̄ fecit intēdentes: vtrū rei licite vel
illicite operā dedit: ꝛ alia que his sil'r dicunẗ. Oīa quideꝫ
igiẗ hec nullus vtiqꝫ ꝼm totū ignorabit nō insanꝰ existēs.
Hoc aūt māifestū est ex hoc ꝙ nullus operās se operātē
ignorat. Qualr̄. n. seipsuꝫ ignorare posset cū ipsemet ope/
rans sit sciēs ꝛ eligēs. Nihil. n. est ꝙ abscōdit se operāteꝫ
a seipso: neqꝫ ꝼm subam: neqꝫ ꝼm accñs: ꝛ ita quis faciat
nemo ignorat. Tñ qs inter circūstantias poniẗ: qꝛ lꝫ inuo/
luntarium nō faciat: tamē facit ad aggrauatione peccati
ꝛ cōmendationē boni. Sacerdos enim peccans vel eps
turpior est: ꝛ faciens bene cōmēdabilior ē. Quid aūt ope
raẗ bene ꝯtingit ignorare quodāmodo: sicut in dictis in
excusatiōe sui ꝯsueuerūt dicere: excipere ipsos vel nō sci
re quid dixerūt: nec eē miruꝫ: qm̄ ineffabilia erāt que di/
cebanẗ. i. quēadmoduꝫ si dicanẗ Eschyli mistica. Poẗ. n.
aliqs fabulaꝝ mira nō intelligēs loq ab exprobrationē
vel cōmendationē aliquoꝝ audientiū ꝛ intellectuū ordi
nata. Sicut si dicat fabulam Phetonis coraꝫ malis pre/
latis ꝛ nō itelligat qđ dicat: illi aūt de se dici itelligāt: qui
sicut Pheton male dirigens curruꝫ solis in celo a Joue
fulmie percussus est: ita ipsi in terra male dirigāt currū
rōnis: ꝛ ideo percutiēdi ꝛ dirigēdi deponēdi sunt: ꝓpter
qđ dicens fabulam iniuste exprobrationes recipit: quia
nulli ex voluntate ꝓpria exprobrare voluit: nesciens qđ
dicēt. Fuit aūt iste Eschylus cuiusdā Euphoronis filius
cuiusdaꝫ athenienſis: qui multa mistica de sagittricibus
ꝛ sacerdotissis scripsit ꝛ in Sisipho qui liber dicit petrā
voluens: eo ꝙ duritiā metaphorice semꝑ vult q̄ri in alte
ra parte: mistica etiā scripsit in libro de Figenia: ꝛ in li/
bro qui dicaẗ Hypoypodes. In his oībus libris de terra
ꝛ de dea terre ꝛ de dijs infernalibꝰ magis mistica q̄ꝫ ex/
pressa tangere videtur. Mistica aūt dicunẗ a greco mi/

Misticuꝫ vel dicatur.

stin qđ latine sonat secretū: eo ꝙ in oībus suis dictis intē
tionē doctrine sue celat sub miris fabulaꝝ. De isto autē

B

Eschylo dicit Eraclides ponticꝰ in ṗmo de oīno libro: ꝙ
aliqñ in tabernaculo sue domus periclitabaẗ occidi ꝑꝑ
huiꝰ misticā rōcinationē: qđ qdem cōtra se dici reputa/
bant: ꝛ occisus fuisset nisi machinationē occidentiū ṗsen/
sisset: ꝛ fugiens ad tēplum Dei: qđ in ariopago stabat ꝑꝑ
reuerentiā loci ꝯseruatꝰ fuisset. Ariopagite aūt recusan/
tes ipsuꝫ vt debentē iudicari ṗmū ꝛ condemnari iudici
tradiderūt: sed iudiciū euasit beniuolentia iudicū: ꝛ libe/
ruꝫ absoluebāt euꝫ ꝑꝑ ea que opatꝰ est in mathathonico
bello qđ mathathones ꝯ athenieſes agebāt: in quo bello
fuit aysili kinegites noīe manibꝰ trūcatꝰ: ꝛ ipse Eschylus
letalr̄ vulneratꝰ domū reportatꝰ. In epygramate sepul/
chri scriptū habuit Eschyluꝫ euphoronis filiū athenie/
siuꝫ cuiē hoc sepulchrū abscōdit mortuū frumēta feren/
teꝫ. Eo ꝙ mistica seminauerat que in multos intell's in/
terpretari poterāt ad fructū humane ꝯuersationis. Sic
igiẗ cōtingit ignorare qđ. Exempluꝫ aūt eiusdeꝫ est sicut
mōstrare volens siue docens ab arcu dimittere missilia:
vt qui teluꝫ docet in arte sagittaria ꝛ tpe cōsueto doceat
ꝛ cū loco cōpetenti vbi nō est transitus hoīuꝫ ꝛ teluꝫ di/
rigens ad signū inopinate interficiat hoīem: hic enim ne/
sciuit qđ fecit ꝛ inuoluntariū est factū. Adhuc exempluꝫ
eiusdeꝫ est ꝙ aliqs filiū ꝓpriuꝫ existimabit oppugnato/
rem si forte ꝯpugnatorē insidiatꝰ per viam oppugnato/
ris inimici occurrat filius: ꝛ filiuꝫ credens inimicū inter/
ficiet eū. Sicut euripedes narrat de merope qđ tresontē

Merope

ꝓprium filiuꝫ interfecit pro inimico. Ignorare etiaꝫ pōt
quo instrumēto faciat: sicut si credit iacere rotūdatā ha/
stam siue hebetataꝫ que sit lanceata ꝛ alicui vulnus vel
mortē inferat: sed ad hoc oportet addere ꝙ rei licite ope
peram det: ꝛ in loco talibus exercitijs cōpetenti. Uel la/
pideꝫ iaciens credat pumicem esse: ꝛ ex lapidis iactura
damnuꝫ aliqđ incurrat. Exempluꝫ aūt eius / qđ est cuiꝰ
gratia est sicut chirugicus in salutem sanitatis percute/
re vel incidere putans occidat: dūmodo de cōtingētibus
ꝼm artē nihil omittat. Et sicut pugil ostendere vel doce/
re volens arteꝫ pugillatoriam vulneret ꝛ vulneratꝰ mo/
riaẗ. Oīa enīꝫ hec sunt singularia qbꝰ est actꝰ: ꝛ circa que

est ignorātia illa q̄ facit ignorare qđ opatū est ⁊ opari voluntatē: ⁊ maxīe si ignorātia sit in pncipalissimis istoꝝ. Esse aūt pncipalissima videnť in qb⁹ h̄ est circa que est opatio: hoc est qđ opeť ⁊ cui⁹ grā qđ est idez qđ quo fine. Inuolūtario aūt per ignorantiā sic dicto: adhuc addere opꝫ ꝙ postq̄ꝫ sciť ꝙ ignoratū fuit tristicia ferct ⁊ penitudinē de facto siue opato. Circūstantie.n. sunt que faciunt volitū esse: act⁹ eniꝫ volūtatis sine circūstantijs acceptus informis est: ⁊ ex circūstantijs rationeꝫ accipit volendi.

Dilutio obiectionis.

Et qđ qdeꝫ obyciūt ꝙ multe sunt circūstātie: vna aūt for⁹ vniuscuiusqꝫ: vnū aūt a multis causari nō pōt eque causātib⁹ ⁊ causalitatis fꝫ vnā rōnē. Dōꝫ ꝙ sicˉ est in nā ꝙ rei qdditas est a forma ⁊ fine: multas tñ hꝫ potentias id qđ fit a faciēte ⁊ a mā ⁊ a tpe ⁊ loco in qbus fit ex qb⁹ diuersis est peius ⁊ meli⁹ ⁊ silr̄ hꝫ potētias a mō ⁊ instrō qbus fit: ita est in moribus: qꝛ spēm dant qd ⁊ cuius grā: alie aūt circūstantie ad bonitatē vel maliciā ꝯferūt po⁹ꝫ. Nec obstat ꝙ circūstātie dicunť q̄si extrīsece cū for⁹ rei ⁊ po⁹ intrinsece eē debeāt. Quia q̄uis sint extrinsece ad bñ ⁊ male qđ in operāte est: fm ꝙ in supiorib⁹ est ostensum: tñ intrinsece sunt ad opationē cui formā dant ⁊ potentiam in bono vel in malo.

Caplm 13m. Quid sic voluntarium.

A

Cum aūt inuolūtariū sit vno mō qđ vi metusue cā fit: alio mō qđ pp ignorantiā fit: voluntariū vtriqꝫ opponi videbiť vtiqꝫ esse: cui⁹ pn̄m opis in ipso faciēte est qui determinata scia ⁊ certa dinoscat singularia in qb⁹ ē opatio. Prin̄m aūt fꝫ verā rōnē pncipij accipiť. s. qđ sic pn̄m est ꝙ a nullo pncipiatum ⁊ ex seipso pn̄m: sicut ē volūtas nō coacta vi nec metu territa: ⁊ hoc principiū in ipso nō localr̄ tm̄: sed fm libere facultatis ptāteꝫ: sicut dicim⁹ in nobis eē: quoꝝ nos sum⁹ cā ex nobis ipsis: ⁊ que libere possum⁹ facere ⁊ dimittere. Quia aūt appetit⁹ nō videt sicut oculos: ideo duce indiget: nec moueť nisi ductu demr̄ati voliti: ⁊ ideo pticipant qualr̄ rōneꝫ demr̄ationē accipit voliti fm ꝙ volitū sub circūstantijs que ipꝫ volitū efficiūt demr̄atū: ⁊ sic opꝫ ꝙ volūtariū sciat singlaria. Forsitan igiť nō bñ di a Platone ꝙ inuolūtaria sint que pp iraꝫ vel pp ꝯcupiscētiā fiūt. Forsitan aūt dicim⁹ ꝙ in vitate ira oppilādo libertatē ipedit volūtatis: ꝯcupiscētia autē ligādo tenet: nec ira aūt nec ꝯcupiscētia totū tollit voluntariū: qui g̊ id qđ remanet sibi de volūtario ꝯfert ad opationē aliqd ꝯtulit. Iaꝫ aūt pbatū est ꝙ quātūcūqꝫ aliqs paꝝ ꝯferat ad opus: nec tū seqť opus illud nō inuolantariū eē. Si g̊ dicať inuoluntariū qđ fit per iraꝫ ⁊ ꝯcupiscētiaꝫ: pmū qdē incōueniēs qđ ad hoc sequiť est: ꝙ nullū aīaliū alioꝝ ab hoīe: silr̄ nullus pueroꝝ aliqd volun⁹ opabiť. Bruta.n. nō faciūt ea q̄ faciūt nisi p ꝯcupiscētiaꝫ vel irā. Pueri aūt qꝛ stabiles ꝯceptiōes nō hñt ēt nō nisi p ꝯcupiscētiā vel irā moueniť ad opa: cum tñ in ipsis aīalib⁹ ⁊ in pueris sit facere vel nō facere: ⁊ si pn̄m opis in ipsis sit. Principiuꝫ enim opis qđ est appetit⁹ fm incboationē est in brutis pp aīe sensibilis ad nāꝫ organi obligationē: in pueris est aūt sic fluitās ⁊ fluctuās ex humiditate cōplōnis: in viris vo fꝫ nāleꝫ est pfectionē. Lꝫ g̊ in pueris ⁊ in brutis sit ipfectū agēdi pn̄m: tñ est aliquo mō. Habitū aūt est ꝙ q̄ntūcūqꝫ paruꝫ aliqs ꝯferat ad actū quē facit: seqť opationē nō eē inuoluntariā. Lꝫ g̊ in brutis ⁊ in pueris nō sint voluntaria fm oēm pfectionē volūtarij: tñ ēt nō est inuolūtariū qꝛ aliqd ꝯferūt. Per iraꝫ g̊ ⁊ per ꝯcupiscētiā facta nō inuoluntaria sunt. Deinde queram⁹ ab eis vtruꝫ penit⁹ nihil coꝝ que pp ꝯcupiscētiā vel irā fiunt sic voluntarie opatū: vel bona q̄ fiūt p irā vł ꝯcupiscētiā sint volūtarie opata: mala aūt p irā vł ꝯcupiscētiā fcā opata sint inuolūtarie. Sꝫ ridiculuꝫ ē cū vna cā sit in nobis bonoꝝ ⁊ maloꝝ q̄ est ira vel ꝯcupiscētia qđ dicam⁹ nos volūtarie eē cās bonoꝝ: ⁊ inuolūtarie eē cās maloꝝ. Qꝛ vo oīa dicātur inuolūtaria sic fcā siue bona siue mala iaꝫ in pcedentib⁹ iprobatū est: qꝛ ira nō totū voluntariū ipedit: nec ꝯcupiscētia totū ligat: irascēs g̊ vł ꝯcupiscēs aliqd ꝯfert pp qđ inuolūtari⁹ eē nō pōt. Adhuc incōueniens est ꝙ illa dicanť eē inuolūtaria q̄ fꝫ ordinē ciuitatis oꝫ appetere: opꝫ aūt ⁊ irasci in qbusdā sicˉ in bellis ꝯ hostes in qb⁹ ira ⁊ furor ꝯfortāt: ⁊ opꝫ q̄dā ꝯcupere sicˉ sani⁹ꝫ in corpe: ⁊ disciplinā in mēte ardenti desiderio ꝯcupiscere opꝫ: ⁊ sicˉ redditio debiti in mr̄imonio sine ꝯcupiscētia carnali nō est: que aūt ciuilr̄ oꝫ facē nunq̄ꝫ inuolūtaria sūt: g̊ que pp iraꝫ ⁊ ꝯcupiscētiā fiūt nō inuolūtaria sūt. Adhuc qꝛ videnť oīa inuolūtaria tristia eē: quecūqꝫ aūt fiūt fꝫ ꝯcupiscētiaꝫ vel irā sūt delectabilia: sūt g̊ nō inuolūtaria. Adhuc āt q̄ram⁹ ab istis qd diē afferūt ad h̄ ꝙ inuolūtaria fiāt ea q̄ fiunt fꝫ cogitationē ꝯcupiscētis pctā vel q̄ fiūt fm irā. Vr̄.n. ꝙ nihil. ambo eniꝫ qdē fugiēda sūt: fugiēda āt nō sūt nisi ea quoꝝ in nob est pn̄m fugiēdi. Ergo q̄uis in ira vł ꝯcupiscētia sim⁹ existes in nob hēm⁹ pn̄m fugiēdi: ⁊ nō fugiētes ꝯferim⁹ ad opōnes. Volūtarie g̊ ⁊ nō inuolūtarie sūt. Q̄uis g̊ differēter volūtatē ipediāt ira ⁊ ꝯcupiscētia: in h̄ tñ nō dint: qn vtrūqꝫ volūtarie auerti posset ab illicito. Ira.n. ex motu sanguis ⁊ caloris ⁊ fellis ad rōnē ⁊ volūtatē triplex affert ipedimētū. s. oppilatōis ex malis materijs turbationē spūs aīalis g calore ⁊ vapoꝛ cordis ipulsus vehemēter ⁊ ingēte moueť: ⁊ iō for⁹ q̄s deferre deberet nō ordiate: sꝫ poti⁹ vnā in aliā ipulsans reprimat: cōmiscēdo ēt opōnes p calidū facˉ ipeditas: ita ꝙ dextra facit sinistra ⁊ extrema itima: ⁊ eꝯ. Cōcupiscētia aūt non nisi ligādo ipedit: ⁊ iō ꝯcupiscētia magis assilať violēto: ira āt magi assilať ignorāto: sꝫ in h̄ nō dint qn ab vtroqꝫ auerti possint.

B

C

Adhuc aūt q̄uis ira ⁊ cōcupiscētia sint irrōnales passiones in hoīe nō tñ min⁹ sūt humane: g̊ ⁊ opōnes q̄ sunt ab ira ⁊ ꝯcupiscētia opōnes hoīs ⁊ humane sūt: g̊ aliqd dāduꝫ est eis inq̄tum humane sūt. hoīs aūt vt hō est h̄ ppriū est eē dn̄m suoꝝ actuū. Opationū g̊ que sūt ab ira ⁊ ꝯcupiscētia hō dn̄s est: incōuenieñ⁹ itaqꝫ est ponē ꝙ fcā p irā vel ꝯcupiscētiā sint inuolūtaria. Nos aūt hic dicim⁹ nō diffōnē multiplicitatis ignorātie: qꝛ nō facˉ ad ppo⁹. Est.n. ignorantia nālis ⁊ accītalis: nālis sicˉ in morionib⁹: accītalis quā aliqs fecˉ in seipo: siue p h̄ ꝙ dedit operā rei licite: siue ēt p hoc ꝙ dedit operā rei illicite: ⁊ vtriqꝫ ignorātia di fꝫ māꝫ. Scōm cāꝫ āt efficiētem di ignorātia vincibilis ⁊ iuincibilis vel facile vincibilis vel difficile. Scōm for⁹ꝫ aūt di ignorātia scibiliū vł agibiliū vl̄is vel pticularis iuris vel facti. Scōm cāꝫ finalē vo di ignorātia sacerdotis puatio scibiliuꝫ q̄ exigunť ad offm̄ sacerdotale vel alteri⁹ qui publicū hꝫ offm̄ ⁊ nō hꝫ sciaꝫ exequēdi: de istis.n. ignorātijs nihil hic intēdim⁹: sꝫ de sola illa q̄ facˉ inuolūtariū in opōne nāe ad nos ptinet hic disceptare: q̄ istaꝝ ignorātiaꝝ vel a toto vel a tāto: h̄ ptinet eniꝫ ad legeꝫ positiuā. Silr̄ ab illa pte q̄uis vis ⁊ met⁹ diuersa sint vt Labeo dicit: ⁊ met⁹ valde differens: nō ad nos hic ptinet dtermiare sꝫ ad legē positiuā: q̄ distinguit metū q pōt cadere in cōstāteꝫ virū: ⁊ q nō pōt: ⁊ vbi pōt cadere ⁊ vbi nō: ⁊ silr̄ ⁊ qñ. Et vtrū in ipm cadēs sit vel nō sit in ipm sed incōiunctos vt vxorē ⁊ filios ⁊ amicos. Nos.n. hic de metu ⁊ vi nisi fꝫ duo q̄ sūt in ipsis. s. fꝫ qđ est ex⁹ ⁊ nō in nob: eo ꝙ in facultate nr̄a nihil est: de h̄ ēt fꝫ qđ vtrūqꝫ cā est inuolūtarij. Hec igiť de inuolūtario dicto p violētiā ⁊ de inuolantario dicto p ignorātiam ⁊ de voluntario vtriqꝫ opposito dicta sint.

Ignorantia multiplex.

Labeo

A

¶ Capl'm 14m. De electione in quo gñe sit poꝰ ponenda.

DEterminatis aũt volũtario ⁊ inuoluntario ꝑdicto mõ seqꝛ vt ptrãsire debeamꝰ de electiõe: ptrãsire qdez q₃ subtiles rõnes de nã potẽte eligere hic assignãde nõ sunt: sed de electiõe ꝙ refert ad v̾tutẽ: hic sufficit figuralr̾ ptrãsire ꝑꝑ duas rõnes. Quaꝝ vna ẽ: q₃ ma᷑ic ꝓpriũ vr̄ eẽ v̾tuti: diia.n. ꝯstitutiua vltia magis ꝓp̄a est rei diffinite. Indefinitione ãt v̾tutis vltima diia fuit ꝙ sit ĩmeᵉᵗ consistẽs quo ad nos: ibidez ẽt dcm̃ fuit ꝙ sit electiuꝰ habituꝰ. Electiuꝰ aũt hituꝰ

Ca.3ᵉ

ꝯsiliatiuꝰ habituꝰ est: vt dicit Aristo. in 6ᵒ eth. Consiliũ aũt iudicatiuũ est: iudicatiuũ aũt ꝯsiliũ nõ est: nisi de his que p̄ñt sic ⁊ alr̄ se hr̄e: hoc aũt medium est nõ rei sed quo ad nos. Electio ḡ iudicatiua est mediȷ: ⁊ si v̾tus dicat̃ ꝯiectatrix mediȷ per sui subaz: ſm qd̄ v̾tꝰ moralis est nõ erit cõsecutatrix mediȷ nisi ꝑ iudiciũ electiõis: ḡ per iudicium electiõis v̾tꝰ est in medio. Electio ḡ magis ꝓp̄a est ꝙ̃ etiã meᵐ: q₃ ꝑꝑ qd̄ vnũqd̄q₃ est illud magis. Hac igit̃ rõne ꝗ tractat de v̾tute/de electiõe tractabit. ¶ Scd̄a rõ est: ꝗ electio magis mores vr̄ iudicare ꝙ̃ oꝑatiões. In ꝑceden tibꝰ eniz dcm̃ est ꝙ bñ morale est in operãte ⁊ nõ in oper: nisi ſm signũ: ⁊ qñ est in operãte sic est in eo. ꝑmũ qdem si sciẽs sit eligẽs ⁊ ꝑꝑ h̄ eligẽs. Dictũ est ẽt ꝙ scire paruz vel nihil ꝓdest. Electio ãt ⁊ volũtas nõ parũ. mores autẽ iudicant̃ quo ad nos. Cũz igit̃ bñ moꝝ ꝯstat ⁊ in volũtate ⁊ iudicio ꝯsiliatiuo sic̃ in cã: in oꝑõne ãt nõ ꝯsistat nisi sicut in signo: cõstat ꝙ in electiõe magis bñ moꝝ iudicamus ꝙ̃ in oꝑõne. Qui.n. bñ eligit bonus est: nec bñ oꝑat̃ nisi eligeret ꝑꝑ qd̄ bñ in electiõe cã est eiꝰ qd̄ est bñ esse in electiõe. ¶ His igit̃ de causis tractãduz ẽ de electiõe. Electio aũt in vno q̄nq₃ generũ eẽ ponit̃. s. volũtariȷ: vel ꝯcupiscẽtie: vel ire: vl̄ volũtatis: vl̄ opoinis. Electio qdẽ eniz vtiq₃ voluntariũ qddaz eẽ vr̄: nõ autẽ idẽ est voluntario s₃ volũtariũ est in plus. Volũtario qdez ẽt pueri ⁊ aĩalia bruta cõicant: electiõe ãt nõ cõicãt. Per ipsũz eniz subm̃ in quo poꝰ ⁊ actꝰ radicant̃: ꝓbat̃ ꝙ nõ oẽ voluntariũ electio. Diximꝰ.n. in ꝑhabitis ꝙ volũtariȷ poᵉ 3ᶠ est. s. ſm inchoationẽ: dispõnez: ⁊ ꝑfectionẽ. Inchoatio aũt voluntariȷ est in posse/facẽ ⁊ nõ facere: h̄ est ꝙ in nobis sit facere ⁊ nõ facere: ⁊ h̄ bñ est in brutis. Dispõ aũt qñ ex nã qdez rõnẽ habemꝰ faciẽdi ⁊ nõ faciẽdi: s₃ nõ ex actu ⁊ vigore siue ꝯfortatiõe rõnis: ⁊ sic volũtariũ est in pueris: ꝑfecte aũt habemꝰ qñ ex perfectiõe nãe ꝑfecte discernimus: ꝙ in nob̄ sit facere ⁊ nõ facere. P₃ igit̃ ꝙ voluntariũ per ꝑus ⁊ posteriꝰ est in brutis ⁊ pueris ⁊ adultis: ⁊ sic aliquo mõ est in pueris ⁊ brutis. Electio aũt cũz dicat appetitũ ꝯsiliatiuũ nullo mõ est in pueris ⁊ in brutis: q₃ ꝯsiliatiuꝰ habitus iudicatiuꝰ ꝑfecte est ꝑfectissimo rõnis iudicio: ⁊ hic nec pueris nec brutis ꝯuenit. Diuersuz ḡ pᵃᵐ ex pte subĩ est electiõis ⁊ volũtariȷ. Et sic electio nõ oio

B

idẽ est voluntario: s₃ volũtariũ est in plus. Hoc aũt ⁊ alia rõne ꝓbat̃: q₃ etiam repentina quedam dicimꝰ bene eẽ voluntaria que tñ fcã nõ dicimꝰ eẽ ſm electionẽ. Si eniz subito supueniat amicꝰ ex ĩpremediᵗᵒ volũtariꝰ qdez nobis ⁊ gratꝰ supuenit/ s₃ tñ nõ ex electiõe superuenit: eo ꝙ electio est appetitꝰ ꝯsiliatiuꝰ de se sup aduẽtu amici nec ꝑconsiliati sumꝰ. Oẽ igit̃ electũ voluntariũ est sed nõ oẽ volũtariũ ꝯũr electũ est: nõ ḡ electio oio eadẽ volũtario sicut ⁊ ex subĩo ⁊ obĩo iam ꝓbatũ est. ¶ In oibꝰ aũt his ꝓbõibꝰ supponimꝰ ꝙ electio nihil sit nisi appetitꝰ ꝯsiliatiuꝰ: ⁊ nihil electũ nisi qd̄ ex ꝯsilio diffinitũ ẽ ad appetẽdam. Hi aũt qui electionẽ nõ dñt volũtariũ ꝗ̃d. ĩ eẽ: sed vel ꝯcupiscẽtiam vel iram vel voluntatẽ vel quandam opionez nõ vr̄ recte dicẽ. ¶ In hec q̄nq₃ gñã vl̄ aliqd̄ illoꝝ oẽs antiqui posuerũt electionẽ. Sic.n. dicit Dam. electio est duobꝰ vl̄ pluribꝰ ꝓpositis vnũ alteri ꝑoptari. Vnũ aũt vel plr̄a ꝑponere disponẽdo vel ꝓponẽdo opinionis est: ⁊ quo ad h̄ ponebat̃ in gñe opionis. Precoptare aũt voluntatis est q̄ vel delectabili trahit̃ vel nociuo ĩpedit̃: ⁊ ideo ꝙ̃tũ ad oꝑationẽ ponebat̃ in gñe volũtatis: ꝙ̃tũ ad trahẽs ponebat̃ in gñe ꝯcupiscẽtie: ꝙ̃tũ ãt ad impediens ⁊ nocẽs in gñe ire: ꝙ̃tũ aũt ad mediũ facultatis ꝙ hec oia in nobis sunt in gñe ponebat̃ voluntariȷ: ⁊ hec est rõ ꝙ electio in q̄nq₃ gñibꝰ dictis ponebat̃ ab antiquis.

D

¶ Qꝫ aũt electio nõ sit in gñe ꝯcupiscẽtie vel ire semꝑ per subm̃ ꝓbat̃: q₃. s. subm̃ ire ⁊ ꝯcupiscẽtie inenit̃ qd̄ nullo mõ põt eẽ subz ⁊ cã electiõis: in ꝓprȷs.n. actibꝰ ⁊ potẽꝰ subz ẽ cã: nõ.n. electio cõe qdẽ est irrõnabiliũ ꝯcupiscẽtia ⁊ ira irrõnaliũ aĩaliũ ẽ: q₃ iaz ꝓbatũ est ꝙ bruta nihil nisi ꝑ irã ⁊ ꝯcupiscẽtiã oꝑant̃. ¶ Adhuc aũt ꝓbat̃ idẽ ꝑ ꝓpiquũ subm̃: q₃ incõtinẽs ꝯcupiscẽs qdem oꝑat̃: nõ oꝑat̃ aũt eligẽs s₃ rõnẽ. Cõtinẽs aũt ecõuerso: eligẽs

C

operat̃: cõcupiscens aũt nõ oꝑat̃. Incõtinẽs.n. est ꝗ v̾tute passionis ⁊ violentia tẽptatiõis abducit̃ in malũ: ⁊ s₃ rõnez iudicat ecõuerso: ⁊ id̄ qd̄ fac̃ facit ꝯ̃ iudiciũ rõnis. Continẽs aũt passionẽ qdẽ ꝯcupiscẽtie tẽptantẽ ad illicituz tenet in freno rõnis, ⁊ qd̄ oꝑat̃ ſm rõnẽ oꝑat̃: sed nõ oꝑat̃ cõcupiscẽs/ q₃ ꝯcupiscẽtia nitit̃ in ꝯ̃triũz. ¶ Adhuc aũt electiõi ꝯcupiscẽtia ꝯ̃riat̃: cõcupiscẽtia ãt ꝯcupiscẽtie nõ ꝯ̃riat̃. Cõtraria ãt dicimꝰ nõ que posita sub eodẽ gñe maxie distãt: s₃ ꝙ sũt ꝯ̃ria: q₃ electio tendit in vnũ ⁊ cõcupiscentia nitit̃ ad aliud tendendo in ꝯ̃triũ. Talia aũt sibi ꝯ̃riant̃ sicut inimici ꝯ̃riant̃: ꝙ̃uis nõ sint ꝯ̃ria ꝑ suas formas sub eodez gñe positas. ¶ Adhuc ꝯcupiscẽtia qdem ꝑ ꝓpriã diuisionẽ penes obĩa accepta delectabilis qdez est ⁊ tristis: q₃ est eiꝰ qd̄ ꝑ p̄ñtiaz ĩfert delectationẽ ⁊ per absentiã ĩfert tristitiã. Electio aũt ꝑ ꝓpriã diuisõnez eligibilis est nec est delectabilis neq₃ tristis: s₃ potiꝰ de his q̄ ad votũ expediũt vel nõ expediũt: sic ḡ electio in gñe cõcupiscẽtie nõ est: q₃ nec in subĩo nec in ꝓprio nec in obĩo ꝯcupiscẽtie cõicat. ¶ Qꝫ aũt nõ sit in gñe ire: p₃ q₃ minꝰ ꝯuẽit ire ꝙ̃ ꝯcupiscẽtie: ea.n. que ꝑ irã fiũt neqꝙ̃ per electionẽ vident̃ eẽ fcã. Ira.n. sic̃ in ꝑmissis dixisse nos meminimꝰ oppilatiua est per fellis euaporationẽ: ⁊ cordis ⁊ sanguis accẽsionẽ: ꝑꝑ qd̄ cõmiscet oꝑatiões. Et ĩpetuosa est: ⁊ ꝙ̃tũ ad hoc ĩpedit rõnez electiõis plus ꝙ̃ ꝯcupiscẽtia: que nõ nisi ligãdo ĩpedit. Minꝰ ḡ per electionẽ fiunt que fiunt per irã ꝙ̃ que fiunt per ꝯcupiscẽtiaz.

¶ Caᵐ 15ᵐ. Qꝫ electio nõ sit ĩ gñe volũᵗᵃᵗⁱˢ nec ĩ gñe opions.

A

SEd neq₃ electio volũtas est ꝙ̃uis ꝓpinqua esse videat̃. Voluntas eniz simplex appetitꝰ est vel rõnalis vel in rõnali nã existẽs. Electio autẽ iudicatiua ex rõne est voluntas. Et ideo electio addit sup voluntatẽ ⁊ ꝓpinq̃ eẽ vr̄ s₃ nõ idẽ: q₃ nõ ꝑ se h₃ electionez ⁊ volitũ. ¶ Cuiꝰ pᵃ ꝓbatio ẽ ꝑ obz: q₃ electio qdẽ nõ est ĩpossibiliũ. Et si qs dicat eligi ĩpoĩa. videbit̃ vtiq₃ insipiẽs eẽ. Volũtas aũt ẽt ĩpoĩuz est ⁊ nõ tñ possibiliuz. Electio.n. cũ nihil velit nisi qd̄ ex iudicio iudicatũ est: ⁊ iudiciũ rõnis nõ sit de ĩpoĩibꝰ: eo ꝙ iudiciũ rõnis ꝑ modũz ꝯsiliȷ ẽ in oꝑabiᵇᵘˢ oibꝰ: ꝯsiliũ ãt de ĩpoĩibꝰ nõ est ꝑꝑ qd̄ ⁊ electio de ĩpoĩibꝰ eẽ nõ ꝑt. Volũtas ãt simʳ appetitꝰ est ⁊ nõ ordiatꝰ nec ab aliq̊ nec ad aliqd ita ẽ ĩpoĩuz sic̃ ĩpoĩuz puta ĩmoꝛtalitatis: volumꝰ.n. eẽ ĩmortales. Nec opꝫ ꝙ dicamꝰ sicut antiqui: dixerũt ꝙ ĩpossibiliũ voluntas sit velleitas: q₃ velleitas ꝑsupponit sibi iudicium rationis: velleitas eniz est qua vellemꝰ hoc vl̄ illud si posse esset. Cõsiderare aũt si posse sit rõnis est. Nos aũt hic voluntatẽ simplicẽ appetitũ accipimꝰ sine oi iudicio rõnis.

Electio nõ est voluntas.

pᵃ rõ

Incõtinẽs.

2ª rō

¶ Adhuc aūt voluntas qdez est etiā circa ea q̄ nequaq̄ꝫ per nos ipsos opata sunt vel opabilia: ⁊ nō tm̄ circa ea q̄ p nos opabilia sunt: puta duob⁹ hypocritis certātib⁹ vnū hypocritā vincere volum⁹: ⁊ duob⁹ athletis certātib⁹ sine oī iudicio rōnis cupim⁹ vnū preualere. Talia aūt nullus eligit sꝫ poti⁹ eligit ea q̄cūqꝫ existimat fieri per seipsum.

Hypocrita
Athleta

Hypocritā aūt dicim⁹ qui vt addiscēs vel vt imitās vel vt docēs vel vt exercitās athletā imitaꝛ. Athletā aūt qui vt vere intēdens pugnat ⁊ intēdit ad victoriā ⁊ brauiuꝫ: talib⁹.n. quibuscūqꝫ ppositis vel athletis: volūtate qdē cupim⁹ alterū vincere: q̄uis nullū iudiciū rōnis pmittam⁹ ex ꝯsilio: pp quā cāꝫ vni magis cupiam⁹ q̄ꝫ aliꝫ. Volūtas igiꝛ in quibusdam est: in qbus non est electio: eo q electio nō est nisi de his q̄ p nos opabilia sūt: volūtas āt etiā de

3ª rō

his est q̄ per alios fiūt. ¶ Adhuc aūt volūtas qdez finis est magis: electio aūt est eoꝝ q̄ sunt ad finē: puta sani eē volum⁹ ⁊ sanitatē ꝯstituim⁹ vt finē: eligim⁹ aūt ea p que sani erimus: sicut inducētia finē sanitatis. Etiā in bonis aīe felices eē volum⁹ qdē ⁊ dicim⁹ felicitatē nob finē pꝛestituētes: nō aūt dīe ꝯgruit q eligim⁹ felicitatē: ⁊ h̄ est iō qꝛ vl'r loquēdo: oīs electio vi eē circa ea q̄ in nob sūt ⁊ in facultate nr̄a. Oīs.n. agēs per intētionē finē sibi ꝯstituit in quem dirigat actionē: ⁊ quo hito ab opōne quiescat: finē aūt illū simpl'r vult ⁊ pp se ⁊ maxīe: qꝛ oīa illa agunt pp illū: alia.n. nihil de volun^te hñt nisi pp finē. Vn̄ nihil volūtariū est simpl'r nisi finis. Dixim⁹ aūt iāꝫ q electio in iudicio cōpatiōis est ⁊ ꝯsilio: finis aūt vt simpl'r volitꝰ eē ponitꝛ ad nihil cōpatū vel iudicatū vel ēt ꝯnumeratū. Electio aūt finis nō est: qꝛ finis ꝯstitut⁹ est ⁊ volit⁹: ea vō q̄ sunt ad finē cōparanꝛ ⁊ ponderanꝛ qd plus vel min⁹ expediet ad finis consequutionē: ⁊ iō q̄ sūt ad finē electiōi subiacēt: finis aūt volūtati: ḡ electio ⁊ voluntas

B
Electio nō est opinio.

sꝫ suas subas nō sūt idē. ¶ Neqꝫ aūt electio opio vtiqꝫ erit. Opio qd vi circa oīa eē: ⁊ vt nihilomin⁹ ē circa eꝛna ⁊ ipoīa: ⁊ circa ea q̄ sūt in nob ⁊ in facl'tate nr̄a. Cū.n. eterna ⁊ ipoīa p suas cās essentiales demr̄abilia sint: tm̄ per signa in eis inuēta ēt opiabilia sūt. Diametrū.n. solū accipiēs per q̄ātitatē mot⁹ lune ⁊ in eclipsi solē mōstrat maiorē terra centies sexagesies occītīcē. Accipiēs aūt p appentia visus opiaꝛ eē monopedalē: sīl'r in ipossibilib⁹ visu ꝯsiderās finitatē diametri ⁊ finitatē coste: opiaꝛ costā diametro eē cōmēsurabilē sm̄ aliquē numerū: cōsiderās aūt q q̄dratū diametri duob⁹ q̄dratis eqpollet q̄ fiūt ex laterib⁹ ꝯcludētib⁹ angulū rectū q opponiꝛ diametro demōstratiue scit q ipoīe est diametrū coste cōmensurari: qꝛ seqꝛ q par numer⁹ sit ipar si diameter coste cōmēsureꝛ: opio igiꝛ est de necc̄ijs ⁊ ipoīb⁹. Electio aūt nō nisi de possibilib⁹. Nō.n. nisi de poīb⁹ ꝯsiliabiꝛ.

2ª rō

¶ Adhuc opio falso ⁊ vero diuidiꝛ nō malo ⁊ bono: electio āt magis diuidiꝛ bono ⁊ malo q̄ꝫ vero ⁊ falso. Hui⁹ aūt cā est: qꝛ opio innata rōne fit fides. Fides āt ad sciāꝫ ordinaꝛ: scire aūt falso ⁊ vero diuidiꝛ: qꝛ oppo^ta nata sūt fieri circa idē: qꝛ circa q̄dcūqꝫ est verū, circa idē est fl'm. Verū aūt nō est de his que fiūt p nos sꝫ q̄ fiūt a re. In eo eniꝫ q res est vel nō est, verū vel flꝫ est. Electio aūt cuꝫ optatiōe est. Optatio aūt siue appetit⁹ boni ē vl' simpl'r vel vt nūc: iō in veꝝ nō intēdit sꝫ in bo^m. Propriū igiꝛ ē opionis vt in gn̄e accepta ē vero ⁊ falso diuidi. Electiōis aūt vt appetit⁹ est tāq̄ꝫ vltimi pfectiui bono ⁊ malo diuidi: vt tm̄ ꝯsiliatiua est electio aliq̄ mō respicit ad veruꝫ ⁊ falsuꝫ magis ad bonum ⁊ maluꝫ. Vl'ter igiꝛ opioni nō idem forsitan est electio: ita q oīs sit opio: ⁊ ecōuerso oīs opio electio. ¶ Et hoc forte aliqs dixit q esset idem electio ⁊ q̄daꝫ opio: opio opabiliū p nos ꝯferentiū ad vitāꝫ

Opinio opabiliū per nos nō est electio.

a qbusdaꝫ dicebaꝛ electio. Qꝛ aūt hoc non sit verū quinqꝫ

rō pª

ꝓbaꝛ rōnib⁹: quaꝝ pma est q in eligēdo qdez bona vel mala: quales qdez sm̄ habitū efficimur ⁊ sum⁹ boni vel mali: in opinādo bona vel mala nec efficimur nec sum⁹ boni vel mali. Dixim⁹.n. supra q hīī virtutis in operāte est in eo q eligit: ⁊ eligit pp hoc ⁊ firm⁹ pmanet in volū^te: ⁊ h̄ nō eēt verū nisi p electionē boni ⁊ mali efficeremur: opinādo aūt sic vel sic nemo efficiꝛ bonus vel malus: qꝛ de appetitu nec de opione necc̄ia ꝯcludit. Opinādo eniꝫ bona vel mala habem⁹ nos sicut in picturis inspiciam⁹: sicut dicit Aristo. bon⁹ opionē hꝫ de malis ⁊ malus opinaꝛ de bonis, sine aliq̄ electionis trāsmutatiōe. ¶ Scd̄a

rō 2ª

rō est q eligim⁹ qdez in his que volum⁹ accipere vel fugere vel aliqd talium facere: sed opinamur in his in qb⁹ qd est res ipsa volum⁹ cognoscere: vel in his in qb⁹ volumus cognoscere cū aliqd ꝯfert vel qual'r cōfert ad illud. Ad accipiendū aūt vel fugiēduꝫ aliqd nō maluꝫ opinamur. Causa aūt huius est: q sicut dixim⁹ cā opinionis in

Cā opionis.

aīa res est extra: ⁊ hoc dupl'r.s. in se ⁊ sm̄ cōparationē ad nos. Et in se qdez causaꝛ opio de eo qd est res: in cōparatione aūt ad nos duob⁹ modis ⁊ sm̄ duplicē cōparationem rei ad nos.s. sm̄ vsuꝫ ⁊ sm̄ modū vtēdi. Et sm̄ vsuꝫ qdez accipiꝛ opio quid cui ꝯfert. Scd̄m moduꝫ aūt accipiꝛ opio quale ⁊ qual'r cōfert que oīa sunt sine qualibet voluntatis ⁊ appetit⁹ trāsmutatiōe. Electio aūt cū appetitu est iam trāsmutato ad nolenduꝫ vel volendū: volēs aūt accipit ⁊ nolens fugit. Volūtas igiꝛ ⁊ electio in opinionē nō cadit: ⁊ sm̄ q opio de opabilib⁹ est. ¶ Tertia

rō 3ª

ratio q̄a electio qdez laudaꝛ in eo q magis est: cuius opꝫ vel in eo qd recte est: opinio autē laudaꝛ in eo qd magis vere est de re sm̄ rei nām. Huius aūt cā est q eligibile semp referꝛ ad eligentē: ⁊ sm̄ qd illi magis congruit vel sm̄ modū quo sibi magis cōgruit electio melior est. Nō eniꝫ semp eligiꝛ qd melius simpl'r: sed sm̄ q magis congruit eligēti. Opio aūt nō est sm̄ rōnē opinabilis ad opinantē: sed sm̄ relationē ad reꝫ sm̄ signa inuēta in re ipa: ⁊ ideo melior est opio que verior est sm̄ reꝫ: melior autē est electio que magis cōgruit tm̄ eligē^ti. ¶ Quarta autē

rō 4ª

rō q eligim⁹ qdez que maxīe scim⁹ bona eē ex nā: opinamur aūt que nō multū scim⁹. Huius aūt cā patens est: qꝛ nō eligūꝛ nisi q̄ ꝯsilio diffi^ta sūt: diffinita vō nō sunt nisi p certā rōnē sint determiata: que aūt opiamur nō sūt determiata: sꝫ tremit rō iter vnā pte ꝯdictiōis ⁊ aliā. Et iō electa certiori mō accepta sūt q̄ꝫ opi^ta. Cū aūt dicim⁹ electa esse diffi^ta non itelligim⁹ de rei diffōne: mores eniꝫ hoīꝫ talē nō sustinēt diffōnē: sed itell'imus de diffōne q̄ ad nos: vltra quā.s. ad operādū nihil q̄rim⁹. In opione aūt opinās ēt quo ad seipm̄ sufficiētē nō hꝫ certitudinē.

rō 5ª

¶ Quinta rō est q videnꝛ nō ideꝫ eligē optia ⁊ opiarī ⁊ qdaꝫ videnꝛ opiari qdez aliqd meli⁹ eē: ⁊ tm̄ pp malitiā volūtatē eoꝝ auertentē videnꝛ eligere nō q̄ oꝫ: h̄ est que nō opꝫ eligi. Hoc aūt pꝫ in incōtinēte: qui cāꝫ scit id min⁹ eligēduꝫ: tm̄ pp malitiā passionis pcoptādo eligit que nō opꝫ: ⁊ que ipse sm̄ iudiciū rōnis opinaꝛ nō eē eligenda. Ex his igiꝛ pꝫ q electio ⁊ opio nō sunt oīno ideꝫ. ¶ Si aūt queriꝛ vtrū quedaꝫ opio pcit electionem qd pcedat eā: vel vtruꝫ subsequaꝛ eāꝫ nihil differt quātū ad ppositā intentionē: nō enim hic intēdimus hoc querere: sed querere intēdim⁹ si idē est oīno electio opioni cuidā. Verum est eniꝫ q opinio pcedat electionē: qꝛ in iudicio cōsilij iudicari opꝫ qd ibi pponaꝛ: ⁊ opiari opꝫ vnū alteri eē pponēduꝫ: ⁊ sic opio q̄daꝫ pcedit electionē. Adhuc aūt eligens electo nō adheret nisi sibi ꝯueniēs eē opinaret: ⁊ sic opio subseqꝛ electionē. Electio igiꝛ nec volūtariū oīno est: nec ꝯcupiscētia: nec ira: nec volūtas: nec opio quedaꝫ: quodāmodo pcedit ⁊ quodāmodo subsequitur.

¶ Capl'm 16m. Quid sit electio.

A

Ueramus igit̃ qd ſʒ diſſōnē vł q̃le qd ſm ꝓprietatē ſit ele-
ctio:qm̃ ꝙ dictoꝝ nihil eſt iam ꝓbatuʒ eſt:
volūtario tñ magis ſile eē videbat̃. Nō oē
aūt voluntariuʒ eligibile eſt:ſicut ꝓbauim⁹.
Sʒ certe h̃ voluntariū ſoluʒ eligibile eſt.qḋ eſt ꝑcōſilia-
tuʒ:hoc eſt e cōſilio diffinitū. Electio.n.cū rōne ꝛ intellu
eſt:ſicut ꝛ ipſʒ nomē electiōis ex ꝓpa cōpōne ſubſignare
vı̄. Electū.n.eſt ideʒ qḋ pre alijs lectū h̃ eſt per appetitū
acceptum. Electū.n.nō eſt niſi qḋ ꝓpoſitis ꝑlib⁹ iudicio
rōnis diſpoſitis ꝛ liberatis ꝑopeatū eſt. Propō aūt plu-
riuʒ ꝛ libratio nō fit niſi intellu cōponēte vel diuidente
qui ꝓponit:nec fit ſine iudicio rōnis que librat ꝛ pōde-
rat.Electio igit̃ ꝓpoſitoꝝ cōpoſitoꝝ vel diuerſoꝝ diſpo
ſitoꝝ ꝛ ordiatoꝝ ꝛ iudicio rōnis ponderatoꝝ eſt appeti-
tus:ꝛ ſic cōponit̃ ex eo qḋ eſt rōnis ꝛ volūtatis:ꝓpter qḋ
dicit Euſtrati⁹ ꝙ opʒ ſcire ꝙ electiōis gen⁹ vtqʒ eſt itel-
lect⁹ appetit⁹:nō ſimplr aūt intellꝰ vel ſimplr appetit⁹:
ſed qḋ per ambo eſt mixtū:nō tñ intendit ꝙ ex equo ve
niant in cōpōneʒ electiōis intellꝰ ꝛ appetit⁹:ſed intellus
ꝑcedēter ꝛ appetit⁹ ꝯńr. Intellꝰ vt eligibile determinās
ꝛ appetit⁹ vt optās. Propt qḋ electio mixta dı̄ nō ſic ex
miſcibilib⁹ alterū ſit vel ſʒ miſcibilia q̄ alterāt̃ adiuicē:
ſed ſm ꝙ vnū miſcibiliū in forma ꝛ actu eſt alterius:vñ
tūc electio appetit⁹ eſt ꝛ voluntatis ſm ꝙ appetit⁹ eſt in
forma rōnis iudicātis ꝛ ꝯſiliātis. ¶ Si ât q̄rit̃:vtrū hec
electio ſiue eligētia quā greci ꝓhereſiʒ vocāt:ſiue vt qdā
dicūt ꝑayreſiʒ ſit idē cū libero arbitrio:ad ꝓpoſitū qdē
nō ꝑtinet:tñ qꝛ de hoc qdā dubitāt quedā de hoc opʒ di-
cere ꝑꝑ doctrine facilitatē. Dicunt ēt qdam ꝙ quoꝝ eſt
ſilis cōpoſitio illa eadē ſūt. Liberū aūt arbitriū ꝛ eligē-
tia ex eiſdeʒ cōponunt̃.ſ.ex volūtate ꝛ rōne:eadē igit̃ eē
vident̃. Addunt iterū ꝙ quoꝝ eſt vnus ꝛ ideʒ act⁹ eſſen-
tialis eadeʒ eē vident̃:eligere aūt eſt vn⁹ ꝛ ideʒ act⁹ libe
ri arbitrij ꝛ ꝓhereſis:vnuʒ igit̃ ꝛ idē ſunt liberū arbitriū
ꝛ ꝓhereſis. Si aūt hoc ꝯcedat̃ nō ſunt vera que in añti-
bus habita ſunt:ꝓhereſis.n.cadit in diffōne virtutis mo
ralis. Moralis.n.virt⁹ vt dictuʒ eſt habit⁹ electiu⁹ ime
cōſiſtens. Liberū aūt arbitriū cū ſit potētia aīe:ꝛ in gñe
potētie nō ſit virt⁹ moralis nō pōt cadere in diffōne vir-
tutis. Propter hoc dicim⁹ ꝙ eligētia liberū arbitriū non
eſt:nec in libero arbitrio eſt rō vt diſponens ꝛ ordinās,ꝛ
ꝯſulens ꝛ ex ꝯſilio arbitrādo determinās:ſʒ eſt rō vt ar-
bitrās arbitrio quo qdeʒ arbitrio cōſtituit̃ ad faciēdum
qḋ vult. Unde pʒ ꝙ arbitriū equiuoce dı̄ ſʒ qḋ eſt eligē
tie ſiue ꝓhereſis:ꝛ ſm qḋ eſt liberi arbitrij:volūtas enī
non rōne accipit̃ hinc ꝛ inde:qꝛ voluntas liberi arbitrij:
in lib.arbi.erit qḋ facit hoīeʒ liberū ſiue nō determinatī
ad hoc vel illud ſimplr:volūtas aūt eligētie inclinata ad
formā rōnis determinātis appetabile per ꝯſilij diffōneʒ.
Pʒ igit̃ ꝙ ꝓhereſis habit⁹ eſt electiu⁹ ꝛ nō potētia ꝛ eli-
gere hinc ꝛ inde equiuocū:qꝛ in libero arbitrio electio dı̄
nō inclinata qua libere accipit qḋ vult. In ꝓhereſi auteʒ
electio eſt iclinata ad formā rōnis diffinientis. Cui⁹ ſignū
eſt ꝙ liberuʒ arbitriū eligit ad votū:ꝓhereſis auteʒ ſepe
cōtra votum:ſicut pʒ in cōtinente.

¶ Capl'm 17m. De cōſiderandum eſt de conſilio ꝛ de quo
poteſt eſſe conſilium.

A

Uia aūt cōſiliuʒ cadit in diffōne ꝓhe
reſis:cōſiderādū eſt de ꝯſilio
vtrū de oībus eſt cōſiliuʒ vel nō:ꝛ vtruʒ oē
cōſiliabile ſit:vel vtrū de qbuſdaʒ ꝯſiliū nō
ſit. De ꝯſilio aūt querēdo/ꝯſiliabile non eſt
dicēdum:pro quo cōſiliaret̃ querēdo cōſiliuʒ aliqs inſi-
piens vel inſanus:ſed hec dicēda ſūt ꝯſiliabilia pro qb⁹
q̄rit ꝯſiliuʒ is qui hʒ ſanuʒ intellectū ꝛ ſanā rōneʒ. Inſa-
nus eniʒ a priuatiōe ꝑncipij nālis regimine rōnis deſti-
tutus eſt. Inſipiens aūt eſt qui a priuatiōe habit⁹ ſeipſuʒ
nō cognoſcit:ꝛ ignorat ſue facultatis quātitatē:tales eniʒ
nō niſi de ſtultis rebus querunt cōſiliuʒ. ¶ Dicam⁹ igit̃
ꝑmo de qbus cōſiliuʒ eſt querēduʒ. Oīa igit̃ que ſunt vt
dicit Plato:vel eterna ſunt vel in motu. Que aūt eterna
dicūt̃,ſunt.ſ.in ſubſtātia vel in demōſtratiōe. De eternis
aūt,quocūqʒ mō dictis:nullus cōſiliat̃ conſiliū querēdo:
puta de mundo qua necītate ſit ꝛ qua necītate ꝑmaneat:
vel de diametro vel coſta:qm̃ diameter ꝛ coſta incōmē-
ſurabiles ſunt:ſic̃ ꝓbatū eſt per demōſtrationē. Eternuʒ
aūt hic dicim⁹ neceſſariuʒ. Omne.n.qḋ ſimul eſt totū ſemper
vno mō exñs necīuʒ eſt. Et ideo necītas ideʒ eſt qḋ incō
mutabilitas. Incōmutabilitas autē eſt eternitas. Necīa
igit̃ eſt eternitas:ꝛ necīuʒ eternū:nō ſm qḋ eternū dı̄ ca-
rere ꝑn⁹ ꝛ fine:ſʒ ſm illaʒ ꝓprietatē necīj:qua necīum ꝛ
eternū ſilīa ſunt incōmutabilitate. Dicit.n. Boetius in 5°
de ꝯſolatiōe ꝑhie:ꝙ nō neceſſe ſeqt̃ ſi aliqd eſt ſine ꝑn⁹
ꝛ fine ꝙ ꝑꝑ h̃ ſit incōmutabile ſm eos qui dicūt mūdū
nō icepiſſe nec habiturū finē:nō ꝑꝑ hoc ſeqt̃ ꝙ mūdus
incōmutabilis ſit. Eternū g̃ ꝛ necīuʒ ꝑꝑ h̃ ꝯuertūt̃:qꝛ in
vtroqʒ eſt vna cā que eſt icōmutabilitas. Fruſtra igit̃ de
talib⁹ quereret̃ ꝯſiliuʒ:qꝛ nullus in talib⁹ ſibiipſi diſcre-
dit:nec inq̄tū alr̃ fieri pñt. Que aūt in motu ſūt:aut reite
rant̃ ſm ſubſtātiaʒ incorruptibileʒ motā: aut reiterātur
ſm ſubaʒ corruptā. Prima eniʒ nō mouent̃ niſi ſm vbi.
Scḋa aūt mutant̃ ſm formā: ſʒ neqʒ de his que ſunt in
motu in toto motu ſcḋa:ſꝑ ſm eadē q̄rit̃ ꝯſiliū. Illa.n.mo
uēt̃ icorrupta ꝛ vno mō ſꝑ. Siue ex necītate dicāt̃ moue
ri ſicut dixerūt illi qui ponebāt iplexio hoc eſt rotaʒ que
nunq̄ qeſcere pōt: eo ꝙ queliʒ ꝑs ei⁹ eſt pellens ꝛ ipulſa
ꝑmēs ꝛ preſſa. Siue nā dicat̃ moueri:ſic̃ dixerūt qui di-
xerūt celuʒ circa centrū moueri ex ꝓpa nā ꝛ for⁹ ſua:ſic̃
leue ſurſuʒ ac g̃ue deorſū moueri aſſerebāt. Siue ꝓpter
aliquā aliā cāʒ moueat̃:ſic̃ dixerūt q celeſtib⁹ aīas qbus
mouerent̃ attribuerūt ꝑꝑ qḋ nemo ꝯſiliū q̄rit de ſolis ꝛ
aſtroꝝ ꝯuerſionib⁹ ſiue reſolōnib⁹:ꝛ de ortib⁹ ꝛ occaſib⁹
ſignoꝝ. Hec.n.ꝑ necītatē vno mō ſūt:nec refert q̄tuʒ ad
pñteʒ intētionē:vtrū ex necītate vel nā:vel ꝑꝑ aliaʒ cām
moueāt̃:eo.n.ꝙ vno mō ſūt:ꝛ alio⁹ fieri ñ pñt:nullus ſibi
in eis diſcredit:nec in eis q̄rit ꝯſiliū. Neqʒ de his q̄rit̃ q̄
alias alr̃ fiūt mutata ſʒ for⁹:ſi cā coꝝ nō ē in ꝑtāte nr̃a:
puta de ſiccitatib⁹ ꝛ imbrib⁹ q̄lr ſtāteo ꝙ ſtatiʒ ſcim⁹ h̃
in ꝑtāte nr̃a nō eē:ſiue ad fieri:ſiue ad nō fieri. ¶ Adhuc
ât nō in ꝑtāte nr̃a ſūt aliq̄ mō ꝛ circa q̄ ē opatio hoīs:ꝛ iō
hūana dñr q̄ſi ꝯſiliū:ꝛ iō de his q̄ fortuna ſūt ꝯſiliuʒ nō
q̄rit̃:puta qꝛ nō q̄rit̃ ꝯſiliū de theſauri inuētiōe. Id.n.qḋ
in nobis ē ꝑ ſciaʒ ꝛ electionē ꝛ volūtatē ꝛ op⁹ ē in nobis
eſt fortuitū ꝛ caſuale: nec ꝑ ſciam nec ꝑ electionē eſt iter
nos. Sʒ neqʒ ḋ his oīb⁹ hūanis ē ꝯſiliū circa q̄ ſt opōnes
hūane qm̃ nō ꝑtinet ad cū q q̄rit ꝯſiliuʒ:puta vtiqʒ qualr̃
Scyte qdaʒ optīe ꝯuerſent̃ nullus lacedemonioꝝ q ſūt
greci qdeʒ q̄rit ꝯſiliū:ꝙ nihil hoꝝ vtiqʒ fiet per nos ſed
per alios nihil nobiſcū cōicantes. Cōſiliamur aūt de his
opabilib⁹ que ſunt in hōīb⁹ facultatē ad ea:hec aūt ſunt
reliq̄ ab his q̄ enūerauim⁹. Oīuʒ.n.coꝝ q̄ fiūt cāe videt̃
eē aut nā aut necītas aut for⁹. ¶ Adhuc aūt in humanis

B

cā eſt itellꝰ practic⁹ ad eē qḋ fit ꝑ hoīeʒ. Hoīes aūt ſin-
guli querūt ꝯſiliū de his q̄ per ipſos ſunt opabilia: ꝛ non
de his que fiūt nā vel necītate vel fortuna vel per hoīes
nō ad ſe ꝑtinentes. Fatum qḋ greci marmenē dicunt:ſic̃
iam dudum diximus implexio cauſaꝝ eſt ꝛ tria in ſe ꝯti
net.ſ.viʒ ꝯſtellatiōis a qua icipit:viʒ cōplexionis ꝑ quā de-

scēdit: ꝛ q̄litatē nati p̱ quā adheret: q̄ tria q̄uis a q̄busdā tres cāe ponāt̃ coꝝ q̄ fiūt: tñ qꝛ ad fati integritatē exigūt̃ vna cā sit: ꝛ sub illa cā q̄ nā vocat̃. ¶ Et qd̄ q̄dē dīt obyciētes fatū nō eē nō valet. Dīt.n. iferiorē nām vt valde ieq̄lez ad supiorē regulaz referri nō posse: ideo nullaz eē incōplionez cāꝝ: implexa eniz oīa ad seinuicē referunt̃: sicut ante se quas in cathena aurea Pythagoras posuit. ¶ Adhuc aūt addunt ꝙ in iplexione qꝛlibꝫ est iplexuꝫ ꝛ implectēs: hec igit̃ nō p̄nt sibi esse causa implexionis. Si autē dicat̃ ꝙ extra ea causa est implexionis sue, difficile erit inuenire. ¶ Addunt iteruꝫ ꝙ in oīb᷒ iplexis debilius iplexū, virtutē seq̄t̃ fortioris. Cōstat aūt superiora actiua fortiora eē inferib᷒ passiuis. Inferiora igit̃ v̄tutē ꝛ neccītatē sequūt̃ supioꝝ: ꝛ h̄ ē ɔ̄riū ꝛ ɔ̄ oēs nāz. In oīb᷒ eniꝫ actus actiuoꝝ in patiētib᷒ sunt ꝛ dispositis fm virtutē passiuoꝝ ꝛ nō fm v̄tutē agētiū. ¶ Addunt iterū dicētes ꝙ q̄ꝝ nō est mā vna cōis: vna nō est iplexio adinuicez fm aliquā trāsmutationē: inferioꝝ aūt ꝛ supiorum nulla est mā vna cōis: nulla igit̃ iplexio fm aliquā trāsmutationē est. ¶ Dicunt ēt isti ꝙ illi qui ponūt fatuꝫ: id sub nā ponūt ꝛ nō sub neccītate: qꝛ fatū intrāsgressibile ē: ꝛ tñ nō necciuꝫ. Et h̄ est dictū Eustratiꝫ: si aūt intrāsgressibile est: tūc perit casus, perit fortuna, perit liberum arbitriū, ꝛ perit ɔ̄siliuꝫ. ¶ Ad hec aūt ꝛ silia dicimus ꝙ fatū negare est negare totū ordinē rerū nāliū: hoc aūt satis pꝫ per ea que in p̄ libro dicta sunt. ¶ Et ꝙ p̄mo dīt non posse regulari iferiorē nāz: dōm ꝙ hoc falsuꝫ est: nihil.n. regula indiget nisi iferior nā: regula eniꝫ regula nō indiget: id aūt qd̄ regulat̃ nō ad po^{am} regule regulat̃ sꝫ ad potentiā regulati: ꝛ ideo q̄uis nō in toto assequat̃ rectitudinez regule: tñ in aliquo assequit̃ regulā fm modum sibi polez: alr̄ eēt in toto sibi dissidēs nihil hñs celestis bonitatis. ¶ Et qd̄ dīt cōplionis debere eē cām aliquā. Dōꝫ ꝙ verū est: sꝫ illa cā nō est nisi ordo fm maiorez vel minorē distantiā a p̄mo: ꝛ fm ordinez actiuoꝝ ad passiua ꝛ mouētium ad mota. mouens.n. subalr̄ suo essentiali actu apprehēdit id qd̄ mouet̃: ꝛ id qd̄ mouet̃ ꝓportōe passiue potētie tenet actū mouētis: ꝓpter h̄ dicit Ari. in 3° phy. ꝙ mot᷒ mouētis ꝛ moti fm ꝙ act᷒ mouētis est act᷒ pfectiuus ꝛ pfecti: fm aūt ꝙ moti est ipfect᷒ ꝛ ipfecti. Et h̄ ēt est qd̄ dicit in 2° de celo ꝛ mūdo: ꝙ inferiora sunt in superiorib᷒ sicut mā in suis formis: ꝛ supiora in iferiorib᷒ sicut forme in suis materyꝭ. ¶ Et qd̄ dīt ꝙ in iplexis fortius ad se trahit min᷒ forte. Dōꝫ ꝙ h̄ pro certo verū est: sꝫ nō tñ trahit plus q̄ꝫ trahi pōt id qd̄ min᷒ forte est. Trahit ḡ fm po^{am} tracti: ꝛ iō in inferiorib᷒ ꝓꝑ impotētiā remanet ineq̄litas ꝛ difformitas supiorib᷒ vno modo se hñtibus. ¶ Qd̄ iterū obyciūt ꝙ iplexoꝝ est vna cōis mā nō gn̄aliter est veruꝫ: sꝫ tñ de implexis per cōmixtionē: de implexis aūt fm ꝓportionē mouētis ꝛ moti nō est veꝝ: sicut statim pꝫ in p̄mo motore ꝛ primo mobili. ¶ Et qd̄ dicit Eustratius de intrāsgressibilitate fati iam in p̄mo libro assignauim᷒ rōnē: implexio.n. cāꝝ fm relationē ad p̄mā cām intransgressibilis est: sic eniꝫ sꝑ trahit: fm relonem aūt ad vltimū qd̄ ꝓꝑ varietatē māe trahi nō pōt ad eq̄litatē fatuꝫ sꝑ remanet nō necciuꝫ: ꝛ iō sub nā ponit̃: qꝛ nā est p̄n^{m} mot᷒ ꝛ quietis ꝛ vt frequenter ꝛ nō vt semꝑ ꝛ ex neccītate: ꝛ sic neqꝫ casus perit: neqꝫ li.arbi. neqꝫ ɔ̄siliū: qꝛ fatū ex illa p̱te nō hꝫ neccītatē. ¶ Quidaꝫ ēt obyciūt de his que fcā sunt a dyꝭ imortalibus sub quo gn̄e ponant̃: maxime cū Socrates dixerit ꝙ virtutes nec discī^{les} nec assuefcibiles sunt: sed a dyꝭ imortalibus donate. ¶ Ad hec aūt ridet Eustratius ꝙ facta a dyꝭ sub neccītate cōtinent̃: qꝛ dy per scias suas opatiuas cā sunt coꝝ que causant: scia aūt neccioꝝ est. ¶ Sꝫ si h̄ est verū ꝙ ea q̄ radicant̃ in dyꝭ imobilr̄ radicant̃ ꝛ ex neccītate fiūt: tūc inutiles sunt supplicatiōes ꝛ sacrificia: qꝛ siue fiāt siue nō fiāt: eodez mō ꝓueniūt ea que fiunt a dyꝭ: sic dixit Uxtanor mathematicus. ¶ Sed ad hoc dicēdū ꝙ si dicam᷒ aliq̄ a dyꝭ fieri que nō sunt motores orbiū: tunc dicēdum est de eis sicut de fato. s. facta ab eis fm cōꝑatione ad deos imobilia sunt. fꝫ aūt cōꝑationē ad nos: ꝛ ad ea circa que dy operant̃ mobilr̄ se hñt: qꝛ mobilr̄ recipiunt̃ ꝛ sic fiūt supplicatiōes ꝛ culture: vt. s. sic ɔ̄tinuamur ꝙ a donis diuinis nō excidam᷒: coꝝ ḡ que fiūt cause sunt neccītas ꝛ nā fortuna ꝛ intell's: sicut in prehabitis dictū est.

Fatuꝫ nō esse arguentium. — p° rō — 2° rō — 3° rō — 4° rō — 5° rō — Fatuꝫ esse nō pōt negari. — Ad p^{m} — Ad 2^{m} — T.c.15. — Ad 3^{m} — Ad 4^{m} — Ad 5^{m} — Obiectio — R°

¶ Caplm 18^{m}. De q̄bus per nos opabilib᷒ est cōsilium.

A

Pter ea aūt que sunt operabilia p̱ nos sunt opera artiuꝫ: artes etiam in suis p̄ncipyꝭ aliq̄n per se sunt sufficiētes: aliq̄n aūt nō: sed multū opꝫ adhibere industriā si debeāt opera perficere. Et quidē circa eas disciplinas que in suis p̄ncipyꝭ certe sūt ꝛ per se sufficiētes nō est ɔ̄silium: puta de his qualr̄. s. sic scribenduꝫ sit: eo ꝙ lr̄e certis elemētis ꝛ numero ꝛ ordie tradite sunt q̄b᷒ scribi opꝫ: ita ꝙ habitis illis non discredimus nobis ipsis quin recte scribamus. In his ergo nō est cōsiliuꝫ: sed cōsiliuꝫ est in his quecūqꝫ fiunt per nos: nō sꝑ aut fiunt vel fieri p̄nt silr̄ ꝛ eodē mō. De his.n. cōsiliamur: puta de his que fm medicinalez fiūt ꝛ negociatiuaꝫ. Sanitas eniꝫ lꝫ fiat a medico: tamē multis modis induci pōt. Et lucrū lꝫ querat̃ cū negociatiōe: tñ qꝛ multis modis acq̄ri pōt: ꝛ ideo ɔ̄siliuꝫ querit̃ quo vtiori mō talia inducant̃. Et circa gubernatiuā nauiuꝫ vel ciuitatū magis q̄rim᷒ cōsiliuꝫ q̄ꝫ circa gymnasticā: eo ꝙ gubernatiua minus certificata: luctatiua que gymnastica vocat̃ certiora p̄ncipia habet apprehēdendi ꝛ vincēdi ɔ̄ luctātem: q̄ꝫ gubernatiua ad gubernantē: ꝛ ideo magis discredim᷒ nobis in gubernatiua q̄ꝫ in gymnastica. Et in alyꝭ artib᷒ ꝛ disciplinis est similr̄: preter hoc solum ꝙ magis est cōsiliuꝫ circa artes q̄ꝫ circa disciplinas. Magis enim circa eas dubitam᷒. Discipline eniꝫ stant in p̄ncipyꝭ per se notis sicut geometria ꝛ arithmetica: ꝛ q̄n applicātur ad opus per p̄ncipia disciplinalia applicāt̃ sicut cosmetria que mēsurat mūdū per p̄ncipia geometrie: ꝛ arithmetica que calculat̃ per principia arithmetice in q̄bus nō est dubiū. Cōsiliari aūt in his est que vt sepius euenire possunt q̄n incertū est qualr̄ eueniāt ꝛ in q̄bus determinatū est: quō eueniant vtilius ꝛ facilius: in talib᷒ enim cōsiliuꝫ querētes assumim᷒ cōsiliatores in magno discredentes nobis ipsis in talib᷒ sicut nō sufficiētib᷒ nobis dinoscere magna. In paruis enim ꝛ in oībus nō discredimus nobis. Consiliamur aūt querēdo cōsilium nō de finibus sed de his que sunt ad fines: sicut pꝫ in medicina ꝛ rethorica ꝛ polytica. Medicus eniꝫ nō ɔ̄siliat̃ si sanabit qd̄ est finis eius: neqꝫ rhetor consiliat̃ si suadebit iudici: hoc eniꝫ vt finez intēdit: neqꝫ polyticus consiliat̃ si pacez faceret ciuib᷒: eo ꝙ hoc finaliter intēdit: neqꝫ reliquoꝝ artificiū aliqꝭ de fine cōsiliuꝫ querit. Sꝫ oēs artifices preponētes ꝛ prestituētes sibi aliquē finē quē intēdunt, ɔ̄siliū querēdo intēdūt querere qualr̄ siue qua via ꝛ per que instrumēta vel opera ad finez illum deueniāt. Et si per plura quidez videat̃ fieri finis, querunt̃ in cōsilio per quot facillime ꝛ optime perueniat qd̄ intēdit. Si aūt per vnū ꝑcurat̃ finis querit̃ in ɔ̄silio qualr̄ per hoc erit finis: ꝛ querit̃ per qd illud haberi possit: ꝛ sic semꝑ querūt resoluēdo quousqꝫ veniant ad primā causaꝫ an quā nulla est ad consecutionē finis ordinata: ꝛ illa est inuentione resolutionis vltima ꝛ prima ad inceptionem operis. Qui enim consiliat̃ videtur querere resoluendo

Consiliandū est in incertis que vtplimū cōtingunt.

B

dictis mō:queadmodū resoluūt̃ diagramata:hoc est de-scriptiões geometricales: illc.n. pbant̃ que gdē nō sunt pma:sed ab his accipiunt fidem:τ ideo resoluitur in ea τ illa in alia donec veniat̃ ad ea que sunt prima τ vera a nullis alijs accipiētia fidem:in qbus stat resolutio tanq̄ in vltimis:a qbus tanq̄ a pmis fides incipit demr̃onis. Silr̃ est in practicis volentes facere domuz querim⁹ de qbus vt ex lapidib⁹ τ lignis. Ulterius querimus vñ hec habeant̃ q̄uo per laboratores τ operarios: τ hoc vlteri⁹ resoluētes venim⁹ ad p̄cia per que laboratores hr̃i pñt: ppter qd̄ si facultas sit ad habēda p̄cia ab illo vltimo in-cipimus opari domū τ vltimū sic resoloñis efficit̃ pmū opationis pn̄ᵐ:τ si ipossibilitas inueniat̃ ad p̄cia ab ope desistimus:eo ꝙ p̄ᵐ pnᵐ opationis in facultatib⁹ nr̃is nō inuenim⁹:τ iste modus in oi est inq̄sitiōe ꝯsilioꝝ.

¶ Caplm̃ 19ᵐ. Quid queritur in consilio.

A

Quid aūt queraẗ in ꝯsilio determinat̃ per hoc ꝙ oē cōsiliuz videt̃ esse qō:q̄uis nō ois qō videat̃ esse consiliū: puta mathematice qōnes sunt de qbus non est cōsiliuz. Sed omne ꝯsilium est qō:τ qō vltimū est in resoloñe talis qōnis pᵐ est in gn̄atione τ fa-ctione opis:τ si in illo pmo τ vltimo impossibilitatē inue-niant qui querūt ꝯsiliuz discedunt relinquētes opōnem: puta si pecunijs indiget tanq̄ vltimo in resoloñe τ pmo in factione:pecunias aūt impoſe est tribui discedunt ab opōne. Si āt poſe videat̃ pecunias tribui a distributiōe pecūiaꝝ icipiūt opari. Possibilia.n.sūt in nobis q̄ p nos cū effectu vtiq3 fieri pñt. Per nos dico siue p nr̃os ami-cos vel suos q q̄si organa subsūiūt nobis. Que.n.p ami-cos fiunt vel p seruos/per nos aliq̄lr̃ fiūt pnᵐ ois factio-nis eoꝝ est in nobis:q2 ad nutum nostrū illi faciūt τ ope-rant̃. Questio aūt ꝯsilij de oibus est que sunt circūstātie negocij. Queruntur eniz q̄nq3 gdē instra per que finez ha-beam⁹:q̄nq3 aūt necessitas hoc est vsus instroꝝ:q̄nq3 cō-siliamur quo vsu instroꝝ posset hr̃i qō intendimus:sicut q̄n scimus ꝙ ferro indigem⁹ ad sanitatē: querim⁹ vsum vtrū.s.icisiōe vel adustiōe sanitꝫ hituri sum⁹:τ si incisiōe querim⁹ vtruz incisione longitudinis vel latitudinis:silr̃ aūt est in alijs:q̄nq3.n.querit̃ per quid:q̄nq3 per qualr̃:τ q̄nq3 per qd:hoc mō τ non alio mō. Ex oibus igit̃ dictis videt̃ hō esse pnᵐ opationū suaꝝ:cōsilium aūt vi esse de opabilib⁹ ab hoie. Opatiōes aūt tales oēs sunt gr̃a alioꝝ que sunt fines opantiuz. Nō.n.loqmur de opōne q̄ est fi-nis oiuz sicut felicitas est:sed de opationib⁹ per quas vl-timū finē intēdim⁹ obtinere:que sunt quasi instralr̃ ope-rantes. Pꝫ igit̃ ꝙ finis nō est ꝯsiliabilis ita ꝙ supponat̃ cōsilio:sed ea que sunt ad fines finē inducētia ꝯsilio sup-ponunt̃. Ea aūt que sūt ad fines singularia sunt:nō autē oīa singularia supponunt̃ ꝯsilio:q2 singularia de qb⁹ cer-tificat sensus nō sūt dubitata:puta si hoc demrr̃atū sit pa-nis vel nō:vel hoc assatū vel elixatū est digestiuz:vt ops vel nō:vel hoc qōcūq3 demōstratuz factū:factū est vt oz vel nō. Si querim⁹ ꝯsiliuz:sensus eniz hoc certificat suffi-cienter:τ ideo nō discurrim⁹ in istis. Cū aūt dixim⁹ ꝙ cō-siliuz resoluendo venit in pmā cām que gdez pma est in opatiōe:τ vltima in resoloñe. Cōstat ꝙ si semp ꝯsiliatur resoluēdo in infiᵐ veniet. In infiᵐ aūt ipoſe est ptrāsire: τ ideo opꝫ ponere pmū τ vltimū in quo stet resolō τ inci-piat opatio. ¶ Pꝫ igit̃ ex p̄dictis ꝙ ꝯsiliabile τ eligibi-le est idez s̄m subm̃ τ subaz sed differūt s̄m se τ rōnez:q2 cōsiliabile est s̄m qō subijcit̃ qōni:sed s̄m qō determiat̃ τ diffinitū est ex ꝯsilio iam est eligibile. Qō.n.ex consilio p̄iudicatū τ diffinitū/est eligibile est. Electio igit̃ finis cō-silij est:sicut gn̄atio finis est alterationis. Qō eniz q̄rit̃ in

B

consilio vniuscuiusq3 qualis operet̃ quiescit ad inquisi-tionē q̄n in seip̄m hoc est in sui facultate reducit opatio-nis pncipia:τ antecedens sui:τ sic semp donec stet in vltio. qō pmū est illius opatiōis pnᵐ a quo incipit opatio:H.n. est qō eligit̃ vt pnᵐ opationis. Qō aūt dixim⁹ manifestū est ex antiqs vrbanitatib⁹:quas Homerus imitatus est τ imitādas esse descripsit. In illis eniz reges que ex cōsilio eligebant populo anūtiabāt τ faciēda esse decernebant. Intellect⁹ aūt in nobis sicut rex est:inq̄sitio opabiliuz sic cōsiliuz:decretū aūt faciendoꝝ sicut lex:τ appetit⁹ p̄tib⁹ suis est sicut plebs:τ ideo pꝫ ꝙ nō sit in nobis aliqd nisi qō quasi per modum cōsilij determinatū est. Cuz aūt eli-gibile sit cōsiliabile de nuō eoꝝ que sunt in nobis facere τ nō facere:opꝫ ꝙ electio vtiq3 sit ꝯsiliabile desideriū:H est desideriū eius qō ex ꝯsilio diffinituz est de nuō eoꝝ q̄ sunt in nobis. Eligēdo.n.desideram⁹ s̄m ꝯsiliū iudicātes qd desiderāduz sit ex ipso cōsiliari:hoc est ꝯsilij diffōne. Quid igitur sit electio s̄m diffōnez τ mām circa quā est typo dictū est. Et ēt tā circa q̄lia q̄ circa ea q̄ sūt ad finē τ que sunt in ptāte nr̄a. Ex oibus his pꝫ ꝙ electio que ca-dit in diffinitione virtutis habitus quidez est:τ est opta-tio siue voluntas eorum que ex vltimo consilio intelle-ctus determinata sunt.

Homerus

¶ Caplm̃ 20ᵐ. De volūtate/cui⁹ sit sicut subiecti τ finis.

A

Uoluntas aūt que simplr̃ est appe-tit⁹ aie rōnalis finis est tm̄:sicut iā dcm̄ est in añhabitis. simpelx eni appetit⁹ simplx hꝫ obz. Simplx aūt obz in operibus nr̄is nō est nisi finis:eo ꝙ oē qō est ad finē in duplici rōne est.s.absoᵗᵃ τ ad finē relata:τ ideo simplicis volūtatis vnū ad aliud nō ordinātis obz eē nō pōt:sꝫ qō hꝫ. De fine.n.illo dubitat̃. vi eniz qbus-daz ꝙ finis nō est nisi per se bonū qō vtiq3 τ semp τ s̄m subaz bonū est. Quibusdā aūt vi finis eē apparēs bonuz qō hic τ nūc τ alicubi bonū est. Ad vtrāq3 aūt opionem sequūt̃ incōueniētia. Cōtra illos eniz q dñt qōdā volūta-bile siue volitū qō est obm̄ τ finis volūtatis eē p se boᵐ τ per subaz:seqt̃ ꝙ hoc nō sit volūtabile siue volituz qō vult q nō recte vult. Quia qui nō recte vult nō vult boᵐ simplr̃ sꝫ bonū alicui τ nūc τ alicubi. Sic.n.dct̃ ꝙ volū-tabile sit ꝙ vult q nō recte vult. Hypothesis aūt pōit ꝙ nihil ē volitū nisi qō p se boᵐ ē:sc ꝙ p se boᵐ sit qō vult q nō recte vult. Cōtingit āt aliq̄n ꝙ p se malū ē qō vult qui non recte vult sicut fornicari vel adulterari. Seqt̃ g̃ ꝙ id qō p se maluz est:per se bonū est. Rursus aūt cōtra eos q dñt ꝙ nō est volūtabile nisi p se apparēs boᵐ:seqt̃ ꝙ nihil sit p se τ nā bonū volūtabile siue volitū:sed hoc tm̄ sit volitū qō vnicuiq3 bonū videt̃:sicut dicit Pytha-goras:diuersis aūt diuersa videt̃ bona τ aliq̄n ꝯria. Que ergo ꝯria sunt in bono τ in malo per vnā rōnez sunt vo-lita:qō valde est incōueniēs. Si aūt hec incōueniētia nō placēt:de necītate g̃ dōm ꝙ id qō p se bonū est s̄m vita-tez volūtaᵇˡᵉ τ volitū sit: sꝫ vnicuiq3 aūt sit volitū qō sibi vi boᵐ vt h τ nūc. Studioso gdē igit̃ siue ṽtuoso vlūtaᵇˡᵉ est sꝫ ipsaz volitū nāz τ subaz. Prauo aūt volūtabile est qōcūq3 ꝯtigit huic τ nūc:τ hic boᵐ videri. Queadmodū τ in corpib⁹ bn̄ dispositis ad sanitatez sana dr̄r eē ꝙ s̄m ṽitatē τ simplr̃ τ s̄m subaz sana sunt:infirmis aūt altera quedā sana sunt. Infirmi.n.in excessu caloris sūt τ ifrigi-dantia etiā si ex̄ tēpamentū frigida sint:huidis aūt ex̄ tē-peramētū humida:τ sic de alijs. Silr̃ aūt dr̄r τ amara τ dulcia τ calida τ grauia τ alia singula. Qō eniz bn̄ cōple-xionato amarū est simplr̃ amarū ē:qō āt hn̄ti infectam linguam ex cholera adusta amarum est:nō simplr̃ ama-rum est:q2 illi omnia etiā dulcia amara vident̃. Silr̃ est

Pytagho.

de dulcib⁹ in eo qui hꝫ linguã dulci flegmate īfusã: ⁊ silr̃
de calido in eo qui ex cõplõne calidus est: hic.n.etiã ex/
cellentẽ calorẽ nõ sentit vt ethicus. Et silr̃ est de grauib⁹
qui eniꝫ infirmat̃ humore grauãte leuissimũ qḋ sibi sup/
positũ graue reputat: ⁊ sic de alijs oib⁹. In oib⁹ autẽ his
studiosus singula iudicat recte: qꝛ ille ſm q̃litatez affect⁹
nãlr̃ dispositꝰ: ⁊ ideo in singulis ei veruꝫ apparet ſm rei
nãꝫ. Scdꝫ.n. quecũqꝫ hitũ siue nãlẽ siue acq̃situ ꝓpa sũt
volũtaria: ⁊ ꝓpria que vident̃ bona: ⁊ ꝓpria que vident̃
delectabilia: ⁊ in talib⁹ singulis verũ vꝫ. Et ſm idiscretio/
nez plim differt studiosus a prauo sicut regula ⁊ mẽsura
veroꝝ bonoꝝ existat studiosus. Multis aũt ⁊ plebeis g
delectatiõib⁹ ⁊ iris trahunt̃ vꝫ fieri deceptio pꝑ delecta
tionẽ: ꝓpter illaꝫ.n. aliq̃ñ vꝫ bonũ qḋ non est bonũ vere
exñs bonũ: tales.n. desiderãt delectabile in sensu vt bo⁽ᵐ⁾.
Tristitiã ãt que est ex absñtia delectabilis fugiũt vt ma/
lum: cũ tñ delectatio aliq̃ñ mala sit ⁊ tristitia bona in ta/
lib⁹. Qḋ aũt diximꝰ studiosuꝫ regulaꝫ eẽ veroꝝ bonoꝝ:

Pythago.

de Pithagore diximꝰ opionib⁹: que opĩo lꝫ in pte falsa
sit: tñ in hoc verissima est. Pythagoras.n. dixit ꝙ tñ verũ
q̃ꝫ bonũ in reb⁹ causat̃ ab apparẽdo siue existimãdo: pꝑ
qḋ cõcessit ꝙ si existimatio diuersoꝝ de eodẽꝫ per affir/
mationẽ ⁊ negationẽ differat ꝙ ꝯdictoria simul vera eẽ

in 4° pme phie.

cõtingit: de h̃ aũt in 4° pͤ phĩe determinatũ est: q̃uis ãt
hoc falsuꝫ sit: tñ in bono nõ oĩno fl̃ꝫ est. Quia q̃uis bonũ
per se nõ causet̃ ab existimatiõe nr̃a: tñ regula boni mo/
ralis ⁊ rõ mensurãdi mediuꝫ in nobis icipit: ex quo virt⁹
moralis ĩme⁽ᶜ⁾ cõsistens est quo ad nos: ⁊ hoc qḋ ĩme⁽ᶜ⁾ cõ
sistens est cã est sibi extremũ in bono. Hõ igit̃ per bonũ
rõnis boni virtutis qḋ simplr̃ bonũ est regula ⁊ mẽsura
est in potẽtia ⁊ iꝑfecta: studiosus aũt g ꝑfecte bo⁽ᵐ⁾ rõnis
attingit, regula ⁊ mẽsura est boni per se ꝑfecta ⁊ cõpleta.

¶ Caplm̃ 21ᵐ. De operatiões que sũt ꝯsiliabilia ad fines
volũtarie sunt: ⁊ ideo laudabiles vel vituperabiles.

A

Cum voluntabile siue volitũ sit
finis: ꝯsiliabi/
lia aũt ⁊ eligibilia sint de nũõ eoꝝ que sunt
ad finẽ ꝯsequẽdũ ordinata: seq̃t̃ ꝙ opatiões
que sunt circa finẽ ⁊ ea que sunt ad finẽ fiãt
ſm liberã electionẽ nostraꝫ: ⁊ qḋ sint volũtarie siue spõ
tanee: opatiões aũt virtutũ oẽs sunt circa hoc: seq̃t̃ ğ ꝙ ⁊
virt⁹ sit in nobis siue in nr̃a ptãte. Silr̃ aũt seq̃t̃ ꝙ ⁊ ma/
litie vitioꝝ sint in nobis: qꝛ per opatiões tã v̓tutes q̃ꝫ ma
litie inducunt̃ ⁊ fiunt in nobis. In q̃buscunqꝫ.n. in nobis
est opari illa in illis eisdeꝫ in nobis est nõ opari eadeꝫ: ⁊
in q̃b⁹ in nobis est nõ opari aliqua in illis eisdeꝫ est ẽt in
nobis opari eadeꝫ. Hãc eniꝫ in 8° phicoꝝ diximꝰ esse fa/
cultatẽ eoꝝ que a se mouent̃: qꝛ.s. pn⁽ᵐ⁾ mouẽdi ⁊ nõ mo/
uendi est in ipsis. Ex quo seq̃t̃ ꝙ si in nobis est aliq̃d qḋ
opari est bo⁽ᵐ⁾ exñs sic castitatis vl' iustitie opa ꝙ ẽt illud
ideꝫ nõ opari. Qḋ tñ nõ opari ꝙ est maluꝫ exñs est etiaꝫ
in nobis. In q̃b⁹ eniꝫ opari est bonũ: nõ opari est maluꝫ.
Si aũt in nobis est bona opari: similr̃ in nobis erit mala
opari. Et similr̃ erit in nobis ⁊ mala ⁊ bona nõ operari.
Opari aũt bona ⁊ nõ opari est eẽ qḋ attribuit̃ bonis vñ
boni sunt: ⁊ malis vnde mali sunt. Opari eniꝫ mala ⁊ nõ
opari bona malis est malos eẽ. Ecõtra aũt opari bona ⁊
nõ opari mala bonis est bonos esse. ¶ Cuꝫ igit̃ hec sint
in nobis: in nobis erit vel cũ decẽtib⁹ decẽtes esse: ⁊ cum
prauis prauos eẽ. Dicere.n. ꝙ nullus volens est malus: ⁊
ꝙ nullus volens bonꝰ est assilat̃. pmũ q̃deꝫ mẽdaci: scdꝫ
aũt veraci dicto. Nullus.n. volens bon⁹ est cũ ꝓbatũ sit
in añtib⁹ ꝙ beatitudo siue felicitas possessiuꝫ ⁊ volunta/
rium ⁊ per opationes acq̃situ bonũ sit. Malitia autẽ vo/
luntariũ quoddaꝫ est: ⁊ per opationes voluntarias indu/
ctũ: vel in his que determinata sunt. Dubitãdum est ſm
Socratẽ dicentẽ virtutẽ ⁊ malitiã nõ eẽ volũtaria: ⁊ ꝙ
hoiez nõ debemꝰ dicere pn⁽ᵐ⁾ neqꝫ genitorẽ suaꝝ opõnuꝫ
⁊ habituũ: quẽadmoduꝫ dicimꝰ cũ esse pn⁽ᵐ⁾ ⁊ genitorem

Socrates. Peripathetici.

natoꝝ. Dixit.n. Socrates ꝙ virtus est donũ deoꝝ: mali/
tia aũt cuilibet inata. Peripathetici aũt voluerunt sic bõ
per voluntatẽ pn⁽ᵐ⁾ est opationis que est cois⁹: ⁊ per coituꝫ
pn⁽ᵐ⁾ est sue silitudis in natorita per rõnez pn⁽ᵐ⁾ est opera/
tionũ: ⁊ per opationes silitudinẽ generat etiã habit⁹ v̓tu/

Hõ p rõnem est principium opõnũ suaꝝ.

tum vel vitioꝝ. Si aũt hec vident̃ vera que opa sũt ⁊ ha
bitus.s. ab aliquo facta ⁊ haberemꝰ facultatez reducẽdi
habit⁹ ⁊ opationes in aliq̃ alia pn⁽ᵃ⁾ factiua necessitatis.s.
vel nãe vel fortune pter ea pn⁽ᵃ⁾ que sunt in nobis: que sũt
intellus ⁊ voluntas: hoꝝ.n. pn⁽ᵃ⁾ sunt in nobis: seq̃t̃ ꝙ nec
oẽs opatiões ⁊ habit⁹ sint in nobis ⁊ sint volũtaria: qꝛ sic
diximꝰ in tractatu de voluntario: quoꝝ pn⁽ᵃ⁾ actiua sũt in
nobis opatiões: igit̃ ⁊ habit⁹ in nobis sunt ⁊ voluntaria.
His aũt que dicta sunt testificari vident̃ ⁊ que a singulis
fiũt ꝓpria ⁊ cõia ab ipsis legislatorib⁹. In ꝓprijs.n. q̃lꝫ
cruciat seipm penitẽs de malo ⁊ cõgratulat̃ sibi gaudẽs
de bono: quasi cruciãdo se retrahat a malo ⁊ cõgratulan/
do ꝓuocet se ad bona. In cõib⁹ aũt legislatores puniũt ⁊
cruciant operãtes mala si tñ mala nõ vi vel mer⁹ cã: aũt
etiã pꝑ ignorãtiã cuius ipsi cã nõ fuerũt mala operant̃.
Uiolentũ eniꝫ ⁊ ignoratũ inuoluntariũ faciũt: vt in añce/
dentib⁹ dictũ est. Inuoluntariũ aũt veniã meret̃ ⁊ miaꝫ.
Legislatores aũt honorant eos g sunt bona operãtes: ac
si bona q̃deꝫ sint ꝓuocantes: malos autẽ per penas ꝓhi/
bentes: quecũqꝫ aũt in nobis nõ sunt neqꝫ volũtaria sũt.
Nullus ãt ꝓuocat aliquẽ operari: qꝛ scit ꝙ suadere talia
nõ est ante opus vt pn⁽ᵐ⁾ operis existens: puta nullus sa/
piens suadet non calefieri eum qui febricitat vel in igne
sedet: ⁊ nullus suadet nõ dolere eum in quo diuidit̃ cõti/
nuitas: vel nõ esurire euꝫ cuius euacuatus est venter: vel
aliud qḋcũqꝫ talium ꝙ nõ est in nobis: nihil.n. ⁊ cuꝫ sua/

B

sione patiemur. Que autẽ in nobis sunt legislatores pu/
niunt in ipso ignorante: ⁊ si ignorent̃ ⁊ debita sint scire: ⁊

Pytachus. Ebrietas meret duplicem penam.

ignorent dũmodo cã ignorãtie sit in nobis: sicut Pyta/
chus quartus de septem sapiẽtib⁹ dixit. Ebrijs duplices
increpatiões debere infligi: quia ebrietas ignorantie cã
est eoꝝ que scire debuerant: sicut est nõ mechanduꝫ esse
vel nõ occidenduꝫ. Ebrij enim frequẽter occidunt ⁊ me/
chant̃: cuius est causa: qꝛ ebrietas oppilatiua est: ⁊ sic im/
pedit actũ rõnis retinentẽ cõcupiscentiã ⁊ irã. Ebrietas
eniꝫ etiã humescẽs est spumoso hũido ⁊ sic maturat ma
teriam cõcupiscentie. Propter qḋ dicit Sapiẽs. Uenter

Hierony.

mero estuãs facile despumat in luxuriã. Ebrietas est ca
lida sel faciens euaporare in sanguinẽ: ⁊ sic motiua con/
cupiscentie ⁊ ire. Ebrietas etiaꝫ ventosa est: ⁊ sic extendit
membra genitalia quideꝫ in coitu. Alia aũt in ire instru/

Terentius i Eunucho

mẽta ꝓpter qḋ Poeta dicit. Sine cerere ⁊ baccho friget
venus. Inebrians ergo se per ipsa inebriat̃ pncipia ꝯfert
ad illicituꝫ qḋ postea agit: ⁊ qui cõfert voluntarius est ⁊
nõ sufficiẽter increpat̃ pro sola ebrietate: nisi etiã pro se/
quenti peccato increpet̃: pncipiũ enim etiã sequẽtis pec/

Ignorantia iuris.

cati in ipso. Dominus eniꝫ est eius qḋ est non inebriari si
vellet: inebriari aũt sibi causa est ignorãtie: ⁊ ideo igno/
rantia est in ipso: ⁊ quicq̃d agit per ignorantiã. Idem aũt
iudic: ũest de ignorãtia iuris quia dicit̃ ignorantia iuris
qua aliquis ignorat aliq̃d eoꝝ que in legib⁹ sancita sunt
⁊ que opꝫ: ⁊ necessariuꝫ est scire vel simplr̃ vel quãtũ ad
officiũ in quo est: ⁊ que nõ sunt difficilia sciri ab homine:
tales eniꝫ ignorãtias puniunt legislatores: qꝛ in nobis est
talia ignorare vel nõ ignorare: ⁊ ideo ignorantes aliquid
cõferimus ad q̃d ignoremus ꝓpter qḋ ignorantia pena

digna

digna est. Similiter aũt etiam in alijs quecũq; ppter ignorã tiam in nobis sunt aliqd agẽdoꝝ ignorare videntᷣ: in ta libus enim in ipsis ignorãtibus causa est ignorãtie: ipsi enim dñi sunt actuũ suoꝝ: ⁊ ideo si vellẽt diligẽtes esse: studerẽt ⁊ discerẽt ⁊ acciperẽt habitũ regẽtem se in ope rabilibus: ⁊ qa nõ faciũt ipsis imputatᷣ. Aliqs enim for sitan nõ est talis vt diligẽs sit: q aũt talis fiat vt diligen tiam negligat: ipse sibi causa est remisse ⁊ illecebrose vi uendo. Et sic causa sibi sunt multi eiꝰ qd est iniustos vel incõtinẽtes esse: qꝛ ad oppositũ studere nolũt cum pos sunt. Quidã qdem per se mala faciẽtes sic iniusti ⁊ incõ tinẽtes: qdaꝫ aũt in potationibꝰ: ⁊ in talibus alijs molli ciebus degẽtes: ⁊ sic studiũ ad bonos habitus aggrẽdos negligẽtes: vnde Poeta. Queritᷣ Egistus quare sit factꝰ adulter. In pròptu causa est desidiosus erat. Supra. n. sepe dictũ est q opationes que sunt circa singularia tales in operãtibus ⁊ siles sibi faciũt habitus. Hoc aũt mani festũ est siqs meditetᷣ ad vnãquãq; agoniam vel opa tioneꝫ. In oĩbus enim agonisticis ⁊ opationibꝰ ipse opa tiones pficiũt operãtes ad siles habitus. Qꝛ enim aliqs ignoraret q ex opationibꝰ quas facit circa singularia fiũt habitus siles opationibꝰ: nõ tñ irrationalis hoĩs sed pe ne isensibilis est: qa etiam sensu pcipitᷣ hoc: si aliquo mo do sensus ad rõneꝫ referatᷣ. Propter qd negligẽtie coꝝ qui scire poterant vel preparare se ad opa ⁊ noluerũt a legislatoribus imputatᷣ: qa talis negligere ipsi negligen tes sunt causa. Sicut pverbialr de asino dicitᷣ cum fimũ pprium exportaret et a bestijs sibi exprobraretᷣ: quare tale vile onus sustineret: respõdisse dicitᷣ huius pressure stercore causa fui. ❡ Adhuc autẽ valde irrõnale est q aliqs dicat q iniusta faciẽs nõ velit esse iniustus vel nõ voluntarie sit iniustus: aut stuprans nõ voluntarie sit incõ tinens: si enim aliqs nõ ignorãs operatᷣ ea ex qbus sicut ex causis faciẽtibus erit iniustus pro certo volens iniu stus erit. Cõfert eiꝫ ⁊ opatᷣ voluntarie ad hoc q iniustus sit. Nec verũ qd dicũt Socratici: q. s. ideo nõ sit volẽs: qꝛ si volẽs esset iniustus etiã qñ vellet iustus esset. Iniu stus enim aliqs fit volẽs: non tñ postq; iniustus factꝰ est statim vt voluerit requiescet ⁊ cessabit ab iniustitia: ita q sit iustus. Et hoc pꝫ per sile: qa si ponamus q volens egrotat aliqs per h q ipse sibimet cã est egriᵗᵘᵈⁱⁿⁱˢ incõtinẽ ter vivẽs, ⁊ inobediẽs medicis: in voluntate sua est q sta tim vt voluerit sit sanus. Tũc enim qñ erat ante egritu dinem inerat ei: ⁊ in ptãte sua erat nõ egrotare si vellet: emisso aũt eo qd est cã egritudinis nõ est adhuc in pote state sua q sit sanꝰ qñ vult. Quẽadmoᵈᵘᵐ in eo qui dimit tit lapidem iaciẽdo: anteq; dimittat in ptãte sua est reti nere ⁊ nõ dimittere: in ipso enim est ⁊ mittere ⁊ pijcere. Prinᶜⁱᵖⁱᵘᵐ eniꝫ missionis ⁊ piectionis est in ipso: postq; aũt dimiserit nõ est in ipso resumetᷣ. Sic aũt est ⁊ in iniusto ⁊ in incõtinẽte. Ex pñᶜⁱᵖⁱᵒ qdeꝫ eiꝫ anteq; essent iniusti ⁊ incõ tinẽtes inerat eis tales nõ fieri: ppter qd volẽtes iniusti ⁊ incõtinẽtes facti sunt: postq; aũt facti sunt iniusti ⁊ in cõtinẽtes, iam nõ est in eis nõ esse iniustos ⁊ incõtinen tes: sed iteꝝ studere oportet ad iusta ⁊ casta: per que de positis vitijs iusti ⁊ casti efficiãtur. Hoc aũt patet a mi nori: qꝛ nõ soluꝫ aĩe malitie: quoꝝ nos cause sumus sunt voluntarie: sed etiã in qbusdã hoĩbus malitie que corpo ris sunt qbus ipsi per opa illicita causa fuerũt reputantᷣ voluntarie: quos etiã ppter tales malitias increpamus. Qui enim turpes sunt mẽbris trũcati ppter nãleꝫ defe ctũ nullus sapiẽs increpat: sed eos qui pp desidiã aliquã ⁊ negligentiã, qbus ipsi sunt cã, turpes sunt effecti. Silr aũt est circa imbecillitateꝫ ⁊ orbitatẽ: sicut diximus esse circa turpitudineꝫ. Nullus enim increpat cecũ a natura

A nãlisꝰ nõ est laus neq; vituperium.

cecuꝫ ex plaga vel ex ifirmitate alia cuius ipse causa nõ fit. Cuꝫ aũt quis ex vini nimia potatione, vel ex alia lu xurie incõtinẽtia orbus siue orbatus oculis est: oĩs cum homo sapiẽs increpabit: qa ipse sibi orbitatis causa fuit. Igitᷣ ea que sunt de numero maliciaꝝ que fiũt circa cor pus: que qdeꝫ in nobis sunt increpãtur: que aũt nõ sunt in nobis nõ increpãtur. Si aũt sic est tunc multo magis malitijs aĩe: que qdem increpãtur in nobis: vtiq; enim si nõ increpãtur nõ erũt in nobis. ❡ Et q qdã obijciũt q tales ignorãtie negligẽtie ⁊ omissiones sunt priuatio nes ⁊ nõ opera. Qd aũt priuatio est voluntariũ nõ est: ⁊ sic ista voluntaria nõ sunt. Hoc nihil est: qa omissio in eo qui facere debuit: tũc cum facere debuit pctm̃ est ⁊ vo luntarium in causa. In ipso enim fuit ad oppositos actus se cõuertere vel nõ cõuertere ad quos si se cõuertisset nõ omisisset: nec negligens fuisset.

Omissio est peccatum.

❡ Cap. xxᵐ. De opione Socratis in liᵒ qui di Menonis: que est cõtra ea que dicta sunt.

Socrates aũt ⁊ Plato ⁊ oẽs Stoi ci senserũt cõtrarium his que dicta sunt: supponẽtes q nullꝰ iudi cat de bono desiderabili nisi per silitudinẽ habitus ad illud quem habet apud se: sicut fleumaticus per silitudinem cõplexionis desiderat pi sces in cibum: colericus autem de colera adusta deside rat adustum amaruꝫ: sanguineus dulce: ⁊ sic est in alijs. Tales aũt habitus diuersa desiderabilia faciẽtes: aliqñ sunt inati siue ex astris: siue ex cõplexione elemẽtoꝝ: si ue etiã ex progenitoribus: ⁊ cum tales habitus insunt in nobis nõ est nõ desiderare ea ad que habitus illi dispo nũt: qnimmo de necessitate illa nobis bona apparẽt ad que ex habitibus illis dispositi sumus, siue bñ, siue ma le. Propter qd dixerũt aliquem bñ natũ esse ⁊ aliquem male: bñ qdem qui talem accipit itellectuꝫ practicũ qui in oĩbus bñ cõsulit ⁊ precipit: ita q nunq; aliqd cõtra riũ bonum apparet. Talem itellectũ enim vt dicũt im possibile est ab aliquo accipe: eo q neq; discibilis neq; assuescibilis est: eo q multos viderũt qui nunq; corrigi poterãt ⁊ ad bonum itellectũ deduci: nec verbo doctri ne: nec verbere discipline: nec exẽplo: nec psuasione: nec minis: nec pmissionibus: nec per cõiecturam bonoꝝ: de qbus dicit Philo. q semẽ erat maledictũ ab initio: ⁊ na turalis malitia coꝝ immutari nõ poterat. Sed hoc mi rabile erat de Stoicis q tales habitus ponẽtes siue ina tos siue acqsitos bonoꝝ dixerũt esse nos causas ⁊ in ope ribus ⁊ in fine: maloꝝ autẽ nõ dixerũt nos esse causas in fine: sed in opatione sola: dicẽtes iudicium et apparẽ tiam eius qd vnicuiq; videtᷣ bonũ esse: ex habitu de ne cessitate: opationem aũt esse ex voluntate. Cõtra hoc aũt Aris. pcedit sic: q si aliqs dicat q oẽs hoĩes desiderant id qd apparet eis bonuꝫ: ⁊ q talis phãtastice apparitio nis et appetitus nõ sunt dñi: ita q sit in ipsis: sed potius qualiscuiq; ex habitu cõnãli vel acqsito est vnusqsq; dis positus: talis finis videtᷣ bonus vel per silitudinem ha bitus ad illuꝫ. Si ergo sic dicatᷣ ⁊ cõcedatᷣ q vnusqsq; si bi talis habitus est cã, aliqualr cõferẽdo vel operãdo ad ipm: sequitᷣ ex necessitate ex pdictis q etiam phãtastici iudicij ⁊ appetitꝰ qui surgit ex habitu: ipse idem sibi ali qualr cã est per illã regᵘˡᵃᵐ que sepe habita est. Quia qrũ pñᵃ sunt in nobis ⁊ ipsa sunt in nobis. Si aũt dicãt q ne mo sibiipsi cã est eius qd est male facere: sed male opa tur per ignorãtiã finis qui per se est finis existimãs sibi optimũ futurũ esse per hoc qd opatᷣ: ⁊ dicãt q desideriũ finis est desideriũ nõ spõtaneum: sed opꝫ in qlibet ina sci illud desideriũ ex habitu quem accipit in necessitate:

A

B

Cõtra opio ne Stoicoꝝ.

queadmodū inasci opꝫ visum itellꝰs quo bñs itellīm bñ iudicat: ⁊ iudicat bonū qꝺ fm veritatē bonuꝫ est: ⁊ desiderat illud. Et dicāt iterū ꝙ ille bñ natus est cui hoc bonuꝫ itellꝰus bñ inatuꝫ est: ille.n. maximū bonū ⁊ optimū hꝫ iter oīa humana bona: ita bonū qꝺ est ipossibile accipere ab aliq̄ vel discere: eo ꝙ nec assuescibile vl' discibile est: sꝫ quale inatuꝫ est tale hēbit: ⁊ ħ mō bñ ⁊ optime inatū esse: pfecta vere bona erit vtiqꝫ natiuitas ⁊ habitꝰ talis inatus. Per oppositum est etiam in malis mala et pessima natiuitate natisque nō pmittit surgere in ipsis aliq̄ apparētiā vel iudiciū vel appetitū eius qꝺ est per se bonū. Si aūt hec vera sunt: q̄ramus ab eis qd magis v̄tus q̄ malitia erit volūtariū fm eos. In ambobꝰ.n. bonis ⁊ malis. s. ad ea que per se bona sunt: ⁊ ad ea que fm qd bona sunt ⁊ simplr̄ mala: iudicium finis ⁊ appetitus per nāꝫ est. Est.n. qualrcūqꝫ iacet habitꝰ inatus: ⁊ qualr videt̄ in iudicio ⁊ appetitu fm habitū inatuꝫ: reliq̄ aūt que ad fines illos sunt, opantur qualrcūqꝫ dispositi sunt ex habitu: referētes ad fines illos q̄s fm illos habitꝰ desiderāt. Siue igit̄ dicat̄ ꝙ finis queꝫ desideret quilibet qualiscūqꝫ est ⁊ nō ex nā habet̄: sed poꝰ ex habitu acq̄sito q̄ apud opantē est: siue dicat̄ ꝙ finis desideratꝰ nālis est ꝑpter habitū inatū: si respiciamus ad reliqua que nō mala sed studiosa sunt: ⁊ studiosuꝫ dicamus hec volūtarie opari: sequit̄ ꝙ v̄tus volūtariuꝫ qd erit fm vnā eius silitudinē id qꝺ est ꝑpter ipm siue in nobis esse ⁊ in potestate nr̄a est in opationibꝰ bonis ⁊ malis fm dicta Socratis: q̄uis nō silr̄ sit in fine. Quia dixit Socr. qꝺ apparētia finis in malis, nō in nobis est: q̄uis opationes sint in nobis: sic igit̄ queadmoduꝫ dī a Socrate v̄tutes sunt volūtarie: eo ꝙ habituuꝫ per culturas ⁊ sacrificia deoꝝ cōcause sumus aliqualr̄ ipsis dyis: qui dant eas. Et taleꝫ finē nobis quedā ponimus qui est per se bonuꝫ qꝺ desideramus. Quales qdē sumus existēdo fm v̄tuteꝫ quā dat deus cooperātibus nobis ad virtuteꝫ per supplicatiōes deoꝝ: sequit̄ nectio ex hypothesi Socratis ꝙ etiā malitie erūt volūtarie: eo ꝙ per opationes malas cōcause sumus malitys. Et sic silr̄ est in bonis ⁊ in malis.

Malitie sunt voluntarie ex pōne Socra.

¶ Cap.23ᵐ. De epilogo eoꝝ que dicta sunt.

Communiter qdem igit̄ de v̄tutibus dictū est nobis typo ⁊ figuralr̄. Diximus.n. genus ꝓximuꝫ qn̄ diximus ꝙ virtutes medietates sunt. Et diximus genus remotū: qꝺ habitꝰ sunt. Diximus etiā a q̄bus fiūt per ḡnationeꝫ: qm̄ opatores haruꝫ opationū que sunt fm ipsas v̄tutes ḡnant eas in seipsis. Diximus etiam q̄ꝫ sunt in nobis ⁊ volūtarie: ⁊ qꝺ sunt vtiqꝫ vt recta ratio ꝑcipit: eo ꝙ mediū sumitur quo ad nos determinata rōne: put sapiēs deterᵐᵗ. Sed ħ adyciēduꝫ est ꝙ habitꝰ ⁊ opationes nō silr̄ volūtarie dn̄r: q: nos sumus dn̄i opationū a p̄nᵒ vsqꝫ ad fineꝫ: ita ꝙ in nobis est tota operatio ad facere ⁊ nō facere: qn̄ scimus ea fm singulꝰia in q̄bus sicut in circūstantys est opatio. Si eiꝫ aliqꝺ illoꝝ ignorarēmus efficeret̄ inuolūtarium per ignorātiā. Habituuꝫ aūt nō ita sumus dn̄i: q: nō est nob cognitū quātum de habitu adyciat̄ ex q̄libet sui p̄nᵒ qꝺ est opatio: sicut ⁊ incognitū est in egrotātibꝰ qui sanātur quātū sanitatis adyciat q̄libet medicina: ⁊ qꝺ incognitū est volūtariū esse nō pōt: ħ modo quo incognitū est: sed habitꝰ volūtary sunt: ideo q: in nob est sic vel sic in opatione que habitū inducit. Resumētes itaqꝫ fm modum enūtiationis queꝫ fecimus in 2ᵒ huius voluminis de vnaquaqꝫ v̄tute: dicemus singulatim determinādo que sunt per nomē ⁊ diffōnē: ⁊ circa qualia sunt passionibꝰ ⁊ opationibus: ⁊ qualr̄ sunt circa illa: hoc est fm quā ꝯiecturā medy: istis.n. deterᵗⁱˢ simul est hismanifestuꝫ etiā quot sunt istio v̄tutes de q̄bus itēdimus. Primū aūt dicemus de fortᵗᵉ tribus rōnibꝰ: cum oīs v̄tus sit circa difficile ⁊ bonū: fortitudo est circa difficillimū: ⁊ q: cuꝫ q̄libet virtus sit vltᵐ potētiꝫ ⁊ extremū in bonū: fortitudo circa oēꝫ sup̄mā potētiam est: ⁊ vltᵐ potētis: ꝑpter qꝺ dicit Boetius ꝙ anthomastice fortitudo v̄tus dī: ⁊ q: fortitudo circa tales est passiones que maxie passiones sunt: est.n. circa passiones illatas in bello: que plus hn̄t rōnem passionis q̄ passiones inate delectabilium in actu.

Boetius

¶ Tractatꝰ 2ᵒ tertij libri moraliū. Qui est de fortitᵗᵉ.

¶ Caplm p̄ᵐ. Quare dicuntur virtutes cardinales. Alie autem quedam adiuncte.

Uolentes autē dicere de fortitudine ꝑnotare opꝫ ꝙ v̄tutū q̄daꝫ sunt cardinales: quedā aūt ꝯiūcte. Cardinales auteꝫ sunt in q̄bus velut in cardinibus tota voluitur humana ꝯuersatio. Sic.n. vocamus cardines celi polos ⁊ dextrū ⁊ sinistrū in oriēte ⁊ occidēte: ⁊ cētruꝫ sphere in qbꝰ velut in cardinibꝰ totus voluit̄ mūdus: sicut vocamus in introitu domus cardines postiuꝫ in q̄bus ianua reuoluit̄: per quā est itroitꝰ ⁊ exitus per domuꝫ: sic v̄tutes quedā sunt q̄bus oēs alie per modum quēdā adiūgunt̄. Per ipsas aūt tota vita hoīs reuoluit: ⁊ ille dn̄r cardinales siue ꝑncipales: q: in ip̄is reuoluit̄ tota ꝯuersatio moralis vite: sicut ad cardinē ꝯiūguntur ea que in cardine reuoluūtur siue in celo siue in hostio. Moralis.n. v̄tus sic̄ sepe ꝑhabitū est: tota ē circa passiones ⁊ opationes. Opationes eiꝫ referūtur ad passiones: q: circa passiones sunt. Moralis enim v̄tus nihil aliud est: vt dicit Plotinus: nisi ordo passionuꝫ. Et dico opationes morales circa passiones esse necesse est. Passiones aūt fm singulareꝫ diuisionē sunt aut inate aut illate. Sic.n. dicit Aspasius: passio est motꝰ sensibilis aīe: ⁊ ideo delectatio ⁊ tristitia passiones illate sunt ipassibilē alaꝫ ab obtis delectātibꝰ ⁊ ꝯtristātibꝰ eā. ¶ Sed ħ mō nō itēdimus ħ de illata passione: sic.n. diuidit̄ passio in ꝑdictis: in iferētem ⁊ illatā. Sꝫ illatā passionē vocamus que ifert̄ ab extrinseco violēter agēte: sic̄ sunt vulnera ⁊ carceres ⁊ mortes ⁊c̄. que sunt huius ḡnis. ¶ Innatas aūt dicimus q̄cūqꝫ fm p̄nᵒ nature isunt nobis etiaꝫ si in obis poᵗᵉˢ nr̄as nālitur mouētibꝰ iferrent̄: sic̄ est delectatio in cibis ⁊ venereis ⁊ hꝫ. Cum igit̄ circa tales delectationes ⁊ tristitias ⁊ ḡnalr̄ passiones sit moralis v̄tus: dupliciter pōt esse circa eas. Si.n. v̄tus ordo passionis est: sic̄ dicit Plotinus: aut est ordināns in passionibꝰ aut ordinata. Ordināns aūt in passionibus cōstat ꝙ prudētia est que iter oēs v̄tutes morales hꝫ p̄ncipᵗᵘᵐ: sic̄ in p̄ liᵒ meminimus nos dixisse tribꝰ de causis. s. q: est eius qꝺ per se rōnale est: ⁊ cuiꝰ ordinare est: ⁊ q: meᵐ eius est recta ratio opabiliū. Per rectam aūt rōneꝫ operabiliū ordinat̄ omne qꝺ opabile est: ⁊ q: indagatrix medy est per ꝯsily electioneꝫ: sic.n. indagat mediū morale: sicut immediate ꝑhabito tractatu dictuꝫ est. His ḡ tribus rōnibꝰ v̄tus moralis est: tñ p̄ de ea agi nō pōt: eo ꝙ nō tota moralis est. Mālīter.n. moralis est eo ꝙ circa mores est: formaliter aūt moralis nō est: eo ꝙ ratio recta non ad hūc vel illū relata mediū eius est: ⁊ quātuꝫ ad ħ ex p̄ncipys moralis v̄tutis determinari nō pōt: sed opꝫ ꝙ inter itellꝰuales determinet̄. Prius.n. determinatuꝫ in sciētys nō dī p̄ncipalius: sed qꝺ ex p̄ncipys p̄mis pōt determinari: sic̄ etiā dī p̄us in geometricis qꝺ ex priorībꝰ p̄ncipys ꝯcludi pōt. Oportuit ḡ ꝙ de prudētia tractatꝰ vsqꝫ ad itellectuales v̄tutes differeret̄: p̄nᶜᵖ.n. esse prudētiā nō dubitat̄ qn

A

Cardines celi.

Passionū diuiso.

B

Sufficientia v̄tutum cardinalium.

Prudentia q̄s v̄tus sit.

tat̃ gn̄ sit ꝙ ordinatrix est: ⁊ ꝙ felicitas act⁹ eius est: ⁊ ꝙ ipsa vl'is est. Ita ꝙ oēs alie sicut mā circa quaꝫ ei subij/ ciūtur. Prudētia enim sicut dicit Aug⁹. sagax electio est ea qbus iuuat̃ ad cōuersationeꝫ sagaciter eligēs: ⁊ qbus impeditur in cōuersatione humane vite sagaciter refu/ tās. Que aūt in passionibus ordinate sunt fm̄ diuisionē passionū accipiūtur. Ordinate eniꝫ sunt aut in passioni/ bus que sunt hois vt hō est: aut que sunt hois vt ciuilis est: per nām̄ qdē enim iconomicū est aial. Cōparatio.n. hois ad filios ⁊ vxoreꝫ: sicut dicit Aris. in iconomicis nō est cōparatio dn̄i ad seruos: sed potius cōparatio poly/ tici ad ciues liberos: ⁊ ideo iconomica ad ciuileꝫ quādā reducit̃ ⁊ ordinat̃. Hō ergo vt hō est in passionib⁹ aliter ordinat̃ q̄ꝫ hō vt ciuilis est. Ut homo aūt est passiones nō habet que sunt mot⁹ aie: nisi vel inatas vel illatas: et in illatis qdem ordinata passio est fortitudo. In his aūt que inate sunt ordinata passio est tēperātia. Passiones que accidūt homini inquātum ciuilis est: passiones sunt que iferūtur delectabilib⁹ in qbus ordinat̃ hō ad homi nem fm̄ cōicationē: que sunt vel diuitie vel honores di/ gnitatuꝫ. In cōicatione enim taliū tota cōsistit humana ciuilitas. Et qui plus in talib⁹ vult hīc in lucro: ⁊ minus in dāno ciuilitatē corrūpit. Qui autem adequat siue ad equum ꝓportionis optimus est ciuis. Ordinans igit̃ in tali passione iustitia est: nō qdem ordinās p̄ᵐ. Primū.n. ordinās prudētia est. Ordinās aūt ordinatū iustitia est. Accipiēs qdem rōneꝫ equi a prudētia: ⁊ fm̄ h̄ ordinās cupiditates ⁊ delectationes est tristitia circa ea in qbus est cōicatio hoiuꝫ. Propter qđ necesse est ꝙ tristitia nō vno modo dicat̃: ⁊ ꝙ ex rōne medij quo ad nos deter/ minari nō possit. Mediū.n. quo ad nos in nullis duob⁹ est idem: mediū aūt iustitie īter oēm actorē ⁊ reum ideꝫ esse ponit̃ ⁊ īter oēm ciueꝫ. Per alia aūt p̄n̄ᵃ determinat̃ mediū iustitie ⁊ moraliū virtutū que sunt hois inquātū homo est. Et ideo de iustitia īter v̄tutes que duo ad nos h̄nt mediū determinari nō potuit: q̄nimmo alia princi/ pia ⁊ alie suppōnes reqrūtur ad determinationē ipius: ꝓpter qđ extra determinatiōeꝫ oiuꝫ virtutū que habēt medium quo ad nos: oportuit determinari de iustitia in tractatu spāli. Quatuor igit̃ sunt v̄tutes p̄ncipales et nō plures: sed tn̄ fm̄ ordinem p̄ncipalitatis eoꝝ nō potuit determinari de ip̄is in ista sciētia: q: p̄ᵐ oportet determi nare v̄tutes que maxime sunt morales: eo ꝙ ille ordināt sīm ad aliaꝝ virtutū receptiōeꝫ: ⁊ p̄ᵐ determinari opor tuit virtuteꝫ hois vt hō est: ⁊ deīde virtutē vt ciuile aial est per nām. Adiūcte aūt virtutes ideo adiūcte dicūtur: q: in moribus hois vt hō est imitātur virtutes: que sim/ pliciter sunt morales. Sic pꝫ ꝙ lib̄alis est qui ad expen sam impauidus est. Magnificus aūt qui ad oēm largi/ tioneꝫ instupefactibilis. Māsuet⁹ qui in ira se ꝯtinet ne audeat nō audēda. Magnanimus autē qui magnitudi/ ne animi se cōtinet ne ad indigna sibi deuiat: ⁊ sic est in oibus alijs adiūctis v̄tutibus: que oēs mediū v̄tutis que simpl'r moralis imitat̃. Propter qđ adiūcte per p̄n̄ᵃ mo ralium virtutū sufficiēter determinātur: ⁊ ideo cum his adiūgūtur. Iustitia aūt ⁊ prudētia ex talibus principijs determinari nō possunt: ⁊ ideo necesse fuit vt taꝫ mora/ libus que sunt hois vt homo est: q̄ꝫ etiā adiūctis postpo/ nerētur: eo ꝙ suppōnes ⁊ p̄n̄ᵃ alia reqrāt ex qbus deter/ minētur. Ista igit̃ est ratio nois ⁊ ordinis cardinaliū vir tutuꝫ ⁊ adiūctaꝝ. Sūt tamē qui nō ita dixerūt opinātes ꝙ in qualibet v̄tute quatuor sunt p̄ncipalia. s. ꝙ sit circa difficile: ⁊ ꝙ circa bonum: ⁊ determinatio medij: ⁊ posi/ tio. Dicūt igit̃ ꝙ prudētia ideo p̄ncipalis est: qa in omni v̄tute mediuꝫ inuenit ⁊ determinat. Fortitudo aūt ideo q: in omni v̄tute difficile tenet. Tēperātia v̄o ideo q: in omni virtute mediū ponit per sup̄flui ⁊ diminuti abla/ tionem. Iustitia aūt ideo qa in omni virtute bonū ope/ ratur ⁊ p̄ficit. Hec aūt in theologicis dicta sunt: ⁊ nō ha/ bent rōneꝫ p̄fecte veritatis: nō.n. ex ꝓprijs: sed per me/ taphoraꝫ ista cardinalibus adaptātur. Et ideo de dictis talibus nō curamus. Peccarē enim in p̄blematibus est lectionē trāsferre ꝓpositā: ⁊ ex metaphoricis syllogiça/ re. Inter cardinales igit̃ fm̄ p̄inductas rōnes prima est fortitudo. Et ideo p̄ᵒ de ipsa tractabimus.

Arist. — Virt⁹ adiūcte. — C — Opinio — Cōtra opio/ nem.

¶ Cap. 2ᵐ. Circa que sicut circa mām̄ sit fortitudo.

A

TRactantes auteꝫ de fortitudi/ ne primū in/ quiri oportet circa que sit fortitudo: sic cir/ ca primū obiectū ⁊ materiā. Dicamus igit̃ qūo iam prius dictuꝫ est in scđo huius sciē/ tie volumine: ꝙ fortitudo medietas est circa timores ⁊ audacias ab exterioribus terribilibus illatas in animā. Querere igit̃ oportet que sunt illa terribilia que tales ti/ mores ⁊ audacias inferūt. Hec autē sunt fm̄ qđ simpli/ citer ⁊ vl'iter dici potest mala: et patet ex diffōne timo/ ris. Timorem aūt oēm antiqui diffiniendo determināt dicētes ꝙ timor sit mali expectatio: ⁊ ex futuro melius expectatio metus cordis fm̄ fugā ⁊ systolem. ¶ Malū auteꝫ diuidit̃ in malum culpe siue vitij: ⁊ in malū pene. Malū aūt culpe fortis nō expectat. Fortis enim de ma lo culpe nihil cogitat ⁊ nihil expectat: eo ꝙ ab appetitu eius lōge sit relegatuꝫ: ⁊ ideo fortis fm̄ timorē mali cul/ pe nō est. Malum aūt pene dupliciter cōsiderat̃. s. in se ⁊ prout adimit bonum honestuꝫ: in se cōsideratū nō est malū nisi inquātum cōtrariat̃ nature boni et adimit il/ lam: ⁊ quia fortis tota intētio est circa bonū honestū nō timet mala fm̄ qđ sunt cōtraria nature simpl'r: sed cōti/ net ea fm̄ qđ sunt ademptio et labefactio boni honesti. Omnis igit̃ mali pene qđ adimit bonum honestū expe ctatio/causa timoris est in viro studioso. Oēs enim hoc modo timemus mala: puta malā opinionē/inopiaꝫ/egri tudinem/⁊ inimicitiā/⁊ mortē. Inimicitiā aūt id qđ fm̄ effectum agit inimicus cōtra nos: ⁊ non affectu quo nos odit. Per oia enim hec labefactari cōtingit bonum ho/ nestū: qđ maxime timet fortis. Sed tamē neq̄ꝫ circa oia hec videt̃ fortis esse/si fortitudo per eēntialia sibi deter minetur. Quedā enim hoꝝ etiam bonū ⁊ fortem time/ re oportet: ⁊ si aliquis hoc nō timet malū est ⁊ ipse ma/ lus: puta malam opinionē. Qui enim malā opinionē ca/ uet ⁊ timet nō ꝓprie fortis: sed decēs ⁊ verecūdus repu tatur ⁊ vocat̃. Verecūdia enim vt dicit Damascen̄. fu/ ga est in turpi perpetrato. Verecūdia aūt talis est sicut virtus. Timēs aūt turpe vt fugiēs malam famā timet: quia nihil nisi turpe causa est ifamie: ⁊ quāto plus timet talia: tāto melior ⁊ decentior est. Timor aūt circa quem est fortitudo in abūdātia nō est. Fortitudo igit̃ circa ta/ les expectationes mali ⁊ timores nō est. Qui enim talia nō timet quantūcūq̄ꝫ potest inuerecūdus ⁊ indecēs est. Talis tamē circa talia intimidus a quibusdā vocat̃ for tis: fm̄ metaphorā: eo ꝙ vere forti habet aliquid simile in hoc. s. qđ vere fortis: impauidus quidē est/⁊ iste impa uidus est: quāuis nō circa idem impauidi sint: ꝓpter qđ etiaꝫ expectatio talis mali nō vere timor est: sed potius crudelitas in seipsum: ꝓpter quod dicit Allo. ꝙ crude/ lis est: qui famam negligit. Inopiam aūt siue pauperta/ tem siue penuriam: neq̄ꝫ egritudinē forsitan nō oportet timere: neq̄ꝫ vniuersal'r loquēdo timere oportet penas: quecūq̄ꝫ nō a malitia: neq̄ꝫ ꝓpter seipsas timētur. Dixi/ mus enim quomodo fortis nō timet penā inquātuꝫ cō/ tra est nature tn̄: sed inquātum est adeptio boni hone/ sti. Inopia aūt ⁊ huiꝰ que dicta sunt fm̄ suum nomē nō

Timoris dif/ finitio. — Malū est du plex. — Verecundia quid est. — Damasce.

contrariantur nisi bone nature. Et ideo hoc modo nō timen-tur: put aūt inopia dicit puationes bonorum istrūaliter deseruientiū ad felicitatē. Et egritudo destitutiōes dicit mēbrorum & virium mēbrorum subtiue deseruientiū ad opa felicitatis. Et penuria deriuatur a greco pyri qđ est labor: & latino vbo qđ dr̄ vrgeo ges. Propter qđ penuria vrgēs laborem fm qđ laxat nāturam vno modo cōsiderari pōt. Alio modo fm qđ laxatis vtutibus priuatur operatio felicitatis. Et sic hec fm qđ contrariantur nature simplr̄ nō sunt circa timores fortitudinis. Scdm aūt qđ adimūt bonum honestum circa cōes timores fortitudinis esse pñt: sed nō circa pprios. Nullū enim illorum fm seipm timetur a forti: sed inquātū est adeptio boni polytici: sed neqꝫ fortis est necessario qui circa talia pauidus est: multi etiā impauidi circa talia in pīculo belli retrocedūt. Fortis aūt nullatenus retrocedit: cum tñ impauidus fm silitudinē metaphoricam: aliqñ fortis dr̄. Quidā.n.in bellicis pīculis timidi existētes & retrocedētes/liberales & banausi sunt ad pecuniarum emissionem bñ audēter se hñtes: & multa expēdētes ex qbus & inopes & penuriosi efficiuntur/in bellicis pīculis retrocedūt: in qbus nunqꝫ retrocedit fortis. Neqꝫ eis vtiqꝫ fortis est: nec circa timores fortitudinis est qui expectat iniurias circa pueros vel vxores & timet: lꝫ boni viri pprium sit iniurias eque velle sustinere circa pueros & vxores: sicut circa seipm. Silr̄ aūt & qui timet inuidiam vel aliqđ talium nō pprie timidus vocatur timore.s.circa que est fortitudo. Timēs enim inuidiam & timēs deturpatiōes vxoris & puerorum ex verecūdia timet & nō ex turpi terribili contrapugnāte. Et ideo freqnter retrocedit in pīculis bellicis in qbus: vt dcm̄ est: fortis nō retrocedit: & si in talibus audet flagellādus: ita qꝫ pp flagella nō desistat qn contrapugnet. Et ideo dr̄ fortis nō facit gr̄a boni: sed pp verecūdiā quā in se & suis sustinē nō pōt. Et lꝫ eiusdē moris sit velle bonū hōestū & nolle turpe: nō tñ immittit se pīculis fortis: pp hoc qđ non vult esse turpis: sꝫ immittit se gr̄a boni qđ ppulsat quātū pōt ne bonū labefactetur. ¶ Queramus igitur circa qualia mala que sunt de nūo terribiliū sit fortis pp̄e: & q̄ramus an sit circa maxima terribilia. Si.n. fortis ad sustinenda terribilia gr̄a boni determinatur: opꝫ qꝫ fortis maxime sit circa maxima terribilia bonū maxime adimētia. Nullus.n. magis maiora sustinet pīcula bonum adimētia qꝫ vere fortis iter oēs qui per metaphorā quādā fortes dn̄r. Tale aūt terribilissimū est mors duabus rōnibus. Una qdē: qꝛ mors est terminus vite: & post mortem nihil pticipamus eorum que terribilia sunt in vita. Scđa aūt qꝛ mortuis nihil ad hec post mortē esse vr̄: neqꝫ bonū neqꝫ malū: eo qꝫ sicut diximus in p̄ fortunia & ifortunia viuorum mortuos nō trāsmutāt. Mors igitur ois boni qđ ad vitā ptinet est priuatio: & ideo terribilissima. Circa mortē igitur que terribilissima est fm qđ est boni honesti adeptio fortis est.

B

Mors terribilissimum.

¶ Cap.3m. Circa qualem mortem sit fortis.

A

VIdebitur vtiqꝫ fortitudo nō circa oēm mortē esse que est in pīculo q̄cūqꝫ. Nō.n.est circa pīculū in mari vel in egritudine. In his.n.nō est contra pugnare ex magnitudine animi & fidētia fortis: & ideo circa talia vere fortis nō est. Fortis.n.in nullis timoribus est: nisi cum contrapugnatione. Queramus igitur in qbus pīculis mortis est fortis: & an sit in pīculis optie mortis que sunt in bello contrapugnādo eis qui querūt labefactare bonum honestum. Fortis.n.cum sit bonus & optimus nō pōt esse nisi in maximo & optimo pīculo. Honestissimum aūt periculū est subire pīculum mortis ad ppulsandū eum qui querit subuertere bonū honestū. Hoc aūt pbatur: qꝛ huic cōcordāt honores talibus bellatoribus attributi in ciuitatibus & apud monarchas siue reges vel ptores. Fortibus.n.in bello pro re publica fortiter facientibus attribuuntur munera & honores & statue & fornices & tituli laudū: tam in ciuitatibus qꝫ apud monarchas: quorum nihil attribuitur eis qui cōmittunt se pīculo mortis nec p̄scite nec electe pp hoc. Sicut est mors in submersione maris vel egritudine. Fortis eis fm qđ vere fortis est circa honā mortem impauidus est: & ipauidus est circa oia pīcula q̄ talem inferūt: etiā si repentina & improuisa existāt. Habitus.n. vtutis moralis in modū nāe mouet & nō in modū artis: & ideo tali habitu armatus etiam iprouisus incidēs in pīcula impterritus & instupefactibilis est: qꝛ iacula p̄uisa minus feriūt. Fortis.n.semp p̄munitus est: & ideo nihil repētinum sit circa ipm/qđ eum nō cōsidere faciat. Pericula aūt talia bone mortis maxime sunt ea que sunt fm bellū: hec.n. & scita sunt & electa pp bonum: & in illis firma & imobilis volūtas sic ex qbus causatur totū hñ vtutū: sed tñ etiā in illis adhuc que non p̄uisa sunt: sicut pīculis in mari in egritudinibus vere fortis ipauidus est: nō tñ sic est ipauidus in illis: sicut marinarij in pīculis maris ipauidi sunt. Quia fortes in mari in pīculo vidēt desparā esse salutē & mortem talē: que nō nisi vitā tollit & bonū vtutis nō adimit: sed timere nō aspnātur: eo qꝫ nihil in cogitatiōe eorum est nisi bonum honestū: nec aliqđ pīculū aspnātur per indignatiōes contrapugnātes: nisi pīculū honestatis & bonum virtutis. Marinarij aūt ideo ipauidi sunt: qꝛ hñ sperātes sunt per artis sue expientiā: per quā multos modos sciūt euasuros. Propter quod in Eudemia Ethica dicit Arist. qꝫ si marinarius a spe expiētie artis sue destituatur/statim in pīculis maris destituitur: plus qꝫ vir fortis. Simul aūt aduertēdum est qꝫ vere fortes viriliter agūt vel sustinēdo vel contrapugnādo in pīculis: in qbus est vere fortitudo & in qbus bonū est & honestū mori: in talibus eis corruptiōibus que dicte sunt.s.in marinis submersionibus vel egritudinibus neutrū horum existit: qꝛ nec contrapugnare potest: nec etiam aliquod bonū qđ per se bonum est stat/vel defenditur per mortem talem.

¶ Cap.4m. Qualr̄ circa terribilia mortis ī bello est fortitudo.

A

TErribile aūt in pīculis mortis nō oibus hoibus idē est. Dicimus qꝫ aliqđ pīculum sup hoiem est: & h̄ est illud qđ omni homini itellectū hñti terribile est: sicut submersio maris vel terre hyatus vel incēdiū. Aliqđ fm hoiem est viribus hois pportionatum: & h̄ differt magnitudine & paruitate: & differt in eo qđ magis & minus pīculum est: silr̄ aūt & ausibilia differūt.s.magnitudine & paruitate ausibilia eē. Et sic se habet fortis in audēdo & timēdo terribilia. Fortis.n.nō semper simplr̄ stupefactibilis est: sed est istupefactibilis vt hō. Talia igitur timebit que hō timeret: timet aūt talia vt opꝫ vt rō recta dictat timenda eē et si necesse est sustinebit ea boni gr̄a. Bonū.n.honestum per se finis est vtutis. Cōtingit aūt talia magis & minus timere. ¶ Adhuc aūt contingit timere talia pīcula non vt terribilia simplr̄: sed vt terribilia labefactātia bonum: & ideo pctm̄ circa fortitudinē multis modis fit. Aliqñ.n.fit qꝫ timet qđ nō opꝫ: aliqñ aūt quia nō quādo opꝫ aliqđ talium aliarum circūstātiarum. Silr̄ aūt est & circa ausibilia qꝫ audet qđ nō opꝫ vel qñ nō oportet: vel pp qđ nō opꝫ. ¶ Ex his igitur concludimus diffōnē vere fortis: qꝫ vere quidem fortis est qui in pīculis bone mortis timet & audet que opꝫ: & sustinet & audet cuius gr̄a opꝫ & vt opꝫ & qñ opꝫ: in audēdo.n. & timēdo quātum ad fortē: silr̄ est qꝫtū ad oēs circūstātias pīculi. Probatio aūt huius est qꝫ vere fortis patitur & opatur ea q̄ sunt fm dignitatem habitus q in ipso est. Habitus.n.sic in p̄cedenti tractatu diximus appetitiōes & iudiciū & appetitus facit finis fm sui silitudinem: & ideo

Peccatum circa fortitudinem fit multis modis.

Vere fortis quis sit.

ideo habit⁹ boni qui in forti est nō ꝑmittit opari vl' pati fortē nisi grā boni. Finis.n.ois opōnis est ille qui est ſm

Cor^m

sili^{us} hit⁹ q elicit opōnē in opante. ℂ Et ex h̄ seq̄t ꝙ fortis in opādo ⁊ patiēdo ipa forti^{do} ſm qd̄ vt⁹ est bo^m est qd̄ itēdit. Talis.n.est finis opant̄ q̄lis est hit⁹ eliciēs opōnē: diffi^{us} aūt vnūq̄dq; deter^{tur} fine. Quia finis ⁊ vlt^m est et for^e est: ⁊ q̄ vlt^m est vt⁹ est: ⁊ q̄ for^e est eē dat. Opz igit̄ ꝙ vlt⁹ determinent̄: fortis igr̄ sustinet ⁊ opat̄ in oib⁹ piculis que ſm forti^{us} sunt boni honesti grā: sicut ⁊ bonū honestum est habitus qui elicit opatione. Circa talia igitur pericula optimoꝝ operatiua est fortitudo.

ℂ Cap.5^m. De cōparatiōe fortitudis ad extrema sua.

A

Habet aūt forti^{do} supabūdātias ⁊ dfect⁹: supabūdātiū aūt ille q in pauidi^{te} abūdat inoiat⁹ est. Dcm̄ āt est a nob in 2° h^o scie li^o ꝙ multa inoiata sūt: hūc tn̄ in 2° noiatiuū formidolosuz ſm ꝓpc^{us} lingue latine:

Formidolosus.

pauidū aūt supabūdare dicim⁹: nō tn̄ i timore circa quē forti^{do} est: s; poti⁹ in oi piculo: statī.n.aliq̄ piculo occurrēte q̄si corde ꝯgelato ex timore stupidus efficit̄: nec sciēs nec eligēs nec firmus nec mobilis exn̄s: ad mo^m q̄rūdaz aialiū fridoꝝ q̄ stati; vt tāgunt̄ terrore ꝯgelant̄ ad imobilitatē: aliq̄n āt ad sensibilē coloꝝ mutatiōez: talis igit̄ supabūdat in pauidi^{te}. E; aūt inuenit̄ aliqs isti oppo^{tus} q nihil piculoꝝ timeat: neq; terremotū hyātē: neq; inū-

Insensatus

dationes maris supueniētes: queadmo^m aiūt Poete celtas eē ipauidos: ⁊ hi vel isani vel sine sensu doloris noiari pn̄t: eo ꝙ in pauore deficiētes sint. Insani aūt dn̄r: q̄ piculū nō aduitūt nec ordināt: isensi^{les} aūt doloris dn̄r: q̄ dolorib⁹ se iniciūt: ac si sensuz doloris nō habeāt in piculis: q̄ nec sciūt nec eligūt ꝑp aliqd nec firmā ⁊ imobilez

Audax

hn̄t volūtatē. In q̄b⁹ trib⁹ totū hn̄ ꝯsistit vtus. Supabūdātiā aūt q q̄dē in audēdo supabūdat circa tribilia mortifera vocat̄ audax: videt̄ tn̄ audacē imitari ⁊ supbus ⁊

Supbus arrogans.

fictiōe: fortis in aggrediēdo terribilia. Supbū aūt vocamus arrogātē vel pcipitē qui ꝓsumit plus q̄ possit: s; sicut se hz audax circa terribilia ⁊ supb⁹ sic fictor forti^{tie} ⁊ hypocrita vult videri se hre ⁊ imitat̄ eū in q̄bus pōt. Propter qd̄ ⁊ multi tal'r audaciū in vitate timidi sūt. In his eīz in talib⁹ audētes aggredi terribilia nō diu sustinēt q̄ aggressi sūt: q̄ volūtatē nō firmāt in talib⁹ aggressiōib⁹ ad sustinēduz nisi admo^m boni itēti. Illi aūt ꝑp bonū nō aggrediunt̄: s; simplr ex fastu animi vel ex fictione. Itē

Timidus

supabūdātiū q̄ q̄dē timēdo supabūdat īfra timores circa q̄s est forti^{do} extr̄s vocat̄ timidus: q̄ ille in piculis belloꝝ timet: ⁊ q̄ nō opz: ⁊ vt nō opz: ⁊ circa talia circūstātia timorē talē sequunt̄ ipm.s.qd̄ timet ꝑp qd̄ nō opz: ⁊ vbi nō opz: ⁊ quez timē nō opz: ⁊ hm̄. Ille aūt talis deficit in audēdo: a defectu aūt audacie nō noiat̄: sed abūdātia timoris: q̄ supabūdāt in tristitiis magis manifest⁹ est q̄ in defectu audacie. A magis aūt manifesto sp̄ fit denoiatio. Hoc aūt pbat̄ p h̄ ꝙ timidus q̄dez despans est. Oia eīz timet de seipso despans: fortis āt tā timido q̄ audaci

Tullius

ꝯri⁹ est. In audendo.n.bone spei est ꝑp qd̄ dicit Tull'in fine p̄re tho^{ce}. ꝙ magnifi^{cia} ⁊ fidētia ꝯditiōes forti^{tie} sūt. Circa eadē q̄ est ⁊ timidus ⁊ audax ⁊ fortis: dn̄r aūt se hn̄t ad h̄ qd̄ sunt: audax.n.⁊ timidus supabūdāt ⁊ deficiūt circa illa: fortis aūt me^m hz ſm qd̄ opz. ℂ Adhuc āt audaces q̄daz ex fastu ⁊ arrogātia cordis ꝓuolātes sunt ad picula ⁊ volēter se iniciūt in illa: nō ꝓordinātes qual'r piculis se iniciāt: in ipis aūt piclis existes si picula oriēt̄

B

discedūt ⁊ retrocedūt q̄dē q̄tuz pn̄t. E; aūt fortes q vere fortes sunt in opib⁹ piculoꝝ existes acuti ⁊ patiētes et pseuerātes sunt: pus aūt aū picula q̄eti sunt, q̄eto aio ꝓordinātes piculoꝝ aggressionē ⁊ ꝑpessionē. ℂ Qd̄ aūt q̄dē

Obiectionis exclusio.

obyciūt ꝙ ois mors omni morti eq̄lis est in hoc qd̄ vite puatio est: ⁊ id me^m in piculo mortis dicūt nō eē. Nihil valet: q̄ q̄tuis mors ſm qd̄ puatio est ſm vnā eq̄litatez sit tn̄ piculū mortis: h̄ est qd̄ ad mortē pbabilr deducūt nō oi piculo mortis eq̄le est. Immo sic diximus hec differūt puitate ⁊ magni^{ne}: ⁊ in h̄ ꝙ magis ⁊ min⁹ piculosa sunt. Adhuc aūt etiā si mors ſm picula mortis eq̄lis esse ponat̄: tn̄ aggressio vel sufficiētia mortis in h̄ me^m hz ꝙ est vt opz vel vt nō opz ⁊ qn̄ ⁊ vbi, ⁊ ꝑp qd. ℂ Adhuc aūt

Quatuor sūt extrema fortitudinis ⁊ vnū medium.

q̄tuis 4^{or} extrema ponamus fortis: tn̄ nō nisi vnuz me^m est forti^{do}. Quāuis.n.4^{or} sint supabūdās in timore: deficiēs in timore: supabūdās in audacia: ⁊ deficiēs in audacia: tn̄ hec 4^{or} nisi duplicis moris sūt. Seq̄t̄.n.ꝙ supabūdās in timiditate deficiens est in audacia: ⁊ supabūdās in audacia deficiēs est in timore. Et sic iter audaciā ⁊ timorez vnica medietas est forti^{do}. Queadmo^m igit̄ dictuz est forti^{do} medietas est ⁊ circa ausibilia ⁊ terribilia: de q̄bus dcm̄ est. Quo dcm̄ est ꝙ forti^{do} bonū desiderat ⁊ sustinet picula grā boni vl' ad min⁹ sustinet ea: q̄ tps est nō sustinē qn̄ piculū q̄rit̄ boni ciuilis labefactatio. Timere eīz mori ⁊ fugere mortē vel inopiā vel turpitudinez vel aliqd aliud triste: vbi labefactio boni q̄rit̄, nō est ꝓpriū fortis: s; magis timidi. Laboriosa.n.fugē mollities q̄dā

Penuria

est: silr fugere penuriā. Penuria.n.di a peyty m greca dictione qd̄ est labor ⁊ vrgeo ges: vn̄ penuria vrgēs labor est. Timidus etiā nō sustinet piculū: ideo q̄ bonū est sustinere: s; fugit ipm vt malū penal'r afflictiuū ⁊ fugiēdo salutez boni nō q̄rit: s; tn̄ mali euasionez. Fortitudo igit̄ vera tale aliqd est q̄le in ꝓdeter^{tis} dcm̄ est: ⁊ ſm h̄ est q imbecillis piculis aggredit̄ ⁊ sustinet qd̄ opz, sic opz, ⁊ vbi opz, a quo opz, ⁊ cui⁹ grā opz: fugere aūt laboriosa etiā si ſm aggressionez acerbissimoꝝ fugiant̄, imbecillis animi est. Mollities.n.q̄daz est fugere laboriosa ſm qd̄ laboriosa sunt: sicut qn̄ eligit aliqs mori ⁊ sibiipsi mortē iferre: si al's desit vt effugiat inopiam quā diu viuētem sustinere opz: vel vt effugiat angustiā cupidinis. Sic.n.amorez q

Ouidius Virgil. 4to Eneidos. Dido

di heros noiat Ouidius in remedio amoris. Tales.n.vt effugiāt angustiā libidinis iterficiūt seipsos freq̄nter: sicut Dido se iterfecit ꝑp amorē Enee. Aliq aūt iterficiūt seipsos ne diu sustineāt aliqd aliud triste. Qui oēs i; aggrediātur arduissima ⁊ sustineāt diffi^{ma} sicut mortez: tn̄ nō fortes sed molles ⁊ timidi sunt: q̄ diffi^{ma} sustinent vt tristitiā euadāt: ⁊ h̄ delecti ⁊ vilis ⁊ imbecillis animi est.

ℂ Cap.6^m. De adiunctis fortitudini.

A

Dicunt aūt ⁊ alie forti^{tudines} ſm q̄nq; mōs i vnū mo^m forti^{tudinis} imitātes. 2^m aūt p̄^m modū di forti^{do} polytica: hec.n.vere

Fortitudo polytica.

forti^{tudini} maxie assilat̄. Ciues.n.picula sustinēt polytica: forte vt euitēt eas q̄ ex legib⁹ sunt icrepatiōes ⁊ obprobria: ⁊ fortes sūt aggrediēdo ardua ⁊ sustinēdo tribilia ꝑp honores q fortib⁹ in ciuitatib⁹ attribuunt̄: ⁊ ꝑp h̄.s.verecūdiā icrepatiōis ⁊ appe^{titū} honoris ciues fortissimi vn̄r eē. Apud ciues.n.ihonorati ⁊ exprobrati sūt illi q sunt timidi: fortes āt in aggrediēdo et susti^{do} sūt honorati in vrba^{bus}. Tales.n.ciuili forti^{tudine} fortes

Homerus

Homerus pbat Dyomedē ⁊ Hectorē: q ꝑp timorē icrepatiōis in bello audaces in aggrediēdo ⁊ pseuerātes in susti^{do} fuerūt. Hector.n.dixit cū a q̄busdā adhortatiōez recipet vt a bello recederet: Polidamas si a bello recessero mihi p̄^m redargutionez reponet: ⁊ Dyomedes dixit. Hector si a bello recessero, dicet cōcionans in troianis.i.

Hector q̄lis

iter troianos, tythydes a me tract⁹ est ad naues. Hector eīz Priami fili⁹ fuit phrygi⁹ gn̄e q grecis ꝯtrapugnabat phrygiā iuadētib⁹. Dyomedes aūt q alio noie tythydes

Dyomedes

vocabat̄ grecus fuit de magna grecia: h̄ est de pte italie

Italia fuit magna grecia.

q̄ magna grecia vocabat̄ nar⁹: vbi āt pallaciuz Agomēnonis eiusdē⁹ ruine demāant̄ in italia. Hector q̄ ꝯtrapu-

gn̄ds grecis in grauescēte bello suas a bello recedē in ex/cusatiōes sui dixit q̄ a bello ipo͛ie eēt discedē:q2 icrepa/tiōes Polidimas q phrygiꝰ erat sustinē n̄ possz. Dyome des āt q ₇ tythydes p̄ualēnbꝰ phrygiys ꝯ grecos suasus a bello discedē idē excusatōis p̄tēdit:dicēs se a bello nō posse discedē ne Hector q phrygiꝰ erat isultaret grec.d. q₂ tythydes a me tracꝰ cit vsq₃ ad naues:qbꝰ in capti[ue3] ducebāt:h.n.videbat ei maxi[m]obprobriū si ab Hecto/re traheret. Et sunt isti v͛sus homeri exametri i heroicis ſm ppe[re3] greci idio[m]. Pz aūt q̄ isti nō sustinebāt terri/bilia pp bonū:s3 pp vitatiōe3 turpi[tu] ₇ verecūdie:₇ pp vitatōe3 exprobratōis quā sustinuissent a patriys legibꝰ ₇ ꝯciuilibꝰ suis:si a bello discessissent. Fortis aūt pp bo[m] patit:sic est libtas ciuiū/salus p̄rie/obſuātia legū/₇ statꝰ v͛tuti/₇ cetera h̄:exprobratōe3 aūt nō timet nisi ex ꝯñti.s. si cedat:q̄ ₇ si medicus timet egri[ue3] si nō sanet. Hec aūt cui sunt forti[do] maxie iter oēs assilat vere forti[di]:de qua p̄us dcm̄ est. Hec.n.est ₇ fit pp v͛tutē. Fit.n.pp v͛ecūdia3 turpis:₇ pp boni desideriu3:honoris.n.g͛ra fit:₇ desidē[m] honoris desideriū boni est:fit ēt pp obprobriū qd̄ susti/nēt fugi[co] qd̄ obprobriū turpe existit. Quis v͛o verecū/dia passio sit ſm sui eēntia3:tn̄ mo[m] v͛tutis h3:me[m] hn̄s ₇ extre[m] sic in 2°li° deter[m3] est:₇ pp mo[m] v͛tutis aliq̄n v͛tus di. Et ita q fugit turpe vt turpe est/aliq̄nē re[s]:h3 ad v͛tu/te3. Adhuc aūt q̄uis honor nō v͛tus:s3 p̄miū v͛tutis sit:tn̄ amare honorē ꝯtingit ſm me[m] ₇ extrema:₇ sic mā v͛tuti fit. Et q sustinet terribilia ₇ audet ardua pp honorē qui fortibꝰ in ciuitaꝰ fit in titulis ₇ laudibꝰ ₇ p̄miys ₇ statuis ₇ fornicibꝰ aliq̄nē re[s] h3 ad v͛tute3. Magnimus.n.est vt dicit Ari.in 4° ethic.qui seipm̄ significat dignis dignus exn̄s. Quis g ciues nō directe sustineāt terribilia pp bo nū p̄rie ₇ amorē v͛tutis:tn̄ q2 sustinent ad vitādu3 turpe ₇ ꝯseq̄ndū honorē ciuiū in vrbanitate ad cūde3 morē re spiciūt cu3 vere forti. Eiusdē.n.moris est amare bonum honestū ₇ timere turpe ihonesti. Et eiusdē moris ē ama/re bonu3 honestū ₇ amare honesti ꝓpu3 p̄miū:q̄uis nō sit eiusdē iten[tio] ₇ eiusde3 habitꝰ. Pz igit q̄ ciuilis forti[do] verā forti[ne3] imitat in fine:₇ in eo ſm qd̄ fortiꝰ est bonū: ₇ ideo vicinissima est vere forti[ti]. Eiusde3.n.moris est ₇ vicinissimi finis. ¶ Juxta hāc aūt est ₇ alia forti[do] in idē reducta:aggrediēs ₇ sustinēs terribilia ex solius pene ti/more quā icurreret nō aggrediēs ₇ nō sustinēs:sic sunt q coacti sunt a p̄ncipibꝰ dn̄is suis ad aggrediēdū ₇ sustine dū. Hi tn̄ deteriores sunt q̄3 sint ciuil͛r fortes:q̄n h nō fa ciūt pp verecūdiā turpi[tu] vel exprobratōis:s3 id qd̄ ope rant:ideo opant ne incurrāt penā cōminatā quā incur/rerēt si nō oparent. Tales igit nō fugiūt turpe in vitys: s3 fugiūt triste in penis sensi[b]. Deide.n.cohercitiuā po[s] hn̄tes supsubiectos metu penaꝝ cogūt eos:sic Hectero vt refert Homerus suos coegit cōminās ₇ dicens. Quē/cūq₃ ego sine bello ₇ ibelle3 timentē formidolosu3 itelli gā nō sibi sufficiēs erit effugere canes:q₂ fugientē inter/ficiā ₇ canibꝰ cadauer tradā. Tales.n.pugnacissimi effi/ciunt metu penaꝝ cōminataꝝ. Ad idē eriā referant oēs q suis ꝑcipiūt metu penaꝝ:₇ si recedāt a bellis ꝑcutiunt eos. Adhuc eode3 mō cogūt qui foueas faciūt post exer citū:₇ foueas ꝑordināt postq̄3 exercitu3 de muris ciuita tis eduxerūt:illi eni3 pugnātes efficiunt ne in foueas ca/dāt ₇ iterimant. Et oēs isti coactōe ₇ metu pene magna aggrediunt ₇ terribilia sustinēt. Oia.n.ista coactiuā hn̄t v͛tutē. Eu3 aūt qui vere fortis est fortē esse op3 nō pp ne/cessitat coactione3:s3 libere pp bonū qd̄ defendē itēdit. ¶ Ex dictis aūt pz q̄ ciuilis fortitudo ꝓpinq̄ssima est: pena eni3 quā timet eiusde3 moris est cum v͛tute. Juxta illā aūt coactiua forti[do] ē penā timēs corpale3:quā time re molle est:q2 nō est eiusdē moris cū v͛tutis amore.

Verecundia modus v͛tu/tis habet.

Cap.6.

B

Fortitudo po litica veram imitat fortitu dinem.

¶ Cap.7[m]. De adiūcta forti[ne] expimētali.s.₇ militari.

FOrtitudo aūt vera nō solū extre[m] in bono est:s3 ēt hitꝰ ꝯsuetu[di] est:₇ ex p̄te illa arte certior est:certitu[dī] ꝯie/cturās me[m]:₇ ex p̄te illa forti[do] expimētalis imitat ea3. Ur.n.ēt expienꝰ q̄ est circa signa forti[do] q̄dā eē:pp qd̄ Socr.existi[mabat] forti[ne3] scia3 q̄3dā esse expimētalē. Dicit ei3 Socr.in latice h est in li°,q̄nē ad la ticē scripsit discipulū Plat. Plato assumēs v͛bū Socra/tis:ait ei3 Socr.existimaui scia3 v͛tutē eē:h est hāc existi matiōe3 accepi q̄ v͛tꝰ q̄dā scia expimē[ta]lis sit:₇ forti[ne3] exi/stimaui eē scia3 p̄iculoꝝ:₇ q̄ nō sit p̄icula. Prothagoras idē dixerat lōge ante Socratē. ¶ Rō aūt hoꝝ fuit:q̄n vniuscuiusq₃ scient[is] ꝓpu3 est audacissimū eē in his in q/bus scit:fortis aūt audacissimꝰ est:₇ sic syllogi[ce] ꝯcluserūt fortē sciētē3 eē. Quis iste syll͛s in forꝰ sylli peccet:eo q̄ ē in 2° figꝰ ex affir[mtis]:tn̄ dixerūt q̄ g͛ra mae seqt:eo q̄ dice bāt q̄ est a cā ꝓpa ₇ ime[da]. Nullā.n.dicebāt eē cā3 auda cie nisi pfectā expiētiā:hec aūt etiā cā est scie. Quoꝝ aūt vnū est cā ime[di]a ₇ ꝓpa:hec in effectu sūt vnū. Forti[do] igr ₇ scia ₇ v͛tꝰ in idē ordinant ab expiētia:sic a ꝓpa cā g͛ñata. Tal͛r aūt fortes aly ₇ aly sunt in diuersis scientys:eo q̄ forti[do] est magꝰ opādi ₇ sustinēdi facultas:vt dixit Soc. Jn bellicis āt expienꝰ militaris forti[do] est. Jn bellicis.n. mult[is] multa vn̄r eē inania inexp̄tis:q̄ tn̄ ad bellū vtilli/ma sunt:sic armoꝝ dispō:armatoꝝ in acies ordinatio: ordiataꝝ acierū ꝯ hostes ꝑcessio:hostiū inclamatio ₇ in/uasio ₇ cetera h̄:q̄ inexp̄tis inania vn̄r eē. Et iō nō nisi p̄sūptiones suaꝝ viriū ꝯsiderāt de causis nullā curā hn̄/tes:talia aūt maxime mili[tes] ꝯspexerūt p expiētia3. Et h eade3 ēt q̄ ad bellū exigunt inania sūt inexp̄tis. Jnanis n.est galea ei q galeā nō ad caput s3 ad pedē q̄rit alliga/re:eo q̄ nescit eā recte ad bellū disponē. Et sic est de lo/rica ₇ alys h̄ armis q̄ nō sunt inania mili[tib]:eo q̄ oium hoꝝ expimētalē hn̄t cognē:₇ deide post vsu3 armoꝝ vt expimentū p̄it ₇ maxie valēt multa facē in hostes ₇ nō pati ab eis:₇ sciūt se custodire ab hostibꝰ vt inuulnera[bi]les sint:₇ ꝑcutē hostes vt vulnerēt:eo q̄ p expiētiā poten[tes] sint ad vsu3 armoꝝ. Et talia hn̄t oia p hitu3 expimēti q̄ sunt vtilia ₇ fortissima ₇ efficacissima ad facē in hostes ₇ nō pati ab eis. Sicut g̊ ꝯtra inermes pugnāt armati:₇ athlete docti in arte bellica pugnāt ꝯ idiotas in arte bel lica nihil istructos:ita milites arte bellica armati pugnāt ꝯtra alios. Hec tn̄ vera forti[do] nō est:q2 in talibꝰ milita[ribꝰ] ago[nibꝰ] nō illi pugnacissimi sunt q ſm v͛itate3 for[tissimi] sunt:s3 potiꝰ pugnacissimi sūt q maxᵉ in arte militari potētes:₇ q corpa optima hn̄t in robore mēbroꝝ ₇ mobili[tate]:si ei3 habilitas nāe arti repugnāret per vim nihil aliq͛s pdesset. Un̄ Uictorinꝰ dicit:q̄ nā facit habile3:ars aūt nāe acce/dēs in habili[te] nāli facit potēte3:vsus v͛o arti aduenien̄s circa idem facilē facit opatorem. ¶ Diia tn̄ est iter has forti[tudi]nes:verā.s.₇ istā ₇ ciuile3 ₇ illā:q2 milites in arte mili tari ꝯsidētes p̊ audaces sunt:timidi aute3 q̄n vidēt sup/extēdi p̄iculū:₇ q̄n vident se deficē:₇ nō equipari mili[tibꝰ] supuenientiū hostiū:₇ q̄n vidēt q̄ parati sūt minꝰ in istru ctione armoꝝ re[m] p̊parationū q̄bus istructi sunt hostes. Tūc.n.milites p̊mi sunt q fugiūt:₇ h rōnabile ē. Ex q̊.n. nō ꝯfidūt nisi in arte:₇ ex p̊ncipys artis stati3 cogscūt se nō posse p̊ualere sistūt ₇ retrocedūt. Jn ciuilibꝰ aūt ₇ ve re for[tibꝰ] p̊nꝰ diligētia p̄manēt vsq₃ in fine3:₇ ideo ciues ₇ vere fortes vsq₃ in fine3 p̄manētes potiꝰ moriunt q̄3 ce/dāt. Fortes.n.pp bo[m] sustinet:ciuis aūt vt euitet turpi[tudine3] increpationu3:₇ h equal͛r se h3 in p̊nꝰ belli in medio ₇ in fine:₇ iō q̄cūq₃ hora cedat forti[s] labefactat bo[m] qd̄ defen dit:₇ q̄cūq₃ hora cedit ciuis turpi[tudine3] incurrit quā euitare itēdit. Jn h g̊ differūt a mili[tari] forti[tudi]ne. Ex[m] aūt huiꝰ ꝯtin/git in bello

A

Socrates.

Opinio Fortitudinem eē sciā3 expi/mētale3 asse/rens.

Prothagoras.

Fortitudo.

Socrates.

Nota Uictorinus

B

Fortitudo ve/ra,politica:₇ militaris dif/ferunt.

De bello Hectoreo

git in bello Dermee ciuitatis. Dermei.n.aliqñ in acie ordinati cū debērent eos adiuuare milites post murū existētes cū ciuitatē boyoticā cōprehēdē quererēt (arce ciuitatis iā tradita sibi) mortui sūt: eo q fugiētes ciuitatis exclusā ingredi nō potuerūt. Cā aūt mortis ciuium fuit q boyotici milites post muruꝫ in insidiis latētes ipsos nō adiuuerūt. Audiētes.n. vnū principū boyoticoꝝ qui Laromein vocabatur cecidisse: ⁊ vidētes aciem regulariter instructā nō eē: statim fugierūt ciuibus in pugna relictis ⁊ oībus interfectis. Pꝫ igitur q vere fortibus ⁊ ciuibus turpe est fugere: ⁊ est eis eligibilior mors q̄ talis salus quā p fugā possūt adipisci. Quia plus timēt deturpari vituperio q̄ aliquā penaꝝ corporalē. Qd optimus Judas machabeus confirmat suos adhortās ⁊ dicēs. Melius est nobis mori in bello q̄ mala vidē gentis nr̄e ⁊ scōꝝ. Milites aūt in eodē Dermeo bello ex principio belli periclitabantur ⁊ fortiter se periculis ingerebāt: vt ex presūptiōe artis meliores hostibus existerēt. Postea aūt cognoscētes periculuꝫ ex hoc q acies nō erat instructa: sicut debuit fugiunt magis mortem q̄ turpitudineꝫ fugientes. Talis aūt vt iam patuit: nec fortis nec ciuilis est.

Judas machabeus.

Cap. 8m. De fortitudine furoris que est vna de fortitudinibus vere fortitudini adiūctis.

INferūt aūt ēt quādā fortitudineꝫ que est ex furore sup veraꝫ fortitudineꝫ. Fortes.n. vīr ēt illi qui pp furorē ardua aggredi vīr ⁊ terribilia sustinent: ⁊ quēadmodum fere feraliter ex ira feruntur in eos qui se vulnerāt vel aliqd inferūt nocumentum sine preordinatiōe rōnis ⁊ electione: hoc aūt per similitudineꝫ est ad vere fortē. Quia ⁊ ipse fortis spēm furoris hꝫ in aggrediēdo ⁊ sustinēdo: ⁊ in oībus quī sunt in fortitudine preter q̄ in fine. Fortis.n. cū impetu aggreditur: furor aūt ad pericula impetuosissimus est. Vñ ⁊ Homerus dicit ad Hectorē virtutē immitte furori ⁊ virtutē erige: ⁊ ē vsus hexameter in greco idiomate. Et intēdit p virtutē fortitudineꝫ q̄ in aggrediendo immiscēda ē in furorē: q̄ ex furore multū coadiuuatur eligēda est: tñ sup furorē vt furor iudiciū ⁊ electioneꝫ ⁊ finē: cuius grā fit nō impediat vel obnubilet. Adhuc aūt Homerus ad Hectorē. Austerā p singulas nares virtutē supple exsuffla ⁊ ebulliuit sāguis. Qui ēt vsus hexameter est ⁊ intēdit q austera virtus sit fortitudo furori immixta q̄ oēꝫ austeritateꝫ in hostes ostēdit: hec aūt p singulas nares exsufflatur: q̄ furor calorē ⁊ spiritū ⁊ sanguineꝫ ad superiora ⁊ exteriora extēdit ⁊ corr accēdit euaporatione fellica: qd accēsuꝫ multū spiritū trahit ⁊ nares ad spūs attractiōeꝫ dilatat: qd totū ebullitiōe sanguinis perficitur. Sāguis.n. ebullitus cā est spiritualis: spūositas aūt audacie. Oīa.n. talia dicta poetaꝝ signāre vīr furoris erectiōeꝫ ad aggrediendum ⁊ sustinēdū. Sꝫ in hoc est dr̄ia q in fine nō cōueniūt. Fortes.n. pp bonum virtutis operantur quecūq faciūt: quibus furor cooperatur sꝫ nō dn̄atur: fere aūt siue furiosi hoīes feris siles operantur ista p tristitiā: vel que illata est vel que timetur inferēda, siue in dānis, siue in lesione inferatur. Faciūt.n. pp vulnerari vel pp timere vulnerari vel pp aliā penā. Quare si fere in sylua vel in palude eēnt: vbi nec aliū timerēt si adueniret ad vulnerādū vel ledēdū: ita isti ferales hoīes nō prouocati nō lederent. Tales igitur qui a dolore illato ⁊ furore impulsi sunt ad periculū sustinēdū: ⁊ pp furoreꝫ nō preordināt ⁊ prouident de periculis nec vere fortes nec ciuiliter fortes sunt. Si.n. tales vere fortes eēnt, asini etiā fortes eēnt q concupiscētia irigonoꝝ detēti qñ esuriūt, a pascuis eoꝝ nō desistūt: q̄uis aliqñ periculo se percutiantur. Vñ Homerus. Asinus intrās culturā iniens intulit pueris. Adhuc aūt ⁊ fm hoc ēt adulteri fortes eēnt: qui pp concupiscētiaꝫ qua detēti sunt multa audacia operantur ⁊ periculosa. Pꝫ igitur q vere fortes nō sunt q̄cūq per dolorē vel furorē sunt ad periculū impulsa. Hec tñ fortitudo furoris vere fortitudini cōnaturalissima vr̄ eē in tribus. Coadiuuat.n. impetu imitatur in aggressu, ⁊ adequat fortitudineꝫ in sustinētia periculi a principio vsq ad finē. Adhuc aūt q̄uis doloreꝫ hēat in periculo: tñ hūc dolorē referēdo ad finē: parū reputat pp finis delectatiōeꝫ. In hoc similiter faciēs vere forti: ⁊ ideo vere fortitudini nō est dissimilis nisi in duobus. s. q̄ nō preeligit ⁊ preconsiderat periculū ordinādo ⁊ disponendo qualiter se periculo immittat. Et in fine: quia qd fortis facit pp bonum: furiosus facit vt ledat ⁊ vindicet. Et ideo si preacciperet electiōeꝫ ista fortitudo ⁊ ad bonum finē dirigeret: cuius grā faceret, pro certo vera fortitudo eēt: hoīes.n. irati dolēt quidē in periculis: sic vere fortes: punientes aūt ⁊ vlciscētes delectantur ⁊ efficiuntur eis pericula dulcia dūmō vlcisci possint. Sic ⁊ fortis iniurias nō reputat grā boni virtutis qd defendit. Qui ergo pp furorē initiūt se periculis pugnaces quidē proprie dr̄r: nō aūt proprie dr̄r fortes. Nō.n. hoc faciunt pp bonum virtutis q defendāt: nec faciūt ex electiōe, put rō recta precipit: sꝫ faciūt hoc pp passionē ire vel furoris q̄ eos impellit: tñ aliqd sile hñt ad vere forteꝫ: sicut diximus.

Homerus

Dr̄ia furoris a vera fortitudine.

Homerus

Fortitudo furoris cōnaturalissima ē vere fortitudini.

Cap. 9m. De fortitudine que est ex spe siue presumptione.

EX presumptiōe aūt quā quidā spem vocāt: aliqñ oritur audax terribiliū aggressio: ⁊ tamē qui bone presūptiōis ⁊ spei sunt existētes nō vere fortes sunt: q̄uis vere forteꝫ in aggrediendo imitentur. Presumptuosi.n. pp hoc q multotiēs ⁊ multos vicerūt in periculoꝝ aggressione nō concidūt vt desperantes semetipsos. Cōsiles tñ ambo sunt. s. presumptuosus ⁊ fortis in hoc q ambo audaces sūt in aggrediēdo: sꝫ fortes quidē audaces sūt pp oīa bona que predicta sunt de eis: presūptuosi aūt audaces sunt pp hoc q presumūt ⁊ existimāt aliis se meliores eē ⁊ tales q in alios multa facē possūt ⁊ nihil cōpati: ⁊ in hoc vere fortibus sunt dissiles. Sile ēt his aliqd faciūt ēt inebriati sicera ēt pp hoc q vaporatiua est eleuat ⁊ multiplicat spiritū: et ideo potatū facit multū presumētē: ⁊ de se optime sperantē. Hec est.n. cā q inebriati bn̄ sperantes fiūt: qñ aūt talibus nō sic accidit vt sperauerūt statiꝫ fugiūt: ⁊ in hoc vere forti dissiles sunt. Erat.n. propriū vere fortis vt prediximus bn̄ sustinere pericula q̄ sunt terribilia hoī ⁊ nō supra hoīeꝫ existētia. Q̄uis ēt nō appeāt vt preuisa ⁊ preordinata: sic in anhabitis de repētinis diximus. Hec aūt sustinet fortis pp bonum virtutis. Ciuilis.n. talia nō sustineret: sꝫ timide discederet: pp qd q inter fortes fortior est: vr̄ ēt in repētinis timoribus impauidus eē ⁊ imperturbatus: ⁊ magis ēt in his q̄ in premanifestis. Talis.n. imperturbatio magis est ex habitu fortitudinis vel ex minori preparatiōe. Pericula.n. que premanifesta sunt: aliqs ēt sine habitu fortitudinis ex sola cognitione ⁊ rōne pōt eligere. In repētinis aūt premunitus esse nō potest: nisi ex habitu fortitudinis.

Cap. 10m. De fortitudine que est ex ignorātia.

FOrtes aūt etiā vīr eē q sunt ignorātes pericula belli. Quia.n. ignorātes vīr aggrediuntur pro certo fugerēt si pericula cognoscerēt: ⁊ isti nō lōge sunt ab his fortibus qui dr̄r bone spei siue presumptuosi: deteriores tñ sunt illis qñ nullā dignitateꝫ hñt boni. Nec.n. sunt sciētes nec eligētes: pp hoc nec firmi nec immutabiles in volūtate: cuꝫ in his tribus: sic in antehabitis pbatū est: totū bn̄ cōsistat virtutis. Presūptuosi aūt ⁊ sciāt ⁊ eligūt: q̄uis nō eligāt pp hoc qd est bn̄ virtutis: ⁊ pp hoc fit q presūptuosi in periculis permanent p aliqd tps. Ignorātes aūt decepti postq̄ cognouerūt q aliud est q̄ suspicabantur statim fugiūt. Nullā morā in periculis facientes. Qd argei in bello passi sunt qd habuerūt cōtra sykyonios: cōtra q̄s egrediētes ignorātes inciderūt in lacones q strenuissimi pugnatores erāt putātes lacones sykyonios eē qui imbelles ⁊ timidi erāt. Cognoscētes aūt q lacones erāt statiꝫ fugierūt. In oībus aūt istis fortibus fortes dicti sūt: q̄les quidē a q̄litate alicuius habitus, siue sint vere fortes, siue sint existimati vere fortes pp aliquā similitudineꝫ quā hñt ad ve-

re fortē:pp̄ h solū φ vere fortis pp̄ boⁿ v̄tutis inicit se in piclis. Ciuilr āt pp̄ bonorē vl' v̄ecūdiā turpi. Ciuis.n. bonor nō sit v̄t⁹:tn̄ amor bonoris meⁿ hz v̄tut qd̄ philotimiā vocamus:sic in pcc̄ bitū est. Silr q̄uis verecūdia turpi passio sit:tn̄ hz meⁿ v̄tut:⁊ pp̄ h φ simillima sūt v̄tuti v̄tutes dnr aliqn̄. Propter qd̄ et in añhabitis ea inter laudabilia bona posuim⁹. Pōt.n. ɔside͂ri vere fort vt bon⁹:⁊ h est a fine ⁊ pfectiōe:pōt et ɔside͂ri vt ex habitu fortis: vl' pt ɔside͂ri in actu ⁊ coadiuuāte ad actū:⁊ p̄ duob⁹ modis ɔsiderat͂ hz ea q̄ siālia sūt forti:q2 siālr fort est bon⁹ hit⁹. In bono igr imitat͂ eū fort ciuil'. Uni⁹.n. moris est appetē ⁊ defendē hōestū ⁊ detestari siue fugē ihonestū. Hoꝝ āt pᵐ est vere fort:2ᵐ āt ciuil'. Scd̄m āt qd̄ ē hit⁹ ɔsue sine expiē corpis eē nō potuit. Dcm̄.n. est in phabitis φ oē boⁿ v̄tutis est in h φ pᵐ gdē sit sciēs: dein eligēs,⁊ eligēs pp̄ h. Nō eligit͂ aūt nisi qd̄ ex ɔsilio diffi est:q2 diffō sine expi⁹ ⁊ tpe eē nō pōt:pp̄ qd̄ v̄t⁹ q̄dā scia est fm̄ Socr̄. In h igr verā fort mili imitat͂ 2° loco: p̄ ciuil ē. Coadiuuās āt in actū coadiuuat in toto actu aggressiōis ⁊ sust a pn⁹ vsq3 in finē:⁊ in pp̄o sig act⁹ qd̄ est delectari i fine:aut coadiuuat in pte act⁹ tm̄.s.in aggre. Et p̄ gdē mō imitat͂ fort furoꝛ:⁊ iō illa reg⁹ ponit͂. Si āt coadiuuat in aggre tm̄:h 2ᵐ est.s.aut existima pparatiōis fortis ad piculū qd̄ aggredit͂:aut ex igrātia piculi inq̄tū piculū est. Ignoratū.n. piculū facile glibet aggredit͂. Et p̄ori gdez mō est fort p̄sumētiū:⁊ ideo 4° loco ponit͂. Scd̄o aūt mō est fort ignorātiū que ponit͂ vlt⁹. Si aūt q̄rat͂ vtrū fort vniuoce p̄dicet͂ de oib⁹ istis statim pz φ nō:hz p̄us ⁊ posteri⁹ fm̄ ordinē enūatiōis. Per p̄us.n. dr̄ fort que in potiorib⁹ verā fort imitat͂:⁊ ratio fort tota est in vno qd̄ est vera fort:alia aūt sunt modi illi⁹ ⁊ nō spēs:⁊ ideo glibet fortiū q̄lē gdē dicit ab aliq̄ q̄litate vere fort. Tulli⁹ eiz in fine p̄me retho. 5ᵉ ponit vere fort spēs. Spēs vocās q̄litatē fortē disponētē sine gb⁹ vere fortis nunq̄ inuenit͂. Ille aūt sunt magni ɔfiden⁹ patiētia ⁊ pseue. Cōstātia.n. quā gdā dicūt fort eē piez. Tull'. sub ɔfidētia cōprehēdit silr ⁊ lōgani:quā etiā gdā fort pte eē dicūt cōprehēdit sb patiētia. Dicit aūt qd̄ magni est reꝝ magnū ⁊ excelsaꝝ cū animi ampla q̄dā ⁊ splēdi ppōne agitatio atq3 admistratio. Fidētia āt est p quā magnis ⁊ hōestis et reb⁹ multū ipē aius i se fidu⁹ certa cū spe collocauit. Cōstātia āt p quā aius ipterrit⁹ manet in piclis. Patien⁹ ꝯo honestat cā reꝝ arduaꝝ ⁊ difficiliū volun ⁊ diuturna ppessio. Perseuan⁹ āt in rōne hn̄ ɔside stabilis ⁊ ppetua pmāsio. Et statiz ex ipis diffōnib⁹ pz φ ille sūt poti⁹ q̄lu fortis q̄ʒ ptes fort. Si.n. ɔside fort i audēdo ardua circūstat eū magni ⁊ fiden⁹. Magni gdē ex rōne ardui:fiden⁹ aūt ex rōne diffi. Si āt ɔsideret͂ in sust ex pte sustinent iuuat͂ ɔstātia:ex pte sustinētie aūt fm̄ actū iuuat͂ patientia:⁊ fm̄ finem iuuat͂ pseuerātia.

Socrates.

Fortitudo analogice p̄dicat͂ de istis i ferioribus.

Tullius

Species vere fortitudinis.

Magnificē⁹

Fidentia
Costantia
Patiētia
Perseuātia

¶ Cap.ij. Qz fort magis est in sustinēdo q̄ʒ audendo.

Quam vo fort sit circa audacias ⁊ timores,nō silr ⁊ eq̄lr ē circa ambo ista: hz magis est dcā fort i sust tristitias circa terribilia. In terribi.n. ipturbat⁹ i sust et circa h vt opz se hn̄s mag ⁊ v̄tus fort est q̄ʒ g in aggre est circa ausibilia. In sust.n. tristitia vt dcm̄ est vere fortes patr:sustinet.n. a pn⁹ vsq3 ad finē:hz ausus nō est nisi i aggre pnᵐ pp̄ qd̄ ⁊ fort qōdā triste ē tristitiā ex sēsus dolorib⁹ iferēs:⁊ iuste laudat͂ pre alijs v̄tu. Cū.n. oīs v̄t⁹ sit circa diffi ⁊ boᵐ difficili⁹ est tristia in sensu sustinē qd̄ est fort q̄ʒ a delecta abstinē qd̄ ē tēpantie. Sz tn̄ q̄uis magnā tristitiā hēat in sensu adhuc vere fort videbit͂ vtiq3 i fine quē fm̄ fort itēdit delecta hīc. Finis.n. sibi delecta est:⁊ ad ipm referēs passiones decēter tolerat eas. Delectatio tn̄ hec i rōne est:hz a passionib⁹ q̄ circa fortez sunt in sensu vī euanescē:⁊ silr his fit in gymnasticis agon. In ipis.n. pugilib⁹ finis cui⁹ gr̄a pugnāt delecta est:sic corona ⁊ honores que ab athlotetis athletis victorib⁹ attribuunt͂. Percuti autez ⁊ trahi ⁊ vulnerari dolorosum est si carnales sunt pugiles:sic esse opz. Ois eniz labor ⁊ omne laboriosum triste est:qn̄ aūt multa sunt dolorosa ⁊ paruū bonuz est:gr̄a cui⁹ sustinent in talib⁹ nihil delectabile videt͂ hīc. Tota eniz euanescat delectatio pp̄ter doloris multi ⁊ acerbitatez. Si ergo tale gd est circa fortitudinem sequit͂ φ mors ⁊ vulnera ista erūt forti ⁊ volēti:siue eniz velit siue nolit,dolorosa nec no dolorez iferūt. Sed tn̄ fortis sustinet hec:adeo qm̄ bonū ⁊ honestū est hec sustinē poti⁹ q̄ʒ bonū honestū in pria vl' legis obfuatiōe labefactari:⁊ itez ideo sustinet: qm̄ in tali casu turpe est nō sustinē. Amor.n. hōesti ⁊ detestatio praui eiusdē moris sunt:sic iā añdiximus ⁊ q̄to vtiq3 aliqs magis hēat v̄tutē:⁊ q̄to felicior est,tāto magis in morte sua tristitia erit sibi. Feliciorē.n. ⁊ oēz v̄tutē hn̄tē maxie dignū est viuē,⁊ vtillimū ciuitati ⁊ prie,⁊ ille talis moriens maxis bonis sciēter p̄uat͂ in morte. Hec aūt maxie trist⁹ cā est. Diligēs.n. ⁊ ciuitatē ⁊ priaz nō p se tm̄ tristat͂:hz p pria que tāto p̄uat͂ patrono:in se et sentiēs φ post mortez nō poteri bonis v̄tutū:q̄ maxie dilexit magnā tristitiā ɔcipit. Hec tn̄ q̄uis magna sint,fort in eis nō remittit͂ vt min⁹ sit fortis:sed poti⁹ forte magis accēdit͂ ad sust q̄to plura bona in se cogscit. Cui⁹ sigᵐ est:q2 ipe fortis in bello eligit boᵐ ⁊ p̄eligit pre oib⁹ illis que inferūt tristitiā doloris. Periculis.n. se immittit vt illa defendat:⁊ si defendē nō pōt magis eligit nām cuz bono succūbē q̄ʒ φ saluus bono careat. Delectabilr aūt opari nō in oib⁹ equalr v̄tutib⁹ existit p̄terq̄ʒ in hoc solo inq̄tū q̄libet v̄tus finez pp̄riū attingit. Ois.n. v̄tus in fine delectat͂. Talr igit͂ fortes optimi sunt. Milites aūt in militari fort non fm̄ h dnr optimi φ dolorosa pro magnis sustineāt. Nihil.n. phibet milites nō p magnis se exponētes optimos esse:hz tales poti⁹ milites optimi sunt militari fortitu fortes dici:qui minus gdē fortes sunt veris fortib⁹ nullū aliud bonū hn̄tes quo sibi cōscij sint. Tales.n. pp̄ter parua lucra stipēdioꝝ ad pericula vitā pmittūt:qd̄ nō facerēt si bonoꝝ multoꝝ itrinsecoꝝ vel extrinsecoꝝ sibi cōscij essent:tūc.n. magnos se existimarēt ⁊ caro p̄cio se venderēt. Utilius aūt est tales hīc milites:qui ⁊ paruo stipēdio habent͂:⁊ talib⁹ ɔtinue pugnare necesse est:q2 aliud nō hn̄t per qd̄ sustentent͂ nisi qd̄ lucrant͂ in pugna. Ad magnos autez ⁊ p̄claros viros hn̄dos stipēdia nō hn̄tur de facili:⁊ qn̄ habent͂ nō indifferenter piculis se imittūt:q2 nō nisi pro magnis bonis suscipiūt belluz. De fortitudine gdez igit͂ intātū dcm̄ sit: Quid.n. sit fort per diffōnem typo vli nō difficile est accipe ex his que dicta sunt. Fortitudo eiz est habit⁹ ardua aggrediens ⁊ difficilia sustinēs gratia boni. In cui⁹ delectatione tristitiam doloroso fm̄ rōnem non sentit quāuis in sensu percipiat.

¶ Tractat⁹ 3⁹ Tertij libri Ethicoꝝ de tempantia.

¶ Cap.pᵐ. Quare in eodez li⁹ imediate post fortitudinez de temperātia sit agendum.

Post hec de tēpantia dicamus. Tēperātia.n. fortitudini ɔiūgenda est:eo φ tā fortitudo q̄ʒ tēperātia irrōnaliuz partiū vident͂ esse v̄tutes. Irrōnalium inq̄ʒ participātiū qualr rōnez. Fortitudo.n. in irascibili ⁊ temperātia in ɔcupiscibili est v̄tus. Quia ergo in eadez pa aie sunt in eadez scia sunt ɔiūgende. Quorūcūq3.n. in cōi est po⁹ vna:eorūdez in cōi est sciētia vna. Dicit eniz

A

Aristo.

T. cõ. 4. ꝛ lec. 41. ſm ſctũ Tho.

Ariſto. in p̃mo poſterioꝝ ꝙ ſciẽtia vna eſt que eſt vnius generis ſubiecti. Cũ is aũt ambe ſint irrõnaliũ partiũ: tamẽ nõ equalr̃ ſunt irrõnales. Iraſcibilis enim ſicut dicit Ari. in 7° ethicoꝝ. ſilis eſt vtenti legibus ꝛ audiẽti leges: malas aũt vtenti ꝛ malas audienti: tamẽ qualeſcunqꝫ leges audientis magis aſſiſatur rõnali ꝙ̃ illud qđ nullaꝫ legẽ audit nec ꝑcipit. concupi^le^ aũt nullã audit legẽ: vñ Poeta: Ois amor cec^9^ nõ eſt amor ai equ^9^. Indefor^e^ pecus ꝯgruit oẽ dec^9^. Iraſcibilis ãt plus ꝑticeps ẽ rõnis ꝙ̃ ꝯcupi^le^: ꝛ magis eſt ignorãs ꝯcupiſcẽs ꝙ̃ ignorans. Qđ ꝛ

Dionyſius

Dionyſi^9^ deſignat. d. ꝯcupi^lem^ eẽ demẽtẽ ꝛ furorẽ irrõnalez. Demẽs. n. eſt qđ penit^9^ ꝑuat^r^ mẽte. irrõnale aptitu^dine^ hꝫ rõnis ſꝫ recta rõne: deſtituit^r^. Hac igit^r^ rõne tẽperãtia forti^ne^ poſtponit^r^: qꝛ ſubꝫ ei^9^ min^9^ rõne ꝑticipat ꝙ̃ ſubm forti^ne^. Tractãtes ãt de tẽperãtia ex ſupradcis ſupponamus deiceps pro ſuppõne vtamur ꝙ tẽpãtia eſt medietas circa delectatiões inatas ꝛ triſtitias q̃ ſũt ex taliũ delectabiliũ abſẽtia. Nõ ãt eq̃lr̃ nec ſilr̃: min^9^. n. eſt circa triſtitias moderãdas q̃ ſũt ex abſẽtia delectabiliũ ꝙ̃ ſit circa delecta^oes^ moderãdas q̃ ſũt illate a delecta^bli^ in ꝯcupiſcẽtia. Hui^9^ aũt cã eſt ꝙ vlr^m^ po^r^ ꝯcupi^le^ in bono ꝛ difficili nõ in moderatiõe triſtitiaꝝ: eo ꝙ triſtãtes in talibus parũ inueniunt^r^: delectabile. n. delectationẽ infert: q̃ radicata eſt in nã quã ſic in anbitis diximus: nemo niſi aca^bo^ indicat: ꝛ iõ min^9^ triſtãtes in talib^9^ paꝝ inueniunt^r^: fere. n. oẽs ꝯtriſtãt^r^ in abſẽtia taliũ delecta^nũ^. Tota igit^r^ vt^9^ ꝯcupiſcibilis ẽ ſi moderamẽ poſſit ponẽ circa delectatiões.

Temperãtia quid ſit.

B

Ecõtra ãt eſt qđ de forti^ne^: illa. n. plus eſt circa triſtitiarũ ſuſtinẽtiã ꝙ̃ circa anſibilia. ¶ Si ãt qs obyciat ꝙ ſm h̃ nec for^do^ nec tẽperãtia ſit in me^o^ eo ꝙ me^m^ eſt ꝙ eq̃lr̃ diſtat ab extremis: iaꝫ in anbitis in 2° li^o^ ſolutũ ẽ. Diximus eniꝫ ibi ꝙ me^m^ v̾tutis nec ꝑ ꝑticipa^oẽ^ nec ꝑ abnegationẽ diũ extremoꝝ. H. n. me^m^ nõ eſt niſi in qb^9^ extrema ſunt rõ medij. In v̾tutib^9^ ãt me^m^ eſt rõ extremoꝝ ſic centruꝫ in circulo: rõ eſt diametri ꝛ circũferẽtie. Si. n. fluat recte rõ eſt ſemidiametri. Si vo flux^9^ circũducat^r^ rõ eſt circũferẽtie: ꝛ ſic in ſyllis me^m^ ẽ rõ extremoꝝ: ꝛ iõ diffinit^r^ extre^m^ ꝑ elongationẽ a me^o^. In elongatiõe aũt nõ ẽ nece ꝙ eq̃lr̃ elõgẽt^r^ q̃ elõgãt^r^. Quia q̃cũqꝫ elõgatio a me^o^ ꝯſtituit extremũ ẽt ſi elõgẽt^r^ in ſi^m^ in eadẽ elõgatiõis dimẽſione.

Obiectionis excluſio.

Obiectio

¶ Si ãt qs obyciat dicẽs ꝙ me^m^ ſꝫ qđ nõ p̃t accipi niſi in rõne medij ſimplr̃: ꝛ ſi ſic eſt in v̾tutib^9^ iſtis ꝙ non eſt me^m^ ſimplr̃ ſꝫ rei nãꝫ: nõ videat^r^ eẽ me^m^ ẽt quo ad nos. Mediũ. n. ſimplr̃ nõ eſt niſi ꝑ eq̃diſtãtiã ſꝫ rei nãm: ꝛ h̃ nõ ẽ in iſtis: qꝛ rõ medij ẽ ꝙ ſit ꝓpĩquior alteri extremorũ. Dicim^9^ ſic in p̃cedẽtib^9^ ẽ determinatũ ꝙ iſtõ pro certo ꝓcederet ſi me^m^ ex rõne extremoꝝ ſumeret^r^. nũc aũt eꝯ eſt: ꝛ iõ arg^m^ nõ ꝓcedit. Inter igit^r^ for^do^ ꝛ tẽperantia circa delectatiões ſũt ꝛ triſtitias. Hec igit^r^ eſt cã q̃re tẽperantiã ꝛ forti^nẽ^ ꝯiũgim^9^: ꝛ q̃re forti^nẽ^ tẽperãtie an̄ ponimus. Iſte. n. in moꝝ^b9^ p̃ncipaliores ſũt ꝛ in rõne v̾tutis. In moꝝ^b9^. n. plus iſte accipiunt^r^ de rõne moris inq̃tum opib^9^ nr̃is ſunt viciniores ꝛ magis influxũ hñt ad opera: plus. n. afficiũt ꝓp̃a ꝙ̃ cõia. Cõia aũt ſũt prudẽtie ꝛ iuſtitie: qꝛ ſũt circa ea q̃ ſũt cõia: ꝓp̃a ãt forti^do^ ꝛ tẽperãtie: qꝛ ſũt circa ea q̃ ſũt ꝓp̃a q̃ magis iclinãt ad mores. Eq̃le. n. in dãno ꝛ lucro qđ ẽ iuſtitie nũq̃ ꝓpriũ põt eẽ: ſilr̃ eligẽtie qđ eſt ad vitã prudẽtie nõ nec̃iuꝫ eſt ꝓpriũ. Propter qđ iter morales q̃tũ ad rõnẽ morali^tis^ ꝛ ꝯſuetu^dis^ iſte ſũt alijs cardialib^9^ cardialiores. Adhuc ãt illata ꝛ inata ſm nãꝫ afficiũt: ſꝫ rõnẽ aũt afficiũt q̃ ſũt prudẽtie ꝛ iuſtitie. Prudẽtia. n. ſꝫ rõnẽ ẽ. Iuſtitia ãt nullo^9^ ſine rõne ꝓportiõis medietatis arithmetice ꝛ geo^ce^. Propiquora g^o^ ſt moribus for^do^ ꝛ tẽperãtia: ꝙ̃ prudentia ꝛ iuſtitia. Hac igit^r^ rõne qꝛ magis morales ſunt in ſcientia de morib^9^ prius de ipſis determinauimus.

R^o^

A

¶ Capitulum 2^m^. Circa quales delectationes in genere ſit temperantia.

Eterminemus ğ nũc circa q̃les delectatiões tẽperãtia ſit. Cũ aũt delectatio vt dic^t^ Aſpaſi^9^: mot^9^ ſenſu aie vel paſſio ſm motũ delectatio inata. Pria diuiſione diuidit^r^ in paſſionẽ aialeꝫ ꝛ corꝑalẽ. Aialeꝫ aũt dicim^9^ in q̃ ſola ſpẽs aie mẽte ꝛ rõne accepta infert delecta^nẽ^. Corꝑaleꝫ vo in q̃ ſpẽs corꝑis infert delecta^nẽ^ vl̾ triſtitiã. Propter h̃. n. ꝛ Ariſt. vocat ꝯcept^9^ paſſiones in p̃ ꝑiharmenias ſic. d. voces ſũt note haꝝ q̃ in aia ſũt paſſionũ. Delectatiões igit^r^ determinant^r^ ꝑ diuiſionẽ p̃mã in aiales ꝛ corꝑales. Delectatio. n. eſt vt dic^t^ Dionyſi^9^: ex ꝯiũctiõe ꝯuenientis cũ ꝯueniẽti. Ois aũt amãs aliq̃d amat illõ vt ꝯueniẽs ſibi. Ois igit^r^ amãs delectat^r^ in adeptiõe amati. Aialis igit^r^ delectatio ẽ amor honoris ꝛ amor diſciplie: amatiu^9^. n. vtroqꝫ hoꝝ gaudet ꝛ delectat^r^ in adeptiõe vtriuſqꝫ iſtoꝝ. Nihil patiẽte corꝑe ab aliq̃ agẽte corꝑali: ſꝫ magis patiẽte mẽte a ſpũ mẽtes agẽte. Honor. n. ſꝫ titulũ teſtimonij v̾tutis afficit vel ſm gradũ digni^tis^ q̃ ſũt rõnes mẽtis ꝛ nõ in corꝑe exñtes: hoc mõ nihil ſꝫ po^9^ ꝛ ſꝫ qđ mens rõcinat^r^ de eis: ꝛ iõ cetera aialia nullã talem hñt delecta^nẽ^. Qui ğ circa tales delectatiões mẽtales ſũt nullo mõ tẽꝑati vel intẽꝑati dicũt^r^. Corꝑales aũt delecta^ões^ ſic dixim^9^ ſũt q̃ corꝑali forma in aiaꝫ faciũt ꝛ ſile diuidunt^r^ in duo gña ſꝫ qđ diuidũt^r^ for^e^ corꝑales in aiaꝫ faciẽtes. Quedã. n. agũt ꝛ afficiũt ꝑ ordinationẽ ad mẽtem: ꝛ q̃dã afficiũt ex ſeipſis. Per ordinationẽ ad mẽteꝫ afficiũt comedie ꝛ tragedie in heroicis recitate: afficiũt ãt fabule ꝑ ordiationẽ ad mentẽ. Silr̃ aũt ꝛ oẽs hyſtorie ꝛ fcã rec^ta^. In nullo. n. illoꝝ fcm̃ ipm̃ delectat ſꝫ poti^9^ ꝓbitas in heroicis ꝛ diſcipline. Scia in fabulis q̃ ex miris cõponit^r^: ꝛ ex narratiõe hiſtoriaꝝ ꝛ factoꝝ delectat ſcia ꝛ experiẽtia fcõꝝ hũanoꝝ. Afficiũt ğ iſta ꝑ rõnẽ mẽtis acceptã de corꝑalib^9^. Sic ğ tẽꝑãtia nõ ẽ circa delecta^ões^ aiales inq̃tũ aiales ſtr̄ita nõ ẽ circa oẽs corꝑales delecta^ões^. Amatores. n. fabularuꝫ ꝛ narratores hyſtoriaꝝ in comedijs ꝛ tragedijs ꝛ heroycis ꝛ de his q̃ ꝯtigũt hoib^9^ in fcis emergẽtib^9^: ꝯterẽtes dies ꝛ tp̄s ꝯſumẽtes garrulos vocam^9^. Nõ ãt dicim^9^ intẽꝑatos. Silr̃ eſt de his q̃ delectãt^r^ in pecunie nũeratiõe ꝛ eris põderatiõe: ꝛ nõ inq̃tũ ordiat^r^ pecũia ad vſuꝫ expẽſaꝝ. Silr̃ ꝛ delectati in amicoꝝ pñtia ꝛ ꝯtriſtari in pecũiaꝝ ꝛ amicoꝝ abſẽtia nõ vlr̃ tẽꝑati vl̾ itẽꝑati. Iſta. n. q̃uis ſint corꝑalia nõ tñ corꝑalr̃ mouẽt: ſꝫ poti^9^ iordinãt mẽteꝫ inq̃tuꝫ pecũia ſufficiẽtiã. amicoꝝ aũt pñtia honeſtatẽ ꝓmittit ꝛ exhibet. Nõ ğ circa oẽs corꝑales delecta^ões^ tẽꝑãtia eſt vel intẽꝑãtia. Ultimũ. n. po^e^ ꝯcupi^le^ in talib^9^ delectationib^9^ eſſe nõ põt: que nec vere inferũt delectationẽ nec ex ꝓpria forma dilectiõeꝫ perficiũt: ꝛ ſi nõ eſt vltimum potentie nõ põt eſſe extremum in bono qđ ꝓpriuꝫ eſt oĩ virtuti ꝛ maxime cardinali.

Paſſio aialis.
Paſſio corporalis.
Lec. p̃ma ſcti Tho.

Dionyſius

Delectatio aialis.

Delectatio corpalis.

¶ Capl̾m 3^m^. Temperantia nõ in oib^9^ eſt que per formã corporalem delectant.

Temperantia igit^r^ eſt circa corꝑales delectatiões nõ tñ circa oẽs hui^9^. Quedaꝫ. n. gaudẽt delectabilib^9^ q̃ ſunt ꝑ viſũ puta colorib^9^ pulchroꝝ ꝛ figuris ſculpturaꝝ ꝛ ſcriptura ſine ꝓtractione pictoꝝ: nec tñ tẽꝑati nec intemperati ꝓpter hoc dicunt^r^ q̃uis in talib^9^ videat^r^ vtiqꝫ eſſe medium ꝛ extremuꝫ. Eſt eniꝫ in talib^9^ gaudere vt oportet ꝛ qñ ꝛ vbi ꝛc. ꝛ eſt gaudere ſm ſuꝑabũdãtiaꝫ ꝛ defectũ vituperabilr̃.

A

¶ Huius aũt cauſa eſt: qꝛ viſus iter oẽs ſenſus plus de rõne ſenſus hꝫ ꝛ minus de materia: ꝛ ideo ſꝫ qđ accipit^r^ vt hoib^9^: ꝛ nõ vt aialis tñ liberales habet actus pulchri-

tudis ꝛ decētie hn̄s rōne: quos necē est ꝛ hēc mediuꝫ ꝛ
extremū: ſꝫ tñ qꝛ meᵐ ꝛ ꝯcupiſcibile non pōt in extrema
boni ꝛ poˢ nō pōt eē cardialis vtᵘˢ. Sꝫ vna est de vtutibᵘˢ

Modestia q̄ dicatur.

adiūctis q̄ nomē ꝓpriū nō hꝫ. Dic a qbuſdā dī modestia
vl̄ tēperātia cōis ꝛ nō ꝓpā. Si aūt visus ad aīalitatē solā
referaꝛ nō erit visus niſi iudiciū alimenti longe exītis ꝑ
mediū extriſecᵘˢ accepti ꝛ ſic ꝑ accn̄s ad tēperātiā ordiaꝛ:
ſic gaudet vorax carniū viſa exenteratione bouis: ſic.n.
viſuꝫ nō referi ad pulchrū ſic hō: nec de viſis inq̄ꝫtū vi-
ſa ſūt gaudet ſꝫ inq̄ꝫtū cibū nūtiāt. Silr̄ aūt est de his q̄
circa auditū ſūt: ſupabūdāter.n. gaudētes melodijs vel
hypocriſi melodiaꝝ nullus dīc intēꝑatos: neqꝫ eos q vt
opꝫ gaudēt in talibᵘˢ dīc tēꝑatos.

Melodia

Melodias aūt dicimᵘˢ
veros cantᵘˢ. Hypocriſes aūt ſonos instrōꝝ verū cantum
imitātiū ſiue fiāt fidibᵘˢ h̄ est chordis ſꝫ quēcūqꝫ modū
tactis: ſiue fiſtulis ſiue cymbalis ꝑcuſſis: ſub q̄ꝝ ꝑcuſſiōe
ēt tympana ꝯtinēt. Hec.n. oīa nō veri cantᵘˢ ſūt: ſꝫ cātᵘˢ ve
ri repn̄tatiōes ꝛ fictōes. Propter qđ ēt Minerua a dijs

Ouidius

vt dīc Oui. derisa qꝛ iflatis buccis fiſtulas ſufflās ꝛ melo
diā fingēs: verū cantū dixit ſe ꝑfcē repn̄tare: ꝛ Joue ſniaꝫ
ferēte ꝙ verū cātū fiſtulᵉ nō eq̄ret. Que cū fiſtulas ex idi
gnatōe ꝓijceret ꝛ eas iuxta paludes meotbidas paſtores
inuenirēt ꝛ melodiā fingerēt: ꝛ Myda rex hāc fictioneꝫ
vero cantui ꝓferēdaꝫ dixerit ꝯ ſnīaꝫ Jouis a Joue au-
res aſininas accepit. In talibᵘˢ igiꝛ ſi auditᵘˢ ad hoīem re-
feraꝛ ꝛ hūanᵘˢ accipiꝛ ſonᵘˢ: delectationē nō facꝛ niſi ſm rō-
neꝫ modulatᵘˢ: ꝛ tūc nō agit in forᵒ corpis ſꝫ in forᵒ rōnis.

B

Si āt accipiꝛ ordiatᵘˢ ad aīalitatē nō facꝛ delectationē niſi
ꝑ accn̄s: inq̄ꝫtū.ſ. nuntiat alimētū: ſic gaudet is q audiuit
bulliētes ollas ꝓp cibi voracitatē circa coq̄nā auſcultās:

Eustratius

ſicut dicit Eustratiᵘˢ ꝙ Philoonthighes ꝛ Philogcphi.i.
amatores cocronicū ꝛ ceruinaxtariū gaudēt in clamori-
bus cornicū ꝛ ceruoꝝ. Et q̄uis in his ſit meᵐ ꝛ extreᵐ: tñ
qꝛ nō niſi ꝑ accn̄s h̄ afficiūt vl̄ ꝯcupiˢᶜᵘⁿᵗ in extremo poˢ ꝛ
boni nō ponūt, nō ē in his ꝓnᵗᵉ ſꝫ ad tēperantiā cōiter dī
ctā reducūꝛ: ꝛ ſi est ſpālis vtᵘˢ adiūcta erit ꝛ nomē ꝓpriū
nō hn̄t. Silr̄ āt tēꝑatos vl̄ itēꝑatos nō dicimᵘˢ q delectāꝛ
circa odorē niſi ſꝫ accidēs: gauᵗᵉˢ.n. maloꝝ ſiue pomoꝝ:
ſiue roſaꝝ: ſiue alioꝝ floꝝ vl̄ thimiamatū: ſiue alioꝝ aro
matū odoribᵘˢ nō dicimᵘˢ intēꝑatos vl̄ tēꝑatos. Cuius cā
est: qꝛ odor ſic in libro de ſenſu ꝛ ſenſato ꝓbatum est fu
malis euaporatio ē: ꝛ ſi odor ſpēs est incorꝑalis ſimplex
nō ad alimētū. Nō igiꝛ delectat neqꝫ ꝯcupiſciꝛ niſi ꝑ ac-
cidēs: ꝓp qđ ēt fetidi odores aliq̄n delectaᶜᵒⁿᵉˢ faciūt: ſicut
odores carniū ꝛ coq̄naꝝ: inq̄ꝫtū.ſ. ꝓpe indicāt cōplōneꝫ
alimēti. Odor.n. ſeq̄la cōplōnis ē: ꝛ iō alimētū ſm qđ est
alimētū indicat: qꝛ ſic cōmixti ſumᵘˢ ita cōmixtis ꝛ cōple
xionatis nutrimur ꝛ nō ſimplibᵘˢ: q̄ꝝ nullū hꝫ dīaꝫ ſapo-
ris vel odoris. Et h̄ ē de odore ſꝫ qđ radicaꝛ in aīalitate
ſm aūt ꝙ aīalitas hūana accipiꝛ in q̄ olfatᵘˢ radiaꝛ: tūc
odorata ſuauē ſpirātia libāleꝫ igerūt delectationē ſm cō
gruētiā hīrᵘˢ ſpirātis vl̄ nālis vel acq̄ſiti. ſic lacunaꝝ pur
gatores delectāꝛ in fetidis ꝛ ꝯuerſāti in ortis ꝛ ꝓpaꝝ aro-
maticis in hōis odoribᵘˢ delectāꝛ. ꝛ q̄uis circa hāc delecta
tionē ſint extreᵃ ꝛ meᵐ: tñ h̄ meᵐ nō facꝛ cardiˡᵉᵐ vtutē: ſꝫ
vel reduciꝛ ad tēperātiā cōiter dictā: vl̄ est vtᵘˢ adiuncta
ꝛ nō noīata. Gaudētes tñ vnguētoꝝ vl̄ pulmētoꝝ odori-
bus aliq̄n dicimᵘˢ intēꝑatos ꝑ accn̄s: intēꝑati.n. de talibᵘˢ
gaudere ꝯſueuē plus q̄ꝫ oꝫ: per accn̄s aūt inq̄ꝫtū h̄ reme-
moratio fit ꝯcupiſcibiliū. ſūt.n. vnguēta meretricia in in-
guinibᵘˢ appoⁱᵗᵃ q̄ rememoraᶜᵒⁿᵉˢ faciūt libidis ꝛ icitatiōeꝫ:
ita ꝙ ſic vncti ēt ſomniāt. ſic dī de regibᵘˢ ꝑſaꝝ ꝙ talibᵘˢ
vnguētis ꝯcubīas ꝑparari fecerūt. Et de rege Aſa qđ in
vnguētis meretricijs ēt vitā finiuit: ꝛ itēꝑati odoribᵘˢ tali-
bus gaudēt nō inq̄ꝫtū vnguētoꝝ ſūt ſꝫ inq̄ꝫtū libidis ad
quā incitāt faciūt rememoᶜᵒⁿᵉˢ. Silr̄ āt est de odoribᵘˢ pul-
mētoꝝ apđ gaſtrimargos. Propꛑ ꝙ alij hoīes ad vtutē
diſpōneꝫ nō hn̄tes ſic ſūt idiote ꝛ ruſtici ſūt ciboꝝ odo-
ribᵘˢ gaudētes q̄n eſuriūt: q tñ in odore nō ꝓp odorē gau-
dēt vl̄ delectāꝛ. Talibᵘˢ āt odoribᵘˢ q ciboꝝ ſūt vt ciboꝝ
ꝓpe gaudere est intēꝑati. Intēꝑato.n. cibᵘˢ est ꝯcupiſcibⁱˡᵉ:
ꝛ iō de odore nō gaudet niſi inq̄ꝫtū referꛑ ad cibū. Huiᵘˢ
aūt ſignū ꝙ in alijs aīalibᵘˢ ſm hos tres ſenſus q ſūt per
meᵐ extriſecū nō est delectatio niſi ꝑ accn̄s: canes.n. non

C

gaudēt odoribᵘˢ lepoꝝ ſed cibatiōe: ſenſuꝫ aūt ſine ꝑce-
ptiōeꝫ fecit odor cibi. Neqꝫ leo gaudet in voce bouis in-
quātuꝫ bos est: ſed gaudet bouis comeſtione: qđ aūt bos
ꝓpe ſit ad deuorādū leo ſenſijt ꝑ vocē: ꝛ iō audita vocis
voce gaudere vī. Silr̄ āt aliq̄n leo gaudet in voce bouis
neqꝫ vidēs bouē: ꝛ gaudet in voce cerui ñ iueniēs ceruū:
ꝛ gaudet in voce agreſtis caprini nec vidēs nec ineniēs
eū ſꝫ audiēs tñ. ¶ Ad oīuꝫ aūt hoꝝ itelligētiā notāduꝫ

Sophrosine

ꝙ ſophroſine grecū nomē tēꝑerātiā ſigꝛ latine: cōponiꛑ
aūt a greco ſophron qđ est ſanum ꝛ ſinos qđ est ſenſus.
Propter qđ ſophroſine ꝓpe ſanitas ſenſuū vocaꛑ: hanc
aūt nos latie nō tēꝑantiā ꝓpe: ſꝫ ſobrietatē vocamᵘˢ: q̄n.ſ.
ſenſus in vigore ſuo nō ipediti delectaᵇᵘˢ auertētibᵘˢ expe
dite ꝓpas agūt oꝑōnes. Tēꝑerātiā āt nos ꝓpe referimᵘˢ
ad meᵐ delectaᵒⁿᵘᵐ in cibo ꝛ venereis. Et ꝓpriā vtutē in

Parsimonia

cibis vocamᵘˢ vl̄ ꝑſimoniā vl̄ frugalitatē: in venereis āt

Castitas

meᵐ delectaᵒⁿᵘᵐ vocamᵘˢ caſtitatē: ſꝫ grecū aūt idoma oīa
hec ſub cōi noīe ſophroſine ꝯtinenꛑ. Poſſumus ēt dīc ꝙ
media ſꝫ tres ſenſus q accipiūt ꝑ meᵐ extriſecū ſobrieta-
tes q̄daꝫ ſunt ꝛ nō tēꝑerātie ꝓprie dicte.

¶ Caplm̄ 4ᵐ. Qꝛ nō niſi in tactu delectatio tēꝑerātie ꝯſi-
ſtit: ꝛ in guſtu ſm ꝙ est gratia tactus.

A

Exquo igiꛑ temperātia circa delectaᵒⁿᵉˢ
trium ſenſuū accipiētiuꝫ ꝑ meᵐ
extriſecū nō ē: oꝫ ꝙ circa tales delectatiōes
tēꝑerātia ꝛ intēꝑerātia ſit qbᵘˢ ꝛ reliq̄ aīalia
cōicāt. Oīa.n. aīalia cōicāt tactu ꝛ guſtu: ſm
ꝙ est q̄dē tactᵘˢ ꝓp ꝙ tales delectaᵒⁿᵉˢ ꝛ beſtiales ſeruiles
vidēt eē. Seruᵘˢ.n. zᵒ dī a nā vl̄ a coactiōe: q̄cūqꝫ āt mō

Seruᵘˢ q̄ dī.

dicaꛑ fuᵘˢ: fuᵘˢ est q nō ꝓp ſe ē: ꝛ ſuilis est q ad nutuꝫ alte-
riᵘˢ cogiꛑ reſpicē. Uñ ſuiles dñr ꝑ oppōnē ad libtates: be
ſtiales āt ꝑ oppᵐ ad hūanas. Hūane.n. ſt q̄ ad rōnē reſpi
ciūt. Libales āt q̄ ad rōnē reſpiciūt honeſtū. Tales aūt
delectaᵒⁿᵉˢ ſuiles ꝛ beſtiales ſūt tactᵘˢ q̄dā ꝛ guſtus q̄daꝫ.
Si tñ in talibᵘˢ delectaᵇᵘˢ tēꝑati ꝛ intēꝑati guſtu videꛑ in

Guſtᵘˢ ē tactᵘˢ
ſmo zᵒ de
aīa.t.c.63.

paruꝫ vl̄ in nihil vti. Guſtᵘˢ.n. vt in zᵒ de aīa dī q̄dam ta
ctᵘˢ est eo ꝙ ſapores nō nūtiat niſi ꝑ modū tactᵘˢ. Nō eniꝫ
abſtrahit a mā ſpēꝫ guſtabileꝫ: ſꝫ in mā ꝯiūctam ꝑ ꝯiun-
ctionē vltioꝝ accipit: ꝛ iō q̄dā tactᵘˢ dī ꝛ nō ſimplr̄. Qua-
re ēt ſapores nō ꝑ modū ſenſus ſꝫ ꝑ modū ꝯiūctiōis vl-

Nullum ſim-
plicium hꝫ ſa-
porem.

timoꝝ accipit. Huiᵘˢ aūt cā ē: qꝛ ſapor ꝓpria ſeq̄la cōplīo-
nis ē: ꝛ iō ſic ꝓxiᵐ nūtiās cōplīonē indicat. Cuiᵘˢ ſigᵐ ē: qꝛ
nullū ſimplicū ſaporē hꝫ: ſꝫ oīa inſipida ſūt. Nā aūt de-
dit hūc ſenſū ſic ꝓpriū iudiciū cōplōnis: ex eiſdē.n. gñā-
mur ꝛ nutrimur. ꝛ cū cōplīonati ſimᵘˢ: ꝛ ex cōplōnatis ge
neremur ita ex cōplīonatis nutrimur. Cuꝫ āt oē iudiciū
fiat ꝑ ſile: oꝫ ꝙ hō ſibi h̄ ſile indicet qđ ꝑ maiorē ſilituᵈⁱⁿᵉᵐ
cōplōnē hoīs ꝛ hᵘˢ hoīs accedit: ꝛ h̄ indicat ſapor. Sapor
igiꛑ ꝓp alteꝝ ē.ſ. vt indicet cibi cōplōnē: ꝛ q̄ꝫᵐ ad h̄ paꝝ
vel vtūr tēꝑati vl̄ itēꝑati guſtu: qꝛ vtūꛑ ꝓp alterū. Cuiᵘˢ in-
diciū est ſapor: h̄ āt in nihil vtūꛑ: qꝛ nullo mō ſapore ꝓp
ſaporē vtūꛑ. Guſtᵘˢ.n. cū h̄ ꝙ est q̄dā tactᵘˢ: ꝛ ſup tactū ad-
dit dīaꝫ q̄ indicatiuᵘˢ est ſapoꝝ. Judiciū ſapoꝝ ē qđ indi
ciū in ſūmo poſſe ꝛ in ſūmo vigore hn̄t q vina ꝓbant ꝛ

B

pulmēta ꝯdiūt: ꝛ tales nō multū gaudent ſaporibus: non
enim accipiunt ſapores vt fines: ſed potius ſm qđ per
eos ſicut ꝑ ſigna cōplīo indicaꛑ: qđ faciant qui vina ꝓ-
bāt ꝛ pulmēta ꝯdiūt: tales.n. nō multū gaudēt ſaporibᵘˢ:

q̄ nō fruunt̄ eis ꝓꝑ se ſꝫ ꝓꝑ aliud: vel ad minꝰ nō vtunt̄ vt itēpati qui ſicut beſtie delectatꝰ ciboꝝ vtunt̄ ad nihil aliud delectatꝰ referētes ſꝫ finē in ipſis ponētes. In his aūt gaudēt intēpati vl̄ tēpati vſu. Uſus aūt oīs fit per tactū. Uſuꝫ.n. vocamꝰ ſm qd̄ vti eſt cū gaudio frui ⁊ delectatiōe. Hoc aūt nō pt̄ fieri niſi ꝑ tactū: q2 vſus talis ſine ꝯiunctiōe ꝯuenientis ad ꝯueniēs nō eſt. Cōiunctio aūt nō fit niſi ꝑ tactū vltimoꝝ: ſꝫ tactū phiſicū qui immutāt ⁊ immutāt̄: ⁊ h̄ tā ē in cibis q̄ȝ in venereis dcīs ſꝫ diuerſimode: cibus.n. delectat ſꝫ ꝯuenientiā ad ſubaꝫ: ⁊ hec eſt ſilitudo cōplōnis. Ulrio.n. nutrimēto nō nutrit niſi ſile. Sile āt per ſenſuꝫ acceptū appetit̄. In eadē āt rōne eſt in venereis: venerea.n. ex ſemie ꝑficiunt̄. Semē aūt eſt vt dicit Auicēna ſupfluū nutrimētū vltie aſſilatū: ꝓꝑ qd̄ ſꝫ poꝰ ḡnatiue hūane emiſſuꝫ maxīe delectat. Appetitꝰ.n. generatiue ꝯſiſtit entiū ſpēi: maxīe ḡ delectat ſm ꝙ in maiori ſilitudie mittit̄: eo ꝙ oē qd̄ eſt in ſuo ſili ꝯſeruare ſe intēdit. Un̄ pꝫ ꝙ tāȝ ſemen q̄ȝ nutrimētuȝ in rōne ꝯuenientis ſm nāȝ delectat: vtrūq3 coꝝ nō delectat niſi ꝯiunctū per tactū vel in ḡnando vel in emittēdo. Tactus.n. 3ʳ ꝯſiderat̄.ſ. vt eſt tactꝰ tn̄: vel vt eſt ſenſus tn̄ ⁊ tactꝰ: vel put eſt ſenſus ⁊ tactꝰ ⁊ huiꝰ cōplōnati. Et inq̄tū eſt tactꝰ nō accipit̄ niſi ꝑ ꝯiunctionē māe. Dicit.n. Ari. in p̊ de ḡnōne ⁊ corruptiōe ꝙ tangētia ſūt quoꝝ vltia ſūt ſil. Inq̄tū āt eſt ſenſus nō ꝑcipit vel niſi ꝑ q̄litates ſenſibiles q̄ faciūt in tactū. Inq̄tū aūt huiꝰ cōplōnati ē ſile vel diſſile ꝑcipit: ⁊ in ſili delectat̄ ⁊ idiſſili aūt patit̄: ⁊ ſic circa ipm̄ eſt tēpatꝰ vel intēpatꝰ ꝓꝑ ſe ⁊ nō ꝓꝑ alterū. Hec aūt in cibis cā eſt tam in potibꝰ q̄ȝ in venereis ſꝫ diuerſimode. In cibis eſt tāq̄ȝ in pte ſilibꝰ ⁊ ꝯuenientibꝰ ⁊ alio ſpū operante ad ꝑfectā ſilitudinē reducēdis: ⁊ h̄ eſt ſpūs caloris digeſtiui. Propter qd̄ nā ptē de cibis abycit ⁊ ptē ſumit. In venereis aūt eſt tāq̄ȝ vltia ſilatiōe ꝯuenientibꝰ ⁊ ꝓprio ⁊ cū nāli ſpū in neruis tāgibilibꝰ diffuſus. Propter qd̄ coitus delectatio intenſiſſima eſt ⁊ hoī cōplantata. Delectatio igit̄ tactꝰ ex eodem in nutrimētis ⁊ ḡnatiuis eſt ⁊ ſm idē i cōi: q2 ex tactu ꝯuenientꝫ. In ſpāli tn̄ hꝫ modū diuiſū: nutriᵐʳ.n. delectat vt nō in totū ꝯueniēs. ſemē āt vt ꝑfcē aſſilatuȝ. Ad h̄ ēt facit ꝙ nerui ſenſibiles in palato ⁊ ſtomacho diffuſi duri ſīt: ⁊ iō nō in ſūmo paſſilꝰ: ⁊ h̄ fcē nā: ideo q2 ſepe a duris ⁊ diſſilibꝰ tāgunt̄: ⁊ iō ſi facile paſſibiles eſſent a talibꝰ cito obſtupeſcerent ⁊ hō deſtrueret̄: ⁊ ſilr̄ qōlꝫ aial. Propt̄ qd̄ nō ꝓfūdat̄ in ipſis ad intimū delectatiōe ⁊ triſtitia reſiſtēte duritia neruoꝝ. In inguinibꝰ aūt molliſſimos poſuit neruos qui facillime ſentiāt tactū eiꝰ qd̄ eſt ꝯuenientiſſimū ſm nāȝ. Pꝫ ḡ ꝙ tota delectatio nutrimēti ⁊ venereoꝝ in tactu eſt ſꝫ vnā cōeꝫ rōneꝫ tāgēdi q̄ȝuis ſm ꝓpriū moduꝫ nō ſubaleꝫ qdem ſed accidētaleꝫ hēat dr̄iaꝫ. Et iō tēperātia in his vna eſt vꝰ q̄ȝuis in mō differēs: aliq̄n frugalitas dicat̄ ſꝫ ꝙ refert̄ ad venerea ſic in p̄cedētibꝰ dixīmꝰ: ⁊ ex h̄ pꝫ ꝙ tēpātia eſt virtꝰ vno mō differēs. Qꝫ aūt ſic eſculentū delectet inquātuȝ tāgēs ⁊ nō inq̄tū ſaporoſuȝ niſi ꝑ accn̄s: pꝫ quia qdaȝ Philoxenꝰ de philexi natꝰ eruxiꝰ noie pulmēti vorax ex nīs dlectatiōe pulmēti ⁊ maxīe piſciū victꝰ orauit (vt Home. dicit) votū ioui vouēs ꝙ guttur eiꝰ lōgiꝰ fieret gutture gruis qn̄ pulmēta piſciū comederet: vt ꝑ totā longitudinē gutturis ēt deſcēſu alimēti tactu delectaret̄ ꝯuenienti. Tēperātia igit̄ ⁊ intēperātia inſūt ſm ꝙ tactus eſt ſenſus alimēti ꝯuenientis. Tactꝰ autē cōmunior ſenſus eſt q ⁊ oībꝰ aialibꝰ ꝯuenit ⁊ in toto corpe ſentientis diffundit̄ ſm ꝙ in eo eſt tēperātia: ⁊ iō intēperātia exprobrabilis eſt. Nō.n. eſt ſꝫ ſpāle heros qd̄ eſt rō ꝯſiderās libertatē honeſtatis: ſꝫ eſt ſꝫ cōe ꝙ exprobrabile ē: q2 nihil liberū hꝫ. Exprobrabile qdē q2 moris rōnes ꝯdicit: beſtiale āt q2 ineſt ſꝫ h̄ qd̄ cōe eſt nobis cū beſtiis: iō q̄ȝ nō ſm qd̄ hoīes ſumꝰ exiſtit in nob: ſꝫ ſm ꝙ aialia brutalia. In ꝯcupiſcētia.n. cū brutis cōicamꝰ: ⁊ iō talibꝰ vtiq3 delectabilibus gaudere ⁊ illa maxīe diligē beſtiale. Libaliſſime.n. delectationū q̄ ſūt ꝑ tactū a talibꝰ ablate ſūt. Tactꝰ eniꝫ accipit̄ vel nā vl̄ poꝰ rōnalis aie aliq̄lr ordinē rōnis ꝑticipātis: ⁊ ſꝫ qd̄ in nā accipit̄ nō pōt eē ſubm libalū delectationum: que propter ſe diliguntur ⁊ appetunt̄. Scd̄m aūt qd̄ ꝑticipat rōne ꝑ appetitū in quo radicat̄ ⁊ cui obedit ſic inſtrm̄ ſic ꝓꝑ ordinē rōnis ad libalū delectionuꝫ ſubm hꝫ tactuȝ. Sicut in oībꝰ gymnaſticis ⁊ luctatiuis ⁊ exercitatiuis: q̄ ſūt ſm ordiatiōnē polytici: vt ꝑ exercitationē calefiāt corpora ⁊ calefacta exſpirēt ⁊ excitent̄ ad ſpūm ⁊ vtutū excitationē ⁊ mēbroꝝ mobilitatē. In talibus eniꝫ nec tēpatꝰ nec itēpatꝰ. Quia h̄ tactu nō ꝯueniūt ſm ꝙ tactꝰ eſt ꝯuenientis: ſꝫ ſm qd̄ ad rōneꝫ eſt ordinatꝰ. Pꝫ ḡ ꝙ delectatio tēpati nō eſt in tactu ſm ꝙ diffuſus ē ꝑ oē corpꝰ: ſꝫ ſm qd̄ eſt circa q̄ſdā ptes fauciū vl̄ iguinū: in qbꝰ eſt ſenſus tactꝰ vt ꝯuenientis alimēti ꝑfcē vl̄ ipfecte.

Caᵐ 5ᵐ. Circa quas ꝯcupiſcētias ſit temperātia.

A

Cum aūt oīs vꝰ moralis circa paſſiones ſit: ꝯcupiſcētia aūt cōnālis paſſio ſit. Opꝫ tēperātiam circa cōnāles paſſiones eē. Paſſiones.n. ſūt vel illate vel inate. Et cū vtutes nō ſint niſi due q̄ ſimplr̄ circa paſſiones ſūt: fortitudo aūt eſt circa illatas relinqt̄ igit̄ tēperātiā circa inatas eē. Innate āt paſſiōes ab epicuro in tres diuidunt̄.ſ. nāles ⁊ nec̄ias: nāles ⁊ nō nec̄ias: ⁊ nec nāles nec nec̄ias ſꝫ opinatas. Quartū.n. mēbrū qd̄ ſm ꝯiunctionē extremoꝝ eē vi ſm qd̄ aliq̄ ſūt nec̄ie non nāles eſſe nō pōt. Quia nāles eſſe eſt cauſa neceſſitatis: ⁊ ideo naturales nō neceſſarie eſſe nō poſſunt. Naturales eniꝫ ⁊ nec̄ie ſūt delectatōes in his ſine qbꝰ vita pñs non ducit̄. Nāles aūt ⁊ nō nec̄ie ſūt: quaꝝ pnᵐ appetitiuū eſt in nā: ſꝫ tn̄ ad vitā in indiuiduo ꝯſideratā nō nec̄ie ſīt: ſic eſt delectatio venereoꝝ. Nec nāles nec nec̄ie ſūt q̄s Epicurus vocat opinatas. Sicut.n. ex p̄hitis ꝯſtat oē iudiciū finis ⁊ boni eſt ex hitu nāli vl̄ acq̄ſito: vt dixit Socrates: ⁊ iō hituꝫ acq̄ſitū ex prauis actibꝰ hñs delectatꝰ ſibi ⁊ cōuenienti ſꝫ opiōnē illrꝰ hitꝰ iudicat: ⁊ nō ſꝫ vitatē. Propt̄ qd̄ delectatio in talibꝰ nec nālis nec nec̄ia eſt. Ariſto. aūt epicuris ſupueniēs ꝑ rōnē peripatheticoꝝ hāc diuiſionē nō iudicauit eē ꝯuenienteꝫ: eo ꝙ oē nāle deſideriuȝ eſt ad repletionē indigētie nālis: ꝓꝑ qd̄ iudicauit ꝙ oē nāle eſt aliq̄ mō nec̄ium ſiue ad nāe cōſeruationē in ſpē: ſiue ad corpis emūdationē in reſolōne: ſiue ad nāe ſloritioneꝫ ⁊ diffuſionē in ipſa delectatione. Propter qd̄ in polyticis dicit̄ nō eē ꝓhibēduꝫ coituȝ q̄ȝ ꝓfundatā ⁊ intimā ſm nāȝ hꝫ delectationē: corrigēs ḡ inductā diuiſionē dic. Qꝫ ꝯcupiſcētiaꝝ q̄dā cōes eē videt̄: q̄dā ꝓpe ⁊ appoꝰ: puta ꝯcupiſcētia qdē q̄ cibi ē ⁊ nō hꝰ vl̄ talis vel tāti cibi nāl̄ eſt ⁊ cōis. Et oīuꝫ coꝝ q̄ nāȝ hñt aiati cōicāt cōi. Oīa.n. h̄ ſiue ſint plante ſiue aialia calorē nāleꝫ hñtia alimēto deſtituta inaiationē ſuā ſentiūt ⁊ illa repellere ꝯcupiſcunt. Oīa ēt h̄ eē diuꝫ ꝯcupiſcūt qd̄ in idiuiduo hre nō pñt: ⁊ iō in emiſſiōe ſeīs delectant̄. Oīs.n. hō ad nāleꝫ idigētiā adiplēdā qn̄ idigēs fuerit ꝯcupiſcit ſiccū vl̄ hūidū cibū: ⁊ q̄nq3 ambo iſta ꝯcupiſcit. Siccū qdē ad ſubē reꝑationeꝫ. Humidū aūt ad ſubē ꝯtinuaᵒᵉꝫ: q2 ſiccū ſine humido ꝯtinuaᵒᵉꝫ nō fac: hūidū āt ſiue ſicco figᵃꝫ nō recipit: ambo aūt ſil̄ ſūt: vt ex hūido ſiccū ſubtiliet ⁊ iſluxibile mēbris efficiat̄: ſiccū aūt in hūido terminabilitatē faciat ad ſpēꝫ nutriti ad figᵃꝫ. Et ſic ēt oīs hō (vt iqt Hom̄.) lectū appetit tā iuuenis q̄ȝ creſcēs adnūtꝰ in q̄ ſic in molli fouēte nāliter qeſcat: taleꝫ āt cibū vel lectū nō ad h̄ oēs ſm vnuꝫ moduꝫ ꝯcupiſcētie appetūt. Nō.n. oēs eoſdē ⁊ eodē mō ꝑgatos cibos vel lectos appetūt: ꝓꝑ qd̄ nīm ex ꝓꝓo ⁊ nā

Semē qd̄ eſt Auicēna

C Tactꝰ cōſideratr̄ tripl̄r.

T.c.44.

Frugalitas

Eruxiꝰ collū ſibi longari poſtulans.

Heros

Paſſiōes innate ſunt triplices.

Socrates

Ariſto.

B

7ᵒ poli. lec. 12. ſꝫ ſctm̄ Thomā.

Diuiſio paſſionum iuxta Ariſto. mēte.

Homerus

cōi vī eē bñt' vl' illū cibū vl' lectū vl' sic alio vl' mō ꝑpatū cibū vel lectū appetē. Hoc aūt est φ ex bitu nāli vel acq̄sito q̄ fac̄ h vel illud nos boꝭ appetē: eo φ nihil appetit nisi inq̄ztū est sile. In talib' aūt ꝓprijs ꝯcupiscētijs semꝑ aliqd est nāle: quia ꝯcupiscētia huius cibi inquātū h est presupponit ꝯcupiscentiā cibi inquātū cib' est. Propa igit̄ ꝯcupiscētia ad cōez ꝯcupiscētiam ex additiōe se bz. Oe aūt ꝓpe ꝯcupiscētie sint siue ex ꝓpa cōplone siue ex bitu acq̄sito facte. Ex h pz φ diuersa diuersis sunt delectabilia: quoꝝ tñ est vna cōis fm spēm nā ꝛ nō tñ in diuersis hoib' ēt in vno ꝛ eodem hoie q̄dā sūt delectabilia alijs ꝯtigētib' oblatis: qd eē nō pōt ꝑꝑ cōitatē cōis nāe: nec ꝑꝑ vnū cōe: cōem nām assequēs. Sz opz φ sit ex ꝓprio bitu cōplonali vl' acquisito: ꝑꝑ φ id qd Miloni est paruz magro gymnasioꝝ multū est: ꝛ h mō Erixius flegmatic' silitudine cōplonis in piscib' delectabat. Colericus aūt in adustis ꝛ amaris. Sanguine' in dulcib' ꝛ bñ digestis. Melancholic' aūt in pōticis. Dicam' igit̄ φ in nālib' ꝛ cōib' ꝯcupiscētijs pauci peccāt: ꝛ nō nisi in vnū moduz in plus. s. in q̄titate accipiēdo plus q̄ oz. Comedere eniz vel bibere ea q̄ fz nāle desideriū ꝯtingunt hoi ꝛ intñ comedere vsquequo vtiqz in excessu nālis fm multitudinē cibi vl' pot' suppleat supabūdantia viciosa est: eo φ nālis ꝯcupiscētia nō nisi repletio idigētis ē ad mēsurā. Talis aūt supgredit̄ ꝑꝑ qd isti dicūr gastermargi. q. pter idigēs ꝛ nāle ventrē iplentes ꝛ idigētiā nālez: a greco gastris qd est vēter ꝛ greco vbo margoro as qd est isanio is: q2 sp inanitionē vētris sentiētes insaniūt ad superīpletionē. Tales āt fiūt q sūt mltū bestiales. Bestia eniz q̄litatē cibi nō mltū ꝑcipit fz q̄titate sp supiplere desiderat. Circa āt delectatiōes ꝓpas multiplr peccat̄. isti. n. sūt eoꝝ q ex bitu ꝓpo talium delectationū ꝓpaꝝ amatores dicūt̄: ꝛ qn̄ adipiscūt̄ frequēter peccāt: vel in gaudendo in qb' nō oz: vel gaudēdo in magis q̄ opz: vel gaudēdo vt multi gaudent q sp gaudēt vitiose: q2 stultoꝝ ifinitus est numer': vl gaudēdo vt nō oz. Scdz. n. hec gn̄a circūstātiaꝝ in delectatiōib' inatis intēpati ꝓpriū est supabūdare. Gaudēt. n. intēpati q̄busdā qb' gaudere nō opz: eo φ odibilia sūt ꝛ vitiosa: ꝛ si intēpati gaudēt ꝛ delectāt̄ in q̄busdā in qb' gaudē oz: tñ taliū dlectatōe gaudēt magis q̄ oz, ꝛ gaudēt vt mlti. Multitudo āt sp intēpatos collit: peccat̄ igit̄ multiplr in ꝓprijs: in cōib' āt nō nisi vno' in plus. s. In min' eni peccat̄ nālis idigētie īpedit appetit'.

Ca^m 6^m. Qualr circa delectatiōes ꝛ tristitias ē tēpātia.

Circa delectatiōes igit̄ quidez ināatas φ intēperātia fm abūdātiā fit: ꝛ ideo vitupabilis ē māifestū est ex ꝑus dcis. Delectatiōes aūt inatas vocam' eas q̄ sunt fz tactū in cibis ꝛ venereis. Cum aūt ois virt' sit circa oppo^{ta} ꝛ vitiū silr erunt tā tēperātia q̄ intēperātia circa tristitias q̄ sūt ex dlectabiliū abstīa: ꝛ iō tēpat' nō dī tēpat' in sustinēdo tristitias quēadmodū fortis sustiet eas. Fortis. n. ex pñtia tristātiū terribiliū iminētiū ꝛ affligentium sustinēdo tristitias fortis dicitur. Temperatus aūt nō tales sustinet tristitias q̄ sūt ex pñtia alic' terribiliū: sz tñ eas sustinet q̄ sūt ex dlectabiliū in tactu abstīa. Eodē mō intēpat' in nō sustinendo tristitias nō dī vt timidus. Timidus. n. fugit tristitias pñter affligētiū. Sz intēpat' qdē dī in tristādo magis q̄ oz: iō qn̄ delectabilia q̄ ꝯcupiscit nō adipiscit̄ ad votū. Et h tristitia nō cāt̄ ex aliq̄ pñti afflictiuo: sz ex delectabil' abstīa. Et tristitiā hāc facit eis delectatio: q2 pñs spe vel re cā est delectatiōis: abstīa aūt cā tristitie ꝛ in h differt a tēpato. Tēpat' eniz dī eo φ nō tristat̄ delectabiliū abstīa: ꝛ vt' sua ē in h φ a delectabilib' abstinet: h. n. sonat nomē tēpati qd ē delectabilia moderare. Intēpatus qdē igit̄ ꝯcupiscit oia delectabilia fz sensuz: vel ꝯcupiscit ea q̄ maxie delectabilia sūt fz tactū. Si. n. ab itēperātia cōuer dcā intēpat' denoiet̄ oia delectabilia sensuū cōcupiscit. Si vo denominet̄ ab intēperātia ꝓpe dcā ꝯcupiscit ea q̄ maxie delecta^{lia} sūt fz tactū. Intēpat' ēt iō intēpat' dī: q2 nō ducit̄ ꝯcupiscētia ꝑ rōnē moderādo eā: sz ducit̄ a ꝯcupiscētia ꝛ abducit̄. q. capt' ꝛ illaqueat' eis: vt ꝯ rōnē hec delecta^{lia} tact' eligat ꝑ alijs q̄ vere eligi^{lia} sūt: sicut est honestas v̄tutis ꝛ obseruātia legū: sed h iumētī est ꝛ brutale: ꝑꝑ qd ēt tristat̄ non tñ in abstīa delecta^{liū}: sed ēt qn̄ ꝯcupiscit ea ꝛ nō adipiscit̄. Ois. n. ꝯcupiscētia cū tristitia est: eo φ cōcupiscētia in exple^{le} desideriū est libidis: ꝛ dū ꝯcupiscit ad votū adipisci non pōt: ꝑꝑ qd sp manet in tristitia: iō vita ꝯcupiscētie tristi^{ma} ē. Nūq̄. n. est φ nō ꝯcupiscat intēpatus: ꝛ h qdē icōueniēti assilat̄. Passio. n. intēpati incōuenientissima est q̄ sp tristat̄. Tristat̄. n. ꝑꝑ delectatiōez speratā vl' hitaz in nō adipisci ad votū: q2 plus ꝯcupiscit q̄ hic posset fz nāz. In abstīa aūt delectabiliū tristat̄ non ex aliq̄ molestiā īferēte: sz q2 caret qd nō ꝯuēit φ penit' incōueniēs est. Deficiētes āt delecta^{nes} carnales ꝛ minus q̄ opz gaudētes in eis nō multū fiunt. Talis. n. insensi^{tas} nō est hūana: eteniz reliq̄ ab hoie aialia bruta discernūt cibos ꝑ appetitū nālez q in cibis delectat̄. Et in q̄busdā cibis gaudēt sibi ꝯuenientib' ꝛ delectant̄: in q̄busdaz aūt nō: ꝛ illos abijciūt. Cū tñ bruta nō adeo eq̄le hēant me^{m} in tactu tā subtilr discretiuū ꝯueniētis ꝛ incōueniētis vt hō. Et iō in hoie talis isensibilitas eē nō pōt q̄ dlectabile nullaz discernat. Pz igit̄ φ si alicui hoi nihil est delecta^{le} nec in appetitu suo vnū dlectabiliū nō differt ab altero. Ille āt vtiqz lōge erit elōgat' ab esse hoiz ꝑ hitū bestialez ꝛ a bestialib' opib' ad q̄slitū: talr aūt deficiēs non est fortit' nomē ꝓpriū ꝑꝑ h φ nō multū cōsueuit fieri talis īsensi^{tas}: tēpat' aūt medie se bz circa delecta^{lia} tact'. Nec eniz delectat̄ supabūdantijs in qb' intēpat' maxie delectat̄: sz poti' tristat̄ in illis ꝛ abijcit: ꝛ vlr loquēdo nō delectat̄ qb' nō oz: neqz vehemēter supabūdāter tali aliq̄ delectat̄ quo nō oz. Neqz abstīb' talib' delecta^{bus} tristat̄ neqz ꝯcupiscit cū tristitia vt intēpat' sz ꝯcupiscit mensurare ad idigētie repletionē: neqz ꝯcupiscit magis q̄ opz aliqd delecta^{le}: neqz qn̄ nō oz: vt vlr loquēdo in nullo talium peccat ꝯcupiscēdo: sz h delecta^{lia} existētia q̄cūqz sunt ad sani^{tez} vel ad bonā hitu^{dez} ordiata appetit mēsurate ꝛ vt oz: ad sanitatē aūt sūt ꝛ eq̄litatē cōplonis factētia vel seruātia vl' ad figurā cōpōnis ordi^{ta} in q̄ti^{te} ꝛ ordie mēbroꝝ. Ad bonaz aūt hitudinē ordi^{ta} siue ad cētiā ꝑsone respiciāt vt magn' ꝛ mediocris ꝛ paru' decens sit in vestitu ꝛ mēsa ꝛ alijs in qb' decētia ꝯsiderat̄: hec. n. oia pōt ꝯcupiscē tēpat' ꝛ alia delecta^{lia} pōt ꝯcupiscē dūmō non sint īpeditiua boꝝ sanitatis. s. ꝛ bone hitudis. Intēpatus eniz gaudet in his q̄ sanitatē corrūpūt: pōt ꝛ gaudere tēperat' alijs delectatio^{bus} alioꝝ sensuū: dūmō nō sint pter bo^{m} v̄tutis ꝛ hōestatꝭ: sicut in odorib' ꝛ symphonijs ꝛ alijs: dūmō nō sint sup subaz ipsius siue facultatē diuitiaꝝ. s. φ sine depaupatiōe possint hēri. Propter qd dicit Juuenalis. Ne cupias mullū cū sit tibi gobio tñ In loculis. Qui eiz sic se bz φ dlecta^{lia} q̄ sūt vltra facultatē suā ꝑrit magis diligit delecta^{nes} carnales q̄ dignū sit: talis aūt nō est tēpatus: q2 tēpat' delecta^{lia} diligit vt recta rō exigit.

Caplm 7^m. Quot modis dicitur intemperatus.

Propter vnuz tñ moduz radicationis nālis in oib' ad delectabilia tact' nō sūt diuersi modi tēperātie sicut sūt diuersi modi fortitudis. Intēperat' tñ octo modis est. Aut. n. intēpat' est ad oia delectabilia sensus: aut ad quedā spālia fm tactū. Et siqdem ad oia est intēpat' grece theuces vocat̄ qd qdē sonat ꝛ est q

C
Appetit' diuersitas fz cōplexionis diuersitatem.

Gastermargus quis dicat̄.

Intemperati gaudium.

A

Temperatus

Intēperatus

A

ab oībus maxie venabilis est delectabꝪ: ꝛ in oibꝰ magis delectabile ꝙ̄ vtile eligit vel honestuꝫ. Si aūt est intēperatus ad ꝗdaꝫ que sūt ſm tactū: aut est circa venerea: aut circa cibū. Et siquidē circa venerea languos vocaṫ: luxuriosus qui circa venerea magis peccat ꝙ̄ opꝫ. Si vo est circa cibū aut est circa poculentū aut esculentū. Si autē circa poculentū dī onyophix ab onynos qḋ est vinum: ꝛ phix qḋ est flāma: apud nos aūt dī vinolentus qui. s. circa vinuꝫ ꝛ sicerā studet amplꝰ ꝙ̄ oꝫ. Si vo est circa esculentū aut est in desiderio sumētis aut in cibi pparatione. Si est in desiderio sumētis: non pōt esse nisi duobꝰ modis. In oī. n. cibi sumptiōe attendiṫ tps ingestionis digestionis ꝛ egestionis: si vt opꝫ debeat aliqs cibari. Desideriū ḡ aut est reˢ tpis: aut reˢ cibi iordiatū. Si reˢ tpis talr intēperatꝰ dī grece oxyoponies ab oxi qḋ est acutū ꝛ ponia qḋ est esuriēs: que. s. tēpa ꝯuenientia nō expectat. Si aūt in desiderio ipso ad cibi sumptionē grece dī laxmeragus qui. s. in edendo quēdaꝫ ostēdit auiditatis insaniā ꝛ festinationē ꝛ velocitatē. Si vo est in cibo: tūc vł est in cibi ꝗ̄titate vel in cibi q̄litate vel cibi ꝑpatiōe. Si est in ꝗ̄titate grece dī obsophagos ab opso qḋ est pulmentū ꝛ phago qḋ est comedo: ꝛ pulmēti vorax qui plurimo vtiṫ pulmēto. Si vo ē in cibi q̄litate grece dī gastris a vētre vel gastrimargus ꝗ cibos multos ꝛ ꝑciosos q̄rit. Si aūt est in cibi ꝑparatione intēperatꝰ circa hoc grece dī lybos qui. s. studiosus ꝛ variꝰ est in cibi ꝑparatiōe. Ab antiqs ēt modi intēpati ꝑ vsuꝫ determiati sūt ꝗ talis est. Per ꝓpre laute nimis ardenter studiose: sed pꝫ ſm istam diuisionē per ꝓpre appetēs est ille quē vocauimꝰ oxyponice: laute aūt appetēs est ꝗ vocaṫ gastrimargus: nimis appetēs est ille ꝗ vocaṫ opsophoghos: studiose. n. ꝑparata appetens ille est quē lybos vocauimus.

Languos

Onyophix

Oxyponies

Laxmeragꝰ

Obsophagos

Gastris siue gastrimargus

Lybos

Opsophogos

¶ Capłm 8ᵐ. De comparatione oppositoꝝ fortitudinis ad opposita temperantie.

A

Comparanda aūt opposita fortitudis ad opposita tēperātie si timoꝛ itēperātie cōpareṫ ſm qḋ nos sumus cā opōnuꝫ nr̄aꝝ: h̄ est ſm volūtariū ꝛ inuolūtariū: tūc intēperātia magis assilaṫ volūtario ꝙ̄ timoꝛ. Cuius signū est: qꝛ in tristitia terribiliū coꝛ moueṫ ſm systolem ꝛ fugā trahēdo secuꝫ sanguinē ꝛ calorē ꝛ spūm ab exteriorībꝰ mēbris corporis q̄ sūt instr̄a opōnis. Huiꝰ aūt motꝰ cā eē nō pōt: qꝛ nisi ꝙ terribile ꝯtrariū est volūtati ꝛ nāli appetitui / violentiā ꝛ nocumētū īferēdo. Oē aūt tale vel est inuolūtariuꝫ vel īuolūtario mixtū. Sic in ꝑbitis mixta eē dixīmꝰ ea que vi motus cā fiūt: delectabilia intēpati alliciētia sūt: ꝓpter qḋ coꝛ in eis moueṫ ſꝫ diastoleꝫ totū se aperiēdo ꝛ expādendo spūꝫ ꝛ calorē ꝛ sanguinē in mēbra exteriora: que sūt instr̄a opeꝝ vt delectabile illud apprehēdant ꝛ adipiscanṫ ꝛ fruanṫ ipso. Et hꝰ motꝰ cā nō ṗt eē volūtas ꝛ appetitꝰ ex hitu nāli vel acquisito talia accipiēs vt optia sibi. Magis igiṫ assilaṫ intēperātia voluntario ꝙ̄ timoꝛ. Intēperātia. n. est ꝑꝑ delectatiōnē volūtatē alliciētē: timoꝛ aūt ꝑꝑ tristitiā terribilis volūtatē a se repellētis. Delectabile. n. intēpati desiderabile est ſm nāꝫ: terribile aūt tristitie fugibile est ſm nāꝫ. Adhuc autē tristitia terribilis stupefacit ꝛ corrūpit hn̄tis nāꝫ. In eo. n. ꝙ calorē ꝛ spūꝫ ꝛ sanguinē ab exteriorībꝰ mēbris repellit stupefacit ad insensibilitatē. Cuiꝰ sigᵐ est pauoꝛ qui accidit pauidis ꝛ cinereus coloꝛ qui accedit palloꝛi si ꝑseueret tristitia. Uirtutem aūt a mēbris repellendo corrūpit nā. Cuiꝰ signuꝫ est timoꝛ qui accidit timidis in exterioribus mēbris. Delectatio aūt delectabilis circa qḋ est intēparꝰ nihil tale facit: quinimo coꝛ allicit mēbra exteriora spū ꝛ calore implet ꝛ ꝓpria virtute confirmat. Magis igitur volūtarium circa qḋ intēperatus est: ꝙ̄ circa qḋ est timidus: ꝑꝑ qḋ ꝛ ꝯsiter exprobrabilꝰ est: qꝛ magis est in nob. Cuiꝰ sigᵐ est ꝙ aliqñ exprobrati de timiditate timorem terribilis ꝑtēdimꝰ in excusationem dicētes: qm̄ tristitia terribilis excessit vires. Exprobrati aūt qui in tēperātia nihil ꝑtēdere possumꝰ excusatiōis ꝗ̄tū totū hoc in nobis est. Hic igiṫ magis exprobraṫ duabꝰ rōnibꝰ: eo ꝙ talia delectabilia multa sūt in vita q̄ sic auertūt aiuꝫ: ꝛ iō periculosuꝫ est talibꝰ inniti. Alia rō est: qꝛ assuetudies taliuꝫ sūt sine periculo: ꝛ iō aiuꝫ nō repellentia ſꝫ alliciētia: ꝑꝑ qḋ exprobratiōe idigent nisi saltē verecūdia exprobraṫᵒ fugianṫ. In terribilibꝰ aūt circa q̄ est fortᵒ eꝫ est. Similia eniꝫ bella q̄ ꝑꝑ hoᵐ fiūt raro sūt ꝛ pauca: nec assuescimur eis nisi cū magno ꝑiculo: qꝛ ēt sine exprobratiōe ꝑ seipsꝫ repellūt aiuꝫ ꝛ ad miaꝫ iclināt ꝛ ignoscētiā magis ꝙ̄ exprobratiōeꝫ. Cōparādo aūt tristitiaꝫ timoris ad delectationē intēpati ſm ea q̄ sūt siē circa nāꝫ magis intēperantia assilaṫ volūtario ꝙ̄ timoꝛ. Idē aūt videbiṫ si cōꝑatio fiat in oꝑōnibꝰ q̄ st circa singłares circūstātias: tūc. n. statiꝫ appebit ꝙ nō silr sūt īuolūtaria timoꝛ ꝛ intēperātia: hec q̄dē eniꝫ singłaria in q̄bꝰ est oꝑatio icōtinētis sine tristitia afficiētia sūt: ꝛ iō volūtatis desideriū a se nō repellūt: illa autē circa q̄ est oꝑatio timidi ex terribiłˢ stupefaciūt ꝛ intm̄ a se volūtatis desideriuꝫ repellunt vt timidi aliqñ fugiētes arma ꝓiciāt ꝛ alia multa deformꝭ faciant aliqñ. s. dantes sese in ſuitutē vt euadāt: aliqñ aūt se vxores ꝛ natos ꝛ ꝯiūctos depauperāt vt se redimāt: q̄ oīa inuolūtaria sūt ꝛ indecētia: ꝑꝑ qḋ tristitia timoris violenta vī. Ei aūt qui ē intēparꝰ in oꝑōnibꝰ suis est eꝫ. oꝑatiōes eniꝫ q̄ ſm singula in q̄bꝰ oꝑaṫ volūtarie sūt: totū in se ꝓuocātia volūᵐ appetitū. In ista igiṫ cōꝑatione intēperātia volūtario iterū magis assilaṫ ꝙ̄ timoꝛ q̄ sunt q̄si ꝑtes hitꝰ timoris ꝛ hitꝰ intēpati. Ois. n. hitꝰ ꝑticulariter circa obta est: nō. n. totꝰ est in vno obto ꝛ ꝑtictłariter circa oꝑatiōes est: eo ꝙ nō ſm totū ſꝫ ſm ꝑte est in vnaquaqꝫ operatiōe. Accipiamꝰ ḡ cōꝑationē tertiā ſꝫ relōneꝫ totiꝰ hitꝰ ad totū hitum: ita qḋ hitꝰ cōparenṫ sibi absqꝫ relōne ad obta vł oꝑōnes sic. s. vt itēpātia timiditati ꝯferaṫ: tūc. n. intēperātia minꝰ volūtaria est ꝙ̄ timiditas. Nemo enim vult eē intēparꝰ eo ꝙ intēperātia ꝑꝑ nimiā sui exprobrabilitatē ꝛ turpitudinē oī volūtati ꝯriaṫ: ꝛ ꝗ̄uis non velit eē timidus: tñ timiditas eo qḋ nō est ita exprobrabilis ꝛ vituperabilis nō adeo voluntati ꝯriaṫ.

ab ꝯfortat

ab Stomil.

¶ Capłm 9ᵐ. De cōparatione timoris ꝛ intēperantie ſm relationē ad subiecta in quibus sunt.

A

Differt aūt adhuc timoꝛ ꝛ intēperātia per cōꝑationē ad subiecta in q̄bꝰ sunt. Nomē. n. intēperātie ꝛ rōnem que ſm nomē est trāsferimꝰ ꝑ silitudinem quādaꝫ ad ꝑctā puerilia: hn̄t. n. quādā silitūdīnē pueritia ꝛ intēpātia: vtrūqꝫ. n. a calitate hꝫ motiuū ab hūidiˢ facile mobili in mā a vaporatio spū iquē facile vaporat humidū accipit instr̄m in extēsione mēbroꝝ ad puerileꝫ ꝯcupiscētiā ꝑtinētiū: ꝛ idcirco vnuꝫ denolaṫ ab alio. Qḋ aūt a q̄ denoiēṫ meliꝰ nō differt ad ea q̄ nūc intēdimꝰ: nisi ꝙ hic dicimꝰ ꝙ ſm rōnē est manifestū ꝙ id qḋ est posteriꝰ ſm nāꝫ a ꝑori accipit denolationē. Ois aūt hō ꝑua est puer ꝙ̄ ꝯcupiscēs: ꝑꝑ ꝙ meliꝰ dī ꝯcupiscētia puerilis: ꝙ̄ pueritia ꝯcupiscētialis. Nō male autē vł trāslatū eē ꝑ silitudinē dictionis: ꝙ lꝫ apud nos nō sit in latino: tñ in greco est idiomate in q̄ intēperātia acolasya vocaṫ: qḋ nomen cōponiṫ ab. a. ꝑpōne qḋ est sine: ꝛ vbo colaso, as qḋ est punio is: vnde acolasya ꝯcupiscētia dī: non punita: hoc est ꝑ penas nō correcta ꝛ castigata. Hoc

Acolasya

aũt nomẽ optie positũ est:q: in oĩb⁹ ciuilib⁹ oꝫ puniri eũ qui turpia appetit:sic puer maxie qñ multã bꝫ augmẽtationẽ in ↄcupiⁿᵃ turpiuꝫ: talis.n.nõ nisi ꝑ penas reuocaꝭ: sic nec puer a desiderijs reuocaꝭ nisi ꝑ vbera.Debitũ ġ puniri maxie sũt puer ⁊ ↄcupiscentia pueri ẽt sic in tẽꝑato ⁊ bruta viuũt ſꝫ ↄcupiscẽtiã ⁊ appetitus coꝝ in his maxie delectabilis. Hui⁹ ãt cã ẽ quã pauloañ diximˀ.s. ꝙ volũtas nõ repellit nisi ꝑ pene timorẽ.Ex quo ẽt allicit ꝑ delectabile nũq̃ ab eodẽ repelleꝭ:nisi timor pene delectabili ↄtũgaꝭ. Nõ ġ corriguꝭ pueri ⁊ ↄcupiscẽtes nisi puniti.Et incorrigiᵇˡᵉˢ tã pueri q̃ ↄcupiscẽtes acolastes vocaꝭ ħ est nõ puniti:ſm hãc ꝓpetatẽ lingue latie vocanꝭ idisciplinati.Disciplina.n.eꝗuocũ nomẽ est:disciplina.n.dr̃ disciplina vel scia sic que denoĩatiua est in q̃ opꝫ discẽtẽ credere:q: pñ⁹ ꝑ se nota sũt vľ ex ꝑ se notis fidẽ acceperunt.Propter qõ nõ rogaꝭ ita ↄsensus discipuli:⁊ ħ grece vocaꝭ soderya vel mechesis.Est disciplina erudino ꝑ difficilia:sic ꝑ vbera vel penas acceptio eruditiõis rõnalis ⁊ ħ grece vocaꝭ epistemen.Et hic dicimˀ idisciplinatuꝫ q seqꝭ cõcupiscẽtias siue sit puer siue sit intẽpat⁹.Si igiꝭ in tali disciplina nõ sic inꝑsuasibilis vt multũ deueniet ad dominãs. Dominãs aũt dicimˀ ꝙ suppositũꝫ ꝑꝑ sui dignitatẽ ordinare dꝫ ſm forᵐᵃᵐ rõnis ⁊ nõ obedienti penas iponere. Hoc aũt dñans vel est rõ intẽꝑato vel pedagog⁹ in puero. Tale aũt dñans valde nociuꝫ est ꝑpter q̃tuor cãs. Quaꝝ p⁹ est:q: appetit⁹ ei⁹ qõ ſꝫ nãꝫ delectabile est:insatiabilis est:⁊ nõ nisi ꝑ penas moderaꝭ.Scda cã est:q: talis ↄcupiscẽtie operatio vndiqꝫ insipiẽtis est. Insipiẽs aũt est q ignorat seipꝫ:sic dicit Ari. Ignorat aũt seipm q ꝓpe rõnis ignarus est:cõcupiscẽtia claudente ⁊ obturãte rõnis oculuꝫ:ꝑꝑ qõ brutalis dr̃.Brutalia ãt nõ nisi penis ⁊ vberib⁹ a ↄcupiscentijs auertunꭍ.Tertia cã: q: ↄcupiscẽtie opatio ⁊ cognitũ sibi auget ⁊ cognitũ cordis ad desiderabile facit affluere:nãlis.n.etiã appetitus cognat⁹ est appetitiui ↄcupiscẽtie in ħ qõ vtrqꝫ ẽ de cõcupiscibilib⁹ ad nãꝫ ꝑtinẽtib⁹. Cognitũ ãt auget per hoc ꝙ affluere facit desideriũ ad delectabile:⁊ iõ nõ minuiꭍ nisi penaꝝ oppõne.Quarta cã est:q: si delectatiões magne sint ⁊ vehemẽter efficiẽtes:⁊ sui vehemẽtia cognitiones cordis ꝑcutiãt:⁊ fortiter teneãt:tũc nullo mõ nisi ꝑꝑ penas auertunꭍ:vt delectatio in tristitiã ꝑ penaꝝ amaritudinẽ ↄuertaꭍ.Puniẽde igiꭍ sũt delectatiões:opꝫ mẽsuratas eẽ ⁊ paucas quãtũcũqꝫ poẜe est:vt sicut tortuosa lignoꝝ in oppoᵐ curuenꭍ q sũt incõtinẽtes:oꝫ ẽt ꝙ rõni in nullo ↄrienꭍ.Oꝫ aũt rõni in nullo ↄriaꭍ ħ dicimˀ esse bñ ꝑsuasibile a rõne:⁊ punitũ siue castigatũ vel disciplĩatũ. Queãdmodũ.n.oꝫ puerũ ſꝫ ꝑceptũ pedagogi viuere sic ⁊ ↄcupiscere ꝙ ẽ in nob:opꝫ ↄsonare rõni vt pedagogo. Ambob⁹ eniꝫ.s.pedagogo ⁊ rõni intẽtio vna est.s.moderatio ſꝫ boᵐ tẽꝑãtie:ad qõ pedagogus disciplinat pueruꝫ ⁊ rõ ↄcupiscẽtiã.Tẽpat⁹ aũt ad rõnẽ deducit⁹ ↄcupiscit q̃ oꝫ:qñ oꝫ:⁊ vt oꝫ. Ita.n.ordinat rõnẽ ↄcupiscẽtem ⁊ pedagog⁹ puerũ. Hec igiꭍ de tẽꝑantia nobis dcã sunt.

Pueri ⁊ cõcupiscẽtes nõ corrigũꭍ nisi penis.

Disciplina est nomen equiuocum.

Dominãs intẽꝑato ⁊ puero est nociuꝫ.

p⁹ cã

2⁹ cã

3⁹ cã

4⁹ cã

Incipit liber Quartus Ethicoꝝ qui est de virtutibus adiunctis. Cuius tractat⁹ primus est de liberalitate ⁊ magnificentia.

Caplm pᵐ. Que sint ṽtutes adiũcte:⁊ q̃ sit p⁹ inter eas.

A

In hoc 4⁹ libro nõ de ꝑncipalibus siue cardinalib⁹ ṽtutib⁹: sed de adiũctis eis intẽdimˀ:nõ qdẽ de adiũctis oĩb⁹ ſꝫ de adiunctis fortiᵗⁱˢ ⁊ tẽꝑantie. Iustitia aũt ⁊ prudẽtia adiũctas nõ hñt: eo ꝙ nõ circa meᵐ circa nos ſꝫ circa meᵐ rei ↄsistũt. Mediũ quo ad rẽ vno mõ est ⁊ si differt nõ differt nisi ſm rerũ dñiaꝫ ⁊ adiunctam hñe nõ põt. In his que sunt ad nos etiã ſm eundeꝫ modum passionis multa exiguntꭍ sic in fortitudine armoꝝ ministratrix ⁊ copia expẽsaꝝ ⁊ intẽꝑãtia ex qb⁹ hr̃ esculentum ⁊ poculentũ:⁊ venerea que sunt ordinata ad hñduꝫ delectabilia tact⁹ in esculento ⁊ venereis:hec.n.adiuncta sunt nãlib⁹ ↄcupiscẽtijs vt instr̃alr̃ deseruientia:vñ circa ista adiuncte vocanꭍ ṽtutes. Adhuc aũt determinatũ est in pmo hui⁹ scie libro:qm q̃dã deseruiũt ad felicitatẽ essentialr̃ vt virt⁹:quedã aũt instr̃alr̃ vt exteriora que dicunꭍ fortune bona.Et ideo cũ ꝑncipales ṽtutes ꝓpter ħ ꝙ ad felicitatẽ faciũt essentialr̃ dicanꭍ cardinales:ille q̃ sunt circa exteriora que instr̃alr̃ deseruiũt dicunꭍ adiuncte ⁊ secũdarie. Adhuc aũt act⁹ hoīs inq̃tũ hõ est:aut est rõnis ſm se:aut rõnis aliqualr̃ rõneꝫ ꝑticipantis. In his dupl̃r est:aut eniꝫ est in essentialib⁹ actib⁹ rõni ⁊ ↄcupiscibili ⁊ irascibili:aut in his q̃ veniunt ad vsuꝫ in exteriorib⁹ ad essentiales actus ordinatis.Et ille qdeꝫ q̃ sunt circa rõcinari de opabilib⁹ ⁊ ↄcupiscere ⁊ insurgere ↄtra nociuũ ꝑncipales dicunꭍ:q: sunt circa ꝑncipales act⁹ viriũ aie motiuaꝝ in qb⁹ tota ↄuersatio ↄsistit hoīs.Que aũt sunt circa vsũꝫ exterioꝝ ad actus ꝑncipaliũ relatuꝫ virtutes adiuncte dicunꭍ.De his igiꭍ in hoc libro intẽdimus. Nihil aũt est ꝙ vlr̃ ad oẽm ṽtutẽ ꝑnciᵖᵃˡᵉᵐ deseruiat nisi numisma pecunie.Opꝫ igiꭍ ꝙ pmo de illa ṽtute determinemˀ que ẽ circa numisma. Numisma.n.potẽtialr̃ deseruit ad oẽ qõ fortitudinis in exteriorib⁹:potẽtialr̃.n. est oẽ ↄcupiscibile qõ ordinaꭍ ad tẽꝑantiã. Prio ġ erit determinãduꝫ de virtute que circa numisma est.Adhuc aũt instr̃alr̃ deseruiẽs ꝓximũ est efficiẽti:nihil ãt nisi pecunia instr̃alr̃ deseruiẽs est ad ꝑncipalia que intẽdimus: ⁊ ideo virt⁹ que est circa pecunias pmo tractãda est inter adiunctas. Adhuc auteꝫ hõ ſm se esse nõ põt:vt dicit Aristo.homo enim solitarius aut melior hoīe est aut bestia.Cuꝫ igiꭍ virt⁹ ꝑncipalis sit hoīs ſm se:quecũqꝫ virt⁹ est hoīs ad alteruꝫ:hec est qua indiget alteri⁹ virtus erit adiuncta:dũmodo indigeat alteri⁹ vt instr̃o. Iustitia eniꝫ hoc mõ nõ indiget alio. Iustitia.n.circa cõmutatiua ⁊ distributiua in qua vnusquisqꝫ ab altero dependet ⁊ cõ. Adiuncte aũt virtutes in his sunt que ad vnũ sunt instrumentalr̃ ordinata.⁊ nõ ſm ꝙ ipse est ordinat⁹ ad altera. In his aũt que sic se hñt id qõ poniꭍ est circa ordĩata ad nos ipsos ſm virtutes ⁊ vitioꝝ oꝑõneꝫ pmũ est pecũia: ⁊ ideo pmũ de illa ṽtute tractãduꝫ est si tamẽ virtus sit. Quidaꝫ eniꝫ dixerũt ꝙ q: circa exteriora est:hñ autẽ virtutis in operãte est:sicut sepe determinatũ est ꝙ circa ista virt⁹ nõ sit. Addunt ẽt ꝙ bonũ vniuscuiusqꝫ in ipso est. Pecunia aũt in hoīe nõ est. Bonũ igiꭍ hoīs dicunt in pecunia nõ esse. Sed ad hec ⁊ silia nõ difficile videre est:ꝙ pecunia qdeꝫ ſm subaꝫ in hoīe nõ est. Usus aũt in hoīe est:qui qdeꝫ bon⁹ est:q: ad bonũ ordiaꭍ ⁊ circa difficile est:difficile.n.est ordinare pecunie vsuꝫ ad finẽ boni:ꝑpter qõ etiã virt⁹ circa ideꝫ est. Et pma virtus inter adiunctas liberalitas est. Cuius potissima rõ est:q: liberalitas virt⁹ est ſm quã oĩs virt⁹ cognosciꭍ: fortis.n.non est qui in oĩa que sunt fortitudinis.s.in armatura,in ipensis exercit⁹,in instructiõe bellice oꝑõnis,liberalis nõ est: ⁊ sic de tẽꝑãtia. Insensibilis.n.⁊ nõ tẽꝑerat⁹ est qui ad ea que sunt tẽꝑãtie expẽsas nõ ministrat: sic facile est videre de omni virtute ⁊ principali ⁊ adiuncta. Propter quod necesse est de liberalitate primum tractare:ex quo ipsa pñᵐ est ad cognoscẽduꝫ oẽs alias: pecunia aũt circa quã est liberalitas sicut diximˀ po⁹ est oẽ id qõ exigiꭍ ad virtutẽ. Sꝫ hui⁹ ↄsideratio dupl̃r ẽ.s.absoluta ⁊ cõpata. Absoluta aũt est:q: ad vni⁹ hoīs ſm seipm adminiculuꝫ

9⁹ eth.c.10.

A

Obiectio

R⁹

B

Liberalitas est prima inter virtutes adiunctas.

vtutis q̃rẽtis.Cõpata aũt est q̃ hoĩs dependẽtis ad alterũ ⁊ cõ illi⁹ dependẽtis ad istũ.nõ ad aliud qdẽ vt vnusq̃sq̃ suũ obtineat ⁊ abiuicẽ sunt diuisi.Pmo igit mõ circa pecuniã s3 q̃ in cõicatiõe vni⁹ est:libalitas ẽ.Scdo aũt mõ s3 qd est in cõicatiõe vni⁹ ⁊ cõ alteri⁹ ad istũ circa pecuniã iusticia est:⁊ iõ de libalitate añ iusticiã determinãdũ est. Hec aũt vt⁹ libalitas dĩ nõ ea libalitate qua oẽs libe sũt vtutes.S3 eo q̃ act⁹ ei⁹ liberi al est q̃ cã sui ẽ in nulla pte retractat⁹. Libalis.n.dat pp dare qd bo^m est:⁊ nõ retracta manu dat. Quare ẽt si s3 aliqd sit acceptiu⁹ ipsaz acceptiões refert ad donationẽ:pp qd in vtroq3 liber ẽ:⁊ in h differt a largitate q̃ elargitione al diẽ: vt non tñ libere mittat s3 ẽt effundat magnifica nulla retrahẽte tenacitate vel inopia. His igit de cãis post duas pncipales vtutes dicam⁹ deĩceps de libalitate. Ut aũt libalitas cẽ circa pecunias medietas q̃dã vtutis sic circa mãz.Cuius vsus ad opõnez refert in quo est difficile ⁊ bo^m abso^{te}:⁊ nõ sm debitũ quo vteq3 alteri obligat.Qd aũt verũ sit ab iductiõe pbat. Cuz.n.vt⁹ laudabiliũ bonoꝝ sit circa qd laudat act⁹ alic⁹ circa idẽ est vt⁹ ei⁹. Laudat ẽt libalis nõ in bellicis nec laudat in gb⁹ tẽpat⁹ laudat.s.in abstinẽdo in delectabilib⁹ tact⁹:nec rursus laudat in iusticijs:sed laudat circa dationez pecuniaꝝ ⁊ sumptionem.

Liberalitas vñ dicitur.

Liberalitas quid est.

❡ Circa dationẽ igit ⁊ sumptionẽ erit vt⁹ q̃ libalitas vocat:magis tñ est in datiõe q̃ sumptiõe sic in ɔñtib⁹ ostẽdet. Pecunias at hic dicim⁹ oĩa illa quorũcũq3 dignitas siue valor nuõ vl põdere numismatis mẽsurat:siue sint esculẽta:siue poculenta:siue ad vestitũ ordiata:siue etiã sint agri:siue vinee vl dom⁹ vel alia pdia:siue quecũq3 q̃ liba volũtate p simplicẽ donationẽ ab vno in aliũ transferri pñt.❡ Circa aũt eãdez mãz pecuniaꝝ est pdigalitas ⁊ illibalitas: que duo vitia circa pecunias sm qd ad vsus dona^{tio} veniũt sz supabũdãtie ⁊ dfect⁹ s3 differẽter. Quia illiberalitatẽ sp copulam⁹ magis studẽtib⁹ q̃ opẽ circa pecũias ad hñdũz.s.ad lucrãduz.❡ Prodigalitatẽ aũt nõ sp copulam⁹ emittẽtib⁹ vel dilapidãtib⁹ pecũias: s3 qñ inferim⁹ cõplectẽdo cã intẽpatis hoĩb⁹. Inferre at dico qñ vnũ vitiũ alij igerim⁹ qd est cã ipsi⁹:sic ebrietati iferim⁹ emptionẽ vini.Copulare aũt vocam⁹ qñ vnus ⁊ idẽ act⁹ q est cũ diffor^{te} pncipalis vitij alteri⁹ vitij h3 diffor^{tez} sibi ɔiunctã ⁊ subseruientẽ:sic qui de furto scortuz soluit ⁊ appreciat. Sic.n.iferim⁹ ⁊ cõplectimur pdigalitatẽ intẽperãtie:q2 eos q ɔsumũt res ⁊ expẽdũt in incõtinentiã ⁊ in intẽperãtiã luxuriose viuẽdo cuz meretricib⁹ vocam⁹ pdigos. Propter qd ⁊ talr pdigi prauissimi esse vident:eo q̃ nõ vnã s3 multas hñt malitias multoꝝ vitioꝝ. Usuras.n.agũt:furant:fraudãt:⁊ vñcũq3 lucrãt vt incõtinẽtiã agãt. Nõ tñ ppe isti appellant pdigi: q2 sm rõnẽ noĩs pdig⁹ cẽ vult qui vnũ solũ finale aliquod malum h3:⁊ h est corrũpe siue dilapidare subaz.Cui⁹ rõ est: q2 pdig⁹ est qui ppe pp seipm incõrũ pdig⁹ pdit⁹ est in suba que facultas dĩ:⁊ ad sustẽtationẽ cẽ nãe est ordiata pdit⁹ est. Talis.n.sube corruptio sine q̃ suba hoĩs inesse nõ cõseruat corruptio ppe sube dĩ:eo q̃ viuẽ qd in oĩb⁹ viuẽtib⁹ sbale est cẽ nõ est nisi p illas subas q̃ hoĩs dicũt cẽ facul^{tes}:q̃uis facltates dicant incõrũ facilis ptãs per eas est faciẽdi q̃ qls vult. Sube aũt vocant incõrũ ɔseruatio sube hoĩs in eis ɔsistit.❡ Ut h aũt euidẽti⁹ intelligat:itelligẽdũ est q̃ oĩs volũtas ab vitio volito qd finis ipsi⁹ est ⁊ spẽz accipit ⁊ nomẽ:alia aũt q̃ ad h regrit volũtas in ipsa sũt sicut dispõnes ⁊ nõ sic for^e pfectiue. Cũuis igit in vtutib⁹ ⁊ vitijs que volũtates sũt aliqñ instrãliter dispõnãt:q̃daz tñ h nõ ɔferũt for^{as} vitijs vel vtutib⁹:sed sũt illata vel copulata ad aliũ finẽ quẽdam consequẽdaz.Et iõ qui dilapidat subaz vt luxuriet ⁊ ɔsortio luxu

Pecunia accipit cõiter.

C

Illiberalitas

Prodigalitas

Prodigus

Voluntas a fine accipit speciem.

riantiũ viuat nõ ppe pdig⁹ s3 luxuriosus vocat. Luxurie eniz in talib⁹ ancillariter deseruit pdigalitas: ⁊ si luxuriose sine pdigalitate viuere possz: pdig⁹ vtiq3 nõ cẽt. Cõtingit aũt hoc duob⁹ modis.s.p cãz ⁊ p rõne ad finẽ. Per cãz qdẽ sic pdig⁹ fur efficit vl latro vel mẽdax:qd causat a pdigalitate vt dare hẽat. In ordĩe aũt ad finez sic qñ pdig⁹ efficit incõtinẽs:q2 sine pdiga^{te} vitiu incõtinentie non exercet.Qd igit diximus q̃ pdiga^{tas} vult esse vnũ simplex maluz de malo finali itelligim⁹ ⁊ nõ de his que dispositiue ordinant ad ipsuz.

❡ Caplm 2^m. Qualiter circa vsuz pecunie sit liberalitas ⁊ opposita vitia.

Sicut aũt dicim⁹ circa vsuz exteriorũ bonoꝝ:quoꝝ dignitas pecunia mẽsurat ⁊ opposita vitia. Usus eniz est aliquoꝝ relo ⁊ ordiatio ad aliud qd per illa itẽdit obtineri: ppter qd vsus ppe exterioꝝ bonoꝝ est q̃ instrãlr ad fines volũtatũ nraꝝ deseruiunt. Quoꝝ aũt est vtilitas aliq̃ h mõ dcã his ɔtingit vti ⁊ hñ ⁊ male. Referẽtes.n.hic ad bo^m finẽ volũtatis ⁊ hõestos hñ vtimur:ad malos aũt referẽdo male vtimur. De nuõ aũt taliũ vsualiũ sũt diuitie quas in sñbiẽs pecũias cõi noĩe appellamus:eo q̃ sufficiẽtiã pmittũt ad oẽ qd volumus. Propter qd a sapiẽte dĩ:q: pecunie obediũt oĩa. Circa vsuz igit pecuniaꝝ cũ sit sic difficile ⁊ bo^m ⁊ malũ illi oppositũ ɔtingit cẽ ordiatũ ⁊ iordinatũ. Ordinat⁹ aũt nõ põt cẽ nisi vtutẽ ɔcupiscẽtiã ponẽtez in optimo. Uno quoq3 enim vsuali circa singula vtilia optie vtit ille solus q circa singl'a h3 vtutẽ:que op⁹ bo^m reddit ⁊ operãtez bonũ facit. Ergo ⁊ dimitijs vtit optie qui h3 circa pecunias vtutẽ s3 qd ad vsuz refert. Cũ.n.oẽ bonũ s3 actũ subalez suũ cõicatiuũ sui sit:⁊ diffusiuũ boni qd est fortune sm q̃ ad vsuz refert sm aliquẽ moduz erit attribut⁹ iste act⁹:cõicatio aũt est diffusio in alterũ. Primi⁹ g actus boni facultatũ erit diffusio in alterũ:⁊ vt⁹ ipsi⁹ erit in h sm qd optie diffundit: Hoc aũt diximus cẽ liberalitatez. Cõicatio g hui⁹ ppa libalis est. Pecuniaꝝ aũt sic dictaꝝ ppri⁹ vsus est sumptus quẽ expẽsaz vocam⁹:⁊ datio donoꝝ sm q̃ donũ diffinit ab Aristo.in topicis: q̃ donũ est donatio irredibilis in qua donãs nõ delectat nisi in donatũ cẽ. Cũuis.n.circa pecunias sit acceptio ⁊ qdcũq3 lucruz acgrẽduz ⁊ custodia acgsiti ⁊ acceptio nõ ad vsum s3 ad possionẽ magis referunt. Usus.n.oĩs ad alterũ refert ⁊ nõ ad seipm:⁊ q2 libalis est circa vsum magis est circa dare q̃ circa accipe. Aliq̃lr tñ est circa accipe:libalez eniz ɔuenit accipe vñ oz ⁊ nõ accipere vnde nõ op3. ❡ Adhuc aũt oĩs vtutis ppriũ est magis hñfacẽ q̃ bene pati:opari.n.est p modũ vigilie:pati aũt p modũ somni sm q̃ patiẽs qescit in alteri⁹ actiõe:qescit.n.patiẽs qñ cõsegt actũ agẽtis. Cũuis g vtrũq3 sit finis hit⁹. Acceptio at per modũ hit⁹ est:⁊ datio p modũ actiõis:eo q̃ acceptio facultatẽ ministrat:cui⁹ facltatis ppria opatio datio est. Libalitas igit poti⁹ p dationẽ q̃ p acceptionẽ determiat. ❡ Adhuc in vtutib⁹ alc fere nihil est q̃ non sil duoꝝ vel amboꝝ finiũ sic medicina sanoꝝ ⁊ egroꝝ:⁊ logica pbabilis ⁊ iprobabilis:⁊ in alijs ẽ silr: tñ in his vnũ est tãq̃ finis:⁊ alterũ tãq̃ ordiatũ ad finẽ. Medicia.n.sani^{tas} est vt finis:egritudis aũt nõ est nisi sic ei⁹ qd est ad finez:⁊ si debeat determiari p diffõnez p finẽ determinat ⁊ nõ pp negationẽ ɔrij:q2 negatio nõ certificat nisi p affirmationem:sicut cũ dicim⁹ q̃ medicina est ars inductiua sanitatis ⁊ nõ dicimus q̃ sit nõ iductiua ifirmitatis. Silr igit virtutis cuiuslibet erit magis ppria bona opari q̃ turpia nõ operari. Per acceptionẽ aũt liberalis est nõ turpis ⁊ nõ turpe operãs. Per dationẽ autẽ est bon⁹ ⁊ bona

A

Donũ qd est.

operās:magis igiť determinať per dationē q̄ per acceptionē. Non eniꝫ imanifestū est:qꝛ ad dationē ſm qd datio est bn̄ficio:qꝛ dare ſm qd dare est bn̄facere qōdaꝫ ꝛ qōdaꝫ bn̄ oparari. Ad sumptionē aūt ſm qd sumptio est qōcūqꝫ lucrū. Primo qdē sequiť bn̄ pati ꝛ ꝯfiter nō turpe opari. Male eniꝫ accipiēs turpe opať:ꝛ ideo eiusdeꝫ moris nō possunt esse bn̄ pati in accipiēdo ꝛ turpe opari in lucrādo:bn̄ patiens igiť nihil turpe est operās in accipiendo:qꝛ tunc bn̄ pati ꝛ nihil turpe opari scđariuꝫ est:ꝛ circa ipsum vsus pecunie non est liberalitas que in vsu pecunie est:non ab acceptione sed a datione pecunie est. ¶ Huius ꝛ alia rō est:qꝛ cū oīs virt⁹ gratiosa sit in hͦ qd laudabilium bonoꝝ est in quocūqꝫ magis grata est per illud magis determinať. Gratia aūt ꝛ laus magis dantur liberali in datione q̄ in acceptiōe:magis igiť determinať per dationē.

rō 3ª

¶ Tertia aūt rō est:qꝛ cuꝫ oīs virt⁹ sit circa difficile magis determinari hꝫ per difficili⁹ sui q̄ per facilius. Facilius aūt est nō accipere turpiter q̄ dare:eo q̄ in oībus magis difficile est qd suū est emittere ꝛ cōicare in aliꝫ ꝛ min⁹ hͦ pōt q̄ q̄ alienū nō accipiat. Datio aūt est emissio ꝛ cōicatio ꝓprij. Acceptio aūt licita ē nō operatio turpis:magis ergo determinať liberalitas per dationē q̄ per acceptionē.

rō 4ª

¶ Quarta ad ideꝫ rō est:qꝛ liberales dicunť cōiter ꝛ laudanť qui dant:qui aūt nō turpiter accip:ūt nō semp laudanť laude que referať in liberalitate:sꝫ nihilomin⁹ laudāť laude q̄ referť in iusticiā: qꝛ.s.nō turpiter accipiēs nulli iniuriosus est : ꝛ ideo liberalitas poti⁹ per dare q̄ per nō turpiter accipe determinať. Quinimo in accipiēdo neqꝫ multum laudanť neqꝫ oīno laudabiles sunt. Nō multū dico:qꝛ nō magne virtutis est nō turpiter accipere. Neqꝫ vlr loquēdo ab illicitis abstinere magne virtutis est. Omnino aūt dicim⁹:q̄ laus ei⁹ nō est simplicis liberalitatis:sed magis refertur ad formā iusticie.

rō 5ª

¶ Quinta rō est:qꝛ cū oīs vt⁹ sit amabile qōdaꝫ bonū ꝓpter seipsum:liberalis magis laudať in dando q̄ in accipiēdo. Sicut eniꝫ ipse amor cōicatiu⁹ ꝛ transitiu⁹ esse vult:sic circa illud est qd maxime est cōicatiuū. Datio aūt cōicatiua est ꝛ nō acceptio. Ad dationē igiť maxime determinať liberalitas. Ex hoc vlteri⁹ seqť q̄ liberales inter oēs virtuosos magis amanť:qꝛ ex ipso actu virtutis vtiles sunt. Utiles aūt sunt in datiōe ꝛ non in acceptiōe. Liberalitas igiť in vsu eoꝝ est qb⁹ ꝯtingit vti ꝛ bn̄ ꝛ male. Propť hͦ qd dr̄ in Marci tullij topicis.

B

Liberales magis amantur aliis virtuosis.

Eustratius

¶ Eustratius aūt. Nō est ꝯn̄s q̄ cui⁹ vsus bonuꝫ sit q̄ ꝛ ipm bonū sit:ꝛ ecōuerso.q̄ qd bonū est:q̄ ei⁹ vsus bon⁹ sit. Et in ꝯrio:q̄ cuius vsus malus sit ipm quoqꝫ malū sit ꝛ ecōuerso:q̄ si aliqd maluꝫ est eius vsus malum sit. Et multa incōueniētia inducit si hoc ꝯcedať : sequiť eniꝫ q̄ bonū maluꝫ sit:ꝛ qd malum bonum sit:qꝛ cōtingit bono male vti ꝛ malo bene.

Res bona pp suū abusū nō est mala.

¶ Adhuc aūt dicit q̄ non sequiť. Si cuius vsus malus est q̄ ipsuꝫ nō bonū sit:boni enim vsus aliqū malus est:ꝛ tn̄ ipsuꝫ neqꝫ maluꝫ neqꝫ nō bonum est. ¶ Adhuc aūt athenienses male vsi sunt Socrate/veneno cicute interficiētes eū:tn̄ nō seqť q̄ Socrates malus vel nō bonus fuerit. Silr Occeon tyrānus pessime vtebať anaxdacho:ꝛ tn̄ anaxdach⁹ neqꝫ malus neqꝫ nō bon⁹ fuit sꝫ optim⁹:ita fuit de Zenone ꝛ multis alijs. Intelligēduꝫ etiā est q̄ est alius vsus vtentis ꝛ alius rei vtilis. Et de vsu rei vtilis subali bn̄ tenēt ꝯstie quas dicť Marcus tullius. De vsu autē vtentis nō tenent sicut dicit Eustratius.

Usus est 2ˣ.

¶ Adhuc attēdēduꝫ est q̄ qn̄ dicimus q̄ liberalitas circa vsum eoꝝ est que ad aliud referuntur. Duplr est relatio ad alterū istr̄alis.s.ꝛ eēntialis. Et circa ea que instr̄alr ad aliqd referunť sꝫ q̄ in vsuꝫ veniūt liberalitas est. Circa ea aūt que essentialiter ꝛ ſm ꝓprias

Relatio ad alterū est 2ˣ.

dispōnes ad aliud qd finis voluntatis est referunť:sicut virt⁹ referť ad opationē:nō est liberalitas. Et ideo liberalitas nō est circa virtutes neqꝫ circa vsum virtutum: amici aūt ꝛ potētat⁹ in vrbanitatib⁹ ꝛ dignitates nō oīo instr̄alr referunť ad aliud:eo q̄ sup virtutē fundať amicitia sicut sup ꝓpriā cāꝫ:ꝛ pp virtutē ꝯferť potētat⁹:ꝛ iō nō circa illa liberalitas est:sꝫ vsus eoꝝ ad aliud referať.

¶ Caplm̄ 3m. De proprio actu liberalitatis.

A

Liberalitatis aūt actus est ꝯsiderādus ex trib⁹.s.q̄ bonus ꝛ bn̄ sit:ꝛ boni gr̄a fact⁹:ꝛ q̄ delectabilis est ꝛ nō tristis. Hoc aūt ꝓbať:qꝛ oēs operationes que sunt ſm vtutē sunt bone ꝛ bn̄. Uirtus.n.dat bonū eē opationi:ꝛ modus vtutis dat bn̄. Opatio igiť liberalitatis erit bona ꝛ bn̄ in eo qd vt⁹ est. ¶ Adhuc sicut dixim⁹ in scđo bn̄ vtutis est qd est eligēs ꝛ eligens pp hoc. Oīs igiť opatio virtutis gr̄a boni est qd est in ipsa vtute. Dixim⁹ āt iaꝫ in añdabitis q̄ amabilior vtutū libalitas est : ğ libalitas gr̄a boni est ꝛ nō gr̄a alic⁹ libalitatis vel delectatiōis adiūcte. Propter qd epigrāma ꝯdēnauim⁹ in pmo libro qd felicitatē delectationeꝫ dixit hře adiūctā apud Delos insuleꝫ. Cūis.n.Eustrati⁹ dicat fortitudinē eē magis amabileꝫ in eo q̄ aliqn̄ liberatiua est p̄ric:tn̄ amabilitas fortitudis non determinať per opationē boni:sed poti⁹ per repulsionē ꝯtrij. Amabilitas aūt liberalitatis directe per opationeꝫ est boni. Liberalitas igiť dabit boni gr̄a ꝛ recte. Dabit.n.qbus opꝫ ꝛ qn̄ opꝫ ꝛ quecūqꝫ oīa ꝛ alia opꝫ obseruabit. Quecūqꝫ sicut circūstātie sequūť ad rectā dationē hec opabiť delectabilr ꝛ sine tristitia. Delectabilr qdeꝫ ꝯtingēdo fineꝫ boni qd itēdit:sine tristitia aūt referēdo difficltatē sumptam ad finē boni qd intēdit:hec.n.facit in sumptibus ꝛ nō itristari. Qd eniꝫ sꝫ vtutē est opatū delectabile est vl nō triste vel etiā nequaq̄ triste. Delectabile qdeꝫ inq̄ꝫtū vltia ꝯueniētia ꝯueniēs desiderio. Non triste aūt in se:qꝛ q̄uis difficile sit/difficultas nō attēdiť ab operante. Nequaquā aūt triste qn̄ difficultas ad finis delectationē cōparat:sic igiť dans liberalis est. Qui aūt dat qb⁹ nō opꝫ vel qui nō boni liberalitatis gr̄a dat:sed pp quēdaꝫ aliaꝫ cāꝫ.s.vt recipiat maiora vel vt ameť vel laudeť ab alijs nō liberalis est : sed alius qs aliq̄ qualitate vicij vel virtutis disposit⁹.dr̄.n.vel gloriosus vel forte cupidus ꝛ nō liberalis. Talis.n.pro certo magis eligeret pecunias retinere q̄ bonuꝫ qd est in opōne dationis. Si sine datione vel laudeꝫ vel gr̄aꝫ posset adipisci. Hoc aūt nō est ꝓpriū liberalis sꝫ poti⁹ dare boni gr̄a:ita q̄ nihil itēdit nisi bonuꝫ qd est in donatiōe cōicatōis. Liberalis ēt est accipe qd det:sꝫ nō accipe vn̄ nō oꝫ. Accipe.n.vn̄ nō opꝫ est acceptio ei⁹ q honorat pecunias ꝛ diligit ad possidēdū. Liberalis āt pecunias nō honorat nec diligit:sꝫ vtiť eis ad donationē pp qd libalis ꝓpriū est:q̄ nō sit pecunie alienoꝝ:petere.n.aliena nō cōpetit bn̄factiuo:cui⁹ tota itētio est alijs bn̄facē. Tale aūt bn̄factoris nō est velle facilr: vt sibi bn̄ fiat ab alio. Facilr aūt dixim⁹ qꝛ forte ab amico honorať ꝛ multū iduct⁹ aliqn̄ accipit bn̄ficium sed hͦ pro recōpēsatōe nō accipit donatōis:sꝫ in amicitie sigm̄. Libalis igiť accipit vnde oꝫ:puta a ꝓprijs possionib⁹.

Possessio propria.

ꝓp̄as āt possiones dixim⁹ nō tm̄ ex pte rei possesse:sꝫ q̄ decēt possidentē honestate clara:ꝛ ille sūt q̄ nec turpi lucro nec illicite volū^{te} sūt. ꝓprias aūt possiones liberalis nō accipit vt bo^{m} sibi vel simplr sꝫ poti⁹ vt hēat dare:nō tn̄ pp hͦ nō curabit ꝓp̄a:qnimo diligēter ꝓcurat ea:sꝫ hͦ totū referť ad hͦ vt dare hēat qb⁹ oꝫ ꝛ qn̄ ꝛ vbi ꝛ inq̄ꝫtū. Et q̄uis sit circa accipe ꝛ dare:tn̄ magis est circa dare:ꝛ tn̄ plus placet ei donatio q̄ꝫtū vehemēter supabūdat in

B

donatiōe

donatiōe vt sibiipi in possessiōe relinq̄t minora. Et h̄ est iō q₂ libalis ꝓpriū est nō respicē ad seipm vt sibiipi bona pcuret: s₃ totū referre ad donat͞os. Hoc aūt qḋ dicim⁹ sibiipi minora relinq̄re nemo sic intellat q₂ sibi subtrahat necīa vite. Hoc.n.eēt ɔ ordinē nāe: nec posset eē opatio v̄tutis. Cū v̄t⁹ sit in mo͞ nāe ɔsuetancus nō rōni dis⁹: s₃ potius sic nā de supfluo sibi opat alteri⁹ ɔstōnē q̄ sibi silis est in spē. Hoc.n.fit de supfluo nutrimēti: ita facit ⁊ v̄t⁹ libalitat. ¶ S₃ disting͞ dū est: q₂ libalis ȝᵉ est. Est.n.necīū vite: ⁊ est necīū dom⁹ siue familie qḋ q̄dā vocāt necīū psone: s͞m qḋ psona dicit g͞ dignit͞ in hoīe ad quē ptinet familie regimē: ⁊ gubnatio ⁊ puidētia s͞m mo͞ honestat ⁊ decētie in q̄ est. Magis.n. deberet psone maiori: ⁊ minus minori: ⁊ de vtroq₃ istoꝝ necīoꝝ opꝫ nō dare: q̄n deter͞ sunt qb⁹ opꝫ h̄ dare ⁊ q̄ntū ⁊ q̄n: nec pōt h̄ declarari ad alienos. Libalis igit libalis dī s͞m sube facul͞: i supfluo. s. sibi ⁊ familie: siue illō supfluū sit multū siue paꝝ. Nō.n.in multi͞ datoꝝ ɔsistit libalitas: s₃ poti⁹ in hītu h̄ est in facul͞ dātis siue in q̄n͞ rei hite: q̄ si multa sit multa dat: si pauca hec ipa studet ipartiri. Si.n. volūtas prōpta est ad dādū: s͞m h̄ qḋ h₃ in bonis vl' hīc pōt accepta est. Qḋ ⁊ Catho dicit in ethica sua. Exiguū mun⁹ cū₃ dat tibi paup amic⁹: Accipito placide. Libalis igi͞ ꝓpriū est dare ⁊ q̄n͞ donoꝝ pportionare ad sue sube facultatē.

¶ Cap.4͞. Quis liberalior sit ex acquisitis vel ex hereditate possessis diuitijs.

Nihil aūt phibet q minora dat aliq̄n libaliorē eē eo q dat maiora: si. s. ille qui minora dat a maiorib⁹ facul͞ faciat dationē. Cōūter tn̄ libaliores eē videnī q accipiūt sbaz ex heredi͞ ad se deuolutā q̄ illi q possidēt eā ꝓpo studio acq̄sitā: ⁊ h̄ est iō q₂ heredes diuitiaꝝ nunq̄ experti sunt idigētiā: ⁊ ideo nō multū curāt supplē idigētiā quā nō sunt experti. Qui aūt ex lucro possidēt ꝓterite idigētie memores timēt de indigētia ⁊ sp retētiui sūt ne iterato idigētiā icurrāt. Dui⁹ aūt alia cā est: q₂ nāle est vnicuiq₃ opa sua diligē q̄ ꝓpo labore parata sunt: sic parētes suos natos diligūt ēi si dformes sint: ⁊ poete ꝓpa diligūt poemata: ⁊ sic est in oīb⁹. Qui ḡ pepit diuitias magis diligit eas q̄ q accepit eas ad se aliūde deuolutas: ⁊ qḋ min⁹ diligit citi⁹ dat. Heres igi͞ diuitiaꝝ magis disposit⁹ est ad dādū q̄ q possidet eas ex lucro. Et h̄ vī velle Ouid. di. Nō minor est v̄t⁹ q̄ q̄rere parta tueri. Ditari aūt libalē nō est facile: eo q ex iten͞ nec acceptiuus ē nec custoditiu⁹ est pecunie: s₃ poti⁹ ex iten͞ ē emissiuus siue p sūpt⁹ siue p donatiōes: nec honorat diuitias pp ipas diuitias: s₃ vtil cis gr̄a datiōis. Et ex h̄ accidit q in libalib⁹ maxie ɔsueuit accusari fortuna q ceca sit: nec sciat qb⁹ dare opꝫ: q₂ his q maxie digni sunt ⁊ cōicatiui suoꝝ diuitias nō dat ⁊ nequaq̄ ditanī: sua aūt nō cōicātes suppeditanī: q̄uis h̄ nō ɔtingat s͞m fortunā. Nō.n.cōtingit irrōnabilr. Rōnal͞.n.est q pecunias hīe non possit cumulatas q nō curat ad hīdū s₃ poti⁹ ad emittēdū: quēadmo͞ nec in alijs: q₂ q nō curat hīe sani͞ sani͞ nō hēbit: ⁊ q̄uis ꝓpa nō caret ad possidēdū: s₃ totā itentionē hēat ad dādū: nō tn̄ dabit qb⁹ nō opꝫ: nec q̄n nō opꝫ: nec q̄cūq₃ sūt alia talia circūstātiaꝝ. Nullā.n.illaꝝ omitteret: si.n.sic daret nō oparet s͞m libalitatē ɔsumēs ēt facultates in q̄ nō opꝫ: postea nō hīet ɔsumē in q̄ opꝫ. Libalis igi͞ in dādo est qb⁹ opꝫ ⁊ q̄ opꝫ: ⁊ ēt indecēs datio non cōpetit libali. Qui āt supabūdat in dādo pdigus vocaī: pp qḋ tyrānos q multa expēdunt in satellites alios depdātes: ⁊ ex hac pda diuitias sibi faciētes nō dicim⁹ pdigos. Multi͞.n.possessiōis acq̄site nō facile vī supabūdare cū datiōib⁹ ⁊ cū sūptiōib⁹ expēsaꝝ factaꝝ a pdigo. Tyrān⁹ aūt ex multoꝝ oppssiōib⁹ diuitias sibi parās p dona ⁊ sūpt⁹ q̄ facit possionis q̄rit supabūdātiā. Ex oīb⁹ his collr q libalitas est medietas: ⁊ v̄t⁹ exnis circa pecuniaꝝ dationē ⁊ sūptionē: ⁊ q₂ libalis dabit ⁊ expēdet in q̄ opꝫ ⁊ q̄cūq₃ opꝫ: ⁊ q silr est in pūis ⁊ magnis dat: ⁊ q vel delectabilr vl' sine tristitia dabit ⁊ boni grā: qḋ est. s. bo͞ honestat ⁊ liba datiōe. Propter qḋ dicit Eustrat. q nō ḡuiter dabit nec suā pdicās dona͞: q₂ gl'iā ⁊ honorē p dona͞ nō venaī: neq₃ dabit corā testib⁹: q₂ nō dat venatōe maioris lucri: nec dat pp timorē: q₂ talis datio nō est libalis: libalis ēt accipiet vn̄ opꝫ ⁊ q̄cūq₃ opꝫ: s₃ h̄ nō facit pp pecuniā quā appetit vt bonā: vel bonā sibi: nec facit h̄ vt nō iniust⁹ videaī vl' sic: quēadmo͞ Pla. ait in vrbanita͞: q̄n hoīes de iustitia posuerūt leges. Nō grā ei⁹ qḋ est iniusta facere: s₃ timore ei⁹ qḋ est nō iniusta pati. Q̄uis.n.h̄ in legib⁹ obsuet: tn̄ v̄t⁹ ad h̄ nō deter͞: s₃ poti⁹ ad bo͞ ⁊ bn̄ face deter͞ p̊ ⁊ p̄n': ɔ̄nter aūt ad nihil turpe cōmittē. Accipiet igi͞ libalis vn̄ opꝫ nō vt nō iniustus vel nō turpis sit: s₃ vt honest⁹ ⁊ clarus sit in datiōe. Cū₃.n. v̄tus libali͞ circa ambo sit medietas q̄dā vtrūq₃ istoꝝ. s. accipe ⁊ dare libalis faciet vt opꝫ. Decētē₃.n. datiōē₃ decēs seqī acceptio: nec ad vnū morē honestat vl' turpi͞ referri pt indecēs acceptio ⁊ decēs datio. Scd͞m morē ḡ indecēs acceptio ɔ̄ria est decēti datiōi: vn̄ dationes ⁊ acceptiōes s͞m morē honesti ɔ̄ntes sil' sunt in libali. Cōtrarie aūt s͞m morē acceptōes ⁊ dationes manife͞ est q nō pōt sil' esse in ipso. Quia q̄uis datio ⁊ acceptio nō sint ɔ̄ria s͞m for͞: tn̄ indecēs acceptio ⁊ decēs datio vel eɔ̄ indecēs datio ⁊ decens acceptio in h̄ mo͞ ɔ̄rioꝝ hn̄t: q₂ in eodē sbto s͞m vnū ⁊ eūdem morē esse nō pōt.

¶ Cap.5͞. De cōparatiōe liberalis ad accipe ⁊ dare.

Quāuis aūt sic libalis sit qui dat ⁊ accipit vt opꝫ: tn̄ si aliq̄n per aliq̄s cās emergētes ɔtingat ipm expēdē qḋ est pter opportunū: nec eēt expēdēdū si cā emergens nō vrgeret tristabit: sed moderate ⁊ vt opꝫ: q₂ ⁊ tristaī ⁊ delectaī vt opꝫ. Uirtus.n. moralis sic sepe diximus: ⁊ delectari ⁊ tristari est in qb⁹ opꝫ ⁊ vt opꝫ: ⁊ q₂ libalis bn̄ cōicatiu⁹ est in pecunijs sine mag̃ grauit͞ pōt iniusta pati in dānis ⁊ expensis q̄s pter opportunū facē cōpelliī. Hui⁹ aūt cā est: q₂ pecunias non honorat: ⁊ iō dāna parū pōderat: ⁊ magis grauaī si aliq̄n nō ɔsumpsit: qḋ s͞m rōnē honestat oporteat expēdē ⁊ retētiū est: q̄ tristeī vl' grauet q ɔsūpsit h̄: vl' expēdit qḋ s͞m rōnē honestat nō erat opportunū expēdere: pp qḋ nō curat placē Simonidi: q dixit q tristādū esset hoī q₂ opat⁹ est aliq̄d q nō erat opportunū. Nō eēt aūt tristādū de h̄ q nō opat⁹ eēt qḋ erat opportunū opari. Hec.n. snīa nō est v̄a: q₂ libalis plus tristaī in h̄ q opportunū nō fecit q̄ q nō opportunū expēdit. Iste aūt Simonides Melapius cognominat⁹ est: eo q melodias faciebat: fuit autē Poeta lyricus qui alio noīe vocabaī melliscos q̄si mel miscēs pp delecta͞ sonū melodiaꝝ: hūc dicūt adinuenisse artē memorādi ⁊ lōgas lr̄as q̄ capi͞ dīr: adinuenit ēt duplicatōes lr̄aꝝ: sic q̄s duplices vocamus ɔsonātes: sic est x: his lyre ȝ͞ addidit sonū. Scripsit aūt dorico sermone Symbasi et Darij regū: ⁊ rexit nauale bellū: amator aūt fuit pecunie: ⁊ ideo dixit q nō erat tristādum q̄n nō fecit aliq̄s qḋ erat opportunū facere in datione. Prodigus aūt in oīb⁹ his peccat nec delectaī in q̄bus opꝫ: neq₃ vt opꝫ: neq₃ tristaī vt opꝫ. Hoc aūt erit ꝓcedētibus nobis ad sequentia magis manifestū.

¶ Cap.6͞. De prodigalitate.

In p̄cedētibus aūt dictū est: q̄n libali͞ q̄ medietas est supabūdātie ⁊ defect⁹ sunt pdigali͞ ⁊ illibalitas: ⁊ in duob⁹ in datione. s. ⁊ in sum-

Virtuosus nō subtrahit sibi necīa vite.

Quod libalis est triplex.

Prodigus

B Liberalitas quid est.

Eustratius

Plato

Simonides poeta artem memorandi primus inuenit vide in Confessorio artis memoratiue. J. Rom.

al's Cābisi

operans: magis igitur determinatur per dationem quam per acceptionem. Non enim immanifestum est: quia ad dationem secundum quod datio est beneficio: quia dare secundum quod dare est benefacere quodam et quodam bene operari. Ad sumptionem autem secundum quod sumptio est quodcumque lucrum. Primo quidem sequitur bene pati et consequenter non turpe operari. Male enim accipiens turpe operatur: et ideo eiusdem moris non possunt esse bene pati in accipiendo et turpe operari in lucrando: bene patiens igitur nihil turpe est operans in accipiendo: quia tunc bene pati et nihil turpe operari secundarium est: et circa ipsum usus pecunie non est liberalitas que in usu pecunie est: non ab acceptione sed a datione pecunie est. ¶ Huius et alia ratio est: quia cum omnis virtus gratiosa sit in hoc quod laudabilium bonorum est in quocumque magis grata est per illud magis determinatur. Gratia autem et laus magis dantur liberali in datione quam in acceptione: magis igitur determinatur per dationem.

rō 3ª

¶ Tertia autem ratio est: quia cum omnis virtus sit circa difficile magis determinari habet per difficilius sui quam per facilius. Facilius autem est non accipere turpiter quam dare: eo quod in omnibus magis difficile est quod suum est emittere et communicare in alium et minus hoc potest quam quod alienum non accipiat. Datio autem est emissio et communicatio propriorum. Acceptio autem licita est non operatio turpis: magis ergo determinatur liberalitas per dationem quam per acceptionem.

rō 4ª

¶ Quarta ad idem ratio est: quia liberales dicuntur communiter et laudantur qui dant: qui autem non turpiter accipiunt non semper laudantur laude que referatur in liberalitatem: sed nihilominus laudantur laude que refertur in iustitiam: quia scilicet non turpiter accipiens nulli iniuriosus est: et ideo liberalitas potius per dare quam per non turpiter accipere determinatur. Quinimmo in accipiendo neque multum laudantur neque omnino laudabiles sunt. Non multum dico: quia non magne virtutis est non turpiter accipere. Neque vir loquendo ab illicitis abstinere magne virtutis est. Omnino autem dicimus: quia laus eius non est simplicis liberalitatis: sed magis refertur ad formam iustitie.

rō 5ª

¶ Quinta ratio est: quia cum omnis virtus sit amabile quoddam bonum propter seipsum: liberalis magis laudatur in dando quam in accipiendo. Sicut enim ipse amor communicativus et transitivus esse vult: sic circa illud est quod maxime est communicativum. Datio autem communicativa est et non acceptio. Ad dationem igitur maxime determinatur liberalitas.

B

Liberalis magis amatur aliis virtuosis.

Ex hoc ulterius sequitur quod liberales inter omnes virtuosos magis amantur: quia ex ipso actu virtutis utiles sunt. Utiles autem sunt in datione et non in acceptione. Liberalitas igitur in usu eorum est quibus contingit uti et bene et male. Propter hoc quod dicitur in Marci tullii topicis.

Eustratius

¶ Eustratius autem. Non est consequens quod cuius usus bonus sit quod et ipsum bonum sit: et econverso quod quod bonum est: quod eius usus bonus sit. Et in contrario: quod cuius usus malus sit ipsum quoque malum sit et econverso: quod si aliquid malum est eius usus malum sit. Et multa inconvenientia inducit si hoc concedatur: sequitur enim quod bonum malum sit: et quod malum bonum sit: quia contingit bono male uti et malo bene.

Res bona per suum abusum non est mala.

¶ Adhuc autem dicit quod non sequitur. Si cuius usus malus est quod ipsum non bonum sit: boni enim usus aliquando malus est: et tamen ipsum neque malum neque non bonum est. ¶ Adhuc autem athenienses male usi sunt Socrate/veneno cicute interficientes eum: tamen non sequitur quod Socrates malus vel non bonus fuerit. Similiter Occeon tyrannus pessime utebatur anaxarcho: et tamen anaxarchus neque malus neque non bonus fuit sed optimus: ita fuit de Zenone et multis aliis. Intelligendum etiam est quod est alius usus utentis et alius rei utilis.

Usus est 2ª.

Et de usu rei utilis sub hoc bene tenent contrarie quas dicit Marcus tullius. De usu autem utentis non tenent sicut dicit Eustratius. ¶ Adhuc attendendum est quod quando dicimus quod liberalitas circa usum eorum est que ad aliud referuntur. Duplex est relatio ad alterum instrumentalis scilicet et essentialis.

Relatio ad alterum est 2ª.

Et circa ea que instrumentaliter ad aliquid referuntur sed quod in usum veniunt liberalitas est. Circa ea autem que essentialiter et secundum proprias dispositiones ad aliud quod finis voluntatis est referuntur: sicut virtus refertur ad operationem: non est liberalitas. Et ideo liberalitas non est circa virtutes neque circa usum virtutum: amici autem et potentatus in urbanitatibus et dignitates non omnino instrumentaliter referuntur ad aliud: eo quod super virtutem fundatur amicitia sicut super propriam causam: et propter virtutem confertur potentatus: et ideo non circa illa liberalitas est: licet usus eorum ad aliud referatur.

¶ Capitulum 3m. De proprio actu liberalitatis.

A

Liberalitatis autem actus est considerandus ex tribus. scilicet quod bonus et bene sit: et boni gratia factus: et quod delectabilis est et non tristis. Hoc autem probatur: quia omnes operationes que sunt secundum virtutem sunt bone et bene. Virtus enim dat bonum esse operationi: et modus virtutis dat bene. Operatio igitur liberalitatis erit bona et bene in eo quod virtus est. ¶ Adhuc sicut diximus in secundo bene virtutis est quod est eligens et eligens propter hoc. Omnis igitur operatio virtutis gratia boni est quod est in ipsa virtute. Diximus autem iam in antehabitis quod amabilior virtutum liberalitas est: quia liberalitas gratia boni est et non gratia alicuius liberalitatis vel delectationis adiuncte. Propter quod epigramma condemnavimus in primo libro quod felicitatem delectationem dixit hic adiunctam apud Delos insulam. Cum vis enim Eustratius dicat fortitudinem esse magis amabilem in eo quod aliquando liberativa est periculorum: tamen amabilitas fortitudinis non determinatur per operationem boni: sed potius per repulsionem contrariorum. Amabilitas autem liberalitatis directe per operationem est boni. Liberalitas igitur dabit boni gratia et recte. Dabit enim quibus oportet et quando oportet et quecumque omnia et alia oportet observabit. Quecumque sicut circumstantie sequuntur ad rectam dationem hec operabitur delectabiliter et sine tristitia. Delectabiliter quidem contingendo finem boni quod intendit: sine tristitia autem referendo difficultatem sumptuum ad finem boni quod intendit: hec enim facit in sumptibus et non tristari. Quod enim secundum virtutem est operatum delectabile est vel non triste vel etiam nequaquam triste. Delectabile quidem in quantum ultima convenientia conveniens desiderio. Non triste autem in se: quia quamvis difficile sit/difficultas non attenditur ab operante. Nequaquam autem triste quando difficultas ad finis delectationem comparatur: sic igitur dans liberalis est. Qui autem dat quibus non oportet vel qui non boni liberalitatis gratia dat: sed propter quasdam alias causas scilicet ut recipiat maiora vel ut ametur vel laudetur ab aliis non liberalis est: sed alius quis aliqua qualitate vitii vel virtutis dispositus. dicitur enim vel gloriosus vel forte cupidus et non liberalis. Talis enim pro certo magis eligeret pecunias retinere quam bonum quod est in operatione dationis. Si sine datione vel laudem vel gratiam posset adipisci. Hoc autem non est proprium liberalis sed potius dare boni gratia: ita quod nihil intendit nisi bonum quod est in donatione communicationis. Liberalis autem est accipere quod decet: sed non accipere unde non oportet. Accipere enim unde non oportet est acceptio eius qui honorat pecunias et diligit ad possidendum. Liberalis autem pecunias non honorat nec diligit: sed utitur eis ad donationem propter quod liberalis proprium est: quod non sit pecunie alienorum petere. enim aliena non competit benefactivo: cuius tota intentio est aliis benefacere. Tale autem benefactoris non est velle faciliter ut sibi bene fiat ab alio. Faciliter autem diximus quia forte ab amico honoratur et multum inducitur aliquando accipit beneficium sed hoc pro recompensatione non accipit donationis: sed in amicitie signum.

Possessio propria.

Liberalis igitur accipit unde oportet: puta a propriis possessionibus. Proprias autem possessiones diximus non tantum ex parte rei possesse: sed que decent possidentem honestate clara: et ille sunt que nec turpi lucro nec illicite voluntarie sunt. Proprias autem possessiones liberalis non accipit ut bonum sibi vel simpliciter sed potius ut habeat dare: non tamen propter hoc non curabit propria: quinimmo diligenter procurat ea: sed hoc totum refertur ad hoc ut dare habeat quibus oportet et quando et ubi et in quantum.

B

Et quamvis sit circa accipere et dare: tamen magis est circa dare: et tamen plus placet ei donatio quantum vehementer superabundat in

donatione

donatiõe vt sibiipi in possessiõe relinq̄t minora. Et h̄ est iõ q2 libalis ꝓꝑuz est nõ respicẽ ad seipm vt sibiipi bona pcuret: ƺ totũ referre ad donaᵗⁱᵒ³. Hoc aũt qḋ dicim⁹ sibiipi minora relinq̄re nemo sic intellat ꝙ sibi sbtrahat necia vite. Hoc.n.eẽt ꝯ ordinez nãe: nec posset eẽ opatio ṽtutl. Cũ ṽt⁹ sit in moᵒ nãe ꝯsuetancus nõ rõni ↄir⁹: ƺ poti⁹ sic nã de supfluo sibi opaṫ alteri⁹ ꝯstõnẽ q̄ sibi silis est in spe: Hoc.n.fit de supfluo nutrimẽti: ita facit ⁊ ṽt⁹ libalitat. ¶ Sƺ disting^dū est: libã.n. libalis ꝫ^x est. Est.n. necĩũ vite: ⁊ est necĩuz dom⁹ siue familie qḋ q̄dã vocãt necĩuz ꝑsone: ſm qḋ ꝑsona dicit gᵐ digni^tᵃᵗᵉ in hoie ad quẽ ꝑtinet familie regimẽ: ⁊ gubnatio ⁊ ꝓuidẽtia ſm moᵐ honestat ⁊ decẽtie in q̄ est. Magis.n. deberet ꝑsone maiori: ⁊ minus minori: ⁊ de vtroq3 istoꝝ necĩoꝝ opƺ nõ dare: q̄ñ deterᵐ sunt gb⁹ opƺ h̄ dare ⁊ q̄tũ ⁊ q̄ñ: nec p̃it h̄ deuiari ad alienos. Libalis igiṫ libalis dr ſm sube facul^tᵃᵗᵉ³: i. supfluo. s. sibi ⁊ familie: siue illḋ supfluũ sit multũ siue paꝝ. Nõ.n. in multi^tᵘᵈⁱⁿᵉ datoꝝ ꝯsistit libalitas: ƺ poti⁹ in hitu h̄ est in facul^tᵃᵗᵉ dãtis siue in q̄ti^tᵃᵗᵉ rei hite: q̄ si multa sit multa dat: si pauca hec ipa studet ipartiri. Si.n. volũtas ꝓmpta est ad dãdũ: ſm h̄ qḋ hƺ in bonis vl' hĩe põt accepta est. Qḋ ⁊ Catho dicit in ethica sua. Exiguũ mun⁹ cũ dat tibi paup amic⁹: Accipito placide. Libalis igiṫ ꝓꝑuz est dare ⁊ q̄ti^tᵃᵗᵉ³ donoꝝ ꝓportionare ad sue sube facultatez.

¶ Cap.4ᵐ. Quis liberalior sit ex acquisitis vel ex hereditate possessis diuitijs.

A Nihil aũt ꝓhibet q minora dat aliq̄ñ libaliorẽ eẽ eo q dat maiora: si. s. ille qui minora dat a maiorib⁹ facul^tᵃᵗⁱᵇ⁹ faciat dationẽ. Cõiter tñ libaliores eẽ videnṫ q accipiũt sbaƺ ex heredi^tᵃᵗᵉ ad se deuolutã q̄3 illi q possidẽt eã ꝓꝑo studio acq̄sitã: ⁊ h̄ est iõ q2 heredes diuitiaꝝ nunq̄3 expti sunt idigẽtiã: ⁊ ideo nõ multũ curãt supplẽ idigẽtiã quã nõ sunt expti. Qui aũt ex lucro possidẽt, ꝓterite idigẽtie memores, timẽt de indigẽtia ⁊ sꝑ retẽtiui sũt, ne iterato idigẽtiã icurrãt. Hui⁹ aũt alia cã est: q2 nãle est vnicuiq3 opa sua diligẽ q̄ ꝓꝑo labore parata sunt: sic parẽtes suos natos diligũt ẽt si dformes sint: ⁊ poete ꝓꝑa diligũt poemata: ⁊ sic est in oĩb⁹. Qui g̃ pepit diuitias magis diligit eas, q̄3 q accepit eas ad se aliũde deuolutas: ⁊ qḋ min⁹ diligit citi⁹ dat. Heres igiṫ diuitiaꝝ magis disposit⁹ est ad dãdũ q̄3 q possidet eas ex lucro. Et h̄ vĩ velle Ouiḋ. di. Nõ minor est ṽt⁹ q̄3 q̄rere parta tueri. Ditari aũt libalẽ nõ est facile: eo ꝙ ex itenᵗⁱᵒⁿᵉ nec acceptiuus ẽ nec custoditiu⁹ est pecunie: ƺ poti⁹ ex itenᵗⁱᵒⁿᵉ ẽ emissiuus siue p supt⁹ siue p donatiões: nec honorat diuitias ꝑꝑ ipas diuitias: ƺ vtiṫ eis gr̃a datiõis. Et ex h̄ accidit ꝙ in libalib⁹ maxĩe ꝯsueuit accusari fortuna ꝙ ceca sit: nec sciat qb⁹ dare opƺ: q2 hiis q maxĩe digni sunt ⁊ cõicatiui suoꝝ diuitias nõ dat ⁊ nequaq̄3 ditanṫ: sua aũt nõ cõicãtes supditanṫ: q̄3uis h̄ nõ ꝯtingat ſm fortunã. Nõ.n. cõtingit irrõnabilr. Rõnal^ɾᵉ.n. est ꝙ pecunias hĩe non possit cumulatas q nõ curat ad hñdũ ƺ poti⁹ ad emittẽdũ: quẽadmoᵐ nec in alijs: q2 q nõ curat hĩe sani^tᵃᵗᵉ³, sani^tᵃᵗᵉ³ nõ hebit: ⁊ q̄3uis ꝓꝑa nõ curet ad possidẽdũ: ƺ totã itentionẽ hẽat ad dãdũ: nõ tñ dabit qb⁹ nõ opƺ: nec q̄ñ nõ opƺ: nec q̄cũq3 sũt alia talia circũstãtiaꝝ. Nullã.n. illaꝝ omitteret: si.n. sic daret nõ opareṫ ſm libalitatẽ ꝯsumẽs ẽt facultates in q̄ nõ opƺ: postea nõ hẽet ꝯsumẽ in q̄ opƺ. Libalis igiṫ in dãdo est qb⁹ opƺ ⁊ q̄ opƺ: ⁊ ẽt indecẽs datio non cõpetit libali. Qui ẽt supabũdat in dãdo ꝓdigus vocaṫ: ꝑꝑ qḋ tyrãnos q multa expẽdunt in satellites alios depdãtes: ⁊ ex hac pda diuitias sibi faciẽtes nõ dicim⁹ ꝓdigos. Multi^tᵘᵈⁱⁿᵉ.n. possessiõis acq̄site nõ facile vĩ supabũdare cũ datiõib⁹ ⁊ cũ sũptiõib⁹ expẽsaꝝ factaꝝ a ꝓdigo. Tyrãn⁹ aũt ex multoꝝ oppssiõib⁹ diuitias sibi parãs p dona ⁊ supt⁹ q̄ facit possiõnis q̄rit supabũdãtiã. Ex oĩb⁹ his collr ꝙ libalitas est medietas: ⁊ ṽt⁹ exĩs circa pecuniaꝝ dationez ⁊ sũptionẽ: ⁊ q2 libalis dabit ⁊ expẽdet in q̄ opƺ ⁊ q̄cũq3 opƺ: ⁊ ꝙ silr est in puis ⁊ magnis datꝭ: ⁊ ꝙ vel delectabilr vl' sine tristitia dabit ⁊ boni gr̃a: qḋ est. s. boᵐ honestat ⁊ libã datiõe. Propter qḋ dicit Eustrat. ꝙ nõ q̄uiter dabit nec suã ꝑdicãs donaᵗⁱᵒ³: q2 gl̃ã ⁊ honorẽ p donaᵗⁱᵒ³ nõ venaṫ: neq3 dabit corã testib⁹: q2 nõ dat venatõe maioris lucri: nec dat ꝑꝑ timorẽ: q2 talis datio nõ est libalis: libalis ẽt accipiet vñ opƺ ⁊ q̄cũq3 opƺ: ƺ h̄ nõ facit ꝑꝑ pecuniã quã appetit vt bonã: vel bonã sibi: nec facit h̄ vt nõ iniust⁹ videaṫ vl' sic: quẽadmoᵐ Pla. ait in vrbanita^tᵉ: q̄ñ hoies de iustitia posuerũt leges. Nõ gr̃a ei⁹ qḋ est iniusta facere: ƺ timore ei⁹ qḋ est nõ iniusta pati. Ciuis.n. h̄ in legib⁹ obsuṫ: tñ ṽt⁹ ad h̄ nõ deterᵐⁱⁿᵃᵗ: ƺ poti⁹ ad boᵐ ⁊ bñ facẽ deterᵐⁱⁿᵃᵗ p̊ ⁊ p̃nᵗ: ꝯñter aũt ad nihil turpe cõmitteṫ. Accipiet igiṫ libalis vñ opƺ nõ vt nõ iniustus vel nõ turpis sit: ƺ vt honest⁹ ⁊ clarus sit in datiõe. Cũ.n. ṽtus libali^tᵃᵗⁱˢ circa ambo sit medietas q̄dã, vtrũq3 istoꝝ. s. accipe ⁊ dare libalis faciet vt opƺ. Decẽtez.n. dationẽs decẽs seqṫ acceptio: nec ad vnũ morẽ honestat vl' turpi^tᵘᵈⁱⁿⁱˢ referri p̃t indecẽs acceptio ⁊ decẽs datio. Scḋm morẽ g̃ indecẽs acceptio ꝯria est decẽti datiõi: vñ dationes ⁊ acceptiões ſm morẽ honesti ꝯñtes sil' sunt in libali. Cõtrarie aũt ſm morẽ accepõẽs ⁊ dationes manifeᵐ est ꝙ nõ p̃it sil' esse in ipso. Quia q̄3uis datio ⁊ acceptio nõ sint ꝯria ſm forᵐᵃᵐ: tñ indecẽs acceptio ⁊ decẽs datio vel eꝯ indecẽs datio ⁊ decens acceptio in h̄ moᵐ ꝯrioꝝ hñt: q2 in eodẽ sbto ſm vnũ ⁊ eũdem morez esse nõ p̃nt.

¶ Cap.5ᵐ. De cõparatiõe liberalis ad accipe ⁊ dare.

Quãuis aũt sic libalis sit qui dat ⁊ accipit vt opƺ: tñ si aliq̄ñ per aliq̄s cãs emergẽtes ꝯtingat ipm expẽdẽ qḋ est ꝑter opportunũ: nec eẽt expẽdẽdũ si cã emergens nõ vrgeret tristabit: sed moderate ⁊ vt opƺ: q2 ⁊ tristaṫ ⁊ delectaṫ vt opƺ. Uirtus.n. moralis sic sepe dixim⁹: ⁊ delectari ⁊ tristari est in qb⁹ opƺ ⁊ vt opƺ: ⁊ q2 libalis hñ cõicatiu⁹ est in pecunijs sine mag̃ grauiᵗᵃᵗᵉ põt iniusta pati in dãnis ⁊ expensis q̄s ꝑter opportunũ facẽ cõpelliṫ. Hui⁹ aũt cã est: q2 pecunias non honorat: ⁊ iõ dãna parũ põderat: ⁊ magis grauaṫ si aliq̄ñ nõ ꝯsumpsit: qḋ ſm rõnez honestat oporteat expẽdẽ ⁊ retẽtũ est: q̄3 tristeṫ vl' graueṫ ꝙ ꝯsũpsit h̄: vl' expẽdit qḋ ſm rõnẽ honestat nõ erat opportunuz expẽdere: ꝑꝑ qḋ nõ curat placẽ Simonidi: q dixit ꝙ tristãdũ esset hoi q2 opat⁹ est aliqḋ ꝙ nõ erat opportunũ. Nõ eẽt aũt tristãdũ de h̄ ꝙ nõ opat⁹ eẽt qḋ erat opportunũ opari. Hec.n. s̃nia nõ est ṽa: q2 libalis plus tristaṫ in h̄ ꝙ opportunuz nõ fecit q̄3 ꝙ nõ opportunũ expẽdit. Iste aũt Simonides Melapius cognominat⁹ est: eo ꝙ melodias faciebat: fuit autẽ Poeta lyricus qui alio noie vocabaṫ melliscos q̄si mel miscẽs ꝑꝑ delecta^tᵒⁿᵉ³ sonuz melodiaꝝ: huic dicũt adinuenisse artez memorãdi ⁊ lõgas lr̃as q̄ capi^tᵃˡᵉˢ dñr: adinuenit ẽt duplicatões lr̃aꝝ: sic q̄s duplices vocamus ꝯsonãtes: sic est, x, hiis lyre ꝫᵐ addidit sonuz. Scripsit aũt dorico sermone Symbasi et Darij regũ: ⁊ rexit nauale bellũ: amator aũt fuit pecunie: ⁊ ideo dixit ꝙ nõ erat tristãdum q̄ñ nõ fecit aliq̄s qḋ erat opportunuz facere in datione. Prodigus aũt in oĩb⁹ his peccat nec delectaṫ in q̄bus opƺ: neq3 vt opƺ: neq3 tristaṫ vt opƺ. Hoc aũt erit ꝑcedẽtibus nobis ad sequentia magis manifestuz.

¶ Cap.6ᵐ. De prodigalitate.

In ꝑcedẽtibus aũt dictuz est: q̄ñ libali^tᵃˢ q̄ medietas est supabũdãtie ⁊ defect⁹ sunt ꝓdigaᵗᵃˢ ⁊ illibalitas: ⁊ in duob⁹ in datione. i. ⁊ in sumi

Liberalis nõ subtrahit sibi necia vite.

Quõ libalis est triplex.

Prodigus

B Liberalitas quid est.

Eustratius

Plato

Simonides poeta artem memorandi primus inuenit vide in Congestorio artis memoratiue. J. Rom.

als Cãbisi

ptione. Datiōes aūt in cōi accipim9 pro sūptib9 expēsaꝝ ꝛ datione donoꝝ. Sūpt9.n.expēsaꝝ rōnabilr ponim9 in datiōez: qꝛ tā expēsa q̄ȝ donatio in emittēdo pecunias ē. Prodigalitas qdez igr̄ abūdat in dādo ꝛ nō in acci^io: ſȝ deficit in acci^io. Illibalitas aūt in dādo qdem deficit: in acci^io vo abūdat, ꝛ accep^re abūdat etiā in pūis. Cōtraria igr̄ sunt illibalitas ꝛ pdigalitas ſm morē: q̄uis Ↄ̄rioꝝ q̄ sunt in morib9 nō sit modus alioꝝ Ↄ̄rioꝝ. Alia eniȝ Ↄ̄ria ſm for^m Ↄ̄ria sunt: ꝛ pp̄ h̄ q̄ maxīe a se distāt simplicia ꝛ īpmixta sunt: ꝛ media que sunt in ipsis p rōnez extre^or determinanr̄: h̄ aūt nihil taliū est in morib9: Ↄ̄.n. se inuicez pricipāt ꝛ extre^a Ↄstituunr̄ a medio p recessuȝ. Mediū aūt nō Ↄstituit ab extremis: nec extre^a in vlr̄ distāt: qꝛ vlr̄ in talib9 nō est. Qōlibet.n. malū est ifi^m. Nihil.n. adeo est malū q̄ peius esse nō possit: pp̄ qd ifi^tū hȝ mo^m. Quia ifi^m est cui9 ptes accipiēti sp̄ est aliqd ex accipe ſm po^m: propter qd malū ꝛ bonum in morib9 in nullo vno genere poni pūt. Nunq̄.n. poni pōtex vna simplici nā gn̄is ꝛ vna dr̄ia Ↄstitui bo^m vl̄ malū in morib9. Propter qd ꝛ pdigus ꝛ illibalis ꝛ libalis in acci^o ꝛ dādo est tanq̄ in duab9 for^is nō reducib9 ad vnā eēntiā simplicē gn̄is: ſȝ potius reducibilis tn̄ ad vnū morē. Silr̄ tā extrema q̄ media in morib9 sunt tā circa delecta^es q̄ circa tristitias que vna eēn^a simp^r esse nō pūt: nec vna deter^ur per alterā sic po^a ad actū: ſȝ tn̄ referunr̄ ad vnū morē. Vn̄ pȝ q̄ ꝛ libalis ꝛ delectar̄ ꝛ tristar̄ in qb9 opȝ: ꝛ si indifferēter se hēt ad oīa de nullo delectar̄ ꝛ de nullo tristar9 poti9 fatuus q̄ virtuosus eēt. Adhuc aūt oēs opōnes virtutū moraliū sunt circa delecta^es ꝛ tristitias. Passiones.n. ꝛ pcipue delecta^es ꝛ tristitie incitāt ꝛ iuuāt ad opationes: pp̄ qd si libalis nō delectaret̄ nec tristaret̄: seq̄ret̄ q̄ nō esset studiosus ſm virtutē. ¶ Adhuc in pce^b ostensum est q̄ ad bn̄ virtus paꝝ facit scire: qd in solo iudicio rōnis est. Multū aūt facit delectatio ꝛ tristitia in actu. Ex iudicio.n. rōnis senes magis experti sunt q̄ iuuenes: eo q̄ magis experti sūt circa opa^lia. Ex delecta^e aūt in ope vel tristi^a nihil pbibȝ iuuenē esse opabilorē q̄ senez in qbusdā opōnib9 virtutū vel vicioꝝ. ¶ Adhuc aūt vir9 habitr̄ electiuus est: electio aūt appetit9 Ↄsiliatiuus. Appetit9 aūt oīs passio est vl̄ nō sine passione. Pȝ igit̄ q̄ virtus moralis circa passiones est tristitiaꝝ vel delecta^um: ꝛ ideo Ↄ̄ria ista in morib9 p nullā vnā cōem rōnē in aliq̄ gn̄e vna poni pūt: siue sit gn̄a generalissimū siue subalternū. Sȝ sic spālis modus doctrine est in hac scīa qui modus alīs phie ptib9 nō Ↄgruit: ita spālis modus est acceptionū generꝝ ꝛ spēꝝ: ꝛ h̄ forte est qd dicit Phs: q̄ bonū ꝛ malū nō sunt in gn̄e: sed gn̄a alioꝝ Ↄ̄ria. Propriū aūt pdigalitatis est q̄ pdigo nō multū coaugeant̄ ea que pdigalitati sunt. Nō.n. facile est q̄ oībus dare possit qui ex nulla pte accipit. Dātez.n. oīb9 velociter derelinqt sibi facultatū vt postea dare nō possit. Dant.n. idiotis in qb9 est nulla cā q̄re accipiāt: pdigi eiȝ esse videnr̄ qui oībus tam dignis q̄ indignis dant.

¶ Cap. 7^m. Qualr̄ pdigus melior est illiberali.

Aliter autem pdigus triplr̄ melior est q̄ illiberalis: ꝛ ideo non parum melior est: p̄ qdez qꝛ bn̄ sanabilis est ab etate. Etas.n. tpis piodus est ꝛ ſm hoc qd relinquit in subo, ex motu cui9 est mēsura facit distare a pn̄o: ꝛ corruptiōis cā est. Omne.n. a suis p̄ncipȳs Ↄstitut^iuis distās in via corruptiōis est. Corruptio nāle desideriū inclinat ad supplēdū indigētiā ꝛ ad necīa retinēda: ꝛ p Ↄn̄s qd retinēda nō denr̄: ꝛ h̄ iuuat pdigis. Etatē aūt dicimus eā que cū defectu est. Puerilis.n. etas ꝛ iuuenilis que ad emittēduȝ incitāt nō Ↄ^ti ei qui hȝ facultates ad vsum: pp̄ qd in talib9 pedagogi Ↄstituunr̄: sanabilis etiā est ab egestate fere pp̄ eādē cām. Supflua.n. datio inducit egestatē: egestas aūt inclinat Ↄ̄siderīū ad supletiōez indigētie: ꝛ p Ↄn̄s vt ea nō denr̄ que opportune retineri pūt. Per has.n. cās ad me^m pōt venire: eo q̄ pdigus habet multa cōia cū libali: ꝛ maxime in h̄ q̄ ſm iten^es dat ꝛ nō accipit. Neutrū aūt vt opȝ nec bn̄ facit: ꝛ ideo siue p assuefactiōez siue p etatē siue p defectū siue alia q̄cūq̄ cā trāsmutar9 accipiat h̄ qd est vt opȝ dare ꝛ bn̄ pculdubio erit libalis. Propter qd etiaȝ neq̄ prauus neq̄ mali esse vir pdigi ſm morē. Prauus.n. nō cōicatiuus est: ſȝ in seipso puate Ↄsistēs. Malus aūt pp̄e boni corruptiuus est iniuriosus boꝝ: neutrū facit pdigus. Illibalis aūt semp cogitat sui destitutiōez ꝛ sollicitar̄ q̄ pdigo nullo9 Ↄuenit: supabūdat.n. datione: ꝛ de acceptiōe nō multū sollicitar̄. Nō.n. cogitat de acceptione nisi inquātū mā dationis est: vr̄ tn̄ isipiens eē opatio pdigi: eo q̄ dat nō ſm suaꝝ facultatē. Insipiēs.n. est vt in Almagesto dicit Ptholomeus qui suipi9 ignorat q̄nti^tes siue facultatē. Scdm hūc igr̄ mo^m pdigus multū vr̄ melior eē illibali. q̄ etiā illibali vr̄ esse melior nō tn̄ pp̄ ea que dicta sunt: sed etiā pp̄ h̄ q̄ pdigus multos amat ꝛ in multos sig^m amoris ondit. Philantropia aūt h̄ est amor hominū in bonis morib9 cōmēdant̄. Illibalis aūt nullum amat ꝛ in nullū sig^m amoris ondit. Quō.n. multos amaret qui neq̄ seipsum amat. Ex nimia eniȝ parcitate nec ipse bonis suis fruit̄: ꝛ sibiipi nihil boni facit. Et h̄ qdem dicta de pdigo dicta sunt qui in simplici malo pdigali^tis Ↄsistit. Sūt tn̄ pdigoꝝ qui quēadmo^m dictū est ꝛ in datione ꝛ in acceptiōe supabūdāt: accipiūt.n. vn̄ nō opȝ: ꝛ ſm h̄ q̄dāmō illibales sunt: qꝛ cū illibali Ↄueniūt. Acceptiui aūt fiūt vn̄ nō opȝ pp̄ totū qdez iten^es velle Ↄsumere et dare: hoc aūt qꝛ facile facere nō pūt sine acceptiōe. Vn̄ vbicūq̄ acceptiui fiūt datiuos ꝛ nō accep^os, cito ꝛ velociter derelinquūt sibi facultatē que facul^tes tribuebāt ad donādū: ꝛ ideo cogunr̄ pdigi tribuer̄ tā ex eo qd est aliūde q̄ de ppr̄ys possessionib9. Vitius aūt ꝛ alia cā est: pdigus.n. ſm morē prauus est: ꝛ inq̄ntū prau9 est nihil cure hȝ de bono honestat. Propter timorez igr̄ turpi^tis ab indecēti accep^ne nō abstinet: ꝛ iō pdigi vndiq̄ ꝛ indīnter accipiūt: dare.n. ex tota iten^ne cōcupiscit. Qualr̄ aūt ꝛ vn̄ dēt multū differt apd eos: qꝛ facul^tes aliqn̄ nō hn̄t ex ppo: pp̄ qd cogunr̄ dare ab alieno ꝛ indecētes facere dationes: pp̄ qd dationes pdigoꝝ nō sunt dationes libalis. Datiōes.n. pdigi: nec bn̄ sunt nec boni grā: nec q̄ sunt vt opȝ: ſȝ qn̄ opȝ indigr̄. Sic hystriones vl̄ adulatores vel idiotas hos ditāt donis suis: cū tn̄ moderati ꝛ honesti ſȝ mores nihil vtriq̄ darēt. Adulatorib9 vel blāditorib9 vel ſm aliquā aliā voluptatē sibi placen^ib9: sic sunt lenones multa tribuūt: pp̄ qd ꝛ multi eoꝝ qui pdigi sunt itēpati sunt vel fiūt. Qui.n. facile Ↄsumētes sunt ꝛ dātes facillime in itēpantias Ↄsumptiui fiūt tā ex nā q̄ ex more. Ex nā qdez: qꝛ emittēr ꝛ dare ſm nāe inclinatiōez cānr̄ ex calido ppellēte ꝛ spū ad exteriora virtutez vehēte ꝛ humido mēbra exteriora laxāte ꝛ vētosa mēbra distēdēte: ex qb9 eisdez cāur itēpantia circa volup^tes. Ex more aūt qꝛ datiu9 ꝛ Ↄsūptiu9 in multos p amorē in multa applicabilis est: ꝛ p applicatiōez delectari q̄rit in alys. Delectatio aūt h̄ ſm itēpantiaȝ est: ꝛ sic pdigus efficir̄ itēpat9. Cat9 tn̄ ꝛ alia cā est: qꝛ. s. pdigus nō ad bonuȝ honestū viuit: ꝛ ideo timor turpi^tis nō eiȝ retrahit: pp̄ qd facili9 ad voluptates itēperātiū declināt qui pdigi sunt. Prodigus eiȝ qdē facil9 inducibilis ad q̄libet inductas itēpan^tie trāsit. Tot9.n. in aliō vadit ꝛ se ꝛ suis: ꝛ ideo inducibilis est ad oīa que volūt hi qui secū sunt. Scdm nām.n. mollis cor de est. Molle aūt est qd cuiȝ obedit tāgēti. Si aūt pdigus studio potiar̄ pculdubio in mediū veniet ꝛ in id qd oportet. Circa idem eiȝ est circa qd liberalis ꝛ symbolū

habet

Arist.

A

B

Prodigus vr̄ esse humus.

Insipiens qs est.

Ptholome9

A

C

Datio pdigi est viciosa.

Prodigi duplicter sūt intēperati.

habet in ipso. Symbolum autem habẽtium facillima est trãsmutatio ſm naturam.

¶ Cap. 8m. De illiberalitate que plus opponitur liberalitati q̃ prodigalitas.

ILliberalitas aũt isanabilis est tã etate q̃ ðfectu ⁊ etiã more. Etate qdem ⁊ defectu: q2 ois senect⁹ et ois impo⁹ vñ illibales facit: ex h q iclinat desideriũ ad indigẽtie suppletiões. Uñ illibalitas magis ꝯnãlis est hoib⁹ q̃ ꝓdigalitas. Nãle.n. est indigẽtie appetẽ suppletiõez. Cui⁹ sig^m est q multo plures sunt amatores pecuniaꝝ q nõ esse posset nisi appetitus impletiõis indigẽtie ex cõi nã que in oib⁹ est oẽs sequeret. Qd aũt nãle est difficile trãsmutat. vñ Doratius. Nãz lz expellas furca: tñ vsqȝ recurret. Illibalitas aũt in multa se extẽdit ꝑ h q in multis est ⁊ multiformis. Multi.n. modi vidẽt illibalitat esse. In duob⁹.n. est. s. in defectu dationis ⁊ supabũdãtia acceptiõis. Nulli.n. dat ⁊ vndecũqȝ accipit ⁊ in vtroqȝ valde multos hz mõs: ⁊ ideo nõ oib⁹ integra aduenit. Ita q vnus ⁊ idẽ ſm oẽs mõs illibalitatis illibalis sit: sz qñqȝ diuidit: ita q qdã illibaliũ in accipiendo supabũdãt vndecũqȝ accipientes nihil cogitãtes de datione. Et qdã in datione deficiũt nõ ita curãtes de acceptiõe. Oẽs qdez.n. qui a ꝓuatione dona^tiõis noiant talib⁹ appellõib⁹ signt se dationes accipe: puta parci tenaces kimbiles. Oẽs enim isti ipo noie suo datione deficiũt. Aliena aũt ſm suũ nomẽ nõ appetũt nec accipe volũt. Parci.n. dñr qui in custodiẽdo se a datione supabũdãt. Tenaces aũt dñr a vix dãdo: ⁊ cũz difficultate ⁊ tristicia: ⁊ illi sunt qui retractis manib⁹ dant ⁊ nõ libalr manus extẽdũt in dãdo. Kimbiles aũt qui vi mouẽtur ad dationez ⁊ parua cõputãt: ꝑꝑ qd kimbi noꝑiste vocãtur qd sonat cymini vẽditores ⁊ cõputatores: eo q gña cymini ad nũm cõputata poti⁹ vẽdãt q̃ donẽt. Tales sunt ⁊ Sinifones ⁊ Symphin greci vocati. Sinifones.n. parua expẽdunt. Symphi aũt parua donãt. Qd aũt libales talr dicti nõ acceptiui sint: lz multis de causis fiat: tñ frequẽti⁹ fit ꝑꝑ duas. Quidã.n. ipoꝝ nõ accipe se dicũt ꝑꝑ reuerẽtiã ⁊ moderãtiã timoris turpiũz que incurrerẽt: si datione supabũdarẽt. Ur.n. dicere q sua diligenter custodiãt ⁊ nõ dent: vt nõ aliqñ dãtes aliqd turpe cogãtur opari in lucrãdo: ⁊ de nũo hoꝝ est cymini vẽditor: ⁊ ois talis qui paruissima ꝯtẽdit in lucrũ. Ois aũt talr illibalis dictus noiat⁹ est a supabũdãtia retẽtionis: ad qd ꝯñs est nulli vtiqȝ dare. Quidã aũt illibaliũz rursus abstinẽt ab acceptiõe alienoꝝ: nõ qdez ꝑꝑ h qr accipere: sed q2 timorem hñt: q2 vidẽt q nõ facile est ſm humanã cõicatiõez accipe ea que sunt alioꝝ: ⁊ eũdez sua nõ alijs cõicare. Et ideo placet eis neqȝ dare neqȝ accipe: ne per acceptiõez ab alijs ad dationẽ obligent: ꝑꝑ qd etiã quãdo dant in ira dãt: ⁊ cũ distẽsione. q. angustie: ⁊ ideo mycrologi vocãtur h est in paruis donis iperãtes. Talr igit et talib⁹ modis illibales in defectu dationis dicti determinãtur. Quidã aũt illibaliũ rursus ſm acceptiõez supabũdãt: vndiqȝ acci^ũt ⁊ omne q ex q̃cũqȝ cã accipi põt: puta illibales qui in h illibales dñr q penit⁹ illibales ⁊ inhonestas opatiões ꝑꝑ lucrũ sunt operãtes: sic est de meretricio pasci vel circulatoruz deceptiõe ⁊ oẽs tales. Silr aũt ⁊ vsurarij siue in ꝑuo sint vsurarij siue in multo: siue etiã parua in sortib⁹ in multa cõmutẽt. Usuris.n. dãnificare vel oppmere ꝓxi^m libalis animi nõ est ꝓpriuz. Ois eiz isti accipiũt: vñ nõ opz: ⁊ quãtũ nõ opz, lucrũ ꝑponẽtes animi libalis honestati. In oib⁹ aũt his vnuz cõe apparet qd est finis volũtatis coꝝ: ⁊ h est turpis lucratio. Oẽs eiz isti gña lucri ⁊ ẽt parui lucri, obprobria sustinẽt exprobrãtiũ: lucruz timori turpi^tis ꝑhonorãtes: ⁊ ideo illibales sũt. Eos aũt qui magna accipiũt: vñ nõ opz: neqȝ que opz violẽtias iferentes nõ dicimus illibales. Praui eiz sunt illi maiori praui^te q̃ illibalis sit: puta tyrãnos dicimus eos qui sunt ciuitates desolãtes ⁊ sacra deꝑdãtes ⁊ hos vel ꝑniciosos vel ipios vel iniustos. Perniciosos qdez inquãtũ nociui sunt iniurias alijs iferẽtes. Impios aũt sic beniuolẽtie in deos ⁊ vnitũz ho^m oblitos. Iniustos vo inquãtũ lucra ꝓꝑa dãna faciũt alioꝝ. Illibalis.n. adhuc se nõ extendit ex ꝑuitate cordis qd magna aggredi nõ audet: eo q virili animi destitutũ est. Aleator aũt qui ab amicis lucrari querit qb⁹ magis dari opz: ⁊ mortuoꝝ spoliator qui grece nigrodeptus vocat a nigros qd est mortu⁹ ⁊ elepsos as, q est furor furaris. Silr ⁊ latro qui in paruo et in occulto furat: qui grece Mycrodepes: h est parui fures vocãtur. Latine vo fures dñr: fur eiz est qui in furuo h est in nigro rem ꝯtrat alienaz inuito dño. Tales ⁊ oẽs siles de nũo illibaliũ sunt. Aleator qdẽ qui ab his qb⁹ dare oportebat lucrari q̃rit. Nigroclepes vo qui destitutũ ⁊ inuirilis animi est lucruz q̃rere de spolio mortuoꝝ. Silr ⁊ fur destitutũ animi est in furuo ex alieno q̃rere lucrũ. Dcm est aũt in ꝑce^dẽtib⁹: qm illibalitas inuirilis est. Oẽs aũt isti turpes lucratores sunt: lucri eiz gña negociãtur ⁊ obprobria sustinẽt: ⁊ qdã qdez illoꝝ maxima ꝑicula subeũt lucri gña: sic fures ⁊ spoliatores mortuoꝝ qui vitã ponũt in ꝑiculo. Quidã aũt eoꝝ sic aleatores ⁊ circulatores ⁊ in alijs ludis lucrũ querẽtes ab amicis lucrãtur qb⁹ dare oportebat: vtriqȝ tñ istoꝝ in h ꝯueniũt q turpes lucratores sũt: lucrari volẽtes vñ nõ opz. Oẽs.n. tales sumptiões illibales sunt. Que aũt dñia hoꝝ sit: ⁊ vtruz in his trãsferẽt vel nõ trãsferat dñium nõ est ꝑñtis iten^tiõis deter^re. Hoc.n. ꝑtinet ad legem positiuã. Ex oib⁹ igr que dicta sunt, pz q illibalitas libali^ti magis est ꝯtria q̃ ꝓdigalitas: eo q in ꝑlib⁹ ꝯuenit ꝓdigus cũ libali q̃ illibalis: pz ẽt q illibalitas magis malũ est q̃ ꝓdigalitas: eo q vnus est sanabilis. Et q hoies magis ⁊ frequẽtius peccãt ſm illibalitatẽ q̃ ſm ꝓdigalitatẽ. De libalitate qdem igit ⁊ oppositis vitijs tãta dicta sint.

¶ Caplm 9m. De cõsequens de magnificentia tractare: et quid sit magnificentia.

VIdebit aũt vtiqȝ ꝯñs esse etiã de magnificẽtia ꝑtrãsire. In oi eniz ista doctrina poti⁹ figuralis trãsit⁹ q̃ subtilis ꝑtractatio vitatis. Cõsequẽs aũt est ideo q etiã magnifi^tia: sic libalitas vĩ cẽ circa pecunias q̃dã vtus ordinatiua passionũ ⁊ opõnuz. Passionũ qdẽ sic cupidi^tis ⁊ delecta^tiõis ⁊ tristitiaꝝ. Opationũ vo sic sumptuũ ⁊ dona^tiõis. Circa pecunias igit est nõ queadmodũ libalitas que se extẽdit circa oẽs que sunt in pecunijs opões indĩnter. Sz magnifi^tia est solũ circa sumptuosas pecunias in sumptib⁹ ⁊ donatio^ib⁹. In his.n. supexcellit libalitatẽ magni^tia sumptuũ ⁊ donationũ: queadmo^m nomẽ ipm sigt. In greco eiz qd nos magnificẽtiaz diximus megaloprepia vocat qd sonat magnoꝝ vsio. Magnificus eiz semꝑ magna vsat in corde ad sumptũ ⁊ donationes ꝑtinentia: vñ magnificẽtia siue megaloprepia decẽs sumptuositas est in magni^te ⁊ solẽnitate negocioꝝ ⁊ eoꝝ a qb⁹ vel circa q̃s agũtur negocia. Et q̃uis ex dictis videat q magnificẽtia q̃dam sit libalitas: ⁊ q ex additione se habeat ad libalitatẽ. Tñ sciẽduz est q magnificẽtia ſm suã sbam ⁊ diffõnez in toto differt a libalitate. Oia.n. hõ que in actib⁹ passionib⁹ ⁊ habitib⁹ aie deter^ant finib⁹ differũt ſm qd sunt fines volũtatis. Aliud aũt mouet in magnifico: ⁊ aliud in libali. In libali.n. nõ mouet nisi gratuita cõicatio suoꝝ. In magnifico aũt nõ: sed po-

Doratius

Synonyma illiberalis.

Parcus

Tenax

Kimbilis

Sinifon

Symph⁹

Microlog⁹

Perniciosus

Impius

Iniustus

Aleator

Latro

Fur

Aleator

Nigroclepes

Fur

A

Megaloprepia.

Magnificentia qd est.

A

Magnificentia ⁊ libalitas differunt.

tius magnū decēs expēdētez ꝛ eūz circa quē fit expēsa.
¶ Adhuc aūt etiā in republica:q̄dā sunt publica:ꝛ q̄dā
ꝑuata. Inter ꝑuata aūt q̄dā oia sunt ꝑuata:ꝛ q̄dā ita pri/
uata ꝙ h̄nt mo^m publicoꝝ publica sunt:sic̄ naualis bel/
li ordinatio:exercitus expeditio:legatoꝝ missio ꝛ hm̄oi:qui
nullā ꝑuatā tāgūt ꝑsonā:s3 potius toti⁹ orbis vel puīncie
statū tāgūt ꝛ honorē ꝛ decētiā. Priuata aūt per mo^m pu/
blicoꝝ sunt:que l3 ab vno hoīe inchoent:tn̄ ad ciuilitat
tēdūt ꝯstructiōez:sic̄ est celebratio nuptiaꝝ vel solēnitas
que fit in militia filioꝝ:ꝛ in celebratiōe festoꝝ que tota
celebrat ciuitas:sic̄ sunt natales regū ꝛ adiutoria mani/
festa deoꝝ:qui in festi^{bus} apparēt in totius p̄tie libatiōez.
In qb⁹ donaria donari ꝯsueuerūt ꝛ ꝑparatiōes in cibis
fieri:ꝛ solēnitates in vestib⁹ ꝛ signis letitiaꝝ:ꝛ in talibus
ad sumpt⁹ nō sufficit liƀalitas:ꝛ difficile ꝛ bonū:ꝙ est.n.
in talib⁹ nō est cōicatio gratuita:s3 potius decēs magni/
tudinem faciētis ꝛ negocij:ꝛ ei⁹ circa qd fit:siue igit̄ ne/
gociū in expēsis ꝛ datione. ¶ Adhuc aūt nō eiusdē mo/
ris sunt. Nō.n.vnū sequit̄ ad alterū3. Nō.n.bn̄ se h̄ns in
cōicatione suoꝝ nec̄io bn̄ se habet in directiōe magnoꝝ
in expensis ꝛ datione nec eꝯ. Propter qd p3 ꝙ liƀalitas
nec ꝑn^m magnifi^{tie} est:nec aliqd illi⁹. S3 h̄ verū est ꝙ in
expēdēdo ꝛ dādo magnificus modū3 quēdā h3 liƀalita
tis in h̄ solū ꝙ nō retracta manu sed libera ꝛ extēta ex/
pedite donat. ¶ Qd aūt circa tale magnū q̄le dcm̄ est
magnifi^{tia} fit ex h̄ p3:ꝙ q̄uis mag^{do} ſm qd in quātitate
ꝛ qualitate est absolutū qd sit:tn̄ ſm qd h̄ loq̄mur de ea

B

mag^{do} ad aliqd est. Decēs.n.in expēsis ꝛ donatione sine
cōparatiōe accipi nō pōt. Nec idē est decēs in oib⁹:sed
qd decet huic nō decet aliū. Nō.n.idez est sumpt⁹ decēs

Triarches

Triarcham:h̄ est ꝑncipez naualis belli:qui multis eget
sumptib⁹:vel architeoꝝ:h̄ est principez legatoꝝ qui vi/
det que honesta sunt legationi qui paucioꝛib⁹ indiget q̄3
triarcha. Decēs itaq3 in ꝓpoꝛ^{ne} accipit̄.s.ad ipm qui fa/
cit:ꝛ ad negociū in quo facit:ꝛ ad res vel personas circa
q̄s facit expēsas vel donatiōes. Nō.n.dicit magnificus
qui in paruis negocijs vel reb⁹ vel moderatis expendit
ſm dignitatē quātū op3:etiā si talis totiēs expēdēdo tā/
ti valeat expēsum quātū valet qd magnificus expendit
semel:v.g.circa centū parua vl̄ moderata pro q̄l3 mar/
cham expēdēdo cētū expēdat marchas q̄s magnificus

A

in vno magno negocio expendit. Propter qd p3 ꝙ ma/
gnificētia nō est multe liƀalitatis nec ex multis liƀali^{bus}
ꝯpōs. Magnificus.n.q̄tū3 ad mo^m liƀalis est:liƀalis aūt
nō est magnificus etiā si magis ꝛ magis ꝛ magis fiat li/
beralis. Liƀalis.n.nō dicit̄ nisi libe emittēdo:ꝛ h̄ h3 ma
gnificus in mō ꝛ nō in t̄bā. Talis aūt habit⁹ qui magni/

Paruificētia

ficētia vocat̄ defect⁹ qui diminutiōe peccat vocat̄ par/
uificētia. Supabūdātia aūt in excellentia peccās vocat̄

Banausia Aperokalia

banausia ꝛ aperokalia:q̄rū nomen sup̄ in 2° meminim⁹
rōnem. Talia.n.ꝛ q̄cūq3 tales noiant habit⁹ nō supabū/
dātes magnificētiā/quātitate sumptuū ꝛ donationū vel
magni^{tie} circa que op3:s3 in h̄ supant ꝙ cum magnificus
faciat magna in qb⁹ op3:ꝛ nō faciat in qb⁹ nō op3:isti ꝑ/
clare expēdūt ꝛ donāt in qb⁹ nō op3:ꝛ vt nō op3. Cū igit̄
opposita nata sunt fieri circa idem ꝛ defect⁹ ꝛ abūdātie
sint circa donatiōes et sumpt⁹:p3 ꝙ magnificētia q̄ me/
dietas est circa eadē erit. Posteri⁹ aūt de vtroq3 dicem⁹.

¶ Cap.10^m. De ꝓprietatibus magnifici.

A

Magnificus igit̄ scienti assimilat̄ plus q̄3 sapiēti vel prudēti. Sa/
piēs.n.cās altissimas ꝯsiderat. Prudēs aūt
eligibilia ad vite ꝯuersatiōez:ꝛ neuter cōpa
rationez vel cōmēsuratiōez diuersoꝝ adin/
uicē attēdit. Sciens aūt per mētez que a metioꝛ/ris/de/
riuat̄ ꝓpōnes ꝯsiderat adinuicem. Quia scia est habit⁹
ex ꝓpōne ꝑn^{ior} accept⁹ ꝛ ꝯsistit in cōmensuratiōe triū ad
debitū modū. Mensurat.n.magni^{tudo} faciētis bn̄factū ꝛ
negocij in quo vel a quo expediēdo fit bn̄factū/ꝛ res vl̄
ꝑsonas circa quas expendit̄. Et ideo a paruo hoīe ma/
gne īpēse facte nō sunt magnificētia:sicut nec ꝯ:parua
a magno facta. Iteꝝ magnū negociū factū a magno vel
paruo per paruas expēsas nō est magnificētia. Et sil'r si
deficiat itro.s.ꝙ magna fiāt circa paruas ꝑsonas nō ha/
bet magnificētie rōnez. Qd eni3 decēter magnū in sum/
ptib⁹ cōmēsurari decēter magni^m faciētis ꝛ faci:ꝛ eius
circa quez fit:ꝛ hec tria referri ad modū.s.ꝙ in gl'ia fiat
excellētia:ita ꝙ in nulla p̄te sui sustineat minoratiōez:et
in hac mensura decētie magni^{tudo} scienti magnificus assi/
milat̄. Magnificus.n.ex facultate habit⁹ sui pōt specu/
lari decens dicto mō ꝛ prudēter magna expēdere. Pru
denter inquā ſm qd ꝓuidētia prudētie pars est que ꝓui
det in singulis que op3. Qr aūt h̄ verū3 sit ex h̄ ꝓbat̄:qꝛ
habit⁹ v̄tutū3 moraliū determinant̄ ꝛ diffiniunt̄ opatio/
nib⁹ quas eliciūt:ꝛ his quoꝝ sic̄ obtoꝝ sunt opōnes:quē/
admo^m ꝛ in ꝑn⁹ diximus in 2° vbi de moralib⁹ v̄tu^{tibus} tra/
ctare incepim⁹. Obta aūt a se īferūt passiōes. Passiones
aūt incitāt ad opationes. Habit⁹ vo v̄tutū passiones ordi
nāt ꝛ ꝑficiūt opōnes. Magnifici itaq3 sumptus magni/
ꝛ decētes sunt ad ipm:ꝛ talia in magni^{tie} ꝛ decentia sunt
etiā opa ipius que facit ꝛ negocia que dirigit. Sic.n.erit
magnus ꝛ decens sumpt⁹ cōmēsuratus opi. Propter qd
op3 ꝙ opus magnifici dignū sit sumptu ipius ꝛ sumpt⁹
dignus ope. Qd tātus.s.sit q̄tū decet opus:ꝛ supabūdet
ne in aliqua p̄te sui minoratiōez sustineāt:ꝛ ꝙ h̄ ad ipm
magnificū referunt̄ in oī decētia. Q̄uis aūt magnificen
tia scia cōmensuratiōis sit:nō tn̄ est itell'ualis v̄tus:qꝛ ꝑ
fectiuus ei⁹ est ex p̄te appetit⁹:ꝛ passio circa quā est pas/
sio appetit⁹ est:ꝛ opatio circa ea que vt bona ꝛ nō vt ve
ra accipiunt̄. Et q̄uis magnifica ꝓp sui magni^{tudinem} necesse
sit raro fieri:tn̄ magnifi^{tia} ꝯsuetudinalis v̄tus est. Cōsue/
tudo.n.que inducit v̄tutez vel vitiū:magis ꝯsistit in exte/
rioꝛib⁹ actib⁹ q̄3 in īferioꝛi refrenatiōe ꝛ ordinatiōe pas/
sionū:que glibet in se penit⁹ reiterat quā in exterioribus
raro agat. Sic igit̄ erit mēsuratiu⁹ magnificus. ¶ Am/
plius aūt talia qualia dicta sunt in sumptib⁹ ꝛ donatiōe
ꝛ decētia magna magnificus ꝯsumet siue expendet bo/
ni gr̄a:ꝛ nō alicui⁹ adiūcti gr̄a siue per modū3 vtilis vel
per bonū delectabilis adiūgatur. Nō.n.querit adiūctū:
sed ipm bonū v̄tutis gr̄a cuius facit. Bonū eni3 v̄tutis ꝛ
expendit ꝛ ꝓpter se. Diximus eni3 in p̄ li° ꝙ delyaca in/
scriptio in h̄ falsa fuit:ꝙ adiūctū ꝛ nō essentialem v̄tuti
ꝛ felicitati posuit delectatiōes. Magnificus ei3 boni gr̄a
facit qd facit. Oibus.n.v̄tutib⁹ cōe est h̄ gr̄a boni ꝛ non
gr̄a alterius facere qd faciūt. ¶ Adhuc aūt magnificus
delectabil'r facit sumpt⁹ ꝛ donationes. Referēs.n.dānū
ad finem boni v̄tutis etiā ipm dānū3 delectabile fit qd
ipso bono v̄tutis recōpensat̄:ꝛ ideo in omni dato hyla/
rem facit vultū:delectatiōez animi ꝑtendēs. ¶ Adhuc
autē magnificus emissiue facit sumpt⁹ ꝛ donationes qd
plus est q̄3 liberal'r facere:qꝛ libere facit qui nō retracta
manu facit q̄3 nulla cupiditas ligat vel impedit. Emissi/
ue aūt facit qui sup hoc conatū habet ꝛ ipetū quēdā vo/
lūtatis vt vltra exhibeat ꝙ decet ſm honestatis rōnez.
Propter qd nō est diligēs in rōcinus expensaꝝ. Diligēs
ei3 cōputatio paruifica est ꝛ paruifici ꝓpa. Cupiditatez
ei3 significat ad retinēdū aliqd si fieri possit. ¶ Adhuc aūt
magnificus magis attendet qual'r id qd fit ab ipso op/
portunū sit ꝛ decētissimū ſm honestatis rōnez q̄3 quāto
ꝑcio fiat vel sumptu vel qual'r minimo ꝑcio vel minori
possit

possit fieri:eo φ ad decens in magno respicit et non ad sumptuum quātitatem nisi secūdario:inquātuʒ scilʒ ad decens ꝛ magnum referuntur.

❡ Cap.11m. De cōparatiōe magnificentie ad lībalitateʒ.

A

Ex his aūt que dicta sunt manifestū est φ magnificuʒ necesse est lībalem esse quātū ad modū.s.qͦ emissiuus est in expēsis ꝛ donis:etelʒ lībalis expēdet que opʒ:ꝛ vt opʒ. In his auteʒ decens ꝛ magnū ꝯsiderare ꝛ itēdere ꝓpriuʒ est magnifici:ꝛ hoc est qͦ vocaṫ magnitudo. Et lībalitate gdeʒ existēte circa hec in cōi magnificus faciet magis magnificū opus qͦ fieri pōt a tali sumptu qui est eq̄lis opi ſm ꝓportiōeʒ. Si.n. sumpt⁹ sit ex auro magnificētius opus faciet q̄ʒ si sit ex argēto. Sic dī φ Pericles magnificentissime gdeʒ fecit Jouem olympiū ex sumptu dato:qui tñ ꝑciosior fuisset ex auro ꝛ ꝑclarius ꝑparat⁹ si margaritis fuisset circūposit⁹: sed ex dato sumptu magnificētius ꝑparari nō poterat: et sicut est in arte:sic est in v̓tute morali non φ v̓tus arte certior est. Magnificus igiṫ ab eq̄li sumptu semꝑ facit decēs magnificū:ꝛ sic opus eius semꝑ est in v̓tute ꝛ vlt⁹ sui ſm rōnem honestatis. ❡ Ad hoc aūt itelligēdū oportet scire φ nō est eadeʒ v̓tus possessiōis ꝛ opis:possessioneʒ.n. vocamus vnde accipiunṫ sumpt⁹ vel donatiōes. Opus aūt factū vel negociū qͦ ꝑficere vel dirigē itēdit magnificus:possessionis gdem v̓tus est:siue vlt̄m in hoc attēdiṫ: φ illud dī esse vlt̄m in ꝑciositate qͦ plurimo ꝑcio est dignū:seu etiā illud qͦ honoratissimū est ſm nobilitateʒ nāe:puta aurū qͦ ꝛ ꝑcio ꝛ nobilitate alia excellit: ex gbus sumunṫ sumpt⁹ ꝛ donationes. Opis aūt virtus siue vlt̄m est φ opus ꝑfectuʒ siue negociū magnū sit ad magnos relatū ꝛ in magnis rebus:ꝛ sit bonū ſm oēʒ honestatis rōnem:ꝛ ideo magnificus speculatiōe mirabilis est:q꞉ ꝛ qͦlibet illoꝝ aliꝫ cōmensurat vt ad ꝑciosissima copias auri ipendat:ꝛ ad alia ꝓpoꝛ̄ speculata v̓tute opis ꝛ possessiōe. Magnificū.n.semꝑ vult esse mirabile:ꝛ magnifici opis v̓tus est:magnificētia gdem opis in magnitudine sumptuū ꝛ sumpt⁹ faciētis speculata. De numero aūt sumptuū taliuʒ sunt gdā q̄lia dicimus honorabilia in opib⁹:sicut dicimus dona reposita apud deos per oblatiōes. Diꝫs.n.imortalibus q꞉ honorabilissimi sunt parua ꝛ ignobilia nō decet offerri:ꝛ sic sunt ꝑparatiōes ꝯuiuioꝝ ꝛ cenaꝝ in festis deoꝝ ꝛ natalib⁹ regum in gb⁹ excellēter ꝑparādū est:ꝛ sicut sunt sacrificia que de melioꝛib⁹ fieri opʒ. Silr̄ aūt est circa omne qͦ diuinuʒ est: in gb⁹ ꝓpter honoreʒ diuinitat nihil paruificuʒ dʒ apparere. Silr̄ aūt magnifica sunt q̄cūq; ad aliqd ciuitatis vel ꝓuintie referunṫ vel ꝑsonas que ꝑsunt cōciuib⁹:sicut reges ꝛ duces ꝑtores ꝛ ꝯsules:puta si in talib⁹ aliqd cōuenit elargiri opʒ magnificuʒ tale facere ꝑclare:vt.s.claritate eminēter ꝑfulgeat. ❡ Adhuc aūt si opʒ tibi cris eē principeʒ vel gymnasiꝫs ꝑesse vel palestram ordinare. In oīb⁹ eniʒ his ꝑclare in sumptib⁹ ꝛ donationib⁹ hēbit se magnificus. ❡ Adhuc si totā ciuitateʒ vel ꝓuintiā cōuenit ꝯuiuare ꝓpter gaudiū aliqͦ vel honoreʒ vel fortunā que ciuitati vel ꝓuintie accidūt in his ꝑclarissime habebit se magnificus nullos reputās sumptus:dūmodo claritateʒ attingat. In oībus aūt his quēadmodū dictuʒ est:ꝛ ad operāteʒ referṫ.s.gs est,ꝛ quāte dignitatꝫ:ꝛ quarū siue quātaꝝ facultatū sit siue possessionuʒ. Opʒ.n.hic esse digna que facit magnificus:ꝛ opʒ φ nō solū decēter sumpt⁹ opus:sed etiā facientem:ꝓpter quod inops vtiq; nō erit magnificus in actu ꝛ ope:q̄uis habitū habere forte possit in ꝑfectione volūtatis. Facultates eniʒ nō sunt in opia gbus multa ꝛ magna ꝯsumat decēter:ꝛ si inops talia attentat isipiens est. Attētat.n.hoc qͦ est ꝑter facultatū suaꝝ dignitateʒ ꝛ ꝑter opportunū. Qͦ aūt est isipientis nō est ſm v̓tutem. Scd̓m v̓tuteʒ.n.semꝑ recte fit qͦ fit.

B

Dijs magna offerri decet.

❡ Cap.12m. De cōdecorātibus magnificētiam.

Quibus aūt talia ex gb⁹ prīt esse magnifici existut:vel etiaʒ ꝑexistūt vel per seipsos:q꞉.s.talia ꝓpa industria adepti sunt:vel per ꝓgenitores hoc hereditauerūt:vel per alios per q̄s ad ipsos per alios trāsieūt:siue per adoptiōeʒ vel ꝑcipuʒ donatiōes. Oēs tales si debeant esse magnifici decet esse nobiles ꝛ gl̄iosos:ꝛ q̄cūq; talia sunt ad gl̄iam ꝑtinētia:sic est decor vestiū ꝛ splēdor mēsaꝝ aurea vasa maglyfi specie ꝛ hꝫ aliꝫs. Oia.n.hec magnitudinem quādā hñt gl̄ie ꝛ dignitateʒ. Magnificus igiṫ est maxime circa talia:q꞉ in talib⁹ sumptibus magnificētia est:quēadmodū dictuʒ est. Talia.n.in sumptib⁹ maxima sunt ꝛ honorabilissima. Circa ꝓpria aūt nō multū est magnificus nisi modū habeant publicoꝝ:quēadmodum in antehabitis diximus. Et talia sunt quecūq; in selˀ fiūt vel raro:puta nuptie et si qd tale:ꝛ si circa aliqd tota studet ciuitas vel si nō tota:tñ q꞉ in dignitatib⁹ sunt studēt circa illō vt solēniter fiat:ita φ vnusq̄sq; studet per se. In talibus.n.magnificus magnifice se hēbit. Tale etiā est de ꝑegrinis siue hospitib⁹ suscipiēdū in hiis magnifice se hēbit ſm dignitatē susceptoꝝ:sic etiā habebit se in susceptionib⁹ oīb⁹ legatoꝝ:ꝛ silr̄ circa missiones si mitti debeāt legati:ꝛ silr̄ circa donatiōes ꝛ retributiones. Ad oīa.n.talia magnifice se hēbit in sumptib⁹ ꝛ decēter ꝛ ꝑclare. In ꝓpriꝫs aūt que nō hñt modum publicoꝝ magnifice expēdere poti⁹ erit ꝓdigi vel itemꝑati. Magnificus eiʒ in seipm nō est sumptuosus:sed in cōia vel in ea que cōiuʒ hñt modū. In donis tñ maxime magnificus est:q꞉ dona aliqd simile hñt donis deo sacratis: et ideo venerabilia in admirādo deberet eē sicut deus:alioquin decentia nō sunt. ❡ Adhuc aūt magnifici est habitatiōeʒ suā ꝑparare decēter ad mensurā diuitiarū:ex qbus magnificus est. Hic eiʒ ornat⁹ gdaʒ est magnificentie cōdecorās. ❡ Adhuc aūt magnifici in habitatiōe ꝓpriū magis sumpt⁹ est facere circa talia opa quecūq; diuturna ꝛ quasi ꝑpetua sunt q̄ʒ circa alia. Talia enim edificia optima sunt. ❡ Amplius magnifici est insignib⁹ opib⁹ decēs facere in sumptib⁹. Nō eiʒ ideʒ cōgruit diꝫs ꝛ hominib⁹ tam in sumptib⁹ q̄ʒ in donis q̄ʒ in opib⁹. Nec idē cōgruit in tēplo ꝛ in sepulchro. Tēplo eiʒ cōgruit aurū: solēnia aūt saxa sufficiūt sepulchro. Magnificus igiṫ in sumptib⁹ ꝯsiderat φ vnūquodq; operum suoꝝ magnū sit: vel ſm nām sui gn̄is:vel in magnificētissimo gdeʒ hoc simplr̄ magnificum est qͦ in quolibet magno magnū est ꝛ excellēs. Hoc aūt vt nūc ꝛ hic magnuʒ est φ in his sumptibus vel donatiōib⁹ magnū est ꝛ nō simplr̄:ꝛ magnū in ope magnifici differt a magno qͦ est in sumptu:quādo magnuʒ in ope accipiṫ in genere ꝛ nō simplr̄. Sphera eiʒ vel lechytus pulcherrima ad artem decentissima ꝑparata magnificum hñt puerilis doni:quia puero nihil decētius dari pōt:ꝛ tñ ꝑciuʒ eius paruū est ꝛ illiberale. Spherā aūt dicimus Trocuʒ. Lechytum aūt dicimus ab aelyon greco qͦ est oleum:ꝛ hbo greco qͦ est cōdo: qͦ est abscōdo:ꝛ inde componiṫ lechytus:omissa p⁹ lr̄a cū eupho:ꝛ est vasculuʒ in quo aliqͦ hñt abscōdiṫ:ꝓp qͦ magnifice est ꝯsiderare in quo gn̄e faciat opus:ꝛ in illo gn̄e facere magnifice ꝛ tale qͦ in illo gn̄e facile nō sit supari ab aliq̄:ꝛ φ dʒ:ꝛ φ sumpt⁹ hēat opi in illo gn̄e ſm dignitatem rn̄dēteʒ:vñ forte nobili puero magnificū Trocum dabit aureuʒ vel auratū ꝛ lechytū ſm suū genus ꝑciosuʒ. Talis gdem igiṫ ſm oīa ꝑdicta est magnificus.

Sphera

Lechytus

¶ Cap. 13m. De oppositis malitijs magnificētie.

Banausus

SUperabundās aūt qui Banausus dr̄ nō superabūdat qui in quātitate sumptuū vel donationū: sed in h̄ supabūdat qḋ ↄsumit in hoc p̄ter qḋ opꝫ: quēadmodū dictum est. In his eīꝫ in q̄bus parui sumpt⁹ regrunt̄ multa ↄsumit ⁊ resplēdere querit: vel facit p̄ter ꝑtem. In turpi eīꝫ nulla pars est splēdoris, vel honoris: puta etiā hystriones nuptial'r cibās ⁊ comedis qui in ↄgregationib⁹ rusticoꝝ cantāt ⁊ recitāt facta hoīuꝫ ⁊ paruo digni sunt multa tribuet ⁊ in trāsitu cōi purpuram īferēs ad vie decoreꝫ que in trāsitibus regum īferri ↄsueuit. Sup comedos .n. cortina de pellib⁹ ↄsueuit expādi nō purpura. Iste autem expādit purpurā: quēadmodū Megares. Dicit enim Mitalus poeta in Tytanopeys suis carminib⁹. Dure audis aracleys: h̄ est ter ↄuitū impudicū ⁊ megaritū ⁊ valde frigiduꝫ rides: vides pueros. Voluit aūt dicere ꝙ Megares detractiōes patiunt̄: q̄ꝛ comedias custodiūt ⁊ defendūt. De megari eīꝫ ciuitate fuerūt qui comediā inuenerūt: quoꝝ princeps fuit Deusarricus Megares. Deridūtur aūt vt onerosi ⁊ frigidi ⁊ puerilia videntes ⁊ recitātes ⁊ purpura vtētes in trāsitu comediaꝝ. Vn̄ etiā Aristophanes ↄuitiās eīs: dicit: ꝙ risu dignus est qui a Megaris aduocat̄. Sed ⁊ Fantbides antiq̄ssimus antiq̄ruꝫ poetaꝝ despiciēs tales dicit. Megarice comedie cantū trāseo. Verebar enim poema Megaricū facere. Ex oībus eīꝫ his ostēdit̄ ꝙ Megarice comediaꝝ sunt inuentores. Oīa autēꝫ talia faciet Banausus nō boni grā: sed potius diuitias indecēter ostentās: ⁊ p̄pter h̄ existimas admirabilis esse: ⁊ vbi ꝙ oporteret multa ↄsumere pauca ↄsumet: ⁊ ecōtra vbi pauca deberet cōsumere multa ↄsumet. Paruificus aūt qui Banauso ↄrius circa oīa p̄dicta deficit. Maxima eīꝫ cōsumens aliq̄ñ in paruo qḋ retinere querit totuꝫ bonū ꝙ fecerat ꝑdit: ⁊ qḋcūq̄ꝫ bonum facit ad sumpt⁹ vel donationes ꝑtinens tardās facit ⁊ ꝓcrastinās. Semp eīꝫ īntendit qual'r minimū ꝙ pōt expēdat ⁊ expensas facit, tristat⁹ semp existimat se maiora facere q̄ꝫ opꝫ s̄m nām negocij in quo expensas facit. Habitus igit̄ Banausia ⁊ paruificētia sunt malitie: sꝫ nō magnum obprobriū īferūt ab hoībus p̄pter h̄ ꝙ nō sunt nociui p̄ximo. Banausus .n. multis ꝓdest. Paruificus aūt suis parcens nulli iniuriā īferēs: isti etiaꝫ habitus nō valde turpes sunt: eo ꝙ Banausus magnificoꝝ sil'is est in multis. Paruificus aūt p̄pter nāle desideriuꝫ retinēdi ea que ordināntur ad sustētaⁿᵉᵐ vite excusat̄.

¶ Tractatus scd̄s Libri quarti De v̄tutibus adiūctis ꝑficientibus irascibilem.

¶ Cap. p̄m. Circa q̄d sit magnaniᵐᵃˢ: ⁊ q̄l'r sit v̄t⁹ adiūcta.

A

POst hoc de magnimitate est agenduꝫ. Cūis eīꝫ īter principales ⁊ cardinales v̄tutes fortitudo que est in irascibili p̄ma virtutū sit: eo ꝙ p̄ncipalius alijs obtinet nomē v̄tutis. Cum sit circa difficillimū ⁊ optimum: tñ inter adiūctas iste q̄ sunt in ↄcupiscibili priores sunt eis que sunt in irascibili. Magis eniꝫ circa difficile ⁊ bonum est magnificētia q̄ꝫ magnanimitas ⁊ magis ꝓpinque felicitati ordinat̄: eo ꝙ īstrumētal'r deseruit ad oīa que felicitatis sunt: ⁊ hoc etiaꝫ q̄dāmodo facit liberalitas. Magnanimitas aūt ⁊ cetere adiūcte ↄsistūt circa bonum qḋ est minus bonū ⁊ nō circa bonū cōmunitatis: ⁊ ideo ↄsequenter sunt ordināde: inter alias autē de magnanimitate p̄mo. Magnanimitas aūt circa magna q̄deꝫ ↄsistit: sicut videt̄ ex ipso noīe. Magnanimus enim magnū aliq̄d ambiens minimus est. Accipiamus ergo p̄mū circa qualia magnanimus sit. Oportet eniꝫ nos oꝑationes ex his circa que sunt cog̃scere: ⁊ ↄsequenter per oꝑationes notitiā habituū accipe: ⁊ in hac ↄsideratione nec differt itēdere habitū ip̄m virtutis vel cum itēdere: qui s̄m habitū dispositus est. Siue enim loquamur de magnaniᵗᵉ siue de magnanimo: vna ratio semp erit incipiēdi de obiectis qui p̄n⁹ sunt operationū. Magnanimus enim esse videt̄ qui seip̄m cuꝫ magnis dignificat dignus existens magnis: h̄ est qui seipsuꝫ digne tenet: cum s̄m veritateꝫ ex virtute dignus sit ⁊ a dignitate ꝓpria nullo modo deflectit̄ ad aliq̄d indignuꝫ sibi. Qui enim nō s̄m dignitatē magnis se dignificat īsipiens est. Eoꝝ aūt qui s̄m v̄tutē dispositi sunt: nullus est īsipiens. Insipiētem aūt vocat Ptholomeus qui suipsius ignorat quātitatem: ⁊ per hūc moduꝫ sapiēs est qui seip̄m in libra rōnis ponit: ⁊ tātis se dignificat quantis valere potest. Insipiētiam aūt talem nullus patitur eoꝝ qui sunt sunt virtuteꝫ: eo ꝙ oīs virtus siue sit in rōne siue participāte qualiter rōnem s̄m ordineꝫ recte electionis ꝑficit̄. Recta aūt electio nō est sine actu recte rōnis. Vtēs aūt recta rōne s̄m actū sapiēs est. Magnanimus q̄deꝫ igit̄ est qui se magnis dignificat dignus existens. Qui enim paruis dignus est ⁊ dignificat seip̄m nō dicit̄ magnanimus ꝓprie: sed potius modestus vel forte tēperat⁹. Nō ab actu tēperātie virtutis: sꝫ potius a temꝑamēto rōnis quo se in eq̄libris ponit: ⁊ tantis se dignificat: quātis s̄m merita est dignus. Sicut enim magnuꝫ magna decēt sic mediocrem mediocria ⁊ paruū parua: virtus tñ ad maximuꝫ determinat̄: eo ꝙ circa illud est difficile ⁊ bonū. In alijs autēꝫ modestia siue tēperātia s̄m dignificationem suipsius: potius est dispositio virtutis q̄ꝫ virtus: ex q̄bus .s. dispōnibus: vt dicit Auer̄. potius ciuilis efficitur q̄ꝫ ꝑfectus s̄m virtutē. Ciuilem aūt vocat p̄paratū ⁊ dispositum ad hoc qḋ subm virtutis esse possit: ⁊ ille est qui in meritis suipsius optime scit quātitateꝫ. Rusticus aūt siue idiota nec rōnem meriti scit: nec quātitatem sui s̄m meritū: ⁊ ideo ille inciuilis est nec bonus nec malus existens: ⁊ si bon⁹ aliq̄ñ dicat̄ nō a dispōne v̄tutis dicet̄ bonus: sꝫ ab vtilitate ad glebam ꝑtinēte vel ad aliqḋ opus mechanicū. Patet igit̄ ꝙ in magnitudine quadā est magnanimitas ⁊ ad magnū determinat̄: quēadmoduꝫ determinat̄ magnitudo que dicit̄ eē formositas in magno ⁊ ꝑfecto corpore. Parui aūt corpore vel formosi vel cōmensurati p̄nt dici. Pulchri aūt nō dicūtur ꝓprie. Hoc aūt magis ꝓpriū est s̄m grecuꝫ idioma. Cūis enim callos in greco multipl'r dicat̄: tamē ꝓprie ⁊ stricte accipiēdo sig̃ationeꝫ noīs nō sig̃at oēm decorem corꝑis callos: sed ꝓprie illuꝫ qui est in magno corpore. Significat enim callos cōmēsurationeꝫ dissimiliū partiū in nobis: que sil'ibus ꝑtibus sunt posteriores. Prime eniꝫ ꝑtes cōstituētes corpus sunt ꝑtes cōsil'es: ⁊ in illis est fortitudo corporis. Posterioreꝫ aūt sunt dissil'es in q̄bus est ꝓprie pulchritudo. Vnaqueq̄ꝫ enim dissil'ium partiū ex pluribus sil'ib⁹ cōponit̄: sicut facies ex carnib⁹ ⁊ ossibus ⁊ neruis: ⁊ vn̄ in figura ⁊ cōpōne et quātitate ⁊ cōmēsuratione dissiliuꝫ priuꝫ adinuicē ꝓp̄e pulchritudo ↄsistit: vnde in Topic̄. Arist. dicit. Q̄ pulchritudo elegās est cōmēsuratio priuꝫ: q̄ꝛ v̄o cōmensuratio talis nō est nisi quādo mēbra debitā attingūt quātitateꝫ. Debitā aūt quātitatē nō attingūt nisi attingēdo terminū s̄m sui naturā ꝑfectum: qui terminus nō attingit̄ a paruis: sꝫ ab his qui nō monstruose: sed s̄m nām magni effecti sunt: ideo pulchritudo ꝓp̄e non est nisi formositas in magno ⁊ ꝑfecto corpore. Parui aūt q̄ñtitateꝫ debitā in mēbris nō attingētes grece vocant̄

B

Magnanimus

Modest⁹

Auer.

Ciuilis

C

Callos

Pulchri⁹

ce vocatur Alteyoy qđ multas hꝫ significatiões. Signat.n. aliqñ virilẽ: aliqñ ciuilẽ: aliqñ facũdũ: aliqñ gratũ: aliqñ decorẽ faciẽ: ⁊ sic hos dicimus ꝙ parui formosi vł cõmẽsurati cõi rõne dñr: vel decori facie. Ppꝛe aũt nõ dñr pulchꝛi: ⁊ ſm eũdeꝫ modũ dignifi^{cãs} se paruis cũ paruis digni sint vel mediocrib^{9}: ⁊ gñalr loquẽdo ſm equlibe- rũ suoꝝ meritoꝝ se dignif^{cãs} decẽtes hoies ⁊ ciuiles sunt:

D

magnanimi aũt nõ sunt. Magnanimus.n. dignificat se magnis: que ſm sui nãm maxima sunt iter ea que meri- tis virtuti ꝯsueuerũt attribui pro p̃mio: ꝙ aũt circa talia

Chaymus

sint ex oppositis vitijs pꝫ. Qui.n. magnis seipm dignũ facit: cũ indignus sit, chaymus vocat: quẽ latine fastuo-

Seneca

sum possumus appellare. Sic gdeꝫ de gbus dicit Sen. ꝙ honores sibi fecerũt dinos ipẽdi cum omni virtute de- stituti essent: ⁊ q̃uis talis dicat chaymus: tñ nõ sequit ꝙ ois ille sit chaymus qui maioribus dignificat se q̃ sit di gnus pp tres rõnes. Quaꝝ p^{a} est: qꝛ qui maioribus se di gnificat q̃ dignus sit, aligd dignitatis hꝫ. Chaymus aũt nihil. Scđa est: qꝛ qui maiorib^{9} se dignificat: pp hoc non pp fastũ facere: ſꝫ potius fingere vt aligd aliud ꝯsequã- tur. Chaymus aũt ex solo fastu facit quod facit. Tertia ratio est: qꝛ põt esse in gradu dignitatis: pp quẽ honor ei debet. Q̃uis.n. nõ habeat sufficiẽs meritũ virtutis: ⁊ tunc pp gradũ in quo est dignificat se maioribus q̃ dignus sit ſm virtutẽ: ⁊ tñ nõ est chaymus. Chaymuꝫ.n. ad digni-

Pusillanim^{9}

ficãdũ se magnis nõ mouet nisi fastus. Opposit^{9} aũt illi est pusillanimis a pusillo aio dict^{9}: eo ꝙ semp se minori bus dignificat q̃ dignus sit. Siue aũt aligs magnis siue moderatis siue paruis dignus sit: ⁊ tñ minorib^{9} se digni- ficet: pusillanimis vocat cõi noie. Ppꝛe tñ ⁊ maxime ille pusillanimis est: quicũ videat magnis dignus par uissime se dignificat. Quid eiꝫ faceret talis nisi magnis dignus esset. Dino.n. se deijceret ⁊ annihilaret.

¶ Cap. 2^{m}. Qualiter magnanimitas sit virtus: et ꝙ sit il- lud magnum circa quod est.

A

Q
uant aũt gdã magnanimitati detrahẽtes dicẽtes virtutẽ virtuti nõ esse ꝯriã. Humilitatẽ aũt virtutẽ esse q̃ stoici diffiniũt sensuꝫ esse ppꝛiꝫ vacuitatis ⁊ actũ eius esse dicũt nõ alta sapẽ: ſꝫ humilib^{9} ꝯsen- tire. Ppꝛiũ aũt humilis esse dicũt etiã seipm abijcere ⁊ velle se vilem p̃dicari: ⁊ in hoc solo esse supbũ ꝙ laudes dignificãtiũ se ꝯtẽnit. Hoꝝ aũt oia opposita hꝫ magna- nimitas: ⁊ sic vĩ nõ ꝑtinere ad bonum moris. ¶ Addũt etiam ꝙ duo gña in vno gñe moris nõ sunt: gnimmo si vnuꝫ est in gñe boni: alteꝝ est in gñe mali. Cõtraria aũt dicimus que ſm rõneꝫ honesti sunt ꝯria. Altis aũt ⁊ ma gnis se dignificare ꝯriũ est ei qđ est abijcẽ ⁊ nullo dignũ reputare. Si igit hoc est hõestũ: opꝫ ꝙ magnis se dignifi care sit ĩhonestuꝫ. Inhonestũ aũt nec virtus est nec opus

Opinio 2^{a}

virtutis. ¶ Alij sunt qui magnani^{tẽ} virtuteꝫ nõ esse ꝯtẽdũt: eo ꝙ dicũt eã nõ esse circa difficile ⁊ bo^{m} qđ in ipo opan te sit: circa honoreꝫ.n. dĩ esse. Honor aũt sic in p̃ hui^{9} scie li^{o} diximus in alio est. s. in honorãte. Addũt etiã ꝙ honor p̃miũ est cõiter ois virtutis. Si g̃ magnanimitas circa ho noreꝫ est vĩ nõ esse sepata virtus: ſꝫ cõiter ois virtus esse: q̃-

R^{o} ad oba

libet.n. virtus dignificatio est honoris. ¶ Ad hoc aũt ⁊ silia nõ est difficile videre. Nihil.n. ꝯrietatis hꝫ ꝙ hõ qui ex ꝯrijs cõposit^{9} est etiã ſm nãꝫ humiliet ex vno ⁊ dignifi-

Plato

cet ex altero: pp qđ Plato dixit ꝙ hõ ⁊ maximoꝝ ⁊ īfi- moꝝ dignus est. Maximoꝝ gdẽ ſm moralẽ itellm: in- fimoꝝ aũt ſm corporis mortalia p̃n^{a}ata ꝙ etiaꝫ hõ ſm merita itell's sedes accipit post morteꝫ ppꝛe digni^{tis}. Vñ

Stoici

etiã Stoici quoꝝ princeps fuit Socr. dixerũt ꝙ virtutes que sunt deoꝝ dona oporteret hoies in se recognoscere ⁊ ex eisdeꝫ digne viuere. Humilitati g̃ que ex ppꝛijs deij- citur nõ ꝯriat magnanimitas que ex alijs. s. deoꝝ donis vel ꝯsuetudine acgsitis: nõ gdem supra se eleuat: ſꝫ ma- gis se dignificat cognoscẽs in se virtuteꝫ ⁊ virtutẽ merito digniorem esse q̃ aligd qđ attribui põt extrinsecus. Ad talia eiꝫ ꝯtẽdere est imobilem esse ⁊ ꝯstãteꝫ in virtutis di

B

Honor q̃lo ẽ ĩ honorãte.

gnitate. ¶ Qđ aũt dicũt honorem in alio esse ridiculo- sum est: qꝛ lꝫ honor in honorãte ſm honoratiõis exhibi- tioneꝫ: tñ in virtuoso est ſm reuerẽtie ⁊ honoratiõis at- tributiõeꝫ: ⁊ hoc itelligit quãdo dicit ꝙ dignificat se di- gnis: hoc est ꝙ digni sibi honores ſm merita attribuũtur nec honor sic meritũ est ois virtutis qđ in se nõ sit qđdaꝫ bonum diffõne ⁊ subã a virtutibus speratũ: ⁊ ſm hoc iter fines cõuersationis humane honor potissimus finis est optimus: ⁊ queꝫ ppter se maxime desideramus. Diffici le est ppter se obtinere vt opꝫ. Opꝫ igit virtuteꝫ esse que pficiat ad hoc bonũ obtinenduꝫ: ⁊ hoc erit p̃cipue circa

Magnitudo virtutis ẽ du^{x}.

difficile ⁊ bonũ. Silr aũt magnitudo virtutis duplex est. Vna eniꝫ habet virtutis magni^{tudo} inquãtũ est virtus: ⁊ hec est magnitudo ptãtis ad actũ: ſꝫ ſm queꝫ modũ etiã ipa virtus per hoc qđ est vlt^{m} ptãtis virtus vocat. Aliã aũt habet ex q̃litate boni honesti qđ est in ipsa: ⁊ ex illa habet qđ ⁊ hñteꝫ ⁊ opus eius dignum facit maximo: que dignitas q̃uis ſm esse sit in q̃libet virtute: tñ ſm sui s̃bam ⁊ rõneꝫ spãle bonum est: sine quo hõ pfect^{9} nõ est: ⁊ tñ sicut dicit Ari. in 7° physic. virtus sit dispositio pfecti ad habitũ: opꝫ circa hoc virtutẽ spãlem esse: ⁊ hoc est magnanimitas. Ma- gnanimus.n. magni^{tuđe} gdem est extremus. In modo aũt circũstãtiaruꝫ in eo. s. ꝙ vt opꝫ se dignificat est medius. Si aũt magni^{tuđe} extremus est. Extre^{m} aũt in magni^{tuđe} nõ est nisi maximũ: qđ opꝫ ꝙ magnanimus circa maximũ sit. Maximũ aũt dicim^{9} qđ dignitate maximũ est. Cir- cũstãtijs aũt medius est in eo. s. ꝙ ſm dignitatem se di- gnificat vt opꝫ. Chaymus aũt ⁊ pusillanimus abũdãt et deficiunt. Si aũt magnanimus magnis se dignificat di- gnus existẽs, maxime dignificabit se maximis ⁊ sibi di- gnissimis. Maximũ aũt ⁊ dignissimũ in vno est aliquo: magnanimus g̃ erit circa vnũ aliquid qđ maximuꝫ ⁊ di- gnissimũ est ſm sui nãm. Si aũt volumus scire gd sit il- lud, opꝫ scire ꝙ dignitas qua aligs alio dignus eẽ dĩ re- fert ad ea bona que sunt exterius: ⁊ ab exterioribus per mo^{m} p̃mij ipẽdent. Cuius pbatio est: qꝛ dignitas est ex meritis operũ ⁊ ex habitibus virtutũ. Cum aũt omne di- gnum alio nõ seipo dignuꝫ: sed alio dignũ esse dicat de suo meritoꝝ bonoꝝ que sunt dignitatis cã nõ põt esse illud bonuꝫ qđ pro p̃mio dignis attribuit. Relinquit g̃ ꝙ sit de numero exterioꝝ. Exteriora aũt bona ad ciui- les actus relata nõ sunt nisi vel bona fortune vel potẽ-

C

Honor ẽ ma ximũ bonum īter exteriora

tatus vel honor. Oportet igit ꝙ aliqđ de istis sit. Maxi muꝫ aũt inter hec est honor qđ triplici pꝫ rõne. s. qđ dijs magno bono dignis vt optimũ: qđ itẽdere possumus at- tribuimus honorem. Item qꝛ etiã hoies in maximis di- gnitatibus ꝯstituti maxime honorẽ desiderãt sibi impẽ di. Dignitas eiꝫ plationis in omni bona vrbanitate dat ſm moduꝫ virtutis: ppter qđ p̃ma causa dignitatis vir- tus est: ⁊ cum honorẽ desiderent in dignitate ꝯstituti. pꝫ

Optimi q̃ di- cantur.

ꝙ honor optimũ est qđ de exteriorib^{9} põt impẽdi. Iteꝫ optimũ in exterioribus est qđ optimus est premiũ desi- deratũ. Optimi aũt sunt: nõ gdeꝫ indigẽtes: sed sicut di- cit Ari. gbus oia existãt circa necessitateꝫ ⁊ delitias ⁊ stu dent liberalibus pro gbus se honore dignificãt: ⁊ se sine honore nullos arbitrãtur: etiã oibus alijs habitis ad possi dẽdum. Honor igit in exteriorib^{9} simplr magnuꝫ est ⁊ magnitudo eius est: que ppter se est desiderata. Maxi- mum enim vtiq; honor est de numero coꝝ bonoꝝ que

sunt exteriora. Magnanimus ḡ est qui vt oportet se habet circa honores ꝛ honorationes siue honoꝝ exhibitionē: ꝛ nō sine rōne videnť magnanimi circa honorē esse: qꝛ ipsi digni sunt maxime honore magnos dicimus. Tales aūt maxime dignificāt seipsos ſm dignitatē. Pusillanimis aūt deficit ꝛ ad seipsum ꝛ ad magnanimū. Ad magnanimū qdē qꝛ nō dignificat se magnis: ad seipm vō qui nō dignificat se tātis q̄ntis dignus est. Chaymus aūt ad seipsum abūdat: sed nō ad magnanimū. Ad seipm qdem qui magnis se dignificat cum nullo dignus sit: sed potius per ꝯtrariū exprobrabilis ꝛ vituperabilis sit. Ad magnanimū aūt nō abūdat: quia maius in exterioribus excogitari non potest q̄ hoc est quo magnanimus se dignificat.

Cap. 3m. De ꝓꝓrietatibus magnanimi ſm operationē ad virtutem que in magnis dignum facit.

Ex predictis autē relinquiť ꝙ magnanimus ex q̄ se maximis dignificat dignus existēs. Dignus aūt optimis nō est nisi maximis. Magnanim⁹ vtiq̄ optimus erit: maiora eñ melior semꝑ dignus est: ꝛ maximis dignus: opʒ ꝙ optimus sit. Cū ḡ qui vere magnanimus est: opʒ bonum esse ſm virtutis magnitudinem ꝛ bonitatē: vī eñ magnū esse id qḋ in vnaq̄q̄ virtute est magnanimū ꝛ dignū. Jam enim diximus ꝙ in exterioribus maximū bonum est honor: in interiorib⁹ aūt virtutis dignitas causať a bono honesto. Nulla aūt dignitas cōparari pōt dignitati honestatis. Numismatis enim dignitas nulla est ad ipm cōparata: qꝛ dignitas virtutis imprecíabilis est: ꝛ gr̄a suꝑius tn̄. Potestatis aūt offm̄ est ad virtutē relatum: ꝓpter qḋ dignitas virtutis nō nisi ad honorē referri pōt: sicut ad dignissimū ꝛ optimū. Magnū aūt qḋ magnanimitas in qualibet v̄tute ꝯsiderat nō est magnū potestatis relate ad actū: sed est magnū boni qḋ ſm rōnē honestať est in omni virtute. Qꝛ aūt circa tale magnū magnanimus sit: patet ꝯsiderādo quālibet virtutē. Magnanimo eñ nequaq̄ cōgruit fugere aliquē se cōmouētem vel ꝯtra se isurgētem: qꝛ vitiosa timiditate maximis efficereť indignus. Eadem rōne neq̄ cōpetit ei iniusta facere: cuius eñ gr̄a opabiť turpia: cū in talibus nihil magnū est: sed oīa talia vilia reputat sibi ꝛ vilipen̄: ꝛ sic ſm singula īcēdēti in oībus v̄tutibus qui se magnanimū dicit oīno derisibilis esse videť: si ſm aliquā virtutē nō sit bonus. Uitio enī opposito depravatus nullo dignus est. Nō erit igiť honore dignus qui pravus est. Honor eñ ꝓmiū virtutis est: ꝛ ideo attribuiť bonis ſm virtutē. Bonus aūt ſm virtutē ꝑfectā nō est qui in aliqua virtute singulari deficit: sʒ pōt esse vt suꝑius diximus parvis dignus vel mediocribus: tales aūt diximus nō esse magnanimos: ꝛ ex his videť magnanimitas qdam ornatus virtutū esse. Ex difficili eñ inq̄ntū difficile est nō est virtutū ornatus: sed potius in bono vel pulchro qḋ est in ipsis. Pulchrū aūt ꝛ bonū q̄uis idem sint subiecto: subiecto tn̄ ꝛ ratione differūt: bonum enim a fine est: pulchrū aūt a decētia cōmēsurationis in eo cuius est bonū. Cōmēsuratio aūt premiat meritū ſm rōnem quātitatis. Quātitatem aūt dico magnitudinem valoris in rōne boni: qꝛ in his que nō corporalr̄ magna sunt sed v̄tute idem est maius esse qḋ melius esse. Hec aūt ꝓportio meriti ad premiū ſm rōnem pulchritudinis est: ꝛ dignitatis qḋ est ornamentū oīs virtutis. Magnanimitas igiť ornamētū virtutū est que apposita v̄tutibus maiores facit eas ꝛ digniores ꝛ sine virtutib⁹ magnanimitas fieri nō pōt: que sine v̄tutib⁹ magnis fieri nō pōt: ꝓpꝑ qḋ difficile est ſm veritatē magnanimū esse. Jta ꝙ ſm v̄itatē ꝛ optimum statū ꝛ vltimum magnitudo aliqd posse magnanimus sit. Nō.n. ħ possibile sine bonitate cuiuslʒ v̄tutis: ꝛ si in aliq̄ deficiat nō vere magnanimus est: sʒ aliqd simile habens magnanimo. Maxime qdem igiť ꝛ ꝓn⁹ magnanimus est circa honores siue honorationes vel circa ihonoratōes. Honores eñ dignos petit vt bonum. Jnhonoratiōes aspnať vt turpe ꝛ nō ꝯdignū. Magnanimus aūt ēt est in magnis que ſm dignitatem magna sunt: ꝛ qñ sibi ħ a studiosis ipēdenť moderate delectabiť ꝛ decēter: eo ꝙ tūc adipisciť ꝓpria magnitudinem v̄tutis cōdigna vel etiā minora. Uirtuti eñ ꝑfecte in aliq̄ nō pōt fieri cōdignus honor: eo ꝙ melior ꝛ dignior est oī exteriori bono. Sʒ tn̄ magnanimus honorē acceptabit sibi ipensū: q̄uis sibi nō sit cōdignus honor: acceptabit in ħ ꝙ etiā studiosi qui oīa ſm cōdignā rōnē retribuť ꝯsueverūt inter bona exteriora nō ħñt ei aliq̄ maiora attribuē q̄ honorē. Cū aūt honorē qui sibi a ꝯtingētib⁹ ꝑsonis siue idiotis ꝛ in ꝑuis rebus posset attribui oīno ꝑuipēdet: nō eñ talibus dignus est: silr̄ aūt ꝛ se hʒ in honoratione que est reuerētie exhibitio. Nec illā eñ curabit in ꝑuis ꝛ ꝯtingētib⁹ ꝑsonis factā: talia eñ parua ꝛ sibi nō ꝯdigna nō iuste fiūt circa magnanimū. Jgiť quēadmodum dictū est circa honores ꝛ honorationes maxime est magnanimus debitos dignitatis cuiuslibet v̄tutis: ꝛ est in magnanimitate si ſm ꝑfectā rōnem magnanimitas accipiātur. Sicut dicūt stoici ꝯnexio v̄tutū oīum sic ꝛ in prudētia: si prudētia ꝑfecta sit. Magnanimi eñ est vndiq̄ magnanimus eē ꝛ oēʒ cām dignitatis hr̄e: ꝛ ex nulla pte indignitatis sustineť obprobriū: ꝛ ħ eē nō pōt nisi ex oī v̄tute ꝛ dignus ꝛ dignior ꝛ dignissim⁹ sit. Ex ħ tn̄ nō seqť ꝙ magnanimitas vel sit gn̄alis v̄t⁹ vl̄ oī v̄tuti imixta. Dignū.n. qḋ in q̄lʒ v̄tute est singularis hʒ rōnē ſm ꝙ appetitus circa ipʒ est delectatio ꝛ tristitia circa q̄ est moralis v̄t⁹. Nō.n. icōueniēs est si ea q̄ ſm eē ꝯiūcta sunt sepatī accipiunť ſm ꝙ sup ea eadē rō vel appetit⁹ delectatio vl̄ tristitia: ꝓpꝑ qḋ etiā in magnanimitate nō ꝯiūgunť v̄tutes nisi ſm eē qḋ hñt in magnanimo: ꝛ nō cōnectūtur ſm sbāʒ ꝛ diffōnēʒ. Qualiter cōnectātur in prudētia posterius diceť.

Cap. 4m. Qualr̄ magnanimitas secundario est circa magnitudinem divitiarum vel fortitudinem.

Uāuis aūt magnanimus ꝓn⁹ sit circa honores sic sibi ꝯdignissimū: tn̄ etiā ꝯñter est circa divitias ꝛ potētatū ꝛ oēʒ bonā fortunā: inq̄ntū ħ ad honorē referūť. Multi.n. honorātur ꝓpꝑ divitias: ꝛ multi ꝓpꝑ potētatū: ꝛ multi ꝓpꝑ bonas fortunas ēt a studiosis. Hec.n. coaugēt honorē qñ ex viꝗ indignitate nīl appet ꝯtriū. Magnanimus tn̄ ꝛ in eufortunijs ꝛ in ifortunijs bn̄ se hēbit qualr̄ cūq̄ fortuna mutet. Si.n. bn̄ fortunat⁹ sit nō erit mltū gaudiosus: ꝛ si sit ifortunatus nō erit multū tristis. Cui⁹ cā est: qꝛ sic diximus ēt circa honorē q maximum honoꝝ exterioꝝ est: nō ita se hʒ vt circa maximū sit sibi ꝛ ꝯdignū v̄tuti sue. Multo ḡ min⁹ hʒ se ad ea q̄ ꝓpꝑ honorē expetunť. Potētat⁹ aūt ꝛ divitie ꝓpꝑ honorē sunt desiderabilia. Pauca.n. sunt q̄ sufficiūt necītati: ꝛ qḋ ampli⁹ q̄riť suꝑ necītatē: opʒ ꝙ q̄rať ꝓpꝑ honorē ꝛ glīā. Divitias.n. ꝛ potētat⁹ hñtes ꝑ ipa volūt honorari. Cui aūt ꝛ honor ꝑuū est ꝛ nō ꝯdignū sic magnanimo: huic multo magꝭ ꝛ alia ꝑuissima reputanť: ꝓpꝑ qḋ nec multū in his gaudet nec multū tristať: ꝓpꝑ qḋ magnanimi in talib⁹ despectores eē vir. Despiciūt.n. ħ ipa tanq̄ sibi penit⁹ indigna. Acceptanť tn̄ aliq̄lr̄ ſm ꝙ coaugēt dignitatem ꝛ honorē: sic ꝛ nobilitas ꝛ alia que decorāt magnanimos: ꝛ sic bona fortune ꝛ alia hō videnť ꝯferre ad magnanimitatē. Nobiles.n. dignificātur honore et potētes divitijs fulgētes: eo ꝙ ħ isup excellētia quedā boni sunt in civilibus. Excelliēs aūt in bono civili ſm omnē

sui gn̄alitatē

B
Jn magnanimo exigūtur oēs virtutes.

A

A

Magnanimus eque se hʒ ad fortunam.

B

sui gn̄alitatez honorabilius est q̄ȝ excessiuz. Propter qḋ
et talia sicut coaugētia dignitatem magnanimū faciunt
magnanimiorez. Multi.n.honorant̄ a qbusdam ꝓpter
talia: q̄uis s̄ȝ v̄itatē solus bon⁹ s̄ȝ virtutē honorādus sit.
Cui aūt ambe digni^tes^ existūt essentiales qdē s̄m v̄tutez.
Coaugēs aūt s̄m nobilitatē potētatū ꝛ diuitiaꝝ ꝛ cetera
h⁹ magis honore dignus efficit̄. Qui aūt sine v̄tute talia
exteriora bona hn̄t nō iuste magnis seipsos dignificant:
neqȝ recte magnanimi dr̄: q꞉ magnanimū eē ꝛ magnuz
se recte digni^re^ sine v̄tute pfecta eē non posset: ꝛ hec exte-
riora sine pfecta v̄tute hn̄c nihil est ad dignificationē ho-
noris: ergo nimo tales honorare acceptio ꝑsone ē qḋ ē vitiū
nō virt⁹. Honorat̄.n.in eis qḋ est eis cā malitie nō boni-
tatis. Talia.n.exteriora hn̄tes sine v̄tute mali vt frequē-
ter efficiunt̄ ꝛ alioꝝ despectores ꝛ iniuriatores: ꝛ h̄ est iō
q꞉ nō est facile moderate ferre bonas fortunas sine v̄tu-
te. Eleuāt.n.aiuz in despectu alioꝝ ꝛ āministrāt ad iniu-
riādū: ꝛ igerūt fomēta libidinū ex qb⁹ praui holes effi-
ciūt̄. Vn̄ nō potētes ferre fortunas bonas ꝛ existimātes
se excellere alios ꝑꝑ fortunā eos quos excellunt in for^na^
ptēnunt: cuȝ tn̄ ipsi nō operent̄ bo^m^ s̄ȝ qḋcūqȝ ꝯtingens
eis s̄ȝ desideriū: desideriū.n.ꝛ nō rōnē ꝓsequūt̄. Tales
igit̄ imitant̄ magnanimū: s̄m v̄itatē tn̄ nō sunt siles: hec
enim q̄ opant̄ digni^ter^ seipsos magnis nō opant̄ in his q̄
simplr̄ digna sūt: s̄ȝ in exteriorib⁹ qb⁹ pn̄t fastuz querūt.
Ea igit̄ q̄ s̄ȝ v̄tutē sūt nō opant̄: ꝛ iō iniuste ꝯtēnūt alios:
magnanim⁹ iuste ꝯtēnit ꝛ vt opȝ ꝛ vere glificat vt opȝ.
Multi aūt qui idiote sūt ꝯtēnunt ꝛ glificāt ꝯtigēter pro

Acceptio ꝑso-
naꝝ qd sit.

qualȝ exteriori excellētia vel humiliatiōe ꝯtēnentes vel
glificātes alios: qḋ vitium ꝑsonaꝝ acceptio vocat̄. Per-
sonaꝝ enim acceptio est honorare vel contēnere homi-
nem in veritatis p̄iudiciū ex hoc ꝙ in exterioribus con-
tingentem excellētiā ꝓferre videt̄.

Capl̄m 5^m^. De ꝓprietatib⁹ magnanimi s̄m cōparationē
ad ea que ꝯsequūtur magnanimū.

A

De ꝓprietatibus aūt magnani-
mi est ꝙ non
sit ycrokindinos neqȝ philokindinos: eo ꝙ
pauca honorat vt sibi magna ꝛ ꝯdigna: s̄ȝ est
megalokindinos ꝛ olythokindios. Micro-

Microkin-
dinos.

kindinos eniȝ est pro puis ēt periclitat⁹: micros enim est
paruū ꝛ kindinos ꝑiculuȝ. Philokindinos āt dr̄ stult⁹ ama-

Philokin-
dinos.

tor ꝑiculi: philos eniȝ amorē ꝛ kindinos ꝑiculum: ꝛ talis
nō ē magnanim⁹: eo.n.ꝙ magnis se dignificat pro puis
nō ꝑiclitat̄: eo aūt ꝙ sic̄ magnū se dignificat ꝑiculuȝ nō

Megalokin
dinos.

amat ne se de facili ꝑdat. Megalokindinos aūt dr̄ a me
ga qḋ ē magnū. Lo āt articulus est p̄positiu⁹ ꝛ kindinos
ꝑiculuȝ: ꝛ talis est magnanim⁹: ꝑꝑ qḋ elichokindinos dr̄
ab olighon qḋ est paucū: pauca.n.sūt vel magna pro qb⁹

Magnani-
mus ꝓ bono
virtutis vitaȝ
exponit.

periclitet̄. In talib⁹.n.magnis ēt vite ꝓꝑe nō parcit ma-
gnanim⁹. Reputat.n.ꝙ ēt viuere oīno sit sibi indignū si
nō possit bn̄facere s̄m v̄tutē. Periculo.n.mortis expōit
vitā pro bono v̄tutis: eo ꝙ bonum v̄tutis magis reputat
bono vite: ꝛ in tali casu nō pcit vite: reputās ꝙ tūc mors
sit sibi vtilior q̄ȝ vita: velut nō sit sibi dignū oīno viuere:
cū nō possit per vitā pficere ꝛ bn̄facere s̄m v̄tutē: ꝑꝑ qḋ

Tullius.

Tullius laudat pueꝝ mortē subeuntē an̄q̄ȝ natalib⁹ suis
indigna faceret: ꝛ laudat̄ Eleaȝar⁹ q mortē amarissimā
subyt anteq̄ȝ canitiei sue ol reuerētia digne indigna se cō
mittere sil̄aret. Adhuc aūt magnanimi est verecūda-
ri bn̄ficiatū ab aliq̄. Bn̄ficiās.n.supexcellens est inq̄ȝtū
huiꝰ: bn̄ficiat⁹ aūt excessiꝰ ꝛ ideo minorat⁹. Dixim⁹.n.ꝙ
magnanim⁹ magnis se dignificat. Eiusdez aūt moris est
magnis digni^ri^ ꝛ puis indigni^ri^. Si aūt aliqn̄ bn̄ficiat̄ ab
aliquo: tūc retributiu⁹ ē plurimi vltra q̄ȝ recipit in bn̄ficio.

Ita.n.excessor ꝛ debitor ꝯstituit̄ qui icepit bn̄ficiū ꝛ erit
bn̄ passus a magnanimo: eo ꝙ vltra quā ipendit plima
recepit. Et ex h̄ vlteri⁹ seq̄t̄: q꞉ magnanim⁹ semꝑ magna
meditat̄ videnr̄ magnanimi in memoria hr̄e eos semꝑ
qb⁹ bn̄fecerūt: quia bn̄facere magnanimū ꝛ beatū est.

B

Eos aūt a qb⁹ bn̄ passi sunt nō multū reducūt ad memo
riā: bn̄ eniȝ pati ab aliq̄ idigere ꝛ memorari est: ꝛ eiusdē
moris est magnis se digni^re^ ꝛ de minorātib⁹ erubescere.

Beneficētia

In bn̄ficētia aūt q̄ s̄m Senecā ꝯditio libalitatis vel ma
gnificētie est eꝯ se hz: bn̄fic⁹.n.bn̄ficiꝯ ipensi nō recorda-
ri dȝ ne pecuniā venari videat̄. Qui aūt recipit bn̄ficiuȝ
obliuisci nō dȝ: ne vitiū ingratitudinis incurrat: gn̄alr̄.n.
qui vt bn̄ficiatus bn̄ patit̄ ab aliq̄ minor eo est qui facit
bn̄ficium. Magnanim⁹ aūt semꝑ excellere vult digni^us^
seip̄m: ꝛ iō delectabilr̄ audit ꝙ alios bn̄ficiauit: indele-

Homerus

ctabiliter aūt qḋ bn̄ficiatus est: ꝑpter qḋ ꝛ apud Home.
Thetis dea aquaꝝ nō dicit ꝛ recitat bn̄ficia que impen-
derit Ioui: eo ꝙ Iouem magnanimū reputabat qui de
ipēsis sibi bn̄ficiys verecūdaret̄. Queȝ forte si memoraret
apud ip̄m sue petitionis nō sequeret̄ effectuȝ. Fabula.n.
hec est ꝙ Achilles dixit ad Thetidē multotiēs te patris
in domib⁹ audiui orantē qn̄ dixisti denigrāti nubes filio
Saturni vbi nusī imortalib⁹ indecentem perditionez
indicare supple dixisti qn̄ ipsum.s.Iouē colligare olim-
py.i.celestis volebant aly. Erat videlȝ ꝛ Poseydelon ꝛ
Pallas athenieńsis. sensus ē ꝙ aliqn̄ superi ꝯspirauerūt
aduersum Iouem quē Thetis liberauit: ꝛ h̄ est qḋ dicit
Achilles ꝙ Thetidez in domib⁹ pr̄is h̄ est Saturni qui

Domus Sa-
turni in celo.

pater est Iouis. Domus aūt eius sunt in celo due.s.capri-
cornus ꝛ aquari⁹ in qbus Thetidē audiuit orantē Achil-
les: q꞉ capricorn⁹ friditate ꝯdensat humidū: aquari⁹ aūt
humida calītate resoluit vt fluat: ꝛ ideo Thetis filio Sa
turni hoc est Ioui qui hȝ denigrare nubes has oratiōes
dixit: hoc est ad venerationē ei⁹ cōposuit: q꞉ per effectū
aquary humiditatē mīstrauit: ꝛ per effectū capcorni mi-
nistratā denigrauit. Humiduȝ.n.aereū ꝯdensatū nigraȝ
efficit nubē: h̄ aūt dixit Thetis vbi indicare voluit inde-
centē ꝑditionē Iouis in imortalib⁹: h̄ ē iter mortales tra
ctatā. Juppiter.n.calido ꝛ hūido oīa fecūdat: cui⁹ effectū
Phethon cū pr̄e sole nitebat̄ destruere. Si.n.Thetis ꝑ ni

C

grātes nubes auxiliū nō p̄stitisset qn̄ oēs olimpy Iouez
colligare nitebant̄: p̄cipue tn̄ Hera q̄ dea aeris ē ꝛ Po-

Poseydelō.

seydelon qui deus maris est: q꞉ posuȝ idez est qḋ potum
da ei: ꝛ dicit̄ Poseydelon.q.potū dans soli. Pallas autē

Pallas

athenieńsis dea sapiētie cuȝ alys iurauerat: ita ꝙ de⁹ ma-
ris potū nulliȝ ministraret: ꝛ dea aeris hūiditati ꝑ aereȝ
viā nō daret: ꝛ sic effect⁹ Iouis ꝑiret qḋ totū Thetis dis-
soluit hūiditatē ministrās: ꝛ sic excludens machinationē
supoꝝ ꝫ Iouē. Hec aūt oīa bn̄ficia Thetis nō cōmemo
rata ē corā Ioue: ne magnanimo Ioui suā ad memoriā
reduceret minorationē: s̄ȝ tn̄ dicto ostēdit.d. O Juppiter
optime pr̄ si aliqn̄ tam in p̄terito inter imortales tibi ꝓ-
fui vel sermone vel ope nō bn̄ficiū ipendens feci: s̄ȝ his
que debui multa pauciora: multo eniȝ maiora a te mihi
sepe ipensa sūt. Sic ēt Lacones vel Lacediones qḋ idē

Lacones nō
cōmemorant
bn̄ficia athe-
niensib⁹ pre-
stita.

est multo inferiora existētes athenieńsib⁹ volentes athe-
nienses auxiliatores hr̄e ꝛ pugnatores ꝫ inimicos nō re-
citant cōputādo bn̄ficia que fecerūt athenienśib⁹ ne mi-
norādo eas cōtra se ꝓuocarent: sed poti⁹ glorificabāt ea
que ab athenieńsib⁹ receperāt vt ad silia ꝓuocarent. Hoc

Kalistenes

aūt recitat Kalistenes in p̄ libro elinocoꝝ ꝙ.s.thebreis
aliqn̄ in laconicū territoriū hostilr̄ imitātib⁹ lacedemo-
ny miserūt ad athenieńses dep̄cātes vt secuȝ pugnarēt ꝫ
thebreos sic dicētes: ꝙ quecūqȝ lacedemony bn̄ fecerūt
athenieńsib⁹ hoc lacedemony obliti sūt: volētes ꝛ q̄ȝ ex

debito hoc fecisse reputātes:q̄ocūqꝫ aūt passi sunt bñ ab atheniēsib⁹ hoꝝ semꝑ recordati sūt. Hoc aūt dixerūt vt ad atheniēses tanq̄ꝫ magnanimos,ex h̄ magis,ad auxiliandū igiť ⁊ cōpugnādum secū ꝓuocarent. Sic igitur Thethis nō recitat bñficia q̄ fecerat Joui. Neqꝫ lacōes recitant bñficia ad atheniēses: sed potius recitāt ea que bñ passi sunt ab eis. Magnanimi ēt ꝓpriū est nullo idigere:hoc est nullo indigēte; se ostēdere tanq̄ꝫ aliena suffragia mēdicātē:⁊ si q̄nqꝫ ostēdat vix facit ⁊ in magnis ⁊ arduis causis in qb⁹ oīs hō alieno indiget ꝯsilio. Indigere eniꝫ minoratiōis est. ❡ Adhuc aūt magnanimi est ministrare ꝓmpte siue in sumptib⁹ siue in donationib⁹ nō qdeꝫ vt libalis vel magnific⁹ cōicationis vel magnitudine gr̄a:sꝫ q: poti⁹ ministrare magni⁹ est ⁊ dignitatis: ministrari aūt ꝓuif⁹ ⁊ pusillanimitatis. ❡ Adhuc auteꝫ magnanimi ꝓpriū est ad eos qui in dignitate ⁊ bonis fortune sunt ꝯstituti ꝑm veritatē magnanimū eē ⁊ magnuꝫ se ōdere. Ad mediocres aūt eē īmoderatū ne a magnitudine terreat moderatos. Magnos.n.excellere ꝑm dignitatē difficile est ⁊ venerał. Mediocrem aūt excellē facile est:⁊ ideo nō est circa h̄ virt⁹. Et in illis qdeꝫ magni sūt venerari nō est inutile sꝫ poti⁹ strenui ⁊ ꝯstātis in v̄tute ai ꝯueniēter:humiles aūt ꝑsonas venerari non tm̄ indignū est sꝫ ēt onerosuꝫ. Quēadmoduꝫ forti onerosuꝫ est si ad imbecilles fortis dicať. Talis.n.nō est virtutis determinatio sꝫ potius ⁊ vltimū ⁊ optimū.

❡ Caplm 6m. De ꝓprietatib⁹ magnanimi que ipm cōsequiť inquātum operatiu⁹ est.

Prima proprietas.

ESt etiam de ꝓprietatib⁹ magnanimi que ꝯsequūť ipm inquātuꝫ opatiu⁹ est ad honorabilia ⁊ magna que sup eū sunt vel vbi pcellunt alij nō ire ne forte in illis deficere vel ab alijs excelli videať: qb⁹ ante ipar reputabať. ❡ Adhuc aūt ociosuꝫ esse ⁊ pigruꝫ in opōnib⁹ sed opatiuū vbi honor magn⁹ vel opus magnū in cui⁹ pfectiōe excellentie eē vi. Ociosuꝫ aūt dicim⁹ abstractū ab opōnib⁹ indifferētib⁹:eo ꝙ hec reputat indigna sibi. Pigrū v̄o vocam⁹ nō a pigritie q̄ vitiuꝫ est ⁊ ex defectu cordis ꝓuenit:sꝫ sicut pigrā dicimus esse sapiam:eo ꝙ ordinate ⁊ mature mēsurat opa que opari cōgruat ⁊ que nō:⁊ nō statim imiscet se cuiꝫ operi. Ubi aūt est honor magn⁹ vł opus v̄tutis ibi opatiu⁹ est. Magnū eniꝫ in q̄lꝫ v̄tute magnanimi est:⁊ ex h̄ seqť ꝙ paucoꝝ opatiu⁹ sit sꝫ paucoꝝ ⁊ notabiliū. Paucoꝝ qdē ꝑm virtutē:notabiliū ꝑm famā. In eo aūt qd̄ est ꝯuiuere ad alios siqdē ꝑm amicitiā cōtiuit neč̄iuꝫ est magnanimū manifestū eē oditorē ⁊ manifestū amatorē:latere eniꝫ in odio vel amicitia timidi est. Timor aūt ad pusillanimitatē tendit. Ex h̄ seqť ꝙ magnanimi est plus curare v̄itatem q̄ꝫ opionem sine veritate: q: id qd̄ in opione est tm̄ pruū est ⁊ vanū. ❡ Adhuc aūt in oī ꝯuictu hoīuꝫ magnanimi est dīe ⁊ opari ma⁹. Oculte.n.detrahere vel opari ꝯ aliquē timidi ꝓpriū est ⁊ latētis:est.n.magnanimus liber ꝓpalator siue redar⁹ siue lau⁹:eo ꝙ ꝯtēptiu⁹ ē latibuloꝝ. Cōtēptiu⁹ aūt ē taliū pp qd̄ libē ꝓpalatiu⁹ ē:⁊ eꝫ libere ꝓpalatiu⁹ est pp qd̄ ⁊ ꝯtēptiu⁹ ⁊ veridic⁹ v̄itatē vt hꝫ semꝑ ꝓpalatis. In his tm̄ maxie est veridic⁹ quecūqꝫ nō ꝓpalat pp ironā. Ironiaꝫ aūt dico v̄itatis ocultationem vel dissilationē. Tali.n.ironiā vtiť ad multos siue idiotas quos ꝯtēnit:nec scire digna ea q̄ sunt circa ipsos. In tali ꝯuictu maxie ꝓpriū magnanimi est ad aliuꝫ nō posse viuere ad quē ꝑꝫ ordinationē ⁊ regimē depēdeat. Et si ad aliud viuit velut vt ad amicū ꝑm eq̄litatē ⁊ nō suppōnis relationē. Ad aliū eniꝫ viuere seruile est:pp qd̄ ⁊ oēs blanditores qui grām querūt alioꝝ seruiles sunt ⁊

Secūda proprietas.

Tertia proprietas.

Ironia

Ois blāditor seruilis est.

humiles seu viles. ❡ Adhuc aūt magnanimi est ꝙ non sit āmiratiu⁹ in humanis. Ammiratio.n.est suspensio ad magnū. Dixim⁹ aūt in ꝑhitis ꝙ in exteriorib⁹ bonis nihil magnū est magnanimo:⁊ ex h̄ seqť ꝙ nō multū memor sit mali sibi illati. Recordari.n.maloꝝ illatoꝝ memoratio est pp quā indignificať magnanimus:quinimo maloꝝ simplr̄ nō recordať magnanim⁹. Mala.n.reuoluere in deiectiōe cordis est qd̄ magnanimo nō cōpetit:sꝫ magis cōpetit despicē mala. Si aūt h̄ in cogitatu non hꝫ seqť ꝙ nec i v̄bo hꝫ:⁊ ꝑ ꝯñs magnanim⁹ hūaniloqu⁹ nō ē coꝝ.s.q̄ ad istr⁹ ptinēt hūanā:neqꝫ.n.de seipo loqť:neqꝫ de alio:hūana oīa pua reputās:neqꝫ cura est ipsi vt laudenť:neqꝫ vt alij vituperenť: laudem.n.nō ꝯdignā sibi reputat. Uituperiū aūt cū maluꝫ sit ⁊ nō deceat non dignať dicere ꝯ aliuꝫ. Ex hoc vlteri⁹ seqť ꝙ nō multuꝫ sit laudatiu⁹:q: laudeꝫ parū reputat:⁊ iterū ꝙ nō sit inaniloqu⁹ neqꝫ de inimicis maluꝫ loquēs nisi forte recitādo magnā quā intulerūt iniuriā:vt magnanimū ꝯ inimicos iustā ostendat offensaꝫ esse. In dānis aūt ⁊ passionib⁹ ꝓpriū magnanimi qd̄ de his que ad nec̄itatē vite ptinēt si admittanť nequaq̄ꝫ sit plāctiu⁹:ꝑcipue si parua sunt:⁊ ꝙ nō sit deprecatiu⁹ siue mēdicatiu⁹:sic.n.se hře plangēdo ⁊ deprecādo circa h̄ que ad vitā ptinent ꝓpriū ⁊ studentis ⁊ sollicitudinē aie hñtis. ❡ Adhuc aūt ꝓprium magnanimi est ꝙ ostendat se potentē ad hoc ꝙ possedisset magis bona q̄ꝫ hꝫ si voluisset de mō ex veritate h̄ ostendere possit ⁊ nō ex fastu iactet:sed ex dignitate rōnabilr̄ ostēdat. ❡ Adhuc aūt magis ꝓpriū est magnanimi possidere infructuosa q̄ꝫ fructuosa. Non curare.n.de fructu eius qui sibi sufficit ⁊ alijs. De fructib⁹ v̄o sollicitari vel cultu insufficiētie indiciū est. ❡ Adhuc aūt magnanimi ꝓprium est ꝙ sit mot⁹ grauis ⁊ maturus in oībus ⁊ vox grauis cū ordine ꝓlata rōnis:⁊ ꝙ locutio eius sit stabilis veritatis:qd̄ pꝫ per oppositū. Festinū.n.opꝫ eē qui circa multa studet:per oppositū ḡ eꝫ qui circa pauca studet sicut magnanim⁹ opꝫ esse grauē ⁊ stabileꝫ tā in v̄bo q̄ꝫ in opere:⁊ ex hoc seqť ꝙ neqꝫ ꝯtentiosus sit:q: nihil maluꝫ sibi estimat cōdignū pro quo subire velit ꝯtentionē. Cōtentio eniꝫ ipugnatio est cū ꝯfidentia clamoris:vn̄ ex cōtentiōe ⁊ velocitate acumē vocis fit pp clamorē ⁊ ex studio circa multa velocitas fit vt ꝓuideať ꝙ ab alio rapi timeatur. Talis qdē igiť est magnanimus.

Quarta proprietas.

Quinta proprietas.

Sexta proprietas.

Septima proprietas.

❡ Caplm 7m. De chaymo ⁊ pusillanimo qui opponūtur magnanimo.

DEficiens aūt ad magnanimuꝫ pusillanimis vocatur: Superabundans aūt chaymus:sicut in anhabitis diximus:⁊ illi qdeꝫ nō male videňť sicut neqꝫ banausius neqꝫ ꝓuific⁹ q̄uis sint turpes. Malos eniꝫ dicim⁹ nocumētuꝫ inferētes ꝓximo. Isti aūt malefactores nō sunt:peccātes aūt sunt pp deformitatē act⁹ ⁊ prauitatē aie. Pusillanim⁹.n.cū dignus sit bonis seipsuꝫ deyciēdo ꝑuat qb⁹ dign⁹ est qd̄ ⁊ ꝯ nām est ⁊ rōneꝫ:⁊ vi hře maluꝫ aliqd̄ in hoc qd̄ est nō dignificare seipsuꝫ bonis qb⁹ dign⁹ est:⁊ h̄ qdē est ꝑnr̄ maluꝫ a quo pusillanimitas vocať. Ex ꝯñti āt maluꝫ pusillanimis est ignorare seipsuꝫ. Si.n.seipꝫ nō ignoraret pro certo tā ex instinctu nāe q̄ꝫ ex ordine rōnis appetēt illa bona qbus dign⁹ erat. Ignorantiā aūt hāc dicim⁹ eē ꝑuationeꝫ scie q̄ est in agere eo ꝙ non aduertit quātis bonis dignus sit q̄uis forte in vl̄i ⁊ in pticulari habitualr̄ cognoscat seipm. Pusillanimitas.n.aduertit cū ne ꝓpe possit aduertē dignitatē pp qd̄ tales nō isipiētes eē videnť sed magis pigri qui bona sua negligūt nec ꝓpriā aduertūt dignitatē: ⁊ hoc qdē malitia est. Mali.n.⁊ nō boni qui ꝯsiꝗ ꝓpriū

Pusillanim⁹

est nō digni^{re} seipꝯ bonis. Talib^{9} aūt pusillanimib^{9} opio quā de se hn̄t nocē vi ꝛ deteriores facē. Si.n.aduerteret bona sua pro certo dignificaret se. Singuli.n.ꝛ singula ea appetūt q̄ sūt ꝓꝫ digni^{tꝫ} ꝯgruētia. Isti aūt discedūt tā illi opōnib^{9} bōis vtutū q̄ꝫ ēt ab iuēnōib^{9} nouoꝝ bonoꝝ: vt ad hec idignos se reputātes. Silr aūt ꝛ abstinētia hn̄t se ab exteriorib^{9} bonis honore.s.ꝛ potētatu vt indignos se reputātes. Oꝛ despatio a mltoꝝ ciuiliū bonoꝝ opōne ipedit pusillanimū: ꝓꝑ qd̄ etiā pusillanimitas malitia ē priuatiua bonoꝝ exꝛis. Chaymi aūt nulli^{9} boni ꝯscij ꝛ maxime p̄sumētes isipiētes sūt ꝛ seipsos ignorātes: ꝛ h̄ manifestū est. Conanē.n.ab hono^{rib} ꝛ magna tāq̄ꝫ digni sint ad illa. Deīde cū ex ꝑpa indigni^{re} retardanē ꝛ redargūntē: honoranē exteri^{9} figure cōpōne ꝛ veste ꝛ talib^{9} silib^{9}: ꝛ manifestāt bonas suas fortūas ꝛ magna dn̄t ꝛ p̄dicāt de seipsis: vt ꝑ h̄ honorādi eē videāē q digni^{tꝫ} ex vtute nō hn̄t. Inter has autē duas malitias magnanimitati q̄ medietas est magis oppōiē pusillanimitas q̄ꝫ chaymotis. Pusillanimitas.n.opponiē ꝛ in obiecto ꝛ l formis circūstantiaꝝ ꝛ in fine: chaymotis aūt in for^{a} circūstātiaꝝ tn̄: ꝛ si opponiē in eā dignifica^{tio} modus oppōnis per priuatione ꝛ nō per ꝯrietatē q̄ fit in actu ꝛ habitu de q̄li oppositiōe loq̄mur h̄: magis eniꝫ oppōnuꝫ est magis distans. Distare aūt magis ꝛ min^{9} nō cōuenit nisi ꝯrioꝝ oppōni que sola mediū hꝫ. Adhuc autē pusillanimitas peior est: qꝛ magis fit ꝛ frequēti^{9}. Oīs eniꝫ hoc ꝯscius est sibi multoꝝ defectuū: dignificare ēt se magnis cū vera eā dignitatis valde difficile est ēt laboriosuꝫ: ꝛ ideo paucoꝝ ꝛ honorabiliuꝫ viroꝝ: ꝛ qꝛ magis fit pusillanimitas deterius maluꝫ est q̄ꝫ chaymotis ꝛ magis difficulter sanabile ꝓꝑ qd̄ opꝫ magis niti in ꝯriuꝫ: queādmoduꝫ suasit Calepso. Magnanimitas q̄deꝫ igiē ꝛ opposita vitia circa honorē sicut circa finē ꝓpriū sunt queādmoduꝫ dictū est.

Chaymi

Calepso

B

¶ Caplm̄ 8^{m}. De virtute adiūcta que circa honorē est ꝓꝫ q̄ honor consistit in gradu honoris.

A

Honor 2^{x}.

Cum aūt honor 2^{x} sit.s.cōiter ꝛ ꝓꝑe dicitur. Cōiter dict^{9} honor est q in reuerētia ꝯsistit exteriori in testimonium virtutis: ꝛ hoc q̄dē cōiter debeē vtuti inq̄ꝫtū virt^{9} est: ꝓiter tn̄ debeē etiā nāe ordiate ad virtutē ꝓꝑ dignitatē rōnalis nāe cui semina vtutū cōicata sunt. Spālr aūt dict^{9} honor est vel honoris gradus vl̄ honoris titulus. Sicut dicit Ari. in regimine dn̄oꝝ reges persaꝝ quos honorare volebāt titulus ꝛ gradib^{9} p̄lationum honorabāt ꝛ h̄ cū bona ciuilia sint ad honestū ꝓuocantia ꝛ disponentia ad optimū opꝫ appetere moderate. Optia.n.sunt exterioꝝ bonoꝝ ꝛ ad opōnē felicitatis ꝓpinquissime deseruiēt: opꝫ igiē studere ad illa. Ex dignitate aūt illa ꝯsequi difficile est ꝛ bonū. Uirtutē igiē oꝫ eē quēdaꝫ appetitū ad hoc ordinatū ꝛ delectatione ꝛ tristitiaꝫ q̄ sunt circa ipsa: oīa.n.sunt q̄ vtutis sūt. De gn̄e eniꝫ honesti ē ꝛ ē dispō ꝑfecti ad optim̄ ꝛ circa diffi^{le} ꝛ bonū cū delecta^{ne} ꝛ tristi^{a} ꝛ ꝯtigit abūdare ꝛ deficē ꝛ me^{o} mō hr̄e se in istis. Circa magna^{tꝫ} igiē virt^{9} q̄dā vi eē queādmodū in p̄orib^{9} tractatib^{9} dcm̄ ē: q̄ silr vi hr̄e se ad magnanimitatē queādmodū se hꝫ lib̄alitas ad magnificentiā. Ambo.n.isti lib̄alis.s.ꝛ magnanim^{9} a magno q̄dē ꝓꝫ q̄ magnū est distāt. Circa moderata aūt ꝛ ꝑua disponūt nos vt oꝫ. Queādmodū.n.dixim^{9} q̄ magnanimitas circa magna ꝛ maxia est: h̄ dixim^{9} de maxīs in gn̄e bonoꝝ exterioꝝ. Qd̄ aūt maximū est cōparatū ad gn̄alia nihil ꝓhibet in reb^{9} sui gn̄is q̄n̄ cōpanē adinuicē ꝛ parū ꝛ minus ꝛ minimū hr̄e: ꝛ silr magnuꝫ ꝛ mai^{9} ꝛ maximū. Hoc igiē mō dixim^{9} q̄ magnanimitas circa parū ꝛ moderatum honorē est qui cōiter honor vocaē. Alia aūt vt^{9} magnanimitate ꝑfectior circa honoreꝫ est q in sui rōne magnitudinē hꝫ: eo q̄ inq̄ꝫtū sui rōne vel gradū digni^{tis} vel tituluꝫ icludit sicē est pretorat^{9} vel ꝓcōsulis ḡdus ꝛ alius silis siue maior siue minor siue eq̄lis: ꝛ in titulis sicut est meritū fornicis vel statue vel publice ostētationis ꝛ circūductionis q̄ fieri iubeē a regib^{9} vel cōitatib^{9} his q magno p̄conio honoris extolli debent: hoc tn̄ publico hono antiqui deū ponebāt. Cuius cultū bonū tale ꝯferreē que vocauerūt mauortē: hoc est maiora vertentē ꝛ eos q iter heroas talib^{9} se dignificabāt ꝛ mauortes vocabāt ꝛ eos etiā qui iam in gradu tali erāt ꝯstituti. Uirtuteꝫ aūt qua ad hoc ho^{m} dispōebāē vocauerūt mauortiā: sup excessuꝫ vō ambitionē: defectū āt in cōi noīe vocauerūt pusillanimitatē. Queādmoduꝫ aūt in acceptiōe ꝛ datiōe pecuniaꝝ duplex est medietas ꝛ duplex ē supabūdātia ꝛ duplex defect^{9}: ita est in honoris appetitu siue cōi noīe siue ꝓꝫ ḡduꝫ digni^{tis} honor voceē. Est.n.honor magis appetē q̄ꝫ oꝫ ꝛ min^{9} q̄ꝫ oꝫ ꝛ vn̄ oꝫ ꝛ vt oꝫ. Amatorē.n.honoris vt chaymū ꝛ ābitiosuꝫ vitupam^{9} vt magis appetētes ho^{rꝫ} q̄ꝫ oꝫ ꝛ vn̄ nō oꝫ. Silr ꝛ nō amatorē ho^{ris} vl̄ pusillanimē vitupam^{9} vt eū qui saltē in bonis nō elegit honorē: eo q̄ nō dignificat se dignis. ¶ Adhuc aūt nō amatorē honoris aliq̄n̄ laudam^{9} vt moderatū ꝛ tēpatū circa honorem queādmodū in p̄missis dixim^{9}. Mauors.n.ꝛ magnanimus nō amāt honorē vnde nō oꝫ ꝛ vt nō oꝫ. Manifestū est ḡ q̄ cū amator ho^{ris} multiplr̄ dicaē nō in idē ferim^{9} itētionē q̄n̄ laudātes aliq̄n̄ ꝛ aliq̄n̄ vituperātes amatorē honoꝝ vocam^{9}. Sed laudātes q̄dē amatorē honoꝝ nihil laudam^{9} q̄ magis multis q idiote sūt honorē amāt. Amant.n.s̄m digni^{tꝫ} ꝓpriā q̄ nō faciūt multi. Uituperantes aūt amatorē honoris nihil vitupam^{9} q̄ nō ꝓꝫ ꝓpriā digni^{tꝫ} sꝫ magis q̄ꝫ oꝫ honorē amāt sicē ambitiosus. Medietas tn̄ ista q̄ magnis dignificant se honorib^{9}: ꝓꝑ sui difficultatē ꝛ ꝑfectionē fere deserta ē paucis ad ipsaꝫ ꝑuenientib^{9}: ꝛ iō inoiata est apō mltos. Pauce.n.vrbanitates sūt in q̄b^{9} g^{9} p̄lationū s̄m meritū ꝯferāē vtutū: ꝛ in ipsis vrbanitatib^{9} pauci q tale culmē attingāt meritoꝝ. In antiqua tn̄ vrba^{te} romanoꝝ quā in libro de nā deoꝝ describit Cetyna pōtifex, mauortes tales vocabanē. Cū aūt ꝓꝑ raritatē inoiata sit medietas, dubia efficiunē extrema ꝛ noīe extremi aliq̄n̄ extremū aliq̄n̄ me^{m} noiatur. Ex ipsa re tn̄ manifestuꝫ est q̄ in q̄buscūqꝫ passionib^{9} ꝛ opōnib^{9} supabūdātia ꝛ defect^{9} sūt vitupbilia in his mediuꝫ ꝯtingit oē lauda^{le}: ꝛ h̄ est in appetitu honoris sicē in alijs appetitib^{9}. Quidā.n.appetūt honorē plus q̄ꝫ oꝫ vitupabilr̄: ꝛ q̄daꝫ min^{9} q̄ꝫ oꝫ iterū vitupabilr̄. Habit^{9} igiē hic qui est medietas exꝛis circa honorē (q̄uis inoiatus) apud multos laudaē: appetit.n.vt oꝫ ꝛ nō appetit vt nō oꝫ. Ur̄ aūt opponi nō amor honoris q est pusillanimitas ad amoreꝫ honoris qui est vel chaymotis vel ambitiosi vel ēt magnanimi ꝛ mauortis. Ad nō amorē āt honoris q est pusillanimis ꝛ cꝯ: vr̄ opponi amor honoris qui vel me^{ius} est vel extremoꝝ. Opponūē āt ad vtrūqꝫ aliq̄lr h̄ est extre^{a} ad me^{m} ꝛ adiuice. Sꝫ extre^{a} adiuicē in finib^{9} ꝛ obto opponūē magis q̄ꝫ in for^{a} circūstātiaꝝ. Extre^{a} aūt ad me^{m} magis opponūē in for^{a} circūstātiaꝝ q̄ꝫ in finib^{9} ꝛ obto. Talis aūt modus opatōis etiā circa alias vtutes morales est: hec tn̄ in ista virtute opatio magis videē eē inter extrema adinuicē q̄ꝫ ad mediū: qꝛ mediū est inominatum: ꝛ ideo per nomen ꝓpriū comparari nō potest. Sciendūꝫ tamē est q̄ neqꝫ magnanimus neqꝫ mauors dignificant se dignis honoribus ac si ponant honorem vt finem ꝛ remunerationem suarum operationuꝫ: tunc enim virt^{9} adiunctā haberet delectationē qd̄ iam sepius ꝑprobatū est. Sed sicē quelꝫ vt^{9} nō opaē nisi sui ꝓpter ho-

Aristo.

B

Mauors

Mauorcia

Cetyna

ni gr̃a quo ipsa pars honesti est:ita magnanimitas ⁊ ma uoria sui ꝓpꝛij boni gr̃a operant̃. Talib⁹ aũt exrĩtibus operib⁹ uiste cōdignus honoꝛ attribuit̃: ⁊ sic honoꝛ attri buit⁹ de ꝯrĩtib⁹ est ⁊ aduẽrtis. ¶ Adhuc aũt q̃uis ambe dispōnes philotimia.s.⁊ aphilotimia siue ambitio pusil lanimitas medie opponant̃ dispōni: plus tñ opponitur pusillanimitas siue aphilotimia eo ꝙ tẽdit in oppositũ: ⁊ deterioꝛ est eo ꝙ ad nullum bonum erigit aĩam: ⁊ ideo quia homines ꝓcliuioꝛes sunt ad ipsam ꝓpter qḋ diffi cul:er contenibilis est.

¶ Caplm 9m. Quid ⁊ qualiter sit mansuetudo.

Virtutes morales differẽter sunt circa passiones. Quedã.n.sũt circa passiones ṗncipales quas moderãdo ⁊ oꝛnã do cōiectant in eis: ⁊ ille sunt circa duas pas siones sicut foꝛtitudo circa timoꝛes ⁊ auda cias. Temperãtia vo circa ꝯcupiscẽtias inatas ⁊ insensi bilitaté ꝯcupiscẽtiaꝝ: ⁊ ille ṗncipalr̃ sunt circa passiones ⁊ ꝯsĩter circa opatiōes ⁊ hñt duplices delectatiōes ⁊ tri stitias duplices in ope. Unã.n.hñt cōem extremis ⁊ me dio q̃ est delectatio in p̃ntia appetibilis ⁊ tristitie in ab sentia. Aliaz hñt que est signũ grati hitus: que ꝯuenit me dio ⁊ nō extremis: que fiens in opōne delectatio qñ gra tus est hitus ⁊ fiens in ope tristitia ex impedimẽto recte opationis anteq̃ habit⁹ gñet̃: ⁊ oib⁹ his modis due car dinales foꝛtitudo ⁊ tẽperãtia circa passiones ⁊ opatiōes sunt. Quedaz aũt sunt ṗncipalr̃ circa opatiōes moderã tes ⁊ oꝛdinãtes ⁊ nō sunt circa passiones que moderent̃ ⁊ oꝛdinent: sed sunt circa passiones ꝯrites 2o ⁊ 3o modo. Habent.n.delectationé vel tristitiã ex p̃ntia vel ab̃ntia delectabilis: ⁊ delectatiōez vel tristitiã que signuz est ge nerati habit⁹ vel nō gñati sicut est libalitas ⁊ magnificẽ tia. Ĩstis.n.sunt circa cupiditaté rerũ tẽpoꝛaliũz foꝛtune subiacentiũ: tñ nō ṗmo ⁊ per se mediant in illis: sȝ in ope ratiōe cōicationis rerũ ad vitã oꝛdinataꝝ: ⁊ tales vocãt adiuncte ṗmo loco. Quedã aũt sunt circa passioné ⁊ non circa opōné: sic mãsuetudo q̃ mediat in ira q̃ passio est ⁊ nō respicit opōné sȝ tñ ꝯsistit circa ire detẽtioné op⁹ ex terius nō ꝯsiderãs: hñs tñ delectatiōes ⁊ tristitias q̃ sunt signũ gñati hit⁹ vel nō gñati. Delectatiōes aũt vel tristi tias in ab̃ntia vel p̃ntia delecta[lis] nō multũ hȝ: eo ꝙ sunt re[x] nocẽtis ⁊ iraz inducẽtis qḋ in p̃ntia est tristabile: ab sentia aũt nō hȝ spãlez delectationé. Nullaz.n.penit⁹ hȝ delectationé nisi inq̃ntũ punitiuũ est ꝙ nō ṗncipalr̃ dele ctatio est: sed ex ꝯñti.s.⁊ repulsio nocumẽti ⁊ tales adiun cte nō in tot sequũt̃ ṗnci[les] sicut liberalitas ⁊ magnificẽ tia ⁊ ꝯsĩter adiuncte sunt s̃m locũ tenẽtes inter adiunctas. Propter qḋ iste circa vnã passioné sunt ⁊ nō circa duas. In sola.n.ira mãsuetudo mediat: accedit tñ inq̃ntũ ⁊ ipsa ira ad foꝛtitudiné oꝛdinat̃. hoc igit̃ mō mãsuetudo qdẽ medietas circa iras est: ⁊ q̃uis dicam⁹ mansuetudiné: eo ꝙ aliud nomé nō hẽm⁹: eo ꝙ medietas circa irã inoiata existit ⁊ fere extrema inoiata sunt: tñ nomé mãsuetudis ferim⁹ ⁊ adoptam⁹ ad mediũ: cuȝ tñ ꝓṗe nō nomé me dij sit sed poti⁹ declinet ad defectũ ire. Supabundantia aũt que in ira mediũ excellit dici pōt iracũdia quedam. Ipsa aũt passio in qua mediũ querim⁹ sine gñe vocatur ira. Querẽtes aũt mediũ nō in ipsa ira sȝ se querim⁹: eo ꝙ hoc nō est pōle nobis: sed querim⁹ in his que faciunt iraz ⁊ excitant. Talia aũt iraz faciẽtia multa sunt ⁊ diuia: ⁊ hoc mō mediũ querẽtes dicim⁹ ꝙ ille laudat̃ vt me[m] habitũ hñs qui in qb⁹ causis opȝ: ⁊ qb⁹ hoib⁹ oȝ irascit̃. Adhuc aũt ⁊ qui irascit̃ vt opȝ: ⁊ qñ opȝ: ⁊ q̃nto tpe opȝ: ⁊ hũc dicim⁹ mansuetũ: q̃uis nomé nō sit ꝓpꝛiũ. Qḋ eniȝ mãsuetis nomen tale aptam⁹ ꝓpter h̃ est ꝙ laudabiliꝰ

bonoꝝ nomé aliud in ira nō habem⁹. Pꝛopꝛie tñ man suetus imꝑturbatũ quẽdaz noiat: ⁊ qui a passione ire nō ducit̃ ad aliquã punitioné inferẽdaz. Mansuetus autez s̃m ꝙ dicit̃ nicdi⁹ mãsuetus nō est qui oino nō dn̄atur a passione sed poti⁹ irascit̃ s̃m ꝙ recta rō oꝛdinabit: ⁊ in his causis in qb⁹ recta oꝛdinat irascenduz ⁊ intantũ tpe tenet iraz inq̃ntũ recta rō oꝛdinabit tenẽdaz. Mansuet⁹ aũt si ꝓpꝛie accipiat̃ peccare vi ad defectũ qb⁹ nō opȝ irascẽdo: eo ꝙ mansuet⁹ sȝ suũ nomé nō est nō punitiu⁹ iniurijs sȝ poti⁹ cōdonatiu⁹. Est igit̃ defect⁹ qdã ⁊ q̃daz irascibilitas siue qḋcũqȝ aliud vocet̃ ⁊ vituperat̃ in mo rib⁹ ciuilis cōuersationis. Illi.n.qui irati nō efficiunt̃ in illis causis qb⁹ opȝ irasci s̃m rōnez insipiẽtes vident̃ eẽ ignoꝛãtes seipsos ꝙ ꝓpꝛia nocumẽta nō sentiant nec re pellant. Repulsio eniȝ ꝯrij oĩ nãe inest s̃m appetitũ na turalez. Tales igit̃ qui nō irascunt̃ vt opȝ: nec qñ oȝ: nec in qb⁹ opȝ: ac si iniurias nō sentiãt insipientes sunt: eo ꝙ vident̃ nō sentire iniurias nec tristari in ipsis: ⁊ maxime ꝓpter hoc: q2 cũ irati nō efficiant̃ s̃m sensuz iniurie non erunt vindicatiui: nec iniuriaꝝ repulsiui: sed poti⁹ susti nentes etiã iniurias ⁊ iniuriatoꝛes. Sustinere autez iniu rianté ⁊ despicere familiaré qui ꝓdest in qbus pōt eq̃lr̃ seruile est: ⁊ ad vnũ ptinet moꝛé. Despicere.n. vel repel lere ꝯriũ est ei qḋ est sustinere ⁊ familiaré siue vtilez eẽ: ꝯriũ est ad esse iniurianté. Sicut malefacere ⁊ bñfacere ⁊ amicũ esse ⁊ inimicũ: propter qḋ vnius moꝛis est ami cis bñfacere ⁊ inimicis male facere moꝛe laudabili. Et silr̃ vni⁹ moꝛis amatis malefacere ⁊ inimicis bñ in mo re vitupabili. Et silr̃ hic iniurianté repellere ⁊ familiaré recipere liberale est: ⁊ vnius moꝛis in moꝛe laudabili: ⁊ per ꝯriuȝ iniurianté sustinere vel recipere ⁊ familiarem despicẽ eq̃lr̃ seruile ẽ: ⁊ vni⁹ moꝛis in moꝛe vitupabili.

¶ Caplm 10m. De oppositis mansuetudini.

Superabundantia autez in ira s̃m oĩa fit circũstantia ⁊ iratuȝ ⁊ ire cãm: etenĩȝ irascit̃ qbus nō opȝ: ⁊ qbus causis nō opȝ: ⁊ magis q̃ opȝ: ⁊ velocioꝛ est ad irascẽdũ q̃ oȝ: ⁊ plu ri tpe tenet q̃ opȝ iram: hec tñ oĩa nō vni ⁊ eidé iracũdo inesse p̃nt: q2 opposita essent in eodé. Uelocius eniȝ ira scens disponit̃ calido velociter mouenti ⁊ sicco acuto in motu obedienti. Diu aũt tenens iraz duro disponit̃ adu sto ⁊ frigido in quo tñ eq̃ caliditas: sicut est melia q̃ est ex colera adusta: ⁊ h̃ vni ⁊ eidez s̃m eandez cōplōnez in esse nō p̃nt. Nō g̃ esse posset ꝙ ista que dixim⁹ de iracũ do vni ⁊ eidé inessent. Maluȝ.n.si oĩariã maluȝ sit: etiã seipm destruit: eo ꝙ tũc de habitu ⁊ hitudine boni nihil relinquit. Sicut cecitas destruit̃ si totus habit⁹ ⁊ hitudo ad visuȝ destruat̃: ⁊ ideo si malum integrũ sit nihil boni hñs admixtuȝ ĩpoꝛtabile fit: maxime tñ in ira. In illa.n. semꝑ est irascẽtis aĩus in afflictiōe. Quidaȝ.n.abũdãtes in iracũdia irascunt̃ ⁊ qb⁹ nō opȝ: ⁊ in qb⁹ causis nō oȝ ⁊ magis q̃ opȝ. Quiescũt aũt velociter ⁊ h̃ optimũ hñt: eo ꝙ subtilis spũs nocumẽtuȝ ꝯcipiens ⁊ sanguiné accẽ dens a calido subtili velociter mouẽte citius expirat cũ quo expirat calidũ ad vindictã incitatis: qb⁹ expiran tib⁹ sanguis refrigerat⁹ residet ⁊ coꝛ quiescit. Hoc autez accidit eis ideo q2 iraz nō retinẽt ꝑꝑ dictã cãm: sed red dunt per vindictã vel fiunt manifesti ꝓpter repulsionis signũ: q2 tales velocitaté hñt ad irascẽduȝ ⁊ post iraz sta tim requiescũt. In tali aũt supabũdantia sunt illi qui di cunt̃ Acrocoli.s.acuti ⁊ ad oẽ ꝯtristans iracũdi: ⁊ in oĩ eo ꝙ aliquo modo nocet ꝓpter qḋ ⁊ tale nomé acceperunt. Acrocolus eniȝ dicit̃ a cros qḋ est extrem⁹ ⁊ colos quod est ira.q.extremã in ira hñs veloci[ter]: ꝓpter qḋ aliqñ di

Mansuetudo circa quę sit.

Iracundia

Malum de struit seipm.

Acrocolus vnde dr̃.

Epicboli
Amari

caniꝰ epicboli ab epi qđ est velocitas ⁊ cbolos quod est ira. ¶ Quidā autē alij supabūdātes in ira dicunt amari: qui.s.ab ira difficile solubiles sunt ⁊ multo tempore irascuntur. Retinent enim iram diu: eo ꝙ isti spiritum babent terrestrē fumosū ⁊ calidū grossū sicut est lapidū ignitoꝝ. Sanguinē etiā hñt spissū grossū nō de facili infridabilē: ⁊ iō cōceptā iniuriā diutissime tenēt nec in eis qes facile fit nisi cū illatā iniuriā retribuerint. Punitio.n. q̄ appetitui vindicte satisfacit penis illatis saturata ipetū ire qetat pro tristitia ire delectationē faciēs in vindicta. Nō fcā aūt vindicta q̄ue hñt in spū ꝯturbato tenētes nocumētū: ⁊ isti tales sūt imꝑsuasibiles: eo ꝙ in ira ⁊ signis ire nō sunt manifesti sed clausi manētes in seipsis ꝑꝑ grauitatē spūs ⁊ sanguis spissitudinē q nō pulsat ad exteriꝰ nisi magnū hēat ipetū ⁊ h̄ fit in vīdicta: ꝑꝑ duritiā aūt cōplōnis q̄ fortiter recipiēs vnū nō de facili recipit ꝯtriū imꝑsuasibiles efficiunt. Tenētes igit iram paulatī digerūt eā in seipsis: ⁊ talis digestio magno tpe indiget: ⁊ iō diu tenēt irā. Fit aūt hec digō ꝑ ipuri a puro sepationē: qr.s.impurꝰ ⁊ amarꝰ spūs paulatī euaporās euanescit ⁊ ab hūido non cōcitato genito surgit spūs: formas opabiliū geri rōni repñtans de qbꝰ ēt recte iudicat rō. Accidit āt talibꝰ ⁊ seipsis molestissimos eē ⁊ amicis. Sibiipsis qdē ꝑꝑ ire angustiā: amicis aūt ꝑꝑ imꝑsuasibilitatē. Quidā aūt etiā excellētiū difficiles vocant irascētes in qbꝰ nō opꝫ: ⁊ magis q̄ oꝫ: ⁊ pl'i tpe q̄ opꝫ: ⁊ nō cōmutant ab ira nisi nocēti iferāt cruciatū vel punitionē. Difficiles aūt isti dñr: eo ꝙ aliqñ hñt supabūdātias alioꝝ epicboli.s. ⁊ amari. Velocis.n. ire sunt ⁊ manifesti sic epicboli ⁊ ipsualꝰ sic amari: ꝑꝑ qđ difficiles st ad ꝯuiuēdū ⁊ sibi ⁊ alijs. Cōtingit āt eis q accītes hñt cōplōnes sic melīcis de melia adusta q̄ est ex sanguie adusto: ꝓpter qđ ꝑticipāt ꝓpa ⁊ colīcoꝝ ⁊ melīcoꝝ. Ex sāguie eni accedūt ad leuitatē cole. Ex adusto aūt humore ad grauitatē melie: ꝑꝑ qđ ⁊ isti optimi eēnt: vt Ari. in ꝓblematibꝰ dic. Si ab ira remouerent cōstātis animi eni sūt ⁊ ad heroicas v̄tutes ⁊ dinas optīe dispositi: nā viri rubei hñtes q̄lis fuit Hector ⁊ multi alioꝝ in ꝓhia ⁊ virtutibꝰ heroicis florētes. Extremū aūt in defectu ꝓpe mansuetudīs nomē hꝫ vel mititatis: lꝫ mansuetudinē medio adaptemꝰ. Māsuetꝰ.n. est quē aliena iniuria nō ꝓuocat ⁊ ꝓuocatiuꝰ ⁊ donatiuꝰ est nō punitiuꝰ. Mediꝰ aūt est q ꝓuocatꝰ punit vt oꝫ ⁊ q̄tū ⁊ qñ: abūdās qescit cū cruciatū infert vel punitionē: ⁊ sicut dic Eustratiꝰ: cruciatꝰ vocat cū cōdignā ifert penā fm q̄titatē iniurie illate: ⁊ h̄ vocatur pena debita. Punitio aūt vocat qñ nō debitū attendit sed vindicte excessum.

Eustratius
Cruciatus.
Punitio

¶ Caplm 11m. Utrū abūdantia ⁊ defectus medio habitui magis opponatur.

Mansuetudini aūt fm ꝙ est nomen medij habitꝰ magis opponimꝰ abūdantiā in ire q̄ defectum ꝑꝑ duas cās. Quaꝝ vna ē: qr magis fit ⁊ frequētius: punire.n. iniuriantē humaniꝰ est ⁊ nālīꝰ q̄ cōdonatiuū eē iniuriāti. Scđa autē cā: qr in h̄ peiores sūt supabūdātie ⁊ defectꝰ: qr aduiuere sibi ⁊ alijs magis sūt difficiles. Propter qđ tales grece Calepotes dñr: hoc est in ira difficiles. In his tñ q̄tū ad determinationē medij ⁊ extremoꝝ: māifestū est ꝙ oꝫ obseruari qđ in ꝓorib⁹ dcm̄ est.s. ꝙ oēm sermonē moralē typo ⁊ figuralr opꝫ accipe. Ex istis.n. que de mansuetudine dixímꝰ manifestū est ꝙ nō est facile certitudialr determiare q̄lr ⁊ qbꝰ ⁊ in q̄lib⁹ causis ⁊ modis ⁊ q̄to tpe irascēdum sit: ⁊ vsquequo irascēs recte facit vl' peccat: eo ꝙ hec duo quo ad nos ⁊ nō fm ipsā rei nāꝫ accipi opꝫ. Qui qdē parū trāsgredit mediū siue in magis siue in minꝰ trāsgrediat nō vitupat: ꝙ ex h̄ pꝫ: qr qñqꝫ deficiētes a medio laudamus ⁊ māsuetos vel mites dicimꝰ. Qñqꝫ aūt irascentes mediū supabūdantes laudamꝰ vt viriles nocumēta debite repellentes ⁊ vt potētes ꝑncipari: hoc est alios sub se tenētes ne iferre valeāt nocumētū. Quātū aūt ⁊ q̄lr trāsgredimur mediū vitupabilis sic nō facile reddere ē vna rōne diffinitiua ⁊ nāli. Iudiciū.n. medij ⁊ recessiuū a medio in singlarib⁹ circūstātijs ē ⁊ negocijs ⁊ in sensu quo ad nos: ⁊ h̄ fm quelꝫ alia ⁊ alia sunt: manifestum tñ est ꝙ in talibꝰ tale aliqd est qđ mediū laudabile est ⁊ extrema vitupabilia. Mediꝰ.n. hīꝰ laudabilis est fm ꝙ qbꝰ opꝫ irascimur ⁊ in qbꝰ opꝫ: ⁊ vt oꝫ: ⁊ oīa talia obseruamꝰ q̄ sūt circūstātiaꝝ. Supabūdātie aūt ⁊ defectꝰ ad mediū vitupabiles sunt: ⁊ qñ in pũ qdē facte sūt a medio recessū in ira: tūc quiescibilr fiūt: ⁊ iō nō vitupant. In plus aūt facte fꝫ maiorē a medio recessū magis vituperant. In multū v̄o facte valde vitupabiles eni sūt. Manifestū est igit ꝙ meꝰ hītui adherēdū est: extreᵃ aūt fugiēda. De hītib⁹ q̄ q circa irā sūt h̄ mō determiatū ē.

¶ Tractatus 3ᵘˢ. De v̄tutib⁹ tertio loco adiūctis fꝫ ꝯuīc.

¶ Caplm pᵐ. De amicitia ⁊ oppositis vitijs.

Inter virtutes adiunctas tertium locū obtinent v̄tutes q̄ nec in passionib⁹ mediant nec in opationibꝰ nec in eo ꝙ instrālr deseruit ad felicitatē sic diuitie ⁊ potētatus: sed in aliq̄ qđ ipsi ꝯuiuere accidit quo hō vt ciuile aīal exris alij hoī cōiter cōuiuit nō fm iustitie distributionē vel cōicationē: fꝫ fm ꝯnū ⁊ cōē ordinē ꝯuictꝰ quo nullus depēdet ab alio sed vnusqsqꝫ alteri vt eq̄lis nihil accipit ꝙ nō onerose sed decēter ⁊ dilectabilr ꝯuiuit alteri in fcis ⁊ dcis. In colloquijs enī ⁊ ꝯuiuere ⁊ in eo ꝙ est cōicare hoiꝫ hoī sermonibꝰ ⁊ rebꝰ sic in 2ᵒ libro determinauimꝰ. Quidā qdē videnf eē placidi: placida.s. ⁊ grata volūtate in fcis ⁊ dictis acceptate. Inter illos aūt qui illi oīa dcā ⁊ fcā laudāt ad delectationē referēdo nihil ꝯdicētes quo aliquē velit contristar: fꝫ existimāt oīa oportere fieri ad placitū hoiū: ⁊ oībꝰ qbuscūqꝫ sine tristitia coesse. Illi fm v̄itatē placidi vocant in oībꝰ dcis ⁊ fcis placere querētes. Illi aūt q ꝯtrio se hñt his in dictis ⁊ fcis ad oīa ⁊ ad oēs ꝯtriātes ⁊ nulli cōgruētes ⁊ nihil curātes de alioꝝ ꝯtristatiōe vocātur discoli ⁊ litigiosi. Discoli qdē qr ꝯtriant ad cultū v̄tutis. Litigiosi āt qr nulli ꝯgruūt. Pꝫ igit ꝙ ambo isti hitꝰ qui dicti sūt vitupabiles sunt: ⁊ qñ mediꝰ hoꝝ habituū laudabilis est: ⁊ q̄uis hec virtꝰ circa delectalᵉ sit qđ est in toto ꝯuiuere fm id ipm ꝓpinuicē sentiēdo: tñ spālis v̄tus est ⁊ nō gñalis. Bonū.n. ciuile qđ in toto ꝯuiuere accipimus fm cōgruēter viuere spālē ⁊ nō gñalē hꝫ rōnē: ⁊ cū difficile sit ⁊ ꝑ rōnē prudētie determiabile ad opus ⁊ sit opꝰ ciuile sine q̄ felicitas nō ꝑficit: oꝫ qꝰ sit circa ipꝫ vrꝰ determiata. Spālis igit v̄rꝰ erit circa h̄ i medieᵗᵉ ꝯsistens quo ad nos: ⁊ ꝑ ꝯñs in h̄ bono ciuili extremū. Medius igit habitꝰ ē hic fm quē disponit aliqs vt in dcis ⁊ factis recipiat siue accepet grate que opꝫ ⁊ vt oꝫ. Silr aūt fm quē spernet ⁊ nō acceptabit grate in dictis ⁊ fcis que nō opꝫ ⁊ vt non opꝫ: tali aūt habitui medio ab antiquis nō est nomē redditū. Inter noīa aūt sibi ꝯueniētia fm Aristo. amicitie nomē magis vi ꝯuenire. Scđꝫ Tullium aūt grā vocat habitꝰ.s. grate viuere faciēs in dictis ⁊ in factis. Talis enī est qui fm habitū mediū dispositꝰ est: puta mediū habitū dicere volumꝰ eū qui moderatus est ⁊ amicus ⁊ qui assumit h̄ ꝙ est diligē. Moderatū.n. dicimꝰ suū modū ⁊ eiꝰ cui ꝯuiuit nō trāsgrediētē. Amicꝰ

Calepotes

A

Placidus qꝰ dicatur.

Discolus quis sit.

B

Amicitia q̃ ē hit⁹ diff. a v̄a amicitia.

autez dictis ꝛ factis oībus grate acceptū nihil igerēs vel de suo influēs qḋ amori ꝯuuēris sit ꝯtrū. Ille aūt est qui assumit diligere qui in oīb⁹ dictis ꝛ factis hoc cōsiderat ꝙ ꝯuuētū ēt nō entiū capiat corda ꝑ dilectionē. Lȝ aūt iste hit⁹ amicitia dicaꝛ: tñ a vera amicitia differt:qꝛ ista amicitia sine passione ꝛ sine diligendi affectu est ad eos qb⁹ cōuiuit ꝛ colloqꝛ. Vera aūt amicitia in magna passione amoris est. Diligit.n.amicuȝ vt se alteruȝ ꝛ cū diligendi affectu cū amico hȝ ideȝ velle ꝛ idē nolle. Ista vo que dī amicitia nec passionē hȝ amoris nec diligēdi affectū ad eos qb⁹ cōuiuit vel colloqꝛ:ꝛ qñ in dictis ꝛ fctis singula recipit vt opȝ vel spernit vt opȝ nō facit h̄ amādo vel inimicādo:qꝛ.s. ꝑpter amorē vel inimicitiā acceptet vel spernet sȝ poti⁹ facit in h̄ ꝙ talis hoc est per habitū amicitie vel grē ad dulciter acceptāduȝ vel spernēduȝ disposit⁹:cuius signū est:qꝛ ꝫȝ vnā silitudinē nihil se hȝ ad id faciēduȝ ad ignotos ꝛ notos ꝛ ꝯsuetos ꝛ incōsuetos qḋ vera nō facit amicitia: verūtñ in singulis holum dūs cōuiuit ꝛ colloqꝛ vt ꝯgruit q̄uis amorē ꝛ dilectionis affectū nō attēdat. Nō.n.cōgruit vel ꝯuenit ꝫm vnā silitudinē in cōuictu ꝛ collocutiōe eq̄lr curare ꝯsuetos ꝛ extneos:sȝ ꝯsueuit rursus eq̄lr cōtristare vtrosqȝ. Faciet igiꝛ hoc qḋ diximus mediū obseruādo ad oēs nō dissilis sibi in obseruādo mediū ad dissiles qb⁹ ꝯuiuit sed poti⁹ dissilib⁹ medūs vtentes:qꝛ nō ad oēs per eadē media in dictis ꝛ factis cōuiuere pōt. Iste aūt medi⁹ est vlter loquēdo qdeȝ q̄tū in qb⁹ opȝ:ꝛ vt opȝ alūs ꝯuiuit ꝛ colloquiꝛ. Oēs.n.actiōes suas ꝛ colloqutiōes ad bonū cōferens refert:ho^m qdē honestū. Conferēs aūt sibi vl' ei cui cōuiuit ꝛ in oīb⁹ his cōiiciet ad min⁹ nō tristare cōuiuētem: vel ēt si pōt delectare eū vt in oīb⁹ dictis ꝛ factis cōtempt⁹ sit ꝛ grat⁹ salua rōne boni ꝛ ꝯferētis. Iste igiꝛ habit⁹ circa delectatiōes ꝛ tristitias vī eē factas in cōuictu ꝛ colloqūs. In his aūt que ad vitā vel collocutionē ptinet q̄cūqȝ qdē sūt sibi nō bonū:vl' ēt nociuū in his aspnabiꝛ eō delectare aliquē sed poti⁹ eliget ꝯtristare:qꝛ in talib⁹ gratū eē turpe est ꝛ virtuti ꝯtrū:ꝛ ideo in talib⁹ ꝯtristare eligit ꝯuiuentē:q̄uis ꝯtristare faciat quādaȝ difformitatē:ꝛ si forte illa difformitas sit nō pua ꝛ nō paruuȝ ferat nocumētuȝ:tñ in ea eliget ꝯtristare ꝯuiuētes magis eligēs incōgruū eē hoi q̄ꝫ vtuti. Deformitatē aūt dicim⁹ difformitatē que est dissilitudo ꝯuiuētiū. Nocumētū vo dānuȝ qḋ icurrit in exteriorib⁹ bonis. Talis aūt ꝯrietas vite quā dissilitudinē vocam⁹ paruā tristitiā nō recipiet sȝ aspnabiꝛ. Scdȝ paruū eniȝ nō cōgrue viuēs nō vituperaꝛ nec discolus ab alūs dī. Iste tñ hoc medio habitu disposit⁹ differēter qdē cōuiuet ꝛ colloqꝛ his qui in dignitatib⁹ sunt ꝯstituti ꝛ qbuscūqȝ ꝑsonis alūs indifferētib⁹. Silr differenter cōuiuit magis vel min⁹ notis:ꝛ silr ꝫm oēs alias dr̄ias holum singulis attribuit qḋ decet in ꝯuictu ꝛ collocutiōe ꝛ ho^m qḋ ꝫȝ seipm desiderat ꝛ p̄ncipalr ē oēs in ꝛ ꝯuictu ꝛ collocutione delectare ꝛ reuereꝛ aliquē ꝯtristare. In his āt q̄ ꝯtigūt ꝯuictū ꝛ colloqutionē sic se hēbit ꝙ si ꝑ aliquē illoꝝ maiora bo^a sit ꝯsequut⁹ sit siue bona sint siue honesta siue cōferētia ꝛ magne delectatiōis ꝛ postremū effectiua pro illis parū cōtristabit cōuiuentē:parū eniȝ ꝯtristari ꝯuiuentē tolerabili⁹ q̄ꝫ tātis ꝑuari bonis. Nec cōtristare dimittet q̄uis forte talis cōtristatio futura sit ei nociua. Medius qdē igiꝛ hit⁹ talis est vt dixim⁹. Nō noīatus aūt est ꝓꝓo noīe sicut diximus. Eoꝝ aūt qui delectare querūt cōuiuētes in dictis ꝛ factis duo sūt modi. Ille.n.q cōiectatiu⁹ est delectabilis in dictis ꝛ factis nō ꝑpter aliqḋ lucrū sed ꝫm seipȝ vt.s. delectabilis sit vocaꝛ placidus. Qui autē facit h̄ vt inde sibi fiat vtilitas aliq̄ in pecunūs vel quecūqȝ ꝑ pecūias

C

acqrūꝛ vocaꝛ Blanditor:ꝛ ābo isti ꝫȝ supabūdātiā dnr. Qui āt a me⁹ deficit ꝛ oēs ꝯtristat in ꝯuictu ꝛ colloquutiōe iā añ dcm̄ ē:qm̄ vocaꝛ Litigiosus ꝛ discolus:in istis aūt videꝛ extrema opponi sibiipsis adinuicē:eo ꝙ ꝓꝓo noīe nō est noīatū cui ambo opponunꝛ. Medio tñ hitui oppōiꝛ magis discola q̄ꝫ placiditas:eo ꝙ oppōiꝛ in mō ꝛ obto:ꝛ qꝛ frequēti⁹ fit ꝛ mag̃ difficlter ꝯterꝛ qḋ facile est ꝯuincē ex his q̄ de alūs istis silib⁹ determīata sunt.

Blanditor

Litigiosus

¶ Caplm̄ 2^m. De veritate circa qd equalr fit veritas.

A

Virtus aūt quā in 2° libro v̄itateȝ eē dixim⁹ ꝛ nomen hȝ v̄itatis adaptatū ꝛ nō ꝓpriū:veritas.n.ꝫm cōeȝ rōnē in rectitudine adeq̄tiōis ꝯsistit: ꝑꝑ qḋ multiplr dī sic adeq̄tio:est.n.vt dicit Plato adeq̄tio typi ad ꝓtotypū ꝛ ꝫm h̄ dicit vere entia eē que ꝫm mutationē ꝓtotypū entis ꝑfecte ꝯtingūt inq̄tū scḋa p⁹ p̄ma attingeꝛ:hoc.n.ꝑfecte fieri nō pōt:ꝛ h̄ mō a greco deficiūt quecūqȝ nō nisi redundātie ꝛ obscure resonātie vl' vmbre sūt p̄mi entis qḋ oīuȝ entiū est ꝓtotyp⁹. Aliqñ etiā dī adeq̄tio modi entitatis ad id qḋ ens simplr ē ꝫm qḋ subaȝ ad subam referēdo ꝑ modum entitatis vtrāqȝ subeȝ dicim⁹ veꝝ ens eē. Accñs aūt qḋ deficit a mō entitatis sube dicim⁹ eē nō verū ens sȝ mediū entis:aliqñ cōsistit in equatiōe exēplaris ad exēplar. Exēpluȝ.n.adeq̄tuȝ exēplari verū est:ꝛ inq̄tū deficit ab eq̄tiōe intm̄ deficit a v̄itate. Et sic formā in speculo nō dicim⁹ esse verū ens. Aliqñ ꝯsistit in adeq̄tiōe for^e ꝛ po^{te} nāe in q̄ est illa for^a. Sicut dicim⁹ veꝝ ignē eē qui potētias ꝛ oꝑationes hȝ ignis:formā aūt ignis imaginatiua vl' alr ab aīa acceptam imaginē vel phātasiā vel spēm ignis dicim⁹ ꝛ non verū ignē. Aliqñ aūt sumiꝛ ex adeq̄tiōe for^e ad ꝑfectaȝ mãe ꝺterminationē. Sic dicim⁹ eē veꝝ aurū:cui⁹ tota mã ad puritatē auri determīata est:ꝛ nō vere aurū dicimus qḋ aliene nãe ē ꝑmixtū. Et nullo istoꝝ modoꝝ sumim⁹ v̄itatē qñ de v̄itate vt v̄tute loqmur. Cōsistit aūt adhuc veritas in adeq̄tiōe signi ꝛ sig̃ti: ꝛ hoc dī ꝫm qḋ duplex est signū. Est.n.signū a re acceptū qḋ est spēs vel intētio rerū accepta in aīa:ꝛ est signū ad sig̃andū reȝ positam: sicut est vox articulata. Sȝ h̄ signū ꝛ a noticia fcm̄ est ꝛ noticiā facit. Factū qdē a noticia iponētis:faciēs aūt notitiā apḋ aliū. Et iō duas hȝ adeq̄tiones. Qñ.n.adequaꝛ nomē notitie iponētis in rōne sua ꝑfecte designās totaȝ noticiā:tūc verū nomē est. Si aūt minus in rōne noīs sit: tūc cadit ab adeq̄tiōe ꝛ efficiꝛ sig^m mēdax ꝛ h̄ mēdaciū deficit a veritate. Oīs.n.dicēs vl' loquēs sermonib⁹ vtiꝛ sig̃atiōe noīuȝ ad intētionē iponētis. Scḋm aūt adeq̄tionē ad res:signū verū est qñ equaꝛ rei. sicut dicit Ari. in p̄ntis:eo ꝙ res est vel nō est oīo vera vel falsa est:ꝛ ꝫȝ hoc deficit a v̄itate falsitatis in oīone. Signuȝ aūt p̄^m qḋ passio aīe vocaꝛ ab Ari. in perīher. vbi dīc ꝙ voces earū passionū sunt note q̄ sūt in aīa signū rei est ꝛ a re acceptū: ꝛ iō v̄itas ei⁹ est in adeq̄tiōe ad rem ꝫȝ qḋ dīc Ari. ꝙ veritas est adequatio rerū ꝛ itellectuū ꝛ ꝫȝ h̄ veritas in aīa est:ꝛ ad silitudinez isti⁹ veritatis v̄itas dī in morib⁹. Illi eniȝ veritati oppōiꝛ fictio quecūqȝ fingit ꝙ in re nō est ꝛ apparēs ꝛ nō exñs. Sicut dī eē hypocrisis mēdax. Qḋ ad silitudinē hui⁹ accipiaꝛ ex hoc pȝ ꝙ in virtutib⁹ moralib⁹ sunt oīones ꝛ sermones quoꝝ nos ex intentione ꝛ electiōe dñi sum⁹:ꝛ ideo sermōes ꝛ oꝑa significāt ꝛ enūtiant de nobis sicut effectus significant de cā. Et in talib⁹ adequatio signi ꝫm opera ꝛ v̄ba ad significatū ꝛ in intētione ꝛ electiōe veritas est:ꝛ qḋ ab hac adeq̄tione deficit fictio est vel in plus vel in min⁹:que vere hypocrisis mēdax vocaꝛ ꝫm oēs sui dr̄ias ꝛ spēs. Proprie aūt fictio in plus vocaꝛ iactātia:fictio aūt in min⁹ ꝓpe vocaꝛ yronia:

Significa⁹.

Aristo.

B

Veritas qd ē.

Iactantia
Yronia

utraqꝫ tñ mēdax simulatio est. Hec igit̃ veritas in cōui/
ctu opationuꝫ ꝛ collocutionū accepta: q̄uis in multis sit:
tñ in oīb⁹ illis spālis ꝛ vni⁹ boni hꝫ rōneꝫ sine quo mos
ciuilis nō est pfect⁹: ꝛ ideo virt⁹ spālis est de ipsa. Cum.n.
in talib⁹ sit supabūdantia ꝛ defect⁹ ambo vituperabilia
exñtia necē est mediū esse laudabile. Cōseques est enim
in tota morali phīa ꝙ qñ extremū vitupat̃ nō pp nām
opatiōis vel passionis circa quā est: sꝫ pp defectū ꝛ sup-
abūdātiā quā necesse est mediū in talib⁹ laudabiliū bo/
noꝝ esse. Ex pmissis aūt in 2° libro supponimus ꝙ h qḋ
est virtutē in medio eē, cā sibi erit extremū in bono esse.
Circa huiꝰ ḡ bonuꝫ qꝛ extremū in bono ē: ꝛ difficile: ꝛ in
medio ꝯsistens spālis virt⁹ est moralis q̄ vitas vocat̃: cū
pmo mō dcā vitate nō hñs sĩlitudinē nisi in ipa adequa/
tiōe q̄ in vitate est sic pn᷑. Cuꝫ 2° autē mō dcā vitate ꝛ in
hoc hꝫ sĩlitudineꝫ ꝛ in mō. Pꝫ igitur ex pmissis ꝙ circa
eadeꝫ est medietas iactātie ꝛ yronie circa q̄ est medietas
amicitie. Est.n.circa fcā ꝛ dcā ad cōuiuere relata. Diuer/
simode tñ circa eadeꝫ ē. Circa gratū eniꝫ ꝛ dulce ꝛ suaue
in dictis ꝛ factis est amicitia. Sꝫ circa adeq̄tionē dictoꝝ
ꝛ factoꝝ ad intētionē electionis faciētis est vitas pprio
noīe inoīata hoc cōiter ꝛ appropīato noīe veritas dicat̃.
Nō est aūt maluꝫ gnimo valde vtile ad doctrinā etiam
tales hit⁹ ptrāsire ptractādo: q̄uis nō sint noīati: per cir/
cūlocutiones eniꝫ q̄uis nō hēam⁹ rōnē ppriā aliquam
notitiā accipiem⁹ in ipsis. Magis.n. vtiqꝫ sciem⁹ ea que
circa mores sunt singlares ꝛ singulos hitus ptrāseūtes: ꝛ
ex hoc indubitata fide in oīb⁹ passionib⁹ ꝛ opationibus
vtutis eē medietꝰ q̄sdaꝫ ꝯspicientes in singulis ꝙ se hñt
per modū medietatis inter abūdantiā ꝛ defectū. In pce
dentib⁹ aūt dcm̄ est q̄les sūt illi fm hituꝫ qui in ipso ꝯui/
uere cōuiuūt ꝛ colloquūt̃ ad delectationē vel tristitiam.
Sunt.n.amici vel blanditores vel discoli. De veridicis
aūt ꝛ falsidicis nūc dicem⁹. Ordo.n.hic fꝫ rōnē ē. In cō/
uiuere eniꝫ p᷑ est esse acceptū: nō indicat̃ enim de vitate
nisi pus acceptū sit. Dicim⁹ igit̃ ꝙ veritas h mō accepta
silr sicut ꝛ amicitia: mālr q̄dē est in opōnib⁹ ꝛ sermōib⁹
ad cōuiuere relatis: ꝛ est in fictiōe ad plus ꝛ min⁹: sic iter
quas mediū ꝯiectat. Iactator aūt q̄ in fictiōe abūdat in
dictis ꝛ factis: simulator gliosoꝝ vꝫ esse aliqñ q̄dem non
exñtium: aliqñ aūt maioꝝ q̄ꝫ in veritate existant. Yron
aūt qui fict⁹ est ad min⁹ ecōuerso iactatori negare vꝫ ali
qñ que existūt fm vitatē: aliqñ aūt facit ea miora q̄ꝫ exi/
stant, diminuēdo ea q̄ fm vitatē in ipso sunt: medius aūt
hoꝝ nihil fingēs vel plus vel min⁹: sꝫ vbis ꝛ factis denū
tians de se sicut est. Vr̃ q̄deꝫ Antecastos eē verax.s.ꝛ vi/
ta ꝛ sermone exñtia in ipso ope ꝛ vbo cōfitēs ꝛ neqꝫ mi/
nora faciēs. Antecastos eniꝫ cōponit̃ ab en qḋ est aferos
qḋ ideꝫ est ꝙ fm ipm: ꝛ ab eo qḋ est ecaston qḋ idē est ꝙ
ostēdere vel manifestare. vñ aferecaston est ea q̄ sunt fꝫ
ipm ostēdēs vel enūtiās. Est aūt ppe nomē ei⁹ qui in di/
ctis ꝛ factis est nō abscōdit⁹ sꝫ māifestus ꝛ cert⁹ ꝛ ver⁹.
Cōtingit tñ hoꝝ singula taꝫ in dictis q̄ꝫ in factis ꝛ grā lu/
cri alicui⁹ facē ꝛ grā nulli⁹ lucri sꝫ pp seipsa: eo ꝙ fm se
nullo adiuncto placeāt. In talib⁹.n. vnusq̄sqꝫ talia dicit:
ꝛ opat̃: ꝛ sic in talib⁹ viuit ꝛ cōuiuit ad qualia fm hitum
disposit⁹ est. In pbabitis eniꝫ tertij libri tā ex dicto So/
cratis q̄ꝫ ex rōne ostēdim⁹ ꝙ iudiciū finiū vel electiōes
semp in oīb⁹ sunt fm habit⁹ vel cōnāles vel acq̄sitos vl̃
a dijs donatos. Vñ quecūqꝫ nō alicui⁹ grā qḋ sibi cā ope
ris est opat̃ vel loq̄t, semp talia operat̃ ꝛ loquit̃ qualia
sunt fm habitū. Mendaciuꝫ aūt etiā fm seipsum q̄uis
nihil habeat adiūctū fm rectā rōnem prauū est ꝛ fugiē
dum: ꝛ ideo fugiēdum qꝛ prauū. Verū aūt in dictis ꝛ fa/
ctis fm seipsuꝫ q̄uis nihil habeat adiūctū bonum est ꝛ

C

Iactator

Yron

Antecastos

laudabile: ꝛ ideo persequēdum. Sic aūt ꝛ verax ab hoc
vero denoīatus enūtians de se sicut est: tñ medius sit lau
dandus. Ambo aūt mendaces.s.qui ad plus fingit vl ad
minus: qꝛ extremi sunt vituperabiles sūt. Iactator tamē
magis vitupabilis q̄ꝫ dictus yronicus. De vtroqꝫ tamen
istoꝝ posterius. Prius aūt dici opꝫ de veracie: eo ꝙ prauis
tio nō cognoscit̃ nisi per habitū. Nō.n.hic dic:m⁹ de ve/
ridico fm qḋ in ꝯfessionib⁹ que fiunt in pactis vel iudi/
cijs vel alijs ꝯctib⁹ quicūqꝫ ad iustitiā vel iniustitiā cō/
tendūt. Cuius ꝛ illa nō sit nō plus vel min⁹ deponere q̄ꝫ
sit in rei vitate sic dicim⁹ depōnes testimoniū eē verax.
Tales.n. veritates q̄uis in morib⁹ boīꝫ sint: tñ alterius
virtutis sunt. Sunt.n.polytice q̄tū ad illam virtutē que
iudicatiua est: ꝛ tales veraces ab habitu disponēte ad ve
ritatē nō sunt veraces sꝫ potius a coactiua virtute legis:
propter qḋ nō valet testiū depositio q̄ pmpte ꝛ ex ele/
ctiōe fit: sine coactiōe legis fcā per iudicē. Sꝫ de tali ve/
ritate dicim⁹ in qua sermone ꝛ vita aliqs dicit veruꝫ de
se nullo faciēte diuaꝫ ab ipso fine veri vel mendacij: qḋ
aliq̄ vtilitate moueat ad faciēduꝫ vel dicēduꝫ si tñ veꝝ
est in dicto ꝛ fcō: qꝛ ad verū fm habitū deposit⁹ est: talis
eniꝫ moderat⁹ vꝫ eē inter fingentē ad plus ꝛ minus. Hic
eniꝫ est amator veri ꝛ in q̄b⁹ mouēs ad dcā ꝛ fcā in nul/
lo differt a vero. Semp verū dicit ꝛ in q̄b⁹ differt p vti/
litatē aliquā id qḋ mouet ad dicēduꝫ vl̃ faciēdū. Adhuc
magis verū dicit: qꝛ tūc hꝫ duo mouētia: verū.s.ꝛ adiun/
ctū: tale.n. mēdaciuꝫ verebit̃ vt turpe qḋ ē fm seipsum
sine oī nocumēto adiuncto verebat̃. Talis igit̃ in medio
existēs laudabilis est. Si aūt ex aliq̄ adiuncto cā q̄ ma/
ioris in ciuilib⁹ ē vtilitatis q̄ꝫ verū sit: aliqñ iste declinat
in min⁹ q̄ꝫ verū sit mentiēdo: sicut si forte per mēdaciuꝫ
saluat̃ vita hoīs: vel fama: vel fortuna: ꝛ in declinatione
veritatis nō fit pīudiciū alicui⁹ ciuilitatis: tūc.n. mentiet̃
in min⁹: eo ꝙ hoc prudētius est. Quia iter duo mala mi/
nus maluꝫ eligēduꝫ: eo ꝙ in supabūdātiā declinare one/
rosuꝫ valde est: eo ꝙ peiores sunt abūdātie q̄ꝫ defectus:
ppter qḋ iactatio magis vitupabilis est. Sꝫ attēdenduꝫ
est ꝙ talis delectatio nec de pfectiōe nec de rectitudine
virtutis est: sꝫ poti⁹ de necītate ꝯuict⁹: qꝛ alr̃ cōuiuere nō
pōt: pp qḋ incidit ꝛ nō p se intēdit̃: ꝛ ideo nō est de nuō
bonoꝝ: sed de nuō maloꝝ tolerabiliū a polytico hñs in
sui cā excusationis rōneꝫ: facit.n.ex pietate quā hꝫ in p/
ximū pp istud mēdaciū vocat̃ officiosuꝫ qḋ oīb⁹ pdest:
nisi diceti qui a vero declinat. Perniciosuꝫ aūt est qḋ in
se hꝫ cāꝫ nocumēti sic pditoꝝ mēdaciū qui mēdacio tra
dunt hoīes in mortē ꝛ infamiaꝫ ꝛ spoliationē. Est autē ꝛ
iocosuꝫ mēdaciū ad qḋ nō mouet nisi iocus. Sic est mē
daciū hystrionū ꝛ fingētiū in ludis. Et est mēdaciū vere
mēdaciū ad qḋ nihil mouet nisi qḋ mēdaciū est ꝛ in q̄tū
mēdaciū placet: ꝛ istō ab hitu est dispo⁹ ad mēdaciuꝫ
ꝛ hic mendax vere mendax est: qꝛ mētis ppric edax: qꝛ
ex sola electione mendacij menti ꝯiat̃.

A

D

Mendaciuꝫ est triplex.

Caplm̄ 3ᵐ. De vitijs oppositis veritati.

Ille aūt qui fingit maiora q̄ꝫ sūt in ipso nullius alteri⁹ finis grā nisi qꝛ talis placet fictio: prauo q̄dē assilat̃ h est cor/
rupto fm veritatē: nisi.n. prauus eēt nō vtiqꝫ
gauderet mēdacio pp seipm: qꝛ mēdaciū fm
seipm prauū est. Silitudo.n.hitus ad actū gaudiū facit:
ppter qḋ in hitu praū⁹ est. Hac tñ prauitate magis vꝫ eē
van⁹ simplr̃ loquēdo q̄ꝫ malus siue malign⁹ ꝛ iniuriosus
in pximū. Nulli.n. nocet nisi sibi qñ mēdaciū pp mēda/
ciū eligit. Si aūt alicui⁹ grā hoc facit, hoc pōt esse glorie
vel lucri. Glorie quidē quādo iactat ea que vel ex nā vel
ex fortuna adueniunt: puta pulchritudinē: fortitudinem:

A

A

nobilitatē diuitiarum: ppter lucrū aūt qñ talia fingit vel iactat q̄ ppingss sūt delectal'a ꝛ pp q̄ facile dant vt audiāt. Ex his.n. ppiqui efficiūt cōmilitūi ꝛ donatiui ex qb' ille lucra cōgerit. Qui gdē gr̄a honoris vel glie fingit nō extremo vituperabilis ē ꝛ ppe vocat̄ iactator: talis.n. hōestū hz mouēs: q̄uis mētiri turpe sit. Qui āt facit h gr̄a argēti vel alior̄ q̄cūqz in valore argēti cōputant̄ deformior ꝛ vitupa'ⁿ est: eo q̄ nō adeo honestū hz mouens. Qñ aūt h dicimus fingē iactatorē nō itelligim' de po'fictiōis ex arte: hec.n. bona est: sicͭ in multis descriptionib' poeticis ptz. Uñ ex hac iactator nō est: sz itellim' de fictiōe que ex hītu est: que ex sola electiōe fictiōis pcedit: qz fictio sz se placet quēadmodū dixim' de mēdace: q̄ gdā mēdacio ipso gaudet. Quidā aūt mētit̄ gl'iaz appetēs vel lucrum. Ille igit̄ qui glie gr̄a iactat talia fingit in qb' laus est vl̄ felicitas: h est bona fortuna quā antiq felici'tem appellabant. Qui aūt lucri gr̄a fingit simulat talia a qb' lucrum pōt hri a ppinquis ꝯuiuētib': ꝛ in qb' p inuestigationē pertrāseundo nō pōt iueniri q̄ nō sunt exn̄tia ꝛ vera: puta qñ iactat se eē medicū pp vtilitatē lucri: vel qñ iactat se eē diuinatorē pp h q̄ in talib' delectat̄ pxim' pp curiositatē futuror̄: vl̄ fingit se eē sapiētē ad qđ suspēdit̄ pximus pp ādmirabilitatē: pp qđ etiā hec tria iactāt vel silia trib' istis. Quia in eis sūt q̄ dcā st.s. lucrū a pxio: ꝛ qz de facili nō iuestigat̄ an vera vel falsa sint. Yrones aūt in min' dicētes ꝛ mētiētes q̄ in eis sit gratiosiores gdē s̄m morē videnṫ q̄ iactatores. Tū pp hoc: qz humilib' sunt siles. Tūz ꝛ pp hoc: qz nō faciūt hoc lucri gr̄a alicui': nec faciūt pp mēdaciū qđ placet eis: sz h faciūt fugiētes molestū ꝛ timidū ꝛ pbrosūz qđ est in iactātie abūdātia: vñ ꝛ isti maxie gliosa de se negāt. Ut etiā Socrates optim' in vtute fecit qui cū multa ꝛ ādmira'la sciret in oīb' se ignorare simulauit ꝛ iferiorē alijs eē. Qui pua ꝛ māifesta mētiēdo se fingūt bankopanurghoy dr̄ ꝛ facile ꝯtētibiles sunt: ꝛ talis fictio ad min' q̄nqz iactātia vr̄ eē ꝛ magis q̄ yronia: puta modus vestimēti laconior̄. Supabūdātia eniz sic in defectu ꝛ q̄ valde defect' est ppe est iactātiū: hoc nomē bankopanurghoy vr̄ eē deriuatū ab ankidis qđ est gen' calciamētor̄ delicator̄ quo iones hoc est grece mulieres vtebant̄. Est aūt gen' calciamēti delicati nō pciosi qđ mulierib' datū fuit. Uñ veteres dicebant bankon delitiosūz ꝛ mollez ꝛ delicatū: Laconior̄ aūt vestis: sicͭ Xenofonte in chronicis dr̄ vilis valde fuit. Et pp h reprehēdunt eos comediar̄ fictores. Uñ Plato in pspesibus dixit. Gaudes vt existimo ad aleas ludēs ipm qui tecū ludit de gradu sue dignitatis deponē querēs. Disponis eniz supare eū quē supare nō est magnū. v.g. vagum hyrsutū sordidas vestes trahētez: h.n. in vestitu suo lacones faciebāt. In ipso vestitu pmittētes quādaz abstinētiā ꝛ quādaz religiōis obseruātiā: sicͭ gdā faciūt hypocrite hit' vili'ter religionē mētiētes. Qui āt moderate vtunt̄ yronia ꝛ circa ea q̄ nō valde pmpta sūt: hoc est que non valde manifesta sunt ꝛ in pax a vero deuiāt gratiosi vident̄ pp dcās a nob cās.s. qz ꝛ hūiles vir̄ ꝛ nō honorosi. Cū aūt duo opponāt̄ iudicio.s. iactator ꝛ yron plus opponit̄ iactator: plus.n. distat a vero qñ yron nō iactator est: ꝛ deterior est iactator inq̄tū fit plib' ꝛ inq̄tū malitia ei' magis difficulter conterit̄. Innatū.n. hoi est ad alta cōtendere ꝛ magis de se presumere.

B Socrates ignorantiā simulabat in se. g̃a platopa/ nurgi.

vbi ocnosite

Capl'm 4m. De eutrapelia circa quid sit.

A In cōuictu aūt taz in factis q̄ in dictis nālis hit' ē quē in 2° diximus. Intēdēs delecta'le qđ est in ludo. Omnis eniz lusus studioso ncc̄ius ē ne sibi mens efficiat̄ inutilis. Si.n. sp intēdat ꝛ ex studio vehementer aiuz applicet ad aligd ad discēduz vel faciēduz pro certo spūs resoluit̄: ꝛ resoluto spū pp motus aiales mēbror̄/ arti' destituūt: ꝛ destitutis mēbris/ etiā ipm studium vtutis ānihilat̄: pp qđ hō studiosus requie indiget in q̄ spūs relapet̄ ꝛ sensus ad placētia dissoluat̄: sicut ꝛ in phicis opōnib' nā idiget somno: ꝛ talis est regea in ludo. Studioso aūt nō ꝯuenit ludus nisi libalis. Libalis autē ludus est qui in dictis ꝛ factis vtuti nullū facit piudiciū sz iocūditatē affert faciēti. Circa talez g̃ ludum qui licet nō sit vtutis essentialr̄: tñ qz q̄daz vtilis dispō est vtuosi ꝯuenit eē vtutē: ꝛ ex ipsa rōne māe circa quā est: ptz hanc vtutē posteri' eē adiunctā q̄ alie sint: ꝛ magis est ornat' studiosi q̄ vt'. Tali itaqz existēti requie in vita ciuili ꝛ in tali ꝯuersatiōe q̄ est cū ludo libali in q̄ oz quēlz studiosū viuere ne sibi mens resoluat̄: opz q̄ circa hāc sit quedaz collocutio ꝛ gdā ꝯuict': que ꝯsona sint ꝯuiuētibus: ꝛ que ordinat ꝛ disponit ad h qđ hō faciat ꝛ dicat q̄lia ad iocūditatē opz facē ꝛ dicē: ꝛ vt opz facē ꝛ dicē: ꝛ vt simil'r ab alijs dcā ꝛ fcā audiat ꝛ accipiat. Discolus.n. ē ille qui nō vult audire ꝛ facē talia q̄lia influit alijs. Cūz igit̄ h hom ciuile sit ꝛ libale: circa h virt' erit spālis. Manifestū aūt est q̄ ēt circa h est taz supabūdantia q̄dā q̄ defect' gdā a me'. Qui.n. in derisione iocūditatis risum faciētis supabūdant in oīb' risūz facē intēdentes taz in libabilib' ludis q̄ nō libabilib': Bomolochoi gdaz videnṫ eē: ꝛ sunt onerosi oīno in oīb' factis desiderātes risūz ꝛ magis ꝯiectātes risūz facē q̄ decora in iocūditate facē vel dicē q̄ turpe est: ꝛ magis ꝯiectāt risūz facē q̄ q̄ ludū subtrahēdo ꝯtristēt ꝯuiuētez siue cōuiuaneū: cōiter igit̄ dr̄ bomolochos. Bomolochi.n. dn̄r volatilia auida ꝛ auide edentia que pp cibū isident tēplis itestina relicta a sacrificijs auide comedētia: a bomos qđ est tēpluz ꝛ lethos/ thas/ qđ est insideo/ des/ dicta. Unde tales cōuiciati ꝛ exprobrati sūt: qz sicͭ volatilib' talib' q̄ nos miluos vocam'/ nullum opus aliud est q̄ intēdere circa tēpla a qbus accipiūt cibū: ita ꝛ talibus curiosūz est a deformib' dictis ꝛ factis nō discedere dūmō moueāt ad risūz. Conuitiatus g̃ est ꝛ exprobratū potius nō ꝯtristare ꝯuiuentē qui nō gaudet nisi in ludis indecentibus q̄ facere vel dicere indecora que risūz moueāt ꝛ faciāt iocūditatem. Alij aūt qui neqz ipsi vtiqz dicūt vel faciūt aliqđ ridiculosūz vel iocosum ꝛ alijs dicētib' vl̄ faciētib' talia molesti eēnt agrioy grece: latine aūt duri vel austeri vocati sunt: in qb' nihil est iocūde delectationis. Inter hos aūt duos moderate decētib' ludis in dictis ꝛ factis ludētis Eutrapeli appellātur: dci ab eu qđ ē hn̄ ꝛ trepo/ pas qđ ē verto/ tis/ q̄si hn̄ vertens factū ꝛ dictū ad iocūditatez. Tales.n. mor' mores videnṫ eē: qz sicut corpora ex motib' iudicant̄: ita ꝛ mores aie iudicant̄ eē ex tali versione ad iocūditatē vel dulces vel amari: ꝛ sicut ex motib' cōmēsuratis sana vl̄ nō sana iudicāt̄ corpa eē debilia ꝛ fortia: ita ꝛ mores iudicant̄ ex motib' aie. Cū aūt ludus redūdet fere in oēs: eo q̄ oēs fere ludūz ꝛ risūz appetant: ꝛ cū plures magis in ludo gaudeāt q̄ opz ꝛ cōuitiari in ludis eligant nō liberalibus/ plures bomolochy: qz s̄m supabundantiā ludo vtunt̄: ꝛ abusiue tales hystrionice ludētes: eutrapeli aliqñ dn̄r: eo q̄ multis sunt gratiosi. Qđ autē differant ꝛ nō pax bomolochi ꝛ eutrapeli manifestū est ex his que dcā sūt. Medio aūt habitui qui eutrapelia vocat̄ ppriū est q̄ eutrapelus sit: Epydexyotoys: epydexos qđ ē cui' ppriū est dicere ꝛ facē ad alterū ꝛ recipere ꝛ audire ab alio q̄lia cōgruūt modesto ꝛ liberali: cōpōit̄.n. nomē ab epy qđ ē sup ꝛ dexios qđ ē pact'. Inde epydexyotys.q. sup pactus in dictis ꝛ factis ad ludūz ptinentib': decētia enim quedaz est: ꝛ ciuilis talez dicē ꝛ audire in ludi pte.

Bomolochos q̄ sit.

B

Agrioy qui dicantur.

Eutrapeli q̄ sint.

C Epydexyotoys.

Libalis eiꝫ ludus decētiā virtutis bīs differt a ludo fuli qui indecēs est: ⁊ suoꝝ ꝓpus: ⁊ differt ludus disciplinatⁱ a ludo indisciplinatⁱ. Hoc aūt ꝓbat ex comedijs veteꝝ ⁊ modernoꝝ. In his eiꝫ apud q̄sdā erat turpiloquiū. Derisio eiꝫ apud q̄sdā erat suspicio: vñ derisionē turpiloguꝫ reputātes: turpiloguꝫ ludū reputabāt. Hi aūt qui reputabāt suspiciōeꝫ in turpilogo ꝯtristabant, suspicātes q̄ tales in habitu eēnt turpiloga q̄les ondebāt se eē in ſmone vl' facto. Ad honestatē aūt referēdo dicta vl' facta nō parūꝫ differūt ista: sepe.n.in ludo fit ꝯuitiū. Queramus igr̄ vtrū ille qui bn̄ ad iocūditatē ꝯuitia dicit deter^{ri} debeat sic q̄ bn̄ ꝯuitiās describatur in dicēdo in ludo q̄ nō decēt dicere libalē. Libalē aūt dicim⁹ nullis ſuslib⁹ intēdēteꝫ vel dedituū vl' describi debeat ꝑ h q̄ in ꝯuitiātib⁹ ludis nō ꝯtristat audiētem: vel etiā ꝑ h q̄ in talib⁹ ludis ꝯuitiātib⁹ delectat ꝯuiuētē: vl' si aliq̄ istoꝝ modoꝝ vtrū adhuc h maneat īdeter^{mi} qb⁹ ludis ꝯuitiātib⁹ indecētia dicere debeat: vl' qb⁹ ludis nō ꝯtristare debeat audiētē: vel qb⁹ delectare ꝯuiuētē: h.n.deter^{ri} nō pōt. Aliud.n.⁊ aliud alij ⁊ alij odibile ⁊ dlecta^{le}: ſꝫ in oīb⁹ hec obſuabit eutrapelus q̄ talia audiet et recipiet a ꝯuiuēte tā in ꝯuitiātib⁹ ludis q̄ꝫ in libalib⁹: q̄lia facē ⁊ dicere ad aliū ꝯsueuit. Ad vnū.n.morē ꝑtinet q̄ q̄lia q̄s īfert alij, talia recipiet ab eodē. Que.n.q̄s sustinet ⁊ recipit ab alio audiēs in ludis: h ēt facere vz ad alios: nō tn̄ eutrapelus oē ꝯuitiās in ludo faciet: ꝯuitiuꝫ.n.ꝯtumelia q̄dā est. Cōtumelie aūt quedā tā sunt magne q̄ tristitiā magnā ⁊ odiū faciūt īter ꝯuiuētes: vñ ⁊ legispositores q̄dam ꝯtumeliosa dicere ꝓhibēt ciues in ꝯcordia tenere volētes: ſꝫ in ludis ꝓꝑ iocūditatē boiūꝫ aliq̄n ꝯuitiare opꝫ. Quātū aūt ꝯuitiari oporteat ⁊ q̄ntuꝫ nō, in ludis nō ē deter^{mi}: ſꝫ opꝫ q̄ in his ille q̄ gratiosus siue studiosus ⁊ libalis ē, sic se habeat q̄ in talib⁹ ipse sit lex: sibiipsi apud se ꝯsiderās a q̄bus ꝯuitioꝝ ludis sit recedēdū ⁊ q̄ faciēda. Talis igr̄ q̄deꝫ medi⁹ est q̄ sibi sic lex est siue epedexyus siue eutrapelus appellaret. Ludos aūt ꝯuitiātes vocamuꝫ ꝯuitia hoīum repītātes: sicē est in ludis comediaꝝ ⁊ tragediaꝝ in qb⁹ vitia ꝑsonaꝝ recitant ⁊ repītant. Comedie aūt ⁊ tragedie ad regem inuēte sunt vt in eis spūs a studijs vehemētia remittat: ⁊ iō in gn̄e ludi ꝯtinent. Boni āt viri ꝓꝑuꝫ est q̄ nō q̄cūq̄ facta vel dicta sustineat. Si eiꝫ patiēter sustinet opionem de se faciet qō in talib⁹ gaudeat: ꝓꝑ qō cum sibi ipse sit lex deter^{bit} apud se que recipiat eiꝫ delecta^{re}: ⁊ q̄ sustineat sine tristitia: ⁊ in qb⁹ ꝯtristat⁹ repellat cum ꝯuitio ⁊ exprobratione. Talib⁹.n.ꝯuitiari opꝫ: ⁊ exprobrari ab oī gratioso ⁊ libali siue studioso.

Ludus cōuitians.

Cap.5^m. De vitijs oppositis eutrapelie ⁊ epilogo eoꝝ que de tribus v̄tutibus dicta sunt.

Bomolochus aūt minor est derisore. Derisor eiꝫ cum despectu aliq̄n ⁊ a seipso ⁊ ab alijs recedit: ꝓꝑ qō in ꝯuictu dictoꝝ ⁊ factoꝝ odiosus ē. Bomolochus aūt ⁊ si risuꝫ faciat: ⁊ talia dicat vel faciat indecētia q̄rū nullū diceret gratiosus vel studiosus: tn̄ nec a se nec ab alijs recedit: q̄r nec sibi nec alijs diffidet oīa ad iocuꝫ referēs. Derisor aūt diffidet q̄ risuꝫ refert ad despectū ⁊ exprobratiōeꝫ. Bomolochus aūt aliq̄n in decētia talia dicet vel faciet: q̄lia nō ab alio audiret vel reciperet: ⁊ h est vna deformitatū ei⁹. Agryos aūt q̄s duros dixim⁹ ⁊ austeros ad tales collocutiōes et ꝯuict⁹ penit⁹ inutilis est. Nihil.n.iocūdū ꝯfert ad ꝯuiuere: sed in oī ꝯuictu factoꝝ ⁊ dictoꝝ tristat ⁊ nulli ꝯgruit ad iocūditatē. Oīnis aūt h medietas in ludo sicut̄ q̄r ludus est reges ⁊ reges vnū de necijs est ad vitā ciuilē ꝯ^{tra} circa h v̄tutē spālēꝫ esse: sicē dixim⁹. Tres igr̄ sunt q̄ dicte sunt in ꝯuiuē medie^{tates}: ⁊ in h ꝯueniūt q̄ oēs sunt circa cōicatiōeꝫ quādā ſmonū ⁊ opꝑōnū que cōicatio est socialr̄ ꝯuiuē. Differūt aūt abinuicē in h q̄ vna q̄dē circa v̄itatē est que est in dictis ⁊ factis. Alie aūt sunt circa delectabile dictoꝝ ⁊ factoꝝ. Earꝝ aūt q̄ circa delecta^{tio}³ sunt: vna q̄deꝫ est circa delecta^{le} qō est in ludis: alie aūt circa delecta^{le} qō est in his q̄ ſm aliā vitā sunt ꝯuictib⁹ ⁊ colloquijs. Hoc aūt ex h pꝫ q̄ veraces seueros dicim⁹.q.veritateꝫ sequētes. Eutrapelos aūt iocūdos. Amicos auteꝫ in cōuictu suaues ⁊ gratos.

Cap.6^m. De medietate verecūdie.

Quartuꝫ locū īter adiūctas tenet verecūdia: eo q̄ nec v̄tuꝫ est nec in gn̄e v̄tut: ſꝫ in gn̄e passiōis ex̄ns mo^m hꝫ v̄tutis in ꝯtectatione medij: nec verecūdia est in gn̄e honesti. Nō.n.de per se expendēdis est. Nullus.n.appetit verecūdiā ꝓꝑ ipm verecūdari: nec ēt in gn̄e boni est: eo q̄ verecūdari bono nō est ꝓꝑuꝫ: ſꝫ poti⁹ ei qui malus est: ⁊ turpia facit: q̄nimo verecūdari malūꝫ est: est.n.fuga turpis: fuga aūt mali malum q̄ddā est: sicut ⁊ timor: ꝓꝑ qō antiq̄ verecūdiā diffinierūt dicētes: q̄ Verecūdia est timor ⁊ fuga cordis ſꝫ systolē in turpi ꝑpetrato: ꝓꝑ qō sicē timor passio est ⁊ nō v̄tus: ita ⁊ verecūdia: ꝓꝑ qō nō oīs verecūdia mediū hꝫ: ⁊ illa que habꝫ me^m: nō hꝫ me^m moderādo verecūdiā: ſꝫ poti⁹ moderādo verecūdie cāꝫ. Quātūcūq̄.n.aliq̄s verecūdet ad turpe bonum est: nimis.n.verecūdari nō pōt. Verecundia igr̄ de qua loq̄mur cadit in vl'e gn̄is vtilis ⁊ non in gn̄e honesti ⁊ est bo^m: sicē pharmacia bonuꝫ est. Hoc.n.nō est bonū nisi suppōne.s.si humor ex corpore purgādus sit: simplr̄ aūt mala est. Et silr̄ est de verecūdia q̄ bona est: nō.n.bona est nisi turpe aliqō ꝑpetrādū: eo q̄ tūc retinaculū est: ne fiat: silr̄ aūt verecūdia per mo^m mali corpus afficit. De verecūdia q̄dē igr̄ vt dī q̄dā v̄tute nō ꝯtingit dicere: passiōi.n.magis assilat q̄ꝫ habitui. Deter^{tur}.n.ab antiq̄s ꝑ descriptiōeꝫ q̄ sit timor ingl'iationis: h est turpis qō seq̄t ingl'iatio ⁊ ꝯfusio. Perficit.n.v̄ecūdia ꝯsilr̄ timori circa ꝑicula: eo q̄ vtrūq̄ fuga cordis ⁊ spūs est: ⁊ passio corpus afficiēs: differt tn̄ mō. Illi.n.q̄ verecūdant rubescūt in facie: corde extrudēte spm̄ ⁊ sanguinē ad sedē glificatiōis ⁊ verecūdie frōtē.s. Mortē aūt ⁊ ꝑicula mortis timētes pallescūt: spū ⁊ sang^{ne} recedētib⁹ a facie ⁊ ad cor fugiētib⁹. Hec igr̄ duo verecūdia ⁊ timor vtraq̄ ꝯsilr̄ corꝑalia q̄daꝫ eē: eo q̄ passibili q̄li^{te} corpus afficiūt. Hec aūt magis ꝓꝑuꝫ est passiōis q̄ꝫ habit⁹. Habit⁹.n.in gete est ⁊ sine altera^{tione}. Ampli⁹ aūt de v̄ecūdia loquētes ꝑut hūanis ꝯsisatiōib⁹ attribuit: nec oī etati: nec oī ꝓfessioni ꝯ^{tra} passio verecūdie: ſꝫ iuuenili tm̄ etati cōgruit: eo q̄ existimam⁹ iuuenes verecūdos eē oportē: ꝓꝑea q̄ ſm passiones viuētes ꝯcupiscie multa peccāt. A verecūdia aūt a talib⁹ pctis ꝓhibent: ⁊ iō eos qui de nūo iuuenū verecūdi sunt laudamus. Senes aūt vtiq̄ nullis laudabit in h q̄ verecūdabiles sint. Nō.n.existimam⁹ nec posuim⁹ q̄ seneꝫ aliq̄d oporteat oꝑari in quo sit verecūdia. Hoc aūt de sene itelligim⁹ in quo nec ab etate nec a passiōe defectio est: sicē in ꝑ hui⁹ scie li⁹ determinauimus. Propter h q̄ ēt vlteri⁹ dicim⁹ q̄ studioso nō ꝯ^{tra} verecūdia: eo q̄ verecundia nō fit nisi in prauis. Studioso aūt nihil taliū est oꝑandū: q̄nimo si q̄dā sint ſm v̄itateꝫ turpia: q̄dā aūt nō ſm v̄itatē: sed ſm opionē solū: h quo ad studiosum nihil differt: neutra.n.oꝑanda sunt studioso. Prouidet.n.bona nō solū corā se: ſꝫ ēt qō bo^m sit in opione oīuꝫ. Hoc.n.mō dcm̄ est q̄ crudelis est qui famā negligit. q̄ studiosus neutro mō v̄ecūdāda cōmittit. Prauī aūt hoīs etiā tale q̄dē est: ꝓꝑuꝫ.s.aliq̄d turpiū oꝑari ⁊ in

A

B

Cui cōgruat verecūdia.

opīone turpē eē: ſʒ ſiqs diceret q̄tū h aliqs exiſtimaret ſtudioſus eē: q2 ſi aliqd turpiū opat̄ verecūdat̄: incōue niēs dcm̄ eē: q2 in h q̄ verecūdaret̄ de turpi nō ſtudio ſus eēt: ſʒ retinaculū hʒ qōdā turpiūm: verecūdia.n. eſt de niio volūtarioꝝ. Studioſus aūt volēs neq̄q̄ praua opa bat̄: pp qō verecūdia: ſic̄ diximᵒ: nō ſimplr ſʒ ex ſuppōne qd ſtudioſuʒ eſt ꝛ boᵐ. Qō pʒ ex h: q2 ſi turpe opabit̄ verecūdabit̄ vtiqȝ: ꝛ ſi nō opabit̄ nō verecūdabit̄. Hoꝝ aūt nihil ꝯᵘ vtuᵇᵒ que ſimpˡ vtutes ſunt. Ille.n. nō paſſiones corpales ſunt: ꝛ oī etati ꝛ oī pfeſſiōi ꝯueniūt: ꝛ ſimpˡ in gnē boni honeſti ſunt: nō tñ ex ſuppōne boni rōnem hñtes. Q̄uis.n. diximᵒ q̄ ſtudioſus nihil verecūduʒ cōmittit: ꝛ iō ſibi verecūdari nō ꝯᵘ: ꝯuenit tñ ſibi verecūdari in viſis turpibᵒ vl' audit: hos tñ duos mōs verecūdie greci diſtinguūt apud eos vocātes verecūdiā que timor eſt gñationis in turpi actu. Ayſeoyene vō turpiᵘᶜᵗ vocāt viſo vel audito turpi: ꝛ ꝯfuſionē hanc nos poſſumus appellare. Boni.n. ꝛ ſtudioſi eſt ꝓpꝛ in viſo turpi vl' audito ſuffundi ꝛ ꝯfundi: h igit̄ mō verecūdia boᵐ eſt. Qō ſic pbat̄: q2 ſi verecūdia prauū eſt: ſeqt̄ q̄ nō verecūdari turpia opari ſit etiā prauuʒ. Et nō ex h ſeqt̄ q̄ ſi talia opet̄ ꝛ verecūdet̄ q̄ verecūdari ſit ſtudioſuʒ ſm ſe: ſʒ eſt aliqd ꝓordinatū ad ſtudioſuʒ. Scōʒ h q̄ ſi opatū ꝯfuſio ſeqt̄: ꝯfundi autē eſt verecūdari. Verecūdari aūt nō ad h pp h erit ſtudioſuʒ: pp h ex nec̄itate ſuppōnis ad verecūdiā ſeqt̄ ſtudioſum nō ſimplr: ſʒ ad nō verecūdari turpia opari a cōi ꝛ vlī cōia ēt abſqȝ ſuppōne ſeqt̄ prauum. Sēp.n. prauū eſt in turpibᵒ nō verecūdari. Extreᵃ aūt verecūdie: vt in 2ᵒ diximᵒ ſunt cathacliofra ꝛ inuerecūdia. Cathaplex qdē q abūdat ꝛ ad oēs gñatiōes verecūdat̄. Inuerecūdus aūt q itāuʒ deficit q̄ ēt in turpibus nō verecūdat̄. Hec igit̄ de adiūctī vtuᵇᵒ dicta ſufficiāt. Cōtinētia.n. que qbuſdam ꝯiūcta vtus videbat̄ nō ſimplr moralis vtus eſt: ſed eſt quedā vtus mixta ex intellectuali ꝛ morali vtute. Oſtendet̄ autē a nobis de hac in his que poſterius in 7ᵒ libro dicemus. Nunc aūt in libro imediate ſequēte de iuſtitia tractabimus. Diximus eniʒ in 2ᵒ q̄ de nemeſi tractare pertinet ad rethorem: eo q̄ ad iudicium ptinet demr̄atiuum.

Incipit liber qntᵒ: cuius Primus tractatᵒ eſt de nois multiplicitate qō eſt iuſtitia.

Cap. pᵐ. Quid vocatur iuſtitia gñaliter.

A

IN hoc liᵒ 5ᵒ moralium de iuſtitia eſt itēdēdū. Hec.n. moralis eſt: eo q̄ in opōnibᵒ ꝛ paſſionibᵒ eſt: opōnes ex paſſiōibᵒ oriunt̄: q2 ſic̄ dicit Aſpaſius: paſſiones mouēt ad opōnes. Nō.n. eēt q plus vellet hīe in lucro ꝛ minus in dāno niſi ad h moueret cupiditas reruʒ fortune ſbiacētiuʒ. Sʒ iuſtitia pnʳ eſt in opōnibᵒ: eo q̄ per opōnes ꝛ nō p paſſiones ad rēpublicā refert̄ ꝛ ad polyticuʒ: ꝛ in opōnibᵒ eiᵒ meᵐ q̄rit̄ ꝛ nō in paſſionibᵒ. Nō.n. indicat polyticus inq̄tū meſydicus eſt: h eſt medij ꝯiecrator de eo q maiorē vel minorē cupidiᵗᵉᵐ habuerit: ſed de eo qui in ope plus vel minᵒ accepit: paſſio.n. cōis non eſt: ſʒ opatio ſolum ad cōitatē hʒ relōnē. Meſydici aūt polytici cōia eſt diligē ꝛ nō ꝓpa. Pʒ igit̄ q̄ h vtus ſpāle aliqd hʒ: alie.n. cardinales ꝛ q̄dā adiūcte plus in paſſionibᵒ ſunt q̄ȝ in opōnibᵒ. Iſta.n. in opibᵒ eſt ſm q̄ meᵐ eſt ꝛ nō eſt in paſſiōibᵒ niſi inq̄tuʒ paſſiōes cāe ſunt opationuʒ. Adhuc aūt hñ aliaꝝ vtutū in paſſiōibᵒ eſt: ꝛ ſigᵐ eiᵒ q̄ eſt hñ in opōne. In iſta aūt ꝯᵒ eſt: hñ.n. iſtiᵘ in opationibᵒ eſt: nō aūt in paſſionibᵒ niſi ſm q̄ relate ſunt ad opōnes vt opōnuʒ icitamēta. Vñ h vtus magis eſt ſimilis arti q̄ȝ alie morales in h q̄ hñ ipiᵒ in ope opato eſt magis q̄ȝ in opante: ſic̄ in arte eſt. In alijs autē ſic̄ in 2ᵒ dcm̄ eſt: hñ magis eſt in opante q̄ȝ in opato ope. Huius autē cā eſt dupˣ: vna qdeʒ: q2 vtus h nō tota in appetitu cōſiſtit: ſʒ potiᵒ in rōne ꝓportionāte iudicāte ꝛ determināte qd cui debitū ſit qō appetitᵒ facere nō pōt. Scōa eſt: q2 ꝯiectatio medij eiᵒ ſp in altero eſt ꝛ nō in opante. Aliter autē ꝯiectās q̄ȝ meſydicus nō p appeᵗᵘᵐ: ſʒ per rōnē iudicabit. In alijs aūt vtuᵇᵒ ꝯiectatio medij ſemp in opante eſt. Hec igit̄ cā eſt: qō iter morales vltᵒ ponat̄. Minᵒ.n. de more hʒ ꝛ plus de rōne q̄ȝ aliq̄ aliaꝝ moralium: ꝛ nō cā quā dicūt qdā q̄ ſic̄ digniſſima ponat̄ in fine: ſʒ potiᵒ q2 multipliᶜᵉᵐ hʒ: ex eo q̄ eſt rōnis relate ad morē ex pncipijs vtutuʒ que ſimplr morales ſunt deterᵐⁱ nō potuit: ſed alia pnᵒ ponere opʒ: ꝛ ideo ext̄ morales determināda fuit: ꝛ q2 ſine more nō eſt: pp h cuʒ alijs moralibus erat ꝯiungēda: vt iſte liber. q. ꝯtinuatio q̄dā ſit moralium ad itellˡuales. Quare aūt cardiˡᵉ vel pnˡᵉ vtus ſit ꝛ qualr in pnᵒ ſcdi a nob deterᵐⁱⁿᵃ eſt. De iuſtitia igit̄ ꝛ iniuſtitia oppoᵗᵃ in h liᵒ a nob itenᵈᵉⁿᵈᵘᵐ eſt: duo pnʳ q̄rere itēdētes. Primuʒ qdē circa q̄les opationes ſunt iuſtitia ꝛ iniuſtitia ei oppoſite. Scōm aūt qualis medietas ſit iuſtitia: et quale meᵐ ſit iuſtuʒ: ꝛ quoꝝ meᵐ ſit: ꝛ iter que extrema. Intētio aūt nr̄a eſt ꝓcedē ſm eādē Methodū que in his que ꝓdicta ſunt habita eſt: hoc eſt q̄ typo ꝛ figuralr ꝛ nō ſbtilr ꝓcedamus. Subtilem.n. ꝓceſſum mā nō admittit: eo q̄ moralia oīa a nob ſunt per volūtatē ꝛ liberꝝ arbitriuʒ. Liberꝝ aūt arbitriū ſtans cā nō eſt nec hñs ordinē neceſſitat. Dicamus igit̄ q̄d volumus dicere qñ dicimus iuſtitiā accipiētes id q̄d ab oībᵒ dr̄ ordibᵒ quāc̄uqȝ vrbanitateʒ. Dicta.n. illoꝝ ꝯſiderātes videmus ex itellˡu dicti q̄ oēs polytici iuſtitie noīe talē volunt ꝛ itendūt habituʒ determinādo dicere a quo illi qui hñt cum ex faculᵗᵉ pfecta opatiui fiunt iuſtoꝝ: ꝛ a q̄ in effectu iuſta opant̄: ꝛ volūt iuſta per appeᵗᵘᵐ: ita q̄ iuſtitia inq̄tū habitᵒ eſt: det facultatē: ꝛ inq̄tuʒ bonū in extremo eſt iuſtā pficiat opōneʒ: ꝛ inq̄tuʒ forᵃ volūtat̄ eſt faciat velle iuſta. Sic̄.n. dixit Socr. ex forᵃ volūtatis eſt appetitᵒ iudiciuʒ finis eſt ꝛ electio. Eodē aūt mō ſcīemus ēt de iniuſtitijs. Iniuſtitiā aūt vocāt polytici habituʒ opatiuuʒ a quo praui iniuſta faciūt ꝛ iniuſta volunt. Ex q̄ igit̄ hec deterᵐⁱⁿᵃᵗⁱᵒ oīuʒ eſt: ꝛ ex iudicio ſapiētuʒ typo ꝓcedēdū eſt: ꝓpter h ꝛ nob tractātibus de iſtis pᵐ ante oīa vt in typo quo ꝓcedē itēdimuʒ h que ab antiqs dr̄r ſupponant: vt in toto trac. ſeq̄nti his tanq̄ȝ ſuppōnibᵒ vtamur. Non eiʒ eūdē moduʒ hñt ꝓceſſus tractādi in ſciētijs ꝛ potentijs ꝛ habitibᵒ. In ſciētijs.n. ꝛ potētijs: vna eadē ſciētia ꝛ poᵃ vi eſſe ꝯrioꝝ. Sic̄ medicina in ſciētijs vl' geometria vel muſica: vna eſt ꝯrioꝝ. ſ. ſani ꝛ egri: muſici ꝛ imuſici: curui ꝛ recti: ꝛ in potentijs vt in rethorica ꝛ alijs que nō ex nec̄itate ꝓcedunt: vna eſt ſcia accuſatiōis ꝛ defenſionis. Sic̄.n. dicit Ari. tales ſcie ꝛ poᵉ ſunt pluriuʒ amboꝝ velut finiuʒ. In habitibᵒ qui ſunt forᵉ in modū nāe rōni ꝯſentanee habitᵒ q̄libet nō eſt niſi vniᵒ opatiuus: ꝛ ideo lʒ habitᵒ ꝯrius ſit habitui: tñ nullus habitᵒ ꝯrius vnus ꝛ ideʒ acceptᵒ ſm ſe opatiuᵒ eſt ꝯrioꝝ: puta ſanitas que eſt habitᵒ corpis vnus in ſe habitᵒ eſt: ꝛ a ſanitate p ſe ꝛ ſm ſbam nō fiunt ꝯria: ſed ſoluʒ ſana. In 2ᵒ.n. de gñatione ꝛ corruptiōe pbatuʒ eſt q̄ vnū ꝛ eodē mō ſe hñs ſemp facit idē. Cuiᵒ ſigᵐ eſt: q2 dicimus hoīeʒ ſane ambulare qñ ambulat vtiqȝ vt ſanus ex nāe: ꝛ nullū ſigᵐ in ambulatione videt̄ eſſe ifirmitatis. Forᵃ.n. vt nā mouēs vnuʒ facit cuiᵒ pnᵐ in ipſa eſt: ꝛ faciēdo nec pōt nō facere illud nec ꝯriuʒ facere illud. Sic̄ calidus ꝛ albū nō pōt facere calidū ꝛ albuʒ: nec etiā frigidū facere vel nigrū. Nā enim

obligata

Ayſeoyene

Iuſtitia ponitur vltᵃ inter morales.

Socrates.

B

Scia et poᵃ ſunt ꝯrioꝝ.

Iuſtitia eſt in opationibus.

Iuſtitia eſt ſimilis arti.

obligata est ad vnuʒ: ⁊ illud de neĉitate facit nõ potens nõ facere illud nec valẽs facere ꝯtrium. ¶ Adhuc aũt in oib⁹ talib⁹ sciẽtijs ⁊ potẽtijs ad opõnez est ꝙ ſm nãʒ habit⁹ opaẽ: nec reqriẽ volũtas. Nõ.n. medicus vnus sanat siue velit illũʒ sanare siue nõ: nec rhetor vnus persuadebit. Iniustuia aũt iusta nunq̃ opabiẽ nisi velit: hĩ.n. vimtuʒ oẽ in volũtate est. ¶ Multonẽs gdẽ igiẽ ꝯtrius habit⁹ p diffõnez gdẽ cog̃sciẽ a ꝯtrio habitu diffinito: multoties etiã cog̃sciẽ a sbiis in gb⁹ est per pñ⁹ per que inducitẽ in sbto. Nunq̃ tñ ꝯtrioꝝ est opatiu⁹: ⁊ si cog̃sciẽ a cõtrario: cog̃sciẽ per diffõnez que est sicut ꝯclusio. Si aũt cog̃sciẽ a subtis, cognosciẽ a diffõne que est docẽs gd: et ꝓpter quid: Talis.n. diffinitio ꝯstituiẽ ex ꝑncipijs inducẽtib⁹ eum in sbto. Huius ex^m est: qꝛ sit enexchya que est bona dispositio carnis per diffõnez sit manifesta statim ꝯtria eius kachexia que mala dispositio carnis est p oppositã diffõnem erit manifesta: sicut si albedo disgregatiua visus sit, erit nigredo visus ꝯgregatiua. Ex sbto aũt sic si albedo sit diffusio luminis in supficie clara lumen incorpante ſʒ nõ obtenebrãte erit nigredo priuatio diffusionis luminis: ex h ꝙ supficies lumen recipiẽs obtenebrat ex sui cecitate ⁊ opacitate. Eodẽ modo autẽ ex bñ habẽtibus ꝑncipijs in carne erit enexchya: et ex hac enexchya q̃uis nõ fuẽ: tñ cõsequiẽ vt sint in carne bene hñtia. V.g. Si eiʒ enexchya per diffõnez dicaẽ esse densitas carnis in qua pars carnis iuxta ꝑtem stans repellit ꝯtrium: est neĉiuʒ ꝙ kachexia sit raritas carnis que ꝓpter sui laxitatẽ ⁊ ꝑtis ad ꝑteʒ distãtiã supflua ꝯtria a se repellẽ nõ põt: ⁊ sic bñ hñs in enexchya in subo id est id qd bñ factiuũʒ est dẽsitatis: ⁊ in kachexia per oppo^m cõtrariuʒ est bñ factiuũ kachexie. Q̃uis.n. ꝯtrioꝝ ꝯtrie sint diffõnes ⁊ ꝯtria pñ⁹: tñ po^e ꝯtrioꝝ ⁊ ꝯtrie sunt ⁊ ꝯtrioꝝ operatiue: ⁊ qꝛ ꝯtria nõ sunt in eodẽ ſm idẽ: ideo vnuʒ ⁊ ideʒ in nã: vel in eo ꝙ modum nãe habet ꝯtria opari nõ põt: qd nõ est in potẽtijs aie vel sciẽtijs: in his.n. vnum ⁊ idẽ ꝯtrioꝝ est ſm seipm. Uoluntas.n. boni ⁊ mali est: ⁊ ratio veri ⁊ falsi: silr ⁊ scie ⁊ po^e que sunt in potentijs aie. Potẽtias aũt dicimus que nõ stant in vno: sed tremunt iter opposita: sicut ille que ex neĉijs nõ ꝓcedũt. Scia aũt dĩ que per pñ⁹ neĉia stat siue ad veruʒ siue ad falsum. Cõtrarioꝝ.n. sunt tam po^e q̃ scie. Hoc aũt modo scie ⁊ po^e nõ ꝓpe dñr habit⁹: qꝛ in moduʒ nature nõ sunt ad vnũ. Habit⁹ aũt dñr virtutes: qꝛ sicut Tullius dicit. In moduʒ nature sunt ꝯsentanee rõni ⁊ sunt ad vnum: ⁊ nõ pñt ad illud nõ esse: nec pñt esse ꝯtrij: ⁊ si aliqñ dicãtur habit⁹ potẽtie ⁊ scie: tales opꝫ ꝙ habit⁹ ſm elargatã sigñationem accipiaẽ ſm ꝙ habit⁹ dĩ. Quecũq; for^e ꝑficiẽs po^{as} ad opationez: ꝓpter qd alia diuisio est habit⁹ q̃ scie vel potẽtie. Habituũʒ.n. alius est corpalis: alius aialis: fortitudo.n. est habit⁹ aialis: silr aũt ⁊ visus: corpalis autẽ sanitas ⁊ enexya. Sciẽtiaꝝ aũt ⁊ po^{ꝝ} talium que dicte sunt nulla corpalis est. Est aũt etiã in h ꝓcessu attẽdẽdum ꝙ vt in multuʒ siue in plurib⁹ ꝯsequiẽ. Qꝛ si vnum ꝯtrioꝝ multiplr dĩ ⁊ reliquuʒ multiplr dici: nõ tñ cõsegẽ in oĩbus: qꝛ sicut dĩ in Topicis: amare multiplr dĩ: ſm aialẽ s. ⁊ corpalẽ actum. Scđm aialẽ gdeʒ ſm qd dĩ ꝙ amor est trãsit⁹ volũtatis in affectu boni ad alteꝝ. Scđm corporalez aũt ſm ꝙ amare dĩ amplexari vel osculari vel coire: ⁊ tñ odire nõ multiplr. Nõ.n. ſm corpalẽ sed ſm aialem actum tñ dĩ: ⁊ sicut inuolũtariũ multiplr dĩ: volũtariuʒ aũt tñ vno modo. Uolũtariuʒ.n. nõ ꝑficiẽ nisi ab eo cuius pñ^m est iter ꝯsciẽteʒ singularia tanq̃ ab vna forma: eo ꝙ ignorãte singularia nõ totum pñ^m opatiuũʒ est intra. Nullus eiʒ appetit⁹ opaẽ nisi per formã sciẽtie que est in ipso: ⁊ ideo volũtariuʒ si ſm ꝑfectã rõnem accipiaẽ nõ a multis: sed ab vno determinaẽ. Ab vno aũt dico ꝙ a duobus ad vnuʒ ordinatis ad vnã ⁊ eãdem ꝑficiaẽ opationem. Hoc aũt modo vnuʒ dictum nõ multũ vel multiplex est in essentia: ſʒ in potẽtijs multiplex est tñ: sicut aial rõnale mortale. Quia tñ in plurib⁹ sequiẽ ꝙ si vnũ ꝯtrioꝝ est multiplex ⁊ reliquuʒ: ideo in hac sciẽtia sufficit ꝓcedere ex hoc pñ⁹. Scđm hoc igiẽ si iustum est multiplex: sequiẽ iniustuʒ multiplex esse ⁊ ecõuerso. In hac tñ multiplici^{te} attẽdẽduʒ est ꝙ vtrũq; multiplr videẽ dici. s. iustitia ⁊ iniustitia: ⁊ ſm aliquẽ moduʒ videntur equoce dici. In talibus aũt qñ equocatio ſm for^{as} a gbus imponiẽ nomen ꝓpinqua est vniuocatiõi: opꝫ ipsoꝝ equocatiõeʒ latẽteʒ esse: sicut in his in gbuscũq; ſm rõnem nois respiciẽ ad vnũ ſm rem: sicut in sano qd dĩ de dieta ⁊ exercitio vrina ⁊ aiali. In his eniʒ respect⁹ ad vnuʒ est qd est aial. Q̃uis modus respiciẽdi nõ sit vnus ⁊ talia ꝓprie nõ equoca sed analoga dicunẽ: in gbus aũt forme multuʒ distãt a gbus noia iponunẽ que idee grece nũcupãtur nõ latet equocatio: ⁊ ille dicunẽ casu ⁊ fortuna equoca: puta sicut qñ equoce vocaẽ clauis epiglotie: qui est sub collis aialium claudẽs cãnam tpe cibi ne aligd de cibo incidere possit: ⁊ apiẽs tpe vocatiõis vt in libero sano vox formeẽ: ⁊ qñ dĩ clauis instrm quo sere hostioꝝ claudunẽ ⁊ apiunẽ. Haꝝ.n. forme valde remote sunt ⁊ statim manifestãt equocationeʒ. Sicut etiã qñ dĩ canis celeste: latrabile ⁊ marinũ. Supponẽtes igiẽ ꝓbaẽ ꝙ si vnum ꝯtrioꝝ multiplr dĩ ⁊ reliquuʒ sumamus toties dĩ iniustus ⁊ iniustitia. Ex hoc.n. sciemus quoties dĩ iustitia ⁊ iustus. Q̃uis.n. per habituʒ priuatio cognoscatur: tñ in moribus eiʒ priuatio fit oĩfariam: habitum aũt ex vna sola ⁊ tota causa ꝑuatio quo ad nos notior est q̃ habitus in his que fiunt a nobis. Uitium eiʒ per modum priuationis est: virtus per modum habitus.

Marginalia (left): Uoluntas non reqriẽ in sciẽtijs: ſʒ iustitia nunq̃ opaẽ si ne volũtate. — Enexchia — Kachexia — Tullius — C — Habituuʒ diuiso. — Quid est amor. — Quid est volũtarium. — Nullus opaẽ nisi p formã.

Marginalia (right): Equiuocatio aliqñ est latẽs: nõnunq̃ manifesta. — Analogum. — Priuatio est notior habitu in moralib⁹.

¶ Cap.2^m. Quot modis dĩ iustitia iustus ⁊ iniustus.

Uidetur aũt iniustus triplr dici. Est enim iniustus illegalis: ⁊ est iniustus auarus lucri iprobe cupidus: ⁊ est iniustus inequalis. Equale in dãnis eius ꝓximo sustinere nõ volẽs: ꝓpter qd manifestũ est: qñ ſm regulã inductã iustus multiplr erit dicendus: ⁊ diceẽ iust⁹ legalis: ⁊ iustus diceẽ equalis lucri vltra cõdignuʒ nõ cupidus ⁊ minoris dãni q̃ ꝓximus sustinet ⁊ nõ curatiuus. Iustum gdẽ igiẽ legale est ⁊ equale: iniustum aũt illegale ⁊ inequale. Inequale eiʒ duo cõtinet. s. ꝙ nõ velit plus in lucro nec minus in damno q̃ cõdignuʒ sit. Q̃uis eiʒ he sint due dispõnes ⁊ duo habitus: quoꝝ vnus ꝑficit ad nõ plus appetẽdum in lucris: alter autẽ ad nõ minus appetẽdum in dãnis nũc vno noie cõmuni designaẽ qd est equalis: spãlib⁹ tñ noibus grece distincte dicunẽ: et qui plus vult in lucris pleonectis vocaẽ a pleos qd est plus: ⁊ echo quod est hẽo ⁊ dispositio vocaẽ pleonexya. Qui autẽ minus vult in dãnis meonectis vocaẽ: ⁊ dispositio meonexya vocaẽ a meo quod est vnus: ⁊ echo qd est hẽo: vtraq; tamẽ inequalitas quedã est: ⁊ ſm hoc opponiẽ equali: ⁊ q̃uis inequale sic multiplr dicaẽ equale diceẽ vno modo: eo ꝙ equale volens in dãnis nomen ꝓprium nõ habet: sicut ⁊ in opposito minus volens etiã in dãnis in latino distinctũ nomen nõ habet ab auaro. Auaruʒ enim dicimus improbe cupidum pluris in lucro ⁊ minoris in dãno cum preiudicio iuris alieni. Per oppositũ igiẽ iustum gdem legale est ⁊ equale: iniustum aũt illegale ⁊ inequale: ita ꝙ inequale sua cõmunitate ꝑdicta duo ambiat ⁊ cõtineat in seipso. Hoc autẽ magis erit manifestũ: si cõsiderabimus circa gd est auarus ⁊ iniustus sicut circa materias.

Marginalia (right): A — Pleonectis — Meonectis — Quid est auarus.

Manifestum aũt est cum appetitus nõ sit nisi bonĩ: vel eius qđ referẽ ad bonum auaꝝ iniustus circa bona erit. Nõ aũt est circa oĩa bona quocũq; modo dicta sunt: sed circa ea bona circa que est fortuna ꝛ ifortuniũ. Hec aũt sunt que dicunẽ exteriora bona: que q̃dem ſm sui nãm ꝛ subam simplr̃ ꝛ semꝑ bona sunt rõne bonitatis bñtis in eo ꝙ organice deseruiũt felicitati. Alicui aũt nõ semꝑ bona sunt ꝓpter abusum: abutunẽ q̃daꝫ bonis fortune ad felicitatẽ coꝝ vsum nõ referẽdo: sed potius ad prauitateꝫ. Signum aũt quod simplr̃ bona sint ꝛ semꝑ est ꝙ hoĩes orant a dijs sibi dari: qđ nõ facerent nisi ſm sui nãm ꝛ semꝑ bona eẽnt: ideo eiꝫ hec orant ꝛ ꝓsequũtur omni studio querẽtes ea. Cũius hec ĝ oratio nõ sine errore sit: que eniꝫ fortune subiacẽt dijs imortalibus nõ ꝯueniũt: in sue eniꝫ nature ꝓncipijs bonitatẽ hñt. Deoꝝ aũt sĩlia sibi ꝯferre est: ꝓpter qđ Socratici dixerũt virtutes deoꝝ dona esse ꝛ nõ bona fortune. Optima enim sicut in ꝓ libro diximus fortune cõcedere irrisibile est: ꝛ non minus incõueniẽs est fortuita dijs attribuere tanq̃ optimis. Cum aũt coꝝ vsus sit vsus virtutis, oratio corrigẽda esset. Oporteret. n. a dijs orare: nõ bona q̃dẽ simpliciter: sed qđ ea que sunt simplr̃ bona, etiaꝫ ip̃is orãtibus in vsu bona essent: bonus eiꝫ vsus taliũ virtutis est: virtutes aũt ſm Stoicos deoꝝ dona sunt. Eligere enim semꝑ ꝯuenit ea que sibi bona sunt: ꝛ ideo hec a dijs ꝯuenit petere. Iniustus aũt si in cõitate sue signationis accipiaẽ: ſm qđ est inequalis nõ semꝑ plus eligit in lucro q̃ dignum est: sed etiã minus eligit in dãno in his que simpliciter mala sunt. Mala aũt simplr̃ dicimus que dãni īferũt nocumẽtũ: siue in ꝑsona: siue in rebus: siue in honore: siue in aliquo tali īferãt nocumẽtũ: sed q̃ꝛ videẽ ꝙ etiã id qđ minus malũ vocamus, boni equalr̃ habet rõnem: ideo auaritia que boni simplr̃ improbus est appetitus: videẽ etiã minoris in malo esse: ꝛ auarus dĩ ſm hoc ꝙ ꝓprie capit minus hr̃e in dãno: cum tñ ſm veritatẽ inequalis q̃dem sit sed nõ auarus qui pleonectis dicĩ: sed potius meonectis appellaẽ. Inequale eiꝫ nomẽ cõtinet hoc qđ est meonectis: ꝛ est cõe ad pleonecteꝫ: ꝛ silr̃ nomen qđ est illegale tanq̃ genus nõ ꝓximuꝫ cõtinet vtrũq; dictoꝝ. Illegalitas eiꝫ oẽm cõtinet iniustitiã ꝛ est cõmune genus oĩs iniustitie. Sed tñ in hoc attẽdẽdum ꝙ illegalis nõ est nisi circa ea que lege ordinãtur. Hec aũt nõ sunt nisi cõia ad rẽpublicaꝫ ꝑtinẽtia: ꝛ si est circa ꝓpria: opꝫ ꝙ illa ad rẽpublicã referãtur. Sicut. n. hõ nõ tñ ſm nãm est: sed etiaꝫ vt ciuilis accipiẽ, ad obsequiuꝫ reipublice ordinat⁹: ita etiã ea que sunt hoĩs: siue in habitib⁹ virtutũ aĩe vel corpis: siue in bonis fortune ad rẽpublicaꝫ ordinat⁹ est: ꝛ h̃ modo legib⁹ ordinaẽ. Si ĝ accipiamus legale ſm rõneꝫ noĩs legale est: qđ legale ad rẽpublicã ordinabile est: ꝛ illegale dĩ ꝓuatuꝫ tali ordine: ꝛ sic illegale valde cõmune est: ꝛ sub se cõtinet pleonecten ꝛ meonecten ꝛ omne vitiũ. Si autẽ accipiamus legale qđ ſm sui nãm ꝛ vsum hñ nõ habet nisi ad rẽpublicaꝫ relatum sic id cuius vsus est ꝓprius nõ legale est: sicut est fortitudo ꝛ tẽꝑantia. Id aũt qđ optime ꝛ bene habet relatiuũ in vsu ad rẽpublicaꝫ ꝓprie legale est: ꝛ hec sunt bona fortune: ꝛ sic legale cõe est ad vtrãq; iustitiã: ꝛ illegale cõe ad vtrãq; iniustitiã. s. pleyonexyam ꝛ meonexyaꝫ: ꝛ h̃ modo iustitia ĝnalis vniuoce ꝓdicaẽ de iustitia spãli. Si võ ꝯsiderem⁹ ꝙ gradus ꝛ spẽs vnico noĩe designãtur iustitie, cum vnũ nomẽ nõ possit esse spẽi ꝛ ĝnis, qđ ꝛ diffinitio implicita totuꝫ esse rei noĩate designet, hoc modo iustitie nomẽ vniuoce nõ predicaẽ de ĝnẽ ꝛ specie: sed per prius ꝛ posterius. Perfecta eniꝫ rõne ꝓdicaẽ de specie: impfecta aũt de ĝnẽ. ¶ Adhuc si iustitiã accipiamus ꝓut est virtus que dispositio est ꝑfecti ad optimũ: sic potestas est ꝑfectis ad operãduꝫ iusta facultatẽ ꝯferẽs: ꝛ est totũ q̃ddam potestatiuũ qđ ꝯsistit ex oĩbus referibilib⁹ ad rẽpublicaꝫ ſm legis ordinationem: ꝛ hoc modo vtraq; iustitiaꝝ ꝑticulariũ pars potẽtialis totius iustitie est: nec vniuoce nec equiuoce de toto ꝓdicaẽ. In integralibus eniꝫ nõ homogenijs: nec pars de toto: nec totum de parte predicatur.

> Lege ordinã tur ad rempu blicã ꝑtinen⁹

> Legale qd ē.

¶ Cap. 3ᵐ. De iustitia legali.

Uia autem ſm ꝓdicta illegalis iniustus dictus est: legalis aũt iustus: manifestuꝫ est ꝙ oĩa legalia opꝫ aliqualr̃ iusta eẽ. Legalia aũt sunt quecũq; ad rẽpublicã ordinata a polytico per eam po⁹ que legispositiua vocaẽ lege ordinãtur ꝛ determinãtur. Hoꝝ eiꝫ vnũquodq; iustum esse dicimus. Leges aũt dicũt ꝛ ꝓcipiũt in oĩbus ꝯiectãtes vtile: vel in eo qđ cõiter ꝯfert oĩbus: vel in eo qđ ꝯfert optimis viris clare dignitatis in vrbanitate sine quibus vrbanitas nõ ꝯsistit: vel de eo qđ cõfert dicimus qui publicis officijs ꝓsunt quoꝝ ꝑtãte ꝯtineẽ vrbanitas: vel de eo qđ ꝯfert eis qui ſm virtutẽ ꝑfecti sunt: ꝛ qui ꝓuilegia in vrbanitate meruerũt vel cõiectat de his que ꝯferũt alijs personis: quẽ ſm aliũ aliquẽ modũ talem ad rẽpublicã referũtur: ꝓpter qđ si vnũ q̃deꝫ modũ ĝnali iusta dicimus: quecũq; sunt factiua ꝛ ꝯseruatiua felicitatis ꝛ oĩum ꝑticulaꝝ ipsius: siue essentialr̃ siue istrumẽtalr̃ ad felicitatẽ referãtur cõicatione polytica: que rẽpublicã respicit ꝛ ad beatitudinẽ ciuiũ ordinaẽ. Propter illã eiꝫ ꝓcipit lex aliq̃ fortis opa facere ad reipublice defensioneꝫ: puta nõ derelinquere acieꝫ: neq; fugere de acie: nec abijcere arma. Aliq̃ etiã ꝓcipit tẽꝑãtie opa ne honestas nuptiaꝝ fedeẽ: puta nõ mechari siue adulterari. Aliq̃ etiã mãsueti opa: puta nõ ꝯuitiari ꝛ nõ ꝑcutere: neq; ꝯtẽdere: ꝛ eodem modo ſm aliquas virtutes ꝓcipit opationes: ꝛ ſm malitias: v̾tutis enim opera iubet: opa aũt malitie ꝓhibet: ꝛ nõ tñ ſm v̾tutes aĩe: sed etiã ſm v̾tutes corpis precipit opa: ꝛ ſm facultates rerũ. Sed h̃ attẽdendũ est ꝙ alie virtutes morales plm̃ in passionibus sint: ſm ꝙ in passionib⁹ sunt nõ ꝓcipit aliq̃d de his polyticus: q̃ ſm illas ad polyticã cõicatiõeꝫ referri nõ pñt: ꝓpter qđ nõ ꝓcipit nisi de opationib⁹. Hec eiꝫ reipublice pñt deseruire: huius signũ est: q̃ cuꝫ ꝓcipit de opib⁹ forti⁹ ꝓcipit illa ꝛ forti ꝛ nõ forti indistincte omni ei qui ciuis est. Et silr̃ est de opationib⁹ tẽꝑãtie ꝛ mãsue⁹ ꝛ oĩum aliarũ v̾tutũ polyticus nec punit nec renũtiat passionẽ: sꝫ opus ꝓpter qđ cetere v̾tutes legales nõ sunt nisi ſm opera: ꝛ ideo iustitie ĝnalis formã nõ recipiũt vt v̾tutes sunt: sic eiꝫ priuate sunt: sed potius ꝓut sunt in opib⁹: ꝛ hec est cã quare v̾tutes spãles a iustitia ĝnali ſm for⁹ sunt distincte ꝛ differẽtes. Attẽdẽdum etiã est ꝙ iustitia nõ est nisi circa cõe per aliquẽ modũ cõciui debitũ ꝛ a ciue reddẽdum: ꝓpter qđ circa passiones ciuilis ordinatio esse nõ põt: aliq̃ eiꝫ etiã in ꝑtãte nõ sunt. Nõ enim est in ꝑtãte hoĩs nõ timere in ꝑiculis ꝛ nõ cõcupiscere delectabilia: ꝛ ideo si hoc ꝓciperet polyticus īpossibilia cuilibet regreret: ꝛ per h̃ pꝫ ꝙ iustitia ĝnalis ſm formã genus est specialis iustitie. Spãlis eniꝫ iustitia debitũ cõnicit in his quoꝝ ipse vsus est cõis. Iustitia aũt ĝnalis in oĩbus que ad cõitateꝫ ſm aliquẽ modũ vsus referri pñt: q̃uis etiã quedã illoꝝ ſm sui nãm ꝛ essentiã cõia esse nõ possunt. ¶ Adhuc aũt iustitia ĝnalis nõ ꝯsiderat nisi debituꝫ legis. Iustitia aũt spãlis ꝛ hoc ꝯsiderat ꝛ debitum obligationis ex ipsa natura cõicationis vel distributionis: ꝛ sic spãlis iustitia addit suꝑ ĝnalem: sicut spẽs super genus.

Hec aũt

Hec aũt gñalis iustitia mediũ ex hoc esse pbaẽ:qꝛ pleonexya illegalis est:ꝛ meonexya silr:ꝛ vna est in plus ꝛ altera in minus:ꝛ h̃ inueniẽ in oĩbus relatis ad cõitatem. Iniustus eĩz est qui in opꝰibus fortitudis vel tẽperãtie: que pꝑter difficultatez penã hñt minus ꝯferre vult cõicati:ꝛ in laudibus ꝛ titulis plus vult hẽc in lucro:ꝛ horũ duoꝝ mediũ iustitia est gñalis:ꝑpter hoc qdaz nõ sine rõne dixerũt ꝙ iustitia gñalis in forma nõ habet gñalitatez ex se sed ex lege que de oĩbus ꝑcipit:ꝛ iõ qõ ſm se debitũ nõ debitũ facit. Spãlis aũt de nõ debito ſm se debitũ nõ facit:sed qõ est ſm se debitũ ordinat ad reddẽdum:ꝛ ideo cum duo sint que debitũ faciũt in iustitia spãli.s.obligatio que est ex nã rei ꝛ obligatio ex lege:debitũ qõ est ſm nãm rei subalis forma est:debitũ aũt legis est:sicut forᵃ gñis in specie. Cum aũt in medio vtutis esse notio sit pꝫ ꝙ ex vtraqꝫ istaruꝫ vtus moralis est. In medio.n.esse dat esse vtuti ſm ꝙ vtus est:ꝛ dat ei eẽ extremum in bono:sicut in 2ᵒ huius scie liᵒ determinatũ est.

Cap.4ᵐ. De laudibus iustitie generalis.

A

Ec autez iustitia gñalis sola iter vtutes vtus pfecta est. Sola.n. ad hñ opandũ pfectum facit hoĩem:sed nõ est pfecta in his que simplr accipiũtur ad alterũ nõ relata. Propria eniz que cõia esse nõ pñt nõ respicit lex:ꝛ in his nõ est hõ pfectus nisi ad seipm. Est aũt hõ nõ tñ hõ per nãm:sed etiã aial ꝯiugale ꝛ ciuile:ꝑpter hoc vtute que pficit eum in seipso:pfectꝰ nõ est:sed vtute que pficit ipm inquãtũ ciuilis est. Diuinius.n.est ciuile bonũ qꝫ iconomicũ:ꝛ diuinius est iconomicũ qꝫ ꝓpriũ. Perfecta aũt virtus ad diuinissimũ pficit bonũ:qꝛ ab illo ꝯhit pfectiõis rõnez. Per hoc aũt ꝙ pfecta est multotiẽs ꝛ multis vĩ ꝑclarissima esse vtutũ. Claꝝ.n.in bono ſm se ad minus per opa in ordinatione domus per adiutoriũ cõciuis qõ impẽdit ꝛ claret in domo reipublice per ordinationez legis:per qõ ꝛ ꝑclarissimi viri qui etiã ad imortales deos trãslati sunt:sicũt in polyticis dicit Aristo.in iustitia gñali claruerũt. ¶ Ex hoc iteꝝ vlterius sequiẽ ꝙ admirabilissima sit:ꝛ ꝙ neqꝫ hesperus neqꝫ lucifer matutinus ita sit admirabilis in claritate sicut iustitia. Admirabile eniz est altum qõ multa ambit ꝛ illuminat:ꝛ hoc nõ inueniẽ nisi in bono iustitie gñalis:ꝑpter qõ orꝰ eius/ortuꝫ signat pfectũ luminis in republica qõ est lumẽ felicitatis:sicut orᵒ luciferi ortuꝫ signat solis:ꝛ occasus eius occasuꝫ signat luminis felicitatis:nec occidit nisi felicitas occũbat/sicut hesperus occũbit post occasum solis:ꝑpter qõ etiã ꝓuerbiũ qõ Euripedes p̃ et Theonguides post eum induxit de iustitia gñali dicere ꝯsueuimus. Est aũt istud:malo bene honestas paucis cuꝫ pecunijs habitare qꝫ ditari iniuste pecunias possidens. Nõ.n.hñ honestas est qui se ꝛ sua ad rẽpublicã nõ refert:honor eniz in altero est:ꝛ inhoneste dicẽ qui in ꝯtributione ad rẽpublicã ptinẽtem:minus diuiti eligẽs cõdigne nõ tribuit vt priuata passione suas diuitias nõ minuat. ¶ Ex h̃ aũt vlterius accipiẽ ꝙ iustitia gñalis cum q̊daz modo oĩs vtus est:eo ꝙ in ipsa oĩs virtutis opus est debito legis iformatũ:ꝑpter qõ Michael ephesius dicit:ꝙ iustitia gñalis pficiẽ ex oĩum virtutuꝫ ꝯgregatione. Cõgregationez aũt dico nõ eam que est in vno subito sicut est hõ vel aia:sed eã que est in vna forᵃ iustitie gñalis que forᵃ legalis cõicatio est:que etiaꝫ forma participata ab alijs vtutibꝰ quodã modo oẽs facit esse spẽs istius vel supposita spẽbus suba. Sicut igiẽ ꝛ oĩs vtus est ꝛ pfecta maxime vtus in eo ꝙ pfecte virtutis in ope vsus est. Perfecta aũt ideo est:qꝛ qui habet ipsam vt habitũ nõ tñ ad seipm:sed etiã ad alteꝝ quẽ libet põt vti vtute ſm opus. Multi eĩz in ꝓprijs qdem vtute vti pñt ꝛ hñt facultatem. In his aũt que ad alterũ sunt vti vtute nõ pñt:ꝛ h̃ signũ est ꝙ ꝓpria plus honorãt ꝛ alteruꝫ nociue se hñt cõia ad priuatã referẽtes per qõ fit signũ improbe libidinis ad ꝓpriũ bonuꝫ:ꝛ ꝑpter h̃ optime videẽ hẽe illud dictuꝫ Biantis qui fuit vnus de septez sapiẽtibus apollinis ꝛ dixit:qm̃ ꝑncipatus virũ ostẽdit:vir eĩz in nã hoĩs pfectũ qd signat. Nõ enim vir sexu di tñ:sed ab animi strenuitate ꝛ pfectiõe:propter qõ Ari.ad Alexᵐ regem dixisse referẽ. Induc mẽte virum macedo puer arma capestre. Principatꝰ aũt nomen officij publici est:qꝛ in publicis siue cõibus viri pfecto ſm veritatẽ ꝯsideraẽ. Princeps.n.in eo ꝙ ꝑnceps ad alteruꝫ ꝛ in cõicatione reipublice habet offĩm. ¶ Ex hoc iterũ vlterius eliciẽ ꝙ iustitia alienũ bonum esse videẽ:h̃.n.alij debitũ:ꝛ hoc habet sola inter oẽs virtutes. Hoc aũt ideo est ꝙ iustitia ad alteꝝ est:ꝛ gñalr alij ꝯferẽtia opaẽ. Opaẽ enim ꝯferẽtia vel principi rẽpublicã diligẽti:vel operaẽ ꝯferẽtia ipsi cõitati in qua respublica statum habet. Pessimus igiẽ qdez est qui ꝛ ad seipm ꝛ ad amicũ cõciuem malitia vtiẽ:si.tñ vsus est ꝛ nõ abusus. Optimus aũt est ille qui nõ ad seipsum tñ virtute vtiẽ:sed ad aliuꝫ ſm ordinẽ reipublice ꝯiũctum sibi. Hoc eĩz opus difficillimũ est ꝛ optimũ:ꝑpter qõ ꝛ optimus est qui illo vti põt. ¶ Ex hoc iteruꝫ vlterius eliciẽ ꝙ h̃ iustitia gñalis nõ quedã pars vtutis est sꝫ tota virtus. Diximus.n.qm̃ ꝯsiderato iniusto pfectũ posse ꝯferre ad opandũ:ꝛ quelibet aliaꝝ virtutuꝫ etiã spãlis iustitia pars potẽtialis est ipsius. Gñalis aũt totuꝫ vtutis est potestatiuũ:ꝛ iniustitia huic ꝯtũa que pfectiõis tãte est priuatiua/nõ est pars quedã malitie sed tota malitia:si malitia cõpleta sit ſm oĩa que ad cõitatez referri pñt. Hoc eĩz modo ꝛ nõ alio malitia iustitie que tota vtus est cõtrariaẽ. Quid aũt differt vtus ꝛ iustitia hec:quã ad oẽm ꝛ totaz pfectã virtutẽ esse diximus:ex his que dicta sunt facile manifestũ est. Est.n.qdem vtuti eadẽ ſm subm et mãm circa quã vtus est. Esse aũt qõ specifice forme est actꝰ nõ est idez. Iustitia eĩz est vtus in esse ad alterũ per legis ordinatiõez ordinata. Simplr aũt ꝛ absolute vtus est ſm ꝙ in passionibꝰ priuatis ꝛ opionibus est:talis habitus ſm se ꝯsideratꝰ qui qualẽ facit hñtez ꝛ opus eius tale reddit. Hec igiẽ sex sunt ꝑuilegia iustitie gñalis.

Proverbiũ Euripedis.

Honestas est ꝓpa ad rẽpublicã referre.

Iustitia gñalis est oĩs vtꝰ.

Michael ephesius.

B

Honorantur propria plus alienis.

Vir qd sigt.

Optimus qs est.

¶ Tractatus 2ᵒ. De vtraqꝫ iustitia speciali.

¶ Cap.pᵐ. Qualiter sit querẽda iustitia specialis:ꝛ an sit querenda iustitia specialiter dicta.

A

Querimus aũt ꝯñter iustitiã que in quadã parte virtutis est:talis enim quedã vtus est vt ante ꝑdiximus. Silr aũt ꝛ de iniustitia querimus que est ſm partẽ:que iustitie dicte ꝯtũa est ſm partem. Qꝛ enim talis iniustitia sit ꝓbaẽ per signuꝫ:qui enim ſm alias malitias iniuste facit ꝛ opaẽ:iniuste qdem facit per priuationẽ iustitie legalis. Auare aũt nihil facit: puta qui abiecit clipeum ꝑpter timorẽ:ꝛ qui maledixit ꝑpter iram:vel qui nõ adiuuit pecunijs ꝑpter illiberalitatez:ꝛ sic in alijs. Nullus enim taliũ plus in lucro cõsiderat ꝛ minus in dãno. Quãdo aũt auare facit aliquid per pleonexyam multotiẽs nihil operaẽ ſm aliquã malitiam aliã alterius virtutis alteri vtuti ꝯtrariã:ꝛ tñ tũc nõ operaẽ ſm oẽm malitiã:nec tñ ꝑpter hoc sine malitia est:qꝛ ſm quandã ꝛ spãlem malitiã operaẽ:qõ enim ſm malitiã opereẽ ex hoc patet:qꝛ nõ vitupaẽ nisi malitia. Taliter aũt operãtez vitupamus:sicut ſm quãdaz iniustitiaz operãtez. Oportet ergo ꝙ h̃ quedã iniustitia

fit alia ꝛ diuersa ab iniustitia gñali que fit vt pars q̃dam illius quã diximus esse totã iniustitiã: ꝛ opꝫ ꝙ iniustum q̃dã fit ꝙ pars q̃dã fit toti⁹ iniusti qḋ dixim⁹ eẽ iniustũ eo ꝙ fit p̃ter legẽ. Si enim aliqd fit quo posito nõ cõse/quẽter ponit̃ alteꝝ: sed illo posito ponit̃ istud, illa de ne/cessitate diuersa sunt: sicut pars ꝛ totũ. ❡ Adhuc si duo sint quoꝝ vnus mechat̃ nõ ꝑpter mechiã sed lucrandi grã vt a mecha accipiat. Alter aũt mechat̃ ꝑpter ↄcupi/scẽtiã etiã in rebus multa apponẽs ꝛ iacturã patiẽs. Cõ/stat ꝙ isti duo diuersis finibus mechant̃ ꝛ cum volũta/tes distinguantur: sicut sepe diximus. Cõstat ꝙ sensus luxuriosus magis videtur esse: eo ꝙ in delc[ti] luxurie re/quiescit magis q̃ʒ auarus. Alius aũt in lucro indebito re/quiescẽs iniustus q̃deʒ est ꝺm auaritiã. Luxuriosus aũt nõ est ꝺm finalẽ intẽtioneʒ: q̃uis luxuriose deformitate abutat̃ quãtum ad lucrũ. Manifestũ.n. est quãtũ ꝑꝑ lu/crari luxuriat̃. ❡ Adhuc circa alias q̃dẽ oẽs iniustifica/tiones spãliũ virtutũ relatio quedã fit ad quãdaʒ ꝛ spã/lem malitiã que malũ facit opus etiaʒ si nulla sit ꝓhibi/tio legis: puta si mechatus est relatio fit ad malitiã luxu/rie: ꝛ si relinq̃t duceʒ exercit⁹ relatio fit ad malitiã timi/ditatis: ꝛ si parcus sit relatio fit ad malitiã ire: ꝛ sic est in alijs. Si aũt p̃ter debituʒ lucratus est malitia spãlis est que ad nullã alterius v̄tutum malitiã referri põt: sed ad simpliceʒ referẽ iniustitiã. Hec igit̃ iniustitia simplex ꝛ spãlis est ab oĩbus alijs iniustitijs hñs distõnem: quare manifestũ est ꝙ est quedã iniustitia spãlis: que p̃ter illã quã totã iniustitiã eẽ diximus, distincta est alia ab ipsa in parte vniuoca se hñs ad eam. Uniuocã aũt diximus: q2 diffinitio ei⁹ est in eodẽ gñe ↄtenta qḋ est legalis iniusti/tia. Ambe.n. iste iniustitie in h̃ ↄueniunt gñe ꝙ po[us] hñt in eo ꝙ ad alteꝝ est ordinatã ꝺm debitã rõnem. Sed in hoc differũt spãlis qḋ est q̃dem circã honores vel circa pecunias: vel saltem ↄferẽtia: vel si quodã vno noĩe oĩa ista cõprehẽdere habemus dicẽtes ꝙ est circa oĩa rela/ta ad lucruʒ indebitũ ꝑpter delectationẽ que est a lucro in qua finalr̃ auarus regescit. Alia aũt iniustitia.s. gñalis circa oĩa est circa que est studiosus relata ad polytici et reipublice ordinationẽ. Qm̃ q̃dem igitur iustitie plures sunt: ꝛ qm̃ quedã est iustitia que altera est per illam quã diximus esse tota v̄tute manifestũ est ex dictis. Sed ad/huc iũgendũ est ꝙ iniustitia gñalis dĩ ꝺm po[us] ꝛ actum. Scḋm po[us].n. gñalr̃ iustus est oẽm virtuteʒ hñs que ex/pellit oẽm malitiã: etiã si lege nõ ordiet̃: ꝛ h̃ modo dici/mus de iniusto fieri iustũ qñ relictis vitijs acq̃rit virtu/tes: eo ꝙ habet iam vñ legi põt esse ↄsonus. Scḋm actũ aũt iustus est q̃ actualr̃ oĩa sua refert ad legis ordina[tio]ʒ. Est etiã quedã iustitia que nõ ꝓprie iustitia dĩ: eo ꝙ nõ est habit⁹ sed habitudo quedã ꝛ est debita partiũ pote/statiuaꝝ ad totum potestatiuũ ordinatio: sicut dicimus aiam iustã qñ pces appetitus rõni supponũtur: ꝛ regnuʒ iustum qñ ꝑticulares p̃tãtes ꝺm debituʒ ad regnũ ordi/nãtur. De his aũt omittẽtes dictã iustitiã ꝺm partẽ quer/rimus: ꝛ ideo sumẽdum est que ꝛ qualis illa fit. Iaʒ aũt determinatũ est ꝙ iniustũ dup[lex] est.s. ꝛ illegale ꝛ ineq̃le. Iustuʒ aũt per oppositũ est ꝛ legale ꝛ equale. Scḋm q̃/dem igitur illegale iniustum sumpta est iniustitia gene/ralis de qua determinatum est.

Ab lectione finis aliq̃s de noiatur talis in vitio.

B

Iniustitia generalis ꝛ spãlis differunt.

❡ Capl̃m 2[m]. De speciali iniustitia in cõmuni qualiter a iustitia generali distinguatur.

A

Uia autem inequale ꝛ plus nõ semꝑ idem sunt: sed alteruʒ ad alterũ se habet vt pars ad totũ: qḋ ex h̃ pa/tet: plus enim vltra cõdignũ omne inequa/le est. Nõ aũt omne ineq̃le plus est: q2 etiaʒ inequale in minus est. Sequit̃ ex h̃ ꝙ iniustuʒ ꝛ iniusti/tia ab isto inequali sumpta nõ eadẽ est: sed altera ab il/lis. Una q̃deʒ.n. hoꝝ iniustitiaꝝ est vt partes inequales due.s. vna in plus pleonectis: altera in minus meonecti. Alia aũt est vt tota iniustitia que a cõi ineq̃li nomẽ acci/pit. Hec.n. iniustitia que in ꝑte inequali sumpta est, pars est toti⁹ iniustitie que a cõi sumit̃ ineq̃li: ꝛ sicut iniustitia ad iniustitiã se silr̃ per oppo[situm] se habet iustitia ad iustitiã cõis.s. ad ꝑticularem: de ea ĝ iustitia que in ꝑte est: dicḋm est silr̃ ꝛ de ea iniustitia que est in ꝑte: ꝛ de iusto ꝛ iniusto vtriq̃ʒ rñdẽti dicḋm est silr̃. Iustitia.n. ordinata ꝺm totaʒ v̄tutem ꝛ iniustitia ei opposita: que quidẽ iustitia totius v̄tutis est: vsus ad aliuʒ relat[us]: ꝛ que malitie sunt illi op/posite: opꝫ ꝙ mõ dimittat̃: silr̃ ꝛ iustũ ꝛ iniustuʒ ꝑut de/terminãduʒ est ꝺm has.s. v̄tutem ꝛ malitiã opꝫ ꝙ dimit/tat̃: eo ꝙ ex p̃ncipijs moraliũ v̄tutuʒ deter[minari] nõ põt: sed opꝫ ꝙ determiet̃ de legis positiua. Multa.n. legaliũ fe/re p̃cepta sunt ↄside[rata] habita ad illã quã diximus totaʒ esse v̄tutẽ. Fere aũt dico: q2 ꝛ si q̃dã illa p̃cipit lex: tñ illa refert ad v̄tutẽ cõiter dictã. Lex enim p̃cipit viuere ꝺm vnãquãq̃ʒ v̄tutẽ: ꝛ ꝓhibet viuere ꝺm vnãquãq̃ʒ malitiã Itẽdẽs ꝑficere v̄tuteʒ in ciuibus: ꝓhibere aũt malitiã: ꝛ ideo q̃cũq̃ʒ v̄tutis factiua sunt ꝛ malitie ĩpedi[tiua] lex ordi/nat. Ea aũt de nũo legaliũ exñtia q̃cũq̃ʒ sunt a lege posi/ta circa disciplinaʒ que ad cõe referẽ reipublice sunt fa/ctiua toti⁹ v̄tutis: ꝛ illa ꝑtinẽt ad legis positiuã. Quedaʒ eniʒ legaliũ sunt que nõ p̃cipiunt qualr̃ viuere opꝫ: sed de h̃ enarrãt qualr̃ ciues ciuilr̃ dispositi fiãt ꝺm v̄tuteʒ. Prudẽs.n. legislator nõ solũ de his legẽ ponit ꝺm quaʒ opꝫ viuere eos qui vrbanitatẽ participãt: sed multo p̃n/cipalius itẽdit de disciplina eorum qui futuri sunt boni: qualr̃.s. lex talis ponat̃: ꝑpter cuius ordinẽ malitia vlr̃ remoueat̃ ꝛ oẽs disponant ad optimuʒ. Propter qḋ dĩ ꝙ non bñ habet illud Plat. qḋ dicit ꝙ leges posite sunt nõ vt fiãt iusta: sed vt ciues nõ patiant̃ iniusta. Prudẽs eiʒ legislator p̃ncipalr̃ intẽdit ciues iustos facere: ꝛ disci/plinã talẽ dat qua oẽs dirigunt̃ ad iustum: ꝛ ideo erudit quecũq̃ʒ factiua sunt toti⁹ ꝛ cõis ꝛ ꝑfecte v̄tutis. Erudit aũt h̃ ꝺm rõnem ad cõe reipublice: q2 enim ista cõferũt reipublice: ideo legislator dignuʒ ducit h̃ ciues edocere qui futuri sunt boni. De ea ĝ disciplina que est ꝺm vnũ/quẽq̃ʒ hoieʒ ꝺm quã hõ simplr̃ ꝛ absolute accept⁹ vide/tur bonus efficit̃. Querit̃ vtruʒ polytice sit vel alterius deter[minare]: sed de h̃ nõ in p̃nti negocio: sʒ de eo qḋ posteri⁹ est in quo de ciuib⁹ tractabit̃ determinãdũ est. Ex p̃nci/pijs.n. huius scie hic non põt: q2 sicut in naturis diuerse po[tentie] diuersis ꝑficiunt̃ p̃ncipijs: vt memoratiua que retẽ/tiua est for[tius] frigido ꝛ sicco ꝑficit̃ ꝛ collatiua que ꝑficit̃ calido tẽperate mouẽte ꝛ humido claruʒ spm̃ ministrã/te: ita est in morib⁹: ꝛ ideo aliã po[us] hñt moralia cõitatis ordinatã: ꝛ aliã que ordinãt mores ꝺm vnũquẽq̃ʒ: ꝛ haꝝ po[tentiarum] neccia est diuersa esse p̃n⁹. Utraq̃ʒ enim istaꝝ disci/plinaꝝ exigit̃ ad hoc ꝙ ꝑfecte hõ sit bonus. Nõ eiʒ for/te ideʒ est viro bono bonũ esse ꝛ omni ciui ꝺm ꝙ bonus est bonũ esse. Nec veruʒ est qḋ dicit Eustrat. ꝙ in bona ciuilitate idẽ sit bonũ ciuem esse ꝛ hoiem esse bonũ: ꝛ in mala aliud ꝛ aliud. Dicit.n. ꝙ malã ciuilitatẽ ↄtinẽs hõ bonus est: ꝛ malus ciuis est. Ciuilitatẽ aũt malã tenẽs ci/uis bon⁹ est ꝛ malus hõ: malã ciuilitatẽ Ari. vocat apo/schedyamonos: a monos qḋ est regula: ꝛ a. qḋ est sine: et poschedyas qḋ est adiectũ regule: ꝛ sonat idem qḋ imp̃/scrutatum vel irratio[nale].q. ꝛ lex siue regula absq̃ʒ rõne et ꝑscrutatione posita. Si eiʒ sic diceret̃ bonus ciuis ꝛ bo/nus hõ: per idem determinaret̃ bonus ciuis ꝛ bonus la/tro. Bonus eiʒ latro est qui ad p̃cepta p̃ncipis latronuʒ

A

De q̃bus lex.

Cõtra Plat.

Cõtra Eustr.

Aposchedyamos.

B

ↄgruẽter

cōgruēter se habet ad latrocinium: hoc eiꝫ in ꝓhabitis nō ꝯcordat: sed potius sicut habitum est: qui in ꝓprijs bn̄ se habet bonus hō est. Multi.n.in ꝓprijs se bn̄ hn̄tes se ꝛ suis nesciūt uti ad alteꝝ: ꝛ illi mali ciues sunt. Optimi autem qui ꝛ in ꝓprijs bene se habent ꝛ se ꝛ sua referunt optime ad alium.

¶ Cap.3m. De diuisione iustitie specialis ꝛ proprietatib9 partium diuidentium.

Ius autem iustitie que fm ptez dicitur et eius iusti qd̄ fm hāc iustitiā est due sunt ptes ꝛ spēs: quaꝝ vna qdeꝫ est spēs que est in distributionib9: siue honoris que est in titulis ꝛ demrōnib9: siue in pecunijs que accipit in ꝓmijs: siue in alijs quecūqꝫ partibilia sunt ꝛ distribuunt polytica distributione his que cōicāt eadeꝫ vrbanitate. In oibus.n.talib9 ꝯtingit ꝛ inequale hre ꝛ equale/ ꝓpor^{ne} habita ad dignitateꝫ qua cōitati ꝯulit: cōtingit aūt sic hre equale ꝛ inequale vnū ciuem hre ab altero. Alia autē spēs est que est in cōmutationib9: qua res possessa ab vno ciue cōmutat in alteꝝ: in talibus.n.cōicationibus vna quedā spēs iustitia directiua est. Cōmutationū aūt taliū due sunt ptes: quedaꝫ.n.sunt volūtarie: quedā aūt inuolūtarie. Uolūtarie qdem vt exēplariter dicat sunt tales: puta vēditio/emptio/mutatio/fideiussio: in qua fideiussor obligat se ad soluēdū. Usus sicut locat vsus domus vel vsus possessionis pro certo pacto. Depositio sicut deponit depositum fideicōmissuꝫ ad seruādū. Cōductio sicut ꝯducit iumētuꝫ ꝛ seruus vel alia res: in oibus.n.his qd̄ vnius est aliquo modo trāsit ad ptāteꝫ alterius. Tales aūt cōicationes volūtarie sunt dicte: qꝛ pn̄9 earū sunt in ipsis cōmutātibus singularia ꝯsciētibus in qbus est actus. Inuolūtariaruꝫ aūt cōmutationū due sunt ptes: quedā eiꝫ sunt occulte: ꝛ quedā manifeste. Occulte sunt: puta furtuꝫ in rebus qd̄ aliene rei ꝯtrectatio est inuito dn̄o: ꝛ a furuo nominat greco noie qd̄ latine sonat nigrum siue occultuꝫ. Mechia in qua vxor in abusum trāsit alterius. Ueneficiū in quo corpus ab altero trahit ad nocumentū. Proagoya: proagoya aūt ꝓductio ꝛ suspēsio est in futuruꝫ: ꝛ dr̄ a para qd̄ preter ꝛ gogos qd̄ est ductio: sicut qn̄ in termino cōdicto nō soluit qd̄ ꝓmissum est: ꝛ sicut est occulta serui seductio vt a dn̄o recedat: ꝛ sicut est occisio in dolo a quo sibi qs nō cauet: ꝛ sicut est falsuꝫ testimo^{m} ꝛ mēdaciuꝫ ꝑniciosum. In his.n.oibus qd̄ est vnius trāsit ad alteꝝ: inuolūtaria cōmutatione fm q inuolūtariū dr̄ ꝑ ignorātiam. Manifeste aūt sunt cōmutatiōes inuolūtarie ab inuolūtario dicte per violētiam: puta verberatio/captiuitas/vinculuꝫ/mors violēter illata/rapina que est violēta/ablatio possessionuꝫ/orbatio que est oculoꝝ extractio/accusatio iniusta apud ꝑncipem: ꝛ vlr iniuriatio violēta. In oib9.n.his necesse est esse qddā directiuū iustuꝫ si respublica stare debeat iter ciues. Pꝫ igit q due sunt spāles iustitie: quaruꝫ vna in distributionibus: altera autem in cōmutationibus est directiua.

¶ Caplm 4m. Qz vtriuſqꝫ dictorum iustoruꝫ medium est inter plus ꝛ minus.

Quoniam aūt fm ꝑdicta ois iniustus ineq̄lis est: ꝛ omne iniustuꝫ ineq̄le. Ineq̄le aūt fm plus ꝛ minus: manifestuꝫ est q hō iniustū qd̄ est fm plus ꝛ minus aliqd̄ mediuꝫ est qd̄ ineq̄litat ad eq̄li^{tes} reductiuū est: hoc aūt mediuꝫ est eq̄le. In qualicūqꝫ eiꝫ opatione plus ꝛ minus est/in illa est ꝛ eq̄le: ad qd̄ plus ꝛ minus fm excessuꝫ ꝛ diminutiōeꝫ deter^{iur}. Sūt igit hic 4^{or} opposita: iustū ꝛ iniustuꝫ ꝛ eq̄le ꝛ ineq̄le. In oib9 aūt 4^{or} oppositis sic est q si vnū sequit ad alteꝝ: ꝛ reliquuꝫ seqt ad reliquuꝫ. Seqt aūt inequale ad iniustū: sic prēostēsum est. g eq̄le seqt ad iustū. Iustuꝫ igit per h q est me^{m} de necitate eq̄le esse ꝓbat. Cuꝫ igit eq̄le sit mediū/ necio ꝛ iustū me^{m} qddā erit. Est aūt eq̄le ad totū minus in duob9 minimis: q̄uis iter plura esse possit. Hoc auteꝫ ideo est: qꝛ relatiuū est: vn̄ sicut pr̄ nō sui sꝫ filij est ꝛ dominus serui: ita eq̄le nō sibi sꝫ eq̄li eq̄le est. Iustū g ꝛ me^{m} ꝛ eq̄le esse necesse est: ꝛ ad aliqd: ꝛ necesse est q de qbusdā eq̄le sit: ꝛ fiat: que pn̄9 sunt eq̄li^{tas}: ꝛ fm q me^{m} est aliquoꝝ vt extremoꝝ. h autē sunt plus ꝛ minus: sicut ꝑdiximus: plus dico in lucro ꝛ minus in dāno: qd̄ in reb9 distribuēdis ꝛ cōmutādis attēdit. Scdm aūt q equale est necesse est q sit in duobus ad quoꝝ dignitatē equalitas ꝓpor^{nis}: sicut est dux ꝛ miles in distribuēdis et emens ꝛ vēdēs in cōmutādis. Scdm aūt q iustū est cum iustū ꝑ debitū sit alterius aliqb9 attribuēdū est. Necīuꝫ g est q iustū ad minus sit in 4^{or}. Res.n.qb9 iustuꝫ vt me^{m} ꝯtingit due sunt ꝑsone qb9 res ille attribuūtur: res due sunt: res empta ꝛ ꝑciuꝫ in cōmutationibus: persone aūt sicut emēs ꝛ vēdēs. In distribuēdo aūt sic opus cōitati impēsum ꝛ vtilitas que ex ope ꝓuenit: due res sunt: vel opus militis ꝛ ducis. Dux aūt ꝛ miles ꝑsone due sunt: ꝛ in his 4^{or} eadē erit equalitas ꝓpor^{nis} iter duo qbus iustū mediū est: ꝛ iter duo in qb9 sicut in ꝑsonis iustū reddit ꝛ iustitia. Ut eiꝫ illa hn̄t adinuicē que sunt ꝑsone in qb9 redditio iustitie est: sic ꝛ illa adinuiceꝫ hn̄t que reddunt. Si eiꝫ ꝑsone nō equales sint: sicut dux ꝛ miles ineq̄les sunt fm digni^{tes}: qꝛ ad rēpublicaꝫ referunt: tūc ꝯuer ea que habebūt in distributione erūt nō equalia fm quātitatē. Cuius signū est q habit9 pugne ꝛ accusationes in ciuitatibus oriunt qn̄ vel equales ꝑsone nō equalia per distributioneꝫ accipiūt: vel qn̄ nō equales ꝑsone hn̄t equalia vel suscipiūt in distributione: accusationes aūt fcūs per inequalitatē. ¶ Adhuc h ideꝫ est manifestū si ꝯsiderent id qd̄ est fm digni^{tem} ꝑsonaꝝ. Oēs.n.sapiētes ꝯcorditer ꝯfitent iustū illd̄ qd̄ est in distributiōib9 oportꝫ eē ꝛ reddi fm digni^{tes} ꝑsonaꝝ: q̄uis ea q̄ digni^{tes} ꝯferūt non oēs eadē esse dicāt. In diuisis.n.vrbani^{bus} diuersa ponunt faciētia digni^{tes}. In vrba^{te}.n.democraticoꝝ libtas dr̄ ꝯferre digni^{tes}: ꝛ digni^{tem} dīiaꝫ faciūt libtas ꝛ fuit9. Oligharkiki aūt dicūt diuitias ꝯferre digni^{tes} vrba^{nis} vel gn̄us nobilitatē. Dīiam aūt digni^{tes} ponūt in diuitijs maiorib9 ꝛ minorib9: ꝛ pauptate vl̄ nobi^{te} maiori vl̄ minori ꝛ ignobilitate. Nobili^{tes} aūt accipiūt fm Senece deter^{ies} dicētem q nihil est nobilitas nisi antiq diuitie. Nobili^{tes} aūt qua qs ex optimis ꝑncipijs disponit ad optīa oligharchia nō attēdit. Aristocratici aūt in sua vrbani^{te} digni^{tes} attēdi dicūt fm vtutē: ꝛ digni^{tis} dīiaꝫ ponūt in dīia vtutis. De his aūt vrbani^{bus} ifra determinabit quātū sufficit ad p̄nteꝫ iten^{tem}. Quocūqꝫ g mō dicat in h oēs ꝯcordāt vrbani^{tes} q distribuēda ad eq̄li^{tes} digni^{tis} ꝑsonaꝝ distribuant/ita q distributū reddat ad ꝓpor^{nes} digni^{tis} ꝑsone.

¶ Cap.5m. Qz medium in distribuendis iuxta ꝓportionē geometricam accipi debet.

Est ergo iustū ꝓportiōle qd: q̄uis.n.de ꝓpor^{ne} solus tractet arithmetica ꝛ geometer inq̄tuꝫ linea nūs est: ꝛ inq̄tuꝫ demrātio trāsit de gn̄e in gn̄e: tn̄ ꝓpor^{le} q q̄cūqꝫ mō for^{tes} ꝓpor^{nis} participat nō solū est monadica nūi ꝓpriū/h est nūi formalis qui ex monadib9 rerū cōitatib9 coaceruat: sꝫ est totalr nūi/h est rerū nūataꝝ for^{tes} nūi/q̄cūqꝫ mō ꝑcipātiū. ¶ Ad itellm aūt ꝯsitiuꝫ opꝫ scire q ꝓportio est similitudo habitudinū sic si dicaꝫ: sic se hꝫ rector nauis ad nautē: ita rector ciuitat ad

Iustitia distributiua.

Iustitia commutatiua.

Cōmutatiua volūtaria.

Cōmutatiua inuolūtaria ꝛ spēs eius. Pria cōmutatiua inuolūtaria occulta.

Cōmutatiua inuolūtaria manifesta.

A

Iustitia in 4. consistit.

B

Nobilitas.

A

Quid est proportio.

debito hoc fecisse reputātes: qōcūqꝫ aūt passi sunt bn̄ ab atheniēsib⁹ hoꝝ semꝑ recordati sūt. Hoc aūt dixerūt vt ad atheniēses tanq̄ magnanimos, ex h̄ magis ad auxiliandū igit̄ ⁊ cōpugnādum secū ꝓuocarent. Sic igitur Thetbis nō recitat bn̄ficia q̄ fecerat Joui. Neqꝫ larōes recitant bn̄ficia ad atheniēses: sed potius recitāt ea que bn̄ passi sunt ab eis. Magnanimi ēt ꝓpriū est nullo indigere: hoc est nullo indigētē se ostēdere tanq̄ aliena suffragia mēdicātē: ⁊ si q̄nqꝫ ostēdat vix facit ⁊ in magnis ⁊ arduis causis in qb⁹ oīs hō alieno indiget ꝯsilio. Indigere enim minoratiōis est. ¶ Adhuc aūt magnanimi est ministrare ꝓmpte siue in sumptib⁹ siue in donationib⁹ nō qdē vt libalis vel magnific⁹ cōicationis vel magnitudine grā: sꝫ qꝛ poti⁹ ministrare magn^ni est ⁊ dignitas: ministrari aūt puifi^c ⁊ pusillanimitatis. ¶ Adhuc autē magnanimi ꝓpriū est ad eos qui in dignitate ⁊ bonis fortune sunt ꝯstituti fm veritatē magnanimū eē ⁊ magnū se ondere. Ad mediocres aūt eē moderatū ne a magnitudine terreat moderatos. Magnos.n. excellere fm dignitatē difficile est ⁊ venera^le. Mediocrem aūt excellē facile est: ⁊ ideo nō est circa h̄ virt⁹. Et in illis qdē magni sūt venerari nō est inirile sꝫ poti⁹ strenui ⁊ ꝯstātis in v̄tute ai ꝯueniēter: humiles aūt ꝑsonas venerari non tm̄ indignū est sꝫ ēt onerosū. Queādmodū forti onerosū est si ad imbecilles fortis dicat̄. Talis.n. nō est virtutis determinatio sꝫ potius ⁊ vltimū ⁊ optimū.

¶ Caplm̄ 6^m. De ꝓprietatib⁹ magnanimi que ipm̄ cōsequit̄ inquātum operatiu⁹ est.

Prima proprietas.

ESt etiam de ꝓprietatib⁹ magnanimi que ꝯsequūt̄ ipm̄ inquātū opatiu⁹ est ad honorabilia ⁊ magna que sup eū sunt vel vbi pcellunt alij nō ire ne forte in illis deficere vel ab alijs excelli videat̄: qb⁹ ante ipar reputabat̄. ¶ Adhuc aūt ociosū esse ⁊ pigrū in opōnib⁹ sed opatiuū vbi honor magn⁹ vel opus magnū in cui⁹ pfectiōe excellentie eē v̄. Ociosū aūt dicim⁹ abstractū ab opōnib⁹ indifferētib⁹: eo qꝫ hec reputat indigna sibi. Pigrū v̄o vocam⁹ nō a pigritie q̄ vitiū est ⁊ ex defectu cordis ꝓuenit: sꝫ sicut pigrū dicimus esse saplam: eo qꝫ ordinate ⁊ mature mēsurat opa que opari cōgruat ⁊ que nō: ⁊ nō statim imiscet se cuilꝫ operi. Ubi aūt est honor magn⁹ vl̄ opus v̄tutis ibi opatiu⁹ est. Magnū enim in q̄lꝫ v̄tute magnanimi est: ⁊ ex h̄ seq̄t̄ qꝫ paucoꝝ opatiu⁹ sit sꝫ paucoꝝ ⁊ notabiliū. Paucoꝝ qdē fm virtutē: notabiliū fm famā. In eo aūt qd est ꝯuiuere ad alios siqdē fm amicitiā cōiuuit necīū est magnanimū manifestū eē oditorē ⁊ manifestū amatorē: latere enim in odio vel amicitia timidi est. Timor aūt ad pusillanimitatē tendit. Ex h̄ seq̄t̄ qꝫ magnanimi est plus curare veritatem q̄ opionem sine veritate: qꝛ id qd in opione est tm̄ ꝑuū est ⁊ vanū. ¶ Adhuc aūt in oi ꝯuictu bonū magnanimi est dīe ⁊ opari ma^le. Oculte.n. detrahere vel opari ꝯ aliquē timidi ꝓpriū est ⁊ latētis: est.n. magnanimus liber ꝓpalator siue redar^guo siue lau^dato: eo qꝫ ꝯtēptiu⁹ ē latibuloꝝ. Cōtēptiu⁹ aūt ē taliū pp qd libē ꝓpalatiu⁹ ē: ⁊ eē libere ꝓpalatiu⁹ est pp qd ⁊ ꝯtēptiu⁹ ⁊ veridic⁹ v̄itatē vt hꝫ semꝑ ꝓpalatis. In his tm̄ maxie est veridic⁹ quecūqꝫ nō ꝓpalat pp ironā. Ironiā aūt dico v̄itatis oculrationem vel dissilationē. Tali.n. ironiā vtit̄ ad multos siue idiotas quos ꝯtēnit: nec scire digna ea q̄ sunt circa ipsos. In tali ꝯuictu maxie ꝓpriū magnanimi est ad aliū nō posse viuere ad quē sꝫ ordinationē ⁊ regimē dependeat. Et si ad aliud viuit velut vt ad amicū fm eq̄litatē ⁊ nō suppōnis relationē. Ad aliū enim viuere seruile est: pp qd ⁊ oēs blanditores qui grām querūt alioꝝ seruiles sunt ⁊ humiles seu viles. ¶ Adhuc aūt magnanimi est qꝫ non sit āmiratiu⁹ in humanis. Ammiratio.n. est suspensio ad magnū. Dixim⁹ aūt in ꝑhitis qꝫ in exteriorib⁹ bonis nihil magnū est magnanimo: ⁊ ex h̄ seq̄t̄ qꝫ nō multū memor sit mali sibi illati. Recordari.n. maloꝝ illatoꝝ memoratio est pp quā indignificat̄ magnanimus: quinimo maloꝝ simplr̄ nō recordat̄ magnanim⁹. Mala.n. reuoluere in delectōe cordis est qd magnanimo nō cōpetit: sꝫ magis cōpetit despicē mala. Si aūt h̄ in cogitatu non hꝫ seq̄t̄ qꝫ nec i v̄bo hꝫ: ⁊ ꝑ ꝯñs magnanim⁹ hūaniloqu⁹ nō ē coꝝ. s. q̄ ad istu^ns ꝑtinēt hūanā: neqꝫ.n. de seipso loq̄t̄: neqꝫ de alio: hūana oīa ꝑua reputās: neqꝫ cura est ipsi vt laudent̄: neqꝫ vt alij vituperent̄: laudem.n. nō ꝯdignā sibi reputat. Uituperiū aūt cū malū sit ⁊ nō deceat non dignat̄ dicere ꝯ aliū. Ex hoc vlteri⁹ seq̄t̄ qꝫ nō multū sit laudatiu⁹: qꝛ laudē parū reputat: ⁊ iterū qꝫ nō sit inaniloqu⁹ neqꝫ de inimicis malū loquēs nisi forte recitādo magnā quā intulerūt iniuriā: vt magnanimū ꝯ inimicos iustā ostendat offensā esse. In dānis aūt ⁊ passionib⁹ ꝓpriū magnanimi qd de his que ad nec̄itatē vite ꝑtinēt si admittant̄ nequaq̄ sit plāctiu⁹: ꝓcipue si parua sunt: ⁊ qꝫ nō sit deprecatiu⁹ siue mēdicatiu⁹: sic.n. se hēre plangēdo ⁊ deprecādo circa h̄ que ad vitā ꝑtinent ꝓpriū ⁊ studentis ⁊ sollicitudinē aīe hn̄tis. ¶ Adhuc aūt ꝓpriū magnanimi est qꝫ ostendat se potentē ad hoc qꝫ possedisset magis bona q̄ hꝫ si voluisset de mō ex veritate h̄ ostendere possit ⁊ nō ex fastu iactet: sed ex dignitate rōnabilr̄ ostēdat. ¶ Adhuc aūt magis ꝓpriū est magnanimi possidere infructuosa q̄ fructuosa. Non curare.n. de fructu eius qui sibi sufficit ⁊ alijs. De fructib⁹ v̄o sollicitari vel curam insufficiētie indiciū est. ¶ Adhuc aūt magnanimi ꝓprium est qꝫ sit mot⁹ grauis ⁊ maturus in oibus ⁊ vox grauis cū ordine plata rōnis: ⁊ qꝫ locutio eius sit stabilis veritatis: qd pꝫ per oppositū. Festinū.n. opꝫ eē qui circa multa studet: per oppositū q̄ enim qui circa pauca studet sicut magnanim⁹ opꝫ esse grauē ⁊ stabilē tā in v̄bo q̄ in opere: ⁊ ex hoc seq̄t̄ qꝫ neqꝫ ꝯtentiosus sit: qꝛ nihil malū sibi estimat cōdignū pro quo subire velit ꝯtentionē. Cōtentio enim ipugnatio est cū ꝯfidentia clamoris: vn̄ ex cōtentiōe ⁊ velocitate acumē vocis fit pp clamorē ⁊ ex studio circa multa velocitas fit vt ꝓuideat̄ qꝫ ab alio rapi timetur. Talis qdē igit̄ est magnanimus.

Secūda proprietas. *Tertia proprietas.* *Ironia* *Ois blāditor seruilis est.* *Quarta proprietas.* *Quinta proprietas.* *Sexta proprietas.* *Septima proprietas.*

¶ Caplm̄ 7^m. De chaymo ⁊ pusillanimo qui opponūtur magnanimo.

DEficiens aūt ad magnanimū pusillanimis vocatur: Supabundans aūt chaymus: sicut in anhabitis dixim⁹: ⁊ illi qdē nō male videt̄ sicut neqꝫ banausitus neqꝫ ꝑuific⁹ q̄uis sint turpes. Malos enim dicim⁹ nocumētū inferētes ꝓximo. Isti aūt malefactores nō sunt: peccātes aūt sunt pp deformitatē act⁹ ⁊ prauitatē aīe. Pusillanim⁹.n. cū dignus sit bonis seipsū deyciēdo ꝑuat qb⁹ dign⁹ est qd ⁊ ꝯ nām est ⁊ rōnē: ⁊ vi hīc malū aliqd in hoc qd est nō significare seipsū bonis qb⁹ dign⁹ est: ⁊ h̄ qdē est ꝑn^le malū a quo pusillanimitas vocat̄. Ex ꝯñti āt malū pusillanimis est ignorare seipsū. Si.n. seipꝫ nō ignoraret pro certo tā ex instinctu nāe q̄ ex ordine rōnis appetēt illa bona qbus dign⁹ erat. Ignorantiā aūt hāc dicim⁹ eē ꝑuationē scie q̄ est in agere eo qꝫ non aduertit q̄ntis bonis dignus sit: q̄uis forte in vl̄i ⁊ in ꝑticulari habitualr̄ cogn̄scat seipm̄. Pusillanimitas.n. aduertit eū ne ꝓpe possit aduertē dignitatē pp qd tales nō insipiētes eē vident̄ sed magis pigri qui bona sua negligūt nec ꝓpriā aduertūt dignitatē: ⁊ hoc qdē malitia est. Mali.n. ⁊ nō boni qui ꝯsciȷ ꝓpriū

Pusillanim⁹

A

est nõ dignᵘˢ seipꝫ bonis. Talib⁹ aũt pusillanimib⁹ opio quã de se hñt nocẽ vĩ ⁊ deteriores facẽ. Si.n.adverteret bona sua pro certo dignificaret se. Singuli.n.⁊ singula ea appetũt q̃ sũt ꝯ dignitatis ꝯgruẽtia. Isti aũt discedũt tñ illi opõnib⁹ bõis vtutũ q̃ ẽt ab iuẽnõib⁹ nouoꝝ bonoꝝ: vt ad hec idignos se reputãtes. Silr aũt ⁊ abstinẽtia hñt se ab exteriorib⁹ bonis bonore.s.⁊ potẽtatu vt indignos se reputãtes. Qr desperatio a mltoꝝ ciuiliũ bonoꝝ opõne ĩpedit pusillanimũ: pp qd etiã pusillanimitas malitia ẽ puatiua bonoꝝ exñs. Chaymi aũt nulli⁹ boni ꝯscij ⁊ maxima ꝑsumẽtes isipiẽtes sũt ⁊ seipos ignorãtes: ⁊ h manifestũ est. Conant.n.ab bonoꝝ ⁊ magna tãq̃ digni sint ad illa. Deide cũ ex ꝑpa indignitᵉ retardant ⁊ redarguunt: honorant exteri⁹ figure cõpõne ⁊ veste ⁊ talib⁹ silib⁹: ⁊ manifestãt bonas suas fortũas ⁊ magna dñt ⁊ ꝑdicãt de seipsis: vt p h honorãdi eẽ videãt q dignitatis ex vtute nõ hñt. Inter has autẽ duas malitias magnanimitati q̃ medietas est magis oppõit pusillanimitas q̃ chaymotis. Pusillanimitas.n.opponit ⁊ in obiecto ⁊ l formis circũstantiaꝝ ⁊ in fine: chaymotis aũt in for⁹ circũstãtiaꝝ tñ: ⁊ sl opponit in eã dignificationis modus oppõnis per ꝑuatione ⁊ nõ per ꝯrietatẽ q̃ sit in actu ⁊ habitu de q̃li oppositiõe loquimur h: magis eniꝫ oppõnuꝫ est magis distans. Distare aũt magis ⁊ min⁹ nõ cõuenit nisi ꝯrioꝝ oppõni que sola mediũ hꝫ. Adhuc autẽ pusillanimitas peior est: qr magis fit ⁊ frequẽti⁹. Ois eniꝫ hoc ꝯscius est sibi multoꝝ defectuũ: dignificare ẽt se magnis cũ vera cã dignitatis valde difficile est ẽt laboriosũꝫ: ⁊ ideo paucoꝝ ⁊ honorabiliuꝫ viroꝝ: ⁊ qr magis fit pusillanimitas deterius maluꝫ est q̃ chaymotis ⁊ magis difficulter sanabile pp qd opꝫ magis niti in ꝯriuꝫ: queadmoduꝫ suasit Calepso. Magnanimitas qdeꝫ igit ⁊ opposita vitia circa honorẽ sicut circa finẽ ꝑpriũ sunt queadmoduꝫ dictũ est.

B

Chaymi

Calepso

¶ Caplm 8ᵐ. De virtute adiũcta que circa honorẽ est ꝫ q honor consistit in gradu honoris.

A

Honor e 2ᵉ.

Cum aũt honor 2ᵉ sit.s.cõiter ⁊ ꝑpe dicitur. Cõiter dict⁹ honor est q in reuerẽtia ꝯsistit exteriori in testimonium virtutis: ⁊ hoc qdẽ cõiter debet vtuti inq̃tũ virt⁹ est: ꝯñter tñ debet etiã nãe ordiate ad virtutẽ pp dignitatẽ rõnalis nãe cui semina vtutũ cõicata sunt. Spãlr aũt dict⁹ honor est vel honoris gradus vl honoris titulus. Sicut dicit Ari. in regimine dñoꝝ reges persaꝝ quos honorare volebãt titulus ⁊ gradib⁹ ꝑlationum honorabãt ⁊ h cũ bona ciuilia sint ad honestũ ꝑuocantia ⁊ disponentia adoptiuũ opꝫ appetere moderate. Optia.n.sunt exterioꝝ bonoꝝ ⁊ ad opõnẽ felicitatis ꝑpinquissime deseruiẽt: opꝫ igit studere ad illa. Ex dignitate aũt illa ꝯsequi difficile est ⁊ bonũ. Virtutẽ igit oꝫ eẽ quẽdaꝫ appetitũ ad hoc ordinatũ ⁊ delectatione ⁊ tristitiaꝫ q̃ sunt circa ipsa: oĩa.n.sunt q̃ vtutis sũt. De gñe eniꝫ honesti ẽ ⁊ ẽ dispõ ꝑfecti ad optiũ ⁊ circa difficile ⁊ bonũ cũ delectatione ⁊ tristitia ⁊ ꝯtigit abũdare ⁊ deficẽ ⁊ me⁹ mõ hẽ se in istis. Circa magnitudinem igit virt⁹ q̃dã vĩ eẽ queadmodũ in priorib⁹ tractatib⁹ dcm ẽ: q silr vĩ hẽ se ad magnanimitatẽ queadmodũ se hꝫ liberalitas ad magnificentiã. Ambo.n.isti liberalis.s.⁊ magnanim⁹ a magno qdẽ ꝫ q magnũ est distãt. Circa moderata aũt ⁊ ꝑua disponũt nos vt oꝫ. Queadmodũ.n.dixim⁹ q magnanimitas circa magna ⁊ maxia est: h dixim⁹ de maxis in gñe bonoꝝ exterioꝝ. Qd aũt maximũ est cõparatũ ad gñalia nihil ꝓhibet in reb⁹ sui gñis qñ cõpant adinuicẽ ⁊ ꝑuũ ⁊ minus ⁊ minimũ hẽ: ⁊ silr magnuꝫ ⁊ mai⁹ ⁊ maximũ. Hoc igit mõ dixim⁹ q magnanimitas circa ꝑuũ ⁊ moderatum honorẽ est qui cõiter honor vocat. Alia aũt vt⁹ magnanimitate ꝑfectior circa honoreꝫ est q in sui rõne magnitudinẽ hꝫ: eo q inq̃tũ sui rõne vel gradũ dignitatis vel tituluꝫ icludit sicẽ est pretorat⁹ vel ꝓcõsulis gdus ⁊ alius silis siue maior siue minor siue eq̃lis: ⁊ in titulis sicut est meritũ fornicis vel statue vel publice ostẽtationis ⁊ circũductionis q̃ fieri iubet a regib⁹ vel cõitatib⁹ his q magno ꝑconio honoris extolli debent: hoc tñ publico bono antiqui deũ ponebãt. Cuius cultũ bonũ tale ꝯferret que vocauerũt mauortẽ: hoc est maiora vertentẽ ⁊ eos q iter heroas talib⁹ se dignificabãt ⁊ mauortes vocabãt ⁊ eos etiã qui iam in gradu tali erãt ꝯstituti. Virtuteꝫ aũt qua ad hoc honorem dispõebãt vocauerũt mauortiã: superexcessuꝫ vo ambitionẽ: defectũ ãt in cõi noie vocauerũt pusillanimitatẽ. Queadmoduꝫ aũt in acceptiõe ⁊ datiõe pecuniaꝝ duplex est medietas ⁊ duplex ẽ supabũdãtia ⁊ duplex defect⁹: ita est in honoris appetitu siue cõi noie siue ꝫ gduꝫ dignitatis honor vocet. Est.n.honor magis appetẽ q̃ oꝫ ⁊ min⁹ q̃ oꝫ ⁊ vñ oꝫ ⁊ vt oꝫ. Amatorẽ.n.honoris vt chaymũ ⁊ ãbitiosuꝫ vituꝑam⁹ vt magis appetẽtes honores q̃ oꝫ ⁊ vñ nõ oꝫ. Silr ⁊ nõ amatorẽ honoris vl pusillanimẽ vituꝑam⁹ vt eũ qui saltẽ in bonis nõ elegit honorẽ: eo q nõ dignificat se dignis. ¶ Adhuc aũt nõ amatorẽ honoris aliqñ laudam⁹ vt moderatũ ⁊ tẽꝑatũ circa honorem queadmodũ in ꝑmissis dixim⁹. Mauors.n.⁊ magnanimus nõ amãt honorẽ vnde nõ oꝫ ⁊ vt nõ oꝫ. Manifestũ est ĝ q cũ amator honoris multiplr dicat nõ in idẽ ferim⁹ ĩtẽtionẽ qñ laudãtes aliqñ ⁊ aliqñ vituperãtes amatorẽ honoꝝ vocam⁹. Sed laudãtes qdẽ amatorẽ honoꝝ nihil laudam⁹ q magis multis q idiote sũt honorẽ amãt. Amant.n.ꝫm dignitatem ꝑpriã q nõ faciũt multi. Vituperantes aũt amatorẽ honoris nihil vituꝑam⁹ q nõ ꝫ ꝑpriã dignitatem ꝫ magis q̃ oꝫ honorẽ amãt sicẽ ambitiosus. Medietas tñ ista q̃ magnis dignificant se honorib⁹: pp sui difficultatẽ ⁊ ꝑfectionẽ fere deserta ẽ paucis ad ipsaꝫ ꝑuenientib⁹: ⁊ iõ inoiata est apd mltos. Pauce.n.vrbanitates sũt in qb⁹ q⁹ ꝑlationũ ꝫm meritũ ꝯferãt vtutũ: ⁊ in ipsis vrbanitatib⁹ pauci q tale culmẽ attingãt meritoꝝ. In antiqua tñ vrbanitate romanoꝝ quã in libro de nã deoꝝ describit Cetyna põtifex, mauortes tales vocabant. Cũ aũt pp raritatẽ inoiata sit medietas, dubia efficiunt extrema ⁊ noie extremi aliqñ extremũ aliqñ mediũ noiatur. Ex ipsa re tñ manifestuꝫ est q in qbuscũqꝫ passionib⁹ ⁊ opõnib⁹ supabũdãtia ⁊ defect⁹ sũt vituꝑbilia in his mediũ ꝯtingit oẽ laudabile: ⁊ h est in appetitu honoris sicẽ in alijs appetitib⁹. Quidã.n.appetũt honorẽ plus q̃ oꝫ vituꝑabilr: ⁊ qdaꝫ min⁹ q̃ oꝫ iterũ vituꝑabilr. Habit⁹ igit hic qui est medietas exñs circa honorẽ (q̃uis inoiatus) apud multos laudat: appetit.n.vt oꝫ ⁊ nõ appetit vt nõ oꝫ. Vr aũt opponi nõ amor honoris q est pusillanimitas ad amoreꝫ honoris qui est vel chaymotis vel ambitiosi vel ẽt magnanimi ⁊ mauortis. Ad nõ amorẽ ãt honoris q est pusillanimis ⁊ eꝯ: vr opponi amor honoris qui vel mediũ est vel extremoꝝ. Opponũt ãt ad vtrũqꝫ aliq̃lr h est extrema ad mediũ ⁊ adiuicẽ. Sꝫ extrema adiuicẽ in finib⁹ ⁊ obto opponũt magis q̃ in for⁹ circũstãtiaꝝ. Extrema aũt ad mediũ magis opponũt in for⁹ circũstãtiaꝝ q̃ in finib⁹ ⁊ obto. Talis aũt modus opatõis etiã circa alias vtutes morales est: hec tñ in ista virtute opatio magis videt eẽ inter extrema adinuicẽ q̃ ad mediũ: qr mediũ est inominatum: ⁊ ideo per nomen ꝑprium comparari nõ potest. Sciendũ tamẽ est q neqꝫ magnanimus neqꝫ mauors dignificant se dignis honoribus ac si ponant honorem vt finem ⁊ remunerationem suarum operationuꝫ: tunc enim virt⁹ adiunctã haberet delectationẽ qd iam sepius ꝑprobatũ est. Sed sicẽ queliꝫ vt⁹ nõ opat nisi sui ꝑprij ho-

B

Mauors

Mauortia

Cetyna

ni gr̃a quo ipsa pars honesti est:ita magnanimitas ⁊ ma
iorita sui ꝓpꝛij boni gr̃a operant̃. Talib⁹ aũt excitibus
opꝛib⁹ iuste cõdignus honoꝛ attribuit̃:⁊ sic honoꝛ attri
bui⁹ de ꝯsiīb⁹ est ⁊ adiūctis. ¶ Adhuc aũt q̃uis ambe
dispõnes philotimia.s.⁊ aphilotimia siue ambitio pusil
lanimitas medie opponant̃ dispõni: plus tñ opponitur
pusillanimitas siue aphilotimia eo ꝙ tẽdit in oppositũ:
⁊ deteriou est eo ꝙ ad nullum bonum erigit aĩam:⁊ ideo
quia homines ꝓcliuiores sunt ad ipsam ꝓpter qđ diffi
cul.er contenibilis est.

¶ Caplm 9m. Quid ⁊ qualiter sit mansuetudo.

Virtutes morales differẽter sunt circa passiones. Quedã.n.sũt circa passiones ꝑncipales quas moderãdo ⁊ ornãdo cõiectant in eis:⁊ ille sunt circa duas passiones sicut fortitudo circa timores ⁊ audacias. Temperãtia vo circa ꝯcupiscẽtias inatas ⁊ insensibilitatẽ ꝯcupiscẽtiaꝝ:⁊ ille ꝑncipalr̃ sunt circa passiones ⁊ ꝯñter circa opatiões ⁊ hñt duplices delectatiões ⁊ tristitias duplices in ope. Unã.n.hñt cõem extremis ⁊ medio q̃ est delectatio in pñtia appetibilis ⁊ tristitie in absentia. Aliaz hñt que est signũ grati hitus:que ꝯuenit medio ⁊ nõ extremis:que fiens in opõne delectatio qñ gratus est hitus ⁊ fiens in ope tristitia ex impedimẽto recte opationis anteq̃ habit⁹ gñet̃:⁊ oib⁹ his modis due cardinales fortitudo ⁊ tẽperãtia circa passiones ⁊ opatiões sunt. Quedaz aũt sunt ꝑncipalr̃ circa opatiões moderãtes ⁊ ordinãtes ⁊ nõ sunt circa passiones que moderent̃ ⁊ ordinent:sed sunt circa passiones ꝯñtes 2o ⁊ 3o modo. Habent.n.delectationẽ vel tristitiã ex pñtia vel absñtia delectabilis:⁊ delectatiões vel tristitiã que signũ est generati habit⁹ vel nõ gñati sicut est liberalitas ⁊ magnificẽtia. Oẽnis.n.sint circa cupiditatẽ rerũ tẽporaliũ fortune subiacentiũ:tñ nõ ꝑmo ⁊ per se mediant in illis:ſ; in operatiõe cõicationis rerũ ad vitã ordinataꝝ ⁊ tales vocãt adiuncte ꝑmo loco. Quedã aũt sunt circa passionẽ ⁊ non circa opõnẽ:sic mãsuetudo q̃ mediat in ira q̃ passio est ⁊ nõ respicit opõnẽ ſ; tñ ꝯsistit circa ire detẽtionẽ op⁹ exterius nõ ꝯsiderãs:hñs tñ delectatiões ⁊ tristitias q̃ sunt signũ gñati hit⁹ vel nõ gñati. Delectatiões aũt vel tristitias in absñtia vel pñtia delectabilis nõ multũ h;:eo ꝙ sunt reꝝ nocẽtis ⁊ iraz inducẽtis qđ in pñtia est tristabile:absentia aũt nõ h; spãlez delectationẽ. Nullaz.n.penit⁹ h; delectationẽ nisi inq̃tũ punitiuũ est ꝙ nõ ꝑncipalr̃ delectatio est:sed ex ꝯñn.s.⁊ repulsio nocumẽti ⁊ tales adiuncte nõ in tot sequũt̃ ꝑncipalr̃ sicut liberalitas ⁊ magnificẽtia ⁊ ꝯñter adiuncte sunt ſm locũ tenẽtes iter adiunctas. Propter qđ iste circa vnã passionẽ sunt ⁊ nõ circa duas. In sola.n.ira mãsuetudo mediat:accedit tñ inq̃tũ ⁊ ipsa ira ad fortitudinẽ ordinat̃. hoc igit̃ mõ mãsuetudo qdẽ medietas circa iras est:⁊ q̃uis dicam⁹ mansuetudinẽ:eo ꝙ aliud nomẽ nõ hẽm⁹:eo ꝙ medietas circa irã inoiata existit ⁊ fere extrema inoiata sunt:tñ nomẽ mãsuetudis ferim⁹ ⁊ adoptam⁹ ad mediũ: cuz tñ ꝓpe nõ nomẽ medij sit sed poti⁹ declinet ad defectũ ire. Supabundantia aũt que in ira mediũ excellit dici põt iracũdia quedam. Ipsa aũt passio in qua mediũ querim⁹ sine gñe vocatur ira. Querẽtes aũt mediũ nõ in ipsa ira ſ; se querim⁹:eo ꝙ hoc nõ est poẽ nobis:sed querim⁹ in his que faciunt iraz ⁊ excitant. Talia aũt iraz faciẽtia multa sunt ⁊ diũa: ⁊ hoc mõ mediũ querẽtes dicim⁹ ꝙ ille laudat̃ vt medium habitũ hñs qui in gb⁹ causis opz:⁊ gb⁹ hoib⁹ oz irascit̃. Adhuc aũt ⁊ qui irascit̃ vt opz:⁊ qñ opz:⁊ q̃to tpe opz:⁊ hũc dicim⁹ mansuetũ:q̃uis nomẽ nõ sit ꝓpriũ. Qđ eniz mãsuetis nomen tale aptam⁹ ꝓpter h est ꝙ laudabiliũ

bonoꝝ nomẽ aliud in ira nõ habem⁹. Proprie tñ mansuetus imꝑturbatũ quẽdaz noiat:⁊ qui a passione ire nõ ducit̃ ad aliquã punitionẽ inferẽdaz. Mansuetus autez ſm ꝙ dicit̃ medi⁹ mãsuetus nõ est qui oino nõ dñatur a passione sed poti⁹ irascit̃ ſm ꝙ recta rõ ordinabit: ⁊ in his causis in gb⁹ recta ordinat irascendũ ⁊ intantũ tp̃s tenet iraz inq̃tũ recta rõ ordinabit tenẽdaz. Mansuet⁹ aũt si ꝓprie accipiat̃ peccare vĩ ad defectũ gb⁹ nõ opz irascẽdo:eo ꝙ mansuet⁹ ſ; suũ nomẽ nõ est nõ punitiu⁹ iniurijs ſ; poti⁹ cõdonatiu⁹. Est igit̃ defect⁹ qdã ⁊ q̃daz irascibilitas siue qđcũq; aliud vocet̃ ⁊ vituperat̃ in moribus ciuilis cõuersationis. Illi.n.qui irati nõ efficiunt̃ in illis causis gb⁹ opz irasci ſm rõnez insipiẽtes vident̃ eẽ ignorãtes seipsos ꝙ ꝓpria nocumẽta nõ sentiunt nec repellunt. Repulsio eniz ꝯtrij oĩ nãe inest ſm appetitũ naturalez. Tales igit̃ qui nõ irascunt̃ vt opz:nec qñ oz:nec in gb⁹ opz:ac si iniurias nõ sentiãt insipientes sunt:eo ꝙ vident̃ nõ sentire iniurias nec tristari in ipsis:⁊ maxime ꝓpter hoc:q; cũ irati nõ efficiant̃ ſm sensuz iniurie non erunt vindicatiui:nec iniuriaꝝ repulsiui: sed poti⁹ sustinentes etiã iniurias ⁊ iniuriatores. Sustinere autez iniuriantẽ ⁊ despicere familiarẽ qui ꝓdest in gbus põt eq̃lr seruile est:⁊ ad vnũ ptinet morẽ. Despicere.n. vel repellere ꝯtriũ est ei qđ est sustinere ⁊ familiarẽ siue vtilez eẽ: ꝯtriũ est ad esse iniuriantẽ. Sicut malefacere ⁊ bñfacere ⁊ amicũ esse ⁊ inimicũ:propter qđ vnius moris est amicis bñfacere ⁊ inimicis male facere more laudabili. Et silr̃ vni⁹ moris amatis malefacere ⁊ inimicis bñ in more vitupabili. Et silr̃ hic iniuriantẽ repellere ⁊ familiarẽ recipere liberale est:⁊ vnius moris in more laudabili:⁊ per ꝯtriuz iniuriantẽ sustinere vel recipere ⁊ familiarem despicẽ eq̃lr seruile ẽ:⁊ vni⁹ moris in more vitupabili.

¶ Caplm 10m. De oppositis mansuetudini.

Superabundantia autez in ira ſm oĩa sit circũstantia ⁊ iratiz ⁊ ire cãm:etenĩz irascit̃ gbus nõ opz:⁊ gbus causis nõ opz:⁊ magis q̃ opz:⁊ velocioꝛ est ad irascẽdũ q̃ oz:⁊ pluri tp̃e tenet q̃ opz iram:hec tñ oĩa nõ vni ⁊ eidẽ iracũdo inesse pñt:q; opposita essent in eodẽ. Uelocius eniz irascens disponit̃ calido velociter mouenti ⁊ sicco acuto in motu obedienti. Diu aũt tenens iraz duro disponit̃ adusto ⁊ frigido in quo tñ eg̃ caliditas:sicut est melia q̃ est ex colera adusta:⁊ h vni ⁊ eidez ſm eandez cõplõnez inesse nõ pñt. Nõ g̃ esse posset ꝙ ista que diximus de iracũdo vni ⁊ eidẽ ineẽsent. Maluz.n.si oĩfariã maluz sit:etiã seipm destruit:eo ꝙ tũc de habitu ⁊ bitudine boni nihil relinquit. Sicut cecitas destruit̃ si totus habit⁹ ⁊ hitudo ad visuz destruat̃:⁊ ideo si malum integrũ sit nihil boni hñs admixtuz iportabile fit:maxime tñ in ira. In illa.n. semꝑ est irascẽtis aĩus in afflictiõe. Quidaz.n.abũdãtes in iracũdia irascunt̃ ⁊ gb⁹ nõ opz:⁊ in gb⁹ causis nõ oz: ⁊ magis q̃ opz. Quiescũt aũt velociter ⁊ h optimũ hñt: eo ꝙ subtilis spũs nocumẽtuz ꝯcipiens ⁊ sanguinẽ accẽdens a calido subtili velociter mouẽte citius exspirat cũ quo exspirat caliduz ad vindictã incitatis:gb⁹ exspirantib⁹ sanguis refrigerat⁹ residet ⁊ coꝛ quiescit. Hoc autez accidit eis ideo q; iraz nõ retinẽt pp dictã cãm: sed reddunt per vindictã vel fiunt manifesti ꝓpter repulsionis signũ:q; tales velocitatẽ hñt ad irascẽduz ⁊ post iraz statim requiescũt. In tali aũt supabũdantia sunt illi qui dicunt̃ Acrocoli.s.acuti ⁊ ad oẽ ꝯtristans iracũdi:⁊ in oĩ eo ꝙ aliquo modo nocet ꝓpter qđ ⁊ tale nomẽ acceperunt. Acrocolus eniz dicit̃ a cros qđ est extrem⁹ ⁊ colos quod est ira.q.extremã in ira hñs velocit̃:ꝓpter qđ aliqñ di-

A | Mãsuetudo circa que sit. | B | Iracundia | A | Malum destruit seipm. | Acrocolus vnde di.

Exicboli
Amari

ant̃ exicboli ab exi qđ eſt velocitas ⁊ cbolos quod eſt ira. ℂ Quidaꝫ autẽ alij ſupabūdātes in ira dicunt̃ amari: qui.ſ. ab ira difficile ſolubiles ſunt ⁊ multo tempore iraſcuntur. Retinent enim iram diu: eo ꝙ iſti ſpiritum babent terreſtreꝫ fumoſuꝫ ⁊ calidꝫ groſſuꝫ ſicut eſt lapidꝫ ignitoꝝ. Sanguinẽ etiã bñt ſpiſſuꝫ groſſuꝫ nõ de facili infridabileꝫ: ⁊ iõ cõceptã iniuriaꝫ diutiſſime tenẽt nec in eis qes facile fit niſi cũ illatã iniuriã retribuerint. Punitio.n. q̃ appetitui vindicte ſatiſfacit penis illatis ſaturata ĩpetũ ire qetat pro triſtitia ire delectationẽ faciẽs in vindicta. Nõ fcã aũt vindicta q̃ue bñt in ſpũ ɔturbato tenẽtes nocumẽtũ: ⁊ iſti tales ſũt ĩpſuaſibiles: eo ꝙ in ira ⁊ ſignis ire nõ ſunt manifeſti ſed clauſi manẽtes in ſeipſis ꝑꝑ grauitatẽ ſpũs ⁊ ſanguis ſpiſſitudinẽ q nõ pulſat ad exteri⁹ niſi magnũ bẽat ĩpetũ ⁊ h̃ fit in vĩdicta: ꝑꝑ duritiã aũt cõplõnis q̃ fortiter recipiẽs vnũ nõ de facili recipit ɔ̃triũ ĩpſuaſibiles efficiunt̃. Tenẽtes igit̃ iram paulatiꝫ digerũt eã in ſeipſis: ⁊ talis digeſtio magno tp̃e indiget: ⁊ iõ diu tenẽt irã. Fit aũt hec digõ ꝑ ĩpuri a puro ſeꝑationẽ: qñ.ſ. impur⁹ ⁊ amar⁹ ſpũs paulatiꝫ euaporãs euaneſcit ⁊ ab bũido non cõcitato generis ſurgit ſpũs: ſormas opabiliũ geri rõni repñtans de qb⁹ ẽt recte iudicat rõ. Accidit ãt talib⁹ ⁊ ſeipſis moleſtiſſimos eẽ ⁊ amicis. Sibiipſis qdeꝫ ꝑꝑ ire anguſtiã: amicis aũt ꝑꝑ ĩpſuaſibilitatẽ. Quidaꝫ aũt etiã excellẽtiũ difficiles vocant̃ iraſcẽtes in qb⁹ nõ opꝫ: ⁊ magis q̃ oꝫ: ⁊ pl̃i tp̃e q̃ opꝫ: ⁊ nõ cõmutant̃ ab ira niſi nocẽti ĩferãt cruciatũ vel punitioneꝫ. Difficiles aũt iſti dñr: eo ꝙ aliqñ bñt ſupabũdãtias alioꝝ exicboli.ſ. ⁊ amari. Velocis.n. ire ſunt ⁊ manifeſti ſic̃ exicboli ⁊ ĩpſua¹ᶜᵒ ſic̃ amari: ꝑꝑ qđ difficiles ſt ad ɔuiuẽduꝫ ⁊ ſibi ⁊ alijs. Cõtingit ãt eis q accñtes bñt cõplõnes ſic̃ melicis de melia aduſta q̃ eſt ex ſangnie aduſto: ꝓpter qđ ꝑticipãt ꝓpa ⁊ colicoꝝ ⁊ melicoꝝ. Ex ſãguĩe eniꝫ accedũt ad leuitateꝫ col'e. Ex aduſto aũt humore ad grauitatẽ mel'ie: ꝑꝑ qđ ⁊ iſti optimi cẽnt: vt Ari. in ꝓblematib⁹ dic̃. Si ab ira remouerent̃ cõſtãtis animi eni ſũt ⁊ ad heroicas v̄tutes ⁊ diuas oprie diſpoſiti: nãꝫ virij rubei bñtes q̃lis fuit Hector ⁊ multi alioꝝ in ꝓbia ⁊ virtutib⁹ heroicis florẽtes. Extremũ aũt in defectu ꝓꝑe manſuetudis nomẽ hꝫ vel mititatis: lꝫ manſuetudinẽ medio adaptem⁹. Mãſuet⁹.n. eſt quẽ aliena iniuria nõ ꝓuocat ⁊ ꝓuocatiu⁹ ⁊ donatiu⁹ eſt nõ punitiu⁹. Medi⁹ aũt eſt q ꝓuocat⁹ punit vt oꝫ ⁊ q̃ᵐ ⁊ qñ: abũdãs q̃ ſcit cũ cruciatũ

Euſtratius
Cruciatus.
Punitio

infert vel punitionẽ: ⁊ ſicut dic̃ Euſtrati⁹: cruciat⁹ vocat̃ cũ cõdignã ĩfert penã ſm q̃titatẽ iniurie illate: ⁊ h̃ vocatur pena debita. Punitio aũt vocat̃ qñ nõ debitũ attendit ſed vindicte exceſſum.

B

ℂ Capl'm ii^m. Utruꝫ abũdantia ⁊ defectus medio habitui magis opponatur.

Manſuetudini aũt ſm ꝙ eſt nomen medij habit⁹ magis opponim⁹ abũdantiã in ire q̃ defectum ꝑꝑ duas cãs. Quaꝝ vna ẽ: qꝛ magis fit ⁊ frequẽtius: punire.n. iniuriantẽ humani⁹ eſt ⁊ nãl'r⁹ q̃ cõdonatiuũ eẽ iniuriãti. Scđa autẽ cã: qꝛ in h̃ peiores ſũt ſupabũdãtie ⁊ defect⁹: qꝛ aduiuere ſibi ⁊ alijs magis ſũt difficiles. Propter qđ tales grece Calepotes dñr: hoc eſt in ira difficiles. In his tñ q̃tũ ad determinationẽ medij ⁊ extremoꝝ: mãifeſtũ eſt ꝙ oꝫ obſeruari qđ in ꝓoribus dcm̃ eſt.ſ. ꝙ oẽm ſermonẽ moraleꝫ typo ⁊ figural'r opꝫ accipe. Ex iſtis.n. que de manſuetudine dixim⁹ manifeſtũ eſt ꝙ nõ eſt facile certitudial'r determiare q̃l'r ⁊ qb⁹ ⁊ in q̃libꝫ cauſis ⁊ modis ⁊ q̃to tp̃e iraſcẽdum ſit: ⁊ vſquequo iraſcẽs recte facit vl' peccat: eo ꝙ hec duo quo ad nos ⁊ nõ ſm ipſaꝫ rei nãꝫ accipi opꝫ. Qui qdeꝫ parũ

Calepotes

trãſgredit̃ mediũ ſiue in magis ſiue in min⁹ trãſgrediat̃ nõ vituperat̃: ꝙ ex h̃ pꝫ: qꝛ qñqꝫ defi'ᶜᵒ a medio laudamus ⁊ mãſuetos vel mites dicim⁹. Qñqꝫ aũt iraſcentes mediũ ſupabũdantes laudam⁹ vt viriles nocumẽta debite repellentes ⁊ vt potẽtes ꝑncipari: hoc eſt alios ſub ſe tenẽtes ne ĩferre valeãt nocumẽtũ. Quãtuꝫ aũt ⁊ q̃l'r trãſgredimur mediũ vituꝑabilis ſic nõ facile reddere ẽ vna rõne diffinitiua ⁊ nãli. Judiciũ.n. medij ⁊ receſſiuũ a medio in ſingl'arib⁹ circũſtãtijs ẽ ⁊ negocijs ⁊ in ſenſu quo ad nos: ⁊ h̃ ſm queꝫ alia ⁊ alia ſunt: manifeſtum tñ eſt ꝙ in talib⁹ tale aliqđ eſt qđ mediũ laudabile eſt ⁊ extrema vituꝑabilia. Medi⁹.n. hit⁹ laudabilis eſt ſm ꝙ qb⁹ opꝫ iraſcimur ⁊ in qb⁹ opꝫ: ⁊ vt oꝫ: ⁊ oĩa talia obſeruam⁹ q̃ ſũt circũſtãtiaꝝ. Supabũdãtie aũt ⁊ defect⁹ ad mediũ vituꝑabiles ſunt: ⁊ qñ in ꝑuũ qdeꝫ facte ſũt a medio receſſuꝫ in ira: tũc quieſcibil'r ſiũt: ⁊ iõ nõ vituꝑant̃. In plus aũt facte ſꝫ maiorẽ a medio receſſuꝫ magis vituperant̃. In multũ v̄o facte valde vituꝑabiles eni ſũt. Manifeſtũ eſt igit̃ ꝙ me⁹ hitui adherẽdũ eſt: extre^a aũt fugiẽda. De hitib⁹ g̃ q circa iraꝫ ſũt h̃ mõ determiatũ ẽ.

ℂ Tractatus 3⁹. De v̄tutib⁹ tertio loco adiũctis ſꝫ ɔuiu̇t.

ℂ Capl'm p^m. De amicitia ⁊ oppoſitis vitijs.

A

Inter virtutes adiunctas tertium locũ obtinent v̄tutes q̃ nec in paſſionib⁹ mediant nec in opationib⁹ nec in eo ꝙ inſtr'al'r deſeruit ad felicitatẽ ſic̃ diuitie ⁊ potẽtatus: ſed in aliq̃ qđ ipſi ɔuiuere accidit quo hõ vt ciuile aĩal exñs alij hoĩ cõiter cõuiuit nõ ſm iuſtitie diſtributionẽ vel cõicationẽ: ſꝫ ſm vnũ ⁊ cõeꝫ ordinẽ ɔuict⁹ quo nullus depẽdet ab alio ſed vnuſqſqꝫ alteri vt eq̃lis nihil accipit̃ ꝙ nõ oneroſe ſed decẽter ⁊ delectabil'r ɔuiuit alteri in fcis ⁊ dcis. In colloquijs eniꝫ ⁊ ɔuiuere ⁊ in eo ꝙ eſt cõicare hoĩeꝫ hoĩ ſermonib⁹ ⁊ reb⁹ ſic̃ in 2⁰ libro determinauim⁹. Quidã qdẽ vident̃ eẽ placidi: placida.ſ. ⁊ grata volũtate in fcis ⁊ dictis acceptate. Inter illos aũt qui illi oĩa dcã ⁊ fcã laudãt ad delectationẽ referẽdo nihil ɔ̃dicẽtes quo aliquẽ velit contriſtari: ſꝫ exiſtimãt oĩa oportere fieri ad placitũ hoĩuꝫ: ⁊ oĩb⁹ qbuſcunqꝫ ſine triſtitia coeſſe. Illi ſm v̄itatẽ placidi vocant̃ in oĩb⁹ dcis ⁊ fcis placere querẽtes. Illi aũt q eɔ̃rio ſe hñt his in dictis ⁊ fcis ad oĩa ⁊ ad oẽs ɔ̃riãtes ⁊ nulli cõgruẽtes ⁊ nihil curãtes de alioꝝ ɔtriſtatiõe vocãtur diſcoli ⁊ litigioſi. Diſcoli qdeꝫ qꝛ ɔ̃riant̃ ad cultũ v̄tutis. Litigioſi ãt qꝛ nulli ɔgruũt. Pꝫ igit̃ ꝙ ambo iſti hit⁹ qui dicti ſũt, vituꝑabiles ſunt: ⁊ qñ medi⁹ hoꝝ habituũ laudabilis eſt: ⁊ q̃uis hec virt⁹ circa delecta^le ſit qđ eſt in toto ɔuiuere ſm id ĩpm ꝓinuicẽ ſentiẽdo: tñ ſpãlis v̄tus eſt ⁊ nõ gñalis. Bonũ.n. ciuile qđ in toto ɔuiuere accipimus ſm cõgruẽter viuere ſpãleꝫ ⁊ nõ gñaleꝫ hꝫ rõneꝫ: ⁊ cũ difficile ſit ⁊ ꝑ rõneꝫ prudẽtie determiabile ad opus ⁊ ſit op⁹ ciuile ſine q̃ felicitas nõ ꝑficit̃: oꝫ q⁹ ſit circa ĩpꝫ v̄t⁹ determiata. Spãlis igit̃ v̄t⁹ erit circa h̃ ĩ medie^te ɔ̃ſiſtens quo ad nos: ⁊ ꝑ ɔ̃ñs in h̃ bono ciuili extremũ. Medius igit̃ habit⁹ ẽ hic ſm quẽ diſponit̃ aliqs vt in dcis ⁊ factis recipiat ſiue acceptet grate que opꝫ ⁊ vt oꝫ. Sil'r aũt ſm quẽ ſpernet ⁊ nõ acceptabit grate in dictis ⁊ fcis que nõ opꝫ ⁊ vt non opꝫ: tali aũt habitui medio ab antiquis nõ eſt nomẽ redditũ. Inter noĩa aũt ſibi ɔueniẽtia ſm Ariſto. amicitie nomẽ magis vꝫ ɔuenire. Scđꝫ Tulliuꝫ aũt gr̃a vocat̃ habit⁹.ſ. grate viuere faciẽs in dictis ⁊ in factis. Talis eniꝫ eſt qui ſm habitũ mediũ diſpoſit⁹ eſt: puta mediũ habitũ dicere volum⁹ eũ qui moderatus eſt ⁊ amicus ⁊ qui aſſumit h̃ ꝙ eſt dilig̃. Moderatuꝫ.n. dicim⁹ ſuũ modũ ⁊ ei⁹ cui ɔuiuit nõ trãſgrediẽtẽ. Amic⁹

Placidus q⁹ dicatur.

Diſcolus quis ſit.

B

Amicitia q̄ ē hit⁹ diff. ꝛ a v̄a amicitia.

antez dictis ⁊ factis oībus grate acceptū nihil igerēs vel de suo influēs qd̄ amori ꝯuiuētis sit ꝯt̄rū. Ille aūt est qui assumit diligere qui in oīb⁹ dictis ⁊ factis hoc cōsiderat ꝙ ꝯuiuētiū ēt nō entiū capiat corda p̄ dilectionē. Lȝ aūt iste hit⁹ amicitia dicat̄: tñ a vera amicitia differt:q2 ista amicitia sine passione ⁊ sine diligendi affectu est ad eos qb⁹ cōuiuit ⁊ colloq̄t̄. Uera aūt amicitia in magna passione amoris est. Diligit.n.amicuȝ vt se alteruȝ ⁊ cū diligendi affectu cū amico hȝ ideȝ velle ⁊ idē nolle. Ista vo que dr̄ amicitia nec passionē hȝ amoris nec diligēdi affectū ad eos qb⁹ cōuiuit vel colloq̄t̄: ⁊ qñ in dictis ⁊ fctis singula recipit vt opȝ vel spernit vt opȝ nō facit h̄ amādo vel inimicādo:q2.s. p̄pter amorē vel inimicitiā acceptet vel spernet sȝ pot⁹ facit in h̄ ꝙ talis hoc est per habitū amicitie vel gr̄e ad dulciter acceptādūȝ vel spernēdūȝ disposit⁹:cuius signū est:q2 f̄ȝ vnā silr̄itudinē nihil se hȝ ad id faciēdūȝ ad ignotos ⁊ notos ⁊ ꝯsuetos ⁊ incōsuetos qd̄ vera nō facit amicitia: verūtñ in singulis holum dignis cōuiuit ⁊ colloq̄t̄ vt ꝯgruit q̄ntis amorē ⁊ dilectionis affectū nō attēdat. Nō.n.cōgruit vel ꝯuenit f̄m vnā silr̄itudinē in cōuictu ⁊ collocutiōe eq̄lr̄ curare ꝯsuetos ⁊ ex̄neos:sȝ ꝯuenit rursus eq̄lr̄ cōtristare vtrosq3. Faciet igit̄ hoc qd̄ diximus mediū obseruādo ad oēs nō dissilis sibi in obseruādo mediū ad dissiles qb⁹ ꝯuiuit sed pot⁹ dissilib⁹ medijs vtentes:q2 nō ad oēs per eadē media in dictis ⁊ factis cōuiuere pōt. Iste aūt medi⁹ est vl̄ter loquēdo qdeȝ q̄nū in qb⁹ opȝ:⁊ vt opȝ alijs ꝯuiuit ⁊ colloquit̄. Oēs.n.actiōes suas ⁊ colloquutiōes ad bonū cōferens refert:bo^m qdē honestū. Conferēs aūt sibi vl̄ ei cui cōuiuit ⁊ in oīb⁹ his cōuiciet ad min⁹ nō tristare cōuiuētem:vel ēt si pōt delectare eū vt in oīb⁹ dictis ⁊ factis cōtempt⁹ sit ⁊ grat⁹ salua rōne boni ⁊ ꝯferētis. Iste igit̄ habit⁹ circa delectatiōes ⁊ tristitias vr̄ eē factas in cōuictu ⁊ colloquijs. In his aūt que ad vitā vel collocutionē ptinet q̄cūq3 qdē sūt sibi nō bonū: vl̄ ēt nociuū in his aspnabit̄ cōdelectare aliquē sed poti⁹ eliget ꝯtristare:q2 in talib⁹ gratū eē turpe est ⁊ virtuti ꝯt̄riū:⁊ ideo in talib⁹ ꝯtristare eligit ꝯuiuentē:q̄nis ꝯtristare faciat quādaȝ difformitatē:⁊ si forte illa difformitas sit nō pua ⁊ nō paruuȝ ferat nocumētuȝ:tñ in ea eliget ꝯtristare ꝯuiuētez magis eligēs incōgruū eē hoi q̄ v̄tuti. Deformitatē aūt dicim⁹ difformitatē que est dissilitudo ꝯuiuētiū. Nocumētū vo dānuȝ qd̄ icurrit in exteriorib⁹ bonis. Talis aūt ꝯrietas vite quā dissilitudinē vocam⁹ paruā tristitiā nō recipiet sȝ aspnabit̄. Scd̄ȝ paruū eniȝ nō cōgrue viuēs nō vituperat̄ nec discolus ab alijs dr̄. Iste tñ hoc medio habitu disposit⁹ differēter qdē cōuiuet ⁊ colloq̄t̄ his qui in dignitatib⁹ sunt ꝯstituti ⁊ qbuscūq3 p̄sonis alijs indifferētib⁹. Silr̄ differenter cōuiuit magis vel min⁹ notis:⁊ silr̄ f̄m oēs alias dr̄ias holum singulis attribuit qd̄ decet in ꝯuictu ⁊ collocutiōe ⁊ bo^m qd̄ f̄ȝ seip̄m desiderat ⁊ p̄ncipalr̄ ē oēs in ⁊ ꝯuictu ⁊ collocutione delectare ⁊ reueret̄ aliquē ꝯtristare. In his āt q̄ ꝯtigūt ꝯuictū ⁊ colloquutionē sic se hēbit ꝙ si p̄ aliquē illoꝝ maiora bo^a sit ꝯsequut⁹ sit siue bona sint siue honesta siue cōferētia ⁊ magne delectatiōis ⁊ postremū effectiua pro illis parū cōtristabit cōuiuentē:parū eniȝ ꝯtristari ꝯuiuentē tolerabili⁹ q̄ tātis p̄uari bonis. Nec cōtristare dimittet q̄uis forte talis cōtristatio futura sit ei nociua. Medius qdē igit̄ hit⁹ talis est vt diximus. Nō noiatus aūt est p̄p̄o noie sicut diximus. Eoꝝ aūt qui delectare querūt cōuiuētez in dictis ⁊ factis duo sūt modi. Ille.n.q cōiectatiu⁹ est delectabilis in dictis ⁊ factis nō p̄pter aliqd̄ lucrū sed f̄m seip̄ȝ vt.s. delectabilis sit vocat̄ placidus. Qui autē facit h̄ vt inde sibi fiat vtilitas aliq̄ in pecunijs vel quecūq3 p̄ pecūias

C

acq̄rūt̄ vocat̄ Blanditor:⁊ ābo isti f̄ȝ sup̄abūdātiā dr̄r. Qui āt a me⁹ deficit ⁊ oēs ꝯtristat in ꝯuictu ⁊ colloquutiōe iā aū dcm̄ ē:qm̄ vocat̄ Litigiosus ⁊ discolus:in istis aūt videt̄ extrema opponi sibiipsis adinuicē:eo ꝙ p̄p̄o noie nō est noiatū cui ambo opponunt̄. Medio tñ hitui oppōit̄ magis discola q̄ placiditas:eo ꝙ oppōit̄ in mō ⁊ obto:⁊ q2 frequēti⁹ fit ⁊ mag̃ difficlter ꝯterit̄ qd̄ facile est ꝯuincē ex his q̄ de alijs istis silib⁹ determiata sunt.

Blanditor

Litigiosus

¶ Capl̄m 2^m. De veritate circa qd equalr̄ sit veritas.

A

Irtus aūt quā in 2° libro v̄itatez eē diximus ⁊ nomen hȝ v̄itatis adaptatū ⁊ nō p̄p̄riū: veritas.n.f̄m cōeȝ rōnē in rectitudine adeq̄tiōis ꝯsistit: p̄p̄ qd̄ multiplr̄ dr̄ sic adeq̄tio:est.n. vt dicit Plato adeq̄tio typi ad p̄totypū ⁊ f̄m h̄ dicit vere entia eē que f̄m mutationē p̄totypū entis p̄fecte ꝯtingūt inq̄ntū scd̄a p⁹ p̄mū attingēt:hoc.n.p̄fecte fieri nō pōt:⁊ h̄ mō a greco deficiūt quecūq3 nō nisi redundātie ⁊ obscure resonātie vl̄ vmbre sūt p̄mi entis qd̄ oīuȝ entiū est p̄totyp⁹. Aliq̄n etiā dr̄ adeq̄tio modi entitatis ad id qd̄ ens simplr̄ ē f̄m qd̄ subaȝ ad subam referēdo p̄ modum entitatis vtrāq3 subaȝ dicim⁹ veꝝ ens eē. Accn̄s aūt qd̄ deficit a mō entitatis sube dicim⁹ eē nō verū ens sȝ mediū entis:aliq̄n cōsistit in equatiōe exēplaris ad exēplar. Exēpluȝ.n.adeq̄tuȝ exēplari verū est:⁊ inq̄ntū deficit ab eq̄tiōe intm̄ deficit a v̄itate. Et sic formā in speculo nō dicim⁹ esse verū ens. Aliq̄n ꝯsistit in adeq̄tiōe for^e ⁊ po^e nāe in q̄ est illa for^a. Sicut dicim⁹ veꝝ ignē eē qui potētias ⁊ op̄ationes hȝ ignis:formā aūt ignis imaginatiua vl̄ alr̄ ab aīa acceptam imaginē vel phātasiā vel spēm ignis dicim⁹ ⁊ non verū ignē. Aliq̄n aūt sumit̄ ex adeq̄tiōe for^e ad p̄fectaȝ māe d̄terminationē. Sic dicim⁹ eē veꝝ aurū:cui⁹ tota mā ad puritatē auri determiata est:⁊ nō vere aurū dicimus qd̄ aliene nāe ē p̄mixtū. Et nullo istoꝝ modoꝝ sumim⁹ v̄itatē qñ de v̄itate vt v̄tute loq̄mur. Cōsistit aūt adhuc veritas in adeq̄tiōe signi ⁊ sig̃ti: ⁊ hoc dr̄ f̄m qd̄ duplex est signū. Est.n.signū a re acceptū qd̄ est spēs vel intētio rerū accepta in aīa:⁊ est signū ad sig̃nandū reȝ positam: sicut est vox articulata. Sȝ h̄ signū ⁊ a noticia fctm̄ est ⁊ noticiā facit. Factū qdē a noticia īponētis:faciēs aūt noticiā apd̄ aliū. Et id̄ duas hȝ adeq̄tiones. Qñ.n.adequat̄ nomē noticie īponētis in rōne sua p̄fecte designās totaȝ noticiā:tūc verū nomē est. Si aūt minus in rōne nois sit: tūc cadit ab adeq̄tiōe ⁊ efficit̄ sig^m mēdax ⁊ h̄ mēdaciū deficit a veritate. Ois.n.dicēs vl̄ loquēs sermonib⁹ vtit̄ sig̃natiōe noīuȝ ad intētionē īponētis. Scd̄m aūt adeq̄tionē ad res:signū verū est qñ equat̄ rei. sicut dicit Ari. in p̄ntis:eo ꝙ res est vel nō est oīo vera vel falsa est:⁊ f̄ȝ hoc deficit a v̄itate falsitatis in oīone. Signuȝ aūt p̄^m qd̄ passio aīe vocat̄ ab Ari. in periher. vbi dic̄ ꝙ voces earū passionū sunt note q̄ sūt in aīa signū rei est ⁊ a re acceptū: ⁊ id̄ v̄itas ei⁹ est in adeq̄tiōe ad rem f̄ȝ qd̄ dic̄ Ari. ꝙ veritas est adequatio rerū ⁊ itellectuū ⁊ f̄ȝ h̄ veritas in aīa est:⁊ ad silitudinez isti⁹ veritatis v̄itas dr̄ in morib⁹. Illi eniȝ veritati oppōit̄ fictio quecūq3 fingit ꝙ in re nō est ⁊ apparēs ⁊ nō ex̄ns. Sicut dr̄ eē hypocrisis mēdax. Qd̄ ad silitudinē hui⁹ accipiat̄ ex hoc pȝ ꝙ in virtutib⁹ moralib⁹ sunt oīones ⁊ sermones quoꝝ nos ex intentione ⁊ electiōe dn̄i sum⁹:⁊ ideo sermōes ⁊ op̄a significāt ⁊ enūtiant de nobis sicut effectus significant de cā. Et in talib⁹ adequatio signi f̄m opera ⁊ v̄ba ad significatū ⁊ in intētione ⁊ electiōe veritas est:⁊ qd̄ ab hac adeq̄tione deficit fictio est vel in plus vel in min⁹:que vere hypocrisis mēdax vocat̄ f̄m oēs sui dr̄ias ⁊ spēs. Proprie aūt fictio in plus vocat̄ iactātia:fictio aūt in min⁹ p̄p̄e vocat̄ yronia:

Significat 2°.

Aristo.

B

Ueritas qd̄ ē.

Iactantia

Yronia

vtraqȝ tn̄ mēdax simulatio est. Hec igit̄ veritas in cōui‑ctu opationuȝ ⁊ collocutionū accepta: q̄uis in multis sit: tn̄ in oīb⁹ illis spālis ⁊ vni⁹ boni hȝ rōneȝ sine quo mos ciuilis nō est pfect⁹: ⁊ ideo virt⁹ spālis est de ipsa. Cum.n. in talib⁹ sit supabūdantia ⁊ defect⁹ ambo vituperabilia extrēa neċe est mediū esse laudabile. Cōsequēs est enim in tota morali phīa ꝙ qd̄ extremū vitupat̄ nō pp nām opatiōis vel passionis circa quā est: sȝ pp defectū ⁊ sup‑abūdātiā quā necesse est mediū in talib⁹ laudabiliū bo‑noꝝ esse. Ex p̄missis aūt in 2° libro supponimus ꝙ h̄ qd̄ est virtutē in medio eē, cā sibi erit extremū in bono esse. Circa huiꝰ ḡ bonuȝ q: extremū in bono ē: ⁊ difficile: ⁊ in medio ꝯsistens spālis virt⁹ est moralis q̄ vitas vocat̄: cū p̄mo mō dcā vitate nō hn̄s silitudinē nisi in ipa adequa‑tiōe q̄ in vitate est sic p̄ia. Cuȝ 2° autē mō dcā vitate ⁊ in hoc hȝ silitudineȝ ⁊ in mō. Pȝ igitur ex p̄missis ꝙ circa eadeȝ est medietas iactātie ⁊ yronie circa q̄ est medietas amicitie. Est.n. circa fcā ⁊ dcā ad cōuiuere relata. Diuer‑simode tn̄ circa eadeȝ ē. Circa gratū eniȝ ⁊ dulce ⁊ suaue in dictis ⁊ factis est amicitia. Sȝ circa adeq̄tionē dictoꝝ ⁊ factoꝝ ad intētionē electionis faciētis est vitas ꝓprio noīe inoīata hoc cōiter ⁊ approp̄ato noīe veritas dicat̄. Nō est aūt maluȝ gnimo valde vtile ad doctrinā etiam tales hit⁹ ptrāsire ptractādo: q̄uis nō sint noīati: per cir‑cūlocutiones eniȝ q̄uis nō heam⁹ rōnē ꝓpriā aliquam notitiā accipiem⁹ in ipsis. Magis.n. vtiqȝ sciem⁹ ea que circa mores sunt singlares ⁊ singulos hitus ptrāseūtes: ⁊ ex hoc indubitata fide in oīb⁹ passionib⁹ ⁊ opationibus vtutis eē medie^{tes} q̄sdaȝ ꝯspicientes in singulis ꝙ se hn̄t per modū medietatis inter abūdantiā ⁊ defectū. In p̄ce‑dentib⁹ aūt dcm̄ est q̄les sūt illi fm̄ hituȝ qui in ipso ꝯui‑uere cōiūit ⁊ colloquūt̄ ad delectationē vel tristitiam. Sunt.n. amici vel blanditores vel discoli. De veridicis aūt ⁊ falsidicis nūc dicem⁹. Ordo.n. hic fȝ rōnē ē. In cō‑uiuere eniȝ p̄^m est esse acceptū: nō indicat̄ enim de vitate nisi p̄us acceptū sit. Dicim⁹ igit̄ ꝙ veritas h̄ mō accepta silr̄ sicut ⁊ amicitia: mālr̄ gdē est in opōnib⁹ ⁊ sermōib⁹ ad cōuiuere relatis: ⁊ est in fictiōe ad plus ⁊ min⁹: sic iter quas mediū ꝯiectat. Jactator aūt q̄ in fictiōe abūdat in dictis ⁊ factis: simulator gl'iosoꝝ vī esse aliqn̄ gdem non existium: aliqn̄ aūt maioꝝ q̄ȝ in veritate existant. Yron aūt qui fict⁹ est ad min⁹ econuerso iactatori negare vī ali‑qn̄ que existūt fm̄ vitatē: aliqn̄ aūt facit ea miora q̄ȝ exi‑stant, diminuēdo ea q̄ fm̄ vitatē in ipso sunt: medius aūt hoꝝ nihil fingēs vel plus vel min⁹: sȝ v̄bis ⁊ factis denū‑tians de se sicut est. Ur̄ gdeȝ Antecastos eē verax.s. ⁊ vi‑ta ⁊ sermone extūtia in ipso ope ⁊ v̄bo cōfitēs ⁊ neqȝ mi‑nora faciēs. Antecastos eniȝ cōponit̄ ab en qd̄ est afcros: qd̄ ideȝ est ꝙ fm̄ ipm: ⁊ ab eo qd̄ est ecaston qd̄ idē est ꝙ ostēdere vel manifestare. vn̄ afcrecaston est ea q̄ sunt fȝ ipm ostēdēs vel enūtiās. Est aūt ꝓp̄e nomē ei⁹ qui in di‑ctis ⁊ factis est nō abscōdit⁹ sȝ māifestus ⁊ cert⁹ ⁊ ver⁹. Cōtingit tn̄ hoꝝ singula taȝ in dictis q̄ȝ in factis ⁊ gr̄a lu‑cri alicui⁹ fac̄ ⁊ gr̄a nulli⁹ lucri sȝ pp seipsa: eo ꝙ fm̄ se nullo adiuncto placeāt. In talib⁹.n. vnusq̄sqȝ talia dicit ⁊ opat̄: ⁊ sic in talib⁹ viuit ⁊ cōuiuit ad qualia fm̄ hitum disposit⁹ est. In p̄habitis eniȝ tertij libri tā ex dicto So‑cratis q̄ȝ ex rōne ostēdim⁹ ꝙ iudiciū finiū vel electiōes semp in oīb⁹ sunt fm̄ habit⁹ vel cōnāles vel acq̄sitos vl̄ a dijs donatos. Vn̄ quecūqȝ nō alicui⁹ gr̄a qd̄ sibi cā ope‑ris est opat̄ vel loqt̄, semp talia operat̄ ⁊ loquit̄ qualia sunt fm̄ habitū. Mendaciuȝ aūt etiā fm̄ seipsum q̄uis nihil habeat adiunctū fm̄ rectā rōnem prauū est ⁊ fugiē‑dum: ⁊ ideo fugiēdum q: prauū. Verū aūt in dictis ⁊ fa‑ctis fm̄ seipsuȝ q̄uis nihil habeat adiunctū bonum est ⁊

C

Jactator

Yron

Antecastos

laudabile: ⁊ ideo persequēdum. Sic aūt ⁊ verax ab hoc vero denoiatus enūtians de se sicut est: tn̄ medius sit lau‑dandus. Ambo aūt mendaces.s. qui ad plus fingit vl ad minus: q: extremi sunt vituperabiles sūt. Jactator tamē magis vitupabilis q̄ȝ dictus yronicus. De vtroqȝ tamen istoꝝ posterius. Prius aūt dici opȝ de verace: eo ꝙ priua‑tio nō cognoscit̄ nisi per habitū. Nō.n. hic dic: m⁹ de ve‑ridico fm̄ qd̄ in ꝯfessionib⁹ que fiunt in pactis vel iudi‑cijs vel alijs ꝯtrib⁹ quicūqȝ ad iustitiā vel iniustitiā cō‑tendūt. Cuius ⁊ illa nō sit nō plus vel min⁹ deponere q̄ȝ sit in rei vitate sic dicim⁹ depōnes testimoniū eē verax. Tales.n. veritates q̄uis in morib⁹ hoīuȝ sint: tn̄ alterius virtutis sunt. Sunt.n. polytice q̄tū ad illam virtutē que iudicatiua est: ⁊ tales veraces ab habitu disponēte ad ve‑ritatē nō sunt veraces sȝ potius a coactiua virtute legis: propter qd̄ nō valet testiū depositio q̄ ꝓmpte ⁊ ex ele‑ctiōe fit: sine coactiōe legis fcā per iudicē. Sȝ de tali ve‑ritate dicim⁹ in qua sermone ⁊ vita aliqs dicit veruȝ de se nullo faciēte diiaȝ ab ipso fine veri vel mendacij: qd̄ aliq̄ vtilitate moueat ad faciēduȝ vel dicēduȝ si tn̄ veꝝ est in dicto ⁊ fcō: q: ad verū fm̄ habitū deposit⁹ est: talis eniȝ moderat⁹ vī eē inter fingentē ad plus ⁊ minus. Hic eniȝ est amator veri ⁊ in qb⁹ mouēs ad dcā ⁊ fcā in nul‑lo differt a vero. Semp verū dicit ⁊ in qb⁹ differt p vti‑litatē aliquā id qd̄ mouet ad dicēduȝ vl̄ faciēdū. Adhuc magis verū dicit: q: tūc hȝ duo mouētia: verū.s. ⁊ adiun‑ctū: tale.n. mēdaciuȝ verebit̄ vt turpe qd̄ ēt fm̄ seipsum sine oī nocumēto adiuncto verebat̄. Talis igit̄ in medio existēs laudabilis est. Si aūt ex aliq̄ adiuncta cā q̄ ma‑ioris in ciuilib⁹ ē vtilitatis q̄ȝ verū sit aliqn̄ iste declinat in min⁹ q̄ȝ verū sit mentiēdo: sicut si forte per mēdaciuȝ saluat̄ vita hoīs: vel fama: vel fortuna: ⁊ in declinatione veritatis nō fit p̄iudiciū alicui⁹ ciuilitatis: tūc.n. mentiet̄ in min⁹: eo ꝙ hoc prudētius est. Quia iter duo mala mi‑nus maluȝ eligēduȝ: eo ꝙ in supabūdātiā declinare one‑rosuȝ valde est: eo ꝙ peiores sunt abūdātie q̄ȝ defectus: ꝓpter qd̄ iactatio magis vitupabilis est. Sȝ attēdenduȝ est ꝙ talis delectatio nec de p̄fectiōe nec de rectitudine virtutis est: sȝ poti⁹ de nec̄itate ꝯiict⁹: q: alr̄ cōuiuere nō pōt: pp qd̄ incidit ⁊ nō p se intēdit̄: ⁊ ideo nō est de nuō bonoꝝ: sed de nuō maloꝝ tolerabiliū a polytico hn̄s in sui cā excusationis rōneȝ: facit.n. ex pietate quā hȝ in ꝓ‑ximū pp istud mēdaciū vocat̄ officiosuȝ qd̄ oīb⁹ ꝓdest: nisi dicēti qui a vero declinat. Perniciosuȝ aūt est qd̄ in se hȝ cāȝ nocumēti sic ꝓditoꝝ mēdaciū qui mēdacio tra‑dunt hoīes in mortē ⁊ infamiaȝ ⁊ spoliationē. Est autē ⁊ iocosuȝ mēdaciū ad qd̄ nō mouet nisi iocus. Sic est mē‑daciū hystrionū ⁊ fingētiū in ludis. Et est mēdaciū vere mēdaciū ad qd̄ nihil mouet nisi qd̄ mēdaciū est ⁊ inq̄ttū mēdaciū placet: ⁊ istō ab hitu est dispo^{tus} ad mēdacium: ⁊ hic mendax vere mendax est: q: mētis ꝓptie edax: q: ex sola electione mendacij menti ꝯiūat̄.

D

Mendacium est triplex.

C Caplm̄ 3^m De vitijs oppositis veritati.

Ille aūt qui fingit maiora q̄ȝ sūt in ipso nullius alteri⁹ finis gr̄a nisi q: talis placet fictio: prauo gdē assilat̄ h̄ est cor‑rupto fm̄ veritatē: nisi.n. prauus eēt nō vtiqȝ gauderet mēdacio pp seipm: q: mēdaciū fm̄ seipm prauū est. Silitudo.n. hitus ad actū gaudiū facit: ꝓpter qd̄ in hitu prau⁹ est. Hac tn̄ prauitate magis vī eē van⁹ simplr̄ loquēdo q̄ȝ malus siue malign⁹ ⁊ iniuriosus in ꝓximū. Nulli.n. nocet nisi sibi qd̄ mēdaciū pp mēda‑ciū eligit. Si aūt alicui⁹ gr̄a hoc facit, hoc pōt esse glorie vel lucri. Glorie quidē quādo iactat ea que vel ex nā vel ex fortuna adueniunt: puta pulchritudinē: fortitudinem:

A

A

nobilitatē diuitias: ꝓpter lucrū aūt q̄ñ talia fingit vel ia
ctat q̄ ꝓpinqs sūt delecta^bi^ & pp q̄ facile dant vt audiāt.
Ex his.n. ꝓpiqui efficiūt cōmissiui & donatiui ex qb⁹ ille
lucra cōgerit. Qui qdē gr̄a honoris vel glie fingit nō ex
tremo vituꝑabilis ē & ꝓpe vocat̄ iactator: talis.n. hōestū
hz monēs: q̄uis mētiri turpe sit. Qui āt facit h̄ gr̄a argē
ti vel alioꝝ q̄cūqz in valore argēti cōputant̄ deformior
& vituꝑa^ti^ est: eo q̄ nō adeo honestū hz mouens. Qñ aūt
h̄ dicimus fingē iactatorē nō itelligim⁹ de po^a^ fictiōis ex
arte: hec.n. bona est: sic̄ in multis descriptionib⁹ poeticis
pz. Uñ ex hac iactator nō est: sz itellīm⁹ de fictiōe que ex
hitu est: que ex sola electiōe fictiōis ꝓceditqz fictio ꝑ3 se
placet queādmodū dixim⁹ de mēdace: q̄ qdā mēdacio
ipso gaudet. Quidā aūt mētit̄ gl̄iaz appetēs vel lucrum.
Ille igit̄ qui gl̄ie gr̄a iactat talia fingit in qb⁹ laus est vl̄
felicitas: h̄ est bona fortuna quā antiq felici^tatem^ appella
bant. Qui aūt lucri gr̄a fingit simulat talia a qb⁹ lucrum
pōt hēri a ꝓpinquis ꝯuiuētib⁹: & in qb⁹ p inuestigationē
ptrāseundo nō pōt iueniri q̄ nō sunt extitia & vera: puta
qñ iactat se eē medicū pp vtilitatē lucri: vel qñ iactat se
eē diuinatorē pp h̄ q̄ in talib⁹ delectat̄ ꝓxim⁹ pp curio
sitatē futuroꝝ: vl̄ fingit se eē sapiētē ad qd suspēdit̄ ꝓxi
mus pp āmirabilitatē: pp qd etiā hec tria iactāt vel silia
trib⁹ istis. Quia in eis sūt q̄ dcā st.s. lucrū a ꝓxio: & qz de
facili nō inuestigat̄ an vera vel falsa sint. Eyrones aūt in
min⁹ dicētes & mētiētes q̄ in eis sit: gratiosiores qdē ꝑm
morē vident̄ q̄ iactatores. Tū pp hoc: qz humilib⁹ sunt
silēs. Tūz & pp hoc: qz nō faciūt hoc lucri gr̄a alicui⁹: nec
faciūt pp mēdaciū qd placet eis: sz h̄ faciūt fugiētes mo

B

Socrates ignorantia simulabat in se. q̄si biatopa nurgi.

lestū & timidū & ꝓbrosūz qd est in iactātie abūdātia: vñ
& isti maxie gl̄iosa de se negāt. Ut etiā Socrates optim⁹
in v̄tute fecit qui cū multa & āmira^bi^ sciret in oīb⁹ se igno
rare simulauit & iferiorē alijs eē. Qui pua & māifesta mē
tiēdo se fingūt bankopanurghoy dr̄r & facile ꝯtētibiles
sunt: & talis fictio ad min⁹ q̄liqz iactātia vi eē & magis q̄
yronia: puta modus vestimēti laconioꝝ. Supabūdātia
eniz sic in defectu & q̄ valde defect⁹ est ꝓpe est iactātiū:
hoc nomē bankopanurghoy vi eē deriuatū ab ankidis
qd est gen⁹ calciamētoꝝ delicatoꝝ quo iones hoc est gre
ce mulieres vtebant̄. Est aūt gen⁹ calciamēti delicati nō
ꝓciosi qd mulierib⁹ datū fuit. Uñ veteres dicebant han
kon delitiosūz & mollez & delicatū: Laconioꝝ aūt vestis:

Xenofonte

sic̄ Xenofonte in chronicis dr̄ vilis valde fuit. Et pp h̄
reprehēdunt eos comediaꝝ fictores. Uñ Plato in ꝑspe
sibus dixit. Gaudes vt existimo ad aleas ludēs ipm qui
tecū ludit de gradu sue dignitatis depone querēs. Dispo
nis eniz supare eū quē supare nō est magnū. v.g. vagum
hyrsutū sordidas vestes trahētez: h̄.n. in vestitu suo laco
nes faciebāt. In ipso vestitu ꝓmittētes quādaz abstinē
tiā & quādaz religiōis obseruātiā: sic qdā faciūt hypocri
te hi⁹ vili^ter^ religionē mētiētes. Qui āt moderate vtunt̄
yronia & circa ea q̄ nō valde ꝓmpta sūt: hoc est que non
valde manifesta sunt & in paꝝ a vero deuiāt gratiosi vi
dent̄ pp dcās a nob cās.s. qz & hūiles vir̄ & nō honorosi.
Cū aūt duo opponāt̄ iudicio.s. iactator & eyron plus op
ponit̄ iactator: plus.n. distat a vero qñ eyron nō iactator
est: & deterior est iactator inq̄ntū fit plib⁹ & inq̄ntū malitia
ei⁹ magis difficulter conterit̄. Innatū.n. hoi est ad alta
cōtendere & magis de se presumere.

Caplm 4^m. De eutrapelia circa quid sit.

A

In cōuictu aūt taz in factis q̄ in dicis nālis hi⁹ ē quē in 2⁹ dixi
mus. Intēdēs delecta^re^ qd est in ludo. Omni
eniz lusus studioso nc̄cāriꝰ ē, ne sibi mens effi
ciat̄ inutilis. Si.n. sp̄ intēdat & ex studio vehe

menter aliuz applicet ad aliqd ad discēduz vel faciēduz
pro certo spūs resoluit̄: & resoluto spū pp motus aiales
mēbroꝝ, art⁹ destituūt̄: & destitutis mēbris, etiā ipm sta
tum v̄tutis ānihilat̄: pp qd hō studiosus requie indiget
in q̄ spūs relaxet̄ & sensus ad placētia dissoluat̄: sicut & in
phicis opōnib⁹ nā idiget somno: & talis est reqes in ludo.
Studioso aūt nō ꝯuenit ludus nisi libalis. Libalis autē
ludus est qui in dictis & factis v̄tuti nullū facit ꝑiudiciū:
sz iocūditatē affert faciēti. Circa talez ḡ ludum qui licet
nō sit v̄tutis essentialr̄: nl̄ qz q̄daz vtilis dispō est v̄tuosi
ꝯuenit eē v̄tutē: & ex ipsa rōne māe circa quā est: pz hanc
v̄tutē posteri⁹ eē adiunctā q̄ alie sint: & magis est ornat⁹
studiosi q̄ vt⁹. Tali itaqz extiti requie in vita ciuili & in
tali ꝯuersatiōe q̄ est cū ludo libali in q̄ oz quēlz studiosū
viuere ne sibi mens resoluat̄: opz q̄ circa hāc sit quedaz
collocutio & qdā ꝯuict⁹: que ꝯsona sint ꝯuiuētibus: & que
ordinat & disponit ad h̄ qd hō faciat & dicat q̄lia ad iocū
ditatē opz facē & dicē: & vt opz facē & dicē: & vt similr̄ ab
alijs dcā & fcā audiat & accipiat. Discolus.n.ē ille qui nō
vult audire & facē talia q̄lia influit alijs. Cūz igit̄ h̄ ho^m^
ciuile sit & libale: circa h̄ virt⁹ erit spālis. Manifestū aūt
est q̄ ēt circa h̄ est taz supabūdantia q̄dā q̄ defect⁹ qdā
a me⁹. Qui.n. in derisione iocūditatis risum faciētis sup
abūdant in oīb⁹ risūz facē intēdentes taz in libabilib⁹ lu
dis q̄ nō libabilib⁹: Bomolochoi qdaz vident̄ eē: & sunt

Bomolochos quasi

onerosi oīno in oīb⁹ factis desiderātes risūz & magis ꝯie
ctātes risūz facē q̄ decora in iocūditate facē vel dicē q̄
turpe est: & magis ꝯiectāt risūz facē q̄ q̄ ludū subtrahē
do ꝯtristēt ꝯuiuētez sine cōuiuaneū: cōiter igit̄ dr̄ bomo
lochos. Bomolochi.n. dr̄r volatilia auida & auide eden
tia que pp cibū isident tēplis itestina relicta a sacrificijs
auide comedētia: a bomos qd est tēpluz & lethos, thas, qd
est insideo, des, dicta. Unde tales cōuitiati & exprobrati

B

sūt: qz sic̄ volatilib⁹ talib⁹ q̄ nos miluos vocam⁹, nullum
opus aliud est q̄ intēdere circa tēpla a qbus accipiūt ci
buz: ita & talibus curiosūz est a deformib⁹ dictis & factis
nō discedere dūmō moueāt ad risūz. Conuitiatus ḡ est &
exprobratū potius nō ꝯtristare ꝯuiuentē qui nō gaudet
nisi in ludis indecentibus q̄ facere vel dicere indecora
que risūz moueāt & faciāt iocūditatem. Alij aūt qui neqz
ipsi vtiqz dicūt vel faciūt aliqd ridiculosūz vel iocosum
& alijs dicētib⁹ vl faciētib⁹ talia molesti eēnt agrioy gre

Agrij qui di cuntur.

ce: latine aūt duri vel austeri vocati sunt: in qb⁹ nihil est
iocūde delectationis. Inter hos aūt duos moderate de
cētib⁹ ludis in dictis & factis ludētis Eutrapeli appellā

Eutrapeli quasi.

tur: dcl ab eu qd ē bñ & trepo, pas qd ē verto, tis, q̄si bñ
vertens factū & dictū ad iocūditatez. Tales.n. mot⁹ mo
res vident̄ eē: qz sicut corpora ex motib⁹ iudicant̄: ita &
mores aie iudicant̄ eē ex tali versione ad iocūditatē vel
dulces vel amari: & sicut ex motib⁹ cōmēsuratis sana vl̄
nō sana indicāt̄ corpa eē debilia & fortia: ita & mores iu
dicant̄ ex motib⁹ aie. Cū aūt ludus redūdet fere in oēs:
eo q̄ oēs fere luduz & risūz appetant: & cū plures magis
in ludo gaudeāt q̄ opz & cōuitiari in ludis eligant nō li
beralibus, plures bomolochy: qz ꝑm supabundantiā lu
do vtunt̄: & abusiue tales hystrionice ludētes: eutrapeli
aliqñ dr̄r: eo q̄ multis sunt gratiosi. Qd autē differant &
nō paꝝ bomolochi & eutrapeli manifestū est ex his que
dcā sūt. Medio aūt habitui qui eutrapelia vocat̄ ꝓpriū

C

Epydexyotoy.

est q̄ eutrapelus sit. Epydexyotoy: epydexos qd ē cui⁹
ꝓpriū est dicere & facē ad alterū & recipere & audire ab
alio q̄lia cōgruūt modesto & liberali: cōpōit̄.n. nomē ab
epy qd ē sup̄ & dexios qd ē pact⁹. Inde epydexyotys.q.
sup pactus in dictis & factis ad luduz ꝑtinentib⁹: decēna
enim quedaz est: & ciuilis talez dicē & audire in ludi pte.

Liberalis

Libalis eiꝫ ludus decētiā v̄tutis h̄ns differt a ludo fui-li qui indecēs est: ꝛ suoꝝ ꝓpꝰ: ꝛ differt ludus disciplīꝰ a ludo indisciplīꝰ. Hoc aūt ꝓbaī ex comedijs veteꝝ ꝛ modernoꝝ. In his eiꝫ apud q̄sdā erat turpiloquiū. Derisio eiꝫ apud q̄sdā erat suspicio: vñ derisionē turpiloquꝫ reputātes: turpiloquꝫ ludū reputabāt. Hi aūt qui reputabāt suspiciōēz in turpilogo ꝯtristabanī / suspicātes ꝙ tales in habitu cēnt turpilogꝰ q̄les oñdebāt se eē in s̄mone vł facto. Ad honestatē aūt referēdo dicta vł facta nō paruꝫ differūt ista: sepe.n.in ludo fit ꝯuitiū. Queramus igī vtrū ille qui b̄n ad iocūditatē ꝯuitia dicit deterīl debeat sic ꝙ b̄n cōuitiās describaī in dicēdo in ludo q̄ nō decēt dicere libalē. Libalē aūt dicimꝰ nullis s̄uilibꝰ itēdētēꝫ vel dedituī vł describi debeat: ꝑ h̄ ꝙ in ꝯuitiātibꝰ ludis nō ꝯtristat audiētem: vel etiā ꝑ h̄ ꝙ in talibꝰ ludis ꝯuitiātibꝰ delectat ꝯuiuētē: vł si aliq̄ istoꝝ modoꝝ verū adhuc h̄ maneat ideterīꝫ gbꝰ ludis ꝯuitiātibꝰ indecētia dicere debeat: vł gbꝰ ludis nō ꝯtristare debeat audiētē: vel gbꝰ delectare ꝯuiuētē: h̄.n.deterīl nō pōt. Aliud.n.ꝛ aliud alij ꝛ alij odibile ꝛ d̄lectabił: sꝫ in oībꝰ hec obs̄uabit eutrapelus ꝙ talia audiet et recipiet a ꝯuiuēte tā in ꝯuitiātibꝰ ludis q̄ꝫ in libalibꝰ: q̄lia facē ꝛ dicere ad aliū ꝯsuenit. Ad vnū.n.morē ꝑtinet ꝙ q̄lia gs īfert alij / talia recipiet ab eodē. Que.n.gs sustinet ꝛ recipit ab alio audiēs in ludis: h̄ ēt facere vł ad alios: nō tñ eutrapelus oē ꝯuitiās in ludo faciet: ꝯuitiuꝫ.n.ꝯtumelia q̄dā est. Cōtumelie aūt quedā tā sunt magne ꝙ tristitiā magnā ꝛ odiū faciūt iter ꝯuiuētes: vñ ꝛ legispositores q̄dam ꝯtumeliosa dicere ꝓhibēt ciues in ꝯcordia tenere volētes: sꝫ in ludis ꝑꝑ iocūditatē bonꝫ aliq̄n ꝯuitiare opꝫ. Quātū aūt ꝯuitiari oporteat ꝛ q̄tuꝫ nō / in ludis nō ē deterīꝫ: sꝫ opꝫ ꝙ in his ille q gratiosus siue studiosus ꝛ libalis ē, sic se habeat ꝙ in talibꝰ ipse sit lex: sibiipsi apud se ꝯsiderās a gbus ꝯuitioꝝ ludis sit recedēdū ꝛ q̄ faciēda. Talis igī gdeꝫ mediꝰ est q sibi sic lex est siue epedexius siue eutrapelus appellareī. Ludos aūt ꝯuitiātes vocamus ꝯuitia hoīum repn̄tātes: sicꝫ est in ludis comediaꝝ ꝛ tragediaꝝ in gbꝰ vitia ꝑsonaꝝ recitanī ꝛ repn̄tanī. Comedie aūt ꝛ tragedie ad regem inuēte sunt vt in eis spūs a studij vehemētia remittaī: ꝛ iō in gn̄e ludi ꝯtinenī. Boni aūt viri ꝓpꝛiū est ꝙ nō q̄cūq̄ꝫ facta vel dicta sustineat. Si eiꝫ patiēter sustinet opionem de se faciet qȯ in talibꝰ gaudeat: ꝑꝑ qȯ cum sibi ipse sit lex: deterīe apud se que recipiat euꝫ delectaīe: ꝛ q̄ sustineat sine tristitia: ꝛ in gbꝰ ꝯtristatꝰ repellat cum ꝯuitio ꝛ exprobratione. Talibꝰ.n.ꝯuitiari opꝫ: ꝛ exprobrari ab oī gratioso ꝛ libali siue studioso.

Ludus cōuitians.

Cap.5m. De vitijs oppositis eutrapelie ꝛ epilogo eoꝝ que de tribus v̄tutibus dicta sunt.

Bomolochus aūt minor est derisore. Derisor eiꝫ cum despectu aliq̄n ꝛ a seipso ꝛ ab alijs recedit: ꝑꝑ qȯ in ꝯuictu dictoꝝ ꝛ factoꝝ odiosus ē. Bomolochus aūt ꝛ si risuꝫ faciat: ꝛ talia dicat vel faciat indecētia q̄rū nullū diceret gratiosus vel studiosus: tñ nec a se nec ab alijs recedit: q꞉ nec sibi nec alijs dissidet oīa ad iocuꝫ referēs. Derisor aūt dissidet q risuꝫ refert ad despectū ꝛ exprobratiōēꝫ. Bomolochus aūt aliq̄n in decētia talia dicet vel faciet: q̄lia nō ab alio audiret vel reciperet: ꝛ h̄ est vna deformitatū eiꝰ. Agryos aūt q̄s duros diximꝰ ꝛ austeros ad tales collocutiōes et ꝯuictꝰ penitꝰ inutilis est. Nihil.n.iocūdū ꝯfert ad ꝯuiuere: sed in oī ꝯuictu factoꝝ ꝛ dictoꝝ tristaī ꝛ nulli ꝯgruit ad iocūditatē. Vtilis aūt h̄ medietas in ludo fieriī q꞉ ludus est reges ꝛ reges vnū de necijs est ad vitā ciuilē ꝯīt circa h̄ v̄tutē spālēꝫ esse: sicꝫ diximꝰ. Tres igiī sunt q̄ dicte sunt in ꝯuiuīe mediet̄es: ꝛ in h̄ ꝯueniūt ꝙ oēs sunt circa cōicatiōēꝫ quādā s̄monū ꝛ ꝑōnū que cōicatio est socialr ꝯuiuē. Differūt aūt abinuicē in h̄ ꝙ vna gdē circa v̄itatē est que est in dictis ꝛ factis. Alie aūt sunt circa delectabile dictoꝝ ꝛ factoꝝ. Eaꝝ aūt q̄ circa delectaīs sunt: vna gdeꝫ est circa delectabił qȯ est in ludis: alie aūt circa delectabił qȯ est in his q̄ s̄m aliā vitā sunt ꝯuictibꝰ ꝛ colloquijs. Hoc aūt ex h̄ pꝫ ꝙ veraces seueros dicimꝰ.q.veritatēꝫ sequētes. Eutrapelos aūt iocūdos. Amicos autēꝫ in cōuictu suaues ꝛ gratos.

Cap.6m. De medietate verecūdie.

Vartuꝫ locū iter adiūctas tenet verecūdia: eo ꝙ nec v̄tus est nec in gn̄e v̄tutꝫ: sꝫ in gn̄e passiōis exn̄s moīꝫ h̄ꝫ v̄tutis in ꝯiectatione medij: nec verecūdia est in gn̄e honesti. Nō.n.de per se expendēdis est. Nullus.n.appetit verecūdiā ꝑꝑ ipm verecūdari: nec ēt in gn̄e boni est: eo ꝙ verecūdari bono nō est ꝓpꝛiū: sꝫ potiꝰ ei qui malus est: ꝛ turpia facit: gnimo verecūdari malꝫ est: est.n.fuga turpis: fuga aūt mali malum qȯdā est: sicut ꝛ timor: ꝑꝑ qȯ antiq verecūdiā diffinierūt dicētes: ꝙ Verecūdia est timor ꝛ fuga cordis sꝫ systolē in turpi ꝑpetrato: ꝑꝑ qȯ sicꝫ timor passio est ꝛ nō v̄tus: ita ꝛ verecūdia: ꝑꝑ qȯ nō oīs verecūdia mediū h̄ꝫ: ꝛ illa que h̄ꝫ meīm: nō h̄ꝫ meīm moderādo verecūdiā: sꝫ potiꝰ moderādo verecūdie cāꝫ. Quātūcūq̄ꝫ.n.aliqs verecūdeī ad turpe bonum est: nimis.n.verecūdari nō pōt. Verecundia igiī de qua loq̄mur cadit in vł̄e gn̄is vtilis ꝛ non in gn̄e honesti ꝛ est boīm: sicꝫ pharmacia bonuꝫ est. Hoc.n.nō est bonū nisi suppōne.s.si humor ex corpore purgādus sit: simplr aūt mala est. Et silr est de verecūdia q̄ bona est: nō.n.bona est nisi turpe aliqȯ ꝑpetrādū: eo ꝙ tūc retinaculū est: ne fiat: silr aūt verecūdia per moīm mali corpus afficit. De verecūdia gdē igiī vt de q̄dā v̄tute nō ꝯtingit dicere: passiōi.n.magis assilaī q̄ꝫ habitui. Deteīr.n.ab antiqs ꝑ descriptiōēꝫ ꝙ sit timor ingl̄iationis: h̄ est turpis qȯ seq̄ī ingl̄iatio ꝛ ꝯfusio. Perficiī.n.v̄ecūdia ꝯsilr timori circa ꝑicula: eo ꝙ vtrūq̄ꝫ fuga cordis ꝛ spūs est: ꝛ passio corpus afficiēs: diuīsi tñ mō. Illi.n.q verecūdanī rubescūt in facie: corde extrudēte spm ꝛ sanguinē ad sedē gl̄ificatiōis ꝛ verecūdie frōtē.s. Mortē aūt ꝛ ꝑicula morīs timētes pallescūt: spū ꝛ sangīe recedētibꝰ a facie ꝛ ad cor fugiētibꝰ. Hec igiī duo verecūdia ꝛ timor vtraq̄ꝫ v̄nr corꝑalia q̄daꝫ eē: eo ꝙ passibili q̄liīe corpus afficiūt. Hec aūt magis ꝓpꝛiū est passiōis q̄ꝫ habitꝰ. Habitꝰ.n.ingete est ꝛ sine alterāe. Ampliꝰ aūt de v̄ecūdia loquētes put h̄uanis ꝯsiłatiōibꝰ attribuiī: nec oī etati: nec oī ꝓfessioni ꝯīt passio verecūdie: sꝫ iuuenili tñ etati cōgruit: eo ꝙ existimamꝰ iuuenes verecūdos eē oporē: ꝑꝑ ea ꝙ s̄m passiones viuētes ꝯcupiscēe multa peccāt. A verecūdia aūt a talibꝰ pctīs ꝓhibenī: ꝛ iō eos qui de nūo iuuenū verecūdi sunt laudamus. Senes aūt vtiq̄ꝫ nullā laudabūt in h̄ ꝙ verecūdabiles sint. Nō.n.existimamꝰ nec posuimꝰ ꝙ senēꝫ aliq̄d oporteat oꝑari in quo sit verecūdia. Hoc aūt de sene itelligimꝰ in quo nec ab etate nec a passiōe defectio est: sicꝫ in ꝑ huiꝰ scīe liꝰ determiauimus. Propter h̄ ꝙ ēt vlteriꝰ dicimꝰ ꝙ studioso nō ꝯīt verecūdia: eo ꝙ verecundia nō fit nisi in ꝑᵱatis. Studioso aūt nihil taliū est oꝑandū: gnimo si q̄dā sint s̄m v̄itatēꝫ turpia: q̄dā aūt nō s̄m v̄itatē: sed s̄m opionē solū: h̄ quo ad studiosum nihil differt: neutra.n.oꝑanda sunt studioso. Prouidet.n.bona nō solū corā se: sꝫ ēt qȯ boīm sit in opione oīuꝫ. Hoc.n.mō dcm̄ est ꝙ crudelis est qui famā negligit. ꝗ studiosus neutro mō v̄ecūdāda cōmittit. Praui aūt hoīs etiā tale gdē est ꝓpꝛiū.s.aliq̄d turpiū oꝑari ꝛ in

A

B

Cui cōuenit verecūdia.

opīone turpē eēt: sȝ si qs diceret q̄tū h aliqs existimaret studiosus eēt: q2 si aliqd turpiū opat̄ vereçūdat̄: incōuenieēs derisi eēt: q2 in h q vereçūdaret de turpi nō studiosus eēt: sȝ retinaculū hȝ qddā turpium: vereçūdia.n.est de nīio voluntarioꝝ. Studiosus aūt volēs neq̄q̄ praua opabat̄: pp qd vereçūdia: sic diximꝰ: nō simplr sȝ ex suppōne qd studiosuȝ est ⁊ bom. Qd pȝ ex h: q2 si turpe opabit̄ vereçūdabit̄ vtiq̄: ⁊ si nō opabit̄ nō vereçūdabit̄. Hoꝝ aūt nihil ꝯn vtutū que simpr vtutes sunt. Ille.n. nō passiones corpales sunt: ⁊ oi etati ⁊ oi pfessiōi ꝯueniūt: ⁊ simpr in gñe boni honesti sunt: nō tn ex suppōne boni rōnem hñtes. Cū vis.n. diximꝰ q studiosus nihil vereçūduȝ cōmittit: ⁊ iō sibi vereçūdari nō ꝯn: ꝯuenit tn sibi vereçūdari in visis turpibꝰ vl auditis: hos tn duos mōs vereçūdie greci distinguūt apud eos vocātes vereçūdiā que timor est gliatiōis in turpi actu. Aysceyrene vo turpi vocāt viso vel audito turpi: ⁊ ꝯfusionē hanc nos possumus appellare. Boni.n. ⁊ studiosi est ꝓpꝛiū in viso turpi vl audito suffundi ⁊ ꝯfundi: h igit̄ mō vereçūdia bona est. Qd sic pbat̄: q2 si vereçūdia prauū est: seqt̄ q nō vereçūdari turpia opari sit etiā prauuȝ. Et nō ex h seqt̄ q si talia opet̄ ⁊ vereçūdet̄ q vereçūdari sit studiosuȝ fm se: sȝ est aliqd subordinatū ad studiosuȝ. Scdȝ h q̄ si opatū ꝯfusio seqt̄: ꝯfundi autē est vereçūdari. Vereçūdari aūt nō ad h pp h erit studiosuȝ: pp h ex necītate suppōnis ad vereçūdiā seqt̄ studiosum nō simplr: sȝ ad nō vereçūdari turpia opari a cōi ⁊ vli cōia ēt absq̄ suppōne seqt̄ prauum. Sēp.n. prauū est in turpibꝰ nō vereçūdari. Extrema aūt vereçūdie: vt in 2o diximꝰ sunt chathacliosya ⁊ inuerecūdia. Cathaplex qdē q abūdat ⁊ ad oēs gliatiōes vereçūdat̄. Inuerecūdus aūt q istātuȝ deficit q ēt in turpibus nō vereçūdat̄. Hec igit̄ de adiūctis vtutibꝰ dicta sufficiāt. Cōtinētia.n. que qbusdam ꝯiūcta vtus videbat̄ nō simplr moralis vtus est: sed est quedā vtus mixta ex intellectuali ⁊ morali vtute. Ostendet̄ autē a nobis de hac in his que posterius in 7o libro dicemus. Nunc aūt in libro imediate sequēte de iustitia tractabimus. Diximus eniȝ in 2o q de nemesi tractare pertinet ad rethorem: eo q ad iudicium ptinet demr̄atiuum.

Incipit liber quītꝰ: cuius Primus tractatꝰ est de nois multiplicitate qd est iustitia.

Cap. pm. Quid vocatur iustitia gñaliter.

In hoc libro 5o moralium de iustitia est itēdēdū. Hec.n. moralis est: eo q in opōnibꝰ ⁊ passionibꝰ est: opōnes ex passiōibꝰ oriunt̄: q2 sic dicit Aspasius: passiones mouēt ad opōnes. Nō.n. eēt q plus vellet hre in lucro ⁊ minus in dāno nisi ad h moueret cupiditas reruȝ fortune sbiacētiuȝ. Sȝ iustitia pn est in opōnibꝰ: eo q per opōnes ⁊ nō p passiones ad rēpublicā refert̄ ⁊ ad polyticuȝ: ⁊ in opōnibꝰ eiꝰ mediū q̄rit̄ ⁊ nō in passionibꝰ. Nō.n. iudicat polyticus inq̄tū mesydicus est: h est mediū ꝯiectator de eo q maiorē vel minorē cupiditatē habuerit: sed de eo qui in ope plus vel minꝰ accepit: passio.n. cōis non est: sȝ opatio solum ad cōitatē hȝ relōnē. Mesydici aūt polytici cōia est diligē ⁊ nō ꝓpria. Pȝ igit̄ q h vtus spāle aliqd hȝ: alie.n. cardinales ⁊ q̄dā adiūcte plus in passionibꝰ sunt q̄ in opōnibꝰ. Ista.n. in opibꝰ est fm q mediū est ⁊ nō est in passiōibꝰ nisi inq̄tuȝ passiōes cāe sunt opationuȝ. Adhuc aūt hrī aliaꝝ vtutū in passiōibꝰ est: ⁊ signū eiꝰ q est hrī in opōne. In ista aūt ꝯ est: hrī.n. istiꝰ in opationibꝰ est: nō aūt in passionibꝰ nisi fm q relate sunt ad opōnes vt opōnuȝ icitamēta. Vñ h vtus magis est silis arti q̄ alie morales in h q hrī ipiꝰ in ope opato est magis q̄ in opante: sic in arte est. In alijs autē sic in 2o dcm est: hrī magis est in opante q̄ in opato ope. Huius autē cā est dupr: vna qdeȝ: q2 vtus h nō tota in appetitu cōsistit: sȝ potiꝰ in rōne ꝓportionāte iudicāte ⁊ determināte qd cui debitū sit qd appetitꝰ facere nō pōt. Scda est: q2 ꝯiectatio mediū eiꝰ sp in altero est ⁊ nō in opante. Aliter autē ꝯiectās q̄ mesydicus nō p appetitum: sȝ per rōnē iudicabit. In alijs aūt vtutibꝰ ꝯiectatio mediū semp in opante est. Hec igit̄ cā est: qd iter morales vltimo ponat̄. Minꝰ.n. de more hȝ ⁊ plus de rōne q̄ aliq̄ aliaꝝ moralium: ⁊ nō cā quā dicūt qdā q sic dignissima ponat̄ in fine: sȝ potiꝰ q2 multiplicē hȝ: ex eo q est rōnis relate ad morē ex pncipijs vtutuȝ que simplr morales sunt determinari nō potuit: sed alia pnꝰ ponere opȝ: ⁊ ideo ex morales determināda fuit: ⁊ q2 sine more nō est: pp h cuȝ alijs moralibus erat ꝯiungēda: vt iste liber.q. ꝯtinuatio q̄dā sit moralium ad itellectuales. Quare aūt cardinalis vel pncipalis vtus sit ⁊ qualr in pnꝰ scdi a nob determinatum est. De iustitia igit̄ ⁊ iniustitia opposita in h lio a nob itendendum est: duo pnr q̄rere itēdētes. Primuȝ qdē circa q̄les opationes sunt iustitia ⁊ iniustitia ei opposite. Scdm aūt qualis medietas sit iustitia: ⁊ quale mediū sit iustuȝ: ⁊ quoꝝ mediū sit: ⁊ iter que extrema. Intētio aūt nr̄a est pcedē fm eādē Methodū que in his que pdicta sunt habita est: hoc est q typo ⁊ figuralr ⁊ nō subtilr pcedamus. Subtilem.n. pcessum mā nō admittit: eo q moralia oia a nob sunt per volūtatē ⁊ liberꝝ arbitriuȝ. Liberꝝ aūt arbitriū stans cā nō est nec hīs ordinē necessitat. Dicamus igit̄ qd volumus dicere qn dicimus iustitiā accipiētes id qd ab oibꝰ di ordibꝰ quācūq̄ vrbanitateȝ. Dicta.n. illoꝝ ꝯsiderātes videmus ex intellectu dicti q oēs polytici iustitie noie talē volunt ⁊ itendūt habituȝ determinādo dicere a quo illi qui hrīt cum ex facultate pfecta opatiui fiunt iustoꝝ: ⁊ a q̄ in effectu iusta opant̄: ⁊ volūt iusta per appetitum: ita q iustitia inq̄tū habitꝰ est: dicit facultatē: ⁊ inq̄tuȝ bonū in extremo est iustā pficiat opōneȝ: ⁊ inq̄tuȝ forꝰ volūtatis est faciat velle iusta. Sic.n. dixit Socr. ex forꝰ volūtatis est appetitꝰ iudiciuȝ finis est ⁊ electio. Eodē aūt mō sciemus ēt de iniustitijs. Iniustitiā aūt vocāt polytici habituȝ opatiuuȝ a quo praui iniusta faciūt ⁊ iniusta volunt. Ex q̄ igit̄ hec determinatio oiuȝ est: ⁊ ex iudicio sapiētuȝ typo pcedēdū est: ppter h ⁊ nob tractātibus de istis pm ante oia vt in typo quo pcedē itēdimus h que ab antiqs dicūt supponant: vt in toto trac. seq̄nti his tanq̄ suppōnibꝰ vtamur. Non eiȝ eūdē moduȝ hrīt pcessus tractādi in sciētijs ⁊ potentijs ⁊ habitibꝰ. In sciētijs.n. ⁊ potētijs: vna eadē sciētia ⁊ poa vi esse ꝯrioꝝ. Sic medicina in sciētijs vl geometria vel musica: vna est ꝯrioꝝ.s. sani ⁊ egri: musici ⁊ imusici: curui ⁊ recti: ⁊ in potentijs vt in rethorica ⁊ alijs que nō ex necītate pcedunt: vna est scia accusatiōis ⁊ defensionis. Sic.n. dicit Ari. tales scie ⁊ poe sunt pluriuȝ amboꝝ velut finiuȝ. In habitibꝰ qui sunt forē in modū nāe rōni ꝯsentanee habitꝰ qlibet nō est nisi vniꝰ opatiuus: ⁊ ideo lȝ habitꝰ ꝯrius sit habitui: tn nullus habitꝰ ꝯrius vnus ⁊ ideȝ acceptꝰ fm se opatiuꝰ est ꝯrioꝝ: puta sanitas que est habitꝰ corpis vnus in se habitꝰ est: ⁊ a sanitate p se ⁊ fm stiam nō fiunt ꝯria: sed soluȝ sana. In 2o.n. de gñatione ⁊ corruptiōe pbatuȝ est q vnū ⁊ eodē mō se hrīs semp facit idē. Cuiꝰ signū est: q2 dicimus hoieȝ sane ambulare qn ambulat vtiq̄ vt sanus existēs: ⁊ nullū signū in ambulatione videt̄ esse ifirmitatis. Forꝰ.n. vt nā mouēs vnūȝ facit cuiꝰ pnm in ipsa est: ⁊ faciēdo nec pōt nō facere illud nec ꝯriuȝ facere illud. Sic calidū ⁊ albū nō pōt facere calidū ⁊ albuȝ: nec etiā frigidū facere vel nigrū. Nā enim

obligata

Marginalia: Aysceyrene — A — Iustitia est in opationibus. — Iustitia est similis arti. — Iustitia ponitur vltima inter morales. — Socrates. — B — Scia et poa sunt ꝯrioꝝ.

obligata est ad vnu3: ꝛ illud de necitate facit nõ potens nõ facere illud nec valẽs facere ꝫrium. ❡ Adhuc aũt in oĩbꝰ talibꝰ sciẽtijs ꝛ potẽtijs ad opõnez etꝰ ꝙ ſm nãz habitꝰ opaꝛ: nec reqriꝛ volũtas. Nõ.n. medicus vnus sanat siue velit illu3 sanare siue nõ: nec rhetoꝛ vnus persuadebit. Iniusticia aũt iusta nunꝙ opabiꝛ nisi velit: hñ.n. vim tu3 oẽ in volũtate est. ❡ Multonẽs gdẽ igiꝛ ꝫrius habitꝰ p diffõnez gdẽ cogsciꝛ a ꝫrio habitu diffinito: multotiẽs etiã cogsciꝛ a sbtis in gbꝰ est per pnꝰ per que inducitꝛ in sbto. Nunꝙ tñ ꝫrioꝝ est opatiuꝰ: ꝛ si cogsciꝛ a cõtrario: cogsciꝛ per diffõnez que est sicut ꝯclusio. Si aũt cogsciꝛ a subtis, cognosciꝛ a diffõne que est docẽs gd: et ppter quid: Talis.n. diffinitio ꝯstituiꝛ ex ꝑncipijs inducẽtibꝰ eum in sbto. Huius exꝫm est: qꝛ sit enexchya que est bona dispositio carnis per diffõnez sit manifesta statim

Enexchia

Kachexia

ꝫria eius kachexia que mala dispositio carnis est p oppositã diffõnem erit manifesta: sicut si albedo disgregatiua visus sit, erit nigredo visus ꝯgregatiua. Ex sbto aũt sic si albedo sit diffusio luminis in sup͞ficie clara lumen incorpante s3 nõ obtenebrãte erit nigredo priuatio diffusionis luminis: ex h ꝙ sup͞ficies lumen recipiẽs obtenebrat ex sui cecitate ꝛ opacitate. Eodẽ modo aute3 ex hñ habẽtibus ꝑncipijs in carne erit enexchya: et ex hac enexchya ꝗuis nõ fiat: tñ cõsequiꝛ vt sint in carne bene hñtia. V.g. Si ei3 enexchya per diffõnez dicaꝛ esse densitas carnis in qua pars carnis iuxta ꝑtem stans repellit ꝫrium: est necu3 ꝙ kachexia sit raritas carnis que ꝑpter sui laxitatẽ ꝛ ꝑtis ad ꝑte3 distãtiã sup͞flua ꝫria a se repelleꝛ nõ põt: ꝛ sic hñ hñs in enexchya in subo id est id qð hñ factiuu3 est dẽsitatis: ꝛ in kachexia per oppoꝫm cõtrariu3 est hñ factiuũ kachexie. Cũuis.n. ꝫrioꝝ ꝫrie sint diffõnes ꝛ ꝫria pnꝰ: tñ poꝫ ꝫrioꝝ ꝛ ꝫrie sunt ꝛ ꝫrioꝝ operatiue: ꝛ qꝛ ꝫria nõ sunt in codẽ ſm idẽ: ideo vnu3 ꝛ ide3 in nã: vel in eo ꝙ modum nãe habet ꝫria opari nõ põt: qð nõ est in potẽtijs aĩe vel sciẽtijs: in his.n. vnum ꝛ idẽ ꝫrioꝝ est ſm seipm. Uoluntas.n. boni ꝛ mali est: ꝛ ratio veri ꝛ falsi: silr ꝛ scie ꝛ poꝫ que sunt in potentijs aĩe. Potẽtias aũt dicimus que nõ stant in vno: sed tremunt iter opposita: sicut ille que ex necijs nõ ꝓcedũt. Scia aũt dĩ que per pnꝰ neccĩa stat siue ad veru3 siue ad falsum. Cõtrarioꝝ.n. sunt tam poꝫ ꝙ̃ scie. Hoc aũt modo scie ꝛ poꝫ nõ ꝓpe diꝛ habitꝰ: qꝛ in modu3 nature nõ sunt ad vnũ.

Tullius

Habitꝰ aũt diꝛ virtutes: qꝛ sicut Tullius dicit. In modu3 nature sunt ꝯsentanee rõni ꝛ sunt ad vnum: ꝛ nõ pñt ad illud nõ esse: nec pñt esse ꝫrij: ꝛ si aliqñ dicãtur habitꝰ potẽtie ꝛ scie: tales op3 ꝙ habitꝰ ſm elargatã sigñationem accipiaꝛ ſm ꝙ habitꝰ dĩ. Quecũꝙ forꝰ ꝑficiẽs poꝫ ad opationez: ꝓpter qð alia diuisio est habitꝰ ꝙ̃ scie vel potẽtie. Habituu3.n. alius est corpalis: alius aialis: fortitudo.n. est habitꝰ aialis: silr aũt ꝛ visus: corpalis autẽ sanitas ꝛ enexya. Sciẽtiaꝝ aũt ꝛ poꝫ talium que dicte sunt nulla corpalis est. Est aũt etiã in h ꝓcessu attẽdẽdum ꝙ vt in multis siue in pluribꝰ ꝯsequiꝛ. Qꝛ si vnum ꝫrioꝝ multiplr dĩ ꝛ reliquu3 multiplr dici: nõ tñ cõseqꝛ in oĩbus: qꝛ sicut dĩ in Topicis: amare multiplr dĩ: ſm aialẽ s. ꝛ corpalẽ actum. Scðm aialẽ gde3 ſm qð dĩ ꝙ amoꝛ est trãsitꝰ volũtatis in affectu boni ad alteꝝ. Scðm corporale3 aũt ſm ꝙ amare dĩ amplexari vel osculari vel coire: ꝛ tñ odire nõ multiplr. Nõ.n. ſm corpalẽ sed ſm aialem actum tñ dĩ: ꝛ sicut inuolũtariũ multiplr dĩ: volũtariu3 aũt tñ vno modo. Uolũtariu3.n. nõ ꝑficiꝛ nisi ab eo cuius pnꝫ est iter ꝯsciẽtez singularia tanꝙ ab vna forma: eo ꝙ ignorãte singularia nõ totum pnꝫ opatiuu3 est intra. Nullus ei3 appetitꝰ opaꝛ nisi per formã sciẽtie que est in ipso: ꝛ ideo volũtariu3 si ſm ꝑfectã rõnem accipiaꝛ nõ a multis: sed ab vno determinaꝛ. Ab vno aũt dico ꝙ a duobus ad vnu3 ordinatis ad vnã ꝛ eãdem ꝑficiaꝛ opationem. Hoc aũt modo vnu3 dictum nõ multũ vel multiplex est in essentia: s3 in potẽtijs multiplex est tñ: sicut aial rõnale mortale. Quia tñ in pluribꝰ sequiẽ ꝙ si vnũ ꝫrioꝝ est multiplex ꝛ reliquu3: ideo in hac sciẽtia sufficit ꝓcedere ex hoc pnꝰ. Scðm hoc igiꝛ si iustum est multiplex: sequiꝛ iniustu3 multiplex esse ꝛ ecõuerso. In hoc tñ multiplꝫ attẽdẽdu3 est ꝙ vtrũꝙ multiplr videꝛ dici. s. iusticia ꝛ iniusticia: ꝛ ſm aliquẽ modu3 videntur equoce dici. In talibus aũt qñ equocatio ſm forꝫ a gbus imponiꝛ nomen ꝓpinqua est vniuocatiõi: op3 ipsoꝝ equocatiõez latẽte3 esse: sicut in his in gbuscũꝙ ſm rõnem nois respiciꝛ ad vnũ ſm rem: sicut in sano qð dĩ de dieta ꝛ exercitio vrina ꝛ aiali. In his eni3 respectꝰ ad vnu3 est qð est aial. Cũ'uis modus respiciẽdi nõ sit vnus ꝛ talia ꝓprie nõ equoca sed analoga dicunꝛ: in gbus aũt forme multu3 distãt a gbus noĩa iponunꝛ que idee grece nũcupãtur nõ latet equocatio: ꝛ ille dicunꝛ casu ꝛ fortuna equoca: puta sicut qñ equoce vocaꝛ clauis epiglotis: qui est sub collis aialium claudẽs cãnam tpe cibi ne aligd de cibo incidere possit: ꝛ apiẽs tpe vocatiõis vt in libero sano vox formeꝛ: ꝛ qñ dĩ clauis instrm quo fere hostioꝝ claudunꝛ ꝛ apiunꝛ. Haꝝ.n. forme valde remote sunt ꝛ statim manifestãt equocationez. Sicut etiã qñ dĩ canis celeste: latrabile ꝛ marinũ. Supponẽtes igiꝛ ꝓbaꝛ ꝙ si vnum ꝫrioꝝ multiplr dĩ ꝛ reliquu3 sumamus totiẽs dĩ iniustus ꝛ iniusticia. Ex hoc.n. sciemus quotiẽs dĩ iusticia ꝛ iustus. Cũuis.n. per habitu3 priuatio cognoscatur: tñ in moribus cu3 priuatio sit oifariam: habitum aũt ex vna sola ꝛ tota causa ꝑuatio quo ad nos notioꝛ est ꝙ̃ habitus in his que fiunt a nobis. Uitium ei3 per modum priuationis est: vtus per modum habitus.

Equiuocatio aliqñ est latẽs nõnunꝙ manifesta.

Analogum.

Priuatio est notioꝛ habitu in moralibꝰ.

❡ Cap. 2m. Quot modis dĩ iusticia iustus ꝛ iniustus.

A

Videtur aũt iniustus triplr dici. Est enim iniustus illegalis: ꝛ est iniustus auarus lucri iprobe cupidus: ꝛ est iniustus inequalis. Equale in dãnis cu3 ꝓximo sustinere nõ volẽs: ꝓpter qð manifestũ est: qñ ſm regulã inductã iustus multiplr erit dicẽtus: ꝛ diceꝛ iustꝰ legalis: ꝛ iustus diceꝛ equalis lucri vltra cõdignu3 nõ cupidus ꝛ minoris dãni ꝙ̃ ꝓximus sustinet ꝛ nõ curatiuus. Iustum gdẽ igiꝛ legale est ꝛ equale: iniustum aũt illegale ꝛ inequale. Inequale ei3 duo cõtinet. s. ꝙ nõ velit plus in lucro nec minus in damno ꝙ̃ cõdignu3 sit. Cũuis ei3 he sint due dispõnes ꝛ duo habitus: quoꝝ vnus ꝑficit ad nõ plus appetẽdum in lucris: alter aute3 ad nõ minus appetẽdum in dãnis nũc vno noĩe cõmuni designaꝛ qð est equalis: spãlibꝰ tñ noĩbus grece distincte dicunꝛ: et qui plus vult in lucris pleonectis vocaꝛ a pleos qð est plus: ꝛ echo quod est hẽo ꝛ dispositio vocaꝛ pleonexya. Qui autẽ minus vult in dãnis meonectis vocaꝛ: ꝛ dispositio meonexya vocaꝛ a meo quod est vnus: ꝛ echo qð est hẽo: vtraꝙ tamẽ inequalitas quedã est: ꝛ ſm hoc opponiꝛ equali: ꝛ ꝗuis inequale sic multiplr dicaꝛ equale diceꝛ vno modo: eo ꝙ equale volens in dãnis nomen ꝓprium nõ habet: sicut ꝛ in opposito minus volens etiã in dãnis in latino distinctũ nomen nõ habet ab auaro. Auaru3 enim dicimus improbe cupidum pluris in lucro ꝛ minoris in dãno cum preiudicio iuris alieni. Per oppositũ igiꝛ iustum gdem legale est ꝛ equale: iniustum aũt illegale ꝛ inequale: ita ꝙ inequale sua cõmunitate ꝑdicta duo ambiat ꝛ cõtineat in seipso. Hoc aute3 magis erit manifestũ: si cõsiderabimus circa gd est auarus ꝛ iniustus sicut circa materia3.

Pleonectis

Meonectis

Quid est auarus.

Volũtas non reqriꛛ in sciẽtijs: s3 iustitia nunꝙ opaꛛ si ne volũtate.

C

Habituu3 diuiso.

Quid est amoꝛ.

Quid est volũtarium.

Nullus opaꛛ nisi p formã.

Manifestum aūt est cum appetitus nō sit nisi boni: vel eius qḋ referṫ ad bonum auaꝝ iniustus circa bona erit. Nō aūt est circa oīa bona quocūq; modo dicta sunt: sed circa ea bona circa que est fortuna ⁊ ifortuniū. Hec aūt sunt que dicunṫ exteriora bona: que qdem ſm sui nām ⁊ subam simplr ⁊ semꝑ bona sunt rōnē bonitatis hītā in eo ꝙ organice deseruiūt felicitati. Alicui aūt nō semꝑ bona sunt ꝓpter abusum: abutunṫ qdaꝫ bonis fortune ad felicitatē coꝝ vsum nō referēdo: sed potius ad prauitatez. Signum aūt quod simplr bona sint ⁊ semꝑ est ꝙ hoīes orant a dijs sibi dari: qḋ nō facerent nisi ſm sui nām ⁊ semꝑ bona eēnt: ideo eiꝫ hec orant ⁊ ꝓsequūtur omni studio querētes ea. Cuius hec ḡ oratio nō sine errore sit: que eniꝫ fortune subiacēt dijs imortalibus nō ꝯueniūt: in sue eniꝫ nature ꝑncipijs bonitatē hñt. Deoꝝ aūt filia sibi ꝯferre est: ꝓpter qḋ Socratici dixerūt virtutes deoꝝ dona esse ⁊ nō bona fortune. Optima enim sicut in ꝑ libro diximus fortune cōcedere irrisibile est: ⁊ non minus incōueniēs est, fortuita dijs attribuere tanq̄ optimis. Cum aūt eoꝝ vsus sit vsus virtutis, oratio corrigēda esset. Oporteret.n.a dijs orare: nō bona qdē simpliciter: sed qḋ ea que sunt simplr bona, etiaꝫ ipis orātibus in vsu bona essent: bonus eiꝫ vsus taliū virtutis est: virtutes aūt ſm Stoicos deoꝝ dona sunt. Eligere enim semꝑ ꝯuenit ea que sibi bona sunt: ⁊ ideo hec a dijs ꝯuenit petere. Iniustus aūt si in cōitate sue signationis accipiaṫ: ſm qḋ est inequalis nō semꝑ plus eligit in lucro q̄ dignum est: sed etiā minus eligit in dāno in his que simpliciter mala sunt. Mala aūt simplr dicimus que dāni īferūt nocumētuꝫ: siue in ꝑsona: siue in rebus: siue in honore: siue in aliquo tali īferāt nocumētuꝫ: sed qm̄ videṫ ꝙ etiā id qḋ minus maluꝫ vocamus, boni equalr habet rōnem: ideo auaritia que boni simplr improbus est appetitus: videṫ etiā minoris in malo esse: ⁊ auarus dr̄ ſm hoc ꝙ ꝓprie cupit minus hr̄e in dāno: cum tñ ſm veritatē inequalis qdem sit sed nō auarus qui pleonectis dicitṫ: sed potius meonectis appellaṫ. Inequale eiꝫ nomē cōtinet hoc qḋ est meonectis: ⁊ est cōe ad pleonectez: ⁊ silr nomen qḋ est illegale tanq̄ genus nō ꝓximuꝫ cōtinet vtrūq; dictoꝝ. Illegalitas eiꝫ oēm cōtinet iniustitiā ⁊ est cōmune genus oīs iniustitie. Sed tñ in hoc attēdēdum ꝙ illegalis nō est nisi circa ea que lege ordinātur. Hec aūt nō sunt nisi cōia ad rēpublicaꝫ ꝑtinētia: ⁊ si est circa ꝓpria: opꝫ ꝙ illa ad rēpublicā referātur. Sicut.n. hō nō tñ ſm nām est: sed etiaꝫ vt ciuilis accipiṫ, ad obsequiuꝫ reipublice ordinat⁹: ita etiā ea que sunt boīs: siue in habitib⁹ virtutū aīe vel corpis: siue in bonis fortune ad rēpublicaꝫ ordinat⁹ est: ⁊ h̄ modo legib⁹ ordinaṫ. Si ḡ accipiamus legale ſm rōnez nois legale est: qḋ legale ad rēpublicā ordinabile est: ⁊ illegale dr̄ ꝑuatiuꝫ tali ordine: ⁊ sic illegale valde cōmune est: ⁊ sub se cōtinet pleonecten ⁊ meonecten ⁊ omne vitiū. Si autē accipiamus legale qḋ ſm sui nām ⁊ vsum hñ nō habet nisi ad rēpublicaꝫ relatum sit id cuius vsus est ꝓpius nō legale est: sicut est fortitudo ⁊ tēperantia. Id aūt qḋ optime ⁊ bene habet relatiuū in vsu ad rēpublicaꝫ ꝓprie legale est: ⁊ hec sunt bona fortune: ⁊ sic legale cōe est ad vtrāq; iustitiā: ⁊ illegale cōe ad vtrāq; iniustitiā. s. pleyonexyam, ⁊ meonexyaꝫ: ⁊ h̄ modo iustitia gñalis vniuoce ꝑdicaṫ de iustitia spāli. Si vo ꝯsiderem⁹ ꝙ gradus ⁊ spēs vnico noie designātur iustitie, cum vnū nomē nō possit esse spēi ⁊ gñis, qḋ ⁊ diffinitio implicita totuꝫ esse rei noiate designet, hoc modo iustitie nomē vniuoce nō predicaṫ de gñe ⁊ specie: sed per prius ⁊ posterius. Perfecta eniꝫ rōne ꝑdicaṫ de specie: imꝑfecta aūt de gñe. ¶ Adbuc si iustitiā accipiamus ꝓut est virtus que dispositio est ꝑfecti ad optimū: sic potestas est ꝑfectis ad operāduꝫ iusta facultatē ꝯferēs: ⁊ est totū q̄ddam potestatiuū qḋ ꝯsistit ex oībus referibilib⁹ ad rēpublicaꝫ ſm legis ordinationem: ⁊ hoc modo vtraq; iustitiaꝝ ꝑticulariū pars potētialis totius iustitie est: nec vniuoce nec equioce de toto ꝑdicaṫ. In integralibus eniꝫ nō homogenijs: nec pars de toto: nec totum de parte predicatur.

¶ Cap.3^m. De iustitia legali.

Quia autem ſm ꝑdicta illegalis iniustus dictus est: legalis aūt iustus: manifestuꝫ est ꝙ oīa legalia opꝫ aliqualr iusta eē. Legalia aūt sunt quecūq; ad rēpublicā ordinata a polytico per eam po^a que legispositiua vocaṫ lege ordinātur ⁊ determinātur. Hoꝝ eiꝫ vnūqḋq; iustum esse dicimus. Leges aūt dicūt ⁊ ꝑcipiūt in oībus ꝯiectātes vtile: vel in eo qḋ cōiter ꝯfert oībus: vel in eo qḋ ꝯfert optimis viris clare dignitatis in vrbanitate sine quibus vrbanitas nō ꝯsistit: vel de eo qḋ cōfert dicimus qui publicis officijs ꝑsunt quoꝝ ꝑtāte ꝯtineṫ vrbanitas: vel de eo qḋ ꝯfert eis qui ſm virtutē ꝑfecti sunt: ⁊ qui ꝑuilegia in vrbanitate meruerūt vel cōiectat de his que ꝯferūt alijs personis: quē ſm aliū aliquē modū talem ad rēpublicā referūtur: ꝓpter qḋ si vnū qdeꝫ modū gñali iusta dicimus: quecūq; sunt factiua ⁊ ꝯseruatiua felicitatis ⁊ oīum ꝑticulaꝝ ipsius: siue essentialr siue istrumētalr ad felicitatē referātur cōicatione polytica: que rēpublicā respicit ⁊ ad beatitudinē ciuiū ordinaṫ. Propter illā eiꝫ ꝑcipit lex aliqn̄ fortis opa facere ad reipublice defensionez: puta nō derelinquere acieꝫ: neq; fugere de acie: nec abijcere arma. Aliqn̄ etiā ꝑcipit tēperātie opa ne honestas nuptiaꝝ fedeṫ: puta nō mechari siue adulterari. Aliqn̄ etiā mansueti opa: puta nō ꝯuitiari ⁊ nō ꝑcutere: neq; ꝯtēdere: ⁊ eodem modo ſm aliquas virtutes ꝑcipit opationes: ⁊ ſm malitias: vtutis enim opera iubet: opa aūt malitie ꝓhibet: ⁊ nō tñ ſm vtutes aīe: sed etiā ſm vtutes corpis precipit opa: ⁊ ſm facultates rerū. Sed h̄ attēdendū est ꝙ alie virtutes morales ꝑlm in passionibus sint: ſm ꝙ in passionib⁹ sunt nō ꝑcipit aliqḋ de his polyticus: q̄a ſm illas ad polyticā cōicatiōez referri nō pñt: ꝓpter qḋ nō ꝑcipit nisi de opationib⁹. Hec eiꝫ reipublice pñt deseruire: huius signū est: q2 cuꝫ ꝑcipit de opib⁹ forti^m, ꝑcipit illa ⁊ forti ⁊ nō forti indistincte omni ei qui ciuis est. Et silr est de opationib⁹ tēperātie ⁊ mansue^m ⁊ oīum aliarū vtutū polyticus nec punit nec renūtiat passionē: sꝫ opus ꝓpter qḋ cetere vtutes legales nō sunt nisi ſm opera: et ideo iustitie gñalis formā nō recipiūt vt vtutes sunt: sic eiꝫ priuate sunt: sed potius ꝓut sunt in opib⁹: ⁊ hec est cā quare vtutes spāles a iustitia gñali ſm for^m sunt distincte ⁊ differētes. Attēdēdum etiā est ꝙ iustitia nō est nisi circa cōe per aliquē modū cōciui debitū ⁊ a ciue reddēdum: ꝓpter qḋ circa passiones ciuilis ordinatio esse nō pōt: aliqn̄ eiꝫ etiā in ꝑtāte nō sunt. Nō enim est in ꝑtāte hoīs nō timere in ꝑiculis ⁊ nō cōcupiscere delectabilia: ⁊ ideo si hoc ꝑciperet polyticus īpossibilia cuilibet regreret: ⁊ per h̄ pꝫ ꝙ iustitia gñalis ſm formā genus est specialis iustitie. Spālis eniꝫ iustitia debitū cōuicis in his quoꝝ ipse vsus est cōis. Iustitia aūt gñalis in oībus que ad cōitatez ſm aliquē modū vsus referri pñt: q̄uis etiā quedā illoꝝ ſm sui nām ⁊ essentiā cōia esse nō possunt. ¶ Adhuc aūt iustitia gñalis nō ꝯsiderat nisi debituꝫ legis. Iustitia aūt spālis ⁊ hoc ꝯsiderat ⁊ debitum obligationis ex ipsa natura cōicationis vel distributionis: ⁊ sic spālis iustitia addit suꝑ gñalem: sicut spēs super genus.

Hec aūt

A B

Lege ordinātur ad rempublicā punen⁹

Legale qd ē.

A B C

Hec aũt gñalis iustitia mediũ ex hoc esse pbaẽ:q2 pleonexya illegalis est:⁊ meonexya siliter: ⁊ vna est in plus ⁊ altera in minus:⁊ h̃ inuenit in oĩbus relatis ad cõitatem. Iniustus eñ est qui in opibus forti^tis vel tẽperãtie: que ꝑpter difficultatez penã hñt minus ꝯferre vult cõitati:⁊ in laudibus ⁊ titulis plus vult hñe in lucro:⁊ bonũ duoꝝ mediũ iustitia est gñalis: ꝑpter hoc qdaz nõ sine rõne dixerũt ꝙ iustitia gñalis in forma nõ habet gñalitatez ex se sed ex lege que de oĩbus ꝓcipit:⁊ iõ qõ ꝭm se debitũ nõ debituz facit. Spãlis aũt de nõ debito ꝭm se debitũ nõ facit:sed qõ est ꝭm se debituz ordinat ad reddẽdum:⁊ ideo cum duo sint que debitũ faciũt in iustitia spãli.s.obligatio que est ex nã rei ⁊ obligatio ex lege:debitũ qõ est ꝭm nãm rei subalis forma est:debituz aũt legis est:sicut for^a gñis in specie. Cum aũt in medio ṽtutis esse notio sit pz ꝙ ex vtraqz istaruz ṽtus moralis est. In medio.n.esse dat esse ṽtuti ꝭm ꝙ ṽtus est:⁊ dat ei eẽ extremum in bono:sicut in 2° huius scie li^o deter^m est.

Cap. 4^m. De laudibus iustitie generalis.

A

Hec autez iustitia gñalis sola iter ṽtutes ṽtus pfecta est. Sola.n. ad bñ opandũ pfectum facit hoiem:sed nõ est pfecta in his que simplr̃ accipiunẽ ad alterũ nõ relata. Propa eniz que cõia esse nõ pñt nõ respicit lex: ⁊ in his nõ est hõ pfectus nisi ad seipm. Est aũt hõ nõ tñ hõ per nãm:sed etiã aĩal ꝯiugale ⁊ ciuile: ꝑpter hoc ṽtute que pficit eum in seipso:pfect^9 nõ est:sed ṽtute que pficit ipm inquãtũ ciuilis est. Diuinius.n.est ciuile bonũ ꝙ̃ iconomicũ:⁊ diuinius est iconomicuz ꝙ̃ ꝑpriũ. Perfecta aũt virtus ad diuinissimũ pficit bonũ:q2 ab illo ꝫhẽt pfectiõis rõnez. Per hoc aũt ꝙ pfecta est multotiẽs ⁊ multis vi ꝓclarissima esse ṽtutuz. Claꝝ.n.in bono ꝭm se ad minus per opa in ordinatione domus per adiutoriũ cõciuis qõ impẽdit ⁊ claret in domo reipublice per ordinationez legis:per qõ ⁊ ꝓclarissimi viri qui etiã ad imortales deos trãslati sunt:sic̃ in polyticis dicit Aristo. in iustitia gñali claruerũt. ¶ Ex hoc iteꝝ vlterius sequiẽ ꝙ admirabilissima sit:⁊ ꝙ neqz hesperus neqz lucifer matutinus ita sit admirabilis in claritate sicut iustitia. Admirabile eniz est altum qõ multa ambit ⁊ illuminat:⁊ hoc nõ inueniẽ nisi in bono iustitie gñalis: ꝑpter qõ ort^9 eius ortuz signat pfectũ luminis in republica qõ est lumẽ felicitatis:sicut ort^9 luciferi ortuz signat solis:⁊ occasus eius occasuz signat luminis felicitatis:nec occidit nisi felicitas occũbat/sicut hesperus occũbit post occasum solis: ꝑpter qõ etiã ꝓuerbiũ qõ Euripedes p̃ et Theongnides post eum induxit de iustitia gñali dicere ꝯsueuimus. Est aũt istud:malo bene honestus paucis cuz pecunijs habitare ꝙ̃ ditari iniuste pecunias possidens. Nõ.n.bñ honestus est qui se ⁊ sua ad rẽpublicã nõ refert:honor eniz in altero est:⁊ inhoneste diẽ qui in ꝯtributione ad rẽpublicã ptinẽtem:minus dãni eligẽs cõdigne nõ tribuit vt priuata passione suas diuitias nõ minuat. ¶ Ex h̃ aũt vlterius accipiẽ ꝙ iustitia gñalis cum q̃daz modo oĩs ṽtus est:eo ꝙ in ipsa oĩs virtutis opus est debito legis ꝯformatuz: ꝑpter qõ Michael ephesius dicit:ꝙ iustitia gñalis pficiẽ ex oĩum virtutuz ꝯgregatione. Cõgregationez aũt dico nõ eam que est in vno subiecto sicut est hõ vel aĩa:sed eã que est in vna for^a iustitie gñalis que for^a legalis cõicatio est:que etiaz forma participata ab alijs ṽtutib^9 quodã modo oẽs facit esse spẽs istius vel supposita spẽbus suba. Sicut igiẽ ⁊ oĩs ṽtus est ⁊ pfecta maxime ṽtus in eo ꝙ pfecte virtutis in ope vsus est. Perfecta aũt ideo est:q2 qui habet ipsam vt habitũ nõ tñ ad seipm:sed etiã ad alteꝝ quẽlibet põt vti ṽtute ꝭm opus. Multi eñ in ꝑprijs qdem ṽtute vti pñt ⁊ hñt facultatem. In his aũt que ad alterũ sunt vti ṽtute nõ pñt:⁊ h̃ signuz est ꝙ ꝑpria plus honorãt ⁊ alteruz nociue se hñt cõia ad priuatã referẽtes per qõ fit signũ improbe libidinis ad ꝑpriũ bonuz:⁊ ꝑpter h̃ optime videẽ hñe illud dictuz Biantis qui fuit vnus de septez sapiẽtibus apollinis ⁊ dixit:qñ pncipatus virũ ostẽdit:vir eñ in nã hoĩs pfectũ qd signat. Nõ enim vir sexu dĩ tñ:sed ab animi strenuitate ⁊ pfectiõe: propter qõ Ari. ad Alex^m regem dixisse referẽ. Induc mẽte virum macedo puer arma capestre. Principat^9 aũt nomen officij publici est:q2 in publicis sint cõibus viri pfecto ꝭm veritatẽ ꝯsideraẽ. Princeps.n.in eo ꝙ pnceps ad alteruz ⁊ in cõicatione reipublice habet offm. ¶ Ex hoc iterũ vlterius eliciẽ ꝙ iustitia alienũ bonum esse videẽ:h̃.n.alij debitũ:⁊ hoc habet sola inter oẽs virtutes. Hoc aũt ideo est ꝙ iustitia ad alteꝝ est:⁊ gñalr̃ alij ꝯferẽtia opaẽ. Opaẽ enim ꝯferẽtia vel principi rẽpublicã diligẽti:vel operaẽ ꝯferẽtia ipsi cõitati in qua respublica statum habet. Pessimus igiẽ qdez est qui ⁊ ad seipm ⁊ ad amicũ cõciuem malitia vtiẽ:si. tñ vsus est ⁊ nõ abusus. Optimus aũt est ille qui nõ ad seipsum tñ virtute vtiẽ:sed ad aliũz ꝭm ordinẽ reipublice ꝯiũctum sibi. Hoc eñ opus difficillimũ est ⁊ optimũ: ꝑpter qõ ⁊ optimus est qui illo vti põt. ¶ Ex hoc iteruz vlterius eliciẽ ꝙ h̃ iustitia gñalis nõ quedã pars ṽtutis est sz tota virtus. Diximus.n.qm̃ ꝯsiderato iniusto pfectũ posse ꝯfert ad opandũ:⁊ quelibet alioꝝ virtutuz etiã spãlis iustitia pars potẽtialis est ipsius. Gñalis aũt totus ṽtutis est potestatiuũ:⁊ iniustitia huic ꝯtria que pfectiõis tãte est priuatiua/nõ est pars quedã malitie sed tota malitia:si malitia cõpleta sit ꝭm oĩa que ad cõitatez referri pñt. Hoc eñ modo ⁊ nõ alio malitia iustitie que tota ṽtus est cõtrariaẽ. Quid aũt differt ṽtus ⁊ iustitia hec:quã ad oẽm ⁊ totaz pfectã virtutẽ esse diximus:ex his que dicta sunt facile manifestũ est. Est.n.qdem ṽtuti eadẽ ꝭm subm et mãm circa quã ṽtus est. Esse aũt qõ specifice forme est act^9 nõ est idez. Iustitia eñ est ṽtus in esse ad alterũ per legis ordinatiõez ordinata. Simplr̃ aũt ⁊ absolute ṽtus est ꝭm ꝙ in passionib^9 priuatis ⁊ opionibus est,talis habitus ꝭm se ꝯsideraẽ^9 qui qualẽ facit hñtez ⁊ opus eius tale reddit. Hec igiẽ sex sunt ꝓuilegia iustitie gñalis.

¶ Tractatus 2^9. De vtraqz iustitia speciali.

¶ Cap. p^m. Qualiter sit querẽda iustitia specialis:⁊ an sit querenda iustitia specialiter dicta.

A

Querimus aũt ꝯsiter iustitiã que in quadã parte virtutis est:talis enim quedã ṽtus est vt ante ꝓdiximus. Siliter aũt ⁊ de iniustitia querimus que est ꝭm partẽ:que iustitie dicte ꝯtria est ꝭm partem. Qr enim talis iniustitia sit ꝓbaẽ per signuz:qui enim ꝭm alias malitias iniuste facit ⁊ opaẽ:iniuste qdem facit per priuationẽ iustitie legalis. Auare aũt nihil facit: puta qui abiecit clipeum ꝑpter timorẽ:⁊ qui maledixit ꝑpter iram:vel qui nõ adiuuit pecunijs ꝑpter illiberalitatez:⁊ sic in alijs. Nullus enim taliũ plus in lucro cõsiderat ⁊ minus in dãno. Quãdo aũt auare facit aliquid per pleonexyam multotiẽs nihil operaẽ ꝭm aliquã malitiam aliã alterius virtutis alteri ṽtuti ꝯtrariã:⁊ tñ tũc nõ operaẽ ꝭm oẽm malitiã:nec tñ ꝑpter hoc sine malitia est:q2 ꝭm quandã ⁊ spãlem malitiã operaẽ:qõ enim ꝭm malitiã opereẽ ex hoc patet:q2 nõ vitupaẽ nisi malitia. Taliter aũt operãtez vitupamus:sicut ꝭm quãdaz iniustitiaz operãtez. Oportet ergo ꝙ h̃ quedã iniustitia

Margin notes: Prouerbiũ Euripedis. — Honestus est ꝯpa ad rẽpublicã referre. — Iustitia gñalis est oĩs ṽt^9. — Michael ephesius. — Denotantur propria plus alienis. — Vir qd signat. — Optimus quis est.

B

fit alia et diversa ab iniustitia generali que sit ut pars quedam illius quam diximus esse totam iniustitiam: et oportet quod iniustum quoddam sit quod pars quedam sit totius iniusti quod diximus esse iniustum eo quod fit preter legem. Si enim aliquid sit quo posito non consequenter ponitur alterum: sed illo posito ponitur istud, illa de necessitate diversa sunt: sicut pars et totum. ¶ Adhuc si duo sint quorum unus mechatur non propter mechiam sed lucrandi gratia ut a mecha accipiat. Alter autem mechatur propter concupiscentiam etiam in rebus multa apponens et iacturam patiens. Constat quod isti duo diversis finibus mechantur et cum voluntates distinguantur: sicut sepe diximus. Constat quod sensus luxuriosus magis videtur esse: eo quod in delectatione luxurie requiescit magis quam avarus. Alius autem in lucro indebito requiescens: iniustus quidem est secundum avaritiam. Luxuriosus autem non est secundum finalem intentionem: quamvis luxuriose deformitate abutatur quantum ad lucrum. Manifestum enim est quantum propter lucrari luxuriatur. ¶ Adhuc circa alias quidem omnes iniustificationes specialium virtutum relatio quedam fit ad quandam et specialem maliciam que malum facit opus etiam si nulla fit prohibitio legis: puta si mechatus est relatio fit ad maliciam luxurie: et si relinquit ducem exercitus relatio fit ad maliciam timiditatis: et si percutit fit relatio fit ad maliciam ire: et sic est in aliis. Si autem preter debitum lucratus est malicia specialis est que ad nullam alterius virtutum maliciam referri potest: sed ad simplicem refertur iniustitiam. Hec igitur iniustitia simplex et specialis est ab omnibus aliis iniustitiis habens distinctionem: quare manifestum est quod est quedam iniustitia specialis: que preter illam quam totam iniustitiam esse diximus, distincta est alia ab ipsa in parte univoca se habens ad eam. Univocam autem diximus: quia diffinitio eius est in eodem genere contenta quod est legalis iniustitia. Ambe enim iste iniustitie in hoc conveniunt genere quod potestatem habent in eo quod ad alterum est ordinatam secundum debitam rationem. Sed in hoc differunt specialis quod est quidem circa honores vel circa pecunias: vel saltem conferentia: vel si quodam uno nomine omnia ista comprehendere habemus dicentes quod est circa omnia relata ad lucrum indebitum propter delectationem que est a lucro in qua finaliter avarus requiescit. Alia autem iniustitia scilicet generalis circa omnia est circa que est studiosus relata ad polytici et reipublice ordinationem. Quoniam quidem igitur iustitie plures sunt: et quoniam quedam est iustitia que altera est per illam quam diximus esse tota virtute manifestum est ex dictis. Sed adhuc iungendum est quod iniustitia generalis dicitur secundum potestatem tactum. Secundum potestatem enim generaliter iustus est omnem virtutem habens que expellit omnem maliciam: etiam si lege non ordinetur: et hoc modo dicimus de iniusto fieri iustum quando relictis viciis acquirit virtutes: eo quod habet iam unde legi potest esse consonus. Secundum actum autem iustus est qui actualiter omnia sua refert ad legis ordinationem. Est etiam quedam iustitia que non proprie iustitia dicitur eo quod non est habitus sed habitudo quedam et est debita partium potestativarum ad totum potestativum ordinatio: sicut dicimus animam iustam quando partes appetitus rationi supponuntur: et regnum iustum quando particulares potestates secundum debitum ad regnum ordinantur. De his autem omittentes dictam iustitiam secundum partem querimus: et ideo sumendum est que et qualis illa sit. Iam autem determinatum est quod iniustum duplex est. scilicet et illegale et inequale. Iustum autem per oppositum est et legale et equale. Secundum quidem igitur illegale iniustum sumpta est iniustitia generalis de qua determinatum est.

Ab intentione finis aliquid denominatur talis in vitio.

B

Iniustitia generalis et specialis differunt.

¶ Capitulum 2m. De speciali iniustitia in communi qualiter a iustitia generali distinguatur.

Quia autem inequale et plus non semper idem sunt: sed alterum ad alterum se habet ut pars ad totum: quod ex hoc patet: plus enim ultra condignum omne inequale est. Non autem omne inequale plus est: quia etiam inequale in minus est. Sequitur ex hoc quod iniustum et iniustitia ab isto inequali sumpta non eadem est: sed altera ab illis. Una quidem enim horum iniustitiarum est ut partes inequales due. scilicet una in plus pleonectis: altera in minus meonecti. Alia autem est ut tota iniustitia que a communi inequali nomen accipit. Hec enim iniustitia que in parte inequali sumpta est, pars est totius iniustitie que a communi sumitur inequali: et sicut iniustitia ad iniustitiam se similiter per oppositum se habet iustitia ad iustitiam communis. scilicet ad particularem: de ea igitur iustitia que in parte est: dicendum est similiter et de ea iniustitia que est in parte: et de iusto et iniusto utroque respondenti dicendum est similiter. Iustitia enim ordinata secundum totam virtutem et iniustitia ei opposita: que quidem iustitia totius virtutis est: usus ad alium relatus: et que malicie sunt illi opposite: oportet quod modo dimittatur: similiter et iustum et iniustum prout determinandum est secundum has. scilicet virtutem et maliciam oportet quod dimittatur: eo quod ex principiis moralium virtutum determinari non potest: sed oportet quod determinetur de legis positivis. Multa enim legalium fere precepta sunt considerate habita ad illam quam diximus totam esse virtutem. Fere autem dico: quia et si quedam illa precipit lex: tamen illa refert ad virtutem communiter dictam. Lex enim precipit vivere secundum unamquamque virtutem: et prohibet vivere secundum unamquamque maliciam intendens perficere virtutem in civibus: prohibere autem maliciam: et ideo quecunque virtutis factiva sunt et malicie impeditiva lex ordinat. Ea autem de numero legalium existentia quecunque sunt a lege posita circa disciplinam que ad commune refertur reipublice sunt factiva totius virtutis: et illa pertinent ad legis positivam. Quedam enim legalium sunt que non precipiunt qualiter vivere oportet: sed de hoc enarrant qualiter cives civiliter dispositi fiant secundum virtutem. Prudens enim legislator non solum de his legem ponit secundum quam oportet vivere eos qui urbanitatem participant: sed multo principalius intendit de disciplina eorum qui futuri sunt boni: qualiter scilicet lex talis ponatur: propter cuius ordinem malicia usquequaque removeatur et omnes disponantur ad optimum. Propter quod dicimus quod non bene habet illud Platonis quod dicit quod leges posite sunt non ut fiant iusta: sed ut cives non patiantur iniusta. Prudens enim legislator principaliter intendit cives iustos facere: et disciplinam talem dat qua omnes diriguntur ad iustum: et ideo erudit quecunque factiva sunt totius et communis et perfecte virtutis. Erudit autem hoc secundum rationem ad commune reipublice: quia enim ista conferunt reipublice: ideo legislator dignum ducit hoc cives edocere qui futuri sunt boni. De ea igitur disciplina que est secundum unumquemque hominem secundum quam homo simpliciter et absolute acceptus videtur bonus efficitur. Queritur utrum polytice sit vel alterius determinare: sed de hoc non in presenti negocio: sed de eo quod posterius est in quo de civibus tractabitur determinandum est. Ex principiis enim huius scientie hec non potest: quia sicut in naturis diverse potentie diversis perficiuntur principiis: ut memorativa que retentiva est forte frigido et sicco perficitur et collativa que perficitur calido temperate movente et humido clarum spiritum ministrante ita est in moribus: et ideo aliam potestatem habent moralia communitatis ordinatam: et aliam que ordinant mores secundum unumquemque: et harum potestatum necessaria est diversa esse principia. Utraque enim istarum disciplinarum exigitur ad hoc quod perfecte homo sit bonus. Non enim forte idem est viro bono bonum esse et omni civi secundum quod bonus est bonum esse. Nec verum est quod dicit Eustratius quod in bona civilitate idem sit bonum civem esse et hominem esse bonum: et in mala aliud et aliud. Dicit enim quod malam civilitatem continens homo bonus est: et malus civis est. Civilitatem autem malam tenens civis bonus est et malus homo: malam civilitatem Aristoteles vocat aposchedyamonos: a monos quod est regula: et a. quod est sine: et poschedyas quod est adiectum regule: et sonat idem quod imperscrutatum vel irrationabile. quasi et lex sive regula absque ratione et perscrutatione posita. Si enim sic diceretur bonus civis et bonus homo: per idem determinaretur bonus civis et bonus latro. Bonus enim latro est qui ad precepta principis latronum

congruenter

A

De quibus lex.

Contra Plat.

Contra Eustr.

Aposchedyamenos.

A

cōgruēter se habet ad latrocinium: hoc eis in ꝓhabitis nō ꝯcordat: sed potius sicut habitum est: qui in ꝓprijs bñ se habet bonus hō est. Multi.n.in ꝓprijs se bñ hñtes se ⁊ suis nesciūt vti ad alteruz: ⁊ illi mali ciues sunt. Optimi autem qui ⁊ in ꝓprijs bene se habent ⁊ se ⁊ sua referunt optime ad alium.

℄ Cap. 3m. De diuisione iustitie specialis ⁊ proprietatib⁹ partium diuidentium.

Iustitia distributiua.

EIus autem iustitie que ſm ꝑtez dī siue et eius iusti qđ ſm hāc iustitiā est due sunt ꝑtes ⁊ spēs: quaruz vna qđez est spēs que est in distributiōib⁹: siue honoris que est in titulis ⁊ dignitatib⁹: siue in pecunijs que accipit̃ in ꝓmijs: siue in alijs q̄cūq3 partibilia sunt ⁊ distribuunt̃ polytica distributione his que cōicāt eadez vrbanitate. In oībus.n.talib⁹ ꝯtingit ⁊ inequale hēe ⁊ equale, ꝓporꝛne habita ad dignitatez qua cōitati ꝯuliꝛ: cōtingit aūt sic hēe equale ⁊ inequale vnū ciuem hēe ab altero. Alia autē spēs est que est in cōmutationib⁹: qua res possessa ab vno ciue cōmutat̃ in alterum: in talibus.n.cōicationibus vna quedā spēs iustitia directiua est.

Iustitia commutatiua.

Cōmutationū aūt taliū due sunt ꝑtes: quedaz.n.sunt volūtarie: quedā aūt inuolūtarie. Uolūtarie qđem vt exēplariter dicat̃ sunt tales: puta vēditio, emptio, mutatio, fideiussio: in qua fideiussor obligat se ad soluēdū. Usus sic locat̃ vsus domus vel vsus possessionis pro certo pacto. Depositio sicut deponit̃ depositum fideicōmissuz ad seruādū. Cōductio sicut ꝯducit̃ iumētuz ⁊ seruus vel alia res: in oībus.n.his qđ vnius est aliquo modo trāsit ad ꝑtēz alterius. Tales aūt cōicationes volūtarie sunt dicte: qꝛ ꝑn⁹ earū sunt in ipsis cōmutātibus singularia ꝯsciētibus in qbus est actus.

Commutatiua voluntaria.

Commutatiua inuoluntaria ⁊ spēs eius. Prima commutatiua inuolūtaria occulta,

Inuolūtariaruz aūt cōmutationū due sunt ꝑtes: quedā eiz sunt occulte: ⁊ quedā manifeste. Occulte sunt: puta furtuz in rebus qđ aliene rei ꝯtrectatio est inuito dn̄o: ⁊ a furuo nominat̃ greco noīe qđ latine sonat nigrum siue occultuz. Mechia in qua vxor in abusum trāsit alterius. Ueneficiū in quo corpus ab altero trahit̃ ad nocumentū. Proagoya: proagoya aūt ꝓductio ⁊ suspēsio est in futuruz: ⁊ dī a para qđ preter ⁊ gogos qđ est ductio: sicut qñ in termino cōdicto nō soluit̃ qđ ꝓmissum est: ⁊ sicut est occulta serui seductio vt a dn̄o recedat: ⁊ sicut est occisio in dolo a quo sibi qs nō cauet: ⁊ sicut est falsuz testimoīu ⁊ mēdaciuz ꝑniciosum. In his.n.oībus qđ est vnius trāsit ad alteꝝ: inuolūtaria cōmutatione ſm ꝙ inuolūtariū dī ꝑ ignorātiam.

Cōmutatiua inuoluntaria manifesta.

Manifeste aūt sunt cōmutatiōes inuolūtarie ab inuolūtario dicte per violētiam: puta verberatio, captiuitas, vinculuz, mors violēter illata, rapina que est violēta, ablatio possessionuz, orbatio que est oculoꝝ extractio, accusatio iniusta apud ꝓncipem: ⁊ vlr iniuriatio violēta. In oīb⁹.n.his necesse est esse qđdā directiuū iustuz si respublica stare debeat iter ciues. Pz igit̃ ꝙ due sunt spāles iustitie: quaruz vna in distributionibus: altera autem in cōmutationibus est directiua.

℄ Caplm 4m. Q2 veruq3 dictorum iustoruz medium est inter plus ⁊ minus.

A

QUoniam aūt ſm ꝓdicta oīs iniustus ineq̄lis est: ⁊ omne iniustuz ineq̄le. Ineq̄le aūt ſm plus ⁊ minus: manifestuz est ꝙ hꝫ iniustū qđ est ſm plus ⁊ minus aliqđ mediuz est qđ ineq̄litat ad eq̄litꝫ reductiuū est: hoc aūt mediuz est eq̄le. In qualiscūq3 eiz opatione plus ⁊ minus est, in illa est ⁊ eq̄le: ad qđ plus ⁊ minus ſm excessuz ⁊ diminutiōez deteꝛmr. Sūt igit̃ hic 4or opposita: iustū ⁊ iniustuz ⁊ eq̄le ⁊ ineq̄le. In oīb⁹ aūt 4or oppositis sic est ꝙ si vnū seqtur ad alteꝝ: ⁊ reliquuz seqt̃ ad reliquuz. Seqt̃ aūt inequale ad iniustū: sic preostēsum est. ğ eq̄le seqt̃ ad iustū. Iustuz igit̃ per h̄ ꝙ est meīm de necītate eq̄le esse ꝓbat̃. Cuz igit̃ eq̄le sit mediū, necīo ⁊ iustū meīm qđdā erit. Est aūt eq̄le ad totū minus in duob⁹ minimis: q̄uis iter plura esse possit. Hoc autez ideo est: qꝛ relatiuū est: vñ sicut pr̄ nō sui sꝫ filij est ⁊ dominus serui: ita eq̄le nō sibi sꝫ eq̄li eq̄le est. Iustū ğ ⁊ meīm ⁊ eq̄le esse necesse est: ⁊ ad aliqđ: ⁊ necesse est ꝙ de qbusdā eq̄le sit: ⁊ fiat: que ꝑn⁹ sunt eq̄lit̃: ⁊ ſm ꝙ meīm est aliquoꝝ vt extremoꝝ. H̄ autē sunt plus ⁊ minus: sicut ꝓdiximus: plus dico in lucro ⁊ minus in dāno: qđ in reb⁹ distribuēdis ⁊ cōmutādis attēdit̃. Scđm aūt ꝙ equale est necesse est ꝙ sit in duobus ad quoꝝ dignitatē equalitas ꝓporꝛnis: sicut est dux ⁊ miles in distribuēdis et emens ⁊ vēdēs in cōmutādis. Scđm aūt ꝙ iustū est cum iustū ꝑ debitū sit alterius aliqb⁹ attribuēdū est. Necīuz ğ est ꝙ iustū ad minus sit in 4or. Res.n.qb⁹ iustuz vt meīm ꝯtingit due sunt ꝑsone qb⁹ res ille attribuūtur: res due sunt: res empta ⁊ ꝓciuz in cōmutationibus: persone aūt sicut emēs ⁊ vēdēs. In distribuēdo aūt sic opus cōitati impēsum ⁊ vtilitas que ex ope ꝓuenit: due res sunt: vel opus militis ⁊ ducis. Dux aūt ⁊ miles ꝑsone due sunt: ⁊ in his 4or eadē erit equalitas ꝓporꝛnis iter duo qbus iustū mediū est: ⁊ iter duo in qb⁹ sicut in ꝑsonis iustū reddit̃ ⁊ iustitia. Ut eiz illa hñt adinuicē que sunt ꝑsone in qb⁹ redditio iustitie est: sic ⁊ illa adinuicez hñt que reddunt̃. Si eiz ꝑsone nō equales sint: sicut dux ⁊ miles ineq̄les sunt ſm dignitꝫ: qꝛ ad rēpublicaz referunt̃: tūc ꝯtīter ea que habebūt in distributione erūt nō equalia ſm quātitatē. Cuius signū est ꝙ habit⁹ pugne ⁊ accusationes in ciuitatibus oriunt̃ qñ vel equales ꝑsone nō equalia per distributionez accipiūt: vel qñ nō equales ꝑsone hñt equalia vel suscipiūt in distributione: accusationes aūt fiūt per inequalitatē.

Iustitia in 4or ꝯsistit.

B

℄ Adhuc h̄ idez est manifestū si ꝯsideret̃ id qđ est ſm dignitatem ꝑsonaꝝ. Oēs.n.sapiētes ꝯcorditer ꝯfitent̃ iustū illđ qđ est in distributiōib⁹ oportē eē ⁊ reddi ſm dignitꝫ ꝑsonaꝝ: q̄uis ea q̄ dignitꝫ ꝯferūt non oēs eadē esse dicāt. In diuisis.n.vrbanitatib⁹ diuersa ponunt̃ faciētia dignitꝫ. In vrbanitꝫ.n.democraticoꝝ libtas dī ꝯferre dignitꝫ ⁊ dignitꝫ dn̄iaz faciūt libtas ⁊ fuit⁹. Obligharkiki aūt dicūt diuitias ꝯferre dignitꝫ vrbanitꝫ vel gn̄us nobilitatē. Dn̄iam aūt dignitꝫ ponūt in diuitijs maiorib⁹ ⁊ minorib⁹: ⁊ paupꝛtate vl̄ nobilitꝫ maiori vl̄ minori ⁊ ignobilitate. Nobilitꝫ aūt accipiūt ſm Senece deteꝛꝫ dicētem ꝙ nihil est nobilitas nisi antiq̄ diuitie. Nobilitꝫ aūt qua qs ex optimis ꝓncipue disponit̃ ad optia oligharchia nō attēdit. Aristocratici aūt in sua vrbanitꝫ dignitꝫ attēdi dicūt ſm vtutē: ⁊ dignitꝫ dn̄iaz ponūt in dn̄ia vtutis. De his aūt vrbanitꝫ īfra determinabit̃ quātū sufficit ad p̄ntez iten̄cōm. Quocūq3 ğ mō dicat̃ in h̄ oēs ꝯcordāt vrbanitꝫ ꝙ distribuēda ad eq̄litꝫ dignitꝫ ꝑsonaꝝ distribuant̃, ita ꝙ distributū reddat̃ ad ꝓporꝛnez dignitꝫ ꝑsone.

Nobilitas.

℄ Cap. 5m. Q2 medium in distribuendis iuxta ꝓportionē geometricam accipi debet.

A

EST ergo iustū ꝓportioꝛe qđ: q̄uis.n.de ꝓporꝛne solus tractet arithmetica ⁊ geometer inq̄tuz linea nūs est: ⁊ inq̄tuz demꝛatio trāsit de gn̄e in gn̄e: tn̄ ꝓporꝛe ꝙ q̄cūq3 mō forꝫ ꝓporꝛne participat nō solū est monadici nūi ꝓpriū, h̄ est nūi formalis qui ex monadib⁹ rerū cōitatib⁹ coaceruat̃: sꝫ est totalr̄ nūi, h̄ est rerū nūataꝝ forꝫ nūi, q̄cūq3 mō pricipātiū. ℄ Ad itellm aūt ꝯtītiuz opꝫ scire ꝙ ꝓportio est silitudo habitudinū sic si dicaz: sic se hꝫ rector nauis ad nauē: ita rector ciuitat ad

Quid est proportio.

ciuitatez:in B.s.q̄ vterq3 eoꝝ nō sorte s3 arte eligit̄:ꝛ in nūis:sicut se hñt duo ad 4^{or}:ita se hñt tria ad sex:in B.s. q̄ vtrūq3 est duplū ꝛ subduplū. Proportionalitas aūt est silitudo ꝓpor^{nū}:sicut si dicā:sicut est ꝓportio iter duo ꝛ 4^{or} ꝛ tria ꝛ sex silr̄ hñs qualitatē dupli:ita est q̄ ꝓportio iter duo ꝛ tria ꝛ 4^{or} ꝛ sex:silr̄ hñs qualitatē sexqalteri. Unū pz q̄ silitudo iter duo est ꝓportio iter 4^{or}:ꝛ proportionalitas iter octo:ꝛ aliqñ iter decē:si ꝓducat̄ ꝓportionalitas vt nō tm̄ attēdat̄ iter ptes ꝛ ptes:sed etiā iter ꝯstitutū totū ex p̄ ꝛ 2°:ꝛ iter ꝯstitutū totū ex 3° ꝛ 4°. Sic si dicā q̄ silis est ꝓportio duoꝝ ad 4^{or}:ꝛ triū ad sex:ꝛ silis duoꝝ ad tria ꝛ 4^{or} ad sex:ꝛ q̄ in eadem ꝓpor^{ne} est ꝯstitutū ex duob^{9} ꝛ 4^{or}:ad ꝯstitutū ex tribus ꝛ sex. Nouez.n.ad sex in sexqaltera ꝓpor^{ne} est:sicut duo ad tria et 4^{or} ad sex. Quinq3.n.genera ꝓpor^{nū} sunt determinata in 2° arithme^{ce}.s.ꝓportio multipli^{cis} ꝛ ꝓportio supparticularis:et ꝓportio suppartiētis:ꝛ ꝓportio cōposita ex multiplici ꝛ supparticulari:ꝛ ꝓportio cōposita ex multiplici ꝛ suppartiēti. Cōposita enim ex supparticulari ꝛ suppartiēti eē nō pōt:q2 nō habet vnde accipiat. A nulla.n.vna pte incipe pōt vt sit supparticularis:nec eniz a media nec a 3^{a} nec de 4^{a}:sed deinceps incipe pōt:s3 incipit a duab^{9} tertijs:ppter qđ etiā vocat̄ in p^{a} eius specie supbipartiēstertias:ꝛ 2° suptripartiēstertias:ꝛ supq̄dripartiēstertias:ꝛ sic deinceps. Proportio multiplicis est: sic si in vno ordine disponamus vnū,duo,4^{or},octo.xvj. ꝛ sic deinceps:in oībus eiz est ꝓportio dupli:que p^{a} spēs est multiplicis. Habet aūt multas spēs.s.tripli,quadrupli,qntupli:ꝛ sic deinceps:quaꝝ ꝓpor^{nū} dispositio facilis est. Triplici.n.est sicut vnuz,tria,nouē.xxvij.ꝛ sic deinceps. Quadrupli autem sicut vnū 4^{or}.xvj.lxiiij^{or}:ꝛ sic deinceps. Quintupli aūt sic vnuz.v.xxv.c.xxv.ꝛ sic deinceps:ꝛ silr̄ in alijs disponere facile est. Et gñaliter dicēdo oīs nūs taliuz in ꝓpor^{ne} multiplicis est qui aliquotiēs totus est in ipso ꝛ nihil ampli^{9}. Proportio aūt supparticularis est duoꝝ nūoꝝ vel pluriū ꝯtinēs semel numerū ꝛ aliq̄tā eius ptez:ꝛ illius dispositio est sicut duo, tria, 4^{or}, sex, nouē. Tria.n.ꝯtinet duo ꝛ alterā eius ptez: altera aūt dimidia:ꝛ eodez mō sex ꝯtinet 4^{or} ꝛ alterā:ꝛ nouē ꝯtinet sex ꝛ alterā:ꝛ sic deinceps. Unde ista ꝓportio sexqaltera vocat̄:ꝛ grece vocat̄ emiolya ab emi,qđ est dimidiū:ꝛ olon qđ est totū:q2 ꝯtinet totū ꝛ dimidiū. Sic dī seqtertia que totuz ꝯtinet ꝛ tertiā:ꝛ sequiquarta que totū ꝛ quartā:ꝛ sequiqnta:ꝛ sic deinceps. Supparticularis aūt ex B crescit qđ ꝯtinet totuz nūm ꝛ duas eius tertias:ꝛ dī supbipartiēs qui ꝯtinet totū ꝛ duas eius tertias. Supertripartiēs qui ꝯtinet totū ꝛ duas tertias ter. Et supquadripartiēs:ꝛ supquintupartiēs:ꝛ sic deinceps in nūo duaꝝ ꝛ tertiaꝝ ascēdēdo. Cōposita aūt ꝓportio ex multi^{ci} ꝛ supparticulari:sic qui aliq̄tiēs ꝯtinet totū nūm ꝛ aliq̄taz eius ptē:sic se h3 decē ad 4^{or} in multi^{ci} sexqaltera eius pte. Bis.n.ꝯtinet 4^{or}:ꝛ alterā eius partez:ꝛ in vtroq3 istoꝝ.s.in cōti^{ne} toti^{9} ꝛ ꝯti^{ne} aliquote crescit in īfinitū. Multip^{x} aūt suppartiēs est qui ꝯtinet aliq̄tiens totuz ꝛ aliq̄tiēs eius duas tertias:sicut.xj.ad tria se habet. Ter eniz ꝯtinet ternariū ꝛ duas eius tertias:ꝛ in hac aggregatiōe crescit in īfinitū:ꝛ sic octo se h3 ad tria qđ bis ꝯtinet ipm ꝛ duas eius tertias. Unde octo ad tria est in ꝓpor^{ne} dupli supbipartiens:vndecim autē ad tria in ꝓportiōe tripli supbiparti^{tis}. ¶ Ex his pz qđ est ꝓportio ꝛ qđ ꝓportio^{na}^{le}. Propor^{nū} aūt q̄dam est ꝯiūcta:ꝛ quedā disiūcta:ꝯiūcta aūt dī que medio vno 3° bis vtitur:sicut pūctuz ꝯtinuās in linea:bis idē est in duplici rōne sumptū.s.finis ꝛ p̄ncipij:sicut si dicā:sicut se hñt duo ad 4^{or}:ita quatuor ad octo. Medius.n.terminus idē est in duplici rōne:quatuor eniz qđ est medius terminus vnus ꝛ idem in suba accept^{9} ad duo est in rōne dupli:ꝛ ad octo in rōne subdupli. Disiūcta aūt ꝓportio est que a medio vno termino copulat̄:sicut si dicā:sicut se habet duo ad quatuor:ita qnq3 ad decez:nullo.n.vno termino medio qui ad p^{m} ꝛ 4^{m} referat̄ copulat̄. ¶ Adhuc est ꝓportio ordinata ꝛ est ꝓportio ꝑmutata:proportio ordinata est que sine ꝑmutatiōe partiū ordinata silitudine vnius ad alteꝝ attēdit̄:sic si dicā:sic tria ad.5.ita sex ad.10.tria.n. ad.5.ita.6.ad.10. Permutata aūt ꝓpor^{o} est:que est in ordine ꝓpor^{nis} ptiū ꝑmutatione. Sic si dicā:sic silis ꝓportio est p̄mi ad 2^{m} ꝛ tertij ad 4^{m}:ita silis ꝓportio est p̄mi ad 3^{m}:ꝛ secūdi ad 4^{m}:ꝛ totius ꝯstituti ex p̄mo ꝛ scđo ad totuz ꝯstitutū ex 3° ꝛ 4°. ¶ Cuius exēplū est in multiplicibus duo,quatuor,qnq3,decez. Est.n.ꝓportio p̄mi ꝛ secūdi dupli ꝛ silis illi ꝓportio est tertij ꝛ quarti ꝛ ꝑmutatim:sicut ꝓportio est p̄mi ad tertiū:hoc est duo ad qnq3:silis est ꝓportio quatuor ad decē:que sunt 2^{m} ꝛ 4^{m}: in vtrisq3 enim est ꝓportio duplicis sexqalteri:ꝛ silis ꝓportio est inter ꝯstitutū ex duobus ꝛ quatuor:ꝛ ꝯstitutū ex qnq3 ꝛ decē. Sex eiz est ꝯstitutū ex duob^{9} ꝛ quatuor. xv.aūt ex qnq3 ꝛ decē. Quindecim aūt ad sex in duplici sexqaltera est ꝓpor^{ne}:sicut in ꝑmutata ꝓpor^{ne} fuit inter duo ꝛ qnq3 ꝛ quatuor ꝛ decez. ¶ Aliud exēpluz est in ꝓportione sexqaltera,duo,tria,quatuor,sex:sicut eiz duo ad tria:ita quatuor ad sex: vtraq3.n.ꝓportio sexqaltera est ꝛ ꝑmutatim:sicut duo ad 4^{or}:ita tria ad sex: vtraq3 eniz ꝓportio dupli est:ꝛ sicut ꝯstitutū ex duob^{9} ꝛ tribus qđ est qnq3 ad ꝯstitutū ex 4^{or} ꝛ sex qđ est decez:decē.n. ad qnq3 est in ꝓpor^{ne} dupli. ¶ 3^{m} ex^{m} est in suppartiētibus:sic sunt tria,qnq3,sex.10.sic sunt tria ad.5.ita sex ad decem:vtraq3.n.ꝓportio est supparti^{tis} ꝛ ꝑmutatim:sic tria ad sex:ita.5.ad.10.dupli.n.est vtraq3 ꝓpor^{o}:ꝛ eadez ꝓportio est inter ꝯstitutū ex trib^{9} ꝛ.5.ꝛ ꝯstitutū ex sex ꝛ 10.16.eiz ad octo etiā h3 dupli ꝓpor^{nē}. ¶ Ex p̄dict igit̄ pz q̄ ꝓportio^{nis} equalitas est ꝓpor^{nū}:ꝛ q̄ ꝓportio in 4^{or} est ad minus. Qr enim disiūcta ꝓportio in 4^{or} sit ex ipsa rōne disiūctionis manife^{m} est:tm̄ etiā ꝯti^{a} in 4^{or} est. Uno eiz medio ꝭm ābaz vtit̄ vt duob^{9}:ꝛ ideo bis dicit ipm referēs ad p^{m} ꝛ referēs ad 4^{m}. Sic si dicā: vt que est ꝓportio nūi siue q̄titatis nūi qui est ad eā quātitatez nūi que est.b.ita silis ꝓportio est q̄titatis numeri que est.b.ad eā que est.g. In hac.n.ꝓpor^{ne} que est.b.bis dicta est quare siue.b.bis ponat̄ quatuor erūt ꝓportionata ꝭm rōnē ꝓportionatoꝝ:q̄uis tria sint ꝭm subaz. Silr̄ aūt ꝛ iniustuz distributum in q̄tuor est ad minus:ꝛ iter ea silis est ꝓportio ei que est in numeris. Quibus.n.distribuitur et que distribuunt̄ silr̄ diuisa sunt in quatuor ꝓportionata:sicut dux ꝛ miles ꝛ sors ducis ꝛ sors militis. Erit ergo talis ꝓportio sicut.a.terminus ꝓportionat̄ ad.b.hoc est sors ducis ad ducez:ita.g.terminus ꝓportionat̄ ad.b.B est sors militis ad militē ꝛ ꝑmutatim.ergo sicut.a.se habet ad.g.hoc est sors ducis ad sortez militis:ita se habet b.ad.d.hoc est dux ad mili^{tē}:ppter qđ ꝛ totuz quod est sors ducis cum duce in sili ꝓportione se habet ad totuz: hoc est ad sortem militis cum milite:hec enim distributio polytica cōiungit.debita ergo ꝯiunctio ꝛ ꝓportionata termini.a.cum termino.g.in ꝑmutata ꝓportione termini.b.cuz termino.d.iustū facit in distributiōe:ꝛ me^{m} ꝭm huiꝰ ꝓpor^{nē} acceptum est:ꝛ vocat̄ iustum. Mediū aūt est ꝓportio^{le}:ꝛ est medium eius qđ est preter ꝓportionem.ergo iustum mediuz. Diximus enim iam q̄ iniustuz ꝓportio^{le} est cuius extrema sunt preter proportionale in pluez preter proportio^{le} in minus. Talem autē proportionez mathematici vocant geometriam:hoc est

acceptā

Marginal notes:

Quid ē ꝓportionalitas.

Quinq3 sunt genera ꝓportionum.

Prima spēs seu gradus.

B

Quid ē ꝓportio superparticularis.

Quid est sexqualtera proportio.

Quid est sequitertia.

A

Prī^{a} diuisio ꝓportionū.

Scđa diuisio ꝓportionū.

Exēpluz p̄^{m}.

Exēpluz 2^{m}.

Exēplum 3^{m}.

a	b
sors duc3	dux
g	d
sors mi.	miles

A

acceptā ſm medium geometricum. In geometria enim ꝓportione hoc accipit ꝙ in eadem ꝓportione ſe habet totum conſtitutū ex primo ⁊ ſcḋo: ad totum cōſtitutū ex tertio ⁊ quarto: ſicut in ꝑmutata ꝓportione ſe hȝ ad alterum: hoc eſt primū ad tertiū ⁊ ſcḋm ad quartū: hec aūt ꝓportio ſiue ꝓportionalitas eſt nō cōtinua. In diſtributionib⁹ eniȝ nō pōt ꝯtinua ꝓportio obſeruari: eo ꝙ vno numero termin⁹ ſm ſubaȝ nō pōt fieri ex duob⁹. ſ. ex eo cui diſtribuēduȝ eſt: ⁊ ex eo qḋ diſtribuēduȝ eſt. Pȝ igiẽ ꝙ hic qḋ diſtributiuū eſt ꝓportionale eſt. Iniuſtum aūt qḋ eſt preter ꝓportionale. Iniuſtuȝ aūt ip̄oꝛoportionale duplex eſt: quoꝝ vnū qdeȝ fit in plus: aliud aūt in min⁹: qḋ ⁊ in opationib⁹ ꝑſonaꝝ accidit ad vrbanitatē relatis. Qui qdeȝ enim iniuſtuȝ facit vltra indignitatē ꝓpriam acci^{pit}: plus hȝ in lucro ꝙ̄ dignū ſit. Qui āt iniuſta paſſus eſt circa dignitatē acci^{pit} minus hȝ boni diſtribuēdi ꝙ̄ cōdignū ſit. In malo aūt dāni ecōuerſo eſt: quoniā iniuſtuȝ faciēs minus habet ⁊ iniuſtum patiens plus. Min⁹ malum aūt efficiẽ in boni rōne ſicut in anhabitis diximus qñ ad maius maluȝ cōparaẽ. Minus eniȝ maluȝ magis eligibile eſt maioꝛ malo: nihil aūt eligibile eſt niſi bonū ⁊ maius bonū magis eligibile. Cum igiẽ min⁹ maluȝ eligaẽ: opȝ ꝙ minus maluȝ boni hēat rōneȝ. Hec igitur eſt vna ſpēs iuſti ⁊ iuſtitie que diſtributiua iuſtitia vocatur ſm geometricā medietatē accepta. In ꝓportione enim mediuȝ geometricū vocaẽ per ꝙ ꝓportionata reducūẽ ad ſiſem ꝓportionis quātitateȝ/inequali remanēte quātitate ꝓportionatoꝝ: ſicut patet in exemplis ſuperius inductis. ſ. triuȝ quinqȝ ⁊ ſex ad decē: que omnia ſunt vnā proportionis qualitatem habendo in diuerſa quātitate: ⁊ in oībus alijs exēplis inductis eſt ſimilr̄. Mediuȝ aūt ꝓportionis arithmetice eſt: quo ꝓportionata reducūtur ad equaleȝ quātitatē in diſſimili qualitate ꝓportiōis: ſic ſunt. v. vj. vij. ſex eniȝ ad qnqȝ ſunt in ꝓportiōe ſexqnta. ſepteȝ aūt ad ſex in ꝓportiōne ſexquiſexta: que ꝓpor^{tiones} nō ſunt vnius qualitatis ſm ſpēȝ. Si aūt exceſſus in medio quātitatis attendaẽ: ſex excedit qnqȝ in vno: ⁊ ſeptē excediẽ in vno. ablatū ḡ a ſepteȝ in quo excedit ſex: ⁊ additū qnqȝ qḋ iterato extēdiẽ a ſex: erunt ſex ſex ſex que eſt equalis quātitas in diſſimili ꝓportione: ⁊ hoc vocaẽ medium arithmeticū in mathematicis.

> *Iniustū ip̄roportionale est duplex.*

> *Q non sit eligibile nisi bonum. Q min⁹ malum hȝ rōnes boni.*

ℭ Capl̄m 6^{m}. De iuſtitia cōmutatiua.

REliqua aūt ſpēs iuſtitie que etiam vna eſt ⁊ ꝑticularis eſt que cōſiderat iuſtum qḋ eſt directiuū ei⁹ qḋ fit in cōmutationib⁹ ⁊ cōtractib⁹ ſiue ſint voluntarij ſiue inuolūtarij in qbus homo vn⁹ debitoꝛ alterius efficiẽ ex ipſa nā negocij. Hoc aūt iuſtū aliam habet ſpēm a prioꝛi iuſto qḋ eſt diſtributiuū. Diſtributiuū quideȝ eſt iuſtum ſicut in p̄cedentib⁹ habituȝ eſt eoꝝ que ſemꝑ ſunt cōiuȝ: ⁊ ab ipſa cōitate vl' rectoꝛe ciuitatis diſtribuēda pro dignitate meriti qḋ aliqs cōtulit reipublice: ⁊ accipiẽ ſm ꝓportionalitatē geometricā de qua prius dictū eſt: qḋ ex hoc pȝ: qꝛ ꝙ̄tis a multis rebus diſtributio illa fiat que vel ſunt demōſtratiōes: vel laudes: vel tituli: vel foꝛnices: vel imagines ſtatuaꝝ p̄ncipaliter o pecunijs cōibus: hoc eſt ad cōitateȝ pertinentibus ſiue qꝛ etiā ſi in alijs fiat: fit ſm ꝙ cōdignitate numiſmatis vel pecunie menſuraẽ: ſicut. v̄. g. Si titulus determinaẽ eē reddēdus ad eſtimationē fit vel. x. vel. M. marcaꝝ: vel plus vel min⁹: ⁊ ſimilr̄ in alijs eſt ꝓportiōe tñ ſeruata quam habent obſequia que illata ſunt vrbanitati ſm plus ⁊ minus/penſata dignitate ꝯferētis ⁊ magnitudine obſequij qḋ cōtulit ⁊ vtilitate quaȝ inde reſpublica cōſecuta eſt: ⁊ iniuſtuȝ qḋ illi iuſto eſt oppoſitū eſt preter ꝓportionale ꝓportione geometrica carēs: ſicut in antehabitis expoſitū eſt. Iuſtuȝ aūt qḋ eſt in cōmutationibus eſt qdeȝ etiā equale quid ⁊ iniuſtum ſibi oppoſitū inequale qd: ſed nō equale vel inequale ſm ꝓportionalitatē que dicta eſt: ſed eſt eq̄le vel inequale ſȝ arithmeticaȝ ꝓportionē que in pari quātitate ſed in diſpari q̄litate eſt. Si eniȝ dicā. v. vj. vij. vj. duplr̄ mediuȝ eſt. ſ. per ſummā aggregationē ⁊ cōparationē. Per ſummā qdeȝ aggregationē: qꝛ ſi duo extrema. ſ. qnqȝ ⁊ ſepteȝ in vnaȝ ſummā redigam. xij. oſſō cuius ſumme medium eſt ſex. Per cōparationē aūt: qꝛ ſi ſex cōparationē ad qnqȝ mediuȝ eſt excedens. Si aūt cōparationē ad ſeptē: exceſſuȝ eſt in tāto quātuȝ excedit. Extremoꝝ ergo eſt vnū excedens tm̄: aliud aūt extremū exceſſum tm̄. Mediuȝ autē excedens ⁊ exceſſum equalr̄ ꝑticipādo cū vtroqȝ extremoꝝ. Exceſſum autē ſm ꝙ eſt exceſſum nō eſt determinatum vel finitū. Similr̄ aūt ⁊ excedens ſm ꝙ excedēs eſt. Ab eo aūt qḋ nō eſt determinatū vel finitū iudicium habere nō pōt: nec poteſt principiū eſſe alicuius iudicij. Mediuȝ aūt cum in tanto excedit in quāto excediẽ, finitum eſt ⁊ determinatū. Ab eo ergo accipiẽ iudicium extremoꝝ ſi ad equalitatē redigi debeāt: qḋ mediuȝ iuſtuȝ eſt ad valoꝛem rei ꝓportionatū rōne iudicis: ⁊ eſt ſicut ſi dicam⁹ ꝙ lectus valens qnqȝ/venditus eſt: emens aūt nō niſi tres ſoluit: vēdēs āt in duob⁹ dānificat⁹ eſt: ⁊ hinc ſurgunt cōtentiones: ⁊ ad iudicem ſicut ad medij ⁊ iuſti dictatoꝛeȝ recurriẽ qui eſtimato valoꝛe lecti duo iubet reddi ei qui vendidit: ⁊ cū prius tria habuit iam quinqȝ habet. vendens ergo qnqȝ habens in precio: emens autē qnqȝ in lecti valoꝛe: iudex qnqȝ in eſtimatione rationis: Erunt ergo. v. v. v. ⁊ ſi lectus cuȝ precio cōiungaẽ: erunt decē: cuius mediū eſt qnqȝ qḋ eſt in iudicis eſtimatione eſtimātis in quāto exceſſit vn⁹ ⁊ in quāto exceſſus eſt alter. In talib⁹ eniȝ cōputationib⁹ nullaȝ diāȝ facit ꝑſone vendētis vel ementis dignitas: ſiue enim ſtudioſus ſiue praū⁹ ſit: qui aliuȝ debito precio priuauit nō eſtimat iudex ⁊ ſi imperatoꝛ ſit vl' ſacerdos vel ruſticus nō aduertit: ſed vnū ſicut alium ad valoꝛem rei reddere iubet. Et ſimilr̄ eſt in cōmutatiōe inuolūtaria occulta. v̄. g. Si aliquis mechatus eſt nō eſtimat iudex: ſiue ille prauus ſtudioſus vel alteri⁹ dignitatis ſit. Lex eniȝ infoꝛmat aīam iudicis: ⁊ ideo ad differētias ꝑſonaꝝ nō reſpicit: ſed potius illis vtens equivalet in hoc ad nocumēti ⁊ iniurie reſpicit diām: ⁊ reddi vel emendari iubet ad eſtimatiōeȝ quātitatis iniurie illate. v̄. g. Si vnus qdeȝ iniuſtuȝ facit: ali⁹ aūt iniuſtum patiẽ: puta vt ſi vnus quideȝ leſit: alter autē leſus eſt. Propter qḋ iudex qui per eſtimationē rationis ⁊ legis medius eſt tentat equare iniuſtū qḋ ineq̄le eſt ⁊ iniuſtum faciente ⁊ iniuſtuȝ patiente: tentat autem ad quātitateȝ iniurie. Similr̄ aūt eſt cum vnus quidem vulneraẽ: alter ꝑcutiat vulnerādo: vel cū vnus qdē occidat: alter autē moꝛiaẽ occiſus: lege. n. talionis vtiẽ in talib⁹: vt. ſ. oculū pro oculo: dentē pro dēte: vitā ꝑ vita ſoluat. In his. n. ꝑ ineq̄lia diuiſa eſt actio ⁊ paſſio. Agēs. n. in talib⁹ de B qḋ deſiderauit vt ſibi bo^{num} plus intulit: patiēs aūt de malo qḋ non deſiderauit plus habuit: ⁊ ſic agens plus in lucro: patiens aūt magis in dāno habuit. actio ꝟo ⁊ paſſio ꝑ ineq̄lia diuiſa ſunt. Iudex aūt B eq̄re tentat: ⁊ plus in lucro eq̄re tentat ad id qḋ eſt plus in dāno: agētem faciēs ſuſtinere dānuȝ qḋ voluit: patientē aūt adipiſci faciens lucruȝ in bono qḋ perdidit: ⁊ aufert a lucro ⁊ addit ad dānū. Lucrū. n. ⁊ dānuȝ vocaẽ ea q̄ in cōmutationib⁹ ſunt: quia ſimplr̄ ⁊ vlr̄ loquēdo in cōmutatiōib⁹ exce^{ssus} ſiue agētis ⁊ patiētis ſiue exceſſi iniuriā noīare nō poſſumus niſi noīe lucri ⁊ dāni. Agens eniȝ plus habet

> *Iniuria vocatur lucrum ⁊ dānum.*

de eo qḋ vult ⁊ patiēs minus: e͡z aūt patiens plus de eo qḋ nō vult ⁊ agens minus: ⁊ sic agēs plus habet in bono ⁊ minus in malo: patiens aūt plus in malo ⁊ min⁹ in bono: ⁊ hoc noīe lucri ⁊ noīe dāni cōuenientius designatur. Quis aliqb⁹ stoycoꝝ lucri nomē nō videaꝝ esse ꝓpriū: puta ꝙ percutiēs plus habeat in lucro: patiēs āt siue ꝑcussus plus in damno. Sed tñ q̄uis stoyci ꝯdicant qñ mensurata est passio patiētis ad valorez numismatis: queriꝝ eniz pro q̄to tantā voluisse͡z sustinuisse iniuriā: tūc necesse est ꝙ hoc qdez voceꝝ damnuz qḋ est ex ꝑte sustinētis: hoc aūt lucrū qḋ est ex ꝑte agētis. Quare qdem in lucro ⁊ minoris in dāno directiuū est mediū qḋ est equale positum in iudicis estimatiōe: lucrū.n. ⁊ dānuz hoc qdez plus: hoc aūt minus ꝯtrie se hñt per actionē.s. ⁊ passionē: faciens.n. iniuriā plus h͡z in lucro ⁊ minus in dāno: patiens autem plus in dāno ⁊ min⁹ in lucro. Ad lucri.n. referꝝ rōnez boni qdez hic plus: mali aūt minus: ⁊ per ꝯtriū ad dāni rōnem referꝝ: mali qdez hic plus: boni autē minus. Quoꝝ extremoꝝ mediū est qḋ in iudicis estimātis est rōne: ad quātitatē illate iniurie vt videat q̄tū excessit supequale qui iniuriā fecit ⁊ q̄tū distat sub eq̄li qui iniuriaz passus est: ⁊ tantū emende fieri faciet iniuriaz passo ab iniuriaz patiēte: hoc aūt eq̄le dicim⁹ esse iustū. Iustuz ḡ qḋ est directiuū: in cōmutationib⁹ mediū est dāni ⁊ lucri. Iudex aūt hic equans ad tria h͡z respicere: sicut dicit Tullius.s. ad par pactū ⁊ iudicatū. Par aūt est qḋ ad rei paritatez reddiꝝ. Pactū vo qḋ cōuenit inter eos inter quos est cōmunicatio. Iudicatū aūt quod ad legis vel ꝑncipis reddiꝝ decretū.

C — *Iudex ad tria respicere d͡z.*

Dubitatio ¶ Est aūt dubiū de cōmutationib⁹ inuoluntarijs: ⁊ vtrū neutrū sit qḋ dcm̄ est. Si.n. rusticus percutiat ꝑncipez vel imꝑatorez: crimine lese maiestatis reus est: ⁊ ad quātitatē iniurie emēdare nō iubetur s͡z multo amplius: ⁊ sic videꝝ ꝙ in tali cōmutatiōe dr̄ia personaꝝ attēdiꝝ qḋ añ negatū est. Idē aūt est si mechet cū vxore ꝑncipis: vel si sacra spoliet: ⁊ in multis alijs multā videꝝ inferre in talib⁹ dr̄iam dr̄e ꝑsonaꝝ.

R° ¶ Sed ad hoc dn̄t Michael Ephesyus ⁊ Eustratius ꝙ equalitas attēdenda est fm̄ equalitatē ꝑsonaꝝ in eadez dr̄ia dignitatis cōstitutaꝝ: sicut ꝙ iubet iudex emendari vni principi sicut alij principi: ⁊ vni studioso sicut alij: ⁊ vno prauo sic̄ alij ꝙ nullo mō stare pōt.

ꝯ rñsionē. ¶ In ꝑcedentib⁹ eniz habituz est ꝙ dignitas inter agentē ⁊ patientē nō facꝝ dr̄iaz. Scḋz B aūt qḋ dicūt magna dr̄ia est ex digni^te agētis ⁊ patiētis: q̄uis inter patientē ⁊ patiētē nō sit dr̄ia.

Alia rñsio. ¶ Propter qḋ dōm est ꝙ lesio ꝑsone solēnis nō infert dānū boni ꝑuati tm̄: sed ēt boni publici: ⁊ fm̄ qualitatez illati dāni in iure precipiꝝ emendari. Nec ꝯsiderat iudex in hoc dignitatē ꝑsone s͡z qḋ ē in ꝑsona: s͡z lesionē boni qḋ lediꝝ in ꝑsona: ꝓpter qḋ forte moriꝝ qui etiā tm̄ intēdendo ledere mouet ꝑncipez: q͡z bonuz publicū in principe lesuz etiā vita hoīs ad cōdignū nō redimiꝝ. vñ in tali redditiōe nō cōsideraꝝ dignitas ꝓut in ꝑsona est: sed poti⁹ lesio boni qḋ causatur a dignitate. Patet igiꝝ ꝙ firma ⁊ rata sunt que predeterminata sunt.

¶ Ca^m 7^m. De iustitia cōmutatiua stat in eq̄litatis medio.

A — Signum aūt qḋ vera sint que predicta sunt est ꝙ qñ dubitant q̄tū iniurie intulerit qui fecit ⁊ quātuz passus sit qui sustinuit refugiū hñt ad iudicem: ad iudicē aūt ire est ire ad iustum qḋ fm̄ se iustuz est. Iudex.n. fm̄ iudicis rōnez vult eē velut iustuz qḋdaz aiatuz qḋ nullaz habeat electiuā aiam nisi iustitiā: ⁊ ideo queriꝝ iudicē vt mediuz qḋdaz qḋ fm̄ se iustum est: ⁊ ꝓpter hoc quidā iudices mesydices hoc est medios iustos: non ita ꝙ dimidij iusti sint: sed fm̄ hoc ꝙ ipsi fm̄ seipsos medij sint ⁊ iusti: vt dicanꝝ medij iusti quasi mediales iusti. v.g. vt si dicamus ꝙ iniusti componanꝝ: hoc est coordinenꝝ: vterq͡z cōtinget iustū mediū: vnus excedendo ⁊ alter deficiēdo ab ipso. Sicut est cuz ꝓportionanꝝ hoc medio qḋ est iudex arithmetica ꝓportione. Mediuz ergo iustum est: qm̄ iudex ⁊ mediuz ⁊ iustum est. Iustus autez adequat excedens ⁊ excessum ad seipsuz hita ꝓportione. Sicut si dicam⁹ ꝙ linea significata per.a b.per inequalia secta sit: tunc iudex inequales sectiones cōsiderans eaz que plus medietate hab͡z diuidit separans partem que medietatē excedit: ⁊ addens illi que a medietate deficit minora fm̄ sectionez: ⁊ sic sectiones ad equalitatē reduxerit. Cui⁹ exēpluz est: si linea nouē cubitoꝝ in tres ⁊ sex cubitos diuidatur inequales erunt sectiones. Inter tria autē ⁊ nouez sex medium est ad qḋ iudex respiciens precipit amputari a nouez tantū quātuz excedit mediuz: ⁊ addit tribus que in eadez quātitate ad sex excedunꝝ: ⁊ sic inequalitatez extremoꝝ ad equalitatē medij reduxit: ꝓpter qḋ cuz totū qḋ est actionis ⁊ passionis diuidaꝝ ⁊ ad equalitatez Diche reducaꝝ: tunc ꝓuerbio cōmuni aiunt: vnūquēq͡z habere qḋ ipsius est: ⁊ hoc est cū ad dichaz vnūqḋq͡z eq̄le accipiat. Equale autez huius mediuz est inter maius ⁊ min⁹ fm̄ arithmeticaz ꝓportionalitatē: ꝓpter qḋ cōiter iudex ḡ q̄si dicha iniuriā mensurat actionis ⁊ passionis dichastes vocatur.

B — *Dychayon* Et rō medij qua mensurat dr̄ dychayon. Dychayon ḡ duplex est.s. mensurās ⁊ mēsuratū. Mensurās in mēte iudicis: mensuratū in emende quātitate. vnde dychayon est dychayon siue dychayonis: q͡z hoc qḋ est in aīa iudicis dichayon est dychayonis qḋ est in quātitate emēde. Similꝝ dichastes duplex est: vnus qdē dychayam dn̄s vt iudex: alter aūt dyachayam dn̄s vt lex que iudicē informat ad dychare dm̄ ⁊ determinationem: ⁊ sic dichastes lex erit dychastis iudicis. Propter hoc eniz medius nominaꝝ dychayon quēadmoduz si qs dicat dychayon esse dychayon mensurans.s. mensurati ⁊ dychasteu esse dychastis legez.s. iudicis. Si eniz duabus equalib⁹ quātitatib⁹ positis vt predictū est: pars auferaꝝ ab altera ⁊ ad alterū apponaꝝ: altera quātitatum.s. cui apponitur in duobus excedet eam cui ablatuz est: excedit eniz equale ⁊ excedit minus: si enim sit tantū ablatuz ab vna ⁊ non sit appositum ad alterā: tunc vtiq͡z nō supexcedit nisi in vno solo. Cuius exempluz est: si tres linee sumanꝝ quaꝝ quelibet ei in quo est sicut mensura equalis sit: sicut mensura hoīs equalis est homini: q̄uis inequales sint fm̄ se: auferatur autē ab illa aliquid ⁊ addatur ad reliquā: illa cui additur excedet ⁊ mediaz ⁊ extremā. Mediā qdez quia media maior est: ⁊ ideo excedit in vno: extremam autez excedit in duobus. Excedit eniz excessum medij B est quātitate: quia medium excedit minus: ⁊ excedit excessu oppositi quo creuit super medium: ⁊ sic excedit in duobus: ⁊ sic maior cui appositum est medium: excedit vno.s. apposito ⁊ ipsuz mediuz illud a quo ablatū etiam excedit vno excessu medij super ablatuz. Cuius exēpluz est in linea nouez cubitoꝝ quā induxim⁹ que si ꝑ ter tria diuidaꝝ quātitates erunt eq̄les: sed si āt vna sectio alteri addatur inequales erunt sex ad tria. Sumaꝝ ergo quātitas ꝓportionata toti quātitati que erat nouē ⁊ parti quātitatis que erat tria fm̄ arithmeticā ꝓportionē: illa quātitas sex erit excedens tria in tribus ⁊ deficiens a nouez in tribus: ad iudiciuz ergo illius inequalia ad equalitatē reducenꝝ. Nouem eniz duob⁹ ternarijs excedit tria: ⁊ etiā vno excedit sex. Sex aūt ad tria nō nisi in vno ternario excedit. Cōsidereꝝ igiꝝ quātitas medij qḋ eq̄lr h͡z ad excedēs ⁊ excessū ⁊ nō auferaꝝ ab excedēte qḋ duplo plus

A

habet q̄ excessuz ꝛ simplo plus q̄ mediuz: ꝛ tantū q̄tuz excedit mediū auferat̄ ab eo hoc est simpluz ꝛ addat̄ ei qḋ est excessum tm̄: ꝛ oīa ad eq̄litatē reducta sunt. H igit̄ siue tali iusto medio ꝛ equali cognoscimus qd ꝛ q̄tū auferre opȝ a plus hn̄te: ꝛ qd ꝛ quātū apponere opȝ minus hn̄ti. Illud.n. quo excedēs mediū excedit opȝ apponere min⁹ hn̄ti. Illud aūt quo mediū superexcedit̄ a plus hn̄te auferre opȝ a maxio qḋ plurimū hȝ. Descriptio aūt hui⁹ qḋ equales quātitates sunt tres quaꝝ p̄ma designet̄ per lineaȝ.a a. Scḋa designet̄ per lineam.b b. Tertia designet̄ per lineā.g g. sintqȝ oēs equalr̄ sex cubitoꝝ. Diuidat̄ aūt linea.a a. in puncto.e. per mediū: tūc linea.a e. triuȝ erit cubitoꝝ: ꝛ linea.e a. etiā triuȝ. Si ḡ sectio.e a. apponat̄ ad totā lineā.g g. linea.g g. excedit lineā.a e. in tanto q̄tū est.e a. sm̄ dupluȝ: tria.n. addita ad sex nouem faciūt: nouē aūt in duplo excedit sup tria. Isti ḡ excessus signet̄ linea.g g. cū.e a. sibi apposita in tria eq̄lia diuisa: ꝛ vna ps signet̄ per.d g. altera.g e. tertia p.e g. ita ꝙ linea signis istis disa sit.d g. ⁊.e g. Hec.n. linea in d g. excedit sectionē.a e. ꝛ eandem excedit in.g e. sicut nouē in duob⁹ ternarijs excedit tria. Lineā aūt.b b. que media est nō excedit lineā.d g. ⁊.e g. nisi ī vno.s. in pte apposita que sunt.e g. sicut nouē sex excedit tm̄ in vno ternario. Linea igit̄ que ē.d g. ⁊.e g. tractionē eā q̄.a e. duob⁹ superexcedit: eo.s. ꝙ.d g. ꝛ eo qḋ est.g e. Eam aūt lineā que est.b b. nō superexcedit nisi in eo quod est.d g. Talis aūt coiectatio medij in cōmutatiōe artiū mechanicaꝝ est. Artes.n. ille destruerent̄ vtiqȝ nisi faciens qui per moduȝ agētis se hȝ in ꝯctu emptiōis ꝛ vēditōis tātū ꝛ tale faceret q̄tū ꝛ q̄le patiēs passus est: hoc est vendēs qui per moduȝ patiētis se hȝ in artificiati qḋ opatus est laboribus ꝛ expēsis cōmutatiōe. Si.n. lectoꝝ factor pro lecto nō tātū ꝛ tale accipiat q̄tū ꝛ q̄le posuit in expēsis: lectum de cetero nō faciet. ꝛ sic destruet̄ ars que lectoꝝ factrix est: silr̄ aūt est ꝛ in alijs artib⁹. Noīa aūt hec que dicim⁹ dānuȝ gn̄alr̄ sm̄ p̄mā originem venerūt ex voluntaria cōmutatiōe: plus qdeȝ hr̄e q̄ sit valor rei q̄ suscepit est dr̄ vltra debitū lucrari. Minus aūt hr̄e in valore his que ex p̄⁹ fuerūt an̄ cōmutationē vocat̄ dānificari: puta sicut est videre in vendere ꝛ emere ꝛ in quātiscūqȝ alijs lex cedit licētiā cōmutādi sicut in fideiussione: locatione: vsu: depōne: ꝛ in alijs silib⁹. Quedaȝ.n. cōmutare phibȝ lex sicut vxorē depositū ꝛ multa alia. Qn̄ aūt neqȝ plus hȝ neqȝ min⁹ sȝ ipsa cōmutata fiunt sm̄ valorē quē hn̄t per seipsa cōiter: tūc dr̄ ꝙ ꝯctum faciētes hn̄t que ipsoꝝ sunt sȝ debitū: ꝛ neqȝ dānificari nec lucrari dn̄r: ḡ cuiusdaȝ lucri ꝛ cuiusdam dāni iustū mediū est. Et h qdeȝ est qn̄ in ꝯctu voluntario equale hȝ id qḋ est p̄us ꝛ id qḋ est posteri⁹: hoc est an̄ ꝯctū ꝛ post ꝯctū. v.g. q2 an̄ ꝯctū lectus qnqȝ valuit. Si ḡ post ꝯctū qnqȝ accepit id qḋ est posterius equale anteriori fuit: ꝛ non potest cōqueri ꝙ in aliquo sit damnificatus.

¶ Caplm̄ 8m. De snīa pitbagoricoꝝ qui dixerunt nō eq̄le sm̄ pportionē nō esse iustum sed ꝯpassum.

A

VIdetur autē aliqbus nō qdeȝ eq̄le sm̄ pportionem sed ꝯpassuȝ eē simplr̄ ꝛ vlr̄ iustuȝ: vt pythagorici dixerūt qui determiabāt iustum simplr̄ esse ꝯpassuȝ alij. Et vt hoc intelligat̄ scire opȝ qḋ Pythagoras dixit: leges nō esse inuētas ad hoc vt hoīes boni ꝛ iusti sint: sȝ poti⁹ ad h ne sibiīuicē sint iniuriosi: ꝛ nihil etiā ꝯsensit Plato qui in vrbanitatib⁹ suis legitur dixisse. Leges inuētas esse nō vt ciues beati sint ꝛ beate viuant: sȝ ne iniusti efficiant̄: ꝛ h pbabat p duas rōnes.

Q lex nō est nisi pro malo auct: Pythagore atqȝ platonis.

p̄ rō

Quaꝝ vna est ꝙ recto nō ponit̄ regula: eo ꝙ ipm est regula alioꝝ. Bonus aūt ꝛ iustus sibiipsi in oīb⁹ regula ē: regula igit̄ iusto nō ponit̄: pp̄ter qḋ dr̄ ꝙ iusto nō est lex posita. Simil'r ꝛ illud: legeȝ nō habētes ipsi sibi sunt lex qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus eorum: lex igit̄ nō est posita nisi malis. Malis aūt lex nō pōt poni vt in se mali nō sint: quia hoc lege effici nō pōt sed bone voluntatis studio: ponit̄ ergo lex malis vt in alios mali nō sint siue iniuriosi. Nō reprimit̄ autē illa malitia nisi per cōtrapassuȝ: cōtrapassuȝ ergo iustuȝ est.

2ᵃ rō

Scḋa ratio est ꝙ lex coactiuā habet virtutē: bonuȝ autē nō vult esse coactum sed voluntariū ꝛ liberuȝ. Coactuȝ ergo malum est nec cogi potest in seipso: sed ne alij noceat. Hec autē coactio nō fit nisi per cōtrapassuȝ: ꝯpassuȝ ergo iustuȝ ē. Iustum aūt nō est nisi in his in qbus est lex vt inferius ostendet̄. vnde Homerus in magnis operib⁹ suis sic dic̄. Si mala quis seminat: ꝛ mala lucra metet. Cōtrapassuȝ ergo vocabant determinatū ad legeȝ talionis tam in distributiōibus qdē vt tantū recipiat q̄tū boni ꝛ mali intulit reipublice. In cōmutatiōib⁹ autem tam voluntarijs q̄ inuoluntarijs vt tantū ꝛ tale recipiat sm̄ quātitatē ꝛ modum quantum ꝛ quale fecit alteri: dentem.s. pro dente: oculuȝ pro oculo: ꝛ vitaȝ pro vita: res pro rebus: v̄ba pro verbis: sm̄ ꝙ etiaȝ pu̇erbialr̄ dicit̄: sicut fecisti fiat tibi. ꝛ illud Res dare pro reb⁹: pro verbis verba solemus.

Homerus. Cōtrapassuȝ quid est.

B

Hoc igit̄ modo determinabāt cōtrapassuȝ pythagorici. Hoc autē nō vniuersalr̄ cōgruit: q2 nec distributio iusto ꝯuenit: neqȝ etiā vniuersalr̄ illi qḋ dicim⁹ iustuȝ directū in cōmutationib⁹: q̄uis pythagorici h dicere intendant. Laudantes dictū Rodamāthys qui legislator erat ꝛ iustum dicebat esse. Siquis patiat̄ qḋ fecit: hoc enim mō vt dixit vindicta fit. Sicut enim iam diximus multis in locis discant etiā in cōmutationib⁹. Puta si p̄nceps principatum habens aliquē pcusserit: ꝛ sine lege illum principem nō opȝ repcuti vt ꝯpatiat̄: ꝛ si principeȝ pcusserit aliquis hūc nō opȝ percuti tantū quātuȝ percussit principem: sed forte multo plus eniȝ oportet eū puniri capitis vel membri detruncatiōe. Cum tamē percussio inter cōmutationes sit violentas in qbus vnus homo debitor alteri efficit̄. Princeps eniȝ pcutiens ex auctoritate habet qḋ percutit: peccat autē in hoc ꝙ nō sm̄ legeȝ percutit: ꝛ ideo nō tota percussio iniusta est: pp̄ter qḋ ad tantū ꝛ tale nō cōtrapatit̄.

Improbatio positionis.

Princeps nō punitur contrapasso.

¶ Adhuc autē auctoritas est in principe quā opȝ timori eē pp̄ter malos: q2 aliter cōe bonuȝ nō saluat̄ eneruata auctoritate cōtinentis. In magnum ergo dānuȝ cederet vrbanitatis si p̄nceps cōtrapateret̄. ¶ Adhuc si princeps percutiat̄ crimen lese maiestatis incurrit̄: qḋ fit ex lesione cōmunis boni qḋ magis intendit saluare legislator q̄ pp̄rium. Si ergo qui pcussit principem nō nisi tantū ꝛ tale cōtrapatiat̄: ꝛ quale quātū intulit principi crimen lese maiestatis non corrigit sed tm̄ priuate psone iniuria: hoc aūt iustū nō est. Cōtrapassum igit̄ nō semp iustuȝ est in cōmutationib⁹. ¶ Adhuc aūt multuȝ differt si voluntarie ꝛ inuolūtarie quis alteri noceat. Inuoluntarie eniȝ nocens misericordiā meret̄ ꝛ veniaȝ ꝛ nō ꝯpati sm̄ talionē. Volūtarie āt nocēs nō semp accipit retributionē: sm̄ h qḋ nocuit: sȝ ēt sm̄ dīas nocētis vel ei⁹ cui nocuit: sicut iaȝ de p̄ncipe dcm̄ est. ꝯpassuȝ igit̄ nō sp iustū est in distributiōe vel cōmutatiōe.

¶ Caplm̄ 9m. In quib⁹ cōmutationib⁹ ꝯpassum est iustū ꝛ in quibus non.

A

HOc aūt qḋ cōtrapassum vocāt pythagorici in cōmutatiōib⁹ qdē tenet⁹ tm̄ q̄ cōicatiue vocant̄. Cōicatiue aūt sūt in qb⁹ per ꝯctū voluntariū res vni⁹ pro re alterius cōmutatur. Talis.n. cōmutatio in polyticis

cõtineť per hoc iuſtũ qḋ vocať ꝯpaſſuz: ⁊ ſi hoc iuſtũ nõ
ſit diſſolueť cõmutatio ciuiũ: ꝯpaſſuz aũt opꝫ accipi ſm
ꝓportionalitatẽ ⁊ nõ ſemꝑ ſm rei eq̃litatẽ: eo ꝙ ꝯtr᷒ ad
vnũ iudicari nõ põt ſed ad tria ſic dicit Tullius. Foꝝ
enĩ aliqñ diſponit ꝑnceps pro cõi vtilitate decernẽs qḋ
quãti vẽdendũ ſit: q꜡ aliter pro neceſſitate rei aliqñ nimis
dãnificarenť ciues: ſicut tpe chariſtie decreuit ꝙ tãto ⁊
nõ pluri vendať modius frumẽti. Aliqñ tales cõmuta-
tiones fiũt pacto interueniẽte ſine oĩs deceptionis frau-
de: ⁊ tũc pro ꝛe nõ dať equalẽs ſꝫ id qḋ pactũ eſt. Aliqñ
dirigunť tales cõmutatiões ad rei paritatẽ vt equualẽs
hẽat qui vendit ad hoc qḋ alius emit. In his ergo ꝯſidera-
tionẽ hẽe opꝫ vt ꝯpaſſuz iuſtũ nõ ſemꝑ ad idẽ determi-
neť: ſed aliqñ ad par: aliqñ ad pactũ: aliqñ v̄o ad iudica-
tum reparaťť. ¶ Adhuc aũt in talib᷒ cõmutationib᷒ res
pro re cõmutari nõ põt: vt domus pro lecto vel modius
tritici pro calceis qui nec equalentes ſunt ſemꝑ nec eq̃lis
indigẽtie. Granũ.n. cõmutans nõ ſemꝑ calceis indiget vt
granũ in calceis cõmutet. Talis.n. cõmutatio nõ fit per
eq̃litatẽ rerũ cõmutatarũ: ſed poti᷒ ſm ꝓportionẽ valo-
ris rei vnius ad valorẽ rei alteri᷒: ꝓportiõe hita ad indi-
gentiã que cã cõmutationis eſt. In cõtrafacere.n. ꝓpor[le]
ſic dcm̃ eſt ciuitas cõmanere põt: ciuitas.n. nõ cõmanet
niſi indigẽtie ciuiũ suppleanť: ſuppleri aũt non pñt ſine
tali cõmutatiõe rei vnius ad alterã. Nullus.n. oĩ ſue idi-
gentie ex ſeipſo hꝫ ſupplementũ: ſi.n. ex ſe granũ adhuc
calcio ⁊ domo ⁊ lecto indiget ⁊ faciẽs vnũ ꝑfect᷒ in alte-
ro eſſe nõ põt: ꝑꝑ qḋ qlꝫ alio idiget: ⁊ in tali cõmutatiõe
ſaluať ciuitas. Hoc aũt ꝓbať: q꜡ qlꝫ in ciuitate q̃rit aut
ꝙ male paſſus ẽ in ciuitate: aut ꝙ bñ. Qui eni male paſſi
ſunt: querũt ꝙ ⁊ illi male patianť a q̃b᷒ male paſſi ſunt:
q꜡ ſi nõ ꝯpatianť qui male fecerũt nõ vrbanitas ſed ſer-
uitus eſt illis qui male paſſi ſunt: ꝙ.ſ. ad voluntatẽ alioꝝ
mala ſuſtineãt ſicut ſerui ſuſtinent a dñis. Urbanitas at
ſeruit᷒ nõ eſt ſed libertas ⁊ democratia q̃daꝫ. Si ergo ꝑ
legẽ faciẽs ꝯpati cogať ſꝫ ꝓpor[tõe] quã diximꝰ: ciuitas in
vna libtate cõicationis ſaluať ⁊ cõmanet: ⁊ hoc dꝫ inten-
dere polytic᷒. Si aũt querũt ꝙ bene paſſi ſũt: ⁊ tũc q̃rũt
eos a q̃b᷒ bñ paſſi ſunt vt per retributiões ⁊ graꝝ actio-
nes ꝓportionaꝛ oĩa faciãt eis. Si aũt hoc nõ fiat: tũc re-
tributio iuſta nõ fit. Retributiõe aũt iuſta fcã ciuitas cõ-
manet: ꝓpter qḋ legiſlatores ꝓmpte faciũt fieri in ciui-
tatib᷒ ſacrũ graꝝ: vt ſine diſpẽdio tpis vnicuiq꜠ ſtatiꝫ re-
tributio fiat. Sacrũ aũt graꝝ appellam᷒ qḋ lege ſacratũ
eſt: graꝫ aũt retributionẽ cõgruã ſm ꝓportiõalitatẽ: hoc
eniꝫ ꝓpriũ eſt grẽ ſm ꝙ hic graꝫ accipim᷒: quã.ſ. grate ⁊
amice cõmanent ciues. In hac eniꝫ grã eũ qui graꝫ acce-
pit refamulari ei opꝫ qui graꝫ fecit vel ĩpendit: ⁊ rurſus
eũ qui ꝑmo fecit graꝫ iterũ incipere vt faciat grãm ei q
refamulat᷒ eſt. Talis eniꝫ fluxus ⁊ refluxus graꝝ cõma-
nere facit ciuitatẽ: facit eniꝫ retributionẽ ſm ꝓportiona-
litatẽ ſupradictã cõiugatio grẽ ſm diametrũ. Scd̃m eñ
diametrũ grã vni᷒ trãſit in aliuꝫ: ⁊ grã alteri᷒ retranſit in
iſtuꝫ: ⁊ hoc manifeſtũ eſt in deſcriptiõe figure. Puta edi-
ficator domus ſignificetur per.a. coriarius aũt calciũ fa-
ciens ꝑ.b. Mutata indigentia edificatoris ad coriariuꝫ
⁊ ecõuerſo deſigneť per lineaꝫ.a b. domus autẽ qua
eſt opus edificatoris ſignetur per.g. depẽdentia domus
ad edificatorem deſigneť per lineaꝫ.a g. Calciamẽtuꝫ
autẽ qḋ eſt opus coriarij deſignetur per.d. dependentia
calciamenti ad coriarium ſignificetur per lineam.b d.
cõmutabilitas domus in calciamentũ ⁊ ecõuerſo ſigne-
tur per lineam.g d. tranſitus autem domus ad coriariũ
ſignetur per diametrum.g b. tranſitus v̄o calciamenti
ad edificatorem ſignetur per diametrum.a d.

Tullius
In cõmuta-
tionibus ad
tria reſpicit.

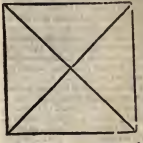
B

Sacrũ graꝝ.

Grã qd eſt.

A

A B

G D

Edificator eni.
domo nõ indi-
get eo ꝙ dom᷒
in ſeipſo hꝫ fa-
cultateꝫ: hec.n.
nõ trãſit ad ipꝫ
qḋ hꝫ eadẽ rõ-
ne coriari᷒ cal-
ciamẽto nõ idi-
get. Silr edifi-
cator coriario
nõ indiget nec
ecõuerſo: quia
vterq꜠ hõ eſt ⁊
vterq꜠ i huma-
nitate ꝑfectus.
Silr dom᷒ cal
ciamẽto nõ in-
diget nec eꝯ: q꜡ vtrũq꜠ ſupplemẽtũ indigẽtie eſt: ſed edi-
ficator calciamẽto indiget qḋ nõ hꝫ: ⁊ ſimilr coriari᷒ do-
mo. Si ergo ſm indigentiã fiat cõmutatio nõ ſm latera
quadrati erit cõmutatio ſed ſm diametros. Hãc autem
dſcriptionẽ ponim᷒ in q̃tuor termis q ſũt termini ꝓpor-
tionis diſiuncte infra aũt in trib᷒ exẽplificabim᷒ qui ſũt
termini ꝓportionis ꝯtinue: vt ſm vtrãq꜠ ꝓportionẽ ꝑfe-
ctior ſit doctrina. Scd̃m hãc igiť deſcriptionẽ edificato-
rem a coriario opꝫ accipere opus ei᷒: ⁊ vice verſa edifi-
catoreꝫ retribuere coriario qḋ ſm ꝯpaſſuz iuſtũ eſt ipſi᷒
coriarij: quia aliter in laborib᷒ ⁊ expẽſis nõ ridebit. Si
igiť ꝑmũ ſit qḋ in tali cõmutatiõe eſt eq̃le ſꝫ ꝓportiona-
litatẽ ad par pactũ vel iudicatuꝫ: ⁊ deinde ꝯpaſſum fiat:
tunc erit qḋ dĩ.ſ. ꝙ ciuitas ſaluať ⁊ cõmanet. Primũ aũt
dicim᷒ ſicut emptionẽ iuſto ꝑcio factã: ⁊ qḋ deinde fit di-
cimus ſicut ꝑcij ſolutioneꝫ. Si aũt nõ ſic fiat in cõmutatio-
nibus talib᷒ nõ ſaluať eq̃litas ꝓportionis: qua nõ ſalua-
ta ciuitas nõ cõmanet: q꜡ non re᷒ in laborib᷒ ⁊ expenſis.
Sicut enim dicit Euſtratius. Nulla ciuitatis cõmutatio
fit in oĩb᷒ ciuib᷒ eadeꝫ operãtib᷒: q꜡ ſi oẽs eadẽ operenť
vnuſquiſq꜠ habebit qḋ ſuũ eſt: ⁊ in hoc oẽs vnũ erũt. In-
digentia aũt humana multa reqrit ⁊ valde diuerſa que
ab vno perfici nõ poſſunt: ſed oportet ꝙ a multis multã
fiant: ꝓpter hoc qḋ dicit Tullius: queadmoduꝫ corporis
humani edificať ciuitas. In corpore eniꝫ humano q̃uis
vnum ſit regens.ſ. cor: tamẽ multa mẽbra officialia ſunt
in diuerſa officia diſtributa: que ab vno perfici nõ pñt:
vt mutuis obſequijs ſeinuiceꝫ coadiuuent membra: ⁊ ſic
corpus in cõſiſtentia remaneat: ⁊ per oẽm eundẽ modũ
eſt in ciuitate vbi multitudo artificum ſibiinuicem ſub-
ſeruiens cõmanere facit ciuitateꝫ. In talibus nihil ꝓhi-
bet opus vnius meli᷒ eſſe in valore q̃ꝫ opus alteri᷒: ⁊ ma-
gnam habere differẽtiaꝫ ſm labores ⁊ expenſaꝫ. Cõmu-
tatio aũt nõ fit niſi in equalitate ꝓportionis. Opꝫ igitur
ea que differẽtia ſunt equari ad ꝓportionẽ: hoc autẽ ⁊ in
omnibus artibus mechanicis eſt. Omnes enim deſtrue-
rentur ſi ille qui facit cõtractũ ſm quãtuꝫ ⁊ quale nõ pa-
titur a retribuẽte tãtũ ⁊ tale. Non eniꝫ ex vno genere ar-
tificum poteſt fieri ciuitas. Ex duobus eniꝫ medicis nõ
fit cõmunicatio: ſꝫ ex medico ⁊ agricola: ⁊ vniuerſaliter
loquẽdo cõmunicatio fit ex omnino alteris artificibus ⁊
nõ equalibus ſm opera. Tales autem aliquo vno opꝫ
equari eo ꝙ cõmutatio nõ fit niſi ſm equalitateꝫ ꝓpor-
tionis. Proportionari aũt nõ pñt q in vno ꝯueniũt: linea
eniꝫ ad ꝓportionẽ valorẽ nõ hꝫ: ⁊ ſi ita in ſe accipiať ſic
ſuba lecti ⁊ ſuba dom᷒ nunq̃ꝫ ꝓportionari pñt. Opꝫ igiť
ꝙ iſta accipiať nõ abſoluta ſꝫ cõpata aliq̃lr ad valoreꝫ

C

Euſtratius

Tullius
Ciuitas ſimi-
lať corpori
humano.

A

ſm indigētie vſuȝ ⁊ alr̄ nō erit cōmutatio ipſoꝝ. Sic.n. in vno ↄuenīant cui addi ⁊ auferri pōt: ⁊ hoc mō reduci poſſunt ad equalitatē ꝓportionis.

¶ Capl̄m 10m. Quid ſit illud vnū quo mēſurata cōmutabilia ad ꝓportionis reducanť equalitatem.

A
Numiſma eſt mediū cōmutationis.

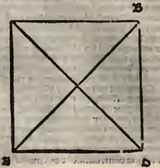
Q Ʋia igiť iſta ſm cōparationē ad valorem ſm vſuȝ indigētie accipiunť numiſma inuētū eſt qḋ nuō per additionē ⁊ minutionē mēſura vniuſquiſqȝ eſt: ⁊ ideo numiſma aliqualr̄ mediuȝ ſit quo oīa alia ꝓportionanť. Numiſma.n. mēſurat oīa. Menſurat aūt ⁊ ſupabūdantiā ⁊ defectū: ⁊ ꝑ ipm mēſurať quot vl̄ quāta calciamenta equiualent domui quā cōmutat edificator ⁊ ꝙ equalent cibo qḋ eſt modius tritici: vel aliud aliqd qḋ ad indigētiā cibi cōicať. In tali aūt ꝓportione opȝ ꝙ ſicut edificator ſe hȝ ad coriariū in laborib⁹ ⁊ expenſis ſui operis ſm exceſſuȝ: tot ⁊ tanta calciamēta per additionē numiſmatis cōmutenť ad domū vel cibū habendūȝ: ad domū qdē ſi cōpať ad edificatorē: ad cibū ſi cōpať ad agricolaȝ. Si.n. hoc nō fueť non erit cōmutatio neqȝ cōicatio inter coriariū ⁊ edificatoreȝ vel agricolam: cōmutatio non erit niſi aliqlr̄ ad eq̄litatē ꝓportionis opa reducanť. Proportiōata aūt nō erūt niſi aliquo vno mēſurenť quēadmoduȝ ꝑus dcm̄ eſt: qꝛ in ſe ꝓportionalia nō ſūt. Opȝ ḡ vno aliq̄ oīa cōmēſurari cōmutabilia. Hoc aūt vnū qdē ſm v̄itatē in oīb⁹ acceptū eſt: qḋ dicim⁹ opus ſiue indigētiā. Hoc aūt qdā vocāt vſuȝ vel vtilitatē: hoc.n. op⁹ ↄtinet oīa vt ꝑmaneāt ⁊ ſint in ciuitate. Si.n. nihil indigerent ſuinuicē operū: vel ēt ſi nō ſilr̄ indigerēt: ita.ſ. ꝙ vn⁹ opus eēt nēcium: alteri⁹ aūt nō niſi delectabile ad iocū: nō eſſet cōmutatio: vel nō eſſet eadē de qua dixim⁹ ꝙ res in rem cōmutať ſm valorē. v.g. ꝑꝑ cōmutationē nēcitatis q̄ cōmutatio ſit ſȝ oppoſitū ꝓportionis qn̄ cōponiť op⁹ ad opus numiſma inuentum eſt.

Numiſma vñ dicitur.

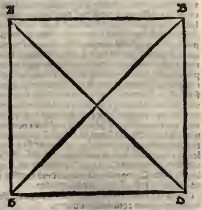
Qḋ per h̄ ꝓbať: qꝛ per h̄ ꝙ numiſmatis nomē accepit. Numiſma.n. nō a nā auri vel argēti vel alteri⁹ metalli dr̄: ſȝ a monio greco qḋ eſt mēſura per numerū. Mēſura aūt eſt poſita a nobis ſicut vlna poniť eē mēſura pāni: ⁊ cadus olei ⁊ modi⁹ tritici: cū tn̄ nihil hoꝝ aliqd eoꝝ ſit q̄ mēſuranť per ipſa: ⁊ in oīb⁹ talib⁹ in ꝑtāte noſtra eſt addere ⁊ minuere ad ſciēdam ꝑfectā quātitatē menſurati.

B

In numiſmate aūt etiaȝ in nobis eſt trāſmutare numiſma facile in oēm vtilitatē quā indigemus. Scdȝ h̄ ergo iuſtum qḋ vocať cōtrapaſſuȝ in hoc erit ꝑfectum qn̄ valore numiſmatis equať: ſic coriari⁹ ad agricolaȝ ſic op⁹ coriarij ad op⁹ agricole: ⁊ ſic aū dixim⁹ qn̄ iſta opa cōmutāť: ita ꝙ ab vno in alio trāſeāt: opȝ ꝙ in figura ꝓportionalitatis reducātur per quadratū ⁊ diametros deſcriptoȝ.

Sic.ſ. ſicut agricola ad cibuȝ ſic coriarius ad calciamētum ſm vrbanitatis indigētiaȝ: ⁊ ſicut agricola ad coriarium ſic cibus ad calciamentū ſm eundeȝ indigētie modum: ⁊ ſicut agricola cuȝ cibo ad cōicationē ſe habet ſic coriarius cū calciamēto: vtrūqȝ eniȝ eſt ſm cōmutationeȝ indigētie ſiue operis qḋ vſus vel vtilitas vocať: ⁊ ſȝ diametros ſicut agricola cū calciamēto ſic coriarius cuȝ cibo. In vtroqȝ eniȝ ex vtroqȝ ſuppleta eſt indigentia: ⁊ hoc vocať figura ꝓportionalitatis. Qḋ aūt nos diximus ꝙ opus oīa cōmutabilia ↄtinet: ⁊ opus dixim⁹ eſſe vſum vel vtilitatē vel indigētiā nō dixim⁹ de cōmutabilibus ſm ꝙ vnūqḋqȝ in ſua nā accipiť: ſm h̄ eniȝ menſuratur vnūqḋqȝ ſui gn̄is numero. Sed ſicut paulo an̄ diximus: opȝ hoc accipere ſm relationē ad vſuȝ: hoc eſt ſm ꝙ valet in vſu ſupplere indigētiaȝ: hoc eniȝ mō oīa vnū ſunt: ⁊ hoc mō vno menſurari pn̄t ꝙ nō nā oīuȝ menſura eſt ſȝ pōne. Hec igiť numiſma vocať. Si aūt hoc modo nō cōmenſurenť ea que veniūt in cōmutationē: ſeq̄tiť incōueniens.ſ. ꝙ alterū extremū vtraſqȝ habebit ſupabūdātias ſm̄ exceſſuȝ ⁊ ſm dfectū dictas. Agricola.n. pro modio tritici nihil niſi calciamentū accipiēs ſine numiſmatis equatiōe ſupabūdantiā hēbit in laboribus ⁊ expēſis inquātuȝ eſt agricola: defectū aūt hēbit in ↄpaſſo ꝑpter calciamēta q̄ min⁹ valent. Rurſus coriari⁹ accipiēs cibū ambas hēbit excellentias: ꝑꝑ cibū qdeȝ eniȝ ſupabūdat: qꝛ plus accipit q̄ȝ redonet: agricola.n. ⁊ opus agricole in laborib⁹ ⁊ expēſis excedit coriariuȝ ⁊ opus illius: vn̄ coriarius accipiēs opus agricole excedit. Reddēs aūt calciamentuȝ deficit. Cum igiť hec opera ante cōmutationem ꝓportionata non ſint: opȝ ꝙ numiſmate ꝓportionentur ſi vtraqȝ cōmutari debeant. Qn̄ eniȝ oēs ⁊ ſinguli habent que ipſoꝝ ſunt ſm valorē operum ſic equales fiunt ⁊ cōicantes adinuicem: talis eniȝ equalitas in ipſis pōt fieri ſicut diximus. Dicamus eniȝ ꝙ agricola ſignatur per.a. ⁊ ſub ipſo cibus: per.g. coriari⁹: per.h. opus ipſi equatum per.d. ⁊ protrahantur diametri ⁊ linee ſicut in precedenti figura dictum eſt.

A

Si enim nō ſic equeť nō vere erit cōtrapati. Si autem non ſit contrapati non erit communicatio. Quod autem opus ſiue indigentia vel vſus ſicut vnum quidem ens in omnibus omnia cōmutabilia cōtineat per hoc oſtenditur: quia cum ſint in neceſſitate indigentie adinuicem

vel vterqꝫ vel alter artificum nõ cõmutant opera sed vnusqſqꝫ retinet qḋ ad vſuꝫ ꝓpꝛiū opat⁹ eſt. Indigentia aūt adinuicē eſt qñ vn⁹ indiget re quā hꝫ alr ⁊ cõ.v̄.gr̄a. Cū qs idiget vino qḋ hꝫ vn⁹ dat eductionē frumēti quo abūdat vt frumēti pro vino faciat cõmutationē ⁊ ſic cõmutabilia eq̄ri opꝫ aliq̄ vno: ⁊ cuꝫ nõ cõmutet niſi pro nec̄itate:nec̄itas aūt multiplex ſit:oꝫ ꝙ id q̄ oēs fiūt cõmutatiões po⁹ꝫ hēat ad ſupplemētū ois nec̄itatis ſiue p̄ntis ſiue future. Sepe.n.cõmutatiões fiūt pro ſupplemento future nec̄itatis etiā his qui nūc in p̄nti nõ idigent. Tale aūt ſupplemētū numiſma eſt:q2 fideiuſſoꝛ nobis ē pro oi nec̄itate ſi idigere ↄtingat. Qui.n.fert numiſma ſtatuto ciuili:opꝫ ꝙ pro numiſmate accipiat oē quo indiget. Numiſma tñ nõ ſemp̄ eq̄le eſt:ſꝫ aliq̄ñ trāſcēdit ⁊ plus valens poſteri⁹ min⁹ valet/vel forte nulli⁹ valoꝛis effi⁊ cit:⁊ q̄tū ad h̄ future nec̄itatis nõ eſt fideiuſſoꝛ certus. Et iſte defect⁹ nõ niſi altero duoꝝ modoꝝ ad eq̄litateꝫ reduci pōt.ſ.ꝙ vel cõmutatiões interſint dāno qḋ accidere pōt:vel q2 talis defect⁹ raro cõtingit q̄ñ toleretur. Numiſma.n.īter ea q̄ in cõmutatiõe veniūt magis ꝑmanet eq̄le ſm ſuā rõnem ⁊ inſtitutionē ꝓꝑ qḋ oia cõmutabilia numiſmate opꝫ appreciari:ſic.n.ſemp̄ erit cõmutatio. Cõmutatiõe aūt exiſte ſp̄ manet cõicatio. Numiſma eniꝫ equat cõmutabilia:ſicut mēſura equat mēſurata per additionē ⁊ diminutionē. Jam.n.dixim⁹ ꝙ cõmutatiõe operū nõ exiſte cõicatio ciuiū nõ erit. Cõicatio aūt nõ pt eē opib⁹ad eq̄litatē ꝓportionis nõ reductis. Eq̄litas aūt eē nõ pōt ſine cõmenſuratiõe. Cõmenſuratio aūt nõ eſt ſine ꝓportiõe cõmēſurātis. Hec igit̄ eſt nec̄itas ꝓꝑ quā vnū ⁊ p̄ⁱᵐ mēſurās cõmutabilia nec̄e fuit īueniri. Scḋm veritatē q̄dem igit̄ nāe vniuſcuiuſqꝫ boꝝ tñ differētia in nā īpoſſe fuit cõmenſurata fieri ꝑ vnū aliqḋ qḋ ſit mēſura oiuꝫ:q2 ſic vnūqḋqꝫ mēſurat̄ ſui gn̄is minimo. Ad opus aūt indigētie relata oia cõmutabilia ↄtingit ſufficienter mēſurari vno. Unū ḡ aliq̄d erit mēſurās oia relata ad vnū:⁊ cū nõ poſſit vnū ex nā opꝫ ꝙ ſit vnum ex ſuppõne ⁊ legis iſtõne:ꝓꝑ qḋ numiſma vocat̄ a monos qḋ eſt mēſura vel regula. Hoc.n.tanq̄ꝫ p̄mū ⁊ vl̄e oia cõmutabilia facit mēſurata:q2 ipſo ꝑ additioneꝫ ⁊ ſubtractionē oia mēſurant̄.v̄.g.deſignet̄ dom⁹ per.a.minaꝝ.v. lect⁹ deſignet̄ per.b.mina vna dign⁹. Lect⁹ igit̄ q̄nta pars dom⁹ erit nõ ſm eſſentiā ſꝫ ſm valorē numiſmatis:ſtatim igit̄ erit manifeſtū quot ⁊ quāti lecti equant̄ domui: q̄a.v.q̄tuoꝛ igit̄ additis ſuper locū lect⁹ cõmutat̄ in domuꝫ. Q̄ñ aūt talis cõmutatio erat īter ciues ꝙ.ſ.res dupla vel tripla pro re maioꝛis valoꝛis cõmutabat̄ anteq̄ꝫ numiſma eſſet inuentū ex ipſa rõne cõmutatiõis:manifeſtū eſt ꝙ cõmutatio q̄ difficilis erat/cā fuit inueniēdi numiſmatis:in ipſa tñ cõmutatiõe nihil differt ſiue.v.lecti pro domo cõmutet̄ ſiue p̄ciū q̄tū q̄nqꝫ lecti valent detur pro domo. Sic igit̄ q̄d iniuſtū ⁊ q̄d iuſtū determinatū eſt a nob̄. Hec aūt figura ſic deſcribit̄ ꝙ ſit īter tres terminos ↄtinue ꝓportionis.ſ.ꝙ valoꝛ dom⁹ ſit.a.valoꝛ lecti.g: b.aūt numiſma ſit mediū quo reducūt̄ ad eq̄litatē ⁊ hoc in numeris ſic eſt.v.4ᵒʳ.1. Hoc eniꝫ mõ.b.c.g. hoc eſt q̄tuoꝛ. Cū vno adequāt̄ ad.v.hoc mõ exceſſiūs.v. ad equalitatē reducit̄ vnius medio appoſito.

¶ Caplm 11ᵐ. Qualr iuſtitia medium eſt extremoꝝ ſm ſupabundantiam ⁊ diminutionē dictoꝝ.

A **DEterminatis** aūt his man⁹ q̄ñ iuſta opatio mediū eſt ei⁹ qḋ eſt iniuſtuꝫ facere ⁊ ei⁹ qḋ eſt iniuſtum pati. Iniuſtuꝫ.n.facere ſm ea q̄ dudū determinata ſunt eſt plus hēre in lucro ⁊ minus in dāno. Iniuſtū aūt pati ↄ̃rio ⁊ min⁹ hēre in lucro ⁊ plus in dāno. Mediū aūt hoꝝ iuſtitia eſt eq̄le ſꝫ ꝓportionē hēre in dāno ⁊ lucro. Cum aūt dicim⁹ ꝙ iuſtitia medietas eſt nõ itelligim⁹ h̄ ꝙ ſm cõeꝫ eundē moduꝫ medietas ſit cū moralib⁹ v̄tutib⁹ de q̄b⁹ p̄determinatū eſt. Sed medietas eſt iuſtitia:q2 mediꝫ eſt:nõ q2 ↄueniētiaꝫ hēat cū extremis. In nullo.n.ↄuenit cū pleonexya vl̄ cū meonexya ſicut foꝛtis cū audace ⁊ timido hꝫ ↄueniētiā ad mediū lingāt de media regione: ſꝫ me⁹ eſt iuſtitia:q2 mediꝫ eſt ↄſecratiua. Mediꝫ dico accepti ſm ꝓportiõeꝫ geometricā vel arithmeticā qḋ ad par vel ad pactū vel iudicatū determiatū eſt:⁊ q̄uis h̄ mediū a iudice determinet̄:tñ q2 per electionē ⁊ voluntateꝫ id amplectimur iuſti efficimur:q2 ſic medium nr̄m efficit̄. Iniuſtitia aūt huic iuſtitie oppoſita vtriuſqꝫ extremoꝝ eſt:⁊ ideo due iuſtitie ſunt ⁊ q̄tuoꝛ excellētie:quaꝝ iuſtitia mediuꝫ eſt. Pleonexya eniꝫ ⁊ meonexya due iniuſtitie ſunt: quaruꝫ vtraqꝫ abūdat ⁊ deficit. Pleonexya.n.abūdat in lucro ⁊ deficit in dāno. Meonexya aūt in dāno q̄dem abūdat ⁊ in lucro deficit. Et iuſtitia q̄deꝫ eſt hit⁹ ſm quē iuſtus dī opatiuū eſſe ſm electionē iuſti cõicatiui ⁊ diſtributiuus iuſti diſtributiui. Scḋm electionē aūt opari dī qui ſciēs ⁊ eligēs:⁊ eligēs ꝓꝑ hoc ⁊ nõ ꝓpter aliud ⁊ imutabiliter volens operat̄. Operatiuū aūt dicim⁹ iuſti eē vl̄r qui opat̄ iuſtū:⁊ qḋ igit̄ ad aliū iuſtū eſt ⁊ qḋ iuſtū eſt alteri ad alterū:alr eniꝫ nõ eſſet cõe iuſtū. Iniuſtus aūt eſt qui nõ ſic opat̄ ſꝫ poti⁹ eius qḋ eligibile ⁊ bonū ⁊ vtile plus querit ſibi:minus aūt ꝓximo ſibi cõicanti. Ei⁹ aūt qḋ nociuū ⁊ dānoſuꝫ eↄ̃ min⁹ querit ſibi ⁊ plus ꝓximo: ſꝫ ille qui eq̄lis ſiue iuſtus vocat̄ querit id qḋ eſt ſm ꝓportionalitatē ↄueniēteꝫ aliꝫ ⁊ aliꝫ.v̄.g.ſi faber ſit iuſtus ſibi ꝓprie fieri qḋ fit aliꝫ fabro ꝓprie ſilr ⁊ ſi emit ſibi ſeruari querit qḋ ſeruat̄ aliꝫ:ſic.n.vniformitas eſt iuſtitie. Iniuſtitia aūt que ↄ̃ria eſt iuſtitie cõparatiua ē iniuſti. Iniuſtus aūt hoc ſupabūdātia ⁊ defect⁹ eſt vtilis nociui ⁊ eſt p̄ter ꝓpoꝛtionale ꝓportionē excedens vel ab ipſa deficiens: ꝓpter qḋ ois iniuſtitia ſupabūdantia eſt defect⁹ vocata: ſupabundantia aūt ⁊ defect⁹ in reb⁹ cõicabilib⁹ vel diſtributiuis acceptis. Iniuſtus autē in ſeipſo h̄ eſt in ꝓprijs negocijs ſemp̄ inq̄ſitiu⁹ eſt ſupabūdātie ei⁹ qḋ ſimpliciter vtile eſt ⁊ defectionis eius qḋ eſt ſimplr nociuū. In alijs aūt ſibi cõicantib⁹ totū q̄dē qḋ eſt iniuſtitie ſm defectū ⁊ ſupabundantiā ſimilr querit. Querit enim ꝙ habeat ꝓportionale:ſed in p̄tib⁹ querit hoc diſſimiliter qualr̄cūqꝫ ↄtingit in quacūqꝫ cõmutatiõe vel diſtributione. In alijs aūt querit ꝙ abundent in dāno ⁊ deficiāt in lucro. vñ q̄uis querat qḋ abūdent ⁊ deficiāt:nõ tamē querit ꝙ in eodē abūdent ⁊ deficiāt in quo ipſe abūdat ⁊ deficit. Iniuſtificationis q̄deꝫ igit̄ pars que determiat̄ in minus iniuſtū pati vocat̄ : pars aūt que determiat̄ in maius vocat̄ iniuſtū facere quas an̄ diximꝰ pleonexyā ⁊ meonexyā. Inter q̄s pleonexya iuſtitie magis ↄ̃riat̄ q̄ꝫ meonexya ⁊ frequētius fit ⁊ magis difficulter curat̄ ꝓꝑ auaritiā lucri adiunctā. De iuſtitia q̄deꝫ igit̄ ⁊ iniuſtitia ⁊ que vtriuſqꝫ eſt nā ſm rõnem mediꝫ vel extremi ſm hūc modum dictū ſit:ſilr aūt ⁊ de iuſto ⁊ iniuſto inutili. Utiles aūt ſermones q̄uis nõ negligēdi ſint:tñ in minoribus nõ ſufficiūt niſi particulariter ſm vnūqḋqꝫ referibant̄. Certitudinē eniꝫ mores ex vl̄ib⁹ ſermonib⁹ nõ reſpiciunt:eo ꝙ in latitudine magna ſint ſingulariū circūſtantiaꝝ in q̄bus eſt actus. Ex aūt iſta in vl̄i nām iuſtitie demõſtrent patet ſi ex dictis colligamus iuſtitie diffinitioneꝫ:⁊ alioꝝ dicta noſtris dictis cõparemus. Scḋm dicta eniꝫ iuſtitia eſt habitus in medietate ↄſiſtēs quo ad nos a quo habentes hūc habitum ex electiõe cõparatiui fiunt ei⁹ ꝙ in diſtributionib⁹ ⁊ directionib⁹ cõmutatio-

Iuſtitia ē medietas.

Operari ſm electionem.

B

Diſtictio pulchra iuſtitie.

Plotinus
Tullius

num est eq̄le sm pportionē: et h iustitia reddit vnicuiqz. vñ Plotin⁹. Justitie ē fuare vnicuiqz qđ suū ē: et qđ in idez redit. Et Tullius in fine p̄ͥ rethoͨ. Justitia ē bitus ai cōi vtilitate seruata suā cuilz tribuēs dignitatē. Idez Tullius in libro de officijs. Justitia est virt⁹ que seruat in cōi boium societate, tribuēdo vnicuiqz qđ suū est: aut in rez cōmissaꝝ fide: q̄ ois ꝯsonāt his que dcā sunt.

Capl'm 12ᵐ. Ex qb⁹ operib⁹ inascat iustitia.

Qualia aūt cōtingit aliqñ ꝙ iniustuz faciens nequaq̄ȝ iniustus est ex ope tali sm spāle iustitie vitiū. Aliqñ aūt cōtingit ꝙ aliquales iniustificatiōes faciēs cōtinuo iniustus est: vel efficitur sm vnāquāqz iniustitiā spāl'r dictā: puta sicut fur vel mech⁹ vel latro: opz nos querere sm quas iniustificatiōes iniustus quis efficit. Queram⁹ igit̃ vtrū sit cōmittere iniustificatiōem vel differat ad faciēduz vel nō faciēduz iniustū. Eteniz siqs cōmisceat mulieri sciēs hoc qđ facit cōmiscēdo bonum vel maluz et sciēs cui cōmiscet siue vel nō siue: sz nō cōmiscetur ei: ita ꝙ p̄nͥ cōmixtionis sit electio lucri: sed per passionē ꝯcupiscētie cōmiscet̃ ei. Talis qdē facit qđ iniustuz est: sed nō pp tale iniustū ꝯtinuo iniustus est: puta qui furat̃ aliq nō vt ex furto lucret̃: sz pp aliqd aliud: nō pprie fur est: q̄uis aliqd furatus sit. Furat̃.n. furioso aliqñ gladiuz vt seipsuz nō interficiat: et iniustum esset si ppter hoc furti iudicio ꝯdēnaret̃. Silr aūt neqz mech⁹ est qui ex quacūqz cā mechat⁹ est. Unde Home. dicit ꝙ Phoynyx ꝑsuasus a ppria matre cōmixt⁹ est cōcubine pr̄is sui non ppter passionē vl' lucrū: sz vt ꝯcubina abominaret̃ senē priez ex ꝯcupiscētia iuuenis: et sic pr̄ ad dilectionē matris Phonyxys abstractus a ꝯcubina rediret. Silr aūt est in cōmissione oīuz illegaliuz: q̄l'r aūt non ꝯpassiuz se hz ad iustuz p̄us dictū est. Hec aūt qđ in q̄ nūc sum⁹ ex doctrina Socratis facilez hz determinationem. Dicit aūt Socrates et cōcesserūt peripathetici ꝙ ex formis inatis vel acq̄sitis finis est phantasia et iudiciū et appetitus. Cuz.n. iudiciū et appetit⁹ nō sint nisi per quādaz silitudinē: vt dicit Boetius: opz ꝙ habitualis for⁹ cā sit silitudinis ad appetitū finis: et hec sola appetūt p se que sicut finis voluntatis appetunt̃: cetera aūt appetunt̃ p accidens: per accñs autē infinitū est: et ideo cā habit⁹ esse nō pōt: ppter qđ dixit Socrates ꝙ in hoīe non est ꝙ sit bonus et poti⁹ in donis deoꝝ: et ideo opatiōes ille que sz for⁹ᵉˢ et finē per se volūᵗᵉ nō sūt, volūᵗᵉˢ nō īformāt for⁹ bitūali p̄maᵗᵉ: et q̄ per se ponit̃ cū qua elicit̃ opatio: sz est ab his que accidētal'r ꝯcepta sunt et īfinita et iordiata sūt: ppter qđ bituz qui vt nā ordinet̃ et moueat ad vnū ꝑficere nō pñt: nec ēt a tali bitu exire possunt: ppter qđ qui illegabilia cōmittit quecūqz iniusta qdē cōmittit. Dē.n. illegale iniustū est a ꝑuatiōe legalis iusti dcm̄: sed nō cōtinuo iniustus est sm habitū: sz iniustus est qui iniusticia cōmittit ex ꝑuatione finis iustitie: vt.s. plus hēat in lucro et minus in dāno: ꝙ p̄ter pportioͥᵉ vocauim⁹.

Sup. Socrates
Socrates
Boetius
Socrates

Tractatus 3⁹. De modis iustitie qui per similitudinez quādaz ad spālez dictū iustitiam accipiunt̃.

Capl'z p̄ᵐ. De iustitia polytica que p̄ncipal'r querit̃.

A

Oportet aūt nō latere qm̄ id qđ querit̃ iustum et qđ simpl'r et per se iustuz est: et illud iustū qđ vocat̃ polyticū. Polyticū aūt iustū est id qđ cōicatiuuz est per rōnem debite vite humane ordiͥᵉ ad hoc ꝙ per se sufficientia sit in ipa: et ex suis sibiip̄si sufficiat ad oēm indigētie suppletionē: sm ꝙ h poļe est hūane vite. Hec aūt sufficiētia in hoc est ꝙ in nullo deficiat ciuitas eoꝝ que vel per distributionē vel per cōmutationē supplere possunt indigentiā cōitatis: et q̄uis idē sit polyticū iustum cū iusto distributiuo et cōmutatiuo subiecto et substātia sm rōnez et esse nō est idem. Polyticū.n. est sm ꝙ sub legis ordine stat. Justitia aūt sm ꝙ ad actualez refertur debiti redditionē vel distributionē vel cōmutationem. Polyticū g̊ iustum est qđ quilz ab altero petere pōt: et si nō reddit̃ ad iudicē recurrit̃: opz g̊ ꝙ sit inter liberos qui sm ꝯditionē eq̄les sūt: et opz ꝙ pportionalitatē geometricā in distribuēdo vel sm numerū h est sm pportionalitatē arithmeticā mediuz ei⁹ cōiectaret̃. Quātis igit̃ hoīb⁹ nō est talis ꝯditio libertatis et equal'r his adinuicem nō pōt esse polyticū iustū: seru⁹ eniz a dn̄o per rōnez iustitie nihil repetere pōt. Talib⁹ igit̃ ꝑsonis que ꝯditiōe eq̄les nō sunt nō est simpl'r iustū sed qđdaz iustū: et ideo iustum dr̄: q2 silitudinē hz cū vero iusto in mō quodam iuxta modū vere iustitie acceptā. Est.n. vere dictū iustū in ꝑsonis his qb⁹ lex eq̄lis est ad ipsos. Equalis autē lex nō est dn̄i et serui: lex autez que ordo iustitie est tm̄ in his est in qb⁹ est iustitia q̄ simpl'r iustitia vocat̃. Cui⁹ signuz est: q2 vindicta et retributio que fiūt p iudicē sūt iudiciū iusti. Judiciū aūt dico iusti redditionē a iudice determinatā. Judiciū.n. h determinat iusti et iniusti redditionez. In quibuscūqz aūt est iniustitia per ꝑuationē ad veram iustitiā dictā: in his ēt ꝯtingit iniustū facere: et qđ iniustuz fcm̄ est p iudicē repetere. Nō tñ ꝯuertit̃ ꝙ in qbuscūqz sit iniustū facere ꝙ in oīb⁹ illis sit iniustitia. Quia sic añ diximus in oī illegali ꝯtigit facē iniustū: nō tñ seq̄t ꝙ iniustitia sit in oīb⁹. Iniustū aūt facere idē est qđ plus sibiipsi tribuere de his q̄ simpl'r bōa sūt et vtilia: et min⁹ sibiipsi tribuere eoꝝ q̄ mala sunt et nociua: et cū h fiunt inter ciues opz corrigi. Nō pōt aūt corrigi p iustū sz ꝙ distributiuū vel cōicatiuū est: q2 in ipsa distributione et cōicatione pcm̄ est qđ corrigi dz. Opz g̊ ꝙ corrigat̃ per iustū sz ꝙ polyticū est: qđ vt in antehitis diximus p̄ncipi pro aīa est. Propter qđ si hn̄ eligat̃ p̄nceps nō consentim⁹ nec si min⁹ p̄ncipari hoīez: vt h est multis passionib⁹ variat⁹ et existimatiōib⁹ decept⁹: et defectib⁹ subiacēs q̄ sepe cogūt hoīez ppera agere: sz ꝯsentim⁹ p̄ncipari rōnez. Rō eniz vt dicit Isaacus rōnalis aīe est faciēs carere causam in causatū qui cursus nō nisi rect⁹ eē pōt. Si.n. p̄ncipet hō pp cās p̄dictas sibiipsi plus tribuit bonoꝝ et minus maloꝝ: et sic efficit̃ tyrān⁹ l subditos et cadit a rōne p̄ncipis. Est.n. p̄nceps custos iusti: nec ē custos iusti: nisi q2 est custos eq̄lis sz ppor̄ᵗᵉˢ accepti. vñ siqs p̄nceps ē iustus: tūc vr̄ p̄ncipi ꝙ nihil sibiipsi attribuēduz sit qđ sit plus in lucro. Princeps.n. nunq̄ȝ sibi plus tribuit nisi ppor̄ᶦᵉ sit ad ipsz: et h q̄uis forte in q̄titͥᵉ plus sit q̄ȝ qđ retribuit̃ aliq tñ sm pportionē equale est: p̄nceps ergo alteri laborat, ad rempublicā referens opera. Et ppter hoc dicūt antiqui ꝙ iustitia alienū bonū queadmoduz dictum est prius: h eniz de iustitia polytica intelligit̃ que ad rempublicam semp refert̃: tamē merces quedam danda est principi: et illa nō est per se sed est honor et gloria: et qb⁹ honor et gloria nō sunt sufficiētia ad mercedez sed student vtilib⁹ ppriys isti fiunt tyrāni et cadunt a vā rōne principis. Hoc igit̃ est iustum qđ vocat̃ polyticum.

Quid est polyticū iustum.

Judicium

A

Capl'm 2ᵐ. De iusto dn̄atiuo paterno et iconomico.

Dominatiuū autez qđ habet dominus in seruuz et simil'r iustum paternū qđ pater habet in filiū familias a domo nō separatū: nō est idez cū his que determinauim⁹ sz silitudinē quādā hz ad illa. Justitia eniz simpl'r nō ꝯuēit oī cōparato ad ea q̄ ipsius sunt simpl'r: q2 inter ꝑsonā et ea que ꝑsone sunt nō

est eq̄litas. Possessio autē que seru⁹ est ⁊ filiusfamilias q̄ sepa⁹ nō q̄diu Pollycon est nō separet a diligētia pn̄is qd̄ sonat Pollycon est quēadmodū pars quedā possidē tis vel patris. Pars autē dico ptīnna ſm q̄ iconomica quedā po⁹ pfecta est cuius pars scia vtēdi seruis ⁊ filijs est ad dom⁹ ꝯstitutionē ⁊ abūdantiā. Nocens ergo seruo vel filiofamilias nō sibiipsi nocet. Seipꝫ aūt nullus eligit nocere: q̄r hoc eēt ꝯ nāle ꝯsideriū: ꝑpter qd̄ iniusticia nō est hoīs ad seipm̄. g̊ iniustuꝫ ⁊ iustum polyticū qd̄ est simplr̄ iustū hoī ad seipm̄ nō ꝯuenit: ⁊ per ꝯn̄s relinquitur q̄ nō ꝯuenit dn̄o ad suū nec pr̄i ad filiū. Jaꝫ.n. añ dictū est q̄ iustū polyticuꝫ in his erat in q̄b⁹ nata erat esse lex. Lex aūt nō est nisi inter eos q̄b⁹ existit eq̄litas ꝯditiōis ad pncipādū si eligant in pncipes vel aliq̄lr essendum sub pncipe: ⁊ illi nō sunt nisi qui vno re⁹ libertatis ad principeꝫ respiciūt ⁊ ordinationi legis ex volūtate ⁊ nō ex necessitate ꝯsentiūt: ꝑpter qd̄ mariti ad vxorē iustū magis est iustuꝫ: hoc est silē vere iusto q̄ pn̄is ad natos: vel dn̄i ad seruos qui possessio ei⁹ sūt. Uxor.n. ad paria iudicat in multis q̄uis regimē marito ꝯcedat: hoc aūt etiaꝫ est iconomicū iustū ⁊ ad ꝯstitutionē dom⁹ ordinatū: ⁊ ideo etiam h̄ alterū est a iusto polytico ꝑpter vxoris ad maritum obligationem.

Pollycon

Capl̄m 3m. De iusto polytico ⁊ naturali.

A

POlytici aūt iusti in ꝯriū q̄dem due sunt spēs: q̄uis plures sint modi. Una q̄dē spēs nāle iustuꝫ. Alia āt iustū legale. Nāle āt dicim⁹ qd̄ simplr̄ nāle est nullaꝫ legalis iusti h̄ns admixtionez. Legale aūt qd̄ simplr̄ legale est nihil de nāli hꝫ admixtuꝫ. Nāle q̄deꝫ iustū est qd̄ vbiq̄ꝫ ⁊ apud oēs hoīes q̄tuꝫ ad sui pn̄a in cōi sigillatim accepta vel sumpta eandem hꝫ potētiā ad obligāduꝫ: ⁊ q̄tū ad sui pn̄a nō ꝯsistit iuideri vl̄ nō videri: sicut iuspositiuū qd̄ positū est ex rōne vtilitatis cōis ex his que videbant sapiētib⁹ ⁊ plebib⁹ vel pncipibus qui rēpublicā pro tpe gubernant ⁊ ſm casus emergētes ad vtilitatem rei publice statuerūt que videbant eē ꝯueniētia vel ad boni cōis pmotionē ⁊ ad mali exclusionē vel tēpamētū. Et h̄ est qd̄ dicit Tulli⁹ in fine pme rethorice sic. Nāe ius est q̄ nō opio genuit sꝫ inata quedā uis inseruit. hec aūt inata uis ex gn̄e pōt esse ⁊ ex specie. Ex gn̄e aūt duplr̄. s. ex gn̄e ſm se vel ex gn̄e ſꝫ q̄ stat sub specie determiata. Sed si est ex gn̄e ſm se tunc nō obligat per modum iusti: co q̄ iustuꝫ eq̄le est: equale aūt ſm ꝑportionē: tale aūt ſm rōnem nō pōt eē. Aial.n. genus ſm se sine ordine ad rōnem acceptuꝫ nihil rōnis hꝫ: ⁊ idcirco ad qd̄ obligat per instinctū nālem obligat ⁊ nō per moduꝫ iusti: ⁊ sicut dr̄ de iure nāli eē ꝯiunctio maris ⁊ feie liberoꝝ ꝓcreatio ⁊ vis illate repulsio. Oē eniꝫ aut pro sui eē pugnat ꝯseruādo: ⁊ pro his q̄ ad ꝯuersationez eē ordinant q̄ tn̄ tria sūt: cib⁹. s. ⁊ nidus ⁊ pullus: pro vxore eniꝫ gn̄alr̄ pugnant aialia. Nāle aūt ex spē est: qd̄ vnicuiq̄ꝫ dictat rō ex solis rōnis pncipijs iformata: ⁊ nō ex his que inq̄sitiōe vl̄ discussione inuēta sunt. Et h̄ mō dicit Tullius q̄ de iure nāli sunt religio: pietas: grā: vindicatio: obseruantia: ⁊ veritas. Rō.n. nālis dictat deos esse verēdos. vn̄ Tulli⁹. Religio est q̄ supioris cuiusdaꝫ nāe quā diuinā vocāt curā cerimoniāq̄ꝫ affert: ⁊ sic dr̄ q̄ ius poli ius nāle est: sꝫ hoc nō pōt eē verū nisi vno mō. s. q̄ ius poli dicat qd̄ ad poluꝫ colendum ex sola obligat rōne. Oia.n. que a dijs dicta vl̄ statuta sunt de nāli iusto eē nō p̄tācū q̄daꝫ eoꝝ ⁊ supra rōnē sunt: quedā aūt ꝑter rōnez valde: quedā etiā ꝯ rōnez iueniant. Nālis etiā rō dictat parētes honorare. vn̄ Tulli⁹. Pietas est per quā sanguie ꝯiūctis: pr̄ie beniuolis offi̅s ⁊ diligēs tribuit cultus: locus.n. qui pro pr̄ia ponit gn̄ōnis pn̄m est quēadmodum ⁊ pr̄. Nā etiaꝫ ad spēi cōiunctos dictat amice ⁊ ſm retributiōes viuere: q̄r hō ſm nāꝫ ciuile aial ē. Ciuilitas eniꝫ sine cōicatiōe vicissitudinis stare nō pōt quā spēm iusti Tullius vocat grāꝫ quā sic diffinit. Grā ē in q̄ amicitiaꝝ ⁊ officioꝝ alteri⁹ memoria ⁊ alteri⁹ remunerādi voluntas ꝯtinet. Nā etiā dictat ꝯriuꝫ insurgēs eē repellenduꝫ: ⁊ h̄ etiā vīdicatio vocat. Un̄ Tulli⁹. Uindicatio est ꝑ quā vis siue violētia ⁊ iniuria: ⁊ oīno oē qd̄ obscurū est defendendo aut irascēdo ꝓpulsat. Cuꝫ aūt hō polyticū aial sit: rō hoīs est de ordinatiōe vrbanitatis in qua q̄dam pstant ⁊ q̄daꝫ eq̄les sunt. In pstantib⁹ aūt diuini⁹ bonū est: ⁊ tale bonū respicit obseruāniā. Un̄ Tulli⁹. Obseruātia est per quā hoīes aliq̄ dignitate añcedētes cultu quodaꝫ ⁊ honore dignant. Rō ēt nālis de oi re dictat q̄ vnūq̄dq̄ꝫ ſm q̄ est in vitate sue nāe ita determinet: ⁊ hoc iustuꝫ vocat vitas. Un̄ Tulli⁹. Ueritas est per quā imm̄ ea q̄ sunt ac añ fuerūt: aut futura sūt dr̄ vl̄ determinant. Iste g̊ sūt sex spēs iusti nālis: vel ad actorē nāe sicut p⁹ spēs: vel ad ordiata ad nāꝫ sicut vltia: vel adiuncta in nā ſꝫ lineā rectā vl̄ trāsuersaleꝫ accepte. Sꝫ in nā duplr̄ accipiunt. s. ſm ꝯiuncta in eē vel ꝯiūcta in specie. Adiuncta.n. ſꝫ esse pietas est. Cōiuncta aūt in spē duplr̄ cōiuncta sunt. s. ſm se ⁊ ſm ordinē humani boni: adiuncta ſm se grā est: adiuncta ſm ordinē humani boni obseruātia est: ⁊ oēs iste q̄nq̄ꝫ spēs sunt ad bonū: cōtra malaꝫ aūt in oib⁹ his vindicatio est. Cum g̊ dr̄ q̄ iustū nāle verū hꝫ eandē potētiā: hoc intelligēduꝫ est q̄tū ad pma pn̄a iusti nālis: ⁊ nō q̄tū ad ea q̄ per studiū vel discussionem ex talib⁹ emergentib⁹ eliciunt: hoc.n. ꝯsuetudis ius est ⁊ nō nāe. Un̄ Tulli⁹. Cōsuetudinis iusticia est: q̄ aut leuiter attractum nā a⁹ ⁊ maius fecit vsus vt religionez que multis istitucis mō differt apud diuersos: aut pietatez: aut quecūq̄ꝫ eoꝝ q̄ pdicta sūt. Hec.n. oia a nā ꝓfecta videm⁹ creuisse ⁊ variata eē ꝑ ꝯsuetudinē ⁊ responsa sapientū ⁊ statuta pn̄m: ꝓꝑ qd̄ etiā in morē ꝓfecta sunt: vel vetustate vl̄ vulgi approbatiōe: aut ꝑ pactū: aut par: aut iudicatū: cū tn̄ p⁹ pn̄a apud oēs eiusdeꝫ sint potētie. Eq̄lr̄ eniꝫ oib⁹ dictat rō deos verēdos: parētes honorādos: socialr̄ viuēduꝫ cū eq̄lib⁹: meliorib⁹ meliorē cultū īpēdit vnūq̄dq̄ꝫ sic se hꝫ eē determināduꝫ: ⁊ ꝯriū eē repellēdū.

Ōēs spēs iusti qd̄ sit.

Uindicatio.

B

Obseruantia

Ueritas.

Ius cōsuetudinis.

Consuetudinis aūt ius iuideri ⁊ nō videri siue opiari ꝯsistit ⁊ trib⁹ initit: pacto. s. pari: ⁊ iudicato: pactū āt quo ad volūtatē cōicantiū refert. Par vo ad rei siue negocij eq̄le. Judicatū aūt ad statutū. Un̄ Tulli⁹. Pactū est qd̄ iter aliquos ꝯuenit. Par aūt qd̄ in oēs eq̄bile est. Eq̄bile aūt dicit ſm ꝓportiōes supius inductas. Judicatū autez de alicui⁹ vel aliquoꝝ sentētijs iaꝫ ꝯstitutū est. Sicut āt diximus mō i cōi de iusto nāli: ita dicim⁹ de oib⁹ ptib⁹ ei⁹. Deide.n. vnum eē ꝓꝑ religionē de iusto nāli est. Nō esse periurāduꝫ vel nō eē falsuꝫ testimoniū dōꝫ de iusto nāli est ꝓꝑ vitatē. parētes aūt honorādos de iusto nāli est ꝓꝑ pietatē. Nō est mechāduꝫ vel furāduꝫ vel occidēdū de iusto nāli est ꝓꝑ grāꝫ: ⁊ sic in oibus facile est videre: quia sic diuini⁹ dic Basili⁹. Oia pn̄a nālis iuris in nāli iudicatorio rōnis descripta sunt. Nō alr̄ hō honesti esset particeps nisi pn̄a honesti essent in ipo per nām: sicut nec scie ꝑticeps esset si pncipia scibiliuꝫ nō eēnt in ipso: vt ꝓbat Arist. Nā eniꝫ nihil facit ad aliquē actū nisi oia pncipia que sunt ad illuꝫ actū ⁊ infra ꝯferat: aliter enim vanum siue frustra ⁊ deficere in necessarijs esset in nā: quod ſm peripatheticos absurdum est: sic g̊ intellr̄ q̄ iustum nāle vbiq̄ꝫ eandem hꝫ potētiaꝫ: ⁊ q̄ nō ꝯsistit inuideri vl̄ nō videri. Potētiaꝫ aūt dicim⁹ pmā inclinationē ex nā rōnali ⁊ nō illam que accipit in effectu. Ciuis enim apud

Ius cōsuetudinale tribus innititur.

Precepta decalogi sunt de iure nāli.

C

Iustum nāle apud oēs hꝫ eandem potētiam.

Nāle qd̄ est ⁊ que sūt de iure naturali.

Tullius

Tullius

Dei sunt venerādi ſm religionem.

Parētes sūt honorandi ſꝫ pietatem.

Triuallos

Triuallos piuz sit interficē parētes: tñ h nō dictat nā de parēte fm q parēs est: sed ad h mala ɔsue^do pducit ex rōne male arguēs. s. q magis pium sit parētē misuz miseriā cito finire q̄ in miseria diu viuere. vñ et apud abutētes iure nāli p^o pn^oeiusdē po^c funcari^o sunt apud bñ vtētes: ꝛ iō impfcm est dcm Eustr. ꝛ Michaelē ephesij: q dicūt iustū nāle nō eē eiusdez po^c nisi apud bñ vtētes ipo fm nāz. Apud bestialr aūt viuētes nullā dicūt eē po^e iusti nālis: hō. n. q̄diu hō est / pncipys hūanis nō dstituit.

Iusti legale.

Legale āt iustū qd pure legale est ꝛ simp^r illd qd est ex pn^o fm se acceptū nihil dīt verū sit vl alr fiat: ita. s. q sic faciēs nec laudat nec vitupat: ꝛ alr faciens silr. Qn̄ aūt ponit p istōnez pncipis vl plebis multū differt pp istōnez: sic. n. faciēs vt istitutuz est pmiat. Alr aūt faciēs punit. v.g. sic est mina redimi captiuos ꝛ nō amplius: h in bello atheniēsiuz ꝛ lacedemonioꝝ adinuicē pari ɔsensu vtrorūq̄ statutū est: vñ post bellū lacedemony ad athenas misūt Metellū ꝛ Endicū ꝛ Philoloculū legatos q captiuos mina redimerūt ꝛ vltra nō dederūt: sic refert Androchyon hystoriographus: ꝛ sicut est caprā sacrifi^re ꝛ nō duas oues: ꝛ gñalr loq̄ndo q̄cūq̄ in singulib^o opōnib^o sola lege ponunt: ꝛ qr istōne sola po^ms hñt obligādi: sic. v.g. qd apud Amphypolym istitutū est braside sacrificare: q̄ añ inter deos nō hēbat venera^cm: ꝛ sic sunt snialiaq̄ pp h solū hñt vigorē: qr p sniaz iudicis deter^te sunt. Hec aūt iō legalia dnr: qr ex nā nullā hñt po^e ꝛ oēm accipiūt ex lege fm qd Tull. dicit de lege qd leg^i ius est q in eo scripto qd pplo expo^m est vt obsuet ɔtinet. Sic. n. legale ius valde stricte sumit pro eo. s. q nullū nisi ex lege hz vigorem. Ex his pz q ɔsue^do me^m est inter legale ꝛ nāle. s. qd a nā pfcm lege sancitum est: fm q lex large sumit sic diffinita: lex est ius scriptū assistēs honestū: phibens ɔriuz. Siue. n. scriptū sit in nā: siue in determi^e cōstimētium: siue in approbatione ɔsuetudinis fm aliquē modum legis habet approbationem.

Tullius

Lex quid est.

Cap. 4^m. De errore quorūdam qui iustuz naturale nō vnius apud omnes determināt.

A

Quibusdā aūt vr̄ q oia iusta sint legalia: ꝛ nullā nisi ex istitutiōe vim hñtia. De nālib^o. n. dicūt q omne nāle imobile sit: ꝛ q vbiq̄ hēat eādez po^e: quēadmo^m ignis ꝛ h ꝛ in persis ardet fm vstiuā po^e q̄ est in ipo: sz iusta nō vnt esse nālia: eo q oia iustitia mota esse ɔspiciūt: ꝛ sic diximus in p hui^o scie li^o tātā hñt diuisi^e ꝛ errorē q lege posita esse vnr ꝛ nō nā: hi tñ decepti sunt. Nō. n. sic se hz: sz poti^o q̄dā mō nālia imutabilia sunt. s. q̄tū ad p^a pn^a gb^o hō ad bo^m ꝛ ad veꝝ ordinat. h. n. humani^s inscripta sunt ꝛ nō mutant. Usus aūt hoꝝ relat^o ad opōnes in multas variat ɔsue^e ꝛ istōnes: vñ q̄uis apud deos oē iustuz nequaq̄ alr se hēat: eo q nihil dys mutabile est. Apud nos āt nā ens aliq̄ mō mutabile est: qr oē qd in nā humana est / mutal^e est: ꝛ q̄uis h sit: tñ hūanoꝝ iustoꝝ aliqd est nāle: aliqd nō nāle. Inter ea āt q̄ nā sunt / q̄le sit illd iustū qd cuz nā sit / ɔ^e tñ alr se hz: ꝛ q̄le sit illud iustū qd nō nā est sz est legale: ꝛ cōpōq̄dā que ɔ^e inter hoīes qd et mo^e est ɔtigēs aliter se hēz: ꝛ verum ambo ista silr mo^le sint / manife^m ex pinductis est: ꝛ in alys que pinduci pñt eadem ɔgruet deter^e: In mēbris. n. aialiū: q̄uis vna positio nālis sit: tñ nā in diuisitate mãe opans / aliqñ variat ordinē. Q̄uis. n. oīe aial ex dextro ꝛ sinistro cōponat: tñ aialib^o inueniunt ambodextra: ꝛ q̄uis epar in dextro sit ꝛ splen in sinistro: tñ cōuersus modus sepe inuenit. Et hui^o cā est: qr tāta fuit inēq̄litas mãe q nā ordinē debitū adhibē nō potuit: ꝛ ne totuz p ɔfusionē pderet fecit qd potuit aliqd malū tolerās: ꝛ sic puehēs mãm ad pxi^m qd potuit duxit nãe ordinez: qd in oīb^o vrbani^bo opz obsuari: qr quecūq̄ de nūo sunt inuēta fm cōpōnē que est inter hoīes: ꝛ fm id qd cōfert reipublice illa silia sunt mēsuris. Mēsuris aūt diuersa silr mensurari nō pñt: eo q vna mēsura nō vno^o pōt eis applicari: sic in curuis ꝛ rectis ꝛ in nodosis ꝛ planis: cū tñ h necesse sit ad vnā mēsurā referri: sic nō est vbiq̄ eq̄lis vini ꝛ frumēti mēsura: sz vbi h abūdāt ꝛ vēdunt p copia minor mēsura dat: vbi aūt ista vēdunt ꝛ emūtur pro nec̄itate: ꝛ vbi abūdāt min^o / ibi eodē pcio minor mēsura vēdit / quo maior in loco copie emebat: sic etiā nālia iusta pro diuersi^te cohabitātiū necesse est variari. Diuez. n. tāta diuersitas est q ad vnū ordinē iusti nālis quē in vsu in oi ope suo pricipet / reduci nō pōt: nō tñ pp h a regimine absta^ho: qr si nō pōt reduci in ordinē p^m ꝛ pn^le: reducit tñ ad aliquē qui citra p^m est: ꝛ ad p^m hz re^e. Silr ꝛ illa iusta q̄ nō nālia sunt sed humana / vl legalia / nō eadem vbiq̄ sunt: qr neq̄ vna ꝛ eadez vrbanitas est apud oēs. Sz h veꝝ est q illa diuz q̄ vrbani^m fm nām optia est / vna sola est: ꝛ vbiq̄ ad quā oēs alie hñt re^o: illā tñ obsuatā fuisse in cōitate in toto sine ois nālis iusti variatōe nō memini me legisse: nisi p apud Zebadeos: ꝛ z^o apd Bragmanos: vñ Dydymus Bragmanoꝝ rex leges edidit. Unā q̄dē: mulieres nō vti decore quam nā negauit. Aliā aūt: nō edificādas domus esse: eo q antra dūz viuūt pficiūt hospitiū ꝛ dūz moriunt in sepulchrū. Tertiā: nō eē venādi: qr cui nā fugā dedit / dūz fugit nō est isēq̄ndū: ꝛ alias multas tales qui in li^o Dydymi quez Alex^o scripsit ɔtinent. Iustoꝝ aūt ꝛ legaliū diuz: siue nālia sint: siue legalia: siue cōsue^le vnūqdq̄ sic se habet vt vlia ad pticu^m. Ule. n. in multis ꝛ de mult est fm rōnē nō variatū: ꝛ sic est de multis: ꝛ cuz multa sint in qb^o est / magnā ꝛ multimodā fm eē hz variatiōez: per oēz eūdē mo^m est in his que iusta sunt: que sunt mēsura opeꝝ nroꝝ. Opata. n. ab hoīb^o valde multa ꝛ dīa sunt. Iustoꝝ aūt siue nālium siue legaliū q mēsura opatoꝝ est vnū, qdq̄ est vnū fm se ꝛ rōnē. Sic. n. mēsurādo vle est: ꝛ de multis fm q ponit in vsu nō oia sibi equalr applicabilia inuenit: ꝛ ideo in vsu necesse est variari: qa sic non de multis sed in multis est.

B

Lex Zebadeoꝝ ꝛ Bragmanoꝝ.

Cap. 5^m. De dīa iusti ꝛ iustifi^cis: iniusti et iniustifica^cis.

A

Dia vo fm pdicta vsus iusti ꝛ iustū differūt sicut vle fm se acceptū: ꝛ vle in pticu^lis diffusuz: fm se q̄dē dī iustū. In opibus aūt diffusuz dī iustificatio: iō cū modis iusti de iustifica^e ꝛ modis iustificatiōis est deter^do. Differt. n. iniustificatio ꝛ iniustū: ꝛ iustificatio ꝛ iustū. Iniustū q̄dē. n. est nā vel ordine deter^m p puatiōnē. In nāli q̄dē nā / in ɔsuetu^li vel legali ordine ordināntis q̄ puat. Idē aūt h iniustū qñ opatū est siue in ope positū / iniustificatio est ꝛ vocat. Añ aūt q̄ opatuz sit qñ in se accipit vt nāli rōne deter^m / vel ordine istituētis sancitū / nequaq̄ iniustificatio est: sz iniustū tñ: vt vle se hñs ad oēs sue spēi iniustifica^cōes. Silr aūt et se hñt iustificatio ꝛ iustū adinuicē. Iustū aūt h / in ope qd iustificatio est: cōi q̄dez noīe vt in plurib^o apud grecos vocat dikyayopragema. Dykayo. n. iustū est ꝛ pragema opatio: tñ iniustificatio ꝛ iustificatio dup^x est. Est. n. q̄daz iniustificatio optia ꝛ ad ppuz offm̄ polytici princēs: ꝛ h est que est directio iniustifica^nis ꝛ iustifica^nis: ꝛ h est qñ pnceps icrepādo aggredit prauos ꝛ in iustificādo eos culpat iniustos eē: ꝛ sic iniustifica^cōes quā fecerūt dirigit ad iustificatōez q̄ iusti opatio vocat. Quales aūt spēs ꝛ quot ꝛ circa que iusta vl iniusta existētes iustificatio h vel iniustificatio habeat posteri^o est itend^m in h eodē ope: postq̄ de ipi^o iusti-

Dykayopragema.

Iustificatio duplex.

A

ficatiõis ꝛ iniustifi[cationis] nã determinauim⁹. Nũc aũt attẽdẽ-dũ ꝙ cũ iusta aut iniusta sint accepta vt dcm̃ est: vt vl'ia iniustũ: tñ nõ facit ꝛ iustũ: nisi qñ volens ꝗs ipa opat̃: eo ꝙ iustitia ꝛ oĩs vt⁹ totũ bñ hʒ in volun[tate]: sic in 2° deter[minatum]. Qñ aũt volẽs opat̃ ꝓpe loq̃ndo: neq̃ iniustuʒ facit: neq̃ iustuʒ opat̃: nisi forte ſm accñs: q2. s. fit ab eo ꝙ iniustuʒ vel iustũ est: q̃uis sua nõ fiat volũtate. Iniustificatio. n. que nõ est obiurgatio ꝑncipis: sed iniusti opatio: sil'r ꝛ iustificatio que grece dykayopgema vocat̃ deter[minatur] ꝛ diffinit̃ volũtario ꝛ inuolũtario. Cui⁹ sig[num] est: q2 qñ in tali iniustificatiõe qđ fcm̃ est, volũtariuʒ est, vitupat̃: nũc ẽt iniustificatio est ꝛ ꝓpe nolat̃: pp qđ in opib⁹ humanis aliqd qdẽ iniustuʒ erit. Iniustificatio aũt neq̃q̃ erit si nõ assit ei qđ volũtariuʒ sit. Dico aũt volũtariũ qdẽ: quẽadmo[dum] ꝑus in 3° hui⁹ scie li°a nob̃ deter[minatum] est: ꝛ h̃ est vtiq̃ qđ aliquis opat̃ aliqd eoꝝ cui⁹ ꝑn[cipium] est in ipo sciens ꝛ nõ igrãs singulia in qb⁹ est act⁹. v. g. qñ neq̃ ignorat quẽ, siue ꝑsonaʒ circa quã opat̃: neq̃ ignorat quo, sic̃ istrõ opat̃: neq̃ ignorat cui⁹ gr̃a opat̃: puta queʒ ꝑcutit ꝛ quo: q2 rotũdato, vl' lãceato: ꝛ cui⁹ gr̃a. s. vt sanet vel īterficiat: ꝛ qñ vnũq̃dq̃ hoꝝ sit: ꝛ vult ꝑ se ꝛ nõ ſm accñs: vñ ẽt id qđ vi fit iniustũ est: sʒ nõ est iniustificatio. Quẽadmo[dum] si qs violẽter apphẽdẽs manuʒ alic⁹, eadẽ manu ꝑcutit aliũ. Cũ̃uis eiʒ in iusto cui⁹ manus est sit ꝑn[cipium] mouẽdi manũ: nõ tñ in ipo est retrahẽ manuʒ apphẽsam: ꝛ iõ talis ꝑcussio nõ sibi īputat̃ ad iniustifica[tionem]: ꝛ sic est in volũtarijs ꝑ ignorãtiã. In his casu aliqñ ꝯtingit euʒ qui ꝑcussus est: ꝑrem eẽ ꝑcutientis: ꝛ ꝑcutiẽs qñ ꝑcussit sciuit hoiem esse vel ꝑñtiũ aliquẽ: sʒ ꝑreʒ nesciuit eẽ: ꝛ iõ pr̃i inuolũtarie ꝑcussus est: ꝛ nõ imputat̃ ꝑcutiẽti qñ ꝑcutiẽdo licite rei opaʒ dedit: vñ tale etiã iniustuʒ est: sʒ iniustificatio nõ est. Sil'r aũt deter[minatum] est in alijs circũstãtijs que sunt qñ, vbi, q̃uo, cui⁹ gr̃a ꝛ in tota opatione. Ignoratũ. n. in circũstãtijs vel nõ ignoratũ in his q̃ violẽter fiũt: q̃rũ ꝑn[cipium] nõ est in opante inuolũtaria sunt ambo. Qñ aũt dicim⁹ inuiolẽtis in nob̃ nõ eẽ ꝑn[cipium], itell'imus ꝙ nõ sint in nob̃ ſm electiõeʒ volũtatis ſm quã nos dñi sumus nr̃aꝝ opõnuʒ. Si. n. in nob̃ sint sic̃ in nã ꝛ nõ in electõe: nõ dicet̃ eẽ volũtariũ. Multa. n. sunt in ꝑñte nãe exñtiũ que sciẽtes opamur ꝛ patimur: q̃rũ nullũ neq̃ volũtariuʒ neq̃ inuolũtariũ est: puta senescẽ, cibos digerẽ ifirmari vel mori: per se. n. ꝛ ſm accñs ſm vnã sil'itudinẽ est tã in iniustis q̃ in iustis. Et eiʒ cũ iustũ sit pign⁹ reddẽ redẽptuʒ tñ qui pign⁹ reddit nolẽs pp timorẽ ne puniat̃: neq̃ iusta opari per se: neq̃ dykaypgeym dicẽdus: ꝛ si di erit ſm accñs. Sil'r aũt et ex oppo[sito] qui coact⁹ ꝛ nolẽs pign⁹ nõ reddit ſm accñs dicẽdus est iniusta facere ꝛ iniusta opari ꝛ nõ ꝑ se. Volũtarioꝝ aũt que ſm largã volũtarij rõneʒ accipiunt̃ q̃dã ꝑeligẽtes opamur: que ẽt simpl'r volũtaria sunt: quedaʒ aũt opamur nõ preeligẽtes. Preeligẽtes qdeʒ opamur q̃cũq̃ ꝑconsiliãtes opamur: ita ꝙ rõ oia ea q̃ circa opus sunt ꝯsideret ordinet ꝛ determinet ad electioneʒ. Nõ ꝑeligẽtes aũt opamur q̃cũq̃ nõ ꝑcõsiliãtes opamur: sʒ ex īpetu passionis alicui⁹ īpellimur in ipa: sic̃ amor heros ꝛ passio timoris vl' tristitie vel famis ad multa īpellit que nõ fiũt ex ꝯsilio rõnis: ꝛ ſm ista modi iusti ꝛ iniusti: iustificationis ꝛ iniustificationis determinãtur.

Volũtaria 2[bus] opamur.

Capl'm 6m. De modis iusti ꝛ iniusti: et iustificationum ꝛ iniustificationum.

A

Nocumẽtoꝝ gen. ⁊c.

Uia aũt ante paucã de modis hui⁹ iusti ꝛ iniusti dicere ꝑmisimus: nũc aggredi opportunũ est. Cũ. n. tria sint in gñe nocumẽta iustitie que in cõmutatiõib⁹ est: opʒ nos in gñe ꝑ[mo] dicere de illis. Voluntariuʒ. n. diuidit̃ in id, qđ ſm electiõeʒ fcm̃ est: ꝛ in id qđ sine electiõe fcm̃ est. Inuolũtariũ etiã diuidit̃ in ignoratuʒ ꝛ paralogũʒ. Ignoratũ. n. nõ sꝑ inopinatũ vt euenire nõ possit: ꝛ h̃ simpl'r ignoratuʒ est: aliqñ etiã inopinatuʒ est ꝙ nunq̃ eueniat: ꝛ tũc vocat̃ paralogũʒ: h̃ est inexpectatũ ꝛ inopinatũ: ꝛ ex nã negocij nõ creditũ vnq̃ posse euenire. Tria ḡ sunt imꝑcõsiliatũ, ignoratũ, ꝛ paralogũ: que in h̃ nocumenta iustitie sunt ꝛ dñr: q2 qñ in ope sunt rõnem iustitie ꝛ iusti ꝛ iustificatõis diminuũt: ꝛ sil'r per oppo[situm] diminuũt rõnẽ iustitie iniusti ꝛ iniustificationis. Q̃uis aũt sic tria in gñe sint: tñ spãles eoꝝ dñe ꝛ modoꝝ ꝯside[rando] plura erũt. Inuolũtarioꝝ. n. per nos factoꝝ q̃dã sunt per violẽtiã: q̃dã aũt ꝑ ignorãtiã. Et facta ꝑ violentiã nocumẽtuʒ faciũt ad iustitiã: q2 qđ per violẽtiã fit iustum vel iniustũ qdẽ esse põt: iustificatio aũt vel iniustificatio dici nõ põt. Que aũt ex ignorãtia volũtaria sunt: quedã qdẽ facimus igrãtes ꝛ ꝑ igrãtiã: q̃daʒ aũt ignorãtes: per igrãtiã aũt nõ: ꝛ Michael qdeʒ ephesi⁹ dicit: ꝙ igrãs facit qui vl'e ignorat: sic̃ qui furtũ igrat eẽ malũ vl' mechyã: vel deos nõ eẽ verẽdos: vel parẽtes nõ esse honorãdos: vel ad aliud qđcũq̃ eoꝝ iustoꝝ de qb⁹ sup̃ diximus: ꝙ nã vel ordine istituentis deter[minata] sunt: ꝛ ad opa nr̃a se hʒ: sic̃ vl'e ad ꝑticu[lare]: que igrãtia q̃uis neminẽ excuset: tñ aliqđ nocumẽtuʒ fert ad rõnẽ iustitie: q2 sic fcm̃ nõ vere iustifica[tionis] hʒ nomẽ. Que aũt ꝑ igrãtiã fiunt his igrãtia cã opis est. Opus. n. facit ꝙ igrat qđ nullo⁹ faceret si nõ ignoraret: ꝛ sic igrãtia cã est: q2 posita ea ponit̃ opus: ꝛ destructa ea destruit̃. Per igrãtiã ḡ factoꝝ q̃dã sunt: q̃ꝝ totuʒ ꝑn[cipium] est in nob̃: q̃dã aũt quoꝝ aliqd est ex. Ea vo q̃ꝝ aliqd est ex: talia sunt q̃ꝝ qdeʒ ꝑn[cipium] opis est in nob̃ nõ ꝯsciẽtib⁹ singularia in qbus est act⁹: sʒ euẽt⁹ circa opus nõ est in nob̃: sic̃ si gladiũ teneã ad aspi[ciendum] vel emẽdum opam rei licite dane: alius aũt ex īpetu vel casu irruat in gladiuʒ ꝛ ꝑfodiat̃: tunc. n. iniustũ est qđ fit: sed tñ peccati ꝓpriã nõ hʒ rõnẽ: sʒ isortunij. Eoꝝ aũt que in toto sunt in nob̃ ꝛ fiũt ꝑ ignorãtiã duo sunt modi. Quedaʒ eiʒ omni cautela adhibita nullo⁹ sunt expectata: ꝛ tñ eueniũt. Quedã aũt nõ tãtã hñt cautelã vt opinari possit ꝙ nullo mõ eueniãt. Ex[emplum] ꝑmi est: in eo qui exercitãdo ꝓijcit sagittas in loco solitario vbi nunq̃ ꝯsueuit aliqs ambulare: ꝛ ex opinato apparet qui īterficit̃ vl' vulnerat̃: ꝛ talia vocãtur paraloga: h̃ est ex inopinato vl' inexpectato euenientia. In qb⁹ aũt tãta diligentia nõ est vt euenire nõ possint: ꝛ tñ nõ fiunt ꝑ ignorãtiã singulariũ in qb⁹ est act⁹, per ignorãtiã facta dñr: ꝛ iustificatiõis vel iniustificatiõis nõ hñt rõneʒ: q̃uis iusta vel iniusta sint. Adhuc auteʒ eoꝝ quoꝝ ꝑn[cipium] est in nobis: que nec ignorãtes nec ꝑ ignorãtiã facimus: q̃daʒ facimus ꝑcõsiliãtes: quedã nõ ꝑcõsiliãtes. In qbusdã aũt passionis īpet⁹ ad ꝯsiliũ ꝑuenire nõ ꝑmittit: ꝛ que qdẽ iniusta ꝑcõsiliãtes facimus malitie dñr: ꝛ iusta que sic facimus vtutis nomen hñt. Que aũt ex passiõis vel necitatis īpetu nõ ꝑcõsiliãtes, peccaminis vel peccati nomẽ hñt sed nõ malitie: eo ꝙ h̃ ex studio facta sunt. Electio. n. ꝑn[cipium] opis est: q2 sic̃ in 2° diximus in opibus nr̃is attẽdunt̃ h̃: ꝑmũ qdem si fit sciẽs: deide si eligẽs ꝛ eligẽs pp hoc. Adhuc aũt eoꝝ que ꝑelectiõe fiunt duo sunt modi: q̃dã. n. simpl'r peccata sunt ꝛ malitie: quedã aũt cum iniuria sunt ꝓximi: ꝛ h̃ q2 cuʒ studio ꝛ isidijs fiũt isidie vocãtur: ꝛ circa illa sunt iniustificatões. Sũt ḡ ista violẽtuʒ, ignoratũ, isortuniũ, paralogicuʒ, pctm̃ malitie ꝛ isidie in qb⁹ oĩa modus accipit̃ iniustificatiõis ꝛ iustificatiõis. Sic igit̃ diximus cuʒ tria sint nocumẽta iustoꝝ que in cõicatiõib⁹ sunt: illa qdem que nõ ꝑ violẽtiã: sʒ cum ignorãtia sunt ꝛ ꝑ igrãtiã facta peccata sunt: ꝛ tũc per ignorãtiã fieri dñr: qñ neq̃ circa que opat⁹ est, neq̃ factũ qđ fecit: neq̃ quo. s. instrõ, neq̃

B

Iustificatio

C

Paralogus

Inuolũtariũ multiplex.

B

Ex ignorãtia sunt aliq̃ sine culpa.

Per igrãtiã fiũt aliqua 2[bus].

C

Ex electione fiũt aliqua 2[bus].

neq̧ cui⁹ grã existimauit: h̄ fecit qd̄ opat⁹ est. Aut.n. pcutiēs nō vulnerare itēdit ꝛ tñ vulnerat: vel nō itēdit hoc facere qd̄ facit. Putabāt eīz paꝝ abscidē ꝛ forte mēbrū abscidit: vel nō putauit hūc esse p̄rem quē occidit.f. vel filiū: vel nō putauit hui⁹ grã facē: s̄ȝ accidit finē sui opis eē queȝ nō itēdit. Puta chirugicus ferrū apponēs pūgere itēdit ꝛ apostema apire ꝛ grauiter vulnerat q̄ nō itēdit. Et silr̄ dicimus si ignorat quem: vel si nō itēdit vt feciteremisse eīz itēdēs vehemēter factū accidit. Q̄ñgdeȝ igit̄ paralogice nocumētū fit per ig̃rātiā a q̄busdā īfortuniū vocat̄ large sumpto noīe īfortunij. Q̄ñ aūt nō paralogice fit nec per ig̃rātiā ꝛ fit sine malitia: tūc vocatur pctm̄. Sic eīz operās peccat: eo q̄ in seipso hȝ p̄n^m opis qd̄ est cā: facit.n. sciēs ꝛ volēs: sed nō p̄cōsiliās. Ille autē cui⁹ p̄n^m fm̄ aliqd̄ est ex̄ qd̄ p̄uideri non pōt: īfortunat ꝛ nō p̄prie peccat: q̄uis Theophrastus īfortunia in iustis noluit esse supposita. Q̄ñ aūt sciens qd̄ opat̄: nō p̄cōsiliās aūt hoc/iniustificatio vocat̄. v.g. quicūq̧ p̄p irāȝ ꝛ alias quascūq̧ passiones necc̃ias siue nāles accidūt hoīb⁹: hec eīz q̄ nocēt ꝛ a nocētib⁹ ꝛ peccātib⁹ fiūt: qui gdeȝ faciūt ea ꝛ iniustū faciūt ꝛ iniustificatiōes sunt que faciūt: ꝛ tñ ipsi iniusti nō sunt p̄p̄e loquēdo neq̧ mali: p̄p ea que faciūt: q̄ nocumētū qd̄ īfuerit nō p̄p malitiā faciūt: s̄ȝ p̄p passiōeȝ. Nāles aūt passiōes vocamus q̄cūq̧ ex̄ sensibilib⁹ illate in diuersos affect⁹ alterāt aīam: vt timor/spes/gaudium/tristitia/amor/mīa ꝛ ꝯfidētia/ꝛ cetere h̄ȝ. Necessarias aūt dicim⁹ que in ipsa hoīs nā h̄ūt originē sine q̄b⁹ nā hoīs esse nō pōt: ꝛ ideo ad diuisa cōpellūt: sicut fames/sitis/nuditas ꝛ īfirmitas ꝛ cetere h̄ȝ: que multos facere cōpellūt: que nō faciūt electiōe: cū tñ sciētes ꝛ volētes faciāt. Q̄ñ aūt ex̄ electiōe facit iniusta ꝛ mala: tūc iniustus ꝛ malus est: p̄p qd̄ optime dcm̄ est: q̄ ea q̄ ex̄ passione ire fiūt nō ex̄ p̄uidētia fieri indicātur: s̄ȝ ex̄ passione. Nō.n. incipit vt q̄eto corde p̄uidere possit qui in ira aliqd̄ facit: s̄ȝ poti⁹ iam detēt⁹ ꝛ p̄uēt⁹ ex̄ īpetu facit qd̄ facit ꝛ nō ex̄ p̄uisione: s̄ȝ ille qui ad irā p̄uocat nō p̄uocat⁹ incipit ꝛ p̄uidere pōt: ꝛ ideo ex̄ īsidijs facit qd̄ facit.

Margin: A — Theophrast⁹ — D — Passio nālis — Passio necc̃ia

¶ Cap. 7^m. De dubia coꝝ q̄ fm̄ tales mōs fiūt iustificatiōes.

HIs tamē adhuc ꝛ alia dubia est in his que fiunt per irā si in iudiciuȝ deducātur nō dubitat̄ de fieri vel nō fieri: sed potius de iusto vel iniusto. Accusatus.n. qui per iraȝ pcussit nō negat se percussisse: sed negat se iniuste pcussisse: eo q̄ p̄uocat⁹ vel lacessit⁹ pcussit. Iuste autē se pcussisse allegat qui p̄uocatiōe pcuti meruit. Ira.n. iniustitia gdē est: sed īmanifesta: q̄ aliquā rōneȝ iusti hēe videt̄. Nō eīz est in ira quēadmo^m in cōmutatiōib⁹ que nō nisi ex̄ p̄electiōe ꝛ ꝯsiliatiōe fieri p̄nt. Si eīz in iudiciū deducātur nō de iusto sed de fieri dubitat̄ vno dicente qd̄ dederit p̄ciuȝ: altero aūt negāte qd̄ recepit: p̄pter qd̄ alterum hoꝝ est necesse malū esse ꝛ iniustū: q̄cūq̧.f. per īsidias gdē affirmat qd̄ nō fecit vel negat qd̄ fecit ne per obliuionē forte h̄ acciderit.f. q̄ vel dans oblit⁹ est se accepisse: s̄ȝ in factis per irā si ad iudiciū deducūtur semp̄ de re facta cōfitent̄: sed qualr̄ iustuȝ vel iniustū est dubitat̄. Qui autē īsidiat̄ p̄cōsiliās ꝛ p̄eligēs nō ignorat de iusto ꝛ iniusto: ꝛ ideo ille qui in cōmutatiōib⁹ ledit̄ iniustuȝ pati existimat: qui aūt in ira nō semp̄ putat̄ pati iniustuȝ. Si.n. ex̄ electione noceat iniustuȝ p̄culdubio facit: ꝛ fm̄ has ꝛ tales iniustificatiōes iniustuȝ faciēs pro certo iniustus est: cū p̄ter p̄portionale sit ꝛ p̄ter eq̄le qd̄ facit. Silr̄ aūt est in opposito: q̄ ille pro certo iustus est: qui p̄eligēs iustū opat̄ si soluȝ volēs. Nō aūt p̄eligēs opet̄ ꝛ iustificat: sed nō p̄p̄e: p̄p h̄ iustus est: eo q̄ p̄p aliquā aliā cāȝ ꝛ nō p̄p iustitie electiōeȝ iustitiā est opat⁹/electiōes ex̄ habitib⁹ attēdunt̄: sicē sepius dcm̄ est: hec aūt dubia in oīb⁹ iustis et iniustis est que dicta sunt. In oīb⁹.n. violent̄ ꝛ ig̃rātis q̄cūq̧ mō nō de fieri dubitāt: s̄ȝ de iusto vl̄ iniusto. ¶ Ex his aūt que dicta sunt facile est elicere q̄ inuolūtarioꝝ q̄dā venialia sunt: q̄dā aūt nō venialia. Venialia aūt dicimus q̄cūq̧ ignoscenda vel venia digna sunt: sicē q̄cūq̧ nō solū ignorātes: s̄ȝ etiā p̄p ig̃rātiā facta sunt. Quecūq̧ aūt nō p̄p ig̃rātiā facta sunt: s̄ȝ faciūt ea ig̃rātes gdeȝ p̄p passionē aliquā que nec nālis nec humana siue necc̃ia/nō venialia sunt: sicē que p̄p leueȝ irā fiūt: vel p̄p leuē amorē vel aliā leueȝ passionē. Veniā.n. nō meruit qui nō ex̄ īsidijs sed ex̄ delectatiōe se iterfecisse dixit. Delectabatur eīz vt videret eos palpitātes in morte.

Margin: B — Uolūtarioꝝ q̄dā sunt venialia q̄dam nō.

¶ Cap. 8^m. Utrū aliqs volēs iniustū patit̄.

DUbitabit aūt aliqs si iam sufficiēter detert^m est de iniustū pati ꝛ iniustū facē p̄ detert^m modoꝝ qui inducti sunt: sufficiēter gdē detert^m est q̄tū ad veritateȝ ꝛ iusti ꝛ iniusti ꝛ nām ꝛ mo^m. Sȝ q̄ opȝ ēt pōnib⁹ alioꝝ vidē ꝛ manifestare in quo veꝝ ꝛ nō verū dicūt: opȝ adhuc querere si aliqs volēs iniustū patit̄. P̄m^m gdē igit̄ si veꝝ est: quēadmo^m Euripedes poeta dixit: q̄uis incōueniēter dixerit de facto valde icōueniētī. Dixit.n. mr̄em meaȝ occidi: incōueniēs fcm̄ nō negās: s̄ȝ de fieri ꝯtēdēs: q̧ breuis fmo est: s̄ȝ longe disputa^m. Aut eīz occidit volēs volētem occidi mr̄eȝ: aut nolēs siue nō volēs occidit nō volēteȝ occidi: s̄ȝ ex̄ ignorātia factū est. ¶ Ex h̄ eīz q̄rit̄ vtrū sicē veꝝ est: semp̄ ꝯtigat iniustū pati volētē vel nō: s̄ȝ nolētē iniustū ꝯtigat pati vel nō: s̄ȝ oē iniustū pati inuolūtariū sit: quēadmo^m in opp^o qd̄ est iniustū facere: oē iniustū facere volūtariuȝ est. ¶ Et q̄rit̄ iteꝝ q̄ōne logica vtrū oē iniustū pati sit volūtariū vl̄ nō volūtariū: quēadmo^m iniustū facere oīe fm̄ volūtariū est. Cōseq.n. vr̄ si 4^or ꝯtria ponātur.f. volūtariū ꝛ inuolūtariuȝ: iniustū facere ꝛ iniustū pati: si alteꝝ ꝯtrioꝝ seq̄t̄ ad alteꝝ: ꝛ reliquū seq̄t̄ ad reliquū. Cōgregare.n. ꝛ disgregare oppo^a sūt: calidū ꝛ frigidū oppo^a: ꝛ si h̄ referant̄ ad nāles po^{as} seq̄ret̄ necc̃io q̄ si frigidi est cōgregare: calidi erit disgregare: ꝛ idē est de albo ꝛ nigro siue referant̄ ad visus ꝯgrega^{ne} ꝛ disgrega^{ne}. Videt̄ g̃ ꝛ h̄ seq̄ q̄ si iniustuȝ pati ꝛ iniustū facere oppo^a sunt: ꝛ volūtariū ꝛ inuolūtariuȝ ꝛ oē iniustū facere est volūtariū: vr̄ oīe iniustū pati eē inuolūtariū. Et ideo q̄rit̄ vtrū sic se hēat sicē dcm̄ est: vl̄ aliqd̄ iniustū facere sit volūtariuȝ: aliqd̄ aūt inuolūtariuȝ: ꝛ silr̄ de iniustū pati vtruȝ oē iniustū pati inuolūtariuȝ sit: an aliqd̄ voluntariū aliqd̄ inuolūtariū. Rōnabilr̄.n. ad q̄libet ptiū isti⁹ diuisionis oppo^r. Cōstat.n. q̄ omne iustū ꝛ iniustū opari volūtariuȝ est. Rōnabile est g̃ q̄ fm̄ vtrūq̧ opp^{ne}.f. q̄ iniustuȝ pati opponat̄ ad opari: ꝛ sic ꝛ iniustū pati ꝛ iustum pati: vel oē volūtariū vel oē inuolūtariuȝ eē vr̄. Si.n. opari iustuȝ ꝛ iniustū sp̄ volūtariuȝ est: iustū aūt pati ꝛ iniustū pati ad opari opponit̄: ꝛ opari volūtariuȝ est: fm̄ dictā ꝯtriā sequeret̄ q̄ pati iustuȝ vl̄ iniustū oē inuolūtariū sit. Si aūt opari inuolūtariuȝ: seq̄t̄ q̄ oīe pati inuolūtariū sit. Incōueniēs aūt vtiq̧ vr̄ ēt in eo q̄ iniustuȝ est pati: si oīe pati iustū dicat̄ volūtariuȝ: quidā.n. iustū patiunt̄ nō volētes. v.g. in pleonexia iniuriā facit qui plus accipit: ꝛ cuȝ pleonectis a iudice dirigit̄ vt restituat qd̄ plus accepit: p̄ certo a iudice iustuȝ patit̄: ꝛ tñ nō volēs h̄ patit̄: iustū g̃ patit̄ nō volēs. ¶ Et iō circa h̄ iteꝝ dubitare pōt aliqs vtruȝ oīs qui iniustuȝ passus est ꝛ iniustū patit̄ per se: iniqtū.f. iniustuȝ est: vel quēadmo^m sicē est in opari ita est ꝛ in pati. In opari.n. est iniustuȝ opari p̄ accñs ꝛ p̄ se: ꝛ ita vr̄ q̄

Margin: A — Dubitatio p̄ᵃ — Dubitatio 2ᵃ — B — Dubitatio

iniustum pati sit ꝑ se ꝛ per accñs: ita. s. ꝙ in vtrisqꝫ iustis cōparatis ꝛ passis trāsmutaṫ iustū per se ꝛ per accidēs. Silr aūt manifestuꝫ est qm̄ in iniustis opatis vel passis ad per se ꝛ per accñs trāsumptio est. Nō. n. ideꝫ est sem per iniusta opari ꝛ iniustuꝫ facere: ꝯtingit. n. iniusta opa ri ignorāter: ꝛ tunc nō iniustificat. ꝫ nec iniusta opaṫ qꝺ iniustificari iniusta opari est. Silr aūt nō semꝑ ideꝫ est iniusta pati ei qꝺ iniustuꝫ pati. Iniustum aūt patiṫ aliqs nō ex electione iusti: sed ex passione aliqua alia: ꝛ tūc nō iniusta patiṫ: sed ꝯcupiscente deftuētia patiṫ. Silr si vo lens aliqs iniustum patiṫ nō iniusta patiṫ: nō eiꝫ iniustū est ꝙ aliqs patiaṫ que eligit ex volūtate. Silr aūt est et in eo qꝺ est opari iniusta ꝛ pati iniusta. Hec. n. opponūṫ ꝛ nō est possibile ꝙ aliqs iniustuꝫ patiaṫ nisi sit aliquis qui iniustuꝫ faciat a quo patiaṫ. Et per oppoᵐ possibile nō est ꝙ aliqs iustum patiaṫ nisi aliqs alius iustuꝫ opeṫ a quo iuste patiṫ. Et cum iuste opeṫ volens: tūc queritur vtruꝫ ille iustū patiaṫ volēs vel nolēs. ¶ Ad h aūt qui dā soluūt per istātiā dicētes: ꝙ si iniustuꝫ facere simplr est qm̄ aliqs volēs nocet alteri. Volēs aūt nō nocet nisi sciens noceat circūstātias in qbus est actꝰ: ꝛ queꝫ. s. ꝛ qꝺ ꝛ vt, ꝛ cuius grā. Incōtinēs aūt qm̄ effluenter dat mere trici que habet: volēs nocet ipse sibiipsi. Incōtinēs ꝫ vo lēs vtiqꝫ iniustuꝫ patiṫ a seipso. Aliqs igiṫ iniustuꝫ patiṫ volēs. Cōtingit vlterius ex ista rōne ꝙ ideꝫ ipse sibi in iustum facit. Hic aūt est etiā vnuꝫ aliqꝺ dubitatoꝝ: si. s. ꝯtingit eūdem sibiipsi iniustuꝫ facere. Adhuc aūt siquis ꝓpter incōtinētiā volēs patiṫ iniustuꝫ ab alio volēte le dere ipm̄: sicut leccator frequēter iniustū patiṫ volens a meretrice ledēte ipm̄ in dānis. Patiṫ eiꝫ ꝛ sciens ꝛ pru dēs ꝛ libēs videṫ vtiqꝫ ꝙ erit volētem aliquē iniustum pati: sicut est volētem iniustū aliquē facere: vel forte nō erit diffinitio que data de iniustū facere ꝛ de iniustū pa ti. Diffinita eiꝫ sunt h in anhabitꝭ ꝙ iniustū faceṫ plus est in lucro ꝛ minus in dāno hīe. Iniustuꝫ aūt pati mō mi nus hīe in lucro ꝛ plus in dāno: ꝛ dictū est in antehabitꝭ: qꝺ ex h surgūt ꝯtētiones ꝛ querele ꝙ iniuriā passus nō ex volūtate habet minus: sed iniuriā faciēs ex volūtate habet plus. Si. n. nihil amplius ad has diffōnes addaṫ videbiṫ incōtinēs volēs sibiipsi iniustuꝫ facere ꝛ volēs a seipso ꝛ ab altero iniustuꝫ pati: ꝓpter qꝺ addi opꝫ ad diffōnes istas. s. ꝙ nocēs siue iniuriā faciēs vocaṫ nocēs qm̄ nocere itēdit: ꝛ hoc est qm̄ est sciēs quem nocet ꝛ quo ope vel instr̄o nocet: ꝛ vt hoc est quo mō nocet ꝛ in cete ris circūstātijs silr: ꝛ ꝙ nocumētuꝫ hoc ꝓter volūtatē sit eius cui nocet: nō eiꝫ nocere videṫ qꝺ s̄m volūtateꝫ est. Cōtingit eiꝫ ꝙ aliqs lediṫ volēs ꝛ iniusta patiṫ volēs: si cut dcm̄ est de ꝯtinēte: sed h sunt iniusta mālr, hoc est quedā res que iniuste sunt: ꝛ his oībus saluis ꝛ veris exi stētibus: tm̄ verum ꝙ nullus volēs iniustum patiṫ: qꝛ nō eligit iniustuꝫ pati s̄m qꝺ iniustū est: volūtas enim fine determinaṫ. Nullus eiꝫ neqꝫ ꝯtinēs neqꝫ alius pati vult qꝺ iniustū est: sed incōtinēs aliqm̄ opaṫ ꝓter volūtatē ex passione. Nullus. n. penitꝰ vult vl' velle pōt qꝺ nō existi mat sibi esse studiosum ꝛ vtile ꝛ delectabile ꝛ bonū. In cōtinēs aūt passione victus ꝯtra rōneꝫ sepe opaṫ qꝺ exi stimat s̄m rōnem nō opꝫ opari: ꝛ tūc operaṫ qꝺ est iniu stum ꝛ patiṫ qꝺ iniustuꝫ est: sed nō opaṫ ꝛ patiṫ vt iniu stū: sed potius vt his que ꝯcupiscit adiūctū: ꝛ qꝛ hoc eli git h cum patiṫ nō est iniustū: ꝛ hoc ꝓbaṫ per Homerū dicētem: qꝛ que qs dat volēs nō est iniustū vt dānuꝫ pa tiaṫ: qꝛ qui añs vult vel eligit sciēs ꝛ prudēs necesse est ꝙ ꝯñs ad illꝺ velit ꝛ eligat. Glaucus. n. qm̄ Diomedi de dit aurea pro ereis ꝯcupiscētia victus: ꝛ quādo. c. boues dedit per. ix. bobus vt magis in amorē suuꝫ Diomedeꝫ

C

Incontinens opaṫ cōtra ra tionem.

Homerus

deduceret nō iniustum passus est: qꝛ ex volūtate dedit ꝛ in ipso erat dare vel nō dare. Nō eiꝫ aliqs di pati iniu riā: eo ꝙ sibi fit s̄m volūtatem: sed potius in hoc videṫ sibi fieri bnficiū ꝛ lucrum: id aūt qꝺ est iniustū pati ideꝫ est qꝺ iniuriā pati: iniuria aūt ꝯria volūtati est. Iniurie ꝫ quā patiṫ pnᵐ nō est in ipo qui patiṫ: sed in eo qꝺ iniu riā facit: ꝛ ideo in talibꝰ aliuꝫ opꝫ esse qui iniuriam facit ꝛ qui iniuriā patiṫ. De eo ꝫ qꝺ est iniustuꝫ pati si ꝓprie ꝛ per se sumaṫ: manifestuꝫ est ꝙ nō pōt esse voluntariū. Hec ꝫ deterᵗⁱᵒ quo ius est qꝺ est volēte qdē semꝑ iniustū facere. Iustum aūt volētem pati: nō est nisi per accñs.

A

¶ Cap. 9ᵐ. Si est volētem aliquē iniustū sibiipsi facere.

De aūt ꝑeligimus dicere in ꝑdubitata qōne duo erāt. s. si ꝯtingit iniu stū pati volētē: ꝛ si ꝯtingit eūdē sibiipsi iniu stū faceṫ: ꝛ h qdē iam deterᵗᵃ sunt. Adhuc aūt duo remanēt: vtrū. s. iustū facit volēs ꝫ ꝓter dignitatē alij plus tribuit volēs ꝙ̄ sibi siue in distribuēdo siue in cōicādo: vel ille iniustuꝫ facit qui plus accipit ab alio ꝓter dignitatē qm̄ volēs ꝛ sciēs hoc retinet. Scdm̄ aūt duplr ē si ꝯᵗ eūdē sibiipsi iniustū faceṫ: qꝺ tm̄ ex ꝑinducto deterᵐⁱⁿ ꝓblemᵃ. Scdm̄. n. deterᵐⁱⁿ ex deterⁿᵉ ꝑoris: si eiꝫ id qꝺ ꝑus dcm̄ est: ꝙ. s. ille qui alij plus ꝓter dignitatē tribuit ꝙ̄ sibi iniustū facit: ꝛ nō facit iniustū qui plus hꝫ ab alio acceptū: de nēcitate seqꝫ vī ꝙ siqs alteri plus ꝙ̄ sibi ꝓter dignitatē tribuit sciēs ꝛ volēs iniustū facit sibiipsi: ꝛ h diffi cile est ꝯcedere in moribꝰ. Viri. n. moderati ꝛ modesti ꝛ māsueti ꝫ nō ꝑue laudis sunt sepe minoratiui sūt suoꝝ: vt in anhabitꝭ diximus: ꝛ plus sepe alijs. Sibi aūt minꝰ tribuūt ꝓꝑ beniuolētiā: cū tm̄ graue sit dicere ꝙ tāti viri iniustū aliqꝺ openṫ. Sed forte aliq adhuc dicerēt ꝙ in hac distributione qm̄ alij dat plus ꝛ sibi minus, nō acci piṫ id qꝺ simplr bonuꝫ est: sed qꝺ bonum est alicui ꝛ vt nūc: qm̄uis eiꝫ sic distribuēs alteri plus det ꝙ̄ sibi de bo no vtili qꝺ est bonuꝫ ꝛ vt nūc ꝛ ad aliqd: tm̄ de eo qꝺ est simplr bonum ꝛ vīr ꝛ semꝑ qꝺ est glīa ꝛ honor plus di stribuit sibi ꝙ̄ alij: ꝛ hec est solutio ad hōieꝫ: qꝛ de h nō querebaṫ: nec de tali distributiōe itendebaṫ in obiōne. ¶ Soluiṫ ergo hoc adhuc sicut ꝛ ꝑcedēs per diffōnem eius qꝺ est iniustuꝫ facere ꝛ iniustū pati. Nullus eiꝫ pa tiṫ nisi qꝺ ꝯriū est sue volūtati: ꝛ de quo vt iniuriā iferē te qrebaṫ. Talr aūt distribuēs nihil patiṫ ꝓter ipiꝰ volū tatē: ꝓꝑ qꝺ nō iniustū patiṫ qꝺ ita distribuit: sꝫ si ꝯcedaṫ aliqd pati nō patiṫ nisi nocuᵐᵉⁿᵗᵘᵐ dāni: ꝛ h nō est iniustū: qꝛ volēs et sciēs facit sibiipsi. ¶ Ex h aūt ꝑmi ꝓbleᵐᵃ acci piṫ deterᵗⁱᵒ: qꝛ maniᵐ est: qm̄ sic distribuēs iniustū facit ꝛ ille nō facit iniustū ꝙ plus hꝫ datū sibi ꝑ distribuᵉⁿᵗᵉᵐ ta lem. Nō eiꝫ iniustū facit cui iniustū distributū inest ac ceptū: qꝛ in illo nō est ꝑnᵐ: sed potius ille iniustum facit qui volēs h facit ꝛ sciens ꝛ prudēs: ille aūt est vnde ꝑnᵐ actionis est: actionis aūt ꝑnᵐ in distribuēte ꝛ nō in acci piēte est: accipiēs eiꝫ inductꝰ ꝛ motꝰ ab alio habet qꝺ hꝫ: distribuēs āt ex seipo ꝓpa spōte facit. Si. n. ab alio mo ta iniusta facerēt: tūc iniusta facerēt in qbꝰ iniustitie non eēt ꝑnᵐ: ꝛ h qdeꝫ icōueniēs est: qꝛ multipꝰ aliq̄ faceṫ dn̄r. Instr̄a eiꝫ inaiata vt gladius ꝛ securis occidūt ꝛ manus a corde mota: ꝛ facilius ꝑciᵉ dn̄o quoꝫ nullū sic iniustū facit qꝺ iniustitie sit ꝑnᵐ: ꝛ ideo iniusta esse nō dn̄r: cum tm̄ quedā faciāt ab alio mota, quedam que iniusta sunt. ¶ Adhuc siqdeꝫ aliqs ignorās legale iustum iudicauit iniuste nō di iniustū fecisse: cūꝫ s̄m legale iustū ignoret: neqꝫ tale iudiciuꝫ ꝓpe est iniustum iudiciū: qꝛ legalr in iustificās sciēs ꝛ volēs iniustificat. Sciēs aūt ꝛ volēs eē nō pōt ꝙ legale iustū igrat: est ꝫ tale iudiciuꝫ vt iniustū: sꝫ nō ꝓpe est iniustificatio siue iniusti opatio. Legale. n. iustum

A

iustū alteꝝ est ab eo qđ est pm iustū ⁊ nāle:legalr aūt nō iniustificat qui legē igrat. Si aūt cogńcēs legē nihilominus iniuste iudicauit nec ex igrātia fecit:sed auare fecit pp qstuz:sic ⁊ ille auare facit q in spāli iustitia plus qrit in lucro ⁊ min9 in dāno. Sic.n.iniuste iudicās vel gra facit h quaz expectat ab aliq̃/vel pena quā timet ab aliq̃ vtrūqȝ aūt boꝝ in rōne lucri est. Siq̃s ḡ patiat iniustificatiōez in eam que legalis est ⁊ in eā que est cōicationis: quēadmodū ille q plus bȝ in lucro q in cōicatiōbȝ iniuriaz facit:ita ⁊ ille q fm legalē iustitiā iniuste iudicauit plus bȝ in lucro:q̃uis nō argētū accipiat:sȝ gr̃aȝ vl' penā quā expectat ab aliq̃. Etenīȝ qui agrū iniuste iudicauit sniaz dans nō fm legez nō sp pp h agrū accepit sȝ argētū:pp qđ iudicauit ludum pterit. Si.n.in pcebȝ diximus lucrū nō solū in argēto ⁊ auro est:sȝ in oib9 q̃ argēto mēsurari pñt. Iniustificat ḡ q spe gr̃e vel timore pene iniuste iudicauit sciēs legem:⁊ nō ppter ignorātiā excusat9. Scđm vtrāqȝ ḡ iniustitiā legalem.s.vel cōicationez/patet quid est iniustum facere vel iniustificare.

Cap.10. Qȝ nō ē i ptāte hois qn̄ vult iustū vl' iniustū eē.

Homines aūt gnōnes habituū ꝯsue^tȝ nō cōside^res existimāt in seipis eē:ita ꝙ nō voluerit in ipis sic iniustū facere:pp qđ dicūt ꝙ facile est iniustū eē:h āt nō est veꝝ. Id.n.qđ ē iniustuz facē facile qđ est:ex hitu aūt facē nō facile:cōmisceri eiȝ vxori q̃ vicini est:⁊ pcutē pxm ⁊ dare dilapidādo manu argētū valde facile ē ⁊ in oi facul^te:sȝ sic se hñtes fm hitū h facē nō facile est nec in facul^te hoiuȝ:facere.n.h abso^te est facē ea q̃ iniusta sūt. Facere aūt ex hitu est facē ista vt iniusta que nō pt facē nisi sciēs ⁊ eligēs ⁊ itēdēs:ita ꝙ vnū sit ⁊ mouēs ⁊ finis ⁊ for^a agētis:sic aūt agere nō statiȝ est in nob. Silr aūt existimāt hoies ꝙ cogńcē iusta vl' iniusta nihil sapiēs sit:eo ꝙ qlȝ hñt deter^ie qd iustū ⁊ qd iniustuz est. Nō.n.diffi^le est itelligē ea de qb9 dicūt leges vl' pcipiūt. Hec aūt existimatio erronea est:q2 sic dter^re iusta nō est deter^re ea nisi fm accñs. Hoc.n.mō deter^iat iustū in vli cui accidit iustū eē qn̄ ad pti^re deter^iat:sȝ vere iusta sunt q̃ alr opata sunt ad pti^re.s.opeꝝ adapetata fm oēs negocij ⁊ psonaꝝ circūstātias. Et i spāli iustitia vere iusta sūt que aliq̃lr sunt distributa vl' cōicata adaptata.s.fm oia singlaria in qb9 est distributio vl' cōicatio:h āt scire plus est opus ⁊ vtile q̃ȝ scire sana quāto melioꝝ est aia q̃ȝ corpus:scia.n.sanoꝝ corpori valet:scia vo iustoꝝ valet aie. Un̄ sic i medi^na spēs ex qb9 fit ꝯfectio facile ē scire mel.s.⁊ vinū ⁊ elleboꝝ ⁊ adustionē ⁊ incisionē:sȝ diffi^le est scire qualr h opȝ distri^re ppor^re pōderū:cōmixtione ⁊ utrū: oblatiōe sūptionū ⁊ qn̄/⁊ vbi/⁊ cui/⁊ q̃to de vnoq̃ȝ op9 est ad pseruādā vl' recupandā sani^tē:tāta diligētia opus est ⁊ cura ⁊ studiū:q̃tū ē medicū pfcm eē:⁊ silr est in iustis. Ex his tn̄ surgit ⁊ ali9 error:pp h.n.q̃ dicta sunt qdā existimāt ꝙ in facul^te iusti sit iniustū facē nihilomin9 q̃ȝ si nō eēt iust9:qnimo qđ ⁊ iust9 magis possit facē iniusta q̃ȝ iniustus. Pōt.n.iust9 vt dicūt cōmisceri alieni mulieri:⁊ pōt pcutere pxm:sic ⁊ fortis pōt dimittē clipeū ⁊ ꝯūsus in fugā pōt currē in q̃lēcūqȝ irruēdo:hoꝝ.n.vnūqđqȝ nihil est diffi^le facē. Sȝ nos ad h dicim9 ꝙ timere vt timere ⁊ iniustū facē vt iniustuȝ facē nō h nālr tm̄ facē est:q2 oīs h facē sit qdā facē q̃ iniusta sunt:⁊ h facē nō est iniustuȝ facē siue iniustifi^re nisi fm accñs:sȝ h facē fit ꝯtrahētē fm hitū ꝯtigit ea facē:ita ꝙ vna for^a sit mouēs ⁊ finis ⁊ for^a opant:h est iniustuȝ facē ⁊ iniustificare fm se. Quēadmodū in medi^na medicari ⁊ sanare icidē vl' nō icidere pharmacū dare vl' nō pharmacū dare nō est simpr facē:sȝ sic facē vt ars pcipit. Pȝ igit ex his qd sit iustuȝ ⁊ iniustū iustificare ⁊ iniustificare per se ⁊ nō fm accñs.

Cap.11m. In qb9 sit iustitia siue iter q̃s sit margaretā.

Iustuȝ aūt ⁊ iniustū iter eos eē nō pñt qb9 nō isunt q̃ supi9 diximus simpr bona. Simpr aūt bona diximus dupr eē dicta: honesta.s.⁊ vtilia. Hōesta sic ⁊ virtutes q̃ eēn^tȝ hñt ordinē ad feli^tem:h tn̄ exteriora bona nō sunt sȝ iteriora. Utilia vo diximus q̃ orga^ca ad felici^tē desuiūt vt potētat9 honoꝝ ⁊ diuitie:q̃ fm sui nāȝ sunt bona: sȝ vsus eaꝝ aliqn̄ malus sit:⁊ in cōica^ne istoꝝ ⁊ distri^ne iu pbabit diximus eē iusti^tȝ:q2 in his cōiter viuētes supabūdātiā hñt ⁊ defectū qđ nō est in virtutib9 ⁊ in qb9 totuȝ me^m ē ⁊ nihil abūdātie ⁊ nihil defect9. Silr āt nō ē h in vitijs in qb9 vl' totū abūdātia ē vl' totū defect9. Quibuscūqȝ ḡ ꝯtīt in bonis vlib9 supabū^re ⁊ deficē,in illis est iusti^a ⁊ iniusti^a. Deoꝝ ḡ in cōica^ne adiuicē vl' ad nos nō est iusti^a vl' iniusti^a:q2 nō ꝯtīt ei9 in talib9 bonis supabūdare vl' deficere:q̃uis h ꝯpla.dicat videat. Quibusdā aūt isanabilib9 ⁊ malis hoib9 nulla pticula taliū bonoꝝ vtilis est.s.nec potētat9 nec honoꝝ nec diuitie:sȝ oia nocēt eis:⁊ nō ꝯtingit fm iustū vel iniustū ꝯuiuē. Quibusdā aūt h exteriora vsqȝ ad h pficiūt ꝙ ppor^oe qlȝ habeat:⁊ h est humanū bonū vt hō est:hō.n.ciuile aial est ⁊ in cōitate viuēs. Taliū igit ꝯuictus adinuicem fm iustitiā est.

Cōtra ꝯpla.

Tractat9 4° De epyeykeya ⁊ iusto metaphorico.

Cap.pm. Quid sit epyeykeya ⁊ epyeykes.

A

Depyeykeya ⁊ epyeykee q̃lr se epyeyka qdē ad iustitiā:⁊ q̃lr se hȝ epyeykes ad iustū pxm est dicē post pdcā. Dict.n.oib9 q̃ ad iustitiā ptinet p se dictā:relingt dicē de iust9 q̃ dr̃ p similitudinē ad illā. Eoꝝ aūt q̃ p similitudinē dr̃ q̃dā sunt iusto q̃dā meliora: q̃dā aūt iusta qdē nō sunt:iustū aūt qđdā imitant. Epyeykeya aūt melior est q̃dā iusto:⁊ iō pm dōm est de illa. Dr̃ aūt epyeykeya ab epy qđ est sup ⁊ kya qđ est iustitia.q.sup iustitiā:⁊ epyeykes.q.sup iustus. Cuȝ oia recta rōne ordinent cōiter loq̃ndo epyeykes est qui recta rōne q̃cūqȝ sunt ad ordinez opt^m redigit. Propter qđ ꝯr dr̃:cōiter.s.⁊ pprie:cōiter qđ est qn̄ ea q̃ in cōi rōne ordi^re sunt aliqs vl' rōnis in pticulib9 optie dirigit. V.g.cōi rōne ordi^tȝ ē ex ferro in me^o flexibili ⁊ i extre^o duro fieri gladiū q ⁊ opt9 secet. Ex h aūt ferro vl' illo talē vel talē fieri gladiū vl' in q̃ tpe magis valeat gladi9 vl' cui vtēti gladio qs gladi9 magis expediat cōi rōne ordi^ri nō potuit. Et ad h epyeykes est sup pn^a artis extris qui pn^a artis ad pticu^ria cōponēs qd magis expediat opt9 elicit. Finez.n. artis attēdit q in gladio est icidē:⁊ si ille qdē ex pncipijs artis finē attingi pōt pn^a artis custo^at. Si aūt pp malitiā mãe pn^a artis mãc ad finē appli^re nō possint:dūmō finē nō fruct/pn^a artis soluit ⁊ dimittit:⁊ mãȝ fm qđ meli9 pt ⁊ fȝ qđ mã magis pmittit ad finē artis ordiat. Ferrū.n. aliqđ scissibile ē:⁊ si malleis tūdat ad tenue scindit ⁊ nō pōt redigi ad angulū acutissimū. Epyeykes igr rōe nālis vtēs volēs fig^rā icisiōis inducē in tali ferro pcepta artis dimittit que pcipiūt ferrū tūdi malleis ad tenuissimū ⁊ violari lapsat ad tenue:⁊ sic lapsādo idūcit angulū acutissimū ad icisionez qđ ars nō pcipit:nisi.n.h faceret ferruȝ abijciēdū erat:⁊ sic est in ligni artificib9 ⁊ oib9 alijs. Tāta.n.est mãe iēq̃litas ꝙ pcepta cōia fȝ vnā rōnē nisi mãe aptari pñt:⁊ oȝ artificio iēq̃li^tē mãe ꝯsiderātē sup pcepta artis eē:⁊ elicē qd fm talis vl' talis mãe ineq̃li^tē de tali mã meli9 fieri possit:ita tn̄ ꝙ sp finis artis saluet.

B

Prope aūt epyeykes in his est q̃ ad iustitiā legalem ptinēt:diximus.n.in pcebȝ ꝙ lex ad opa hoium se hȝ:sic vle ad pti^re:⁊ variat in illis:sic vle in eē acceptū in pticulib9 variat. Quedā āt sunt opeꝝ hūoꝝ q̃ ex nimia variatiōe tē

Cōtra ꝯpla.

Epyeykeya vndē dr̃.

Epyeykes dr̃ dupr.

Epyeykes ꝓpie ptinet ad iustitiā legalē

poꝝ ꝛ locoꝝ legalia ꝑcepta ad finē legiſlatoꝛ ſuare nō
pñt: ꝛ hīs ſupi⁹ iuſtus q epyeykes vocaᵗ elicit qð meli⁹
eſt ad finē legiſlatoꝛis ꝑceptū legis nō attēdēs: ſꝫ finē p̄-
cepti alio ſꝑ hñs cōe rōnis pn^m qð eſt ꝙ ad finē aliquez
iſtitutū eſt ꝫ finē illū obſuari nō dꝫ. v.g. ꝑcipit lex pegri
nū nō aſcēdē ſuꝑ murū: ꝛ ſi aſcēdat morte eē plectēduꝫ.
Caſib⁹ aūt emergē^ib⁹ ꝯtingit ꝙ hoſtis obſidet murū nitiᵗ
muruꝫ īfringē ciuib⁹ dormiē^ib⁹ vel alīs occupatꝭ. Uidet h
pegrin⁹ ꝛ murū aſcēdit ꝫ ordi^nē legis ꝛ ciuitatē defēdit:
hoſtē effugās ne murū ſuffodiat. Iſte legē trāſgrediēs fi
nē leg̃ ſuat, ſciēs ꝙ ſi in tali caſu lex ſuareᵗ murus ſuf-
fodereᵗ ꝛ ciuitas capeᵗ: finē tñ legis ſuat. Finis.n. legis
erat ne .ſ. pegrinus cui ꝯfidit nō erat hoſtē ꝑ murū itro-
mitteret: ꝛ ſic ciuitas pderet. ¶ Aliud ex^m eſt: qꝛ ꝑcipit
lex pign⁹ eē reddēduꝫ: ꝛ ſilr depo^m ꝛ qðlꝫ fideicōmiſſuꝫ.
Uidēs aūt qs ꝙ pign⁹ qð gladi⁹ eſt ꝛ a furioſo repetiᵗ q
gladio redēpto vl̄ ſe vel aliū iterficē pōt: tūc redēptū nō
reddit gladiū, ſoluēs ꝛ ſaluās finem legis. Legis.n. finis
fuit ad vtili^tē redēptoris reddē pign⁹: reddē aūt furioſo
gladiū nō vtile eē ſed inutile. ¶ 3^m ex^m eſt: ꝑcepit lex nō
cōmiſceri aliene: vidēs.n. aliqs machina^tōē tyrāni ꝫ ciui
tatē. Machina^tōē aūt ſcire nō pōt niſi aret in vitula tyrā
ni, vxori tyrāni cōmiſceᵗ ſolo h fine ꝙ tyrāni ſecreta co-
gnoſcat: ꝛ ſic ciui^tas caueat: ſic aliene cōmixt⁹: ꝗuis iniu-
ſtū faciat: tñ vero ciuilr nō puniᵗ. Tolerabili⁹.n. eſt illi^ꝰ
aliene cōmiſceri ꝙ̄ ciuitatem pdi. Et ſic eſt in oīb⁹ aliis.
Supiuſt⁹.n. finē legis ꝯſiderat ꝛ alleuiat: ꝛ qð ad finē iſti
tutū eſt: ſi h ſuatur ꝫriū fini inducit. Soluit ꝛ ꝑ aliō per
rōnē inuētū finē attingit. Pꝫ igiᵗ ꝙ epyeykeya neq̃ idē
ſimp^r eſt vlr .ſ. ꝛ ꝯuertibilr cū iuſto: neq̃ vt alteꝝ gñe ab
ipo qð nihil de rōne iuſti hēat ſigs tñlr in rōuē epyey-
keye itēdat. Qð.n. laudabiliū bonoꝝ ſit: ex hoc pbaᵗ: qꝛ
epyeykey laudam⁹ vt viros ſtrenue legis obſuātes: ꝗ-
nis nō ſꝑ ſm legē obſuēt qñ laudam⁹ epyeykes trāſferi
mus eos in magis bo^m ꝛ vtili⁹ ad finē legis ꝙ̄ lex ſicattē
dētes ex rōne ꝛ facto qð meli⁹ eſt ad finez legis ſeq epy-
eykem ꝙ̄ legē in tali .ſ. caſu ſpāli. Lauda^lia aūt bona vtu
tes eē pdiximus in añtib⁹: ꝛ ſic epyeykeya de nīo vtutū
eē vi. Eꝫ aūt rōnē logicā ſeq̄ntib⁹ qñq̃ icōueniēs eē vr:
ſi epyeykes ꝑter iuſtuꝫ extrīs laudabile bo^m ſit: ꝑter iuſtū
eniꝫ eſt ꝙ vlr iuſtū ſoluit. Si.n. iuſtū lauda^le eſt vr ꝙ id
qð ꝑter iuſtū eſt ꝛ iuſti ſolutiuū vitupa^le ſit. Aut.n. id qð
vlr iuſtū eſt: opꝫ ꝯcedē nō eē ſtudioſum nec lauda^le: vel
opꝫ ꝯcedē ꝙ epyeykes q illi⁹ qð vlr iuſtū eſt ſolutiu⁹ eſt,
Aliō facit a ſtudioſo ꝛ lauda^li vl̄ nō ꝯcediᵗ ꝙ ambo ſtu-
dioſa ſint ꝛ lauda^lia: cū nō poſſit iueniri ꝙ ſm bonū ali-
cui⁹ alteri⁹ vtuti ꝙ̄ iuſti⁹ epyeykes lauda^le ſit: ꝙ epyey-
kes ſit ideꝫ iuſto: qð eſt icōueniēs. Poſitū.n. eſt ꝙ ſit p̄-
ter iuſtū iuſti cuiuſdā ſolutiu⁹ ꝛ trāſgreſſiu⁹. ¶ Dubita-
tio igiᵗ gdē ad vtrāq̃ pᵗē vtrū iuſtū vl̄ iniuſtū ſit epyey-
keya fere accidit ꝑꝑ ea q̄ dcā ſunt. ¶ Solo aūt ad h eſt
ꝙ ea obta ſunt, oīa ſm quēdaꝫ mo^m recte hñt ꝛ nihil ſub
ꝫriū ſibiipis hñt: ꝗuis ad vtrāq̃ pᵗē ꝯdictiōis ſint obta.
Epyeykes.n. iuſtū qðdā eſt recte rōis .ſ. ꝙ meli⁹ eſt qdā
iuſto legali. vꝫ. ꝛ ſtatuto cōi qð iuſtū eſt: qꝛ ꝑ legez ſtatu-
tū eſt: ſꝫ nō eſt meli⁹ nāli iuſto qð ſm nām rei iuſtū eſt: ꝛ
vbiq̃ eādē hꝫ po^tā. Et h gdē epyeykes iuſtū qð melius
eſt legali iuſto nō eſt extrīs: vt aliō genus qðdā a iuſto in
gñe: ſꝫ vt qddā iuſti gñe extrīs. Iuſtū.n. in gñe in ſe ꝯtinet
ꝛ nāle iuſtū ꝛ legale: ꝛ idē qð ſm rōnē in oī caſu potiſſi^m
eſt. Iuſtū g̃ legale ꝛ iuſtū epyeykes ideꝫ eſt gñe ꝛ fine: ꝛ
cū ſtudioſa extitāt ꝛ lauda^lia, iuſtū epyeykes meli⁹ eſt ꝙ̄
iuſtū legale: in h .ſ. ꝙ iuſto nāli ppinqus eſt. Id aūt qð fe-
cit dubiōnez ꝙ iuſtū epyeykes iuſtuꝫ nō ſit: h fuit: qꝛ iu-
ſtū epyeykys nō fuit ſm legē nec bonū eſſe videbaᵗ qð
bono erat ꝫriū: ſed tñ iuſtū epyeykys directio iuſti lega-
lis eſt ad finē legis: ꝛ in h iuſto legali meli⁹ eſt. Cā aūt h⁹
eſt: qꝛ oīs vlr gdē poſita eſt de oīb⁹ eodē modo ꝑcipiēs.
Quedā aūt hūanoꝝ talia ſūt qð recte ꝛ vno^o de eis nō pt
dici ꝛ ꝑcipi vlr: eo ꝙ ꝑꝑ emergētes caſus valde variāᵗ:
ꝛ id qð ꝑ tpe ꝛ loco vtile eſt, in ſpāurū nociuū iueniᵗ. In
gbuſcūq̃ igiᵗ ꝑꝑ cōitatē nccīā vlr eſt legē dicē ꝛ ponē: et
nō eſt poſſe ꝑꝑ emergētes caſus legē vlez recte ad finez
ſeq̄ndū obſuare diuiſi^oē illas: q̄ ex emergētib⁹ caſib⁹ acci
dere pñt, legiſlatoꝛ ꝑſcire nō pōt: ꝛ iō legē ponit q̄ vt in
plib⁹ tenet: ꝛ lex talis vt in plib⁹ dirigit: ꝗuis ad oīa pti-
cularia adaptari nō poſſit: nec ignoꝛat legiſlatoꝛ ꝙ talis
lex obſuata in gbuſdaꝫ ad pctm̄ vgit ꝛ peccatiua eſt: ni-
hilomin⁹ tñ recta eſt. Pctm̄.n. qð icidit nō in ordi^ne legis
eſt: neq̃ in iten^tōe legiſpoſitoꝛis: ſꝫ eſt in nā rei ſiue nego-
cij qð trāſcidit ꝑꝑ emergētes caſus: ita ꝙ vt in plib⁹ vti-
le eſt: in gbuſdā nociuū iueniᵗ. Mā.n. opabiliū nob ꝯſe
ſtim mox noīata talis eſt: ex ipſa.n. rōne hūanoꝝ opabi-
liū ſtatꝫ appꝫ ꝙ inſtabilia ſūt: ꝛ nunq̃ in eodē ſtatu ꝑ-
manēt. Cū igiᵗ lex vlr dicat de aliq̄: in h aūt pti^r negocio
aliud accidit qð eſt ꝑter ea q̄ lex vlr ꝑcipit: tūc in h caſu
recte hꝫ iuſtū epyeykys. Qð.n. legiſpoſitoꝛ vlr ꝛ ſimplr
dicēs ꝛ ponēs legē reliqt cuilꝫ pti^r adaptare nō potēs: ꝛ
in h peccauit: qꝛ occaſionē pcti dedit ſi lex obſuareᵗ: h
dirigē qð in talib⁹ pticu^lib⁹ deficit eſt illi⁹ iuſti qð vocaᵗ iu-
ſtū epyeykys. Et h gdē ēt legiſpoſitoꝛ ſic vtiq̃ faciēdū
diceret ſi illic pñs eēt: ꝛ ſi ꝑſciret: futuros.n. gēteꝫ caſus
ꝑ certo in lege poſuiſſet. v.g. qñ dixit nō eē aſcen^dendū ſuꝑ
murū pegrio: ſi ꝑſciuiſſet ꝙ pegrin⁹ hoſtē ſuffodiētē mu
rū effugaſſet, ꝑ certo legē ponēs excepiſſet ꝛ dixiſſꝫ. Pe-
regrin⁹ aſcēdēs murū mōte plectaᵗ, niſi ꝑ pegrinū hoſtē
murū ſuffodiēs effugeᵗ. Propꝑ qð epyeykeya iuſtū qð-
dā ē: ꝛ qdā iuſto qð legale vocaᵗ meli⁹ eſt. Nō eſt aūt me-
li⁹ eo iuſto qð ſimp^r iuſtū eſt ꝛ nāle iuſtū vocaᵗ: ſꝫ ē me-
li⁹ eo iuſto qð aliqñ peccatiuū ſiue peccati occaſio eſt: ꝑ
h ꝙ ſimp^r ꝛ vlr poſitū eſt. Hec igiᵗ nā iuſti eſt: ꝙ epyey-
keyoſus ē iuſtū eſt: ꝙ ſic dixim⁹ eſt directio leg̃ vbi lex
deficit: ꝑꝑ ſui vtili^tē. Ule.n. vt in rōne vlī ē ſimp^le: ꝛ pu-
ta nō vtiq̃ pti^bꝰ adaptari pōt. Et h eadē cā eſt ꝙ nō oīa
hūana ſm vnā ꝛ eādē legē eē pñt: qm̄ q̄dā ita deformia
ſūt ꝙ eis īpoſſe eſt ponē vnā legē: ſꝫ in pti^bꝰ accepta ſpāli
idigēt ſnia. Sniaꝫ aūt dicim⁹ rōnis decretū qð ſm emer-
gētes caſus ꝑ tpe ꝛ loco tūc eſt vtiliſſimū. Siñlr.n. vꝫ ē
qð ideter^i ēt ideter^mi reg^a eſt: quēadmo^m leſbye edifica^tōis
reg^a plūbea eſt. Plūbea.n. reg^a ꝑꝑ ſui flexibili^tē ad oēm
fig^ura lapidis trāſmutaᵗ: ꝛ nō manet in eadē recti^tōe rigi^da:
ſic reg^a ferrea maneret. In iſula.n. leſbya lapides dolabi
les nō ſūt: ꝛ ad iten^tōē lathomi nō diuiduntᵗ: ſꝫ frāguntᵗ ali-
qñ in ꝯcauū: aliqñ in gibboſū. Et qꝛ boni cemētarij ē ex
gbuſlibet datis lapi^dibꝰ opti^m edificiū facē rigi^da reg^a ferree
tēpat: ꝛ cū lapis reg^las ſeq nō poſſit facit reg^lam q̄ lapidē ſe-
quaᵗ. Et h mō ſnia q̄ decretū rōnis eſt: ſe hꝫ ad res ꝛ ne-
gocia: ꝙ vbi .ſ. res rōnē ſeq nō pt: rō ſequaᵗ rez de re de-
cernēs meli⁹ ꝙ fieri pt. Ex his igiᵗ mani^m eſt gd ſit epyey
kes: ꝛ qm̄ iuſtū epyeykeys qðdā iuſtū eſt ꝛ ꝙ q̄dā iuſto
qð legale vocaᵗ eſt meli⁹: manife^m eſt aūt ex h ipo qs ex
hītu ꝛ ope epyeykys ſit. Epyeykeyſys.n. ē taliū electiu⁹
ꝛ opatiu⁹ ex hītu. Epyeykekes aūt nō eſt, Acerbodyrtha-
yos. Acerboſis.n. idē eſt qð cert⁹: dyakayos idē eſt qð iu-
ſtus: ꝛ dē acerbodykayos tā cert⁹ in iuſti⁹ legis ꝛ ꝑſumēs
qð iuſtū legis ēt in detrimētū vrgēs obſuare ꝯtēdit: ꝛ iō
nitiᵗ ſꝑ ad deteri⁹ ꝛ penas legis itēdit: ſꝫ epikekes mino-
ratiuus eſt penaꝝ legis: etiā qñ legē hꝫ adiutātē ad pu-
niēdū. Et cā eſt: qꝛ nāle iuſtū ſequiᵗ quātū pōt: h aūt pe-
naꝝ eſt minoratiuū. Habit⁹ aūt iſte quo epyeykeyes diſ-
poniᵗ, epyeykeya vocaᵗ: ꝛ eſt iuſtitia quedā ꝛ non alter
genere habitus a iuſtitia.

¶ Cap. 2^m.

Ex^m 3^m

A

Dubitatio

R°

C

Iuſtuꝫ epyeykes meli⁹ iuſto legali.

D

Snia qd eſt.

Reg^a leſbye qualis eſt.

Ratio qualiter rem ſequiᵗ.

Acerbodyrtheyos quis eſt.

¶ Cap. 2m. Utrum ſm aliquez modū iuſti vel iniuſti ↄtingat aliquem ſibiipſi iniuſtum facere.

Utrū vo in ꝑcedētibꝰ dixīmꝰ ꝙ duo dicē ꝑeligebamꝰ: quoꝝ vnū fuit vtrū .ſ. peccaret in iuſta diſtributiōe .ſ. vel ille q̄ alij ſciēter plus daret: vł ille q̄ plus biet ab aliq̄ acceptū. 2m aūt fuit ſi ↄtigeret eūdē ſibiipſi iniuſtū facē. De ꝑoꝛi qḋ ꝓblēa eſt quātū ad ꝓpoſitū itentiōis ꝑtinet ſatis in añtibꝰ dcm̄ eſt. De 2o aūt nō niſi in oꝑe icōtiñe aliqḋ tactū fuit qḋ nō ſufficit ad eiuſdē ꝓblematis determinatiōem: nec vlteriꝰ ꝓcedi poterit niſi iuſtuz epyeykys determinaretur: qḋ iuſtū eſt in emergentibꝰ caſibꝰ ↄuenientiſſimū ſm negociū q̄litatem: ideo ꝓblema iſtꝰ opꝫ reſumē vt ſufficiēter accipiat determinatiōem. ¶ Adhuc āt qꝛ extremū iuſticie cōpare itēdimꝰ adinuicē ⁊ ad mediū: nec cōpari pōt niſi ꝑficiat qḋ maxie iniuſtū ſit: opꝫ nos ꝑus diſputare: ſi aliqs ſibi iniuſtū faciat: qꝛ ſi h̄ eē pōt h̄ maxīe iuſtū erit: ⁊ ſm h̄ erit cōparatio ad alteꝝ extremū ⁊ ad mediū. Si āt nō ↄtingit eūdē ſibiipſi iniuſtū facē: tūc cōparatio in pleonexya ⁊ meonexya ⁊ nō ſm iniuſtū qḋ aliqs facit ſibiipſi. Queramus igr̄ vtrū ↄtigat eūdē ſibiipſi iniuſtū facē vel nō: quāuis .n. h̄ manifeſtū ſit ex ꝑdictis ſꝫ aliquē modū: tñ adhuc q̄ndā hꝫ dubitatiōnē: ⁊ vt meliꝰ ꝓpoſitum itelligat ſm vtrūq̄ iuſtū legale .ſ. ⁊ cōicatiōez ꝓducamus diſputatiōez. Quidā qdē .n. de nūo iuſtoꝝ ordinata ſūt a lege ſm oēz virtutē gn̄ali iuſticia: puta lex iubet ſeipm̄ nō iterficē: que aūt iubet nō fieri lex ꝓhibet: ⁊ q̄ ꝓhibituz cōmittit facit ↄ iuſticiā legalē niſi inuoluntariꝰ faciat. ¶ Adhuc qñ ꝑter vł ↄ legē aliqs alicui nocet: ⁊ eſt ꝑmus in nocumēto nō ↄ nocēs ⁊ repellēs vim quā ſibi aliꝰ itulit ille volēs facit. Uolēs āt eſt qñ eſt ſciēs, ⁊ quē nocet, ⁊ vt nocet, ⁊ in ceteris circūſtāijs ſilr. Qui āt ꝓꝑ irā ſeipm̄ occidit ꝓculdubio volēs h̄ opat qḋ eſt ꝑter rectā legez: ⁊ qḋ fieri nō ſinit recta lex: volēs ḡ iniuſtū facit: faciēs aūt iniuſtū alicui facit iniuſtū aut ſibiipi: ſibiipi aūt iniuſtū nō facit: volēs .n. patit a ſeipo. Nullus aūt volēs patit iniuſtū ſm qḋ in añbabitis ꝓbatū eſt. ḡ iniuſtū fac ciuitati cuiꝰ ducē vł militē vł artificē iterficit: ⁊ ſic ciue ꝑuat ciuitatē. Cuiꝰ ſignū eſt: qꝛ ciuitas tales mortuos dānificat ⁊ ↄdēnat a ſe iterfectos: ⁊ ꝓ ordinatiōe ciuitatis inhonoratio adeſt ei q̄ ſeipm̄ corrūpit ac ſi ciuitati iniuriā fecerit. Inſepulti .n. ⁊ illamētati abijciunt: nec exhibet eis effectū funeris. Scḋz legale ḡ iuſtū nō ↄtigit eūdē ſibiipi iniuſtū facē: quāuis faciat qḋ malr̄ iniuſtū eſt. ¶ Adhuc āt ſm illḋ iuſtū qḋ ſpāle eſt ꝙ qñ aliqs facit ſolū iniuſtū ⁊ nō totalr̄ prauꝰ efficit: iteꝝ nō ↄtingit eūdē ſibiipi iniuſtū facē: h̄ .n. ſpālr̄ dcm̄ iuſtū aliud eſt ab illo iuſto qḋ gn̄ale ⁊ legale eſt. Qui .n. ſm ſpāle iniuſtū malus ē aliq̄lr̄ ſm vnā ſpēz .ſ. vicij corruptꝰ eſt: quēadmodū timidus ſm vnā ſpēm vicij malus eſt ⁊ nō totā: ſꝫ omne viciū hꝫ maliciā: ſicut in prehabitis diximus ꝙ legalr̄ iniuſtus habet oēz maliciā. Secūdūz hāc ḡ ſpālez iniuſticiā dicimus ꝙ nullus ſibiipi iniuſtū facit: ſi .n. ſibiipſi iniuſtū faceret: oporteret vtiq̄ ab eodē auferri plus in lucro ⁊ adiacere eidez illud plus qḋ auferat: ⁊ ſic idē plus ⁊ minus hēt in lucro: ⁊ idez excederet ſeipm̄: h̄ eſt īpoſſibile. Iuſtuz .n. ⁊ iniuſtū diſtributiua ⁊ cōicatiua ſemꝑ īter plures eē volūt: ⁊ q̄ñ vnus excedit alter excedit in lucro ⁊ dāno. ¶ Adhuc aūt iniuſtū faciēs vult eē q̄ddā voluntariū: ⁊ ex electōe ſcm̄ ⁊ potiſſimū ſi iniuſte factiōis ꝑfectā debeat hēe rōnē. Qui .n. facit qꝛ paſſus eſt iniuriā: ⁊ idē vł ſile cū moderamine culpate tutele ↄfacit ei q̄ iniuriā ꝑ itulit nō vꝫ iniuſtū facē: qꝛ vim vi repellē licet incōtinētr ſm iuſtū nāle. Si ḡ aliqs ſibiipi iniuſtū facit ipe a ſeipo eodē ſil facit ⁊ patit: ⁊ ſic idē ꝑoꝛ eſt ſeipo ⁊ poſterioꝛ qḋ eſt īpoſe. ¶ Adhuc āt ſi idē ſibiipi iniuſtū facit volēs cū nō faciat iniuſtū niſi ſibi: ſeqt ꝙ volēs iniuſtū patit a ſeipo: qḋ in añtibꝰ īꝓbatū eſt. ¶ Adhuc āt cuz nihil ſit in gn̄e niſi qḋ eſt i aliq̄ ſpēꝫ ſi ſm iuſtū diſtributiuū vł cōicatiuū ↄtīt iniuſtū ſibiipi facē: ſeqt necio ꝙ ↄtingat ſm aliq̄ꝫ cōicatiōez vł diſtributiōez. In nllā āt iniuſtificatiōe ſm ꝑte acceptaꝝ ↄtīt ſibiipi iniuſtū facē. Nullꝰ .n. mechaꝰ ſuā ipiꝰ vxorē: nec aliqs ſuffodit ſuipiꝰ murū: nec rem q̄ ſuipiꝰ eſt, aliqs furari dr̄. ḡ gn̄alr̄ īſcrēdo: ſeqt ꝙ nullꝰ ſibiipſi iniuſtū facit ſm ſpālr̄ dcm̄ iniuſtū. Totalr̄ aūt ſoluit ꝓblema h̄ ſi .ſ. ↄtingat eūdez ſibiipſi iniuſtū facere ſm diffōnez eā quā diximus: ꝙ .ſ. iniuſtū pati ꝑter volūtatem pati ſit. Ex h̄ .n. ſequit ꝙ nō ↄtīt eūdem ſibiipſi iniuſtum facere.

¶ Cap. 3m. De comparatione pleonexis ⁊ meonexis ad ſe inuicem ⁊ ad medium.

Cum aūt duo ſint a medio iuſtitie ꝙ eſt eq̄le ⁊ ꝓpoꝛtiōale declināntia, quoꝝ vnū ē iniuſtū facē: ⁊ alteꝝ iniuſtū pati: manifeſtum ꝙ ambo q̄dē praua ſunt. Unū .n. eſt hēe minꝰ eq̄li: alteꝝ eſt hēe plus re mediū. Iuſtū .n. in eq̄litate q̄dā ↄſiſtit ⁊ in ſola iſta eſt bn̄ hn̄s: quēadmodū ſanū qḋ eſt bn̄ hn̄s in medicinali ↄſiſtit in eq̄litate cōplexionatiū: ⁊ quēadmodū bn̄ habitatiuū qḋ bn̄ fac hēe in exercitiū ↄſiſtit in eq̄litate exercicij: ꝙ .ſ. calm̄ moueat ⁊ nō itēdat ⁊ hūidū ſbtiliet ⁊ nō exiccet ⁊ corpus euētaret ⁊ nō maceret: ⁊ declinātia ab his eq̄libꝰ mala hn̄tia ſūt: ſꝫ tñ quāuis malū ſit: tñ iniuſtuz facē deteriꝰ eſt: q̄ꝫ iniuſtū pati. Iniuſtū q̄dē .n. facē cū itentiōe maliē eſt q̄ iniuſtiꝰ vocat: q̄ eſt pleonexya ⁊ erat vituꝑalē ⁊ eſt malitia vł ꝑfcā vł ſimpr̄ dicta: vel ꝓxie inꝑ ꝑfectā malitiā: ꝑfecta q̄dē qñ eſt ex ſtudio ⁊ voluntate ⁊ ꝑelectiōe ⁊ itentiōe: ꝓxie āt eſt qñ deficit in aliq̄ iſtoꝝ ſꝫ aliquē modū. Diximꝰ .n. in ꝑcedētibꝰ ꝙ nō oē iniuſtū voluntariū eſt cū iniuſtiꝰ mouēte ad actū: qꝛ q̄ iratꝰ ꝑcutit volēs ꝑcutit ⁊ nō cū iniuſtitia ſi ꝓuocatꝰ ꝑcutiat. Iniuſtū ḡ facē vł cū malitia ꝑfcā eſt: vel cū malitia q̄ ꝓxie ſe hꝫ ad illā. Iniuſtū āt pati ſine ſtudio malitie eſt et ſine itentiōe iniuſticie q̄ iniuria vocat. Si ḡ h̄ duo ſm ſeipa: ⁊ ſm ſibales rōnes ipoꝝ cōparent, ꝑꝫ ꝙ iniuſtū pati minꝰ prauūz eſt q̄ꝫ iniuſtū facere ⁊ ſanabiliꝰ illo. Si aūt cōparent ſm accñs qḋ vtriq̄ accidē pōt, nihil ꝓhibet iniuſtū pati magis maluz eē q̄ꝫ iniuſtū facē: ſꝫ de h̄ qḋ eſt ꝑ accñs nulla cura eſt arti: id .n. qḋ per accñs eſt infinitū eſt: ⁊ arte determiāri nō pōt. Unā ars medicine pleoꝛen maioꝛē dicit eē egritudinē q̄ꝫ ſit offenſio pedis: quāuis ꝑ accñs fiat aliqñ ꝙ offenſio pedū magis malū ſit q̄ꝫ pleoꝛis. Cōtingit .n. ꝙ offendēs pedē cadit: ⁊ ꝑ caſum ab aduerſarijs capit ⁊ vulnerat ⁊ moꝛit: ⁊ ſi ↄtīt ꝙ iniuriā paſſus aliqñ ſibi indignat: qꝛ talia patit ⁊ indignatione ſeipſum interficit.

Ens per accidens nō cadit ſub arte.

¶ Cap. 4m. De iuſto metaphorico.

Quāuis aūt iuſtū ꝑ ſe dcm̄ eidem ad eſſe nō poſſit: tñ ſm metaphorā ⁊ ad ſilitudinē dcm̄ iuſtū: nō q̄dē eſt eidē ad ſeipm̄: ſꝫ eſt aliqbꝰ que ſunt de nūo eoꝝ q̄ ſunt ipi eidē. Metaphoricē aūt h̄ nō hꝫ ſilitudinē cū oī iuſto: ſꝫ ponit ſilitudinē ad dn̄atiuū iuſtū vł diſpēſatiuū ꝙ iconomicū eſt vł ꝑuatū vocat. In his .n. ⁊ talibꝰ ſmonibꝰ iuſti pars aie q̄ dr̄ rōnez hn̄s vel rōnalis diuiſa eſt vt dn̄a ↄ ꝑte irrōnalē q̄ eſt vt ancilla. Et q̄dā in h̄ reſpiciētes: ſicut Platoici dicūt ꝙ iuſtuz eſt hoi ad ſeipm̄: ⁊ vꝫ ei eſſe iniuſtitia hoīs ad ſeipm̄: ꝓꝑ h̄: qꝛ in talibꝰ ꝑtibꝰ aie ↄtīt aliqḋ pati vnā ꝑtē ab alia qḋ eſt ꝑter ipiꝰ patiētē appetitū: ſicut pꝫ in oꝑibꝰ ↄtinētis ⁊ icōtinētis. In incōtinēte .n. rō patit a paſſione ⁊ appetitu: in cōtinēte vo eↄ appetibꝰ patit a rōne. Dicūt igr̄ ꝙ in his ꝑtibꝰ aie adinuicē q̄ddā iniuſtū eſt: ꝙ eſt ſile iuſto qḋ hꝫ adinuicez īperās ⁊ impatꝰ: hoc aūt iuſtum nō ſm habitū: ſed ſm habitudinem eſt: ⁊ ideo metaphoricus eſt ⁊ nō ꝓpriā iuſti habet rōnem. De talibus autē in fine ꝑmi huiꝰ ſcientie multa dicta ſunt que ad ꝓpoſitam itentionez ſufficiūt. De iuſtitia q̄dem igit ⁊ aliīs moralibus virtutibus oībus determinatum ſit ſm hunc modum.

¶ Incipit liber sextus Ethicorum.

¶ Tractatus primus de principiis virtutum intellectualium.

¶ Cap. pᵐ. De prīᵒ formali qd̄ est medium.

A

In antehabitis dictum est q̄ in virtutibus moralibus medium oportet eligere: et q̄ nō oportet eligere superabūdantiā et defectū: sed potius hec fugienda sunt. Medium aūt est vt rō dicit. Si ergo velimus bonum recte rōis considerare: oportet vt tale medium qd̄ recta rō dicit subtiliter diuidamus. Secundum.n. diuisiōem talis medij virtutū q̄ sunt in rōne siue intellectu practico nūm oportet inuenire. In moralibus.n. virtutibus q̄uis medium sit: tñ moraliū vt morales sunt nō est inuenire medium: sed potius attingere inuētū. Morales.n. virtutes in moralibus passionū consistūt et in appetitu: hec aūt de se indeterminata sunt. Appetitus.n. in eo q̄ appetitus nō est nisi appetitiuus. Passio vero impetu mouet appetitum nec medium tāgūt nisi frenata et ducta a rōne. Mediū igitur determinat rō fm qd̄ est ordinatiua et ordinatiua appetitus et passionum. ¶ Adhuc medium in moralibus q̄ ad nos est determinatum rōne prout sapiēs determinabit. Sapiēs aūt principalibus determinat medium nō accipit ex appetitu vel passiōe: sed potius ex rōne proportionata ad nos. Si ergo rō nō nisi ex principijs rōnis determinat medium, rō de necessitate determinat medium et nō appetitus vel passio. ¶ Adhuc appetitus vel passio et operatio q̄ circa passiōes est, nō habent medium nisi ex participatiōe: accidit ergo medio appetitus et passiōis medium esse. Qd̄ aūt vni cōuenit per accidens: oportet q̄ alicui alij cōueniat per se. Cum aūt in hoīe indicatiuū ipse est dn̄s actuū suorum nō sint nisi rō et potestas appetitiua: oportet q̄ per se medium cōueniat rōni: ita q̄ oē medium ratio est mediās cum exclusione abūdātie et defectus. Mediū ergo fm sui substātialē et formalē rōnem determinatum nō pōt ex virtute morali: sed ex proprijs rōnis principijs oportet q̄ determinetur. Diuidēdo igitur medij rōnem subtiliter inueniemus q̄ sint virtutes q̄ rōnem perficiūt. In oībus.n. habitibus q dicti sunt moraliū virtutū quēadmodum et in alijs habitibus artiū et scientiarum: oportet esse q̄ddā signum ad qd̄ signū respiciēs ille qui rōnem illorum operabiliū apud se habet et intendit deficiētia et remittit superflua siue abūdātia. Et hoc signum est terminus indiuisibilis oīum illarum medietatū: q̄s tā in moralibus q̄ in artificialibus et sciētijs intermedium dicimus esse superabūdātie et defectus: et hi termini medietatū existētes sunt fm rectā rōnem. Unū.n. et idem in substantia et rō est diffinitum siue qdditas et medietas et signū et terminus: ratio aūt est fm qd̄ est rei forma: eadem.n. sunt principia esse et rōnis. In oībus.n. talibus formam dat ratio, principia essentialia considerās: et sic nomē dans et diffiōnē. Medietas aūt est hoc idē: hoc est forma medietatis fm qd̄ ad extrema refertur: hoc ipm et signū est fm qd̄ dirigit operantē. Nō.n. dirigitur operans nisi per aliqd̄ formale signās intentū: et qm̄ hoc signatū est tūc totā ad aliud dirigit operationem hic idē terminus est indiuisibilis: eo q̄ male interminatū est: nec pōt accipi q̄titas eius vel scientia nisi ad aliqd̄ terminatū et finitū. Terminatū aūt nō est terminatū nisi per terminū. Oportet igitur q̄ oīa vt ad primum ad terminū referantur: et hoc solo mō ratio recta est de extremitatibus que sunt superabūdātie et defectus: quia q̄titatem malitie eorum mensurat ex distātia maiori vel minori ad terminum. Patet igitur q̄ ois medij inuētio a rōne est: et ois medij determinatio est ex principijs rōnis: et sic omne medium in eo q̄ medium in rōne est: et eodem mō est in artificibus et sciētijs. Et hoc quidem planū est in artibus: sicut patet in fabrili: in qua determinatur finis sicut incidē finis gladij est: et ad finē illū manus et motus et operationes artificis per rōnem diriguntur addēdo et dimidiādo et intendēdo et remittēdo donec recte finis attingatur. In sciētijs aūt sicut in musicis idem est in qua oportet intendi et remitti chordas donec ratio symphonie q̄ media est attingatur. Et similiter est in omni demonstratiōe in qua apponēdo et auferēdo oportet intendi et remitti cās donec ad immediatā veniatur: que fm rectā rōnem mediū est. In prudētialibus aūt per se patet: prudētialia.n. oīa cōsiliatiua sunt. Consiliatiua vero oīa per intēsionem et remissionem ad medium veniunt.

¶ Capitulum 2ᵐ. De vlīs determinatio medij ad hoc q̄ medium determinate sciatur nō sufficit.

A

Est aūt sic in vlī determinare medium: dicere quidē verum: sed hoc dicere valde in vlī: et ideo est confusum nihil habens medium. Etenim et in alijs studijs circa q̄cunq; studia scientia est. In vlī quidē cōmuniter dicere verum si sic dicatur q̄ in vlī in oībus studijs laborare oportet q̄ nec plura nec pauciora sint in eis q̄ requirūtur ad finē. Et q̄ de illis q̄ requirunt nihil oportet negligere: sed media accipere oportet. Et q̄ hoc accipienda sūt vt recta rō docet in q̄libet studiorum: hoc.n. solū in vlī habens nihil determinate sciet. Verbi gratia si q̄ratur ab aliq̄ q̄lia in cibis et medicinis oportet afferri ad corporis sanitatem. Siquis rīdeat q̄ ad corporis sanitatem oportet afferri q̄cunq; medicina iubet et q̄cunq; iubet medicus q habet medicinas: verū qd̄ dixit: sed per hoc nihil scit plus q̄ prius cōferēs ad sanitatem nisi medicus determinet spēs cōfectiōes et mōs sumptionū fm q̄s hoc valēt ad corporis sanitatem. Propter eādē ergo rōnē in scientia q̄ est de habitibus aīe nō solū oportet verum dicere in vlī qd̄ dictū est: sed oportet et dicere aliqd determinatum: et oportet et dicere q̄ est recta rō et quo sit terminus eius: diffiniēs in q̄ stat sicut in primo diffinitur. Qd̄ ex hoc patet quia si cōperimus rectā rōnē in hoc vel illo: et rectā rōnem simpliciter, nō est dubium quin recta rō in hoc depēdeat ab hoc qd̄ est recta rō simpliciter. Iterum si rectā rōnem simpliciter considerem nō possumus considerare nisi fm principia recte rōis. Principia aūt recte rōis praxis sūt et per hec media: et si hoc referamus adinuicē terminus erit in prīa virtute quarum et media et praxis habent q̄ sūt: et q̄ diffinita sūt: horum tñ aliquis terminus est: stat.n. ad diffinitionem primum et diffinitionem vltimum. Ex his aūt habemus de necessitate q̄ virtus rōnis nō est: in hoc q̄ est recta rō huius vel huius et nūc: fm qd̄ est recta rō simpliciter. Quis aūt forte sit virtus rōis huius: nō tñ est virtus rōnis simpliciter: vnde etiā determinatio virtutum moralium nō est determinata propter hoc de intellectualibus. Patet et q̄ intellectuales hoīs vt hō est, sūt magis principales q̄ morales virtutes: et et magis necie: quia nō nisi per intellectuales medium moraliū pōt determinari: medio aūt nō determinato nulla virtutum habet virtutis rōnem. ¶ Sūt tñ q obijciūt q̄ scientia et sapientia et hmōi in nobis causantur a rebus extra: et ideo nō sūt a nobis: et cum virtus vniuscuiusq; determinetur fm propriū actū et operationē videtur q̄ nulla virtus sit in talibus q̄ proprie virtutis habeat rōnem. ¶ Ad hoc aūt facile est rīdere q̄ acceptio per intellectum nō est a solis rebus extra: intellectus.n. passibilis nō accipit aliqd nisi in lumine agentis: nec accipere pōt nisi intellectus agens q intellectus est, agat in eis intelligibilibus. Dictum.n. est in primo huius scientie libro q̄ intelligibilia nō sunt nisi q̄ ab intellectiua virtute ad intellectum facta sunt: in his aūt operatur hic se ad acceptionem intellectionis virtus naturalis et vltimum intellectus est. Sicut virtus oculi est in puritate humorum oculi et spūs visiui: et claritate miringarum optice se habet ad acceptionem visibiliū: propter qd̄ et taliū nos dn̄i sumus: et ex studijs nr̄is in his proficiamus: constat q̄ in talibus precipue sūt virtutes. ¶ Qd̄ aūt quidā dicunt soluētes ad inductā rōnem q̄ scientia et sapientia et hmōi dupliciter se possunt habere ad volūtatē antecedenter.s. et cōsequenter. Et si antecedenter tūc habent se vt volita et electa a nobis et finis volūtatis q̄ volūtatem mouēt ad studiū: et sic possunt eē virtutes. Si aūt cōsequenter se habent: ita.s. q̄ cōsequantur ad ea q̄ volūtatis sunt: tūc dicunt q̄ nō sūt virtutes: sed habitus quidē generati in nobis ex rerū intentione. ¶ Quidā aūt eē dicunt q̄ qm̄ volūtas precit et eligit hoc q̄ tūc possunt esse virtutes: si aūt nō precit sed sequitur quasi dissiliens ipsa, dicunt q̄ nō sunt virtutes. Iste aūt rn̄siōes ad idem redeunt: quia id qd̄ precit volūtatem fm intentionem: sequitur eādem fm executionem et eē: et in hoc solū differūt iste rn̄siones. Uidentur aūt nō eē cōuenientes: quia fm eos virtus habet esse virtutis a volūtate et nō a rōne: q̄ q̄ impossibile sit, patet ex oībus q̄ in antehabitis determinata sunt: cē enim virtutis est rō medij virtutis: medij aūt rō, rōnis est sine oī volūtate. Si vero dicatur q̄ a voluntate est q̄ nos dn̄i sumus nr̄orum actuū, vltimum hoc nō est probatū in aliq̄ actorum. Ois.n. substantia a modo separata que nullius mãe est actus ab obligatione absoluta est: ita

B Tres virtutes intellectuales sunt necessiores moralibus.

Obiectio

R°

p° aliorum que impugnat.

C Uirtus non habet eē virtutis a volūtate.

est:ita ꝙ nō est obligata ad hoc vel illud:sicut dixit Anaxagoras ⁊ approbauit Ari. A sepatiōe igit̃ hꝫ ois subā qͦ libere agit ⁊ libere recipit. Nō ģ habet a volūtate:qnimo volūtas hanc libtatē hꝫ ⁊ pticipationē sic̃ ⁊ alie po'. Si vo ꝙ ideo libere agit ⁊ recipit:qꝛ qn̄ vult ⁊ vbi vult operat̃ ⁊ recipit. ¶ Nos in ꝓbitis ad ħ r̄ndim⁹ ꝙ volūtas mltipl'r dr:cōiter.s.⁊ ꝓpe. Cōiter dr voluntas ois inclinatio alicui⁹ ad actū:sicut dicim⁹ ꝙ arbor vult florere:⁊ sic volūtas diffusum quēdam habitū dicit ad oēm dispōnez alicuius ad actū:⁊ sic intell'a vult itelligere:⁊ voluntas vult velle:⁊ lux lucere:⁊ hāc voluntatē sepate a mā liberā hn̄t:hec aūt voluntas nō est po' spālis. Uoluntas aūt spāliter dcā est illa de qua dixim⁹ in 3° huius scie lib. ꝙ est finis:nec finis esse pōt nisi determinati a rōne:⁊ ideo illa semꝑ rōnez ꝯseqt̃: nec rō aliqd accipit ab ipsa sed poti⁹ volūtas a rōne. Propter qͦ pꝫ ꝙ formā virtutis nō ꝯfert voluntas nec subto tribuit ꝙ sit virtutis susceptiuū sꝫ poti⁹ rō. In inferiorib⁹ eniz potētijs que sunt irascibilis ⁊ ꝯcupiscibilis: etiā sꝫ ꝙ sunt in hoīe nō sunt virtutes nisi s̄m ꝙ moderant̃ ⁊ ptractant̃ ad formā rōnis:sicut pꝫ ex phabitis: tn̄ ꝓuenit in hoīe ꝯsiderate sunt sicut voluntates quedā:vel nō sine voluntate. Habitū.n.est ꝙ opa ꝯcupiscētie ⁊ ire semꝑ volentes facim⁹:lꝫ s̄m aliqd nō faciam⁹ semꝑ ex electiōe. Silr in volūtate spāl'r dicta sunt:nō ꝓn⁹ qb⁹ mediū determiet̃ ⁊ quoꝝ ꝓn⁹ nō sunt in aliquo subiecto illa nunq̄ fieri pñt in eo.ergo in voluntate s̄m ꝙ voluntas est s̄m se ꝯsiderata nunq̄ possunt fieri virtutes:⁊ si fiāt:opꝫ ꝙ fiant ad formaz rōnis a voluntate ꝑticipatā. ¶ Adhuc ois voluntas appetit⁹ est. Si ģ aliqd addit per qͦ volūtas sit queratur qd sit illud:ħ eniz nō pōt eē appetit⁹:qꝛ appeti⁹ est gen⁹: ⁊ gen⁹ nō dr̄a cōstituentis. Non aūt pōt inueniri ꝙ aliqd sit cōstituens in specie voluntatis nisi rō:propter qͦ dicit ꝓhs ꝙ ois voluntas in rōne est. Uideam⁹ ergo qd addat ratio. Rō eniz nō addit rōnalitatē:qꝛ voluntas nō efficit̃ rō:ergo nō pōt addere nisi finez:vt.s.appetit⁹ determinatus ad hoc per rōnez voluntas fit:voluntas igit̃ a rōne hꝫ ꝙ voluntas sit:rō aūt nihil hꝫ a voluntate. ¶ Si qs autē obijciat ꝙ etiaz postq̄ rō determinauit finez vel in bono vel in malo voluntati liberuz est velle. ¶ Hoc dōm ꝙ ħ verū est:sed tamē voluntas nunq̄ ꝓcedit ad actū volendi nisi in intrio facto de fine iudicio:ante oēm ģ actū volūtatis opꝫ ꝙ voluntas informet̃ per nuntiū. Hanc aūt informationē nō habet nisi per rōnez vel rectā vel peruersam: ⁊ sine hac informatiōe voluntas nō est volūtas sed cōfusus quidaz appetit⁹. Et ideo dicit Aristo. in 3° de aīa:ꝙ in rōnali voluntas fit: in sensibili aūt desideriuz ⁊ anim⁹. Ex oībus his pꝫ ꝙ vires siue potētie appetitiue nō sunt subiecta virtutuz nisi per formā rōnis ꝑticipatā ab eis:⁊ sic se hn̄t virtutes ad vtutes:sicut se hn̄t subiecta ad subiecta: ⁊ ita sicut ꝑfectio nō est appetitiuis nisi per reductionē ad rōnem:ita in virtutib⁹ moralib⁹ nihil ꝑfectū est nisi ad intellectuales siue rōnales reducant̃. Huius autē cā est:qꝛ ꝓ certo aīa rōnalis hoīs act⁹ est ⁊ ꝑfectio ⁊ bonū ⁊ op⁹ hoīs opꝫ ꝙ sic s̄m hoc qͦ est quo hō est hoc. Actus.n.a factione differt ⁊ ab opatiōe. Actus.n.est opatio ⁊ effectus subalis ei⁹ qͦ est act⁹ ⁊ cōplementū ⁊ spēs:sicut lucis actus lucere est ⁊ caloris calefacere ⁊ sic de alijs:calidi aūt opatio conueniēs ꝑ accn̄s vel ꝑ ꝯñs. Silr ex quo hō hō est per rōnē nō erit actio hoīs ꝙ nō essentialr est in for⁹ rōnis sꝫ opatio ꝯueniētis per aliā po^{tiā}:que vl' ex gñe ꝯuenit vel ex act^{te} aliquo:factio aūt opatio est s̄m rōnez suꝑ māz extrinsecā: opatio vo cōe est ad vtrūqꝫ. Ex his pꝫ ꝙ nulla actio hoīs est s̄m irascibilez vl' ꝯcupiscibilez vel ēt volūtatē nisi ꝓut ad formaz rōnis reducte sunt. Cum aūt in vno quoqꝫ optimū ⁊ vltimū s̄m nālez actū nō impeditū accipiat̃:⁊ hoc sit virtus eius:pꝫ ꝙ in nulla potentiaꝝ virt⁹ est nisi s̄m ꝙ reducta est ad rōnē:⁊ hec sn̄ia peripatheticoꝝ:q̄uis qdā vane loquentes aliud finxerunt ꝙ nec per rōnem nec per auctoritatez probare possunt.

De libertate voluntatis.

Uoluntas dr multipl'r.

D

Obie⁹

R⁹

Aristo.

Uirtutes morales sūt ꝑfecte per reductionē ad īcīltuales.

A

¶ Caplm̄ 3^m. De diuisione rōnis in scientificū ⁊ rōnatiuū siue intellectum speculatiuū ⁊ practicum.

Volentes igit̃ vtutes accipe sꝫ rōnis ꝓpriū actū ⁊ optimū oꝫ nos diuidere rōnatiuū. In pcedētib⁹ aūt vtutes hoīs diuisim⁹ ꝑ ꝓ⁹ gñā vtutū:⁊ q̄sdā qdē quas diximus eē moris siue moralis:q̄sdaz aūt dixim⁹ eē itell'a siue itellūales. Et de moralib⁹ qdē itell's ptractādo ptrāsiuim⁹ in libris ꝓhitis inq̄tū mot⁹ passionū sunt ⁊ opōnes appetit⁹ siue vo^{tis} q̄ determiatio valde iꝑfecta ē: sic iaz ꝓbatū est ⁊ studio^{tas} hoīs nō ꝑficit. Dicit.n. Eustra. ꝙ studiū est famulat⁹ ⁊ cura oēm rem ducēs ad id qͦ s̄m nāz est ⁊ opti^m ⁊ vlt^m. Iaz aūt ꝓbauim⁹ ꝙ vlt^m ⁊ optimū hoīs nō est in moralib⁹:studiositas igit̃ hoīs ꝑfecta nō est nisi ꝯducat̃ ad vltia ⁊ optia rōnis. De reliqs ģ vtutibus q̄ intellūales dr̄ nūc dicē oꝫ vt studiositas hoīs cōpleta sit: ꝙ qꝛ hoꝝ vtutū ꝓn^m rō est ⁊ rō poti⁹ aīe est:oꝫ ip̄i q̄dam dicē de potētijs aīe. In añhitis qdē igit̃ dcm̄ est duas esse ptēs aīe:quaꝝ vnū quoddā est rōnē hn̄s:altera aūt irrōnalis dr̄:dcm̄ est ēt ꝙ vtraqꝫ istaꝝ dr̄ 2^r. Rōnez.n.hn̄s vl' est essentialr rōnē hn̄s vel ꝑtici^{ue}. Silr autē ⁊ irrōnale dr̄: vel a ꝓuatiōe rōnis sꝫ nāz:vel a ꝓuatiōe s̄m ꝑticipatiōez ⁊ ħ determiata sūt in fine ꝓmi libri. Nunc aūt s̄m eundez modū diuisionis diuidendaz est de pte aīe q̄ dr̄ rōnē hn̄s. Opꝫ aūt a ꝓ ꝓho supponere ꝙ due ptes in aīa sunt q̄ dr̄ rōnez hn̄tes siue rōnale. Una qdē pa q̄ speculamur talia de nūo entiū:quoꝝ ꝓn⁹ nō ꝯtingūt al'r hie sic̃ necīa. Altera aūt qua speculamur ꝯtingētia. Rō aūt est hui⁹ diuisionis: qꝛ ab illa obta q̄ sūt ꝓpa agētia in aīaz ⁊ sūt in for⁹ agēdi gñe altera:opꝫ ꝙ in aīa pa⁹ siue potentie in ꝑticulis aīe determinent̃ gñe passionis altere abinuicez qb⁹ illa obta ꝓprias īferāt passiōes:act⁹.n.actiuoꝝ pceuꝫ sūt passiuis potentijs s̄m rōnē ⁊ actū. Opꝫ.n.ad vtrāqꝫ actuū aptū natū eē vtrūqꝫ passiuū. Hui⁹ aūt cā ē:qꝛ cognitio q̄ ē act⁹ actiui scibilis in po⁹ cognoscēte nō fit vel existit in po⁹ sꝫ effectū nisi s̄m quādaz silitudinē po^e cognoscētis ad cognitū sic̃ ⁊ in mō nāli for⁹ s̄m eē a generāte nō fit nisi per silitudinez recipiētis māe ad formā generātis:ꝑ icboationē eniz for^e in mā ⁊ dispōnez:mā ꝓpriū subm forme efficit̃ ⁊ illi⁹ for^e appetitiua nō alteri⁹. Pꝫ igit̃ ꝙ mā non est subm for^e nisi per assimilationē ei⁹. Silr aūt se hꝫ de intell'u ad intelligibilia:vn̄ scibile cui⁹ nulla ꝓn⁹ sūt in itell'u/in itell'u nō pōt. Cui⁹ aūt ꝓn⁹ in intell'u sunt iaz intellectuz scibili assimilat: nō tn̄ ꝑfecte sꝫ ꝯfusa ⁊ indistincta assilatione q̄ distiguunt̃ ⁊ determiat̃ in adeptiōe scibilis per sciaz:qꝛ ipsa ꝓn⁹ non determinate sunt in for⁹ scibilis in qb⁹ for⁹ scibilis cōfusa est ⁊ in po⁹ tn̄. Ex his tn̄ hꝫ ꝙ differētiū agentiū in genere diuerse sunt po^e passiue assimilare actiuis:⁊ ꝓpe qb⁹ illa actiua suas inferūt actiōes. Nec̃iuz aūt ⁊ ꝯtingēs in rebus accepta:nec ꝓpa nec cōia ꝓn⁹ hn̄t eē ⁊ qdditatis: nec ꝓpa nec cōia hn̄t scie ꝓn⁹:qꝛ eadē sunt ꝓn⁹ essendi ⁊ sciēdi sicut ꝓbat̃ in ꝓn⁹ ꝓhicoꝝ. ģ potētie passiue qb⁹ ista actiua inferunt suas actiōes per eundez ꝯfusūz habitū vtriqꝫ agenti assimilari nō pñt:per diuersos ģ assimilabunt̃. Diuersitas aūt taliū habituū diuersitatē po^{tiaꝝ} ꝓpaꝝ facit:diuerse ergo sunt po^e rōnis acceptiue necessarij ⁊ acceptiui cōtingentis. ¶ Adhuc sicut agētia sunt gñe altera ⁊ nō spē tn̄:eodē.n. gñe cause nō est nec̃iuz ⁊ ꝯtingēs:ita nec̃e est potētias passiuas gñe passionis eē alteras ⁊ nō spē tn̄. Cā.n.nō stans ⁊ stans cā gñe altere sunt ⁊ non specie tn̄. Et q̄uis ħ ratio fortissima sit ab Ari.fcā ⁊ a Theophrasto ⁊ a mltis alijs: tamen sunt quidaz obni^{tes} dicētes veꝝ esse finē intell'us. Uerum autem in necessarijs ⁊ contingentib⁹ nō habere

A

Hic incipit de potentijs aīe.

Aristo.

dūiam nisi mālez. Mālis aūt diuersitas in agētib⁹ formalez dūiaz nō reqrit in passiuis: ꝛ iō nō reqrit ꝙ diuerse formales rōnes sint ad veꝝ in nec̄ijs ꝛ verū in ꝯtīgētib⁹ q̄cūq₃: ſ₃ istī finē supponūt. s. ꝙ veꝝ in nec̄ijs ꝛ ꝯtīngēb⁹ differāt mālr tm̄: nec̄iu₃. n. ꝛ ꝯtīngēs in reb⁹ eē intelligunt. vn̄ verū ꝙ est rei entitas ſ₃ pn̄ᵐ formalia gn̄e ꝛ spē differt in nec̄io ꝛ ꝯtīngēti. Op₃ igit ꝙ cogſcitiuū rōnis duas po^as hēat gn̄e ꝛ spē alteras. Alteras aūt duo gn̄e ꝛ spē passionis sue passibilitatis per quas in gn̄e ꝛ spē passiui ꝓpriū ꝯstituūtur.

A

B Cuius aūt h̄ sit vitas: tn̄ multos duxit in errorē. Dīt. n. ꝙ si plan^ta sūt in nā hoīs qb⁹ sēsibilia ꝛ delectabilia ꝓp^as inferunt passiōes visui nō debere redargui q̄cq̄ si talib⁹ potētijs vtit ad actū: ꝛ silr vtit instr̄is. Sic si oculo vtat ad visu₃: ꝛ per h̄ licētiā volūt hr̄e ad oīs turpitudīs expletionē: quēadmodum lex data vī eē Mahumeti q̄ ad h̄ facit: est *Lex mahumeti.* missio ꝙ in oī toto ptātiuo inferior po^a sp̄ ordiat ad superiorez: nec h₃ vlt^m ꝛ opt^m nisi in sūmo illo quo superiorē attingit: h̄ aūt p₃ tā ciuilib⁹ q̄ꝫ ī nālib⁹. In ciuilib⁹ qdē totū potestatiuū est regnū distributū in puratos ptātiuos sicut in ꝓtoriatū du^cū militie ꝓfectoriā ꝛ h̄ꝫ. P₃ aūt ꝙ inferior sp̄ respicit superiorē: ꝛ nō h₃ bonū ꝛ opt^m sui nisi ordinē superioris pricipādo: sic dux ordiat a rege ad actū ꝛ op⁹: ꝓtor aūt a duce: ꝓfect⁹ aūt a ꝓtore: ꝛ si talis ordo nō sit: cui₃ ordo sit ps ptātis: cadūt a rōne ptātis ꝛ ꝯfusu₃ qd erit nō in vnu₃ ſ₃ in diuersa tendēs ꝛ seipm̄ destruēs. In aīnbilis aūt exē^m est ꝙ sensus pticularis ordiat ad sensu₃ cōem: ꝛ si sensus pticularis a cōi non acci^at nec sensus erit: ꝛ sic est de oīb⁹ alijs. In oīb⁹. n. ita est ꝙ ptātes ad vnū ordinate sic se hn̄t ꝙ iferiores ad superiores respiciunt ꝛ ordinē ptātis hn̄t ab eis. Cuius ḡ potē nālr insuit: tn̄ opōnes ꝛ vsus po^aꝝ nō est nisi ſ₃ ordinē ꝑ determinationē superioꝝ. Mot⁹ ḡ passionū ꝛ opōnes po^aꝝ nō iesse dīt nisi ſ₃ rōnis moderamē: passio eni₃ ꝓp̄e nō h₃ actū ſ₃ motū. Inferēs. n. passionē ꝓp̄e passio est. Illata v̄o vt dīc Aspasius nō ta₃ passio q̄ꝫ mot⁹ pas- *Aspasi⁹* sionis: in hoīe. n. h̄ ſm bonū hoīs vt hō est nō sunt nisi ſm

C *Dubi^tio* rōnis moderamē. ¶ Dubitabit aūt forsasse aliqs cū scientificū ꝛ rōnale siue practicū ꝛ speculatiuū in vna aīa rōnali sint q̄ ipartibilis est ꝛ idiuisibilis nullā hn̄s q̄ꝫtitatē: quō h̄ dicim⁹ esse partes: ꝛ quō aliqñ specie aliqñ gn̄e alteras.

R̄ᵒ ¶ Ad hoc aūt q̄ꝫtū ptn̄t intētioni sufficit dicim⁹ ꝙ ad particularitatē toti⁹ ptātiui nō reqrit diuisibilitas ſm q̄ꝫti^tꝫ: *Totu₃ potestatiuū₃ diuiditur sine quātitate.* vnitas eni₃ ꝛ pūct⁹ idiuisibilia ſ₃ q̄ꝫtitatē multas h₃ po^as: Alteri⁹. n. po^e est punctū vt fluēs: alteri⁹ punctū vt stans: ꝛ alteri⁹ po^e est ſm qd est pn̄^m: ꝛ alteri⁹ ſ₃ qd est finis: ꝛ alteri⁹ ſm qd est ꝯtinuans ꝛ mediū: ꝛ alteri⁹ ſm qd est signu₃ in circulo duoꝝ actuū: in q̄ signo linea recta circulari contingit: ꝛ in multis planū est h̄ videre. Cū ḡ aīa corpis organici sit ꝑfectio: organicu₃ āt organa gn̄e ꝛ spē organoꝝ habeat dūa. Organa. n. vegetabilis gn̄e ꝛ spē differūt ab organis sensibilis: organa v̄o sensibilis spē differūt inter se: ꝛ silr organa vegetabilis. Cū igit po^e aīe taliū organoꝝ sint act⁹ ꝓp̄e: o₃ ꝙ ip̄e iter se differāt gn̄e ꝛ spē po^aꝝ. Probatū eni₃ est in naturis ꝙ oīs diuersitas q̄ per se est in mā ꝛ ſ₃ nā₃ est/est ex diuersitate q̄ est in for^a. Rōnalis aūt anima differētijs actiuoꝝ spē ꝛ gn̄e accipit diuersas po^as: sic iam aīī ea hitu₃ ē. Dicim⁹ igit ꝙ iste pticulares po^e ab vni⁹ totius ptātiui referāt: tūc ptes sunt qꝛ ptiales ptātes. Si v̄o ad seinuicē referāt: tūc gn̄e ꝛ spē po^ae differūt: quēadmodu₃ paulo aīī dcm̄ est. Cum aūt due sint ptes rōne₃ hn̄tis. vna qdē q̄ est nec̄ioꝝ vocat scientificū. Altera aūt q̄ ē ꝯtingētiū simplr vocat rōcinatiuū: cōsiliari. n. qd tali pti rōnis ꝓp̄e ꝯuenit est idē ꝙ rōcinari qdd̄ā. Diximus aūt ia₃ in 3° ꝙ null⁹ ꝯsiliat de nō ꝯtin^bꝫ alr hr̄e: rōcinatiuū igit siue cōsiliatiuū vna qdē ps est ptis aīe q̄ dī rōnē hn̄s. Rō aute₃

D hui⁹ distionis est: qꝛ q̄cūq₃ accipiūt aut accipiūt ꝑ mediu₃ stans ꝛ essentiale ꝛ ꝯuertibile: aut ꝑ mediū nō stans. Si āt per stans accipiūt: tūc discurrere nō est nec̄e: sed vis acceptiua stat in vno: ꝛ talis acceptio scientifica est demr̄onis sciā₃ faciēs: qꝛ scia est demr̄onis. Si v̄o mediū nō stat: tūc nō certificat sufficiēter ꝛ nec̄e est discurrere ab vno in alterū: vt est ex multitudie modioꝝ q̄ꝫtū fieri pōt cōfirmet quesitū: ꝛ h̄ vocat Diony. discursas scias: cū tn̄ nō vere sciē *Diony.* sint ſ₃ existi^aēᵐ ꝓp̄e vocant: ꝛ talis discursus ꝓprie vocat rōcinatio. Dicit. n. Isaac in libro de diffōnib⁹ ꝙ rō est vis aīe faciētis currere cā₃ in cātu₃: ꝛ intellr̄ de cā ꝯtie ꝛ nō *Isaac* de cā ꝯtis. Dicit tn̄ rō multiplr: est rō act⁹ rōcināris: ꝛ est *Rō causatur multipliciter.* rō ei⁹ de quo est rōcinatio: siue vt melius dicat rōcinium. Pmo qdē mō oīs itell's cōponēs ꝛ diuidēs ꝛ quocūq₃ mō ordinās cā₃ ad causatū ꝑ rōnalez discursu₃ rō vocat. Sic aūt rō est argumētatio: ꝛ tot sūt spēs rōnis quot sunt argumentatiōis: ꝛ h̄ mō scientificū sub rōcinatō ꝯtinet: ꝛ syll's demr̄atiu⁹ rō q̄dā est: ꝛ sic pn̄ᵃ ēt que ꝑ iductionē manifestant recte sumunt: qꝛ iductio est rō. Si v̄o dicat rōnale a rōcinio rei de q̄ est rō: tunc nō est nisi de ꝯtin^bꝫ rō. In illis *Rōnale vn̄ dī.* eni₃ op₃ numerare: disponē: ordiare: ꝛ pōderare vnūqdq₃ ꝛ ingrere ꝑ quē modu₃ hēat inqsitū: ꝛ h̄ mō scientificū nullo mō pōt eē rōnale: ꝛ h̄ est cā ꝙ cū diuidit rōnale cōiter dictū in duas ptes: istō qd de ꝯtin^bꝫ est/nomē gn̄is obtinet: qꝛ ꝑculdubio rōnalis nomē ꝛ diffō dicit ab eo qd est ſ₃ rē rōnale: qꝛ h̄ simplr est rōnale hn̄s in se cā₃ rōcinij ꝛ rōcinatiōis. Idē āt qd ab actu rōcināris est rōnale aliqd addit ꝑ qd rōcinatio stat ꝛ sistit: ꝑꝑ qd illud non rōnale dī: sed a dūa ꝯhēre ip₃ vocat scientificū. Rōnale aūt ēt vocat cōsiliatiuū: cū tn̄ nō sit de opa^bꝫ ꝑ nos passi^bꝫ alr fieri. Duius aūt cā est: qꝛ quecūq₃ sūt phīca vel mathe^ca vel diuina vl' mediate vel ime^te ad cās stātes reducit: ꝛ iō scia ē de illis. Sola aūt opabilia per nos vt stans hn̄t nec me^te nec imediate: qꝛ p^a ꝛ media ꝛ vlt^a in his in cōstātia sūt: ꝛ h̄ de solis illis ꝓp̄e est de qb⁹ est ꝯsiliū: ꝛ h̄ est cā ꝙ rōcinatiuū ꝛ cōsiliatiuū idē ꝓp̄e loquēdo. Iste igit due ptes sunt rōnē habēns.

Obie^o ¶ Sunt tn̄ qui ꝯ h̄ obijciūt dicētes vnā po^am eē oppositoꝝ: sic visus est nigri ꝛ albi ꝛ itermedioꝝ coloꝝ ꝛ gustus ꝛ audit⁹ ꝛ alij sensus. Cu₃ ḡ nec̄iu₃ ꝛ ꝯtingēs opposita sint: nō est nec̄iu₃ ꝙ ꝑꝑ opp^m hēat duas ptes po^aꝝ.

R̄ᵒ ¶ S₃ ad h̄ facile est videre ꝙ opposita q̄ vnu₃ gen⁹ hn̄t vni⁹ ꝛ eiusdē sūt po^e passiue q̄ vident vni^us gn̄is in actiuis. Quia sic gen⁹ in actiuis ꝯfusa ꝛ indeterminata est ichoatio speꝝ: sic for^a ꝯfusa in passiuo po^as dat patiēdi a talib⁹ actiuis: ꝛ determiat ꝑ eā ad speꝝ: sic gen⁹ determiat ꝑ dūas. Alr. n. dici nō posset ſ₃ vitatē ꝙ diffō data ꝑ gen⁹ ꝛ dūa₃ ꝛ diffō data ꝑ po^as ꝛ actū ad seinuicē reducerēt. Et ex h̄ est ꝙ ea que sūt diuersoꝝ generū: nec vni⁹ po^e sūt: nec a seinuicem trāsmutant: sicut linea ꝛ albū ꝛ acutū in voce ꝛ acutum in angulis. Cōtingēs aūt ꝛ nec̄iu₃ ad nullū vnū gen⁹ reꝝ pnt reduci: ꝛ iō vni⁹ po^e eē nō pnt q̄ po^a actiua sit vel passiua. Cu₃ ḡ due sint po^e o₃ nos subtilr sumere qs vtriusq₃ haꝝ sit ꝓpri⁹ ꝛ optim⁹ hit⁹/ꝑfectā ꝯferēs facultatē po^e ad ꝓpriū ꝛ cōnālez ꝛ essentialez actū: vt nullo mō ipeditus sit. Talis. n. hitus ꝑculdubio talis po^e est virt⁹. Virt⁹ aūt est qꝛ vltimū ptātis eius est ad ꝓpriū opus. Hec aūt oīa constant ex his que in p̄mo libro dicta sunt a nobis.

¶ Capim 4^m. De trib⁹ que dn̄atiua sunt actus ꝛ veritatis.

A Volentes igit inuestigare qs ꝓprius hoꝝ hit⁹ sit: cū hit⁹ sit ad actū ꝓpriuum sic dispō ꝑfci ad optimū: sic Arist. dic in 7° phy. op₃ nos p^m accipe q̄ ꝛ quot sint dn̄atiua vitatis ꝛ act⁹ in hoīe. Est aūt cōis snīa ꝙ tria sūt dn̄atiua in aīa actus ꝛ vitatꝫ. s. sensus: intell's: ꝛ appetit⁹. Inter h̄ āt tria sensus ſ₃ se accept⁹ pn̄^m act⁹ esse nō ꝑcaū^t sig^m ē manifestū: qꝛ bestie ſ₃ qdē hn̄t actū āt cū hoīe nō hn̄t: h̄ āt facile est itell'ere ex ꝓbitis. Dcm̄ est. n. ꝙ act⁹ hoīs vt hō est rō ē: ꝓpter qd actio hoīs nō erit ꝙ ſm

Alterius sensus quo intellect.

rōnē ab hoīe nō ꝓcedit. vñ sensus fm q̄ sensus ē sepat' nullū penit' p̄t hr̄e actū. Si āt sensus in for^a rōnis reducꝰ sit: tūc nō ex se sȝ ex rōne act' p̄n^m erit. Nihil.n. in hoīe est in q̄ sit totū p̄n^m sui act' nisi rō vl' intellus: hic.n. nullo mō act' est ab alio sȝ ex seipso facultatē pfectā hȝ agēdi: vbi sensus āt a rōne sepat' ē: sic in brutis vbi magis agiť q̄ agat. Talis.n. aīa statī visis moueť ⁊ visa ꝓseqͥ vl' fugit, nihil in se hñs q̄ talis ipet' freneť vl' modereť: ꝓꝑ qđ agiť ⁊ nō agūt: ⁊ tale agi statī moueri ē a visis. Cū āt dicim' q̄ ē dnatiu' act' sensū pro sensibili cogne accipim' quocūqȝ mō sensibilr̄ de motu nūtiū fiat siue p sensū exteriorē siue īteriorē. Exteriores.n. sensus. v. nou sūt. v. sūt īteriores: vt dīt Auič. ⁊ Algaцel. s. sēsus cōis: imagīatiua: phantasia: extimatiua: ⁊ memoria. Sensū autem dicimus fieri nūtiū de motu q̄druplr̄. s. p sensibile ꝓpriū sic pecora moueť ad cibū. Scđo mō p cōpatione sensibiliū vl' diuisionē sic cōponiť albū cū dulci ⁊ aromatico. Tertio mō qñ fit mot' nō p sensi^lc sed p qđ accipiť cū sensi^li nō sepatū ab ipso: sic ouis fugit lupū nō ꝓꝑ colorē vl' figurā lupi: sȝ q2 accipit vt inimicū nā. Quarto mō qñ fit nūtiū ex potētijs reflexiuis sic ex memoria vl' reminiscētia q̄cūqȝ mō nūtiū fuit p sensi^lia totū vocať sensus ḡ sensus dnatiu' act' nō ē p h̄ qđ agiť ⁊ moueť visis: sȝ p h̄ q̄ reduciť in for^a rōnis: per h̄.n. suppōiť vt dnatiu' sit: ⁊ p h̄ instū dnatiuū cōpetit ei in ea q̄ sibi subta sūt vt illa ordinet ⁊ formet ad instū dnatiuū: sic pȝ ex his que in fine gnīi dcā st. Per h̄ pȝ q̄ ea q̄ pōit Ari. in 3° de aīa eē mo^a phātasiā. s. ⁊ itellī ⁊ appetitū eadē st cū his q̄ hic ponūť.

De actu appetitiuo.

B

Quo appetitus ex se non est dnatiu' sui actus sicut et sensus.

Cum aūt dī q̄ appetit' est dnatiu' act' ⁊ appetit' valde cōiter dī ⁊ valde multiplr̄: sic nos 3° scie h' li° distīximꝰ nō pōt appetit' in cōi dicī' eē dnatiu' act'. In multis.n. appetētib' agiť ⁊ nō agit quēadmodū ⁊ sensus: opȝ igiť q̄ sit appetit' determiat'. Nō aūt ďtermiať appetit' nisi p for^a appeti^lis sibi nūciatiua vl' p sensū vl' p itellī. Appetit' ḡ nō mouet nisi p for^a appeti^lis: for^a aūt appetibilis determiat rō p for^a rōnis. Appetit' ḡ nō est dnatiu' act' nisi p for^a rōnis q̄ itellīs vocať. Relinqiť ḡ q̄ solus itellīs ex se dnatiu' act' ē. Appetit' āt ⁊ sensus act' nō sūt dnatiui nisi fȝ q̄ ad for^a itellīs referūť. Solus.n. itellīs cū eo qđ imixt' ē ⁊ sepat' nulli nihil hñs cōe: vt dīť Anaxa. tñ ex for' q̄ ꝓpri' itellīs ē q̄ est vā opabilis determinatio hȝ qđ agit ⁊ nullo mō agiť. Ex h̄.n. q̄ imixt' ē p̄n^m agēdi est in ipso ⁊ pōt agē ⁊ nō agē: ex for' āt que est veꝝ in rōne opabilis directe mouet ad opus, cū ex h̄ sit sciēs ⁊ actū ⁊ singlaria in qb' ē act'. Cū ḡ dī tria dnatiua eē act': pȝ q̄ in dnatiōe act' nō sūt eq̄lia. Qđ āt iste dīr dnatiua eē veritatis nō ē dcm̄ de vitate simplr̄ sȝ ď vitate q̄ ē grā alic' vt opis vl' act': ⁊ h̄ est vitas q̄ dī practica: h̄.n. veritas aūt resp̄sa ē in sensibiliū acceptiōe aut sepata. Et vtroqȝ mō pōt accipi vt determinās opa^lc vl' simp' vt nō determinās: ⁊ siqdē sensi^lis vl' isensi^lis ip̄sa vitas accipiať: tūc sensus ē dnatiu' vitatis. Si āt sepata a sensi^b: tūc itellīs erit dnatiu'. Si vō accipiať in appe^li determiato siue opa^li: tūc appetit' erit dnatiu' vitatꝭ. Si vō 4° mō accipiať veritas absoluta ad opa^lc nō relata: tūc veritas speculatiui itellīs ⁊ nullū triū dnatiuū ē ipsi'. Qđ aūt diximꝰ eē appetitū dnatiuū act' ⁊ vitatis ⁊ nō volū^tas: iđ dcm̄ ē q2 appetitus cōis qđ est q̄ voluntas ⁊ amb' taȝ desideriū sensus q̄ appetitū rōnis. Mot' aūt ⁊ opatio hoīs aliqñ est fȝ appetitū sensibilē ⁊ aliqñ est fm rōnabilem.

A

Quid sit intellectus cōpositus.

Caplm 5^m. De affirmare ⁊ negare in intellectu: sequiť prosequi ⁊ fugere in appetitu.

INtellectus aūt q̄ dnatiu' est act' procul dubio cōposit' itellīs est: q2 nō nisi cōpo^do ⁊ diui^do ⁊ ordi^do ⁊ dispo^do opabile determiare pōt: talis autem intellectus mēsurādo ⁊ pon^do ꝓcedit: ⁊ iđ mens vocať qđ a mentiēdo nomē accepit. Cū āt talis mens ad alias vires se habeat in rōne iusti denoiati nō ďtermiat opa^lc nisi fȝ q̄ exequēdū est ab appetitu sic a subito ⁊ suo: hoc igiť faceť nō pōt nisi determiate affir^do ⁊ decer^do ⁊ opa^lc operādū sit: ⁊ negādo ⁊ inhibēdo q̄ nō opa^lc nō operādū sit: ⁊ q̄ opa^lc nō dimittať vel negligať ⁊ ne nō opa^lc aliq̄ mō fiat. Tale.n. affir^re decernē ⁊ p̄cipe est: ⁊ tale negare est inhibē ⁊ ꝓhibē: qđ aūt in dño p̄cipe est ⁊ decernendū h̄ est in suo ꝓseq ⁊ pficē: ⁊ qđ in dño est negare ⁊ inhibē h̄ ē in suo auerti ab illo ⁊ fugē. Pȝ igiť q̄ idē qđ est in mēte dnatiua affir^re ⁊ negare h̄ in appetitu subito ē ꝓsequi ⁊ fugē: non q̄ rōnes eoꝝ eedē sint: sicut nec noīa eadē sūt: sed q2 ad vnū ⁊ idē fȝ morē referunť. Propter h̄ aūt: q2 sic ex añhitis patuit: moralis vir' est hit' electiu': electio āt appetit' ꝯsiliatiu': oȝ ncīo ꝓꝑ h̄ rōnē siue mētē practicā veꝝ eē in p̄ci^do ⁊ decer^do vel inhibēdo. Et oȝ appetitū eē rectū ⁊ ad for^a rōnis reductū in ꝓsequendo vl' fugi^do. Electio.n. q̄ in diffōne vtutis cadit studiosa est sic ⁊ vir' ipsa de nuō studiosoꝝ ē. Electio āt p appetitum eligit id idē qđ p itellī decernit. In oīb' talib' oȝ q̄ eadē fȝ reȝ itellīs siue mens practica dicat ⁊ appetit' ꝓsequať. Sic.n. appetit' ē rect'. Talis āt mens ⁊ talis veritas ad opa^lc ďtermiata practica vocať siue opatiua: iđ q̄ finis est op' ⁊ nō vitas: veꝝ.n. qđ in talib' assumiť ad formaȝ opa^lis refereť: ⁊ sic nō grā sui fȝ grā alteri' sumiť: finis aūt dat spēȝ ⁊ nomē: iđ ab ope qđ finis est ⁊ nō a vero qđ ad finē est moris dī practica siue opatiua ⁊ nō veridica. Sūt tñ ⁊ alie rōnes q̄s Auič. pōit q̄re itellīs dī practicus: opatiuū.n. ē in q̄ p̄n^m opis ē. Intellīs igiť in q̄ totū opis p̄n^m ē opatiu' dī. Intellīs āt in q̄ sui opis nō ē p̄n^m sȝ poti' in reb' ex opatiu' ⁊ actiu' dici nō p̄t: sȝ poti' a passiōe ⁊ acceptiōe denoiať: ⁊ iđ dī speculatiu'. Speclari.n. pati ē: cui' p̄n^m potissimū in actiuo ē ⁊ nō in passiuo. Et ex h̄ cōseqiť aliȝ dña quā ēt dat Auič. q2. s. itellīs practic' for' siue vitatꝭ ponit in alio sic in mēbris corpalib' q̄ mouet nihil accipiēs ab eis. Intellīs aūt speculatiu' a corpalib' accipit ⁊ nihil pōit: accipit.n. a sensi^li acceptiōe p inductionē vl'e colligēs. Ex h̄ iterū alia dña accipiť. s. q̄ intellui practico vires sensi^les subyciant p h̄ q̄ in eas iprimit ⁊ nō iprimiť ab ipsis q̄uis dnatiuū hȝ ad ipsas. Intellīs āt speclatiu' cū accipiat a sensi^b nullū hȝ ius dnationis: nec ēt sensi^les vires dnanť in itellīu speculatio sȝ p modū liberoꝝ ministrāt ei. Sunt ⁊ alie multe dñe de qb' mō dīe nō opȝ.

Nota qđ est mens.

Quid ē ratio practica.

B

Intellus q̄re dī practicus. Auič.

Speculari est pati.

Auič.

Caplm 6^m. De mente speculatiua.

SPeculatiue aūt mentis q̄ nec practica est vt prudentia nec factiua hñ ⁊ male sic ars finis ē veꝝ vl' flī. Oēs.n. itellīui siue specu^m siue practici h̄ op' ē ꝯstituť. s. ⁊ ꝯstruē veꝝ ⁊ flī. Sȝ itellīui qđ dī practicū ꝯstruē nō est veꝝ simplr̄: sȝ vitas quā cōstituit ꝯfesse hȝ se ad appetitū rectū. Hec aūt est veritas opabilis ad quā semꝑ ꝯfesse se hȝ appetit' rect': sic bon' seru' sp ꝯfesse ⁊ deuote se hȝ ad ea que p̄cipit dñs. Talis aūt veritas nō est intentionis finis sed ad opus ordinať vt ad finē. Utrūqȝ.n. hoꝝ ꝯuenit tam prudētie q̄ p̄n^m est act': q̄ artis q̄ sup extrīsecā māȝ p̄n^m est factiōis. In h̄.n. differūt actio ⁊ factio: q̄ actio est in opa^lbꝰ p nos ⁊ in nobis sic in his q̄ sūt circa passiones a nob ⁊ in nobis explentur. Factio aūt est circa ea q̄ fiūt a nob: sȝ in māȝ extrinsecaȝ p nřaȝ factionē iducunť: sic pȝ in oībus opib' artis in qb' ab aīa artificis ⁊ a pte aīe q̄ est itellīs opatiu' for' ꝓcedit motu mēbroꝝ corpis ⁊ instroꝝ in māȝ extrinsecā. Speculatiue aūt ptis op' est ēt veruȝ ꝯstituere: sȝ h̄ vitas est vera rei entitas ex p̄ncipijs entis accepta: ⁊ tūc vitas est in itellīu qñ ex talib' p̄ncipijs vitatis in re existibuȝ ⁊

A

Dña inter actiōeȝ ⁊ factionē.

De factione ⁊ q̄lo forma in materiaȝ pducit ab arte.

B — Electio est pn̄ opū actua.

intellu acceptis adeq̄tio rerū fit: ꝛ hoc nō vlteri⁹ ordiaẗ ſ ȝ accipiẗ vt finis ſpeculationis. Si qs igiẗ ſubtilr̄ ꝯſide rat act⁹ pn̄ᵐ imediatū eſt electio. Eſt aūt pn̄ᵐ vnū motus ſiue effectiuū: ꝛ nō ē pn̄ᵐ ei⁹ ſic cui⁹ gr̄a fiat: ſiue ſic finis. Pn̄ᵐ aūt electiōis eſt apetit⁹ ꝛ rō practica q̄ vez deter minat nō gr̄a ſui ſȝ gr̄a alicui⁹ opabilis. Si.n. inueſtigetur qd imediatū pn̄ᵐ ſit actionis vl̄ opatiōis: opȝ ꝙ ſȝ pdcā ad pn̄ᵐ illud duo ꝯcurrāt. ſ. determiatio ꝛ decretū opabi lis ꝛ app⁹ᵘ impetū faciēs ad op⁹: ꝛ h̄ duo nō colligūẗ niſi in electiōe q̄ eſt appetit⁹ ꝯſiliatiu⁹: ꝛ inq̄tū ꝯſiliatiua eſt decernit ꝛ p̄cipit: inq̄tū āt appetitiua īpetū facit ad op⁹: ꝛ electio ſufficiēs pn̄ᵐ ē ſȝ rōnē cāe efficiētis ad actum ꝛ opus. Cui⁹ aūt gr̄a op⁹ fit nō eſt electio: ſȝ poti⁹ finis vo luntatis. Illius.n. gr̄a fit qcqd fit in actu ꝛ opere. Nō aūt ſic ſe hn̄t rō ꝛ appetit⁹ ad electionē: ſȝ poti⁹ ſūt pn̄ᵃ cōſti tuētia electionē. Electio.n. in duob⁹ eſt vel in plib⁹ ppo ſitis vni⁹ p̄optatio. Duo aūt vel plura nō ꝓponūẗ niſi ꝑ iudiciū rōnis. Per illaȝ.n. ꝓponanẗ ꝛ diſponanẗ ꝛ ordi nanẗ ꝛ pōderanẗ q̄tū quodlȝ valeat ad op⁹ intētū: ꝛ de creta ꝛ determiata vitate d̄terminaẗ ꝛ cōpleẗ electio per appetitū īpetū ad op⁹ facientē. vn̄ in electiōe rō eſt ſicut incipiēs ꝛ diſponēs: ꝛ appetit⁹ ſic termināns ꝛ cōplens: ꝛ hoc verū eſt de appetitu termiato ꝛ ꝑfecto. Ille.n. appe tit⁹ qui indetermiat⁹ eſt ꝛ q̄ſi in oib⁹ diffuſus ꝛ eſt incli natio po⁰ ad actū ꝓpriū: aliqn̄ an̄cedit itellm̄ ſiue rōnez practicā: q: nec ingrereẗ opabilia: nec diſponeret: nec or dinaret: nec pōderaret: niſi h̄ libere appeteret ꝛ vellet: ꝛ ſm̄ huc modū appetit⁹ an̄cedit itellȝ practicū vt genus: ꝛ intell's ſeqẗ ꝛ format appetitū gn̄alē ꝛ ſpectat vt appe tit⁹ itelliu⁹ efficiaẗ: ꝛ ſic appetit⁹ eſt po⁰ ꝛ itell's for⁰ ꝛ act⁹: ꝛ h̄ mō ꝓp̄e appetit⁹ itelliu⁹ vocaẗ: de h̄ tn̄ meli⁹ in ſe quētib⁹ determiabiẗ. Ex his accipiẗ ꝙ electio nūq̄ ſine intellu ꝛ mēte practicata: nec vnq̄ pōt eē ſine morali ha bitu. Electio aūt appetit⁹ cōſiliatiu⁹: cōſiliū āt nō niſi de opa^bꝰ per nos: opabilia aūt ꝑ nos oīa ad moralez hitum reducunẗ. Bona.n. actio ꝛ ꝯtrȝ actionis bone eē nō pn̄t ſine intellu ꝛ mēte ꝛ more: ſine itellu eſſe nō pn̄t: q: neċe eſt ꝙ appetit⁹ exequēs vel ꝯuertaẗ ad itellȝ ꝯſeſſe ꝛ obe dienter: ꝛ ſic fit actio bona. Omne eniȝ qd rō^le eſt bonuȝ eſt: vt dicit Plato: vel opȝ ꝙ auertaẗ a mēte ꝛ rōne: ꝛ ſic fit actio mala: oīa aūt h̄ cū ſint opabilia ꝑ nos ad morē reducunẗ. ¶ Mens aūt ſm̄ ſe accepta ſiue itell's ſpecu latiu⁹ eſt ꝛ nihil mouet: ſȝ mens q̄ verū determiat gratia hui⁹ vel illi⁹ opabilis eſt q̄ mouet ꝛ practica vocaẗ. Hec eniȝ practica mens non tn̄ p̄ncipaẗ pn̄ᵒ actiuo ſed ꝛ po^e factiue. In factiuis.n. oīs faciēs aliqd ꝑ artē: verū p̄acci pit nō abſolute ſȝ gr̄a hui⁹ qd opari intēdit qd ſupi⁹ apo thelesma vocauim⁹: ꝛ tn̄ h̄ op⁹ non eſt finis artis ſimplr̄ ꝛ vltim⁹: ſȝ ꝛ ipm̄ vlteri⁹ ad aliqd ordiaẗ qd eſt finis in tentiōis vltim⁹: ſȝ hoc verū eſt qd nō ordinanẗ ad actuȝ vel opōnez iteriorē: ſȝ ordinaẗ ad vtilitatē intētā ꝑ op⁹. In actiuis aūt nō ſic eſt: ſȝ poti⁹ bona actio: in talib⁹ finis vltim⁹ eſt intēt⁹ ꝛ appetit⁹ bone actiōis eſt ꝑꝑ ſeipſam: ꝓpter qd electio vel eſt appetitiu⁹ itellus vel appetitus intelliu⁹: ꝛ tale pn̄ᵐ operuȝ ſuoꝝ per talez electionē liter oīa eſt ſolus hō. Et ſic pateẗ p̄r: q: in factiuis de neċitate tres termini ſunt. vnus qdez electiōis. alter aūt motus ꝛ opōnis. terti⁹ vō intētiōis ꝛ ille ē ſtat⁹. v.g. In edificatiua dom⁹ p̄ᵐ qdez electio ſtat ad determiatiōnē eoꝝ ex qb⁹ fit dom⁹ faciēdo ꝛ operādo volēdo ꝛ cōparādo. Dolatio aūt ꝛ factio ſtat in domo fcā. Dom⁹ aūt fcā nō eſt vt do mus ſit tn̄ ſȝ ſit ꝓtectio ab imbrib⁹ ꝛ caumatib⁹ ꝛ rtua cōſeruatio diuitiaꝝ: ꝛ in h̄ ſtat intētio edificātis domuȝ. Silr̄ ꝛ in viellando electio ſtat qdez in his q̄ ꝑtinent ad vielle ꝯſtructionē ꝛ chordaꝝ. Uiellatio aūt ipſa finis eſt tēperatiōis ꝛ modulationis chordaꝝ. Ipſa aūt viellatio vlteri⁹ referẗ ad ſuauitatē in audiu in quo quieſcit intē tio viellantis. In actiuis nō ſic eſt: hec.n. ſtāt in vno p̄mo qd eſt act⁹. In his neċe eſt ꝙ act⁹ ꝛ opus ſit finis vel vir tutis vl̄ vitij nō hiet nomē: ſic pȝ ex his q̄ 5⁰ hui⁹ ſcie lib⁹ dcā ſūt. vn̄ act⁹ nō vlteri⁹ referẗ ad aliud op⁹ qd apothe leſma ſit: nec apothelesma ēt ſi eēt in talib⁹ referri poſſet ad aliquē finē vlteri⁹ intentuȝ: cū ipſa actio p̄ᵃ finis vlti mus ſit ꝛ ꝑ ſeipſam intēta. Propter qd ſi appetit⁹ cōiter ſumaẗ qui quocūq̄ mō demrato appetibili ſiue nūtiato ſtatiȝ cupit an̄q̄ determiaẗ: verū appe^le ꝛ opa^le ſit: vl̄ nō ille eſt appetit⁹ mouēs p̄ᵐ intellm̄ practicū vt ingrendo diſponēdo ꝑ iudiciū pōderādo determiat: ꝛ talis opatio nīe ab appetitu incipit ſic ab īꝑfecto. ꝛ ꝑficiẗ in rōne de cernēte ꝛ determināte ſic in vita ꝯſtituēte: ꝛ h̄ mō electio appetit⁹ intelliu⁹ eſt. Si aūt appetit⁹ accipiaẗ qui īpetū facit ad op⁹: ꝛ ꝑ h̄ ꝙ iaȝ ſibi opabile ꝑ itellm̄ determiatū eſt: hec opatio īcipit ab ope itellus ꝛ termiaẗ ꝛ cōpleẗ ꝑ appetitū: ꝛ h̄ mō electio itell's appetit⁹ eſt in qua opatio intell's eſt ſic gen⁹ ꝛ po⁰. Appetit⁹ aūt ſicut vita ꝛ actus ꝛ quecūq̄ entiū vel ſupra ꝯſiliū ſunt vel ꝯſiliū attingē nō pn̄t: per electionē ſui act⁹ nō pn̄t eē p̄n⁰. Cuȝ aūt de ꝯſiliū ex indigētia ſapie ſit ꝛ dij indigētiā ſapie nō ſuſtineant. Bruta aūt ingſitionē nō attingūt: ꝯſtat ꝙ ſolus hō per talem electionē ſuoꝝ actuū eſt p̄ncipium.

¶ Caplm̄ 7ᵐ. De quib⁹ factis per nos nō ſit conſiliū.

In factis aūt hūanis ſoluȝ ab electiōe excipiẗ fcm̄ de preterito: hoc eniȝ ſoluȝ neċitatis hȝ rōnez. vn̄ nihil factuȝ eligibile eſt. v.g. q̄uis hūanū fcm̄ ſit ilion ca ptuȝ: tn̄ mō nullus eligit captā fuiſſe troiam: ꝛ hui⁹ rō eſt: q: electio eſt ꝯſiliatiu⁹ appetit⁹. Nullus aūt ꝯſiliaẗ de fcō ſȝ de futuro ꝛ ꝯtingēti alr̄ ſe hr̄e: fcm̄ autē de p̄terito nō ꝯtigit nō fieri ſiue fcm̄ eē. Neċitatē eniȝ hȝ ſuppōnis ad min⁹. ſ. ꝙ ſi fcm̄ eſt nō fcm̄ eē nō pōt: qd re cte dixit Agathō q tragic⁹ fuit poeta. Dixit.n. ꝙ ſolo fcō de p̄terito puaẗ de⁹ ne h̄ per electionē facē poſſit: que.n. fcā ſūt fieri nō pn̄t: ꝛ iō ſūt tanq̄ inge^ta ꝛ eterna ſe hn̄tia ad facē. Si.n. deẗ ꝙ de⁹ poſſit facē fcā de p̄terito poniẗ ꝙ faciat. Si ḡ de⁹ ea facit ſeqẗ neċio ꝙ in re fiāt: ꝛ ſi fiūt nō ſūt: ꝛ ſi fcā nō ſunt, de⁹ nō fuit cā eoꝝ. Poſitū aūt fue rat ꝙ ꝛ fcā eēnt: ꝛ per ꝯſ ꝙ de⁹ fuerit cā eoꝝ. Fcā igiẗ fieri nō pn̄t: cōſiliū aūt tn̄ eſt de poſſib^ꝰ fieri: cōſiliū igiẗ nō eſt de factis. Et qd Agathon dicit de dei po^a, de po^a q̄ eſt in effectu intelliẗ: ad illā.n. ſeqẗ neċio ſm̄ rem fieri: ꝛ ex pte illa ſeqẗ ꝯdictio ſi ponanẗ fcā fieri poſſe. De po^a aūt ſepata ab actu factiōis de⁹ multa pōt ꝛ infinita: q: po^a ifi^ta eſt: ꝛ ea q̄ pōt de illa po^a frequēter in re fieri nō pn̄t: q: nulla po^a paſſiue inueniẗ in reb⁹ q̄ po^e actiue q̄ in deo eſt ꝓportionaẗ. Ex his oib⁹ accipe eſt ꝙ vtraq̄ eſt itelle ctiua ꝑticulaꝝ ſpeculatiue. ſ. ꝛ practice: ꝛ ꝓpriū op⁹ eſt vitas: ſȝ mō differēti vt dcm̄ ē: ſȝ qs igiẗ hit⁹ vtraq̄ ꝑti cula verū dicit ꝛ ꝑficiẗ ad verū odȝ opatiōe nō īpedita illi habit⁹ v̄tutes ſunt ambab⁹ ꝑticulis dictis. Cū igiẗ iaȝ dixerim⁹ de p̄ncipijs habituū illoꝝ rurſus a nobis inci piendum eſt: vt per determinationē etiā de ipſis habiti bus dicamus que dicenda ſunt.

Agathon

¶ Tractatus 2ᵘˢ. De virtutib⁹ intellectualibus ſigillatim.

¶ Caplm̄ p̄ᵐ. De numeratiōe habituū qbus diciẗ veruȝ.

A — Habit⁹ intellectuales ſunt quinq̄.

Attendentes aūt de habitib⁹ ra lib⁹ prius nos eos numerare opȝ qui ꝛ quot ſunt: alr̄.n. tra ctat⁹ ꝑfect⁹ neſcireẗ. q̄tū itaq̄ hitus qb⁹ verū dicit aīa affirmādo vl̄ negādo. v. ſȝ nūȝ. hec aūt are: ſcia: prudētia: ſapia: ꝛ itel lect⁹. Suſpitiōe.n. ꝛ opiōne ꝯtingit aliqn̄ falſuȝ dicere. Qd aūt dictū eſt ſic pȝ: qm̄ verum dicit aīa

vel de reb⁹ enūtiādo vel de opabilib⁹: q̄uis eniȝ alie inclinatiōes aīe sint affectuū in aīa sicut deprecatiu⁹: imparatiu⁹: dubitatiu⁹ ꝛ hm̄oi ſm hos nō ꝯuenit veꝝ dicē: neqȝ de reb⁹: neqȝ de operabilib⁹. Adhuc aūt q̄uis in aīa sint spēs incōplexoꝝ ꝛ sint per ea per modū hitus: tn̄ his nō cōuenit veꝝ dicere affirmādo vel negādo. Singuluȝ.n. incōplexoꝝ: vt dicit Ari. in pdicis: neqȝ verū neqȝ falsum est: ꝛ in itellu silr intelligētia īdiuisibiliū in his est in qb⁹ neqȝ veꝝ neqȝ flȝ est. In qb⁹.n. verū ꝛ falsuȝ est: iam cōpositio quedaȝ intellectuū est. Talia igi͛ oīa q̄uis in aīa sint: tn̄ nō ꝯuenit eis veꝝ vel flȝ dicere affirmādo vl' negando. Propter qḋ notādū ꝙ triplex est v͛itas: vna in rebus q̄ p⁹ est: ꝛ cā duaꝝ aliaꝝ: ꝛ hec v͛itas est esse rei vt est ſm ppriā ꝛ verā rei entitatē. Scḋa ē in itellu q̄ est adeq̄tio itell's ad reȝ ꝛ ꝯcept⁹ rei vt vere est. Tertia media est formata a scḋa ꝛ signuȝ p̄me ꝛ hec est v͛itas in sermone: qn̄.s. de re q̄ est enūtiat͛ vt est: ꝛ de re q̄ nō est enūtiat͛ vt nō est. Et qn̄ dicim⁹ ꝙ hit⁹ qb⁹ ꝯtingit veꝝ dicere sūt. v. intell'im⁹ de n̄uō scḋo mō dcō qḋ signat͛ in vero ſmonis: ꝛ refert͛ ad veꝝ qḋ est in reb⁹: ꝛ q̄uis h̄ flȝ dicere ꝛ veꝝ eiusdē sint: tn̄ hit⁹ nō determiat͛ per flȝ enūtiare: qꝛ flm nō ꝯsiderat͛ a talib⁹ pp flm: sed pp veꝝ vt vitet͛. Suspitio aūt iperfecta existimatio est per valde fallacia signa sumpta sicut sunt suspitiōes rhetoꝛ: cui⁹ p̄n⁹ sunt signa q̄ ꝛ nulla mutatiōe fcā in reb⁹ ex seipsis fallacia sūt: frequēter eniȝ fallit cōptū ꝛ politū esse adulterū ēt absqȝ omni mutatiōe q̄ fiat in reb⁹. Similr aūt est de opiōne: maxime aūt in illa q̄ est ex h̄ vt vȝ plib⁹: plres.n. iudicāt ſm scḋm: ꝛ hec signa frequētez hn̄t fallaciā etiā sine oī rerū mutatiōe: ppter qḋ ēt de fallacia visus libꝛi descriptus est. Ex tali eniȝ signo aliqs soleȝ monopedaleȝ opiat͛ pp q̄ntit̄eȝ descriptā in oculo: nō aduertēs ꝙ sicut dicim⁹ visū fieri sub angulo triāguli cui⁹ basis ē res visa: tāto strictioꝛ efficit͛ angulus triāguli in oculo: q̄to basis distātioꝛ ē ab angulo: ꝛ tāto amplioꝛ est angulus q̄to basis est vicinioꝛ: ꝛ sic eadeȝ res nulla mutatiōe fcā in q̄titate ipsi⁹ maioꝛ ꝛ minoꝛ appet. Silr aūt est de remo nauis in aqua ꝙ cū directe de naui in ꝓfundū depēdeat pyrus q̄ est in anchora pp aque puitatē ad supficiem aque reflectit͛ ſm spē ꝛ formā: ꝛ sic aspiciēs ꝛ videns in supficie ꝯtinuata ad ptē remi q̄ ex͛ aquā est que ꝯiungit ptē remi que ex͛ aquā est ad formā q̄ in supficie aque appet ꝛ opiat͛ remuȝ eē fractū: eo ꝙ sensus reflexiōis nō refert: ꝛ ideo talis opio in eisdē p̄ncipijs fallit. Ex qb⁹ ipa opio gn̄at͛ pp qḋ opione ꝛ suspitiōe nō ꝯuenit sp veꝝ dīc: ꝛ iō v͛tutes ꝛ vltie pfectiōes pticulaꝝ aīe ad veꝝ dīc eē nō pn̄t. In arte autē ꝛ prudentia nō sic est: h̄.n. in suis p̄ncipijs necitatē hn̄t ad min⁹: vt.s. si taleȝ finē debeāt ꝯseq necē sit talib⁹ p̄ncipijs vti: ꝛ ipsa p̄n⁹ in rōne p̄n^{ꝯ} recta rōne determiata sunt: ꝛ q̄tū ad h̄ nō fallūt: sȝ qꝛ applicant͛ his q̄ sunt a nobis q̄ valde incōstātia sūt ꝛ frequēter excidūt a regl'a ꝛ mēsura sic in gn̄e determiatū. Et ideo nō ex p̄ncipijs sȝ ex h̄ ꝙ res excidit ꝛ trāscassuȝ pati͛ a regl'a p̄n^{ꝯ} icidit: pp qḋ Demosthenes sapiēs cū culparet͛ ab Alchimo ꝙ ponit⁹ nō eēt his q̄ per ꝯsiliū determiauerat: ꝛ iō ꝯsiliū instabile esset excusauit culpā in reȝ trāscidentē referēs: q̄uis ꝯsiliuȝ eēt sanū ꝛ firmū. Futura.n. ꝯtingētia de qb⁹ soluȝ ꝯsiliuȝ est firma nō stant sub mēsura ꝯsilij. Pȝ igi͛ ꝙ ars ꝛ prudētia de se veꝝ dīc q̄uis artifi^{ces} ꝛ prude^{tes} aliqn̄ trāscidāt a p̄ncipijs artis ꝛ scie. Verū igi͛ dicē contingit dupl'r.s. p mediū sicut syll'o syllogizat͛ veꝝ: vel p intell'm cōpositū sine medio acceptū p simplicē enūtiationeȝ de reb⁹: ꝛ si sine medio est: tūc est hit⁹ q dī itell's. Intell's.n. hit⁹ p̄n^{ꝯ} est ad quē non est syll's. Si aūt est acceptio per mediū: aut est mediū qḋ est cā ꝯsītis ꝛ ꝯsitiōe: aut ꝙ est cā ꝯsītie tm̄. Et si est cā ꝯsītie tm̄: tūc est in ꝯtīgētib⁹ al'r hīe: ꝛ h̄ nō sūt scibilia de qb⁹ est ars: ꝛ agibilia de qb⁹ est prudentia. Si aūt est cā ꝯsītis q̄ est cā qd ꝛ pp qd: aut est cōcepta cū ꝯtinuo ꝛ tpe ꝛ talis acceptio est scia: aut est sepata a ꝯtinuo ꝛ tpe: ꝛ pp tale me^{m} acceptio ē sapia. Quedā aūt sunt q̄ nr̄aȝ acceptionē effugiūt ad q̄ mediuȝ ꝙ sit cā qd ꝛ pp qd nō hēm⁹: vt dicit Boeti⁹: ꝛ h̄ sunt duplicata. Quedaȝ.n. effugiūt pp suā pfectionē vt deus que nō nisi ex ꝯsītib⁹ effec^{tib⁹} ꝛ signis cognoscim⁹. Quedā.n. effugiūt pp suā ipfectionē: qꝛ cū oīs res ex rōne sui actus ꝛ forme cognoscat͛: quedā hn̄t act⁹ suos semp mixtos po^{ti}: ꝛ ideo nunq̄ pfecte cognoscit͛ vt mā p⁹ ꝛ mot⁹ ꝛ tps. Ista autē gn̄qȝ ſm ordinē quo enumerata sūt ēt fiūt in nobis. Ars eniȝ qꝛ plus vsu q̄ȝ rōne ꝯsistit. Multos.n. videm⁹ recte operātes ꝛ rōnes operū ignorātes in qb⁹ ars vsualis vt mā opat͛: ꝛ ideo ars que opib⁹ ꝓpinquoꝛ est q̄ȝ rōni p⁹ ponit͛: prudētia aūt eꝯ rōni vicinioꝛ est q̄ȝ operi: ꝛ iō prudētia moduȝ scie hȝ: ꝛ a scia modū accipit p syll'm determinādo qḋ opabile ē: pp qḋ sciaȝ an̄ prudētiā poni oportuit: sic ꝛ veꝝ prudētie qḋ est veꝝ gr̄e. Hui⁹ assūptū ex vero scie qḋ est veꝝ simpl'r oꝫ determiari ꝛ itell's practic⁹ pp eādē rōnē ex itellu simpl'r recipit determiationē. hec igi͛ est cā ordis triū hoꝝ. Sapia aūt cū sit ex altissimis ad q̄ itell's vȝ se hȝ sicut oculus vespertilionis ad solē nō pt inasci in nob nisi scia ꝛ prudētia p̄us inast: ꝛ iō sapia q̄rto loco accedit. Intell's āt ex h̄ vltio ponit͛ nō pp h̄ ꝙ vltio fiat in nob: sȝ qꝛ acceptio est sine medio ꝙ aliud genus acceptionis est ꝛ veritatis q̄ȝ sit in quatuoꝛ que dicta sunt.

Marginalia: Aristo. — Veritas est triplex. — Doctina — Suspicio — Opinio — A — Suspitione ꝛ opione nō dicitur veꝝ. — Demosthe. — Ars ꝛ prudētia de se verū dicunt. — B — Sufficientia habitū intellectualium. — Boetius — Ordo dictoꝝ.

¶ Capl'm 2^{m}. De scia qd est ſm qḋ est virtus aīe.

In ordine eniȝ executionis de his. v. opȝ nos sciaȝ premittere: exequēdo eniȝ tenebim⁹ ordinem doctrine: q̄uis ars exerceri possit absqȝ magna scia ꝛ rōne: tn̄ doceri non pōt sine foꝛ^{ti} scie: ars.n. per syll'm determiat factibile: oīs aūt determinatio per syll'm moduȝ hȝ scie: pp qḋ de scia p̄ tractāduȝ est. Quid aūt sit scia p verā diffōnē scie p quā certificat͛ qd vē scie est qḋ nō ideo scia ē: qꝛ silr̄udies aliquas seq͛ scie. Scia aūt p cāȝ mediatā vel p effectū: vel p sig^{m} supra nō vere scia est: sȝ modus qdā est scie q verā sciaȝ p silr̄udinem quādaȝ imitat͛: ꝛ iō qꝛ nō est vlt^{m} ꝛ opti^{m} scitiue ptis aīe: ideo p modos tales v͛t⁹ aīe nō determiat͛: sȝ tales modi scie ꝯditiōes q̄dā sūt v͛tutis. In vera aūt scia oēs suspicamur siue arbitramur ꝙ h̄ qḋ vere scim⁹ nō ꝯtigit al'r hīe: ꝯtingētia aūt al'r hīe taȝ debile eē hn̄t ꝙ cū fiant ex͛ specular per sensuȝ latēt: verū sint vl' nō sint. Et hoc ex hoc ꝓbat͛ ꝙ ꝯtingētia potētijs valde pmixta sunt: ꝛ si in po^{a} accipiunt͛: tūc ſm v͛itatē nō sunt ꝛ latēt. Si aūt in actu sumunt͛: tūc sunt opatiōes que sunt a nobis ꝛ sunt in speculatione sensus. Silr si h̄ ad speculationē rōnis referūtur taȝ debile esse habēt in causis ꝙ nisi multuȝ subtil'r speculet͛ aliqs qual'r h̄ poti⁹ sunt entis q̄ȝ entia: ꝛ poti⁹ sunt inesse q̄ȝ in essentijs suis cōstituta nō deprehēdet naturā eoꝝ: ꝛ sic semp latent qn̄ sūt extra speculari siue p sensuȝ siue p rōneȝ. Scibile aūt est ex necitate simpl'r ꝛ est ens necē ad qḋ sequit͛ ꝙ sit eternū. Quecūqȝ enim necīa sūt necessitate que simpl'r necitas est: ꝛ non ex suppōne oīa sunt eterna. Quecūqȝ aūt eterna sunt oīa sunt ingn̄abilia ꝛ incorruptibilia. Hoc aūt sic ꝓbat͛. Necīa eniȝ sunt que nō posē est al'r hīe. Quecunqȝ aūt gn̄abilia ad oēm cām p̄us fuerūt in po^{a}: ad cām eniȝ generantē fuerunt in po^{a} posita gn̄ari ꝛ nō generari. In mā eniȝ prius in po^{a} fuerunt ꝛ ad formā: formā eniȝ potētial'r adepta sunt ꝛ silr ad fineȝ. Omne igitur qḋ sui esse ante se habet cām oēm vel aliqueȝ ens potētiale est ꝛ non necesse. Dico autem

Marginalia: A — B

B

Ens necesse nõ hз ante se causam.

ante se hře cām:qr quedaз sunt cõposita qdẽ: sed tñ neutruз cõponẽtiũ ad alterũ nunq̃з fuit in po° vel est vł erit fm nãз sicut corpora celestia: vñ talia cõposita non p̄pe sunt causa sed termini esse:ꝛ ideo tale ens nõ est ens po^le sed necesse. Et cum diximus q̧ ens necesse nõ habз ante se cãm non intelligim° de p̄n° vniuersi esse qd̃ est deus. Ħ eniз nõ est cã que sit in cãꝝ gñe: nec.n.mediata nec immediata:nec remota:nec propinqua:nec cõis:nec p̄pria:nec essentialis:nec per accñs. Si eniз esset mediata vel cõis vel remota per additionẽ posset fieri ime^ta ꝛ p̄pa ꝛ proxima. Si aũt esset cã essentialis esset aliqd de esse rei qd̃ penit° absurduз est. Per accñs aũt cã pз q̧ nõ est:qr illa nõ causat nisi per aliquid qd̃ accidit ei:deo aũt nihil accidit. Ens igit̃ necesse fm nullaз cãз in po° est:ꝛ qd̃ nullo mõ in po° est imutabile est fm oẽm motũ nãlem in quo fit mutatio forme in subiecto:qd̃ aũt sic imutabile ẽ nec p̄n^m sui esse põt hře per gñõneз nec finẽ per corruptionẽ nãleз. Naturalr̃ ergo loquẽdo ens necesse est eternum ꝛ ingñabile ꝛ incorruptibile per nãз. Diffõ igit̃ illius q̃ est qd ꝛ pp qd dicens mediũ cõstantissimũ est ꝛ vere a scia gñatiuũ. Acceptio igit̃ q̃ est p mediũ nõ adeo cõstãs similitudinẽ hз scie sed nõ dat ṽtutẽ in sciẽdo: referunt̃ tñ ad verã sciaз tales modi sic̃ ṽtus scdarij ad ṽtuз p̄ncipalẽ referunt̃ in moralib°:sic̃ dixim° in 3° q̧ modi fortitudis ad verã forti^es referunt̃ per quãdam assimilationẽ:ꝛ in tali relatione ille modus sciẽtie verior est:cuius mediuз medio vere sciẽtie magis assimilat̃.

Capłm 3^m. Qualiter ex p̄cognitis fit scientia.

A

Consideráduз autẽ est q̧ ois scia docibilis vł esse:ꝛ oẽ scibile discibile est. Docere.n.est cãз assignare p quã res ꝛ q̧ sit ꝛ qd sit docet̃: ꝛ per taleз cãm scibile accipe est discere. Vñ Ari. dicit in p̄ meta. q̧ signũ sciẽtis est posse docẽ. Ois aũt doctrina q̃ talis acceptio scie est ex p̄cognitis q̧busdam est: sic̃ in p̄n° posterioꝝ analeticoꝝ dcm̃ est. Cũ.n.doctria acceptio sit scie p me^m qd̃ est p̄n^m:aut illõ p̄n^m est cognituз aut nõ. Si nõ est cognitũ:tũc scia p ipm accipi nõ põt:qr scia nõ accipit̃ nisi p cognitũ. Si aũt est cognitũ vt p̄n^m: tũc est p̄cognitũ:ꝛ sic ex p̄cognitis est doctrina. Si.n.p̄n^m semp ex alijs p̄ncipijs opз eẽ cognitũ: silr̃ demr̃atiu° ex pte añ iret in infi^m qd̃ est ipoĺe. Opз g̃ q̧ aut p̄n^m sit precognitũ:aut alio mõ cognis accipiat̃ q̃з p syllm:hoc autem est p inductionẽ ꝛ per experimẽtuз per q̃ vłe qd̃ sparsuз est in pticularib° collr̃. Si g̃ p̄n^m per iductionẽ:ↄ̃neз aũt per syllm accipiam°. Ois cognitio accepta aut p iductioneз est aut p syllз:ꝛ vtraqз est ex p̄cognitis. Inductio qdẽ ex p̄cognitis in sensu. Syll's aũt ex p̄cognitis in itellu. Inductio qdẽ enim p̄n^m est ꝛ credulitas vłis qd̃ ex sing^ium cognitiõe colłm est. Syll's g est credulitas ↄ̃nis ex vłibus p̄ncipijs est ꝛ p̄cognitis. Prin° igit̃ ex qb° syll's est talia sũt quoꝝ nõ est syll's. Si.n.ↄcluderent̃ p syllз oporteret q̧ p̄ncipij esset p̄n^m ꝛ iret̃ in ifinitũ:ꝛ q̃uis aliqñ sit syll's demr̃atiu° nõ ex p̄mis ꝛ veris:sed ex his q̃ per p̄° ꝛ vera fidẽ acceperũt:tñ illa p̄n° nõ verã rõneз p̄n^ij hñt nisi fз q̧ reducunt̃ in p̄° ꝛ va. Et sic adhuc pз q̧ acceptio p̄n^ij inq̃ntũ p̄n^a sunt nõ est p syllm. Inductio g̃ est p quã accipit̃. Si.n.debeã accipe q̧ totũ est maius sua pte:accipio in ↄtinuis oib° ꝛ in oib° discretis ꝛ nõ inueniẽs instãtiaз vłe induco. Similr̃ si debeã accipe q̧ que vni ꝛ eidẽ sũt eq̃lia iter se sũt eq̃lia:vel si de eq̃lib° eq̃lia demant̃ que relinquũt̃ eq̃lia eẽ,iductõe oia h̃ accip̃. Propt̃ qd̃ qdã dubitãt:an iductio nobilioꝛ sit q̃з syll's:eo q̧ iductio notificat vłe qd̃ accipit syll's vt p̄cognitũ ꝛ notificat ↄclõnẽ. Syll's g̃ p̄cedit ex notificato ꝛ notificãte: inductio autẽ ex notificãte tñ. Qd̃ aũt tñ ẽ notificans ex seipso nobilius est:q̃з id qd̃ notificat notificatũ ab alio. Inductio g̃ nobilioꝛ vł syll's. Sз ad h̃ planũ videre est:q̧ si iductio notificaret vłe ex alio q̃з q̧ vłe est:tunc procederet argumẽtatio. Inductio aũt ex vłi sparso qd̃ per eẽ est in singularib° docet vłe simplr̃ qd̃ a singu^lib est abstractũ:ꝛ sic idẽ est qd̃ docet ꝛ per qd̃ docet fm substãз ꝛ essentiã: sз fm eẽ est diuersuз:ꝛ ideo doceri põt vnũ p alteruз. Hoc eniз mõ dicit Ari. in p̄ phy. q̧ vłe etiã fm sensuз noci° est sing^ri. Et h̃ est qd̃ dic̃ Michael ephesius:q̧ inductio ministrãdo ꝛ offerẽdo vłe manifestat poti° q̃з docendo vł arguẽdo. Ex oib° his pз q̧ scia est hit° demr̃atiu° qui est acceptio ↄ̃nis p syllз demr̃atiuũ in quo obseruant̃ oia q̃ in posteriorib° analec^is determiata sũt:hoc est q̧ mediuз sit cã ↄductiõis ↄuer^tib cã:ꝛ q̧ ipoĺe sit alr̃ hře. Cũ.n.p̄n^a alicui cognita sint ꝛ credita aliq̃lr̃ p iductionẽ,stati sciet qr p̄n° scim° inq̃ntũ termios cognoscim°. Cognoscim° aũt termios iductõe.s.qd sit totũ ꝛ qd pars:qbus cognitis fine do^re ex nob ipsis scim° q̧ totũ est mai° sua pte. Prin°.n. vt dicit Boetius:dignitates sũt: dignitates aũt cões aie ↄceptiões sũt:cõis aũt ai ↄceptio ẽ quã q̧sqз p̄bat audita. Prin° g̃ sylli q̧з scit aliq̃lr̃ credita p inductionẽ:ꝛ sic p̄n° magis scit q̃з ↄ̃neз. Si.n.nõ magis sciret p̄n° q̃з ↄ̃neз: tũc sciret ignotũ p eque ignotũ q̧ nõ põt fieri nisi fз accidens. Deni g̃ sciaз accipe est fm accñs qd̃ nõ põt esse. De scia qdẽ igit̃ fm hũc modũ determiatũ sit a nobis.

In p̄logo meta^ce.

T.c.1.

Inductio

Syll'us

B

Dubitatio

R°

T.c.1.

Michael

Scia qd est.

Boetius

Capłm 4^m. Quare de scia p̄ tractatur iter intellfuales.

A

Ab antiquis autẽ .12. assignate sunt rõnes p quas in itellectualib° ṽtutib° scia ponit̃ añ artẽ ꝛ prudentiã. Quaꝝ p̄° est:qr h̃ cõcordat p̄n° vniuersi eẽ:p̄n^m.n. vniuersi eẽ vnũ ꝛ idẽ ẽ silr̃ se hñs. Creata aũt ab ipso ab eo distãt fm dissilitudinẽ quã hñt ad ipm. vñ eodẽ mõ se hñtia p̄pinquiora sibi sunt a qb° incohoat oẽm vniuersitatis ↄstõnẽ. Cuз igit̃ scia sit de his que eodẽ mõ se hñt. Eodeз aũt mõ se hñtia p̄pinq̃ssima sunt:p̄mo scia erit añ oẽm aliã ṽtutẽ: hit°.n.ordiant̃ fm ea circa q̃ sũt. Scda rõ est:qr q̃ frequẽter sunt vł ↄtingenter nõ sũt nisi ex cõpatiõe. In se.n.cõsiderate potẽtie admixte sũt:ꝛ fm q̧ po^e admixta sũt nõ sunt. Si g̃ sunt ꝛ esse hñt fз q̧ ↄtingũt eterna silr̃ se hñtia:ars aũt ꝛ prudẽtia de talib° est. Cuз igit̃ eẽ nõ nisi cõpata ad ea que silr̃ sũt ars ꝛ prudẽtia:similr̃ eẽ nõ hñt nisi cõpata ad sciam. Scia.n.id qd̃ ↄtingẽter est firmat̃ in eẽ p id qd̃ semp est ita prudẽtia ꝛ ars firmat̃ per sciaз:ꝛ ars ꝛ prudẽtia non essent nisi esset scia ↄfirmãs ipsas per rationeз ꝛ causaз. Tertia rõ est q̃ pythagoricoꝝ ẽ:qr nihil est in gaudio cõtinuo nisi cui° oẽ desideriũ finitũ est ad oẽ qd̃ fз nãm desiderat:hoc aũt soluз hẽ ciuз ẽ. Cõtingẽtis.n.ei° qd̃ desiderat multũ est ex ipз. Hitus g̃ scie in toto quietat aiam q̧ nõ põt facẽ hit° artis ꝛ prudẽtie:sic igit̃ scia est añ prudentiã ꝛ artẽ. Quarta rõ est:q̧ sincerũ ẽ qd̃ semp est: cõfusuз aũt ꝛ ipurũ qd̃ ↄtingẽter est:ꝛ sic̃ se hñt subta:ita se hñt hit°. Habit° igit̃ sincere p̄ficiẽs scia est. Nõ aũt ad sincerũ po^ri ale educũt ars ꝛ prudẽtia. Scia igit̃ est ante artẽ ꝛ prudẽtiã. Quita rõ est:q̧ q̃ necia sũt ex seipsis sũt:que aũt ↄtingẽter,ex alijs:que aũt ex seipsis p̄ora sũt his q̃ sũt in alijs:ꝛ sic̃ ordinãt̃ subta sic ordinãt̃ hitus:prior est g̃ scia q̃з ars ꝛ prudẽtia. Sexta est:qr ea q̃ sp sunt ordi^ta sũt ꝛ p̄^m tenẽt ordinẽ:ea aũt q̃ ↄtigẽter ad nullũ ordinẽ reduci p̄nt. Regulr̃ aũt verũ est q̧ sic̃ se hñt subta: ita se hñt hitus:scia igit̃ sufficiẽter ordinat aiam:prudentia aũt ꝛ ars ↄfusa relinquũt. Scia igit̃ est añ prudẽtiã ꝛ artẽ. Sepita rõ est:qr casus ꝛ fortuna imiscẽt se his q̃ cõtingẽter sunt. Casus aũt ꝛ fortuna ad ea que semp sũt

p̄° rõ

2° rõ

3° rõ

4° rõ

5° rõ

6° rõ

7° rõ

nō attingūt. Ea igit̄ que semꝑ subsistūt per casus que sunt per se: que aūt cōtingēter stant in causis que sunt raro: ꝛ ideo habit⁹ qui sunt circa hoc qḋ est ꝯtingēter aīaȝ a casu ꝛ fortuna absoluere nō possunt ꝙ pfecte facit scia: ꝛ ideo dignior est arte vel prudētia.

8a rō — ℭ Octaua est a mō cōprehensionis sumpta. Artis enīȝ ꝛ prudentie nō cōprehēdūtur nisi existimatiōe quadaȝ. Scia aūt cōprehēdit̄ rōne certa. Existimationes aūt si cōfirmari debeāt: cōfirmari nō possūt nisi per necīa. Necessarioꝝ ꝗ cōprehēsio ante existimabiliuȝ est apprehēsio. Scia igit̄ ante prudētiā ꝛ artē.

9a rō — ℭ Nona rō est: qꝛ nō forte sunt, que frequenter sunt: sed vmbre ꝛ resonātie ꝓmaꝝ formaꝝ sicut in ꝓmo hui⁹ scie libro docuim⁹. Habitus aūt qui de vmbris est vmbrose pficit aīaȝ. Habit⁹ aūt qui de primis formis simplr̄ entibus est, simplr̄ pficiunt aīaȝ: ꝛ sic iteruȝ scia est ante artē ꝛ prudentiā.

10a rō — ℭ Decima rō est que iteȝ ꝑ Pithagore est: qꝛ cōtingētia nō bona sunt: sed poti⁹ locus mali. Maluȝ.n. locari nō pōt nisi in bono imꝑfecto qḋ cōtingēs est. Habitus ergo qui est de ꝯtingentib⁹ nō in toto a malitia remouet aīaȝ: id āt in ꝗ nullus locus mali est in toto tenet aīaȝ a malitia. Perfectior igit̄ habit⁹ est scia ꝗ̄ ars vel prudentia: ꝛ sic ꝓor illis.

11a rō — ℭ Undecima rō est: qꝛ ea ꝗ cōtingēter sunt ad purū intellm̄ nō deueniūt: sed ad intellꝫ phātasie permixtū. Sciētialia aūt ex puris fluūt intellectib⁹: ꝛ ideo ideȝ qḋ prius.

12a rō — ℭ Duodecima rō est: qꝛ cum scia duplr̄ dicat̄. s. pro habitu ꝯclōnis: ꝛ pro habitu toti⁹ discursus a ꝓncipijs vsqȝ ad ꝯneȝ ab ista 2o mō dcā scia ꝛ ars ꝛ prudentia formaȝ accipiunt. Id auteȝ a quo alia formam accipiunt prius est in illis. Scientia est ergo añ prudentiam ꝛ artem.

ℭ Caplm̄ 5m. De arte circa quid sit.

A — Post sciam aūt de arte tractāduȝ vr̄. Cuȝ enīȝ virtutes sint de his que sunt a nobis nihil ita a nobis est sic̄ artific̄: hec.n. maxime sunt circa ꝯtingentia aliter se habere. Magis enīȝ sūt circa talia ꝗ̄ prudētia inquātuȝ circa mām exteriorē sunt: ꝛ ideo infima virtutū ꝛ īperfectior est ars. A talib⁹ aūt inchoādū est ꝛ ante sciaȝ tractādum fuisset de arte: nisi qꝛ ars cum rōne est: moduȝ aūt rōnis, a mō rōnis sciētie accipi opȝ. Dicentes igit̄ de arte: dicim⁹ primū circa qd est ars: hoc autē facere nō possum⁹ nisi per diuisionē eius qḋ est cōtingens aliter se habere.

Contingens alr̄ se hīc est duplex.

Cōtingētis aūt aliter se hīc due sunt ptes: vna quideȝ factibilis: ꝛ altera actibilis. Scḋȝ premissa enīȝ pȝ ꝙ alterū est factio, ꝛ alterū actio. De talibus enīȝ exteriorib⁹ rōnib⁹ credere opȝ. Exteriores āt rōnes dicim⁹ rōnes idiotaꝝ ꝗ solo vsu hic differre dnt. Multos enīȝ talium pfectos videm⁹ esse circa factionē circa actionē deficere: multos etiaȝ econtra circa agibilia optime se habere videmus: in factibilib⁹ aūt dficere. Regulariter aūt verū est ꝙ sic̄ se habent subiecta adinuicem: ita se habent habitus qui sunt circa subiecta. Quare ꝛ ille habitus qui cum rōne est actiu⁹ alterū qḋdam est ab eo habitu qui cuȝ rōne est factiu⁹. Non.n. hic intelligim⁹ actiuū ꝛ factiuū simplr̄: sed tm̄ ea actiua vl̄ passiua que cum ratione agunt vel faciunt: soli enim illi habitus qui cum rōne sunt, nati sunt veruȝ dicere. Tales autem soli virtutes sunt intellectuales: cōstat enīȝ ex premissis ꝙ actio ꝛ factio nō cōtinent̄ sub seinuicem.

B — Aliter enim neqȝ actio, factio: neqȝ factio, actio. Hoc aūt in pticularibus pbat̄: edificatiua enīȝ ꝗdaȝ ars est: ꝛ pȝ ꝙ est habit⁹ cum rōne factiu⁹. Omne enīȝ qḋ facit, ex rōne facit principioꝝ ꝛ ad finē facti.

Tullius

Sicut enīȝ dic̄ Tullius.

Ars

Ars est collectio preceptoꝝ. dicit Tullius: principioꝝ: ꝛ ad eundem finem tendentiuȝ: principia aūt illa nihil nisi rōnes factibiliuȝ sunt in fineȝ dirigētes. Pȝ igit̄ ꝙ vlr̄ nulla ars est que nō sit factiu⁹ habitus cum rōne: ꝛ econuerso nullus est habitus factiu⁹ cum rōne qui nō sit ars. Diffō ergo ista cum diffōne. s. esse factiuū habitū omni arti cōuenit ꝛ soli: ꝛ est diffinitio ꝛ terminus ꝛ ꝓpriū. Diffinitio quideȝ: qꝛ fines esse comprehēdit. Terminus: quia arteȝ ab oībus alijs distinguit. Propriū vō: qꝛ cōuertit̄ fm̄ cōsequētiam. Ars igit̄ habitus est intellectiu⁹ cum ratione vera facturus. Cum rōne autē appositū est: quia quedaȝ aīalia saga^{ce} nature verissima dicunt ipso opere: sicut canes qui dicunt̄ nodali inuestigātes leporem vel ceruuȝ: verum dicūt: ꝛ qꝛ cum rōne hec nō agunt, artem nō hnt: sȝ nature saga^{res}. Circa talia igit̄ est ars: ꝛ tali diffinitiōe diffiniēda: dicit̄ tamē ars multiplr̄ sicut scia.

Ars dicitur multiplr̄.

Sicut enīȝ sciētia dicit̄ habitus cōclusionis: ꝛ alio modo dicit̄ habitus principioꝝ in actu principiantiū totum decursum a principijs vsqȝ ad cōclusioneȝ: ita etiaȝ ars dicitur aliqñ vltima determinatio factionis ꝛ factibilis per artē: ꝛ hec est ars sicut sciētia ꝯclusionis. Dicit̄ ēt ars hit⁹ factibiliū cum ordinatione ꝛ applicatiōe principioꝝ factibiliū ad opus: ꝛ hoc mō dr̄ a Tullio: qꝛ ars est collectio ꝓceptoꝝ ad eundē finē tendentiū: ꝛ vtrūqȝ ꝓpa significatiōe dr̄ ars.

ℭ Caplm̄ 6m. Qꝛ omnis ars circa generationē est.

Est autem oīs ars circa gnōneȝ: cui⁹ pbatio est: quia artificiale nihil aliud est ꝗ̄ speculari qualiter fiat vtiqȝ aliqḋ de numero cōtingentiū que contingunt esse ꝛ nō eē: quoꝝ principiū factiuū in faciente est ꝛ nō in eo qḋ fit. Contingētia aūt esse ꝛ nō eē nō fiunt in actu nisi per generationē: eius enīȝ qḋ pōt esse via in esse actu gñatio est: ꝛ qḋ sic factum est iterū in potētia est ad nō esse: talia aūt sunt gñabilia ꝛ corruptibilia. Sȝ in hoc est differētia ad ea que nālr̄ gñabilia ꝛ corruptibilia sunt qḋ in nāliter gñabilib⁹ ꝓnm gñationis in eo est qḋ fit: est enīȝ natura principijs intrinsecis mouens ꝛ alterans ꝛ transmutās māȝ. In factibilib⁹ autem per arteȝ ꝓncipiū transmutationis est in faciēte ꝛ non in facto: ꝛ ideo nō nisi ab exteriori materiā trāsmutat: ꝛ nō ab intrinseco per quā verā ꝛ subāleȝ formā non inducit ars: neqȝ enīȝ vere ꝛ per se forma facit artis ꝛ subiectū: cuȝ forma de extrinsecis fit: sed vnde vere ꝛ per se facit vera ex subiecto ꝛ for⁹. Et ex hȏ pȝ ꝙ subijci arti nō pōt nisi qḋ gñale est ꝛ corruptibile ꝛ diuersaꝝ formaꝝ receptiōe. Et ex hoc sequit̄ ꝙ ars nō est de his que de necessitate sunt vel fiunt: neqȝ de his que sunt fm̄ nām fm̄ ꝙ fiunt per nām. Diximus enīȝ ꝙ ea fiunt per nām: quoꝝ ꝓncipium est intra ꝛ que in seipsis fiendi hnt ꝓnm. Ars aūt eaꝝ formaꝝ est: quaꝝ in faciente est ꝓnm: ꝛ a mēte facientis in māȝ exteriorē pducunt̄. Ex necītate aūt dicimus esse que in suis essentijs alr̄ se hīc nō pnt sicut intelligentie ꝛ tube celestiū spheraꝝ: ꝛ aliquo mō elatoꝝ totalitates. Facta aūt ab his necītate sūt sicut mot⁹ spheraꝝ ꝛ eclipsis ꝛ indeficiētia gñationis ꝛ corruptiōis ꝑ accessum solis ꝛ recessum in obliquo circulo.

ℭ Caplm̄ 7m. Qualr̄ fortuna ꝛ casus circa artem sunt.

Quia autem actio ꝛ factio altera sūt adinuicē: necesse est artem factiōis nō actiōis eē ꝓnm. Diuersoꝝ.n. spē ꝛ for⁹ diuersa necīa est esse ꝓn⁹ subālia ꝛ ꝓpria: cui⁹ pbatio est: qꝛ alius est finis artis ꝛ alius finis prudentie.

Ars hȝ tres fines.

Ars enīȝ necessario semꝑ tres hȝ fines. Unuȝ qdem finē, finē principij ꝛ actionis: qui est vltimū determinatū ex rōnib⁹ artis: ꝛ hȏ est illud veꝝ qḋ dicit ars circa factibile. Ois enīȝ hit⁹ intellctu⁹ aliqḋ veꝝ dicit: ꝛ hoc est sic vel sic faciēdū. Scḋs aūt est oꝑēnis fu

nis ⁊ h est opꝰ siue opatū qđ iaʒ duduʒ apotheleſma vocari diximꝰ. Tertiꝰ aūt finis intētiōis est: domꝰ.n.nō ꝑꝑ domū fit: ſʒ vt ſit opimentū ab imbribꝰ ⁊ caumatibus ⁊ reseruatio diuitiaꝝ. In prudētia aūt vnus solus finis est actꝰ.ſ.qui vocaꝛ eupraxia: ⁊ ſi aliū finē hēat actꝰ nō est: ⁊ ꝑꝑ hoc Agathon poeta dixit ꝙ ars fortunā dilexit ⁊ fortunā artē. In duobꝰ.n. ſeīnuicē diligūt.ſ. in mouente ⁊ in fine. Uirtꝰ.n. mouens extra est ⁊ nō intrinsecū factio: fodiens eniʒ sepulchrū nihil in se hʒ mouēs ad inueniēduʒ thesaurū: ſicut artificiatū nihil in ſe hʒ qđ moueat ad formaʒ artis. Siīr ex pte finis: fortuna multos hʒ fines ſicut ⁊ ars: vnus.n. finis fodere est: alius sepelire: tertiꝰ inuentio thesauri est: quartꝰ ditatio. Lʒ aūt ars ⁊ fortuna ſic ſe diligāt: in h tñ differūt ꝙ artis finis aduenit ſm intētionē operātis. Finis aūt fortune ⁊ casus ꝑterītētionē sūt oīo. Ars qdē igiꝛ vt dcm ē hītꝰ itellīuꝰ est cū rōne vā factuꝰ in mā exteriori in q̄ forᵉ artis nō est ꝑnᵐ factiuū.

Prudētia hʒ vnū finē.

Fortūa multos hʒ fines.

Capl'm 8ᵐ. De arthecnya ⁊ modis artis.

ARthecnya aūt ↄ̄rio arti ē factiuꝰ hītꝰ cuʒ falſa rōne circa ↄtingēs alr ſe hē: arthecnya eniʒ dicit ab a, qđ est ſine: ⁊ thenia qđ est ars ⁊ opꝰ artis ponit ⁊ nām ꝑꝑ hoc ꝙ opposita necesse est esse circa idē: ſʒ rōne verū dicēte circa factibile ꝑuaꝛ: ⁊ hoc duobꝰ modis ↄuenit.ſ.ꝑ ignorātiā ꝑuationis: vel ꝑ ignorātiā male diſpōnis qđ fit qñ aliquis īformaꝛ ↄrya ad ꝑnᵃ. Oīuis aūt hoc mō ars ⁊ arthecnya ꝑꝑrꝯſſime dicantur: tñ ſunt modi artis ſicut ⁊ alij modi fortitudinis. Ex quo eniʒ ars est collectio ꝑceptoꝝ ad eundem finem tendentiū: ⁊ ille finis ē factibile bonuʒ, oīa q̄ colligit ꝑnᵃ ad vnū finē imitaꝛ artē: ⁊ ſic artes lībales ſeptē dicunꝛ. Precipue aūt ſi ꝑnᵃ ad aliqđ factibile referri pñt: ſic geometria ad mēſurāduʒ: arithmetica ad calculum: musica ad cantū: ⁊ astronomia ad directionē negocioꝝ. Alie aūt ſicut grāmatica: logica: rhetorica: ⁊ poetica: artes dr̄r ꝑꝑ modi mutationē: ⁊ ſm moduʒ minꝰ ↄueniēteʒ dicimꝰ et bruta aīalia artificioſa que īdustria nāli plēs fines hñt ⁊ attingūt: ſicut canis ſpirādo intēdit odorē retrahere: ⁊ per odorē vestigiū īuenire: ꝑ vestigiū ceruū cape: per capturā carnibꝰ cerui saturari in qbꝰ ſilītudinē artis hʒ: ſed rōne veridica caret ſicut diximus.

Artes liberales sūt septē.

Capl'm 9ᵐ. De prudentia circa quid ſit.

DE prudentia aūt eodē mō ſpeculari aſſumēduʒ est. Cū oīs hītꝰ ex actu cognoſcaꝛ videamꝰ quos in actu prudētes eſſe dicimꝰ. Prudentis auteʒ opus videꝛ eſſe poſſe bñ ↄſiliari, circa q̄ ſūt bona ſibiīpſi ⁊ ↄferētia ſiue vtilia nō ſm ptē quideʒ: ſed vlr ſm oē id qđ ↄferens ⁊ vtile est ad vitā. v.g. qꝛ ſicut ſi diceremus ꝙ tantū ſciat ↄſulere de his que ꝑtinēt ad ſanitatē ſicut ſcit medicus: vel ꝙ bene ſciat cōſulere de his que ꝑtinent ad fortitudinē ſicut ſcit polyticus vel miles: ſed ꝙ vlīter de oībus ↄferētibus ad vitā ↄſulere ſciat ⁊ eligere qđ meliꝰ est. Signū aūt huius est: quēadmodum qđ est in pte ꝓbat id qđ est in toto. Prudētes autē in pte dicimꝰ qñ ad finē aliquē particularē ſtodioſum ⁊ bonū bene ↄſulendo rōcinaꝛ in agibilibus de qbꝰ non est ars: Bonuʒ aūt dicimus ⁊ ſtudioſum: qꝛ ſi ad finem malum rōcineꝛ nō prudens ſed ꝓditor vel aſtutus vel callidus diceꝛ: ꝓditor quideʒ ſi ↄſidentē in cōſilio tradere velit: callidus aūt ⁊ aſtutus ſi ſubtiles vias inueniant, ſimplr ad malū peragēduʒ. Si autē ad bonū bonas vias inueniat de agiᵇⁱˢ ſi h in parte faciat: prudens in pte dicitur. Propter qđ ⁊ totalr ⁊ vlīter vtiqʒ prudens erit ad totuʒ qđ ad vitaʒ hoīs pertinet bene ↄſiliatiuꝰ: ꝑpter qđ ⁊ media ponit inter intellectuales virtutes. Agibilia enim ab hoīe in magna diuerſitate ſunt: ita ꝙ videanꝛ caſu poſita ⁊ nō vera. Rōneʒ eniʒ veridicā ratio ſiue aīa rōnalis ſm ꝙ est imixta phātaſijs hēe nō pōt de agibilibꝰ. Opʒ igiꝛ ꝙ rōnem veridicā habeat aīa ſm ꝙ intellectui cōiungiꝛ ⁊ ad intellectualia referꝛ. Ratio.n. veridica ratio prudentie est ⁊ pondus ⁊ mēſura opabiliū. Prudētia ḡ ⁊ opꝰ morale ⁊ rōnē attingit intellectualeʒ. Media igiꝛ est ad qđ deſignāduʒ media etiam poniꝛ inter virtutes partim moralis ⁊ partiʒ intellectualis.

Prudētia est media iter intellectuales virtutes.

Capl'm 10ᵐ. De poſſibilibus aliter habere est prudentia: ⁊ de dīa prudentie ſciētie ⁊ artis.

CUm aūt opus prudētis ſit conſiliari: Nullus aūt ↄſiliaꝛ de īpoſſibilibꝰ aliter hēe: neqʒ de his que nō ↄtingūt ipſuʒ opari. Diximꝰ.n. in 3ᵒ ꝙ ↄſilium est de poſſibilibꝰ aliter hēe ⁊ opaᵇⁱˢ per nos. Seqꝛ ex hoc necio ꝙ prudētia nō ſit ſcia. Scia eniʒ est demōſtratiuꝰ hītꝰ demrōne ꝑfectꝰ. Quoꝝ aūt ꝑncipia ↄtingunt aliter ſe hēe, hoꝝ nō est demrātio: demrātio neceſſarioꝝ est ⁊ eternoꝝ. Talia aūt oīa cōtingētia ſunt ⁊ aliter ⁊ alr hñt cōtinue ꝑpter qđ de ipſis nō est demōſtratio. Scia aūt demrātiuꝰ hītꝰ est: prudētia ergo ſcia nō est. Adhuc de neceſſarijs nō est ↄſiliari: quia vno mō hñt ⁊ per nos opabilia nō ſunt. De neceſſarijs aūt est ſcia: prudentia igiꝛ ſcia nō est: ſed nec est ars. Scia qdeʒ eniʒ nō est: qꝛ prudentia est circa actibile qđ cōtingit aliter hēe. Scia vō circa neceſſariū qđ nō ↄtingit aliter hēe. Ars āt nō est: qꝛ ſicut iam ante diximꝰ aliud est genus actionis: aliud factiōis. Circa factionē aūt, ars est: circa actionem aūt, prudantia est: ⁊ qꝛ neutrū duoꝝ est relinquiꝛ prudētiam eē habitū cū rōne vera actiū circa ea que ad vitaʒ hoīs ꝑtinent bona ⁊ mala: bona qdeʒ vt eliganꝛ: mala āt vt fugianꝛ. Bona aūt ⁊ mala dicimꝰ ipſas actiones cum virtutes nullos alios fines habeāt. Factionis qdem eniʒ que artis est opatio ſemꝑ alterū est finis ab ipſa factiōe ſicut iam ante diximꝰ: actionis aūt nō ſemꝑ: qꝛ ipſa Eupraxia que est bñ ⁊ bona actio ſm ſe finis est. Nō auteʒ ſemꝑ dico: qꝛ lʒ Eupraxia ſubalr finis ſit: tñ aliqñ glie accedūt demrōnes ⁊ ꝑmia: que etiā ſi nō eſſent nihilominus vtuoſus bñ opareꝛ ꝑpter ſolaʒ eupraxiā: ꝑpter qđ periclcas ⁊ ſimiles pericleys exiſtimamꝰ prudētes eſſe: qꝛ pericles ⁊ ſoſolocas ⁊ alij ſīles eis ex hītu bñ poterāt ſpeculari ea que erāt bona ↄferētia ſibiīpſis. Quicunqʒ aūt tales ſunt ꝙ ſibiīpſis ⁊ alijs bona ſpeculari poſſunt exiſtimaꝛ eſſe bene diſpenˢⁱ ⁊ bñ polytici. Volʒ.n. bonū ad diuinius ſe dūmodo gñis ſui ſit referꝛ. Bonuʒ igitur ꝑſonale ad iconomicū ſiue diſpenſatiuū referꝛ. Diuinuʒ eniʒ est qđ ſuīpſius est cōicatiuū. Diuinius aūt iconomꝰ est ⁊ diuiniſſimū polyticꝰ. Bñ ergo prudēs nō ē qui qdē ſibi ꝓuidet ſed diſpēſatiuꝰ ſiue polyticus nō est.

Eupraxia

Capl'm 11ᵐ. De dīa artis ⁊ prudentie in h ꝙ tēperantia ſaluat prudentiā ⁊ non artem.

HInc est ꝙ etiaʒ temperātiā tali appellamus noīe qđ ipſa noīs interpretatione ſtatiʒ ſonat prudentie ſaluatiuā: eo ꝙ taleʒ exiſtimationē ſaluet qualis exiſtimatio eoꝝ que cōferunt ad vitam: hoc autē in greco magis pʒ: grece eniʒ tēperātia Sophroſine vocatur. Sinos grece latine ſenſus est. Sophros aūt ſalus ſiue ſaluatio est. h autem est nomē temperātie ſonat circa delectabile: temperat eniʒ ne vſqʒ ad ligationē rōnis delectādo perueniat ⁊ corrūpat exiſtimationē certā quā de operaᵇⁱˢ habemus. Exiſtimationē enim h pro genere ponimus pro omni acceptione. Est.n. quedā exiſtimatio

Sophroſine unde dicit.

A

in arte

in arte que est ꝯceptio coꝝ que ad artez ptinēt. Et silr in scia demōstrabiliuz est que ꝯceptio vocat: ꝛ sic est in alijs. Et h mō ꝯceptio opabiliū ad vitā ptinētiū existimatio prudētie est: ꝛ talez existimatiōez saluat tēpantia. Delectabile.n. ꝛ triste circa que est tēpantia, nō oēz corrūpit existimatiōez. V.g. existimatio est ꝙ trigonū hz tres angulos duob⁹ rectis eq̄les: ꝛ delectabile ꝛ triste hāc existimationez nō corrūpit: ita.s. ꝙ ꝓp p̄ntiā delectabilis itēpat⁹ nesciat vel nō aduertat an habeat duob⁹ rectis equales angulos vel nō: sz corrūpit eas existimationez que circa opabile sunt ꝯferēs ad vitā. ¶ Cuius ꝓbatio est: q2 p̄n^a opabiliuz sunt singularia in qb⁹ est act⁹ in q̄ tria potissima sunt.s. qs qd ꝛ cuius grā: sicut in 3° deter^m est. Inter tria potius est grā cui⁹ fiunt opabilia ꝛ finis. Cōtingit aūt ꝙ ꝓp delectationez vel tristitiā hoc p̄n^m corrūpit: ita ꝙ nō aduitat cuius grā opandū sit: sed ex delectatiōe allicit vt ꝯtra rectā existimatiōez opet: ꝛ tūc vez p̄n^m opabilium nō apparet. Nō.n. apparet ꝙ huius grā opandū sit: nec apparet ꝙ ꝓp h eligere ꝯuenit ꝛ opari ꝙ cōferēs est ad vitā. Malitia.n. delecta^a: sic diximus pncipij corrup^a est. Per oppo^m aūt tēpantia talis existimatiōis vi saluatiua: existimatio vera talis sensus vocat qn dicimus ꝙ sophrosinē sensuū est saluatiua. Ex oīb⁹ igit his ꝯcludit diffinitio prudētie.s. ꝙ prudētiā necesse est esse habituz cuz rōne vera circa humana bona opatiuū siue actiuuz. Cuz rōne aūt dicim⁹: q2 ois actio hois vt hō est, cū rōne est: hoi.n. vt hō est in oīb⁹ actionib⁹ suis cōe opans ratio. Cuz rōne aūt vera dicimus: q2 bonū hois opōnibus nō attingit: nisi fm rōnez verā opet. Uera.n. ratio est recte iudicās de fine: vbi aūt nō seruat h mēdaciū incidit: errās.n. bonū vt bonū nō eligit: sed potius sibi oppositū: silr errās nō eligit ꝓp h ꝙ fm veritatez finis est: sed ꝓp h eligit ꝙ sibi videt. Opatiuū aūt dicimus hūc habitū: q2 ois opatio hois ex electiōe. Ex electione aūt est qd in nob est facere vl nō fac: ꝛ tales sunt opōnes vtutū. Ratio.n. speculās sine electiōe nō est practica siue opatiua: sed potius ꝯtēplatiua: ꝛ talis nō est ratio vera que est in prudētia: sz potius ad opōnē est relata: circa hūc humana bona esse dicim⁹: q2 et si sit rō vera ꝛ nō de ꝯferētib⁹ ad vitaz nō ꝓpe est existimatio prudētie. ¶ Incidit aūt dubiū de his que dicta sunt. Diximus.n. in antehabit: ꝙ ꝓp delectatiōez mala agimus: ꝛ ꝓp tristitiam bona fugimus ꝛ a bonis recedimus. Hec aūt delectatio ꝛ tristitia ꝓp quaz gnālr mala agimus ꝛ bona omittimus nō pōt esse aliq̄ spālis delectatio circa quā sit aliq̄ vtus spālis: q2 nō sufficeret ad toti⁹ vite corruptiōez. Uidet ḡ ꝙ nō tm̄ delectabile circa qd est tēpantia sit corruptiuū existimatiōis prudētie: sed delectabile in gn̄e circa qd est ois vtus moralis. ¶ Adhuc prudētia nō solū ordinat tēperātiā: sz ꝛ forti^m ꝛ iustitiā que morales sunt vtutes. Nō ḡ tm̄ corrūpit a delectabili itēpantie: sed ꝛ a delectabili iniustitie ꝛ timiditatis ꝛ audacie. Nō ḡ deberet dicere ꝙ tēpantia saluat prudētiā: potius q̄ forti^o vel iustitia. ¶ Ad h aūt rndet Eustrat. p° qdez ꝙ cardinales vtutes morales sorores sunt: ꝛ qd dr de vno itelli de alio: sicut igit dr de tēpantia ꝙ saluat prudētiā: ita itelli de fortitudine ꝛ iustitia. Scdo rndet ꝙ delectabile ꝓp qd mala facimus: ꝛ triste ꝓp qd bona omittimus gnālr sumit: sicut dicit obtio. Sed tm̄ qd gnābile est tēperātie appropriat: eo ꝙ tēperantia circa magis delectabile est: q̄uis ois alia vtus moralis etiā circa delectabile sit: vn̄ ꝓp approbationē ꝛ nō ꝓp ꝓpetatē tēperātie attribuit ꝙ sit saluatiua prudētie. Tertia sua rnsio est ꝙ in q̄libet vtutuz cardinaliū moraliū tria sunt.s. difficile, delectabile, ꝛ rectū: vn̄ q̄libet illaꝝ vtutū dr dupl'r: gnālr.s. ꝛ spāliter: tēperātia eniz spāliter dicta est circa delectabile tact⁹ tm̄: gnāliter eniz dicta tēperātia circa omne delectabile est cuiuslibet vtutis. Silr fortitudo dr dupl'r: gnālr ꝛ spāliter: spāliter qdem dicta est circa difficile qd est in bello tm̄: gnālr vo dicta circa omne difficile cuiuslibet virtutis: ita etiā est de iustitia. Circa equum.n. ꝛ rectū ꝙ in cōmutatiōib⁹ ꝛ distribu^{bus} est iustitia spālis. Circa equū aūt ꝛ rectū ꝙ in oibus est vtutib⁹ iustitia gnālis est. Et h modo vtutes colli^{ge} sunt sibi vt tēperātia sine recti^{ne} iustitie nō sit ꝛ sine ꝯstantia fortitu^{dis} ꝛ fortitudo sine tēperātia modifi^{ce} nō sit: ꝛ sine recti^{ne} iustitie qua finē attingit ꝛ iustitia sine ꝯstātia forti^{dis} nō sit: nec sine tēperātia que modū ponit. In oīb⁹ ḡ his prudētia modū inuenit: tēpantia ponit: iustitia tāgit: forti^{do} tenet. Cuz ḡ dr ꝙ tēperātia saluat prudentiā: dicit Eustr. ꝙ de tēperātia gnāli nō spāli itelli. ¶ Sine pīudicio antiq̄ruz posset breuiter rnderi fm ꝓdicta: ꝙ q̄uis ois vtus circa delectatiōez sicut dria iter delectatiōes est. Delectabile eiz inatum circa qd est act⁹ ꝓfundatū est in nobis: eo ꝙ inatū est ꝛ multū adherēs: eo ꝙ ꝯtēporaneū est nimis afficiēs: eo ꝙ vere simillimū est ꝛ ꝯuenientissimū: ꝛ violēter ligās: eo ꝙ iucūdissimā hūt delectatiōez per qd tota aīa trahit ꝛ ligat: vn̄ q̄uis alia delectabilia aliqd ꝓstēt ipedi^{mis} existimatiōi prudētie: nō tn̄ corrūpūt eaz: sicut delectabile act⁹: ꝓp qd tēperātie qd tale delectabile moderat plus q̄ alij vtuti, attribuitur saluare prudētie existimationem.

¶ Cap. 12^m. De differētia prudentie artis qua virtus dr esse artis ꝛ non prudentie.

SEd tamē adhuc est alia dria artis et prudētie: artis qdez.n. virtus est: prudētie aūt vtus nō est: sz ipsa vtus est. ¶ Uirt⁹.n. dupl'r dr. Est eiz vtus habit⁹ laudabilis ꝑficiēs operātē ꝛ opa: ꝛ h modo ars vtus est ꝛ iter itellāuales vtutes nūata: vtus etiā vlt^m est po^a in re fm po^{as} actiuā vel passiuā: vtutis.n. passiue vlt^m in minimo est. Actiue aūt po^e vtus in maximo: ꝛ h modo dicta vtute omne id qd statū suo noīe dicit in vlt^o nō ordinat ad aliquā vlteriorē vtutē: q2 si h fieret esset vltimi vlt^m, qd est incōueniēs. Diximus aūt in ꝓcedētibus ꝙ virtus moralis stat in vlt^o suo qd est eupraxya: in quo si nō stet, vtus nō est. Eupraxya.n. ꝛ nihil aliud eius finis est: vtutis ḡ moralis virtus nō est: que vlterius ponat in vlt^m: prudētia vtus moralis est. Ars aūt finem nō hz suā opōnē: ꝛ saluata rōne artis ꝯtingit peccare arti^{ces} vel ꝓp negligētiā: vel ꝓp desidiam: q2 nō ꝓcurat que ad artez exigunt. vel forte q2 ꝑfect⁹ in ꝓncipijs artis nō est: vel q2 nō bn̄ ordinat ꝛ determinat p̄n^a ad finem: ꝛ sicut ars de rōne artis nō est in sui vlt°. In vltimo eniz est qn̄ bn̄ dirigit: ꝛ ꝑfecte in omne qd ad arti^{ces} exigit ꝛ in opibus in qbus artifi^{cis} ꝓducit: ꝛ qn̄ bn̄ dirigit in vltimam artificiati ꝑfectionē: artis igit vtus est: prudētie aūt virtus nō est. Cuius signū est: ꝙ ille qui in arte peccat volēs eligibilior est: ꝛ minus vitupabilis: q̄ ꝙ peccat ex ignorātia: corrigibilior est eiz error volūtatis q̄ ignorātie. In prudentia aūt opposito modo se hz: peior.n. est in opa^{bus} peccans ex volūtate q̄ ex ignorātia. Ignorātia enim in talibus meret veniam vel ignoscentiā. Malitia aūt volūtatis, criminis habet accusationem.

¶ Cap. 13^m. In qua parte aīe sit prudētia: ꝛ de dria intellectus fm subam ꝛ fm habitum dicti.

CUm autez due ꝑtes sint aīe ratio^{lis} que essentialr est rōnez habens. Una qdem itelle^{ua}. Alia vo acceptiua cōtingentiū que opina^a vocat. Prudentia in altera istaꝝ ꝑtiuz erit.s. inopinatiua ꝛ

Margin: Delectatio et tristitia corrūpit estimationem. — B Dubitatio p° — 2° — R° Ad p^m — Tria sunt in q̄libet virtute. — p° Auctoris opinio. — Virtus dr 2°. — Ubi ꝯtingit defectus artis. — Artis est 6°.

illius ptis vius est: sic dispositio pfecti ad opt^m. Opinio eis est circa ztingēs aliter hīc. Circa h idem etiā est prudētia: ⁊ quecūqz circa idē obm sunt, eiusdē ptis aie sunt: qz ptes aie fm obta distribuunt: opinio igit et prudētia eiusdē ptis sunt ⁊ nō in itellu. Quis aūt dicamus ꝙ prudētia inopinatiua pte aie sit: tn̄ nō est habit⁹ qui soluz in rōne sit: sicut opinio est. Hoc aūt signū est: qz omni habitui qui solū in rōne est accidit obliuio: prudētie aūt nulla obliuio est: prudētia igit in rōne sola nō est. Cuz h.n. ꝙ est in rōne et electiua ⁊ actiua est humani boni: vnde qūuis ars ⁊ prudētia inopinatiua rōne sint ⁊ cū rōne vera: tn̄ arti accidit obliuio: prudētie aūt nō: quia ars plus est in ratione: ⁊ prudētia plus in ope. Cōtingit aūt h: qa fm artē nō opz hoiem semp opari ad totā vitā: fm prudētiā aūt semp opari oportet. Subita.n. prudētie sunt sine qbus nō est vita: qz in oib⁹ opatiōib⁹ hois aliq̄ modo necesse est seq ordinē prudētie vel vita destruit. Qd aūt semp in vsu ⁊ exercitio est, obliuionez accipe nō potest.

Intellectiua et opinatiua sūt diuerse ptes anime.

¶ Qd aūt nos aliā dicimus esse ptē itelle^ua ⁊ opinatiuā fm pipatbe^cos ⁊ stoicoꝝ ⁊ epycureoꝝ dcm̄ est. Et in hac nihil dicere intēdimus nisi fm ꝙ ab ipsis traditū est: lectoris iudicio relinqūtes quid ⁊ qua rōne dictuz tenere velit. Oium aūt triū sectaꝝ vna ratio est qua approbare itēdūt itellectualē esse aliā ptez a pte aie que opinatiua vocat. Hec aūt est ratio ipoꝝ: ꝙ quoꝝ act⁹ eētiales in for⁹ ⁊ ptāte subalr differūt: pn⁹ illoꝝ actuum differre sbalr necesse est. Intelligere aūt act⁹ est qui per se itellectualis est sube que nō est itellectualis: ex h ꝙ aliqd accipiat: sed fm seipam. Pars aūt ratio^lis in hoie nō itelligit nisi acceptiōe alicui⁹ itelligibilis in quo lumē agētis itellis est. Intelligere g ptis ratio^lis in hoie ⁊ itelligē itellectualis sube equocuz est. Intelligē.n. itellualis sube per seipm est sine appōne itelli^lis: ita ꝙ ab itelligibili de suo itelligere nihil accipit. Pars autē ratio^lis in hoie nō itelligit nisi per appositūz itelli^lis a quo accipit ad itelligere pfectionē. Hoc aūt qz nō inusitat in phia difficile est videre phi ponūt ex^m. In visibili.n. alia est po⁹ lucis: alia coloris ad visum. Quātuz.n. vtrūqz actū sit visus: tn̄ po^a lucis est ex se subalr agere visum ad actū. Color aūt nō facit h ex se ⁊ subalr: sed opz ꝙ lumē sit in ipso vt habitus ⁊ possessum vtute cuius agat visum de po^a ad actuz. Nō g eadē est po⁹ lucis ⁊ coloris: sed vnū ex se ⁊ subalr agit. Alteꝝ aūt ex possesso ⁊ habitu supueniēte: ⁊ iste habitus ⁊ possessio ↄstituēs est colorē in nā coloris: nec color esset: nisi talis eēt supueniēs possessio ⁊ habit⁹: pp qd

Arist.

dicit Ari. in 2⁰ de sensato ꝙ color est extremitas pspicui in corpore terminato. Si aūt dicimus ꝙ oculus videt ⁊ opationez exercet visus: inueniemus ꝙ etiā h est altera po⁹. Nō.n. facit hāc opationez nisi habitus supueniēte et possesso pmi agētis ⁊ visum scdi: ꝙ pmi agentis in se hz habitū per oēm eūdez modū est in itelli^ua ⁊ itelligibili ⁊

B

itellectu hois siue itellectuali pte. Intellis eniz suo subali lumine agēs for^as oēs facit itelligibiles ⁊ ↄstituit sua intellectualitate. For^a aūt acta per h ꝙ ipsa opus est itellectualis sube, itelli^lis est, habitu supueniēte sibi ⁊ possesso s. lumine itelle^lis sube: omne est actū ⁊ ↄstitutū per se ab aliqua for^ez participat agentis ⁊ ↄsti^ris ipm. Participat aūt vt habitu ⁊ possessionē: nec for⁹ itelli^lis esset: nec itellectualis opōnis pn^m: nisi dicto mō lumine intelle^lis sube ↄstitueret. Pz igit ꝙ alia ē po⁹ itelli^lis: ⁊ alia sba itelle^lis: ⁊ alia ptis aie que itellectualis vocat. Pars.n. itellectualis nō itelligit: nec itellectualē opōnez facit nisi appōne itelligibilis. Lumine.n. qd vt habitū ⁊ possessuz est in lumine itelligibili etiā ipsa aie pars pn^m efficit itellectualis opōnis. Intellectū igit nō hz vt itellectū h est itellectualiter opantē: nisi vt aliūde habitū ⁊ possessum: h aūt itellectuali sube ↄuenire nō pōt. Quia sicut aūt id quod subalr ⁊ eētialr calor est nihil est ꝙ calidum faciat vel calorē: ita aūt id qd itelle^le est per sbam: nihil est ꝙ itellectualitatē faciat vel itelligi^lez: pp qd de talib⁹ sbstātijs dicit Aris. ꝙ si nō itelligerēt p seipsas oporteret ꝙ hēent aliū itellectū diuinū ⁊ iret in ifinitum. Ex oibus igit his pz ꝙ itellect⁹ per subam vltra aiam est: ⁊ itellect⁹ qui in aia est lz per po^az ⁊ rōnem pars aie sit: tamē nisi opationes itellectuales exercēs per studiū adeptus est: ⁊ aliūde habitus ⁊ acqsitus. pz etiaz ꝙ itellectualis pars que in aia est nō est in ea nisi per ↄuersionē ⁊ assimilationez ad itelligētiam ⁊ nō per ↄuersionez ad sensus. Opinatiua aūt pars in ea est per imixtionē ⁊ ↄuersionez ad sensibilia: ⁊ aliam fm formā ⁊ spēm que sub^le esse dat potētie: necesse est ptem itellectualē ⁊ opinatiuā: qūuis ambe radicent in subo ꝙ est aia. Hec igit ratio est oiuz philosophoꝝ ꝙ distinguūt iter itellectum fm subam et inter intellectum possessum ⁊ habitum.

¶ Cap. 14^m. De ↄstōne for^ru ab itellualib⁹ substātijs.

In cōstitutione aūt formaꝝ itellectualiuz valde differūt epycuri a stoicis. Epycuri eniz oēs formas dispōnes materie dicūt. Quis eniz primi epycuri vltra spēm materie in causis se nō eleuauerint: ⁊ mām pn^m oium reru esse dixerūt: tn̄ qui magis pfecerūt in opinione illa posuerūt māz ⁊ efficiētez. Formā aūt nō dixerūt nisi mere accidēs in puritate maiori ⁊ minori. Et hoc qdez in simplicib⁹ dixerūt esse raritatē ⁊ densitatē. In cōpositis aūt ex ipsis que in mā sunt dixerūt causari ⁊ formari cās coagulationis et liquefactionis et huiꝰ. In cōplexionatis aūt nō dixerūt esse nisi vel cōplexionē vel harmoniā cōplexionē ↄtingētem: vnde 4^or accn̄tia ponebant materie. In simplici enim ponebāt raruz ⁊ densum que dicebāt accn̄tia materie esse ex pōne ptuz eius ppinque vel remote. In cōmixtis aūt cōmixtionem ponebāt accidēs: mixtio enim miscibiliū alteratoꝝ est vnio. Accidit aūt miscibilibus mixtis ex mutua actione ⁊ passione remoueri ab excellētijs ⁊ venire ad mediuz in qbus mixtio nō est forma subalis. In mixtis autē ⁊ cōplexio^tis in qbus mixtio fm pportionē ad vnum dicūt harmoniā accidēs esse materie ⁊ nō formā subalem. In cōplexionatis aūt ⁊ cōpositis que in qua posita ex diuersis genere cōposita sunt sicut ex capite, manu, pede, ⁊ hꝰ. Accidēs tn̄ dicebant esse harmoniā ↄōis sicut est in aia: ⁊ ppter diuersitatē cōpositi diuersas potētias dicebāt esse in aia: sicut est alia potētia in humido ⁊ alia in sicco: ⁊ alia mixta in cōmixto: ⁊ alia in simplici: ⁊ quid ponebāt efficientē ex illustratione efficiētis dicebāt materie venustatez ⁊ pparationem hāc differre fm diuersam materie pparationē: nihil tn̄ esse formā: sz accidēs materie ex diuersa pparatione: ita ꝙ etiā itellectū possibilem pparationē materie dixerūt esse: qn̄ inclinatz. s. mā eleuat vt illustratio primi efficiētis resultet in ea fm modū aliquem qui pmo efficiēti vicinus est: ⁊ ideo itellectū accidēs eē dicūt separabile a materia pturbationē illius pparationis. Hi ergo qui nullā formā dicūt esse subalem formā: nec educi de mā nec io induci in materiaz dicūt. Hi ergo intellectū po^lem qui pprie ⁊ per se forma hois esse di, accidēs dicūt esse in corpore ⁊ destrui tali pparatōe corpis destructa. ¶ Huius aūt sue pōnis quatuor dixerūt esse rōnes. Quaruz vna est ꝙ omne qd in mā est fm possibilitatē materie est in ipso: possibilitas aūt eius est ex pncipijs que sunt in ipso: pncipia aūt sunt potētie pmaꝝ qualitatū. Nihil g est in

A Positio Epycureoꝝ.

Intellis possi ⁊ corruptibilis fm Epycureos.

B Quatuor rōes Epycureoꝝ.

p^a ratio

ipsa nisi

ipsa nisi ꝙ ex ꝑncipijs causari pōt: hec aūt pn̄ᵐ accidētia sunt eius. Qḋ aūt ex accn̄tibꝰ causat̄ accn̄s est: oē igit̄ qḋ

2ᵃ ratio

est in mā accidēs est. ¶ Scḋa ratio accipit̄ ex rōne pn̄cipij ſm nāꝫ eius. pn̄ᵐ enim est qḋ ante oīa ꝛ quod post. Phice aūt loquēdo nō est pn̄ᵐ nisi qḋ est pᵐ per motuꝫ: sola aūt mā est que ante oēm motū ꝛ post oēm motum ꝛ subm oīs motus ꝛ mutatiōis: sola igit̄ mā pncipiū est. Omne aūt qḋ ꝯsequitur subeꝫ pncipij accidens est: omne

3ᵃ ratio

igit̄ qḋ in mā fit accn̄s est. ¶ Tertia rō est sumpta ex rōne pme sube. Prima enim suba est: que pᵒ ꝛ pncipalr̄ ꝛ maxime substat: substare aūt hoc ex rōne pme sbe est: hyle aūt siue mā pᵐ subm est: vt in pmo de gn̄atione dī. Omne igit̄ qḋ sube habet rōneꝫ necesse est substare: forma aūt nulli substat: sube igit̄ nō habet rōneꝫ: ꝛ ideo cōsequitur ꝙ accidēs sit. Scḋa eniꝫ suba necesse est ꝙ ratio-

4ᵃ ratio

neꝫ accipiat a pᵃ. ¶ Quarta ratio est: ꝙ omne qḋ extrinsecus est alicui accidēs est illi: extra aūt essentialia materie forᵃ est: q2 forᵃ nihil est de essentialibus māe: forᵃ aūt accn̄talis in mā est. ¶ Iste igit̄ sunt rōnes epycureoꝝ dicētiū formā nō esse pn̄ᵐ nec subam: sed accidēs māe: ꝛ hī itellectum dicebāt esse in mā ad ꝑparationeꝫ ꝛ accn̄s esse māe: ꝛ destructa tali mā destrui itellectuꝫ. Dicebāt tn̄ pᵐ esse efficiēteꝫ cuius actionis receptio in mā eēt intellectus. Illā aūt dicebāt ꝙ eēt esse ꝛ nō eēntia vel sba: ꝛ dicebāt ꝙ eēt materie esse talis vel talis: ꝛ cum nō haberet essentiā: sed esse solū accn̄s esse dicebāt. Accn̄s eiꝫ est qḋ habet esse ꝛ nō essentiā. ¶ Scḋm hāc igit̄ epycureoꝝ phiam itellectꝰ esse est: sed illud esse ex cōparatiōe māe est ad efficiētē pᵐ. Opinatiua aūt pars etiā esse est ſm eos ꝛ nō essentia aliqua vel suba: sed esse illud est ex

C

Alexā. error.

cōparatione ꝑparatiōis māe sic vel sic ꝑparate ad sensibilia: ꝛ ea que accipiuntur cuꝫ sensibꝰ. Et in hoc errore fuit Alexāder cōmē. Ari. qui ħ exp̄sse tradidit in q̄dam liᵒ quē fecit de noy: ħ est de mēte ꝛ deo ꝛ mā pᵃ: ꝛ itātuꝫ in isto errore cōcessit ꝙ etiaꝫ cām pᵒˢ que deus est dixit esse māꝫ: sed vsq3 ad vltimū ꝑparatā. Māꝫ aūt subiectuꝫ pᵐ esse dixit nullā hn̄s ꝑparationem. Media v̄o ex diuersitate ꝑparationis diuersificari in esse dicebat ſm diuersitatē ꝑparationis illius iter efficiēs pᵐ ꝛ effectum vltimū: ita tn̄ ꝙ oēs resonātie efficientis pmi in mā esse

A

dicerēt ꝛ nō essentiā: ꝛ ideo accidētalia oīa ita esse ꝛ destructibilia cum mā. Hec igit̄ positio epycureoꝝ: q̄uis erronea sit: tn̄ hoc bene dixit ꝙ alterū incise pn̄ᵐ intellectus posuit: ꝛ alterum opinatiue partis.

¶ Cap. 15ᵐ. De rōne stoicoꝝ circa ꝯstōnes formaꝝ.

Quinq3 rōnes stoicoꝝ.

1ᵃ ratio

Stoici autem oīa ꝯtraria dixerūt. Oīa enim que in naturis fiūt formis attribuerūt: hn̄tes quinq3 rōnes. Quaruꝫ vna est ista: ꝙ nos videmus forᵃᵐ esse in materia ꝛ nō ex mā: nec ab aliquo causari pn̄ᵐ māliuꝫ. Cum igit̄ in mā sit finis motꝰ: oportet ꝙ aliqd illius motus sit pn̄ᵐ: nihil auteꝫ mouet nisi ſm vnam formā. Oportet igit̄ ꝙ mouēs ad formā forma mouēs sit: ꝛ ſm rōnem forme moueat: forme er-

2ᵃ ratio

go sunt que pmo mouēt. ¶ Secūda ratio est: q2 omne mouēs equocuꝫ ad vniuocuꝫ reducit̄. Cōstat aūt ꝙ mouens māꝫ ad formā: aut est equocuꝫ aut vniuocū: si est equocum ad vniuocū reduci pōt: equocū multiplex est: ꝛ vniuocū simplex ꝛ vnuꝫ: omne aūt multiplex ad simplex ꝛ ad vnum reducit̄ ſm phiam. Oportet igit̄ ꝙ pᵐ mouēs in eadem sit forma cum vltimo ꝙ ex motu ꝯstituit̄. Mouēs ergo pᵐ est forma in q̄libet genere mouē-

3ᵃ ratio

tium ꝛ motoꝝ. ¶ Tertia ratio: q2 cum sint cause pme ꝛ imediate pme non efficiūtur immeᵗᵉ nisi per medias in q̄bus determināntur ꝛ restringūtur: ad hoc ꝙ cōuertibiles sint cum effectu vltimo: medie autē que restringunt ꝛ determināt nō possunt facere aliqd nisi virtute pmarum. Oēs ergo medie iformātur per pmas: ꝛ oēs prime determinant̄ per secūdas ꝛ medias. Oportet igit̄ ꝙ primi termini mouētes forme sint: sed determinate ad vltimum motū per medias. ¶ Quarta ratio: ꝙ id qḋ est in

4ᵃ ratio

potētia nō exit in actum nisi per id qḋ est in actu. Cōstat aūt ꝙ oīs forma que in materia est nō est nisi de potentia educit̄ in actum. Educit̄ igitur per id qḋ in actu est: quolibet ergo ascēdat̄ in causis que habēt actum pmixtuꝫ cum potētia: necesse ꝙ veniat ad actū puꝝ cuius nihil in potētia est: al's eniꝫ iretur in ifinitū. Primū ḡ mouens in oībus forma est ꝛ actus purus. ¶ Quinta ratio

5ᵃ ratio

est: ꝙ dicūt cām corruptionis nō esse nisi potētiā ad nō esse quā dicūt esse potētiā materie. Nō aūt idem pōt eē causa esse ꝛ nō esse nisi per accidēs: sicut dicimus p̄ntiaꝫ gubernatoris nauis esse cām salutis nauis: ꝛ absentiam cām piculi. Nos autē ħ querimus de causa per se ꝛ que mouēdo ꝛ gn̄ando causa est: ꝛ sic qḋ est causa eē ſm formā, nō est causa nō esse. Causa aūt esse ſm formā per se nō est nisi forma: forme igit̄ sunt que pmo generāt ꝛ primo mouent. ¶ Hac igit̄ opione per tot rōnes sic cōfirmata: dicūt Stoici ꝙ qdam ex formis primis cōstituit̄ ad silitudinem ipsaruꝫ formarū. Quidā aūt ꝑpter esse vmbrosum materie inquātum agūt forme cōstituit̄ ad possiᵗᵉˢ materie. Quidā aūt cōstituit̄ ad modū vtriusq3: ꝙ ad modum formaꝝ cōstituit̄ dicūt esse separatū: ꝛ siquideꝫ vicinius est formis ꝯstituētibꝰ nihil habet de potētia vel quasi nihil: ꝛ hoc dicūt esse imagiuationē pmarū formarū: sicut ille sube quas Plato Heroas dixit: et

Plato

Calodyemones ħ est bonos itellectus vocauit. Si autē remotius distāt plus ꝛ plus distāt ſm ꝙ plus itercipiūt de potentia materie: ꝛ ſm ħ dicūtur Cacodaymonos .i. mali itellectus: ħ est mētes malitie subiecte. Id autē qḋ ſm vtrūq3 cōstituit̄ aīa rōnalis: que ſm ꝙ est aīa potentiā sequitur materie: ꝛ ideo diffinit̄ Endelechia esse corporis organici phici. Scḋm autē ꝙ ratioˡᶦˢ est ꝛ itellectualis ipossibile est eam Endelechiā esse alicuius corporis: q2 sic nullius pars corpis est actus: sꝫ ante omne corpus

B

est: ꝛ ꝯsistētia corpis fundat̄ in ipsa ꝛ nō ecōuerso. Propter qḋ Stoici dixerūt aīas ſm subam imortales esse et eternas: eo ꝙ pn̄ᵃ earuꝫ eterna sunt: ꝛ nō corrūpi eas dixerūt: nisi ſm ꝙ aīe sunt ꝛ Endelechie corpoꝝ: ꝛ hoc est corrūpi ſm accidēs ꝛ nō per se. Ex hac igit̄ opinione pꝫ ꝙ itellectꝰ ex altero est ꝛ opinatiua pars ex altero: itellectiua enim pars a formis est separatis. Opinatiua autē ab Endelechia est que est perfectio p̄tis illiꝰ: que senbꝰ ꝛ sensibilibꝰ vtit̄ ad vite ꝯseruatiōeꝫ ꝛ regimē. Scḋm hāc igit̄ opioneꝫ sic itelleˡᶦˢ pars est altera ab opinatiua.

¶ Cap. 16ᵐ. Qualiter peripathetici dicūt ꝙ intellectiua pars altera est ab opinatiua.

Peripathetici aūt medij quasi existētes inter stoicos ꝛ epycureos viderūt ꝙ etiā si pme forme ponerent̄: sicut dixerūt stoici: actio earū nō tangeret māꝫ nisi per aliqḋ cōicans māe. Po-

A

tētias qdem formas posuerūt esse intelligētias: sed esse actiones: per ħ ꝙ sunt motores spheraꝝ: motꝰ eiꝫ spherarum cause sunt oīs motus qui fit in mā. Ordines aūt motuū ꝛ motoꝝ ex p̄te mobiliū qdem ponebāt in quinq3 eēntijs pmis ꝛ simplicibus: que sunt quattuor elm̄ta ꝛ celū, ex p̄te motuū ponebāt spheraꝝ .x. septē ponebāt aūt planetaꝝ: vnā aūt motus figuraꝝ ꝛ imaginū quā vocabāt orbem decliuiꝫ: vnam etiā motꝰ recti vel regularis qui est motꝰ mobilis pmi qḋ mouet ad esse omne qḋ est.

Decimaȝ vo ponebãt motus actiuoꝝ ⁊ paſſiuoꝝ qd̄ eſt mouēs ad eſſe determinãs: cuius vtutes euȝ oibus ſuperioribus in cētro gñati ꝯgregãtur ⁊ ipm̄ educūt de potētia ad actū tali materie poſſibilē. Dicūt enim oēm actū agētis in materia recipi ſm̄ poteſtatē materie: et nō ſm̄ poteſtateȝ efficiētis ⁊ formã que eſt in materia ⁊ educit de ipſa: dicūt nō eſſe in materia ex pncipijs materie vel qualitatibꝰ eius: ſed ex pncipijs pmis itellectualibꝰ agētibus que per totã trãſeūt materiã: ſicut vtus cordis trãſit per mēbra corporis. In vtute eniȝ cordis ſm̄ Ari. ita eſt ꝙ a corde nutrimentū accipit vtuteȝ qua actione nutriat corpus: ⁊ forma iſta accepta id qd̄ ꝯñs formam eſt habet. i. motuȝ ad mēbra ſurſum ⁊ deorſum: dextrorſuȝ ⁊ ſiniſtrorſum: ⁊ in pfunduȝ ⁊ ſupremū: vbicūq; mēbra ſunt que vitam nutrimētaleȝ a corpore pcipiūt. Probatum enim eſt apud pipatheticos ꝙ ab eodem generãte eſt forma ⁊ motus localis ꝙ per ſe formaȝ cōſequit: vnde ſicut nutrimētum in medio thalamo cordis virtuteȝ habet vniuerſalē que ad oia mēbra determinabilis eſt. Ad nihil aūt determinari pōt ꝙ ad cor nō habet relationē: ⁊ cum determinat aliquãdo determinat ad cordis ſimilitudineȝ: aliquãdo aūt ad id qd̄ vicinius eſt ſimilitudini cordis: aliquãdo vo ad vltimū qd̄ maxie diſtat: ꝙ tñ ad cor ſm̄ vitã habet relōnē: ita dicūt ꝙ forꝫ que ſunt itelligētiaꝝ opa: in ipſis gdeȝ itelligētijs a gbus pcedūt ad ſimillime itelligētiaꝝ ſunt. In remotiſſimis aūt vmbre quedã ſunt itelligētiaꝝ: ſed mãe potētijs ſic iūcte: ꝙ ſm̄ eſſe mãe ſunt in ipſis ⁊ iſeparabiles ab eis. Aliquãdo aūt vincit in eis ꝙ itellectuale eſt: ⁊ tūc inquãtum illud vincit in eis tantuȝ neceſſe eſt eleuari ſupra materiam. Et ſiquidem ad puꝝ intelliꝰ eluceat nullius corporis erit actus vel endelechia: ⁊ quãtum imergitur intra materie potētias: totuȝ recedit ab itelligꝰ per diſſimilitudinem: ⁊ ſic endelechia materie efficitur. ¶ Adhuc autē dicunt ꝙ nihil corruptibile eſt niſi ꝙ a corrupbꝫ ⁊ a corrūpentibus cauſatur principijs. Intelligꝰ auteȝ incorruptibile pnm eſſe dicūt ⁊ vle ⁊ ſimplr ſiue immixtū. Qd̄ igit a ſolis illis ſm̄ pnm ſue ꝯſtitutionis depēdet ⁊ incorruptibile eſt ⁊ vle ⁊ ſimplex. Incorruptibile gdem qꝛ nihil penitus habet ꝯriuȝ: vniuerſale aūt qꝛ nihil habet ꝙ ipſuȝ vel ad diaȝ loci: vel ad diam tpis determinēt. Simpꝫ vo qꝛ purum eſt ⁊ imixtuȝ nulli nihil hñs cōe: ſicut dicit Anaxa. ſi eniȝ hrēt aliqd cōe: opȝ ꝙ ad illud pmixtione eēt determinatū: ſicut vtus determinat ad mēbra. Hoc auteȝ nō eſt verū: qꝛ oibus applicabilis eſt itellectus: qd̄ eſſe nō poſſet ſi ad aliqd in genere eſſet determinatum. ¶ Huius exēpluȝ ponūt in artibus. Forma. n. artis ad lignariam edificatiuaȝ determinata applicabilis nō eſt ferrarie vel lanificio. Intellectꝰ aūt oibus applibꝫ eſt. Dicūt eiȝ ꝙ per opatione itelligētiaꝝ nouē ordinū pnꝫ nihil deterꝫ ad mãȝ gñalē ⁊ corruptibilē: q̄uis mã oibus his moueat tanq̄ a motoribꝰ pmis nō pximis. A motore aūt decimi orbis ad mãȝ incipit inclinari: ſed nō in toto mãe ſubijci. Ab ipſis aūt pncipijs mãe que ſunt calidū/frigidū/humidū/ſiccū/ad mãȝ deterꝫ ⁊ mãe ſubijcit. Oia eniȝ hec tria inſtrã itelligētie ſunt: ſicut oēs vtutes corpis ſunt inſtrã cordis: ſed vtus cordis in eis tribꝰ modis eſt: in corde enim vlis: in mēbris aūt officialis ſicut in epate ⁊ cerebro ⁊ ſtomacho: ⁊ ceteris huiꝰ magis coartata eſt. In mēbris aūt pticularibus ad vnū deterꝰ eſt: ⁊ oēs has vtutes ſbet: ⁊ ſimplr habet ⁊ immãliter et vnite cor quod pnꝫ oium eſt ⁊ formalr hñt: ſed in eē efficiunt determinato ſm̄ ꝙ iam influxe ſunt mēbris: vñ ꝙ vtutes ſunt habent a corde: ꝙ autē in tali eſſe vel tali ſunt a mēbris hñt ⁊ a pncipijs mēbroꝝ. ¶ Per omneȝ eūdeȝ modū ita ſunt forme pcedētes ab itelligētijs: que quideȝ ad imaginē itelligētiaꝝ ſunt ſimplices ⁊ pure et imixte ⁊ vles. Que aūt ab hac puritate ad materiã recedūt inclinate ſunt ⁊ fumoſe: ſicut ala ſenſibilis cū oibus viribus eius que vere ſubiecte ſunt materie nō aie: ſed ptis aie nomē merētur: ⁊ ꝙ iſte forme ſm̄ eleuationē a mꝰ determinent: dixerūt peripathetici ꝙ ſolus itellectꝰ ſicut incorruptibile a corruptibili ſeparat a ſenſibili et vegetatiuo: ⁊ ꝙ ipſe ſolus vlis eſt ſm̄ ſe nec determinat ad aliquē niſi per eſſe qd̄ habet in ſenſitiuo. Dicūt enim ꝙ nihil phibet ꝙ aliqd ſm̄ ſe ⁊ ſm̄ ſubſtãtiaȝ veri vle ſit: ⁊ tamē per eſſe determinatū ſit ad vnuȝ. Et ex dicto iſtoꝝ ſtatim apparet ꝙ alterū eſt poꝰ intellꝫ ⁊ opinatiua: qꝛ pceſſio intelligētie pars eſt itellectiua. Pars aūt opinatiua pceſſio eſt illius motoris qui inclinat ad materiã: ſicut in pceſſione cordis: aliã diximus cordis pceſſioneȝ: aliã epatis: ⁊ aliã mēbroꝝ determinatoꝝ. Cuȝ tñ in oibus his pmus fons ſit virtus cordis: ⁊ ideo a ſcdis ⁊ tertijs nihil pcedat ſine cordis vtute: ⁊ ideo eſt ꝙ peripathetici totū opus nature dixerūt opus eſſe itelligētie. Formatiua eniȝ que eſt in q̄libet cōparatione itelligētie opat ⁊ nō opatione nature. In plãtis. n. in nouo exiſtens per ſe opat radicē/ſtipitem/ramos/vgas/frōdes/flores ⁊ fructus. Nã aūt cum ſit vnuȝ ⁊ eodē modo ſe hñs nō opat niſi vnū. Iſti g̃ aie rōnalis ſubam dicūt eſſe pceſſionē ab itelligētijs retūȝ vtutes pnꝫ: a gbus pcedunt a pmis vſq; ad vltima ⁊ talē eſſe ſubam que forma ſit. Ex q̃ talis ſuba cōpoſita eſt ex vtutibus oium a gbus pcedit: ideo neceſſe eſt corpus cuius ipſa forꝰ ⁊ motor eſt ex diuerſis orgãis cōpoſitū eſſe: ita ꝙ cōpoſitio cuiuſlibȝ orgãi cuilibet vtuti reſpōdeat que eſt actꝰ illius ⁊ perfectio. Regulariter enim verū eſt in oibus phicis ꝙ ois multiplicitas ⁊ diuerſitas materie que per ſe ⁊ naturalr eſt in illa eſt pꝑter diuerſitateȝ que eſt in forma. Secūdum hãc igitur peripatheticoꝝ ſapiētiaȝ patet ꝙ eſſentialiter ⁊ ſubſtãtialiter quãtuȝ ad principia cōſtituētia: alia eſt pars intellectiua a parte opinatiua.

Opus nãe eſt intelligētie.

als vno

Exꝫ de plãtis

Quid eſt ſubſtãtia aie.

¶ Capitulum 17m. De quatuor que ſequuntur ex dictis peripatheticorum.

EX his aūt que dicta ſunt pȝ ꝙ itellectus qui pceſſio ⁊ cōſtitutio eſt itelligētie: ex hoc ꝙ itelligētia eſt tñ ſeparatus eſt ab omni eo qd̄ eſt: ⁊ nulli nihil habet cōe: q̄uis ſm̄ eē qd̄ habet ex ꝯiūctione ꝯtinui ⁊ tpis ſit determinatus ad vnuȝ. ¶ Scdm̄ eſt qd̄ ſequit ex dictis eoꝝ ꝙ itellectꝰ ſm̄ ſe itellectꝰ a ſenſitiuo ⁊ vegetatiuo ſeparat: ſicut incorruptiꝫ et imorꝫ in oibus principijs ſuis a corruptibili ⁊ mortali: ſic ſenſibile ⁊ vegetabile/corruptibile ⁊ mortale eſt ſm̄ ſui eē pncipia. ¶ Tertiuȝ qd̄ ſequit ex dictis eoꝝ eſt: ꝙ gcqd eſt in intellectu ſit vle: tales. n. forꝫ: vt dicit Boetius: quales ſunt poꝫ in gbus ſunt. Intellectꝰ aūt ſm̄ oēm moduȝ poꝫ ſue vlis eſt vbiq; ⁊ ſemp exiſtēs: per hoc ꝙ nec ad nūc: nec ad hec deterꝫ eſt. ¶ Quartuȝ eſt: ꝙ omne id qd̄ eſt ſpēs alicuius agēs ad ſpēm ⁊ ꝯſtōneȝ formalē imediate applicabile eſt ipſi ſicut lux ſpēs coloꝝ eſt oēs colores cōſtituēs: ⁊ ideo imeꝫ nō per motuȝ cuilibet applicat colori. Cum igit intellīa oium forꝫ ꝯſtitutiua ſit itellīa ſpēs erit oium forꝫ: ⁊ inquãtū de ſpecie itelligētie participãt intãtuȝ itelliꝫ ⁊ minus itelliꝫ ſunt. Intellectus igit qui intelligētie imago eſt imediataȝ applicationē habet ad pꝫ formas intelliꝫ: ſicut ſenſus qui ſenſibiliū ſpēs eſt: ꝑ hoc ipm̄ qd̄ ſpēs eſt imediata applicatione applicat oibus ſenꝫ. Et ex hoc dicūt ꝙ pars intelꝫ miraꝫ eſt: qꝛ ea que ſibi per nãm imeꝫ applicaꝫ ſunt: et in gbꝰ aliquãdo multis

Boetius

Obiectio

do multis opz vti medijs melius itelligit. ¶ Si autem obijciat ꝙ noster itellect⁹ qui fm ouduz determinata nō fm ſbam itellect⁹ eſt ſed aliūde poſſeſſus: ⁊ habitus nō eſt p⁹ ſpēs itel[lius]: ⁊ ideo nō ſequit ꝙ oibus itelli[bus] ime-

R̄

diate ſit applicabilis. Dōm ꝙ h nō valet: qꝛ nō tm̄ pma ſpēs ꝯſti[tutiua] aliquaꝝ formaruz illis formis ime[diate] applicabilis eſt: ſed etiā omne qd eſt in ſpecie illius primi. Lux enim ſolis oium formaꝝ ſenſibiliū ꝯſti[tutiua] eſt ime[diate] applicabilis ipſis exiſtēs: ſed etiā quecūqꝫ lux effecta eſt a ſole: ſicut Martis, Jouis, Lune, ⁊ ignis. Et ſilr itellect⁹ noſter per hoc qd eſt in ſpecie itelligētie imediate applicabilis eſt oī forme. Ois enim forma in eo qd forma itel[ligibilis] eſt: qūuis per eſſe qd habet aliqñ ſit ſenſi[bilis] vel nālis. Ex hoc patet ꝙ nec ſenſus recipiūt formas ſicut ſubiectū ⁊ mā: quēadmodū male dixit Theophraſtus: ſꝫ recipiūt per applicationē luminis ⁊ determinationē ſpēi qua applicant ⁊ determinant ad ipſas: ſicut qdlibet p[rimu]m formale applicat ſcdis: ⁊ determinat ad ipſa. ¶ Quidam aūt

B

Forma ſimplex perpetua.

ſunt qui quedā incōueniētia inducūt que pipathetici incōueniētia nō reputāt. v.g. formaꝫ ſimplicē ppetuo manere. Dicūt. n. formaꝫ nō eſſe niſi in eo cuius forma eſt: ⁊ ſi nihil ſit in quo ſit dicūt eam in nā eſſe nō hīc: ⁊ ideo dicūt ex mā itellectuali: que nec quātitate nec ꝗlitate determinat: ⁊ ex forma itellectuali eſſe cōpoſitam aiaꝫ: vt ſic ſit quedā ſuba cōpoſita hic ⁊ nunc exiſtēs: ⁊ nō ſemp nec vbiqꝫ: ⁊ hāc dicūt eē formā hominis: diſtinguētes ꝙ quedā forma ſuba eſt tm̄: quedaꝫ eſt ſuba ⁊ motor: ⁊ illa que ſuba tm̄ ſimplex eſt ⁊ non mouet: que aūt eſt ſuba ⁊ motor cōpoſita eſt: ⁊ hec oia nulli phīe ꝯcedāt. Qd enim cōpoſitū eſt: ⁊ h aliqd eſt p⁹ ſuba eſt que eſt vltimū pfectū ꝫ nullius pōt eſſe pfectio: aliter. n. vltimū eſſet vltimi ⁊ iretur in ifinitū. Qd etiā dicūt formas ſimplices in nā eſſe nō hīc ⁊ nō eſſe incorruptibiles phīe penitus cōtrariū eſt: que ponit ⁊ pbat p⁹ entia in qbus oia alia fundantur ad eſſe ⁊ in eē firmant eē itellias nullā in mūdo cōparationē vel diuiſionē hntes. Silr ꝙ dicunt cōpoſi-

Auicebron

tas eē ex mā ⁊ forma: quēadmodū Auicebron in li⁰ fontis vite dicit: miror ego ſi ſeipſas itelligūt. Mā eiꝫ quaꝫ dicūt nō eē determinatā quantitate ⁊ ꝗlitate: qꝛ hoc qd eſt ſuba ad hoc aliqd non determinat: ſilr ex hoc ꝙ mā eſt, nō niſi fundamētū eſt. Et ex hoc iterū nec ad hic nec ad nūc determinat: querat ḡ ab eis: vnde ſuba cōpoſita habeat ꝙ h ⁊ nūc eſt: querat iteꝝ que ſit cā hui⁹ cōpoſitionis. L3. n. cōpoſitio nō ꝯſtituat per fieri: pficitur tm̄ per eē partiū cōponētiū ꝙ hnt in cōpoſito: ⁊ querat que ſit cā cōpōnis hui⁹ fm nām: ⁊ nō erit veꝝ aſſignare etiā volētibus fingere. Jn hac tm̄ poſitione cauēduz eſt error Abbubachꝫ: qui dixit ꝙ poſt mortē ex oib⁹ aiabus holuz nō relinquit niſi vna: ⁊ cā erroris fuit: qꝛ noſtrū itellectū nō ꝯſiderauit niſi fm ꝙ poſſeſſus ⁊ habit⁹ eſt ab itellia: que ſubaliter itellect⁹ eſt: ⁊ oium itelligibiliū ꝯſtitutiua. Vegetatiuū aūt ⁊ ſenſitiuū qd in ipſa eſt accidē dixit tali pceſſioni ſiue talis ſube ab itelligētijs pcedēti ab inclināibus eam ad mām corpis ⁊ determināib⁹ ad ꝗn⁹ ⁊ qualitates materie. Solutis ergo his cor[poralibus] principijs nō remanē dixit niſi ꝙ itellect⁹ eſt. Hoc aūt qd itellect⁹

A

vbiqꝫ ⁊ ſemp eſt, vnā ⁊ equalē ad oēs hīs relationē. Qꝛ aūt ad oēs vnā habet relationem ex oibus relictū: vnde ⁊ idē eſt: aīa igit ex oibus relicta ⁊ vna ⁊ eadē eſt: ⁊ h error magnus eſt etiaꝫ in phīa. Et reſpōdet ꝙ ois pceſſio

Nō eſt oium vnus itellectus

que a pmo ⁊ vltimū pcedit per oia media virtutes oēs habet nō per ſe ſed per accidēs: vnde pceſſio que eſt ab itellia taꝫ in itellectu eſt ꝗ̄ in ſenſibili ꝗ̄ in vegetabili: ⁊ in oibus his eſt vna fm ſubam diuerſi[mode] fm eē potētie: ⁊ ideo ꝗuis Abbubachus bene pbauerit ꝙ vegetatiuū ⁊ ſenſitiuū corrūpant fm eē po⁹ corrupto corpore: tm̄ non pbauit ꝙ corrumpātur fm ꝙ radicant in intellectuali ſubſtātia: que eſt pceſſio ⁊ imago cauſe prime ⁊ itelligētie: ⁊ itellectus radicatus in hac determinat⁹ eſt per eſſe: ita ꝙ alius eſt qui reſoluit ex vno: ⁊ alius qui reſoluit ex alio. Ex hoc etiaꝫ excludit error Auerr. ſuper 3[m] de aia: qui dicere videt eſſe vnum intellectū poſſibilē in oibus aiabus. Qꝛuis enim vnus ſit: per hoc ꝙ itellectus eſt: nō tm̄ ſequit vnum eſſe fm ꝙ radicat in ſubſtātia pceſſionis talis: que in totum ab intellia pcedit ⁊ diſtat vt cōtinuetur cuꝫ ꝯtinuo ⁊ tpe. Per hoc enim vnus intellectus efficit vnus ⁊ alter alterius: ⁊ imperfectus in vno: perfectus autem in altero.

¶ Cap. 18[m]. De itellectu fm ꝙ eſt vtus itellectualis.

Cum autem ſciētia de vniuerſalib⁹ ſit exiſtimatio quedaꝫ ſiue acceptio ⁊ ſic de talibus que ex neceſſitate rei ſunt: ⁊ de qbus eſt demōſtratio. Ois autē demōſtratio a principijs procedat ad cōcluſionē: oportet ꝙ ois ſcientia principia vt priora ſe ſupponat: ſiue ſciētia ſit acceptio cōcluſionis demōſtrate: ſiue etiam totus decurſus a principijs vſqꝫ ad cōcluſioneꝫ ſciētia dicatur. Huius aūt cauſa eſt: quia ois ſcientia cuꝫ ratione argumētatiua eſt. Omnis autē talis argumentatio decurſus eſt ab eo qd fm naturaꝫ rei ⁊ ex neceſſitate principiū ſcibilis eſt. Principiū autem ſcibilis tale eſt: qd ipſius neqꝫ ſciētia eſt neqꝫ ars neqꝫ prudētia. Si enim eſſet de ipſo ⁊ eſſet ſcibile cum ſciētia nō ſit niſi effectus demōſtrationis: oporteret ꝙ pncipij eēt principium: ⁊ iretur in ifinituꝫ. Sciētia igitur nō eſt de principijs: ars autēꝫ ⁊ prudētia de pncipijs eſſe nō poſſunt: quia principiū neceſſariū eſt. Ars autēꝫ ⁊ prudētia ſunt circa ea que ꝯ[tingunt] aliter habere: ſapientia vo de principijs etiaꝫ eſſe nō poteſt vniuerſalr: quia ſapientis eſt de quibuſdam habere demōſtrationē. Cum enim ſapiēs ſpeculetur ens inquātuꝫ ens eſt: ⁊ ea que inſunt enti, ſi paſſio de ſubiecto debet cōcludi: oportet ꝙ fiat per demōſtrationeꝫ: ⁊ ſic ſapiēs demōſtratione vtitur. Quāuis ergo in ſtabiliēdo principia demōſtratione oſtenſiua que per cauſam eſt vti non poſſit ſapiēs: vtitur tamē demōſtratione in ꝯcluſione paſſionū de ſubiecto: ⁊ in hac via principia a qbus incipit demōſtratio ſupponere oportet tanqꝫ priora fm naturā. Sapiētia igitur inquātuꝫ ſapientia eſt nō eſt acceptiua pncipioꝝ. Si autem habitus

A

ſunt: ⁊ habitus itellectuales qbus circa cōtingens aliter habere vel nō cōtingēs aliter habere: vtrum dicimus ⁊ nequaqꝫ mētimur quinqꝫ ſunt: ſciētia ſcilꝫ prudētia, ars, ſapiētia ⁊ itellectus. Nullū autēꝫ quatuor poteſt eſſe acceptiua principioꝝ: quatuor autēꝫ dico, ſciētiā, prudentiaꝫ, artem, ⁊ ſapientiam relinq[uitur] a partibus ſufficienter enumeratis intellectū eſſe principioꝝ acceptiuū. Ex his

B

Intellectus eſt acceptiuus principiorum.

autem que dicta ſunt relinquitur: ꝙ ex quo itellectus eſt principioꝝ acceptiuus ⁊ accipiēs nō eſt acceptū qd accipiens itellectus potētia anime eſt. Acceptus autēꝫ intellectus eſt habitus principioꝝ: in eo aūt intellectu qui potētia anime eſt accipere eſt vltimū poteſtatis eius et optimuꝫ: ⁊ hec erit virtus eius. Jn vltimo aūt ⁊ optimo ſue poteſtatis nō ſtat niſi per habituꝫ aliquem qui facit ꝙ operationē propriā ⁊ cōnaturaleꝫ habet nō impeditam: ⁊ ideo talis habitus virtus eius eſt: fm ꝙ virtus dicitur diſpoſitio pfecti ad optimū. Perfecta enim eſt potētia per habituꝫ ⁊ ad optimū qd eſt ꝓpria ⁊ cōnaturalis operatio nō impedita. Talis aūt itellectus potentia anime exiſtens nō eſt itellectus qui ſubſtātialiter itelle-

ctus dicitur: ⁊ nihil aliud est ꝙ̄ itellectus. Talis eniꝫ in-
tellectus per substātiā dictus eēntialiter cōstituit intel-
lecta: ⁊ vt cōstituens ea prehabet ea simpliciter ⁊ vnite:
nec discurrit de vno in alterū: cōponēdo vel diuidendo
vel ordinādo: nō aliquādo habet ea ⁊ aliquādo non: sed
semper sicut causa oīuꝫ illoꝝ existēs. Et ꝙ̄uis itellectus
tales ſm pipatheticos multi sint in deceꝫ ordinib⁹: tñ or
do est in eis: ita ꝙ iferior semper applicaṫ supiori ⁊ su-
perior influit iferiori: nec iferior vnꝗ̄ influit in superio-
reꝫ: nec supior vnꝗ̄ applicaṫ iferiori. Qđ eniꝫ alteri ap-
plicatur supponit illud ante se cui applicaṫ: supior autē
vt superior nō presupponit eodeꝫ modo qđ influit ex se
influit: ⁊ sic aliud ante se ex quo influat nō presupponit.
Propter qđ etiā astronomi peritiores in iudicijs iferio-
res stellas cōiungūt dicūt: ⁊ in luminibus eaꝝ aliquādo
cōsistere ⁊ applicari. Superiores auteꝫ cōiungi inferio-
ribus vel applicari luminibus earuꝫ oīno negant. Et ex
hoc sequitur primā causam solam operari per creatio-
nem. Ex nihilo enim qđ ante se sic operaṫ: ex nihilo aūt
deductū ad esse causatum est. Omnes aūt alij ſm alios
ordines intelligētie per influētiam ⁊ applicationeꝫ ope
rātur. Quicūq; ergo ꝓcessus est creature alicuius a pri-
ma causa: necesse est ꝙ per ifluētias ⁊ applicationes ad
esse determineṫ sibi propriuꝫ ſm naturā: ⁊ talis proces-
sus est anime rationalis quando determinaṫ ad intelle-
ctū. Cōstituitur enim in imagine itelligētie vltimi ordi-
nis: in qua per influētiam sunt oēs superiores ſm virtu-
tes earuꝫ ⁊ lumina: cui applicatio itelligētie vltimi ordi
nis determinās oēs influētias superioꝝ esse cōfert intel
lectuale. Talis igiṫ intellectus aliūde habitus est ⁊ pos-
sessus. Et per hoc qđ est imago itelligētie/spēs est itelli-
gibiliuꝫ: ꝙ̄uis nō sit causa cōstituēs ea. Est igitur appli-
cabilis per seipm̄ intelligibilibus primis: sed tamē non
equali nobilitate sicut intelligētia que ſm substātiaꝫ in-
tellectus est: ⁊ nihil aliud ꝙ̄ itellectus. Cadēs igiṫ ab ista
nobilitate efficitur discurrēs per itellecta: intellecta. vꝫ.
componēs ⁊ diuidēs ea: tamē in hoc ꝙ est imago intel-
ligētie per seipsum est applicabilis primis que mediuꝫ
nō habēt: ⁊ illa statim apphendit quādo terminoꝝ que
in principijs sunt a sensu notitiaꝫ accipit. Sensus enim
per hoc ꝙ spēs est sensibilium/sensibilia ime⁹ accipit in
qbus cōfusum ⁊ imixtuꝫ est vniuersale: ꝙ itellectus de-
purādo accipit: per hoc qđ vt spēs applicatur ei: ⁊ si me
dium nō habet: tūc principiū est ⁊ propria acceptio intel
lectus. Si aūt mediuꝫ habet tūc intellectus nō accipiet
nisi per mediuꝫ: ⁊ hec est perceptio demōstrationis: cui
tamē itellectus lumē influit: per hoc ꝙ ordo terminoꝝ
⁊ cōiugatio per applicationē determinaṫ ad ꝯclusionē:
que tūc in lumine principioꝝ accipiṫ. Talis aūt intelle-
ctus in nobis existēs medius est iter itelligētiaꝫ ⁊ aīam:
quia cōiuncta est ꝯti⁰ ⁊ tēpori: ⁊ est vt istrumētuꝫ intelli-
gētie isformatum per influētiā receptam ab itelligētia: ⁊
est vere vt oculus aīe ⁊ lumē: ⁊ per cōuersionē quidē ad
aīam ⁊ aīe vires obūbratur ⁊ inordinat⁹ efficiṫ ⁊ impo-
tēs. Per extēsioneꝫ aūt ⁊ eleuationem a viribus aīe ad
itelligētiaꝫ ⁊ intelligētie lumen perficiṫ ⁊ depuratur: ita
ꝙ aliqñ mirabiliter excedit in lumine ad diuinissimoꝝ
cōprehēsionem: sed tamē ꝓficere nō potest ꝙ ad equa-
litateꝫ veniat itelligētie que simplr̄ ⁊ per substātiā intel
lectus est. Si enim ad hoc ꝓficeret in ꝓfectu terminum
sui status excederet: qđ esse nō pōt ſm naturā: ⁊ ordo re-
rum cōfunderet in causis quādo iferior ꝓficiēs ad gra-
duꝫ ascēderet superioris. Si enim supioris acciperet vir-
tutem ⁊ actū: cum virtus ⁊ actus essentialia sine essentia
nō sunt: oporteret ꝙ inferior supioris acciperet essentiā: ⁊

sic itellectus possessus ⁊ acqsitus ⁊ habitus efficereṫ itel
lectus per substātiā. Intellect⁹ aūt per subaꝫ nō est pos-
sessus ⁊ acqsitus. Intellect⁹ igiṫ possessus ⁊ acqsitus effi-
ceretur itellectus nō possessus nec acqsitus qđ est ipossi
bile. Intellectus aūt acceptus qui habitus ⁊ vtus est ta-
lis potētie quā diximus esse itellectū est in anxiomatib⁹
⁊ diffōnibus ṗmo ⁊ per se: in supponibus eniꝫ ⁊ petitio-
nibus nō est nisi ſm qd. Suppositio enim non suppositi-
tio est nisi qđ medium itra se habet: ex quo statim appa
ret eius ꝓbatio. Petitio aūt mediū habet: sed magis la-
tēs: cōcessibile tamē ex ipsa rei natura: ꝓpter qđ anxio-
mata ⁊ diffōnes que vsq; ad ṗma recurrūt de ṗma sunt
acceptione intellectus: suppōnes aūt ⁊ petitiones de se-
cūda hoc modo hñt modū itellectus ⁊ nō rōnem itelle-
ctus veri. ¶ Sūt tñ qui obyciūt ꝙ itellectus nō vt prin
cipium ṗ͞m alia certificet: sed potius inductio. Intellect⁹
enim inductione firmaṫ: ⁊ sic videṫ ꝙ ṗ͞m cōfirmās ⁊ ꝓ-
bās sit sensus: ⁊ itellectus nō sit ṗncipiū cognitionis nisi
cōfirmat⁹ per sensus. ¶ Ad hoc respōdet Eustracius ꝙ
hoc sequereṫ si inductio ⁊ sensus vt causa ⁊ ṗn͞m perficerēt
itellectū: hoc aūt nō est verū. Nō enim operātur nisi vt
ministri ministrādo. s. sensibilia a qbus accipiūtur itelle
cta. Ratio aūt dicti Eustracij hec est: ꝙ sensus nō ꝯstituit
itellectuꝫ nisi per accidēs: ⁊ nō per se. s. inquātum repre-
sentat id in quo est cōfusus ⁊ imixtus itellect⁹ vlis. Re-
presentāt aūt hoc ipse itellectus nō lumine sensus: sed lu
mine ꝓprio absoluit a cōfusione ⁊ ꝓmixtione: ⁊ ideo nō
per sensus sed per seipm̄ applicaṫ illi: et ideo dicit Phs
ꝙ ṗn͞a scimus inquātuꝫ terminos cogścimus. Si aūt in-
ductio per se stabiliret intellectū: pro certo ipossibile es-
set euadere cōclusionē. Cūis aūt itellectus sit ṗmoꝝ ṗn
cipioꝝ que necīa sunt ſm oppositū ⁊ nobilitatem suum
posse: tñ modos habet sicut ⁊ alie virtutes tam morales
ꝙ̄ itellectuales. Cuꝫ enim prudētia ⁊ ars modū habeāt
sciētie: ex hoc ꝙ supponūt ꝯsiliatiua ṗn͞a ex qbus proce-
dūt: oportet ꝙ illoꝝ ṗn͞cꝑ acceptio modus qdaꝫ reduct⁹
sit itellectus per imitationē ⁊ siliudinem: ⁊ sic facile est
inuenire multos modos itellectus. Hec igiṫ de itellectu
dicta sint que sub assertione non ponimus: quāuis cer-
tissimū nobis sit ꝙ verā posuim⁹ ꝑipatheticoꝝ opinionē.
Nō enim hic theologice loqmur: nec de ꝓfectu aīe quo
per meritum ⁊ grām ꝓficit: sed tamē loqmur de aīa ſm
ꝙ natura sua ꝓcessio quedā est a causa ṗma ex mā cor⁹
⁊ in materiā cor⁹ educta per oēs motores medios deter
minata. Et qđ dicimus ex mā eē: nō ideo dicimus ꝙ ex
ṗncipijs materie educaṫ: sed potius qđ a ṗmis causis in
mā inchoatus eius est: ⁊ ab ipsis educiṫ ad ꝓfectū. Que-
riṫ etiā si ṗn͞a materie que sunt calidū ⁊ frigidū humidū
siccuꝫ aliqd operātur/ad vite po⁹ nō operātur/nisi put
informata sunt a ṗmis vite principijs: que sunt causa ṗ͞a
⁊ itelligētie. Et ideo dicit Aris. ꝙ calores sunt in sciētie
elmti. s. ⁊ celi/⁊ aīe. Calor enim elmti mouet in forma aīe:
calor aūt aīe in forma celi: ⁊ calor celi in forma intelligē
tie: ⁊ calor itelligētie in forma ṗme cause.

¶ Cap. 19m. De sapiētia quid ⁊ circa quid sit.

Quid autem sit sapiētia accipe pos-
simus ex his q̄s in pte
sapientes vocamus. Certissimis enim arti⁹
qui optime fineꝫ artis attingūt: assignamus
⁊ tribuimus illas artes vt sapiētiaꝫ: ⁊ eos sa-
pientes in suis arti⁹ vocamus. verbi grā. pheydiaꝫ qui
optime inter lathones finem lapideaꝝ structuraꝝ attin
gūt dicimus esse inter oēs lathones sapiētem: eo ꝙ mu-
ros fecit ⁊ edificia lapidea ad sanitatem ⁊ durabilitatē
⁊ honestatē ⁊ munitioneꝫ optime cōgruētia. Siliter aūt
polichetō

C

Obiectio

Re°

A

Pheydias

policheytō qui statuas fecit ꝛ imagines inter statuarios dicimus esse sapiētem: quia ille vnicuiqꝫ quez repsentare voluit in lapidē vel aliaz mām imagi^nes optime produxit. In talibus aūt nihil aliud significamus ꝙ sapiētiam fm partē dictam esse artis virtutē ꝛ vltimū ꝛ optimum ad qḋ ars factiua est intellectuz factiuū pducere potest. Sicut aūt diximus sapiētiaz in pticula necesse est sapiētiā esse in toto: que vltima ꝛ optima acceptio intellectualis ꝛ acceptiue ptis aīe fm oēm rei acceptōez: ppter qḋ existimamus quosdā totaliter ꝛ vl'ter esse sapiētes preter ipsam sapiētiā que prima ꝛ nobilissima acceptio est oīum eoꝝ que sunt: quēadmodū Homerus ait in q̊das lib^o qui dī Margites de quodā quez neqꝫ artificiosum fossorē vel sapiētem: neqꝫ sapiētem aratorē: neqꝫ in aliq̊ alio determinato sapiētem posuerūt dij: sed sapiētem in oībus fm ꝙ sapiētia in p̊ meta^ce describiť sic: ꝙ sapiētez oīa maxime scire sicut decet accipimus nō singularem fm vnūqḋqꝫ sciētiaz eoꝝ hn̄tem. Cūius enim nō arator nec fossor sine arte ꝛ sciētia qḋ volūt adipisci nō pn̄t: sꝫ in hac eadez arte vnus alio perfectior est: ꝛ vltimo artis ppinquior qui dī hr̄e virtutē artis que sapiētia dicitur: ppter hoc ꝙ sapiētie modū imitať. Ex talibus aūt particularibus vl'em accipimus ꝙ vl'ter sapiens est qui in oībus nobilissimā ꝛ pfectissimā habet acceptionē. Hoc aūt fm hūc moduz pbatur: qꝛ eadē sunt p̊n^a cognitionis ꝛ entis: vnde necesse est ꝙ sicut differūt p̊n^a entis: ita differāt p̊ncipia cognitionis: ꝛ eādem d'iam habeāt cognitiones ipse. Primū aūt ens subm est oīs entis: ꝛ ita diffinitiua ratio suba est. Ex principijs ergo sube fluit omne ens: ꝛ ex p̊ncipijs sube potissima est cognitio entis. Sciētia ergo que cognoscit substātiā ꝛ substātie p̊n^a ꝛ illis stabilīnt omne ens, illa inter oēs sciētias sapiētia est ꝛ simpliciter ꝛ vl'ter dicta sapiētia. Sciētie aūt que ꝯsiderāt ptes entis nō sunt sapiētie simpl'r: sed sapientie fm partez dicte: fm. s. ꝙ ptingūt in vnaquaqꝫ sciētia fm ordi^nem ad finem cōsequēduz. Sciētiam aūt triplicem esse dixerūt Platonici. Phi^cam. s. que p̊n^a habz: ꝛ diffōnes acceptas cū materia. Mathe^cam: que discibilis est: mathesis enim grece: latine sonat disciplinaz. Hec aūt substātia imaginabilis est determinata quātitate: sed non ꝯtietate: ꝛ idcirco diffōnes ꝛ p̊n^a nō hn̄t cōceptuz in materia sensibili: sed imaginabili tm̄: circa ꝙ^m enim est: sed non circa phicum. Quāta aūt suba est ꝛ nō ꝯuertiť: vnde suba ex solis p̊ncipijs substātie dependēs ante illam est firmās ꝛ probās eam: ꝛ circa illaz est sciētia diuina que sapientia vocať. Qḋ enim Arist. dicit me^cas cōsistere per ablationem a sensibilibus ꝛ diuinā per ablationē a mathe^cis Platoni non placuit: nl' eniz dixit in aīa esse per abstractionem a sensibilibus: indignum enim dixit esse ꝙ dignius pficeret ab indigniori: ꝛ sic aīa non pfici a sensi^bus eo ꝙ aīa multo dignior est ꝙ sensibilia: sꝫ pot^o oēs has formas dixit a dijs sine intelligētijs existere in aīa. A sensibilibus aūt nō dixit nisi excitari ad agēduz sicut calor nālis excitať a motu ꝛ exercitio. Aris. aūt ꝛ oēs alij peripathetici hoc nō dicebāt: sed potius subam p̊^us esse cām entis ꝛ subaz mathe^cam esse subam sube phi^ce: eo ꝙ nihil mouetur nisi quātū: ꝫ oīs suba phica cum motu est. Percipi aūt subam mathe^cam per abstractionem a sensibili: nō ita ꝙ suba sensibilis causet eam in aīa: sed qꝛ ablatā in sensibili itellectus accipit eam per modum qui superius dictus est. Et eodem modo subam diuinā accipit a mathe^cis: ꝛ fm hoc nō sequiť ꝙ supius aliqd accipiat ab inferiori: vel dignius ab indigniori. Quia h̄ modo qcqd lumine agētis intellect^o accipit: ꝛ nō lumine potētie inferioris. Ex oībus his pꝫ ꝙ certissima oīum scientiarū fm

B

Diuina scie.

modū accipiendi scibile est sapiētia: ꝛ est virtus ptis intellectiue aīe. Diuersi ḡ modi sunt certificādi: sicut patet in edificatiua que murum rectificat vel parietez per rectitudinez ppēdiculi vel cathecti. Erectionē aūt colūnarum dirigit ad rectitudinē lateris qḋ ꝯcludit angulū recti triāguli. Quare aūt ppendiculū dirigat murū ꝛ latus recti anguli directe erigat colūnaz nō cōfirmať per edificatorem sed per geometraz: ꝛ simiter distinctio phica ꝛ mathe^ca referunť ad diuinā sciam ex qua recipiūt cōfirmationez. Potissima ḡ virtus intellectualis ꝛ oēs alias cōfirmans sapientia est.

Cap. 20^m. Qꝫ sapiētē opꝫ scire q̄ ex p̊ncipijs ꝛ ipsa p̊n^a.

Oportet autez vere sapiētē nō solū scire ea que sequūtur ex principijs: sed etiā ea que sunt circa p̊n^a: ꝛ in his que circa p̊n^a sunt veruz dicere. Entis enim fm ꝙ est ens p̊^a p̊n^a sunt: ꝛ illa oportet sapiētem stabilire ad minus per deductionē ad incōueniēs: ꝛ per p̊n^{or} notificatiōez ꝛ inductiōez ad sensum: aliter enim p̊n^a stabiliri nō possunt. Et ex hoc seqtur ꝙ sapiētia sit itellect^o ꝛ scientia. Et dicit Eustraci^o ꝙ cōposita est ex vtrisqꝫ eoꝝ qḋ nō pōt esse veruz de substāntiali cōpōne. Si enim cōposita esset ex illis non esset aliqd pter ea: ꝛ hoc nō est verū. Cōposita igiť est quia participat modū vtriusqꝫ: ꝯsiderādo enim causas altissimas ꝛ po^ras: necesse est ꝙ ime^te applicationez ad illa habeat. Hec enim mediuz nō hn̄t: ꝛ ideo per syllm̄ accipi nō possunt. Et isto modo itellectus necesse est in his vti: cōicādo aūt passiones entis cum subto medio vtiť ꝛ syllogismo: ꝛ ideo in talibus vtiť modo sciētie. Differt aūt ab itellectu: qꝛ intellectus p̊n^{or} demrōnis est acceptiuus. Sapiētia aūt accipit p̊n^a entis vt est ens: ꝛ hoc est p̊ncipiuz accipe in rōne cause entis. A scientia aūt differt: qꝛ scia decursiua est a principijs demōstratiōis ad ꝯclusionem. Sapiētia vō incipit a causis primis in quaꝝ cognitionē pueniť per scām: ꝛ ideo via media incedit inter demōstratorez ꝛ topicū: ꝛ nō verissimo modo attingit demōstratiōez. Ex hoc pꝫ ꝙ qꝛ sapiētia p̊moꝝ est: p̊^a autē honorabilissima sunt fm nām ꝙ sapiētia honorabilissimoꝝ est: ꝛ qꝛ prima influūt regimen super oīa alia ꝛ lumen cognitionis: ergo hec sapiētia caput oīum aliarū dicitur esse: qꝛ in capite sicut in specula sensus disciplinaꝝ sunt qbus oībus alijs pspicitur: ideo etiam hec sapiētia caput aliaꝝ dicitur: qꝛ oībus alijs puidetur ꝛ pspicitur ab ipsa. Si aūt queriť in qua parte aīe sit ꝛ cuius aīe partis sit virtus. Dicēdum ꝙ est ptis intellectiue: sed est itellectus fm maximā sui cōuersionē itellectus ad imaginatiōez que cōstringit itellectū ad ꝯtinuum vel discretū qḋ idez est: qꝛ diuisio ꝯtinui causa discreti est: vt dicit Aris. ꝛ hoc modo phica itellectiuo est fm ꝯiūctionez intellectiui ad sensum: qui primaꝝ qualitatum ꝛ eaꝝ que ex qualitatib^o causanť est acceptiuus: ꝛ hoc modo itellectus ꝯiūgitur tēpori. Omne enim mobile vel mutabile est qḋ ꝯtrarietate determinať: mutabile aūt omne tēpore mēsuratur. Intellectū ergo in his tribus idem est fm subam: sed esse eius nō est idem. Tria autem dico, sapiētiam, scientiam, ꝛ intellectum.

Cap. 21^m. De differētia sapiētie ꝛ prudentie fm ꝙ sapientia est honorabilissimorum.

Inconueniens autē est siquis dicat prudentiā absolute dictā: siue etiā prudentiā polyticam studiosissimā vel nobilissimā scientiā esse: siue acceptionez nisi cōcederet ꝙ homo circūferētia cōsideret prudentia ꝛ studiosissimū sit eoꝝ que sunt

Eustratius

A

in mũdo. Hoc aũt ↄcedi nõ põt: sapiẽtia enim: sicut aũt antediximus: scia est ꝛ itellectus: prudẽtia aũt est polytica: potissima. n. iter prudẽtias polytica est. Si ḡ ↄcedat ꝙ sapiẽtia est prudẽtia: sequit̃ ne͞cio ꝙ scia sit polytica. Ex quo eñ duo ꝑdicant̃ de sapiẽtia itellectus. s. ꝛ sciẽtia: ꝛ duo sunt prudẽtia: ꝛ polytica sibiĩuicem ↄiũcta si prudẽtia de sapiẽtia ꝑdicat̃ rõne scie: ꝑdicabit̃ polytica de sapiẽtia rõne itellectus: qḋ oĩno incõueniẽs est. Prudentia ḡ ꝛ polytica ẜm subm differũt a sapiẽtia: eo ꝙ sapiẽtia bonorabilissimoꝝ est: prudentia autẽ ꝛ polytica nõ bonorabilissimoꝝ: sed de his que ↄferũt homini ad cõuersationem humanã. Si enim daret̃ ꝙ sapiẽtia de humanis esset tanꝗ̃ de bonorabilissimis ꝛ optimis: sequeret̃ ꝙ sapientie essent multe per multitudinẽ subioꝝ: sicut multe sunt prudẽtie polytice. Si eñ ↄsideremus sanum ꝛ bonuꝫ inueniemus ea altera ꝛ altera in hoibus ꝛ piscibus: albuꝫ aũt ꝛ rectũ idem inueniemus in vtrisq̃. Bonuꝫ enim pisci est in aqua esse: ꝛ hoc est malũ homini: sanum etiã pisci est frigidis ꝛ humidis vti ꝛ viscosis: ꝛ hoc est infirmũ homini. Principia ḡ sani ꝛ boni in pisce: alia sunt a principijs sani ꝛ boni in hoie. Album aũt ꝛ rectũ in vtrisq̃ ex eisdem accipit̃ pncipijs supficiei. s. ꝛ linee. Si enim supficies plana et pura que vbiq̃ in se diffusum recipiat lumen: nulla parte alteraꝫ obũbrante tã in homine ꝗ̃ in pisce causa albedinis est: si vna linea non exeat ab extremis cã rectitudis est in vtroq̃: vnde sciẽtia vna albi et recti est in pisce ꝛ in hoie: sed non vna sciẽtia sani ꝛ boni: q: sicut ante diximus eadeꝫ sunt principia essendi ꝛ cognoscẽdi: ꝛ vbi differũt principia essendi, necesse est cognitio sensus differre. Prudentia ḡ que est cognitio cõferẽtiũ pisci differt a prudẽtia que est cognitio cõferentium homini. Sapiẽtia autem cum sit de his que nullam in se materiã concipiũt: necesse est vnaꝫ ꝛ eãdem esse in omnibus piscibus: scilꝫ ꝛ hoibus ꝛ alijs oibus. Unũquodq̃ enim animalium ꝛ entiuꝫ vel instinctu nature vel signo aliquo vel loquela hoc dicit sibi eẽ prudens: ꝛ prudẽtissimũ qḋ est bene ꝛ optime speculãs omnia circũferentia que sunt circa ipsum: et si suum regimen alicui ↄcedere deberent preter seipsa illi concederent se esse regenda: sicuꝫ femina regimen suum cõcedet masculo: eo ꝙ masculus prudẽtius prouidet ꝗ̃ conferentia femine ꝗ̃ femina prouideat sibiipsi. Qḋ autẽ optime speculans circũferentia vnicuiq̃ prudẽs sit, patet tali signo: quia etiã in eas que sunt in numero bestiarum maxime prudẽtes esse dicimus: que quãuis prouisionem nõ habeãt: tamẽ ex instinctu nature puisiue virtutis potẽtiam ostendũt: in eo ꝙ cõgregãt cõferentia sibi sicut formica ꝛ apis ꝛ aranea. Formica eñ ꝛ apis ad casas congregant: aranea autem rhetia tendit in capturã. Patet igit̃ quoniã sapiẽtia eadem nõ potest esse cuꝫ polytica: quia si daretur ꝙ sapiẽtia esset circa vtilia que vnicuiq̃ cõferentia sunt: sequeret̃ ꝙ multe essent sapiẽtie. Nõ enim vna potest esse sapiẽtia circa bonũ cuiuslibet animalis: sed altera ꝛ altera eẽt circa singula aialia: nisi forte cõcederetur per incõueniens ꝙ vna esset sciẽtia medicinalis oĩuꝫ qḋ valde incõueniẽs est. Medicina enim est de cõceptis cum materia ẜm materie diuersitatem: necesse est medicinas diuersas esse nõ tñ materialiter: sed etiam formal'r ẜm diuersitatẽ pn͞cipioꝝ eoꝝ que sana ꝛ egra sunt in oibus. Oẽs tñ ille medicine sub vna quadã et cõi medicina ↄtinent̃. Pꝫ igit̃ ꝙ sapiẽtia ꝛ prudẽtia ẜm subiecta differũt. ¶ Si aũt aliquis dicat ꝛ opponat: q: hõ optimum iter aialia hõ est: ꝛ ideo sciam de hoie nobilissimã esse nõ refert. Quis eniꝫ aialium terrenoꝝ optimuꝫ hõ sicuti in mũdo multa sunt diuiniora ẜm naturã ꝗ̃ hõ sit. v. g. ea que manifestissima: ꝛ ex quoꝝ totalitatibus mũdus ↄstat: sicut spũs celestes ꝛ elnta. Elnta enim ꝗuis in pte corruptibilia sint: tñ in totalitatibus suis manent incorrupta. Nõ enim in alia corrũpunt̃ que ante se sint: q: elntuꝫ est vt dicit Ari. qḋ ẜm formã nõ corrũpat̃ in formas alias: ꝓpter qḋ multi dixerũt ꝙ elnta reiterant̃ ẜm subam incorruptibilẽ motã: q: etiam in cõpositis ꝛ in mixtis: ꝗuis ab excellẽtijs qualitatũ remoueant̃: tñ nõ remouent̃ a subali forma. In circulari aũt gñatione qua vnum ex alio gñatur in ↄtactibus spheraꝝ suaꝝ gñant̃ abinuicem ꝛ corrũpunt̃: in totalitatibus aũt manent: ꝛ sic patet ꝙ hoie diuiniora sunt inquãtuꝫ incorruptibilia sunt: potius. n. eñ ꝑuatione rem quiescere nõ sinũt: nec in eorũdem statu ꝑmanere: ꝛ diuinũ esse participare. Tali aũt potest multuꝫ subiacet hõ. Quis aũt h̃ dicamus diuina q: ꝑmanentiora sunt: posset ꝛ aliqs dicere ꝙ hõ diuinior est: q: aĩa rationalis participat: sed h̃ ẜm Phos nõ valet. Antiq eniꝫ Phi ꝛ maxime Platonici ꝛ stoici vnicuiq̃ corpoꝝ celestiũ dederũt alam rõneꝫ ꝛ itellm ꝛ prudẽtiã: ꝛ adiũgũt ꝙ vnũqḋq̃ eoꝝ habet cognitionẽ eoꝝ que sunt sibi bona ꝛ desiderium ꝛ puidentiã ꝛ studiũ: ꝛ si h̃ est nobilior est prudentia eoꝝ ꝗ̃ prudẽtia hoĩs. Hoc autẽ dixerũt Platonici: q: videbat̃ eis ꝙ nõ possent intẽdere hũc motum huius natiuitatis vel illius nisi cognitionẽ haberent oĩum figuraꝝ motus ex ↄiũctionibus ꝛ ꝑcuẽtionibus eoruꝫ que in equali velocitate ꝛ in equali tarditate virtutes suas influũt eidem ꝛ circa idem: et nõ posse cognoscere hoc nisi prouisa sint: nec prouisa esse posse nisi sint imaginata ꝛ ad materiã determinata: ꝓpter qḋ animam imaginatiuã celestibus diuidũt. Hoc autẽ Aristoteli ꝛ ꝑipatheticis nõ placuit: qui viderũt motus celestiũ vniformes esse ꝛ regulares: vnifor͗ autem ꝛ r͗re a pn͞o difformi esse non põt: imaginatiua aũt anima pn͞m difforme est: imaginatiua eniꝫ multiplicia sunt. Dixerũt ergo ꝙ mot͗ spherarũ celestiũ ab itellectibus sunt qui vniformes sunt ꝛ simplices. Motus aũt mãe diuersus qui in elntis est ex diuersitate causat̃ figurarum ꝛ respectiuũ que sunt ex supioribus ad iferiora. Pꝫ ḡ ex dictis ꝙ sapiẽtia est scia ꝛ itellectus bonorabilissimoꝝ ẜm nãm: ꝛ ꝙ differt a prudẽtia.

¶ Cap. xx[m] De ꝓbõne ꝑ signũ ꝙ sapia nõ sit prudentia.

PRopterea autẽ que dicta sunt Anaxagorã Italicũ Phm: et Thalẽ Millesiuꝫ et siles eis phos sapiẽtes qdeꝫ eos esse dicimus. Prudẽtes aũt nõ dicimus: eo ꝙ vidimus eos ignorare ↄferẽtia sibiipsis ꝛ negligere. Supflua aũt ꝛ inutilia ad vitã hoĩs: que tñ admirabilia sunt ꝛ difficilia ad sciẽduꝫ ꝛ itellꝫ: videmus eos optime scire ꝛ multã cãm illis impẽdere que multi inutilia reputant: eo ꝙ ad hoĩs vitam nõ cõferũt: nihil aũt bonum reputãt nisi cõferens. Prudẽtia aũt circa humana bona est per nos opabilia: de quibus etiã est ↄsiliari ꝗ̃ prudẽtiã Anaxa. ꝛ Thales nõ habuerunt: ꝓpter qḋ ab vno eoꝝ admirãtibus intẽdenti cum post multuꝫ tẽpus ad sua reuerteret̃ ꝛ oĩa inuenisset inculta ꝛ instructa: ꝛ quereret̃ quare sic sua neglexisset rñdit incõueniens: si hec valerent ego nõ valerem intẽdẽs ꝙ si prudẽtialibus intendis: sed a sapiẽtialibus animuꝫ reuocasset: ꝛ sic admirabiliuꝫ nõ habet notitiam. Prudẽtia eñ circa ↄsiliabilia est: ꝛ hoc opus qḋ dicimus bene ↄsiliari maxime prudentis est. Nullus aũt ↄsiliat̃ de impossibilibus aliter hẽre: neq̃ de his ↄsiliat̃ que nõ possunt referri ad aliquem finẽ. Diximus enim in 3° ꝙ de fine nullus consiliat̃: ꝛ si etiam possunt referri ad finem de quib͗ est consiliuꝫ: oportet ꝙ ille finis sit operabile bonum: h̃ aũt oĩa in antecedentib͗ ꝓbata sunt. Si aũt prudẽtis est cõsiliari:

B
Una est sapia in oibus.

C
A
...onis taci te ...

filiari: sequit̃ ꝙ simplr̃ ꝛ vliter bonꝰ ↄsiliator est qui fm rónem ↄsiliatiuā cóiectatiuꝰ est optimi inter ea que operabilia sunt ab hoie. Sapia vo de nobilissimis est ipossibilibꝰ aliter hire: quoꝝ nullus est finis ꝛ nō sunt opabilia homini. Sapiētia igit̃ prudentia nō est.

Caplm 23m. De dña sapiētie ꝛ prudentie que penes hoc accipit̃ ꝙ sapia vliuz mō est: prudentia vo ēt ꝑticulariū.

Adhuc autem prudentia nō soluz vliuz est: sz opz prudentiaz etiā singularia cognoscere in qbꝰ est actus. Prudētia eniz actiua est: actio autem circa singularia: qꝛ in singularibꝰ est: hoc est circūstantijs circūstātibꝰ negocia ꝛ opatiões humanas. Qz aūt hō duo prudētie sint: ex hō ꝓbat̃ ꝙ sepe videmus ea diuisa esse. Quedaz enim sunt rónes operabiliuz non scientes: ꝛ tamen magis actiui sunt in prudentialibꝰ magis in alijs experti sunt. Experti autē circa aliena vel magis cautius vel directius operans efficitur circa propria q̃uis ignoret cōmunes regulas operabiliuz. v. g. Si eniz aliquis sciat in vlī quoniā leues carnes ꝛ bene digestibiles sunt sane: ignoret autez in particulari que vel quales carnes leues sint: ex tali vlium scientia non perficiet sanitatem. Si vo sciat qꝫ talium volatiliuz carnes leues sint: ꝛ sic vel sic bene preparate digestibiles: ex hac experientia sanitatez perficiet: similr̃ autem est in prudentia. Prudentia eniz actiua est sicut ꝛ medicina: ꝓpter qȯ oz ambas habere in prudentia. s. vniuersaliuz ꝛ singulariuz cognitionez. Si pfecta debeat esse prudentia: vel si altera desit: ꝛ operari debeat: magis oportet habere singularium cognitionez: quia sine hac nihil operari potest. Cuz autez ambe sint in prudentia: vna erit architectonica: hō est princeps ꝛ ordinatiua alterius: altera autez vsualis ꝛ ordinata. Que eniz circa vlia est theorica ꝛ architectonica est: que vo circa singularia vsualis est ꝛ practica.

Caplm 24m. Qz polytica ꝛ prudentia sunt idem habitus differentes a sapientia.

A

Sunt autem polytica ꝛ prudētia q̄dem habitus: esse autem non est idez ipsis. Homo eniz homo est ꝛ ciuis: ꝛ ideo conferens homini nō perfecte cōfert nisi perfecte conferat ꝛ ciui: ꝛ ideo habitus qui est de cōferentibꝰ homini sub se continet habitū qui est de ↄferentibus ciuilitati eius: aut cognitionis que circa conferentia ciuilitati due partes sunt. Una quidez que dicitur legispositiua que in ciuilibus est similis prudentie architectonice: ordinatrix enim est omniuz eoruz que circa ciuilia sunt. Alia autez pars eius est experimētalis circa singularia cuilibet cōferentia: ꝛ hō cōmune nomen retinuit tanq̃ ꝓprium: polytica eniz vocat̃. Et huiꝰ adhuc due partes sunt: vna quidem consiliatiua querēs quidem fm positas leges quibus vtile sit. Alia vo actiua in operatione ponens id quod per consilium inuentum est. Huius autem probatio est ꝙ sententia consilij extremus consilij est: ꝛ est ante opus: quia determinatio operabilis est: qȯ autem extremū est vnī, eidem non potest esse principiuz. Oportet ergo ꝙ executiua ꝛ consiliatiua due partes polytice sint: ꝓpter qȯ etiam solos illos qui actiui sunt ciuiliter ꝛ optime oportet conuersari. Hi eniz soli fm ciuilia operantur sicut chyrotechne operātur fm artem: chyrotechma eniz in artibꝰ ad theoricaz se habet sicut practica ꝛ sicut actiua in ciuilibus. Ad consiliatiua differentia tamen est in his: quia prudentia maxime videtur esse circa ea que sunt homini per se solum existēti conferentia: hec enim est cui nomen prudētie maxie deputatur. Aliaꝝ autez prudentiaꝝ que sunt circa conferētia homini nō fm ꝙ ēst per se solus: sed fm ꝙ est domesticus vel ciuis alia est denoiatio eniz que habet curā domus cōicans cōferentia domui vocatur iconomica: que autez cōiectat bona ciuilitati vocatur legispositiua si cōiectat vt preordinatrix ciuium. Si aūt cōiectat bona ciuibus fm leges positas vocatur polytica noie cōmuni: ꝛ duas partes habet: consiliatiuaz. s. ꝛ iudicatiuaz. Judicatiuam autez dicimus determinatiuā penarum ꝛ pmioꝝ ad opera ꝛ merita ciuiuz. Patet igitur ꝙ quedaz species cognitionis prudentie est scire ꝛ coniectare sibiipsi bona ꝛ conferentia: sed multaz habet differentiā cognitio cōferentium: ꝛ ꝓpter hoc qui sciens est ꝛ exercitans se circa sibiipsi bona, videt̃ ꝓprie prudens esse. Polytici autem aliquas brites cognitiones ↄferētiū ciuitati, Polipracbmones vocant̃. Polys eniz est ciuitas, pracbmones opatiores. q. circūferētia ciuitati operātes. Propter qȯ Euripedes in ambitis suis metris secutus hanc opinionem dixit. Qualiter vtiq3 essem prudēs cum mihi aderam in negociose: ꝛ cū essem in multis numeratꝰ vt multitudini īncēderem negociosus fui participare iudicia equali sine multitudini mihi cōmisse ꝓportionari. Hoc autem dixit tanq̃ sapiens: sicut qui ad aliqd vtile amplius opant̃ q̃ ꝙ vtile sibiipsi soluz: ꝛ sicut videt̃ ↄfirmari opinionē ꝙ prudentia sit circa bonuz homini per se solum existenti. Iconomica eniz nō sibi soluz intēdit: sz oibus ad domū pertinentibꝰ qualiter. s. constituātur conseruent̃ ꝛ multiplicentur. Polytica autez ciuitati vel prouintie intendit qualiter plurificet̃ ꝛ in bonis augeat̃ ꝛ conseruet̃. Tales aūt prudentes sibiipsis bona querunt ꝛ existimant oportere sibi bona querere ꝛ operari. Superfluū autem esset alienis occupari. Ex hac igitur opinione venit tales sibiipsi intendentes prudētes esse ꝛ non alios: q̃uis forte hō propriuz non sit prudentie: quia perficere non pōt sine iconomica ꝛ sine vrbanitate. Cuius ꝓbatio est id quod dicit Aristo. in polyticis: ꝙ homo solitarius peior est q̃ esse potest vel melior homine: erit enim vel deus vel bestia. Si enim nullo indiget, deus est: si autē paucis qua natura vitro offert contentus est, bestia est. Dicit. n. Aui. ꝙ nullum cibū sufficienter natura preparat homini nisi lac. Si ergo multis indiget ad cibum ꝛ vestitum ꝛ alia cōmoda que solus preparare non potest: pz ꝙ huiꝰ fm se solus ↄferens sibi prouidere non potest. Sed oportet ꝙ inter ciues ciuiliter viuat in cōmutationibus ꝛ distributionibus ꝛ domesticaz casam habeat. Adhuc autē homo fm se solus apud se manifestuz nō habet qualiter eum oporteat disponere ꝛ intendere suo proprio bono. Bonum enim ꝓprium ꝛ priuatum ordinat̃ ad domesticum: domesticū autez ad bonū ciuitatis. In primo autē huius sciētie libro determinatuz est ꝙ quecūq3 potentie tales ordinant̃ ad vnaz aliquā, oēs sub illa ↄtinent̃ sicut sub architectonica quadaz ꝛ ordinatrice aliaꝝ. Bonum ergo priuatum non pōt disponi sufficienter nisi per iconomicā: nec bonum iconomicū ordinat̃ nisi per ciuilem: ꝛ si sine ciuili ꝛ iconomica proprio bono intenditur: manifestum nō erit qualr̃ bonuz hō disponat̃ ꝙ ad optimū perfectum hominis perueniat.

Iconomica

Polytica

Polipracbmones.

Euripedes poeta.

B

Aristo.

Auicē.

Caplm 25m. De dña sapientie ꝛ prudentie sumpta penes hoc ꝙ diuersoꝝ sunt pfectiones fm etatem.

A

Quod autem prudentia non solum vniuersalium sed etiā singularium sit: signum est ꝙ iuuenes inexperti bene fiunt geometrici ꝛ bene discipli in scientijs disciplinabilibus ꝛ bene fiūt sapiētes in talibus particulari sapientia. Juuenis autē prudēs non videtur fieri. Et causa huius est: quoniā sicut dixímꝰ.

prudentia non solum vniuersaliũ sed etiam singulariũ est cognitio. Singularia autẽ cognita non fiunt nisi per experientiã. Juuenis aũt ꝓpter etatis breuitatẽ ⁊ instabilitatem expertus esse non potest. Multitudo enim temporis requiritur ad hoc vt experimentũ probetur: ita ꝙ in nullo fallat: vñ Hippocrates in medicinalib⁹ loquẽs hoc ipsum innuit. s. vita breuis: ars võ longa: experimẽtũ fallax: iudicium difficile est. Oportet enĩ experimentũ non in vno modo sed ſm omnes circũstantias ꝓbare vt certe ⁊ recte principiũ sit opis. Et q̃uis nõ sit de presenti intentione: tamẽ quia de hoc mentio facta est nõ inutiliter intendat aliquis querere ꝓpter quid puer siue iuuenis in adulta existens etate ita ꝙ rerum possit cõprehendere rationes: bene fit mathematicus: sapiens autẽ vel physicus in tali etate fieri non potest. Queri enim potest vtrum hoc sit ꝓpter hoc ꝙ mathematica in abstractiõe sunt: sapientialia autem ⁊ physica per experientias accipiuntur. Unde sapientialia ⁊ physica bene dicunt iuuenes vt audita: sed non credunt plena fide: eo ꝙ sunt inexperta. Omnia enĩ que sunt de genere mathematicorum talia sunt ꝙ diffinitio dicens quid: ⁊ ꝓpter quid in eis est manifesta ⁊ stat in vno: ⁊ vno mõ inuariabilis ſm cõparationem ad multa: ⁊ hec est vera causa eius qõ querit: quia iuuenis ꝓpter etates puritatem intellectum habet optime dispositum. Intellectus autem bene dispositus per seipsũ applicabilis est formis intelligibilib⁹: ⁊ idcirco que intelligibilia sunt ⁊ itellectui hominis proportionata optime accipit iuuenis: que autẽ in sensibilib⁹ ipsa sunt ⁊ multa indigent collatione ⁊ ꝓportione ad vnum tempus indigent: ⁊ multa ex animi narratiõe anteq̃ certe credantur. Similiter ea que intellectui hominis proportionata non sunt: eo ꝙ ante ipsum sunt ab intellectu hominis non accipiuntur nisi per posteriora. s. per effectus ⁊ signa que etiam in particularibus ⁊ singularibus experiri oportet: ideo sapiẽtialia a puero vel adulto certitudinaliter non accipiuntur. Ad omniũ autem horum notitiam notandũ est ꝙ physica omnia diffiniuntur cõcepta cum materia: quorũ autem sedes ⁊ firmamentũ materia est in suis rationibus ⁊ quidditatibus variãtur ſm materie narrationem: ⁊ tales sunt omnes forme que sunt actus ⁊ perfectiones corpoꝝ. In talibus enim q̃uis forma finiat ⁊ determinet materiã: tamẽ nõ infundat eã inesse qõ dat ei esse sed variationi subiecta propter potentiam que non separatur ab ea, etiã ipsum esse ⁊ quidditas variabilia efficiuntur: ꝓpter qõ Eraclitus dixit ꝙ de talibus posset nihil vere ꝓnuntiari. Tales autem forme sunt natura ⁊ naturales vite que sunt sensus ⁊ vegetionis: ⁊ ideo talia comprehendi nõ possunt certa cõprehensione: vt dicunt Tholomeus ⁊ Boetius: ⁊ id qõ scitur de eis multo experimẽto indiget ⁊ multa examinatiõe que iuuenis nõ habet. Mathematica aũt per seipsa ſm suas quidditates separata sunt: ⁊ si per se non essent separata: tunc proculdubio abstrahentiũ esset mendaciũ sicut ⁊ in phicis. Si enim accipiam⁹ circulũ vel generalr figurã di. ꝙ circulus est figura plana vna linea contempta in cuius medio signũ a quo omnes linee ducte ad circũferentiam sunt equales cõcipit̃ h̃ de sensibilia materia: ꝓp qõ vna ratio est circuli siue sit ligneus siue cupreus: ⁊ sic est in omnibus mathematicis tã discretis q̃ continuis. Mathematica enim per hoc ꝙ sunt sepata per se intelligibilia sunt: per hoc autem ꝙ ex quãtitate sunt facile sunt intelligibilia ab homine: eo ꝙ intellectus hominis imaginationi cõiunctus est. Diuina võ nullo modo entitates suas habent in materia nec fundantur in ea: sed primo in seipsis existentia omnia alia fundant ⁊ continentiam

Hippo. — Physicalia diffiniuntur cum mã. — Boetius

mathematica q̃ physica: ⁊ ideo illa abstractione non indigent vt intelligibilia sunt: quia penitus per se deputata sunt sicut intelligentie que per se cause sunt reruꝫ oẽs res fundantes ⁊ intus fundata nullis: ꝓpter quod etiam anima rationalis que vera intellectualis est in hoc fundat corpus ꝙ materia eius est ⁊ continet nõ contenta ab ipso: sed separata cũ nullius corporis sit actus: sed intelligentie imago super omnes formas naturales eleuata. Cũius autẽ iste modus abstractionis fit per diffinitionẽ ⁊ quidditatẽ ⁊ esse: est tamẽ adhuc ⁊ aliud modus quo vniuersale abstrahitur a particulari: ⁊ iste in omnib⁹ est tam phicis q̃ mathematicis q̃ diuinis: ⁊ iste fit per intellectum abstrahentẽ hoc est veram rei accipientẽ simpliciter nõ ſm esse qõ hꝫ in isto vl' in illo. ¶ Ex his igit̃ sufficienter patet solutio questionis inducte: ad ꝓpositũ ergo reuertentes dicimus ꝙ quia prudẽtia circa vniuersale est ⁊ particulare: ⁊ idcirco duplex peccatum incidit in ea. Peccatũ qdẽ circa vniuersale accidit in consiliãdo: q̃. s. non inuenitur qõ vniuersale est ad finẽ: peccatũ autẽ qõ accidit circa singularia accidit in operãdo: q̃. s. sufficienter expertum non est. Huius autem exemplum est: q̃ circa vniuersale peccat qui oẽs ponderosas aquas prauas dicit esse. Contingit enĩ in aliquo casu ponderosam aquã esse vtilem. Alterius autem exemplũ est de eo qui dicit hanc aquam ponderosam esse: que forte ponderosa nõ est sed similis ponderose.

C — Peccatum in prudentia est duplex.

¶ Caplm 26m. De dĩa prudentie: scientie: ⁊ intellectus.

QUod autem prudentia non sit scia manifestum est. Prudentia enim extremi est singl'aris quẽadmodum dictum est: nihil enĩ operabile est nisi extremũ qõ vltimo. s. ⁊ consilio determinatum est. Scientia autẽ vliũ est ꝓpter qõ iuuenis sciẽs esse potest: prudens võ non. Prudentia opponitur intellectui in hoc ꝙ intellectus quidẽ terminoꝝ est: diffinitionum. s. ⁊ principioꝝ: quoꝝ non est ratio siue syllogistica siue diffinitiua: sicut pꝫ per antedicta. Prudentia autẽ extremi singularis cuius non est scientia: sicut pauloante diximus: sed sensus de talibus est nõ ꝙ sensus ꝓprius q̃ ꝓprioꝝ est sensibiliũ: sed sensus cõmunis qui cõpositiu⁹ ⁊ diuisiuus ⁊ iudicatiu⁹ est vliter sensibilium: hoc est sensus cum quo sentimus perfecte iudiciũ sensibiliũ apud nos habẽtes. Qr enĩ tale sensibile extremũ sit per simile patet in mathematicis. Si enim figure angulate resoluãtur resolutio stabit in aliquo extremo qõ nõ resoluit̃ in aliquam figuram ante se: ⁊ hoc est trigonũ. Omnis enim figura angulata in tot trigonos resoluitur quot hꝫ angulos: trigonus autem non resoluitur in aliam figuram: eo ꝙ illic stat resolutio. Similiter est cum consilium sit per modum resolutionis stabit in aliquo vltio singulari operabili qõ sensu cõmuni determinatur. Jlle enim sensus per iudicium sensibiliũ qõ habet magis vt prudentia est. Alius autẽ sensus qui ꝓprius est: alia species est nuntians qdẽ sensibile sed nõ diiudicãs ipsũ. Sic ergo differunt prudentia: intellectus: ⁊ scientia.

A

¶ Tractatus 3⁹. De virtutibus adiunctis prudentie.

¶ Caplm pm. De eubulia in quo sit genere.

POst hec de virtutibus adiunctis prudentie dicẽdũ est. Qr aũt omnes sunt circa ea que sũt per nos operabilia de quibus est cõsiliari oportet de ipso quedam consiliaria dicere. Querere enim ⁊ consiliari se habent sicut inferius ⁊ superius. Omne enĩ consiliari querere est sed nõ con-

uertitur: est eniz querere speculatiuũ de sensibus de quibus nõ est consiliari: consiliari ergo est quoddã querere.

Eubulia non est scia.

¶ Cum autem de prudentia iam dictuz sit: ⁊ prudentis opus sit bene consiliari: oportet assumere ad dõm de eubulia quid sit: ⁊ vtrum sit scientia quedaz vel opinio vel eustochia vel aliquid aliud in genere existimatiõis ꝙ sit genus eius per qd possit diffiniri. In diffinitione eniz primuz genus inuestiganduz est. Scientia quidem igit̃ nõ est. Scientes enim non querunt de quibus non sciunt. Sciunt enim de cõclusione: ⁊ de illa questio vlterius nõ est. Cuius autem cõclusionem in questione ⁊ ãmiratione poneretur. Eubulia autem consiliuz qddam est. Omnis autem consilians in eo ꝙ ꝯsilians querit ⁊ ratiocinat̃ de quesitis: quesita. s. disponens ⁊ ordinans ⁊ eliciens quid vtile ad finem ⁊ quid nõ. Et consilians in eo ꝙ consiliãs in nullo stat: sicut de necessitate conclusio. Patet igitur ꝙ eubulia nõ est scientia. Similiter patet ꝙ eustochia non est.

Eubulia non est eustochia.

Uidetur eniz eustochia ab eu: quod est bñ / ⁊ stochios quod est coniectatio: inde eustochia. q. bona coniectatio. Bona autem coniectatio in hoc est ꝙ aliqs statim ⁊ sine premeditatiõe ⁊ sine inquisitione repẽte videt qd vtile ⁊ qd inutile sit: quos nos latine sagaces consueuimus appellare. Patet igit̃ ꝙ eustochia sine ratiocinatiõe est ⁊ sine inquisitione ⁊ velox. Qui autez consiliantur: quia dubitant ⁊ inquirunt ⁊ indigent multo tempore: ⁊ ideo prouerbiũ est antiquũ: ꝙ consiliata velociter operãda ⁊ implenda sũt. Consilium autez cum mora ⁊ grauitate debita inueniendum est: manifestũ est igitur ꝙ eubulia eustochia nõ est.

Eubulia non est sollertia.

¶ Adhuc autẽ sollertia alterum est ab eubulia. Sollertia enim in se continet eustochiã: est enim eustochia quedam sollertia. Sollertia enim ꝓprie ⁊ cõmuniter dicit̃. Proprie dicta sollertia est indeliberata ⁊ impremeditata inuẽtio medij termini qui est cã ꝯclusionis: ⁊ hoc modo dicta sollertia: scientie adiungit̃ ⁊ nõ prudẽtie. Cõmuniter dicta sollertia est prompta inuẽtio ⁊ idcliberata causarum ⁊ rationuz ad qdcũqz prioruz: ⁊ sic qui rõnes operabiliuz promptas habet / sollers vocat̃: ⁊ hoc modo eustochia quedaz sollertia est: ⁊ cum eubulia non sit eustochia sequitur ꝙ nõ sit hoc modo dicta sollertia. Neqz ẽt opinio eubulia est quocũqz modo opinio dicatur: siue. s. ea que videtur pluribus: siue ea que videtur sapientibus: siue quocũqz alio modo dicatur.

Eubulia non est opinio.

Hoc autem probat̃ per hoc ꝙ non eadem accidunt opioni ⁊ eubulie. Rectitudo enim ⁊ peccatũ eubulie accidunt que sub eadem rõne non accidunt scientie ⁊ opinioni: qui enim male consiliat̃ peccat in consilio: qui autez bene consiliatur rectus est in cõsiliando.

Eubulia ẽ rectitudo ꝯsilij.

Manifestum est autem ꝙ eubulia quedam rectitudo cõsilij est. Et hoc patet ex ipso nomine ꝙ componitur ab eu qd est bene: ⁊ bulesis quod est consilium. vñ bulesis idem est qd bona consiliatio. Bona autem consiliatio recta est: eo ꝙ per ipsam recte attingitur finis. Talis autem rectitudo neqz scientie neqz opinionis est: ⁊ quod scientie non sit: per hoc patet ꝙ opposita nata sunt fieri circa idez.

B

Si ergo rectitudo scientie accideret terminis ꝙ etiam accideret eis peccatuz aliquãdo: qd falsum est. Scientia enim diuiditur vero ⁊ falso: ⁊ non recto ⁊ peccato. Cuius autem dicatur ꝙ opinionis rectitudo est: hec autem rectitudo veritas est opposita recto ⁊ non peccato: preter hoc tamen omne cuius opinio est vel scientia: vel determinatũ est in aĩa scientis vel opinãtis. Qui aũt consiliatur nihil habet vt determinatum.

A

Eubulia igitur neqz scientia neqz opinio est: sed est rectitudo consilij: qd sic patet. Sunt enim opposita eubulia ⁊ cacobulia. Itez opposita peccatum ⁊ rectitudo circa idez. Si ergo oppositum de opposito ⁊ propositũ de proposito: constat aũt ꝙ cacobulia peccatum est in consiliando: ergo eubulia rectitudo in eodem erit. Neqz eubulia semper veruz cõsiderat in consiliando si ciuiliter loqui velimus: sed considerat rectum ad finem ꝙ aliquãdo fit mendacium vel proditione quibus ciuis bene vtitur ad inimicuz: vel vt ledat: vel vt amicum ab eo eripiat. Unde Aristo. in regimine domino ꝑ: cum inimicis omnia cũ proditione agẽda sunt.

Aristo.

Si tamen eubulia non est sine ratione: coniectatio enim rationis actus est: cunctatur autem eubulia ⁊ querit: patet ergo ꝙ defectum intelligentie eubulia deficit a ratione. Ratio eniz completa siue mens in hoc cõpleta est qd ex principijs propriam assumit conclusionẽ ⁊ stat in illa. Querens autem consilium in nullo stat: sed quasi possibiliter procedit si hoc scilicet vel illud fiat quid accidat: ⁊ ideo in probando ⁊ certificando non habet perfectam operationem: sed est eius actus imperfectus quẽadmodum generatio ⁊ motio. Qui autem opinatur modo certo enuntiat de quo opinatur: qd non facit consilians. Opinio enim non questio: sed iam postq̃ opinatum est enuntiatio quedam est: consilians autem nequaq̃ enuntiat de aliquo: patet igitur ꝙ eubulia non est opinio. Oĩs enim qui consiliatur siue bene siue male consiliat̃: querit aliquid qd ad finem valeat: ⁊ ratiocinatur qualiter finis habeatur ex illo. Consilium eniz in genere questionis est: ergo ⁊ eubulia: ⁊ cum eubulia rectitudo consilij sit: ⁊ in B ꝙ querit a scientia ⁊ opinione distinguitur. In hoc autez ꝙ consiliãdo querit differt ab eustochia ⁊ sollertia: bene autem vel male consiliando querere differẽtie constitutiue sunt eubulie ⁊ cacobulie.

¶ Caplm 2m. De differentijs ꝯstitutiuis eubulie ⁊ de collectione diffinitionis eius.

INuestigãdo autẽ differẽtias ꝯstitutiuas eubulie supponimus ex prius habitis ꝙ eubulia quedã rectitudo consilij sit: propter qd primuz opz querere quid sit consilium ⁊ circa quid sit.

A

Genus enim est qd in qd ꝓdicat̃: dĩe autẽ q̃ in quale. In diffinitione ergo primo oportet supponere quid sit genus: ⁊ hoc consilium est in diffinitione eubulie.

[illegible]

Consilij autẽ substantia non melius sciri põt q̃ ex subiectis circa que est: consiliuz enim anime est actus. Actus autem ⁊ habitus ⁊ operationes anime ex subiectis cognoscũtur circa que sunt. Habentes igitur genus ⁊ volentes inuestigare differentias ex parte rectitudinis oportet inuenire. Est. n. eubulia rectitudo quedam consilij: quia autez rectitudo multipliciter dr̃: manifestũ est ꝙ nõ omnis rectitudo eubulia est. Incontinens enim ⁊ prauus id quod vt finem sue voluntatis proponit sibi optimuz esse ordinabit: etiã ex ratiocinatione qualiter consequatur. Patet igit̃ ꝙ ille recte consilians est: ⁊ tamen magnuz malum voluntatis vt finem assumens est: sicut patet in Paride ⁊ Helena. Paris enim recte consiliabatur quando a venere requisiuit venerea. Magnuz autem malum assumpsit pro fine scilicet alterius thori violationez: ⁊ hoc non potest eẽ eubulia: quia bene consiliari videtur omnibus quoddã bonum consiliari ad quod consequenduz omnis consilij dirigatur intentio. Eubulia eniz nõ omnis consilij rectitudo: sed est rectitudo quedã que boni finis est adeptiua ꝙ non fuit in consilio paridis.

Finis bonus malo medio qñqz acqrit̃.

¶ Adhuc autẽ si boni finis sit adeptiua ⁊ nõ per medium bonum non ꝓprie eubulia est. Contingit enim aliquãdo aliquez id qd sibi bonum est ⁊ opportunuz sortiri: ⁊ hoc falso syllo. Hoc autẽ contingit ꝙ medium terminũ ꝯtingit falsum eẽ ⁊ nõ bonũ ⁊ opportunũ. Sunt eniz duo quasi termini extremi: appetens ⁊ res que appetitur: quos cõtingit aliquãdo prau

portionatos esse: sicut si captiuus liberetur vel pauper appetat diuitias. Medium autem potest esse incompetens sicut per adulterium cum vxore captiuatoris vel diuitis captiuus vel pauper querat liberari vel ditari. Sicut enim in syllogismo veram contingit esse conclusionem medio falso in vna vel vtraq̄ propositione assumpto: sic ⁊ in moralibus contingit esse medium incompetens extremis: tamen opportune coniunctis. Si enim dicatur q̄ quicunq̄ captiuus est illis opportuna est liberatio ⁊ opportune eam desiderat: verum est quod dicitur. Si autem assumā q̄ omne per qd sortiri potest liberationem opportunum sit non semper verum sit. Malo enim qd non est opportunū bonum sortiri contingit ⁊ bonum sortiri malo medio cacobulia est. Eubulia igitur non est nisi ⁊ bonum sortiatur bono medio. ¶ Adhuc autem contingit q̄ consilians in multo tempore ⁊ pluri q̄ oportet: sortitur qd intēdit. Contingit autem q̄ alius velociter ⁊ minori q̄ opportunum est ad consilij maturitatem sortitur propositum. Primum quidem pigrum vel hebetem vel stolidum appellamus qui plurimo tempore non inuenit qd faciendum est. Secundum autē appellamus precipitem. Cum aūt vtrūq̄ sit malum: constat q̄ vtrūq̄ cacobulie est: cacobulia igitur neutrum illorum: sed rectitudo vtriusq̄ que tanti temporis est quātum ad maturitatem consilij vtile reputatur: ⁊ est de re cuius oportet esse tale consilium: ⁊ vt oportet ⁊ quādo oportet: ⁊ de alijs circūstantijs similiter. ¶ Adhuc contingit consiliari de eo qd simpliciter bonum est: ⁊ cōtingit consiliari ad quēdam finem boni specialis. Bene enim cōsulere simpliciter est bene consulere ad finem qui simpliciter finis est: ⁊ vniuersaliter sicut est felicitas ad quem finem quis bene consulit quādo proponit ⁊ ordinat ea que simpliciter dirigunt in finem illum: sicut faciunt virtutes ⁊ virtutum operationes que essentialiter saluantur in felicitate. Quedam autem bona consiliatio est quādo aliqs proponit ⁊ ordinat ea que dirigunt in bonum quoddam qd nō simpliciter bonum est: sed est bonum simpliciter vel conseruans vel adiuuans vel impeditum prohibens: sicut sunt diuitie vel potentatus. Ex his igitur facile est cōcludere diffinitionem eubulie. Eubulia enim vtiq̄ erit rectitudo que est secundum vtile ⁊ conferens dirigens ad finem simpliciter vel ad quēdam finē: cuius prudentia vera suspicatio est. Omnis enim eubulia finem habet talem cuius prudentia vera suspicatio est siue conceptio est ⁊ econuerso. Omne consiliabile cuius prudētia vera cōceptio est, eubulie finis est: secundum predicta prudētia sine errore se habet circa appetibilia ⁊ consiliabilia: eo q̄ quecunq̄ proposuit prudens ⁊ medi[tus] est ⁊ mensurauit ad finē adeptionis propositi omnia illa opportuna sunt ⁊ vtilia: ⁊ modi per quos tales fines adipiscuntur omnes sūt opportuni ⁊ finibus concordantes. Adinuenta enim sunt a prudētia que est habitus bonus, bonū eligens propter seipsum. Hec igitur est diffinitio eubulie.

B · *Stolidus* · *Preceps* · *A* · *Eubulie diffinitio.*

¶ Capl'm 3m. De sinesi ⁊ asinesia quid sint.

De virtutibus igitur adiūctis prudentie est etiam sinesis cui asinesia opposita est. Q̄ enim iste qualitates sint ⁊ habitus anime: ex hoc probatur: quia secundum istos sinetos ⁊ asinetos denominamus quales esse quosdam significātes: sinesis autē non totaliter est siue vniuersaliter est idem qd sciētia vel opinio. Si enim hoc diceretur sequeretur q̄ omnes sciētes vel opinātes essent sineti: qd falsum est. Neq̄ iterum sinesis est aliqua vna particularium scientiarum que est de particulari aliquo scibili: etiam si scientia generaliter accipiatur secundum q̄ scientia diffinitur: q̄ scientia scilicet est que prinorum ⁊ secundum ordinem habet: sicut enim etiam continet artes. Omnis enim scientia ⁊ omnis ars conceptio est eorum que apud ipsas traduntur: ita vt hec prima sit quidē alia aūt secūda: ita q̄ secunda tradi non possit nisi penarratis prioribus. Hoc enim modo medicina est particularis que sinesis non est. Si enim esset sinesis medica sinesis esset de sanis vel egris vel neutris qd falsum est: per eandem rationem non est geometria. Geometria enim est circa magnitudines imobiles: sinesis aūt neq̄ de semper entibus ⁊ necessarijs est: neq̄ de imobilibus: neq̄ est de factis in preterito: hec enim etiam necessaria sūt: nec de factis cuiuscūq̄ ad nos non pertinente: sed est de operabilibus per nos de quibus aliquis bene debet dubitare ⁊ consiliari: propter quod manifestum est q̄ sinesis circa eadem est circa que est prudentia: non tamen idem sunt sinesis ⁊ prudentia: quia non eodem modo sunt circa idem. Prudentia quidem enim de vltimo per consilium inuento preceptiua est. Prudentia enim in consilio finem non ponit nisi quando inuenit quando oportet agere vel non: ⁊ vltra illud consiliando nō procedit: sed hoc quasi determinatum relinquit. Sinesis aūt hoc qd a prudentia determinatum ⁊ preceptum est diiudicat qualiter optime proficiat ad opus ⁊ qualiter optime fiat. Sinesis ergo iudicatiua est solum eius qd a prudentia preceptum est: ⁊ q̄uis hec diffinitio non secundum substantiam sinesis: sed secundum bene sinesis data sit: tamen reprehensibilis non est: quia idem est sinesis ⁊ eusinesia: qd probatur in denominatiuo. Dicimus enim idem esse sinetos ⁊ eusinetos: ⁊ sic concretum de concreto ⁊ abstractum de abstracto predicabitur. Grece enim sinesis intellectus transfertur: cum tamen nō vere sit intellectus: sed potius intellectus quedam perspicacitas qua hō optie diiudicat qualr bene in opere ponatur q̄ a consilio prudentie preceptum est: vnde dicitur a sin: quod est con, ⁊ nois quod est mens. q. ad vnum diuidendum congregata mens: q̄ in bonis quidem est sinesis: in malis autē astutia vel calliditas, nisi q̄ calliditas magis sonat in dolum. Et secundum primā quidem institutionē sinesis bonitas ingenij vocatur: secundum quā discipulus bene diiudicat precepta doctoris: transumptum autem est ad iudiciū quo bene indicatur preceptum datum ex consilio prudētis. Ex quibus patet q̄ sinesis neq̄ est habere prudentiam: neq̄ sumere prudentiam: vtrūq̄ enim ante sinesim est. Est enim habere prudētiā ⁊ sumpsisse prudentiā ante preceptum qd ex prudentia determinatū est. Sinesis aūt post preceptū: eo q̄ ipsa precepti illius diiudicatiua est. Unde queadmodum dicere a doctore in discipulo dicitur synesynay grece quādo scilicet discipulus scientia accepta a doctore perspicaciter vtitur: sic in moralibus perspicaciter vti opinione ⁊ in bene iudicare de his de quibus prudētia est. Alio quodam dicente ⁊ ex prudentia determināte ⁊ precipiente quid operādum vel non operandum sit. Patet igitur q̄ sinesis est in bene iudicare: cu enim ei qd est bene idem est ⁊ hinc venit nomen sinesis que dicitur congregata vel vnita mens: congregatio autem mentis non est nisi ad difficile ⁊ bonum: male enim facile est ⁊ sparsa mente perficitur: vnde sinesis idem est qd eusinesia secundum quā eusineti nominantur, trāsumpto nomine ex eo sinesi que est in discere: multotiens enim dicimus bene discere grece vocari synynay qn discens bene vtitur ⁊ diiudicat audita.

Sinesis non est scientia. · *Sinesis differt a prudentia.* · *Sinesis unde dicitur.* · *B* · *A*

¶ Capl'm 4m. De gnome quid sit.

Est autem virtus quedam que grece gnome dicitur: eo q̄ de gnosticis hoc est cognitiuus virtutibus est. Q̄ aūt habitus sit in genere qualitatis ex hoc patet q̄ secundum eam eugnomonas denominamus bene

gnosticos sic vocantes ⁊ illos dicimus habere gnom̄ vt habitum qui alicuiꝰ virtutis anime perfectio est: ſm hoc igitur gnomos est iudicium rectum sunt iusti qui grece epykeyos vocantur: ita ꝙ epykeya executiua sit eiꝰ ꝙ gnomos iudicat esse faciendum. v.g. precipit lex muros non esse diruendos: videt aliquis securitatem muroꝝ ciuibꝰ esse causaz resolutionis ⁊ mollitiei: ⁊ sic ciues viles ⁊ imbelles figure per gnomos muros iudicat esse diruendos vt necesse sit ciues in armis exercitari qḋ legislator iudicaret si presens esset: hoc autē exequit̄ epykeya. Signuꝫ autem eius qḋ dictum est ħ qḋ epeyeykeyes maxime dicimus eē singnomonicos: ⁊ dicimus ꝙ epeyeykeyes circa quedam habet singnomos: habet enim circa pericula emergentia que attendere non potuit legislator cū legeꝫ cōmunē poneret. Singnomones .n. iudicatiua est epyeykeyos: recta auteꝫ singnomes vocatur quādo iudiciū verum est ⁊ veri. Videt̄ autem a sin qḋ est con: ⁊ gnomes quasi congregata gnostica virtus: qualiter id qḋ de nouo emersit optime fiat: ⁊ si ħ contra legem sit. Tres igitur sunt que ex parte prudentie accedunt virtutes adiuncte: vna quideꝫ in actu eubulia: vna vō ex hoc ꝙ ex actu prudentie determinatū est ⁊ preceptum. s. sinesis: vna que in re que prudentie subiacet ⁊ a legislatore determinari nō potuit scilicet gnome: ad sapientiam auteꝫ ⁊ intellectum ⁊ scientiam taliter adiuncte virtutes ⁊ adminiculantes ordinari non poterant: eo ꝙ intellectus est acceptio sine medio. Sapientia autem ⁊ scientia ⁊ si mediū habeant: habent tamen vno modo.

Capl̄m 5m. De differentia hoꝝ habituū adinuicem.

Unt autem omnes isti habitus rationabiliter in ideꝫ tendentes. Dicimus enim gnomon ⁊ sinesim ⁊ prudentiaꝫ ⁊ intellectū practicū: omnes hos habitus in eosdeꝫ homines inferentes: quos eniꝫ dicimus habere gnomen siue gnosticos, eos etiaꝫ dicimus habere intellectū practicuꝫ ⁊ esse prudētes ⁊ sinecos. Omnes enim isti habitus habitˡᵉˢ potentie quedam sunt que negᵗᵐ circa singularia in quibus est actus vel operatio: ⁊ hec extrema sunt: eo ꝙ syllogismus practicus stat ad ipsa: sicut in antehabitis sepe dictum est. Adhuc autē in eo ꝙ bene quis iudicatiuus est de qbꝰ prudens bene precipit Sinecus quis est: ⁊ in simili iudicio dicimꝰ eugomen ⁊ signomen. Judicat eniꝫ de his que alius per prudentiaꝫ dirigeret ħ que cōmunia sunt: ⁊ ad cōmunē vtilitatē referibilia sicut omnia iusta cū epyeykeys de numero cōmuniuꝫ bonoꝝ que cōiter ad omnes pertinent in eo ꝙ ad alterum ſm rationeꝫ debiti referuntur: sicut in quinto libro determinatuꝫ est. Omnia auteꝫ talia sunt operabilia que sunt circa singularia ⁊ extrema: hic enim oportet cognoscere prudentem: eo ꝙ prudēs actꝰ est ⁊ in singularibus est actꝰ. Sinesis autem ⁊ gnomones circa eadem operabilia sunt sicut sepe dictuꝫ est: hec autem operabilia sunt extrema. Omnes ergo dicti habitus circa extrema ⁊ singularia: aliter tamē intellectus est extremoꝝ ꝙ̄ alij habitus: intellectꝰ eniꝫ siue sit speculatiuus siue practicus in vtramqꝫ partem extremoꝛuꝫ est. Est enim primoꝛuꝫ principioꝝ siue sint axiomata siue termini: hoc est diffinitiōes imediata applicatione acceptiuꝰ: siue illa principia sint contēplatoꝛis siue operationis: hec autem principia extrema sunt in ascendendo: quia in eis stat resolutio. Intellectus etiam extremoꝛuꝫ singularium in quibus est operatio ⁊ hoc est intellectus practicus: hic enim actiuus est: ⁊ ideo singularium oportet habere cognitioneꝫ. Speculatiuus auteꝫ conclusiones habet pro extremis in quibus stat decursus syllogisticus a principijs deductus: talium auteꝫ extremoꝛuꝫ non est ratio que cum ratiocinatione est: talis enim ratio nō accipit nisi per medium: intellectus autem imediata est acceptio veri. Speculatiuus quidem intellectus qui ſm demonstrationes est terminoꝝ primoꝝ imobilium ⁊ necessarioꝛuꝫ: practicus autem est extremi singularis ⁊ contingētis ⁊ est magis alterius propositionis ꝙ̄ prime. Prima enim in decursu syllogistico ⁊ in operaᵇˡᵉ vniuersalis est ⁊ frequenter falsa vel dubia. Secūda autem siue minoꝛ: quia singulari viciniōꝛ est particularis est ⁊ magis principiuꝫ operis: ꝑpter quod ⁊ rhetoꝛes in enthimematibꝰ suis tacent maioꝛē ⁊ ex minoꝛi concludūt: eo ꝙ minoꝛ singulari ꝑposito viciniōꝛ est. Ille eniꝫ propositiones sunt principia eius qḋ est gratia ⁊ finis: propter quod queritur ⁊ fit omne ꝙ quis querit ⁊ operatur. In talibus enim vniuersale accipitur ex singularibus in quibus respersum ⁊ confusum est: nec tamen separatur ab eis: sed accipitur ſm conditionem singularium in quibus est actus. Hoꝛuꝫ igitur singularium in practicis oporteret habere sensuꝫ. Sensum auteꝫ dico experimentalem cognitioneꝫ sensibilium: hic auteꝫ sensus intellectꝰ est practicus ad sensibilia reflexus. Hoꝛuꝫ auteꝫ exemplūꝫ est qḋ fecit Demosthenes ad athenienses concionās ⁊ persuadens Philippo non esse confederandum in singularibus ostēdens quomodo Philippus terras atheniēsium depopulatus sit: casalia incenderit: ciues occiderit: hostibus eoꝛum semper coniunctus fuerit: ex his ꝯferre volens ꝙ Phphilippus ad nocumentuꝫ atheniensiū semper intenderit. Et ex hoc vniuersale finiens ꝙ ei q intendit ad nocumentum confederanduꝫ non sit. Philippus auteꝫ intendit nocumento: ergo Philippo cōferandum nō sit. De dīa practici ⁊ speculati īellectus satis in premissis huius operis a nobis dictum est.

Capl̄m 6m. Qꝛ iste virtutes quodāmodo nāles sunt.

Ropter hoc autē quia omnes iste virtutes in iudicio singularium consistunt etiam naturales esse videntur: non ꝙ cuꝫ natura data sint: sed quia in quadam etate accedunt homini. Hoc aūt non est in alijs: per naturaꝫ enim intellectus dicitur esse sapiens vel sciens: oportet enim in his esse vel inuentionem vel doctrinam. Gnomum autem habet ⁊ sinesim ⁊ intellectum practicum ⁊ etiam prudentiam ⁊ eubuliam in quadam etate per naturam. Hec autem etas est que ad optimum deducit iudicium de singularibus ad quod tria exiguntur. s. complexio iudicantis: acceptio iudicati: ⁊ cura siue diligentia iudicij. Complexio quideꝫ ꝙ sit humidum formam recipiens ⁊ tenens ⁊ spiritus mediocriter temperatus vt bene formas deferat: ⁊ calidum bene mouens ⁊ operationes non cōmiscens. Infans ergo talis non est propter complexionis defluxuꝫ ⁊ instabilitatem. Senex vero in vltima etate ħ non potest propter ruinosam eius complexionem. Juuenis igitur ħ incipit habere: sed in viro sunt confirmata. Judicium auteꝫ rei accepte non est nisi per experientiam: que quia multiplex est in singularibus ſm omneꝫ loci temporis aeris climatis complexionis ⁊ etatis varietatem longissimo tempore indigent: ⁊ ideo iuuenis expertus nō est: ⁊ consequenter nec boni intellectus practici nec prudens nec sinecus nec gnomicus esse creditur. Qui autem studiuꝫ ⁊ causam circa vitam non habent experiri non curant: ⁊ ideo diximus in primo ꝙ differt etate vel moribus puerilis: non eniꝫ ab etate sed a passione defectio est. Quod autem in quadam etate hec accedant: signum est quia omnes existimamus ꝙ iste virtutes sequuntur ad eta-

Epykeya

Tria ad hī iudicantem exiguntur.

tes quasdam: ⁊ hec quedam particularis etas sicut virilis que intellectum practicum habet ⁊ synesim ⁊ gnomon. Naturalia enim hec dicimus eo ꝙ natura in suis principijs apprehensiuis ⁊ indicatiuis confortatiua talium existit virtutum. Patet igitur ꝙ intellectus in his principium est ⁊ finis: principiũ quãtum ad vl'es regulas moꝝ: finis autez quãtum ad acceptionem singulariuz. Ex his enim que cõmunia sunt demõstrationes sũt operabilium: ⁊ sunt de his que sunt singulariũ: ꝓpter qđ diligenter opz attendere enuntiationib⁹ ⁊ opinionib⁹ quascunqz regulariter enuntiauerunt ⁊ opinati sunt experti ⁊ seniores ⁊ prudentes: q̃uis demõstrabilia ⁊ nõ probata nobis proponant. Non enim talib⁹ minus attẽdendum est q̃ demõstratis: ꝓpterea qꝛ tales melius vident principia operabiliuz ꝓpter hoc quia visuz habent singularem ⁊ intellectualez ex multa experientia. Quid quidez igitur sit prudentia ⁊ sapientia ⁊ circa que vtraqz est virtus existens circa subiecta: ⁊ q̃m alterius anime particule virtus vtraqz est istarũ: ita ꝙ vna vnius ⁊ altera alterius: quãtum ad presentem intentionem sufficiẽter a nobis determinatum est.

¶ Tractatus 4⁹. De dubitationibus que oriuntur ex his que determinata sunt.

¶ Capl'm p^m. An vtiles sint virtutes intellectuales.

A Dubitabit aũt aliqs querens qđ vtiles sint vrtutes intellectuales. Sapiẽtia quidez igiť que inter itellectuales potissima est nihil speculatur eoꝝ ex quibus homo felix efficiť ciuiliter: hec eniz omnia operabilia sunt. Sapia aũt nihil cõsiderat eoꝝ que in generatione cõsistunt: talia enim cõtingentia sunt circa que sunt nostre operatiões. Sapientia autẽ circa cõtingẽtia non est: sed potius circa ãmirabilia ⁊ eterna: vt patuit ex antehabitis. Sapiẽtia igiť circa opabilia nõ est: felicitas autẽ vnum ⁊ soluz bonuz hominis est: ⁊ qđ non ordinať ad felicitatẽ ad bonaz hois non ordinať: ⁊ sic inutile esse videť: soluz eniz hoc vtile est qđ ad finem obtinẽduz referri põt. Prudentia autem que intellectualiũ virtutum vna est: hec qdez hz. s. que circa cõtingens est ⁊ circa operabilia per nos: sed tamẽ ipsa prudentia finis est: ⁊ cuius gratia est omne opus eius: sicut ⁊ in omni alia vtute nullus alius est finis nisi virtus ipsa ⁊ op⁹ virtutis. Sicut. n. in scđo dictũ est: bonũ virtutis consistit in hoc ꝙ primũ quidez sit sciens: deinde eligẽs ⁊ eligens ꝓpter hoc. Prudentia qdem est circa ea que sunt pulchra ⁊ iusta ⁊ bona homini per se nõ ſm accidẽs: talia eniz boni viri est operari propter se ⁊ nõ propter aliud. Operať ergo illa ad aliud non referens: ⁊ quod non refertur ad aliud non est vtile: virtutes ergo inutiles esse videnť. ¶ Si autem aliquis dicat ꝙ morales virtutes iusta ⁊ bona operantur: sed itellectuales docent que qualiter operatura sint: non videtur nãle. Non eniz nihil magis operatiui efficimur bonoꝝ: ꝓpter hoc ꝙ ꝯtingit nos scire ipsa: morales enim virtutes habitus sunt / in modũ nature operatiões suas elicientes. Quẽadmodum ergo sana ⁊ euexiua sunt bene habentia dicũtur esse ab habitu in sanis ⁊ euexiuis absqz eo ꝙ est scire ea ⁊ facere quasi ex arte ita vidẽtur fortia ⁊ temperata ⁊ iusta fieri ab habitu haruz virtutũ absqz eo ꝙ sciantur: vel fiant quasi ex arte aliqua vel notitia in opere dirigente. Dictuz eniz est in antehabitis ꝙ virtus est omni arte certioꝛ: ⁊ qđ ꝑrimius imitať naturã q̃ ars: hoc autez patet per inductionem. In sanis enim ⁊ egris nihil magis efficimur opatiui ex eo ꝙ medi^{ca} artem nos contingit habere. Uidemus enim sani opera facere non medicum ⁊ infirmitates pati medi^{cos}. Similiter in exercitatiuis bonum videmus esse cursorem qui aptitudinez ⁊ vsum habet currendi: q̃uis cursus non habeat peritiam. Ergo cum etiaz isti habitus morales sint ex solo vsu, fines suos videnť attingere absqz peritia intellectualiuz virtutum. Si autez aliquis dicat ꝙ ad esse virtutis moralis vel ad operationẽ intellectualis virtus non perficit: ⁊ sic prudentiaz nõ esse ponendaz gratia illarum virtutuz: ⁊ ad hoc ꝙ aliquis iam est studiosus: tũc ad nihil vtilis esset ei prudentia: vel altera intellectualis virtus qđ est valde incõueniens. ¶ Adhuc autem etiaz non habentib⁹ virtutem ad generationẽ virtutis nihil ꝑficeret in operabilibus nihil differt per se notitiam operabiliuz habere vel ab alio persuaderi: ⁊ sufficiẽs est ad hoc ꝙ aliquis fiat bonus: vel alium talem in alo ponat: non ergo oportet habere prudentiaz ad hoc ꝙ aliqs fiat bonus: sed prudentẽ audire ⁊ quẽadmoduz ⁊ circa sanitatem. Uolentes ergo sani fieri nõ ꝓpter hoc oportet discere medicinalez scientiam sed medicum audire. Ex dictis autem adhuc sequitur incõueniẽs. Si eniz sola virtus vniuersalis sit que circa operabilia ⁊ preceptiua ⁊ ordinatiua illarum omniuz incõueniens videbiť esse si virtus que deterioꝛ est q̃ sapientia principalioꝛ sit q̃ sapiẽtia ipsa: prudentia eniz deterioꝛ est q̃ sapientia: eo ꝙ circa deterioꝛa est: prudẽtia autẽ circa opabilia est ⁊ faciẽs ⁊ principans ⁊ precipiens circa singula eoꝛuz: hic ergo videtur principalioꝛ esse sapientia que circa ãmirabilia ⁊ certissima est qđ valde inconueniens est. De his igiť per

B Solutio

certam determinationez dicenduz est: quia qđ dictuz est nunc disputatiue de ipsis dubitatũ est solum. ¶ Adhuc igitur soluentes primuz per instantiaz dicimus ꝙ virtutes intellectuales ſm seipsas ⁊ ꝓpter seipsas ⁊ nõ ꝓpter alia necesse est eligibilem esse qđ ex ratione virtutis pz. Omnis enim virtus pars honesti est: honestũ autem qđ propter seipsum eligibile est. Cum ergo sapientia ⁊ prudentia ⁊ cetere virtutes intellectuales sint duarum particularum anime scientifice. s. ⁊ opinatiue: ⁊ sint vltime perfectiones ⁊ fines per se eligibiles sunt: q̃uis nihil cõferant vel faciant ad aliquid obtinendum. Non ergo sequebatur / nihil conferunt ad felicitatem: ergo sunt inutiles: ⁊ quicquid aliud potissimuz est / ad nihil aliud referri potest: ⁊ ex hoc non sequitur ꝙ inutile sit: sed potissimum ⁊ honorabilissimum sit. Sapientia igitur est finis speculatiui intellectus ⁊ prudẽtia finis practici: sine quibus ipsi intellectus: intellectus non habet rationem nisi in potentia: sunt ergo desideratiua per se. ¶ Deinde soluimus per interemptionez: dicis enim falsum esse ꝙ nihil faciant ad felicitatem: faciunt enim sed non faciũt vt medicinas facit sanitatez: sed faciunt vt sanitas facit sanitatem: sic enim sapientia facit felicitatez: etiam hec solutio redit ad hoc ꝙ facere equiuocum est. s. ad actũ efficientis ⁊ ad actum forme. Medicus eniz medicando facit sanitatez quaz inducit: ⁊ hec sanitas informando cõplexionata ⁊ composita sanum facit animal: ⁊ sic est de bonis ad felicitatem ordinatis. Bona enim anime que virtutes sunt formaliter constituunt felicitatem in homine ordinata: tñ ad vnuz sicut in primo dictuz est. Sic enim virtutes morales ordinantur ad prudentiam cui⁹ perfectissimus actus felicitas est: ipsa autem felicitas cum omnibus virtutibus suis ordinatur ad intellectuales a quibus certitudinem accipit: ⁊ hoc totuz ordinatur ad sapientiam sicut ad caput ⁊ honorabilissimum: cuius vltimus actus ⁊ perfectissimus felicitas contemplatiua est. Cum enim beatitudo sit status omnium bonorum congregatione perfectus / beatitudo sine sapiẽtia esse nõ

Exclusio rõ.

potest: quia sapientia vltimus z optimus est. Similiť intellectus practicus siue prudentia esse non pōt: quia sine hac ordinabilis ad optimū nō est: bona aūt corporis que sunt sanitas, sensuū perspicacitas robur z pulchritudo, organice deseruiūt: bona v̄o exteriora sicut potētatus diuitie nobilitas deseruiunt instrumētaliter. De his autem omnibus in antehabitis determinatū est satis. Ex oībus enim his bonis vnum totum virtuale constituiť: z illius totius pars est sapientia: z altera pars prudentia: z sunt potissime partes iter virtutes: vt ergo pars virtualis ad totius virtualis facit cōstitutionē ita sapiētia facit felicitatez siue ꝟm habitū: vt. s. habeať felicitas: siue ꝟm opationē vt. s. felix opereť sine impedimēto felicitatis opera.

¶ De prudētia aūt spāliť notādū est ꝙ sine ipsa nō pficiť opus moralis virtutis: virt᷒ eniz moralis vt fortitudo vel tēperātia vel iustitia intētionē facit rectā: prudentia sagaciter eligit oīa que faciunt ad hanc intētionē: vt eam virtus moralis facile cōsequi possit. Intentionē aūt dicimus nō eaz que est rō prestituēs finez: sed eā que appetitus intēdens z inclinans in finē: sicut graue intēdit z inclinat deorsuz. Sic eniz ex Socratis scia dixim᷒ in antehabitis ꝙ apparitio finis z desideriuz ex habitu est nec in finē tendit ꝙ habitum aliquo mō nō hꝫ: z ideo in ea que iusta z casta sunt per electionē nō intēdit nisi qui aliquo mō iustus z castus est: z cuz finis virtutis rectus finis sit: hoc mō dictū est ꝙ virtus moralis intētionē rectā facit: cuz aūt intēdat in moduz nature z nō in moduz artis: nō tendit nisi in vnuz: z ideo ex sua ppa rōne nec ꝑceptiua est: nec desideratiua: nec ordinatiua coꝝ que exiguūť ad finē ꝯsequēduz. Adhuc igiť alia virtus exigiť que intellectualis est circa operabilia: z hec est prudētia. Tria igiť gña virtutū ad felicitatē exiguntť speculatiui. s. in quo sūt sapiētia: intell᷒: z scia: z opatiui in quo sunt ars z prudentia pncipātis qualiť rōne in quo sunt fortitudo: tēperātia: z iustitia: sine qb᷒ ad felicitatē hō nō est perfect᷒. Quare autē pticule aīe que vegetabilis est z nutritiua nō est aliqua talis virtus moralis. s. vł intellualis. Cuius cā est: qꝛ nō est in ipsa siue in libertate ei᷒ opari vel nō operari: z ideo nō est domina operationū suarū: sed de necessitate operatur quicquid operatur.

Tria virtutuz gnā requiruntť ad felicitatez.

¶ Caplm 2m. De prudētia nō pōt esse sine morali virtute z de solutione obiectionis superius inducte.

A

[D]Eeo qđ superi᷒ dictū est obyciēdo. s. ꝙ nihil magis sum᷒ opatiui bonoꝝ vel iustoꝝ ppter prudētiā aliꝰ paꝝ incipiēdo soluere opꝫ sumēdo h. s. ꝙ pro pncipio quēadmoduz quosdā nequaꝗ dicim᷒ esse iustos: qui tn̄ iusti sunt operātes. v. g. eos qui faciunt ea que a legib᷒ ordinata sunt motu legis: vel qui nolentes talia faciūt coacti: vel qui ppter ignorantiā leges seruāt putātes nō esse leges qđ lex est: vel faciūt ppter lucruz z nō faciūt ppter ipsa iusta. Opus. n. virtutis sibiipsi finis est: ꝗuis tales opereńť que opꝫ z quecūqz opꝫ opari studiosuz: tn̄ nō sunt iusti. Sic vt vī cōtingit aliqualiť dispositum ꝟm habitū opari singula que sunt habit᷒ ill᷒ velut taliť operās sit bonus per habitū sit: hoc aūt dico qn̄ per electionē finis operať z gr̄a ipsoꝝ operatoꝝ: ita ꝙ nullū alium habeat sui operis finē. Dupliť ḡ cōtingit opari iusta. s. opere sine fine z opere cū fine debito. Si aūt aliqs opereť sine fine per notitiā iustoꝝ non erit iustus: iustus autē est qn̄ nullo mouēte nisi fine iusta opať. Ex prudētia igiť iustoꝝ nemo iustus est: prudētia igiť indiget morali virtute. Sicut. n. dixim᷒ virtus moralis electionem rectaz facit z intētionē per h ꝙ intēdit in finē. Quecūqz autē finis gr̄a nata sunt fieri vt adminiculantia ad illum vel ꝯtoꝝ phibitiua: hec nō sunt virtutis moralis: sed alterius cuiusdā potētie: virtus eniz moralis que est in modum nature rōni ꝯsentane᷒ habitus nō nisi ad vnum est tendendo z nō cognoscēdo. Finis aūt ꝗuis vnū sit: tn̄ mē circa difficile z bonū est: z ideo multa opꝫ ingrere z ordinare ad finē ꝯsequēduz z sine cognoscitiua po᷒ fieri non pōt ꝗ cognoscitiuā: ꝗuis sit necesse supponere finem: tn̄ necesse est cognoscere ea que sunt ad finē illuz. Hoc aūt dupliť fieri pōt. s. cōplete z incōplete. Incōplete qdez fit per nālem industriam. Cōplete aūt fit per prudentiam.

¶ De his aūt manifestius aliqd dōm est vt pfectior doctrina habeať. Dicimus igiť ꝙ quedā po᷒ aīe est quā dinoticaz phi vocant: hec bonā z diuinā operabiliuz ex necessitate cognitionē dinotica ē talis po᷒: vt possit ex nāli industria operari z sortiri illis que ad cōtendentia sunt siue cōferentia ad suppositā intentionē qua quisqz finez sibi desideratū obtinere intēdit: hec aūt dupliť. s. ꝟm intētionem bonā z laudabilem vel prauā z vituperabilem. Si qdez igiť intentio sit bona z laudabilis, dinotica vocatur. Si autez praua: tunc pprie vocať astutia: z ppter hoc dinos aliqn̄ dicimus esse prudentes qn̄ ad bona contendunt sicut prudentes: aliqn̄ autē dicimus esse astutos: qn̄. s. cōtendunt ad malum. Et vt breuiter dicam᷒ dinos dicitur qui multum influxum habet intellectus practici ad obtinēduz omne qđ intēdit: z h ex industria naturali: vnde prudentia nō est potētia h quā dinoticaz dicimus: lꝫ nō sit sine hac potētia in itellectu practico. Sicut eniz sepe diximus nullum subiectū susceptiuū est alicui᷒ habitus: cuius sciētia per naturā nō sunt ipso: z per hoc efficitur illius habit᷒ ppriuz subiectū. Dinotica enim nihil aliud est nisi sciētia sparsa prudētie z cōfusa que per experimentuz z doctrinā ad formā prudentie ordināturz formanť sicut potētia generis ad actum speciei ordinať z determinať per differentiā constitutiuā. Habitus igiť hic. s. quez prudentiā vocamus infit per experimentuz z doctrinā huic vsui aīe: ita ꝙ pprium subiectum est vsus eius hic. Hic enim vsus dinoticus. s. intellect᷒ practici est cōfusi z indeterminati qui determinať ad habitū prudētie: sꝫ h non pōt fieri sine virtute morali sicut iam dictū est: vt manifestuz est ex ipsa rei natura. Sylli enim operabilium quos prudentia in moduz cōsilij syllogiȥat: oꝫ ꝙ sint habētes principiū qđ sit causa operabiliū z ad qđ cōsulta referať. Hoc autē principiū est talis finis ꝟm intentionez optimus: z hoc generaliť qualiscūqz sit finis sꝫ quālibet virtutez moralez: quelibet eniz illoꝝ intentionē rectam facit: z ad illam prudētia ordinat omnia que syllogiȥat. Sic enim sermonis gratia est bonum morale: finis autez hoc bonū non apparet nisi ei qui bonus nō est ꝟm illam virtutez: qꝛ sicut sepe dictū est apparētia boni est ex similitudine ad bonuz. Similitudinē aūt ad bonū moris nō habet: qui in codez more nō est. Malitia enim que ꝟm habitū inest peruertit a similitudine ad bonuz z facit mentiri circa practica pncipia: facit enim apparere bonum cōtrariuz bono z in cōsecutione illius mentiēs: opportuna dicit que nō sunt opportuna. Exempluz hui᷒ est Paris z Helena z Diomedes. Helena enim est sicut cōcupiscibile mouens qđ per idez ppter habitū luxurie quo informatus fuit mouit ad cōcupiscentiā: z ideo mentiens vt cōcupiscibile sequereť violationē alterius thori dixit esse opportunā. Diomedes autez ex habitu castitatis vidit Helenaz ad āmirationem: z ppter habitū castitatis violationem alterius thori nephandam reputauit: sed in tanta pulchritudine opus nature esse laudandum.

¶ Ex omnibus his pꝫ ꝙ prudentia principia opabiliuz sumit ex fine quē tendendo z appetēdo appetere facit z

Dinotica

Astutia

Dinos qd sit.

determinat moralis virt⁹. Prudentia igit̄ nō fit sine morali virtute: quare manifestuz est ꝙ ipoſſe est aliquē esse prudentē qui bonus nō est ſm moralez virtutez.

℄ Capl'm 3ᵐ. Qꝛ virtus moralis nō est sine prudentia.

A

Vt aūt pfectioꝛ sit doctrina rursus intendenduz est de vtute morali: sicut ostendim⁹ ꝙ prudētia nō est sine vtute morali: ita ecōuerso ostendere opꝫ ꝙ virt⁹ moralis nō est sine prudētia. ℄ Adhuc aūt ostēdenduz intelligere opꝫ ꝙ in parte aie in qua est virt⁹ moralis ſm nāz est quedaz virt⁹ nālis pexistēs per nām in subiecto que similr̄ se habet ad virtutē moralez sicut dinotica se habet ad prudentiā: ⁊ ista virt⁹ naturalis nō est idez cū virtute morali: sed est sile aliqd ei⁹ in hoc .s. ꝙ circa eadez est ⁊ ad idez: sed est ꝯfusuz ⁊ indeterminatū qḋ in virtute ꝯsuetudinali superueniente adiuuat̄ ⁊ determiat̄: ⁊ pp̄ter hoc aīa pximū subm̄ efficit̄ virtutis: hec igit̄ qꝛ p nām inest/virt⁹ nālis vocat̄: alia aūt que ꝯsuetudine pfecta est vocat̄ virt⁹ pncipalis siue cardinalis: hui⁹ aūt sigᵐ est id qḋ in oīb⁹ vī. Oēs.n. indicāt ꝙ singuli singloꝝ mores existāt aliqlr̄ p nāz. Cōfestiz.n. ab ipsa natiuitate habem⁹ ꝙ ad quedaz simus iusti: ad qdā aūt tēpati: ad qdā aūt fortes ⁊ ad alia ⁊ ad alia ſm huc modum dispositi: ⁊ qdaz ad vnū plus/ad alterū min⁹: ⁊ qūis ita sim⁹ dispositi p nāz: tn̄ querim⁹ alterū qd bo'ᵐ eē pfectū ꝙ pncipaliter bonū pfectā hn̄s rōnez boni: ⁊ talia bona ſm singulas vtutes dicim⁹ nobis existere ⁊ fieri ſm alterū modū: qꝛ p ꝯsuetudinē sicut dixim⁹ in scḋi libri pn°: per nāles ḡ virtutes inati sum⁹ suscipe pncipales virtutes: perficere aūt est ab assuetudine. Dinotica igit̄ que ſm pte rōnalez inest brutis ⁊ pueris attribui nō pōt: virt⁹ aūt nālis que po⁹ est ad virtutē pncipalez: qꝛ ſm partē irrōnalez inest aliqñ per silitudinē/pueris ⁊ brutis attribuit̄: sic dicim⁹ ouē māsuetā turturē castaz ⁊ leonē fortē. Est eniz pueris ⁊ bestijs per silez quādaz nāles existūt hitus: sed sine intellectu practico: quo qꝛ nō pticipāt aliqñ per accñs nociui eis eē videntur: sicut leoni aliqñ nocet audacia: ⁊ ſt ḡ intell's necessari⁹ qui moderet̄ appetit⁹ ⁊ passiōes ⁊ passionū mot⁹ ad rectū. In talib⁹ aūt nō moderatis per intellectū malaz vī fieri: queādmoduz corpori fortiter moto sine visione oculoꝝ fortiter accidit falli ⁊ piculose pp̄ nō hie visuz: qūto eniz forti⁹ mouet̄ tanto nō videns quo vadat forti⁹ ipingit ⁊ periculosius cadit: sic ⁊ hic: passiones eniz nō moderate p intell'z effrenes sunt ⁊ pcipitātes in malaz. Si aūt qs accipiat intell'm practicū in opari qbꝫ operādoꝝ/statiz multū differt: hec.n. moderabit̄ passiones ⁊ mot⁹ eaꝝ: ⁊ sic adunant̄ ⁊ determinant̄ ad habitū virtutis moralis. Habit⁹.n. sic sil existēs ⁊ adunat⁹ p rōnē

B

siue intell'm practicū pp̄e virt⁹ vocat̄: añ aūt hoc nō hēbat nomē virtutis nisi per silitudinē. Sꝫ cū ex ꝯsuetudine ⁊ exercitio multo firmū eē accipit ad recte ⁊ ſm rōnē operari: tūc accipit vere nomē vtutis. Quare queādmodum in opinatiua pte aie due spēs aie sunt: dinotes.s. ⁊ prudētia: sicut in pte aie que moralis dī: eo ꝙ est subm̄ moralium virtutū: ⁊ est ea quā dixim⁹ irrōnalez pticipantē qlr̄ rōne due sunt spēs: vna qdez aūt dī nālis ipfecta: alia āt que dī virt⁹ pncipalis: que nālis virtutis est formatiua ⁊ pfecta. Inter has ea que dī vt⁹ pncipalis nō fit sine prudētia: nō eniz fit sine ordiatiōe ⁊ moderatiōe passionū ⁊ motuū ⁊ opationū: que oīa nō fiūt nisi p intell'z practicū operantē ſm potissimū actū ei⁹ qui est prudētia. Manifestū igit̄ est ꝙ virt⁹ nālis nō deducit̄ in cōple'ᵐ virtutis pncipalis sine prudētia: virtus ḡ pncipalis sine prudētia esse nō pōt: sicut nec eꝫ. Quinimo si cōparent̄ adinuicez virtus pncipalis ⁊ prudētia pma dignioꝛ inenit̄: sicut ordinans ⁊ moderās ⁊ disciplinās appetitū vt certe in habitū virtutis pncipalis deducat̄. ℄ Et si querit̄ qūo nos prudētiā in opinatiua pte ponam⁹: cū opīo nō semp̄ veꝝ dicens sit habitus. Dicimus qꝛ prudētia ideo ꝙ actiua est/magis est circa sensibilia ⁊ cōtingētia que nō nisi opinabilr̄ accipi pñt: ⁊ qūis forte postea rō talia ad se ꝯuolens reducat ad vl'e: tn̄ postea iterū ponēs in opere opinabilr̄ opet̄ ⁊ nō ad certū: qūis in vl'i verū fuerit ex quo syllogizauit opera. ℄ Sunt etiā qui q̄rūt ꝙ ex quo mos aliquo mō attribuit̄ aialib⁹ ⁊ pueris: quare nō dicim⁹ talibus virtutes morales inesse ad hoc ꝙ dicim⁹ ꝙ mos dupliciter dicit̄ ⁊ equiuoce. Dicit̄ eniz mos ex inclinatione nāli appetit⁹ actus: ⁊ hic mos ad nām refert̄ ⁊ nō pp̄ie mos vocat̄: ⁊ dicit̄ mos ex habitu ꝯsuetudinali facultas nō impedita ad agēdum: ⁊ talis mos nullo mō inest bestijs: ⁊ ideo virtutes ꝯsuetudinales nullo modo hīe pñt. Nāles aūt hn̄t nō per morē sed per aliqd mori simile.

Questio

R°

Questio

Virtutes morales nō sunt in pueris.

℄ Capl'm 4ᵐ. Qꝛ Socrates dixit vtutes esse prudētias.

Quia vero virtus pncipalis ad sui generationē idiget prudētia. Propter hoc aūt stoici oēs virtutes prudentias esse triplici rōne dixerūt. Una.s. qꝛ prudentia dicto mō gñatiua est eaꝝ: ⁊ ꝙ generatiuū alicuius est: eo ꝙ ad formā pp̄iā generat dando formā dat ⁊ nomē: oēs igit̄ prudētie sūt. ℄ Scḋa rō est: qꝛ a digniori est denoiatio: qūis eniz homo sit aial mortale: tn̄ tn̄ a rōnali denoiat̄ sicut a digniori: similr̄ qūis vtute pncipali aliqd sit moris sicut recta intentio: ⁊ aliqd prudētie sicut coꝝ que sunt ad finē ꝯsequēduz: determinatio tn̄ qꝛ dignioꝛ est prudentia/totū a prudentia denomināduz est. ℄ Tertia rō est: qꝛ vtutes differūt ſm pfectiuz ⁊ min⁹ pfectū: ſm aliā virtutē dicim⁹ esse polytici ⁊ aliā: ciuis virtus eniz polytici nō est in vno sed in ordinatione ⁊ dispōne oium. Ciuis aūt virtus nō est nisi obedire polytico: vnde oia bona ciuiuz polytico attribuūtur ⁊ nō ecōuerso. Similr̄ virtus prudētie est in ordinatione pncipalr̄ aie ⁊ habituū oiuz: ⁊ qcqd hōi est in eis/prudētie attribuit̄ ⁊ nō ecōurso. Hac igit̄ rōne stoici oēs virtutes prudentias esse dixerūt. Et Socrates qdem stoicoꝝ princeps nō enuntiādo certitudinalr̄ sed disputādo querebat hic: ⁊ vno modo recte querebat .s. inquātuz nō sine prudentia est. Alio aūt modo peccabat inquātuz .s. virtutes ſm substantiā dicebat prudentias esse. Substātie.n. ⁊ quidditates virtutū prudentie nō sunt sed poti⁹ voluntarius ⁊ electiu⁹ habitus: qñ qdem igit̄ prudētias existimabat esse oēs virtutes ſꝫ substantiā/peccabat: qñ aūt sine prudētia dicebat eas nō esse vel fieri/bene dicebat. Signuz autē huius ꝙ oēs qui diffiniunt virtutē dīc esse habitū ſm rectā rōnem: recta autē ratio est que ſm prudentiaz est: ergo nō existente prudentia nō erit virt⁹ moralis: ⁊ sic prudentia ad minus erit causa vtutis sine qua nō est virtus. Omnes aūt sic diffi'ᵉˢ virtutes aliqualr̄ diuinare videt̄ ꝙ virtus talis habitus sit qui est ſm prudentiaz. Tales autē diuinare dico: qꝛ nō expresse enūtiabāt sed veritatē aliquo modo tangebāt. Opꝫ ergo parū transcēdere dicta coꝝ ⁊ veritatē plus tangere. Uirtus.n. nō solū est habitus ſm rectam rationē: sed est habit⁹ qui est cum recta rōne: eo ꝙ mediū virtutis moralis quo ad nos mediuz sit determinata rōne put sapiēs determinauit: vñ prudentia que recta ratio est de operabilib⁹ mediuz in talib⁹ inuenit ⁊ determinat: ⁊ in sic determinatū virtus moralis tendit. Uirtus ergo moralis semp̄ est cū recta rōne. Socrates qdez igit̄ virtutes rōnes existimabat esse nō cum rōne tn̄. Dixit enim virtutes esse scias. Scientie autem rōnes sunt cognoscibilium: ⁊ si virtutes

Socrates nō recte dixit virtutes esse prudentias.

A

scie sunt vtutes rões cogscibiliũ sũt:qḋ nos nõ dicim⁹: sꝫ cũ rõne eas eẽ ↄcedim⁹ q̃ rões sunt pruden̄. Manifestũ igit̃ ex dicti est:q̃m nõ est posse bo^m vtutis pn^{lis} eẽ sine prudẽtia:nec eꝫ posse est prudẽtiã eẽ sine morali vtute. Moralez.n. vtutẽ dicim⁹ pfectã in cõparatiõe ad nãlẽ.

Cap. 5^m. De cõnexione virtutuꝫ cum prudentia.

A

Oc etiã mõ:ꝙ.s.prudẽtia nõ est moralis vt⁹:et eꝫ sine morali vtute prudẽtia rõ disputa^m stoicoꝝ dissoluet̃:qua disputãt stoici vtrũ sepant̃ abinuicẽ vtutes. Et ꝙ separent̃ ex ꝑdict; pbare nitunt̃:q: nõ est aliqs vnus hõ q optie nat⁹ sit ad oẽs vtutes:ꝛ cũ nat⁹ sit ad vnã ꝛ nõ ad aliã ꝛ vtutes scie sint fm stoicos:seqt̃ ꝙ hãc qdeꝫ vtutẽ aliqs sciuit ꝛ dinos ad eã fuit:aliã aũt vtutẽ ad quã dinos nõ est nequaq̃ꝫ assumẽ poterit. Et h pro certo ↄcedit Pla. in li⁹ queꝫ iscripsit Menoni. Nos aũt dicim⁹ ꝙ sic obm est sic ↄtingit in nãlib⁹ vtu^{bus} in q b⁹ dispositus ad vnã nõ est disposit⁹ ad aliã:sed nõ ↄtingit fm vtutes pn^{les} fm q̃s hõ simplr̃ di bonus. Ex ꝑdictis.n. seqt̃ ꝙ prudẽtia existe in vno aliq̃ oẽs alie morales etiã erũt. Sꝫ h de prudẽtia itelligimus fm maxi^m suũ posse:ꝛ maxi^{ꝫ} sui pfectionez:fm.s.qḋ ipa est ordinatrix oiuꝫ appetituũ ꝛ appe^{lium} siue eligibiliũ ptinẽtiũ ad totã vitã hois inq̃ꝫtũ hõ est. Sic.n. prudẽtia vna existe rõ pstat ꝛ diat̃ appetitib⁹ ꝛ subdit sibi eos:stãtis aũt illis appetibilia nõ erunt nisi bona/ꝛ mala fugibilia:ꝛ sic morales vtutes in oĩb⁹ bonos fines determinãt:ꝛ prudẽtia ea que sunt ad fines ordinat:ꝛ talr̃ se hñt hoĩe cũ prudẽtia oẽs vtutes inerũt:tñ q̃uis prudẽtia nõ esset ↄnexa aliis nec alie sibi:ꝛ q̃uis nõ eẽt practica:mani^m est ꝙ hõ indigeret ipa. Q̃uis.n. neutrũ illoꝝ eẽt:tñ rõnis pticule esset pfectio:cui⁹ est vtus ꝛ sine ea hõ nõ est pfect⁹. Rõcinatiuũ.n. melior pticula est q̃ꝫ irrõnale:vñ pfectio ei⁹ nobilior est q̃ꝫ pfectio irrationalis. Adhuc electio exigit̃ ad omne qḋ ptinet ad vitã. Electio aũt recta nec sine prudẽtia nec sine morali vtute esse põt. Moralis.n. vtus finez determinat:prudentia inuenit ꝛ ordinat ꝛ opari facit ea

B

que sunt ad finez illũ:hec aũt ambo recipit electio h est electiua pars aie:ꝛ sic sibi p̃po^{ta} oportuna cuꝫ oportunis ↄiũgẽs:ꝛ que nõ sunt oportuna abyciẽs ꝑoptat optima: qḋ facere nõ posset nisi ꝛ finẽ acciperet:ꝛ ea q̃ sunt ad finẽ fini pportionaret vt optima eligeret. Cuꝫ ergo finis sit a morali vtute:ꝛ ea que ad finẽ:a prudẽtia ↄstat electiõez nec sine prudẽtia nec sine morali vtute posse ex stẽ. Q̃uis sic prudentiã pn^{les} dicamus esse vtutẽ ꝛ pncipari moralib⁹ sibi ↄnexis:tñ nõ dicim⁹ eẽ pn^{les} re^a sapie vl' itellc̃s vel scie:q: in illis nihil ordinat:sꝫ potius ab ipis accipit sui medy ↄfirma^{mẽꝫ}:neqꝫ est melioris pticule aie pfectio q̃ꝫ sapia. Speculatiu⁹.n. itellc̃s pp ea ꝙ plus hꝫ de lumie agentis itellc̃s:ꝛ q: circa simpliciora et necia est nobilior

Obiectio

est quã practicus. Siqs aũt obyciat ꝙ prudẽtia disponit ꝛ ordinat hoiez ad passionũ gereꝫ vt sapia ꝛ itellc̃a possint fieri in ipo:ꝛ sic vi ꝑcipe de sapia ꝛ pn^m esse ipsa.

R⁹

Dicimus ꝙ nõ seqt̃. Nõ eiꝫ omne ꝑcipiẽs de aliq̃ pn^{lius} est ipo. Medicinalis.n. ꝑcipit de sanitate:nec tñ pn^{ꝫ} est illa:cuꝫ sanitas finis sit medicine nec medi^{na} aliqd est sanitatis:sed videt qualr̃ fiat sanitas:vñ g̃ra sanitat; ꝑcipit vt ministra ꝛ nõ ꝑcipit sanitati vt dña. Adhuc.n. nõ pp tale ꝑceptũ ꝑcipiẽteꝫ pncipari diceremus ille esset. Sic si qs polyticaꝫ diceret pncipiari dys:eo ꝙ polytica ꝑcipit circa oia que sunt in ciuitate pp qḋ ↄfiter ordinat de templis ꝛ deoꝝ sacrificys ꝛ theleris. Thelere eniꝫ sunt ritus

Thelete

scificationũ in sacris ꝛ delibatiõibus:sed h ꝑceptũ facit polytica g̃ra deoꝝ ꝛ nõ dys:ꝛ ideo deorum famula est ꝛ nõ princeps. Explicit liber sextus.

Incipit liber Septimus. Cui⁹ primus tractatus est de cõtinentia ꝛ incõtinentia.

Cap. p^m. Qualr̃ tractatus de ↄtinentia ꝛ vtutibus hois pertinet ad alium tractatum q̃ꝫ ꝑcedentia.

A

N supioribus satis q̃ꝫtuꝫ ad p̃tem iten^{cꝫ} ptinet de vtutibus fm sua pn^a essentialia deter^{mi}xst,tã de moralib⁹ q̃ꝫ etiã de itellectualib⁹:sꝫ q: h opus nõ est ↄtẽplationis g̃ra:sꝫ vt boni fiamus ad quã bonitatez nõ tñ opꝫ scire ibas vtutũ q̃ꝫ etiã modos q̃s habent in nob:fm qḋ pfectiores ꝛ minus pfecte sunt. Ideo aliud pn^m faciẽdo dõm est deicep̃s de modis vtutũ ꝛ vitioꝝ fm qḋ pficiũt hoiem. Scdm.n. h a Plotino distinguunt̃ in purgãtes ꝛ purgatorias ꝛ vtutes animi purgati:ꝛ a stoicis:ꝑcipue aũt a Platone qui q̃sdam heroas:q̃sdã aũt hoies mortales ꝛ q̃sdã humanitatẽ inchoãtes ex modis vtutum esse dicebat. Cõsiderãs.n. ꝙ nõ tñ iustuꝫ cõicatiuũ ꝛ distributiuũ in rõne est sup ptẽ irrõnalez:sed etiã iustum dñatiuũ ꝛ p̃inuꝫ:dixit rõnem que p ibaꝫ rõ est:aliq̃n itãui in se trahẽ irrõnale participãs qualr̃ rõnem ꝙ passiones vel imutatiões passionũ penit⁹ euadit:ꝛ hos tales heroas appellauit q̃si semideos. Deos.n. in h esse dixit ꝙ passio^{nibus} nõ mutãtur ad ↄuersationis imutatiõez:hoies aũt in h ꝙ passiones sentiũt. Q̃uis in eis regimen rõnis in nullo emoueat̃:qnimo in hoc dixit dys esse fortiores hos qm̃ dy p nãꝫ difformes remanẽt itellc̃a. Isti aũt passionib⁹ tacti in nullo etiã q̃ꝫtũ ad irrõnale qḋ rõnez participat sentiũt imutatiõez. Adhuc aũt isti sunt qui forti^{neꝫ} hñt sup oẽꝫ forti^{neꝫ} qui nec timore in aliq̃ deterrent̃:nec audacia aliq̃ ferunt̃ ad picula:hñt tẽpantiã sup oẽm tẽperãtiã nec illecebris affecti nec isensib^{ili} sbiacẽtes:hñt iustitiã sup oẽꝫ iustitiã ad inegle ꝛ in cõicatiõe sine distributiõe nunq̃ꝫ respicientes: hñt prudentiã sup oẽꝫ prudẽtiã penit⁹ magis ↄferentia semp puidẽtes nlla ipedi^m dubõnis ispiciẽtia. Propter

De virtutibus heroicis.

Plotinus

Stoici

Plato

qḋ aũt qdem vtutes heroicas noiauit Plato. Socrates vo has vtutes 4^{or} signis notificauit. Pri^m qdeꝫ ꝛ potissimũ est:ꝙ q: appitio finis ex habitu est heroica vtus est que semp optima pro finib⁹ in oi actu ꝛ opõne facit appare ꝛ nunq̃ꝫ inclinat̃ ad ↄtriũ. 2^m aũt est semp bo^m ꝛ honestũ:ꝛ id qḋ ad honestũ est ex affectu ꝛ rõne est eligens:ꝛ eligẽs pp hoc ꝛ nõ ppter aliud,vt actũ tẽperãtie ppter tẽperãtiã,ꝛ actũ forti^{dis} ppter forti^{neꝫ}:ꝛ silr̃ actuꝫ iustitie ppter bonum ꝛ honestatẽ iustitie ꝛ nõ pp aliud: nunq̃ꝫ retorquẽs electiõez ad aliqd vtile vel delectabile ppter vtutẽ. 3^m aũt est ꝙ adeo firmat ꝛ imobilitat ad bonũ honestũ volũtatez ꝙ nullus sensus est vel affect⁹ ↄtrq. 4^m aũt ꝙ itãtuꝫ delectat̃ in ope vtutũ ꝙ impossibile reputat in aliq̃ alio q̃rendã esse delecta^{neꝫ} ꝛ intãtuꝫ dspnat̃ ↄtriũ ꝙ ad h nullũ penit⁹ habet re^{ꝫ}. Tales igit̃ taliũ vtutes heroicas stoici vocabãt. Sicut ꝛ Tull. in 2° paradoxa per tales vtutes Romulũ in celũ ascendisse fatebat̃. Dicit eiꝫ sic qb⁹ gradib⁹ Romulus ascẽdit in celuꝫ:his que isti bona appellãtaut rebus gestis atqꝫ vtutibus.q.d. nõ diuitys (que bona a qbusdaꝫ appellãtur) sꝫ gestis magnificis ꝛ vtutibus altissimis iter deos in celum trãslatus est. Hec est cã ꝙ etiã Plato in 2° Thimei deũ deoꝝ loquẽtẽ ad iltos inducit ꝛ de se mẽteꝫ queꝫ ipse fecit ꝛ scõis tradidit a se sumerẽt,si iustitiã colerẽt ꝛ pietatẽ amarẽt,ꝛ pfcm̃ adipiscerẽt itellm̃. Tales eiꝫ in deos ↄsecrabãt antiq. Scdm h igit̃ sunt virtutes heroice. Rõnale dñatiuũ irrõnale ducit in modum nãe ad me^m:ꝛ h aliqua pfecte,aliq̃ impfecte. Cõsidera

Plato

Socrates.

p^m

2^m

3^m

4^m

Tullius

Plato

nit etiā Plato q̄ rōnale dn̄atiuū vel p̄nuz in modū nature opaᷓ in irrōnali ducens ipm ad for^a rōnis quātuz pōt. Hoc aūt dupl'r fit.s.pfecte ꝛ impfecte:sic in nā medijs:aliqñ remouenᷓ ab excellētijs ꝯrioꝝ:ꝛ tūc ꝯria quiescūt in medio ꝛ fit cōplexio pfecta. Aliqñ aūt ad mediū nō deueniᷓ:ꝛ tūc bꝫ in se ꝯrioꝝ pugnātiā maiorē vel minorez ſm qd plus ꝛ minus distat a medio qd ſm ꝟtutē vitiū est:ita dicebat in rōne. Si eīz ratio que mediatrix passionuz est ꝛ ordinatrix ꝛ moderatrix ad me^m veniat per distātiā ab excellētijs tale medium passionū erit in quo q̄escit passio sine ꝯrijs excellētijs:ꝛ hec ꝟtus vocatur moralis:ꝛ oppo^m eius vocaᷓ malitia:qꝛ adimit talis medij bonū. Si aūt ad mediū excellētie passionū nō deueniant in for^a tñ rōnis irrōnale tenearerit sensus pugne passionū ꝛ tentio irrōnalis:ꝛ tale bonū rōnis paternū ꝛ dn̄atiuum est qd in disciplina ꝛ forma rōnis:tenet id qd seruile ꝛ iuuenile est:ꝛ talis habit⁹ ꝯti^a vocaᷓ a ꝯti^{do} in for^a rōnis. Oppo^m aūt eius vocaᷓ incōti^a. Cōtinētia aūt vocaᷓ:sicut iaz diximus:eo q̄ tali habitu irrōnale sparsuz p ꝯcupiscias itra metas rōnis restringiᷓ ꝛ teneᷓ ꝛ colligiᷓ. Nisi isti modi ꝟtutū determinarenᷓ pfecta notitia nō hēᷓ ſm qd p ipas boni efficimur. Tales.n.modi ex p̄ncipijs in añhabitis deter^{tis} libris sciri nō pñt:ſz p̄n^a alia opꝫ dare ex qb⁹ tales modi ex dn̄atiuo rōnali i irrōnali cāḿ:qd ſm diuisuz mo^m for^{as} rōnis participat. Hac igiᷓ necītate post h̄ dōm de istis ꝟtutuz modis. Et aliud p̄n^m faciēdū est exq̄ tales modi ꝟtu^{bꝫ} possint deter^i. ❡ Incipiētes igiᷓ dicimus:qm̄ circa mores q̄ sunt in his q̄ fugiēda sunt ꝛ puertūt hoīes:tres sunt spēs moꝝ. Malitia.s. q̄ corruptiua est ꝟtuti media^{cis} ꝛ moderatricis passionū. Et incōti^{na} q̄ corruptiua est habit⁹ illi⁹ q̄ tētiuus est ptis irrōnalis ne excellētijs passionū euadat exᷓ metas rōis. Et bestialitas que itātū irrōnalib⁹ passionib⁹ subiacet qd nihil diuīuz vel heroicū in eo apparet:ſz feraᷓr ꝛ brutaᷓr ferᷓ in ea que desiderat. Cōtraria aūt duoꝝ dictoꝝ valde sunt mani^{ta}. Malitie.n.ꝯriū est ꝟtus:incōti^e aūt ꝯriū vocamus ꝯti^{nas}. Cōtrariūz aūt ad bestia^{les}:lꝫ nō mani^m sit pp h̄ q̄ pauci adeo ꝟtu^{bꝫ} pfecti sunt qd dij eē videātur:tñ in ponēdo nomē maxime cōgruit dicere qd ꝯriū bestia^{lis} sit diua q̄dā ꝛ heroica sup hoīez exns ꝟtus quēadmo^m Homerus Priamū inducit dicētez de Hectore. Dixit.n.q̄ Hector erat in oī ꝟtute ꝯspicuus ꝛ valde bonus:ita q̄ nō videbaᷓ viri mortalis puer vel fili⁹ esse:ſz dei in diuā q̄dā trāsmutar⁹ pfectiōez. Qd ꝛ Josephus de Moyse dicit q̄ scriptura cū mortuū ꝛ mor^{tes} cōmemorat:ne pp nimias ꝟtutes ei⁹ in deū trāsmutar⁹ esse dicaᷓ. Propter qd si h̄ est veꝝ quēadmo^m aiūt stoici q̄ ex hoībus fiūt dij pp ꝟtutis excellētiā:tūc cōgrue dī q̄ talis q̄dē habit⁹ qui deos facit hoīes bestia^{li} opp^{tus} est. ❡ Cui⁹ est hec rō:qꝛ sicᷓ bestie pp indig^{tas} nāe:neq̄ ꝟtus est:neq̄ malitia:neq̄ dei pp nāe sue digni^{tas}:neq̄ ꝟt⁹ est neq̄ malitia. Deus.n.aliqd honorabili⁹ est q̄ꝫ q̄ ꝟt⁹ moderatrix ꝛ ordinatrix passionuz possit ei ꝯuenire:bestia aūt indignius est q̄ꝫ vnq̄ possit puenire ad moderās passiones. Et ideo bestialitas nō ,ppe malitia est q̄ ꝟtuti oppo^r:sed est qdā genus malitie adimēs oīe qd diuū ꝛ honora^{le} in hoīe. Quia aūt rarū est virū eē diuū:ꝛ ideo etiā rarus in hoīb⁹ qui ſm totuz bestialis sit. Propter raritatē.n.si aliqs diuinus vir appereret in admira^{ne} est. Quēadmo^m lacones ꝯsueuerūt appellare qñ admiranᷓ aliquē excellētez in ꝟtute. Dicūt.n.q̄ talis sit vir diuus. Bestiales aūt rari sunt:eo q̄ rarus in quo nihil humanū appareat. Et duab⁹ tñ cāis accidē ꝯsueuit.s.pp lesionez ꝛ orbitatē siue egri^{tas} orbitatez faciētez. Barbaros.n.dicim⁹ q̄ nec lege nec ciuilitate nec alicui⁹ discipline ordie disponūtur ad ꝟtutē:q̄s Tull.in p̄n^o rethor^{ce}:syluestres hoīes vocat more feraꝝ cū syluestrib⁹ feris ꝯuisantes:q̄les nō sūt greci vel latini:qui disciplinati sunt ꝛ ꝯnutriti regimine dn̄atiuo ꝛ pino. Taliᷓr.n.bestiales crudas carnes comedūt ꝛ sang^{nē} humanū bibūt:de craneis hoīuz comedē ꝛ biberᷓ dlectanᷓ. Noua gn̄a suppliciorꝫ inueniūt qb⁹ delectanᷓ hoīes iterficere. Sicᷓ de Dio^o siculoꝝ Tyrāno scribiᷓ in chronicis:ꝛ h̄ cōprehēdit Dioñ.in trib⁹ q̄ omne diuinū enūat in rōne ꝛ itell'u.s.furore irrōnali/de mēte cōcupiscētia/ꝛ phātasia pterua:vt.s.ad oīe nociuuz qd sibi putat ꝯriū esse furore irrōnali feraᷓ:ad omne delecta^{le} ducaᷓ ꝛ ꝯcupiscia de mēte que nullā ſuat metā mentis ad omne veꝝ nō ſm rōnē rei:ſz ſm ,ppaꝫ phātasiā pteruā. Qd.n.nos demētez vocamus:antiq bestialē ꝛ feralē appellabāt. Qui aūt pp egri^{tem} que ledebat vim rōnis tales:minus q̄dem sunt vitupabiles:sed eos qui pp malitiā tales sunt nole bestialitatis semp ifamus eē. De hac q̄dez dispōne:que sic omne humanū depravat in sequētib⁹ quādā faciemus recordationez. De malitia aūt que ꝟtuti ꝯria est in antehabitis libris determinatum est.

❡ De continentia.

De cōtinētia igiᷓ ꝛ mollitie ꝛ pseuerātia. Perseuerātiā aūt vocamus perdurationem itra metas mētis. De his.n.deter^i nō pōt.q.sint habitus idem cū ꝟtute. Sil'r malitie opposite ꝛ malitie ipaꝝ que vtriq̄ opponūtur nō sunt oīno idez cū vitijs ꝛ malitijs que ꝟtuti opponūtur:neq̄ etiā suscipi pñt hec vt aliud genus. Et h̄ ex h̄ pꝫ:qꝛ cū q̄es sit in medio ꝟtus illa que mediatrix est pugnā passionū nō sentit:quas tñ fortissime sentit ꝯtinēs. Si in malitijs oppositis virtuti nihil sentitur de dn̄io rōnis valde sentit incōtinēs:eo q̄ dn̄io rōnali fortiter detineᷓ:q̄uis vi passiōis extra metas rōnis extrudaᷓ. Tractantes ergo de his tenebimus modū quez in alijs tenuimus. Primo ponētes opiones q̄cūq̄ apparēt sapiētib⁹:ꝛ de his p^m disputabimus ꝛ inquirētes q̄d est. Sic eīz opꝫ p^m ondere ea que maxie pbata sunt circa has passiones:ꝛ si nō possimus oīa talia ponere plura/tñ ꝛ p̄ncipalissima ponemus:ꝛ soluemus ea que disputātur in ꝯriū. Si eīz assumātur pbabilia et soluātur difficilia dubia que vidētur esse ꝯria sufficiēter erit ostēsum de ,pposito quātū ptinet ad ethici ꝯside^{tem}. In his.n.que ab ope nr̄o sunt stabilia nō sunt:ꝛ ppter h̄ subtili ꝯside^{re} tractari nō pñt:sed typo ꝛ figuraᷓr tractāda sunt que magis in opione ꝛ extimatiōe diuuz sunt q̄ꝫ in rerū ꝟitate. Interea aūt que de ꝯtinētia ab antiqs dicta oē vidētur in quo oēs ꝯueniūt est h̄ p^m q̄ quātuz ad genus cōti^{na} ꝛ pseuerātia sunt de nūo bonoꝝ ꝛ laudabiliuz ꝛ mollities:siue dissolutio sint de nūo prauoꝝ ꝛ vitupabiliū. ❡ 2^m aūt qd respicit dūaz ꝯstitutiuā ꝯtinētie in quo oēs iterū ꝯuenerūt est q̄ idē est ꝯtinēs q̄ntum ad dūam ꝯstitutiuaz (inq̄ꝫ) ad spēm est q̄ pmāsiuus in ratione siue itra metas rōnis:ꝛ q̄ idez est incōtinēs q̄d ingressimus a rōne per oppositū. ❡ 3^m vo in quo oēs cōueniūt est per cōparatiōez ad ,ppo^m actuz in ,ppria passione:ꝛ hoc est q̄ dixerūt q̄ incōtinētis est q̄ ipse sciēs de aliquib⁹ q̄ꝫ praua sint agit:tamē ea ppter passionis violētiā:que eum extrudit exᷓ metas rōnis ꝛ scie. Cōtinens aūt per oppositū sciēs de aliqbus ꝯcupiscētijs q̄ꝫ praue sunt:tñ retineᷓ ab eis:ita q̄ seqᷓ eas ,ppter rōnis imperium:oīa tñ frenat ꝛ tenet ꝯcupiscētiā ne rōni elebatur. ❡ 4^m est in quo in pte ꝯueniūt antiqui ꝛ in pte differūt:ꝛ sumiᷓ in cōparatiōe ad obm ꝛ mām circa quā est potissime cōtinētia:ꝛ hoc est delectabile tact⁹ in venereis ꝛ gustu. Dicūt eīz q̄ ꝯtinēs ꝛ pseueratiu⁹ est tēperat⁹:in h̄ oēs ꝯueniūt sed differūt in h̄ q̄ q̄dā coꝝ oēm incōtinētez dicūt

B Virtus moralis. Cōtinentia. Tres sūt spēs fugiēdoꝝ circa mores. Homerus Josephus C D Perseuerantia

tem dicūt esse intemperatū ⁊ ecōuerso: cōfuse vnū accipiētes pro alio. Quidam aūt coꝝ aliter dicūt: eēm quidem itemperatū esse incōtinētem: sed nō ecōuerso: scilꝫ ꝙ ols incōtinēs intēperatus sit. Est enim incōtinens ire: ⁊ incōtinens amoris pecunie ⁊ alioꝝ quorūdam: qui intemperatus nō est. ❡ Quintū est qḋ Socratici dixerūt: sed nō oēs aliꝗ cōsenserūt: ⁊ sumit per cōparationez cōtinētie ad rōnem in qua est: sicut in subiecto: vel sicut in potentia. Et hoc est ꝙ Socratici dixerunt: ꝙ prudētem nunꝙ̄ esse cōuenit incōtinētez. Quidā aūt cōtradicētes eis dixerūt ꝙ nō est incōueniēs quosdam prudētes qui etiā diuini sunt pfectā exstimationē hntes de oībꝰ que ptēdūt ad ppoᵐ fineꝫ aliq̄ñ incōtinētes esse: q̄ñ. s. pp cōcupiscētiā a bono rōnis auertunt. ❡ Adhuc 6ᵐ est ꝙ a multis antiquoꝝ dicebat ꝙ incōtinētes non tm̄ dicūtur qui indulgēt voluptati tactꝰ: sed etiam qui indulgēt appetitui ire, ⁊ qui indulgēt appetui honoris, ⁊ qui indulgēt appetitui lucri, ⁊ appetibilibꝰ ꝯcupiscentiaꝝ aliarū: ⁊ omnia fere que ab antiquis inueniūtur dicta sunt: ⁊ ipsa enumeratione, patet penes quod sumūtur ea que dicta sunt de opinionibus antiquorum.

❡ Capitulum 2ᵐ. De dubitationibus circa cōtinentiam ⁊ incontinentiam.

A — Nteꝗ̄ autez de inductis disputemus scire oportet ꝙ Socrates stoicoꝝ princeps, dicēs virtutes sciētias esse ⁊ nullū aliqd agere ꝯtra sciam, aliter sciam accipit ꝗ̄ a nobis in 6ᵒ istius libri determinatū sit. Sciam aūt vocat oēm habitū siue scitiuum siue opinatiuū siue ꝗcūqꝫ modo existat in quocūqꝫ qui scie alicuius per certitudinez iformat. Dixit. n. Socrates ꝙ sciētia virtus est. Et ideo vltimum potētie est ⁊ causatū a nobis per meritum. Aliꝗs aūt per elargitionez: ⁊ quia vltimum potētie est dixit ꝙ perfectam facit rōnem in omni posse rationis. Rationis autez vltimum posse nō est quod trahi posset a parte seruili: hoc est rōnali: sed potius seruilem partē semꝑ ꝯtineat, ⁊ trahat in formaz rationis. Et dixit nunꝗ̄ posse trahi rationem: nisi vel decepta sit: vel ignorans: hoc autem modo sumendo sciētiam nō tm̄ sciētia est habitus demōstratiuus: sed quelibet existimatio que totam sine formidine ꝯtrarij certificat rōnez ⁊ ꝯsciam: siue hoc causet a re siue ab ipsa existimatiōe. Zenon nihil dubitauit quādo nihil moueri dixit ⁊ ecōtra. Heraclitꝰ nihil penitus hesitās oīa moueri ꝓnūtiauit: his ita precognitis de inductis disputabimus: prius tn̄ de opīone Socratis: qꝛ si illa vera est ꝯtinētia nihil est. ❡ Questio aūt qua querit an res est vl̄ nō est prius est determināda. ❡ Dicamus igit̄ qḋ aliqs dubitās dicere pōt qualr̄ aliqs certaz ⁊ rectam hn̄s existimationē que sciētie nomē induit ⁊ virtutem potest incōtinēs esse. Durū enim est ꝙ tali sciētia existe in rōne: sicut existimat Socrates aliud aliqui preter ipsam sciam possit imꝑare ⁊ elicere actū aliquē: ⁊ ꝙ possit trahere ipm rōnale qḋ scientia perfectū est tanꝗ̄ seruū in quo actiuā virtutē habet dn̄s eius. Dicebat eciā ꝙ in irrōnali parte nō fit motꝰ nisi imꝑāte aliꝗ et denūtiāte qḋ faciēdū sit: ⁊ hoc oportet ꝙ fiat per sensum vel per rōnem. Sēsus aūt nō obuiat eum: qꝛ sciētia pfecta iformatꝰ est: ⁊ ideo sensus tunc ꝯtra rōne nō imꝑat. Oportet igit̄ ꝙ imꝑet rōni. Cum igit̄ irrōnalis pars nō moueat ad actū nisi imꝑante aliquo: sequit̄ de necessitate ꝙ in sciēte nunꝗ̄ fit motus ꝯtra sciaz. ❡ P. Et seruile trahat id qḋ est dn̄atiuū quādo per habitū pfectū ducum videbat̄ Socrati: cum ṡm ordinē nature ꝯtingere debebat ecōuerso: hoc autez dicēdo Socrates pugnare

Zenon

videt̄ cōtra cōem oiuꝫ rōnez. Ex dictis enim Socratis sequebat̄ ꝙ nō sit incōtinētia. Sequit̄ eciā ꝙ nullus operet̄ aliqd ꝑter optimū qui habet certā ⁊ rectam de opabilibus existimatiōez: ⁊ si facit aliqd preter optimū: sequit̄ ꝙ per ignorātie deceptionē faciat. Demū aūt hic dubitat̄ de his que manifeste apparēt in ꝯuersatiōe hominū: qꝛ multos videmus qui ṡm existimationē rectā diiudicāt optima: que tamē faciūt cōtraria. Optimum est ergo querere circa quā passionez: sint cōtinētia ⁊ incōtinētia. Et si ꝓpter ignorātiaz ꝯtingat ꝯtra sciam agere quis sit ille modus ignorātie. Manifestū enim est ꝙ incōtinēs nullā de opabilibus habet existimationē anteꝗ̄ fiat patiēs ⁊ alteratꝰ in passione: ⁊ si haberet aliquā ante ꝯtēplatiuaꝫ esset: ⁊ hoc nō pertinet ad ꝓpositū. Loquimur enim de existimatiōe siue cōceptione ad syllm ethicū pertinēte: cuius maior in rōne est opabile decernēte. Minor in appetitu participāte qualiter rōne lpetuꝫ ad opus faciēdū. Cōclusio aūt ipm opus est: sicut in ꝑmo huius sciētie liᵒ determinatū est. Propter qḋ qdem Socraticoꝝ hec que dicta sunt cōcedūt simplr̄ ⁊ vl̄iter: ꝙ. s. nullus aliqd operat̄ cōtra rōnis cōceptū qui sciētie habet virtutē. Quidaꝫ aūt hoc vl̄iter cōcedūt: sed dicūt ꝙ sciētia nihil qdem melius est: qꝛ nullus habitꝰ qui in toto certificet rōnem nisi sciētia: ⁊ oīno nullū opari preter id qḋ est ex sciētia determinatū. Sed sunt aliqui qui nō sunt certificati per modū sciētie de opabilibꝰ: sꝫ opinionē hn̄t vel existimatiōez per modū terminātis ⁊ nō certificātis habitus: ⁊ illi opari possunt ꝑter id qḋ opinatur est esse melius. Et ꝓpter hoc etiā difficiꝰ incōtinētez esse dicūt nō esse incōtinētez eum qui hn̄s sciam a voluptatibus imꝑat̄ ⁊ trahit̄: qꝛ hoc nō ꝯtingit: sꝫ eum dicūt incōtinētez qui hn̄s opīonem de opabilibus ⁊ nō certā existimatiōez imꝑat̄ ⁊ ducit̄ a voluptatibus. Sed tn̄ irrationale videt̄ dictum istoꝝ: qꝛ si opinio quā hn̄t tales nō est sciētia: nec est fortis suspicatio per que rōnez iformās ꝯtēdat passionem: sed sic suspicatio quieta ⁊ remissa que rōnez nō certificat nec fundat (qualis suspicatio est in dubitabilibus) venia deberet̄ ei qui mouet ad cōcupiscētias fortes: ⁊ nō retinet̄ ab existimatione ꝯtrarij que debilis est: ⁊ in nullo fundās opinātez. Venia ergo deberet̄ incōtinēti ⁊ sic incōtinētia nō est quedaꝫ malitia: nec eēt de numero vituꝑabiliū per se. Hoc aūt incōueniēs est: incōtinētia eniꝫ quedā malitia est ⁊ de numero vituꝑabiliū: sicut oēs antiqui cōcorditer asseruerūt. Ambigēs existimatio iterminatus motus est rōnis iter vtrūqꝫ ꝯtradictorioꝝ: ita ꝙ neuter applicat̄ per aliquā cōfirmationē. ❡ Ambiguū aūt vt dicit Boetiꝰ est qua vtrūqꝫ ꝯtradictorioꝝ equalibꝰ ambit rōnibus. Opinio aūt quādo ꝓbabilibus rōnibus inclinat̄ ad vnū: timet tamē cōtradictoriū ꝓpter rōnum ifirmitatē. Fides vo fit ex opinione quādo opinio iuuat̄ ⁊ cōfortat̄ ad vnū rōnis: ita ꝙ habere incipit ad aliud cum sciētia. Sciētia vo est quādo totam aīam in sciētia certificat: ita ꝙ nihil dubitat vel formidat de cōtradictorio. Cum autez vnūqḋqꝫ per sui vltimū ⁊ optimū determinādū sit: cōtinētia nō ad opīonem, vel ad fidez, vel ad dubitationē, vel ambiguū determinādū est: sed ad sciam. ❡ Si vo aliquis dicat ꝙ nō sciētia sed prudētia est: que passioni cōtratēdit retinēdo in cōcupiscētiis ꝯtinētez magis sequit̄ incōueniēs: qꝛ prudētia fortissimū ꝯtratēdēs est in operabilibꝰ ⁊ magis forte ꝗ̄ sciētia. Si ergo incōueniēs est ṡm eos sciētem vinci a passionibꝰ multo magis incōueniēs est vinci prudētem. ❡ Adhuc aūt si incōtinēte prudētia ꝯtratēdit passioni. (Cōstat enim prudētiaꝫ esse in incōtinēte: in quo aūt prudētia est prudēs est.) Idez enim

B

C

Ambiguitas

Boetius

Opinio

Fides

Sciencia

go erit prudẽs simul ⁊ incõtinẽs. Hoc aũt incõueniens est. Nullus enim dicit hoc cõuenire prudẽti ꝙ prauissima operet̃ volẽs ⁊ sciens. Cum his aũt que dicta sunt in 6° ostẽsũ est prius: ꝙ oĩs prudẽs accidẽs est qdem bonoꝝ. Et si dicat̃ ꝙ prudẽs est circa vl'ia operabiliũ ⁊ nõ prudens circa singulare incõueniẽs est: quia in supioribus probatũ est ꝙ prudens est circa opabilia que sunt dẽ numero extremoꝝ ⁊ singulariũ. ❡ Adhuc aũt ostensum est ꝙ prudens si pfecte prudẽs est oẽs alias virtutes habet: ⁊ ꝙ oĩs habens virtutes incõtinẽs sit valde irrationabile est. Incõtinens igit̃ qd̃ dicũt Socratici est. Si aũt hoc veruz est qd̃ tẽperatus dicit̃ cõtinens ⁊ econuerso videbit̃ accidere incõueniens. Cõtinens enim in cõtinẽdo patit̃ violentiã ⁊ violẽtiam facit passioni: hoc aũt nõ fit nisi ideo ꝙ cõtinentis inquãtuz cõtinẽs est fortes ⁊ prauas habere ꝯcupiscẽtias. Ex quo sequit̃ ꝙ tempatus nõ est cõtinens: nec econuerso cõtinẽs tẽperat᷒. Valde enim tempati qui nõ tñ ad tẽperãtiã dispositus: sed habitus tẽperãtie iam habet perfectionez: ⁊ propriũ est nõ prauas habere cõcupiscẽtias. Aliter enim nõ faceret tempata ⁊ hoc ipso gauderet. Hoc tamẽ incõueniens sequitur ex predictis. s. ꝙ tempatus prauas habeat cõcupiscẽtias ⁊ fortes. Si enim detur ꝙ cõtinẽtis est bonas habere cõcupiscẽtias (cum in omni cõtinente habit᷒ rationis obnitatur cõtra cõcupiscẽtiã) erit habitus rationis obnitẽs cõcupiscẽtys bonis prauus habit᷒. Prauus enim habitus est qui impedit sequi bonũ. Ex hoc qdem sequit̃ ꝙ cõtinẽtia nõ tota sit studiosa: sed in parte praua. Si aũt dicatur ꝙ cõtinentis propriuz est: nõ prauas quidez sed ĩfirmas habere cõcupiscẽtias ⁊ debiles. Sequitur ꝙ cõtinẽtia nihil habet venerabile. Virtus enim venerabilis est, ex hoc ꝙ est circa venerabile ⁊ bonuz. Infirmas autem cõcupiscẽtias retinere nõ est difficile. Adhuc si detur ꝙ cõtinentis est prauas ⁊ ĩfirmas habere cõcupiscẽtias: sequit̃ ꝙ cõtinentia nõ est aliquid magnum. Nihil enim magnũ est retinere a paruis cõcupiscẽtys. Ex oĩbus igitur his colligit̃ ꝙ cõtinentis est fortes et prauas sentire cõcupiscentias: quare nullum sensum vel valde exiguum habet tempatus. ❡ Non igitur est tempatus cõtinens vel cõtinens tempatus. Si autem verũ est ꝙ cõtinens permãsiuus est in omni mẽte ⁊ in omni cõcepta opinione: ⁊ hoc facit ꝯsequentia: sequitur ꝙ aliqua cõtinentia sit praua. Aliqua enim opinio siue cõceptio mentis est in qua prauum est permanere, puta si falsa vel mendosa sit opinio. In mendacio enim permanere turpe est. Similiter per oppositũ sequitur ꝙ si incõtinentia egressiua est ab omni opinione cõcepta ꝙ aliqua incõtinentia erit studiosa et honesta: puta enim que fuit sophocblis Neoptolemi: sicut scribitur in Philoctete. Narrãt enim hystorie Grecoꝝ: quoniam vulpes et neoptolemus missi erãt a grecis vt tollerent ⁊ caperent Philotecceten filiuz Hopiantis Herculis arma ferentez. Erat aũt Philocteten in insula que vocat̃ lemnos in qua per doluz ⁊ insidias piecerat euz Vlixes: vt ab hydra que ibi erat morderet̃ ⁊ moreret. Sed cum ab hydra nõ interficeretur Vlixes astutus ⁊ nequam persuasit Neoptolemo vt Philoctetez abstraheret ab insula, mendosa promissione impunitatis: ⁊ sic in ĩsidys īterficeret. Et primo qdez Neoptolemus persuasioni huic cõsensit: postea videns ꝙ turpe erat mendacio prodere hominez: a tali opinioni recessit ⁊ veram manifestauit. Si ergo incõtinentia est ab omni opinione egressio ⁊ egredi a turpi opinione bonum et studiosum est. Seqtur qd̃ cõtinentia Neoptolemi bona ⁊ studiosa sit. Laudabilis enim fuit Neoptolemus: quia nõ permãsit in opinionib᷒ quibus suasus est ab Vlixe: eo ꝙ attristabatur de mẽdacio quo Philocteten prodere cogitauerat. Adhuc si cõtinentia permãsiua est in omni opinione: sequitur ꝙ in sophisticis sit cõtinentia. Ratio eniz sophistica siue syllogismus sophisticus mentiẽs dubitatio est. Hoc autem mẽdacium apparẽtia quidez in dubitatiõez ꝯuersum. Propter hoc enim ꝙ sophiste in opinabilia volũt arguere in ꝯclusione vt sapientes esse videantur cum talem attingunt cõclusionem: factus ab eis syllogismus in mente audiẽtis propter apparẽtiam fit dubitatio mentem ligãs: ⁊ sic ligata mens nititur ad partem vnam ⁊ trahitur: cum tamẽ manere nõ velit in illo: ideo quia nõ placet ꝯclusio que manifeste falsa est: ⁊ sic in audiente sophisticuz motus syllogismũ oppositi mẽtis sumit dubietatis ⁊ ꝯclusionis ĩpossibilis: ⁊ mens precedere nõ potest: eo ꝙ nõ habet: vnde soluat sermonem sophisticum: ⁊ sic a mẽte egredi nõ potest. Si ergo cõtinens est qui a mente non egreditur in sophisticis oĩbus cõtinentia erit. ❡ Adhuc autez quidem illoꝝ dicũt ꝙ prudentia cõcupiscentie obnititur incõtinẽtie: ⁊ ex illo sermone sequitur ꝙ quedam imprudẽtia ⁊ quedam incõtinentia faciũt virtutem. Incõtinens enim semper cõtraria operatur ad ea que opinatur. Ponamus ergo ꝙ aliquis mala opinetur esse bona: sicut nõ suaz cognoscere aliqui bonum operãtur: cum tamẽ sit maluz. Opinãtur eniz omnes mulieres cõmunes esse: eo ꝙ sicut dicit Plato vnus multas implere potest ad fecũditatem: talis enim opinatur nõ oportere operari: que ſm veritatem bona sunt: auertitur ergo per incõtinẽtiam ab illo qd̃ opinatur: ⁊ operabitur in hoc quod fugit qd̃ est non suam cognoscere: nũc ergo bona et nõ mala operabitur per incõtinẽtiam. Imprudẽtia autem fuit malũ existimare bonum esse. Incõtinẽtia v̓o ab opione egressiuuz esse. Ab hac igitur imprudẽtia ⁊ hac incõtinentia causatur fugere maluz quod est bonuz: ⁊ hoc est incõueniẽs. ❡ Adhuc autem ex hac opinione seqtur ꝙ intẽperatus qui in toto corruptus est melior sit incõtinẽte qui in parte corruptus est ⁊ in parte sanus. Quia prosequẽs delectabilia ⁊ ex electione eligens vt cõueniẽtia: ⁊ oportere eligi iudicãs melior vtiqz videbitur: eo qui sequitur delectabilia nõ propter ratiocinationẽ qd̃ cõtrariũ dictat: sed propter incõtinẽtiaz ⁊ vim passionis. In eo enim ꝙ ex iudicio delectabilia prosequit̃ intẽperatus, vt ex ratione persuasus, sanabilior est eo qui cõtra cõscientiam delectabilia prosequit̃: ex quo enim sequitur delectabilia propter suasum rationis: ⁊ nõ propter violẽtiam cõcupiscẽtie: sed dissuasionez rationis ab alio accipiat pro certo sanabitur. Incõtinens autem qui circa cõsciẽtiam delectabilia prosequitur reus est prouerbio quo cõmuniter dicimus: qñ aqua suffocat: qd oportet adhuc aquã bibere: hoc est quãdo cõscientia suffocat ⁊ remordet et strãgulat: quid oportet alia: id est media extrinsece passionis adhibere: Si enim ꝯsciẽtia que prodesse deberet nõ prodest multo minus prodest extrinseca persuasio. In hoc autem melior est intẽperatus: quia si ex persuasione alicuius ageret que agit: ⁊ nõ ex violentia cõcupiscentie: si ab alio dissuasus esset ne delectabilia prosequeret̃ pro certo quiesceret a delectabiliuz prosecutione: nũc aũt is qui incõtinens est nõ suasus ab alio ex vi ꝯcupiscentie nihil minus agit talia ꝙ̃ cõscientia dictet: ⁊ sic sanabilior est tẽperatus incõtinente. Sanabilior ergo est in toto corruptus ꝙ̃ in parte: hoc autem incõueniens est. Falsum est ergo ꝙ oĩs egressio a mente incõtinentia sit: ⁊ persistẽtia in mente cõtinentia. Supius aũt dictum est ꝙ ab oĩbus delectabilibus abstinens ꝯtinẽs

sit ⁊ oĩa

sit ⁊ oīa delectabilia prosequens incōtinens:⁊ si a qbusdam abstinet:⁊ quedā ꝓsequitur nō simpliciter ꝯtinēs esse dicatur:⁊ si hoc est verum tūc circa oīa delectabilia erit cōtinētia ⁊ incōtinētia:⁊ si hoc est veruz queramus ab istis siue mulier siue vir sit ꝯtinēs vel incōtinēs. Nullus enim est qui oēs habeat incōtinentias in omni delectabiliuz ꝓsecutione. Nullus ergo simplr̄ est incōtinēs: sz oēs incōtinētes sunt s̄m qd:⁊ in q̄dam sicut incōtinēs ire,⁊ incōtinēs amoris pecunie. Hoc aūt incōueniēs est: dimus enim quosdaz esse simplr̄ etiā ꝯtinētes ⁊ nō s̄m qd. Dubitationes igiť que videnť esse de dictis phorū inductoꝝ tales quedam accidūt quales dicte sunt sūes. De oībus aūt his quedam oportet interimere que rōnez nō hn̄t:quedam aūt relinquere que rationi veritatis innituntur. Solutio enim dubitationis inuentio est cause quare dubitatio est.

¶ Cap. 3m. De distinctionibus que ꝑparatorie sunt ad solutionem inductarum dubitationum.

AD solutionem aūt harum dubitationuz inueniēdam. Primū itendēduz est de dubitatione Socratis: vtrū.s. scientes ex certitudine cōtra ꝯsciam agāt vel nō:⁊ si scientes per vim ꝯcupiscentie ꝯtra ꝯsciam agāt:oportet querere qualiter sciētes agāt cōtra ꝯsciam. Deīde querere opz circa qualia delectabilia ꝯtinētem vel incōtinētez ponēdum est: hoc aūt dico explanādo.s. ꝙ querere opz vtrum ꝯtinēs vel incōtinēs sit circa oēm delectatōez ⁊ circa oēz tristitiā:vel si est circa aliquas delectationes vel tristitias segregatas ⁊ specificatas. Et 3o querere opz vtruz ꝯtinēs ⁊ ꝑseuerās in mente cōcepta idem est vel alter. Silr̄ aūt querere opz etiam de alijs quecūqz cognata huic qōni:⁊ ad hāc de ꝯtinentia ꝑtinent speculatiōez. Ante oīa aūt hoc ingrenduz qđ ⁊ istius speculatiōis ꝑncipiū est:vtrū ꝯtinens vel incōtinēs ab alijs vitijs ⁊ v̄tutibus habētes sunt dr̄iam in hoc ꝙ diuersa sint obiecta circa que sunt ab oībus alijs obiectis virtutū ⁊ vitioꝝ. Uel differāt in hoc ꝙ circa eadem quidez sunt cum quibusdā v̄tutibus ⁊ vitijs. Sz in hoc differūt ꝙ aliter sunt circa illa q̄z alie v̄tutes ⁊ vitia. Et hec est differētia que vocatur in qualiter existimādo circa illa:hoc aūt dico explanando.s.ꝙ queratur vtruz cōtinēs ⁊ incōtinens differāt ab alijs:in hoc qđ sunt circa hec obiecta determiata:que ab oībus alijs differūt obiectis virtutū ⁊ vitioꝝ:vel in hoc nō habent differētiam:sed differūt in vt vel nō in vt. Hoc est dicere ꝙ circa eadem quidē obiecta sunt cum alijs:sed nō vt illa sunt circa eadē sed aliter. vbi gr̄a. Temꝑatus circa delectabilia tactus est:sed alio modo circa eadem est ꝯtinēs ⁊ incōtinens. Oportet iterum querere si forte cōtinens ⁊ incōtinēs ab alijs differāt ex ambobus istis s.qđ circa alia sit ⁊ aliter. Deinde querere oportet vtruz circa oīa delectabilia est ꝯtinētia ⁊ incōtinentia in abstinēdo et prosequēdo:vel nō circa oīa sed circa quedam. Simplr̄ enim incōtinēs hoc est sine appōne determinationis esse videť circa delectabilia circa que est itemꝑatus:⁊ hec sunt delectabilia tactus in gustabilib9 ⁊ venereis ⁊ nō videtur esse circa oīa. ¶ Adhuc aūt circa delectabilia tactus nō videtur esse ꝯtinēs ⁊ incōtinēs in hoc ꝙ simpliciter tanq̄ ad obiecta ꝓpria habeāt se ad illa: sed potius etiaz sic se habere videtur ad illa.s.quo se habēt temꝑatus ⁊ itemꝑatus ad illa. Si enim ꝯtinēs ⁊ incōtinens rōnem acciperēt ⁊ specificam differētiaz in h̄ ꝙ sunt circa delectabilia tactus:sicut ad obiecta ⁊ fines sequereť ꝙ idem essent cōtinentia ⁊ incōtinētia,cum temꝑātia et itemperātia. Ostēsum est enim in superioribus ꝙ fines volūtatum cōstitutiue differētie sunt virtutuz ⁊ vitioꝝ. Et quoꝝ fines idem sunt ⁊ ipsa eadem sunt. Nō autez idem sunt cōtinens ⁊ tēperatus ⁊ incōtinens ⁊ intemꝑatus. Differūt ergo in hoc ꝙ circa delectabilia tactus est aliter temꝑatus aliter cōtinens. Temꝑat9 enim circa hoc est nō cum cōtradictione cōsciētie. Et itemperatus similiter circa delectabilia tactus est eligens ex ꝯsciētia existimās oportere semper ꝓsequi presens delectabile. Incōtinēs autem circa eadem est aliter.s.cum cōtradictione ꝯscientie in hoc.s.ꝙ estimat nō ꝓsequēduz etiā delectabile esse:delectabile presens ꝓsequitur tamē ex vi passionis ⁊ ꝯcupiscētie. ¶ His autem sic ꝑlibatis ad solutionem predictoꝝ notādum est ꝙ solutio q̄z afferebāt quidem Stoicoꝝ ꝯtra dictuz Socratis nō est ꝯueniens. In eo enim ꝙ dicūt ꝙ opionem aliquādo cōtingit veram:⁊ tamē aliquid facere ꝯtra eam:sed nō cōtingit aliquid facere ꝯtra ꝯsciētiam:ita ꝙ propter opinionem incōtingēter agat:sed nō propter sciētiam:hoc est dicere ꝙ opinione in sciētia existēte cōtingat incōtingēter agere ⁊ egredi ab opinione:sed sciētia existēte in cōsciētia nō cōtingat incōtingēter agere ⁊ egredi a sciētia: hoc autem nihil differt quo ad rōnem. Nō minus enim īpossibile sequiť cōtra vnum q̄z cōtra aliud. Jam enim in precedētibus diximus ꝙ nihil ꝓhibet quamcūqz existimationem operabiliū formam sciētie accipe quātuz ad ꝯsciam operātis:⁊ quo ad illū idē est facere ꝯtra opinionem qđ cōtra sciētiam:hoc aūt maxime est in virtutibus. Ille enim oēs quo ad nos accipiūtur determinata rōne ⁊ nō quo ad rem. Quidā enim opinātium quātuz ad se nō dubitāt sed existimāt recte scire ea,de quibus habēt tamē fallacem opinionez. Si igitur dicūt isti ꝙ cōtingit cōtra opinionez agere propter hoc ꝙ quiete ⁊ remisse credūtur operabilia. Scientes aūt ideo cōtra ꝯsciētiam nō agūt:quia vehemēter credūt scita:sequitur ꝙ nihil differt sciētia ab opinione in quibusdā. Quidaz enim nihil minus credere videntur et initi eis qui opinantur et nō veram habent sciētiam q̄z alteri qui vere sciūt. Hoc autem ꝓbatur per Heraclitum:hic enim dat oīa moueri ⁊ huic opinioni certitudinaliter innitebatur: cum tamen fallax esset opinio.

> Reprobatio solonis Stoicoꝝ ad dictuz Socratis.

¶ Cap. 4m. De solutione dubitationis quātuz ad dubitātem:q̄uis nō sit sufficiens solutio ad rationem.

HIs igitur presuppositis dicimus ꝙ preter scire ꝯtemplatiuū in opabilibus dicimus duplr̄ scire aliqd. Et enim hn̄s quidez sciētiam operabiliū in habitu:nō vtens autez sciētia in agere:ita.s.ꝙ sciētia principiū actionis sit scire dicitur:⁊ hec sciētia sicut dicit Arist. in 3o de aīa:est sicut inspectio delectabiliū in pariete pictoruz. ¶ Adhuc autez vtens sciētia operabilium:hoc est scita referēs ad vsum opis,etiam dicitur scire. Et isti duo differūt in h̄ ꝙ vnus habet opabiliū sciētiam ⁊ nō speculatur ea ad vsum operis:alius aūt speculationem refert ad agere:in hoc qđ cōcipit speculata ꝓut actiua ⁊ elicitiua sunt actiōis. Et s̄m hoc differūt hec duo sciētiam in habitu hn̄tem cōtra sciētiam agere que nō oportet:⁊ sciam in agere ⁊ vsu hn̄tem cōtra sciētiam agere que nō oportet. Durum enim est dicere ꝙ aliquis agat cōtra sciam qui sciam habet ⁊ ad vsum operis sciētia vtitur ⁊ speculatur:sed nō est durū si oīs qui habet sciētiam ⁊ non speculatur cōtra sciam agat que nō oportet. Qui enim vtitur scibile accipit vt principiū operis est. Hec autez acceptio nō est rōnis que substātialiter ratio est:quia illa nō immediate mouet ad opus:sed decernit quid operāduz sit:sed est in irrōnali appetitiuo ⁊ seruili

> A
>
> Arist.
>
> Scire dr̄ dupliciter.

inquãtum participat formã rõnis sicut oñatiuũ. Princi-
pium eiꝫ ⁊ principiata imediata sunt. Immediatuꝫ aũt
ad opus ↄceptio opabilis est ad hoc. Hoc aũt sensu cõci
pitur: ⁊ ideo imediatũ ad opus irrõnabile est formã ra-
tionis ↄcipiẽs ad hoc. ¶ Ulterius aũt adhuc distinguẽ-
dum est: in syllogismo enim ethico duo sunt modi ꝓpo-
sitionum. Una quidem vlis que decretũ est rationis de
faciendo vel nõ faciẽdo. Alia aũt singularis que est cõ-
ceptio hui⁹ singularis operabilis ꝓut mouet ⁊ tenet ap-
petitum ad opus. Cuius exemplũ est ꝙ ratio dicit a de-
lectabili venereoꝝ abstinẽdum esse. Cõcipit autẽ irra-
tionalis appetitus hoc est delectabile venereoꝝ Horgo
nem vel Helenam. Hoc aũt delectabile cõceptum per
se ⁊ de necessitate agit in impetũ: sicut calidum in ligna.
Dicimus igitur ꝙ illum qui habet qdem in habitu ⁊ in
cõsideratione rõnis terminũ vtrasqꝫ istas ꝓpositiones:
⁊ sic habitualr̃ scit eas nihil ꝓhibet operari: quedaꝫ pre
ter sciam ↄtra sciam. s. faciendo. ¶ Adhuc aũt eum qui
vtitur vli ꝓpõne ⁊ nõ vtitur particulari: adhuc nihil ꝓ-
hibet agere ↄtra sciam: sed eum qui vtit̃ particulari que
irrõnali appetitiuo ↄcepta est: ꝓut est ꝑncipiũ opis im-
possibile est aliqd facere ↄtra ↄsciam: ↄscientia enim sua
ↄceptus est singularis ad opus: qđ cõceptum necesse est
sequi opationeꝫ. In appetitu aũt nõ fit motus ⁊ opatio
sine determinãte qd appetibile sit: ⁊ si detur ꝙ opus est
in appetitu qđ sit preter ↄceptuꝫ sequet̃ ꝙ motus ⁊ ope
ratio sit nulla facta determinatione: ⁊ hoc est impossibi-
le ⁊ improbatũ in 3° de aĩa. Si aũt querit̃ quare ↄcept⁹
singulariter in minori ꝓpõne sic obligat ad opus. Dici-
mus ꝙ B ideo est: qꝛ oĩa opa singularia sunt ⁊ circa vlia
nõ est operatio. Et ideo in syllogismo ethico minoreꝫ ꝓ-
positioneꝫ oportet esse ↄceptũ singularem opabilis. Cõ
ceptus aũt singularis opabilis nõ est nisi in sensibili ap
petitiuo: ꝓpter qđ minoreꝫ ꝓpõnẽ oportet esse in appe-
titiuo sensibili for^{am} rõnis aliqualr̃ participãte. ¶ Ul-
terius aũt adhuc distinguẽdum est ꝙ vle differt in opa-
bilibus: aliqñ enim operãs vle accipit in seipso ⁊ parti-
culare silr̃ in syllo ethico: ⁊ tũc particulare ignorare nõ
põt. Quia sicut dictũ est in 3° nemo ignorat seipm. Hui⁹
aũt exemplũ est sicut si dicam ꝙ omni homini sicca ↄfe
rũt: hic aũt hõ. Nemo eiꝫ ignorat hic minoreꝫ ꝓpõnem
hic de seipso ↄcipiens. Aliqñ aũt vle ⁊ particulare in re-
bus sunt que sunt ex̃ operãteꝫ. Sic pꝫ in eodẽ exẽplo. s.
ꝙ omni homini sicca ↄferũt vlr̃/hec aũt sicca. In talib⁹
eiꝫ vle sciri põt ⁊ ignorari particulare: faciens aũt ↄtra
ↄsciam particulareꝫ qđ est ex̃ hoies ignorare põt. Igno-
rare eniꝫ põt si hoc siccum est: ⁊ tũc vel nõ habet huius
sciam siue ↄceptum vel nõ habet vt illud est ꝑn^{m} opis ⁊
vt opat̃ ⁊ facit in appetitũ ꝓut mouet eum ad opatiõeꝫ:
sed habet ipm tñ sicut si aspiciat̃ in parietẽ. Et ꝭm hos
distinctiõis modos differũt vtiqꝫ etiaꝫ ipm ipossibile ⁊
quãtitas eius. Magis. n. impossibile est ↄtra ↄsciam fa-
cere vno modo q̃ alio: ⁊ ideo ꝙ faciens ↄtra ↄsciam sic
qdeꝫ sciat ⁊ sciam habeat nihil est incõueniẽs: aliter aũt
sciens ꝙ ↄtra ↄsciam faciat admirabile videt̃: hñs eiꝫ ⁊
vle sciens ⁊ sensibile nõ sciẽs nisi in habitu: cum tñ sensi
bile nõ sit acceptuꝫ in operãte nihil ipossibile est si ↄtra
ↄsciam agat. Si aũt particulare habet ⁊ vle ⁊ vtrũqꝫ in
agere: ita ꝙ agat in appetitũ ⁊ trahat ipm sicut ignis tra
hit cremabile valde incõueniẽs est dicere agere ↄtra cõ
scie ↄceptuꝫ. Ageret. n. tũc appetitus sine mouẽte qđ est
ipossibile. Mobile eiꝫ nõ mouet̃ sine mouente imedia-
tor: id qđ est in po^{a} nõ fit in actu: nisi per hoc qđ est act⁹
eius. ¶ Adhuc aũt vlterius distinguẽduꝫ est ꝙ habere
sciẽtiam etiaꝫ ꝭm alios modos ab his qui nũc dicti sunt

Modi ꝓpõ-
nũ sunt duo.

B

Propõ minor
in syllo ethi-
co dꝫ esse sin-
gularis.

C

Scia duplr̃
h̃r. s. actu et
habitu.

accidit hoibus: nõ qdem ex diuersitate scibilis sed ex di
uersa dispositione sciẽtis. Uidemus enim per experimen
tuꝫ habitũ scientie differẽtem esse nõ in vtt sed in here-
re. Et ideo cõtingit quosdã hoies ex aliqua dispõne cor-
poris aliqualr̃ habere sciam coꝝ que sciũt: ⁊ aliqualiter
eorũdem scibiliũ sciam nõ hẽre. verbi grã. in dormiente
⁊ vinolẽto. Dormiens enim ex oppilatiõe somni: ⁊ vino-
lentus ex oppilatione vini sciam habent coꝝ que sciunt
in habitu: sed nõ reducibilem ad actuꝫ nisi soluto oppi-
lãte qđ ligat operationũ ꝑncipia ⁊ potẽtias. Et sic dispo
nũtur ad sciẽduꝫ illi qui sunt in motibus passionũ. Im-
pedit enim ira aĩum ne possit cernere verum. Ex euapo
ratione fellis in sanguinem ⁊ eleuatione fumi fellici qui
turbat spũm aĩaleꝫ ⁊ cõmiscet ipm cuꝫ aĩalibus: ⁊ ideo
forme rep̃sentate in tali spiritu nõ nisi principiũ amari-
tudinis esse possunt. Similr̃ in cõcupiscẽtia venereoruꝫ
cõstitutus totuꝫ spũm aĩalem protẽdit in venerea: ita ꝙ
etiam cõceptu talium formaꝝ totum corpus imutatur:
qđ maxime sentitur in genitalibus: ⁊ forma in tali spiri-
tu accepta fortiter ligat ad venerea. Ire enim ⁊ cõcupi-
scentie venereoꝝ: ⁊ quedam alie cõcupiscẽtie de nume-
ro talium: sicut est cõcupiscẽtia delectabilis in cibo vel
in potu manifeste quãtum ad sensum etiaꝫ corpus trãs-
mutãt: in quibusdã autẽ in qbus fortiores sunt etiaꝫ in-
sanias faciũt. Propter qđ Gastrides dicũtur vel gastri-
margi vẽtris insaniam habẽtes. Henos aũt amor est ad
venerea faciens insanire: manifestum igitur est ꝙ in cõ
cupiscentꝫs ire vel venereoꝝ existẽtes qui incõtinẽtes
vocãtur: dicẽduꝫ est silr̃ se habere somnolẽtis ⁊ vinolẽ-
tis: quia sicut illi ad iudiciũ rectum nõ redeunt nisi solu
to vino vel somno: ita nec isti nisi soluta cõcupiscentia.
¶ Si aũt aliqs dicat ꝙ hec nõ sunt vera que dicta sunt
sed ꝙ somnolẽti ⁊ vinolenti hñt claraꝫ sciam: ⁊ hoc pro-
bãt: quia frequẽter dicũt sermones recte determinãtes
disciplinalib⁹ quos dicere nõ possunt nisi a sciẽtia quaꝫ
habent. ¶ Dicimus ꝙ hoc qđ dicũt nullum signũ est ꝙ
possint operari ꝭm sciẽtiam: frequẽter enim cõtingit ꝙ
existẽtes in passionib⁹ somni vel vinolẽtie quãdo som-
nus tempate ligat: ⁊ vinũ tempate mouet ⁊ oppilat sub-
tilissimas faciũt demõstrationes/⁊ verba sapiẽtissimo-
ruꝫ proferũt: sicut Empedoclis vel alterius: sicut ⁊ pue-
ri qui primuꝫ addiscũt litteras apta cõiunctione littera-
rum ⁊ in cõstructione dictionum cõplectũtur sermones
sapiẽtum: quos tamẽ nequaq̃ sciunt in vsu ⁊ operatiõe
prout illa sunt principia scientie vel operatiõis. Ad hoc
ꝙ sic sciãt oportet eos cõnasci ⁊ habitum quasi in natu-
ram trãsponi: vt in potestate habeant que dicũt: hoc vt
faciet tempore lõgo indigent: ⁊ sic se habent incõtinen-
tes. In potestate enim nõ habent que dicunt nisi soluta
cõcupiscentia: propter qđ existimãdum est quod incõti
nentes dicũt sapientie verba: queadmodũ dicũt ⁊ simu-
lãtes. Simulator enim vnum dicit ⁊ aliud intendit per
volũtatem ⁊ appetitum: ⁊ similiter facit incõtinens: qui
ex ratione naturali oĩa vera dicit. Sicut ⁊ meretrix ho-
nestam dicit esse cõtinentiam: aliud autem appetit per
cõceptum singularis delectabilis. ¶ Solutio igitur est
dubitationis quãtum ad dubitãtem in genere: ꝙ cõtra
cõscientiam si perfecta sit in maiori et minori proposi-
tione: ⁊ si cõcupiscentiis mens deobligata sit ⁊ libera et
serena nunq̃ cõtinget aliquid facere. Si auteꝫ perfecta
sit scientia in maiori ⁊ nõ in minori propositiõe: sed mi-
nor sit cõceptus delectabilis tenens ⁊ ligãs ad opus ex
violentia delectabilis ⁊ nõ cõcipiatur in ordine ad ma-
iorem propositionem ignorãtia erit in minori proposi-
tione pure negationis: hoc est ꝙ nõ cõcipitur prout ac-
cipitur

Accñtia cor-
poralia dant
simode sciaꝫ
impediũt.

D
Obiectio

R°

cipitur sub maiori:et sic fit aliquid cõtra cõsciētiam ab incõtinente. Et sic etiā omnis malus ignorãs est: ꝛ ideo etiam ista solutio cõmunior est et non propria de ignorantia incontinentis.

Cap. 5m. De solutione huius dubitationis cõnaturali ꝛ vera: ꝛ que est ad solutionem ad homines.

A

QUãuis autem hoc ꝙ dictū est sufficiat ad excludenda obiecta que sunt inducta: tñ adhuc oportet soluere ꝛ cõnaturalius huic q̃ōni solutionem adhibere ꝛ respicere causaꝫ que ꝓprie cõuenit operationi ꝯtinẽtis. Dicit enim Arist. ꝙ demõstrationes ethice sicut ad ꝯ̃nem sic stant ad opus: vnde quale est opus talem opꝫ ingrere cãm que mediuꝫ sit syllogismi ꝛ operis principiuꝫ. Opus aũt cõtinentis ꝛ similiter incõtinentis nõ est vnius potẽtie sed duarũ: ratio enim tenet ꝛ cõcupiscẽtia obnititur. Tale aũt opus ex vna cõplexione soluta nõ causat̃ sed ex duabus: ꝛ ideo syll's cõtinentis duas habet cõplexiones: ꝛ quatuor ꝓpões. Si enim dicam ꝙ a venereis abstinẽduꝫ est: hoc aũt venereum nõ est ꝑn̄m ꝛ causa nisi abstinẽdi. Opus autem ꝯtinẽtis nõ in hoc est solo. Cõtinẽs enim abstinet cuꝫ sensu passionis in ꝯtrariũ mouentis: ꝛ hoc ex alia cõplexione causat̃. s. ꝙ omne delectabile appetitur: hoc aũt delectabile: ex hoc eniꝫ causat̃ motus appetit' a passione ꝛ has cõplones ꝯtinẽs simul accipit: vt ex vna causet̃ motus rõnis ex altera termini mot' appetit': vnde medius terminus in syll'o ꝯtinentis nunq̃ accipit̃ sine opione ꝯ̃rij. Si aũt dicam venerea esse fugiẽda ꝛ venerea esse delectabilia que sunt due ꝓpões maiores: sub his non pñt accipe hoc esse venereum sub rõne fugiẽdi nisi surrepat opinio ꝛ affect' delectabilis. s. hoc venereum esse appetibile ꝛ appetit' fortissime motiuum: ꝛ ideo in tali syll'o minor ꝓpositio nõ accipit̃ nisi sicut a vinolẽto ꝛ somnolẽto in quo id qd̃ rõnis est obnubilatuꝫ est: ꝛ ꝯcupiscẽtie motus fortissimus. Propter qd̃ ratio in minori termino sincera ꝛ clara est: in maiori ꝓpõne opinio v'lis est: altera aũt ꝓpositio de singularib'. Singulariuꝫ aũt ꝓprius sensus hoc est sensu acceptio: sensibile aũt sub q̃litatibus sensibilib' acceptũ de necessitate mouet appe^{tiũ}. Sẽsibiles .n. q̃litates actiue sũt, ꝛ ꝓpriũ passiuũ eaꝝ in qd̃ agũt po^{s} sensibilis est: que de necitate trãsmutat̃ a q̃litatibus sensibilib'. Et ideo minor ꝓpositio nõ poterat accipi sine affectu ꝛ appetitu: cum aũt ex v'li ꝛ singulari fiat vna cõplexio ꝛ acceptio: necẽ eꝫ est alam affirmãdo dicere ꝛ ꝯcedere alicubi: sꝫ ꝯclusũ est sicut in ꝯtẽplatiuis syll'is: sicut si dicã omne rõnale mortale hõ: sor. aũt rõnale mortale: opꝫ ꝯcedẽ ꝙ sor. sit hõ. In factiuis aũt syll'is cõplone facta v'lis ꝛ singularis cõfestim opꝫ opari: q2 factiua demr̃atio stat ad opus. vbi. g. si dicaꝫ: omne dulce gustare opꝫ: hoc aũt dulce vt vinũ: necẽ eꝫ hoc opari: hoc est gustare si potẽs sit ꝛ nõ ꝓhibit' aliq̃s: sꝫ gustãdi habeat facultatẽ. Et hoc q̃deꝫ g̃nale in ethicis. In syll'o aũt ꝯtinẽtis spãle qd̃ est ꝓpter 4^{or} ꝓpões ꝛ duas cõplones ꝛ ꝓpositas opiones: que in aĩo ꝯtinẽtis nascũtur ex duob' respectibus singularis ad duas v'les ꝓpões. Sicut .n. dicã ꝙ dulce gustare opꝫ: vinũ aũt dulce inascit̃ opinio gustãdi ex delecta^{tiõe} dulce^{dinis} vini. Si aũt dicam ꝙ ab oppilãtib' rõneꝫ abstinẽdũ est: vinũ aũt dulce oppilãs est rõnem: inascit̃ opinio ad fugiẽduꝫ: ꝛ sic ꝯ̃rie acceptiões semper sunt in aĩo ꝯtinentis. Qñ igit̃ vna q̃dem v'liũ est in qua est ꝓhibẽs gustare: alia aũt v'lis est qd̃ omne dulce delectabile: ꝛ sub his demr̃atuꝫ singulare accipit̃: hoc dulce s. mel/vinuꝫ/vel ꝯcubit' pro certo hoc opabit̃. Si auteꝫ forte ꝯcupiscẽtia insit ꝛ fortiter moueat affectum: tũc vna cõplexio dicit fugere hoc: ꝯcupiscẽtia aũt mouẽs in ꝯ̃riuꝫ ducit ad hoc faciẽduꝫ: ꝯcupiscẽtia .n. illi' po^{s} est ꝙ põt mouere vnãquãq̃ ꝑticulã aĩe ꝛ corpis: ꝓꝑ colligãtiaꝫ quã hñt ad appetitũ quẽ mouet ꝯcupiscẽtia: si aũt tale est opus cõtinẽtis ꝛ incõti^{tis}: seq̃t̃ ꝙ incõtinenter agere aliqualr̃ est a rõne ꝛ opione. Ratio .n. in ꝯ̃riũ mouet ꝯcupiscẽtie q̃uis nõ ꝯ̃rie sint ̃m seipsas acceptio siue opinio v'lis siue ꝑticularis siue maioris ꝓpositiõis ꝛ minoris tñ ̃m accñs ꝯ̃rietatis hñt: inq̃tuꝫ. s. singularis acceptio cuꝫ ꝯcupiscẽtia est. Cõcupiscẽtia .n. in hoc recte rõni ꝯ̃riũ est: qd̃ in ꝯ̃riũ mouet eius qd̃ a recta rõne deter^{minatũ} est: q̃uis opinio v'lis ꝛ singularis ̃m se ꝯ̃rietatem nõ hñt: eo ꝙ ꝑticulare sub v'li est acceptũ: ꝛ sic a rõne ꝛ ꝯcupiscẽtia motus ꝛ opus est incõti^{tis}: pꝫ etiã ꝙ ꝓꝑ hãc cãm bestias nõ dicimus incõtinenter agere: q2 nõ hñt v'lem rõnis opioneꝫ: sꝫ tm̃ singulariũ ꝓhãtasiaꝫ ꝛ memoriã: ꝛ ideo statim sequũtur cõcupiscentias ꝛ nihil hñt obnitẽs in ꝯ̃riũ. Si aũt aliq̃s querat qualr̃ incõti^{tis} resoluit̃ ignorãtia que est ex obnubilatiõe ꝯcupiscẽtie: ita ꝙ incõtinẽs rursus fiat sciẽs ꝛ clarã habeat acceptiões opabiliũ. Eadẽ ratio est que est de vinolẽto ꝛ dormiẽte: hec .n. passio ꝓpriã ꝛ sepataꝫ ab alijs nõ habet cãm: hãc aũt cãm a phisiologis audire opꝫ: q2 ex ꝑncipijs ethicis nõ põt deter^{minari}: somnolẽt' .n. a ligamẽto somni nõ resoluit̃ nisi qñ fumus spissus a loco digõnis eleuat' attenuat̃ ꝛ digerit̃: ita ꝙ ꝑn̄m sensi^{tiuũ} ligare nõ põt: ꝛ silr̃ in vinolẽto soluit̃ digesto fumo vini: ꝛ eodem mõ ꝯcupiscẽtia resoluit̃ resoluto somno qui sanguinẽ ꝛ calorẽ vexat ad fructũ ꝯcupiscibilis: q2 qd̃ in syll'o ꝯti^{tis} vltima siue minor ꝓpositio et opio siue acceptio sensibilis est sub affectu sensibiliũ q̃litatũ accepta: illa ꝑn̄^{cipiũ} ꝑn̄m est actionũ ꝛ opationũ nr̃arũ. Oẽs enim actiones nr̃e circa singularia sunt: hãc aũt sensibilẽ acceptiões incõtinẽs vel nõ habet q̃diu est in passione ꝯcupiscẽtie: vel sic nõ hꝫ ꝙ ex tali habitu vere dicat̃ scire ̃m rectã rõneꝫ opabilia. Et si dicat̃ ꝙ incõtinẽs in passione ꝯcupiscẽtie exn̄s ꝓfert magne sapiẽtie v̇ba aliq̃. Dõm ꝙ incõtinens dicit talia sicut vinolẽtus ꝓfert v̇ba Empedoclis. Ignorãtia auteꝫ hec ꝯtingit ꝓꝑ hoc ꝙ extremus termin' qui est hoc singulare in minori ꝓpõne acceptuꝫ nõ est v'le: sꝫ singulare sub affectu q̃litatũ singulr̃ q̃bus a recta rõne remouet appetitũ ꝛ q̃bus extremus terminus nõ est v'le abstractũ. s. ꝛ separatũ a qualitatib' sensibilib'. Seq̃t̃ ꝙ extre^{mũ} nõ est equalr̃: vel silr̃ sciẽntificũ cum maiori ꝓpõne: qui .n. in vino sensibus est obnubilatus: ꝛ ideo erroris ꝛ ignorantie cãtiuũ. Errat eiꝫ ꝛ ignorat oĩs malus i minori ꝓpõne in hoc qd̃ minorem tm̃ accipit sub affectu sensibiliuꝫ: ꝛ nõ ̃m terminũ recte rõnis qui est in maiori. Et ex hoc videt̃ accidere ꝙ dubitãdo querebat Socrates: nõ .n. fit passio ꝯcupiscẽtie pñte scia siue ex pñtia scientie illius que ꝑncipalr̃ visa est esse scia: hoc eiꝫ est v'lis ꝛ in rõne recta ꝛ in maiori ꝓpõne est: hoc eiꝫ nõ attrahit̃ ad illicituꝫ ꝓpter passioneꝫ ꝯcupiscẽtie: sꝫ semꝑ obnitit̃. Sꝫ sensibile ꝓ̃sente ꝛ accepto in appetitu statim fit passio ꝛ attractio per ꝯcupiscẽtiaꝫ: ꝛ sic fit ignorãtia in minori ꝓpõne. Propter qd̃ dicebãt Socrates sciẽteꝫ nunq̃ opari ꝯ̃riuꝫ nisi ex ignorãtia. De eo q̃dem igit̃ qd̃ est sciẽtem vel nõ sciẽteꝫ incõtinẽter agere ꝛ qualr̃ sciẽteꝫ ꝯtingit incõtinẽter opari vel nõ: tãta ꝛ tot a nobis dicta sunt.

Arist. — Dubitatio — Solutio — Obiectionis dilutio.

Cap. 6m. De cõtinẽtia ꝛ incõtinentia per respectum ad materiam circa quam sunt.

A

DEinceps aũt querẽdum est de eo qd̃ vltimo ponebat̃. s. vtrũ est aliq̃s incõtinẽs simplr̃ sine additione determinatiõis: vel oẽs dicũtur ̃m ꝑtem incõtinẽtes. Querẽdum etiã si aliq̃s est incõtinẽs

simplr̄ circa qualia obiecta est ille: vtrum. s. circa oīa cō-
cupiscibilia vel circa q̄dā. Et si est circa quedā que sunt
illa. Q̄d q̄dem igitur circa delectationes ⁊ tristitias sunt
incōtinētes ⁊ perseuerātes ⁊ incōtinētes ⁊ molles: mani-
festum est ex his que dicta sunt. ¶ Adhuc aūt eoꝝ que
faciūt delectatiōeꝫ quedam sunt nec̄ia ad indiuidui vel
spēi ꝯsistētiaꝫ: quedā aūt s̄m se q̄dem sunt eligibilia vel
bn̄ria ius quare nō eligātur: aliquādo tn̄ supabūdātia in
his vitupabilis est. Vbi. g. ea eiꝫ que nec̄ia sunt corpora-
liter delectātia sunt s̄m tactū. vbi. g. vt talia que sunt cir-
ca cibum ⁊ venereoꝝ vsum sine q̄bus ꝯuersatio spēi nō
est. Ea aūt que nō sunt nec̄ia: sunt autēꝫ eligibilia s̄m se-
ipa: eo ꝙ sunt coadiuuātia ad virtutem sicut sunt victo-
ria, honor, diuitie, ⁊ huiusmodi que sunt de numero bo-
noꝝ que in p̄cedētibus diximus instrumētalr̄ deseruire
felicitati. Nec̄ia autēꝫ vt ḡnaliter dicat̄ sunt ea que sunt
delectabilia s̄m tactū circa que diximus esse tēperātiā.

Incōtinens circa aliq̄d determinatū.

Determinātes ergo q̄ōnem que querit vtruꝫ aliq̄s sim-
pliciter sit incōtinēs: dicimus ꝙ illi q̄dem qui superexcel-
lūt preter rectā rōnem eligēdoꝝ hec que sunt delectabi-
lia nō nec̄ia. Superexcellūt autē rōnem electionis que
est in ip̄is eligibilibus: plus eligētes ea q̄ꝫ eligibilia sunt:
tales q̄dem nō dicimus simplr̄ ꝯtinētes: sed cum deter-
minatione apponētes determinationeꝫ hāc q̄d dicimus
eos pecuniaꝝ incōtinētes: ⁊ lucri incōtinētes, ⁊ honoris
incōtinētes, ⁊ ire incōtinentes. Simplr̄ aūt ⁊ sine deter-
minatiōe nō dicimus eos esse incōtinētes per hoc signā-
tes tales alteros quosdaꝫ esse ab his qui simplr̄ dicūtur
incōtinētes: ⁊ q̄d s̄m similitudinē quādā ad illos ⁊ nō vni-

Incontinens simplr̄.

uocatōeꝫ dicūtur incōtinētes isti ⁊ illi. Hec aūt alteritas
rōnis est vt per exēplū demōstret̄: quēadmodū hoc qui
olympia vicit: ille eiꝫ ⁊ homo est ⁊ ad sensibile tract⁹ est.
Unde cōmunis ratio hoīs in ip̄o a ꝓpria sua rōne parū
differebat: nō eiꝫ differt nisi per rōneꝫ indiuiduātis per
q̄d vl̄e q̄d in itellectu est determiat̄ ad sensibile. Sim-
pliciter aūt incōtinēs circa hoc est q̄d simplr̄ est delecta-
bile vel triste: hoc aūt est delectabile in gustu tact⁹ ⁊ ve-
nereis: vt in 3° huius scie li° determi[tu]ꝫ est. ¶ Q̄d aūt ille
simplr̄ incōtinēs sit qui tali passione deducit̄: signuꝫ est
ꝙ incōtinētia que simplr̄ incōtinētia est nō vitupat̄ tn̄
vt pctm̄ q̄d quātamcūqꝫ deformitateꝫ habet in actu: sed
vitupat̄ etiam vt malitia quedā ⁊ vitiuꝫ speciale: q2 vel
simplr̄ malitia est vel s̄m parteꝫ quādā: sicut in antece-
dētibus diximus: ꝙ aliqua pars incōtinentis corrupta
est. Eoꝝ aūt qui sequūtur delectabilia: que s̄m se eligibi-
lia sunt: q̄uis supabūdātie sint vitupabiles, nullus vitu-
perat̄ vt vitiosus: sed potius vt peccās in electione: que
s̄m se vitiosa nō est. Eoruꝫ aūt que circa opabiles volu-
ptates sunt in gustu ⁊ tactu circa que dicimus esse tēpe-
ratuꝫ ⁊ itempatū nullus vituperat̄ persequēs superabū-
dās ⁊ fugiēs. Supabūdās tristitiam esuriei. s. sitis caloris
⁊ frigoris: ⁊ oīuꝫ circa que dicim⁹ eē tactū ⁊ gustū. Nul-
lus inquā hoꝝ vituperat̄ in hoc ꝙ nō eligit ⁊ persequit̄
delectabiliū superabūdātias: sed simplr̄ vitupat̄ ꝓpter
electionem taliuꝫ delectabiliū: simplr̄ enim talia elige-
re vitium est. Talis igit̄ etiā preter electioneꝫ ⁊ itellectū
superabūdātie simplr̄ incōtinēs dr̄: ⁊ nō dicit̄ incōtinēs
s̄m appōnem deter[mina]: quēadmoduꝫ dicimus incōtinē-
teꝫ ire vel alicuius alterius. Signū aūt huius est ꝙ mol-
les qui incōti[nen]tes sunt circa tales passiones sunt molles et
resoluti: de aliȷs aūt incōtinētiȷs q̄ sunt incōti[nentie] cū deter[minatio]ne
nulla circa tales passiones est. Soluta est ḡ questio p di-
stinctiōeꝫ equocatiōis in eo ꝙ est simplr̄. Si eiꝫ simpli-
citer dicat̄ incōtinēs qui vl̄iter habet oēs incōtinentias
passionuꝫ: nullus est simplr̄ incōtinēs. Si vo simplr̄ in-
cōtinēs dicat̄ qui sequit̄ passiones que simpliciter fugiē-
de sunt ⁊ a q̄bus ꝯtinere difficile est ꝓpter cōnālitatem
simplr̄ erit incōtinēs qui ꝯtra rōnis conatuꝫ sequit̄ pas-
siones tactus circa quas sunt tempatus ⁊ itempatus. Et
ꝓpter h̄ in ideꝫ quātū ad obm̄ ponimus incōtinētem ⁊
itempatū ⁊ ꝯtinēteꝫ ⁊ tempatū. Sed nullū alioꝝ incōti-
nētiuꝫ ad idem obm̄ referimus. Hoc aūt ꝯtingit pp̄ hoc
ꝙ s̄m aliquē modū idem sunt voluptates ⁊ tristitie cir-
ca quas tempatus sunt ⁊ ꝯtinēs ⁊ itēpatus ⁊ incōtinens:
q̄uis nō simplr̄ sint circa illos: q2 itemperati eligūt eas
sine dissensu rōnis. Incōtinētes aūt nō eligūt eas ex rō-
ne: sed vi passionis deducūtur. Propter q̄d itēpatū ma-
gis dicimus vtiqꝫ corruptuꝫ q̄ꝫ incōtinētem: q2 itempa-
tus supabūdātias passionum ꝑsequit̄ vel nō ꝯcupiscēs:
vel quiete ⁊ remisse ꝯcupiscens: ⁊ fugit paruas ⁊ modi-
cas tristitias que sunt ex absentia delectabilium: incōti-
nens aūt prosequitur eas ꝓpter vehemētem ꝯcupiscētiaꝫ
q. victus: si enim itempatus tali cōcupiscētia duceret̄ vt
incōtinens: multo plus prosequeret̄ eas. Qui eiꝫ ex par-
ua mouet̄ ꝯcupiscētia q̄d faceret ille si adesset ei cōcupi-
scētia iuuenilis que calido ⁊ humido feruētissima ē: Et
qui fugit moderatas tristitias: quid faceret si fortis tristi-
tia adesset ex indigētia subtractionis nec̄ioꝝ: proculdu-
bio enim tūc insaniret. Q̄uis ergo itempatus melior sit
incōti[nen]te in hoc q̄d ꝑsuasibilis est ad oppo[situ]m: tn̄ in hoc vi-
tuperabilior est: q2 magis corruptus est.

¶ Cap. 7[m]. Circa que delectabilia sit cōtinentia simplici-
ter dicta: ⁊ circa que cōtinentia quedam.

A

Uia autem ꝯcupiscētiaꝝ ⁊ delecta-
tionum: quedaꝫ sunt de
ḡne honoꝝ et studiosoꝝ: sicut est delectatio
virtutis ⁊ p̄hie ⁊ alioꝝ honestoꝝ que per se
expetibilia sunt. Quedaꝫ aūt sunt nō de ḡne
honoꝝ studiosoꝝ: ⁊ ille sunt multiformes. Delectabiliū

Delectabilia sunt diuersa.

quedam enim ita eligibilia sunt ꝙ per se ⁊ s̄m sui natu-
raꝫ eligūtur: sicut diximus de delectatione in partib⁹ ho-
nestatis. Quedam aūt harum sunt ꝯtraria: sicut delecta-
bilia vitioꝝ vel bestialitatum: in q̄bus q̄daꝫ delectātur.
Quedam aūt delectabilia sunt intermedia horuꝫ: ⁊ hec
sunt de q̄bus in antehabitis diximus: ꝙ quedā s̄m sub-
stātiam bona sunt, ⁊ organice ad virtuteꝫ deseruiūt: sed
tamē superabūdātie male sunt. verbi grā. delectatio pe-
cunie ⁊ lucri ⁊ victorie ⁊ honoris: omnia enim ⁊ hec ⁊ ta-
lia que itermedia bona sunt. Ita ꝙ quedam bona in se:
superabundātie autem male. Nullus vituperat̄ in pati
cōcupiscētiam ad hoc: ⁊ s̄m cōcupiscere hoc: ⁊ s̄m ama-
re hoc. Laudabile enim est talia cōcupiscere ⁊ amare:
sed qui circa hoc est s̄m aliquem modum: sciꝫ in super-
flue amare vel ꝯcupiscere vituperat̄. Propter q̄d cū cō-
tinentis sit cōtinere se in passione quātū: quidem retinen-
tur a passione preter rationeꝫ: vel etiam preter rationeꝫ
ꝑsequunt̄ aliquid de numero eoꝝ que s̄m sui naturaꝫ
sunt pulchra ⁊ bona. vbi gratia. sicut circa honores ma-
gis q̄ꝫ oportet vel minus q̄ꝫ oportet studentes. Uel ma-
gis q̄ꝫ oportet vel minus studentes circa delectationem
filioruꝫ vel parētum vituperatur: cum tamē de genere
honoruꝫ sit ⁊ laudabilium circa hoc studere. Circa talia
enim quedam superabūdātia est que vituperabilis est:
sicut siquis propter dilectionem filioruꝫ etiam ad deos
rebellet: sicut dicitur Nyobe mulier quedā fecisse. Hec

Nyobe filios superflue dilexit.

enim duodecim natos dicitur habuisse: sex quidem ma-
sculos ⁊ sex feminas. Nyobe igitur superflue filios su-
os amans laudādo preferebat eos natis Latone dee et
se p̄ferebat ipsi dee: ⁊ dixit: quantū ego melior sum La-
tona: eo ꝙ duodecim habeo natos: illa aūt nō nisi duos.

Hoc aūt

Philopater se interfecit.

Hoc autem vituperabile est vt aliquis intantum diligat filios qd ꝛ eius coniiciet ꝛ rebellet. Queadmodum Satirus Philopater cognominatus se habuit circa dilectiones patris qui in dilectione patris valde videbatur desipere. Dicebatur enim Satirus ideo satirus vocabatur: quia valde erat in luxuriosus ꝛ a satirya impetu concupiscentie videbatur habere: cognominabatur autem Philopater hoc est diligens patrem. Amans enim aliquando quandam puellam non ad honestatem nuptiarum sed ad mechiam ꝛ luxuriam rogabat patrem. Subtractum nomine vt sibi cooperaretur ad puelle consensum: ꝛ cum pater hoc fecerat ꝛ puellam ad consensum filij induxisset: extunc ide tantum patrem amauit vt patre moriente seipsum precipitaret ꝛ vita priuaret: que magna fuit desipientia ad quam amor suffluus induxit. Circa talia igitur delectabilia nulla malitia est in dilectione eorum propter hoc qd dictum est: qd vnumquodque eorum de numero eorum que natura eligibilia sunt: propter seipsa: inquantum nullum eorum in se aliquid habet propter qd fugiendum sit superabundantie dilectionis eorum vel delectationis prave sunt ꝛ fugiende. Similiter autem in diligendo hoc qd diligendo secundum se nulla est incontinentia. Incontinentia enim sicut aliquando diximus non solum est de numero fugiendorum sed de numero vituperabilium. Et si incontinentia vel delectari in eis esset dilectio eorum: ꝛ dilectio in eis vituperabilis ꝛ fugienda qd iam ante diximus non esse verum: tamen propter similitudinem passionis qua patitur superflue diligens hoc ad passionem incontinentis: quia s. vterque patitur / deducitur. Circa superfluitates istorum dicimus incontinentias quasdam esse: ꝛ non incontinentias simpliciter. v.g. qz circa vnumquodque istorum dicentes esse incontinentiam apponimus determinationem per quam intelligitur qd non est continentia simpliciter sed quedam. v.g. dicimus incontinentiam ire: ꝛ incontinentiam amoris pecunie: ꝛ incontinentia filiorum vel parentum. Multa enim sunt que cōiuncta determinationibus suis vera sunt que tamen diuidere non licet. Sicut dicimus malum medicum malum hypocritam siue representatorem: quorum tamen neutrum nullus vtrique simpliciter diceret malum ꝛ simpliciter: hoc est qd nullo illorum simpliciter di incontinentia: eo qd in talibus delectationibus non simpliciter malitia est: quoniam malitia sit in quodam non talis dilectionis vel delectationis. Incontinentia autem similiter esse vult circa hoc qd malitia simpliciter est. si ergo di incontinentia hoc erit secundum analogiam ꝛ similitudinem ad illum qui simpliciter est incontinens: sicut malus medicus ꝛ malus hypocrita siue representator secundum analogiam ad verum medicum ꝛ verum representatorem: qui simpliciter medicus est ꝛ simpliciter representator. Sic ergo ꝛ hoc existimandum est qd continentia ꝛ incontinentia simpliciter circa eadem delectabilia sit cum temperantia ꝛ intemperantia. Circa iram autem ꝛ honorem ꝛ huiusmodi non fit continentia vel incontinentia simpliciter: sed ea que secundum similitudinem ꝛ analogiam dicitur: ꝛ propter hoc apponimus determinationem dicentes: incontinentem ire vel lucri vel honoris: ꝛ non incontinentem simpliciter. Analogia autem est qua diximus qd vterque est qui patitur ꝛ deducitur: hoc. n. hz ꝛ incontinens simpliciter ꝛ incontinens quidam.

¶ Capitulum 8m. Quare incontinentia quedam ꝛ non simpliciter est circa delectabilia quedam.

A

Alia autem quedam delectabilia sunt non ex natura delectabilia sed potius ex natura ꝛ dispositione nature et qui delectationem querit in essentia boni delectabile est odorum ꝛ asino iringi: colericis adustis amara: flegmaticis autem pisces: ꝛ sic de aliisque vo querere quam incontinentia sit in talibus delectabilibus. Quedam. n. horum delectabilium simpliciter sine vero omnibus hominibus sunt delectabilia: vt cibus vestis ꝛ lectus. Quedam autem non vere sunt delectabilia omnibus sed diuersificantur secundum diuersa genera animalium ꝛ hominum secundum diuersas complexionis dispositiones eorum: ita qd delectabile est vni non delectabile est alteri. Et hoc ex diuersis causis contingit. Aliquando enim contingit propter passiones infirmitatum que transmutant corpora: sicut est in pregnante in qua in hoc etiam pregnationis cum sanguinis menstruus retinetur ꝛ redundat turbatur appetitus: propter turbatam complexionem: ꝛ incipiunt desiderare que secundum sui naturam non delectabilia sunt. Sicut ea que terrena comedit. i. que comedit carbones: ꝛ ea que a comestione stercorum abstinere non potuit: ꝛ talia etiam ex istis egritudinibus contingunt. Aliquando autem tales transmutationes complexionum contingunt propter consuetudinem: qz. s. cōnutriuntur eis qui in talibus delectari consueuerunt: sicut est de his qui dicuntur cōnutriti lupis ꝛ postea delectabatur in cruditate carnium comestione: cum hoc innaturale sit homini. Natura enim nullius cibum parat sufficienter homini nisi lac: ꝛ ideo naturale homini est coquinatis cibus desiderare. Aliquando autem contingunt talia desideria propter perniciosas naturas siue complexiones. Sicut qui est de colera adusta carbones desiderat ꝛ alia adusta amara: ꝛ qui est de flegmate putrido fetentes desiderat herbas: ꝛ melancolicus in obscuro ꝛ grosso delectatur. Circa singulas enim horum delectationum inuestigandi sunt proprij ꝛ proximi habitus: quia illi ad mores hominum pertinent. Habitus autem istos dicimus bestiales: quia non conueniunt hominibus secundum qd homines sed secundum animale qd in eis est: secundum bestialitatem hoc est similitudinem bestiarum transformatur. v.g. sicut dicitur de illo homine de quo legitur qd pregnantes rescidit mulieres ꝛ delectabatur pueros de vteris matrum deuorare. Dicitur enim qd Lamia fuit quedam mulier circa pontibicum Scitie pertinentie: que quia perdidit proprios filios / aliarum mulierum fetus comedit ꝛ deuorauit. Uel sicut dicitur quidam syluestrium hominum circa pontibicum mare habitantium in Scitia qualibet gaudet delectationi innaturali. Dicitur enim quosdam illorum delectari crudis piscibus: quosdam hominum carnibus: quosdam autem proprios pueros comedere inuicem ꝛ nuntiare in conuiuium vt a parentibus demonstratur. Uel sicut dicitur de Phalari. Phalaris enim homo fuit pessimus: qui cum proprium filium deuorasset lectum habuit in quo posuit homines quos capere potuit. Et quicunque quidem erant longiores lecto illis truncabat dentibus quantum excedebant longitudinem lecti: quicunque autem breuiores erant illis / soluebat iuncturas membrorum: vt ad longitudinem lecti extenderet: ꝛ in talibus delectabatur. Tales enim habitus bestiales sunt: ꝛ aliquando sicut diximus egritudinibus contingunt: vel etiam ex insania. Sicut dicit qd quidam Jeses persarum rex propriam matrem dijs sacrificauit: ꝛ quidam seruus eius sacrificans conseruum suum partes conserui accipiens epar deuorauit: sicut ꝛ Jeses primo primum sacrificatam matrem postea deuorauit, frustatim diuidens eam. Et tales habitus aliquando sunt ex egritudine aliquando ex consuetudine: sicut quosdam videmus pilos ꝛ vngues dentibus euellere ꝛ corrodere. Adhuc carbonum ꝛ terre comestiones a quibusdam sunt delectabiles. Et cum omnibus andictis venereis abusus masculorum quibusdam delectabile est qui efebi vocantur. Omnes autem hi habitus quibusdam contingunt ex perniciosa natura siue complexione: quibusdam autem ex consuetudine que in naturam transponitur. v.g. qui assuefacti sunt ex pueris in talibus delectari. Quibuscunque igitur hec ex naturali dispositione contingunt hos nullus sapiens diceret incontinentes simpliciter propter dispositionem perniciose nature quam habent ad hoc qd luxuriosus est: qz dicit Oratius. Nam licz expellas frustra tamen vsque recurret. Queadmodum. n. mulieres dicuntur incontinentes: qz ex mollitie nature habent qd passionibus ducuntur: ꝛ non habent constantiam complexionis qua ad

Pregnantes desiderant non appetibilia.

Lamia comedit filios mulierum.

Phalaris de Scitia.

B

Jeses persarum rex.

Oratius.

rõnez ducere valeãt passiones: & sic nõ ducũt passiones: & ducunť ab eis. Et silr est quicũqz hos habit⁹ habent ex egritudine. Qui aũt habent ꝑpter ꝯsuetudinẽ eo q ꝯsuetudo in nature moduz transponiť silr̃ hñt ad passiones obligationẽ: haꝝ aũt singula hĩc est extra terminos humane malitie & humani vitij: quẽadmoduz & bestialitas extra terminos humanitatis est: ideo si hʒ tales passiones cõtinet se & superat eas: vel si nõ ꝯtinet & superať ab eis hoc nõ simplr̃ cõtinue vel incõtinue: sed est ꝯtinẽtia & incõtinentia ſm similitudinẽ & analogiaz dicta: quẽadmoduz diximus q talez modum passionis hʒ cõtinens vel incõtinens circa iras. Tales non simplr̃ dõuni est esse continentes vel incõtinẽtes: sed cõtinẽtes vel incõtinentes in quodaz eo q ista extra terminos humanitatis sunt: continentia aũt & incõtinẽtia humanoꝝ sunt. Ois eniz malitia & ois insipiẽtia & ois timiditas & ois intẽperãtia & ois crudelitas que supabũdant super terminos humane malitie bestiales sunt: & quedaz eoꝝ sunt ex bestiali natura siue cõplexione: quedaz aũt egritudinales eo q ex egritudinibus quibusdaz relinquẽtur. Quidaz enim ex nãli cõplexione vitiata & perniciosa dispositi sunt ad timendum oĩa: & terrenť etiã si sonũ faciat mus: & tales pro certo ſm bestialez timiditatẽ timidi sunt. Et taliuz aliqs ex egritudie sic disposit⁹ fuit qd etiã mustelaz timuit. Silr etiaz est de insipientib⁹: quidaz.n. illoꝝ ex vitiosa nã siue cõplexione tales sunt: ita q irrõnales & solo sensu viuentes. Sicut diciť de barbaris lõge positis in sitia. Quidaz aũt impedimẽtuz hñt rõnis ex egritudie sicut epilentici vel inalati: & hoꝝ habitus dicunť egritudinales. Bestiales habit⁹ autẽ eoꝝ dicunť qui hñt hoc ex perniciosa cõplexione. Quocũqz aũt modo habeanť tales habit⁹ contingit aliquẽ in eis habere quidez passiones sed nõ superari ab eis. v.g. sicut si diceremus q Phalaris ꝯcupiscẽs ꝓprium filiũ comedere tenuit & cõtinuit se ab opere nõ deductus a passione. Uel si aliquis incõuenientẽ delectationez venereoꝝ habuit ad masculos: autez cõtinuit se & nõ secut⁹ est passionẽ. Contingit etiã aliquẽ habere talez passionẽ & superari ab ea & sic pati quedaz similia continenti & quedã silia incõtinenti. Sicut ergo dicim⁹ in malitia que est ſm hoiem que simplr̃ malitia est & sine delectatiõe. Que aũt extra terminos humanos est nõ dicitur simplr̃ & sine delectatiõe malitia: sʒ diciť malitia bestialis sicut ex cõplexione: vel dĩ malitia egritudialis si est ex egritudine: & nõ diciť malitia simplr̃. Scdm eundem modum hʒ se etiã incõtinentia q.s. incõtinẽtia que circa talia est diciť incõtinentia bestialis vel incõtinẽtia egritudinalis. i. nõ simplr̃ & sine determinatiõe incõtinentia: quia illa que simplr̃ cõtinentia est ſm solam humanam est intemperãtiaz sicut in antehabitis dictũ est. Quoniã quidez igiť incõtinẽtia simplr̃ solum est circa ea que est temperãtia & intemperãtia: & qm̃ circa alia delectabilia alia spẽs incõtinẽtie que ſm metaphorã dĩ & nõ simplr̃ ex his que dicta sunt manifestuz est.

Malitia est multiplex.

¶ Capl'm 9m. De cõparatiõe incõtinentie simpliciter ad incontinentiam ire.

QUoniam v̓o minus turpis est incõtinentia ire q̃ incõtinentia q̃ est circa cõcupiscẽtias tactus deinceps speculabimur. Incõtinentia eniz ire in h̓ min⁹ turpis q̃ ꝯcupiscẽtia tactus circa quã est incõtinentia simul. Quia ira qdez ſm aliqd videť audire rõnem: a syll'o eniz ꝓcedit sic. Omne cõtristans repellẽduz: hoc aũt cõtristans statiz repellit. Syll'o aũt act⁹ rõnis est. Unde ira ſʒ aliqd audit rõnis ꝓceptũ & decretũ: sed obaudire videť eo q in minori ꝓpositione nõ satis discernit vtrum hoc vere cõtristans sit: & vtrũ debite repellenduz sit. Et hoc est simile ei q fit in iconomicis vbi veloces ministroꝝ qui ꝓuolant ad implenda ꝓcepta dominoꝝ excurrunt ad obedientiã anteq̃ ꝑfecte audiãt oẽ dictũ dñoꝝ: & deinde peccant in actione: eo q ꝑfecte voluntatẽ domini nõ ꝑceperunt: & ꝓcedũt a tali syll'o omne dictũ domini iplenduz: hoc aũt dictũ domini qd nõ ꝑfecte ꝑceperunt: & ideo peccant in actiõe nõ ſm decretum domini ꝑficiẽtes obedientiã. Similr̃ & canes nõ a rõne sed a phantasia faciũt: ad solum eniz sonitũ latrant anteq̃ intẽdunt si amicus est vel inimicus q sonũ facit. Sic ira ꝓpter caliditatẽ mouentis nature & velocitatẽ ad vindictam audiens quid est preceptũ rõnis de repellenda iniuria: sed nõ perfecte audiens statim mouet ad repulsionem eius qui iniuriam facit. Ratio quidez eni talib⁹ ministris vel phantasia in canibus nuntians manifestauit: quoniã iniuria facta est vel cõtemptus illatus: & hec eadem ratio quẽadmodum syllogiçans dixit: quoniaz opz talem iniuriaz oppugnare & repellere: & cõfestim irascitur & insurgit anteq̃ audiat an vel quid vel qualiter repellendum est. Ecõtra autez cõcupiscentia circa quã est incõtinentia: similr̃ si solum dicat ratio vel phantasia vl' sensus nuntiando qm̃ delectabile statim mouet cõcupiscentia ad affectionẽ preter syll'm rõnis. Patet igitur q ira aliqualr̃ cõsequiť rationis actum: cõcupiscentia autẽ hunc nõ expectat: turpius aũt q minus habet de rõne: turpior ergo est incõtinens simplr̃ q̃ incõtinens ire. Incõtinens quidez enim ire aliqualr̃ vinciť a rõne que imperat iniuriam repellere: incõtinens aũt cõcupiscẽtie ẽt nõ a rõne motus statim duciť ab ipsa ꝯcupiscẽtia. Hec aũt est ratio: q2 delectatio ꝯcupiscẽtie nature cõplantata est: & ideo seipsam mouet nõ preuenta a rõne. ¶ Adhuc cõis animi cõceptio in moribus est q magis naturalib⁹ appetitib⁹ facilius damus veniaz: etiaz qñ iordinati sũt. Qd ex hoc pʒ: q2 etiaz cõcupiscẽtijs talib⁹ que sunt cões oibus & inquãtum oibus cões sunt magis damus veniã: sicut est cõcupiscẽtia cibi lecti & vestis (q̃ sicut dicit Homerus: ois homo concupiscit & iuuenis & senex) si inordinant qd fit circa tales magis ignoscimus q̃ si fiat circa cõcupiscẽtias nõ cões nec nec̃ias sicut est cõcupiscentia venereoꝝ in mechia. ¶ Si v̓o accipiať natura que pn̄ generatiõis est ſm qd diciť in 5° meta⁰ q nã est ex qua pullulat pullulans: tunc ira nãlior est: q2 ex partibus frequẽtius inata. Calor eniz cordis prescidit semẽ a generãtibus & informat vlĩ virtute: & ideo calor cordis parẽtis in semine remanẽs gñationis quasi in parente fumosus & amarus est natus ex ipsa gñatione dispositionẽ accipit ad iracũdiaz: cõcupiscẽtia aũt tractus nõ in natalib⁹ sed in ipsa cõi cõplexione fundatur cui complexionata est: & ideo ſm respectũ ad parentes ex parentib⁹ nãlior est ira q̃ cõcupiscentia. Concupiscẽtijs autez que magis nãles sunt maior est difficultas ad resistendum q̃ cõcupiscentijs his que supabundãtie sunt & nõ nec̃ie: sicut sunt oẽs cõcupiscentie tactus circa quas est incõtinẽs. Cõcupiscẽtia eniz cibi vel lecti nãlis est homini: sed cõcupiscentia supabũdantis cibi vel supabũdantis studij in lecto nec nãlis nec cõis est hoib⁹. Ira igiť nãlior est q̃ ꝯcupiscẽtia incõtinẽtis vel intẽpati: & iõ dignior venia & min⁹ turpis. Hec aũt apparent in allegatiõib⁹ eoꝝ q accusati fuerũt ꝑp ire incõtinentiã. Accusatus eniz qdaz q2 ꝑcussit pr̃em excusando dixit q ex patre ira esset sibi ingenita: cuius signum induxit: q2 & pater suus ꝑcussit suũ patrẽ & auus percussit patrũ & puer filiuz suũ: ostẽdes cui ira ingenita fuit, dixit: & iste filius meus percutiet me cum vir fuerit: oibus eniz nobis ſm totam genealogiaz ira cognata est.

Homerus

ars furiosus.

Percutiens patrem.

Et alius a filio suo tractus per iram vsqꝫ ad hostia filiū quiescere iussit: allegans q̄ vlterius trahendus non esset q̄ ipse traxerat suū patrem: traxerat aūt vsqꝫ ad hostia. Omnis autē ira sic inascit̄ a calore cordis generātis: tamē alteratione corporis ꝛ in qualitate materie: aliquādo fit inequaliter in filio q̄ in patre. ¶ Adhuc iniustiores concupiscētie ꝛ iniurie sunt que cum per insidias ꝓcurātur q̄ ille que fiunt manifeste: iracundus quidez igitur non est insidiator neqꝫ ira insidiatrix: sed manifeste ꝛ statim repellit iniuriam. Concupiscētia autez ꝛ maxime que est venereoꝝ insidiatrix est: primo eniz venatur amorem ꝛ familiaritatem quo trahat eam q̄ concupiscit. Quēadmoduz Homerus ꝛ alij poete de Venere q̄ insidiatrix sit. Homer⁹ eniz dicit q̄ deceptio ꝓpria est dolose. Cypri gene hoc est veneris de cypro nate. Et hanc deceptionez dicit esse corrigiaz veneris valde variam per quā finita est: ꝛ alligauit sibi intellectuz siue rationē spisse sapiētis: hoc est ꝓfunde prudentis. Sicut dicit Sapiens q̄ vinū ꝛ mulieres apostatare faciunt etiā sapientes. Si ergo cōcupiscentia tactus iniustior est q̄ concupiscentia ire pro certo ꝛ turpior est ꝛ illa incōtinētia que simpl'r incōtinētia est aliqualiter malitia est. incōtinentia aūt ire nō cuz tali machinatiōe est malitie pro certo incōtinētia ire minus turpis est q̄ incōtinentia cōcupiscentie. ¶ Adhuc si iniuria fiat per incōtinētiā cōcupiscētie siue in adulterio raptu vel incestu nō fit cum tristitia: imo cū delectatiōe: qui autē iniuriam facit ex ira semper habet tristitiaz in actu. Cum tristitia illata de diffinitione ire sit. Cum igit̄ ea quib⁹ maxime iustum est irasci sic differūt q̄ ista sunt cum tristitia illa cum delectatione. Iniustiora autez sunt que cum delectatione fiunt q̄ cuz tristitia. Sequit̄ q̄ iniustior sit incōtinentia cōcupiscentie q̄ incōtinentia ire. Hoc autē maxime videt̄ ex hoc q̄ ira nō facit iniuriam primo sed repellit eam. Repellere autē iniuriam nō est iniuria. De iure.n. nāli est viz vi repellere. Iniurians aūt ex cōcupiscentia per se ꝛ primus infert iniuriā. Ex qdez igitur ea incōtinentia que est circa cōcupiscentiā turpior sit q̄ incōtinentia ire. Et qm̄ cōtinētia simpl'r ꝛ incōtinētia ei opposita est circa cōcupiscētias ꝛ delectatiōes corporales circa quas est temperatus ꝛ intemperatus manifestum ex dictis.

Homerus

¶ Capl'm 10m. De cōparatione incōtinētie simpl'r ad incontinentiaz bestialitatis.

A

Harum aūt delectationū ꝛ cōcupiscētiarū circa quas est tact⁹ ꝛ gustus oportet assumēde sunt ꝛ ꝯsiderāde. He.n. multoꝝ sūt modoꝝ. Quēadmodū igit̄ dictū est in ꝓhabitis vbi pri⁹ cōtinētie ꝛ incōtinētie inuestigamus. Quedaz cōcupiscētiaꝝ talium naturales sunt ꝛ cōes oībus ꝛ genere ꝛ magnitudine. Omnis enim desiderat cibum ꝛ tm̄ cibum: sicut enim in 3° huius scie libro determinatū est nā nō desiderat quale sed quātuz. Quedaz aūt sunt talium delectationes bestiales: ꝛ illarū quedaz sunt passiones ꝛ egritudines: quedaz autē nāles ex ꝑniciosa natura etiaz quedam cōsuetudinales. Circa primas autez harū delectationū que nāles sunt ꝛ genere ꝛ magnitudine est temperātia ꝛ intemperātia: ꝛ nō circa alias ꝓpter qd̄ neqꝫ bestias temperatas neqꝫ intēperatas dicimus nisi sm̄ metaphorā loquamur: sicut dicim⁹ turturez castum: ꝛ asinum luxuriosum: vel si aliqd aliud est in quo differt aliqd vl' ab aliquo sm̄ totuz genus suū dicit̄ verecūdum q2 in coitu abscōdit̄: pauci viderūt tactum coeuntez: hec enim in qbus sic differunt aīalia metaphorice dicunt̄ aliqua cōtumelia: sicut suem obscenuz dicimus. Et aliqn̄ sinamoriaz que est nociuitas dentium vel vngulaꝝ: sic dicim⁹ aues rapaces iracūdas eē: ꝛ ideo solas volare. Et aliqn̄ est oīuz voracitas sic dicim⁹ canes voraces eē: hec.n. oīa metaphorice dicim⁹ nō ꝓprie de brutis eo q̄ nec electionē nec rōcinatōez hn̄t. Brutū.n. discessit per nāz ꝛ distat a nā rōnali: eo q̄ nō hꝫ eam vt partē sui quēadmodum insanientes hoīes a rōnis actu per amētiā discesserunt: ꝛ ideo nec vitioꝝ nec virtutū capacia sunt: ꝛ si denominant̄ ab eis nō est nisi metaphorica denōiatione.

p^a

2^a

B

Si ergo cōparet̄ incōtinētia simpl'r min⁹ hꝫ de malitia: bestialitas plus aūt crudelitatis ꝛ terribilitatꝫ. Malitia eniz in eo in quo est adimit bonū. In bestialitate aūt bonum nō adimit̄ rōnis: quia bestialis non destitit a bono rōnis vt predictū est. Optimū igit̄ rōnis qd̄ est ordinatiuū moꝝ nō est corruptū in bestia quēadmoduz corruptuz est in hoīe malo qui incōtinens est: ꝛ qui rōnez egrediens de mente ꝓsequit̄ passionē: sed in bestia vel in bestiali corruptū est bonū rōnis qd̄ vel nō hꝫ vt bestia: vel nō sic habet ꝓut est ordinās mores sicut in bestiali. Nō autez adimit̄ bonū rōnis in eo in quo nō est: ꝛ sic bestialitas minus malitia est q̄ incōtinentia simpliciter dicta: Tamē in oībus istis cōparatiōib⁹ nō est cōparatio simpliciter sed sm̄ qd: quādo eniz vnum cōparat̄ ad alterū sm̄ diuersas ratiōes vtrūqꝫ pōt excellere ꝛ in bono ꝛ in malo: talis igit̄ est cōparatio ꝛ simili: quēadmoduz si inaīatuz turpe vel inhonestū cōparationē ad animatū turpe ꝛ inhonestuz. Et querat̄ vtrū peius sit. In tali eniz cōparatione si inocentia intendat̄ semꝑ inocentior est prauitas eius qd̄ nō habet principiū mores ordinans qd̄ intellectus est practicus: talis eniz ordinans cōis ꝑncipiuz intellectus practicus est. Simile igit̄ est ac si compararet̄ iniustitia que turpe est ad hoīem iniustum qui turpis ꝛ aīatuz est. Si eniz attendat̄ turpitudinis causa ꝛ for⁹ pro certo hō iniustus qui aīat⁹ est turpis est ꝓpter iniustitiā que turpe inaīatuz est. Et si ꝓpter qd̄ vnūqdqꝫ est ꝛ illō magis constat q̄ iniustitia in hoīe iniusto turpior est: ꝛ si attendat̄ nociuitas ꝛ crudelitas in virtute constat q̄ hō aīatus multū ꝛ mltis ꝛ in multis nocere pōt per iniuriā quoꝝ nihil pōt facere res inaīata quātūcunqꝫ turpis sit. Et sic vtrūqꝫ cōparatū pei⁹ est reliquo. Hō eni malus ꝑ machinationē rōnis decies milies plura mala pt̄ facere q̄ bestia que ꝑꝑ defectū rōnis mala machinari nō pōt.

¶ Capl'm 11m. De cōparatione ꝯtinētie cū suis oppositis ad temperantiā ꝛ intemperantiā.

A

Circa eas autez delectationes ꝛ tristitias: ꝛ circa cōcupiscētias ꝛ fugas que sunt per tactū ꝛ gustū circa quas ꝛ temperātia ꝛ intēperātia determinata est ꝓus valde multi modi sunt: sm̄ qd̄ virt⁹ determinari habet sm̄ esse qd̄ habet in nobis ꝛ nō sm̄ substantiā virtutis. Cōtingit enim aliquem sic se hr̄e oi enneruatiōe ai q̄ vincit̄ etiā a talib⁹ delectationib⁹ qb⁹ multitudo hoīuz cōis melior est ita q̄ vincit eas. Cōtingit etiā aliquē sic se hr̄e q̄ vincit eas dlectatiōes qb⁹ multitudo hoīum minor est: ita q̄ vincit̄ ab eis: ꝛ hoꝝ duoꝝ qui sic se hn̄t circa delectatiōes q̄ vicit̄ ab eis: quā oīs multitudo hoīuz vincit ꝓprie est ꝛ vocat̄ incōtinēs: ille vo q vincit eas ꝯcupiscētias qb⁹ multitudo hoīum cōis succūbit ꝓprie ē ꝛ vocat̄ ꝯtinēs. Tristitia vo est ex absentia delectabiliū ꝛ ꝯcupiscētia ꝑma^r ꝛ ad illam ēt ꝯtingit se multis modis hr̄e. Qui.n. cedit ꝛ deijcit̄ tristitijs q̄ sūt ex absentia cuiuscūqꝫ delectabilis in gustu ꝛ tactu q̄s multi⁹ hoīum cōis vincere ꝯsueuit ꝓprie est ꝛ vocat̄ mollis. Qui autē in tristitijs illis se tenet qb⁹ multi⁹ cōis hoīuz cedere ꝛ succumbere cōsueuit ꝓprie est ꝛ vocat̄ ꝑseuerās. Perseuerantia eniz nō incōtinuatiōe vsqꝫ in finē sed in po⁹ men-

Mollis

Perseuerans.

tis se tenētis in vi passionū. Inter hos aūt quatuor habitus qui oēs extremi sunt. s. cōtinētis ⁊ incōtinētis ⁊ mollis ⁊ perseuerātis intermedij sunt plurimi habitus: q̄uis oēs ꝑpter hoc qḋ oēs distāt ab optimo inclinēt ad id qḋ in aliquo deterius est. Cōtinētia eniȝ nō accipitur vt medium: quēadmodum cardinales virtutes ⁊ adiuncte eis: sic. n. ꝯtinētia vt' ꝑfecta est ⁊ incōtinētia ꝑfecta malitia: qḋ in an̄hitis īprobatū est. Sȝ ꝯtinētia accipit̄ vt extremū potētie qḋ habet in ꝯtinēte: hoc est ꝙ oēs turpes delectationes vincat ⁊ a nulla superet̄: ⁊ incōtinēs per oppositionem semper superet̄ ⁊ nō vincat. Et cū aliaȝ passionē agat tristitia que est ex absentia delectabilis: ⁊ aliḋ posse sit in non deijci vel deijci a tristitijs q̄ȝ in vincere vel vinci a delectationib': oportet ꝙ ſm hanc cōsiderationem moruȝ alij habitus sint disponētes ad tristitiaȝ ⁊ alij cōcupiscētiam delectabiliuȝ: ⁊ qḋ multi habitus sint intermedij: quib' homines diuersimode disponūtur ad vincere vel nō vincere delectatiōes: ⁊ ad tenere vel non tenere in tristitijs. Scḋm aūt superi' dicta delectationū quedaȝ sunt necessarie ⁊ cōmunes vt illa que sunt vestimenti ⁊ potus vt lectuli. Quedam aūt nō sunt necessarie ⁊ cōmunes vt delectatio honoris diuitiarū potentatus ⁊ amicoꝝ ⁊ hṁ. Et ille que necessarie ⁊ cōmunes sūt vsqȝ ad quid mensurate necessarie sunt. Natura eniȝ nō petit tantuȝ quid sed etiaȝ quātuȝ: vt in 3° huius scie libro determinatū est. Supabundantie aūt horuȝ in quib' excellunt id qḋ necessariū. Similiter autē ⁊ defectus in q̄bus a necessario deficiunt nec necessarie sunt nec cōes nec ēt naturales. Simil'r autē ⁊ ſm eandem diuisionē se habȝ circa cōcupiscentias que ex delectabilib' sunt: ⁊ circa tristitias que sunt ex absentia delectabiliū.

B Intēperatus

Dicimus igitur ꝙ intemperatus est ⁊ vocatur qui ꝑsequitur supabūdātias delectabiliuȝ vel delectationū: vel ſm supabundantias nihil querens nisi superabundare in istis: ⁊ hoc facit ꝑpter electionē ⁊ ꝑpter ipsas delectationes ⁊ ꝑpter nihil aliud qḋ adueniat delectatiōib': sed illectus ipsis delectationib' ⁊ cōcupiscentijs eligit sine dissensu rationis superabūdare ⁊ superfluere in illis. Taleȝ enim necesse est in cōcupiscentia nullam penitētiaȝ habere: ꝑpter qḋ ēt insanabilis est: q2 si penitētiā haberet facilius sanaret̄ ⁊ nō in toto corruptus esset illa cōcupiscentia omniū delectationū tactus ⁊ gustus oppositus est intēperato ⁊ iaȝ a nobis vocatus est insensibilis: medius auteȝ inter hos est vocatus temperatus. Similiter autē qui taliter fugit corporales tristitias ⁊ nō fugit eas ꝑpter violentiā passionis sed ꝑpter electionem qua eligit tales tristitias fugere ille etiaȝ est intemperatus. Et inter hos qui non eligunt nec ex electiōe peccant: vn' est qui deuincit̄ ⁊ deducitur delectationib' ꝑpter ipsas delectatiōes quib' illectus est: ⁊ quaꝝ violentia trahitur. Et alter est qui ducit̄ ⁊ deducitur ꝑpter fugere tristitias que ab ipsa concupiscentia per absentiaȝ delectabiliū causant̄. Propter qḋ isti duo differunt abinuiceȝ: maius est posse nō vinci delectabilibus q̄ȝ tenere se in tristitia. Omnino aūt ⁊ vl'iter loquēdo inter hos videt̄ deterior esse intemperatus qui nō cōcupiscens vel quiete ⁊ remisse cōcupiscens nō victus vi passionis sed illect' ad operatur turpe quā incōtinens victus ⁊ vehementer cōcupiscēs vincitur potius q̄ȝ illiciatur. Sicut in simili videmus si eniȝ aliquis vehementer iratus percusserit minus vituperabilis est q̄ȝ si nō iratus percusserit. Quid enim faceret si in passione existeret qui preuenit passionē? Et ꝑpter hoc intēperat' peior est incōtinente. Dictoꝝ autē trium habituū. s. incōtinētie intemperātie ⁊ mollitiei magis mollitiei species est intemperātia in eo. s. ꝙ nihil virtutis habet. Incontinens autem rationis bonum habet ad minus quo etiam mollis in toto nō caret. Intemperatus auteȝ opponitur temperato: ⁊ incōtinens cōtinenti: molli autem opponit̄ perseueratiu'. Differunt autē abinuicem perseuerans ⁊ cōtinens in hoc ꝙ ꝑseuerare quidem est in eo qḋ est detinere ⁊ retinere se tm̄ in vi cōcupiscentie: cōtinētia autē in eo est qḋ est superare ⁊ excludere ⁊ subpeditare passionem: quēadmoduȝ differunt nō vinci ⁊ vincere. Minoris eniȝ potestatis est nō vinci q̄ȝ vincere.

C

Propter qḋ ⁊ eligibilius aliquid est cōtinentia q̄ȝ perseuerantia: deficiens autē ad delectabilia ⁊ cōcupiscentias ad que multi ſm cōmuneȝ hominū facultatē ⁊ cōtra omnia tēdunt ad hoc ꝙ nō vincātur ⁊ possunt ita ꝙ superant iste ꝑpe mollis est ⁊ vocatur delicatus.

Delicatus.

Delities enim mollities quedaȝ est: delicatus enim est qui a qualibet deijcit̄ tristitia: que est ex absentia delectabiliuȝ: sicut forte qui defluens in terra vestimētum post se trahit vt non laboret in illa tristitia siue difficultate que est a vestiuȝ eleuatione: talis enim imitatur laborātem ex infirmitate neruos dissoluente: est enim similis infirmo ⁊ misero ⁊ eneruato: ⁊ tamen ſm veritatem miser non est: quia in corpore nō infirmatur: sed existimatur miser esse ꝑpter eneruationeȝ mentis. Similiter auteȝ ⁊ se habet circa cōtinentiam ⁊ habitus illis ꝯiunctos. Non eniȝ dicimus eē mollem qui a fortissimis vincit̄ delectationib' vel deijcitur tristitijs. Vinci eniȝ vel deijci a talibus nō admirabile: quia ħ multis ⁊ sepe cōtingit. Sed potius si talis in fortibus passionib' ⁊ fortissimis delectationibus diu cōtratendens est ex ratiōe cōtemptibilis est.

Philoctetes

Ex vi passionis enim rationeȝ habet quare facilius indulgeat̄ peccatuȝ quēadmodū est videre ⁊ de philoctete de quo tragydus theodectus scribit ꝙ in manu a vipera percussus ꝑmuȝ dolorem diu sustinuit cōtratendens passioni: tamē vict' ex desperatione clamauit rogans vt sibi manus prescinderetur. Huius etiam exempluȝ est ꝙ accipit̄ a karkino in filia sua que vocabatur olopeskeykion siue kerkionis que dum corrupta esset per metherkerkion diu doluit: tamē in tristitia decenter se tenuit tandem cū filia reuelasset patri corruptoreȝ primo multas preces patris ꝑmittētis ꝙ si filia reuelaret sibi corruptorē doloreȝ temperaret ⁊ filie peccatum indulgeret: reuelato sibi corruptore victus a tristitia rogauit vt occideret̄. s. ꝙ tantam tristitiam diutius nō posset portare.

Carcinus per me ꝑ tristicia occidi.

Huius etiā exēpluȝ est in his qui diu tentant retinere risum ⁊ tandem victi gaudio risuȝ repente per kakinum effundūt quale aliqḋ dicitur accidisse xenophanto: qui cōceptuȝ gaudium de fama magisterij in rhetoricis diu decenter portauit ⁊ tādem repente inepta letitia effudit. Talis igit̄ nō mollis est: sed poti' siquis vincit̄ ab his tristitijs ad quas multi possunt abstinere ⁊ vincere vel a delectationib' ⁊ non potest cōtratendere per vim rationis: ⁊ hoc nō habet ex natura generis vel ex egritudine ille mollis est. Gen' aūt id dicimus generationis principiū sicut quidem ex generationis ꝑncipio habent ꝙ mollis ⁊ eneruati cordis sūt: ita ꝙ nullius resistit delectabili nec in aliqua tristitia tenere se potest. Hoc autē patiuntur quideȝ ex egritudine sicut est polistitus: ⁊ infirmitas que satiria vocatur que in omneȝ feminā mouetur statim ꝙ visa est. Tales eniȝ hoc qḋ compatiūtur nō patiuntur ex eneruatiōe cordis siue rōnis: sed ex dissolōne nature complōnis. Talia patiuntur sythariȝ reges qui omnes molles sunt ſm totū genus suū ex ipso ḡnationis ꝑncipio: q2 oēs in mollibus sunt nutriti: ⁊ tales se hn̄t ad cōtinētes sicut femininū se hȝ ad masculinū. Femina eniȝ ex cōplexione mollis est. Masculus aūt ex natura cōstans.

¶ Ca^m 12^m. De cōparatiōe ꝯtinētie ad intēperātiā in ſpāli.

A — Luſiuus et mollis.

Videtur aūt etiam luſiuus intemperatus eſſe. Luſiuū autē vocamus nō quidem exercitatiuū liberaliū ſicut ſunt muſica ⁊ alia quedam exercitia: ſ; gaudētem iocis: talibus enim gaudens ipſo ioco ⁊ ludo ad intemperātiā inclinatur: iocus eniꝫ delectabile facit alteri ⁊ delectatio que eſt ad alteruꝫ bilaritatem inducit in alterius placētiam: ⁊ ſuperfluitas illius mollities quedam. Propter qđ luſiuus videt̄ quideꝫ eē intemperatus ꝗuis nō vere ſit intemperatus: ſ; mollis. Cuius ꝓbatio eſt ꝙ luſiuus talis remiſſus eſt per hoc qđ eſt quies ⁊ reſolutio ſtrēnuitatis animi ab intētione ſtudioſitatis: gaudens auteꝫ remiſſione tali: nō quideꝫ propter ludum: ſed ꝓpter fugaꝫ triſtitie que eſt in intētione ſtrenuitatis ad ſtudiuꝫ appetitus quietis eſt: ⁊ qui ſuperabūdanter per ludum talem fugit triſtia ꝓprie luſiuus vocat̄. ¶ In cōtrariuꝫ aūtem due ſunt: quaꝝ vna quideꝫ vocatur irrefrenatio. Alia vero debilitas: ⁊ he due ſpecies accipiūtur ex cauſis in cōtrarium que ſunt in ſubiecto hoc eſt in incōtinente.

Irrefrenatio — Irrefrenatio aūt eſt que frenū rationis preuenit ne iponatur concupiſcētie: ꝗuis non preueniat freni oſtenſioneꝫ: ſicut equus qui effrenus dicitur nō precipitāter mouet̄ anteꝗ̄ videt frenum ſ; impoſitionem freni preuenit ⁊ fugit. Debilitas autem eſt poti⁹ in fuga triſtitie ꝗ̄ in appetitu delectationis. Propter quod debilitas mollities quedaꝫ eſt. Debilis enim eſt nullam triſtitiaꝫ ſuſtinens que eſſe poſſit ex abſentia delectabilis. Et autem hec due partes ſunt cōtinentie: pꝫ in more quidaꝫ enim cōſilia bona cōcupiſcentes nō immanent eiſdem que ex cōſilio cōceperunt: ꝓpter paſſionis violentiaꝫ que frenum rationis nō accepit: ⁊ tales incōtinentes ſunt. Hoc auteꝫ poteſt contingi duobus modis. ſ. ꝓpter fugam triſtitie vel ꝓpter paſſionis motum: ⁊ tunc primi erunt debiles: ſecundi autem irrefrenati. In oppoſito enim more qui cōtinentie eſt: quidem ſunt qui a paſſione nō deducūtur ꝓpter hoc ꝙ ante bene cōſiliati ſunt: ⁊ cōceptu ⁊ ratione conſilij tenent rationem. Sicut eniꝫ in paſſionib⁹ corporis eſt: ita eſt in paſſionib⁹ anime. In paſſione eniꝫ corporis preueniens ⁊ corp⁹ nō prurit ⁊ fortiter fricās latus pretitillans eſt: eo ꝙ fricato latere pori aperiuntur ⁊ egreditur ſpūs ſi poſtea tangat̄ in latere nō titillatur. Sicut etiaꝫ in paſſionib⁹ anime hij qui preſentiunt: q2 in paſſionibus futuri ⁊ preſciūt: hoc per rationeꝫ qđ vel ex inclinatione complexionis vel cōſuetudinis ad talia ſunt victi: ꝓſuſcitant ſeipſos ⁊ armāt cōtra vim paſſionis ⁊ rationeꝫ que frenat cōcupiſcētiaꝫ euigilare faciūt vt frenuꝫ ponant appetitui anteꝗ̄ nitatur: ⁊ cōcupiſcentia nō vincūtur a paſſione: quia ante cōcupiſcentie motuꝫ frenauerūt appetituꝫ. Si ergo paſſio diſciplina^lis ſit ſic infrene: ſiue ſit triſtis ſiue idelectabile nō dedacūtur ꝓpter frenum rationis retinēs in oppoſito more. Due predicte erūt incōtinētie. Si auteꝫ ad complexionem reſpiciamus maxime acute colere ⁊ melancolici homines ſm irrefrenataꝫ incōtinentiaꝫ ſunt incōtinentes.

B — Colici ⁊ melancolici ſūt incōtinētes.

Colerici eniꝫ ꝓpter velocitatē humoris ⁊ acuitū frenum rationis nō expectat in deſiderijs. Melancolici ꝓpter vehemētiam paſſionis que cauſatur ex hoc ꝙ forma delectabilis inſpectu melancolico fortiſſime tenetur ⁊ iniacet: ad quā de neceſſitate ſequit̄ toti⁹ corporis motus: ⁊ cōcupiſcentie nō recipiunt freni impoſitionē. Forma enim delectabilis infanturas fortiter iniacens ⁊ attrahens cōcupiſcentiā nullo modo expectat freni impoſitioneꝫ. Tales igit̄ ſunt incōtinentes: in ipſis eniꝫ eſt rō frenum omnis cuius impoſitionē expectat cōcupiſcentia. Si auteꝫ comparare velimus has partes cōtinētie ad temperātiaꝫ ⁊ partes eius cōſiderabimus ꝙ intemperatus quideꝫ quēadmoduꝫ dictum eſt: nō eſt penitus in opere: ⁊ hoc ideo eſt: quia imanet delectabili ⁊ eligit ex ratione: nemo enim triſtatur imanens ei qđ eligit: quinimo delectat̄ fruens eo qđ eligit. Incōtinens autē omnis ſm quācūqꝫ incōtinentiaꝫ: penitiuus autē ꝓpter remorſum cōſcientie que ſe cōtratendit cōcupiſcentie: propter qđ etiaꝫ id qđ a nā in diſputatiōe dubitauimus nō ſic ſe habet: quēadmoduꝫ vt dictum eſt. Dicimus eniꝫ ꝙ intēperatus ſanior eſt ꝗ̄ incōtinens: ex hoc ꝙ intemperatus ⁊ perſuaſus facit: ⁊ ſi perſuaſionem oppoſitam accipiat reuertitur ab eo qđ facit. Incōtinens autem perſuadens habet intus incōtinētia ⁊ hoc efficacius eſt ꝗ̄ perſuadēs extra: ⁊ tamē nō proficit. Cauſa eniꝫ hoc quo ad hoc verum ſit: quia. ſ. cōtinentia nō proſunt incōtinenti: tamen attendendo diſpoſitiones ſubſtātiales intēperati ⁊ incōtinentis ſanatior eſt incōtinens ꝗ̄ intemperatus: quia rationem que principale principiū eſt operum ⁊ regens ⁊ frenans iam ſanaꝫ habet ſanitatis quātuꝫ ad minorē ꝓpoſitionem que principiū eſt operationis. ¶ Adhuc aūt intemperantia que ſimplr̄ in alali eſt ⁊ egritudo anime inter egritudines aſſimilatur hydropiſi ⁊ ptiſi. Hydropiſi quideꝫ ꝓpter humoris oppreſſionē in cōcupiſcētia. Ptiſi auteꝫ ꝓpter caloris incitationeꝫ. Incōtinētia autē ꝓpter hoc qđ ex oppilatiōe ꝯcupiſcētie eſt que inebriat ⁊ ligat rationem rationi aſſimilat̄ epilentie. Hydrops ⁊ ptiſis cōtinentie affligentes infirmitates ſunt. Epilentia auteꝫ nō continētia: aliquādo eniꝫ ex oppilatiōe cerebri cadit: ⁊ aliquādo nō cadit: ⁊ vliter quideꝫ loquēdo: alterum auteꝫ eſt moris incōtinētie ⁊ malitie que dicit̄ intēperantia: malitia enim intemperātie in cōſecutione delectabilis latebras querit ⁊ latenter accedit: cōtinētia autē tales latebras nō querit ſed incōcupiſcentia vincit̄ ⁊ deducitur in fructu delectabilis. Horum aūt duoꝝ incōtinentium. ſ. irrefrenati ⁊ debilis meliores ſunt hi qui irrefrenati excedunt ꝗ̄ debiles qui rationeꝫ quideꝫ ſunt habentes de nō faciendo ſed rationi ꝓſunt imanentes. Debiles eniꝫ in hoc ſunt deteriores ꝙ vincūt̄ a minori paſſione qua multi nō vincuntur. Magis eniꝫ paſſibilis eſt qui a minori vincitur ꝗ̄ qui a maiori. Et in hoc ſunt iterum magis turpes: q2 hoc qđ faciūt nō faciunt impreconſiliati: quinimo multa cōſilia habent in quoꝝ nullo permanent ꝓpter debilitatem: ⁊ quātum ad primū ſimiles ſunt his qui velociter inebriant̄ ⁊ pauco vino minori. ſ. ꝗ̄ multi inebriarētur: exceſſiui aūt ſiue irrefrenati ⁊ magis paſſionibus agitātur: ⁊ ꝗuis cōſilium habeant in ratione in vniuerſali ꝓpoſitione que nō eſt principiū operis: tamē directioneꝫ cōſilij nec expectant/nec accipiunt freni impoſitioneꝫ. Ex omnib⁹ auteꝫ que dicta ſunt: manifeſtum eſt ꝙ incōtinentia ſimpliciter malitia non eſt: illa dico malitia que intemperātia vocatur: ſed quo ad aliquid forte aliquādo dicit̄ temperātia ꝓpter ſimilitudinem: quia circa idem eſt ꝗuis aliter ⁊ aliter incōtinēs vel preter electioneꝫ rationis patitur: intemperatus aūt patitur ſm electionē. Propter qđ incōtinētia ⁊ intemperantia nō ſunt idem ſm morem ſimiles ſunt ſm actiones: quia circa eadeꝫ delectabilia cōuerſantur: ⁊ hoc eſt ſicut dixit in ſimili Denodochus poeta ꝯuitians Mileſijs: dicens ꝙ Mileſij ſtulti quidem non ſunt ſm rationē: ſed ſimilia ſtultis operantur. Sic enim incōtinētes initiatiaꝫ intemperātie nō hn̄t: ſed tamē faciūt ſilia tēperatis quoꝝ intemperātia iniuſta. Et manifeſtuꝫ ſimpliciter eſt ꝙ hic elicitur differētia inter intemperantiā ⁊ incontinentiam. Incōtinens eniꝫ qualitate incōtinentē ſe di ſ-

Denodoch⁹.

ponēte talez habent qualitatē ex qua inclinaꝝ ad sequē/dum corporales delectatiōes: que sunt preter nostrā rō/nem ꝛ sunt supabūdantie: nō ꝓpter hoc ꝙ persuasus sit a rōne: sed ꝓpter ħ ꝙ vi passionis deducit. Intēpatus autē persuasus est ad sequēduz delectatiōes ꝛ ex hoc se/quiꝝ vlteriori dr̄ia ꝙ incontinens.s.facile trāsgredibilis sit: qꝛ iam habet ꝯsciam in ꝯtrium tendentē: ꝛ ideo credit persuadenti hoc qđ iam habet in ꝯsciencia. Intēperatus aūt nō facile trāsgredibilis est: ex ꝯsciētia eniz elicit pas/sionez nec facile recipit qđ cōtra ꝯsciētiaz persuadetur. Quēadmoduz enim Socrates habit⁹ apparere facit fi/nem in omni more. Finis aūt in ethicis maxime ṗncipiū est. Propter qđ cum virtus ꝛ malitia habitus sint ṗnⁱᵃ ꝛ malitia principiū sunt in oī more. Sz malitia qdē corru ptiuū est moris: eo ꝙ maluz finē apparere facit. Uirtus aūt saluatiuū ṗnᵐ est moris ꝓpter oppositū. In qb⁹ aūt actionibus humanis id cuius gratia oīa alia fiunt qđ est finis intētionis ꝑcipue ṗncipiū moris est. Quēadmoduz suppositiōes ꝑcipua ṗncipia sūt in mathematicis demō strationib⁹. Quēadmoduz in demonstratiuis rō syllogi/stica nō docet ṗncipia nec ꝓbat nec inquirit sz ponit ita in ethicis nō queriꝝ vel ꝯsuliꝝ de fine sed poniꝝ. Uirtus eniz vel nālis cōplexionis qualitas existēs vł per assue/factionē iducta cā est qđ aliqs recte opinaꝝ ꝛ bene circa hoc ṗncipiū. Uirtus eniz que bona qualitas est bonum facit apparere finē ꝛ talis est temperat⁹: malitia aūt ma lum finez ꝯstituit qui moris corruptiu⁹ est: ꝛ talis est intē peratus tēperato ꝯtrius. Sicut autē antediximus aliqs est excessiu⁹ termini rōnis ꝛ preter rōnez operās ꝓter vim passionis: que passio superat ad hoc ꝙ nō rōne agat ſm rōnez. Alius aūt qđ in rōne nō superat passius ad hoc ꝙ cōtra rectam rōnez operetꝝ. Propter hoc qdez qui a tali qualitate dispositꝰ est ꝙ iclinaꝝ ad hoc qđ ꝓpter hoc qđ suasus cuius ex rōne oportere sequi corporales delecta/tiones. Et prior qdez est incōtinens ꝙ̄ intēperat⁹. Incō/tinens eniz nō simplr̄ sed totū prau⁹ est. Rō eniz discer/nens que ṗncipiū moris est optimū saluaꝝ in ipso. Alius aūt huic ꝯtrius cōtinens.s.imansiuus est in rōne ꝛ nō ex/cedit eaz ꝓpter vim passionis. Manifestuz est igiꝝ ex ħ ꝙ ꝯtinētia est studiosus habit⁹: qꝛ manet in bono rōnis: incōtinentia aūt est habit⁹ prau⁹ ꝓpter oppoᵐ ꝙ videlz excedit a bono rationis.

¶ Capl̄m 13ᵐ. De cōtinētia ſm ꝓportionē passionis que in ipsa est ad rōnem regentē: ꝛ de dr̄ia ipsius ad habit⁹ qui in hac pte sibi similes videnꝝ.

A

Querendum aūt est verū ꝯtinēs est qui qualicunqꝫ gn̄alr rōni ꝛ vł̄r qualicūqꝫ imanet electiōi vel ille solum cōtinens: sit q recte ꝛ bn̄ siue studiose imanet rōni ꝛ electiōi. Et silr q̄rit de incōti/nuitate verū ille.s.incōtinens sit qui gn̄alr qualicūqꝫ elec/tiōi nō imanet: ꝛ vl̄iter egrediꝝ de qualicūqꝫ rōne vel ille solus sit incōtinens qui nō imanet vere rōni ꝛ recte: imanet aūt false rōni ꝛ electiōi nec rōne quēadmodum in disputationib⁹ a ṗncipia tractat⁹ dubitatū est. Dicim⁹ aūt imanere rōni ꝓpter maiorē syll'i ꝓpositionē: imane/re aūt dicim⁹ electiōi ꝓpter minorē qui ṗncipiū est ope/rationis. Hoc enim prius opꝫ determinari antequā sciri possit differētia cōtineri ad habit⁹ qui in rōne sibi siles videnꝝ. ¶ Ad qōnez aūt hāc dicēduz est ꝙ ſm accidēs qdez cōtinens vel incōtinens est qui qualicūqꝫ gn̄aliter nō imanet vel imanet rōni vel electioni. Scđm seipsum aūt siue per se ille solum cōtinens vel incōtinens est qui vere rationi ꝛ recte electioni vel imanet vel nō imanet. Hoc aūt ideo est: qꝛ per se rō nō est nec electio nisi sit de recto ꝛ bono. Quecūqꝫ eniz alia sūt que rō discernit vel per electionē eliguntꝝ nō per se eliguꝝ. Per accñs enim eliguꝝ si aliquis aliqđ eligit per se vel ꝓsequiꝝ quidez per se eligit. ꝛ ꝓpter se prosequiꝝ: ſʒm aūt cui hoc acci/dit qđ ꝛ prius ipso est ꝛ eligit ſm accñs. v.g. amicus dul/cis per se qdē eligit dulce: sed vinuz cui accidit dulce nō eligit nisi per accidens: ꝛ ideo vł̄iter in oībus eligit dulce sed vinū nō eligit vł̄r: sed tn̄ vbi cōiunctuz est cū dulci. Simil'r cōtinēs in recta rōne. In rōne autē nō recta non stat nisi per accidens inquātum.s.credit esse rectam ꝑꝑ qđ cū persuadeꝝ nō esse rectā statim dimittit eā: simplr̄ eniz dicim⁹ in vnoquoqꝫ ꝙ ſʒ seipsuz est ꝛ vł̄r. Propter qđ soluenda est qđ inducta dicēdo ꝙ vno mō cōtinens est vel incōtinens qui qualicunqꝫ opinioni vel imanet si continens est: vel a qualicūqꝫ opinione excidit si est con/tinēs: ꝛ ille ꝯtinēs est nō simplr̄ sed quodāmodo ſm ac/cidēs.s.ꝛ ſm similitudinē ꝛ analogiā. Simplr̄ aūt ꝛ per se vel vł̄iter cōtinens vel incōtinens est qui vere ꝛ recte electioni imanet vel nō imanet. Illam enim vbicūqꝫ ꝛ semꝑ tenet cōtinens ꝛ deserit incōtinēs. Hoc sic determi/nato facile est inuenire differētiā ꝯtinētie ad alios habit⁹ sibi similes: sunt eniz qdez qui in cōceptis opinionib⁹ for/titer manent: ꝛ tales sunt quos grece vocant yskyrogno/mones ab yskyros qđ est forte: ꝛ gnomon qđ est mens: ta/les autem sunt valde ꝛ difficile persuasibiles ꝛ nō facile transuasibiles a suis ꝓpositis. Diligunt enim opiniones suas ꝛ cōcepta: nō habentes rōnem dilectionis ex opina/tis vel cōceptis: sed qꝛ sua sunt. Ita etiaz vt si dicāt diem esse noctem: nullam in oppositū accipiant persuasionē: ꝛ illi quidem aliquid simile habent cōtinenti in hoc.s.qđ imanent opinioni: sicut etiā ꝓdigus aliquid simile habꝫ liberali: ꝛ audax aliqđ simile habet cōfidenti siue fortis ꝛ q̄uis simile habeant aliqđ tamē alteri sunt ꝛ differen/tes ſm multa. Continētes eni ꝓpter detestationē passio/nis turpis que se rōni cōtratendit ꝛ ꝓpter detestationez cōcupiscētie stant ꝛ manent in cōceptis opinionib⁹ suis. Et ideo si cōtingant cōceptum suum nō rectuz esse faci/le persuasibiles. Yskyrognomones autez nō ꝓpter dete/stationem opinionis hoc faciunt vel cōcupiscētie. Tales enim multas malas ꝯcupiscētias assumunt: ꝛ multi eoꝝ ducunꝝ a delectationib⁹ prauis: sed defendunt suas opi/niones ꝛ stant in eis: nō alia rōne nisi quia sue opiniones sunt: ꝛ ꝓpter hoc indefensas non relinquunt ꝓpter qđ ꝛ ꝓpria quedaz habent. Ut in plurib⁹ eniz yskyrognomo/nes sunt etiaz ydrognomones ab ydris qđ est ꝓpriū ꝛ gnomen qđ est mens: ꝛ illi sunt quos nos latine dicimus ꝓprij sensus. Qui.s.semꝑ in ꝓprijs inuentionib⁹ stant ꝛ sunt indisciplinati: ab alijs discipline eruditionē nō acci/pientes: ꝛ agrestes sunt ꝛ discoli morib⁹ bonuz nō cōgruē tes: sed singula semper ꝓsequētes. Et tales ydrognomo/nes sua defendunt ꝓpter delectationē ꝛ tristitiam: ꝛ gau/dent ꝛ delectanꝝ quādo sunt vincētes: ita ꝙ ab alijs per/suasionib⁹ a suis cōceptis nō trāsuadenꝝ: tristanꝝ valde si ea que ipsoꝝ infirma inueniant ꝛ defendi nō possunt. Uenerātur eniz sua ac si sint sn̄ie per rationes rectas cō/firmate. Propter qđ yskyrognomones qꝛ a passionibus delectationis ꝛ tristitie ducunꝝ qđ ꝓpositum incōtinētis est magis assimilanꝝ incōtinenti ꝙ̄ cōtinenti. ¶ Adhuc autez sunt ꝛ alij quidez qui non manent cōceptis his qui sibi videnꝝ: qui tamē hoc nō faciunt ꝓpter incōtinētiaz que semper a turpi passione duciꝝ: ꝛ ideo nō dicanꝝ pro/prie incōtinētes. Cuius exēpluz est qđ supius inductum est ꝙ Sophocles scribit de Neptolemo ꝛ Philectete. Neptolemus enim non mansit in proposito qđ suaserat Ulixes: ꝛ causa quare non mansit fuit delectatio: sed

B

Yskyrogno/mones q [illegible].

Ydrogno/mones q sunt.

Neptolemus in mendacijs tristis erat.

hec delectatio ei erat bona: sibi eniz videbat̃ bonum ꝛ delectabile veruz dicere: ab Ulixe aũt ꝑsuasus fuit falsum dicere ꝛ ꝓpter tristitiaz mendacij recessit a ꝓposito in hoc similis cõtinenti qđ persuasibilis fuit a turpi recedere. Non eniz oĩs qui ꝓpter delectationẽ aliqd operatur est intemperat⁹ siue prauus siue incõtinẽs: sed qui aliqd operat̃ ꝓpter turpem delectationẽ: vel intẽperatus qdẽ si eligit. Prauus vo si ex viciante cõsuetudine vel perniciosa natura talibus delectat̃: incontinens aũt qꝛ rationi nõ obedit que ꝯcupiscentie cõtratendit.

Capl'm 14m. De dissimilitudine cõtinẽtie ad virtutẽ ꝛ qualis virtus sit continentia.

A

Similitudinem aũt hꝫ ꝯtinentia ad tẽperãtie virtutẽ in hoc ꝙ quodãmõ mediũ est duaꝝ maliciaꝝ. Est.n. aliqs talis hoc est tali qualitate ꝛ dispõne disposit⁹ ꝙ min⁹ ꝙ̃ opꝫ gaudet corporalib⁹ delectatiõib⁹: quẽ in 3° hui⁹ scie libro insensibilẽ vocam⁹: ꝛ tali ẽt rõni nõ imanet: qꝛ recta rõ q̃tũ oꝫ ꝛ vt opꝫ gaudere ꝑcipit corpalib⁹ delectatiõib⁹. Incõtinẽs aũt gaudet plus ꝙ̃ opꝫ. Talis igit̃ hui⁹.s. qui insensibilis est ꝛ incõtinẽs q gaudet: medius est ꝯtinẽs: incõtinẽs autẽ plus ꝙ̃ opꝫ gaudens: nõ imanet rõni ꝑꝑ maius aliquid ꝙ̃ opꝫ: insensibilis qdeꝫ ẽt nõ imanet rõni: sꝫ ꝑꝑ min⁹ aliqd ꝙ̃ opꝫ. Cõtinẽs aũt imanet rõni: qꝛ bo'' rõnis ꝛ nõ ꝑꝑ alterũ: ꝛ ideo nõ trãsmutat propo'' ꝑꝑ alterũ aliqd nisi ꝑ accñs.s. si cognouerit oppositũ malũ eẽ. Si aũt ꝯtinentia est studiosum aliqd ꝛ honestum: opꝫ de neĉitate vtrosqꝫ habit⁹ qb⁹ ipsa media est prauos ꝛ inhonestos eẽ. Excellentia eniz ꝛ dẽfect⁹ apud ethicũ vituperabilia sũt. Prauos ergo hos habitus eẽ etiaꝫ per se appꝫ euiꝫ. Tamẽ quia alter illoꝝ hituũ qui insensibilitas vocat̃: in paucis est ꝛ raro inuenit̃: ꝓpter hoc vĩ ꝙ ꝯtinẽtia nõ nisi vnũ habeat ꝯriũ. Sicut vnicũ ꝛ solũ ꝯriũ vĩ eẽ tẽperãtie qđ est intẽperãtia ſm abũdantiã dicta: cũ tñ duo habeat opposita quoꝝ alterũ inolatuꝫ est ꝓpter dictã cãm. Quia vo multa ſm siĺitudinẽ dicunt̃ ꝛ noiant̃: continẽtia aũt ꝯsecuta est siĺitudinẽ ad ea que tẽꝑati sunt: ideo aliqñ tẽperantia cõtinentia vocatur ꝛ ecõuerso. Uterqꝫ enim cõtinẽs.s. ꝛ temperat⁹ ex habitu, ꝛ ꝓ̃terꝫ hꝫ ꝛ facultatem qua potẽs est quasi facere vel admittere qđ fit ꝑter nãm cõem ꝑꝑ corpales delectatiões. Sed temperat⁹ qdeꝫ in talib⁹ nõ hꝫ prauas ꝯcupiscẽtias: nec sentit eas: quas hꝫ tñ ꝛ sentit ꝯtinẽs. Adhuc aũt tẽperat⁹ talem hꝫ dispõnẽ q̃litatis ex habitu ꝙ nõ delectat̃ in aliqua ꝯcupiscẽtia ꝑter rõnẽ. Cõtinẽs aũt talib⁹ delectat̃ sed nõ deducit̃. Siles ergo sunt incõtinẽs ꝛ intẽperat⁹: cũ tñ alteri ꝛ differẽtes sint ſm habit⁹. Uterqꝫ.n. intẽperat⁹.s. ꝛ incõtinens ꝓsequit̃ corpalia delectabilia. Sed intemperat⁹ qdẽ ꝓseq̃t̃ ista existimãs ꝛ eligẽs ea oportere prosequi. Sicut epycur⁹. Incõtinens aũt proseq̃t ea vi passionis victus nõ existimans ea eligi oportere. Qđ aũt in ꝑcedentib⁹ dubitatum est: verũ.s. ꝯtingat aliquẽ simul esse prudentẽ ꝛ incõtinentẽ iam ex preinductis solutũ est. Non eniz cõtingit vnũ ꝛ eundẽ simul esse prudentẽ ꝛ incõtinentẽ. Ostẽsuꝫ est enim ꝙ quicũqꝫ ꝑfecte prudens est consequẽter cum hoc studiosus est ſm moreꝫ. Si ergo simul aliquis esset prudens ꝛ incõtinẽs sequeretur ꝙ aliquis incõtinẽs studiosus esset ſm morẽ. Adhuc aũt in anthabitis ostẽsuꝫ est qđ nõ dicit̃ prudens ꝓpter h solum qđ est scire opa⁹ sed opꝫ cũ hoc ꝙ sit practicus bonoꝝ: incõtinẽs aũt non est practicus bonoꝝ. Sed qꝛ Dynus est qui scit inuenire cõtendẽtia ad ꝓpositũ finẽ. Propositus autẽ finis aliqñ bonus est aliqñ malus: nihil ꝓhibet alicubi in ꝯtinẽtem dynuꝫ esse ꝓpter qđ ꝛ vident̃ incõtinẽtes aliqñ prudentes eẽ cũ tñ nõ prudẽtes sed incõtinentes sint. Propter hoc qđ dynotica que habitus dyni est differt a prudẽtia ſm moduꝫ dĩte qui habit⁹ est in antehabitis sermonib⁹ in sexto huius scie libro. Pꝫ igit̃ ꝙ ſm cõem rõneꝫ ꝓpe est dynuꝫ ad prudentẽ esse. Differunt tñ ſm electionem: prudẽs.n. electionẽ liberã hꝫ quã liberã nõ hꝫ icõtinẽs. Dyn⁹ ẽt ſm ꝙ dyn⁹ in electione nõ ipedit̃: eo ꝙ nõ determinat̃ nisi sicut sciẽs ꝛ speculans opabilia. Incõtinẽs aũt electionem nõ habet. Nõ eniz determinat̃ vt libere sciens ꝛ speculans opa°.s. speculans sicut dormiẽs ꝛ vinolentus speculant̃: ꝛ incõtinẽs qdeꝫ volens facit qđ facit. Non eniz põt dici inuoluntarius per ignorantiam: qꝛ ſm quẽdaꝫ modum est sciens ꝛ id qđ facit ꝛ cuius grã facit. Cũuis sit sciens sicut dormiẽs ꝛ ebrius. Adhuc aũt ex preostensis pꝫ ꝙ incõtinẽs nõ simpl'r malus est. Electio eniz ci⁹ epyeykees est siue superbona: ꝛ simil'r ista ꝓpter ꝙ semimalus ꝛ nõ in toto iniustus siue malus ẽ. Rationẽ eniz sanam habet ꝓpter ꝙ insidiatoꝛ non est: insidie eniz ex machinatiõe sunt rõnis. Cũ aũt duo sint incõtinentiũ genera irrefrenat⁹.s. ꝛ debilis. Debilis qdẽ nõ est imansiuus in cõceptis que ex ꝯsilio cõcepit ꝓpter debilitatẽ resistendi in paruis passionib⁹: q̃uis bene cõsiliat⁹ sit. Irrefrenatus aũt melancolicus vel colericus in vĺi siue total'r nõ est cõsiliatiuus: qꝛ anteq̃ꝫ de concepto ꝯsiliari possit preuenit̃ a passione. Q̃uis eniz videat cõsiliuꝫ in vĺi ꝛ in ꝓ̃ncipijs cõsilij: tamẽ qꝛ consiliari est querere in ptib⁹ ꝛ disponere ꝛ ordinare: hoc nõ expectat irrefrenat⁹. Ulter aũt incõtinens ꝛ ꝓ̃cipue debilis assimilat̃ ciuitati cui optima calculatio fit de oĩbus necessarijs: ꝛ leges habet studiosas optima calculatiõe inuẽtas sed nõ vtit̃ aliqua illaꝝ ad opus. Queadmodũ Anaxãdrydes poeta sue ciuitati cõuitiat⁹ est dicẽs. Ciuitas volebat calculatiõe leges poni cui tamẽ nihil cure est de legibus obseruãdis. Malus aũt qui intemperat⁹ est: eo ꝙ intẽperantia simpl'r malitia est assimilat̃ ciuitati que ad opus vtit̃ legib⁹: sed malis legib⁹ vtit̃ ꝛ iniquis. Intemperatus eniz ex ratione calculat̃ ꝛ eligit que mala sunt. Amplius aũt oĩs incontinẽtia ꝛ cõtinentia: in hoc cõtinentia ꝛ incontinentia vocat̃ ꝙ superexcellit habitum multoꝝ: hoc est habitũ quo cõis hoiuꝫ multitudo ad delectabilia ducit̃: ꝛ h est in hoc ꝙ cõtinens imanet in mẽte magis ꝙ̃ multi maneant. Incõtinẽs aũt min⁹ imanet mente ꝛ minori po° ꝙ̃ plurimi possint a mente deduci. Duaꝝ aũt incõtinentiaꝝ ea quã cum melancolici ꝛ colerici incõtinenter agunt: sanioꝛ est ꝙ̃ ea que est debilium qui multa qdẽ añ ꝯsiliant̃: nõ tamẽ imanent. Tales eniz nõ ex in potẽtia succũbunt: sed ex hoc ꝙ rõne nõ preueniunt passionẽ: ꝓpter ꝙ si presuscitent rõnem ꝛ pretitillant se ꝓculdubio sanabunt̃. Hoc aũt nõ ꝓdest debilib⁹ qui postq̃ꝫ preconsiliati sunt ꝛ presuscitauerũt rationeꝫ: adhuc post ꝓpter debilitateꝫ cordis passionibus succũbunt. Simil'r cũ quidam per ꝯsuetudinẽ incõtinentes sint: quidaꝫ aũt per perniciosaꝫ naturã: sanabiliores sunt incõtinentes per ꝯsuetudinẽ ꝙ̃ illi per naturã. Et ex hoc probat̃ qꝛ facilius est ꝯsuetudinẽ mutare ꝙ̃ naturã. Et cõsuetudinẽ difficile est mutare ꝓpter hoc est: qꝛ cõsuetudinib⁹ habitus nature assimilat̃. Queadmodum dicit Poeta Enneus ꝙ diuturna meditatio que per ꝯsuetudinem in habitũ versa est amicabil'r imanet. Adhuc autẽ de hoc alia ratio est: quia finis cõsuetus terminatur ad habitũ simileꝫ nature. In modum eniz nature mouet cõsensibilis habitus vt dicit Tullius. Huius aũt exẽplũ est in calore ethici qui q̃ꝫdiu nãli humido dissimilis est sentitur per afflictionẽ quãdo autem tandem assimilatus est non sentit̃: eo ꝙ in naturã cõuersus est. Sic igit̃ dicũ

Margin notes:

Continentia aliqñ vocatur temperantia.

B

Nemo simul prudens ꝛ incõtinens est.

Dynus vel ingeniosus.

Dynus ꝛ prudens differũt.

C

Incõtinentiũ genera.

Anaxandrydes.

Comparatio incõtinentium.

Consuetudo difficulter immutatur.

Tullius.

est qdē est ɔtinētia ꝛ qȯ in ɔtinētia ꝛ qdē ꝑseuerātia ꝛ qȯ mollities ꝛ q̄lr hȳ hit᷑ se hñt adinuicē. Ex oib᷒ aūt q̄ idu cta sunt facile est videre ꝙ ɔtinētia intellēualis virt᷒ est ꝛ est in rōne ordinante ɔcupiscibilē ꝛ irascibilē ſm ꝙ in rōne (vt dicit Plato) est dn̄atiuū iustū ꝛ ꝑmū: pȝ ēt ꝙ ɔtinētia gn̄alr dcā gn̄alis ꝛ nō spālis virt᷒ est. Continentia aūt que ſm se continentia est specialis est. Hec igitur dicta de ɔtinentia sufficiant.

Plato

Tractatus scd̄s. 7. ethicoꝝ. de delectione.

Caplm̄ p̄m. De introductione istius tractatus ꝛ qualr speculentur ab ethico.

QUia aūt multa de delectatiōe dcā sunt: ꝛ q᷑ ɔtinēs spālr circa delectatiōes est ɔtinēs: iō oȝ determinare de delecta᷒. Si. n. a delecta᷒ ɔtinet cōtinēs opȝ scire a qb᷒ ɔtineat: alr. n. erit casualis continentia. Nō ḡ ꝑfecte sciꝰ de cōtinentia nisi tracteꝰ etiā de delectatione. De delectatiōe igiꝰ ꝛ tristitia opposita illi᷒ phi est tractare qui phaꝰ polyticā sciaȝ. Polytica. n. siue polyticū bo᷑ finis est architectonis ad quā architectones respicientes dn̄t. Unūqȯqȝ polyticoꝝ bonū vel maluȝ eē. Polyticus eniȝ bonū felicissima oꝑatio est reipublice: qȯ qdem in vno est. s. polytico ſm opōnē: plurimis aūt ɔsciꝰ ꝛ cōficiꝰ virtutib᷒ ꝛ potētijs ad ipm ſm aliquē moduȝ ordinatis: sic in p̄ hui᷒ scie libro tradidim᷒. Unūqȯqȝ aūt eoꝝ q̄ sic ordinaꝰ ad ipm: boni hȝ rōnē per respectū ordis que ad ipm. ¶ Adhuc aūt intēdere de delectatiōe est de nūo eoꝝ que neccīe sūt ad polyticā phiā: ꝛ h̄ est ideo q᷑ moralē v᷑tutē dixim᷒ eē circa delectatiōes ꝛ tristitias. Conuenientiā aūt nullus dubitat eē moralē v᷑tutē: q̄uis enim intellēualis sit ſm subm in quo est tn̄ passio q̄ est in ipsa circa mores est. ¶ Adhuc aūt plures antiquoꝝ phoꝝ felicitatē dn̄t esse cū delectatiōe. Propter ꝙ beatū nolant felicē quē greci machariū nolant. Propriū aūt ei᷒ dn̄t eē macharion: apochon: chayreyn i qȯ latine sonat gaudere vel delectari in tota vita. In p̄ eniȝ hui᷒ scie libro iaȝ determiatū est ꝙ pre amicis ifortunijs icidēs nō felicitaꝰ: eo ꝙ nō ſm totū vite in gaudio fuit. Mens. n. tristis feliciter agere nō potuit. Cū igiꝰ gaudiū ꝛ delectatio sil᷑ sint oȝ ꝙ qui determiat de ɔtinētia determiet de delectatiōe circa quā est ɔtinētia. Q̄uis. n. ēt virt᷒ moralis circa delectatiōes sit: tn̄ nō ita subalr coheret delectatio v᷑tuti morali sicut ɔtinētie. Continēs eniȝ ſm alterā ꝑtē sui q̄ in affectu est totus est in delectatione.

Macharius.

Caplm̄ 2m. De positionibus antiquoꝝ ꝛ iprobationib᷒ eoꝝ circa delectationem.

A

VIdebatur aūt qbusdā antiquoꝝ ꝙ nulla delectatio sit bo᷑. s. ꝙ delectatio neqȝ ſm seipsaȝ neqȝ ſȝ accn̄s sit bo᷑ aliqȯ. Bonū. n. vt in aūtitis determinatū est ſm analogiā diuidiꝰ in delectabile ꝛ honestū ꝛ vtile: ꝛ bonū subalr ꝛ per se nō est nisi honestum. Delectabile nō dr̄ bonū nisi q᷑ modus qdāȝ honesti est. Delectat. n. honestū inq̄ntuȝ ɔueniēs est nāe rōnali ꝛ vtile nō dr̄ eē nisi inq̄ntū referibile est ad obtinēduȝ honestuȝ. Bonū igiꝰ simplr ꝛ ſm seipm honestū ē: ꝛ maxie illud qȯ honestissimū est: qȯ est bo᷑ felicitatis. Hoc autē bonū delectatio nō est siue ſȝ seipsaȝ siue ſȝ accn̄s accipiaꝰ. Si. n. idē eēt cū illo oporteret ꝙ eadē esset intentio boni ꝛ delectatiōis: qȯ eē nō pōt ꝑꝑ hoc: q᷑ iaȝ diximus ꝙ delectatio modus boni sit ꝛ nō ipm ꝑ se bonū. Hac igiꝰ rōne isti dixerūt nullā dlectationē eē id qȯ vere ꝛ subalr bonū est. ¶ Quidā aūt alij dixerūt q̄sdā delectatiōes eē bonas: q̄uis delectatiōes cōmunis multitudis boiȝ sūt prauę. Delectatiōes. n. theorematū sic ea que est: ex eo ꝙ diameter est assimeter coste bone sūt: ſȝ he multis nō sūt. Multitudo. n. nō duciꝰ nisi sensibili delectatiōe cui᷒ maior ps praua est ꝛ turpis. ¶ Fuerūt aūt ꝛ tertij q dixerūt ꝙ oēs delecta᷑ bonū sunt: sed h̄ dato nō seqꝰ ꝙ aliq̄ sit optm̄ ꝛ finale bo᷑: eo ꝙ delectatio modus qdā alterationis est. In finali āt bono mot᷒ eē nō pōt eo ꝙ id qȯ mouetꝰ in fine mot᷒ nō est in motu ſȝ in motū eē: sic in phicis determiatū est. Hec igiꝰ sunt q̄ ab antiqs dcā sūt de delecta᷑. ¶ Qui aūt dn̄t delecta᷑ totalr siue vlr eē nō bo᷑ plurib᷒ rōnibus nituꝰ h̄ astruere: quaꝝ p̄a est ꝙ dn̄t ꝙ ois delectatio sensibilis gnō q̄litatis est in nāȝ ei᷒ q delectaꝰ. Multi. n. antiquoꝝ quoꝝ p̄nceps fuit phyloxenos in tm̄ honorabāt delectationē ꝙ dicebāt eaȝ eē finalissimuȝ bonū ꝛ p̄ncipalr bo᷑ ꝙ oia appetūt: ꝛ h̄ felicitatis bonū eē diximꝰ in p̄ libro. Hoc. n. bonū est ꝙ quelȝ polytica appetūt ſȝ suū moduȝ. Et his isti ɔtrarij sūt: q᷑ nullam delectationē dn̄t eē id qȯ p̄ncipalr est bonū. Et pro rōne inducūt ꝙ delectatio sensibilis gnō est in nāȝ. Gnōnē vocātes fluxū delectabilis in nāȝ ei᷒ qui delectaꝰ: ita ꝙ delectatio sit delectabile fluēs ꝛ se nāe influēs. Nulla autē gn̄atio cognata est finib᷒. v. g. edificatio q̄ gnō dom᷒ est nō est dom᷒. Quia dom᷒ fcā edificatio est in edificatuȝ eē ꝛ nō in edificari. Sicut glȝ mot᷒ in fine suo ē in motū eē ꝛ nō in moueri. Perceptio. n. sensibilis nō ē nisi q̄diu sensibile est dissile: eo ꝙ nō est passio nisi a dissili. Cū. n. vlr assilatū est passionē nō iferꝰ: q᷑ in nāȝ ɔuersuȝ est: ꝛ qȯ dissile est ꝑꝑ hoc passionē facit ꝛ motuȝ: q᷑ adhuc nā substrata in po᷒ est ꝛ ɔtinue a po᷒ exit in actū. Cuȝ igitur mot᷒ sit exit᷒ po᷒ in actū in tp̄e ɔtinuo nō subito: pȝ ꝙ delectatio q̄ sensu ꝑceptio est ɔueniētis ꝛ passio ei᷒ qȯ delectaꝰ gnō est ꝛ alteratio est ꝛ mot᷒. Nihil aūt taliū finis ē: ḡ nulla delectatio finis est. Oē aūt qȯ per se bo᷑ est finis est. Nulla igiꝰ delectatio est id qȯ ꝑ se bo᷑ est. ¶ Adhuc nulluȝ eoꝝ q̄ fugit tēpat᷒ vlr ꝛ totalr bo᷑ est. Delecta᷑ aūt fugit tēpat᷒ vt in 3o hui᷒ libri ꝓbatum est. Delectatio igiꝰ nec vlr nec totalr bo᷑ est. ¶ Adhuc prudēs quedā ꝓseqꝰ ꝛ a qbusdā abstinet. Totalr aūt delectabile ꝛ totalr nō triste: siue vt ita liceat dici intriste qȯ nullā ifert tristitiā nō ꝓseqꝰ prudēs. Quicqd aūt prudens ꝓseqꝰ vt finē per se ꝛ totalr bonuȝ est. Delectabile autē non triste nō totalr ꝓseqꝰ prudēs. Delectabile igiꝰ nō triste nō totalr bonū est. ¶ Adhuc qcqd est ipedimētū ad id qȯ est prudentē esse vel fieri nō totalr est id qȯ bonū est. Delectatiōes ipedimētuȝ sunt ad id qȯ est prudentē esse vel fieri. Delectatiōes igiꝰ nō sunt totalr id qȯ bo᷑ est. Hui᷒ aūt ꝓbatio ē: q᷑ q̄nto magis aliqs gaudet delectatiōe tanto magis ipediꝰ a prudentē esse. Ut appet in his q in venereis delectanꝰ. Constat. n. nulluȝ aliqd posse itelligere delectatiōe venereoꝝ. Trāsponit. n. mentē ꝛ extasim facit aīe venereoꝝ amor. Trāsposita aūt mens intelligibilibus nō studet: eo ꝙ mens occupata circa vnū abstrahiꝰ circa alterū. ¶ Adhuc nulla ars delectationis operatrix vel optatiua est: ois aūt ars oꝑatrix ꝛ optatiua boni illi᷒ est qȯ simplr bo᷑ est. Nulla ḡ dlectatio est id qȯ simplr bonū est. A p̄n᷒ eniȝ huius scie determinatū est ꝙ ois ars in ciuitate est. Et oē qȯ in ciuitate est bonū vltimū optat ꝛ operaꝰ ipsuȝ ſm aliquē moduȝ. ¶ Adhuc quecūqȝ ꝓsequūꝰ hi qui bonū intēdere nō pn̄t nō totalr sunt id qȯ bonū est. Pueri aūt ꝛ bestie que bonū intēdere nō pn̄t prosequūtur delectationes. Delectationes igitur totaliter non sunt id quod bonum est. ¶ Adhuc autem ꝙ non omnia que sunt delectationes sunt studiosa manifestum est: q᷑ expresse apparet ꝙ quidā sunt turpes ꝛ probrose ꝛ nociue. Egritudinalia quedam enim ex perniciosa

natura

Alia opinio

Tertia opinio

Rōnes huius opinionis. p̄a rō

2a rō

3a rō

4a rō

Amor venereus impedit intellect᷒ operationē.

5a rō

6a rō

7a rō

nã delectabilia sunt:que tñ nociua sunt. Adbuc ꝙ non optimũ sit delectatio:ꝑ h̃ pꝫ ꝙ delectatio sic diximus nõ est finis siue finalissimũ bonũ:sꝫ potius mot⁹ in nãz eius qui delectaẽ. Que igiẽ ab antiquis dicta sunt circa delectationem/fere h̃ sunt que inducta sunt.

¶ Capl'm 3m. De solutione rationum inductarum.

Quod aũt non sequaẽ ꝓpter rõnes inductas delectationẽ non esse bonum neqꝫ optimũ aliqd:manifestũ erit etiam ex his q̃ dicenẽ. Qd aũt ṗmũ est ꝑ qd h̃ ostẽdemus. h̃ est:qꝛ sicut pꝫ ꝑ ante dicta/bonũ dupliciter dĩ. Dĩ enim aliqñ bonũ qd simpl'r/h̃ est/vl'r qd oĩbus qui sunt in spẽ vna bonũ est. Sicut cibus ꝛ potus ꝛ lectulus hoĩ. Ordeũ boui fringus asino ꝛ cetera huiꝰ. Aliud aũt est bonũ alicui ꝛ nõ oĩbus in eadẽ spẽ existẽtibus ꝓpter ꝑniciosam nãm vel acquisitũ habitũ aliquẽ quo disponiẽ ad appetitũ taliũ. Et fm hãc dionẽ diuersificanẽ nature ꝛ habitus ꝯrĩr. Quia ꝯsistẽs nã ꝛ ꝯstituta ꝛ habitus saluãs nãm appetunt bonũ simpl'r. Deficiens aũt ꝛ indigens ex ꝑniciosa nã vel habitu acq̃sito singul'r dispõit ad appetitũ boni cuiusdã. Et cũ oĩs motio ꝛ oĩs gñatio sit actus vel oꝑatio alicuius nature vel habitus:sequiẽ ꝙ etiã gñões ꝛ motiones dupl'r sũt. Et ꝙ etiaꝫ ille delectationes que praue videnẽ esse dupl'r sũt: sicut ꝛ bonũ dupl'r dĩ. Quedã eni simpl'r praue sũt h̃ est vl'r:alicui aũt nõ sunt praue. v̄.g. comedere supra modũ ꝛ vltra quã satis est repleri:simpl'r ꝛ vl'r prauũ est:Esurienti tñ ꝛ multũ ex inanito rursus nõ prauũ sꝫ eligibile. Quedã etiã nec alicui sunt eligibiles semꝑ:sed aliqñ ꝛ fm paucũ tp̃s eligunẽ ꝛ appetunẽ sicut eã quaꝫ diximus que est supsaturi: h̃ enim non eligunẽ nisi tp̃e magne famis. Quedã etiã nequaq̃ꝫ sunt delectationes:sꝫ q̃uis alicui ꝛ fm paucũ tp̃s delectabilia videanẽ. Sicut illa que sunt cum magna tristitia ꝛ sine tristitia fieri nõ possunt. Sicut Aiaci ꝛ Didoni delectabile videbatur interficere seipsos. Et tales sunt aliqñ que fiunt medicine grã:sicut delectationes laborantium:vt pꝫ in eo qui multum patitur: ꝛ plenus acutis humoribus: sicut ille qui laborat lepra leonina delectabile est intrare in ebullitionẽ calidissimã:est tñ h̃ moris ei⁹ sic. ¶ Adhuc aũt bonũ dupl'r est fm aliã dionem. Dĩ eniꝫ bonũ operatio:ꝛ dĩ bonum habitus. Oꝑatio eniꝫ delectabilis est ꝛ sequiẽ habitũ: qꝛ qualis est habitus/talis est oꝑatio: ꝓpter h̃ etiã oꝑationes que ꝯstituunt in nãlẽ habitũ fꝫ accñs delectabiles sunt. Oꝑationes aũt ille que sunt in ꝯcupiscẽtijs carnalibus sunt deficiẽtis siue ꝛ indigentis nature ꝛ habit⁹. Et iõ fm diuersitatẽ nature ꝛ habitus/diuerse sũt delectationes. Et q̃uis he delectationes sint ꝑ accñs:tñ nihil ꝓhibet alias quasdã esse delectationes que sunt sine tristitia ꝛ sine ꝯcupiscẽtia indigẽtis nature. v̄.g. oꝑationes speculationis theorematũ que sũt nã nõ indigente. Quinimo oĩbus ad voluptatẽ ꝛ necessitatẽ existẽtibus:tales delectationes delectabiliores sũt. Qꝛ aũt talis sit diffõ delectabiliũ ꝛ delectationũ:signuꝫ est ꝙ nõ eodẽ delectabili gaudent oẽs ꝛ semꝑ. Nã eni indigens repl'one delectaẽ q̃dã ꝛ aliqñ. Cõstitutiua auteꝫ nã ꝛ nõ indigẽs gaudet simpl'r ꝛ semꝑ delectabilibus. Illa aũt que indigẽs repl'one/gaudet his ad que disponiẽ fm nãm vel habituꝫ:que aliqñ sunt ꝯ̃ria sicut diximus:tales enim aliqñ gaudent ꝛ acutis ꝛ amaris:vt comestione carbonũ vel limi cõbusti vel luti:quoꝝ nihil simpl'r delectabile est. Nihil eni taliũ fm nãm ꝯstitutã delectabile est:ꝛ iõ motiones taliũ in nãm nõ sunt delectationes simpl'r. Quia sicut se hñt delectabilia adiuuẽtia se hñt ꝛ delectationes. Pꝫ igiẽ ꝙ q̃uis aliq̃ delectatio sit motio ꝛ gñatio:nõ tñ oĩs. Nõ g̃ sequiẽ ꝙ nulla delectatio sit finale bonũ:ꝓpter h̃ qd quedã delectatio motio ꝛ gñatio est. ¶ Adhuc aũt nõ sequiẽ h̃ ꝙ q̃dã alij dixerunt ꝙ necesse sit ꝙ aliud aliqd melius sit delectatione:ꝓpter h̃ ꝙ dicũt delectationẽ motioneꝫ ꝛ gñõnẽ esse. Dicũt eni ꝙ finis motionis ꝛ gñõnis in quo gñatio est in gñatũ esse:ꝛ motio in motũ esse:melior est motione ꝛ gñõne eo ꝙ finis ꝑfectus est actus. Motio aũt ꝛ gñatio actus imꝑfecti ꝛ imꝑfectoꝝ indigẽtiuꝫ: h̃ eni nõ sequiẽ. Iam eni patuit ꝙ non oẽs delectationes gñões sunt vel cũ gñõne:sꝫ q̃dã sunt oꝑationes ꝛ viuentium fines. Oꝑatio eniꝫ finis habitus est:neqꝫ oẽs sunt factoꝝ ꝑ motionẽ ꝛ gñõnẽ:sed sunt q̃dã vtentiuꝫ nã ꝛ habitu. Nulla eni nã ꝛ nullus habitus ꝓpria oꝑatione destituiẽ. Quia oĩs nature ꝛ oĩs habitus vsus aliq̃ oꝑatio est. Sicut videre vsus ꝛ oꝑatio est oculi: ꝛ lucere vsus ꝛ oꝑatio lucis est. Simil'r non est gñal'r verum ꝙ finis alterꝝ qd sit ab eo cuius finis est. In oĩbus enim virtutib⁹ nullus alius finis est nisi opus v̄tutis. Sꝫ h̃ est verũ:ꝙ eoꝝ que ducẽtia sunt iꝑfectionẽ nãe deficiẽtis ꝛ indigẽtis finis alterꝝ est:qꝛ illa sunt motiones ꝛ gñationes. Propter qd nõ bene se hꝫ diffõ q̃ antiqui diffiniũt delectationẽ dicẽtes:ꝙ delectatio est sensibilis generatio siue fluxus delectabilis sensibilis in nãm. Sed melius dõm erat ꝙ delectatio est oꝑatio eius habitus qui est fm nãꝫ. Habitus aũt ille est qui est cõnãlis ꝛ ꝓprius. Dico aũt ꝯnãlis:qꝛ ꝯueniẽs est ad nãm ꝯstitutã. Proprius aũt vocaẽ eo ꝙ cõuertibilis est ꝛ sequiẽ: oĩbus etiã illa nã constitutis ꝛ solis illis ꝛ semper ꝯuenit. Oꝑatio eni talis habitus semꝑ delectabilis est ꝛ delectatio ẽ. Pro eo aũt ꝙ antiqui dicebãt delectationẽ eẽ sensibilẽ motionẽ debebant dicere oꝑationẽ nõ ĩpeditã. Cũ eni duo sint actus. s. ṗmus ꝛ act⁹ scđs. Actus scđs finalius bonũ est q̃ꝫ primus. Est eniꝫ scđs sicut vigilia: primus aũt sicut somnus:ꝛ scđs nõ est nisi ṗmus exercitus:sicut sophiste dicũt differre negationẽ exercitam a negatione ꝯcepta:ꝛ numerꝝ exercitũ a numero ꝯcepto. Hoc aũt planũ est in ense cuius scđs actus est ĩcidere. Primus aũt figura terminata ꝑ angulũ acutũ. Et cũ acuti sit penetrare:pꝫ ꝙ incidere nihil aliud est nisi exercitiũ acuti:ꝛ sic est in oĩbus habitibus si ad actus suos ꝓprios referanẽ. Diffusio g̃ actus ṗmi in exercitiũ ꝓpria oꝑatio est vniuscuiusqꝫ nãe ꝛ actus:ꝙ omni actui ꝛ habitui sũmũ gaudiũ est: ꝛ in illo sũme floret ꝛ tota dilataẽ ꝛ diffundiẽ:h̃ g̃ summa delectatio est. Delectatio g̃ ꝓprij ꝛ ꝯnãlis habitus est. Si aũt ꝑfecti ꝛ ꝯstituti est in nã ꝛ habitu ꝛ nõ indigentis:sequiẽ ꝙ nõ impedita sit. Qd enim impediẽ ex ꝑmixtione ꝯ̃rij ĩpediẽ:ꝛ h̃ in motu ꝛ gñõne:ꝛ est nõ ꝑfectũ ꝛ ꝯstitutũ:sꝫ indigens ꝛ ꝑfectionẽ ꝯtinue accipiens:ꝛ quãtũ ad hoc non põt esse finale bonũ:nec oꝑatio eius simpl'r delectatio est:sed est delectatio q̃dã ꝛ alicuius. Antiquis aũt videbaẽ ꝓpter h̃ generationẽ dici delectationẽ:qꝛ dicebãt ꝙ delectatio ṗncipal'r bonũ est omni nature:ꝛ ꝯstituẽs oẽm nãm in esse:sicut gñatio. Est eni ex ꝯiunctione ꝯueniẽtis cuꝫ ꝯuenienti:ꝙ oĩ nature bonum est ꝛ ꝯstitutũ in esse. Antiqui enim opinabanẽ ꝙ oꝑatio sit ꝛ motio:cũ tñ alterꝝ qd sit: cũ motio actus iꝑfectus sit imꝑfecti. Oꝑatio aũt actus ꝑfectus ꝛ ꝑfecti. ¶ Adhuc aũt ꝙ aliqs dicat delectationes vl'r esse prauas:ꝛ prauum qd ꝓpter h̃ ꝙ q̃daꝫ eligibilia ꝛ ꝑniciose nãe appetibilia delectabilis sunt:idẽ est dicere ꝙ sana oĩa sint praua:qꝛ ad q̃dã praua sunt ꝛ nociua. Sũt eni nociua ad pecunias ꝯgregandas. v̄.g. sanitas enim nõ fit nisi pecunijs datis pro medico ꝛ medicinis. Si g̃ sanitas induci debeat pecuniaꝫ

Bonũ caulatur dupl'r. A

Delectationũ genera.

Bonũ est duplex.

B

Ad primum

Delectabilis diffinitio.

Actus dupl'r

expendere necesse est. Sequit̃ igit̃ ꝙ ambo dicta praua sint .s. ⁊ sanitas ⁊ expēsa pecunie: ⁊ si nō praua sint h erit ſm hoc ꝙ aliqđ bonū inducunt: ⁊ hoc inconueniēs

C

est. Sanitas eni simplr bonū est ⁊ delectabile. Si eniȝ ꝓpter h praua esset: q2 ad quoddā praua est. Sequeret̃ ꝙ etiā speculari theoremata esset prauū: eo ꝙ aliquantulū nocet ad sanitatem: ꝓpter qđ precipit̃ febricitātibus ꝙ non speculent̃ subtilia. In speculatione eni subtiliū spūs dirigunt̃ ad cerebrū: ꝓpter qđ corpus calefit

Ad quartam

⁊ augetur febris. ¶ Simil'r hoc qđ dixerunt antiqui: ⁊ ꝓpter hoc mala est delectatio: q2 impeditiua est prudētie nō hȝ rōnem. Delectatio eniȝ que est ꝓpria operatio vniuscuiusqȝ nullius prudētie ⁊ nullius habitus est impeditiua, sed potius ꝓmotiua: sed delectatio aliena hoc est est alieni habitus ⁊ aliene nature. Quia inquātū illa aliena est, ad alienam trahit intentioneȝ ⁊ appetitum: ⁊ ad alienū tracta remittit̃ ad ꝓpria. Non eni pōt esse intentio simul in duo opposita. Sed delectatio que est a speculari ⁊ addiscere promouet ad speculari ⁊ discere. Quanto eni magis aliquis delectat̃ in speculatione, tanto libētius studet ⁊ discit vt speculari possit.

Ad quintam

¶ Ad hoc aūt ꝙ antiqui dicunt delectationē esse malā: q2 nullius artis opus est non sequit̃. Rōnabile eni est ꝙ delectatio nō sit artis ſm ꝙ delectatio motio est: vt antiqui dicebant. Sic eniȝ ars artificiatio est, hoc est acceptio artis. Et hoc modo ars nō est alicuius operationis: ſȝ est illius potētie que vocat̃ habitus artis ⁊ acceptio ⁊ ꝯstitutio: tanꝫ illius habitus opatio est ꝓpria ⁊ cōnālis illi habitui. Nulla igit̃ ars opationis est: sed potētia habitualis. Cū ergo delectatio operatio sit, sequit̃ ꝙ delectatio artis nō est opus ſȝ habitus acquisiti ꝑ artē. Tn̄ dictuȝ antiquoꝝ instantiā hȝ. Quia est ars pigmentaria ⁊ pulmētaria: ⁊ illa vi esse delectationis. Pigmētaria enim ars, sciētia est ꝯficiendi pigmenta ad delectationē. Ars igit̃ illa finē hȝ delectationes: ⁊ sic aliqua ars delectatio

Ad sextam

nis esse videt̃. ¶ Qz aliqñ dicunt delectationē iō malā esse: q2 tēperatus fugit delectationes: ⁊ ideo iteꝝ malaȝ esse: quia prudens non ꝑcipit ꝓsequi delectationes: vel etiā tristitias: sed ꝓsequit̃ intristē vitam, que media est inter delectationes ⁊ tristitias. Et ꝙ dicūt ꝙ pueri ⁊ bestie ꝓsequunt̃ delectationes que bonum intendere non possunt: oia vno ⁊ eodē modo soluunt̃. Diximus eni ꝙ quedam simplr bone, sunt delectationes: ⁊ quedā non simpl'r bone: sed cuidam ⁊ aliqñ: ⁊ tales que cuidam ⁊ aliqñ sunt, pueri ⁊ bestie ꝓsequunt̃: ⁊ prudens in talib⁹ eligit intristis esse. Tales aūt diximus esse eas que sūt cū ꝯcupiscētia indigētis ⁊ cū tristitia delectabilis absentis: ⁊ sunt corꝑales corꝑis deficientis ⁊ indigētis. Tales eni sunt delectationes bestiaꝝ ⁊ pueroꝝ: ⁊ haꝝ superabūdantias fugiūt prudēs ⁊ tēperatus. Scđm illas eni suꝑabundātias intēperatus est: ꝓpter qđ tēperatus qui

D

opponit̃ intēperato fugit eas. Sed ex h nō sequitur ꝙ oēs fugiat. Sunt eniȝ qđā delectationes tēperati quas tēperatus nō fugit, nec prudēs fugere ꝑcipit. Tēperatus eni delectat̃ intēperate facere ⁊ agere: ⁊ vl'r in eo ꝙ

Delectatio ē quoddaȝ bonum.

est tēperate viuere. Adhuc aūt ꝑ rōnē ꝓbat̃ delectationē bonū esse. Cōfessum est eni ab antiquis oibus ꝙ tristitia malū est ſm se ⁊ vl'r: ⁊ ꝙ est fugibile quoddā. Tristitiaꝝ vt dicūt aliqui, qđā est simpl'r malū: quedā aūt in eo malū qđ est ipeditiua alicui⁹ boni: ⁊ quocūqȝ mō sit semꝑ fugienda est ⁊ malū est. Tristitia aūt ⁊ delectatio imediate opposita sunt. Si g̊ vnū ꝑ essentiā est malū: sequit̃ reliquū ꝑ essentiā esse bonū: dicunt aūt tristitia esse malū. Necessarium igit̃ est delectationē bonuȝ

Speusippus

quoddā esse. Hoc aūt soluebat Speusippus dicēs: mediū esse inter delectationē ⁊ tristitiaȝ qđ vocabat intristē: significās h ꝑ infinitū nomē intristē: ⁊ hoc dicebat opponi ⁊ tristi ⁊ delectabili: sicut opponit̃ eq̄le maiori ⁊ minori. Et hec solo nō ꝯuenit: q2 no pōt dicere ꝙ malū aliqđ sit delectatio: sicut pȝ ex rōnibus inductis.

¶ Capl'm 4m. De rōnibus factis contra eos qui dicebāt delectationem non esse optimam.

Nihil aūt ꝓhibet qn qđā delectatio optima sit: q̄uis quedā praue sint delectationes. Nō eni sequit̃ si delectationes q̄dā praue sunt: ꝙ delectatio q̄ simpl'r est delectatio nō sit optimū. Sicut nō sequit̃: si qđā

A

Scia simpl'r mala est.

scia praua est: ꝙ ꝓpter h scia ſm se praua sit. Scia aūt praua duobus modis est .s. corruptione ꝑncipioꝝ ⁊ corruptione sciētis. Banauses eniȝ artes praue sunt corruptione ꝑncipioꝝ: quia sine rōne ꝑfecta principioꝝ tradunt̃. Sicut eniȝ augiratiua, coꝛngē, lusiua, celēratiua, que q̄si nulla ꝑn⁹ hūt veritati subnixa. Prauitate aūteȝ sciētis praua scia dicitur: qñ scie aliqua prauitas est adiuncta in sciēte: ꝓpter quā ad prauū inclinatur sicut nigromāticia furatiua ⁊ huiꝰ: quas in ante habitus Catho tetuyas noiamus. His eni exitibus prauis nihil ꝓhibȝ sciam optimā esse: sicut ꝓbatū est de scia itellectus primi in mathematica: h enim oium sciaꝝ primū ꝑnm est. Nihil eni scibilū sciatur nisi sub lumine ꝑmi itellectus: quēadmoduȝ nihil visibilū vi nisi sub actu luminis solis. Nō aūt nō tm̄ ꝯr̄ia nō valet: sed etiā ꝓbat̃ ꝙ dele-

Delectatio ē optimum.

ctatio optimū sit. Dictū est eni in ꝑcedentibus delectationes esse opationes nō ipeditas ſm vniuscuiusqȝ habitū. Siue g̊ felicitas opatio sit oium virtutum: siue sit opatio alicuius eaꝝ vt prudētie: semꝑ sequit̃ opationē que felicitas est eligibilissimam esse: sicut in ꝑmo huius scie li° demōstratū est. Eligibilissima aūt opatio, eligibilissimi habitus delectatio est. Opatio igit̃ felicitatis delectatio est. Aliqua igit̃ delectatio optimum est. In ꝑ° eni huius scie li° ostensum est ꝙ felicitas optimum est. Quāuis g̊ multe delectationes sint simpl'r praue: nihil ꝓhibet quādā delectationē optimā esse. Propter h enim cōis oiuȝ opio est quā oēs existimāt vitā felicē delectabile esse: ⁊ iplicant delectationē in felicitatis diffōnē: ⁊ h rōnabil'r faciunt. Nulla eniȝ ꝑfecta opatio q̄ ꝑfectus actus est impedita est: sicut pȝ ex prehabitis. Perfecta eni opatio ex h perfecta est: q2 ꝑfecti est ⁊ ꝯstituti. Imperfecta aūt ex hoc imperfecta est: q2 imꝑfecti est. Imperfectum aūt nature indigētis: sicut motus in mobili acceptus imperfectus actus est: q2 imperfecti est. Motus aūt put est opatio mouentis, ex hoc actus perfectus est: q2 ꝑfecti est. Felicitas aūt est de numero ꝑfectoꝝ actuū ⁊ operationū. Oportet igit̃ ꝑ diffōneȝ ꝙ ipsa delectatio sit: ⁊ ꝙ delectatio essential'r applicet̃ ei ꝓpter qđ: q2 vltime ꝑfectionis est opatio felicis. Indiget felix bonis q̄ ad corpus ordinant̃ sanitate .s. ⁊ pulchritudie, robore, nobilitate, ⁊ alijs q̄cūqȝ decorant hūitudinē. Et indiget his bonis que sunt exterius: vt diuitijs, gloria, potētati, amicis. Et idiget fortuna: vt nālē potētiā hēat ad optimos successus. Hec enim si defuerit cū organice deseruiāt ad beatitudinē erunt opationes felicis ſm aliquid impedite. Qui enim felicē dicunt esse eum qui rotat̃ infortunijs, ⁊ semper premit ⁊ premit̃: sicut arcus qui in rota reuoluitur: ⁊ magnis ⁊ pre amicis icadit infortunijs: cum tn̄ bonus sit ſm virtutē illi vel volentes vel nolentes nihil dicunt. Volētes quideȝ si intelli-

B

gunt. Nolentes autē si nō intelligunt: dicunt felicē qui

Fortuna quid sit.

impeditā habēt operationē. Propter hoc autē ꝙ felix indiget fortuna: videt̃ quibusdā bona fortuna idē esse

cum felicitate: cũ tñ altera sit. Fortuna enĩ est q̃litas accepta in nato in pleriõne cãꝫ a celo descendẽs ẜm natiuitatis periodũ qua qs nãlẽ accipit potẽtiã vel ipotẽtiã ad futuros successus. Felicitas autẽ opatio est sicͭ diximus: ꝛ iõ eufortuniũ felicitas nõ est. Cuius signũ est: q꞉ etiã ipsuꝫ eufortuniũ si excellẽs sit est ipediens optimas opõnes. Et ꝑpter h̃ forte nõ ẽ iustũ ꝙ talis fortuna bona vocet̃: q꞉ ipedit ad opationẽ felicitatis. Felicitatis enĩ opõnẽ expeditã ad quẽdã terminũ vtile ẽ hr̃e bonã fortunã metãtꝫ. s. inquãtũ coadiuuat ad felicitatis opõnẽ. Adhuc aũt ꝑpter h̃ ꝙ oĩa ꝑsequunt̃ delectationẽ ꝛ bestie. s. ꝛ hoĩes: signũ est quoddã ꝙ delectatio aliq̃lr̃ sit optimũ ꝙ oĩa appetũt: ꝛ h̃ qdẽ cõis fama oĩum est. Qđ aũt ab oĩbus famat̃ nõ in totũ ꝑdit̃: ita. s. ꝙ in totũ falsificet̃. Fama aũt est oĩuꝫ ꝙ oĩum nãe appetũt esse diuinũ: ꝛ ꝑpter illud agũt qcqd agũt: sicut in 2° de aĩa dicit Aristo. sꝫ ẜm ꝙ in p̊ huius sciẽ libro diximus. Hoc diuinũ qdẽ in se sinceruꝫ est ꝛ diuinitatis forma: in proximis imago est: in distãtibus ho resonãtia q̃daꝫ est: ꝛ id qđ est resonãtia appetibile nõ est nisi inquãtuꝫ imitat̃ formã. Rõ igit̃ appetitus in oĩbꝰ p̊formaꝫ est. Diuinũ igit̃ bonũ appetit̃ ab oĩbus ꝑpter resplẽdẽtiaꝫ que in oĩbus resplendet. Tñ q꞉ delectatio est opatio ꝓprij ꝛ ꝯnãlis habitus: eo ꝙ nõ ẽ vna nã oĩum: neqꝫ vniformis habitus oĩum. Optimus enĩ habitus nec est nec vĩ esse oĩuꝫ: ꝑpter hoc ꝯtingit ꝙ nõ oẽs vnã ꝛ eãdẽ ẜm sibi ꝑsequunt̃ delectationẽ. Quauis oẽs delectationes ꝑsequunt̃ ẜm vestigiũ p̊mi delectabilis: qđ apparet in oĩbus: forte enĩ aliq̃s ꝯtingit ꝙ qdã ꝑsequunt̃ delectationẽ: quã tñ nõ existimãt esse ꝑsequendã: ꝛ si quereret̃ ab eis dicerent vtiqꝫ nõ esse ꝑsequendũ talẽ delectationẽ: sed ꝑsequunt̃ eãdẽ / vel ꝑpter indigentiã nãe: vel ex hĩti ꝯstitute nãe ꝑ quã ꝯstituunt̃ ad talẽ delectationeꝫ. Oẽs igit̃ appetunt summũ bonum qđ est delectatio: eo ꝙ nãlr̃ oĩa in se hñt quoddã diuinũ: sicut paulo ante dictũ est. Et q̃uis opatio nõ impedita sit delectatio ẜm veritatẽ: tñ corporales delectationes que indigẽtis nãe: sũt nõis assumpserunt hereditateꝫ: ita ꝙ cõiter delectationes vocant̃: ꝑpter h̃ ꝙ hoĩes pluries in ipsas iclinant̃ / ꝛ ꝑpter h̃ ꝙ oẽs participãt talibus delectationibus. Jõ q꞉ in nã cõplantata sunt: sicut in 3° huius sciẽtie li° determinatũ est. Propter h̃ g̊ ꝙ iste sole cognite sũt a cõi vulgo sole existimant̃ esse delectatiões. Hoc ãt etiã manifestum est alia rõne. Si enĩ detur ꝙ delectatio nõ est bonũ ꝛ optimũ ꝛ opatio ꝑfecta: sequit̃ ꝙ felix nõ delectabilr̃ viuit. Si enim dicat̃ nõ bonũ: sequitur ꝙ felix qui optimus est nõ indiget. Ad qd enĩ indigeret non bono ad optimas opationes. Sequit̃ etiã ꝙ felicẽ ꝯtingit tristẽ vitam agere. Si enĩ delectatio non est bonũ: sequitur tristitiam non esse malã: sequit̃ etiã ꝙ tristitia non sit bonũ. Nec posset assignari causa q̃re felix fugerit id qđ neqꝫ bonũ neqꝫ malũ est. Posset igit̃ felix tristẽ vitã agere qđ valde incõueniens est. Adhuc aũt si opationes studiosi nõ sũt bonũ ꝛ optimũ ipsius: ꝛ in quo maxime delectat̃ studiosus: sequit̃ ꝙ vita studiosi delectabilis non sit qđ valde est incõueniens. Ultima igit̃ ꝛ optima operatio delectatio est.

C Caplm 5m. Quare tristitie corporales in eo semꝑ sunt vniuersalr̃ male cum delectationes superabundantiaꝝ corporalium rerum vniuersalr̃ male sint.

De corporalibus aũt delectationibus nũc intẽdẽdũ est. De intellectualibus enĩ in 10° huiꝰ sciẽtie li° ptractabimus. Cum g̊ dicamus ꝙ q̃dã delectationes sunt eligibiles valde nec est in eis superabundãtia: sicut bone delectationes que intellectuales sunt ꝛ virtutes: quaꝝ quelibet in actibus suis delectat̃. Dicimus aũt ꝙ delectationes corporales circa quas est intẽperatus que sũt in sup̲abũdãtijs corporaliũ delectationũ vlr̃ male sũt. C Queramus g̊ q̃re tristitie que sunt in absentia corporaliũ delectationũ circa quas est intẽperatus ẽt vlr̃ sint male: videt̃ enim debere esse oppositũ. Malũ enĩ bono ꝯtrariũ est: propter qđ si delectatio in sup̲abundantijs est in gñe mali: tristitia que est absentia earũdẽ delectationũ deberet esse in gñe bonoꝝ. Hoc aũt nõ vꝫ: quia vnius ꝛ eiusdẽ moris est gaudere in sup̲abũdãtijs delectationuꝫ: ꝛ tristari in absentia earũdẽ. Propter qđ etsi vnũ hoꝝ malũ est: ꝛ reliquũ malũ. In moribus enim oĩbus sic est ꝙ ꝯtraria maxime distantia in vno gñe sunt mali: medium aũt in gñe boni. C Ad hanc aũt q̃õnẽ soluẽtes, dicimus ꝙ delectationes que sunt in sup̲abũdãtijs ẜm se qdẽ nõ sũt bone: possunt tñ esse bone inquãtũ sunt necessarie. Necessarie aũt sunt necessitate suppõnis quam hypotesim greci vocãt: h̃ est ꝙ hoc supposito ꝙ aliqs debeat mederi tristitijs delectatio in sup̲abũdantia necessaria est. Hoc enĩ modo etiã est id qđ nõ malũ est ẜm se: sicut est delectatio: bonuꝫ est ad aliqd: ꝛ sicut tunc delectatio in sup̲abundãtijs que ẜm se nõ bonũ est: bonũ erit. C Ad hoc posset etiã dici ꝙ ẜm se quidem nõ bone sunt tales delectationes: sed cõmensurate vsqꝫ ad hoc bone sunt. Usqꝫ adhuc aũt dicimus non ꝑpter hoc ꝙ imensurate sint ad virtutẽ sicut qdã dixerunt: q꞉ in talibus delectationibus nõ est sup̲abũdãtia: sed vsqꝫ ad hoc dicimus cõmẽsuratas esse ꝙ sufficiẽter possunt mederi tristitie. Oĩum enĩ habituũ ꝛ motuũ ꝛ opationũ quantorũcũqꝫ sup̲abũdãtia nõ est: eo ꝙ melioris est ꝛ optimi: ꝛ quantũcũqꝫ sup̲abundet bonuꝫ est. Hoꝝ etiã delectatio ꝯñs vel ꝯcomitãs sup̲abũdãtiã nõ hꝫ que vituperabilis sit. Sed quãtũcũqꝫ quis delectet̃ in talibus / tanto melior est. In q̃buscũqꝫ autẽ habitibus ꝛ opationibus sup̲abũdantia vituperabilis est: etiã his delectatio ꝯcomitãs ꝛ sup̲abũdãs etiã vituperabilis est. Corporaliũ ãt bonoꝝ sicut est cibus potus ꝛ venerea sup̲abundãtia vituperabilis est: propter h̃ ꝙ intemperatus prauus est ꝑsequẽdo tales sup̲abundantias: qui non est prauus ex h̃ ꝙ ꝑsequit̃ delectationes necessarias: que ad ꝯsistentiã ꝛ bonã habitudinẽ nature ordinant̃. Si eniꝫ ex h̃ aliqs prauus esset / oẽs essent praui. Oẽs enĩ hoĩes gaudẽt aliq̃lr̃ ꝛ pulmẽtis / ꝛ vino / ꝛ lectulo / ꝛ venereis: que ꝑ honestas nuptias ordinata sunt. Sed intẽperatus prauus est: q꞉ talibus gaudet: nõ vt opꝫ sed sup̲abundãter: sꝫ hoc mõ nõ hꝫ in tristitijs. Moduꝫ enĩ ꝯtrariuꝫ tenent tristitie in talibus. Nõ enim fugimus sup̲abundãtiã tristitie tñ: sed in toto ꝛ vlr̃ fugimus tristitiã ꝛ paruã ꝛ sup̲abũdanteꝫ. Similr̃ habũdãtie enĩ tristitia nõ delectatiõis est ꝯtraria. Qđ ex h̃ pꝫ: q꞉ illi qui ꝑsequunt̃ sup̲abũdantiã delectationis inest sup̲abundans tristitia ex absentia delectabilis: ꝛ ꝑpter sup̲abundãtẽ tristitiam ꝑsequunt̃ sup̲abundantẽ delectationẽ. Sicut multuꝫ esuriens ꝛ famelicus ꝛ sup̲abũdãter tristatꝰ in fame nõ appetit mẽsurate comedere: sed superflue ingurgitare. i. tota die sumere cibũ: ꝛ ẜm hunc modũ vtrũqꝫ malũ est ꝛ eiusdẽ moris in gñe delectari in sup̲abũdãtijs: ꝛ tristari in absentijs delectationũ. Et hoc qdẽ solo dicit verũ: sed cãm falsi qđ ꝯclusuꝫ est nõ demõstrat. Nõ enĩ dic̃ q̃re tristitia malũ sit: nec dicit q̃re sup̲abũdãtie delectationũ q̃runt̃ vt bone. Quia g̊ nõ solũ opꝫ veꝝ dicere: sed ꝛ cãꝫ falsi demõstrare: eo ꝙ ꝯfert ad fidẽ dictoꝝ. Qñ. n. aliqd rõnabile apparet: ꝛ ostẽdit̃ ꝑpter qđ id qđ non est veꝝ / veꝝ vĩ

Dubitatio

Responsio

Alia ratio

B

hoc facit ꝙ magis credaẗ vero. ¶ Soluentes igiẗ ad dictã dubitationẽ in supabũdãtijs dicimus. Cã dõꝫ est ꝑpter qd videnẗ corporales delectationes eligibilio/res etiã in supabũdãtijs multis. Multitudo eni cõis eli/git in supabundãtijs delectari. Dicimus igitur ṗmũ ꝙ igiẗ eligiẗ in supabũdantijs delectatio nõ ꝑpter se qdẽ: ſꝫ qꝛ expellit supabũdãtẽ tristitiã. Et illi qui ꝓsequunẗ supabundantẽ/ vel etiã vir corporalẽ. Corporalẽ dele/ctationẽ siue sit supabũdans siue non ꝓsequiẗ eam nõ ꝑpter delectationẽ ſm se: ſꝫ qꝛ medicina est supabũdã/tis tristitie: ꝛ vlr tristitie siue supabundans sit siue non. Sed qꝛ vehemẽtes delectationes ꝛ supabũdãtes: eo ꝙ sine ꝯrio sunt ꝙ est tristitia/ efficaciores sũt medicine ꝙ̃ cõmẽsurate. Jõ cõmunitas hoium magis ꝓsequiẗ supabũ/dantes delectationes ꝙ̃ cõmẽsuratas ꝛ cões. Sicut in medicinis corpalibus efficacior est que in toto ꝯ̃riatur morbo/ ꝙ̃ illa que est ſm ptẽ. Talis aũt delectatio non vr esse studiosa: nec est ꝑpter duo: que iam in ante habi/tis dicta sunt. Dictũ eni est ꝙ q̃dã illaꝝ que sũt ꝯstitute nature praue nãe sũt operatiões: que vel ex necessitate praue sũt: hoc est ex cõplõne ꝑniciosa: quẽadmodũ ille quas bestiales ante diximus: vel sunt praue nãe que ꝑ ꝯsuetudinẽ praua facta est: quẽadmodũ ille que sũt pra/uoꝝ hoium ex ꝯsuetudine prauitatẽ sibi inolitã hñtiuꝫ.

Delectatio q̃ re appetiẗ in superfluo.

Delectatio nõ videt bõa ꝑ duas rõnes.

ṗº ratio

¶ Tales eni delectationes medicine sũt tristitie: eo ꝙ sunt indigẽtis ꝛ desiderantis: ꝛ in talibus melius est eẽ ꝙ̃ fieri. Esse eniꝫ est ſm habitum ꝑfectum ꝛ actum: fie/ri võ ſm trãsmutationẽ ꝛ potẽtiam. Quedã aũt harum delectationũ non sunt oꝑationes habitus/ vel nãe ꝯsti/tute: sed accidũt ꝑfectis h̃ est his qui ꝑfectionẽ accipiũt idigẽtis vt repleãẗ: ꝛ ille etiã vt medicine q̃runẗ: q̃uis sint trãsmutationes ꝛ gñões quẽadmodũ in ante hitis determinatũ est. Ex oĩbus autẽ his pꝫ ꝙ delectationes corp̃ales nõ ſm ꝙ sunt delectationes corp̃ales: sed ſm accñs studiose sunt. Sũt eni studiose ſm ꝙ cõmẽsura/te sũt ad virtutis mediũ.

2ª ratio

¶ Adhuc aũt dicimus ꝙ su/perabũdãtes delectationes a cõi hominũ multitudine ꝓsecute sũt: ꝑpter h̃ ꝙ vehemẽtes sũt/ ꝛ cõmunis mul/titudo in alijs gaudere nõ põt: qꝛ delectationes veras nõ ꝑcipit. Tales g̃ sibiipsis sitim quandã semp ꝑparãt ꝑ h̃ ꝙ tristantur delectationis talis absentia: ꝛ ꝑ reme/morationẽ delectationis preterite: ꝛ iõ corporalr̃ dele/ctari semper desiderãt. Sicut ꝛ poeta dic̃ Tãtalus ala/bris fugientia pocula captat. Quo plus sunt pote plus sitiunẗ aque. Qñ quidẽ igiẗ ꝓsequunẗ in nocuas dele/ctationes/ h̃ est cõmẽsuratas virtuti que nihil nocẽt: qꝛ virtutẽ nõ adimunt: talis ꝓsecutio nõ est icrepabilis si/ue vituperabilis. Qñ aũt ꝓsequunẗ supabũdãtes q̃ no/ciue sunt ad virtutẽ h̃ prauũ est ꝛ increpabile. Has tñ ꝓsequiẗ multitudo cõis: qꝛ in facultate sua non hꝫ alia q̃bus gaudeat. Multis eni siue multitudini cõi triste ẽ esse in neutro. s. ꝙ nec supabũdãter delectenẗ. s. nec sup/abundãter tristenẗ: ꝛ h̃ ꝯtingit ꝑpter nãꝫ humanã mul/tis defectibus ꝛ malitijs subiectã. Animal enim etiã in aĩalibus oꝑationibus semꝑ laborat ꝛ lassaẗ ꝛ destituiẗ: quẽadmodũ testanẗ nãles sermones dicentes videre ꝛ audire: ꝛ vlr sensibꝰ vti triste quoddã est ꝛ laboriosuꝫ: q̃uis minus difficile videaẗ/ vt qdã dicũt ꝑꝑ assuetudi/nẽ. Qꝛ enim laboriosa talia sint/ ex h̃ pꝫ: qꝛ in vsu sen/suũ ꝯsumiẗ ꝛ languescit spũs ꝛ organũ: ita ꝙ quietẽ in/terponere desiderat ꝑ somnũ. Silr̃ oĩs hõ in iuuẽtute ꝛ senectute multis laborat defectibus/ ꝛ ꝯtinue desiderat medicinã. In iuuẽtute qdẽ eni supplemẽta desiderat ꝛ supabundãtias ꝑpter nãe augmẽtationẽ que calida est ꝛ humida abũdãter desiderans q̃ restituant deꝑdita: ꝛ

C

Sensibus vti laboriosuꝫ ẽ.

foueant nãm: ꝛ ad quantitatẽ debitã augmẽti deducãt. Disponiẗ eni iuuenis quẽadmodũ vinolentus qui ꝛ ca/lido feruet ꝛ madet humido: ꝛ ꝯtinue ad libidinẽ sentit incitamenta: h̃ eni modo iuuenisꝰ quidã delectabile est siue dlectantiũ icitatiuũ ad dlectationũ supabũdãtias. In senectute aũt que frigida ꝛ sicca est ad modũ melã/cholie ſm nãm destitutaꝫ ꝛ decidentem: que sicut dicit Arist. ꝛ sicut ruinosa edificioꝝ semper idiget medicina supplente defectũ: ꝛ h̃ iõ est: qꝛ tales corpus hñt semꝑ morsuꝫ ꝛ cõpũctuꝫ defectibꝰ: ꝛ ꝙ ꝯtinue ꝯsumiẗ ꝑpter cõplõnẽ decidentẽ ꝛ ruinosam: ꝛ iõ in ꝯtinuo appetitu sunt supplemẽti ꝛ vehementer desiderant restituentia. Nec h̃ dicimus tñ de melãcholicis melancholia nãli que cõbusta cholera est ꝛ nigra: ſꝫ de melãcholicis gñalr̃. Q̃uis eniꝫ melãcholici de melãcholia accñtali ex acu/mine humoris morsa habeãt corpora: tñ dicit Aristo. in ꝓblematibus ꝙ omnes hi qui fuerunt heroicaruꝫ vir/tutũ. Hector ꝛ Priamus ꝛ alij i hac melãcholia labora/bant: eo ꝙ hec melãcholia rubei vini qõ vaporosuꝫ est hꝫ silitudinẽ: ꝛ qꝛ grauitatẽ hꝫ/ ꝯstantiã facit: qꝛ võ va/porosa virtutẽ erigit ad oꝑationẽ. Melãcholia eni nã/lis vt dicit Gal. frigida est ꝛ sicca. Per frigiditatẽ asci/dẽs motũ ꝛ euaporationẽ: siccitatẽ aũt grauitate ꝑpria decidit: ꝑpter qõ stomachus melãcholicorum ꝛ senum superiens/ vacuus est oĩ euaporatione destitutus: ꝛ sem/per suã sentiens inanitionẽ ex nutrimẽti defectu: ꝑpter qõ ꝯtinue cibũ desiderãt: ꝛ in fine ꝛ in ṗnº comestionis equalr̃ delectanẗ. Cuius signũ est ꝙ tales multũ ꝛ cõti/nue comedũt/ multi stercoris sunt/ ꝛ parui nutrimenti. Appetit ꝯtinue expellens ꝛ supplens defectũ ꝛ tristitiã que est ex defectu. Delectatio aũt si fortis sit facit expul/sionẽ: siue illi delectatio sit ꝯ̃ria: siue etiã ꝯueniens que/cũqꝫ. Vehemẽs eni delectatio in quocũqꝫ sit ad se tra/hit aĩam: ꝛ nõ sinit auertere tristitias que ex alijs ꝯtin/gunt defectibus. Propter h̃ g̃ ꝙ tam senes ꝙ̃ iuuenes supabundantias ꝓsequunẗ delectationum/ fiunt intẽꝑ/rati ꝛ praui: qꝛ itẽperatus circa tales est delectationes.

De melãcholia.

¶ Caplm̃ 6m. De distinctione delectationis bone a dele/ctatione mala.

A

Delectationes aũt sunt sine tristi/tia: eo ꝙ nisi hñt ꝯ̃rij admixtione/ nõ hñt supabundãtiã vi/tuperabilẽ: ſꝫ quãtũcũqꝫ supabũdẽt bone sunt ꝛ meliores: ꝛ tales sunt ille que sũt eo/rũ que sunt de numero nã delectabiliũ ꝑ se ꝛ nõ ꝑ acci/dẽs: sicut est honestũ/ ꝛ oẽs honesti ptes. Scdm̃ accñs aũt delectabilia suntq̃ nõ de nã sui/ nec ꝑ se appetunẗ: sed q̃runẗ vt medicina defectibus ꝛ tristitijs: qõ ex hoc pꝫ: qꝛ talia nõ videnẗ esse delectabilia sano nisi qñ oꝑe/raẗ ꝛ sustinet ꝛ laborat in oꝑatione: ꝛ ꝑpter hoc ꝛ nõ ꝑ se querit delectabile supabũdãs. Nã eni ꝛ ꝑ se delecta/bilia sũt q̃ faciũt ꝑ se: ꝛ nõ impediũt actũ ꝛ oꝑationẽ ta/lis vel talis alicuius nãe: dixit enim ꝙ vniuscuiusqꝫ na/ture ꝑpria ꝛ ꝯnãlis habitus oꝑatio/ delectatio est. Nul/lũ aũt delectabile corporale vnũ ꝛ idẽ semꝑ est delecta/bile homini: eo ꝙ nã hominis nõ simplex est ex corꝑe ꝛ aĩa ꝯstituta. Unde q̃uis intellectualr̃ semꝑ idẽ posset esse delectabile: tñ necesse est etiã alteꝝ ab illo esse de/lectabile ſm nãm illã/ ſm quã multiplr̃ corruptibilis ẽ homo: ꝛ hoc est ſm corpus. Et iõ si aliquid agat homo ſm alteꝝ partem sui/ hoc relinquiẗ pti preter nãm est ꝛ triste. Si aũt equat oꝑationes ſm vtrãqꝫ partẽ/ hoc nõ medicaẗ tristitijs: qꝛ neqꝫ triste videẗ: nec qõ sic oꝑatũ est: ꝛ ideo tale qd a multitudine nõ desideraẗ. Si enim alicuius nã simplex sit ꝛ icorruptabilis illoꝝ semꝑ vna

ꝛ eadẽ

⁊ eadē opatio semꝑ delectabilissima erit:eo ꝙ nihil hȝ de tristitia admixtū:cū semꝑ opatio sit nullo īpedita ſm ꝓpriū ⁊ ɔnālē habitū: ꝓpter qḋ deus ⁊ ſube diuine semꝑ vna ⁊ simplici gaudēt delectatione : sicut vna ⁊ simplici agūt actione:q̄ actio actus ꝑfectus est ⁊ non motus. Dixi eni in ꝑhabitis ꝙ opatio nō semper motus vel in motu: gnimo in imobili ⁊ imobilis ⁊ semꝑ vno mō est:⁊ perfectior est opatio ⁊ ꝑfectior delectatio:propter qḋ delectatio magis in quiete q̄ȝ in motu est. Nec est instātia ꝑ hoc ꝙ dicit poeta Homerus : q dicit ꝙ trāsmutatio dulcissimū est:h̄ eni dcm̄ est ꝑ quādā malitiā cōplōnis ⁊ nature que nō in vno sȝ in multis q̄rit supplemētū:⁊ cum simul oīa supplemēta hīi nō possunt:querit autē malitie suba variari in illis: ꝓpter qḋ dulcē reputat trāsmutationem. Trāsmutatio igit̄ malitiose nature īdītiuȝ est:queādmodū eni hō q facile trāsmutatus ē a ꝓposito malus ⁊ prauus est:ita ⁊ nā que indiget trāsmutatione malitiosa est. Et hoc ideo est:q̄ꝛ non est simplex:neqȝ epeykes hoc est simplr̄ bona. Epilo[gus] igit̄ q̄ dicta sunt : de ɔtinentia diximus ꝙ de ɔtinētia ⁊ icōtinētia:⁊ de delectatōe ⁊ tristitia quātū ad ꝓpositā intētionē iaȝ satis dcm̄ est. Determinatū eni est quid vnūqḋqȝ istoꝝ est : ⁊ qualr̄ vnum istoꝝ.s. ɔtinētia bonū est : alia autē qualiter sunt mala. Deinceps autē de amicitia tractandum est.

¶ Incipit liber octauus de amicitia:cuius primus tractatus est de amicitia ſm se ⁊ partibus amicitie.

¶ Caplm̄ p[rimu]m. Quare opȝ ethicū tractare de amicitia.

De amicitia tractantes non dicemus de amicitia que sine passione est ad amatū quaȝ diximus esse mediū inter blāditorē ⁊ agrestē:hoc est amicitia de adiūctis habitibus. Dicemus aūt de amicitia que cū passione amationis est:q̄ passio cor ⁊ affectū trāsponit amātis in amatū:ita ꝙ vterqȝ amātiū nihil min[us] hȝ in altero q̄ȝ in seipso. Ex hoc eni hȝ amicitia qḋ est amātium ex charitate ɔsensio:q̄ꝛ vnus q̄ affectus in altero est. Sola eni passio amoris vt dicit Dionysius extasim facit:hoc ē trāspōnē:q̄ꝛ nulla alia extra passionē amantis cor ponit in alio tanq̄ȝ captiuū sit nisi amor. ¶ Amatio aūt trium modoꝝ est. Est q̄dā amatio simplex:⁊ h̄ ē simplex trāspositio cordis in amatū. Quedā aūt cū discretione amatꝰ est.s.ex rōne discernit̄ qd ⁊ quātū qualr̄ amet̄:⁊ h̄ proprie vocat̄ dilectio. Quedā etiā est existimatione amati quātī.s.possit apud amātē:⁊ quāti precij extimet̄ : ⁊ hec ꝓprie vocat̄ charitas. Et amicitie de qua intēdimus inchoatio qdē amor est:sed ꝑficit in dilectionē ⁊ ꝑficit̄ ad charitatē. Propter qḋ Tullius dicit ꝙ amicitia est q̄daȝ ex charitate consensio. Carū eniȝ dicimus qḋ magni ꝑcij existimat̄ /dilectū qḋ ex alijs electū ad se trahit affectuȝ. Amatū āt qḋ vt bonū ad se trahit cordis transitum ⁊ fluxū in beniuolētiam quandā. Nec h̄ intēdimus de amicitia nisi humana q̄ ꝓpe amicitia vocat̄. Metaphorice.n. de amicitia locuti sunt ꝑhi dicentes:amicitiā ⁊ litē rerū esse p̄ncipia. Appellātes amicitiā realē ɔsensuȝ 3rioꝝ ad ɔstitutionē alicuius : litē aūt esse dissensum eorūdē. Nec amicitiā vocamus gn̄alē curā ⁊ ꝓuidētiā diuinoꝝ regentiū inferiora ⁊ humana ⁊ inferioꝝ ɔsentiētiū superioꝝ in talē ꝓuidentiā:sicut dicit Herotheus ꝙ amor vnus vnitiua est superiora mouens ad inferioꝝ ꝓuidentiā:⁊ inferiora ad supiorē subiectionē:hec eni metaphorice dcā sꝫ. Et hanc vī Tullius diffinire in li[bro] suo de amicitia sic dicens. Amicitia nihil aliud ē q̄ȝ diuinaꝝ humanarūqȝ reꝝ q̄dā beniuolētia ⁊ charitate ɔsensio. De amicitia autē humana loq̄ntes p̄mū determinabimus ꝓpter qd ad ethicum ꝑtinet tractare de illa:cū eni de modis q̄busdā vtutūȝ in hac 2[a] pte ethicoꝝ potius tractemus q̄ȝ de vtutibus : sicut in tractatu de ɔtinētia diximus:nobilissimus āt modus sit ɔsensio vtutis in sibi sil'e oppoꝛtunū est:h̄ de amicitia tractare post tractatū virtutū. Cum vō ɔtinentia modus vtutis sit ad solā passionē cōparat[us]:amicitia aūt ɔsensio vtutis in aliū post hoc qḋ diximus de ɔtinentia:de amicitia ordine ɔgruo sequit̄ ꝑtransire. Est enim vtus q̄dā si sine passione accipiat̄:vl' est cū vtute supposita.s.in subo: si cū passione accipiat̄ ⁊ ꝓprie,⁊ sic modus vtutis est : de modis āt vtutū oȝ ꝑtractare ad ethicū. ¶ Adhuc autem amicitia est de necij̄s in vita humana q̄ est in ɔuersatiōe hoīuȝ adiuicē ordinatis,ꝙ ex h̄ ꝓbat̄:q̄ꝛ sine amicis nullus vtiqȝ eligēt viuere:q̄uis oīa alia ad necessitatē ⁊ voluptatē ordinata sufficiēter hēret:aut eni eligēt viuē solus q̄ vita mala est:eo ꝙ cōicatione caret sine qua hoīs vita bona nō est:vt dicit Aui.aut eligeret viuē cū alijs:⁊ tunc cōicatio nociua esset:q̄ꝛ fraudibus ⁊ ipugnationibus ɔtinue subiaceret. ¶ Adhuc qui oīa bona hȝ si vtuosus est bonis vtit̄ ad bn̄faciēdū. Sicut ditātes se ⁊ p̄ncipatus ⁊ potētatus possidētes:oībus his vtunt̄ ad bn̄faciētiā:idigeret g̊ maxime amicis:nulla enim vtilitas est talis bōe fortune q̄ in ꝑdictis bonis si auferat̄ bn̄ficiētia:bn̄ficientia maxime fit ad amicos:laudabilissimū eni est amicis bn̄facere. ¶ Adhuc dicit Orati[us] sūmisq̄ȝ negatū Stare diu Hipp.asserit oēs ꝑ sūmā habitudinē mutari. Hi qui de fortuna locuti sunt/volubilē ⁊ rotūdā esse asserunt:⁊ in quolȝ arcu pressam ⁊ prementē. In talibus g̊ fortunis existes nullū remediū hn̄t salutis ɔseruande nisi ꝑ amicos:q̄liter eni diues p̄nceps ⁊ potens seruabit̄ ⁊ saluabitur sine amicis:q̄to eni maior ē alijs tāto īstabilior ē : eo ꝙ sūmū in rota fortune nō est nisi punctus vnus:talis hȝ multa q̄ alij desiderāt. Et sicut dicit Theophrastus in li[bro] q dr̄ Atcolus. Non tute possidet̄ qḋ ab oībus desiderat̄. ¶ Adhuc āt si vitā hoīs non in diuitibus sȝ in paupibus ɔsideremus maxie necessarij sūt amici. In inopia eniȝ ⁊ in reliqs ifortunijs solū restat refugiū ad amicos. ¶ Si vō vitā ɔsideremus in iuuenib[us] q passionib[us] viuūt ⁊ procliues sūt ad peccata/maxie necij sūt amici. Illis eni prosunt ad ipeccabilitatē. Redarguētes enim magis audiūt amicos q̄ȝ alios:⁊ refrenāt se ꝑꝑ dulcedinē amici plus q̄ȝ ꝑ coactionē alioꝝ.dicit eni Seneca. Hōiosus est aius hominis facilius ducit̄ q̄ȝ extrahat̄. ¶ Si āt in senib[us] vita hoīum cōsideret̄ seniū defectus est ⁊ vtutis ⁊ actionis:⁊ nullū est tātū adiutoriū ad famulatū ⁊ obsequiū taliū sicut ꝑ amicos:seruus eni redimēdo tps̄ fuit:ꝓpiquus vō p̄ncipalis sibi ⁊ raro alij ꝑbet auxiliū. Amicus eni oī tpe diligit:⁊ in oī necessitate ꝓbat[us] iuenit̄. ¶ Si vō ɔsideret̄ vita humana in adolescētibus in q̄b[us] iā robusta etas est nihil ita ꝑficit ad bonas opatiōes sicut amici. Diximus.n. in aū habitis ꝙ diuitie potētatus ⁊ amici organice deseruiūt ad bonas actiōes:iter organa āt nullū efficaci[us] est q̄ȝ amici. Et iō dixit Homerus in heroycis grecos sapiēter fecisse qui duos nō vnū miserūt Diomedē.s.⁊ Ulyxē ad explorāda castra Troianoꝝ. In ꝑiculārib[us] eni in q̄bus vita humana ɔsilio idiget ⁊ adiutorio/duo potētiores sꝫ q̄ȝ vnus:⁊ ad intelligere qd agat̄ ⁊ ad ꝑficē qḋ intell'ȝ est. Et iō dicit sapiēs ꝙ frater q adiuuat̄ a fratre est q̄si ciuitas firma:⁊ alibi dicit. veh soli q̄ꝛ si ceciderit nō hȝ subleuātē:⁊ iteꝝ. Melius est esse duos q̄ȝ vnū.si duo sūt fouebunt̄ mutuo vnus qūo calefiet. ¶ Amplius amicitia de his q̄ ex nā ingenita sūt ⁊ maxime gn̄anti ad gn̄atum nō solū in hoībus:sȝ etiā in volatilibus ⁊ pluribus aīalibus

Marginal notes:
Homerus
A
Dionysius
Amatio est triplex.
Tullius
Herotheus
Tullius
Ordo dicendoꝝ in tractatu de amicitia
Hic īcipit textus expō ⁊ ponit sex rōnes q̄re de amicitia ɔsiderādū sit.
Rō p[rim]a
Rō 2[a]
Auicēna
Oratius
Hippo.
Theophrastus
Seneca
Homerus
Auctoritates sacre scripture.
Rō 3[a]

gnans sui aliqd vel potius se alterꝝ hꝫ in genito. Et h' de necessitate ꝯsequit̃ sic seipsuꝫ ex toto cordis affectu nisi pnicìose sit nãe. Et ex h' ꝯtīgit vlterius ꝙ ea q̃ sūt vnius gn̄is vel spēi adiuicē se diligūt: qꝛ qlꝫ taliū aliqd sui sentit in alio: h' aūt maxime est in hoībus: eo ꝙ hō mãsuetū aial nã ē: ꝓpter qđ beniuolos ad oēs hoīes laudamus: ⁊ vocamus Philãtropos hoc est hominū amatores. Hoc āt q̃libet pōt videre ex manifesto signo quo in erroribus viaꝝ ⁊ alijs hō dirigit̃ ab hoīe etiā si ignotus sit. Huius eni cā nō pt ēē alia nisi ꝙ hō hoī etiā ex nã aial familiare ē ⁊ amicū. ¶ Amplꝛ h' idē vꝫ ex h' ꝙ ciuitates ꝯtinēt

Rō 4ᵃ

amiciciā: ⁊ legū positores magis studēt circa amiciciā q̃ᵐ circa iusticiā. Sicut enī dic̃ Plato. Leges magis posite

Plato

sunt vt iniurie nō fiāt q̃ᵐ ꝙ rōne agat̃. Amicicia āt ciues ꝯsiliat ad oīs boni opationē: ꝓpter qđ Pollytici maxie studēt ad ꝯcordiā ciuiū: concordia aūt q̃uis pfecta amicicia nō sit: tn̄ qꝛ est ꝯsensus in bonū: aliqd sīle hic vꝫ. Cōcordiam aūt maxime pollytici appetūt ⁊ ꝯtentionē que est discordie ⁊ seditionū opatrix tanq̃ᵐ inimicā existētē oībus vrbanitatib' maxime ꝑcauēt ⁊ expellūt. ¶ Adhuc

Rō 5ᵃ

āt ciuibus existētibus amicis nihil est opus iusticia legali. De amicicia eni instātius ⁊ dulcius ꝓmouēt cōe bonum q̃ᵐ ex motu legalis iusticie: sꝫ iusticia existēte adhuc indigēt amicicia: qꝛ sicut diximus iusticie legalis maxime est: vt iniurie nō fiāt. Amicicia ex ipsa ꝓpria vi ligat ad oīs boni ꝑfectionē. Propter qđ dꝛ ꝙ plenitudo legꝭ ē dilectio: ⁊ iterꝝ. Habe charitatē ⁊ fac q̃cq̃d vis. Amplius inter oīa iusta maxime iustū ⁊ equū est ꝙ amicabile iustū vocat̃.

B

Justissimuꝫ eni est vnicuiqꝫ reddere qđ suum est. De iusto ḡ tractãtē de amicicia tractare opꝫ ⁊ qualꝛ iustū se hꝫ ad amiciciā: maxime ꝓpter Socratē q̄ idē iustū ⁊ amicū esse dicebat. ¶ Amplꝛ nō soluꝫ de necꝰijs ad vitā ē amicicia: qꝛ sic tn̄ vtilis esset: sed etiā est bonū ſm se ⁊ honestū: cuius signū est, qꝛ ꝓpriū boni ē laudabile ēē. Lauda-

Rō 6ᵃ

mus aūt Philophilos h' est amatores amicicie ꝯsiliatorie: vn̄ etiā philophilia vꝫ ēē oībus de mō bonoꝝ honestoꝝ: ⁊ ꝑ se diligit̃. Pophilia aūt amicicia est ad oēs vel ad multos: h' etiā est cā ꝙ q̄dā stoicoꝝ eosdē dicūt ēē viros bonos ⁊ amicos: sꝫ de h' in seq̄ntibus determinabit̃. ¶ Dubitant̃ aūt de amicicia ex antiquoꝝ dictis nō pauca. Quidā eni antiquoꝝ amiciciā silitudinē quādam esse posuerūt: ⁊ siles dixerūt ēē amicos. Rōnē hn̄tes ex hoc ꝙ in silitudine moꝝ vera ꝯsistit amicicia. Et ꝓpter h' dicūt in oī more sileꝫ esse: ⁊ silem silib' esse ꝯsentiētem vt kaloyū ad kaloyum. Kaloyum āt dicimus sturnū: qꝛ ad sibi silia ꝯgregatur ⁊ in garritu sibi siliuꝫ quasi incollusione: colloquutione q̄dā delectari vꝫ. Et alia q̃cūqꝫ talia sūt aialiuꝫ q̃ ꝯgregatione sibi siliuꝫ ꝯgaudēt: ⁊ mutuo cū garritu cōgratulari vꝫr sibi. Quidā aūt (vt Homerus) dicūt amiciciā ēē nō ꝯsiliuꝫ: sꝫ poti' ꝯtrioꝝ. Siles.n. oēs adiuicē dicūt esse inimicos ⁊ ꝯtrios ex inuidia: sic figulū figulo: ⁊ fabrū fabro. ¶ Et de eis ipsis q̃ ꝑncipia amicicie sūt sile vel ꝯtriū q̄dā supius ⁊ alti' ⁊ ꝑquirētes nãlia q̃ᵐ ad istā sciaꝫ ꝑtineat determinauerūt. Uidētes eni extrema ꝯtrioꝝ nō posse ꝯuenire nisi ꝑ nexū medij amiciciā ⁊ inimiciciā posuerūt in oīb'. Et ꝯ rōnē diligē ꝯtriū vt ꝯnectatur ei. Sic eni Euripides dixit ꝙ terra siccata ⁊ arefacta

Euripides

nō desiderat aridum: sꝫ pluuiā vt infundat̃. Et h' mō dixit ꝙ vrenale celum nimbosum ⁊ īpletū pluuia desiderat cadere in terrā siccatā: ⁊ sic vtrūqꝫ ꝯtrium desiderare reliq̄ vt tēperet̃ ab ipso: ⁊ h' mō dixit Eraclitus ad sani-

Eraclitus

tatē ꝙ ꝯferēs ⁊ expellēs īfirmitatē semꝑ ꝯtriū est. Sicut ⁊ medicus dicit ꝙ ꝯtria ꝯtrijs curant̃: ⁊ h' mō dixit in musicis ꝙ ex ꝯtrijs sonis acutꝭ.s. ⁊ grauib' optima fit armonia. Dixit eni ꝙ oīa optime fiūt ex inimicicijs ⁊ litib' q̄ᵐ

excellētie ꝯtrioꝝ alterēt̃ adiuicē ⁊ ligant̃ in medio. Quidā nãliū ꝯtriū h' dicebāt vt Empe.q̄ dixit ꝙ nihil appe-

Empedo.

tit aliud nisi simile sit: ideo ꝙ oīs cōicatio est ꝑ sile. Cā āt dicti vt dic̃ Hal. ꝙ cōplo ꝯsistēs in sanitate sile semꝑ appetit ad ꝯuationē. Mutatuꝫ āt turbata ⁊ discrasiata petit ꝯtriū vt febricitas aquā frigidā. Sꝫ iste q̄ōnes phoꝝ relinquant̃: nō.n. ꝓpe sūt itētionis p̄ntis: q̃cūqꝫ aūt humana sūt ⁊ icōuenientia ad mores ⁊ passiones humanas tractemus ex itētiōe: h' eni ꝑtinēt ad ꝓpositū. Duo āt q̄remus ꝑncipalꝛ. v.g. Utrū ī oīb' hoīb' sit amicicia vꝫa: vl nō sit poīe ꝙ illi q̄ mali sūt amici sint reliquoꝝ. Queremus etiā vtrū vna sit spēs amicicie vel plēs. Spēꝫ āt nō dicimus esse spēꝫ spālissimā: sed vnāquāqꝫ formā gn̄is vel spēi in qua plā vniuocari pn̄t. Quidā eni vnā ⁊ vniuocā existimauerūt amiciciā de oīb' amicis ꝑdicatā: ꝑꝑ h' ꝙ recipit magis ⁊ min'. Dixerūt eni amiciciores ēē bonos adiuicē q̃ᵐ vtiles vl delectabiles: ⁊ illi nō sufficiēti crediderūt signo. Quis eni verꝫ sit ꝙ oīa q̃ cōparant̃ ꝑ vnuꝫ aliqd cōparent̃ qđ est in ipsis: tn̄ nō opꝫ ꝙ illđ vnū sit in eis vt ꝑdicatū vniuocum: sꝫ aliq̄n est in vno simplꝛ ⁊ in alijs ſm modū quēdā ꝓportionis ad illud. Sicut ens ē ī suba ⁊ gn̄ib' accntiū. Et h' mō etiā ea que altera spē sūt ⁊ forma ⁊ nã recipiūt cōparationē ſm magis ⁊ minus. De his tn̄ qꝛ altioris sūt negocij in supiori scia dcm̄ est. In 5ᵒ enim metaphysice de his determinatū est.

¶ Cap. 2ᵐ. De ꝑtibus diffōnē amicicie ꝯtinentibus.

A

De talibus aūt forte manifestū fit ad ꝓpositā itētionē sufficienter si cognoscat̃ amabile. Nō eni oē vꝫ amari sꝫ illđ qđ amabilis hꝫ totū cō fortantibus: hoc eni ad se trahit affectū amoris. Amabile eni talꝛ esse vꝫr: nihil.n. amabile est nisi bonū honestuꝫ qđ simplꝛ bonū ē ⁊ sic ꝯstās. Sicut ⁊ suba simplꝛ ens ē delectabile vl vtile. Omne.n. qđ amat̃ in rōne boꝝ tn̄ amat̃. Oīb' āt vꝫ qđ h' vtile sit ꝑ h' sic ꝑ istꝛꝫ vl adminiculū bonū honestū acq̄rit̃ vel delectabile: ꝑꝑ qđ necū est ꝙ bonū honestū ⁊ delectabile amabilia sūt vt fines: eo ꝙ ad aliud nō referunt̃: honestū q̄dā finis ad rōnem: delectatio āt ad sensuꝫ: vel cōiter ad nãꝫ. Utile āt nō necesse ē bonū nisi ꝑ relōnē ad alterꝝ ex q̃ ꝯsiderat̃ vt istꝛꝫ vel adminiculū. Propter qđ dꝛ vti est aliqd in facultatē voluptatis assumē ⁊ ad aliđ referre qđ obtinēdū ē. Et si referat̃ ad idē bonuꝫ ad qđ nãlꝛ ordinat̃, bonus vsus vocat̃. Si aūt ꝯtrio mō fiat abusus dꝛ: nō vsus dꝛ. Honestas āt ⁊ dlectabile nō amantur ad vsum: sꝫ ꝑ fruitionē: frui enim dicimur illo cui ꝑ se ⁊ ꝑꝑ se iheremus ꝑ amorē. Gn̄alꝛ ḡ loquēdo nō est amabile nisi bonū. Utrū aūt sit bonū simplꝛ vel bonū alicui q̄rūt q̄dā: eo ꝙ h' q̄dem q̄nqꝫ dissonāt: sicut sepe in antehabitis dcm̄: ⁊ similiter est circa delectabile. Nō eni sꝑ ē delectabile simplꝛ delectabile alicui: sꝫ tn̄ de hac q̄ōne in ꝑcedētib' determinatū est: ⁊ ex illis q̃ dterminata sūt ꝑspicue vꝫ ꝙ vnusq̄sqꝫ amat qđ sibi bonū est. Et qđ h' simplꝛ amabile ē qđ ei q̄ simplꝛ bonus ē, bonuꝫ est. Unicuiqꝫ āt amabile qđ vnicuiqꝫ bonū vꝫ ē. Unusq̄sqꝫ eni semꝑ amat qđ sibi bonū est, vel ſm veritatē vel qꝛ sibi sic appet. Hoc tn̄ ad ꝓpositā intētionē nō differt. Nō eni itendimus nisi ꝙ omne amabile appetēs: bonū est vel simplꝛ: vel qꝛ sic apparet amāti. Et amationē ḡ tria faciūt honestū.s. delectabile ⁊ vtile. ¶ Tribus aūt entibus ꝑꝑ q̃ amāt q̃cūqꝫ amāt. In amatiōe inaiatoꝝ nō ꝓprie dꝛ amicicia: qꝛ nō desiderat̃ ibi rō amabilis. Sꝫ tn̄ ad amabile nãe est instinctus: nō eni in talibus est redamatio. Omne aūt amās redamari vult. Neqꝫ volūtas boni est illoꝝ: ita ꝙ inaiatis velim' bonū ꝑ affectū beniuolētie. Forte eni ridiculū est ꝙ nos

dicamus

dicamus vino velle bonuꝫ: sed siquidem aliquis saluari vult vinū qđ est bonū vino: hoc non vult ꝑpter vinū: sed vt ipse habeat hoc ad fruendū: cōiter aūt oēs dicunt ꝙ in amicicia opꝫ velle bona amico amici ⁊ nō nostri gratia. Qui aūt volūt bona hoībus ⁊ nō attendūt cōtrapati ꝓprie beniuoli dicunt. Volunt aūt bona hoībus: q̃uis nō idē mutuo ab illis recipiant. Dicunt enim ꝙ amicitia est beniuolentia que est in ꝯtra passis mutuo se redamantibus. Sꝫ querēdū vtrū hꝰ sustineat ad amicitie diffōnem vel apponere opꝫ ꝙ sibi inuicē nō icogniti sint: ⁊ se inuicē non lateant talr̄ redamātes. Multi eni sūt beniuoli etiā ad eos quos nūq̄ viderūt: eo ꝙ ꝑ famā existimāt eē eos ephieykes: hoc est excellenter iustos ⁊ bonos: vel q̄ existimant eos esse sibi vtiles: ⁊ hoc est idē si ignotoꝝ aliqs patiaē ad hūc vel hūc amantem: vt mutua. s. sit vtilitas ⁊ q̄si vicissitudinata ꝑmotio. Tales igiē ignoti beniuoli videnē adinuicē esse: amicos aūt tales esse ad inuicē nō dicimus: irrationabile est eni illos quos esse amicos latet q̄lr̄ se habeāt adinuicē. ¶ Opꝫ ḡ amicos ſm amationē bene velle adinuicē: ⁊ bona velle adinuicē: ⁊ nō esse latētes qualr̄ adinuicē se hūt ſm vnūquodq̄ dictoꝝ bonoꝝ. honestum. s. delectabile ⁊ vtile.

Definitio amicitie.

¶ Caplm. 3m. De speciebus amicitie.

A

Hec aūt tria spē differunt ab inuicem: hoc est natura gnē ⁊ vniuocationis rōne: ⁊ cum formā determinēt amationū quas eliciūt ⁊ sint finis volūtatuꝫ eoꝝ qđ delectabiles ⁊ fines voluntates amationes similē modū habeant differre. Et ſꝫ hūc modū tres sunt spēs amicitie equales numero ⁊ rōne trib⁹ amationib⁹. Scđm vnūquēq̄ eni hoꝝ modoꝝ redamatio ē nō latens: qđ diximus esse amicitie subam ⁊ rōnē. Amātes enim adinuicē sic volūt bona adiuicē ſꝫ illius boni rōnē qđ amant: que tn̄ alia est ſm honestū: ⁊ alia ſm delectabile: ⁊ alia ſm vtile. Et ex hoc ꝓpria possumus ꝯsiderare vniuscuiusq̄ amicitie. Qui enim ꝑpter vtile se amāt ad inuicē non amant amicos ſm seipsos: sed amant eos ſm ꝙ fit aliquod bonū vtile ipsis mutuo ab inuicē. Silr̄ aūt ⁊ qui ꝑpter delectationē se amāt adinuicē nō amāt amicos ꝑpter amicos: ſꝫ q̄ sūt ꝯdelectabiles: aliq̄n eni tales nō sūt amabiles ꝑpter seipsos: q̄ forte mali sūt: cum tn̄ in multis sint vtiles ⁊ delectabiles. Nō eniꝫ diligunē in hoc ꝙ q̄les qdem sint ſm virtuteꝫ ⁊ eutrapoli siue bene vrbani ⁊ moderati: sed diligunē q̄ñ delectabiles sunt sibi ipsis mutuo. Quicūq̄ ḡ ꝑpter vtile amant non amicuꝫ ꝑpter seipsuꝫ amāt: ſꝫ in eo diligunt: q̄ ipsis bonus sit ⁊ vtilis. Et similr̄ diligūt qui ꝑpter delectationem diligūt. Delectationē enim q̄runt in eo quē diligunt: ⁊ nō diligūt eū ſm ꝙ amādus vel amabilis est in seipso: ſꝫ ſm ꝙ vtilis vel delectabilis sibiipsis. Hi igiē ſm accñs diligunt: ꝑpter qđ ⁊ amicitie eoꝝ ſm accñs amicitie sūt: ⁊ bonuꝫ qđ amicitias facit ſm accñs bonū est. Amatus eniꝫ in talibus amicus nō amatur ſm ꝙ est in seipso aliquādo ⁊ aliq̄lis: ſꝫ amaē ſm ꝙ tribuit aliqđ amāti ꝑ redamationē vel bonū aliquod vtile vel delectationē aliquā corporalē. Sequiē ḡ ꝙ tales amicitie facile solubiles sint: eo ꝙ bona illas amicitias facientia non diu ꝑmanent. Si eni amici aliq̄n efficianē nō delectabiles vel vtiles stati quiescunt ab amore ⁊ soluunē ab amicitia. Utile aūt in corporalibus nō diu ꝑmaēt: sed mutatione statiꝫ aliud ⁊ aliud fit vtile. Utile iuueni non est vtile seni: ⁊ vtile pauperi non est vtile diuiti. Et ideo in status variatione alia ⁊ alia fit vtilitas: ⁊ similr̄ est delectabile. Q̄n autē dissoluiē bonū ꝑpter qđ amici erant: necesse est ꝙ etiā dissoluatur amicitia: eo ꝙ talis amicitia nō vere est amicitia

Amatio est triplex.

ad amicū: ſꝫ ad illa que q̄runē ab amico. Amicitia autēꝫ maxime vtilis in senibus est. Senes eni ꝑpter defectuꝫ calidi ⁊ humidi non ꝓsequunē delectabile corporale sed vtile: ſꝫ vtile mltū ꝓsequunē. Quia ꝑꝑ causas corruptionis non ita sentiunt delectabile corporale: sed cuꝫ multo indigeant restauratiuo: ⁊ ex multis vix restaurari possint: multū restaurationē ⁊ ex multis: ⁊ ꝑpter hoc vtile diligūt. Et hoc qđ senes hūt ex etate pleriq̄ viroꝝ ⁊ iuuenū hūt ex ꝯsuetudine. Multi enim iuuenes ⁊ adolescētes ꝓsequunē ꝯferens ⁊ vtile: ⁊ precipue cōmercatores ⁊ cōmilitones. Et q̄n amici quos diligūt nō oino sūt vtiles soluunē amicitia: nec cōuiuunt adinuicē. Tales eni ad desiderium vtilis etate vel ꝯsuetudine attracti nō delectabiles sunt: nec delectabilium: tn̄ indigent societate socij vt ſm vtilitatē ꝯuiuant. Amici enim taliuꝫ intātū sunt delectabiles inquātū boni vtilis hūt spēm. In tales aūt amicitias ponunt amicitiā etiā peregrinoꝝ: peregrini eni nō diligunē nisi iquātū putanē vtiles fore ⁊ in futuꝝ. Unde Ouidius in epistolis cū Penelopes reuocaret Ulixem. Penelopē inducit ita dicēē: Certus in hospitibus nō est amor, errat vt ipsi. Cumq̄ nihil speres certius esse fuge. ¶ Ecōtra aūt amicitia que delectabilis est iuuenuꝫ est vt in pluribus. Iuuenes eni ſm passionem delectationis viuunt. Ex calido enim incitamentum hūt ⁊ ex humido materiā delectabilis. Hi etiaꝫ intellectum hūt imaginationi ⁊ sensui ꝯiunctū: ⁊ ideo maxime ꝓsequunē delectabile ⁊ presens. Etate autē transcendente in senium in senectuteꝫ remisso calido titillāte: ⁊ exiccato humido māꝫ prebente delectabilia fiunt altera. Dilectio eni est vt diē Dionysius ex cōicatione ꝯuenientis cū ꝯuenienti. Idē aūt ꝯueniens etatibus d̄uꝫ esse non pōt: alr̄ aūt est de transmutantis ſm accñs: sicut eni eadē sanitas nō est in mane ⁊ vespere: vt dicit Aristo. ita nō est vna dispō hominis diu durans in hoīe: ⁊ ideo non est vnū delectabile cōueniens. Nō eni ideꝫ est ꝯueniens iracundo ⁊ māsuetudo: nec ieiuno ⁊ saturato: nec negocioso ⁊ vacanti: ⁊ iō multotiens ⁊ velociter: tales fiūt ⁊ velociter quiescūt ab amicitia: talis eni delectationis velox est trāsmutatio. Silr̄s enim cū delectabili trāscidente transcidit ⁊ amicitia: ita ꝙ multotiēs eadem die transmutaē. Adhuc aūt iuuenes facile amatiui efficiunē: ⁊ huius causa est: q̄ ſm passionē viuūt. Et ꝙ tales amicitie vt mltū amatiue sint ꝑpter passionē est que vehemēter incitat ad delectabile. Et sicut facile amanē in transcidente delectabili facile quiescunt: ita ꝙ multotiens eadem die transcidunt. Amicorum aūt est que vere amici sunt ꝓprium cōmanere ꝑ totam diem ⁊ non extediari abinuicē. Ueris enim amicis delectabile est cōmanere adinuicē. Uita eniꝫ q̄ ſm amicitiā est ex tali ꝯuictu fit in eis ⁊ ꝑficit ⁊ ꝑficiē. ¶ Amicitia bonoꝝ ⁊ honestoꝝ ex multis causis sola vera ⁊ perfecta est: quaꝝ prima est ꝙ ista ꝯsimilanē eo ꝙ soluꝫ vere ⁊ ꝑfecte bonum est. Hoc enim est eoꝝ qui ſm virtutem similes sunt: isti enim bona sibi volunt adinuiceꝫ: ſm ꝙ vere boni sunt: ⁊ si nihil alij ab alio debeat contingere. Isti enim boni sunt ſm seipsos ⁊ diliguntur in eo ꝙ tales sunt. Silr̄ autē qui sibi inuicem volunt bona amicoꝝ ipsoꝝ grā ⁊ nō grā suiipsius, maxime ⁊ si vlr̄ amici sunt. Habent se eni diligendo adinuicem ꝑpter seipsos ⁊ nō ſm accñs vtilitatis vel delectationis adiunctū. Efficiens ḡ amicitiā eoꝝ ⁊ finis ⁊ forma solū ꝑfectuꝫ est bonuꝫ: efficientia eni alias amicitias imꝑfecta sūt. ¶ Scđa aūt causa est ꝙ hoꝝ amicitia māsiua est: semꝑ enim manet q̄diu boni sunt. Bonū aūt virtutis mansiuum est: supra enim dictū ꝙ virtutis volūtas ꝑpetua ⁊ stans ⁊ imobilis est: in talibus eniꝫ amicitijs vterq̄ amicoꝝ simplr̄

Ouidius

Dionysius

Aristo.

B

1a causa

2a

dicimus ſm ſiĺitudinē qua illā imitanť: hoc enī mō ſunt
amici ſm ꝙ aliqđ bonū qđ ſiĺitudinē hꝫ ad veꝝ bonum
eſt in ipſis. Amātibus enī delectationes delectabile bo-
nū aliqđ vī ſiĺr amātibus vtile. Tales aūt amicitie non
oino copulanť ſiue ꝯiungunť ⁊ colligāt amicos: eo ꝙ ta-
les nō ſūt amici ſm ſeipſos: ſed amici vtilis vel delecta
bilis. Amicitie enī que ſunt ſm accñs nō oino ꝯiūgunť:
ſed in quodam vtili. ſ. vel delectabili.

¶ Caplꝫ 5m. De cōparatione amicoꝝ ſꝫ dcās amicitias.

A

Supposito autē ꝙ in has tres ſpecies
amicitia ſit diſtributa: di
cimus ꝙ praui quidem amici erūt adinuicē
vel ꝓpter delectationē vel ꝓpter vtilitatē.
In alio enī ſiĺes eſſe non poſſunt. Boni autē
ꝓpter ſeipſos ſunt amici. Sūt enī amici ſm ꝙ ipſi boni.
Boni ḡ ſimpĺr ſunt amici: alij aūt amici ſunt ſm accñs.
Et amici dicunť in h ꝙ aſſimulanť ꝑ imitationē quādā
amicitie bonoꝝ. In amicitia tñ attēdēdū ē ꝙ queādmo
dū in virtutibus qdā dicunť boni ſm habitū. Quidā aūt
boni dicunť ſm opationē ⁊ actum: ita ſe hꝫ ⁊ in amicitia.
Quidā enī amicoꝝ actualr̃ ꝯuenientes gaudēt adinuicē: ⁊
ſm opationē bona tribuunt adinuicē. Quidā aūt amici
ſunt q̄ſi dormiētes vel q̄ſi ſeparati ꝑ locoꝝ diſtantiam:
nō enim iſti opanť amicabilia: ſed ſm habitū ſic diſpoſi
ti ſunt vt amicabilr̃ opari poſſent qñ velint. Locoꝝ enī
diſtātia nō diſſoluit amicitiā ſimpĺr: ſed amicitie diſſol-
uit opationē. Si aūt diuturna fiat abſentia ꝓpter lōgum
vſum ꝯuerſandi cū alijs amicitie ꝓprie facit obliuionē.
Propter qđ in ꝓhemio dcm̃ ꝙ multas amicitias aprote-
rigoria diſſoluit. Aproterigoria āt dī irreſolō ⁊ irreappel

Aproterigoria qd.

latio qñ. ſ. amici ſeinuicē ex noie appellare nō poſſūt vel
mutuo ſaluare. In talibus enī amicitijs neqꝫ ſenes neqꝫ
ſeueri aſſuefacti multū amatiui ſūt vel amabiles. Idem
enim qđ delectationis eſt breue ⁊ ꝯtractū eſt in talibus.
In ſenibus qdē ꝓpter debilitatem virtutis. In auſteris
aūt ꝓpter duritiam cōpĺonis ⁊ ꝯſuetudinis: niſi forte vt

Tullius

dicit Tullius. virtus in aliquo ſenū multum ſit inolita:
ita ꝙ etiam etatis vincat defectū: ſicut dicit̃ de ſenectute
Catonis. In alijs aūt pax amicitie eſt: eo ꝙ tales vt fre-
quēter triſtes ſūt/ ⁊ ſibi ⁊ alijs. Nullus aūt pōt ꝑ totā diē
cōmorari cum triſti ſicut eſt ſenex: neqꝫ cū non delecta-
bili ſicut eſt auſterius. Vis enim nā hominum fugere vr̄
id qđ eſt triſte: appetere id qđ eſt delectabile. Sunt tñ q̄
delectabilr̃ recipiunt inuicē: ⁊ tñ non cōmoranť neqꝫ cō
uiuunt: ⁊ hi beniuolis magis q̄ꝫ amicis aſſimilanť: nihil
enim ita ꝓpriū eſt amicoꝝ vt ꝯtinue ꝯuiuere. Quidā aūt
indigentes forte aliquo vtilitatem appetūt: ⁊ ꝓpter hoc
ſeinuicē dulciter ⁊ optime ſuſcipiunt: ſed habito qđ intē-
dunt non cōmoranť. Beatoꝝ aūt ⁊ bonoꝝ ꝓpriū eſt ſi-
mul ꝑ totum cōmorari diem nec ſeparari poſſe: nequaq̄ꝫ
enim talibus cōuenit ſolitarios eſſe ⁊ ſequeſtratos abin-
uicē: eo ꝙ ſicut diximus vtriuſqꝫ aīa in aīaꝫ alteri᷒ trāſ-
poſita: ⁊ ꝓpter hoc delectabiles adinuicē eſſe opꝫ. Conti-
nue enim adinuicē ꝯuerſari non poſſunt qui ꝯdelectabi-
les non ſunt. Et hoc quidē amicitia cōnutritoꝝ adinuicē

B

videť hic: tales enim difficulter ſeparanť. Scđm igitur
dicta ea que bonorū eſt amicitia/ maxime amici eſſe vī
amabile: ⁊ eligibile eſt: ⁊ etiam delectabile. Unicuiqꝫ āt
amabile ⁊ eligibile qđ ſibi delectabile: bonus aūt bono
ꝓpter ambo huiꝰ amabilis ⁊ eligibilis eſt: q. ſ. eſt bonꝰ
ſimpĺr ⁊ ſibi bonus. Adhuc aūt dcm̃ eſt ꝙ amatio qdē
magis aſſimilať paſſioni. Conſiſtit enim in motu cordis
⁊ ſenſu. Amicitia aūt magis aſſimilať habitui qui ſꝫ rō-
nē eſt. Sicut pꝫ ꝙ mulieres natos amant: a qbꝰ tñ nō re-
damanť. Et ꝙ manifeſtiſſimū exēplū eſt amatio nō mi-
nus eſt ad inanimata q̄ꝫ aīata. Redamatio aūt q̄ in ami-
citia eſt cū electione neceſſario eſt. Electio aūt ab habi
tu eſt. Nō enim fit electio niſi ab habitu quodā/ rō diri-
gať. Adhuc amici bona volūt adinuicē amatis amicoꝝ
gratia ⁊ nō alterius: hoc aūt ſm paſſionem fieri nō pōt
ſꝫ ſm habitū. Amatio nō ferť in id qđ amat ꝓpter ama-
tū: ſꝫ ꝓpter ſe vt fruatur illo. Adhuc amātes amicū non
amant qđ ſibiipſis eſt bonum: ſed qđ eſt bonum amicis/
amicus eſt bonus factus ſimpĺr: fit etiā bonus ei cui ami
cus eſt. Taliū igiť amicoꝝ vterqꝫ amat in altero qđ bo
nū eſt amico: q: h etiam eſt bonū ſibi ⁊ vt equale retri-
buat vterqꝫ alteri ⁊ ſm delectabile ⁊ ſm vtile: vtriuſqꝫ
enī voluntas in altero eſt. Dī enī amicitia eq̄litas. Equa-
litas aūt boni vtilis ⁊ delectabilis maxime eſt in amici-
tia bonoꝝ. In ſeueris aūt ciuibus tāto minus fit amicitia
quāto magis tales diſcoli ſunt: minus ricui alioꝝ confo⁊
mabiles: tales enim minus gaudēt colloquijs ⁊ ꝯcta ad
alios. Colloquia ꝯo conuictus maxime amicabilia eſſe
videnť ⁊ amicitie factiua: ꝓpter qđ iuuenes quidā cito
fiunt amici. Colloquijs enī ⁊ cōuictu gaudent: ſenes aūt
nō cito ꝓpter oppoſitū: non enim fiunt amici in his in q-
bus non gaudent: ꝓpter qđ Antipes vxor Socratis ad
Socratē dixiſſe legiť in Phedone. Hi ſūt tui amici So
crates: cū quibus ſemꝑ loqui ꝯſueuiſti. Siĺr āt nec ſeue-
ri gaudent colloquijs: vnde tales quidā bene recipiētes
quidā ſeinuicē magis beniuoli vocanť q̄ꝫ amici. Uolūt
enim bona adinuicē ⁊ obuiant ad neceſſitates mutuo ſe-
inuicē iuuantes. Amici aūt ꝑfecte non ſunt ꝓpter hoc ꝙ
nō cōmoranť neqꝫ gaudēt adinuicē ꝯuictu ⁊ colloquijs:
que vtiqꝫ maxime propria videntur ⁊ amicorum ⁊ ami-
cabilia in amicis.

¶ Caplm 6m. Q vera amicitia non poteſt eſſe ſimul ad
multos ſm operationem ⁊ actum.

A

Multis aūt eſſe amicū ſm perfecte ami-
citie opationem non ꝯtingit. Quē-
admodū neqꝫ multas ſimul amare cōtingit
ſm amoris opationem. ¶ Amor enī dictus
ſm corporalem actum in amplexionibus ⁊
oſculis ⁊ alijs talibus: qđ ſimul ad multas fieri non pōt.
Huius autem cauſa eſt: q: vera amicitia ſimilať ſupabū
dantie: vt. ſ. in oībus ⁊ plus ⁊ plus oībus in omni tēꝑ ore
ꝯuiuat ⁊ colloquatur ⁊ applaudet ⁊ ſalutet amicū. Tale
autem ad vnum natū eſt fieri vel paucos. Multis enī
eadem valde placere ad victū ⁊ colloquia nō eſt facile:
⁊ forte etiā non eſt bonum. Si enim ſm opationē ami-
citie in multos ferať remitti neceſſe eſt ad quālibet ami-
citiā: ꝓpter qđ in ꝓuerbio dī ꝙ oīum amicus nullius eſt
amicus. Polyphilū enī laudātes laudamus: vt quandā
virtutem laudamus que ſine paſſione eſt. Amicitia autē
cū paſſione eſt: vt ſepe dcm̃ eſt. Opꝫ aūt ⁊ in vera amici
tia experientiā accipe amicoꝝ: ⁊ in ꝯſuetudine fieri ope-
rationem aīe: ⁊ hoc ad multos difficile oino eſt. Sꝫ pla-
cere multis ⁊ amicos eſſe ꝓpter delectabile vel vtile ſe-
pe ꝯtingit. Multi enī ſūt couttiles vel cōdelectabiles: ⁊
miniſtrationes ſiue retributiones in talibus amicitijs nō
tota die fiunt: ſed in pauco tꝑe fieri poſſunt. Talium tñ
amicitia magis amicitia eſt q̄ fit ꝓpter delectabile: q̄ꝫ q̄
fit ꝓpter vtile: cū eadē delectabilia mutuo fiant ab am-
bobus adinuicē: ⁊ qñ eiſdē delectationibus gaudēt ad-
inuicē vel qñ ipſi amici ſeinuicē delectanť: ⁊ tales ſicut
iam diximus ſunt amicitie iuuenū. Hanc autem amici-
tiā magis amicitiā dicimus q̄ꝫ amicitiā vtilis: q: rō eius
qđ liberale eſt magis eſt in ea. Liberale enim eſt quod
ꝓpter ſe volumus ſeruile aūt qđ ꝓpter alterū: delecta-
tionē aūt volumus ꝑꝑ ſeipſā: vtile āt ꝑꝑ alterū: quapꝑ

amicitia ꝓprie vtilis negocioꝝ ē tales eni de se iuicē negociant. ¶ Boni aūt ⁊ boni de talibus vtilitatibus nihil īdigētes: ꝗuis vtiles eni sint adiuicē, tñ vtilitatē nō attendūt vt ꝓpter ipsaȝ amici sūt: sȝ adiuicē valde delectabiles sūt vt delectationē abiuicē mutuaȝ attendūt. Volunt eni ꝯuiuere adiuicē delectabilr: triste aūt aliqñ qdem ⁊ ſm pauci tp̄s sustinēt. Triste aūt cōtinue nullus sustinē posset: sȝ ita ꝙ possibile esset ꝙ bonus qdem simplr bonus est ꝯtinue tristis efficeret: ⁊ cū tristis non sustineret: qđ tñ possibile nō: qꝛ bono semꝑ bonum delectabile est ꝓpter qđ amicos ꝯdelectabiles adiuicē ꝯuenit eē: ⁊ tales q̄rūt amicos qui delectabiles sint ⁊ sibi delectabiles. Sic eniȝ in amicis exiꝑūt oīa ꝗcūqȝ amici sunt: ꝓpterea ⁊ ꝗcunqȝ opȝ existere amicis. Qui aūt in potestatibus sūt ꝯstituti vt reges ⁊ ꝑncipes diuersis vident vti amicis: ⁊ diuersis valde ſm diuersas sp̄ēs amicitie. Aliȷ aūt talib⁹ sunt vtiles ⁊ aliȷ delectabiles: ⁊ nō ꝯtingit vl'r ꝙ ſm ambo. s. delectabile ⁊ vtile sunt eidē aliqui amici: tales enim multa indigent vtilitate: ⁊ ad hāc subseruire nō possunt qđ delectationē intendūt: tales etiā nō q̄runt amicos qui delectabiles sint cū v̓tute: sicut bonoꝝ amicitia est: neqȝ q̄rūt eos qui vtiles sunt ad bona felicitatis vel virtutis: sȝ potius delectabile appetētes q̄runt h̄ ſm delectabile sibi eutrapoles: sicut Sardonalopalus fecit. Vtilitatē āt appetētes ad hoc q̄runt delcios ⁊ astutos qui ſm p̄cepta eoꝝ vndecūqȝ vtilitatē ꝓcurent ⁊ operent: hec autē in vno ⁊ eodē fieri nō possūt in amicitia taliū. Delectabile eni ⁊ vtile nō ꝯiungunt nisi in bonoꝝ amicitiȷs: sed talis amicus vere nō fit a superexcellente in potestate nisi ⁊ ſm studiosioꝝ virtutē superexcellens sit sicut ⁊ ſm potestatē ⁊ superexcellat ab amico. Vera enim amicitia in vtroqȝ amicorum superexcellit ⁊ superexcellit: si autem non sit talis amicitia sua nō adequat. Superexcelsus eni ſm analogiā aliqđ inferiori nō adequat. vñ tales in potestatib⁹ ꝯstituti nō ꝯsueuerūt fieri etiā v̓tute superexcellētes. Oēs igit dicte amicitie ⁊ equalitate quadā ꝯsistunt. Eadē eni amabilia in ambobus sunt amicis vel eadem amabilia volūt adiuicē vel alteꝝ cōmutāt pro altero. v̓. g. delectationem pro vtilitate ꝙ tñ magis conuenit amari ⁊ amato q̄ȝ amicitie. Pȝ āt ex ante dictis ꝙ amicitie delectabilis ⁊ minus amicitie sunt ⁊ minus manēt q̄ȝ amicitia vera. Amatio eniȝ passio est que sine motu ⁊ alteratiōe nō ē: ꝓpter qđ sensus passio est ⁊ nō rōnis. Que ꝓpter h̄ qđ impossibilis motus ⁊ alterationis non est susceptibilis. Amicitia v̓o ſm ꝙ habitus est, qui impartilis ⁊ simpl'r est ꝓprie rōnis. Oēs aūt amicitie esse ⁊ fieri vident non esse ⁊ nō fieri ꝓpter silitudinē ⁊ dissimilitudinē eiusdem alicuius amabilis. Una eni hȝ delectabile: altera aūt hȝ vtile: ⁊ amicitie ostendit ſm silitudineȝ eius que vere ⁊ ſm virtutē amicitia est: ambo enim hi vere amicitie existūt: in eo aūt qđ est verā amicitiā ipermutabilē ⁊ mansiuā esse. Alias autē velociter ꝯtingit trāscidere. In aliȷs multis modis a vera amicitia differre nō vident amicitie vere esse ꝓpter dissimilitudinē quā hn̄t ad illam.

¶ Tractatus scđs octaui libri ethicoꝝ. Qui ē de diuisione amoris ſm diuersitatem amantium.

¶ Cap. p̄m. De diuersitate amicitie ſȝ diuisionē gn̄alē amātiū: in qua requirit ꝙ in eodē sint redamatio ⁊ amatio.

A

ALtera aūt est amicitie sp̄ēs ⁊ ſm alteras ⁊ alias diuas amationū accepta est: que in distantibus ⁊ supabūdātia ē: sicut se hȝ pater ad filiuȝ: ⁊ vl'r senior ad iuniorē. Senior. n. in sensu regiminis ⁊ sciētia supabundat ad iuniorem qui in talibus deficit: ⁊ sic ſm supabundātiaȝ se hȝ oīs imperans ad imperatuȝ. Dic eni ex amore ſm ꝙ superior curā impendit inferiori: vñ Herotheus dicit ꝙ amor est vis vnica superiora mouēs ad inferioꝝ ꝓuidentiā: ⁊ inferiora ad superioruȝ subiectionē. Tal'r enim distantes amādo ⁊ redamādo differunt abiuicē. Nō eni est eadē amatio parentis ad filios ⁊ in iperātibus ad iperatos: eo ꝙ vterqȝ nō idem impendūt amādo. Adhuc āt nō est eadē amatio patris ad filiū ⁊ ecōuerso filiȷ ad patrē. Pater enim curā impendit filio: filius aūt patri reuerētiā. Nec eadē amatio est viro ad vxorē ⁊ ecōuerso vxori ad viꝝ: vir enim vxori fecunditatē impēdit: vxor aūt viro gn̄ōnē. In oībus igit his opȝ ꝙ altera sit v̓tus ⁊ alteꝝ opus sup qđ fundat amicitia. Virtutē āt hic nō dicimus illā que moralis est: sed eam que ꝑfectio est ad opus ꝑfecte ſm statū in quo est: ſm ꝙ dicit Aristo. in 7° physicoꝝ. ꝙ virtus est dispō ꝑfecti ad optimuȝ: ⁊ ſm ꝙ dicit in p̄ de celo. ꝙ virtus est vltimum potentie in re. Amor etiā in talib⁹ amicitiȷs magis ē amor ſm corporalē actū acceptus q̄ȝ ille qui est simpl'r passio aīe: ꝗuis in corporali actu etiā sit passio amoris. Quilibet eni amicorū alteri vult bonū. Sil'r aūt sicut altera est v̓tus ⁊ opus in hisce alȷ ⁊ alȷ s̄t fines ꝓximi: ꝑꝑ qđ amiciū. Propter aliud eni amat vxor viꝝ, ⁊ vir vxorem: ⁊ sic est in oībus aliȷs ꝙ vnus amicoruȝ querit in alio ꝓpter qđ amat. In his aūt sic differētib⁹ opȝ ꝙ ⁊ amationes ⁊ amicitie altere ⁊ altere sint. Actus enim ⁊ passiones a finibus distinguunt. In talibus eni amicitiȷs nec eadē fiūt vtriqȝ amicorum ab vtroqȝ amando ⁊ redamando: neqȝ etiam ſm decentiam virtutis opȝ talia querere. Si eniȝ idem faciat filius patri qđ pater filio dissoluet ordo patris ad filiuȝ ⁊ amicitia ꝑ ꝯñs. Cuȝ aūt parētibus retribuunt ea q̄ ſm ꝯnexionem ordinis cōueniens est retribuere gn̄antibus ⁊ ecōuerso, parentes impendūt filiȷs que ꝯueniēs est filiȷs impendere: erit talis amicitia māsiua Epyekes siue sup bona ⁊ iusta. In oībus eni amicitiȷs que sūt in distātibus personis que ſm supabundantiā opȝ analogā siue ꝓportionabilem ad statuȝ persone esse amicitiam. v̓. g. in talibus oībus meliorem magis opȝ amari q̄ȝ amare. Simil'r aūt ⁊ vtiliorem magis oȝ amari q̄ȝ amare. Sil'r aūt vtiliorem ⁊ alioꝝ distantium oīum: opȝ eodē modo se habere in talibus amicitiȷs. Diximus enim ꝙ ſm dignitatem virtutis ⁊ operationis, tales distinguunt amicitie: ⁊ ideo ſm geometricaȝ distinguunt medietatem ⁊ ꝓportionem. Cuȝ igitur talis amatio ſm dignitatē fiat: tunc ſm aliquem moduȝ: ꝗuis non simpl'r equalitas sit inter amicos: vt. s. quilibet in alio inueniat qđ ꝯueniēs est ſm dignitatem virtutis ⁊ operis gradus sui. Attēdere. n. opȝ ꝙ non ſm similitudinem vnā est equale in iustitia ⁊ in amicitia vt equal'r se in eis videt habere: ꝗuis sit in vtroqȝ. Equale enim qđ in iustis est distributiuum. s. ſm dignitatem primuȝ est in ordine iustoꝝ: ex hoc enim ciuitas ordinatur ⁊ cōstituitur in ciuitatis dispōne que nō cōtinetur in ꝓpriȷs superabundantibus ⁊ deficientibus ſm dignitatem. Equale aūt qđ accipitur ſm quātuȝ qđ est ſm arithmeticā ꝓportionē: ⁊ est equaliū ꝑsonaꝝ, vel per modū equalium acceptaꝝ: ⁊ est in exterioribus bonis ad cōmunicationē relatis: vt in 2° ⁊ in 5°: vbi de talibus locuti sumus. Prius determinauimus iustum distributiuuȝ q̄ȝ iustū cōicatiuū. In amicitia aūt ſm ea ex qb⁹ ordo amicitie accipit, eꝯ se hȝ. In illa eni eq̄le qđ est ſm q̄tū prio ꝑ se ⁊ simpl'r ē in eq̄lib⁹. Amicitia eni ē vl'r i his q̄ vt eq̄les accepti sūt i eisdē ⁊ eq̄lib⁹ amātib⁹ ⁊ redamātib⁹: eq̄le āt qđ ſm dignitatē ē 2° se hȝ ad amicitias. Ideo illa amicitia ē amicitia q̄dā mo^m q̄ndā h̄ns amicitie ⁊ nō ꝑfectā rōnē: ꝑꝑ qđ ēt hic 2° loco ponit: h̄ āt manife-

Herotheus

T.c.18.

T.c.116.

B

ſtum eſt ſi mlta fiāt īter tales amicos diſtātia vtutis vel malitie. Si.n.multū diſtās faciat q̄ ſic ⁊ amatus iueniat q̄ q̄rit laudabiliſſima amicitie: ⁊ ſi trāſgrediat̄ quo amor eſt tāto idecētior efficit̄ ſ3 malitie incremētū. Diſtātias aūt dicimus q̄ eſt ſic egeſtatis ad diuitez vel īfirmitatis ad potētē: vel alicui⁹ alterius ad deficientē in illo. In oībus eni talib⁹ magis eſt amari ſupioris ⁊ īferioris amare: q̄uis eniz amare ꝓpriū opus ſit amicitie: ⁊ amare ſit velle bonū amico: cui alter amicoꝝ magis bonum vult magis amat̄. Uult aūt iferior maius bonū ſupiori: mag̃ ḡ amat̄ ſupior q̄3 iferior: q̄ ꝟo maius bonum vult alteri magis amat q̄3 q̄ vult min⁹. Magis ḡ iferior amat: amatur āt magis ſupior: pp qȯ ſi magna ſit diſtātia ⁊ iꝓportionabiles bonoꝝ q̄ ſibi iuicē volunt amici, amicitia diſſoluit̄: q2 tales amici nō dignificant ſe amicos appellare. Inferior eni ſine ꝓportione diſtās nō reputat ſe dignum ꝙ in ifinitū excellēs ipſuz, eius vocet̄ amicus: ſ3 potius vocat dn̄m reuerēdū. Supior ꝟo q̄uis beniuolētiā ipēdat iferiori ſine ꝓportione ſub ipſo exiſtēti ſcit nihil dignū tāte beniuolētie ab iferiori ſibi poſſe repēdi. Qn̄ āt ꝓportio ſm vtrāq3 medi[rē] geometricā.ſ.⁊ arithmeticā3 ſoluit̄ neċe eſt amicitiā diſſolui. Oīs eni amicitia in aliq̄ vult eſſe eq̄litate. Manifeſtū āt eſt qȯ dr̄ in dijs: dij eniz ſm plīmū in oībus bonis ſuperexcellūt hoīes: ⁊ iō nō eſt dignū hoīem deū appellare amicū: ſ3 potius colēduz ac honorādū dn̄m. Manifeſtū ēt eſt in regibus: Reges.n. nō ſe dignificant amicos vocari qui multuz ⁊ ſine ꝓportione defectiores ſūt regibus in oībus bonis. Silr̄ aūt ⁊ illi qui ex habitu morali vel intellectuali nullo digni ſunt: nō ſe dignificāt eſſe amicos ſapiētiſſimoꝝ optimoꝝ: ſed potius venerabiles ⁊ cū honore dignos: tales vocāt doctores ⁊ eruditores ſicut ⁊ nos ſanctos in deos trāſlatos nō dicimus amicos: ſed clemētes ⁊ venerabiles patres ⁊ dn̄os. In talibus āt diſtātijs nō eſt determinare certitudinalr̄ vel diffinire vſq3 ad quātā3 diſtantiā amicitia remaneat vel ſaluat̄: ſed h̄ certū eſt ꝙ multis bonis ablatis ab vno qui deficit: ⁊ additis alteri qui ſuperabundat adhuc manet amicitia q̄diu manet ꝓportio bonoꝝ qui ſibi inuicē volūt. Si aūt multum ⁊ ſine ꝓportione diſtēt ſicut diuinū bonū diſtat ab humano: tunc q2 ꝓportio ſoluit̄ ſoluit̄ ⁊ amicitia q̄ ſupfundat̄ ſup eq̄le alicui⁹ ꝓportionis. Propter qȯ in dubiū venit apud quoſdā id qȯ dicitū eſt de oībus amicitijs ⁊ amicis: qȯ.ſ. amicus amico vult maxima bonoꝝ. Ui eni dicūt h̄ nō eſſe veꝝ: q2 ſi iferior ſupiori vult maxima bonoꝝ vel cū cum maxima bonoꝝ ſint diuina: ſequit̄ ꝙ vterq3 amicoꝝ alteri vult eſſe diuinū. Hoc āt ſi fiat amicitie ſoluit̄ ꝓportio: ⁊ ſic tales adiuicē amplius nō erūt amici. Non aūt eſt optabile amico qȯ nō amicus efficiat̄. ḡ amici non eſt optare alteri maxima bona: amici enim volūt ſibi inuicē ꝑ ſe bona: hoc eſt que ꝑ ſe ⁊ ſm ſeipſa amicis vt amicis conueniūt. Hec aūt ſunt ꝑ que ↄuerſat̄ ⁊ nō diſſoluit̄ amicitia. Si ḡ bn̄ dcm̄ eſt ꝙ amici volūt ſibi bona amicitie gr̄a: opz de neceſſitate ꝙ ſic volēdo ſibi bōa maneat amicitia ⁊ amicus maneat amicus: ſicut fuit aliqn̄. Uolet igit̄ bō amicus homini amico maxima bona q̄ optabilia ſunt hoi ⁊ amico manēti ⁊ nō maxima ſimplr̄: q2 ꝑ illa diſſolueret̄ amicitie ꝓportio. Adhuc aūt in amicis diſtantium forte nō volet minus alteri maxima bonoꝝ. In talibus enim ordo ⁊ gradus ſūt: ⁊ iō ↄcedit̄ vnicuiq3 amare plus ſeipſ3 q̄3 alteꝝ ⁊ maiora bona ſibi velle q̄3 alteri qȯ nō ↄtingit in amicitia q̄ vere amicitia eſt ⁊ vere ſuper equale quantitatis fundatur.

¶ Cap.2m. De q̄buſdam que ſunt talis amicitie imitationes non veritates.

Multi aūt cōem hoīuz multitudinē ſequentes vident̄ velle amari a ſupiorib⁹ ꝓpter amorez honoris qui ambitio vocatur magis q̄3 amare: q̄uis diximus ꝙ ſuperioris eſt amari ⁊ inferioris amare. Si eni a ſupioribus ament̄, ſperant ſe ꝓmouēdos: ⁊ ꝓpter h̄ multitudo cōis ⁊ cōiter homines amatores ſūt adulationis in dignitatib⁹ ↄſtitutis grate: ↄſtituti recipiūt adulationes q̄s īferiores ipēdunt vt ament̄ ⁊ ꝓmoueant̄. Inferior enim amicus ſi amicitiā ſui gradus ⁊ vtutis excedat aliud ſm veritatē adulator eſt: vel talis eſſe fingit̄ ⁊ mag̃ ſe fingit amare q̄3 amari: ſemꝑ.n. recitat ꝙ plus diligat ſupiorez q̄3 diligat̄ ab eo: vt ex h̄ captet aīuz ſupioris ⁊ ꝓmoueat̄. Amari.n. in talib⁹ cū exteriori ⁊ cōꝑali actu vniat̄: valde ꝓpiquū vr̄ eē ei qȯ ē honorari: nec ſe reputat amari q̄3 q̄ honorat̄ qȯ vtiq3 cōis appetit hoīuz mlt̄itudo: ⁊ q̄uis h̄ amicitie act⁹ eē videat̄: nō tn̄ oīno ē idē. Cōſtat ꝙ honorē nullus deſiderat niſi ſ3 accn̄s ⁊ nō deſiderat honorari a ſupiori ꝓpter ipm̄ honorē ꝓpter ſpē ꝓmotionis: ⁊ iō gaudēt honorari ab his q̄ ↄſtituti ſūt in dignitatib⁹ ⁊ potētatib⁹ pp ſpē ꝓmotionis. Ex tali.n. honoratiōe exiſtimāt bn̄ ſedē cordib⁹ eoꝝ: ⁊ ex h̄ adipiſci ab ipis q̄ idigēt. Gaudēt itaq3 tales honore: pp h̄ ꝙ talis honor ſignū ē ꝙ bn̄ afficiāt ad eos: ⁊ dulcit̄ hi q̄ ī ſublimitatib⁹ ſūt ↄſtituti. Et ſi tales q̄rūt honorē ab epyeykibus ſiue ⁊ virtuoſis: ⁊ ꝙ honorent a ſciētib⁹ ⁊ cognoſcētib⁹ eos nō q̄rūt honorem pp honorē: ſ3 vt ꝑ bonos ſirmet̄ opio ꝓpa ipſoꝝ. Excellētes.n. vidētes ꝙ tales bōi honorāt firmiorē ↄcipiūt opionē ꝙ tales ꝓmouendi ſint. Gaudēt itaq3 ꝙ tales vē boni ſūt q̄ honorāt eos credētes iudicio taliū ſe fore magis ꝓmouēdos. In amicitijs āt amici gaudēt in amari melius eē amari: eo ꝙ ē honorari. Et amicitia ſ3 ſeipſaz vr̄ eligibil: honoratio āt ſ3 accn̄s. Honorē āt h̄ dicim⁹ exteriorez reuerētie exhibitionē ī cultib⁹ ⁊ laudib⁹ ⁊ demōſtrationibus ⁊ titulis ⁊ p̄conijs q̄ a ſupiorib⁹ aliqn̄ inferiorib⁹ exhibent̄ q̄s ꝑuilegijs ſpālib⁹ cupiūt īſignire. Cū āt amare ⁊ amari ꝓpriū amicitie ſit op⁹ ⁊ paſſio: vr̄ amicitia q̄tuz ad actū exteriorē magis eē in amore q̄3 in amicitia: velle eni bonū ꝓpriū op⁹ amicitie ē: velle āt bo[m] amare ē. Signū āt h⁹ eſt ꝙ in beniuolētia, q̄ ſilitudo q̄dā eſt amicitie mr̄es ad natos gaudētes ſūt ī amare: ⁊ nō reqrūt amari. Quedā.n. beniuole mr̄es filios ſuos dāt nutriri extra domos ſuas alijs mulierib⁹ vbi nō vidēt eos: ⁊ amāt natos ſciētes ⁊ cognoſcētes eos natos ſuos eſſe: bona volentes eis: redamari aūt a natis nō querūt ſi vtraq3 amare.ſ. ac amari vterq3 amāti ⁊ amato nō ↄtingat. Nati.n. iſantes exiſtes redamare nō pñt ī talib⁹ ipis mr̄ib⁹ vr̄ ſufficiēs eē qȯ videāt ⁊ ſciat natos bn̄ oꝑantes ⁊ ꝑficiētes: ⁊ ipſe mr̄es amāt natos: q̄uis mlt̄i ꝓpter ignorātiā infantilem rependere nō poſſunt, que matri ſm dignitatem matris ↄueniunt. Si aūt hoc in beniuolentia eſt: opz neceſſario ꝙ etiam ſit in amicitia: cui⁹ beniuolētia ſilitudo eſt.

¶ Cap.3m. Inter quos ⁊ q̄lr̄ māſiua ſit talis amicitia.

Cum aūt magis amicitia ſit in amare q̄3 in amari. Qȯ ex h̄ ꝓbatur ꝙ magis laudamus amatores amicoꝝ q̄3 amatos: ſeq̄t̄ ꝙ amicoꝝ ſ3 ꝙ amici ſūt vt⁹ ſit amare. Eſt.n. vltimu3 ⁊ optimū pp qȯ in q̄buſcūq3 amicitijs ſit amare ſ3 dignitatē illi amici magis māſiui ſūt: ⁊ taliū amicitia durabilior ieq̄les. Eſt eniz ſ3 diſtātiā ꝑſone ⁊ amicitie maxie ſic erūt amici: ſic eniz maxime equabunt̄. Si vterq3 amet ſm dignitatez ⁊ ſm totam virtutem dignitatis. Amicitia enim ſicut diximus equalitas eſt: quedam ⁊ ſimilr̄ ꝓpter qȯ ⁊ iſta amicitia maxime eſt inter eos in quibus ſm virtutem dignitatis

A

B

C

Honor quid eſt.

silr ē:q2 eni virtuosi etiā fm seipsos maxime māsiui sūt in eadē pposiri 9stātia:sequit etiā ꝙ magis māsuri sunt amici adiuicē:tales.n.neq3 prauis idigēt aliqb9 q̄ regrāt adhucē neq3 ministrāt vel ipendūt sibi iuicē praua: sed potius cōiter dicē est praua pbibēt ad seiuicē regrere vl' ministrare. Bonoꝝ eni h̄ ē pprīū qd nec ipsi peccēt pp amicos:nec amicis 9cedāt vel pmittant aliqd pp se tur-

Tullius

pe facē. Propter qd dic Tullius p a lex amicitie sciat vt nō nisi honesta pro amicis faciamus:τ petamus ab amicis:qd alij āt firmū qddā nō hñt in 9stātia pposiri: nūq̄

Dionysius

eni pmanēt sibi ipsis silēs cpris:dic eni Dionysius ꝙ malū vt malū est ineq̄le τ iuolūtariū τ isecūdū τ pigrū. Et si mali vt mali in paucū tps amāt seipsos sic leccatoꝛ meretricē:τ fornicatricē amat gaudētes adiuicē malicia:nō tñ māsiua ē taliū amicitia. Sz vtiles amici sibi iuicē τ delectabiles: q̄uis ambo mali sint tñ plus pmanēt sic in anbabitis diximus. Permanēt enim q̄diu sibi inuicem tribuunt delectationes vel vtilitates.

Cap. 4m. De solone qōnū in pn° hui9 libri inductaꝝ.

Ea aūt que a pn° dcā sūt in opionibus antiquoꝝ magis videntur esse circa has amicitias. Distātes eni gr quodāmō 9rie sunt:vñ amicitia q̄ sit ex 9rijs τ iter 9rios vt antiq dicebāt maxime vi fieri pp vtile. v.g. fm hanc amicitiā pauper est amicus diuiti τ indisciplinat9 est amicus scienti: vterq3 vt accipiat pauper qdē pecuniā:indisciplinat9 doctrinā. Quo eni aliqs idiget h̄ appetēs ab alio accipe redonat aliqd quo illud redamādo recōpenset:sic paup diuiti famulatur p pecunia:indisciplinatus aūt scieti pciū p doctrina. In eudē hūc moduz amicitie attrahi pōt:τ amatoꝛ τ amat9 iter quos vt in anbitis dcm est:nō ē vera amicitia/sz silitudo qdā:sic se hz pulcher ad turpē:turpis eni gaudet pulchritudine q̄ frui cupit in pulchra:pulcher eniz in turpi gaudet famulatu: Propt qd si aliqñ amatores significāt se amari vt amāt i eisdē:τ pp eadē volētes amar τ ñ amari/ridicli cē vñr. Hoc eni iter turpē τ pulchrū esse nō pōt:nec iter diuitē τ pauperē:nec iter idoctū τ scientē:sz forte sic significatuz est iter eos qui ex eodē ambo amabiles sūt. Hi āt q nihil tale hñt se velle ad eadē significari τ eq̄lia ridiculuz est.

Contrariū appetit suū 9riū

Et si aliqs obijciat ꝙ 9riū nō appetit 9riū:q2 appetēdo appeteret suā destructionē:τ sic iter 9ria dicat nō posse cē amicitiā:dicim9 ꝙ seq̄ret si 9riū appeteret suū 9riū pp se τ fm seipsum:h̄ āt 9riū nō appetit 9riū pp se τ fm ipz/sz fm accñs. Pauper eni amat diuitē nō inquātū diues ē:sz vt p mun9 tēpet inopia paupertatis. Appetitus.n. est vt veniat ad mediū:in mediū āt quo iter duos terminata rōne mediū est:tale āt mediū ē bonū vniuscuiusq3 pficiēs τ saluās ipsuz. v.g. excellēter sicco nō est bonum excellēter humidū fieri:sz vt siccitas excellēs p humidū ad mediū veniat:τ sic est in excellēter calido ad frigidū τ in oibus alijs 9rijs vbi 9riū appetit 9riū:τ sic terra siccata excellēter appetit humidā pluuiā:pp qd in fabulis ad Iouē clamare inducit 9 Phetontē: ꝙ male dirigendo terrā/ad merā siccitatē p immēdium solis subam terre deduxit. Sic etiā vernabile celū ipletū pluuia in terraz cadere desiderat vt pspicuitas τ serenitas celo restituat: τ ex remotiōe supflui hūidi ab aere. Sic ēt cōplōnes excellēter icēse fridis τ humidis vt tēperent desiderāt:sic fortiter estuās febre desiderat aquā fridā:nō vt bonū sibi:sz vt caloꝛ tēperet. Alr tñ vnūqdq3 sibi sile desiderat τ nō 9riū:eo ꝙ sibi sile suū bonū ē sui ipsi9 pfectiuū τ saluatiuū:9riū āt sibi malū τ destructiuuz est:sz hec dimittant. De his eni tractare in moribus magis alienū est q̄ ppinquū:ad phicas enim pertinet rationes.

Tractatus tertius octaui libri ethi. De diuis amicitie distributis fm diuas vrbanitatum.

Cap. pm. Penes que pnm τ diuia accipiat vrbanitatum.

A

Quemadmodū aūt in pn° hui9 libri dcm ē circa eadē τ in eisdē vi esse amicitia τ iustū sic Socrates existimabat. In oi.n.cōicatione q̄ hoies sibi fm 9uictū cōicāt aliqd spāle iustū cē vi:τ aliqua spālis amicitia.

Socrates

Cui9 sign ē ꝙ cōiter 9sueuerūt appellare velut amicos 9nauigatores τ cōmilitones. Silr āt eos q sibi iuicē in alijs cōicationib9 cōicāt. Cōnauigatores aūt dicim9 nō quoꝝ vtriusq3 nauigatio est:sz q2 lucra nauigationis ad cōe retuerit. Et eodē mō dicimus cōmilitones q in cōe referunt sue militie victorias. Hoꝝ eniz q2 vnū cōe bonū ē vterq3 bonū vult alteri qd pprīū amicitie ē: τ vterq3 fm dignitatē debitū reddit alteri qd pprīū iustitie est:sz quātū igit cōicāt ad cōe.s.referētes actiones intātū ē amicitia iter eos τ intātū iustū ē iter eosdē. Propter qd in pverbio di recte ꝙ que amicoꝝ cōia sūt. Talis eni amicitia semp in cōicatione. In eisdez g τ circa eadē τ iustū est τ amicitia. Sūt āt fres qdē q nihil vltra statū fratrū hñt:sz equalr sūt filij familias. Et 9nutritis h̄ ē coetaneis τ collegis inquātū h9 sūt oia cōia:q̄ ad eoꝝ cōicationē referunt:sicut diximus de 9nauigātib9 τ cōmilitonibus:illi eni ad modū fratrū se hñt τ 9nutritoꝝ. Alioꝝ āt a fraternitate eoꝝ τ 9nutritiōe separ nō sūt cū istis cōia sz discreta:τ si quidem cōicantibus qbusdā pla sūt cōia: qbusdā āt pauciora fm ꝙ in plurib9 vel in paucioribus cōicant negocijs. Pōt eni aliqs iudex cē τ nauigatoꝛ τ fz nauigationē pōt cōicare alicui cui nō cōicat fz iudiciuz. Et sic etiā amicitiaꝝ q̄dā sūt magne amicitie:τ in plibus q̄dā āt min9 τ in paucioib9. Eodē mō se hñt iusta q̄ sunt iter eos. Iusta tñ q̄ sūt in talib9 cōicationib9 differūt. Nō eni eadē iusta sūt parētib9 ad filios τ fratribus adiuicez: nec eadē sūt iusta etarris siue coetaneis τ collegis adiuicē:τ ciuib9 adiuicē. Silr āt est τ in alijs amicitijs τ cōicationib9 adiuicē:in oib9 āt talibus altera etiā sūt iusta ad singulos hoꝝ q sic sibi cōicāt. Si igit ex eisdez accipiunt diuaz iusta τ amicitia:sequit ꝙ circa eadē τ ex eisdez sit iustū τ amicū.

Amicitie differūt fm cōicationes.

B

Adhuc āt augmētationes τ diminutiones accipiūt amicitie ex eisdē ex qbus etiā iustum capit augmētationē τ diminutionē. v.g. q magis τ minus sunt amici mag τ min9 est iniustū facē vel iustū. v.g. pecunijs puare etayrū durius τ iniustius est q̄ ciuē. Silr nō iuuare fratrē durius τ iniustius est q̄ non iuuare extraneū:τ pcutere patrē durius τ iniustius est q̄ pcutere quēcumq3 aliū. Et vlr quo maioꝛ ē rō amicitie τ cōicationis:eo durius τ iniustius ē tali iniuriā irrogare. Hoc āt iō est:q2 iustū τ iniustū augmētari vel diminui natū est simul cum amicitia:eo ꝙ iustū τ amicitia in eisdē sūt:τ ex eq̄lib9 dignitate nata sūt aduenire. Hoc āt iō ē:q2 cōicationes oēs qbus hoies ciuilr cōicant τ amicitie vinculo cōnectunt assilant pticlis polytice iustitie. Particulas āt dicim9 fz toti9 phie 9suetudinē eas q̄ ptes sūt.s.ptiū pncipaliū. Partes eni tres sūt pncipales vrbanitatū diuie q̄s statiz in 9seqntib9 determinabimus:mlte tñ sūt pticule q̄ ptes sūt vniuscuiusq3 vtilitatis:pars eni ē q̄cūq3 cū pte totū 9stit: pn a āt pars ptis. Oēs āt polytice plēs ptes sint ex h̄ pbat: q2 9ueniūt oēs i aliq̄ 9ferēte ad vtilitatē τ tribuūt aliqd vtilitati ad ea q̄ 9ferūt ad vitā hoīs. Ois.n.polytica cōicatio gr̄a alicui9 9ferētis ex pn° vi 9uenire τ cōmanē sic 9nauigātiū cōmilitonū τ oium alioꝝ:9ferēs.n.oēs legūpositores cōicant:iustum āt id qd est cōiter conferēs ad vtriusq3 cōicātiuz vtilitatē. Oēs āt τ alie cōmunicationes

Iusticia diuersificat fm differētiam amicitie.

ſm ptes alias/ ⁊ alias vtilis ⁊ ꝯferētis videnť fieri. v.g. Nauigatores gdē cōmunicant vtile ſm nauigium: hoc aūt eſt ſm cōparationē ⁊ augmētationē pecuniaꝝ: vel aliquid aliud taliū qḋ in lucrū computať. Cōmilitonū āt cōicatio referť vel ad vtile quoddā ſm bellū/ vel ad vtile qḋ ē ſm ſtipēdia pecuniaꝝ: ſiue ad vtile qḋdā ſm victoriā/ vel victori gloriaꝫ: ſiue ad vtile qḋ eſt ad capiendā ciuitatē. Similr̄ eſt in polyteys que ſunt ſm cōicationē qua cōicant cōtribules vel cōplebei: oēs enim iſti cōicationes ſuas referunt ad cōem vtilitatē/ ⁊ intātū etiā cōicāt in amicitia. Quedā āt cōicationū iuſtitie pp delectationē videnť fieri: ſicut delectatio ꝯchoreçātiū/ hꝫ eſt choreas ſimul ducentiū: ⁊ cōicationes eraniſtarū. Eraniſtas aūt dicimus qui era ꝯferunt ad ꝯuiuioꝝ celebrationē. Cōchoreçationes eniꝫ lꝫ in delectatione ſint: tñ cōicant vtile ꝯnubij: vt. ſ. ſpōſus ſpōſe placeat: ⁊ econuerſo ſponſa ſponſo. In ꝯchoreçatione enim oēs excellere dꝫ ſponſus: ⁊ iō ſponſe eſſe aptiſſimus. Eraniſte āt ppter delectationem ſacrificioꝝ cōicant. Cōicantes tñ vtile hꝫ qḋ prius puocetur ad deuotionem ſacrificioꝝ: ⁊ ille qui excellentior in talibus eſt magis populū puocat. Oēs aūt he cōicationes ſub polytica ꝯſueuerūt reduci. Cūuis nō preſentē tm̄ vtilitatem inquirunt: ſꝫ alteri futuram: vt ꝙ in futurum ſponſo ſponſa placeat: vel in futuruꝫ deuotio ppl'i ad ſacrificia pſeueret: tñ ad polyticū referunť. Polytica enim nō cōicat preſens ꝯferens ⁊ vtile: ſed etiā in omnē vitam in ſeculo duraturā cōicat ⁊ appetit vtile. Hi. n. g faciūt ſacrificia ⁊ ꝯuiuia ⁊ cōgregationes que ad ſacrificantes pertinent: ⁊ in his homines diſtribuunt: faciunt hꝫ ppterea: quia in talibus ſibiipſi requiem retribuunt: que requies eſt cum delectatione. In delectatione eniꝫ cor requieſcit. Hoc ſignū eſt: quia antiqua ſacrificia ⁊ ꝯgregationes antiquorum ad ſacrificandū maxime videnť fieri poſt fructuū collectiones: tunc enim ab alijs negocijs liberati magis requieſcere poterant in deuotione ſacrificioꝝ. Vñ tūc primitiaꝝ offerebant ſacrificia: eo ꝙ illis temporibus maxime ad talia vacare poterant. ⁊ vtiliores erant: qꝛ tunc populus alijs omnibus laborib⁹ deoccupatus magis ad deuotionē poterat excitari. Pꝫ igiť ꝙ oēs cōicationes hōiꝫ particule polytice eſſe videnť. Amicitie āt de quibus nunc loquimur/ maxime ad tales ꝯſequunť cōmunicationes. Amicitie igiť ⁊ iuſtum in eiſdē ⁊ circa eaſdem ſunt cōmunicationes.

Eraniſta quis dicitur.

Cōicationes quęq; ſub polytica ꝯtineant.

Sacrificia fiebāt poſt collectionem fructuum.

¶ Capl'm 2m. De ſpeciebus polytiaꝝ in cōmuni penes quas amicitia ſpecies accipiunť.

POlytice aūt ſiue polytee ſpēs qb⁹ ois polytea pfecta pficiť ſunt tres. Ex qbus pfecta ꝯſtituitur vrbanitatis: ⁊ tres equalr̄ ſunt tranſgreſſiones eaꝝ ſiue corruptiones: quibus vel in totum vel in pte corrūpať vrbanitas. Urbanitas eni quādā ītegrā ſonat poteſtatē ſm regimē iuſtitie. Hāc āt ſīc in ṗ diximus: in vno opꝫ eē ſīc in diuiniſſimo ⁊ optimo. Partes āt ei⁹ oꝫ accipi ſm v̄tutis dignitatē. Partes āt dicimus ḡdus eoꝝ q in ptē ſollicitudis ⁊ regiminis vocāť. Quia etiā in exteriora bona organice ad felicitatis actū deſeruiūt quandā ptē vrbanitatis: opꝫ etiā eſſe in his q in exteriorib⁹ ſm poteſtatē facultatū. ſ. deſeruire poſſunt ad optimā ciuiū gubernationē. Et iō tres ſt̄ polytice ſpēs: due gdē ſimplr̄ ſpēs/ regnū. ſ. ⁊ ariſtocratiā. Tertia āt q̄ a facultate ṗcioꝝ ē ⁊ exterioꝝ bonoꝝ hꝫ aliqd ſpēs vrbanitatis ē: quā ꝯueniēs eſt dicē tymocratiā. Hāc enim ꝙuis nō ſit vrbanitas ſm ea q̄ eēntialia ſūt: feliciter tñ qꝛ ē in his ſine qb⁹ ciues ad felicitatē nō reguntur: plures ꝯſueuerūt eā appellare polyteā ſiue vrbāitatē. Urbanitatꝫ eni poteſtas aut accipiť ī ſe aut ī partib⁹. Si in ſe/ fūdať ī bono diuiniſſimo: ⁊ ſic ē in ordine ad vnū q bonum totius gentis preualet gubernare: ⁊ tunc eſt regnū ſiue monarchia. Si aūt accipiať in partibus: aut accipitur ſm partes eſſentiales: aut ſm eas que deſeruiūt organice. Si ſm partes eſſentiales accipiať: accipieť ſm facultatē v̄tutis: ⁊ hꝫ qñ ptiales poteſtates que ſenatorie ſūt dignitates vt ducatus preſidis dignitas pōtificatus ⁊ poteſtas procōſulum ⁊ alioꝝ. ſ. vnāquāqꝫ dignitatē ſm meritum virtutis ꝯferunť. Tunc eniꝫ puenit regnū vniuerſoꝝ qñ rex preeſt ſm ordinem diuiniſſimi boni in omni perfectione iuſtitie. Principes aūt ab eo ꝯſtitui poſſūt ſm virtutis vniuſcuiuſqꝫ ppriam opationem. Sicut enim Byas dixit. principatus oſtēdit virꝝ: eo ꝙ tam regnum q̄ꝫ principatus circa cōe bonuꝫ eſt: ad qḋ quēlibet tam regem. ſ. q̄ꝫ principeꝫ ppriam habere opꝫ virtutē ad ppriam ſue dignitatis opationē. Si aūt accipiť ſm ea que deſeruiunt organice/ iterꝝ vrbanitatis hꝫ ſpeciē ⁊ ordinationē: vt. ſ. tales pficienť qui p exteriora bona ad ſui officij opationē hnt̄ facultatem: vt ex eoꝝ defectu non impediať actus regiminis. Haꝝ aūt vrbanitatū pfectiſſima regnū eſt: qḋ ꝯſiſtit ex oīum ordine ad vnum ſm pfectiſſimam iuſtitie gubernationē. Propter qḋ dicit Dionyſius: ꝙ regiꝫ eſt ois finis legis ⁊ ordinis diſtributio. Rex eni diſtribuit omni officio ⁊ oi dignitati ⁊ oi negocio finem ppriū/ ad quē ꝯtendat legem/ qua reguleť in opationibus quibus deuenit ad finē ordinem quo ad cōe bonū reſpiciens ad reipublice ꝯſeruationē ordineť. Unde in rege totius gentis bonuꝫ eſt qḋ diuiniſſimū eſſe diximus in ṗ huius ſcie li⁰. Nec rex ē q talē hꝫ v̄tutē/ nō hꝫ ex pfectiſſimo iuſtitie bono ꝙ hec tria ſapiēter ⁊ vtil'r diſtribuere poſſit cū effectu. Haꝝ igiť vrbanitatū optia gdē ē regnū: peſſima āt hꝫ ē minima in boni rōne eſt tymocratia. Tranſgreſſio aūt ſiue corruptio regni gdē ē tyrānis. Ambe eni ptātes regis. ſ. ⁊ tyrāni monarchie q̄dā ſt/ oēs ſub ſe ꝯtinētes ⁊ nō pticularē hn̄tes ptātē: differūt āt abiuicē pl'iuꝫ. Tyrān⁹ gdē eā eſt q in oi diſtributiōe terminū legū ⁊ ordinū nō itēdit/ niſi ſibiipſi ꝯferēs neglecta cōitatis vtilitate. Rex āt ſemp ē q in talib⁹ diſtributionib⁹ ſemp vtilitatē intēdit ſubditoꝝ: nō tñ p hꝫ cadit a rōne regꝫ ſi tributa ⁊ vectigalia ⁊ ꝯtributiōes accipit a ſubditis: dūmō hꝫ oia ad reipublice referat vtilitatē. Nō. n. ē rex ſm pfectā regis rōnē q nō p ſeipſuꝫ ad hꝫ ſufficiēs ē. Et q nō in oib⁹ bonis v̄tutib⁹. ſ. ⁊ organice deſeruiētiū oēs eſt ſuperexcellēs. Talr̄ āt ſuperexcellēs nullo idiget ad actū regiminis ⁊ gubernatiōis ptinētē: non ḡ p ſe/ ſꝫ p ſubditis q̄rit ⁊ cupit q̄cūqꝫ q̄rit ⁊ cupit. Qui āt ꝯſtituit⁹ ē gdē i regno ⁊ talib⁹ ⁊ tātis bonis v̄tutē ad regnādū adept⁹ nō ē clerotes magis q̄ꝫ rex. Clerotes. n. a cleros grece dr̄: qḋ apḋ nos ſortē ſonat. Sorte fauēte fortuita p errorē fortune ī regnū ꝯſtituit⁹ ē: ⁊ hꝫ nō ſm nāe ordinē ē. Nulli. n. poteſtati ad actū aliquē nā ꝯcedit principatū: niſi illa poteſtas prius adepta ſit v̄tutē ad actū ptātis eiuſdē: ſīc pꝫ in ptāte vidēdi in oculis: ⁊ in ptāte gradiēdi ī pedibus: ⁊ ī vi'i poteſtate mouēdi in corde. Rex ḡ erit ſꝫ nāe ordinē q oīuꝫ bonoꝝ adeptiōe v̄tutē regnādi adeptus ē: ſm vltimū ⁊ optimū talis ptātis. Tyrānus āt ꝯrio mō ſe hꝫ ad regē. Tyrānus. n. ſibi bonū vult ⁊ q̄rit ⁊ pſeqť ꝙ in ptāte maniſeſtiſſimū ē: ⁊ iō peſſima ē qḋ ſaꝫ ꝯgruit. Peſſimū. n. ꝯriū optio ē: ſīc nigerrimū ꝯriū ē albiſſimo. Trāſgrediť ḡ ille ⁊ corrūpiť ex optio regni ī peſſimū tyrānidis. Tyrānis. n. prauitas ⁊ corruptio ē monarchie. Malus eniꝫ rex tyrānus fit per corruptioneꝫ virtutis regenerandi.

A

Regnum qd eſt.

Byas

Dionyſius

Trāſgreſſio

Tyrannus ⁊ rex differūt.

Clerotes vnde dicatur.

Differt aūt tyrānus a clerote: qꝛ clerotes nomen accipit a defectu ꝛ rōne boni ꝛ virtutis regalis. Tyrānus aūt cū puertit actus regendi. Idē enim nō ſm idē acceptū: ſ3 ſm diuerſa que in ipſo ſunt, pluribus poteſt opponi. Nec ꝓpter h̄ tranſgreſſiones plures ſunt q̄3 vrbanitates: qꝛ clerotes ꝛ tyrannus vnius ꝛ eiuſdem nō ſm idez corruptiones ſunt. Ariſtocratia autem pars regni eſt: ꝛ eſt poteſtas ꝛ ꝑncipatus, que ↄcedit̄ vnicuiq3 ſ3 ꝓprie virtutis meritum ꝛ dignitatē. Trāſgreſſio aūt ꝛ corruptio ex hac malitia eſt, que dī olygarya: que ꝓprie ꝑncipium eſt. Et hec corruptio duobus modis fit. ſ. vel quādo tribuunt ea que ſūt ciuitatis ꝛ cōitatis preter dignitatē ꝛ meritū virtutū: honores. ſ. ꝛ laudes, ꝛ demonſtrationes, ꝛ titulos, ꝛ premia, his qui indigni ſunt. Et 2° mō qn̄ oīa vel plurima bonoꝝ oīum ad ciuitatatem pertinentium attribuunt ſibiipſis priuantes dignos. Et quādo diſtribuunt principatus, ſemper eiſdez ꝛ indignis ꝛ paucis: facientes ſe ꝛ eos ditari de plurimo ad cōitatez ptinente: qđ oībus dignis ſm dignitatem diſtribuendū fuerat. Sic enim pauci ꝛ mali principant̄ pro his qui maxime ſunt epyekees ꝛ digni. Tymocratia aūt ꝑncipatus eſt principantiū in precijs: ſicut qui principantur ſuper ſtipendia, vel ſuper nutrimenta militū, vel ſuper arma miniſtranda: cuius poteſtatis virtus eſt vltima ꝛ optima facultas: talia qualia competunt pro tp̄e miniſtrare poſſe. Et p3 etiā q̄ hec pars regni eſt: ſed eſt in quouis que ad regnum deſeruiūt organice. Trāſgreſſio aūt ꝛ corruptio iſtius eſt in democratia. Demos eni grece, latine plebs eſt: qn̄. ſ. quilibet de plebe vult talibus preeſſe ꝛ principari. Democratia enim vel tymocratia poteſtates ↄterminales ſunt: eo q̄ vtraq3 in multis eſt: ꝛ vtraq3 equalium eſt. Qui eniz in tymocraticijs honoratione preficiunt̄ equales oēs ſunt, vel volunt eſſe: nullam ex virtutis merito habentes differētiaz dignitatis inquātū huiꝰ ſunt. Minimū aūt malum inter trāſgreſſiones eſt: quā democratiā dicimus. Imperiū eniz ſibi poteſtate opponente ſpēz trāſgredit̄: eo q̄ tymocratici ꝛ equales ſunt: ſicut ꝛ democratici. Nec diſtant a plebe virtutis merito, ſed valore precioꝝ: ꝛ quia paruz diſtat vt in pluribus fit trāſgreſſio polyticaꝝ vl̄ polytexaꝝ. Sic enim tranſgredientes, minimū tranſgrediunt̄: facilis aūt tranſgreſſio in minimo eſt.

Olygarya qđ ē ꝛ q̄o fit.

Tymocratia quid eſt.

Democratia vnde dicitur.

C

❡ Capl'm 3m. De ſimilitudinibus haꝝ vrbanitatum in iconomicis.

Qvia ꝟo omnia que in vrbanitatibus ſūt ex iconomicis ortum habuerunt. Similitudines haꝝ triuz vrbanitatū ꝛ exēpla pōt aliquis in domibus ꝛ domoꝝ diſpēſationibus accipere patris: quidā eniz ad filios cōicatio, regis h3 figuram. Patri eni cura filioꝝ eſt ſm excellens bonū iconomicaz ad filios, ſicut ad liberos: ꝛ ipſe parum curat de filijs ꝓpter filios ꝛ nō ꝓpter ſeipſam. Hinc eniz eſt q̄ Homerus Iouem cretenſem regem, patrem appellat. Aſtronomoꝝ eni ſnīa de Ioue eſt, q̄ oībus vult bonū ꝛ facit: ꝛ nulli vnq̄3 male niſi per accidēs. Hoc aūt id eſt q̄ regnū ſm ſui rōnez paternus vult eſſe principatus. Pater enim ſe alteꝝ h3 in filio: ꝛ ideo neceſſe eſt q̄ cū nā affectus p̄ris trāſponit̄ in filiū: id enim qđ ſuiipſius p̄i h3 in filio virtute, totū eſt qđ p̄i eſt: ꝛ ſicut p̄i ſe alteꝝ ꝓſequitur, ita neceſſe eſt q̄ oī cura filiū ꝓſequat̄: ꝛ nō ecōuerſo: qꝛ filius nihil ſui h3 in p̄re. Id aūt qđ p̄is in filio eſt bonū triplex eſt. ſ. formatiuū adeſſe, ꝛ figurā: nutritiuū3 aūt ad ↄſeruationē. Id enim qđ a patre eſt: eſt ꝛ in matrice trahit ꝛ ꝓcurat nutrimentū: ꝛ extra filio iam nato, ipſum eſt qđ cōuertit ꝛ trahit ad membra cibi nutrimentū3. Adhuc aūt patris virtus eſt que ꝑ formauit: ꝛ formato iam corpore regitiua efficit̄ totius. Sic ḡ patris eſt formatiuū nutritiuū3 ꝛ regitiuum: eadem aūt virtus eſt ꝛ regni: ad ſuū enim bonū proportionabil'r res oēs format ꝛ in bono oēs nutrit ꝛ educat: ꝛ oēs regit ad diſciplinā. Patris ḡ ꝛ regis vna ē ſili'tudo. ❡ Nec eſt inſtantia q̄ in Perſis patris cura ad filios tyrānica ē. Vtunt̄ ḡ Perſe filijs vt ſeruis vtilitatē ꝓpriā ꝛ non filioꝝ intēdentes: deinde enim ad ſeruos cura tyrānicus ꝑncipatus eſt: eo q̄ dn̄i in ſeruo nō ↄferens ſeruo: ſed dn̄o ↄferens opant̄ ꝛ ꝓcurant. Sed in hoc eſt differētia q̄ principatus domini ad ſeruū rectus videt̄ ꝛ iuſtus. Principatus aūt patris ad filios: ſi vtilitatē ſuā ꝛ nō filioꝝ intendat: nec rectus nec iuſtus eſt. Peccat igitur Perſicus ꝑncipatus patris ad filios. Differentiuz eni ſubiectoꝝ ꝑncipatus ſunt differentes. Differēter autē ſubijciunt̄ ſerui ꝛ filij. Filij enim ꝓpter ſe ſunt ꝛ liberi: ſerui aūt non ſunt niſi gratia dn̄oꝝ: ꝛ nō ꝓpter ſeipſos. Principatus aūt viri ꝛ vxoris ꝑ ſili'tudinē ꝛ figuraz ariſtocraticus videt̄ ꝑncipatus: q vnicuiq3 ſm dignitatem virtutis ꝛ meritum conceditur. Eodem enim modo ſm dignitatē viri vt vir eſt: concedit̄ ꝑncipari: ꝛ circa h̄ que op3 virū ꝑncipal'r vxori facit̄. Nihilominus tn̄ reddit ꝛ ↄcedit vxori ꝑncipari in his q̄ vxori, vt vxori ↄgruūt. Si aūt vir in oībus velit dn̄ari: nihil dignitatis reddens vel tribuēs vxori: trāſponit̄ ꝑncipatus viri in olygaryam: qꝛ tūc qđ pluribus debebat̄: ſm dignitatē ſibi ſoli vſurpat: nō dimittēs ꝛ tribuens alijs qđ eis ↄgruit ſm dignitatē. Talis igit̄ vir non facit qđ ſibi ſm dignitatē ↄuenit: ꝛ nō facit qđ melius eſt ſ3 iconomicā diſpenſationē. Alio aūt modo iſte ēt ꝑncipatus corrūpit̄: qn̄. ſ. vxores ꝑncipant̄: eo q̄ forte ſūt heredes boni cōis: ita q̄ bona cōia ꝑ eas ad viros deuoluta ſūt. Ex h̄ eni q̄rentes ꝑncipari, ꝑncipatus talis nō ſm virtutē fit: ſ3 ꝓpter diuitias ꝛ ꝑꝑ potētatū, quēadmodū fit in olygarcijs: in q̄bus plurimi dignitate ſua priuati ſūt: vt pauci quidā ex tali dicent̄ poteſtate. Tymocratia aūt ꝑncipatui fratrum aſſimilat̄ ꝑncipatus: quia fratres vt fratres equales ſūt: nec in aliquo eoꝝ reſpectu alterius dignitatis eſt aliqua diſtantia ꝑter q̄3 in h̄ quātū in etatibus differūt. Propter qđ ſi multū etatibus differunt, nō remanet in eos fraternus ꝑncipatus vel amicitia: ſ3 ſenior iter eos ad alios ſe hēbit vt p̄i. Corruptio aūt huiꝰ democratia eſt: qn̄ quilib3 ex equo vult ꝑncipari in his q̄ ꝑtinēt ad familie diſpēſationē ꝛ ꝓuiſionē: ita q̄ q̄lib3 vult eſſe celerarius, pincerna, ꝛ dapifer, ꝛ coquine magiſter. Talis aūt democratia i his maxime domibus fit ſiue habitationibus, vbi nulli ↄceditur dn̄atus: ſed ſine dominatione ſunt. In tali enim domo ex equali volunt principari in diſpenſandis. Fit etiaz in talibus in q̄bus debilis eſt, cui ↄcedit̄ dn̄iuz. Debilis autē dico in virtute diſpenſationis ꝛ debilis ſm vnāquāq3 ad diſpenſationem poteſtatem domus pertinētē: ſicut eſt poteſtas cameraríoꝝ, poteſtas vtendi ſeruis ꝛ vtendi theſauro, frumento, vino, ꝛ ceteris omnibus. Sicut eniz in vrbanitate ciuitatis vel gentis regimen eſt in ordinatione oīum. Ariſtocratia autē in ordinatione parium in principatu, qui parium vtuntur dignitate: quos vulgariter barones vocamus. Tymocratiam in ordinatione miniſterioꝝ neceſſaria ſubminiſtrantiuz: ſicut eſt magiſtratus piſtoꝝ, ꝛ coquorum, ꝛ pincernarum, camerarioꝝ: ꝛ huiꝰ alioꝝ: ita eſt in domo paterfamilias ad quem ꝑtinet ordinatio in filijs qui ſunt per modum parium. In miniſtris domus qui ſunt per modum tymocraticoruz ꝛ officiatorum.

A

Homerus

Bonū patris in filio eſt triplex.

Conſtantionis dilutio.

B

De principatu viri ꝛ mulieris i domo.

De principatu fratrum. Tymocratia

Democratia

Ariſtocratia

Tymocratia

¶ Caplm 4m. De distributione amicitie ſm quamlibet vrbanitatem.

SEcūdū vnāquāqꝫ aūt dictaꝝ vrbanitatū amicitia fieri vi ſm tātū ſm quātū eſt ibi iuſtū diſtributiuū ſm mediū geometricū acceptū. Regi quidē eni vt rex eſt iuſtū ꝛ amicū ↄgruit: in ſupabūdātia beneficij eſſe. Fluere enim beneficijs ↄgruum eſt regi. Rex eni benefacit ſubditis ꝛ nō bñficiat ab eis. Rex eni inquātū rex ꝛ bonus eſt ꝛ bonitatis regalis pfectaꝫ hꝫ virtutem: ꝛ ideo curā hꝫ vt bene operent̄: quemadmodum paſtor ouium qui diligenter pcurat omne qꝺ ouibus eſt bonū ſm paſtam vt pfectū cuſtodiam ꝛ repulſam ↄtrioꝝ: vn̄ Homerus Agamēnonē magne grecie regē (que nūc pars Italie vocat̄) paſtorē ꝓpꝓhetaꝝ dixit eſſe. Talis aūt cura ꝛ amicitia eſt iconomicis etiā que paterna vocat̄: q̄uis differat magnitudine beneficioꝝ amicitia paterna ꝛ amicitia regalis. Sicut eniꝫ ſepus duplices ſunt, ſeparati. ſ. ꝛ ↄiūcti. Separati ſicut in gallo ꝛ gallina. Cōiuncti ſicut in ouo: ita eſt in oībus mēbris aialium: ꝛ in oībus ſeminibus plantaruꝫ. In oībus eni cā ſubalr̄ efficiens ↄiūcta eſt effectui ꝛ ſemp efficit: qꝛ aliter nō eſſet veꝝ qꝺ cā imediata ꝛ per ſe deſtructa deſtrueret̄ effectus: ꝛ poſita poneret̄ effectus. Et ſic periret demōſtratio ꝛ totū qꝺ in phīa eſt determinatuꝫ: ꝛ ꝓpter qꝺ pater in nato ſemp eſt: ſemp faciēs ꝛ formās eſſe nutritionē ꝛ totius vite regnū ſiue mortuo pr̄e ſeparato: ſiue nō. Illis aūt beneficijs nihil ſimile eſt. Cauſa eni eſſēdi ꝛ nutrimēti ꝛ diſcipline ſunt patres: ꝛ in hoc exiſtimant̄ maxime beneficiaj eſſe. Hec aūt ꝛ ꝓgenitoribus eſſe attribuunt̄ ſm totū auitaruꝫ ordinē. Ex quo enim pater a bonis ſe hꝫ in filio: inter filium ꝛ patrē gradus nō eſt. Et ex quo pr̄i nō eſt gradus: ſequit̄ qꝺ inter filiū ꝛ auum gradus nō eſt. Et eadē rōne inter nepotez ꝛ proauum: ꝛ abauum ꝛ ſubauum: ꝛ vt vl̄r dicat̄ ſm totū auitaꝝ ordinē. Scōm nām igit̄ paternū bonuꝫ ꝑncipatiuū eſt filioꝝ. Et ꝓgenitores vniuerſalr̄ ſm nām ꝑncipatiui nepotuꝫ. Et ſilr̄ ſm ſilitudinē huius nāe rex ꝑncipatiuus eſt ſubditoꝝ. Sicut eni iam diximus antecadē virtus que formatiua eſt ꝛ pfectiua nati ad pfectuꝫ regimē efficit̄ iam pfecti. ꝛ ſic conſtitutio regis ꝛ regni a nature cauſat̄ ordine ꝛ ibi ↄfigurat̄. Amicitia g̃ paterna i ſupexceſſu ſe hꝫ ad amicitiā regalē: ꝓpter qꝺ plus regibus parentes a filijs honorant̄. Non eni in eodem amicitia paterna eſt. Pater eni filio tribuit curaꝫ: filius autē patri honorem. Sed in hoc amicitia eſt qꝺ vterqꝫ vult alteri bonū: qꝺ ſibi ↄgruit ſꝫ dignitatē. Proprius. n. amicitie actus eſt velle bonū amico. Similr̄ aūt iuſtuꝫ in his nō eſt idē. Nō eni idē eſt debitū qꝺ pr̄ diſtribuit filio ꝛ filius pr̄i: ſꝫ vterqꝫ reddit alteri qꝺ cōpetit ſꝫ dignitatē ſic ꝛ amicitia. Silr̄ āt ē de amicitia viri ad vxorē: h̄ eni eſt figura ei9 q̄ eſt in ariſtocracia. In hac eni ſꝫ dignitatē vterqꝫ vult bonū alteri. Plus g̃ vult bōi meliori. Uult eni vnicuiqꝫ ↄgruens ſibi bonū: eodē eni mō ſe hꝫ i diſtributiōe iuſti. Digniori. n. plus reddēdū ē: qꝛ alr̄ ꝓportio geometrica nō ſaluaret̄. Amicitie āt g̃ qdē fratrū ethayrike aſſilat̄ amicitie. Ethayricos āt dicim9 coetaneos, collegas, cōperegrinos, cōphiloſophantes: q inquātū huiꝰ ſūt, nihil hñt diuiſuꝫ ſicut nec fr̄es. Un̄ talr̄ coetanei ꝛ ↄſocij eq̄lē hñt dignitatē ſic fr̄es inquātū fratres ſūt. Tales igit̄ q̄les ſūt fr̄es, ſūt q vni9 diſcipline ſūt: ꝛ q ſūt vniuſcuiuſqꝫ moris: inquātū tales eni oīa ad vnū morē referūt: ꝛ nihil hñt diuiſuꝫ vt in mltū. g̃ huic amicitie aſſilat̄ amicitia q̄ eſt ſm tymocratiaꝫ. Tymocrati eni ciues eq̄lis dignitatis: volunt eni in pari ꝑncipari: ꝛ eq̄li dignitati in officijs reipublice necīa subminiſtrantibus: ꝛ ſm modum talis iuſti ſibiuniucē bona volūt: ſic igitur iuſtum ſic ꝛ amicitia eſt inter eos.

Ethayrikos

¶ Caplm 5m. Utruꝫ eq̄lis amicitia ſit in tranſgreſſionibus vrbanitatum.

IN traſgreſſionibus aūt barūꝫ vrbanitatū eſt paꝝ ꝛ paruū amicitie. In peſſima aūt nihil eſt iuſti ꝛ nec ē amicitie. Peſſima āt eſt q̄ maxime peſſimat ſubiectos: ꝛ h̄ eſt tyrānnis. In tyrānide nihil vel paꝝ amicitie eſt. In qb9 eni nihil ē cōe in quo plium ſit cōicatio ſic intēperati ꝛ in tēperato: ſiue tyrāniçātis tyranniçantio. In his neqꝫ amicitia neqꝫ iuſtū eē pōt. Tā iuſtitia eni q̄ꝫ amicitia circa cōe bonū ſūt: in quo pl̄es cōicāt ſm ꝓpriam vniuſcuiuſqꝫ dignitatē. Sꝫ tyrānus vtit̄ ſubītis ad vſuꝫ ꝓpriū nō cōeꝫ: ſicut artifex mechanicus vtit̄ organo inſtrumētali vt architectus ſecuri: ꝛ faber malleo: quorū vterqꝫ vſuꝫ iſtrī refert ad ꝓpriā vtilitatē ꝛ volūtateꝫ: ꝛ nihil boni tribuit: vel vult iſtro: ſꝫ totū ſibi ipſi. Silr̄ āt ꝛ aīa ſe hꝫ ad corp9 ꝛ organa corpis. Oībus eni illis vtit̄ ad ꝓpriā volūtatē: hoc āt mō dn̄s ſe hꝫ ad ſerui. Tria. n. h̄ iuuant̄ ab his trib9 qb9 vtunt̄: ſꝫ totū referūt ad ſuiipſoꝝ volūtatē. Amicitia āt nō ē ad inaiata. Nullus. n. vult bonū in aiatis: ſic i pr̄o hui9 libri dcm̄ ē. Silr̄ neqꝫ iuſtū diſtributiuū ē ad inaiata. Sꝫ neqꝫ ad aiata: cōicare eni in bono cōi nō pñt ad equū vl̄ bouē. Nec iuſtitia eſt ſilr̄ neqꝫ ad ſeruuꝫ ſm qꝺ ſuus eſt. Nihil āt cōe bonoꝝ ē in q̄ ſꝫ diſtributionē cōicāt vtētes ꝛ qbus vtunt̄. Seruus eni ſe hꝫ ad dn̄ꝫ ſic aiatū organū iſtr̄ale quo ad ꝓpriū vtit̄, viuū ꝛ diſcretū. Organū āt ſe hꝫ ad artificē mecha. ſic aiatus ſuus q̄ ad diſcretā ꝛ nō cōem artifex vtit̄ necītatē. Scōm id igit̄ qꝺ ſuus eſt nulla ē dn̄i amicitia ad ipꝫ: ſic nec iuſtū. Sꝫ ſꝫ qꝺ hō pōt hic aliqd amicitie ꝛ qddā iuſti. Ur̄ eni qddā eſſe iuſtū oī hoi ad oēm hoieꝫ q pōt cōicare lege ꝛ cōpōne ſiue ↄuētione ↄtratuꝫ humanoꝝ. Inquātū āt iuſtū ē iter eos: ſic ꝛ amicitia pt eē ſm qꝺ hō ē. In tyrānidib9 aūt q̄ nō vtunt̄ hoibus vt hoies ſunt: valde puū eſt aliqd amicitie ꝛ aliquid iuſti. Nō. n. in plus q̄ꝫ inquātū parcūt aliqb9 vt hoibus: qꝺ āt in democratijs amicitie ꝛ iuſti in pl̄imuꝫ ē. Plebe9 eni ꝑncipatus mlta hꝫ cōia: eo qꝺ talis ꝑncipatus iter eq̄les eſt. Ois igit̄ amicitia in cōicatiōe eſt: queādmodū dcm̄ ē. ¶ Qꝺ āt diximus qꝺ in democratijs, amicitia ē in plurimis: eo qꝺ vrbanitas eq̄liū ē. Eq̄liū āt mlta cōicatio ē adiuicē: quidā ſine cā caluniant̄. Dicūt eniꝫ tyrānidem corruptionē eē vni9: democratiā aūt pl̄iuꝫ. Pluriū aūt corruptionē peiorem eſſe q̄ꝫ vnius: ꝛ ſic minus amicitie videt̄ eē in democratia q̄ꝫ in tyrānide. Addūt etiā qꝺ in aīi hitis peſſima dī eē democratia. ¶ Sꝫ ad h̄ dōm qꝺ democratia minimū nocumēti ē. Q̄uis. n. pl̄uꝫ ꝛ eq̄liū ē, nō tn̄ ↄueniūt ad nocēdū. Tyrān9 āt lꝫ vn9 ſit tn̄ refert̄ ad mltos: ꝛ ſic ↄcordiā hꝫ ad nocēdū ꝛ peſſimādū: ſine ↄtradictiōis ipedimēto, ꝛ mltis nocet: eo qꝺ ad oēs refert̄. Democratia ad q̄ſdā tn̄: ad eos. ſ. q ad officiū democratice ptātis ſūt ordinati. Qn̄ xo democratia dī peſſima: nō iō dī peſſima qꝺ mltū peſſimet: ſꝫ dī reſpectiue peſſima: qꝛ. ſ. nō ē vrbanitas niſi ſꝫ qd, qꝺ corrūpit tymocratia. Tymocratia eni vī ꝑncipatus in ꝑcio eſſe: nec diuini hōi ꝛc̄. Tymocratia min9 bōa ſit iter vrbanitateꝫ: ꝛ democratia corruptio ſit eius. Inter oīa minorē ſilitudinē hꝫ cū bono democratia: ꝛ h̄ mō dī peſſima eē. Tyrānus eni imitat̄ regnū olygarcia ariſtocratiā. Democratia āt minimum qd qꝺ tymocratia mutetur: longiſſime ergo diſtat ab vrbanitatis bono.

A

Amicitia non eſt ad inaiata.

Ad ſeruū nō eſt amicitia.

Obiectio

Reſponſio

¶ Caplm 6m. De amicitia cognata ꝛ ethairica separant a politica: ꝛ ideo alia accidentia hꝫ ab ipsa.

A

Amicitiã autẽ cognataꝫ ꝛ ethairicam separabit ꝛ diuidet aliquis subtiliter: inspiciens a polyticis amicitijs. Cõmis eni ea amicitia que ptribuliũ est: ꝛ ea que est pnauigantiũ: vel pnauigantiũ: ꝛ alie qcũqꝫ tales sũt assimilent cõmunicatiuis amicitijs: ſm medietatẽ geometricã vel arithmeticã: ꝛ sic polytice eẽ videant: eo qꝫ tales videnẽ esse ſm quãdã pfessionem que fit inter amicos. Cõfessionẽ aũt vocamus qꝫ pacti quãdã hꝫ virtutẽ: ppter qꝺ polyticus iudicat de eis: tñ spãle quidã hñt qꝺ hñt super polyticã rõneꝫ: cuius qdã pueniunt istis amicitijs qꝫ polytice nõ puenit. Et in has etiã ordinat amicitia cõperegrinãtiũ: cui rõne cõperegrinatiõis aliqd puenit qꝺ nõ puenit polytice. Talis ãt cognata amicitia: ꝛ ethairica quãtũ ad ea q̃ sibi ppria sunt: a nobis hic determinãda est maxime ppter parentelã ꝛ mrĩmonialẽ amicitias. Dicimus igit qꝫ cognata amicitia multifaria est. Est eni parentũ ad natos: ꝛ fratrũ adinuicẽ ꝛ nepotũ: ꝛ sic deinceps alioꝝ: inter quos similis cognatio eẽ vĩ: ꝛ silẽ amicitie vinculũ. Sꝫ tñ sicut pater totius cognationis pñm est: ita oĩs talis amicitia dependet a paterna. Parẽtes eniꝫ qdẽ filios diligũt vt sui ipsoꝝ aliquid existẽtes. Filij aũt nõ h̄ modo diligunt parentes: sꝫ diligunt parẽtes ꝛ seipsos vt aliquid vnum existẽtes qꝺ ab illis est: ꝛ ab ipsis vnũ est. Semẽ eniꝫ patris in virtute cordis cuius virtus vl'is est virtute: totũ est qꝫ pater est. Propter qꝫ Plato dixit. Semẽ pr̃is esse puũ al' ꝛ paruũ hoĩem. Arist. aũt qꝛ potestate ꝛ non actu est: dixit aliquid patris esse: ꝛ nõ patrẽ vel hoĩeꝫ. Qm̃ tñ potestate totũ est qꝺ filius est: ꝛ idẽ est id qꝺ est in potestate: ꝛ id qꝺ est in actu q̃uis esse nõ sit idẽ: ꝛ ppter h̄ etiaꝫ filius dĩ esse aliquid pr̃is. Quia aũt idẽ semen nõ est potestate pr̃ sed filius: ppter hoc filius nõ põt diligere patrem vt aliquid sui existẽtẽ: sed diligit euꝫ vt aliquid existentẽ ab illo. Totũ eni qꝺ est filius a patre est, non tñ effectiue: sꝫ ſm totũ pstitutũ ex forma ꝛ mã. H̄ eni totũ patris est: ppter qꝺ sequit patrẽ plus diligere filiuꝫ q̃ ecõuerso: qꝛ pr̃ sui aliquid hꝫ in filio: filius aũt in patre vĩ. Hoc ãt ꝛ alia rõne pbat. Parẽtes eni magꝭ ꝛ meliꝰ sciunt natos qui sunt ex ipsis q̃ geniti sciant qꝫ sunt ex parẽtibus. Hoc aũt dicũt qdã qꝫ ex h̄ ptingit qꝫ non pprie filij sunt nisi ex legali pcreati matrimonio. In tali eni nã: nec vxor fraudat virum: nec vir vxorem: statim sciunt parẽtes natos esse filios. s. ppter qꝺ lege sancitũ est: qꝫ pater est quẽ nuptie demõstrant. econtra aũt filij nõ statim sciunt qꝫ nati sunt taliũ parentũ: quinimo ex fide dicentiũ h̄ credũt: ꝛ sic nõ habent equalẽ sentẽtiaꝫ qꝫ sint parẽtes eoꝝ: qualẽ hñt parentes qꝫ isti sint nati eoꝝ: ppter qꝺ sequit qꝫ fortior est dilectio parẽtũ in filios q̃ eoꝝ. Et q̃uis h̄ moral'r dici possit: tñ h̄ ẽ alia subtilitas. Pr̃ eni id qꝺ suũ est: ꝛ in sui aliquid est p rationẽ gñõnis accrescit semp esse suũ vsqꝫ ad vltimã pfectionẽ. Cõformat eni idẽ qꝺ patris est nõ tñ guttaꝫ semine in matrice: vt de potẽtia hoĩem faciat actu hoĩem: sꝫ postea oĩa format d̃ puero faciẽs viꝝ pfectũ. Propter qꝺ duas rõnes distinguit Arist. s. de potẽtia hoĩe in hoĩeꝫ: ꝛ de puero in viꝝ. Et h̄ pater scit qꝫ tãta hõa ministrat per rõnem actiue gñõnis. Nihil aũt talium potest scire natus p rõnem passiue gñõnis reꝰ patris: ꝛ ideo in tãto bono redamare nõ põt. Sꝫ h̄ qꝺ põt repẽdit reuerentiã. s. Adhuc aũt magis approximat pater filio q̃ filius patri. Genito eni magis approximat id qꝺ est a quo genituꝫ est: h̄ est pater q̃ factũ siue genitum approximet generãti siue faciẽti. Qꝺ eni ex aliquo ẽ, ppinquũ qdeꝫ est ei a quo est. Sicut dens mãdibule: vel capillus capiti: vel aliqꝺ qꝺcũqꝫ ppinquũ ẽ ei qꝺ hꝫ ipsum: ita qꝫ in ipso format ꝛ nascit ex ipso. Plus tñ approximat generãs genito q̃ genitũ gñanti. Generãs enim approximat aliqd sui hñs in genito. Generãti aũt qꝺ dĩ esse id a quo genitũ est: genitũ p aliqd sui nihil approximat: ꝛ si approximare dĩ p hoc. s. qꝫ ab ipso est: tñ multo minꝰ approximat. Sicut ꝛ mãdibula plus approximat dẽti q̃ dens mãdibule: ꝛ caput plus approximat capillo q̃ capillus capiti. In his eni pueniẽs exẽpluꝫ ẽ: qꝛ vtrũqꝫ distinguit ab eo a quo est cum trãsformet in ipso: ꝛ sit ab ipso. Dens aũt de humido nutrimẽtali formatur in mãdibula: ꝛ iõ recrescit aliq̃tiẽs ꝛ crescit ptinuo rediuiuit. Mandibula aũt de humido radicali format a formatiua: ꝛ ideo nõ recrescit amputata. Simil'r capillus de fumo nutrimenti crescit in capite ꝛ de capite. Et silr natus nõ nisi in parẽte ꝛ de parẽte: ꝛ iõ extrema sunt cõuenientia: ex quo sequit parentẽ ppinquiorẽ esse nato q̃ natũ parẽti. Et iteꝝ patrem ppinquiorẽ esse q̃ matreꝫ: sicut formans ppinquius ẽ formato q̃ formabile: hoc etiã multitudine tẽporis accipit. Parentes eni pfestim natos diligũt: affectus eni in eos trãsponit cũ nã. Nati aũt nõ statim diligũt parentes: sed pcedẽte tpe cuꝫ intellm siue sensuꝫ accipiũt boni parẽtalis.

¶ Ex his aũt vlterius manifestum est ppter quaꝫ causam matres magis amãt natos q̃ patres. Diutius eni clausos retinẽt ꝛ multũ ministrãt sanguis in formatiõe: ꝛ iã formatis ꝛ natis lactis ministrãt alimẽta. Pater aũt pfestim semen dat formationis: ꝛ vlterius ad esse nõ ministrat. Feruẽtius g̃ diligit mr̃: pr̃ ãt pstãtius. Cõstat eni in vno qꝺ pr̃is ẽ. In multis aũt fluit qꝺ mr̃is est: vterqꝫ g̃ magis diligit ꝛ pater ꝛ mr̃. Parẽtes eniꝫ filios diligũt vt seipsos. Filij eniꝫ qui ex ipsis nati sunt velut alteri ipsi. Alteri aũt dico ppter separari. Sic eni nõ separarent, procul dubio nõ essent alteri: sꝫ ipsi parẽtes. Filij aũt diligũt parẽtes vt ab illis nati vt diximus. Hec igit ẽ parẽtalis amicitia: h̄ amicitia in p̊ gradu est amicitia fratrũ adinuicẽ. Inter filiũ eni ꝛ patrẽ nõ est gradus: sicut inter patreꝫ ꝛ se alteꝝ gradus nullus est. Fratres igit diligũt se adinuicẽ: sicut hi quoꝝ nasci ꝛ gñari ex eisdẽ ẽ. Idẽptitas eniꝫ fratrũ ad illa parentalia ex qbus sunt, facit fr̃es vnuꝫ ꝛ idẽ esse adinuicẽ. Que eni vni ꝛ eidẽ sunt eadẽ quodãmodo: hec etiã adinuicẽ sunt eadẽ p aliquẽ moduꝫ. Qꝺ pbat p puerbiũ. Dĩ eni qꝫ fratres sunt vnus ꝛ idẽ sanguis: ꝛ vna ꝛ eadẽ radix: ꝛ alia talia multa dicunt. Sanguis eni ꝛ radix vnum ꝛ idem aliqual'r sunt ꝛ indiuisis. Q̃uis eni numero non idẽ sint: forma tñ ꝛ sub̃a originis idẽ sunt: ꝛ in quãtũ nõ idẽ sunt gradus est inter eos. In quãtũ vno solo remouent a radice. s. qꝫ neuter fratrum in altero aliqd sui hꝫ: sꝫ in vtroqꝫ vnus sanguis est parentalis fratrum amicitia: postea multum confortat ꝛ magnũ aliqd pfert ei ad vinculuꝫ amicitie qꝫ cõnutriti sunt: ꝛ qꝫ in cõi ſm vnã sunt etatẽ. Nõ quidẽ etatẽ tpis: sꝫ sicut dicimus vnã etatẽ que eodẽ indiget pedagogo. Junior eni ꝛ senior fratruꝫ q̃diu filiusfamilias ẽ quantũ ad hoc vnius etatis est. Diligit eniꝫ coetaneus coetaneũ p h̄ qꝫ coetaneus ẽ: ꝛ ethayrus ethayꝝ diligit: eo qꝫ vnius moris sint. Et ppter qꝺ fraterna amicitia assimilat ethairike. Unius enim moris sunt: qui vnius pedagogi instituunt disciplina. ꝛ vnius etatis: qꝛ nullus ppe sufficit regimini. Nepotes autem ꝛ reliqui deinceps cognati pnepotũ ꝛ abnepotũ ꝛ subnepotũ approximant adinuicẽ: ex his que sunt parentũ ꝛ fratrũ: roẽs isti piungunt ꝛ cõicant in hoc qꝫ ab eisdẽ sunt ſm radicẽ. Fiunt

tamẽ

Marginal notes:

Confessio qd dicatur.

Diuisio amicitie cognate.

Pr plus diligit filiũ q̃ cõuersum.

B

Amicitie cognate rõ est p approximatiõem.

Cur plus mr diligit natos.

C

tñ gdã coꝝ ꝓximiores. Alij aũt magis alieni ꝛ lõginquiores in h ꝙ ꝓpe est vel lõge qui pꝛedux vel stipes dr̃ esse parentele. Pluribus enim gradibus distantes alieni magis sunt: paucioribus aũt distãtes magis ꝓpinqui. Quot aũt gradus sint vinculum cõsanguinitatis dissoluentes: lege determinãdũ est. Et tñ simile sumitur ad ea que fiunt in hoie vno: in quinto dissoluitur. Quia semen ex quo fit generatio q̃tuor digestionibus mẽbris corporis determinatur.

De q̃tuor digestionibus.

Cõsanguinitas aũt sicut corpus hois est, in qua stipes siue pꝛedux est sicut cor. Ceteri aũt sicut membra cetera a corde. Primũ aũt qd̃ oritur a corde ſm peripatheticoꝝ sniam vena est. Scd̃m aũt vene diuisio ad determinatã partẽ. Tertiũ vero determinatio vene ad mẽbrum quod accipit nutrimẽti beneficiũ. Prima ergo digestio vt dicit Arist. sub medio thalamo cordis ẽ: ꝛ ex h accipit nutrimentum, formã, ꝛ motũ, qui ꝓprius motus nutrimenti est h quo tendit ad corpus qd̃ nutriatur: ꝛ ad membrum sicut ad ꝓpositũ suum locũ: sicut ferrum mouetur ad magnetẽ. In vena vero determinatur hec forma ꝛ dirigitur ad tendendũ siue vel deorsũ vel in dextrũ vel in sinistrum vel ante vel retro: ſm tres diametros ad angulum rectũ quo nutrimentũ mouetur ꝛ in toto corpe. In subdiuisione aũt vene motũ accipit ad vsum suum, quicũq3 est ille: in quo. s. mẽbrũ est in quo nutriri dz. A mẽbro autẽ accipit ad mẽbrũ qd̃ nutriatur ꝛ non ad aliud assimilationẽ: ꝛ si dirigatur vlterius extra corporis silitudinem dirigeretur. Et q2 parẽtela est sicut corpus in qua stipes cor est: alij aũt sicut mẽbra: ꝓpter hoc lator legis dixit. Q2 in quatuor gradibus attenditur ꝯsanguinitas ꝛ in q̃nto dissoluitur. Q2 aũt qdã dicũt vnã esse digestionẽ in stõcho ꝛ vnã in epate, nõ ad hanc sniam pertinet determinare.

Capl'm 7m. Qualis sit amicitia parentalis.

Amicitia aũt filioꝝ ad parentes fere talis est vt amicitia hominũ ad deos. Bonũ enim diuinũ est vt creans ꝛ formans humana. Est ergo sicut ad superexcellens ꝛ nõ sicut ad equale. Parentes eni maxime benefecerunt ꝛ in maximis. Sũt eni parentes essendi ꝛ nõ nutriendi tñ cã natis: ꝛ ad virtutẽ ꝛ curam sunt cã eius ꝙ est filios disciplinatos fieri: quibus bonis nihil equale põt repẽdi a filijs: hec eni amicitia cõmitãria h3 ꝛ delectabile ꝛ vtile magis q̃3 amicitia alienoꝝ. Uita eni cõmunis ꝛ ex nã ꝛ ex nutritione magis est consanguineoꝝ q̃3 alienoꝝ. Adhuc aũt oia que sunt in ethayrika amicitia, sunt ꝛ in fraterna: sed non cõuertitur. Sed tñ in tali amicitia parentali magis est vinculũ amicitie inter eos qui epyeykes sunt: ꝛ inter eos qui totalr̃ similes sunt. Tales eni quanto ꝓximiores sunt etiã ex natiuitate magis diligunt adinuicẽ inquãtũ vnius moris sunt. Sile vinculum nature vinculũ hñt similitudinis moꝝ qui ex eisdẽ parentibus sunt. Similr̃ inquãtũ cõnutriti ꝛ ꝯtradiscreti sunt ad vnã similitudinẽ. Adhuc aũt firmissima ꝓbatio amicitie ꝛ plurima est ea que est ſm tẽpus. s. ꝙ in oi tpe amicus ꝓbatus inuẽtus est: h aũt maxime ꝯuenit fraterne amicitie: ꝛ talia amicabilia siue amicitiã facientia ſ3 analogiã sũt in reliquis gradibus cognatoꝝ.

Capl'm 8m. De amicitia viri ꝛ vxoris.

A

Uiro aũt ꝛ vxori amicitia videtur ſm naturã existere: non ſm ꝙ nã di ex qua pullulat pullans: sed ſm naturã qua homo coniugale aial est magis q̃3 polyticũ. Solus eni homo in actibus ꝛ operationibus sibi nõ sufficit: ꝛ ꝓpter hoc dicit Auic. ꝙ vita hois solitarij peior est q̃3 esse põt ꝓpter sue teneritudinẽ cõplonis ꝛ multiplicem indigentiam: ꝓpter quã opz ipsũ tendere

Auicẽna

ad domus ꝯstitutionem. Domus aũt ꝯstitutio nõ fit nisi ꝓpter ꝯiugium. In ꝑfecta enim ꝯstitutione domus silitudo regni ẽ: ꝛ Aristocratie ꝛ tymocratie. Et tymocratia ꝓpter aristocratiã est. Aristocratia aũt ꝓpter regnũ. In domo igitur solus homo esse nõ põt: sed prima inclinatione nãe ad ordinẽ domus est ꝙ cõiugale aial sit hõ. Et q2 ciuitas ꝯstituitur ex domo ꝛ deriuatur ex illa: sequitur ꝙ hõ magis ꝯiugale aial sit q̃3 polyticũ. Quãto prior ẽ domus ciuitate ꝛ magis necessaria: ꝛ q̃to filioꝝ ꝓcreatio cõius accidit animalibus q̃3 esse iconomicũ vel polyticũ. Oia eni aialia ꝓcreationẽ filioꝝ intẽdunt. Non oia aũt polytica sunt. Alijs igitur aialibus ab homine q̃dam cõiunctio ꝯiugalis intãtũ cõis est inquãtũ ꝓcreationẽ filioꝝ intendunt: ꝛ idcirco nõ ꝯiungunt nisi tpe ꝓcreationis filioꝝ. Hoies aũt non solũ ꝓcreationis filioꝝ cã cohabitant: s3 etiã grã eoꝝ que necessaria sunt in totã vitam: ꝛ iõ semꝑ cohabitant ꝛ indiuiduã vitã ꝯiugalr̃ viuẽtes sortiunt: ꝛ hãc indiuiduitatẽ lege ꝛ cõsensu inter seinuicẽ ꝯfirmant. Primo ante ꝯiugiũ diuisa sunt opera: ꝛ altera viri ꝛ vxoris adinuicẽ ea non referũt. Domo aũt diuisis opibus sibi nõ sufficit: sed ponẽtes ꝓpria ad cõe, ad vnã ꝛ eandẽ indiuiduitatẽ vite referentes, oia statim sibi inuicem sufficere incipiunt. Supplet eni defectus qui est in altero ex vtriusq3 relatis ad idẽ. Propter h in hac amicitia videtur ꝛ vtile ꝛ delectabile esse. Delectabile qdẽ inquãtũ nãle. Utile aũt inquãtũ ex vtrisq3 supplet defectus alterius. Erit aũt etiã hec amicitia ꝓpter virtutẽ si ambo ꝯiuges epyeykees sint: tunc enim virtus est ꝛ gaudebunt adinuicem tali virtute. Coniunctio aũt que est ꝑ modum vinculi in hac amicitia vt fortior ꝛ firmior sit filij esse videntur: ex quibus domus ꝯstituitur. Propter qd̃ steriles ꝯiuges citius ꝛ facilius dissoluunt q̃3 nõ steriles: ꝛ lege romana ferũt ab antiquo sancitum ꝙ ex sola sterilitatis causa in altero ꝯiugũ ꝯiugiũ soluitur. Sic Marcia a Catone soluta esse dr̃ ꝓpter sterilitatẽ. Ambobus eni ꝯiugibus cõe bonũ ꝓles filioꝝ est. Q2 aũt cõe vtrisq3 est ꝯtinet ꝯiugiũ ꝛ firmat: vinculum autem equalr̃ nectit. Utrum aũt vnã esse opz vnius ſm ꝯiugale vinculũ, vel plures vnius, vel etiã vnũ ꝯiungi pluribus, ad ciuilẽ ꝑtinet determinare. Dicit enim Plato ꝙ vnus multas iplet: ſm qd̃ vnum sigillum in multis sigillat. Propter qd̃ videtur ꝙ cum semen gñationis impediendũ non sit: vnius viri multe debeant esse vxores. Una eni3 plures ĩpregnationes simul nõ accipit nisi valde difficulter ꝛ in paucis aialibus. s. in muliere ꝛ equa ꝛ lepore: ꝛ in his videtur ꝙ plures possint ꝯiungi vni ꝛ eidem ꝓpter qd̃ videmus multas gallinas sequi gallũ vnũ. Similr̃ aũt dr̃ ꝙ ceruę se hñt ad ceruũ, ꝛ eque ad equũ, ꝛ vacce ad taurum. In oibus enim his multe femine sequuntur vnũ masculum. Cõtra aũt in canibus ꝛ lupis etiã est ꝛ vulpibus ꝛ quibusdam alijs. In his enim multi masculi sequuntur feminã vnã. In quibusdã aũt vnus vnam: ꝛ ecõuerso vna vnũ sequitur: sicut in turturibus ꝛ colũbis ꝛ multis alijs aialibus. Si igitur oia ista in aialibus inueniuntur: videtur ꝙ nihil qd̃ nãle sit determinate s3 oia cõia: dicitur eni ius nãle esse qd̃ nã oia aialia docuit. Oia aũt h docet ſm aliã diuersitatẽ. Ad hec aũt ꝛ sil'ia dici põt ꝙ in veritate quãtũ ad potẽtiã generandi vnus multas implere valet, s3 nõ plurimas. Si. n. plurimas iplere debeat nõ ad ꝑfectã maturitatẽ stabit semen in corpe: ꝛ sic inutile efficitur ad gñationẽ. Scd̃m aũt ꝙ nã aial domesticũ est: vir vna vnius est ſm naturam. Nõ enim facit ad vnitatem domus hr̃e plures: s3 potius ad diuisionẽ. Indiuiduitas eni vite simplr̃ ad plures eẽ nõ põt: qd̃ eni vni indiuiduũ est: alij indiuiduũ esse non põt. Qd̃ ꝛ Theophrastus dicit. Plures facere ad domus

Cohabitatio-nis hoiũ rõ.

Dubitatio

Plato

Responsio

Theophrastus

Quare multorum coitus in eadem impedit fetum.

diuisionē:eo φ plures adinuicē nō hñt relationē ſʒ vna/
queqʒ ſm ſua ꝗte ꝑncipari ꝛ dñari:vnaʒ aūt hic plures
in hoībus innālē eſt.Exiccat̃ eni ex pluribꝰ matrix vniꝰ
ꝛ exiccata ſubtilis efficit̃.Similr aūt ex nimio vſu vene
reoꝝ lubricat̃ ꝛ nō retinet ſemen iniectuʒ.Silr aūt ꝛ nā
matricis ē ſicut ꝛ ſtomachi diuerſa reiicere ꝛ vniformia
retinere.Diuerſus ḡ vſus cū vna venereoꝝ ꝯceptuʒ vel
bonitatē ꝯceptus ipedire videt̃.Plures aūt eſſe pluriuʒ
nō pōt eſſe ſm legē matrimonij.Si eniʒ dʒ reddere vni
ſimul cū h̃ nō pōt reddere alij:nec iuſtū qđ hʒ ad vnā ꝛ
vna ad vnū nō pōt ſimul diuerſoꝝ.Nō eni lege ordina/
tū eſt nec ordinabile φ vagat̃ ſm incertuʒ debitum.Cū
igit̃ matrimoniū ſm φ homo ꝯiugale aīal eſt lege deter
minet̃ nāli ꝛ iuſto nāli:videt̃ φ ſm virtutē matrimonij
vna debeat eſſe vnius:ꝛ h̃ quidē veriſſimū eſt.Et ſi ali/
qñ vnus plures habuit:ſʒ diſpēſationē fuit legiſlatoris
ꝑꝑ paucitatē populationis regnoꝝ ꝛ ciuitatū.¶Qualr
aūt cōuiuendū viro ſit ad vxorē:ꝛ vlr qualr cōuiuendū
ſit amico ad amicum querere:nihil aliud ꝗrere eſt vt vr̃
ꝙʒ querere qualr iuſtū ſit viuere viro ad vxorē:vel ami/
co ad amicū.Diximus eni in ꝑhicis φ nō eſt idē iuſtum
quo amicus cōicat ad amicū:ꝛ quo cōicat ad extraneuʒ.
Inter iuſta iuſtiſſimuʒ eſt amico benefacere:hoc ad ex/
traneū nō ita ſe hʒ.Silr aūt nō eſt idē iuſtum quo etay/
rus cōicat etayro:ꝛ quo cōdiſcipulus cōicat cōdiſcipulo:
ꝛ quo cōicat extraneo:ꝛ ſic eſt in oībus alijs.Iuſtū āt eſt
ſuꝑ qđ fundat̃ amicitia talr cōicantiū:q2 cū debito trāſ/
ponit̃ affectus:ſimilr aūt in diſtātibus ꝑſonis ſm excel/
lentiā nō idē qđ miniſtrat̃ ab amāte:ꝛ qđ rependit̃ a re/
damāte:ꝛ h̃ eſt iđ:q2 nō idē decet miniſtrari ꝛ retribue/
re ſm diſtantiā adinuicē ꝑſonaꝝ.In oībus igit̃ amicitia
fundat̃ ſuꝑ iuſtū.Et ſm rōnem debiti tribuēdi vel retri
buendi:ſm quā iuſtū diuerſificat̃:diuerſificat̃ ēt amici/
tia:ꝗre ī his oībꝰ velle bonū variat̃ qđ ꝑpriū ē amicoꝝ.

¶Caplm.9m. In qbus amicitie fiāt actiones determinā/
de per polyticam.

A

TRinis itaqʒ exñtibus amicitijs quēad/
modū in ꝑnꝰ huius libri dcm̃ eſt.
Cū ſm vnāquāqʒ dicat̃ amicitia.Quidā eni
ſm equalitatē amici exñtit:quidam aūt ſm
ſuperexcellentiā:ſicut in 2° tractatu dcm̃ eſt:opʒ
querere ſm quas amicitias opʒ accuſare amicū de h̃ φ
nō equalr miniſtrat vel retribuit.Sicut eni determina/
tū eſt de amicitijs:ita opʒ ꝗrere de ſolonibus amicitiaꝝ.
Sūt eni quidā amici qui ſilr ꝛ equalr:ꝛ in vno ꝛ eodem
miniſtrātes ꝛ tribuentes ſunt amici.Sunt etiā amici in
qbus melior ſm aliquā dignitatez amicus eſt deteriori.
In qbus nō idē nec equalr amanti retribuere opʒ:ſicut
diximus de patre ꝛ filio/ꝛ rege ꝛ ſubiecto:ꝛ h̃ ſm vnam
ſimilitudinē eſt amicitia ꝗ fundat̃ ſuper delectabile:ꝛ in
illa que fundat̃ ſuꝑ vtile.Propter h̃ eni duo ꝛ equantes
ſe in amicitijs amici ſunt:ꝛ differentes amici ſunt etiam
adinuicem propter delectabile ꝛ vtile.Equales autem
equari opʒ ſm equalitatē in amare ꝛ redamare:ꝛ in oī/
bus reliquis que ad equalitatē iter eos referunt̃.In his
aūt qui inequales ſunt ꝛ ſm excellentiā diſtantes:ꝑ idē
opʒ vtriqʒ ſm analogiā ſue dignitatis aſſignari ſicut in
antehabitis dcm̃ eſt.Et ſi h̃ quidē fiāt:amicus ab amico
accuſari nō pōt.Si ỽo nō:accuſat amicus amicū coram
iudice:eo φ oīs amicitia ſuper iuſtū quoddā fundatur.

B

Querele fiūt in amicitijs.

Tales igit̃ accuſationes vel īcrepationes ꝛ maxime fiūt
in amicitia que fūdat̃ ſuꝑ vtile:vel forte ſolū in illa vel
in alijs eſſe nō poſſūt:ꝛ h̃ quidem rōnabilr dr̃.Quia qui
ꝑpter virtutē amici exñtūt ſiue eq̃les ſiue ineq̃les ꝑſone
ſint/promꝑti ſūt ad bene operandū adinuicē:nec opʒ φ
accuſent̃ de h̃ ad quod promptiſſimi ſunt.Uirtutis eniʒ
ꝛ amicitie ꝑpriū eſt ꝓmptiſſimū eſſe ad benefaciēdum
miniſtrādo ꝛ retribuēdo.Eoꝝ aūt qui ſic ꝯcedūt vt hñ
tribuāt ꝛ retribuāt:neqʒ pigri ſunt in actiones:ſʒ potius
cōplexus ꝛ amationes.Amantē eni ꝛ quātū pōt benefa/
cientē nullus accuſando cōtriſtat:ſʒ potius ſi ſit gratus
tribuēti bene operans retribuit.Sit aūt diſtantes ꝑſone
ſint vna qdē ſuperexcellēs:ꝛ altera ſuperexcelſa:tunc quidē
ſuperexcellens ſortiens qđ appetit:ſm geometricā medie/
tatē nō vtiqʒ accuſabit amicū.Uterqʒ eni amicus bonū
qđ ſibi cōpetit appetit:ꝛ ꝑpter h̃ amico ꝯcedēs:ꝛ φ ipſe
ſm dignitatē ſortiat̃:nō aliquo mō accuſandi hʒ rōnez.
Sic igit̃ in ea ꝗ ſuꝑ honeſtū fūdat̃/nullā hʒ accuſationē:
ſimilr in his que ꝑpter delectationē ſiunt amicitijs non
oīno locū hʒ accuſatio.Si.n.gaudet in h̃ qđ eſt cōmora/
ri adinuicē ꝑpter mutuā quā ſibi donāt ꝛ redonāt dele/
ctationē:ridiculus videbit̃ vnus amicoꝝ vt accuſet alte
ruʒ:vt ſic delectantē ſm qđ opʒ.Pōt eni non cōmorari:
eo φ nō obligat̃ ad cōmorandū.In his aūt ꝗ ꝑ nos poſ/
ſumus ridiculū eſt recurrē adinuicē.Sed amicitia ꝗ fun
dat̃ ſuꝑ vtile accuſatiua eſt:ꝛ frequēter vnus amicorum
accuſat alteꝝ ꝛ corā iudice.Qui eni querūt adinuicē vti
ſm vtilitatē ſemꝑ pluri indigent.Indigentia eniʒ cauſa
eſt talis amicitie:ꝛ exiſtimant ſemꝑ minus accipere ab
amico ꝙʒ ꝯueniat eis ſm ſue amicitie ꝯuētionē ꝛ vitupe/
rant amicos de eo.Quātū ipſi digni ſunt plura accipere
φ nō tanta quantis indigent ſortiunt̃ ab amicis:ꝛ quan/
ta meruerūt ſm vtilitatis miniſtrationē.Rebenefacien
tes aūt allegāt φ nō pñt ſufficere ad tāta quātis indigēt
qui vtilr miniſtrauerūt.Sic aūt ſe hʒ in cliētibus ad do/
minos:clientes eni ſemꝑ allegant plura ſe meruiſſe.Dñi
aūt econtra plura merito ſoluiſſe.

¶Caplm 10m.Qualiter ꝛ quibus modum fiant actiones
in hac amicitia.

A

Iuſtum eſt duplex.

VIdetur aūt quēadmodū iuſtū duplex
qđ eſt directiuum diſtributio/
nis vel cōicationis:ita ꝛ hec amicitia duplex
eſſe.Iuſtoꝝ eni taliū vnū qdē eſt nō ſcriptū:
qñ.ſ.circūſcriptio nō fit de pacto qđ eſt iter
talr cōicantes vel ꝯueniētes.Aliqd aūt eſt ſm legis mo/
dū.ſ.qñ pactū fit inter ꝯueniētes ꝛ ꝯſcriptio fit pacti per
chartā ꝗ inſtrʒ a qbuſdā vocat̃ ꝑ manuū publice ꝑſone:
que tabellio eſt vel iudicioꝝ:quo ſcripto vterqʒ artat̃ ꝛ
dirigit̃ ad ſoluēdū.Sic igit̃ duplr eſt vtile quod in tali
ſoluit̃ amicitia.Talis eni ꝯuentio aliqñ moralis eſt ſiue
ꝯſuetudinalis ſola ꝯſuetudine firmata:vt.ſ.vterqʒ alte/
ri ſm ꝯſuetudinē cōicet.Aliqñ aūt legalis eſſe videt̃ qñ
ſ.pacta expreſſe ſiūt:ꝛ h̃ ſcripto ꝯfirmāt̃ ꝛ cōmēdant:ꝛ
h̃ ſcripta ꝑ modū legis vtrūqʒ ligant ad alteꝝ:ꝛ ꝑ modū
ſcriptū vterqʒ cōicet alteri.Accuſationes igit̃ que in ta/
libus ſiunt/tunc maxime ſiunt cum nō cōmutant vel cō/
municant ſm eundē modū aut ꝯſuetudinez:aut qui ſcri/
ptus eſt in inſtrīs:ꝛ tunc amicitie diſſoluunt̃.Legalis āt
duplex eſt:pactū eni eſt ꝑ modū legis obligans:ꝛ h̃ aliqñ
eſt in dictis ſolis.ſ.qñ ꝯuentiones verbis firmant̃:ꝛ hec
talis cōicatio eſt oīno venalis ꝗſi nihil hñs amicitie.Ue
nalē aūt dicimus que ꝗſi de manu in manū:ꝛ h̃ aliqñ in
ſcripto firmat̃:ꝛ in tali nihil fit pro amico vt amicus eſt:
ſed totū eſt ꝑ mutuū ꝑprie vtilitatis.Aliqñ āt liberalior
eſt a quo aliqd fit pro amico vt amicus eſt:ꝛ h̃ eſt qñ ad
minus fit mutuū:tēpus ꝛ terminus ponit̃ ſolonitit:ita tñ
φ expſſa ꝯfeſſio fiat:ꝛ in pactū vel ſcriptū deducat̃ quid
pro quo ſoluēdū ſit.In tali eni cōicatione debitū manife
ſtū eſt ꝛ non ambiguū qd pro quo ſoluendū.De amicitia
aūt tñ eſt ibi φ amicatiuā hʒ dilationē.Qñ enim vnus

Utilitas legalis.

tenet̃

teneť alteri statim soluere/teneť nisi ex amicicia differať vel tẽpus vẽdat vt vsurarii⁹. Propter qđ ꝛ apud quosdã amicoꝝ taliũ quoꝝ amicitia sup vtile fundať nõ obseruanť iusta que dicta sunt: ſ ꝫ existimant sicut ꝛ in rei veritate se hꝫ oportere diligere eos vt amicos qui nõ in pactũ vl' scriptũ deducũt: ſꝫ cõmutãt vl' mutuãt ſꝫ fidẽ/ita s. ꝙ fidei amici simpl'r credant. Talis eniꝫ cõicatio liberalior est alia seruilior: ꝛ talis etiã moralis est: vt. s. ꝯsueta faciat amico retribuẽdo qđ ſm ꝯsuetudinẽ iustũ est. Est ãt nõ in dictis siue pactis siue scriptis: sed potius vt amico donat vel mutuat: vel etiã cuicũqꝫ aliꝗ qui sibi non est manifestus in amicicia: ſꝫ tñ significãt in retribuẽdo conferrre sibi equale vel plus. Nõ eni dat talis liberal'r: sed potius accomodat ꝛ mutuat: ꝛ qñ sil'r alius sicut sibi cõmutuãs: sed etiã est dissoluẽs ꝯsuetã retributionẽ accusabit eũ ꝛ dissoluet eã quã habebat secũ amicitiã. Talis ãt cõicatio causať p ħ ꝙ oẽs quidẽ vel plures volunt bona honesta ꝑpter silitudinem vtrisqꝫ q̃ p se expetibilis est. Eligũt aũt vtilia sibi ꝑpter necessitatẽ vel auaritiã. Bonũ aũt honestũ est benefacere amicis nõ ea intẽtione vt donans ꝛ benefaciẽs aliqđ ꝯpatiať p retributionẽ: ſꝫ liberal'r intendat: vtile aũt est rebeneficiatũ esse. Et q̃uis in pactũ nõ deducat nõ intẽdit ꝙ donat. Intẽdit enim ꝙ ad eq̃lia vel maiora puocet amicũ. Et g̃ qui talez accipit donationẽ ab amico ꝛ potẽs est soluere retribuẽdũ ẽ ſm dignitatẽ ꝛ valorẽ eoꝝ que passus est siue recepit: q̃uis ille forte spõte dederit: ita ꝙ nec pactũ nec scriptũ deduxit in ꝗstionẽ. Nõ eni faciẽdũ est nolẽtẽ amicũ: g q̃uis vt amicus dederit: noluit tñ amicitiã/ſꝫ retributionẽ. Taliter eni accipiẽs est potestatis in pn° amicitie: in ħ. s. ꝙ benepatiens est: hoc est bonum vtile recipiens a quo nõ oportuit. Sciuit eni ꝙ nõ ꝑpter amicitiã daret: ſꝫ ꝑpter separatã vtilitatẽ. Non eni accipit vt ab amico/neqꝫ ab eo qui ꝑpter ipsuꝫ vt ipsuꝫ amicũ hoc operať: ſꝫ poti⁹ vt ab eo quẽ sciuit vtile aliqđ intẽdere. Sicut igiť dissoluiť amicitia q̃ est in dictis siue pactis siue scriptis p nõ retributionem equalium: ita ꝛ hec amicitia dissoluenda est vt equaliũ vel plurium fiat retributio. Quinimo qui in tali amicitia ab amico accipit beneficiũ ꝛ potẽs est reddere in pn° acceptionis ꝯfiteri dꝫ ꝙ nõ vt donũ: ſꝫ vt mutuũ accipit. Si eni ĩpotens sit soluere/talẽ primũ beneficiãs qui vtilitatẽ intendit dono suo nõ significabit: ꝑpter qđ si beneficiatus potens sit soluere retribuere dꝫ ei qui eũ ex tali beatificauit amicitia. Si aũt ħ graue est ei intendendũ fuerat ꝛ ꝯsiderandũ in pn° anteq̃ꝫ donũ acciperet a quo beneficiareť: ꝛ in quo siue quãta vtilitate: vt in his ꝯsideratis sustineret vel nõ sustineret cõicationẽ. Honestius eni fuerat a pn° a tali cõicatione recedere: q̃ꝫ sic intẽdenti vtilitatẽ dignam non retribuere.

Capl'ꝫ 11m. Quomõ mẽsureť talis amicitie retributio.

Dubitationẽ aũt hꝫ vtrũ opꝫ retributionẽ talis amicitie mẽsurare patiẽtis vel recipiẽtis vtilitate: ꝛ ad hãc facere redditionẽ: vt. s. tãtum reddat quãtũ vtilis fuit sibi donatio: vel opꝫ mẽsurari redditionẽ quãtitate beneficiꝗ pmi opantis siue donãtis. Cuius exẽplũ est: si aliquis dedit decẽ ꝛ recipiẽs lucratus est centũ p decẽ. Utrũ opꝫ cõicari reddẽdo ſm totam quantitatẽ lucri: vt. s. reddat super fortẽ mutuatam 45. qđ medietas lucri est: vl' reddat tm̃ decẽ q̃ p̃ recepit: allegãdo eni cõtra seinuicẽ vtr̃ talia ꝑponere. Patiẽtes eni siue recipientes beneficia ãt dicũt se talia ab amicis recepisse que parua erãt illis ad dandũ: ꝛ que etiã ab alteris q̃ꝫ ab amicis poterãt recepisse: ꝛ iõ in tali donatiõe parꝫ amicitie se expertos: ꝛ ħ dicũt paruificãtes dona q̃ receperũt. Dantes aũt ecõuerso allegãt se ſm facultates ꝓprias maxime donasse: ꝛ q̃ a nullis aliꝗs data fuissent: ꝛ addũt ꝙ in talibus periculis dederũt vel in talib⁹ necessitatibus in qb⁹ accipiẽs magnũ dãnũ icurrisset si nõ dedissent: ꝛ nũc ſꝫ ħ sibi fieri debẽ retributionẽ. Ad hec ꝛ talia dõꝫ est ꝙ retributio in talibus mẽsurari dꝫ patiẽtis siue recipiẽtis vtilitate. Recipiẽs eni in oĩbus est vt indigẽs: indigenti aũt sufficit si eq̃le recipiat: ſꝫ in recipiẽdo tãtũ dꝫ sibi fieri adiutoriũ quãtũ iuuať ille qui suum donũ ante recepit: vt. s. tali tpe retribuat q̃li recipiẽs iuuať ad lucrũ vel a tãto periculo vl' a necessitate redimitur: vel etiã plus iuuať q̃ꝫ adiutus est ille qui donũ suum pmo accepit ꝛ intẽdit ꝙ in plus iuueť. Hoc eni meli⁹ est ſm morẽ ꝛ magis cõgruum amicitie.

Responsio ad q̃stionem. Mensura retributionis accipiẽda ẽ penes vtilitatem beneficiati.

Caplm 12m. Qr in amicitia bonoꝝ nõ est accusatio.

In his aũt amicitiꝗs que ſm virtutẽ sũt/accusationes quidẽ nõ sunt. Mẽsura eni retributionis in talibus vel assimilatũ mẽsure est ministrãtis vel retribuẽtis electio. Eligit eni vterqꝫ taliũ quãtũ põt ſm virtutẽ aliꝗ tribuere ꝛ retribuere: ꝛ vterqꝫ studet beneficiꝗs aliũ vicere: ꝛ iõ neuter põt aliũ accusare. Principale eni mẽsurãs in virtutis opibus ꝛ moris honestate in electione est. Probauimus eni in 5° huius scie li°. ꝙ nullus iniustũ patitur volẽs. Propter qđ si plus tribuit vel retribuit alter amicoꝝ alteri: ꝛ ħ volens facit ꝛ ex electione nihil iniustũ passus: ꝛ iõ accusare nõ potest. Quinimo gaudet in hoc ꝙ plus impendit q̃ꝫ recipit.

Caplm 13m. De accusatiõe amicitie q̃ est diũꝫ ꝑsonaꝝ.

Hec aũt accusationes nõ tñ sunt in amicitia ꝛ amicitie spẽbusq̃ distinguitur penes amabilia. Sꝫ sũt etiã in his q̃ penes amãtes distinguunť: ꝛ sunt inter ꝑsonas ſm superexcellẽtiã differentes. In talibus eni amicitiꝗs etiã differũt accusatiões. Uterqꝫ. n. taliũ dignũ se reputat plus hĩe tã excellẽs. s. q̃ꝫ excessus: ꝛ cũ nõ fiat sibi ħ quo se dignificat dissoluiť amicitia. Melior enim superexcellẽs existimat sibi plus cõuenire: ꝙ plus habeat ex sua excellẽtia ſꝫ distributionẽ geometricã rõnaľ plus esse tribuendũ in quãtitate. Eniꝫ qui melior est ꝛ dignior addit ꝙ etiã quãto dignior est: tanto vtilior est: ꝛ quanto excessus ĩdignior est: tãto etiã inutilior est: ꝛ minus ꝯfert cõiatti. Qui aũt inutilior ẽ minus dꝫ hĩe in distributiõe. Aliũt igiť excessum minus oportere hĩe. Adhuc aũt si nõ plus recipiat dicũt nõ esse amicitiã: sed quãdã seruilẽ ministrationẽ. Si eni amicitia est cũ vterqꝫ amicoꝝ alteri velit bona ſm dignitatẽ: opꝫ ꝙ maiori vterqꝫ amicoꝝ velit plus boni: aliter eniꝫ vi᷑ fieri iniuria. Hoc aũt fit: q2 existimant ꝙ sicut in pecuniaꝝ distributione plus accipiunt qui plus ꝯferũt in ꝑmotione cõitatis: ita dicũt oportere fieri in amicitiꝗs. v. g. habẽt forte cõicationẽ miles ꝛ plebeus in mercatione: ꝛ ꝑpter militem mercatio absoluiť a vectigalib⁹ ꝛ teoloneis: ꝛ sic ad cõmune lucrũ plus cõfert opatio militis q̃ꝫ plebei: ꝑpter qđ militi rõnabile vi᷑ ꝙ plus accipiat. Indigẽs aũt siue excessus: cui⁹ opatio deterior est in cõicatione: ecõtra allegat ꝙ amici boni propriuꝫ sit ꝙ sufficiat indigenti amico: ꝛ q2 plus indigeat de cõi lucro plus debeat recipere. Dicũt eni ꝙ ad nihil vtile eẽt amicũ esse studioso vel potẽti/vel erudito/vel diuiti: si nec vltra id qđ cõfert sit recepturus ab amico tñ eni a q̃libꝫ nõ amico eẽt recepturus⁹. Ad hec aũt dõm esse videť ꝙ vterqꝫ videtur rõne significare: ꝛ ꝙ opꝫ vtriqꝫ plus tribuere ex amicitia: ſꝫ nõ ex eodem bono vtriqꝫ plus tribuendũ est. Sed superexcellenti qdeꝫ plus tribuendum honoris ꝛ demonstrationis ꝛ laudis:

Ratio maioris. Ratio inferioris. Determinatio veritatis.

B Donũ honestum ab vtili differt. A Dubitatio. Rõ dubitãis.

Indigenti aūt qui superexcessus est opꝫ tribuere lucrū:ita ꝙ lucrū gñalr sumaṫ pro oī eo ꝙ supplet indigētiaꝫ excessi. Propriū enī pmiū virtutis ꝛ bñficij liberalr ipensi honor est. Excellētis āt ē ex vtute ꝛ liberalitate ministrare:eo ꝙ ille p indigētiam nō cogit. ꝑpriū aūt auxilium indigentie lucrū est. Talis enī ab ipsa indigētia cogiṫ lucro intēdere. Sic ḡ vtriqꝫ retribuēdum est ſm dignitatē/honor excellenti ꝛ lucrū attribueṫ excesso. Hoc autez ꝓbaṫ p id qđ fit in vrbanitatibus. Sic enī vꝫ in vrbanitatibus obseruari. In vrbanitatibus enī nō honoraṫ qui nullū vel paruū bonū cōe reipublice tribuit. Cōe enim bonū qđ īter ciues distribuendū est:datur ei qui cōmunē rē publicā beneficiat ꝛ ꝓmouet. De talibus aūt cōmunibus bonis est honor:cōitatē aūt ꝓmouens excellēs ꝑsona est. Opus enī vilis ꝑsone ꝛ humilis ad rēpublicam nullus est. Honor igiṫ excellētis est:nec pōt dici ꝙ vna ꝛ eadē ꝑsona cōitatē ꝓmouēs simplr in vno tēpore ditari possit a qbusdaꝫ cōibus ꝛ honorari. Sic vnus ꝛ idē ꝛ silr excedens esset ꝛ excessus in eodē. ¶ Adhuc aūt si excellens lucrū non intēdēs/etiā honorē nō reciperet:tūc impendens cōitati in vtroqꝫ honore obsequij.s.ꝛ lucro minoraret. Nullus qdē aūt in oībus minus expectat. Excellētia aūt minus circa pecunias tribuiṫ/sed honoris:ꝛ excesso qui dona expectat ad ꝓprie indigētie supplemētū: vrbanitates tribuit pecunias ꝛ nō honorē. Sic.n. vtriqꝫ retribuitur ſm dignitatē. Qr aūt ſm dignitatez sic retribuiṫ:ſm geometricā ꝓportionē saluat ꝛ adequat amicitiā:queādmodū sepe dictū est. Sic vtriqꝫ associandū est .vnicuiqꝫ/eq̄libus ꝑsonis existētibus/qđ ꝯgruit vtriqꝫ ſꝫ ꝓpriam dignitatē. v.g. ꝙ ei qui in lucrum pecuniaꝝ cōe ex ꝓpria dignitate plus vtilis est:vel etiā qui plus vtilis est ad virtutē:ex ꝓpria dignitate sic diues/vel honestus/vel eruditus plus honoris reddaṫ ab eo qui sibi cōicat ꝛ retribuere dꝫ qđ ꝯgruit. Ei aūt qui plus indiget:plus lucri reddaṫ ꝓpter famulatū quē impēdit. Attendendū tñ est ꝙ retributio fit ſm possibilitatem:vt.s.hoc retribuat qđ ꝯtingit cū retribuere ſm facultatē ꝓpriā. Amicitia āt ab amico recipi requirit possibile:ꝛ si nō requirit h̄ qđ dignū eēt repēdere:hoc enī aliqñ est sup facultatē retribuētis. Non ḡ querit ꝙ in oībus sibi ſm dignitatē retribuaṫ:quemadmodū pꝫ in his honoribus qui ad deos vl̄ parentes retribuēdi sunt. Nullus aūt(est etiaꝫ si seipsuꝫ sepius rependat)qui ſm equalē dignitatē dijs ꝛ parētibus retribuere possit:sed famulans ꝛ retribuēs ſm potētiaꝫ ꝓprie facultatis epyeykees ꝛ bonus eē vꝫ. Propter qđ vlterius videṫ ꝙ nō est possibile filio patrē abnegare indecēti retributione. Patri aūt possibile est abnegare filium. In tātis enim beneficijs pater sibi filiū obligauit:que filius nūq̄ reddere pōt adequate:filius autez in nullo sibi obligauit patrē:filius ḡ semp dꝫ. Qui aūt semper debitor est ad reddendū/semp obligaṫ. Filius enim nihil opatus est qđ sit dignū his que sibi subfuerūt a patre:semp igiṫ debitor manet ꝛ patri dꝫ. In oībus aūt ita est ꝙ ille cui debeṫ/liberā potestatē hꝫ dimittēdi debitorē:ꝛ nō culpaṫ si dimittat ꝛ soluat amicitiā. Patri igitur liberū est filiuꝫ dimittere ꝛ subtrahere sibi amicitie subuētionē. Simul aūt cū hoc notādū est ꝙ forte nullus patrū sic dimittit filiū:nec aliqñ recedere vꝫ a filij subuentione:nisi filius superexcellentis malitie sit ꝛ ꝯtumacie in parētes:tūc enī pro certo a patre relinquendus est:ꝛ iudici ꝯdemnandus dꝫ assignari. Qr aūt diximus patrem nō relinquere filiū nō est amicitie debito:sed potius ex nāe vinculo:qr.s.se alteꝝ pater hꝫ in filio. Vn̄ etiā sic ꝯscribatur nālis hec amicitia:inquātū amicitia est:adhuc humanū ꝛ humane pietati ꝯgruū est:nō expelli a patre talem auxiliationē quā pōt impendere filio. Expelli aūt diximus qr tanta est inclinatio nāe patris in filiū:ꝙ nisi violenter expellaṫ p nimiam filij īpietatē:pater filiū nō deserit. Sed tūc sic malo existēte filio/patri vel a filio fugiēdū est:vel ad minus nō festinandū/vt filio ſm malā voluntatē suam sufficientia ministret. Multi enī taliuꝫ beneuolunt pati/ꝛ multa bona recipere a patribus: facere aūt in reuerentia patrū que debent fugiūt/eo ꝙ h̄ inutile ꝛ non lucrosum reputant. De talibus igiṫ accusationibus intantum dictum est.

¶ Explicit liber octauus ethicorum.

¶ Incipit nonus qui est de ipedimentis amicitie. Cuius primus tractatus est de ipedimētis que sunt ex parte modoꝝ amicitie ꝛ causarum sumptis: ꝛ non ex parte amicoꝝ.

¶ Caplm pᵐ. De enumeratione īpedimētoꝝ in cōmuni.

Ex his que in supiori libro dicta sūt. Manifestū est ꝙ in oībꝰ amicitijs que sunt dissimiliū spēꝝ semp analogū ſm distributiuā vel cōicatiuā iustitiā equat ꝛ saluat amicitiā:qđ pꝫ in polyticis amicitijs:quas polyticas ordinat in ciuitate ꝓpter operum cōicationem sine quibus nō pōt saluari ciuitas. Coriario enī pro calciamētis retributio fit ſm cōicatiuā iustitiā: ſm sui operis dignitatē q̄ est valor opis. Talis etiā retributio fit textori pro ope suo:ꝛ architecto:ꝛ silr est in reliquis oībus:q̄ ad cōicationē veniūt ciuitatis. In talibus aūt oībus vna q̄dā cōis mēsura inuēta est q̄ numisma vocaṫ. Qđ iō a numero dnoiaṫ:qr numero suo maioris valoris aut minoris mēsurat ꝛ adequat. Ad numisma enī oīa talia referunṫ/ꝛ numismate mēsuranṫ qñ veniunt ad cōicationē qua de vno ad aliū cōmutanṫ. Tales enī amicitie q̄ sūt taꝫ dissimiliū spēꝝ ex pncipijs amicitie nō possūt determinari. Magnā enī hñt diuersitatē ꝛ magnū errorē. Et ī moralibus magis ex pticularibus q̄ ex vlibus est ꝓcedēdum: ꝓpter qđ spālem librū hic inducere opꝫ. Loquemur aūt hic de ipedimētis que nō tm̄ accusabilē faciūt amicitiā: sed etiā sine accusatione statim resoluūt etiā spēs amicitie. Vel etiā spēs ipedimētoꝝ nō stricte: ſꝫ large accipimus: ita.s.ꝙ modi species vocenṫ:sicut in 2° magnoruꝫ moraliū ab Arist. est determinatū. Propter qđ etiā amorē amantiū amicitiā vocamus ꝛ beniuolētiā ꝛ ꝯcordiaꝫ ꝛ benignitatez ꝛ eutrapeliā:ꝛ huiꝰ oīa que faciunt hoīes sibiīnuicē:cum tm̄ accipiendo stricte nullū hoꝝ sit amicitia/vel amicitie spēs. ¶ Incipientes igiṫ dicimus ꝙ ipedimētū cuiusdā amicitie est que amatiua vocaṫ:qñ qdē amator qui pnᵐ amationis est accusat amatū vel amatā: de h̄ ꝙ cū ipse supamās sit:oīa soluēs q̄ dꝫ ex amore:ab amato vel amata nō redamaṫ: forte nihil recipiens vel hñs amabile si sic ꝯtingat: vl̄ nō tātū quātū dꝫ recipere ab amato vel amata:ꝛ ecōuerso amatus vel amata accusat amatorē:qr anteq̄ frueret amore.s.oīa repromisit: ꝛ postq̄ amore ꝑfruitus est/nihil vl̄ nō satis ꝑfecit. ¶ Accidūt aūt talia frequentius:qñ amator quidā amat amatū vel amatā ꝓpter delectationē:econuerso aūt amatus vel amata amatorē/vel amātē diligit ꝓpter vtilitatem: hec enim que amanṫ nō semp existunt ambobus. Non enī semp amator vtilis est:nec amata delectabilis est: ꝛ ꝓpter hoc cū amicitia primuꝫ inter eos sit/dissolutio fit talis amicitie qñ nō fiunt illa quoꝝ gratia amabant inuicē. Tales enī nō amant seipsos ꝓpter seipsos:sed amant quedā que sunt in ipsis:que sunt delectatio ꝛ vtilitas:ꝑ illa enim tales sunt amicitie.s.ꝙ saluatis saluanṫ: ꝛ illis deficiētibus

Honor ē retributio debita opera.

B

Nō ōs semp dignos retribuere.

A

Numisma de inueniendi ratio.

Cap.9.

Causa perturbationis amicitie.

B

Amicitia rur bat ꝓpter nō recōpensatio nem.

deficiētibus resoluunẽ. ¶ Ea aūt amicitia que honesta tis moꝝ est ⁊ virtutis sola ſm seipsaꝫ amicitia est:⁊ qꝛ sola virtus constans est ꝓpter hoc/hec simplr manet quēad modū in priori libro dcm̄ est. ¶ Qui aūt ꝓpter delecta bile vel vtile seinuicē amāt:etiā alia rōne cōtendunt ꝙ̄ sit illa que dicta est. Cōtendunt eni ⁊ dissident cuꝫ altera retribuanẽ ipsis ⁊ nō eadē que appetunt in se adinuiceꝫ. Dicūt eni ꝙ quātū ad amorē ⁊ appetitū aliquē nō poti ri eo qđ appetit:sile est ei qđ est nihil fieri in amoris re tributione. ¶ Cuius exēplū est qđ dr̄ in Alexādro ꝙ ci tharedum vocans tempore nocturni somni quem Py thagoras dulcius ⁊ leuius citharā tangi ꝑcipiebat: sicut ⁊ Orpheus dulcedine cithare somnū vocasse dr̄. Citha redo repromisit ꝙ quāto melius ⁊ dulcius cithara cane ret:tanto plus remunerationis esset accepturus. Cuꝫ aūt in mane citharedus ab Alexandro ꝓmissiones expete ret. Rn̄dit Alexāder citharedo iam recepisse qđ ꝓmise rat. Delectationē eni pro delectatione se reddidisse dice bat. Tātū eni delectatus fuerat citharedus vigilans: qꝛ delectationes in melodiys habebat quas Alexāder dor miens nō ꝑceperat. Et hˀ quidā responsio cōueniēs esset si in cōicatione qua Alexander ⁊ citharedus cōicabant vterqꝫ delectationē appetebat ⁊ ꝗrebat:tunc eni respon sio talis satis habuit ⁊ sufficiens fuit. Si in cōicatione ꝙ̄ ꝯuenerunt/vnus petebat vtilitatē ⁊ lucrū exhibens dele ctationē:alius aūt petebat delectationē ministrās lucrū: ⁊ vnus quidē hꝫ qđ vult ⁊ ꝗrit in alio:alter aūt nō habet in altero qđ ꝗrit(cū nō ministreẽ id qđ ꝗriẽ in ipso)tūc nō bene se habebit id in quo cōicant adinuicē. Unusqsqꝫ eni hīs attendit ⁊ ꝗrit ꝗbus potiri vult:ſm indigentiaꝫ siue ad indigentie ꝓprie supplementū:⁊ illius quidē grā quo potiri querit ſm indigentie supplementū/dabit mi nistrando ea ꝙ̄ querunẽ in ipso. Sic eni amator lucrum exhibet pro delectatione. Amasia aūt delectationē mini strat pro lucro:⁊ accusant seinuicē qn̄ ad votum nō inue niunt in alterutris quod querunt.

¶ Caplm̄ 2m. Que sint mēsura ꝙ̄ talis ꝯtētio dirimi pōt.

A

Queramus igitur qđ sit mensurans ⁊ ordinans:ad cuius mēsu ram ista possit dirimi ꝯtentio. Et iquiramus vtrū.s.hoꝝ dignitas:hec debeat ordinare: vtrū.s.antecedans/siue ministrās ſm rōnē sue ministratiōis debeat hec ordinare:vel ille qui ꝑaccipiēs est ministrationē illā ſm dignitatē sue reministrationis: ⁊ mēsurā hanc debeat dirimere ꝯtentionē. Hoc eniꝫ du bium est:qꝛ aliqn̄ ⁊ in aliꝗbus ꝯtrībus/ille qui accipit ⁊ secū ꝯbit ꝙ ad estimationē.s.ipse mēsuret. Cuius exēplū est ꝙ dicūt Pythagorā sophistā fecisse. Cū eniꝫ doceret quēcūqꝫ ⁊ ministrare ꝓmitteret doctrinā iussit in hˀ di scentē honorare ꝙ ad estimationē discētis tm̄ acciperet: quanto dignius ipse discens reputaret scire ea ꝙ̄ ab ipso

Pythago.

discebat. Uoluit eni ꝙ discipulus estimaret pro quanto vellet scire que docebat ⁊ tm̄ daret pro doctrina. In tali bus enim ꝗbusdā silibus.s. Pythagore doctrinis sufficit hˀ ꝙ accipiens mensuret nō ad valorē rei:sed ad quanti tatē appetitus desiderātis rem illā. Sic eni oēs gēmariȷ gēmas vendere videnẽ:nō eni respiciunt ad valorē gē maꝝ:sed ad quātitatē appetitus eius qui gēmas deside rat. Sic etiā oīs res vendiẽ tēpore necessitatis:qn̄ carior

Homerus

ab accipiēte reputaẽ. Homerus dicit etiā ꝙ viro cuilibꝫ hoc mō merces debeẽ:⁊ tanta quantā eā estimat ille qui ministerium viri accipit. Illi aūt qui ꝑaccipiūt hˀ modo argētū ab aliquo:vel quācūqꝫ ministrationem:⁊ deinde nihil faciunt eoꝝ ꝙ̄ ꝓmiserūt ꝓpter ea: qꝛ cū indigentes in appetitu essent rei habēde supabundanter vltra valo rem rei ꝓmiserūt ꝯueniēter:fiunt in accusationibus:⁊ ac cusanẽ eni a ꝑus dante ⁊ ministrante. Nō eni perficiunt ꝙ̄ ipsimet ꝯfessi sūt se ꝑfecturos ei acciperēt. Talr autēꝫ cōtrahere ⁊ mēsurare ea ꝙ̄ exhibēt sophiste coguntẽ/⁊ so phistaꝝ imitatores. Si eni recte estimarenẽ ꝙ̄ sciūt:nul

Turbatio amicitie fit ex defectu ꝑacci piētis aliqđ.

lus vtiqꝫ argētū daret. Quid eni valet scire sicut dic Se neca. Mus rodit caseum. Mus est silla.ꝫ silla rodit ca seum. Opꝫ igiẽ ꝙ talia vendanẽ ad accipientis estima tionē:ita.s.ꝙ quātitas appetitus attendaẽ ⁊ nō valor rei. Ex opposito aūt si docentes nō faciunt exhibēdo doctri nā hīs quoꝝ accipiūt mercedē:vt.s.talē exhibeant ꝙ̄lem ꝓmiserūt:ꝯueniēter ⁊ ipsi accusanẽ ⁊ fiunt in accusatio nibus discipuloꝝ:⁊ hoc etiā patiunẽ sophiste. Qui admi randa ⁊ inenarrabilia ꝓmittūt:⁊ pui valoris sophismata ꝑsoluūt:ꝙ̄ oīa in.13.fallaciys determinanẽ. Mirꝫ eni ē si

Seneca

B

turris stet i capite hoīs qđ ꝓmittit se docturꝫ sophista ⁊c̄. ⁊ cuꝫ doctrina soluere debet docet ꝙ turris stat in aere: aer aūt in capite.ꝫ turris in capite. In ꝗbus aūt cōicatio amicitie nō fit ꝓpter ꝯfessionē ministrationis ꝓmissiōe vel pacto firmatā ad vtile/vel delectabile:sꝫ ꝓpter seip sos se adinuicē amant. Sūt veri amici vt in antehabitis dictū est:qm̄ isti inaccusabiles sunt. Talis enim amicitia ſm virtutē est ⁊ retributio facienda in ipsa ſm electionē

Recompēsa tio i amicitijs quō fieri dꝫ.

mēsuraẽ. In tali eni amicitia eligiẽ amicus ꝓpter seipsū: ⁊ talis est etiā electio virtutis in qua sicut dicit Seneca. Uterqꝫ ꝯtēdit vincere aliū beneficiys. Et ad talē modū amicitie videnẽ referri:illi ꝗ in phīa cōicāt. Phīa enim essentialis est felicitati ꝯtēplatiue. Et philosophari sicut in theorematibus actus est talis felicitatis. Propter qđ cōphilosophantes dignitatē opeꝝ.s.ad pecunias nō re ferūt. Pecuniys eni nō pōt mensurari eo qđ accipiēs mi nistrat:sꝫ forte ꝙ sufficiens est ſm ꝓpriā facultatē: ideo

Seneca

acceptū fit ꝙ plus nō pōt:quemadmodū non sufficiens ſm qđ possumus qđ cōtingens est nobis ſm ꝓpriā facul tatē reministramus ad deū ⁊ ad parētes:sicut in anteha bitis ante dcm̄ est. Si aūt nō talis sit datio siue ministra tio ꝙ̄lis est sophistarum/vel cōphilosophantiū: sꝫ est in aliquo delectabili/vel vtili bono:tūc maxime ⁊ vt in plu ribus mensurā retributionis opꝫ fieri ſm hˀ ꝙ ambobꝰ ſm dignitatē esse vr̄:⁊ hˀ est vt intātū retribuaẽ quātū in pactū deductū est de pari ꝯsensu ꝯbentiū ⁊ cōicantium. Si aūt nec hˀ modo accidat:sed sine pacto ꝑ fidem qua vterqꝫ alteri credit cōicando ⁊ cōicant:necessarium esse videbiẽ/ꝙ prehabēs siue ꝑaccipiens ministeriū ordinet ⁊ mēsuret dignitatē retributionis:⁊ nō solū hˀ est necessa rium:sed etiā iustū. Iustitie eni cōsonum est vt quantuꝫ accipiens adiutus dono vtiqꝫ dantis a ꝑncipio:vel pro quanto delectationē talē voluit ꝙ̄lem primus exhibuit: tātū recipiēs ministrationē habebit respectū ⁊ dignitatē ad hec ꝙ̄ recepit vt tātū reministret. Sic eniꝫ fieri videẽ in omnibus emptionibus:in quibus emptor tātuꝫ soluit quātum ipsemet estimabit valere rem emptam anteꝙ̄ haberet. Multa maioris preciȷ estimanẽ ꝙ̄ postꝙ̄ ha bita sūt:⁊ ideo estimatio fit ad id qđ ipsemet emens esti mauit rem anteꝙ̄ haberet. Si eni mensureẽ ad estima tionē rei habite sepe vendentes fundarenẽ:eo ꝙ nō esti mant eas ad valorē reꝝ habitaꝝ:sed potius ad valoreꝫ ꝑciȷ quod ille mensurat qui rem querit habendam. Res eni tantū valet quantū vendi pōt fraudibus ⁊ dolis ex clusis:⁊ hec legibus cōcordant. Uelꝫ eni ⁊ apud oēs vr banitates lex est vindicari nō debere ꝯtāus voluntariū ꝯuentionū:hoc est ſm qđ cōuenit vtriqꝫ ꝯbentium. Ta les enim restituendo nō debent etiā si preciū valoris ei ſm aliqđ dissimile sit. Talr eni ꝯbentes scientes ⁊ valen tes ꝯbūt:⁊ ideo deceptionē allegare nō possunt:oppo

tuitū q̄ est in talibus φ ad cū cuz quo ɔxit: ꝛ cui credidit dissoluat reministratione ad cū modū ad quē cōicauit i ɔcū. Existimatio aūt cōueniens est φ iustius sit ordinare retributionē in talibus cū cui ɔcessum est a pñcipio q̄ȝ cū qui ɔcessit illi cui ɔcessūz est melius sit valitatē q̄ sibi ex ɔcessione puenit. Multa eniz sicut iam diximus non equali retributione appreciant: illi qui hñt ea ꝛ nō indigent: ꝛ illi qui indigent ꝛ volunt ꝛ q̄rūt ea accipere. Propria eni ꝛ quedā possidētes ea ꝛ exhibēt in vēditiōe: singulis videnť multo digna: ꝛ multo cariora estimāt q̄ȝ sint. Forte exhibēt ea ad duplū valoris: sȝ fȝ h̄ retributio nō fit: sed fm̄ h̄ ꝛ ad tātū quātū vtrīqȝ accipientes ꝛ emētes ordināt ꝛ mēsurant. Dicit eni oīs emptor malū est. Malū aūt est ꝛ minoret rē donec tādem stet ꝛ cōicat in propriū rei valorē. Forte igiť nō opȝ tanto appreciari quanto dignū videť habēri ꝛ vendēri: sed quāto appreciatus est eā accipiens ꝛ emens anteq̄ȝ haberet eam.

¶ Capl̄m 3^m. De dubitationibus multiplicibus que sunt in talibus retributionibus.

A

Alia aūt quātū ad mēsurā retributiones vel ministrationes multiplicē hñt dubitationem. v.g. Dubitať vtrum opȝ oīa ꝛ in oīb⁹ patri attribuere. Et p̄oibus patri obedire in oibus quibuscūqȝ: vel laborantē infirmitate aliqua potius opȝ medico obedire q̄ȝ patri si dissentiāt. Silr̄ aūt si dux exercitus ponēdus est: vtrū opȝ ponere eū quē pater p̄cipit, cū forte inutilis sit: vel eum qui fm̄ virtutē bellicosus sit, ꝛ p̄ exercitū exercitus scit ducere ꝛ ordinare. Silr̄ aūt est in alijs: sicut si opȝ amico magis ministrare etiā si nō bonus sit: vel opȝ magis ministrare studioso qui fm̄ virtutez bonus est, si facultas nō suppetit ad ministrandū ambob⁹. ¶ Adhuc aūt vtrū magis reddēda est grā benefactori qui p̄us gratiā ministrat: vel amico qui nullū beneficiū ante impendit: si fm̄ facultates nō ɔtingit nos ambobus reddere ꝛ reministrare. Oīa eni talia ad certū determinare nō est facile. Diuersa eni sunt in causis ꝛ facultatibus ꝛ opportunitatibus ꝛ debito, ꝛ loco, ꝛ tēpore, ꝛ fm̄ hec oīa multas ꝛ oimodas hñt dr̄ias: ꝛ differunt magnitudine ꝛ puitate: q̄ȝ magnū.s. vel ēt q̄ȝ paruū ministrādū sit. Differūt in bono: q̄le.s. in bono huic vel illi attribuendū sit. Silr̄ differunt necessario: vtrū.s. de necessario vel de supfluo subueniendum sit: vel qd cui vbi ꝛ q̄ñ necessariū vel ɔueniens sit. Quia aūt tantā hñt dr̄iam vno mensurari nō possunt: sed hoc manifestū est φ nō oīa p̄ singula eidē reddenda sūt: nec in rōne boni, nec i rōne necessarij. ¶ Ut in pluribus aūt loquendo beneficia quidē retribuenda sunt magis benefactori q̄ȝ donandū sit amicis: vt amicos dicamus qui cōiter amici dicūtur: qui.s. cōicant in vna vtilitate vel delectatione. Beneficiū eni receptū a benefico est quēadmodū mutuū quoddā. Mutuatū autez magis reddēdū est ei cui dȝ q̄ȝ dandū sit amico. Si ad vtrūqȝ non sufficit. Amico enim de alieno nō est subueniēdum. Hoc tñ nō est gn̄ale: q̄ nec h̄ forte semp̄ opȝ facere. v.g. Dubiū eni est: si aliquis liberat nos a latronibus: verum soluere volentes silr̄ ꝛ ille liberandus est quicunqȝ si ille: vel non capto amico benefactori expetenti a nobis retributionē reddendū est, neglecto eo qui a latronibus liberauit: si ad vtrūqȝ nō sufficimus. Dubiuz etiā est si ambo pater.s. ꝛ liberator capti sint: vtrūȝ opȝ liberare p̄rēz vel liberatorē si facultas nō suppetit ad vtriusqȝ liberationē. Multis eni videbiť φ in tali qlibet magis debeat liberare suiipsius patrē: q̄ ab ipso plura bona recepit q̄ȝ a liberatore. ¶ Ad oīa aūt hec soluētes dicimus φ sicut

Rñsio

dictū est vlr̄ qdā debitū cuiȝ reddendū est. Debitū autē

Debitūȝ qđo magis sit reddendū q̄ȝ gratis dare.

dicimus φ cuilibet cōpetit fm̄ ppriā dignitatē ꝛ meritū: sed spālr̄ ɔsiderandū est q̄ñ ꝛ vbi ꝛ ad quē ꝛ in quo sit perexptendat se datio: ita φ melior fiat ad vnū q̄ȝ ad alterū: ꝛ hoc in bono in necessario. Dico aūt in bono: q̄ etiaȝ honestior est ad vnū q̄ȝ ad aliuȝ. Et dico in necessario q̄ magis necessaria vni q̄ȝ alteri: sicut magis necessariuȝ est iuuare eū qui est in periculo q̄ȝ euȝ qui in nullo periculo est. Ad q̄dcūqȝ enim datio se superextendit, ad hoc idez declinādū est: ꝛ fm̄ rōnē illius dandū vel retribuenduȝ est. Quīqȝ enim nullo mō eq̄le est in bono vel necessario retribuere p̄existentiā amici: h̄ est amicitiā quā prius exhūit cū eo q̄d est benefacere studioso. Pōt eni aliqs benefacere bono p̄pter h̄ φ scit eum studiosum esse: ꝛ pōt beneficiū reddere amico quē existimat maluȝ esse. Et h̄ nullo mō silia sūt: ꝛ in rōne honestatis ꝛ boni. Nō enim semp̄ reaccomodādū est ei q̄ prius accomodauit. Prius eni accomodās sic accomodasse vī forte vt p̄ accomodatū lucreť. Et sic forte accomodauit ei quem sciuit expectare sive supbonūm: ꝛ sic iusto accomodauit p̄p̄ lucrū q̄d turpe est. Alius aūt qui accomodat nō iusto: sic pōt accomodasse φ non sperat lucrari a malo: sed accomodat ei φ ante amicus fuit eius. Et hec oīa habēt diuersitatem. Siue igiť in veritate sic se habeat sicut positū est in exēplis: non est eq̄lis dignitas actionis accomodare bono ꝛ accomodare malo. Bono dico qui fm̄ veritatē bonus ē: vel malo qui fm̄ veritatē malus est. Siue etiā non sic se habeat in veritate: sed existimat sic se hr̄e: φ.s. putat vnū bonū, ꝛ alteꝝ malū esse: nihil incōuenientiū vī facere in vtraqȝ istaꝝ opationū siue retributionū. Nō enim incōueniēs est amico etiā malo benefacere: nec etiā incōueniens est iusto benefacere. Q̄d igiť a nobis multotiēs dictū est in p̄ huius scīe libro. Rōnes q̄ sunt circa passiōes ꝛ actiones humanas: actiones quidā dātiū sunt ministrātiū. Passiones aūt ꝛ recipientiū ꝛ retribuentiū fm̄ vnaȝ similitudinē hñt determinari cū his circa que sunt. Passiones aūt in talibus esse sūt dationum ꝛ retributionum. Passiones aūt dico affectus ad amicos vel liberatores: vel parentes, vel benefactores. Actiones autē: dationes, ministrationes, subuētiones, ꝛ recōpensationes ministrationū in oibus his. Oium hoꝝ rōnes determinari habēt ex his circa que sunt: Scdm̄ φ sunt, extendūt se in bono vel necessario vt diximus. Nō igiť immanifestū est φ nō eadē oibus reddēda sūt. Neqȝ patri vel parentibus oīa reddenda sunt: quēadmodū neqȝ Joui oīa sacrificantur. Canē vel serpentē eni Joui sacrificare nō superextendit se in bono: sȝ deficit q̄ dignitati Jouis nō ɔgruit. Quia autē altera parentibus: ꝛ altera fratribus: ꝛ altera amicis: ꝛ altera benefactoribus ꝛ singulis fm̄ dignitatē p̄priam congruētia attribuēda sūt: satis manifestū est. Et sic in vrbanitatibus facere vīr ciues. Ad nuptiaꝝ eni festū in q̄bus de p̄pagatione gn̄is agiť vocare cōsueuerunt cognatos: quibus cōe genus est cū ipsis. Silr̄ aūt cognatos vocant ad oēs actiones q̄ sunt circa nuptias. Quia ad tractatus de nuptijs (quos greci kedeas vocant) maxime vocant cognatos q̄ ad talia vtilius obuiāt suis ꝯsiliys ꝛ ɔcurrūt. Et fm̄ hāc rōnē videbiť vtiqȝ in oīb⁹ q̄ ad nutrimētū p̄tinēt, oportē maxime sufficē parētib⁹: ꝛ illos oīb⁹ alijs p̄ferre in ministratione nutrimēti: cū videamus illos esse cās nobis eēndi. Et iō illis in talib⁹ magis debemus sufficē q̄ȝ nobisipsis. Hic eni inestimabilr̄ maiora ab ipsis accipim⁹. Silr̄ āt ꝛ honorē ꝛ oīa q̄ ad honorē p̄tinēt debemus parētib⁹ quēadmodū dijs. Nō āt oēȝ honorē parētib⁹ ipēdē debemus. Neqȝ eni eūdē honorē debemus ipēdē p̄ri ꝛ m̄ri. Sic eniȝ p̄ri in balneo fricari dȝ, honestū ē exhiberi p̄ri a filio: q̄d valde ihonestū m̄ri exhiberi ab eodem.

B

Correlariū

Nō oīa oīb⁹ sūt exhibēda

Kedea qd ē.

Filij tenentur parētib⁹ sufficiētiā tribuere.

eodem. Neqz iterum eũ honorẽ qui sapientis est p̃ congruentiã: vel eum qui ducis exercitus est patri exhibẽdus est. Sed paternũ honorẽ exhibemus patri: et matri maternũ. Silr aũt et oĩ seni eũ honorẽ exhibebimus qui sm etatẽ debitus est. Assurrectione eni et iclinatione et talib⁹ huiusmodi senes honoramus: eo q̃ mũdialiores et ornatiores nobis sunt. Mũdialiores aũt dico diutius q̃ nos mundo in oĩ demõstratione virtutis cognitos. Ornatiores aũt qz ornatu mẽtis decorem exterioris meruerũt honoris. De quibus dicit sapiẽs q̃ cani sunt sensus hoĩs: et etas senectutis vita imaculata. De inueteratis eni dierum malorum dicit Plato in thimeo. Pueri estis et nõ est in vobis vlla canã sapiẽtie. Ad amicos aũt rursus et ad fratres sicut ad fideles oportz habere confidẽtiã: et oĩum bonorum nostrorum cõicationẽ attribuere illis sicut fidelibus. Silr aũt et cognatis et contribulibus et cõciuibus oĩbus nobis cõicantibus semp̃ temptandũ p̃prium vnicuiqz reddere et cõparare: et ea que singulis sunt p̃pria / sm p̃priã dignitatẽ / et sm p̃priã virtutem / et sm p̃priũ vsuz quo nobis couniũt. Eorum quidẽ igit̃ qui vnius generis sunt amicitie / facile iudiciuz est qd̃ cui attribuendũ sit. Eorum aũt qui differunt sm genus iudicium difficilius est: sz p̃pter hãc difficultatẽ nõ recedenduz: sz tentãdũ sic determinare attributionẽ bonorum quẽadmodũ vnicuiqz contingit sm p̃priã dignitatẽ et meritũ.

Mundialior quis dicatur.

Plato

Capl'm 4^m. De dubitatione et solatione dubitabili q̃ emergunt circa ea que dissoluũt amicitiam.

A

Habet aũt dubitationez etiã de eo qd̃ est dissoluens tales amicitias: vel nõ dissoluẽs circa amicitias nõ p̃manentes: siue sint amicitie ad eos q̃ p̃pter vtile amici sunt: siue p̃pter eos qui propter delectabile amici existunt. Queramus eni vtrũ cõueniẽs sit vel icõueniẽs tales amicitias dissolui. Qñ amici nihil eoruz p̃p q̃ amici sũt in seinuicẽ iueniunt: sm p̃dicta eni nõ suiipsorum sz illorum amici erãt que in seinuicẽ requirebãt. Deficiẽtibus eni his rõnabile est seinuicẽ nõ amare et amicitiã deficere. Aliqñ aũt in talibus amicitijs accusabit vnus alteruz si ipse amet p̃pter vtile vel delectabile: reliquus se simulet nõ p̃pter vtile vel delectabile: sed p̃pter morem hoc est morum honestatẽ amatũ esse. Sicut eni in p̃ncipio octaui diximus plres sũt dicte amicitie: et aliqñ silr nõ in vna .s. cõmunicatione existimant̃ et sũt amici: vnus eni aliqñ in altero intẽdit delectationẽ et reliquus vtilitatẽ. Silr aũt vnus aliũ diligit p̃pter morẽ eius quẽ existimat studiosuz esse p̃pter silitudinẽ honestatis quã credit eẽ in ipso: reliquus ex silitudie virtutis lucruz q̃rit vtilitatis vl' delectationis. Qñqz igit̃ decipit̃ aliquis et suspicat̃ amationẽ fieri p̃pter morẽ: cũ ille q̃ honestus esse videbat̃ / nihil tale operet̃ in vita qua cõicat: sz potius turpibus tactib⁹ et osculis et collocutionibus / vel etiã ex auaritia oĩa q̃ põt ad se cõuertit / et ad lucrũ p̃priũ: et in talibus se sepe p̃dit et manifestat. Talis nõ accuset amicũ sed causet̃ seipsũ: qz talib⁹ signis scire poterat q̃ nõ p̃p morẽ diligẽdus erat. Si aũt nihil taliũ operet̃ in signis: sz honestatẽ morum oĩuz spẽ et silitudine honestatis exhibeat: tũc illius simulatione decipit̃ tali deceptione quã nullus cauere potest. Et tũc iustũ est accusare decipientẽ postq̃ in fide prodit̃ simulatio. Plus eni peccãt tales et magis accusabiles sũt q̃ illi qui numisma violando falsificãt: quãto circa honorabilius est amicitia circa cui⁹ corruptionẽ est mala operatio taliũ: q̃ numisma sit. Si ãt aliqñ amicus verus amicũ verum acceptet vt bonũ sm veritatẽ et honestum et postea fiat malus ita q̃ manifestũ videat̃: tũc q̃ri potest vtrũ adhuc amãdus sit vel statim dissoluẽda sit amicitia ad ipsũ. Statiz eni videt̃ q̃ nõ sit possibile talẽ amare. Nõ eni oẽ qd̃ est amabile est: sz bonũ solũ sm sui rõnẽ amabile. Nõ eni opz aliqd amare nisi bonũ: sm morẽ eni nullũ oz esse amatorẽ mali. Cũ eniz amicitia assimulatio q̃dã sit: si bon⁹ amaret malũ: oporteret bonũ assimulari prauo: qd̃ valde icõueniẽs est. Dictũ est eni in p̃cedẽtibus prioris libri: q̃ sile sili amicũ ẽ. Queramus igit̃ vtruz confestim qñ malus apparet dissoluẽda sit amicitia vel nõ sit dissoluẽda ad oẽs: sz tñ ad eos qui isanabiles sunt p̃pter maliciã qua p̃uersi sunt. Si aũt aliquã hẽat in spe directionẽ magis vz adiuuandus esse ad morẽ q̃ ad subsistentiã substantie p̃prie: quãto melius est adiutorium ad mores: et quãto magis p̃priũ est vere amicitie adiuuare ad mores q̃ ad subam: tñ in talib⁹ bonis dissoluens amicitiã ad tales nihil icõueniẽs vz facere. Honestus eni nõ erat amicus huic vel tali corrupto sm mores: sz honesto fuit amicus. In talibus aũt dõm vz q̃ honestus et bonus recedere dz ab alterato amico quẽ resaluare et ad virtutẽ reducere nõ põt. Si aũt ponamus q̃ vnus antiquorum in amicitia honestatis p̃maneat in gradu virtutis et honestatis in quo est: alter aũt continue proficiens magis epyeykees et honestus fiat: et tandẽ mltũ differat virtute ab iferiori: q̃ri põt vtrũ tunc vtendũ sit eo vt amico: vel hoc nõ contingit: sz recedẽdũ est ab ipso: hoc aũt manifestũ fit in magna distãtia vt in plurib⁹ puta. In his amicitijs que ex pueritia oriunt̃: qñ .s. ab initio / vnguib⁹ adhuc teneris existentibus: quorum (vt dicit Gal. teneritudo enim optime dispõnis indicium est) aliqui seinuicẽ p̃pter bonam dispõnẽ diligere icipiũt. In talibus eni amicitijs si vnus quidẽ amicorum bone indolis existẽs puer remaneat sz mẽte nulla imbutus sana sapia: alter aũt põt qualr sint amici. Tales eni nõ placẽt sibi in eisdẽ: neqz gaudẽtes neqz tristati sũt eisdẽ: eadẽ eni talia his in cõuersatiõe quã hñt adiuicem nõ existũt. Sine aũt tali cõicatione nõ contingit amicos esse veros. Cõuiuere eni et cõicare tales nõ ẽ possibile: sicut in cohabitãtis dictũ est. Resoluit̃ igit̃ talis amicitia. Uolẽs .n. p̃ficere cũ possit amicitia nõ caret: inertia eni malitia q̃dã est. Sz h̃ supposito q̃rit̃ vtrũ amicus q̃ p̃fecit: nihil magis alienũ se tali exhibere dz / q̃ si nunq̃ fuisset amicus: vt .s. se hẽat ad ipsũ sicut ad extraneũ: vel opz memoriã adhuc hre antiq̃ facte consuetudinis et cõuictus: et oporteat illi mag largiri q̃ extraneo. Queadmodũ oẽs existimamus amicis q̃ extraneis eẽ largiẽdũ. Hoc .n. vt dicit Carpo accidit honestissimo viro q̃ apud deuz orabat. Iuuenes aliqñ amicos et adhuc. Dõm q̃ sic aliqñ factis amicis: aliqd p̃pter antiquã amicitiã attribuẽdũ ẽ: sz nõ sic p̃fectũ: vt p̃manẽtib⁹ attribuit̃ amicis. His ãt et talib⁹ attribuẽdũ ẽ q̃ nõ ad supabũdãtiã malitie p̃uersi sũt. Dissolutio eni amicitie semp̃ fit ad supabũdãtiã malitie.

B

Amicitia nõ semp̃ in oĩb⁹ subito est dissoluenda.

Rñsio ad dubitationem.

Galenus

Carpo

Tractatus scd̃s noni libri ethi. in q̃ determinant̃ ipedimẽta accepta penes effect⁹ eorum q̃ ẽentialia sũt amicitie.

Capl'm p^m. De principijs amicitie penes quoruz defectus impedimenta accipiunt̃.

A

Determinatis impedimẽtis penes cõicationẽ iustitie acceptis: q̃ ipediunt amicitiã ex p̃ministrationis et retributionis. Nũc de ipedimẽtis penes p̃n⁹ amicitie acceptis intẽdẽdũ est. Nõ .n. possent accipi ipedimẽta nisi p̃n⁹ determinarent̃: p̃ quorum defectũ ipedimẽta cognoscunt̃. Nõ .n. cognoscit̃ p̃uatio nisi p̃ habitũ. Amicabilia aũt sũt q̃ ad amicos hitudinẽ determinãt: et ex q̃b⁹ ipse amicitie diffiniunt̃ et cognoscunt̃. Hec aũt oĩa vltr in oĩbus p̃his rõnabilr loq̃ntib⁹ p̃uenisse ex his ex q̃b⁹ optime disponit̃ hõ ad seipsuz. Cui⁹ signũ est: qz qñ modũ amicitie ad aliuz exprimere volumus / dicit̃

ꝯsueuimus ꝙ diligimus eos velut nosmetipsos: inueñtes ꝙ in eo diligimus eos: in quo nosmetipsos: ⁊ ea eis volumus q̄ nobisipsis ſm rectã rõnẽ. Nõ ꝯgruẽs ãt sibi aliũ diligere nõ põt sicut seipsuꝫ: nõ enim alij ꝯgruit ⁊ cõicat ſm rectã rõnẽ. Ois aũt amicitia in cõicatione ⁊ ꝯgruitate ꝯsistit. Opꝫ igiť pᵐ determinare in qbus ⁊ quãtis ⁊ q̃libus hõ ſm qd ho sibiipsi ꝯgruit. ¶ Antiqui aũt sapientissimi stoicoꝝ tria hec eẽ dicebãt: ſm ꝙ amicitiam triplr ꝯsiderabãt. ¶ Si eni accipiať amicitia in affectu siue voluntate in qua ipsa p̄ est dicunt amicitie esse velle eẽ amicũ ⁊ viuere: nõ suiipsius, sꝫ amici grã. ¶ Si ãt acciptať amicitia in opeꝛ ꝓbata: dicũt amici eẽ velle ⁊ opari bona amicis vel q̄ vñr bona ſm estimationem amici: amici grã si illis etiã inde nihil ꝓuenire debeat. Velle. n. vel operari bona ad aliquẽ nõ grã illius, sꝫ grã vtilitatis ꝓprie vel delectationis ꝯducentiũ ⁊ seruile est: ⁊ eius qui ꝓpriã delectationẽ vel vtilitatẽ honorat. Primũ ãt hoꝝ dicũt pati matres ad filios: ⁊ veros amicos q ex aliqua cã amicis offensi sunt. Matres eniꝫ esse ⁊ viuere volunt filios ⁊ in oib⁹ ꝓsperari successibus: q̄uis nõ videãt eos nec aliqd opeñť circa filios: silr ⁊ amicis offensi q ꝓpter aliquã cãm opus qd hñt circa amicos retrahunt: non tñ affectũ. Pꝫ igiť si amicitia ꝯsiderať in voluntate amici ẽ amico bona velle. ¶ Si võ ꝯsiderať in actu ⁊ effectu sꝫ ꝙ iã ꝑfecta est amicitia eẽ velle bona amico ⁊ opari ad h̄ vt bona q̄ optat amico sibi ꝓueniãt: ⁊ gaudet ex h̄ ꝙ ĩ sua opatione ⁊ ꝓcuratiõe talia ꝓueniãt amico q̃lia cupit: oia aũt hec nõ ꝓpter se, sed ꝓpter amicũ vult prouenire. ¶ Si võ amicitia accipiať in optimo. s. post se ⁊ in subã ⁊ in ꝓprietatibus ꝯseq̄ntibus: dicũt amici eẽ ꝯuenire cuꝫ amico ſm totũ ꝯuictũ: q̄si vna vita sit ⁊ indiuisibilis amboꝝ: ⁊ vtriusqꝫ vita dependat ex alio: ⁊ ꝙ vnius sint electionis in oib⁹ q̄ ad vitã ꝑtinẽt: ⁊ ꝙ adinuicẽ sint in codeꝫ cõdolentes ⁊ ꝯgaudẽtes. Nõ enim dolẽs est amicus nisi de boni desiderati absentia: nec gaudet nisi in extitia ⁊ ꝑsentia optimoꝝ ⁊ ꝑfectissimoꝝ sꝫ honestatis rõnẽ. Hec aũt etiã dicũt maxime mr̃ibus accidẽ circa natos qñ presentes sũt: gaudẽt eni illis gaudẽtib⁹ ⁊ tristanť illis tristatis q̄si vita coꝝ ex vita natoꝝ depẽdat. ¶ Hec tñ nõ iõ dicimus ꝙ vera amicitia sit iter mr̃es ⁊ natos: sꝫ potius nãlis pietas q̄ amicitie filiis est. Magis enim h̄ expiunť pr̃es q̄ mr̃es quo nã matrum fluxibilioꝛ est: ⁊ magis ad eos quos diligũt sentiũt passionis imutationẽ. In his ãt hõ ⁊ ad seipsuꝫ disponiť qñ epyeykees sine supbonus ẽ. In reliqs aũt qui nõ supboni sũt: hec fiũt intãtũ iq̃ntuꝫ tales in istis dispositis existimãt esse: ⁊ se illis assimilãt. Ois eni imitatio amicitie q̄ qdẽ vera amicitia nõ est sꝫ rectam rõnem ex principiys vere amicitie habet determinari. Sicut enim in 6º ⁊ in primo huius scientie libro determinauimus anima humana effectus ⁊ imago est luminis pᵐe cause: q̄uis a forma ipsius longa differat distantia. Ex hoc enim ꝙ cõiuncta est actiuis ⁊ passiuis ex principiys actiuoꝝ ⁊ passiuoꝝ cõplexionatis ⁊ compositis est quasi lumen nubi imersum: qd q̄uis ꝑ essentiã lumẽ sit ſm se totuꝫ: tñ aliud ⁊ aliud eẽ hꝫ ſm ꝙ spisse vel tenui nubi imersuꝫ est: ⁊ ſm ꝙ in seipso sinceꝝ ⁊ imixtũ est. Si tñ iferioꝛ pars luminis ad ordinẽ nãlẽ reducẽda est nõ põt h̄ fieri ꝙ supius ꝑticipet formã inferioris: qꝛ ex h̄ a sinceritate recederet. Sꝫ ex h̄ fiet ꝙ iferius quantũ possibile est reducať ad ꝑticipationẽ forme supioris ꝑ ꝯtinuã influẽtiã superioris in inferius ꝑ quã teneať id qd iferius est: ne ab obscuro nubis absorptũ ipediať ab influentia superioris. Sic eni in hoie se hꝫ aia: ſm partem eni impmixtã corpi: q̄ nullius corpis est actus sincera ẽ: ſm partes aũt q̄ actus sũt organoꝝ corpo raliũ imixta ẽ: ⁊ ex illa pte ꝯiũcta est ꝯtinuo ⁊ ipsi vt hic ⁊ nũc accipiẽs bonũ: ⁊ ad bonũ simplr nõ attolliť nisi ſm influẽtiaꝫ intellectus in ptes iferiores. Aia eni ſm subam ⁊ essentiam vna est: diu võ potẽtiaꝝ ex diuersitate esse ipsius subaꝫ aie ⁊ essentiã ꝯsequiť. Et quo magis adipisciť ꝓpriuꝫ intellectũ ex inferioꝝ reductione ad supiora: eo magis bona ⁊ ꝑfecta ⁊ magis imortalitati ꝓxima: vt dicunt peripathetici: qui talẽ adeptionẽ intellectũ adeptũ noiant: ⁊ in ipso ponunt radicẽ imortalitatis. Nec aliquis peripatheticoꝝ qui aiam ex mã ⁊ forma cõposuerit vel aliã sibi dederit cõpõnẽ. Quinimo aiam h̄ modo dixerũt instrumẽtũ intelligẽtie: ⁊ intelligentiã formã suã ipmere in aiaꝫ: sicut aia formã. s. ipmit in nãꝫ corporeã. Imprimit aũt aia in nãm corporeã formã suã qñ nã instrumentũ efficiť aie: ⁊ ad formã ⁊ finem aie opať: sicut pꝫ in calore digestiuo. Qui q̄uis nã corporea sit cuius virtus est separare etherogenia, ⁊ homogenia in se ꝯuertẽ: tñ iquantũ istrm aie est non hec opať nec stat in h̄ fine. Nõ enim etherogenia sibi segregat ⁊ abyicit: sꝫ potius etherogenia mẽbro cui parat nutrimẽtũ segregat ⁊ abyicit. Silr non homogenia sibi: sꝫ potius homogenia mẽbris attrahit ⁊ ꝯgregat ⁊ distribuit. Silr nõ in fine sibi ꝓpo stat. Interminaret eni oẽ qd digerit: sꝫ terminat actionẽ ad formaꝫ viui ⁊ aliqñ ad formã viui ⁊ sentientis. Si igiť eodẽ mõ nã intellectualis ipmit in aiaꝫ: sequiť necessario ꝙ sensibile aie sentiat ad formã itell'e: ⁊ vegetabile aie ad formã itell's vegetet, ⁊ corpus totũ quãtũ ad ptes sensibilis aie ⁊ vegetabilis formeť, ⁊ vegeteť, ⁊ specificeť ad formã intell's. ¶ Propter qd si vegetabilis que ẽ in hoie epar ⁊ stõchũ ⁊ coꝛ capre accipiat nihil penit⁹ opabiť: ⁊ silr sensibilis put ẽ in hoie oculos ⁊ aures ⁊ totũ cerebrũ a leone accipiat, in toto cessabit ei⁹ opatio. Sicut cessat opatio architecti si accipiat istrã arte sua nõ iformabilia. Fistulas eni accipiens a tybicine nihil edificabit. ¶ Propter qd Arist. contra Pythago. loquens dicit ꝙ dicere animam transcorporari idem est dicere ꝙ tectonica tybicines induit. ¶ Hinc est etiam ꝙ verissime diciť: ꝙ etiã corpus hominis ꝓpter talis anime vite receptionem ſm aliquẽ modum disponiť ad ipsius anime imortalitatẽ. Sequiť enim ex hoc ꝙ oculus hominis ⁊ oculus bouis: ⁊ caro hominis ⁊ caro bouis nõ eiusdẽ sũt speciei ⁊ nature: ⁊ ꝙ totum qd est in corpore hominis ſm aliquid nature intellectualis sit participatiuuꝫ. ¶ Ex hoc etiam intelligitur ꝙ vegetabile est in sensibili, ⁊ sensibile in intellectuali sicut trigonũ in tetragono. Trigonũ enim in tetragono est ſm actũ tetragoni in quo trigonũ nõ ẽ actu sꝫ in potẽtia. Nõ eni est in ipso nisi in potẽtia diuisionis ⁊ resolonis q̄ nõ ẽ accepta sꝫ nãm ⁊ subaꝫ tetragoni: sꝫ ꝙ tetragonuꝫ ẽ: hec eni nõ est diuisa in tetragono in q̃tuoꝛ trigonis nisi ſm eẽ resolonis. ¶ His ita dispositis manifestũ est q̄lr in dcis trib⁹ optime ad seipsuꝫ disponiť: ⁊ ꝙ hec tria nõ coaccidũt ꝑfecte: nisi ei q bonus est ſm v̄tutẽ. Videť eni ex his quẽadmodũ dcm̃ est. Mẽsura esse ⁊ boni ꝓpa v̄tus: q̄ in vltimo bonitatis totã ponit nãm: ſm qd sepe dixi aliã esse v̄tutẽ hois: ⁊ aliã bouis. Proprie aũt v̄t⁹ hois est q̄ ꝯnãlr ⁊ nõ ipedita ꝑficit humanũ bonũ: qd ẽ bonũ itell's: ⁊ h̄ mõ etiã studiosus ſm itellectuale bonũ mẽsura est oiuꝫ alioꝝ: sicut eni in decretis vnũ idiuisibile mẽsurať in oib⁹: ⁊ oia tãto magis vnũ sũt: quãto magis accedũt ad illi⁹ idiuisibilitatẽ: ita ⁊ oia q̄ in hoie sũt eo mag humana sũt: quãto magis accedũt ad hois bonũ ꝙ v̄tus eius est. Hoc eni est ꝙ in oibus iterať: q̄uis ſm eẽ diuersuꝫ diuersimode sit in ipsis: sicut etiã diuersimode ꝑticipať indiuisibilitas vnitatis in discretis ⁊ maxime ꝑticipat vnitatis indiuisibilitatẽ, mẽsura efficiť oium alioꝝ: q̄uis

Non est vera amicitia matrũ ad natos.

B

C

Virtus hois.

q̄uis nō itereṫ in ipsis: ſʒ ſm ꝙ referunṫ ad ipsuʒ sic ad
exēplar ṗmū indiuisibilitatis. In oibus aūt his aduertē-
dū est ꝙ numerans ṗmuʒ semꝑ sibi sīle ⁊ equale est: alr̄
eni alia nō certificaret. Ulna eni ⁊ cadus ⁊ pōdus diuer
simode se habētia ⁊ sibi nō eq̄lia: nihil possūt certificare
de quātitate aridoꝝ vel liquidoꝝ vel pōdeꝝ: ⁊ sic est in
oi nā. Si eni virtus vltimū illius nature est in bono, nisi
vno mō se habeat, nihil in tota nā certificari pt ad ipsaʒ:
ꝑpter qȯ vanū mēsura esse nō pōt. Sensibile aūt ⁊ ve-
getabile totū in hoīe variū est: intellectus aūt simplex ⁊
vnus: ꝑpter qȯ bonū intellectus mēsura est: ⁊ homo in-
tellectualr̄ viuens oia ad bonū itellectus referens vnus
est ⁊ pōt esse mēsura alioꝝ. Iste enim ꝯsentit sibiipsi
⁊ oibus ⁊ eadē appetit ſm oēm aiam superiorē. s. mensu
rantē ⁊ mediā ⁊ inferiores mensuratas: ⁊ iste vult vtiqʒ
sibiipsi bona ſm ꝙ ipse est. Et vult sibiipsi bona que ta
li apparent bona: tali autem nō apparent bona nisi que
similr̄ bona sunt. Talis etiā sibi cōparat bona: vt sibi ꝑ-
ueniant bona que ſm veritatem bona esse estimāt. Eius
eni qui simplr̄ bonus est ꝑpriū est elaborare bonū: vt bo
nū qȯ in ipso est depuratū bona possit ꝑficere: ⁊ oia hec
facere gratia ipsius: ſm qȯ ipse intellectus ⁊ homo est: ⁊
nec referre ad hoc qȯ coaccidit ei ex ꝯiūctione anime ad
ꝯtinuū vel tēpus: hoc enim principiuʒ ꝑuersitatis est vt

Auicenna

dicit Auicēna. Istius ġ ꝑpriū est omnia facere gratia in-
tellectus. Unusquisqʒ enim homo nihil aliud vī esse in-
quātū homo est nisi itellectum qȯ oia sua facit vel perfi
cit format ⁊ mēsurat. Hic etiā talis maxime seipsuʒ vult
viuere ⁊ iesse ꝑprio saluari ⁊ maxime hoc quo sapit sicut
ṗ intellectiuo. Tali eni intelligere est esse: ſm qȯ esse de-
terminaṫ a Boetio ꝙ esse est qȯ ordinē retinet seruatqʒ

Boetius

nām. Studioso eni ſm intellectū viuenti propriū esse est
bonū esse. Et vnusquisqʒ taliū bonū simplr̄ volēs ꝯiter
sibi vult bonū. Si aūt factus sit alius a bono intellectus

Stoici

trāsmutatus ⁊ q̄si (vt dicunt stoici) transcorporatus, ne-
quaq̄ʒ eliget ſm rectā rōnē illud qȯ ipse factꝰ est. Electio

Socrates

eni ⁊ appetitio boni sicut dixit Socrates ſm habitū est:
tunc enim eliget ad habituʒ quo alius factus est ꝯueniē-
tia. Qz aūt sic studiosus vnus sit in diuino bono simplici-
ter existis: ex hoc pʒ ꝙ deus est diuinū bonū qȯ sibi bonū
est: sed hoc bonū tale est esse ⁊ talr̄ sicut aliq̄n fuit ⁊ erit

D

ſm omne euum. Unusquisqʒ eni homo vniuiqʒ sapiēti
videbiṫ hoc vel solū esse vel maxime qȯ est intellectiuū
in ipso. Scdm subam eni hoc solū est. Sed esse aūt ma-
xime est illud qꝛ ab illo etiā formanṫ ⁊ mēsuranṫ q̄cūqʒ
sunt in ipso tā in corꝑe q̄ʒ in aīa. Hoc qdam sapiens suis
optauit accidē q̄n dixit vt integer vester spūs ⁊ corpus ⁊
aīa seruetur. zᵐ accipietis pro parte rōnali. Et tali etiaʒ
maxime competit quodcūqʒ inductū est. Talis eniʒ ma
xime sibi vult cōuiuere: oia vite. s. principia referens in
idē. Hunc eni hoc ipsuʒ delectabilr̄ facit viuere ſm ꝑte-

Uirtuosus maxime vult ꝯuiuere sibi.

ritū presens ⁊ futuꝝ. Taliū enim valde delectabiles sūt
memorie: q̄n. s. appetitoꝝ ab ipsis accipiunt recordatio-
nē: similr̄ spes futuroꝝ bene ⁊ optime sunt: qꝛ nihil ꝑpo-
nūt nisi bonuʒ. Tales aūt spes delectabiles sunt. Tales
etiam ſm mentē abundant theorematibus siue cōtēpla-
tionibus optimis: in q̄bus delectatio est nihil habēs con-
trariū: sicut iferius in 10ᵒ huius scie ꝑbabiṫ libro. ¶ Ta
lis etiā sibi maxime ipsi cōdolet ⁊ cōdelectatur ſm totā
aīam: cōdolet q̄dē in absentia bonoꝝ: cōdelectaṫ aūt in
ꝑsentia. Alij aūt discerpti sunt in vno delectari ⁊ in alte-
ro cōtristari. Omniuʒ enim ſm totā aīam idem est triste
⁊ delectabile. Si bene studiosus est nō est sibi aliud tri-
ste vel delectabile ſm partē ⁊ partē: sicut de ꝯtinēte ⁊ in
cōtinēte diximus. Hic eniʒ ipenitibilis est ſm totā vitā:
inquātū ipenitibile ꝯuenire pōt homini: ⁊ inquātū singu
la hoꝝ existere possūt epyeykee quē supbonū dicimus.
Ad amicū aūt cōuenit ei se in his habere quēadmodum
ad seipsum: eo ꝙ (sicut in antehabitis diximus) amicus
ipse alius est. Pʒ igiṫ ꝙ amicitia videṫ esse hoꝝ aliquid
⁊ amici sūt veri quibus hec existunt. Utrū autem amici-
tia ſm perfectam rationē amicitie sit vnius ⁊ eiusdeʒ ad
seipsum vel non, relinquatur in presenti: qꝛ hoc in octauo
huius scientie libro determinatum est.

¶ Capl'm zᵐ. De impedimentis penes defectuʒ ṗncipio-
rum predictoꝝ acceptis.

A

Vera igitur amicitia est in cōicatione di-
ctoꝝ principioꝝ. Sicut in hystorijs
gentilium dicitur fuisse Achilles ⁊ Pacholo
amicus qui quanta ⁊ qualia in se habuit bo-
na tanta ⁊ talia voluit prouenire Pacholo.
Qui autē talia vult prouenire alteri propter hoc ꝙ ipse
in illis delectetur, ⁊ consruatur: ⁊ ad seipsum referat que
vult amico non amicum dicimus: sed adulatorem vel fi
ctum. Uidebitur enim amicitia esse ſm predicta ſm ꝙ
duo vel plura ex preinductis existunt amico: ⁊ hoc est
ꝑpter hoc qꝛ superabundantia amicitie assimilaṫ amici
tie illi que est ad seipsuʒ. Superabundanter enim amici-
tiam exprimentes ad amicuʒ dicimus: q̄n diligimus si-
cut nosipsos. Predicta tn̄ multis videnṫ existere adinui
cem: q̄uis non boni sed praui sint: ⁊ hoc est ideo qꝛ existi
mant se epyeykees ⁊ bonos esse in his in q̄bus placeret
sibiipsis ⁊ diligentes seipsos summū bonū in vita in his
ponentes. Sicut epicurī sūmū bonū ponunt in volupta-
te: ⁊ auari in diuitijs: ambitiosi autē in honoribus. In oi-
bus enim his que sunt ad imitationē vere amicitie ami-
ci adinuicem volunt esse ⁊ viuere: ⁊ si plus proficit ami-
citia talia operanṫ ⁊ procurant adinuicē: si perfectissima
sit talia coeligunt, ⁊ in talibus ꝯuiuunt, ⁊ in talibus cōdo
lent, ⁊ in talibus gaudent. Q̄uis simplr̄ nō sint nisi in ve

Correlariū

ra amicitia. Ex quo pʒ ꝙ valde prauoꝝ ⁊ nephariorum
hominū nulli hec existunt: nec etiaʒ videnṫ existere: ⁊ si
vniuersalr̄ loquamur etiā prauis: nō tamē valde prauis
hec non existunt: nisi ſm ꝙ ⁊ ex deceptione ignorātibus
humanū bonum. Qz aūt hʒ talia nō existunt cā est: qꝛ pra
ui differunt a seipsis: ⁊ altera q̄dem cōcupiscunt: ſm ap-

Appetitus ē duplex.

petitum sensibilem: altera aūt volunt ſm rōnalem appe
titum. Appetitus eniʒ cōis est ⁊ rōnali anime ⁊ sensuali.
Et appetitus sensibilis distribuiṫ in cōcupiscibilē ⁊ ira-
scibilem. Rōnalis aūt qꝛ simplicior est: in sola volunta-
te consistit. Omnis enim voluntas in rōne est. Qȯ autē
alia velit ⁊ alia concupiscat prauus patet in incōtinenti-
bus. Hi eni eligunt ⁊ preoptant pro eis que sibiipsis ſm
rōnem videnṫ bona esse delectabilia ſm sensuʒ: que sūt
nociua. Et similr̄ in alijs prauitatibus. Quidam eniʒ ꝑ-
pter timiditatem ⁊ desidiam fugiunt ⁊ recedunt ab ope-
rationibus. s. que existimant ipsimet optima esse ſm ra-

B

tionem. Propter quod q̄uis quidaʒ multa ⁊ valde du-
ra opata sunt que propter maliciam nimiam que est in
eis: etiam ab ipsis odiuntur ⁊ abominantur ⁊ detestan-

Mali querūt extrinsecus cōsolationem.

tur: accidit seipsos abominari ⁊ odire. Et ideo accidit eis
fugere viuere: intantum ꝙ aliquando interimunt seip-
sos. Ualde praui enim ⁊ mali in seipsis requiem nō ha-
bentes, querunt in exterioribus cum quibus cōmorētur
⁊ fugiunt seipsos: in seipsis nihil nisi triste inuenientes.
Quando enim ſm seipsos apud se sunt recordātur mul-
torum maloꝝ ⁊ difficilium ⁊ abominabilium valde que
operati sunt in preterito: ⁊ prauos seipsos videntes talia
altera se opaturos expectant in futuꝝ: nullam de seipsis
bonam spem habentes. Quando autem cum alijs sunt ꝯ

abstrahunt a ppꝛijs. Aliqñ ⁊ ad tempus obliuiscunt: ita ꝙ talia ſm actū nō ꝯsiderant: ſm habitū tñ nihil eis nisi talia inijacet: ⁊ qꝛ nihil amabile hñt ad ſeipſos nihil amicabile patiuntur ad ſeipſos. Tales enim ſibiipſis neqꝫ

Appetit⁹ ſenſitiuus remit ad volūtatē.

cōgaudent neqꝫ cōdolēt ſm totā aiam. Cōtendit eni aia iſtoꝝ: ⁊ vna qdē pars aie ppter nimiā maliciā dolet ⁊ recedit a quibuſdā valde male opatis. Alia aūt pars in eiſdem delectat: ⁊ ſuperioꝛ quidem pars trahit huc a malo auertens. Inferioꝛ aūt trahit illuc ad tā magnū malum inclinans. Trahūt aūt iſta queadmodū ſicut diſcerpentia aiaꝫ. Et ſi dicat aliquis ꝙ delectatio ⁊ triſtitia nō poſſunt ſimul eſſe in eodē ſm actū: tñ poſt paucū tēpus valde triſtant de h̄ quo ante valde ſm paucū tēpus delectatus eſt. Et p certo volebat taꝫ praua ſibi fieri delectabilia vel facta fuiſſe: ⁊ ſic praui penitudine ſemp replētur.

Remotio delectatis.

Propter qḋ prauus etiā ſaltē ad ſeipſuꝫ nō amicabilr̄ diſponit: eo ꝙ nihil hꝫ amicabile ppter qḋ amet ſeipſū. Si aūt ſic ſe hīe valde eſt miſeꝝ ⁊ nephas prauitatis indiciū valde intenſe ⁊ inſtāter fugienda eſt malitia: ⁊ valde intēte temptandū ⁊ laborandū eſt epyeykeā. i. ſuperbonū eſſe. Sic. n. ad ſeipſuꝫ aliqs amicabilr̄ ſe hēbit: ⁊ tūc ⁊ alteris amicus fiet ꝯgruenter.

Obiectio

¶ Qḋ aūt quidā dicunt Mahumeti ſequentes erroꝛē ꝙ aia cum ſimplex ſit in ſe non hꝫ ꝯrietatē: ⁊ p ꝯñs pugnam hīe non pōt: vel ſi diuerſitatē hꝫ in potētijs nō hꝫ ꝯrietatē. Diuerſa aūt nō cōtraria nō pugnat.

Reſpōſio

Hec imperiti hoīs ſūt dicta. Ad pugnā eni diuerſitas ſufficit que eſt cū modo ꝯrietatis. Bonum aūt vt nūc ⁊ h̄ qḋ in ſenſibilē agit partē: q̄uis nō ſit ꝯriū: bono ſimplr̄ in mouēdo: tñ modū ꝯrietatis hꝫ ad illud. Mouet eni ꝯtra motū intellectus practici ⁊ abſtrahit ab illo: ⁊ ex hoc ſurgit ꝙ aia diſcerpit ſicut puella q̄ a diuerſis procis ad honeſtas ⁊ ihoneſtas nuptias p diuerſas rationes delectabilium diſtrahitur.

¶ Capl'm 3m. De beniuolentia ſm ꝙ deficit ad vere amicitie rationem.

Beniuolētia aūt hoc mō impedimē tñ amicitie eſt: qꝛ ad vere amicitie deficit i aliquo rōnē: ſicut ⁊ amatio: beniuolētia quidē eni amicitia eē videt: nō tñ vere eſt amicitia.

A

p⁹ ratio

¶ Cui⁹ vna qdē rō ē: qꝛ beniuolētia etiā eſt ad ignotos q̄s nō nouimus niſi p famā.

2ª

¶ Scḋa aūt qꝛ beniuolētia latēs eſt in ſola boni voluntate extrīs ⁊ nō opibus manifeſtata. Neutrū aūt hoꝝ cōuenit amicitie: hoc aūt ⁊ ꝑius in 8° huius ſcie libro dicta ſunt.

3ª

¶ Adhuc aūt beniuolētia etiā amatio nō eſt que tñ coaccidit amicitie. Dictū ē eni in ꝑhabitis ꝙ amicus in amicū trāſponit p amationē. Amatio eni paſſio ē ⁊ motio affectus ſine qua nō ē amicitia.

Amatio qd eſt.

Amationē autē vocamus ſicut ſi amicitiā vel amorē verbali noie ſignificaremus: ac ſi albedinē vel calorē verbali noie ſignificaremus fingentes nomē quo latine caremus dicentes. Albetio vel caletio: qḋ nihil aliud eſt niſi fluxus albedis vel caloris: vel albedo fluens ⁊ calor fluens: ſicut ⁊ a febre fingimus nomē febritionū: ſignificātes motū febris in febriente. Sic eni pꝫ ꝙ amatio intēſionē hꝫ ⁊ remiſſionē: beniuolentie aūt nomē habitus eſt in quiete ⁊ tēpore accepti: ⁊ beniuolentie intēſio ⁊ remiſſio non competit.

4ª

¶ Adhuc aūt hoc mō ſumpta ⁊ amatio nō hꝫ appetitū: appetitus eni nō appetionis: ſꝫ appetibilis eſt. Amatio aūt ꝑdicto mō ſūpta ipſa appetitio ⁊ motus appetitus ē: beniuolētia aūt eſt ad id qḋ appetit ⁊ nō ipſius appetitionis. Amatio igit dicto mō ſumpta beniuolētia nō eſt.

5ª

¶ Adhuc amatio qdē ꝑdicto mō ſumpta cū ꝯſuetudine q̄dam fit ⁊ generat. Sepe eni videntes formas mulieꝝ vel alioꝝ pulchroꝝ ⁊ auditu ꝑcipientes formas delectabiliū vel alio ſenſu generat in nobis curſus amoris vel fluxus in illa quā motionē vel amationē ante diximus. Beniuolētia aūt etiā ex repentinis fit: queadmodū accidit circa agoniſtas. Statim eniꝫ audientes vel videntes agoniſtas in agoniſticis ꝑcellentes ſm beniuolentiā inclinamur ad eos: ⁊ cōplacent nobis. Non tñ ita fluit amor a nobis in illos: ꝙ in aliquo cooperemur eis: qḋ nō facit amatio que ſemp frui q̄rit amato: ⁊ opatur ad h̄ quātū pōt. Beniuoli eni ſicut diximus repente fiunt: ⁊ ſupficialiter diligūt: nec ſentit in eis fluxus affectus: ita ꝙ aliqd cooperent ad bonū vel fruitionē eius cui beniuoli ſunt. Uidebit igit beniuolētia amicitie ꝑncipiū queadmodū ſepe iterata delectatio p viſuꝫ vel p aliuꝫ ſenſuꝫ ꝑncipiū eſt eius qḋ eſt amare: qḋ amationē iaꝫ añ noiauimus: nō quidē formale/vel finale/vel mãle: ſꝫ effectiuū: put inductiuū ⁊ ꝑmotiuū ad effectiuū reducunt. Nullus eni amat aliqd ita ꝙ in ipſuꝫ fluat affectus niſi ſpē eius vel ſilis ꝑdelectatus ſit: q̄uis nō ſequat ecōuerſo ꝙ quicūqꝫ gaudet ſpē vel predelectatus eſt/ſtatim amet illud. Eſt g ꝑncipiū ſine quo nō fit amatio: q̄uis illo poſito nō neceſſe ſit ſtatim fieri amationē. Sed tūc fit amatio pfecta qñ eū quē amat ⁊ abſentē deſiderat vt ꝑſens ſit: ⁊ preſentiā eius ꝯcupiſcit ⁊ toto affectu fluit in illū. ⁊ h̄ mō beniuolētia amicitie ꝑncipiū eſt.

B

Beniuolētia eſt principiū amicitie.

Nō eni poſſibile eſt amicos eē niſi facti ſint adinuicē beniuoli: ſꝫ beniuoli facti adinuicē nō ſtatim ſūt amici adiuicē. Nō eniꝫ ſequit ꝙ eo ꝙ ſūt beniuoli amēt ſeiuicē. Quia beniuolētia ſine trāſpoſitione amoris ⁊ affectus ē: ⁊ ſine fluxu. Beniuoli eniꝫ ſolū bona volūt eis qbus beniuoli ſūt ſimplici appetitu ⁊ volūtate: ⁊ iō iquātū beniuoli ſūt nihil coopabunt ad h̄ ꝙ bona illa eis ꝑueniāt: neqꝫ turbabūt pro ipſis ſi nō ꝑueniāt: qḋ nō eſt ppriū amicoꝝ. Et qꝛ tale ꝑnm eſt amicitie ꝙ pfectā ꝑncipij nō hꝫ rōnē: iō aliqs trāſferēs nomē ad iproprietatē ⁊ metaphorā dicet ipſaꝫ ꝑncipiū eē amicitie. Efficit aūt ꝑncipiū amicitie: ⁊ fit etiā amicitia illa q̄ vere amicitia eſt/qñ diuturna eſt ⁊ in cōſuetudinē adueniēs. Nō aūt eſt ꝑncipiū illius amicitie: nec fit illa amicitia q̄ eſt ppter vtile vel ppter delectabile. Beniuolētia enim non fit in his amicitijs: Beneficiatus quidē eni ex beniuolentia iuſta ⁊ ꝯgrua ſm dignitatē eoꝝ que paſſus eſt retribuit beniuolētiā: nihil eoꝝ ad ſeipſum referens. Qui aūt volens hñoperat circa aliquē/ſpem habēs ꝙ p illum circa quem operat ſuperabundāter bona ſibi refundantur: nō videt beniuolus illi eē circa quē operat: ſed magis vult bona ⁊ beniuolus eſt ſibiipſi. Queadmodū neqꝫ amicus verus eſt ſi curet aliquem ⁊ pcuret ſibi bona ppter quēdam vſum ⁊ vtilitatem quā ſibiipſi ſperat ab illo prouenturam vel retribuendam. Et totaliter ſiue vniuerſalr̄ loquendo beniuolentia ppter virtutem quēdam ⁊ epyeykeam quādam fit: cū alicui aliquis appareat bonus ſm morem vel in aliquo officio: ſicut bonus agoniſta vel bonus citharedus/vel fortis/vel prudens/vel caſtus/vel iuſtus/vel aliquod talium quemadmodum de agoniſtis iam diximus: ⁊ hec ſimilitudinem ponit ad amicitiam veram ⁊ non ad amicitiam vtilis ⁊ delectabilis.

¶ Capl'm 4m. Qualiter ꝯcordia ſe habeat ad amicitiam ⁊ in quo deficiat a ratione ipſius.

Vnum etiā de amicabilibus vr̄ ꝯcordia eſſe. Conſiliatio enim quedam cordium eſt ⁊ vnitas ꝯſenſus: quemadmoduꝫ ⁊ amicitia: ppter qḋ ⁊ nō eſt omodexia que dr̄ ab omy ꝙ eſt ſimilitas vel vnitas ⁊ dexia ꝙ eſt opinio vel cōceptio: hec enim corda nō vnit ſm affectum. Omodexia enim aliquando eoꝝ eſt

A

Omodexia vnde dicit.

qui ignorant adinuicem ꝛ sciunt inuicem in operibus ꝛ affectu non cognoscunt. Stoici enim nō dicunt eos concordare qui in quantiscunq; vel de quocunq; consentiunt. v.g. si de celestium quantitatibus/vel cursibus/vel preuentionibus/vel coniunctionibus sic consentiant q̄ vnam communem habeant conceptionem. verbi gratia. sol sit maior terra/vel q̄ sol eclipsetur a luna: si sit infra gradus eclipticos latitudinis capitis draconis vel caude: non ꝓpter h̄ ꝯcordare dicunt. Talis eni cōis ꝯceptio potest etiā esse inimicoꝝ ꝛ valde discordantiū in his q̄ ptinent ad vitā. De his eni ꝯcordare ꝛ cōem ꝯceptū hīc nō est de numero amicabiliū: eo q̄ oīa amicabilia faciunt amicos sibi velle bona adinuicē in aliquo coꝝ q̄ ad vitā ptinēt.

Cōcordia est circa opabilia.

Talis igit omodoxia nō est cōcordia: cōiter aūt de ꝯcordia loq̄ntes ꝯcordare in aliquo ciuiliū dicūt ciuitates: q̄ ꝯsentiūt de aliquo ꝯferēte ad vitā ꝛ ciuilitatem: ꝛ q̄ oēs vnū eligūt: ꝛ cōiter opant vt h̄ ꝓueniat qḋ ab eis cōiter opinatū est valere ciuilr. Cōcordia igit circa opabilia ē ad ꝯuersationē vite humane pertinentia ꝛ cōicationem. Adhuc aūt nō circa oīa talia ꝯcordia est: sz circa ea q̄ magnitudinē hn̄t: ꝛ que ꝯtingens ꝛ possibile est duobus vel pluribus/vel oībus accidere/vel ꝓuenire/ꝛ nō sūt opabilia p vnū. Parua eni ꝛ parū possunt ꝯduci. Cui⁹ exēplū est q̄ ciuitates vel ꝓuintias ꝯcordare dicimus de pncipatu vel de pugna. De pncipatu qdē si tractet de electione pncipis. v.g. Si Pytacus qui pcipuus videbat esse in regimine eligi debeat in pncipē: si Athenienses pugnare debeant ꝯ Lacedemones. Cū eniz oībus videat quorū interest eligi debere Pytacū: ꝛ ipse Pytacus de se electioni facte ꝯsentiat. Tales ꝯcordare dicimus. Silr cū oēs quoꝝ interest ꝯsentiant ad oppugnādū Lacedemonibus/ꝯcordare dicimus Athenienses. Cōtendere aūt dicimus eos cū vterq; duoꝝ vel pluriū seipsuz velit pncipari: vel aliū ꝛ aliū in quo vota oium nō ꝯsentiunt: vel q̄ vnus oppugnare vult: ali⁹ āt nō. Cōtendūt igit tales

Euripedes

quēadmodū in phoenissis scribit Euripedes. In q̄b⁹ poematibus cās litiuz inter discordes describit Euripedes. Nō eni est h̄ ꝯcordare q̄ vnusq̄sq; sibiipsi bonuz velit: siue q̄ sibiipsi vī bonū ꝯtendere: sz h̄ ꝯcordare dicimus q̄ oium cor sit in vno ꝛ eodē: ꝛ oēs cooperent ad h̄ q̄ h̄ ꝓueniat. v.g. ꝛ plebei ꝛ epyeykees ꝛ super boni optimos velint pncipari/tā in pncipatu regis q̄z in aristocraticis ꝛ tymocraticis. Sic eni oīb⁹ fit qḋ appetūt. Hec igit ꝓpe ꝯcordia est.

B Cōcordia q̄liter se habeat ad amicitiā.

Ab amicitia aūt desistit: eo q̄ nō est vna cōicatio ꝯcordantiū sicut amicoꝝ: nec transpositio affectus vnius est in alteꝝ: sz oiuz affectus est i vnū qḋ extimāt cōiter bonū. Propter qḋ ꝯcordia vī esse amicitia polytica quēadmodū etiā cōiter dī. In polyteys eniz amicitia ita esse nō pōt q̄ affectus vniuscuiusq; in oēs trāsponat: vel q̄ in vno ꝛ eodem bono delectabili vel vtili cōicant actus. s. inuicē: sz q̄ ꝯsentiāt in vnū qḋ sit ꝯferēs cōitati: ꝛ ad vitā ciuilē ptinēs ꝓpter qḋ ꝯcordia dī polytica amicitia a rōne vere amicitie deficiēs: quēadmodū dcm̄ est. Talis aūt ꝯcordia est maxime in his qui epyeykees sūt siue supboni: bonitate illa qua dicimus bonū ciuē. Et q̄n nō est bonus homo: melius tn̄ ꝛ pfectus est in his q ꝛ boni ciuis ꝛ boni hoīs sunt. Isti eni ꝛ sibiipsis ꝯcordant fm q̄ boni hoīes sūt: ꝛ ꝯcordant adinuicē fm q̄ sunt boni ciues: eo q̄ ipsi semp sunt existētes in eisdem: prout h̄ dicere ꝯtingit de hoībus qui nā immutabiles sunt. Taliū eni manēt voluntates circa idē ꝛ nō trāsfluunt instabilr de vno in aliud: vel de ꝯrio in ꝯriuz: quēadmodū Eurus qui est ventus vel turbinis tēpestatis qui nunq̄z stat in vno mō flatus. Isti eni semp vno modo volūt iusta ꝛ ꝯferentia/ꝛ

In prauis nō est ꝯcordia.

ꝓut hoīes sunt ꝛ ꝓut ciues. Talia eniz tales cōiter appetūt. Prauos aūt prauitate hoīs ꝛ ciuis nō possibile est cōcordare nisi forte in paꝝ ꝛ in paucū tp̄s: quēadmoduz in ꝓhabitis diximus de amicitia prauoꝝ. Cuius cā est: q: tales sunt abundātiā appetētes in bonis ꝛ vtilib⁹ sibiipsis: plus eni semp volūt hr̄e in bono mīn⁹ alijs attribuētes. In laboribus aūt q pro cōitate sustinēdi sunt ꝛ ministrationibus siue expensis faciēdis deficiētes esse desiderāt: vt minus. s. ꝯferāt de labore ꝛ expensis. Unusquisq; eni taliū volens h̄ ꝓpriū cōciuem ꝓscrutat ꝛ ꝓhibet euz ne in bono plus habeat vel equale: sz in laboribus ꝛ expensis sustineat: ꝛ sic cōe nō seruat qḋ ad ciuilitatē ptinet: h̄ aūt est eq̄le esse in damno ꝛ lucro. In oībus autē his qui sunt cōe hoc nō seruantes pdit hoc cōe ciuilitatis pncipiū: ꝓpter qḋ accidit talibus ꝯtēdere inuicē ꝛ nō ꝯcordare. Tales eni sunt adinuicez cogentes plus in dāno hr̄e ꝛ minus in lucro: ꝛ accidit eis q̄ sint nolentes iusta facere: fm hoc cōe iustitie ciuilis pncipiū qḋ est equale in damnis ꝛ lucris custodire fm arithmeticā vel geometricam ꝓportionē. Si aūt cōqueriť vtrū ꝯcordia virtus sit/statī pz q̄ nō hz pfectā virtutis rōnē: sz aliqḋ est qḋ nō est pter virtutē: ꝛ est dispositio qua disponit quilibet ad ꝯcordādum alijs in bonis: ꝛ quoddā pōt esse amicitie pncipiuz sicut ꝛ beniuolētia. Si eni amicus ē ꝯcors est: sz nō. si cōcors est ꝯcr̄ ꝛ amicus est: sz tātū pōt addi ad ꝯcordiaz q̄ amicitia erit: sicut etiā de beniuolentia dictum est.

Caplm̄ 5m. De beneficiētia q̄liter se hēat ad amicitiā.

Beneficiētia aūt aliqd esse vī amicitie. Propriū eni amicorū est amicis benefacere ꝛ bn̄ rebeneficiare eū cui benefactū est. Hoc aūt ex duobus elicit: aliq̄n eni mouet ad hoc bonū ꝛ pulchruz ꝛ liberale qḋ in ipso actu beneficiationis est. Est eni bonū ꝛ bonūfacere ꝛ p se laudabile: ꝛ sic beneficiatio ꝛ beneficientia aliquid est liberalitatis ꝛ magnificētie. Aliq̄n aūt hoc qdē nō mouet: sz affectus in amicuz trāspositus: cū quo oē bonū qḋ in affectu amici ē in amicū trāsfluat: ꝛ h̄ modo beneficientia ꝯditio amicitie est. Nō est autē ꝯditio nisi vere amicitie. In amicitia eni vtilis vel delectabilis nō trāsfluit simplex bonū: sed trāsfluit vt refluit abundantius qḋ venditioni vel mutuo magis assimilat q̄z beneficientie. Deficit tn̄ beneficiētia ad vere amicitie rōnem. Ministratio enim amicitie fm totū est quod est ꝛ pōt ꝛ hz amicus: beneficientia aūt fm aliquid est ꝛ nō fm totum. Talr aūt benefactores cōiter magis videntur magis amare beneficiatos ab ipsis q̄z beneficiati ament benefactores. Beneficiati enim benepassi sunt fm receptionem: benefactores aūt bene cooperantes fm ministrationem. Cum aūt preter rōnem factam esse videbatur q̄ benefactor plus amat ꝛ minus amatur. Opz de hoc qōnē facere ꝛ determinare veritatem. Rationabile enim videretur esse q̄ qui aliuz beneficio preuenit plus etiā ab ipso diligeret: cū cōiter fiat ꝯconuerso: pluribus aūt hominū accidere videt: ꝓpter hoc quod recipientes beneficia ex ipsa receptione obligantur/debent/ꝛ debitores efficiuntur benefactoꝝ: benefactoribus aūt debet fieri recompensatio fm beneficiu qḋ impenderūt dignitatem. Dicunt enim q̄ quēadmodum in mutuis datis ꝛ acceptis illi qui debent ex receptione vellent non esse q̄bus debent: vt sic a redditione absoluerentur: accomodantes aūt siue mutuum dantes multam curam habent de salute debentium ne perdant mutuū ꝛ mutui lucrum quod dederūt. Ita etiam beneficientes volunt esse ꝛ saluari eos q ab ipsis bn̄passi sūt fm receptionē. Silr eni illoꝝ lucrant gratiosas repēsiones bn̄ficioꝝ: beneficiati aūt nō curant reddere gratias receptas. Ex hoc enim vī

A

Nō apparēt q̄re bn̄factores vīr magis amare beneficiatos.

eis φ minorenť in bonis. Huius aūt repēsationis auctor
Epykarius — est Epykarius poeta q multos h dicē dicit. beneficiatos
h facere: ꝛ ex malo auaritie ꝛ ingratitudinis inuidere ꝛ
p̊ metaph. — respuere suos bñfactores: ꝛ iō nō tātū amare eos quātū
amati sunt: dicit etiā φ hoc assimilať humano. Humana
enī nā multiplr ancilla est: ꝛ multis indiget: ꝑpter qđ li
B — benter accipit ꝛ inuite rependit. Multi eniꝫ vt in pluri
bus imemores sunt beneficioꝝ acceptoꝝ: ꝛ magis appe
tūt benepati ſm receptionē ꝙ bñfacere ſm beneficioꝝ
Rationes de amore benefactoꝝ. — ministrationē. ¶ Hec aūt cā nō vi esse ꝯueniēs: vera enī
cā huius nō est ex moralibus: ſꝫ ex p̃ncipijs nature sumē
da est. Nec est hec cā silis ei que est circa accomodātes:
in qbus etiā accomodās plus amat salutez eius cui acco
modatur ꝙ ameť ab ipso. Circa accomodātes enim nō
vere est amatio: sed volūtas salutis ei cui accomodatum
est: lucri grā est. Benefactores aūt amāt eos qbus bene
fecerūt: ꝛ diligunt eos qui benepassi sunt ab ipsis, etiaꝫ si
nihil vtiles sint in p̃senti: neqꝫ posterius in futuꝝ aliqua
vtilitas speretur ab ipsis: queādmodū expresse videť in
p̊ª ratio — artificibus. ¶ Ois enī artifex ꝓpriū opus diligit ma
gis ꝙ diligať vtiqꝫ ab opere: etiā si opus ipsuꝫ aiatū esse
ꝑ impossibile ponamus. Maxime autē h apparet circa
poetas quoꝝ opus nō ad aliā referť vtilitatē: ſꝫ placet ꝑ
seipsuꝫ. Poete enī supdiligūt ꝓpria poemata, diligentes
Poete diligunt propria poemata. — ea queādmodū filios. Queādmodū enī in filijs gñantis
resplendet nā: ita ꝛ in poematibus poete resplendet in
tellectus: ꝛ tali aliquo assimilať vtiqꝫ opus beneficioꝝ.
Ille enī q benepassus est ab ipsis quodāmō opus ipsoꝝ
ad silitudinez eorū formatus in bono qđ recepit ab eis.
Benefactores igiť h opus magis diligunt: ꝙ econuerso
opus diligat facientē ꝛ formantē se in beneficio ꝑcepto.
Si aūt subtilr respiciať hoc huius vera causa in nālibus
est accepta. Sicut enī oēs desiderant scire ꝛ maxime de
siderant hoc scire qđ p̃ncipiū ois scie est: ita oībus eligibi
le ꝛ amabile est esse: ꝛ maxime hoc eē qđ in ipsis omnis
esse principiū est. Esse aūt hoc in homine sicut iam ante
determinatū est: est intellectus qđ in hoīe p̃ncipiū est ois
esse in sensibili ꝛ vegetabili ꝛ toto corpore. Et sicut dicit
Aristo. — Aristo. in epistola de p̃ncipio vniuersi esse: hoc est tā ꝙ
centrū ex quo fluit esse in oīa ꝛ in oībus q̄ ſm aliqđ ꝛ nō
simplr esse hñt. ¶ Hoc aūt eē duplex est: in habitu qdē
vt in somno sopitū. In actu aūt ꝛ agere vt in vigilia susci
tatū ꝛ excitatū, ꝛ vigilās, ꝛ expādens se, ꝛ suas effluēs bo
nitates in oīa que ꝑ circuitum ꝯstituunť ab ipso: ꝛ nō est
dubiū qn h ꝑfectum sit: aliud aūt in potentia. Si igitur
amatur ꝛ desiderať maxime desiderať: ſm φ in actu est
ꝛ ſm hoc φ in actu esse demōstrať. Hoc aūt in sequenti
bus magis erit manifestū. Faciēs igiť ꝛ ꝑ modū operan
tis ꝛ facientis se habens est opus. s. quodāmodo: sicut fi
lius est pater quodāmodo. Est enī intellectualis boni re
splendētia ꝛ imago: ꝛ quodāmodo vnū esse formale est
facientis ꝛ operis cōstituti. Sequiť igiť φ factor diligit
opus suū: ꝑpter h φ diligit suum esse ſm qđ factor est:
p̃ncipium aūt talis dilectionis nāle est. Idē eniꝫ esse qđ
factor est potentia vel virtute actiua: h etiā opus ꝯstitu
tū nunciat in actu ꝛ agere. ¶ Diximus aūt iā φ benefa
ctoris bonū ꝛ optimū nō est in habitu: sed ſm actū. Gau
det ḡ in illo in quo esse suū in esse demōstrať. econtra aūt
benepatienti nullū tale bonum ꝛ esse est in operante. Si
enī aliquid hꝫ in operante h non est nisi bonū ꝯferentis:
qr. s. benefactor vtilis fuit beneficiato ad bonū ꝯsequen
dū. Diligit ḡ benefactor opus suū: vt bonū simplr: bene
ficiatus aūt benefacientē vt vtilē ꝛ ꝯferentē. Minus āt
diligitur ꝯferens ꝙ bonū simplr: eo φ ꝯferens diligitur
nisi ꝑpter bonū: ꝛ iō bonū plus diligiť ꝙ ꝯferēs. Bene
factor ḡ plus diligit beneficiatū ꝙ beneficiatus benefa
cientē. ¶ Huius aūt ꝛ alia rō est: qr in delectabilibus p̃
2ª ratio — sens qdā afficit ꝛ delectať ſm oꝑationē q̄ actu est: futuri
āt nō delectabilis nisi spēs q̄ minus afficit ꝛ delectat. In
potētia enī est qđ futuꝝ est: facti aūt in p̃terito delectabi
lis memoria est: ꝛ ſꝫ hāc solā afficit ꝛ delectat: minus āt
ꝙ presens: eo φ iā preterijt ꝛ non saluať nisi in imagine
p̃teritionis. Inter h igiť delectabilissimū est p̃sens qđ ſꝫ
oꝑationē est ꝛ actū. Est igiť silr amabile: cum igiť opus
benefactoris diuturnū sit ꝛ manens ſm p̃sens. Benepas
si ḡ āt siue beneficiati vtile qđ habuit in benefactore trā
sijt: cum enī adeptus est iā trāsijt vtilitas cōferēs ad hoc
vt adipisceret id. Trāsijt edificatio facta iaꝫ domo: ꝛ sic
transijt flebothomia vl' vstio adepta iā sanitate. Diligit
ḡ magis benefactor opus φ manet in oē presens ꝙ be
neficiatus benefactorē ꝑpter vtilitatē q̄ transijt in prete
ritū. ¶ Adhuc aūt si hec etiā ad eandē tēporis differen
tiā referanť sicut ad preteritum memoria bonoꝝ ꝛ ꝑ se
bona: ꝛ ꝑ se appetibilia sunt simplr delectabilis est vel
min⁹ delectabilis ꝙ memoria ꝑ se bonoꝝ ē. Benefactor
ad opus. s. se hñs sicut ad bonū ꝑ se: beneficiatus autē ad
vtile qđ hꝫ in benefactore se hꝫ sicut ad bonū ꝑpter alte
rū. Minus ḡ afficitur beneficiatus ad benefactorē ꝙ be
nefactor ad beneficiatū. In expectatione āt futuri quan
tū ad aliqđ ecōuerso se hꝫ. In illo enī prius expectať vti
le ꝙ bonū finale qđ ꝑ ipsum aliqs ꝯsequiť. In affectu āt
eodē mō est. Plus enī afficit finale bonū ꝙ vtile ad ipꝫ:
vt̄ q̄uis in p̃terito bonū finale magis sit ꝓpinquū ꝙ vti
le qđ fecit ad ipsuꝫ ꝯsequēdū. In futuro vtile magis ꝓ
pinquū ꝙ bonū finale: tn̄ in afficiēdo semꝑ bonū finale
magis afficit ꝙ vtile: benefactor igiť magis afficiť bene
3ª ratio — ficiato ꝙ ecōuerso. ¶ Amplius amatio q̄ est in actu be
nefactoris factioni ꝛ actioni assimilať: amari āt qđ est in
beneficiatione beneficiati assimilať ei φ est pati: ꝛ q̄uis
actio ꝛ passio vt qdā dixit idē sint in subā: tn̄ actio ſm φ
est actus ꝑfectus in agēte est: ꝛ passio ſm φ est actus im
ꝑfectus in patiēte est. Passionē aūt dicimus receptionez
actionis: sicut ꝛ motus in agēte qdā ꝛ ab agēte actus ꝑfe
ctus. In patiēte ꝰo ꝛ moto actus iperfecti ꝛ iperfectus ē.
Est igiť excellētia boni in actu ꝛ in agere. Beneficientia
aūt in pati ꝛ in recipere: hanc eandeꝫ habitudinē sequiť
amare ꝛ amicabiliꝫ esse. Sequiť ḡ benefactorē qui agit
bñficiatū magis amare ꝛ magis sibi amicabilē esse. Be
neficiatū aūt minus amare benefactorē ꝛ min⁹ sibi esse
amicabilē. Propter qđ ꝛ oīuꝫ dñs ꝛ de⁹ dixit. magis bea
4ª ratio — tius est dare ꝙ accipere. ¶ Adhuc aūt q̄ laboriose fiunt
oēs cōiter magis diligūt: ꝙ ea que minori labore ꝯstituū
C — tur. v.g. hi qui pecunias vel diuitias possidēt ꝓprijs labo
Laboriose acquisita plus amantur. — ribus acqsitas magis diligūt eas ꝙ illi qui accipiunt eas
sine labore datas siue collatas. Benepati autem in acci
piendo videť illaboriosum esse: ſm exteriorem laborez.
Prompte enim ꝛ illaboriose omnes accipiunt: beneface
re operosum est ꝛ cuꝫ difficultate. Magis ergo amat be
nefactor beneficiatum quem operose in bono ꝯstituit: ꝙ
beneficiatus benefactorez a quo prompte ꝛ sine difficul
tate accepit. ¶ Et huius simile est φ matres magis sunt
amatrices filioꝝ ꝙ patres. Cuius enim in principio cō
mixtionis equalis patris ꝛ matris sit delectatio: tn̄ in ea
que deinceps est in pregnatiōe ꝛ enutritione laboriosior
est cura matris ꝙ patris. Est aūt ꝛ alia causa eiusdem φ
matres magis sciunt suos esse filios ꝙ patres sciant esse
suos. Ex alieno enim semine potuit concipere: que suspi
Mater plus pte diligit eos. — tio diminuit in dilectione patris. Hoc āt omnino simile
est in benefactore ꝛ beneficiato. Benefactor enim scit de
quali ꝛ quāto ꝛ ꝙ suo benefacit. Beneficiatus aūt suspi

cari poteſt ꝙ non de ſuo benefacit:⁊ ꝓpter hoc minus di ligit benefactorē ꝙ̄ diligaẗ a benefactore.

¶ Tractatus tertius noni libri ethicoꝝ. De dubitationibus ꝯſequētibus ad ea que de amicitia determinata ſūt.

¶ Capl'm pᵐ. Quis ſm virtutē ſit amator ſuiipſius.

A

His autē de amicitia determinatis ꝯñr determinandū eſt de dubitationibus ⁊ q̄ōnibus q̄ ſunt de amicitia. Quia aūt amator ſuiipſius omnium alioꝝ mēſura eſt. Querimus ꝑ q̄s ſit amator ſuiipſius quē greci philauuʒ vocant. Dubitaẗ enim a quibuſdā vtruʒ opʒ maxime amare ſeipſuʒ/vel aliū aliquē plus ꝙ̄ aliuʒ oʒ amare. Cōiter eniʒ loquētes increpant ⁊ increpabiles dicunt eos eſſe qui ſeipſos maxime diligunt ⁊ plus ꝙ̄ alios. Uocāt eni philactos vel amatores ſui qui vt in turpi ſūt ſui ipſoꝝ amatores. Prauus eni eſſe vi qui ſuiipſius gratia oia vi agere:⁊ quāto aliq̄s eſt deterioꝛ in cōcupiſcētijs ⁊ ira:tanto magis accuſant eū vt ſuiipſius amatorē. Talis eni nihil agit a ſeipſo:ſʒ potius a cōcupiſcētia prauoꝝ/q̄ cōcupiſcētie in ipſo ſunt/⁊ nihil agit ꝓpter virtutem vel amicū:⁊ ſic oia vi referre ad ſeipſuʒ. Epyeykees āt quē ſupbonū ſepe diximus oia agit ꝓpter bonū virtutis/vel ꝓpter amicū:⁊ qd̄ ſuiipſius eſt ſm ſe preterit ⁊ negligit intuitu virtutis ⁊ amici. His igitur rōnibus amatoꝛ ſuiipſius eſt:ſupfluus qui oia facit intuitu ſui. Nihil autem intuitu virtutis vel amici priuatū ⁊ nō cōicabilē habens amorē. ¶ Rōnibus aūt veris de nā hois acceptis h̄ opa diſſonant nō irrōnabilr. Aiunt eni oēs vere de moralibꝰ phyloſophantes ꝙ maxime opʒ amare amicū ⁊ plus ꝙ̄ vtilē vel ꝯdelectabilē. Ille aūt maxime amicus eſt ⁊ maxime vt amicus amat:qui ei cui maxime vult bōa amici gratia vult bona:⁊ vult ei bōa etiā ſi nullus ſciet:nec etiā aliqua retributio fiat. Scd̄m aūt oia ea q̄ in ꝓcedētibus dicta ſūt:mēſura bonoꝝ accipiẗ ex his in q̄bus bō amat ſeipſuʒ. Hec eni maxime exiſtūt ⁊ ꝑ vnicuiqʒ ad ſeipſuʒ ſm ꝙ ipſe eſt. Reliqua.n.oia q̄bus amicus determinaẗ amari ex his accipiūẗ:quibus bō optime determinatur ad ſeipſuʒ. Dictū eſt eni in ꝑhabitis ꝙ oia illa q̄bus bene diſponiẗ ad ſeipſuʒ ⁊ amicus eſt ſuiipſiꝰ/extēdit ad alios que in vera amicitia:⁊ tunc eſt amicitia pfecta qn̄ diligit aliū vt ſeipſuʒ. Qui aūt in ꝯcupiſcētijs ⁊ in alijs ire ambitionis ⁊ ꝯtinētijs ſeipſuʒ diligit ſm qd̄ eſt ipſe:ſʒ in ſe diligit multicapitalitatē hydrā ⁊ ventoſitatē. Hydrā enim ſtoici cōcupiſcētiā vocauerunt qui multicaput ⁊ renaſcētium capitū eſt:q2 multifida eſt ⁊ p infinita diuiſa delectabilia que nō ſunt de hois nā. Propter qd̄ Homerus a Perſeo hanc interfectam dicit auerſo vultu:eo ꝙ nullus vultū ꝓprie anime cōuertit ad ipſam niſi ſtatim veneno ipſius interficiaẗ. Qui aūt vultū auertit ⁊ cōtemnit eam interficit fugiendo. Uultus aūt anime intellectus eſt:hic eni aia eſt ſm ſeipſaʒ. Amator ḡ ſuiipſius amator eſt ꝓprij intellectus ⁊ boni qd̄ ſm intellectū eſt. Huic āt ſnie ꝯcordant oia ꝓuerbia q̄ de amicitia dici cōſueuerūt.v.g. ꝙ vna aia ſit amicoꝝ. Una eni aia ſm affectū eē nō pōt niſi in ea ꝙ vnū eſt:h̄ aūt eſt bonum ⁊ honeſtum. Hydra eni ſm ꝙ iam diximus:vnius capitis nō eſt. Silr ⁊ illud qd̄ eſt/ꝙ cōia ſūt q̄ amicoꝝ ſūt:⁊ vt q̄dā dñt:boni vnanimia h̄ eſt obſequētia ad bonū vl' bonū colētia. Nulli eni ſcd̄o in ꝯcupiſcētijs cōicant/nec aliquē in cōtinētie colūt bonū/vl' ad bonū obſequūẗ. Et h̄ ſilr qd̄ dñt ꝙ amicitia eq̄litas ē. Nulla eni eq̄litas ſm aliquā ꝓportionē icōcupiſcētie incōtinētijs ꝯcordat. Etiā h̄ qd̄ dñt ꝙ genu tibie eſt ꝓpinquū. Tibia eni a genu accipit vtutē mouēdi. Genu eni imobilr ligat tibiā/ne motu diſſoluaẗ ⁊ ſepareẗ: ſic amicus ois motus ſui pnᵐ h̄ʒ in amico ⁊ ipoſſibilitatē ſeparationis a vi amoris illiꝰ. Hec eni oia ꝓuerbia vera exiſtūt ex his in q̄bus bn̄ diſponiẗ homo ad ſeipſū. Maxime igiẗ amicus erit talis/⁊ i talibꝰ ſuiipſiꝰ:⁊ id qd̄ maxime amādū eſt maxime eſt ipſe ſm ſeipſuʒ. Dubitaẗ āt ꝯuenienter eo ꝙ rōnes ſūt ad vtrāqʒ pte:q̄ iſtoꝝ ſequēdi ſūt:eo ꝙ ambo credibilr ꝓponūt. Opʒ igitur forte tales ſermones diuidē ⁊ diſtinguere ⁊ determinare p diffōneʒ inquātū vtriqʒ ⁊ in quo veꝝ dicunt. Si eni accipiamus qualr vtriqʒ amatorē ſui dñt/forte vtiqʒ manifeſtū erit inquātū ⁊ in quo iſti ⁊ illi veꝝ dicūt. Dicamus ḡ ꝙ illi q̄ amatorē ſui ad obprobriū referūt:amatores ſui vocant eos q̄ ſibiipſis plus tribuūt in pecunijs/⁊ honoribꝰ ⁊ delectationibꝰ corꝑalibus/⁊ in oibꝰ q̄ lucrū vocanẗ:q̄.ſ.nō tm̄ lucrātur hoies vt cenſus quos poſſidēt:ſed ⁊ ipſa ad ſe trahunt hoies vt q̄ſi lucrati ſint hoies ab illis ⁊ poſſeſſi:quēadmoduʒ dicit Ptolomeus.ꝙ hoies lucranẗ cenſus:⁊ cenſus lucranẗ hoies vice verſa. Hec eni oia multi appetūt ⁊ ꝓpter h̄ inuiceʒ pugnabilia ſūt. Oibus eni per circuitū cōpugnāt/vt vel ſoli obtineāt/vl' plus alijs:⁊ referanẗ ad ſeipſos ſicut dñt phi:qui epicurei vocanẗ. Hi eni dicūt ſtudendū eſſe ꝙ talia ſint optima entia ⁊ ſūma bona ad vitā hois:quēadmoduʒ Sardonapalus fecit ⁊ imitatores ipſius. Circa h̄ eni ⁊ talia auari plus alijs habere cupiētes largiunẗ ⁊ indulgent ſe ꝯcupiſcētijs:⁊ vl'r paſſionibꝰ:⁊ donāt ſe irrōnali pti aie. Que q̄dē aia ꝓprij hois nō eſt:ſʒ endelechia q̄dā ⁊ pfectio ⁊ forma corpori adherēs:⁊ extra corpus nihil agens. Aia aūt hois vt hō ē ſepata a corpe/ſuba eſt:etiā ea que corpi ꝯiūcta ſunt quātū vnicuiqʒ pticule poſſibile eſt trahens ad ſeipſam. Appellatio eni qua tales philauti h̄ ē amatoris ſuiipſoꝝ vulgalr dicunẗ:inde accipit ortū ꝙ tales mlti ſūt. Multi eni amāt cōcupiſcētias:⁊ tales ꝯcupiſcētie nō ſūt niſi a prauo/⁊ a prauitate dnoiate. Juſta igiẗ rōne exprobraẗ talr philautus:h̄ eſt ſuiipſius amatoꝛ. Qm̄ igiẗ illos q̄ talia cōi tribuūt multitudo cōis ꝯſueuit dicē philautos nō imanifeſtū ē. Si eni aliq̄s ſtudet ſemp iuſta agere:⁊ ipſe maxie bona vel tēperata ⁊ alia q̄cūqʒ ſūt de nūo coꝝ q̄ ſm vtutē determinata:⁊ vt vl'r loq̄mur ſemp bonuʒ qd̄ ſʒ ſeipſuʒ bonū ē/ſibiipſi acq̄rit:nullus de cōi plebe hūc dicet philautū:nec vituperabit vt exprobrabilē exiſtē:h̄ igiẗ eſt ſnia cōiter loq̄ntiū de philauto. Si q̄s etiam hoc ſubtilr iſpiciat/alioꝝ his ꝯdicētiū ſnia videbiẗ mag̃ vera. Uidebiẗ eni talis mag̃ dicēdus eē philautus q̄ bōa ſimplr tribuit ſibiipſi ſʒ ꝙ ipſe eſt:h̄ eni ſibiipſi tribuit optima ⁊ ea q̄ ſūt maxime bōa:largiẗ eni ipſa ꝑncipaliſſimo ſui:⁊ ſuiipſius gr̄a. Principaliſſimo eni hois oia alia obediūt:ſic mota ab ipſa ⁊ mēſurata ⁊ iformata. Jā eni ante diximus ꝙ intellectualis ſuba que aia hois eſt:⁊ imago intellectus vl'r agentis:⁊ effectus luminis ipſius in corpe hois:ſicut centruʒ eſt ſe hn̄s in pyramide:cuius baſis ſiue circulus ſuper quē ſtat pyramis in toto extendaẗ corpore:⁊ ad oia organa determinaẗ ⁊ circūduciẗ. Cuius ſignū eſt ꝙ motus oium organoꝝ eſt ſicut in centro qd̄ eſt in cono pyramidis:⁊ eſt ſicut ꝑncipiū eiꝰ. Muſculus.n. qui extra membruʒ eſt:lineis neruialibus diffuſis p totū mēbrum motus mēbri eſt ad oēm partē ⁊ nō eſt ad vnū ſicut motus nature corporalis. Dicit āt Ariſt.in 2ᵒ de aia ꝙ id qd̄ eſt in parte opʒ in toto accipere. Jn tota igiẗ aia ſic erit ꝙ illud qd̄ eſt p modū centri ſuba ⁊ primū in aia eſt:⁊ ſicut ꝑncipiū oibus alijs influit ꝙ vite ſint cauſa ⁊ principiuʒ operationis. Cuius imaginatio eſt ſicut ſi dicamus ſolē eſſe in nube diuerſe diſpoſitionis ⁊ obſcuritate ⁊ claritate/⁊ radijs totam nubem implentibus. Radij enim in ſole puriſſimi ſunt:ſm autem ꝙ a ſole diſtāt

Qualiter ſeipſum maxime diligit.

Hydra dicta cōcupiſcētia.

Homerus

B

Solo p̄dicte dubitationis.

Ptolomeꝰ

T.c.9.

diuersimode ſm diuersaꝫ nubiũ diſpõnẽ in diuersos tra hunt colores: ⁊ quidã efficiunt albi: qdam autẽ ceruleí: quidã ÿo rubei: quidã ÿo virides ⁊ alij fuſci: quidã etiã nigri: ⁊ in his oibus diuersuꝫ accipiũt eſſe ⁊ opationẽ. Et ſm: perhipathetícoꝝ ſapientiã ſic hꝫ ſe aia ad potentias organicas ꝙ aia q̃ vere eſt aia hoĩs vt hõ eſt ſm ſeipſaꝫ. Separatus eſt intellectus ꝓpter qd̃ incorruptibilis ⁊ ꝑpetua eſt. Potẽtie aũt que ſunt actus organoꝝ emanatiões ſunt ex ipſa ꝑ eſſe differentes: ⁊ ꝑ eſſe corruptibiles ⁊ endelechie organoꝝ: ſm ſubam aũt ſm quã ꝯferunt ad aiam: incorruptibiles ſunt ⁊ ſeparabiles. Propter qd̃ pꝫ ꝙ ea que ꝯueniunt hoĩ ſꝫ appetitu taliũ potẽtiaꝝ ineſſe ſic differentiũ ab aia hoĩs ſm qd̃ homo eſt: nõ ꝯueniũt ei ſm qd̃ hõ eſt: ſed ꝯueniunt homini ſm ꝙ aial eſt: ⁊ cõueniũt ei ſm qd̃ ſꝫ qd ⁊ nõ ſimplr̃ / ciuitatis eſt: in regimine ciuitatis eſt ꝑncipaliſſimũ qd̃ vr̃ eſſe in ciuitate ſic ẽ rex: vel melius monarcha: ⁊ queadmodũ ois alia ꝯgregatio ariſtocratie. ſ. ⁊ tymocratie eſt ꝑncipaliſſimũ qd̃ eſt in ea: ⁊ ꝙ oibus alijs influit ⁊ formã ⁊ motũ. Sic g̃ ⁊ hõ ꝑncipaliſſimũ eſt ꝙ in hoĩe eſt ⁊ phylautus vtiqꝫ maxie erit talis qui hoc diligit ⁊ colit: ⁊ huic ꝓpria pcurat ⁊ largit̃ ei q̃ ſm ipſuꝫ appetit. Cuius ſignum eſt ꝙ cõtinẽs ⁊ incõtinẽs dr̃ ab eo qd̃ eſt intellectũ tenere vel nõ tenere alia q̃ ſunt in hoĩe. Sic g̃ homo ab hoc ſimplr̃ eſt. Adhuc auteꝫ īter oia que dicunt̃ acta hominũ vel ab hoĩe: illa dicunt̃ maxime hoĩs acta que cũ rõne ⁊ voluntarie fiunt. Uoluntas aũt ⁊ rõ itellectus ſunt. Homo igit̃ ſm ſe etiã intellectus eſt: q2 eſt ſuba intellectualis. Manifeſtum eſt igit̃ ꝙ hõ maxime intellectus eſt. Quia ÿo epyeykees ſiue ſupbonus maxime h̄ diligit qd̃ intellectus in ipſo eſt: h̄ enĩ eſt eius qd̃ ſimplr̃ veꝝ ⁊ ſimplr̃ bonũ eſt: ⁊ non eius ꝙ eſt bonum h̄ ⁊ nunc. Sequit̃ ꝙ ſolus epyeykees philautus eſt: ⁊ eſt ſm aliã ſpẽꝫ ⁊ formã q̃ꝫ ſic ille philautus qui eſt exprobratus: ⁊ intãtũ differẽs ab ipſo īquãtũ differt ſm rõnẽ viuere ab eo qd̃ eſt appetere id qd̃ videt̃ h̄ ⁊ nũc ꝯferre ſm ſenſibile deſideriũ. Oẽs igit̃ recipiunt ⁊ laudant eos qui ſtudẽt circa bonas actiones ſm omnes differentias virtutũ. Quos aũt recipiunt ⁊ laudant illis nõ exprobrant. Oẽs igit̃ talr̃ laudãt philautus. Cũ enim oẽs cõmẽdant ad bonũ ſimplr̃: ⁊ oẽs intendant optima agere ꝓculdubio ꝯuenit oibus: erũt ⁊ ꝓuenient oia bona quibus indiget̃ ad vitã: ⁊ vnicuiqꝫ ſm ꝓpriã nãm ꝓueniunt ea que ſunt ſibi maxime bona. Tale enĩ bonuꝫ eſt qd̃ eſt vniuſcuiuſqꝫ: ſm cuiuſcumqꝫ bonũ ꝓpria ⁊ ꝯnãlis virtus: ꝓpter qd̃ eũ qui vere philautus eſt: opꝫ eſſe bonũ ſimplr̃. Si enim Philautus eſt in ꝓprijs iuuabit̃ bona agens que ſimplr̃ bona ſunt: ⁊ alios iuuabit ſm idẽ. Tale aũt opꝫ non eſſe malũ. Malus enĩ ledet ſeipſum ꝓpriũ diminuẽs bonũ. Ledet ãt ⁊ ꝓximos prauas paſſiones ſequẽs quibus corrũpit̃ ⁊ diſtrahit̃ a ꝓprio. Malo enĩ hoĩ ſemꝑ diſſonant ea que agit ab eis que opꝫ ſm intellectũ ꝓprium agere. Ois enĩ intellectus purus ⁊ cõcupiſcentijs nõ inebriatus eligit optimũ qd̃ ⁊ ſm ſeipſum optimũ eſt / ⁊ ſibi optimũ. Epyeykees aũt ſiue ſupbonus in oibus ⁊ ꝑ oia obedit intellectui. Ueꝝ enĩ eſt qd̃ cõiter de ſtudioſo: dr̃. ꝙ. ſ. opꝫ eũ agere multa amicoꝝ gratia ⁊ multa agere patrie grã. Intellectui enĩ intãtũ obedit ꝙ ⁊ ſi oporteat eũ mori a talibus non deſiſtit. Propter obedientiã enĩ intellectus q̃ſi vt nõ ꝓijciet pecunias ⁊ lucra ⁊ honores exteriores. Et vlr̃ loquẽdo oia bona que certũ oia bona pugnabilia vocant̃: hec aũt ſunt ad que ꝯſtantes pugnãt que ſenſibilia deſideria pſequunt̃. Hec enim oia ꝓijcit bonus ⁊ q̃ſi nihil reputet ⁊ pcuret h̄ bonum ꝙ ſibi ipſi bonũ eſt ſm ꝙ ipſe eſt. Hoc aũt eſt magnũ intellectualis vel virtutis bonũ: ꝓpter quod dicit Michael ephesius: ꝙ ſupbonus aſſimilatur multũ ſitienti qui magis delectatur in paucũ tẽpus ⁊ ſubito abſorbere aquaꝫ frigidã ⁊ limpidã: q̃ꝫdiu bibere ⁊ paulatim igerere aquã turbidã ⁊ tenulentã. Supbonus enĩ delectationes turbidas ſenſibiles cõtempnens: magis mouetur magno bono / q̃ꝫdiu frui tenulentis cõcupiſcẽtijs ſenſibiliũ. Paucũ ãt tẽpus delectari in optimis valde magis eliget q̃ꝫ multo tpe quiete ⁊ remiſſe delectet̃. Remittũt enim delectatiões optimoꝝ ſenſibiles ꝯcupiſcẽtie. Et mag̃ eligit bñ viuere in optimis ꝑ vnũ annuꝫ q̃ꝫ ꝙ multis annis viuat q̃literciiqꝫ ⁊ remiſſe: viuens in optimoꝝ delectatiõe. Et magis elicit vnam optimã electioneꝫ facere ⁊ magnã q̃ꝫ multas ⁊ ꝑuas circa remiſſa bona. Hec aũt maxime accidũt moriẽtibus in bello optimo: ibi enim eligũt magnũ bonũ qd̃ ſaluat̃ ꝑ ipſos: ſicut ẽ ſalus reipublice / vel ſalus patrie / vel ſalus amicoꝝ / vl̃ liberalitas: ꝓpter qd̃ ꝓijciũt pecunias ⁊ contemnũt vitã propter bonuꝫ in quo amici bona recipiũt plura ſꝫ ꝑua: ſicut ſaluteꝫ pecunie vel vite q̃ bona amici recipiunt in ꝑũa. Ipſis aũt moriẽtibus magnũ bonũ fit: qd̃ eſt eſſe cauſam ſalutis oium. Ex tali enĩ bono amico qdã fiunt pecunie ſalue. Supbono aũt qui cã ſalutis eſt: nõ qdẽ fit bonũ ꝯferens vel vale: ſed h̄ qd̃ ſimplr̃ bonũ eſt. Id aũt qd̃ ſimplr̃ bonũ eſt / maius eſt ⁊ maximũ: ⁊ h̄ ſupbonus tribuit ſibiipſi. Qd̃ aũt diximus de pecunijs hoc etiã facit circa honores dignitatuꝫ ⁊ circa ꝑncipatus. In oibus his enĩ ſeruat eũdẽ modum: oia hec pro amico ꝓijcit ⁊ dimittit. Hec enĩ oia talia ꝓ amico ꝓijcere laudabile eſt: ⁊ bonum ſibiipſi ſm ꝙ ipſe eſt. Cõuenienter itaqꝫ vr̃ ille ſtudioſus eſſe ꝑfectiſſimus: qui ꝑ ſalute oiuꝫ ⁊ pre oibus eligit id qd̃ bonũ eſt oiuꝫ: ⁊ cã boni in oibus. Id aũt qd̃ eſt ꝯtingẽs etiã vt h̄ ⁊ nunc bonũ: ⁊ actiones ⁊ fruitiones que ſunt circa id ꝓijcit ⁊ dimittit amico: eo ꝙ ſibi oiuꝫ bonoꝝ melius eſt ꝙ ipſe ſit operans: ⁊ cã q̃ꝫ talia ⁊ ſilia bona ꝓueniant / vel ſaluent̃ amico. In oibus enĩ laudabilibus ſtudioſi ꝓpriũ eſt ꝯcẽdere ad h̄ qd̃ ſibi plus tribuat de eo qd̃ maxime bonũ ẽ: hoc ãt eſt ꝙ ipſe ſit cã ſalutis oiuꝫ in bono. Propter h̄ enĩ ⁊ celũ moueri dicũt / qd̃ cũ nullo idigeat moueri: ꝯtinue tñ laborare vt ſicut pmũ cã boni in oibus eſt: ita ⁊ ipſum cauſe ꝑ ſe aſſimilet̃ in hoc ꝙ bonũ vnicuiqꝫ attribuat̃ ⁊ ⁊ ſaluet̃ in oibus. Sic igit̃ philautum eſſe opꝫ ſi ſubtilr̃ īſpiciat̃ queadmodũ dcm̃ eſt ⁊ nõ oꝫ philautũ ſicut mlti dicũt q ꝯcupiſcẽtijs ducit̃ ⁊ carnales ſeqt̃ delectationes.

Capl'm 2m. Utrum felix eſt per ſe ſufficiens cum indigeat amicis.

Est etiã dubitatio circa felicẽ ⁊ ꝑ ſe ſufficientẽ. Si aliqñ idigebit amicis vel nõ. Quidã enim hãc qõnẽ nõ ſubtilr̃ intuẽtes: dicũt ꝙ nõ eſt opus beatis ⁊ per ſe ſufficientibus. Hoc aũt arguũt ex rõne per ſe ſufficiẽtie ⁊ beatitudinis. Eſt enĩ beatitudo vt dicit Boetius ſtatus oium bonoꝝ ꝯgregatione ꝑfectus. Omnibus aũt bonis ꝑfectus nullo indiget. Similr̃ aũt ⁊ per ſe ſufficiens ſm ſeipſum ſufficiens: talis aũt nullo indiget. Ab altera parte ex ꝓprietate amici arguunt. Patet igitur ex predictis amicum eſſe alteꝝ ipſum: ⁊ amicum tribuere amico que per ſeipſuꝫ tribuere non poteſt. Per ſe auteꝫ ſufficiens omnia ſibi tribuere põt beatus: igit̃ ⁊ ꝑ ſe ſufficiens amicis non indiget. Arguũt etiaꝫ hoc ex hoc qd̃ dicit Euripedes in Horeſte: vbi inducit Horeſtem loquentem ad Menelaum vocantẽ eum in adiutoriuꝫ ⁊ dicẽs. Cum Diamon bene det omnia qd̃ eſt amici. Diamon ãt diuinus intellectus eſt ⁊ intelligens qd̃ vnicuiqꝫ neceſſe ſit: ⁊ quo opus habeãt ſinguli: ⁊ ſiquidem ſufficienter ad hec oia miniſtrabit: nõ dicit opus eſt amicis. Si aũt non

D

Michael ephesius.

A

Boetius

Euripedes

sufficiēter Diamon ministrabit ab amicis dicit eē q̄rēda adiutoria: ⁊ iō Menelaū in adiutoriū debere venire ei cū Diamon nō sufficienter ministrauit. Beato autē per se sufficienti qui oī bonorum ꝯgregatione pfectus est Diamon sufficiēter ministrauit. Nullo ḡ idiget: ḡ amicis nō indiget. Hoc aūt si ꝯcedat̄ assimilat̄ incōuenienti. Statim enī ⁊ p̄ma facie incōueniēs vr̄: cū oīa bona interiora ⁊ exteriora attribuamus felici: ⁊ p se sufficienti: qd̄ potissimū est bonorum exteriorum nō assignamus ei. Amici enī potissimū sunt oīum exteriorum bonorum ⁊ maximū inter oīa exteriora. ❡ Adhuc aūt si (ſm qd̄ oēs phici dicūt) amici magis ppriū est benefacere q̄ benepati: pfecte aūt boni ⁊ pfecte virtutis: qualr̄ felicē dicimus bonū ⁊ virtuosum: nō enī solū bonū ⁊ virtuosū in habitu eē: ſ; in actu benefacere. Cū aūt multis ꝯtingat benefacere: īter oēs melius est benefacere amicis q̄ extraneis: qui autē amicos nō h; amicis benefacere nō pōt. Nullius aūt est benefacere ita sicut felicis: ⁊ q buiꝰ est maxime benefacē. Maxime enī ei attribuendū: maximū enī benefacere est laudabilissimū. Laudabilissimū ḡ benefacere p̄uabit̄ felix: si dicat̄ nō indigere amicis. Felix igit̄ ⁊ studiosus adhuc vt optime benefaciat indigebit amicis benepassis ab eo ſm beneficientiā.

Alia q̄stio

❡ Propter qd̄ ⁊ rursus q̄rit̄ vtruz in bonis fortunis magis est opus amicis q̄ in infortunijs. Cuius q̄ōnis cā est: q: sicut infortunatus indiget benefactoris ad suppleméta necessitatis: ita benefortunatus indiget qbus benefaciat: vel erit q̄si dormiens in seipso: ⁊ sopitus nullā hn̄s boni operationem.

Responsio

Et q̄uis de hac q̄ōne in sequētibus post pauca tractandū sit: tn̄ ex cā q̄ōnis tn̄ accipit̄ q hoc ipo q bn̄fortunatus ē necesse est q habeat quibus benefaciat. Et inconueniens forte est q beatus dicat̄ qui solitarius est/destitutus amicis qbus benefaciat. Dico aūt forte ppter cōtēplatiuā felicitatē q̄ non in exteriori ꝯsistit bn̄ficientia: sed in interiori theorematū ꝯtēplatione. Nullus enī sapiens eligeret vtiq; oīa bona hīc ſm seipsū solitariū. Perfectione eniz bonorum destitueret̄: qd̄ est in ope ⁊ in agere hīc bona. Non enī hīet aliquē in quē diffundēt: cū h̄ de rōne optimi sit: vt dicit

Dionysius

Dionysius. Optime adducere ſm cōicationē. Bonū enī semp est diffusiuū sui: ⁊ melius meliora diffundet: ⁊ optimū optima. Sicut lux solis diffusiua est sui luminis. Est enī hō polyticū aīal nāē: ⁊ ſm hoīs bene ꝯuiuere ē aptus natus ⁊ cōicare bona. Si igitur desit cui cōicet ſm nām: destituet̄ optimo. Opz igit̄ q ista felici existant. Hic āt maxime h; que ſm nām bona sunt. Manifestū autē est q optimū ꝯuiuere ē cū amicis ꝯuiuere. Et qm̄ ꝯuiuē cū his qui epyeykees siue supboni sunt: melius est q̄ ꝯuiuere cū extraneis: ⁊ melius cōmorari cū amicis ⁊ supbonis q̄ quibuscūq; nullo federe amicitie copulatis. Opus ḡ est felici amicis: eo q sine amicis pfecte virtutis pfectaz non attingit operationē: q̄ felicitas est. Hoc āt in alijs aīalibus nō est. Nihil enī in nā hn̄t liberum. Hic enim eorum est delitie corporales sunt ad priuatū obligate ⁊ ad cōe vel nihil vel parum respicientes.

B

Solo q̄ōnis Ueri felix idigeat amicis.

❡ Si aūt hoc ꝯcedit̄ q̄rēdū est qd̄ p̄mi dicūt: ⁊ in quo dicūt verum. Dicendū aūt q illi cōem multitudinē sequuti sunt. Multi enī nō existimāt alios esse amicos q̄ vtiles: ppter qd̄ pūerbialr̄ dicit̄: q in necessitate pbat̄ amicus: ⁊ talibꝰ qdē amicis nō indigebit beatus. Ex rōne enī beatitudinis oīa bona ad btītudinē essentialr̄ vel amminiculariter adiuuātia existūt btō. Silr̄ beatus nō idigebit q ppter delectabile amici sunt. Delectabile dico corpale: vel si idiget in valde parum indiget. In h̄ enī solo q in corpe existis: sine nāli vel corporea delectatione esse nō pōt: q̄ delectatio est moderati ⁊ temperati siue sobrij ⁊ modesti. Delectatione aūt q̄ est in excellētijs cōcupiscētiarum non indiget: q: tales abominat̄. Cū enī tota vita felicis delectabilis sit vera ⁊ cōnāli delectatione: nihil indiget supducta delectatione. Supducta aūt dicimus q̄ sup cōnālē in optimis delectationē ⁊ sup eam que necessitatis corporalis est iducit̄ in excellētijs turpissimarum cōcupiscētiarum. Uel apō cōiter loq̄ntes nō indigens talibus amicis: qui ppter vtile vel delectabile amici sūt: vr̄ amicis nō idigerere. Nec .n. alios amicos esse curat: in hoc aūt forte non est verū: q: certitudinalr̄ verum est: q̄uis illi nō credāt. Solo ḡ ad h̄ redit q tria genera amicitie sunt: ⁊ q̄uis felix nō idiget amicitia fundata sup vtile aut sup corporale delectabile: tn̄ idiget amicis quorum amicitia fundat̄ sup honestū.

Qua amicicia felix nō indigeat ⁊ qua opus habeat.

Nō q etiam illa amicitia vtilitate vel delectatione careat: ſ; vtilitatem ⁊ delectationē h; cōiunctā: queadmodū in 8ᵒ determinatū est. In p̄ enī huius scie libro dcm̄ est: qm̄ felicitas operatio q̄dā est. Est aūt operatio ſm pfectā virtutē: ⁊ pfectissima cū delectatione. Manifestū est āt q oīs operatio fit ⁊ in fieri ē: ⁊ nō existit res pmanēs queadmodū possessio q̄dā. v̄.g. domus vel ager. Q̄uis aūt operatio sit/non tn̄ est operatio vt motus: nisi put motus est actus mouētis ⁊ non actus moti: ⁊ iō operatio pfecta est. Si autez esse felicis qd̄ pfectissimū est in bono: est in viuere ⁊ operari ⁊ h̄ ſ; actū ⁊ agere: boni aūt ppria operatio studiosa est: ⁊ ſm seipsam delectabilis: queadmodū in p̄nᵒ huiꝰ scie dcm̄ est. Eteniz inter oīa delectabilia delectabilius qd̄ ppriū est: ⁊ qd̄ ſ; h̄ ꝯueniens est: ppriū felici est ⁊ connāle: constat tunc q hāc operationē speculari in felice delectabilissimū eē: ⁊ ꝯsequēs ad h̄ est q hāc operationē in se speculet̄ felix ⁊ ꝯsideret: hoc maxime felici est necessariū. Magis aūt possumus ⁊ valemus speculari pximos q̄ nosipsos: ⁊ magis valemus speculari aliorum actiones q̄ pprias: sic magis valemus vultꝰ nr̄os speculari in speculo q̄ in nobisipsis.

C

Sequitur ex h̄ q amicorum studiosorum speculari actiones: valde delectabile est bonis. Ambo enī amici studiosi nihil hn̄t nisi ea q̄ a nā ⁊ ſ; se delectabilia sūt ⁊ vterq; speculat̄ seipsū in altero. Beatus itaq; talibꝰ idigebit amicis.

Amicorum conuersatio virtuosa delectabilis est.

Semp enim eligit ⁊ maxime vult speculari studiosas actiones: ⁊ q̄ optimis pprie sunt: tales aūt sūt actiōes amici qui vere bonus est. Propria enī est q̄ ſm optimū hoīs ꝯuertibilis est. Q: aūt nō valemus ita ppria speculari sicut ⁊ aliena: exinde est q intellectus ꝯtinuo ⁊ tēpori obligatus est: ⁊ nisi ex imaginatione ꝯtinui vl̄ pceptione subiectus ad ꝯtēplationē simpliciū bonorum: q̄ p se bona sūt vix attollit̄. Propter qd̄ vnusq̄sq; ex alio etiā melius se cognoscit q̄ ex seipso: ⁊ sicut in 2ᵒ magnorum moralis dicit Arist. q ex cōsideratione alterius reflectitur ad seipsū: queadmoduz aspicientis vultus a speculo reflectit ad aspiciētē.

Ex alio q̄sq; seipsuz meliꝰ cognoscit. Aristo.

Existimatio āt cōis oīuz de felice est: q opz felicē delectabilr̄ viuere. Solitario igit̄ difficilis est vita: q: etiā ppria solitarius difficulter in se cōsiderat: ⁊ sicut endemia dr̄: ethica vita felicis dz esse cōtinua ⁊ in cōtinuo agere ⁊ actione non interrupta. Hoc aūt non facile ſm se solitariū ꝯtinue operari: ⁊ nō interruptaz hīe actionē. Quia in seipso non facile speculat̄ optima. At cū alteris sibi silibus: ⁊ ad alios respiciens a qbus excitatur ad nō interrūpere actiones optimas facile est. Operatio igitur q̄ ſm seipsaz delectabilis est magis ꝯtinua est cū alteris sibi similibus: q̄ sit ei qui ſm seipsum solitarius est.

Uita solitaria est difficilis.

Talē aūt operationē opz esse circa beatum: que continua ⁊ delectabilissima sit. Continuā aūt dicimus que nullo cōtrariorum interrupta est. Studiosus enim ſm q studiosus nullis gaudet actionibus nisi his que ſm virtutem sunt. His aūt q̄ a malitia sūt tristatur. Queadmodū optimus musicus bonis delectat̄ melodijs: tristat̄ aūt in prauis ⁊

dissonis. Est enim delectatio opatio ſm ppriū ⁊ ꝯnālem actū: vt in 7° huius ſcie li° determinatū eſt. Bono aūt muſico inquātū muſicus, melodia ꝯſonans ppria opatio eſt: ſicut ⁊ illud ioſo, inquātū ſtudioſus, eſt ppria opatio eſt virtutis. Adhuc aūt ex ꝯiūctione amici ad amicū: ⁊ ꝙ vterqꝫ ſe ſpeculeť in altero: ⁊ ex tali ꝯuiuere bonis adinuicē aſkeſis fit. i. coexercitatio ad bonū: ad virtutē eni exacuūt adinuicē p ipſuꝫ ꝯuiuē quo cōicāt adīuicē. Queadmodū dicit poeta Theogenis quidē cognitor interpretatur.

¶ Capl'm 3m. De nāli eiuſdem queſtionis ſolutione.

A

Ex moribus aūt intēdentibus quēadmodū dcm̄ ē ſoluiť ꝑinducta q̄ſtio. Studioſus eni nō ſtatim cuꝫ nā ſtudioſus eſt: ſed nā ſuſceptibilis ſtudioſitatis p aſſuetudinē pficiť vel p doctrinā. Si aūt nālius intendamus ex ppriys nature humane cauſaꝫ pſcrutantes, videbiť nobis ꝙ nāe eligibilis ſtudioſe eſt ſtudioſus amicus: ⁊ ꝙ nō optime ſe habebit nunq̄ꝫ ſuſceptibilis boni eſt, niſi cū tali amico. Sepius eni iaꝫ dcm̄ ē ꝙ nihil eſt bonū ſtudioſo iquātū ſtudioſus eſt niſi ꝙ nā ⁊ ſm ſcipſum bonū eſt: ⁊ nihil ē delectabile ſtudioſo inquātū ſtudioſus eſt: niſi h̄ ꝙ etiā ſm ſcipſuꝫ delectabile.

Viuere i quo conſiſtat.

Uideamus igiť qua vita ſumať ⁊ diffiniť hō ſm ꝙ hō eſt. Aialibus eni ſm ꝙ aialia ſunt vita determinať ⁊ diffiniť potētia ſenſitiua. Hoībus aūt determinať ⁊ diffiniť vita potētia ſenſus ⁊ intellectus. Potētia aūt determinatur ⁊ diffiniť ad opatione reducta. Actus eni ſunt prioꝝ potentiys ſm rōnē diffinitiuā. Principale eni ⁊ pfectiſſimū vniuſcuiuſqꝫ in opatione ⁊ actu eſt. Hoc eni vltimū eſt cui nihil vlterius aduenit de pficiētibus. Ultimo aūt adueniēs vel ſolū vel maxime diffinitiuū eſt. Uiuē quo vita determinatur diffinitate vltimo ꝑncipalr̄ eſt ſentire vel intelligere: ⁊ nō potētia ſenſuꝫ aut intellectum habere. Propter h̄ etiā in 2° de aīa. ipſa aīa diffinitur ꝙ eſt cā ⁊ ꝑnm hui° viuere. Cauſa eni ⁊ ꝑnm in agere eſt: ⁊ ſicut vigilia neqꝫ ſufficiēter determinať p hoc ꝙ dr̄. Enthelechya corpis phiſici organici: enthelechya eſt ſicut potentia ⁊ ſicut ſomnus eſt. Cā aūt ⁊ ꝑnm vite in viuere eſt: ⁊ in ꝯtinuo fluere vitā. Fluere aūt tale de numero coꝝ q̄ ſm ſeipſa bona ſunt ⁊ delectabilia ppter qđ oē viuēs viuere appetit: nec viuere iterrūpit niſi p accñs: inquātū. ſ. laſſantur iſtra eius qđ eſt viuere: que ſūt ſpūs ⁊ calor. Tūc eniꝫ reuocanť ad intima vt reſtituta: iteꝝ viuē valeāt ⁊ opari. De viuere aūt plātaꝝ h̄ nihil dicimus: q: vita illaꝝ manifeſta nō eſt. Appetit ğ vnūqđqꝫ viuens viuere nec potētiā vite appetit, niſi ppter actū viuere: hoc aūt ideo eſt: q: viuere determinatū ⁊ diffinitū ad eſſe viuētis eſt. Potētia aūt viuendi indeterminata ⁊ infinita. In inityſ aūt que poſuit Pythago. bonuꝫ in primo poniť ordie. Quia bonū vniuſcuiuſqꝫ ⁊ optimū vltimo diffinitū eſt: ⁊ nature vniuſcuiuſqꝫ determinať.

B

Malū aūt qđ vt potētia deficit a bono iſinitū eſt. Sepius aūt dcm̄ eſt ꝙ epyeykey ſuic ſup bono idē eſt: ſibi bonum ⁊ nā bonuꝫ ſue ſimplr̄ bonū. Propter qđ oībus videť id qđ eſt ſup bono bonū ſimplr̄ ⁊ ſibi delectabile eſſe. Nō aūt opꝫ ea q̄ h̄ dicūtur de vita mala intelligere ⁊ corrupta. Neqꝫ de illa q̄ in triſtitys eſt ppter abſentiā delectabiliū. Talis eni vita indeterminata ⁊ infinita: quēadmodum ⁊ ea que infinita ⁊ determinata ſunt q̄ exiſtunt in tali vita in paſſionibus ⁊ ꝯcupiſcentys. Hoc aūt erit manifeſtius in ꝯſter habitis vbi de triſtitia in 10° tractatū faciemus.

Vita vitioſa nō eſt bonum delectabile.

Si aūt ipſuꝫ viuere ſm ſcipſuꝫ bonū eſt: ſequiť ꝙ ſm ſcipſuꝫ delectabile eſt. Hoc aūt etiā videť ex eo ꝙ oēs appetunt viuere: ⁊ bene maxime appetūt viuere: eo ꝙ illoꝝ eligibilius eſt: ⁊ inter viuere cū multis modis ſic: beatiſſimū viuere maximū eligibile eſt.

Viuere eſt naturalr̄ bonū.

Habitus eni ⁊ potētia vite ſomno ſūt ſilia. Somnus aūt mortis imago: vnde Ouidius. Stulte qd eſt ſomnus, nihil eſt niſi mortis imago. Lōga quieſcēdi tēpora fata dabūt. Quies ğ ab actiōe nō eſt optimū: ſꝫ in ipſo agere ꝯſiderať optimū.

Ouidius

Nālia aūt inſpiciendo videns ſentit: q: videt ⁊ pcipit: ⁊ audiens in actu ſentit: quia audit: ⁊ vadens in actu ſentit ⁊ pcipit qm̄ vadit: ⁊ in alys oībus ſimilr̄ eſt. Quicūqꝫ enim aliquid opať ſentit ⁊ pcipit: qm̄ illud opať. Aliquo ğ ſentimus ſentire nr̄m quando ſentimus: ⁊ aliquo intelligimus intelligere nr̄m quando intelligimus ſm actū. Hoc aūt eſt ſicut in ante habitis diximus: ꝙ oīs multiplicitas ſentiēdi ⁊ multiplicitas intelligendi in ſcientifico ⁊ rōnali ex vno quodā emanat: ſicut radiales linee effluūt ex ꝯnāli luce i totā baſem pyramidis. Cuius ꝯiunctio eſt in cono in luce q̄ polus dicit pyramidis ⁊ q̄ſi centrū exeūtiū lineaꝝ: ⁊ hoc vlr̄ ⁊ ex ſeipſo actiuū eſt radialiū lineaꝝ: ⁊ nullo mō paſſiuū ⁊ pfectuꝫ agere pcipit omne illud in quo linea radialis offendit: ⁊ illud eſt ꝑm vite ꝑncipiū: ſicut ⁊ ꝑm ſciendi ꝑncipiuꝫ Ariſt. dicit eſſe in ſenſu cōi: qui formale ⁊ actiuū ꝑncipiū eſt ſenſuuꝫ particulariū. In itelligibilib° autē h̄ eſt ſimplex intellectus incōparabiliter intelligētias emittēs vt dicit Greg. niçancenus. Cū igiť itelligē itelligentibus ſit eſſe diffinitiū: intelligens ſe intelligere intelligit ſuuꝫ eſſe: intelligere eni oē eſt plus q̄ꝫ eſſentia. Dictū eſt eni in prehabitis ꝙ eſſe diffinitiuū aialiuꝫ eſt ſentire ⁊ intelligere ⁊ nō potentia ſenſus ⁊ intellectus.

C

Si ğ intelligere bonū appetit vnūquodqꝫ: ⁊ h̄ eſt ſibi delectabile ⁊ ſentire: qm̄ viuit in viuere ſm agere: dictū eſt de numero delectabiliū que ſm ſcipſuꝫ ⁊ p ſe delectabilia. Diximus eniꝫ qm̄ vita in tali viuere accepta eſt nā bonū vnicuiqꝫ viuenti. Si ğ ſic ſentire in ſcipſo ⁊ p ſe eſt bonū ſentienti: ſequiť neccūm ꝙ id idē delectabile ſit: q: ꝯueniētiſſimū eſt ſm naturā. Diximus aūt viuere ꝙ delectabile eſt: q: eſt eſſe maximum h̄ viuere qđ bonis eſt viuere delectabile eſt. Quia talibus bonū ⁊ delectabile ſimplr̄ eſt bonū ⁊ delectabile nō ſm quid. Cōſentientes eni h̄ ſimul cum ſenſu boni ſentire: ſe ſentire ⁊ viuere ſentiunt. Sentiūt ğ ꝙ ſm ſeipſuꝫ bonū eſt ⁊ delectanť in h̄ qđ eſt bonū ſꝫ ſeipſuꝫ: maxime ğ delectanť.

Virtuoſo ⁊ ſe lici quid delectabile reſpectu amici.

Jam aūt habitū eſt ꝙ ſicut ſe habꝫ ſtudioſus ad ſcipſum: ita ⁊ in eiſdē ſe hꝫ ad amicū. Amicus eni alter ipſe ⁊ ſpeculū ipſius eſt. Quēadmoduꝫ igiť vnicuiqꝫ ſtudioſo eligibile eſt eſſe quo ipſe p ſe ⁊ ſm ſeipſuꝫ eſt: ſic etiaꝫ ſe hꝫ ad amicū ꝙ ſm idē qđ p ſe ⁊ amici eſſe eſt eligibilis eſt ei amicus ⁊ diligibilis p̄xime illi. Ut eni ipſe eſt amicus: eligibile eſt ſicut ipſe. Ut aūt alter eſt: proxime eſt eligibilis illi. Eſſe aūt oībus eligibile erat ſm ꝑdicta: ⁊ ppter h̄ ꝙ ſentire ſeipſuꝫ bonū entem eſt ſentire ppriū eſſe. Talis aūt ſenſus ⁊ pceptio delectabilis eſt ppter ſeipſuꝫ. Hāc aūt virtutem qua ſic itelligimus ⁊ ſentimus: quod ſentimus quidā antiquoꝝ attentiuā vocauerūt.

Attentiua qd eſt.

Sentiens aūt ſuū eſſe vel intelligens cum ſuo eſſe ⁊ ex ſuo eſſe ꝯſentire opꝫ etiam amicū quantum amicus h̄ eſt ꝙ ipe eſt. Tale aūt ꝯſentire amicuꝫ cū ſuo ſiet in cōicare amicos ⁊ in cōicare eos ſermonibus adinuicē: ⁊ in cōicare mēte que oia menſurat ⁊ accipit ſm veritatē. Mente eni cōicare h̄ eſt ꝯuiuere ꝙ in hoībus eſt ſm ꝙ hoīes ſunt. Non eni ꝯuiuere hominuꝫ eſt ſicut pecoꝝ que ꝯuiuere dicunť qm̄ paſcunť in eodē pabulo vel loco: ſed ꝯuiuere hoīum eſt opationibus mentis cōicare.

Cōuiuere hominib° qd ſit

Si ğ ſm ꝑdicta eſſe ꝙ beato attribuiť eligibile eſt ſm ſeipſuꝫ: eo ꝙ eſt natura bonū ⁊ delectabile. Eſſe aūt amici p̄ximū eſt illi ſicut ſpeculū ipſius exiſ: ſequiť etiaꝫ ꝙ amicus eligibilis ſit felici ſicut eſſe ppriū. Qđ aūt eligibile eſt felici opꝫ exiſtere ⁊ attribuere felici. Ut ſi deť ꝙ nō

attribuiť

attribuitur ei:sequitur ꝙ indigens erit. Dicit enim Tullius in hortensio dialogo ꝙ beatus est cui omnia optata succedunt. Felicitati ergo sm actum felicitatis ex ista nature considerationes opus erit amicis studiosis cuꝫ quibus conuiuat ꝛ cōmunicet.

¶ Caplm 4m. Utrum plures conuenit habere amicos:ꝛ ad quem numerum determinatum.

A

Queritur etiam qḋ ꝛ a pncipio octaui tactum est vtrū plures ꝛ ad quem numeꝝ determinatos faciendum esse est amicos. Ad hoc aūt dici posset disputationis gratia:ꝙ quēadmodū in peregrinatione siue hospitalitate prudenter dicuꝫ esse videt̄ ꝙ antique dictum est. Neqꝫ multum volo esse peregrinus neqꝫ vocari nullo modo peregrinus. Hospitem enim peregrinari est necesse ad recipientis voluntatem:ꝛ in his que placet recipienti cōuersari. Peregrinū eniꝫ hic quēlibet extraneum dicimus receptum ab extraneis,ꝛ recipientem extraneos. In talibus enim ꝛ recipientem necesse est peregrinari ad receptuꝫ:ꝛ receptum viceuersa ad recipientem in ꝯformitate cōuersationis. Propter qḋ dicere cōsueuerūt ꝙ difficile semper est esse in hospitalitate: ꝛ ꝙ vita necꝫ est hospitandi de domo in domum. Sic igitur dicunt ꝙ etiam in amicitia ꝯgruit.s.ꝙ neqꝫ congruit nulli esse amicū:neqꝫ econuerso multos amicos habere sm superabundantiam. Scdm superabundantiaꝫ aūt dico ppter ciuilem amicitiā:que quo ad plures est eo melior est. Hec enim sine cōicatione ꝛ affectus trāspositione in simplici consistit concordia. Amicitia aūt sm superabūdantiā dicta sm oēm speciem amicitie nō potest esse ad plures. Ad plures enim vel plurimos impossibile est cōmunicare taliter. In his quidē eni amicitijs que ad vtilitatem sunt hoc qḋ dictum est de hospitalitate omnino videt̄ congruere. In talibus enim qui ministrationem recipit ex ipso vinculo amicitie tenet̄ reministrare tāta vel plura:quanta recepit. Plurimis aūt ministrare laboriosum est valde. Et hec agere ꝯtinue ad multos vita sm facultatem non sufficit. Multi enim qui sibi sunt ad vitaꝫ ppriam sufficientes:pscrutatores tn̄ sunt a quibus ampliores recipiunt reministrationes:ꝛ p h impediti sūt ad bene viuere sm omnē moduꝫ bene viuendi:siue bene viuere dicatur cōmode viuere,siue quiete viuere,siue sm facultates sufficiēter viuere,siue studiose viuere sm virtutem actiuam vel cōtemplatiuam,semper impedit bene viuē plurimis reministrare. In tali amicitia nihil opus est plurimis amicis. Sed ꝛ in ea que ppter delectationem est plurimis condelectari difficile est. Pauci enī ad delectationem sufficiunt corporalem:excrescētes aūt in plurimos delectationem impediunt:quemadmoduꝫ in cibo:paucum sal:ꝛ moderatum sufficit ad delectamentum:plurimum autē natura abhorret,ꝛ statim abluere desiderat per potuꝫ. Nullum autē ad cibum appositū sal,cibum relinquit insipidum: quemadmodum ꝛ vita eius insipida est qui nullum habet amicum. Propter qḋ antiqui dixerūt ꝙ homo achariis est quasi fabula. Acharis enim sine condimento gratie est nulli gratus ꝛ nulli carus:sicut fabula vana cui nihil subest vtilitatis vel delectationis. Aut enim prodesse volunt aut delectare poete in cōfictione fabularum. ¶ In his autem amicitijs q̄ studiosoruꝫ sunt:queritur vtrum studiosos plures vel plurimos sm numeꝝ conuenit amicos esse. Ad hoc aūt dici potest ꝙ quedam mensura est amicabilis multitudinis: quemadmoduꝫ quedam mēsura construende ciuitatis. In paucuꝫ enim respiciendo ex decem hoibus non pōt fieri ciuitas. Nimis enim pauci sunt tum ad regimentū ad defensionem:tum ad cōmunicationem ciuitatis. In multum aūt perspicientes videmus ꝙ neqꝫ myridiadibus adhuc ꝯuenienter potest fieri ciuitas. Myridias aūt est decē milia ꝛ decē myridiades decies decē milia sūt: ꝛ si decies decē ciues ponant̄,decies decē milia domoꝝ erūt in ciuitate:ꝛ decies decē milia familiaꝝ. Qui numerus vt in pluribus excedit ciuitatis ꝯstitutionem. Constituta ergo ex paucis statim seruituti subijcitur ciuitas nō valens resistere cuilibet occupanti:ꝯstituta aūt ex plurimis a prouincia in qua est nō potest sufficienter recipere nutrimentum,ꝛ alia que sunt necessaria ad vitam. Quantum autē multis ad ciuitatem ꝯstituenduꝫ sufficiat,non est sm vnū aliquid vel determinare. Loca enim in quibus constituunt̄ inequalr̄ defensabilia sunt,ꝛ inequaliter se habent ad fertilitatem cōicabiliuꝫ ad vitam hominis pertinentiuꝫ:ꝛ q̄uis sm numeꝝ vnum non determinabile sit:tn̄ sm rōnem determinabile est. Omne eniꝫ itermedium quorūdam determinatoꝝ extremoꝝ determinatum est:ꝛ si non in se habeat determinationē: determinatur tn̄ ad alteꝝ. Si enim ad quēdam locum decē myridia superfluunt: decem aūt homines pauci sunt ad ciuitatem ꝯstruendam:omne intermediū inter decē ꝛ centum milia determinatū erit:si referat̄ ad loci in quo ciuitas ꝯstruitur sufficientiam ꝛ defensibilitatem. Sic igit̄ ꝛ amicoꝝ sm omnē spēm amicitie est quedaꝫ multitudo determinata:ꝛ forte accipienda est,sic ꝙ quantuꝫ plures sunt amici tot,ꝛ tales tenendi sunt,cum quot ꝛ qualibus poterit aliquis cōuiuere sm cōicationeꝫ sine magna difficultate. Inter omnia enim que amicabilia sunt cōuiuere videt̄ amicabilius esse. Nō enim imanifestum est,ꝙ nō est possibile homini multis ꝛ plurimis cōuiuere,sm voluntatem cuiuslibet:ꝛ cuilibet multoꝝ seipsuꝫ distribuere. Cum enim vni se distribuit ab altero de necessitate abstrahitur. Adhuc autēꝫ in studiosa amicitia amicos vnius opꝫ ꝛ adinuicē amicos esse:ꝛ si amici sunt adinuicem:opꝫ oēs adinuicem cuilibet cōmorari ꝛ distribuere seipsum:hoc aūt valde operosuꝫ ꝛ laboriosum est in multis ꝛ in plurimis custodire. Difficile enim congaudere ꝛ cōdolere familiariter multis. Si enim ponamus vnum portare filium mortuum ad sepulchrum:alium aūt filie celebrare nuptias,cōueniēs erit simul concidere ad vnā horam:vni quidē amicoꝝ condelectari alteri contristari:qḋ esse non potest. Forte igit̄ nō bene se habet sm virtutem querere eum qui amicissimus est vt in multum ꝛ in plurimum acquirat amicos amicitia sm superabundantiā dicta. In polytica enim sicut diximus bene se hꝫ. Sed bene se habet tot querere amicos cuꝫ quot sufficiēs est cōuiuere sm cōicationem vite ꝛ distributionē. Sicut enim non contingit in amore superabūdare qui Heros vocatur multas amare amicitias:ita non contingere videbitur ꝙ aliquis multis ꝛ plurimis valde ꝛ superabundanter sit amicus. Talis enim amicitia semper vult esse superabundantia quadam. Abūdantia autē amoris vel ad vnum est vel ad paucos valde:duos.s.vel tres. Sicut autē etiā in rebus videt̄ habere. Stoicoꝝ enim quidaꝫ in hystorijs phoꝝ in tota vita scribunt non esse lucratuꝫ nisi dimidium amicum:nec se vidisse vnq̄ꝫ amicos perfectos nisi semel duos in Perside: quibus omnia ꝛ mala ꝛ bona dicebat fuisse cōia. Propter quod etiam quartus amicoꝝ dicitur defecisse in Platone ꝛ Hestrino cipula subtraxisse. Triuꝫ enim vel duoꝝ in vno optimo potest esse cōmunicatio:ad plures autem extēsa remittitur ad singulos. Si enim duo sint vnus est vt alter:si tertius accedit efficitur vt duoꝝ vinculum:quartus autē in pfecta amicitia locum non habet:hoc autem sicut diximus ꝛ in

B

Peregrinus quis dicitur.

In amicitia vtili nō opꝰ ē pluribꝰ amicis.

In amicitia delectabili pauci sufficiunt.

Acharus qs dicitur.

Oratius

Uirtuosoruꝫ amicoꝝ nō oꝫ esse multitudo īmensa.

Myridias q̄ numerus.

Multitudo amicoꝝ ad conuenit.

Tot sūt amici hn̄di quot viuere licet.

conuersationibus obseruatum: in ethayryca est amicitia que magis vere amicitie similis est non hymnizatur in comedys ⁊ tragedys plures fuisse amicos nisi duos secundum ethayrycam amicitiam: hymnizare enim laudes cantare est: ⁊ sic amici hymnizati sūt Pacholus ⁊ Achilles: ⁊ Pylades ⁊ Horestes: ⁊ Theseus ⁊ Pyrotheus: apud nos autē amicus annumerus. Sic ergo ⁊ in vera amicitia contingit esse. Polyfili autem hoc est multorum amici ⁊ omnibus familiariter potientes nulli videntur esse amici secundum perfectam amicitiam. Sicut enim fluuius in plurima diuisus extenuatur ⁊ aret in singulis: ita amicitia etiam in multos diuisa extenuabitur ⁊ arescet: polytice tamen vt diximus contingit amicitiam esse ad plurimos: quis tales non amicos: sed placidos consueuerūt appellare. Placidos autem vocant affabiles non aduersantes operibus vel sermonibus proximorū vel conciuium: sed acceptantes ⁊ laudātes ⁊ sermones ⁊ actiones eorum. Propter qđ etiam placidos quia omnibus placent tales appellare consueuerunt. Si autem non propter placere se omnibus conformant: sed in bono conformabiles sūt/multis adhuc polytice possibile est multis esse amicum. Si hi qui vere epyeykees sunt: hoc est in bono modesti ⁊ superexcellenter: secundum morem omnibus cōformabiles absq; eo q̄ secundum affectum in alios transponātur ⁊ secundum cōmunicationem vite ⁊ distributionem se alys cōmunicent ⁊ distribuant. In amicitia autem vera que propter virtutem est in quibus amici se amant propter seipsos: non contingit amicitiā ad multos habere: sed amabile talibus est inuenire ⁊ acquirere paucos tales quibus se totos cōicent ⁊ distribuant.

Duo legūtur nō fuisse veri amici.

Amicitia nō potest esse ad multos.

Placidus quis est.

Capitulum 5m. Utrum in bonis fortunys vel malis magis quis indiget amicis.

A

Queritur autem iterum vtrū in bōis fortunis vel in infortunys magis opus est amicis. In ambobus autem eufortunys ⁊ infortunys amici requiruntur propter diuersa. Infortunati enim auxilio indigentes amicos requirūt propter auxiliū. Amicorum enim dicunt proprium esse auxiliari ⁊ in necessitatibus promptis esse. In eufortunys autem amici requiruntur: quia cōuenientius est his benefacere cū qui potest. Dicunt enim amici esse benefacere amico. Eufortunati enim qui boni sunt semper volunt beneoperari. Hos enim neq; eufortunium eleuat nec verecundantur de necessitatibus amicorum: ⁊ cū melius sit amicis benefacere q̄ extraneis: tales requirunt amicos quibus benefaciant. Ad hoc autem dicitur q̄ amicus quidē magis necessarius est in infortunys: propter qđ in infortunys opus est vtilibus que auxilientur. Melius autem in bono virtutū cōsiderātes dicimus: q̄ amico magis opus in bonis fortunys. In omnibus enī que ad virtutem pertinent semper melius benefacere q̄ benepati: sed aliquando magis necessarium sit benepati q̄ benefacere. Propter qđ eufortunati qui boni sunt secundum virtutem querunt amicos epyeykees quibus benefaciant: eo q̄ eligibilius est bonos beneficiare ⁊ cū bonis conuersari secundum honestatis rationem: q̄ cū quibuscunq; in bonis fortunys ⁊ etiā infortunys. In infortunys tristati a tristitia secundum aliqđ releuantur ⁊ alleuiantur ex presentia amici tristari condolentis. Propter qđ quis aliqui dubitent qualiter releuetur vnus amicus ex altero. Utrum. s. diuidendo grauitatem tristitie in duos. s. dolentem ⁊ condolentem: ita. s. q̄ condolens in se transumat partem tristitie: sed hoc quidem non est verum: sed releuatio fit ex delectatione presentie amici superuenientis. Semper hoc certum est: q̄ presentia amicorū sibiinuicem delectabilis est: ⁊ per hoc quod amicus condolet amico tristato amicus intelligens ⁊ cognoscens q̄ sibi alter condolet statim minorem facit tristitiam. Hec autem questio maxime propter Platonem est qui delectationem tristitie dixit esse non cōtrariam: ⁊ sic tristitiam non releuari a delectatione presentie amici sicut a contrario. Hippocrates autem dixit q̄ sicut in eodē membro maior dolor absumit minorem ⁊ consumit quantum ad sensum: ita tristitia superuenientis amici quē sicut seipsum diligit ⁊ contristatum videre non potest absumit/⁊ eē tristitiā eius qui tristatus est. Propter qđ etiā tristati qui boni sunt in presentia amici confortantur ⁊ exhibent se q̄si non tristatos vel minus tristatos: ne amicos presentes ex sua presentia faciant amplius contristari. Siue ergo propter hoc vel propter aliud aliquid alleuiatur contristati ad presens dimittatur. Non enī pertinet ad propositam intentionem: ⁊ sufficit nobis scire quia sic est q̄ tristatus amicus ex presentia amici releuatur. Presentia enim ipsorum adinuicem mixta est: ita q̄ vterq; miscetur altero. Ipsum enim videre amicos valde delectabile est. Ei autem qui infortunatus est delectabilissimum est: si amici dignantur videre eum: ⁊ ipsum videre quomodo visitatur ab amico fit ei quoddam auxilium ad non tristari: vel minus tristari. Amicus enim quoddā consolatiuum est ⁊ inter consolātia consolantius tam visione q̄ sermone maxime si epydexius sit. Epydexius sic dicitur ab epy q̄ est supra: ⁊ dexia q̄ est conceptio vel opinio: ⁊ est epydexius qui supernouit sermonem ⁊ morem in quo amico congruere possit. Talis enī nouit morem ⁊ in quibus potissime delectatur ⁊ tristatur amicus. In infortunys autem triste est omni bono contristatum sentire amicum. Omnis enī bonus fugit ne tristitie causa fiat amicis. Propter qđ qui viriles sunt secundum naturam ⁊ optimi valde reuerenter ⁊ proprias tristitias abscondunt ne ipsis contristari faciant amicos: ⁊ si tristari ⁊ infortunati tristitie se non superextendat/non sustinet sibi amicum contristari. Abscondit enim tristitiam ab amico ⁊ demonstrat se amico ac si non tristatus sit vel minus tristatus. Uniuersaliter enim virtuosus virilis est: ⁊ propter hoc non complacet sibi in cōplorantibus qui lugent eū: neq; etiam ipse secundum seipsum in tristitia ploratiuus est: sed in omnibus virilitatem ostendit ⁊ non deiectum animū. Propter qđ quidam ad amicos dixisse refertur non pery propter iminentes tenebras: nec operuit faciem meam caligo. Aliquando enim etiam tales qui secundum virtutē amici sunt muliebriter gaudent in his qui sibi coangustiātur ⁊ condolent ⁊ lugent eos: ⁊ amant illos vt amicos qui sibi condolentes sunt: quos in talibus imitari non oportet: sed in omnibus imitandi sunt meliores. In omnibus enī ad virtutem pertinētibus virile muliebri melius est. In bonis autem fortunis amicorum presentia ⁊ conuersatio delectabile habet: ⁊ insuper in hoc q̄ amicus condelectari sentit amicum in quibus ipse delectatur: ⁊ de hoc intelligentiam accipit multū auget delectationem. Propter qđ rōnabiliter videtur ad bonas fortunas vocare ⁊ inuitare amicum prompte. Bonū enim semper benefactiuū est: ⁊ benefactiuum esse bonum est. Ad infortunia autem in malis fortunis pigritare debet amicus ne aduocet amicum ad contristationem. Amicitie enim vere propriū est vt minimum q̄ potest malorū suorū ⁊ tristitiarū tradat ⁊ cōmunicet amico. Unde hoc tragedorū verū est qđ dicitur. Sufficit q̄ ego solus infortunatus sim nō oportet amicos mecum infortunari. Si autem in infortunys vocantur amici: maxime in talibus aduocantur in quibus parum ⁊ secundum pauca turbari debeant: ⁊ secundum multa iuuare

In infortunijs magis opus ē amicis.

Tristitia ex presentia amici alleuiatur.

B

Epydexius vnde dicit.

Amicus in fortunis vocandus est.

tristatum

tristatum. In his ergo ⁊ talibus aduocandi ⁊ inuitandi sunt amici. In ire autem ⁊ visitare amicuꝫ econuerso forte congruit facere ſm veram amicitie rationem. Ad infortunatos quidem enim oportet prompte ire etiam nō vocatos vt amicis infortunatis benefaciant. Amici eniꝫ proprium est benefacere amico: ⁊ maxime benefacere his qui in necessitate sunt constituti: ⁊ his qui tunc hoc maxime amico dignificant ꝙ ab amicis visitentur. Nō enī dignum se reputat infortunatus amici presentia. Semper enim bonus alium existimat meliorem ⁊ se indignuꝫ esse illius presentia: maxime cuꝫ infortunatus sit. Ambobus enim his existentibus sciliꝫ ꝙ amicus in necessitate sit ⁊ indignum se reputet visitatione amici: melius ⁊ delectabilius est benefacere: tum ꝓpter humilitatem: tum propter amicitiam. Ad bonas autem fortunas amici amicū oportet prompte cooperantē esse. Quia hoc propriū est amicorum vt prompte in omnibus bonis promoueant amicuꝫ. Etenim ad hoc necessitas amicorū est ꝙ vterqꝫ ad bonum promoueatur ex altero. Promouere eniꝫ operari est ⁊ conferre: ⁊ adhuc debet esse promptus quilibꝫ bonus amicus. Adhuc autem ꝙ benepatiatur amicus ab amico quiete debet se habere amicus ⁊ remisse: ⁊ quasi inuitus aduenire. Nō enī cōpetit bono virtutis promptū fieri aliquem ad hoc ꝙ iuuetur ab aliquo. Adhuc autē vnicuiqꝫ bono reuerenduꝫ ⁊ opinionem ⁊ delectationeꝫ facit ⁊ tedij ꝙ sepe adueniat amico in hoc ꝙ onerosum est. In antehabitis autem diximus onerosum esse ⁊ iuuare. Hoc enī quandoqꝫ accidit ꝙ sepe se ingerens ad subuētiones alioruꝫ onerosus ⁊ tediosus efficitur. Ex omnibus autē inductis patet ꝙ presentia amicoruꝫ in omnibus eligibilis esse videtur: dūmodo seruentur ea que dicta sunt. Amicoruꝫ autem ſm virtutem semper delectabilis est presentia. Non enim fundatur super adiutoria: sed super virtutis cōmunicationē. Hi enim studiose sibi cōmunicant in actionibus virtutuꝫ ⁊ sermonibus, ⁊ speculatione cōmunicantes. In his nunꝙ̄ satietas est vel tedium: sed semper gaudent coesse ⁊ ꝯtinue confrui bonis que sunt in signis amico.

Quando ⁊ quando amicus sit visitandus.

Capl'm 6m. De modo in quo veri amici cōmunicant.

A

Amicis igitur qui boni sūt ſm virtutem maxime delectabilissimum est seinuicem videre amantibus amore qui Heros vocatur: ita etiam vt dicit Auicēna ꝙ si subito videant seinuicem citatur qui in ipsis est pulsus: eo ꝙ cor facit diastoles tanꝙ̄ nitatur subito comprehendere presens amatum. Et ideo magis eligunt hunc sensuꝫ qui est visus ꝙ̄ alios: eo ꝙ hꝫ in pluribus ⁊ magis certificat: ⁊ ſm sensum hunc maxime est ⁊ fit amor ⁊ augetur. Hoc autem modo ſm hunc sensum ⁊ in amicis fit eligibilissimuꝫ cōuiuere ſm visum. Visus enim multas differentias ostendit ⁊ certifice nuntiat: vnde est illud Oratij. Segnius irritant animum dimissa per aurem. Quam que sunt oculis submissa fidelibus. Diximus enim ꝙ amicitia quedam cōmunicatio est ⁊ ꝙ amicus sicut se habet ad seipsum, sic se habet ad amicum: propter qđ sensus quo vtitur circa seipsum ⁊ quē eligit ad suiipsius contuitum ⁊ notitiam habet: eligit etiam ad amicum noscenduꝫ. Auditus enim non est nisi designatio ⁊ non de re nec in ipso percipitur quid fedum vel pulchrum sit nec ostendit nisi soni differentias. Alij autem tres sunt sensus nō disciplinabiles: sed indicatores alimenti: quemadmoduꝫ in libro de sensu ⁊ sensato probatum est. Propter qđ sensu visus frui eligunt amici sibiinuicem plus ꝙ̄ alio sensu. Amicitie enim operatio ⁊ constitutio ⁊ augmentatio fit in cōuiuere ſm hūc sensum: maxime propter quod cōuenienter amici appetunt videre seinuicem: ⁊ per hunc sensum hoc quod est esse singulis aliquando seorsum: ⁊ id cuius gratia eligunt viuere in hoc eodem delectabili ⁊ amabili ⁊ cum amicis volunt conuersari. Quod enim vnusquisqꝫ fortissime desiderat in hꝫ dicit esse suū esse ⁊ viuere: ⁊ ꝓpter illud dicit esse totam suam vitam: sicut virtuosi esse totū reputatur esse in operibus virtutis: ⁊ contemplatiui in contemplatione: gulosi autem in epulis: ⁊ ebriosi in potibus: ⁊ si abstrahantur a talibus tristantur ac si interceptum sit eis esse ⁊ vita. Propter quod quando conueniunt aliqui quidem compotant: alij quidem colludunt ad aleas: alij autem ⁊ coexercitantur forte in palestra: ⁊ forte in sagittis: vel alijs exercitijs: aliqui autem conuenantur: ⁊ aliqui conphilosophantur singuli cōmorantes in hoc ad amicos qđcūqꝫ maxime diligunt de numero eorum que ad vitam pertinent. Conuiuere enim nolentes cum amicis hec maxime faciunt, ⁊ in his cōmunicant cum amicis in quibus existimant conuiuendum: ⁊ ad que referunt totam vitam. Et ex hoc fit mala prauorum amicitia. Cōmunicant eniꝫ sibiinuicem in prauis: ⁊ instabiles de prauitate in prauitatem defluentes. Necesse est enim malos fieri ⁊ vtriusqꝫ prauitatem in alterum transfluere: per hoc ꝙ similitudine amicitie ⁊ qualitate assimilati sunt adinuicem. Amicitia autem eoruꝫ qui epyeykees sunt ⁊ superboni fit epyeykees ⁊ superbona coaucta in vtroqꝫ amicorum colloquijs optimis. Adhuc autem ⁊ meliores fiunt taliū amicitie in hoc ꝙ operantes sunt optima. Iam enim olim ꝓbatuꝫ est omnes habitus operationibus ⁊ generari ⁊ augeri. Tunc etiam meliores fiunt quia amici in amicitie operibus diriguntur adinuicem: ⁊ vterqꝫ trahit se ad alterum ⁊ auellunt se ab oppositis ⁊ recipiunt adinuicem optima in quibus sibiipsis complacent: aliter enim non essent studiosi. vnde in poesi Theoginis dicitur. Quod bona quidem a bonis recipiuntur. In antiquo autem prouerbio dicitur: qđ ab impio egredietur īpietas. De amicitia quidem igitur in tantum dictum sit. In sequenti enī libro de delectatione ⁊ felicitate contemplatiua est pertranseundum.

Visa magis mouent.

Oratius

Theogines

Explicit liber nonus.

Incipit decimus de felicitate ꝯtemplatiua. Cuius primus tractatus est de delectatione.

Capl'm pm. De causis propter quas tractandum est de delectatione.

A

Cum autem iam habitū sit de principijs virtutum ⁊ omnibus virtutum differentijs moralium scilicet ⁊ intellectualium ⁊ imperfectaruꝫ ⁊ heroycarum: ⁊ differentijs eoruꝫ que adiuncta sūt virtuti: sicut sunt genera amicitiarum ⁊ genera impedimentorum amicitie: post hec omnia de delectatione forte sequitur pertransire. Rationes enī ethice necessitatem non habent: sed sub motu liberi arbitrij sunt: qđ ꝙ̄uis fortuitu mouetur: eo ꝙ in electione ⁊ ratione electionis posita frequenter auertunt. In ipso enim est facere vel non facere nec cogi potest ad sic vel non: nec agitur a natura nec cōmuniter ratione. Et ideo per liberum arbitrium homo est dominus suorum actuum. Sub forte ergo ⁊ non sub necessitate determinare que de moribus dicuntur. Pertranseūdo autem oportet dicere ⁊ figuraliter ⁊ typo pingere: ⁊ de nullo requirere subtilem rationem. Primo autem de delectatione dicemus: quia ipsa in felicitate contemplatiua se habet: sicut genus ⁊ opera

tio que felicitas est sicut differentia specifica. Est eniz diffinitio felicitatis sicut diffinitio symi in cuius diffinitione curuitas pro genere est. Nasus autem pro differentia: sicut ⁊ genus determinatur ad differentiam. Felicitatis diffinitio est operatio intellectus cuz delectatione vel nõ sine delectatione. Et ideo delectatio se habz ad operationem felicitatis sicut ad subiectum per qđ specificatur ⁊ determinatur: ipsa autem est sicut genus determinatuz. Cum ergo a cõmunioribus sit procedendum: a delectatione procedenduz est: ⁊ sic ad determinationem operationis que felicitas est procedendum. ¶ Est enim delectatio quasi quoddam principiuz directiuuz in moribus: ⁊ quia homo etiam fm animam ⁊ fm complexionẽ corporis magis perceptiuus est omnibus alijs animalibus. Ex perceptione autem cõuenientiuz causatur delectatio: propter hoc delectatio maxime inter omnia animalia videtur coappropriari generi nr̃o. Propter quod in tertio huius scientie libro diximus. ꝙ cõplantata est vite. Propter hoc etiam gubernatores iuuenuz ⁊ instructores erudiunt ad mores consideratione delectationis ⁊ tristitie. Tales autem gubernatores greci oyakiçontes vocant. Sicut enim per oyaka: id est gubernacula nauigia circũacta ⁊ directa ad portus saluantur: sic ⁊ iuuenes consuetudines discentes delectatione: quasi a temone quodam directi ad portum veniunt virtutis: assuescentes gaudere in quibus oportet ⁊ tristari in quibus oportet. ¶ Adhuc autẽ ad moris virtutẽ maximuz inter omnia principia videtur esse gaudere quibus oportet gaudere: odire que odire oportet tam fm corpus q̃ fm intellectum. Hec enim pertendunt ⁊ pertingunt a fine vsqz in finem per omnem vitam: siue sit vita intellectualis siue rationalis. Rationalis dico ꝙ fm essentiaz ratio est siue illius quia ratio est, quia participat qualiter rationez. Et hec habent inclinationem maximã ⁊ potentiã ad omnẽ virtutis differentiam ⁊ ad vitam felicem, siue quis ciuiliter felix sit, siue contemplatiue. In omnibus enim his omnia delectabilia quidem eligunt: triste autem fugiũt. Delectabilia autem ⁊ tristia, dico communiter: siue sint delectabilia simpliciter, siue sibi ⁊ vt h̄ ⁊ nunc. Pro talibus enim cõsiderationibus delectationis ⁊ tristitie: quia scilicet per totam vitam pertingunt ⁊ inclinationem habent ad virtutem quibusdam videbatur qđ delectatio nequaq̃ eligenda esset sicut paulo post ostẽdet. ¶ Adhuc autem aliter cõsiderando principia moꝝ de delectatione determinandum est: eo ꝙ multã inter antiquos accepit dubitationem. Quibusdam dicentibus eam esse bonum: quibusdam autem malum ⁊ prauum. Quibusdam autem nec bonum nec prauum nec non bonum: sed virtutis impeditiuuz. Ut autem hoc perfectius intelligatur scire oportet ꝙ antiqui per se bonum in tria distinxerũt. Dixerunt enim ꝙ per se bonum diuiditur contra principalius bonum, ⁊ contra per accidens bonuz, ⁊ contra bonum ꝓpter aliud. Et primo modo per se bonuz ipsa bonitas est separata: que quasi fons ⁊ centruz est a quo deriuatur bonuz in omnia que participant bonũ simile ponẽtes in colore. Cuius causa fontalis extremitas est perspicui a quo fluit color iste vel ille: fz ꝙ extremitas perspicui diffunditur sic vel sic indeterminato corpore. Unde ipsius perspicui essentia simplex (cuius substãtia nulla nisi perspicuum ⁊ lumen est) quasi centruz est: ⁊ quasi fons essentialiter constituens omnẽ colorem per sui diffusionem: ⁊ dixerunt in omni natura que absoluta est ꝙ intellectus prime cause ⁊ extremitas eius ad hoc vel illud. Et illa extremitas eius nihil aliud est nisi intellectus prime cause ⁊ lumen eius: lz fm esse differat. Esse eniz intellecto prime cause adest ⁊ aliud est extremitatis eius q̃ proxima est effectui ipsius: ⁊ illa extremitas intellectus prime cause prout se diffundit in hoc vel illo fons est ⁊ centruz constitutionis specierum. Unde forma prius est prout extremitas luminis ꝑme cause quã sit in eo ꝙ formatur per ipsam. Sicut prius est participatuz fm se q̃ participatio eius in participante. Talis autez differẽtia extremitatum primo fecit differentiam formarum quas Plato ideas vocauit. Sicut eniz in coloribus si extremitas constituens colores referatur ad primuz illuminans indifferens est ⁊ vnite sunt in primo illuminante omnes extremitates ⁊ imateriales ⁊ imobiles ⁊ purissime ⁊ sincerissime: ita extremitates primi intellectuz qui largitur omnes formas si referãtur ad ipsuz intellectuz: vnite sũt ⁊ imateriales ⁊ simplices ⁊ pure ⁊ imobiles. Si autẽ ad res referãtur in quibus diffunditur fm esse multiplices sunt differẽtes: materiales: ipuritatibus permixte: ⁊ mobiles. ¶ Aliud exempluz de hoc dederunt in lineis mathematicis protractis ab vno centro: he enim omnes essentialiter fluxu centri cõstituunt: sicut lumen cause prime fluit in effectum ⁊ forme constitutionem. Linee autẽ reducte ad centruz vnite sunt simplices ⁊ indistantes: effluentes autem quo plus effluunt vel distant ⁊ plus cõposite sunt: ⁊ plus materiales ⁊ mobiles. ¶ Tertiuz exẽplum dederunt qđ ⁊ nos ante induximus de quolibz pũcto polari sphere luminose a quo omnes linee radiales egrediuntur ad cinguluz sphere pyramidaliter: ⁊ quo plus accedunt ad cingulum sphere plus distant ⁊ materiales sunt ⁊ plus luminose: quo plus autez recolliguntur ad poluz plus sincere sũt ⁊ plus vnite ⁊ plus imateriales. Hoc igitur modo Plato posuit formas quas per se esse dixit: eo ꝙ vidit totum opus nature esse opus intelligẽtie: nisi per diffusionez intelligẽtie in ipso: nec diffundi posse intelligentiam. nec esse opus intelligẽtie nisi per lumen intellectuale qđ est in ipsa. Ut autẽ diffunditur sic aliquando necesse est esse in extremo diffusionis. In extremo autẽ propriuz est: quia in extremo tangit in quo diffunditur: q̃uis in ipso extremo nihil aliud sit nisi lumẽ intellectus primi: nec hoc dicebat Plato ꝙ intelligeret distantiam loci esse ⁊ inter intellectuz primi ⁊ causata ab ipso. Sed quia distantia cause est qđ negari non potest: ⁊ hinc est ꝙ in fine Thimei dicit̃ de paterno intellectu ⁊ prole paterni intellectus. Que est extremitas luminis paterni intellectus ad reruz cõstitutionem: ⁊ hinc est ꝙ in 2° Thimei dicit̃. ꝙ mundus ideo mũdus dicit̃: quia a mundissimo procedit exẽplari, qđ exemplar Archytipus mũdus vocatur. ⁊ Boetius in cõsolatione phie. Mundum mente gerens, pulchruz pulcherrimus ipse. Similiqz imagine formans: ⁊ hoc est qđ dixit. asinum esse ex asino: ⁊ hominem ex homine: ⁊ hoc vocauit vniuersale ante rez: ⁊ ideo etiam Arist. in 7° phie prime dicit esse hominem ex homine, ⁊ capram ex capra, sicut domuz ex domo, ⁊ sanitatem ex sanitate: sic ergo dixit esse, per se vitam, per se sensum, per se intellectuz, per se bonum ⁊ quodlibet aliud ⁊ ex quodam edusio: idest sigillo percipitur in participãtibus. Tale autez bonuz greci pro nomine discretiuo significabant astu, ꝙ latine sonat: ipsuz: dicentes astu agathon: hoc est: ipsuz bonũ: qđ ꝑme nature bonitatis nihil habet admixtum. Quidam enim posterioruz articulo ꝑposito significabant dicentes coagathon: ⁊ articulus discretiuus est sicut ⁊ pronomen. idem enim est coagathon ꝙ astu agathon. Succedentes autẽ his stoici coagathon dicebant per synalimphaz. Uocalis autẽ post vocalẽ cõtinue posita ex multo sono pronuntiationem facit difficilem. Et ideo voluerũt ꝙ prima vocalis synalimpham pateretur.

Marginalia: Tribus rõnibus pbatur ꝙ ad moralẽ ptinet de delectatione tractare. — p̄a ratio — 2a ratio — 3a ratio — B — Per se bonũ fm antiquos. — Plato — Idearuz positio. — Mũdus q̃re dicatur. — Boetius — Stoici

pateretur. Participatiue autẽ bonũ dixerũt in quo illud bonũ separatũ diffundit̃ ad esse specialis boni. Dicebãt iteruꝫ bonũ esse ꝑ se qđ per sui substãtiã ⁊ rõnem diffinitiuam bonũ est: ⁊ ad hoc dixerunt opponi ad bonuꝫ per accidẽs. Bonũ aũt h̃ modo est omnis honesti pars. Similr̃ omne qđ in substãtia sua nihil habꝫ nisi bonũ sicut est: vita: substãtia: ens: ⁊ itellectus: ⁊ omnia huiꝰ. Per accidens autẽ bonũ qđ per accidẽs a deo efficitur vel videtur bonũ cũ non sit: sicut est comestio carbonuꝫ: vel cõcubitus fornicatoꝝ: ⁊ quodlibet aliud qđ ꝑ habitũ accidentalẽ inductũ bonum efficit̃ vel videt̃. ¶ Tertio modo dicebat bonũ per se finale bonũ in quolibꝫ genere qđ ad vlteriorem finẽ non refertur: ⁊ huic opponit̃ ad aliud finite bonum sicut diximus felicitatẽ ꝑ se bonum ⁊ diuitias ꝓpter aliud eẽ bonum.

Opinio antiquoꝝ de delectatione.

¶ His sic prelibatis sciendũ ꝙ cõtentio erat apud antiquos vtruꝫ delectatio esset per se bonum ſm primã intentionẽ boni ꝑ se: ⁊ ideo quidã dicebant ꝙ esset bonũ ꝑ se: quidam aũt ꝙ nõ. Erat etiã cõtentio vtrũ delectatio esset bonuꝫ ſm scđam intẽtionẽ ꝑ se boni: ⁊ quidã dicebant ꝙ esset quidẽ ꝑ se bonum: quidam aũt ꝙ esset prauuꝫ. Et tertio etiã ꝯtẽtio fuit ⁊ quidã dicebant ꝙ esset finale bonũ vt Eudoxus: quidã autẽ ꝙ nõ: sed esset via in bonũ sicut Plato. Quidã vͦo in aliam viam diuerterunt cõsentientes ꝙ esset quidẽ ꝑ se bonuꝫ in prima ⁊ in scđa intẽtione boni ꝑ se: sed tñ esset nociuuꝫ homini tẽdẽti ad virtutẽ. Multa eniꝫ ꝑ se bona nociua: tñ alicui sicut philosophari ꝑ se bonũ est. Nociuuꝫ tñ volenti ditari: est enim impeditiuũ acquisitionis diuitiaꝝ.

Eudoxus
Plato

¶ Ex omnibus igit̃ inductis pꝫ ꝙ quidã antiquoꝝ delectationẽ dicunt per se bonũ: quidã aũt econtrario dicunt eam esse valde prauã. Et hoꝝ qui dicunt valde prauum esse delectationẽ: quidam dicunt hoc: q2 forte sic persuasi sunt. Quidam autẽ dicũt hoc ꝙ nõ ꝑsuasi sint ꝙ ꝑ se praue sint: sed q2 existimant ꝙ melius ⁊ vtilius sit ad ꝯuersationẽ vite ꝙ enũciet̃ de delectatione ꝙ praua sit q̃ꝫ ꝙ bona: eo ꝙ multitudo cõmunius facile inclinat̃ ad ipsaꝫ ⁊ seruit delectationibus: ꝓpter qđ opꝫ vituperio delectationis hominẽ in cõtrarium ducere: sicut in tertio huius sciẽtie libro diximus, eos facere qui tortuosa lignoꝝ dirigunt. Sic eniꝫ ꝯtingit venire ad medium. Forte autẽ specialr̃ in moribus: h̃ nõ bene dicit̃ de his de quibus ꝑsuadere opꝫ de moribus. Et quoꝝ sermones sunt in passionibus ⁊ actionibus humanis minus credibiles ⁊ minus ꝑsuasibiles sunt sermones q̃ꝫ opera. Quãdo igit̃ dissonant sermones ab his que ſm sensuꝫ videmus ⁊ experimur cõtemnunt̃: ⁊ ꝯtemptis eis veruꝫ qđ erat in ipsis cõtemnitur: q2 veri esse non credunt̃. Si enim qui vituperat delectationes ⁊ dicit esse eas prauas vel nociuas: aliqñ visus est appetere ipsas ipso opere videt̃ inclinare ad delectationes appetẽdas. Ac si ois delectatio talis sit ꝙ appetibile bonũ sit: eo ꝙ apud vulgus cõmune nõ est determinatuꝫ: que delectatio sit appetibilis ⁊ que nõ.

Sermo dissonans experientie sensuum cõtemnitur.

Sermones ergo veri ⁊ ope cõprobati in moralibus non solum ad scire vtiles sunt: sed etiam ad totã cõuersationẽ vite. Quãdo enim cõueniunt cũ operibus: tunc credunt̃ a cõi multitudine: ⁊ eos qui intelligunt eos ꝑ opera ꝓuocant ad hoc ꝙ viuant ſm ipsos. Taliuꝫ enim sermones sufficientes sunt: ⁊ dictũ est sufficienter de his in 2º huius scientie libro. vbi diximus ꝙ quidam fugientes ad rõnẽ querunt philosophari: faciũt aũt operandoꝝ nihil, simile aliquid patientes laborantibus qui medicos quidem audiũt studiose ⁊ ꝑcepta medici nõ sequunt̃: ⁊ quẽadmodũ isti nũq̃ꝫ bñ habebũt corpus sic curati: ita illi nũq̃ꝫ bñ habebũt aiaꝫ sic philosophãtes. Hec ãt relinquant̃: ⁊ superueniamus his q̃ de delectatiõe nr̃a dcã sũt ab antiqs.

Sermones ope cõprobati ꝯducit ad cõuersationẽ.

¶ Capitulũ 2ᵐ. De opinione Eudoxi qui delectationem ꝑ se bonum esse dicebant.

A

EUdoxus igit̃ existimabat ꝙ delectatio esset ꝑ se bonũ ſm primam ꝑ se boni intẽtionẽ, ⁊ scđaꝫ, ⁊ tertiam: rationẽ accipiẽs ex hoc ꝙ vidit ꝙ oia desiderant ⁊ appetunt delectationeꝫ ⁊ rõnalia ⁊ irrõnalia. ¶ Hoc esse enim non potuit nisi ex duabus causis ꝯcurrẽtibus in vnum. Quaꝝ vna est ex parte desiderantiũ: altera aũt ex parte desiderabilis. Ex parte quidẽ desiderantiũ causa est ꝙ omnia desiderantia effectus sunt ⁊ imagines vel resonãtie primi itellectus. Resplẽdẽtia ergo primi intellectus in omnibus est que desiderium confert: ad intellectus bonuꝫ differenti mõ: sicut resplẽdẽtia primi intellectus differẽter participatur ab eis. Ex parte autẽ appetibilis rõ est ꝙ nihil appetit̃ nisi vt bonuꝫ. Omne aũt bonuꝫ a ꝑmo fontali bono deriuat̃ ⁊ resplẽdẽtia primi boni quod cẽtrum ⁊ fons est omniũ bonoꝝ differẽter refulget in oibus appetibilibus. Et refulgẽtia primi in ipsis rõ est qua appetibilia sũt: ⁊ hec est causa ꝙ dicit Phs ꝙ omnia appetunt diuinũ bonũ: ⁊ ꝓpter illud agũt quicq̃ꝫ agũt. In oibus igit̃ appetibilibus magis eligere est qđ est epyeykees siue superbonũ: ⁊ hoc est qđ primo bono ꝓpinquius est: ⁊ in eodẽ ordine maxime eligibile est inter bona id qđ potissimuꝫ est: ⁊ h̃ est primum qđ fons est alioꝝ. Omnia eniꝫ appetentia ⁊ appetibilia ad vnũ idẽ ferri ꝑ desiderium ⁊ desiderabilitatẽ nuntiat illud optimuꝫ esse ad qđ omnia sic referũtur. Unũquodq3 enim entiuꝫ ex rõne primi boni que refulget in omnibus q̃rit inuenire sibiipsi ꝓprium bonuꝫ: sicut ⁊ querit sibi inuenire ꝓprium cibũ. Quod igitur oibus est bonum: ⁊ ꝙ oia appetunt opꝫ ꝑ se bonũ esse. Delectatio aũt cũ sit ex ꝯiunctione cõuenientis cũ ꝯueniẽte est qđ oia appetunt: sicut omnia appetũt cõueniẽs. Delectatio igit̃ est ꝑ se bonuꝫ. Isti autẽ sermones Eudoxi credebant̃ ⁊ suscipiebant̃ ꝓpter moris virtuteꝫ que erat in Eudoxo magis q̃ꝫ ꝓpter seipsos. Nõ eniꝫ erat Eudoxus amicus delectationũ corporaliũ: sꝫ potius fugiebat eas. Non enim videbatur aliquid in Eudoxo (cuꝫ esset temperatissimus) ĩ quo differẽter se haberet ad suos sermones: sed hoc quod dixit: ſm virtutem sic se habere opere comprobauit.

Rõ q̃re Eudoxo maxie credebatur.

¶ Adhuc autẽ nõ minori persuasione existimabat delectationem per se bonum: manifestans ⁊ ꝓbans hoc ex cõtrario. Dixit enim tristitiam ſm seipsam omnibus fugiendam esse. Tristitia enim fit ex cõiunctione inconuenientis. Inconueniẽs autem fugit omne qđ est. Si autẽ vnum ꝯtrarioꝝ fugibile est alteruꝫ est eligibile in moribus: similitudine ergo accepta in opposito: sequitur ꝙ cõtrariuꝫ fugibili eligibile est ab oibus. Quod autẽ ab omnibus eligibile est: per se bonuꝫ est. Delectatio igitur est per se bonuꝫ. Est autẽ ⁊ maxime bonuꝫ ſm Eudoxum. Maxime enim eligibile est finaliter eligibile quod non ꝓpter alteruꝫ nec alterius gratia eligimus. Tale autem eligibile esse delectationẽ ab omnibus confessum est. Dicit eñ nulluꝫ ab aliquo interrogare: cuius gratia delectetur: eo ꝙ manifestuꝫ omnibus sit ꝙ delectatio ſm seipsam eligibilis est ⁊ appetibilis.

Rõ Eudoxi

¶ Adhuc autẽ tertio inducit ꝙ tale tali additum magis facit tale. Omnis enim pars compositi adauget compositũ: propter quod ꝑ se notum est totum esse maius parte. Delectatio autẽ apposita cuicũq3 bonoꝝ que ꝑ se sunt bona facere illud eligibilius: puta id qđ est iuste agere ꝑ se bonum est: ⁊ si apponatur eidẽ cum delectatione iusta agere melius est q̃ꝫ sine delectatione iuste agere. Similr̃ est per se bonuꝫ tẽperatum esse: ⁊ melius est tẽperatum esse

cum delectatione q̃ sine delectatione. Dixit etiã Eudoxus ꝙ nõ cõtingit augeri aliquid ex apposito nisi sibi apponatur. s. cõuenientes in forma ⁊ rõne cũ quid cui apponitur sic albũ albo: nigrũ nigro: ⁊ dulce dulci: ⁊ sic de alijs. Delectatio igit̃ apposita bono ꝑ se non augeret ꝑ se bonum nisi ⁊ ipsa ꝑ se bonum esset. Iste ergo sermo Eudoxi enũtiare videt̃ ꝙ delectatio sit de numero ꝑ se bonorũ: ita ꝙ nullũ alteꝝ ꝑ se bonoꝝ magis bonũ sit q̃ delectatio. Oẽ enĩ bonũ cũ altero eiusdẽ nãe ⁊ spẽi eligibilius sit q̃ solitariũ sine appositione acceptum.

Caplm 3m. Qualr Plato infirmauit rõnes Eudoxi.

A — Plato autem qui delectationẽ dixit nõ ꝑ se bonũ: ⁊ nõ esse finale bonũ: sed viam in ipsũ: Eudoxi rõnes infirmare conatur. Tali enim ratione quali Eudoxus ꝓbat delectationẽ ꝑ se bonũ esse Plato interimit dictũ Eudoxi ostẽdẽs ꝙ delectatio nõ est ꝑ se bonũ. Dicit enĩ ꝙ Eudoxus dixit. qd delectabilis vita eligibilior est cũ prudẽtia: siue prudẽtie adiuncta q̃ si prudẽs vita sit sine delectatione. Si admixtum ⁊ adiunctum sit cũ nihil separatũ sit miscibile. Sequitur ꝙ delectatio non sit ꝑ se bonũ. Similr̃ ꝑ subam bonũ nõ est miscibile alicui bonoꝝ: q2 quidditas vnius nõ miscetur quidditati alterius. Adhuc finale bonũ alteri finali bono non miscet̃: q2 non sunt duo fines: vnius eiusdẽ ꝓximi. Si ergo delectatio miscet̃ ad faciendum melius bonum sequit̃ delectationẽ non esse ꝑ se bonum. Nullo enim apposito ipsi ꝑ se bono ꝑ se bonum potest fieri eligibilius: sicut iam ꝓbatum est. Manifestum est igitur ꝙ nullum ꝑ se bonoꝝ: ꝑ se bonũ erit qd cũ alio aliquo qd est de numero bonoꝝ que sunt bona sm̃ seipsũ eligibilius fieri potest. Restat igitur q̃stio sicut prius quale bonum sit delectatio quã quo ad nos sm̃ humanã cõuersationẽ cõmunicamus. Tale enĩ bonũ q̃rit̃ a nobis eo qd separato bono non cõmunicant homines sm̃ humanam cõuersationẽ: eo ꝙ separatũ semꝑ in se equale est. Id aũt bonũ quo cõmunicamus valde differẽs est sm̃ oẽm differẽtiam hominũ non tale quale cõmunicamus q̃ritur a nobis: eo ꝙ actus ꝯuersationis humane circa particularia sunt: particulares aũt opationes circa bonũ particulare sunt ⁊ nõ circa bonũ separatũ. Hec igitur sunt que Plato inducit cõtra Eudoxũ. Et ideo dicit Plato ꝙ nõ est bonum ꝑ se quod omnia appetunt: instantiam ferens ex inductione ꝙ vnũq̃odq3 appetit bonum sibi. Bonũ autẽ sibi non est ꝑ se: sed tamẽ cõtra Platonicos est ꝙ instantes cõtra hanc cõmunẽ animi cõceptionẽ ꝙ bonũ est: qd omnia appetunt: cõtradictoriã cõcedẽtes ꝙ non bonum est ꝙ omnia appetunt penitus nihil dicũt eo qd dicta eoꝝ factis omniũ discordant. Generalr̃ enim veꝝ est ꝙ omnibus videt̃: hoc enim oẽs dicimus esse veꝝ dicẽte Boetio ꝙ cõis animi cõceptio est quã quisq3 ꝓbat auditam. Interimens ergo hanc fidẽ q̃ omnes probant omnino siue nullo modo põt aliqd credibilius dicere. Si enĩ diceret ꝙ non sunt ꝑ se bona que ea appetũt que sunt sine intellectu esse: tũc aliquid posset dicere. Sine intellectu enĩ appetunt qui rõnẽ intellectus in appetibilibus non sequunt̃. Et tales aliqñ appetunt ꝙ non bonũ esse videtur: sapientibus ⁊ iudicantibus sm̃ intellectum. Si autem dicit non esse per se bonum ꝙ appetẽdum iudicant hi qui sapiunt ⁊ intellectus iudicium sequunt̃ q̃liter posset esse ꝙ talis aliquid verum diceret? Sapiens enim sm̃ intellectum iudicans ꝑ se bonũ non iudicat ⁊ eligibile: nisi qd ꝑ se bonũ ⁊ eligibile est: tamẽ forte etiã in prauis ⁊ appetentibus ⁊ appetibilibus est aliqd nãle bonum. Naturale autẽ dicitũ a natura ꝓfundẽte bonum

Nõ oibus vr̃ gñalr̃ veꝝ ẽ.

qd est melius q̃ ea bona sint que dicunt̃ a Platone sm̃ seipsa bona: sm̃ qd dicit ꝙ vnũquodq3 appetit ꝓprium bonum: hoc autẽ bonũ refulgẽtia primi boni est in quolibet, vt diximus. Plato enim dicebat delectationem nõ esse sm̃ seipsum bonum: sed omne quoddam bonum qd ꝓprium est vnicuiq3 ex repletione proprie indigentie: in hoc ꝙ repletur in his que sibi sm̃ naturam conueniunt.

Plato

Adhuc aũt Platoni ꝙ non videtur ꝙ bonũ dicatur ꝙ Eudoxus de cõtrario inducit. Dicunt enim Platonici ⁊ in hoc verũ dicunt ꝙ non sequit̃ si tristitia malum est ꝙ delectatio bonum sit. Dicunt enim ꝙ contingit malũ malo opponi sicut sensibilitas intẽperantie: ⁊ timiditas audacie: ⁊ ambo hec mala cõtingit opponi ei qd neutrũ est. s. nec bono nec malo qd indifferẽs vocamus. Et in B non male dicunt quantũ ad formam cõsequentie: tamẽ quantũ ad materiã in moralibus his que dicta sunt non verum dicunt. In omnibus enĩ moralibus quãdo ambo opposita mala sunt ambo opꝫ esse fugiẽda: ⁊ si neutrum vel indifferens est opꝫ ꝙ neutrum illi conueniat vel sm̃ vnam similitudinẽ ambo. Aut enim sequitur ꝙ nec fugiendum sit nec appetendũ: vel ꝙ equalr̃ fugiendũ sit ⁊ appetendũ. Sed delectationẽ omnia eligunt vt bonũ: tristitiam aũt omnia fugiunt vt malũ. Sequitur igit̃ ꝙ tristitia ⁊ delectatio opponunt̃ vt bonum ⁊ malũ quod Plato negauit. Plato tamẽ quãdo ꝑ se bonũ dixit bonũ separatum ⁊ nõ miscibile alteri cum quo ipsũ efficeret̃ melius (vt quidam dicũt) intellexit hoc sm̃ ꝓportionẽ: eo ꝙ nihil bonoꝝ materialium ꝓportionale est bono separato. Et si quid taliũ bonoꝝ adderet̃ ei esset sicut additio puncti ad cõtinuum. Et ponunt exemplum. sicut si millesima milij ad totũ pondus terre cũ mõtibus ⁊ maribus adderet̃. Propter qd dixit bonũ sepatũ nulli bonoꝝ mãliũ miscibile est: vt melius fiat.

B

Tristitia ⁊ delectatio opponuntur.

Caplm 4m. De instantijs contra rõnes Platonis quibus ꝓbat delectationẽ nõ esse ꝑ se bonum.

A — Rationum autẽ Platonis quibus probabat delectationẽ non esse ꝑ se bonum. Prima talis fuit. omne ꝑ se bonum qualitas. Nulla delectatio qualitas: ergo nulla delectatio ꝑ se bonum. Hoc enim sequi non videt̃. Non enim sequitur ꝙ si delectatio nõ est de numero qualitatũ ꝙ non sit de numero ꝑ se bonoꝝ. Qualitatẽ autẽ dicimus sm̃ q̃ quales dicimur. Omnia enim que in predicamẽto qualitatis cõtinentur in vna quatuor specieꝝ qualitatis inueniuntur. Multa autem bona sunt que ad quatuor species qualitatis reduci non possunt. Omnia enim talia vel simplr̃ dicunt quale: vel dicunt quale quid. Dico autẽ simplr̃ dicere quale que subiectũ circa qd sit qualitas non determinant. Quale quid aũt que subiectum determinant in sui diffinitione ⁊ rõne: sicut symus ⁊ gibbus. Est enim symus curuitas nasi: gibbus autẽ curuitas dorsi. Tale autẽ subiectũ non determinant album vel nigrum. Multa autem ꝑ se bona que nullo modo determinãt quale: sicut virtutum operationes que non qualitates sunt: sed actiones ⁊ motiones virtuosi: ⁊ hec est actio ꝑfecti in actu existentis: sicut ⁊ felicitas opatio est sm̃ ꝑfectam animi virtutem: nec tamen dicit quale sm̃ aliquã speciem qualitatis: sed quale quid. Attendendum enim ꝙ aliud est qualitas sm̃ quã quales dicimur, ⁊ aliud quid qualitatis, ⁊ aliud quale quid, ⁊ aliud quale. Qualitas enim simplex forma qualitatis est. Quid autẽ qualitatis modus predicandi substãnalis in q̃litatibus. Sicut Aristo. docet in ꝑ topicoꝝ. ꝙ si quis albedine posita dixerit qd positũ est colorem esse quid est dicit ⁊ quale significat. Quale autẽ

p[a] ratio

Quatuor rõnes Platonis ꝙ delectatio non sit de gñe bonoꝝ.

Qualitas ⁊ qd q̃litatis ⁊ q̃le ⁊ q̃le qd differunt.

Aristo.

in qualitate

in qualitate habet infinitum subiectum. Quale quid aūt ꝙ ſm suam qualitatē determinat sibi subiectū: extra qḋ qualitas eius non inuenitur sicut diximus de symo ⁊ gibbo. ¶ Scḋa rō Platonis fuit ꝙ dicebat ꝙ omne per se bonum determinatum est. Nulla delectatio determinatum est: ergo nulla delectatio p se bonum. Qꝛ autē nulla delectatio determinatuꝫ quid sit: sic probabat. Nullum determinatum magis ⁊ minus recipit. Attigit enim terminum essentie sue: in quo stat nec vltra progreditur nec citra inuenitur: omnis autē delectatio recipit magis ⁊ minus. Ergo nulla delectatio determinatuꝫ. Hoc autē ideo dicebat: quia dicebat delectationem esse motuꝫ put motus edelechia est mobilis, ſm ꝙ mobile est. Edelechia autē tale continue plus ⁊ plus accipit terminum ad quē: ⁊ cōtinue abiicit terminum a quo. Semper ergo remittitur in termino a quo: ⁊ intēditur in termino ad quem ⁊ nunq̄ est in actu stante. Nunq̄ ergo est determinatum. Nihil enim est determinatuꝫ nisi ꝙ p actuꝫ stantem determinatum est. hoc enim totuꝫ simul est. Qꝛ aūt in motu est nunq̄ totum simul est: sed semper in accipiendo ⁊ abiiciendo. Hec autē rō Platonis non pcedit: ⁊ hoc dupliciter ꝯsideratᷓ. s. in delectari quod est actus delectātis ⁊ in ipsa delectatione. Si eniꝫ iudicant Platonici ꝙ delectari ſm ꝙ est actus delectantis non est totum simul: sed cōtinua successio ⁊ motus: tunc idem dꝫ iudicare circa iustitiam ⁊ alias virtutes ſm quas etiam ipsi aiunt manifestū esse ꝙ iusti ⁊ virtuosi in operando iusta ⁊ virtuosa magis ⁊ minus quales sunt. Sicut enim delectari actus delectantis est: ita (vt fingi liceat) iustare ⁊ virtuare actus sūt iusti ⁊ virtuosi: ⁊ de talibus tunc actibus virtutum idem iudiciuꝫ erit. Iusti enī ſm iustitie opera magis ⁊ minus iusti sunt: ⁊ fortes ſm fortitudinis opera magis ⁊ minus fortes. Contingit enim ſm habituꝫ iustitie pfectum iuste agere magis ⁊ minus: ⁊ ſm habitum etiam tēperantie perfectū cōtingit tēperata agere magis ⁊ minus. Sequitᷓ ergo ꝙ tēperantia ⁊ iustitia ⁊ alie virtutes nō sunt determinatum aliquid ſm Platonē qḋ tñ Plato non dixit. quare cogeretᷓ cōcedere ꝙ tēperantia ⁊ iustitia non essent p se bonū. Si autē in ipsa delectatione cōsideratio fiat: tunc forte nō dicunt veram causam pꝑter quā delectatio nō sit quid determinatū. Maxime si supponamus cum Platone ꝙ quedam formaꝝ sunt immixte ⁊ separate. Quedam autē mixte cum subiecto ⁊ participante. Queramus enim a Platone quid phibet delectationem separatam esse determinatū, ꝙ quēadmoduꝫ sanitas separata determinatuꝫ qḋ est: q̄uis sanitas mixta subiecto ſm esse cōcreti recipiat magis ⁊ minus. Remissa eniꝫ vel intensa cōmensuratione complexionis necesse est sanitatem ſm esse sani remitti ⁊ intendi. Non eniꝫ semper eadē mēsuratio cōplexionis est in omnibus hominibus ⁊ aīalibus: nec in eodē homine vna quedā semper cōmensuratio: sed pmanet aliquādo remissa ſm aliquid ⁊ intensa ſm aliquid. Differt ergo semper in magis ⁊ in minus. Cuꝫ tamē sanitas abstracta qd sit determinatum: silr ergo ⁊ delectatio separata determinatum quid si est: pōt esse totuꝫ simul q̄uis delectari recipiat magis ⁊ minus. ¶ Qḋ autē hoc melius intelligatur scire opꝫ ꝙ motus est actus mouentis ⁊ actus mobilis: ⁊ ſm ꝙ est actus mouentis actus pfectus est: non successiue de potētia veniēs in actum: sed totus simul. Nihil enim influit motor posterius ꝙ nō influxerit prius: sicut patet de luce que essentiali suo actu totum influit simul ⁊ non partē post partem: ⁊ in tota motus successione simul totū actū suuꝫ motor influit ī mobile: q̄uis mobile non nisi p successionē recipiat. Cum ergo opatio casti, iusti, temperati, virtuosi sit vt motus mouētis: ⁊ similr delectari in delectante sit vt motus mouentis: sequitᷓ qḋ non aliter est in determinatum esse ⁊ in delectari ⁊ in delectatum iri: sed totuꝫ simul vt in vno: ita ⁊ in alio. Est enim operatio delectantis ⁊ nō passio, vel edelechia existentis in potentia ad delectationeꝫ. ¶ Tertia rō Platonis fuit syllogizatus in scḋa figura. Dicit enim ꝙ omne p se bonum perfectum nulla delectatio pfectum: ergo nulla delectatio per se bonum. Qꝛ autem delectatio non sit perfectum ex hoc probabat, ꝙ nulla motio siue motus, ⁊ nulla generatio est quid perfectum. Sunt enim vie ad perfectum. Via autem terminus non est. Perfectuꝫ autē in termino est: via auteꝫ est que continue pcedit de imperfecto ad perfectum: ⁊ per hanc rōnē Plato temptat enuntiare ꝙ delectatio motio ⁊ generatio quedam sit: hoc autem nō bene dictum esse videtur. Omni enim motui ⁊ generationi proprie cōuenit velocitas ⁊ tarditas: q̄uis alicui motui nihil conueniat ſm seipsum: tamē conuenit ei si ad aliud comparetur. Sicut est in motu vniuersi siue mundi, qui vocatᷓ motus diurnus pmi mobilis: q q̄uis in oībus partibus primi mobilis vniformis ⁊ regularis sit: (et ideo aplanes grece vocatur. i. sine errore.) tamē comparatus ad curuitatem zodiaci: ⁊ curuitatem orientis: ⁊ curuitates circuloꝛuꝫ planetaruꝫ: quoꝝ motus planes est: hoc est erraticus: stelle dicuntur meridiane: ⁊ in motu aplanes velocioꝛes q̄ꝫ stelle aquilonares. Velox enim diuidit tempus. Et in eodē tēpoꝛe in quo stella aquilonaris ſm motum aplanes perficit arcum minoꝛem stella meridiana perficit multo maioꝛem. Inequali ergo tempoꝛe perficiens maioꝛem in parte eiusdē tempoꝛis perficit equalem. Hoc autem delectationi non conuenit put est actus delectantis. Diximus enim ꝙ sic totus simul est: nec ſm magnitudinem: nec ſm tēpus diuisibilis. ¶ Et si aliquis obiiciat ꝙ aliqui velocius delectantur q̄ꝫ alii. hoc nō est nisi p accidens. s. ꝙ magis dispositi sunt ad delectanduꝫ q̄ꝫ alii: quemadmoduꝫ aliquē dicimus velocius iratum esse: eo ꝙ magis dispositus est ad iram. Delectari autem ipsuꝫ qḋ est operatio delectantis: nec in se nec ad alteruꝫ tardi vel velocis recipit diuisionem. Sed ire siue ambulare ⁊ augeri ⁊ omnia talia que dicunt motum prout est edelechia mobilis velocitatem recipiunt ⁊ tarditatem. Contingit ergo aliquē tardius ⁊ velocius ſm dispositionem subiecti transponi in delectationeꝫ: sed operari ſm delectationem velociter ⁊ tarde non contingit. Dico autē operari ſm delectationem delectari ſm ꝙ delectari est actus delectantis: sicut lucere est actus lucis. ¶ Quarta ratio Platonis sumebatᷓ ex hoc ꝙ dicebat delectationē gnationē esse, ſm ꝙ gnatio est aggeneratio eoꝝ que ꝯstituūt nāᷓm: sicut dicimus esse nutrimentū vel augmentū: quoꝝ vnū aggenerat membroꝝ substantiaꝫ: aliud auteꝫ quātitatē. Arguebat āt sic. Nihil fluēs ad pfectū pfectuꝫ est: deest enim ei vltimuꝫ qḋ perficit. Delectatio aūt fluxus est ad perfectuꝫ: quia. s. naturam constituit. Delectatio igitur imperfecta est: ⁊ imperfectū: nihil autem taliuꝫ per se bonum. Delectatio igitur per se bonuꝫ non est. Qꝛ auteꝫ disputatio contra hoc intelligatur: scire oportet ꝙ sicut determinatur in scḋo physicoꝛuꝫ. Nā triplex dicitᷓ forma. s. que simpliciter natura est. Materia in qua inchoatio nature est. Et generatio que via inchoate nature in naturam est continue accipiens naturam ⁊ exiens de potentia inchoationis ad perfectum. Queramus ergo a Platone qualiter generatio delectatio sit. Scḋm enī viā gnationis non videtᷓ quodcūqꝫ generatū ex quocūqꝫ vt materia fieri: sed fit ex eo pꝑrie in qḋ dissoluitur p corruptionem: sicut plante fiunt ex terra cōmixta mouente

2ª ratio

Cōtra secūdā rationem.

B

Motus quo ē totus simul ⁊ successiue

3ª ratio

Cōtra tertiā rōnem.

Obiectio

Responsio

4ª ratio

T. cō. 80. Natura est triplex.

Cōtra quartā rationem.

lumine solis: ⁊ idolum Esculapij ex ere sit mouente arte statuaria. Si ergo generatio est delectatio tūc delectatus resoluitur in id qđ post delectationē ex quo incepit motus delectationis: hoc autē falsissimū est. Si enim delectatio est motus impletionis: vt dicebat Plato. Motus autē omnis terminatur ad motū esse / delectatio motus terminaret̃ adimpletū esse. Incepit autē ab eo qđ est vacuū esse: ergo resoluta delectatione in impletū esse sequeretur ꝙ impletū esse esset vacuū esse. ¶ Adhuc ꝯtrariorū generatio cōtraria est. Cuiuscūqȝ igit̃ delectatio est generatio ipsius tristitia eiusdē erit corruptio. Corruptio āt delectationis est in impletū esse: sicut omnis motus corruptio est in motū esse. Sequit̃ igit̃ ꝙ impletū esse sit tristitiam esse quod valde absurdum est. Delectatio igitur in impletione non est nisi vt veniat adimpletū esse. ¶ Amplius Platonici dicūt tristitiam esse defectū quidē ſm naturā. Dicūt enim ꝙ tristitia ex hoc causatur ꝙ deficit hoc qđ ſm naturā inesse debuit: sicut est in vacuitate membroꝝ nutrimento indigentiū. Delectationem autē per oppositū dicunt esse repletionē: ⁊ in sumptionē eoꝝ que naturā cōstituunt ⁊ restituūt: hec aūt corporales passiones sūt. Si ergo delectatio est repletio eius qđ ſm naturā: sequit̃ ꝙ nihil delectat̃ nisi in quo est talis repletio. Nihil ergo delectabit̃ nisi corpus. Hoc aūt videt̃ nō esse verū. Multe enim sunt aīales ⁊ intellectuales delectationes. Nō ergo vniuersalr̃ delectatio repletio est: sed hoc verū est ꝙ facta iam repletione ⁊ ꝯstituta natura ⁊ perfecta delectabit̃ aliquis: q2 tunc ſm naturā ꝓpriam ⁊ perfectam hȝ operationē ⁊ incisus vel precisus a ꝑfecte nature cōstitutione tristabit̃. Hec autē Platonis opinio ortum habuisse videt̃ ex his delectationibus ⁊ tristitijs que sunt circa cibū ⁊ cibi suppositionē. Quādo enī aliqui fiunt indigentes valde euacuatis vasis nature: ⁊ ex hoc tristatos esse / hos ꝯtingit delectari repletione ⁊ ī sumptione repletiui. Hoc aūt nō accidit circa oēs delectationes. Quia delectationes que sunt a ꝯsideratione theorematū mathematicoꝝ sine tristitia sunt: eo ꝙ illa delectatio nihil habet oppositū. Similr̃ delectationes operationū eaꝝ que ſm sensus vt ſm visum ⁊ per olfatum ⁊ ſm auditiones / ⁊ multe que sunt memorie preteritoꝝ ⁊ spes futuroꝝ non posset cōuenienter assignari: cuius repletionis essent generationes. Nullus enim defectus factus est de talibus per ꝑditionē substātie: cuius per delectationē fiat repletio ⁊ restitutio: falsum est igit̃ ꝙ delectatio ſm seipsam sit generatio repletionis.

Plato

¶ Capl̃m 5m. Responsio ad rationes eoꝝ qui ꝓbant delectationes ſm se non esse bonum.

A

Lamiaꝝ delectatio.

Ad eos autem qui ꝓferebant ꝓbrosissimas delectationes: vt ex his ꝓbarent delectationē ſm se nō esse bonum multiplr̃ respondemus: ꝯtingit ꝓbrosissimas enim delectationes lamiaꝝ esse dixerunt. Lamie enī in Lydia dominātes in hoc delectari dicit̃: ꝙ ꝓgnātes rescindūt ⁊ muliebria cruda cū fecūdinis deuorāt. Et sicut est in cōcubitu epheboꝝ quē quidam aedipticas vocant: eo ꝙ apud aedyppam ꝑmū hoc nephorium vitiū inuentū sit. Dicunt igit̃ ꝙ si oīs delectatio ꝑ se bonū sit: sequet̃ tales delectationes esse bonas ꝑ se. Sed ad hec cōuenienter respōdet̃ ꝙ talia ſm se ⁊ ſm naturā nō sunt delectabilia. Nō enim existimandū est illa eē delectabilia simplr̃ que male dispositis ſm vitiosam naturā vel cōsuetudinē delectabilia sunt: tn̄ alia delectabilia sūt vel sic dispositis. Quēadmodū neqȝ existimandum est illa esse simplr̃ sana / vel simplr̃ dulcia / vel simplr̃ amara / que laborantibus infirmis in aliqua infirmitate sana vel dulcia vel amara esse vident̃. Quemadmodū neqȝ alba simplr̃ dicunt̃ que patiētibus obthalmiā vel lippis alba esse vident̃. Obthalmia enī apostema oculoꝝ est in quo corruptus humor fluit in oculum: in quo humore diffusus color alterius speciei esse videt̃ ꝙ sit in visibili. Sic etiā male dispositis cōuenientia esse vident̃ que simplr̃ sunt valde icōueniētia. ¶ Aliter etiā dici pōt ꝙ .s. delectationes ſm se quidē eligibiles sunt ⁊ bone: sed tn̄ ſm ꝙ sunt facta ab his que ꝓbrosa sunt: nec eligibiles nec bone sunt. Quēadmodū ⁊ ditari ſm se bonū est ⁊ eligibile a ꝓditione autē ditari: nec bonū nec eligibile est. Et sanū esse ſm se bonū ⁊ eligibile est: non tn̄ bonū ⁊ eligibile est sanari a quacūqȝ comestione: sicut si diceret̃ aliquis sanari a comestione cordiū humanoꝝ. ¶ Tertio pōt dici ꝙ delectationes spē differūt ſm spēs delectabiliū: ⁊ sic altere sunt spēs delectationū que sunt a bonis ⁊ laudabilibus delectabilibus ab his que sunt a turpibus ⁊ probrosis. Et sic ille qui nō est iustus delectatione qua delectatur iustus: eo ꝙ iustus ꝑ habitū iustitie ad bona dispositus est: ⁊ sic sibi cōuenientia non sunt nisi iusta. Iniusto aūt per oppositū cōueniūt nisi probrosa. Et eodem modo delectatione qua musicus delectat̃ nō cōtingit delectari non musicū. Nō musicū enim cōtingit delectari aliquādo in nō regulari cantu ī quo tristat̃ musicus. Similr̃ aūt est in oībus alijs. Unusquisqȝ enī delectat̃ in hoc qđ sibi cōueniēs est ſm habitū. Hoc aūt manifestare videt̃ differētia amici ⁊ adulatoris. In hoc enī manifeste ꝑcipit̃ ꝙ diuerse sūt specie delectationes: ⁊ bone sunt que sunt a bonis / ⁊ praue que a prauis / ⁊ neutre q̄ a neutris. Delectatio enī in his est a colloquutiōe vel maxime. Amicus autē si vere ſm virtutē amicus sit nō colloquit̃ nisi ad bonū virtutis. Adulator aūt semper colloquit̃ ad delectationē audientis: ꝓpter qđ adulator vituperat̃: amicū autē laudant: eo ꝙ nō ad altera nisi ad bona honesta colloquit̃: ꝓpter qđ etiā si contingat q̄nqȝ turbari sed paꝝ audiētē: nihilominus colloquit̃ ea per que reducit ad virtutē. ¶ Adhuc ꝙ diuerse spēs delectationū sint mōstrat pueroꝝ delectatio. Nullus enim mentē sanā habēs eligeret viuere pueri / vt ꝑ vite ꝯuersationē delectaret̃ in his in q̄bus pueri delectant̃ ⁊ in q̄bus pueri maxime existimant delectandū: sicut in sphera ⁊ lechito vel equitatione baculi subiecti. ¶ Adhuc āt nullus sanā mentē habēs delectat̃ faciens aliud turpissimoꝝ ⁊ si existimat ꝙ nequaq̄ debet tristari ⁊ tristabilia elige ad vitā. ¶ Adhuc aūt ꝙ delectatio que generatio est ⁊ motus: sicut diximus in 7° medicina est indigētis nature nō sit bonū qđ querit̃ in vita. Ex h̄ manifestat̃ ꝙ si ponamus ꝙ quedā nullam inferant delectationem talē que sit passio ⁊ endelechia delectantis: adhuc aūt circa multa taliū studiū faceremus in vita: puta videre recordare scire ⁊ v̄tutes generalr̃ in agere habere. Et si q̄s instet dicens ꝙ talibus operationibus ex necessitate sequitur delectationes: nihil differt ac si non inferrent. Ponamus enī ꝙ delectationes nō fiāt a talib⁹ adhuc nihilominus studeremus ad illoꝝ operationes. In tenebris enim existētes. In quibus nulla visibilis affert̃ delectatio / nihilominus studeremus apire oculos ⁊ exercere ad visū ſm actum ⁊ operationem. Ex inductis igitur manifestū est ꝙ non omnis delectatio que passio est indigentis nature per se bonū est: nec omnis delectatio talis eligibilis est. Manifestum etiam videtur esse ꝙ quedam delectationes sunt eligibiles ſm seipsas ⁊ ille specie differētes sūt: saltim intantū inquātū differunt ea a quibus sunt. Hec igit̃ que ab amicis de delectatione ⁊ tristitia dicta sunt: ⁊ qualr̃ ridet̃ rōnibus eoꝝ sufficiēter dictum est.

Obthalmia quid sit.

2ª rnsio

3ª rnsio

B

Adulatoris delectatio ab amici differt delectatione.

¶ Capl'm 6m. Quid sit delectatio ſm virtutem.

A

Quid autem per diffinitionem ſit delectatio/vel ſi nõ poteſt determinari vt quid: tunc oportet ꝙ determi netur vt quale quid: ſicut eſt de termino paſſionis que in diffinitione determinatum continet ſubiectum: ſicut in precedentibus diximus. Et hoc manifeſtum fiet ſi a principio reſumantur que iam in ꝓhabitis dicta ſunt: ⁊ maxime de his que probatū eſt motum ⁊ mutationem ⁊ generationem non eſſe. Ex his eniꝫ perſpicue videtur ꝙ viſio que eſt actus primi viſiui diffuſus in oculuꝫ videntem perfectum: ꝙ eſt ſm qdcūqꝫ tempus ⁊ nihil habet immixtum de potentia: talis enim viſio non eſt indigens aliquo qd in poſteriori tempore adueniat: ⁊ vt finis motus perficiat ſpeciem ipſius: ſicut eſt in omni motu ⁊ mutatione: ⁊ tale aliquid videt̃ eſſe delectatio. Delectatio enim quoddam totum eſt prout eſt actus delectantis: ⁊ ſm nullum tempus vel partem temporis aliquid fit delectationis qd in pluri tempore vel termino temporis ad ſpeciem delectationis perficiatur: propter qd ſequitur ꝙ delectatio motus nõ eſt.

Delectatio nõ eſt motus aut gñatio.

B

Motus enim forma poſt formam eſt vel vbi poſt vbi: ⁊ continuus exitus de potentia in actum ⁊ in actu ſequente ſemper ꝑficitur potentia precedens. Omnis enim motus in tempore eſt: ⁊ omnis eſt motus alicuius finalis forme: in qua motus eſt in motuꝫ eſſe ⁊ imperfectuꝫ eſſe: ſicut in tertio etiam phyſicoꝝ determinatum eſt. Vbi grã. edificatiua prout eſt motus in edificabilibus exiſtens perfecta eſt: cum perficit qd appetit: ⁊ hoc eſt in omni tempore continuo terminato ad edificatum eſſe. In partibus autem illius temporis omnes partiales edificationes imperfecte ſunt ⁊ altere ſpecie adinuicem ⁊ a tota edificatione: que in vltimo completa eſt ſicut quedam partialis edificatio eſt lapidis compoſitio: ⁊ quedam partialis eſt columne ad modum virge erectio: ⁊ lapiduꝫ compoſitio a columne vergatione altera ſpecie eſt ⁊ lapidū compoſitio ad baſem ad vergationem columne potentia eſt: ⁊ he due edificationes ſpecie differunt a templi edificatione ſiue a templi perfectione: ⁊ ſunt in potentia ad illam. Templi autem perfectio edificatio perfecta eſt: in quo edificatio edificatuꝫ eſſe ita eſt: nullo vlterius adueniente indigens ad propoſitum templum edificandum. Edificatio autem fundamenti ⁊ edificatio triſculpti ſi forte columne triſculpte ſunt imperfecte ſunt edificationes ⁊ imperfecti. Sunt enim edificationes partis totius templi: differunt igitur ſpecie abinuicem ⁊ a toto: ⁊ etiam ipſam edificationem non contingit accipere vt motum perfectum ſm perfectam ſpeciem edificationis: in quocunqꝫ tempore terminato ad vltimum ⁊ nũc edificationis. Similiter autem ⁊ in ambulatione eſt ⁊ in omnibus reliquis motibus animalium. Si enim motus proceſſiuus animalium latio quedam eſt/erit vnde quo/hoc eſt ab aliquo in aliquid proceſſio: ⁊ ſemper id quod reliquit aliud eſt ab eo qd accipit ſm ſpeciẽ. Ubi ſm omnes differentias motus proceſſiui que ſũt volatus/ambulatio/⁊ ſaltatio ⁊ huiuſmodi qualia a nobis in libro de motibus animalium determinata ſunt: ⁊ non ſolum in ſpeciebus ſunt: ſed etiam in ipſa ambulatione. In hac enim ſemper eſt: vnde quo: ⁊ non eſt hoc idem in ſtadio ⁊ parte ſtadij: neqꝫ eſt idem in altera parte ſtadij. In omnibus enĩ his ſm ſpeciẽ altera eſt id qd accipit ab eo qd reliquit. Nec contingit ſm aliquem motum pertranſire hanc lineam vel illam nihil continue procedendo vnde quo. Huius autem cauſa eſt: quia non ſolum lineam mathematicam pertranſit: ſed pertranſit eam que in loco eſt ⁊ in magnitudine corporea ⁊ diuiſibili. Ambulatio autem que in vnde eſt: in altero eſt vbi/ab illa que eſt in quo. Et de motu quidem in tertio ⁊ ſexto phyſicoꝝ per certitudineꝫ dictum eſt: ⁊ maxime in ſexto probatuꝫ eſt. ꝙ omnis motus eſt ab aliquo in aliquod. Et ideo expreſſe apparet ꝙ non perfectus in qualibet parte temporis: ſed in qualibꝫ parte temporis eſt multi motus ⁊ imperfecti: ⁊ illi particulares motus ſpecie differentes ſunt. Scdm ſpeciem in vbi vel forme ſpecificatꝫ eſt in qualibet parte motus. vnde quo/ſm dionem potentie ⁊ actus: nihil autem talium in delectatione eſt ſm qd delectatio eſt actus delectãtis. Delectatio enim hec perfecta ſpecies eſt ⁊ perfecta forma in quacunqꝫ parte ipſius temporis: in qua quis delectatur. Patet igitur ꝙ delectatio ſi eſſet motus/particulares motus eſſent alteri abinuicem ſm ſpeciem: non autẽ ſic eſt: ſed eadem ſpecie delectatio in principio medio ⁊ fine temporis in quo aliquis delectatur. Sequitur igitur ꝙ delectatio aliquid ſit de numero totoꝝ ⁊ perfectoꝝ que totum eſſe ſuum ſimul habent. Hoc autem contingere videtur ex hoc ꝙ non contingit moueri niſi in tempore. Delectari auteꝫ perfecte contingit in nunc tẽporis: qd aũt in ipſo non eſt totum aliquid eſt ⁊ perfectuꝫ. ¶ Amplius ex dictis manifeſtuꝫ eſt ꝙ non bene dicunt qui delectationem dicunt motum vel generationem. Motus enim ⁊ generatio non omnium ſunt: ſed partibilium ſm formaꝫ/vel vbi: ⁊ non ſunt coꝝ que tota ſimul ſunt ſm eſſe: ſm vbi vel formaꝫ. Propter qd in ſomnis prout eſt actus primi videntis non eſt generatio: eo ꝙ impartibilis eſt ſm formam: talis viſio finis puncti generatio eſt neqꝫ vnitatis. Lꝫ enim punctus ſit indiuiſibile: poſituꝫ tamen ſm poſitionẽ non diuiditur per vnuꝫ quo vnitas eſt per formam: ⁊ forma diuiſibilis non eſt: propter qd etiam motus horum nihil eſt. Non enim totuꝫ eſt ⁊ perfectum: neqꝫ pũctus indiuiſibilis poſitione vnitatis indiuiſibilis forme. Sequitur igitur ꝙ motus delectationis non eſt: quia delectatio totuꝫ quoddam eſt. Ex his patet ꝙ tripliciter aliquid eſt in tẽpore. ſ. per diuiſionẽ eſſe ꝙ eſt in tempore ſicut in numero numerante diuiſionẽ eſſe ſui: ⁊ ſic motus eſt in tempore: ꝓpter qd dicit Dionyſius ꝙ tempus eſt eſſe in mutatione ⁊ generatione metitur: ⁊ Ariſto. in quarto phyſicoꝝ dicit ꝙ in tempore eſſe eſt quadam parte temporis menſurari.

In tpe eſt aliquid tripl'r.

Dionyſius

Eſt iterum aliquid in tempore cuius protenſio potentie ineſſe perfecto ſm quã in toto perfecte exiſtat tẽpore menſuratur: ſicut dicimus diurnum menſtruum annuuꝫ: ⁊ hoc eſt in tempore primi mobilis: ſm qd duratio ineſſe ⁊ permãſio menſuratur: ⁊ hoc modo eſſe eſt in tempore vita/intellectus/ſenſus/⁊ delectatio: ⁊ hoc modo qd habet potentiam protenſam ſm durationem qd in qualibet parte illius temporis totum eſt: ⁊ hoc modo dicit Philoſophus ꝙ eſſe mẽſurantur tempore: ens autem loco. Dicitur in eſſe in tempore ꝙ nihil in ſe protenſum habet. Refertur tamen ad id quod in tempore eſt vel primo vel ſecundo modo: ſicut dicimus intelligentias eſſe in tempore: ⁊ cauſam propriam que in nulla differentia temporis deficiũt vel abſunt: ⁊ hoc modo omnia que ſunt in tempore ſunt vel primo vel ſcdo vel tertio modo. Ex omnibus igit̃ inductis patet ꝙ delectatio neqꝫ motus neqꝫ generatio eſt.

¶ Capl'm 7m. Q delectatio operatio perfecta eſt.

A

Senſus autem omnis ſ eſt ſenſualis actio ſiue operatio eſt alicuius operantis ad ſenſibile diiudicandum ſcilicet ⁊ diſcernendum: ⁊ hanc ſenſus operationem diffuſioneꝫ dicimus primi ſenſitiui. Perfecta autẽ talis ſenſus operatio eſt ꝙ opti

me dispositum est ſm virtutem sensitiuam: ⁊ est ad pulcherrimum obiectum qđ iacet sub sensu. In illud enim maxime diffundit se primuꝫ sensitiuum: ⁊ talis vt ita liceat loqui sensatio maxime videtur esse operatio perfecta sensus. Nec h̄ facimus differentiā in hoc ꝙ dicamus sensum operari vel id in quo est sensus: sicut est aīal quia non facit ad propositū. Scđm vnūquodq; enim qđ est sensus vel habens sensuꝫ, optima ⁊ perfectissima operatio est eius qđ optime dispositum est: ſm vltimam sentiendi virtutem ad potentissimuꝫ obiectum: quod est de numero eorum que cadunt sub talem sensationem sicut pulcherrimum in visu: conuenientissimū in auditu: ⁊ sic in alijs sensationibus: ad quod sensatio talis vel talis sensus potentissima est: hec enim perfectissima erit ⁊ delectabilissima: eo ꝙ delectatio ſm omne sensum: q̄uis delectatio corporalis circa quā est temperatus non sit nisi ſm tactuꝫ: vt in tertio huius scientie libro dictuꝫ est. Sicut in sensu se habet similiter se habet circa intellectum ⁊ speculatiuum: ſm qđ intellectus est actus intelligentis ⁊ speculatio est actus speculantis. Delectabilissima eniꝫ intelligentia ⁊ delectabilissima speculatio est ea que perfectissima est. Ea autem perfectissima est que est optimi dispositi intelligentis per vltimam ⁊ optimam virtuteꝫ intellectus ad studiosissimum intelligibile ⁊ optimū inter omnia ea que cadunt sub intellectu: tale autem est intellectus prime cause. Hic enim principium omniuꝫ intelligibilium est. Nihil enim intelligitur quin sub lumine illius intelligatur. Ex omnibus his videtur ꝙ delectatio floritio siue diffusio est super optimam operationeꝫ: que est ſm virtutem perfectam primi operantis: ⁊ ideo q̄uis operatio non sit: tamen circa operationes semper est ⁊ inseparabilis ab ipsa, sicut fumum inseparabile est a naso: ꝓpter qđ vt quale quid determinari habet.

¶ Capitm 8m. Qz delectatio in operante perficit operationem.

P Erficit autem operationem delectatio non ſm eundem modum quo sensibile perficit sensationem: quando ambo studiosa ⁊ bona sunt ſm modum studiositatis ⁊ bonitatis que cōpetunt sensibili ⁊ sensationi: sicut etiam eodem modo sanitatis operationem non perficiunt sanitas ⁊ medicus. Non enim ſm vnam similitudinem operationis sanitatis causa est medicus ⁊ sanari: ⁊ sicut v̄tus sani ab interioribus diffundens se in sanitatis operationem: medicus autem perficit sicut inducens ab extrinseco sanitatem faciencia. Similiter sensibile operationeꝫ sensitiui vel sentientis perficit eam sicut mouens ad operationē extrinsecus: sensitiuum autem primum perficit eam sicut diffundens se in eam: ⁊ hoc modo delectatio perficit operationem sicut interius diffundens se delectans in operationem: ⁊ non sicut extrinsecum operationi: quemadmodum extrinsecuꝫ ad sanitatis operationem est medicus: ⁊ sicut extrinsecum est sensibile ad primi sensitiui operationem. Qz autem ſm vnūquēq; sensuꝫ delectatio sit omnibus puto esse manifestum. Dicimus enim visiones ⁊ auditiones esse delectabiles. Et manifestuꝫ est ꝙ tunc maxime delectabiles sunt cum ⁊ sensitiuum potissimuꝫ est ſm dispositionem sue virtutis: ⁊ cum operatur ad tale obiectum quod potissimuꝫ est omniuꝫ eorum que cadunt sub sensu. Talibus enī existentibus sensitiuo ⁊ sensato semper erit in ope sensus delectatio: eo ꝙ ⁊ faciens ⁊ patiens conuenientissime se habent adinuicem. Delectatio autem perficit operationem nō vt habitus qui infit vel insiat sensitiuo: q; sic esset motus de dispositione ⁊ potentia ad habitum: sed perficit eam vt superueniēs quidam finis: qui finis est non operis sed operātis. Operatio enim cum sit optimuꝫ finem alium habere non potest. Sed operans finem habere potest delectationē que simul est cum ipsa operatione: eo ꝙ est diffusio primi operatiui in operatione sicut omne in quo aliquis gaudet vel delectatur. In omnibus enim talibus gaudium nihil aliud est nisi diffusio cordis in operatiuo concepti boni in quo gaudet vel delectatur. Ista eniꝫ diffusio semper superuenit operationi, velut iuuenibus superuenit pulchritudo. Iuuenis enim vt iuuenis est operatio ſm virtutem iuuentutis: que est in optime mouente calido ⁊ in subtili ⁊ optime mobili humido. Tali autem operationi semper supuenit ⁊ coest pulchritudo. Propter qđ q̄diu sensibile vel intelligibile sit ſm actuꝫ operationis. verbi gratia. vt sic discernens ⁊ speculans ſm actum tādiu in operatione erit delectatio. Similibus enim entibus ⁊ adinuicem ſm eundem moduꝫ se habentibus passiuo ⁊ actiuo idem continue aptum natum est fieri: Sed cum ita sit videretur ꝙ aliquis continue delectari deberet. Delectatio enim firmat operationeꝫ ⁊ continuat: firmata autem ⁊ continuata operatione: continua delectatio superuenit. Hoc autem non videmus: nullus enim continue delectatur. Queramus igitur quare est hoc ꝙ nullus cōtinue delectatur: ⁊ dicamus ꝙ hoc est ꝙ omne quod compositum est laborat in operatione. In operatione enim necesse est esse discursum spirituum ⁊ continuam alterationem calidi ⁊ humidi in organo: ⁊ ideo debilitatur spūs ⁊ laborat organuꝫ ⁊ attenuatur humiduꝫ: ⁊ ideo necesse est reduci hoc in principiuꝫ digestionis vt restaurentur. Et hec causa est quare nulla humana corpora continue possunt operari: sicut nec faber continue fabricat hebetatis malleis forcipibus ⁊ incude. Operationes autem omnes animales per spiritum ⁊ caliduꝫ ⁊ humidum fiunt sicut per instrumenta: ⁊ quia non continua est operatio sequitur ꝙ neq; continua sit delectatio. Delectatio enim consequitur operationeꝫ. Ex quo sequitur qđ iam olim dictū est. ꝙ si alicuius natura simpliciter est vna ⁊ eadem semper gaudet delectatione: tamen etiam lassata virtute quedam noua existentia delectant: posterius autem corrupta nō delectant simil̄r. Sicut curiosi in leonibus videndis: a principio etiam lassati desideranter currunt ad videndos leones: visis autem leonibus lassata virtus statim remittitur. Et huius causa est quia primum inclinata mens ex curiositate ad operationem exequitur sibi procedendo spūs: ⁊ ideo intēse tunc operatur: quēadmoduꝫ ex curiositate aliquid noui aspicientes protēdunt spirituꝫ visiuum ⁊ intense operantur: sed postea curiositate satiata non fit tam intensa operatio: sed neglecta ⁊ remissa: ꝓpter quod etiam delectatio obscuratur ⁊ remittitur.

¶ Caplm 9m. Quare appetuntur ab oībus delectationes.

S I autē queratur quare delectatio ab omnib⁹ appetatur. Omnium enim existimatio est ꝙ omnes appetunt delectationes. Et huius causa est: quia omnes appetunt viuere: vita autē operatio quedam est. Est eniꝫ operatio anime ſm ꝙ est principium vite. Vita enim est actus continuus ⁊ essentialis anime. Vnusquisq; autem circa hec ⁊ in his maxime operatur que diligit: ⁊ ad que totam refert vitam: vt in antehabitis dictum est. v̄bi gratia. musicus enī qui ad musicorum totam refert vitam appetit viuere circa melodias. Amator autem disciplinalium scientiarum siue demonstratiuarum quas mente considerat: ⁊ ad quas

Margin notes: A · Delectatio perficit operationē · Gaudiū diffinitio. · B · Delectatio nō potest esse continua. · A

totum refert vitaꝫ viuere appetit circa theoremata: que sunt principia vel conclusiones demonstrationum mathematicarum. Sic autem est in reliquis omnibus. Delectatio autem perficit operationes. Uiuere autem quod singuli appetit ⁊ ad qꝺ referunt vitam operatio est cui superuenit delectatio. Rationabile igitur ꝙ delectationem que superuenit operationi etiam appetunt. Illud enim viuere qꝺ vnicuiqꝫ delectabile est, eligibile perficit delectatio. Utrum autem ꝓpter delectationeꝫ viuere eligimus: vel econuerso ꝓpter viuere eligimus delectationem in presenti quidem dimittatur: q2 certum est ꝙ delectatio ad operationem est sicut ad finem. Supremū enim ⁊ vltimum semper finis est: ⁊ hoc in moralibus est operatio: sicut patet in his que determinata sunt in pmo huius scientie libro. Delectatio autem est vt finis quidaꝫ non simpliciter: sed qui superuenit operationi. Delectatio enim operationi coniungi videtur vt passio proprio subiecto: ⁊ videtur ꝙ non possit ab ea separari: eo ꝙ sine operatione non sit delectatio: q̄uis operatio separari aliquando possit a delectatione. In temperantie enim ⁊ fortitudinis operibus operatio est ⁊ studiosa: non tamē semper cum illa operatione est delectatio. Unde etiam videntur delectationes specificas differentias contrahere ab ipsis operationibus. Altera enim specie sm speciem delectationis ab alteris specie sm operationes existimamus perfici. Sic enim videntꝰ ⁊ naturalia ⁊ que ab arte habere dīiam: animalia enim ⁊ arbores in naturalibus specie differentia ab alijs: ⁊ alijs specie differentibus agētibus videmus ꝓduci. Et picture, ⁊ imagines, ⁊ domus, ⁊ vas sm omnem specieruꝫ suaꝝ differentiam a differentibus specie sm formam artis producuntur. Alia enim ars est ⁊ picture ⁊ imaginum ⁊ domus in formam artis. Et similiter operationes differentes specie a differentibus specie delectationibus perficiuntur. Differunt autem specie operationes que sunt mentis siue intellectus ab his operationibus que sunt sensus: specie differunt sm differentiam eorum circa que operantur sensus. Oportet igitur ꝙ etiam sm eundē modum differant delectationes. Apparet autem hoc maxime ex hoc ꝙ vnaqueqꝫ delectatio maxime appropriatur illi operationi quaꝫ perficit ⁊ cui superuenit: eo ꝙ illa operatio sola propria est vel sm naturam, vel sm habitum acquisitum. Proprie autem operationi: propria superuenit delectatio ⁊ coauget propriam operationem propria delectatio. Delectantes enī circa aliqua ex propria vi delectationis magis singula diiudicant: ⁊ certius exquirūt omnia illa que faciunt ad operationem quā cum delectatione operantur: gaudentes enim ⁊ delectati in eo qꝺ est geometrizare magis inquirunt singula ⁊ intelligunt que ad geometricam ptinent. Similiter autem ⁊ delectati in musicis ⁊ amantes musicas armonias magis inquirunt ⁊ intelligunt ad musica pertinentia. Ita etiam est de amantibus edificatiuam ⁊ de alijs singulis. Omnes enim augmentationeꝫ accipiūt ad proprium opus quando gaudent ⁊ delectātur in ipso opere. Delectatio igitur coauget opus. Nulla autem coaugēt non propria: non propria enim conuenientia non sunt: ⁊ ideo delectabilia non sunt: nec coaugentia apponitur. Ab alteris igitur specie operationibus etiam ꝓprie delectationes etiam altera specie fiunt. Hoc autē adhuc magis apparebit ex eo ꝙ delectationes que sunt ab alienis que nō sunt cōuenientia nobis sm habituꝫ īpeditiue sunt ꝓpriaruꝫ operationuꝫ. Si enim aliquis qui amat fistulas ⁊ delectatur in symphonia fistularuꝫ subito dum in cōfabulationibus est fistulas audiat, statim confabulari non potest sermonibus: magis gaudens fistulatiua q̄ presenti operatione cōfabulationis. Intendens enim ei a quo delectatur abstrahitur ab altero. Patet igitur ꝙ delectatio que est sm fistulatiuam eam operationē corrumpit que est sm confabulationem sermonuꝫ. Simili[ter] autem hoc est in omnibus alijs cum simul anima circa duo operetur: quoruꝫ vnuꝫ est conueniens: aliud autem extraneum sm habitus cōuenientiam. Delectabilior enī operatio expellit eam que minus delectabilis est: ⁊ tanto expellit eam plus quanto delectatio vnius operationis est maior delectatione alterius. Ita ꝙ etiam propter nimiam delectationem in vno nihil contingit operari sm alterum. Propter qꝺ contingit ꝙ vehementer gaudentes in quacunqꝫ operatione nihil omnino discernimus alteruꝫ ab illo: ⁊ alia quedam facimus quādo alia quiete ⁊ remisse placēt nobis. v.g. Dū in theatris athlete optimi pugnant: delectati in optimis plagis eoꝝ ⁊ comestionibus delectabilissimoꝝ non intēderemus abstracti delectatione plagaruꝫ: dum autem malos ictus dant remissius delectati etiam leguminū comestioni intendere incipimus: aliud autem maxime tunc operamur quādo circa primū remissius intendimus ⁊ operamur. Q̄uis enim aīa plurium sit potētiaꝝ sicut sepe dictū est: tamen id qꝺ centrale est in anima ⁊ ex quo manat in omnes potētias operatio sm substantiam vnuꝫ ⁊ indiuisuꝫ: ⁊ ideo intense fluens in vnum retrahitur ab altero. Sicut centruꝫ in circulo fluens in vnāquāqꝫ lineaꝝ semidiametroꝝ circuli necesse est ꝙ ab altera retrahatur.

Operatio delectabilior expellit remissiorem.

¶ Capl[m] 10[m]. De ꝓpria delectatio confirmat operationes: ⁊ de delectationuꝫ dīia ꝓpriaꝝ ⁊ alienaꝝ.

A

Manifestū est igitur ex predictis ꝙ ꝓpria delectatio ꝯfirmat operationes ⁊ diuturniores ⁊ meliores facit: aliene autem delectationes deficiunt ⁊ nocēt ad operationes: ⁊ per hoc patet ꝙ multum distant abinuicem proprie ⁊ aliene. Aliene autem delectationes fere idem faciunt circa operationes qꝺ faciunt ꝓprie tristitie. Dico autem fere q2 proprie tristitie corrumpunt ⁊ cessare faciunt operationes in toto. Aliene autem delectationes remittunt eas ⁊ auertunt ab eis intentionē operātis. v.g. Si alicui scribere sit idelectabile ⁊ triste: ⁊ alicui ratiocinari per argumētationis aliquā spēm sit triste ⁊ indelectabile corrumpitur operatio in illis. Quia hꝫ quidem nō scribet ⁊ alius nō ratiocinabitur eo ꝙ tristes sunt eis tales operationes. Cōtraria igitur accidunt circa operationes a delectationibus ⁊ tristitijs. A propria enim delectatione firmatur operatio: a tristitia autē corrumpitur. Proprie autē delectationes sunt que fiunt in operatione ꝓpria que sm seipsam conuenit sm habitum quo disponitur vnusquisqꝫ. Aliene autem delectationes dicte sunt que ab alienis operationibus sm ꝓprium habitum conuenientibus fiunt: que proximuꝫ aliquid faciunt tristitie: eo ꝙ corrumpunt operationeꝫ: q̄uis non similiter id faciant sicut predicatuꝫ est. De autē delectationes operationibus differūt. Et est prima differētia qua differūt sm epyeykeam ⁊ prauitatem: ⁊ ꝙ he qdeꝫ eligibiles sūt: alie autem fugiende: alie autem neutre. Studiose enim: eligibiles: praue aūt fugibiles. Medie autem que nec praue nec studiose sunt: neutre sunt nec eligende ⁊ nec fugibiles: sicut est motus digiti vt dicit Boetius: vel ludus troci. Et sm vnāquamqꝫ haꝝ operationuꝫ differunt delectationes: ita ꝙ quedam sunt studiose ⁊ eligibiles: quedam autem praue ⁊ fugiende: quedam aūt neutre. Scꝺꝫ vnāquāqꝫ enī operationeꝫ ꝓpria delectatio est. Delectatio igit̄ q̄ ꝓpria est studioso ⁊ studiose operationi epyeykees ⁊ bona ⁊ eligibilis est. Que autem ꝓpria est operationi praue

Operationes intellectus ⁊ sensus differunt.

B

Delectatio auget ꝓpriā operationem.

Delectatio nō ꝯueniens īpedit operationē.

Delectationum differentia.

Delectatio ꝓpria.

Delectatio aliena.

Delectatio bona eligenda est.

mala est ⁊ fugienda ꝙ ex hoc patet ꝙ concupiscentie que sunt inclinationes appetitus in operationes ⁊ delectationes que sunt bonorum laudabiles sunt: ⁊ quando sunt turpium vituperabiles sunt: propter quod autem vnumquodqꝫ illud magis est tale sicut dicit Aristo. Si igitur concupiscentie propter delectationes sunt praue vel bone. Delectationes sunt magis praue vel bone. Delectationes enim magis proprie sunt operationibus ⁊ magis propinque q̃ concupiscentie: eo ꝙ in ipsis operationibus sunt. Concupiscentie quidem enim discrete sunt ab operationibus ⁊ separate temporibus ⁊ natura. Temporibus quidem quia sunt ante eas. Natura autem quia alia est diffinitio concupiscentie ⁊ alia est diffinitio operationis. Delectationes autem propinque valde sunt operationibus ⁊ indiscrete ab eis: ⁊ intantū sunt ꝯiuncte eis vt a multis sit dubitatio. Utrum idem sit operationi delectatio. Cum tamen delectatio non videatur esse substantial'r idem operationi mentis/vel operationi sensus. Incōueniens enim esset hoc: quia sequeret̃ ex hoc ꝙ passio substantial'r esset ideꝫ subiecto in quo est. Sed ꝓpter hoc ꝙ delectationes non separantur ab operationibus quibusdam idem videbatur delectatio ⁊ operatio. Pꝫ igitur ꝙ sm differentiam qua operationes sunt alterę abinuicem sm eundem modum etiam delectationes abinuicem differunt.

ꝑ posteriorū. T. c. 5.

Cōcupiscētie separate sunt ab opationibus.

¶ Capl'm 11m. De differentia delectationum penes puritatem ⁊ impuritatem operationum.

A

Differunt autem puritate ⁊ ipuritate operationum: qꝺ sic ꝓbatur. Operatio enim visus puritate differt ab operatione tactus. Est enim visus obiectum super extremitatem. s. ꝑspicui diffusam. s. in corpore terminato que nihil in se habet de impuritate materie. Tactus autem eorum est que in materia permixta sunt. Simil'r autem puritate differt opationi auditus ab opere olfatus ⁊ gustus. Auditus eni est soni qui non pertingit nisi fractiuam aeris absqꝫ alijs dispositionibus materie elementaris. Olfatus autem ⁊ gustus super dispositiones sunt cōmixti ⁊ complexionati: ⁊ sic iterum differunt olfatus ⁊ gustus. Olfatus eniꝫ super odorem est qui sequela est complexionis. Gustus āt de dijs humidi in ipsa cōplexione digesti. Purior autē sensus est remotior a materia. Impurior ꝟo coniunctior. Et sm eundem moduꝫ simil'r differunt delectationes q̄ circa summuꝫ operationes sunt: ⁊ ille omnes differunt a delectationibus que sunt circa opationes mētis: inquātū opationes mentis circa purius sunt: ⁊ puriores q̃ operationes sensus. Sunt autem ⁊ due operationes mentis: speculatiua. s. ⁊ practica: ⁊ differunt abinuicem puritate: vtreqꝫ iste operationes. Speculatiua enim purior est q̃ practica inquantum circa puriora est: ⁊ omnino a materia separata. Practica autē circa particularia que ad materiam referuntur. Ex autem quedā ꝓprie homini istaꝝ delectationuꝫ (ꝙ vnicuiqꝫ animali ꝓpria delectatio est quemadmodum ⁊ opus propriuꝫ. Propria enim est que est cuꝫ propria operatione) hoc autem in vnoquoqꝫ apparebit facile speculāti opus propriū cuiuslibet. Altera enim est equi delectatio propria sicut ⁊ opus: ⁊ altera canis ⁊ altera hominis. Quēadmodum Eraclitus dixit. asinum fenum iringoꝛuꝫ sm nature sue ꝯuenientiam: plus eligere q̃ aurum. Est enim tale fenum delectabilius nutrimentum asinis q̃ aurum: ⁊ sm hunc modum plus eligitur a boue orobum/⁊ a cane ossa. Delectationes igitur diuersaruꝫ operationuꝫ specie differunt: spē illa autem que sunt eoꝛuꝫ que specie in differentia sunt rationabile

Bonus delectaꝫ auditus.

Sēsus a mā remotior est i mersis materie purior.

Delectatio ꝓpria ē cuiusliꝫ entis inquantum tale ens.

est indifferentes specie esse: hoc autem contingit in animalibus brutis: quia omnia illa a natura agitur ad opera. Natura autem vna specie est in his que speciei differentiam non habent. Et ideo in quo delectatur vnus asinus in eodem delectatur ⁊ alter: ⁊ de bobus ⁊ equis similiter est. In hominibus autē qui non natura sed ratione aguntur vel phantasia/non parum differunt delectationes. Eadem enim que quosdam homines delectāt alios contristant: ⁊ que quibusdam tristia ⁊ odibilia sunt alijs sunt delectabilia ⁊ amicabilia: cum tamen homines oēs eiusdē speciei sint: eo ꝙ aliter ⁊ aliter sm rōneꝫ ⁊ phantasiam dispositi sunt. Et in dulcibus etiā hoc accidit sm diuersaꝫ lingue dispositionem ⁊ infusionem. Non enim eadem videntur febricitanti dulcia ⁊ sano. Sano enim dulcia videntur que vere dulcia sunt: ⁊ hec eadem infirmo non dulcia videntur: eo ꝙ lingua eius infusa est cholera adusta ⁊ amara. Simil'r etiaꝫ nec eadem calida esse videntur debili ⁊ bene habenti. Bene habenti enim non videtur calidum nisi qꝺ excellit mediuꝫ complexionis: debili autem calefacto etiam modicus calor vstiuus videtur. Simil'r autem etiam hoc accidit in multis alijs: si tamen sm sensum indicaretur quid calidū ⁊ dulce esset simpliciter: ⁊ sm veritatem determinaretur iudicio sani ⁊ non iudicio infirmi. In omnibus eni talibus hoc videt̃ simpliciter esse qꝺ videtur studioso ⁊ bene hn̄ti. Si autē hoc bene ⁊ cōuenienter di quemadmodū oībus videt̃: ⁊ sicut in precedentibus dcm̄ est. Mēsura vniuscuiusqꝫ qua videtur quid simpliciter sit vel non sit/est virtus eius propria. Et bonus qui bene habet sm virtutem: sm quod talis est per virtutem bene dispositus. Sequitur igit̃ ꝙ delectationes vtiqꝫ simpliciter delectationes sūt que bono sm virtutem videntur esse delectationes: ⁊ ꝙ illa simpliciter delectabilia sunt quibus gaudet quia talis est: ⁊ que huic tristia sunt si alijs sunt delectabilia nihil est admirabile. Multe enim corruptiones ⁊ nocumēta sunt hominum quibus vel sm malitiosam naturā vel sm habitum acquisitum disponuntur ad alia q̃ ad ea q̄ conueniunt ad naturam constitutam ⁊ integram: ⁊ que talibus videntur non simpliciter sunt delectabilia: sꝫ sūt delectabilia his ⁊ taliter dispositis. Patet igitur ꝙ delectationes que ab omnibus confesse sunt esse turpes non sunt dicende delectationes esse simpliciter: sed sunt delectationes corruptis. Queramus autem de delectationibus que videntur esse epyeykees siue studiose: qualem delectationem vel quam dicenduꝫ est delectationeꝫ esse hominis sm ꝙ homo est: qꝺ tamen sm predicta ex ipsis operationibus manifestum est. Formas enim operationum sequuntur delectationes. Siue igitur vna sola est operatio hominis sm ꝙ homo est siue plures. Illa que perfecti ⁊ beati viri est sm optimaꝫ virtutem hominis/est operatio per se hominis. Unam autem dico quia finali virtute homo vnus est: si finalis virtus accipiatur sm illud quo homo homo est. Hoc āt est vltimus ⁊ perfectissimus intellectus qui speculatiuus est ad quem oīa alia amminiculantur. Plures autem dico sm ꝙ homo plura est per intellectum scilicet speculatiuum ⁊ practicum. Prudentia enim virtus est practici. Sapientia aūt ꝟtus speculatiui ⁊ felicitas ciuilis vltima opatio est practici. Felicitas autem contemplatiui ⁊ vltima ⁊ perfectissima est operatio speculatiui. Et delectationes que perficiunt has operationes dicuntur principaliter esse operationes hominis vt homo est. Relique autem oēs delectationes secundarie dicentur: ⁊ sm quid: ⁊ hoc multipliciter est quemadmodum ⁊ operationes tales sunt diuersimode sm animalem appetitum dispositoꝝ.

Eadē rerum delectāt ⁊ alios contristat.

B

Hec delectationes sunt q̄ bono videāt.

Opatio p se hoīs est q̄ est sm optimam virtutem.

¶ Tractatus

¶ Tractatus secundus libri decimi ethicorum: de felicitate contemplatiua.

¶ Capl'm p^m. In quo genere operationum sit operatio felicitatis contemplatiue.

A

His autez determinatis que circa virtutes morales ⁊ cõtemplatiuas ⁊ amicitias ⁊ delectationes: determinanda esse videbant᷑ que omnia sunt adminiculantia ad felicitatem cõtemplatiuam: relinquitur de felicitate cõtemplatiua typo pertransire. Omnia enim que ad hanc scientiaz spectant nõ nisi typo determinari possunt: quemadmodum in ante habitis dictum est. Ultimo enim ⁊ post omnia tractanduz est: eo ꝙ talem felicitatem finem ponimus omniuz humanoꝝ: eo ꝙ omnia humana referuntur ad ipsam. Sermo autẽ istius tractatus compendiosior erit ⁊ intelligibilior, si resumant᷑ ea que in pⁱmo hui⁹ scientie libro de felicitate ciuili dicta sunt. Ibi enim diximus ꝙ felicitas non est habitus. Si enim habitus esset existeret felicitas in eo qui dormit ꝑ totã vitã. Somnus enim q̃uis sit ligamentum operationis exterioris: non tamen interiorem priuat habituz. Cum autem dormiẽs plus viuat operatione vegetabilium partium intus q̃ vigilans, ⁊ sic viuat vita plante que intus ingerit ⁊ digerit ⁊ nutrit: q̃uis exterius imobilis sit contingeret ꝙ viuens vita plante felix esset. ¶ Adhuc autẽ infortunatus maxime rotatus pre amictis infortunijs non priuat᷑ habitu virtutis: q̃uis gloriosissimus operationibus priuetur ⁊ perfectissimus. Cõtingeret ergo ꝙ infortunatus felix esset: que omnia valde incõuenientia. Si autem hec cõcedere non placet: sed magis ponenduz est eã esse operationẽ quandam: queadmodũ in his que in pⁱmo huius scientie libro scripta sunt dictum est. Cauenduz est ne in genere habitus felicitatis esse ponat᷑. Est igitur operatio non habitus. ¶ Operationũ aũt q̃dã sunt necessarie necessitate positionis: sicut vstio ⁊ bibitio pharmaci. He.n. necessarie sunt si aliquis debeat consequi sanitatem: ⁊ tales operationes nõ sunt per se eligibiles: sed ꝓpter altera quedam. Quedam autẽ operationuz ſm seipsas sunt eligibiles quas nõ ad alia quedam referimus: sed ꝓpter seipsas volumus. Manifestuz est ꝙ dicenduz est felicitatẽ esse de numero ⁊ genere earum oꝑationum que ſm seipsas eligibiles sunt: ⁊ non earum que eligantur ꝓpter aliud. Determinatũ enim est ꝙ felicitas nullo modo est indigens: sed ꝑ se sufficiẽs omniuz bonoꝝ congregatione perfecta. Scd'm seipsas autez eligibiles sunt oꝑationes a quibus non querit᷑ obtineri aliud ꝓpter ipsam ſm se oꝑationẽ: eo ꝙ ipsa finalissimũ bonuz est. Tales autẽ operationes esse vident᷑ actiones que sunt ſm virtutem. Bona enim ⁊ studiosa agere ſm quamlibet virtutez est de numero eorum que ꝓpter se eligibilia sunt. Est enim de partibus honesti. Honestum autẽ est qd' volumus ꝓpter seipsum. ¶ Sed tamen in his distinguẽdum est: q2 ⁊ ludoruz oꝑationes delectabiles ꝓpter seipsas requiruntur. Ludentes enim ipsas ludoruz operationes non eligunt ꝓpter altera. Qd' ex hoc patet: q2 ludentes sepe leduntur ab ipsis operationibus ludi magis q̃ iuuantur: exercentes enĩ tales operationes negligunt ⁊ corpoꝝ sanitatem, ⁊ lucrus possessionuz: sicut patet in tota die curi cantibus: quod nõ facerent nisi ipsas operationes ſm se diligerent. Nescientes enim qd' agant ad tales ludorum cõuersationes refugiũt multi qui ab Epycuro felices dicuntur. ¶ Propter qd' illi qui eutrapeli in ludoꝝ ꝯuersationibus sunt approbati, sunt apud tyrãnos: qui polyticam non habẽt virtutem. Eutrapelos autẽ dicimus bene versatos ad placenduz alijs in ludis. Tales enim tribuunt seipsos delectabiles in his que ꝓpter se appetunt. Tyranni autẽ indigent talibus, eo ꝙ summũ bonum in vita in requie ponunt. Talis igitur cõuersatio videtur felicitas esse: ꝓpter qd' illi qui in potentatibus sunt felices esse dicantur qui omnes talibus operationibus vacare videntur. Nullum autem signum veruz esse videtur: lz ꝙ inducunt ꝙ tales operationes felicitatiue sunt. Uirtutis eniz operatio ⁊ operatio intellectus a quibus oꝑationes sunt studiose non sunt in hoc ꝙ aliquis sit potens: q2 multi potentes nihil habẽt de virtute: nec viuunt ſm intellectuz illi qui potentes sunt: nec sequitur ꝙ ꝓpter hoc existimanduz tales oꝑationes eligibiliores esse que corporales sunt: q2 ad corporales oꝑationes ⁊ delectationes refugiunt illi qui ingustabiles sunt delectationis sincere ⁊ liberalis. Etenim pueri existimant optima esse ea que apud ipsos preciosa sunt: cuz tamẽ optima non sint simpliciter. Rõnabile aũt est quemadmodũ pueris ⁊ viris ꝑfectis ſm etatem: altera videntur esse preciosa sic etiaz altera ⁊ altera sint que videntur prauis: ⁊ qui vident᷑ his qui sunt epyeykees siue studiosi ⁊ optimi. Quemadmodum igitur multotiẽs dictum est preciosa ⁊ delectabilia simpliciter sunt que studioso ⁊ optimo preciosa ⁊ eligibilia esse videntur. Rectum enim index est sui ⁊ obliqui: curuum autẽ (vt dicit Pythago.) nullius est index. Unicuiq3 aũt illa eligibilissima est oꝑatio que sibi ſm ꝓpriũ habituz cõuenit: studioso igitur eligibilissima est que cõuenit ſm habituz virtutis. Felix autẽ studiosus est ⁊ studiosissimus. Felicitas igitur oꝑatio est ſm virtutez: ludi aũt oꝑatio nõ ſm virtutẽ est: sed ſm remissam mollitiẽ. Lusuus eni mollis est. Nõ ergo in ludo felicitas ẽ: valde enim incõueniẽs est ludum finem humanoꝝ dicere. ¶ Adhuc aũt ridiculuz esse videt᷑ ꝙ in multis negociari ⁊ mala multa pati: ſm omnẽ vitam dicatur totuz hoc fieri ludẽdi gratia. Ualitas enim negociationis ⁊ dispẽdia multoꝝ laboruz ad felicitatem vt ad finem referuntur. Si ergo felicitas ludus est: sequeretur ꝙ omnia humana ad ludum referuntur. Preter felicitatem enim solam que finis humanoruz est: omnia humana quodãmodo alterius gratia eligibilia sunt. Uirtutes eniz q̃uis ſm se eligibiles sint: tamen ad oꝑationes virtutum referunt᷑: ⁊ ꝓpter illas eligantur. Operationes autẽ virtutum q̃uis ꝑ se eligibiles ⁊ ꝑfecte sint: tñ referunt᷑ ad felicitatem ciuilem. Felicitas aũt ciuilis ad ꝯtemplatiuã. Et sic oĩa ad aliud quodãmodo referunt᷑ ꝓpter felicitatẽ speculatiuã. Studemus autez virtutibus ⁊ laborare in difficili circa qd' est virtus ludi gratia valde insipiens: ⁊ puerile dictũ est: sz ſm Anakarsen poetã dicere ꝙ aliquis ludat vt studeat recte habere videtur. Multi enim intẽtionem in ludis remittunt vt viribus recollectis fortiores sint in studio bonoꝝ ⁊ honorabiliuz. Ludus enim sicut in ante habitis dictum est requieti assimilat᷑: eo ꝙ intensionẽ intentionis ⁊ studij remittit, ⁊ sic requiem inducit. Nõ valentes eniz continue laborare in exercitio studiosoꝝ requie indigẽt: queadmoduz ⁊ Catho dicit. Interpone tuis interdum gaudia curis. Requies autẽ finis humanoꝝ nõ est. Fit enim requies gratia oꝑationis: vt queadmodum dictuz est. Remissa virtus fortior resurgat ad operationẽ. Felix enim vita ſm virtutem esse videtur. Uirtus autez cum studio ⁊ non in ludo est: ⁊ cõmuniter dicitur ꝙ studiosa meliora sunt his que ridiculosa ⁊ cum ludo sunt. Felicitas autem melioruz bonoꝝ esse ꝓhibet᷑. ¶ Adhuc autem bona operatio est bone partis anime: ⁊ studiosior operatio melioris est particule anime: ⁊ studiosissima

Felicitas ẽ finis oĩum humanoꝝ.

Felicitas est operatio.

Operationũ diuisio.

B

Diuisio oꝑationuz ſm se eligibiliũ.

Eutrapelis indigent princi pes.

Potentatus nõ probatur felicitas.

Preciosa sũt que virtuosa talia vident᷑.

In ludis nõ esse felicitatez ꝯprobat᷑.

Felicitatis diffinitio.

optime est particule anime ⁊ nobilissime. Sequit̃ ergo meliorem operationem feliciorem esse. Felicitas igitur operatio est ſm nobilissimam particulam anime. Quicunqꝫ autem bestiali que in ipsis est ⁊ non minus optimo indicant sibi pro certo potiuntur corporalibus delectationibus pro optimo ꝙ est in vita. Sicut fecit Sardonalopus. Nullus autem felicitatem bestiali parti tribuit: nisi etiam vitam bestialem optimam esse dicat. In talibus enim cõuersationibus bestialitatis non est felicitas: sed est in his operationibus que sunt ſm virtutem: quemadmodũ ⁊ prius in primo huius sciẽtie libro dictũ est. Est igitur felicitas operatio optime virtutis ſm nobilissimam anime particulam.

¶ Caplm̃ 2m̃. Scd̃m quam virtutem sit felicitas cõtemplatiua: ⁊ que sint differentie constituentes eam.

A

Si autem ſm ea que in primo libro dicta sunt. Felicitas est opatio ſm animi virtutem perfectã: rationabiliter sequitur ꝙ optima felicitas sit optima operatio ſm optimam virtutem. Optima autẽ virtus optimi est. Cum enim virtus vniuscuiusqꝫ sit vltimum in optimo ipsius. Ultimum autem optimi optimum est. Uirtus ergo optimi optima est. Siue ergo hoc optimũ in hoĩe sit intellectus sicut peripathetici dicũt: siue sit aliud aliquid separatum quoddam per substantiam ab homine: cuius tamen refulgentia in anima operationem facit intellectualẽ: sicut dicebant Stoici ⁊ maxime Plato qui ideas introduxerũt hoc ꝙ principari videtur ſm naturam ⁊ dominari ⁊ intelligentiam habere de bonis ⁊ diuinis erit illud optimũ: ⁊ felicitas erit operatio ſm virtutem illius. Hoc autẽ redit ad hoc ꝙ siue intellectiuum in homine sit diuinum ſm se ⁊ separatũ: ex quo sicut extrinsecus influat in hominẽ intellectuales operationes sicut Platonici dicebant: siue sit aliquid de numero eorum que in nobis sunt vt substantia anime: ⁊ sic diuinissimum inter omnia que in nobis sunt. Huius optimi optima operatio que sibi competit ſm ꝓpriam virtutem que ipsum in vltimo ponit pro certo erit perfecta felicitas. Qꝫ autẽ pars diuinissima ⁊ optima speculatiua sit sepius dictum est. Hoc enĩ cõfessũ est ab omnibus ⁊ consonum est his que prius dicta sunt: ⁊ cõsonum ipsi vero. Hec enĩ operatio speculatiui intellectus optima ⁊ dignissima est. Est enim intuitus ⁊ cõtactus ipsius veritatis rerum. Intellectus enim speculatiuus quo speculamur est de numero eorũ que in nobis sunt ſm peripatheticorꝫ scientiam: ⁊ cum cognoscibiliũ eorum circa que est intellectus purus ⁊ separatus.

Operatio speculatiua est intellectus ſm propriam eius virtutem.

¶ Et ad hoc intelligendũ oportet resumere que a principio istius decimi dicta sunt. Stoici enim formas ponentes primũ intellectum separatum dixerunt esse ⁊ non coniunctum continuo ⁊ tempori. Coniunctum enim vt dicebant vniuersaliter intelligentie non posset esse principiũ: eo ꝙ omnis coniunctio particularis est ⁊ contrahens. Uniuersalium igitur talium talis intellectus non haberet cognitionem. Si igitur vniuersal̃r influit intelligentias: ⁊ vniuersaliũ oportet ipsum intellectum esse separatum ⁊ centralem ⁊ fontalem ad omnia intellectus operationes facientia. Id autem quod sui participatur in anima hominis facit intellectualem operationẽ ⁊ optimum illius virtus est eius: ſm quã sibi inest opatio felicitatis ⁊ potentia actiua ad feliciter operandũ perfecta. Scd̃m Peripatheticos autem sicut in omni natura: ita in anima accipere est differentias vniuersal̃r actiui ⁊ vniuersal̃r passiui. Dicunt enim alij ꝙ cum omnis forma sit intelligentie ⁊ prime cause lumen ⁊ processio luminis in res formatas ꝙ hoc lumen diuersimode est ſm distantiam a primo fonte: ⁊ ſm propinquitatem ꝓpter qḋ in corpore ad equalitatem celi complexionatum est: vel fere sicut est corpus hominis magis sincerũ est: ⁊ quasi primi luminis imago. Propter qḋ in homine per modũ diuinũ est perficiẽs operationes intelligentie, qḋ ex ipso lumine ſm ꝙ sincerum est facultatem habet agendi intellectualiter. Ex eodem autem ſm ꝙ receptum est potentiam habet omnia fieri intellectualia: ⁊ sic iterum virtus eius est optimum ⁊ vltimũ eius qḋ ipsum ponit in perfecta facultate operandi intellectuales operationes. Tam Stoici autẽ q̃ Peripathetici dixerunt ꝙ alie sunt rerũ veritates ⁊ alie res ipse, scd̃m est ꝓpriũ vnicuiqꝫ rei. Rerum enim veritates in lumine sunt cause prime: sicut veritates coloris sunt in lumine solis. Omne enim ꝙ sua processione constituit aliquid tripliciter accipi potest. s. ſm ꝙ est in eo a quo procedit: ⁊ ſm ꝙ est contingens in qḋ procedit, ⁊ in medio: ⁊ huius exemplũ in prehabitis diximus in lumine ꝙ a sole procedit in perspicuũ: ⁊ in corpora terminata. Lux enim de veritate coloris nihil sit nisi natura perspicui illuminati: ⁊ esse coloris nihil aliud sit nisi diffusio perspicui illuminati in corpore terminato. Ueritas coloris non accipitur in natura corporis terminati: sed in natura perspicui qḋ separatũ est ſm substantiã a corpore terminato. Propter qḋ antiqui colorem extremũ vocauerunt: vt dicit Aristo. Similiter autẽ se habet omnis forma substantialis rei in lumine prime cause siue intellectus primi vniuersal̃r ꝯstituentis intelligibilia. Est enĩ hoc nihil aliud nisi extremitas luminis in materia quã ꝑficit, ⁊ esse ipsius diffusio luminis illius est in materia. Propter qḋ dicit Auicẽna ꝙ omnis forma largit̃ ab intelligentia. Et si cõsideretur veritas forme determinate ipsius non est materia sed veritas ipsius est extremitas luminis intelligentie. Propter qḋ Dionysius probat ꝙ veritas vniuscuiusqꝫ rei hoc ꝙ est in lumine cause ꝑme: ⁊ taliter cognoscibilium intellectus principium cognoscitiuum est. Que autẽ imersa sunt in materiã ⁊ ꝯditiones ⁊ appenditias materie acceperunt nõ perfecte cognoscibilia sunt. Sed oportet ꝙ de eis sit inquisitio ⁊ inuestigatio per cõpositionem ⁊ diuisionem: ⁊ precedentia ⁊ subsequentia ⁊ accidentia. Et talis cognitio opinatiua est potius q̃ intellectiua. Et ideo cum intellectus practicus ad particularia referat̃: in q̇bus sũt opationes humane cognitio intellectus practici estimatiua ẽ ⁊ ꝯsiliatiua. Propter qḋ intellectualẽ ⁊ puram non hꝫ operationẽ. Speculatiuus ergo intellectus diuinissimus est ⁊ non practicus: ⁊ illius optima operatio felicitas erit contemplatiua. Illi enim omnia cõueniunt que ab antiquis cõuenire dicuntur felici: quorũ primum est ꝙ cõtinua sit operatio. Speculatio enĩ intellectus cognoscibiliũ in veritatibus rerũ ꝯtinuissima est. Magis enim continue possumus sic speculari q̃ operari quodcũqꝫ operabile. Ad operationem enim operabiliũ per nos multa requiruntur: quibus vel aliquo eorum deficientibus interrumpitur operatio. In speculatione autẽ veritas rerum nobis semper presto est: ⁊ intellectus speculans habetur ad nutum: nec contingit impedimentum nisi per accidens ex ratione organi subiecti: sicut in prehabito tractatu de delectatione dictũ est. Existimamus etiam ſm Epicuri sapientiam qḋ oportet delectationem admixtam esse felicitati. Omnes autem confitentur tam Stoici q̃ Peripathetici q̃ etiam Epicuri ꝙ delectabilissima oĩuꝫ operationũ que sunt ſm virtutẽ: illa est que est ſm illã virtutẽ que sapiẽtia vocat̃: que q̇dẽ sapiẽtia diffinita est: in hui⁹ sc̃ie lı̃ᵒ 6ᵒ. Pꝫ igit̃ ꝙ sola p̄hia que ꝑma ⁊ verissima p̄hia est.

Aristo.

Auicenna

Dionysius

B.

Felicitas est optima operatio intellectus speculatiui.

est. Delectationes admirabiles habet puritate ꝛ firmitate. Altitudine enim admirabilis est. Res enĩ accipit in primis veritatibus suis: puritate autẽ precellit: nihil aũt accipit impuritati materie admixtum. Precellit igitur alias scientias sicut visus alios precellit sensus puritate: sicut ante dictum est. Firmitate qꝛ nihil habet opinatiuũ vel inquisitiuum: eo ꝙ non sit nisi simplex contactus super rerum ipsas veritates a quibus firmantᷓ ꝛ cõstituuntᷓ. Rationale enim est ꝙ cõuersatio scientiũ que est in operatione sciẽtie certe delectabilior sit ꝙ̃ delectatio querẽtium ꝛ dubitantiũ. Practici autẽ operationes cum inquisitione ꝛ dubitatione sunt. Est autẽ in sexto huius sciẽtie libro probatũ ꝙ sciẽtie virtus sapiẽtia est. ¶ Tertium aũt ꝙ ratione ꝙ ab Epycurio felicitati dicitᷓ cõuenire est

Astarkeya

ꝙ grece astarkeya ꝙ latine sonat per se sufficientia. Hoc enim maxime est circa speculatiuam operationẽ. Omnis enim ad sustẽtationẽ vite necessarijs equaliter indigẽt: ꝛ sapiens ꝛ iustus: hoc est speculatiuus ꝛ practicus. Sapiens enim speculatiuus est. Iustus autẽ a generali iustitia dictus practicus: similr̃ etiã ꝛ reliqui omnes indigent necessarijs ad vitã. Tamẽ omnibus necessarijs ad vitã sufficiẽter largitis practice iustus ad iustitie opus multis indiget. Indiget enim hostibus contra quos fortis sit: armatura: equis: adiutoribus. Similr̃ autẽ multis indiget aliorũ vnusquisqꝫ sm virtutẽ moralẽ operans. Sapiẽs aũt in speculatione sm seipsum solus existẽs potest speculari: ꝛ facultatẽ habet perfectam. Et quãto vtiqꝫ sapiẽtior est sm seipsũ solus existẽs melius potest speculari. Quia tunc nec doctore indiget nec directore: eo ꝙ sm seipsum pfectus sit. Et ꝙ̃uis forte melius sit cooperatores habere qui vel necessaria vite procurent vel ad speculationem excitent: tamẽ ꝑ se sufficiẽtissimus est ad speculationẽ. Sicut enim diximus rerũ veritates presto sunt ꝛ intellectus speculatiuus ad nutũ. Hoc enĩ ꝛ Oratius dicit. Sic mihi frugis copia aium ipse parabo. Peripathetici autẽ dicũt ꝛ Stoici. ꝙ felicitati cõuenit ꝑ se diligibilem esse ꝛ ꝓpter se: eo ꝙ est vltimũ ꝛ finale bonũ. Hoc aũt videtᷓ soli cõuenire speculationi. A speculatione enĩ nihil intẽditur obtineri nisi ipsa speculatio. Ab operationibus aũt semper aliquid vel plus vel minus acquirere intẽdimus etiam preter ipsam virtutis actionẽ. Omnis enĩ virtutes morales in se pfecte eligibiles sint: tamẽ relate ad felicitatem ciuilẽ ꝓpter aliud sunt: vt. s. felicitas operetur ꝑ eas. Similr̃ ꝛ ipsa ciuilis felicitas pfecta quidẽ est in seipsa: relata tamẽ ad ciues ipsos ad beatitudinem ciuium ordinatᷓ: vt vnusquisqꝫ sibi ipsi redditus intẽdere possit sapiẽtie. Sola igitur operatio sapiẽtie simplr̃ propter seipsam est. Propter seipsã ergo sola eligibilis est.

Oratius

Felicitas in vacatione.

Adhuc aũt Epicuri vacationẽ attribuerũt felicitati. Vacationẽ autẽ diffinierunt absolutionẽ esse a curis ꝛ laboribus. Et sm hoc videtᷓ ꝙ hec cõtemplatiua felicitas sola, vel maxime in vacatione sit. Cum enim nõ vacamus multis curis multa prouidẽtes ꝛ elaborãtes ad hoc non vacamus vt postea vacare possimus. Et cũ bellamus ad hoc bellamus vt postea pacẽ ducamus ꝛ in pace viuamus. Pax aũt quedam vacatio est. Est enim pax tranquillitas ab impugnantibus. Si aũt attendamus practicas polyticaꝝ siue vrbanitatum virtutes que tanto nobiliores sunt ꝙ̃ monastice: quanto ciuitas vel regimen vtilius est ꝙ̃ vita priuate persone. Virtutes has ꝑcipuas duas inuenimus que omni vrbanitati cõueniunt siue sit regnũ: siue sit ꝑ modum regni: siue ꝑ modum aristocratie: siue ꝑ modũ tymocratie. Virtutes autẽ he sunt polytica ꝛ bellica. Polytica qdẽ ciues optime disponens in operationibus officijs ꝑmijs ꝛ penis. Bellica aũt optime

C

Hec sunt virtutes ol' vrbanitati cõuenientes.

hostes repellẽs. Operationes aũt que sunt circa hec perspicue videntᷓ non vacantes esse. Bellice quidẽ virtutes ꝛ si pfecte sint in omni apparatu non sunt vacantes: ita ꝙ nulli nisi bello intẽdant. Nullus enim eligit bellare eius qḋ est bellare gratia: nec eligit preparare bellum ꝓpter bellare. Si enim talis aliquis esset cõtra omnes bellaret ꝛ semper. Talis aũt videtᷓ occisor quidam violẽtus esse qui ꝛ amicos oppugnaret: nihil aliud intẽdens nisi vt pugne ꝛ occisiones fierẽt. Bellica igitur virtus sine cura ꝛ labore nõ est: semper sollicita quẽ impugnet ꝛ quẽ non. ꝛ quãdo: ꝛ quãdo nõ ꝛ qua de causa. Polytica aũt similr̃ non vacans est. Si enim exceptamus etiã cõuersari ciuiliter qḋ procurat polyticus vnicuiqꝫ ciuium sm suũ modum: tamẽ sollicitus est polyticus acquirere potentatus in subiectione terraꝝ, ꝛ acquirere honores ꝛ titulis ꝛ laudibus ꝛ si forte habet hec: tñ sollicitus est magis acquirere hec ꝛ ampliare: ꝛ sollicitus erit felicitatem siue ciuilem siue cõtemplatiuã acquirere sibi ꝛ ciuibus que felicitas altera est a polytica operatione: sicut finis alteꝝ quid est ab eo qḋ est ad finẽ. Talẽ enim felicitatẽ querimus operatione polytice virtutis: ꝛ ꝑ ipsam inquisitionẽ manifestũ est ꝙ altera est ab operatione polytice virtutis. Sic igitur operationes virtutũ polytice ꝛ bellice pulchritudine ꝛ magnitudine precellunt operationes virtutum monasticarũ que sunt quatuor cardinales, quẽadmodum paulo ante dictum est: ꝛ he non vacantes sunt: sed finẽ aliquem appetunt ꝛ eliguntur ꝓpter seipsas. Ecõtra autẽ intellectus speculatiui operatio ab hac differre videtur studiositate ꝛ preciositate: ita ꝙ preter suum opus nullum vlteriorẽ appetunt finẽ. Adhuc autẽ si speculatio ꝓpriã ꝛ ꝑfectam videtᷓ habere delectationẽ: que in quã delectatio coauget operationẽ ipsius ꝛ cõfirmat. ¶ Adhuc aũt si speculatio ꝑ se sufficiens vtiqꝫ inuenitur ꝛ ꝑ se vacatiua ꝛ illaboriosa in quãtũ hec homini cõuenire possunt: demũ si omnia habet que beato attribuuntᷓ ab antiquis: ita ꝙ cõueniunt sm operationẽ speculationis. Sequitur ꝙ pfecta felicitas hominis sit sm operationes speculationis hoc solo addito, ꝙ longitudinem vite accipiat. Horaria enĩ speculatio beatum non facit nihil enim ĩperfectũ attribuendum est felicitati: ꝓpter qḋ perfectum sm totã vite durationem opꝫ attribuere felicitati.

¶ Capl'm 3m. Qr talis vita ꝑciosissima est ꝛ nobilissima.

Talis aũt vita que sm operationes speculationis est, melior est ꝙ̃ vita hominis. Hominis autẽ dico vitã que sm hominis est operationes. Homo enim duo homines est sm intellectum. s. sm quem deo connexus est (vt dicit Hermes trimegistus) nihil brutale habẽs in seipso: ꝛ sm rõnẽ inquisitam: sm quã tẽpori ꝛ continuo cõiunctus est: sm quã quidẽ etiã homo est excellens bestias. Scḋm autẽ candẽ nihil nisi humanum habet viuere igitur sm intellectum speculatiuum supra homines est. ¶ Scḋm enim illum intellectũ non viuit sm qḋ humo est: sed viuit sm qḋ aliquid diuinum in ipso est. Et quanto differt tale viuere a viuere compositi quod cõtinuo ꝛ tempori cõmixtum est: tanto differt etiam operatio que sm sapientiam ꝛ intellectũ est a viuere illo quod sm aliam virtutem est. Hec autẽ virtus est prudentia in ratione electa cõsistens ꝛ circa particularia negocians. Si ergo intellectus quoddam diuinum est: quãdo cõparatur ad hominẽ. Sequitur etiã ꝙ intellectus vita diuina sit comparata ad vitam humanã. Oportet aũt in talibus nõ intẽdere suasionibus Theoghindis ꝛ Salonis qui suadẽt humana debere sapere eũ qui homo est: ꝛ mortalẽ debere sapere ea que mortaliũ

A

Hermes

Moralibus semp expedit aliquid imortale facere.

sunt. Hec enim suasio auertit a perfectissimo. Quinimo omni mortali cōtingit ⁊ expedit imortale aliquid facere de seipso: ⁊ conuenit homini omnia sua facere ⁊ referre ad illud viuere quod conuenit ei ſm optimum quod est in ipso. Hoc autem sicut sepe ante diximus est ſm intellectum adeptum quem adipiscitur in seipso molem corporis excedens ⁊ subijciens: q̄uis enim ille intellectus mole quidez quāti paruus ⁊ indiuisibilis sit ⁊ nullam hn̄s magnitudinē: tamen potentie valore ⁊ preciositate nobilitatis censies milies superexcellit omnia que in homine sunt. Et hic quidem intellectus totus homo est. Uidetur enim vnumquodqz esse hoc quod in ipso excellentius ⁊ melius est. Si enim hoc est principale ⁊ principans: sequit̄ ꝙ ⁊ melius sit: sicut polyticus in ciuitate principās ⁊ formans est. Et si quis viderit virgines matronas viros officia personas formatas ad rectum in omnibus cōsiderabit polyticum qui ſm virtutem polyticam que in ipso est omnibus talem impressit formam rectitudinis. Et simil'r intellectus qui in homine excellentissimuz est. Omnes anime particulas ⁊ corporis ad se format: ſm congruam vniuscuiusqz distributionez: sicut sepius iam ante dixisse nos meminimus. Est ergo talis intellectus homini proprius ſm naturam. Si eniz queram ab aliquo qd sit ſm esse hominis non dicat ꝙ substātia sit nec ꝙ substantia animata sit: nec ꝙ viuum sit: nec ꝙ sensibile sit: sz dicet ꝙ intellectuale sit. In omnibus eniz preter vltimū non est homo nisi in potentia: per vltimū autez hominis accipit esse in actu ſm ꝙ homo est. Propriuz igitur hominis est ꝙ ⁊ conuertibile est intellectuale esse ⁊ intellectuale viuere. Incōueniens igitur ⁊ cōtra nām est: si aliquis non suiipsius vitam eligat propriam: sed eligit alicuius alterius vitam viui. s. tm̄: vel sentientis. s. tm̄: quod ⁊ in primo libro dictum est: sed etiam nunc dicere ꝯgruit quia sepe dicēdum est. Quidam enim sunt vitam pecudum eligentes. Unicuiqz enim propriuz est id quod ſm naturam est optimuz ⁊ vltimum: ⁊ hoc etiam ſm naturā vnicuiqz est delectabilissimuz. Homini ergo optimuz ⁊ delectabilissimum est vita ſm intellectum speculatiua. hec enim maxime est homo. Talis igitur homo felicissimus est pma ⁊ dignissima felicitate. Secūdario autez ⁊ ille felix est qui ſm aliam virtutem que rationis inquisitiue vltimum est: habet perfectas operationes: hec autē virtus moralis est sicut in primo huius scientie libro determinatum est: ſm hanc enim sunt operationes humane. Quecunqz enim adinuicē agimus in cōmutationibus ⁊ necessitatibus ⁊ omnimodis actionibus cōmunitatum iusta sunt: vel fortiora vel temperata. His eniz in passionibus cōioris audacie cōcupiscētie cupiditatis: ⁊ omnibus alijs passionibus operantes ꝯseruamus quod decet vnicuiqz cum quo cōuiuimus. Omnia autem hec humana esse videntur: expressa intātum ꝙ quedam horum ab

Uita speculatiua est homini optimum.

B

ipsa corporis cōplexione accidere videntur. Quidā eniz mansueti: quidam enim fortes: alij autem temperati: non nulli iusti multi ⁊ verecundi ab ipsa corporis videntur esse natura: que omnia ostendunt ꝙ moris virtus circa passiones est ⁊ humana ⁊ his appropriatur. Simil'r aūt ⁊ prudentia que q̄uis intellectualis virtus sit: nō tamen est intellectus virtus ſm scientificū ipsius: sed potius ſm opinatiuū qđ est in ipso. Propter qđ morali virtuti cōiugata est: ⁊ moralis virtus cōiugata est prudentie: sicut in 6° huius scientie libro ostēsum est. Principia enī q̄bus electionē rectificat prudētia omnes ſm morales virtutes accepta sunt. Dictū enim est in precedentibus ꝙ moralis virtus finem ostēdit: principia autē prima finales causas sunt. Omnis enī apparitio finis vt dicit Socra-

Socrates

tes exhibita est qui in modū nature tendendo in ꝓpriū finem demonstrat. Rectum autē quod est in moralibus virtutibus in recta electione cōtendētium ad finē a prudentia est. Et sicut ea que sunt ad finē: ita prudentia coniugata est moralibus: ⁊ morales coniugate sunt prudētie. Hec autē omnia in 6° perfecte ostēsa sunt. Morales aūt virtutes quibus copulata est prudētia omnes circa passiones sunt: passiones aūt compositi sunt. Compositi aūt virtutes humane sūt. Uita ergo que ſm has virtutes est ⁊ felicitas que ſm has virtutes perfecta operatio est humana quedam sunt. Uita autē ⁊ operatio intellectus speculatiui a passionibus ⁊ composito separata est. Nec cōuenit homini vt dicit Hermes trimegistus nisi ſm maximam auersionez intellectus a corpore. Talis igit̄ operatio ⁊ felicitas non humana sed diuina est: tm̄ enim de ista felicitate ſm istius sciētie ꝓprietatē dici potest. Certitudinal'r enim determinare de ipsa maioris ⁊ altioris sciētie est q̄ꝫ sit ista que nūc nobis in ꝓposito est. Dicitur autē ab Epycuris nullo exterioꝝ indigens esse felicitas: ⁊ hoc maxime contemplatiue conuenit felicitati. Uidet̄ enim ista exterioꝝ largitione valde in paruum indigere ⁊ multo minus que ciuilis felicitas. Necessarijs quidem enim sine quibus nō est vite animalis sustētatio ambobus ex equali opus est felici. s. ciuiliter ⁊ felici cōtemplatiue. Ciuis enī magis laboret polyticus labore corporis ⁊ labore alioꝝ quecūqz corporalia sunt: ⁊ ꝓpter hoc maiori indigeat cibo q̄ꝫ felix cōtemplatiue tamē tam paruū est hoc qđ nō facit differētiam de qua sit curandū. Sed si vtreqz referatur ad opationes q̄ꝫ ad indigētiam exterioꝝ magnam habebunt differētiam. Liberali quidem eniz opus est multis pecunijs ad agere liberalia: liberalitate autē non potest carere polytice felix. Similr autē ⁊ iusto opus est pecunijs ad restitutionem ⁊ redditionez siue ex debito reddat siue ex amicabili cōmunicatione. Et si dicas ꝙ voluntas in talibus pro facto computatur. Hoc apud deos esse potest: apud homines autē non est. Uirtutes enim morales in cōmunicatione hominū: ordināt humanā vitam. Uoluntates aūt sine operibus nō sunt manifeste hominibus nec creditur eis apud homines: eo ꝙ multi etiam non iusti simulant se voluntatē habere ad iusta agere. Nec potest distinguere homo inter simulantez ⁊ vere iustum nisi ꝑ omnia opera exteriora. Simil'r aūt ⁊ forti exterioruz opus est: sicut equis ⁊ armis ⁊ apparatu copioso que faciāt ipsuz potentem ⁊ valentem ad opera fortis: si ꝑficere debeat aliquid eorum que sunt ſm veritatem fortis. Eodez modo ⁊ se habet in temperato ꝙ idiget exterioribus que potestatē sibi tribuant vt possit perficere tēperata. Qualiter enim potest esse manifestus proximo cum quo cōuiuit vel iste tēperatus vel alioruz virtuosoꝝ aliquis nisi ſm opera exteriora. Propter qđ querit̄ quid principalius sit in more electio volūtatis interior vel actiōes exteriores. Questionis autem ratio est ꝙ virtus moralis in vtroqz consistit. Cuius questionis solutio est ꝙ perfectum moralis virtutis in istis ambobus cōsistit: ad actiones autē exteriores multis opus est. Et quanto aliqui maiores sunt ſm virtutem polyticam meliores: tanto pluribus indigent: pluribus enim indiget dux q̄ꝫ miles: ⁊ pluribus indiget iudex q̄ꝫ simplex ciuis. Speculanti autē ſm intellectum nullo taliuz opus est ad operationē. Sed etiam si dicere liceat superabundantia exterioꝝ impedimētuz afferre ad speculationem: eo ꝙ ab intētione speculationis reuocat animum. Propter qđ Plato dicit̄ de sinu proiecisse aurum cuz nauigaret Achademia dicens: ꝙ melius erat ꝑdere aurum q̄ꝫ animum. Felix autez ciuiliter ſm ꝙ homo est

Hermes

Felicitas cōtemplatiua nō indiget exterioribus.

Uoluntas non reputatur pro facto.

C

Questio

Responsio

⁊ pluribus

⁊ pluribus conuiuit ⁊ eligit ea agere que ſm virtutē moralem ſunt: opus habebit exterioribus que neceſſaria ſūt ad humaniter cum hominibus conuerſari.

Capitulum 4m. De felicitate perfecta intellectus ſpeculatiui.

A

PErfecta autem felicitas operatio intellectus ſpeculatiui eſt. Que autem ſit ratio perfectionis ex his que nunc dicentur apparebit. Suſpicamur eniꝫ ⁊ hec ſuſpitio ab antiquo ab hominibus tolli non potuit deos beatos ⁊ felices eſſe. Deos autem dicimus intellectus diuinos motores celeſtium: bonitates. ſ. luminibus intellectualibus inferioribus influentes. Si autem felices dicimus cum omnis felicitas in actione quadam ſit: debitūꝫ eſt nobis quaſdam actiones attribuere dijs. Omnis autem actio que per intellectum eſt de tribus vna eſt: aut enim eſt actio virtutis moralis: aut facto artis: aut ſpeculatio intellectus cōtēplatiui pfecti ⁊ adepti: videamus ergo ſi eis poſſint attribui actiones virtutis moralis. Dicemus ne eos iuſtos ab operationibus iuſtitie ciuilis: ſi enim hoc dicamus ridiculi apparebunt ⁊ deriſibiles omnes dij. Tunc enim erūt cōmutantes res ad cōmunitatem pertinentes: vel per proportionem medietatis arithmetice vendendo ⁊ emendo ⁊ mutuando: vel ſm pportionem medietatis geometrice vniuiqꝫ ꝙ dignum eſt tribuendo ⁊ laudibus ⁊ pmijs ⁊ penis: ⁊ erunt reddentes depoſita ⁊ quecunqꝫ alia talia ſm iuſtitiam fiunt obſeruantes. Et ſi propoꝛtio iſta non ſeruetur erunt litigantes ⁊ ad inuicem recurrentes: quēadmodum homines: que omnia ridiculoſa ſunt. Similr ſi attribuimus eis fortitudinis opera: ſequitur ꝙ erunt ſuſtinentes terribilia in bellis ⁊ periclitātes ſe vulneribus ⁊ ictibus ppter bonum ciuile vel rem publicam que eſt inter eos. Adhuc autem ſi attribuimus eis liberalitatis opera in quibus bona fortune dantur. Queramus tunc cui dabunt talia bona. Non enim dabunt orbē quē mouent vel partem orbis: ſed oportet ꝙ dent aliquod numiſma: vel qđ numiſmate menſuratur quo inter ſe vtantur vel aliquod tale qđ ſimile eſt numiſmati: ſed hoc valde ridiculoſuꝫ eſt. Si autem dicimus eſſe in operibus tēperantie tunc non erunt dij: ⁊ queramus quid tunc erunt quod paſſionibus ſubiaceat. Si eniꝫ ita deos laudamus ꝙ dicimus non continentes quidem eſſe: eo ꝙ prauas concupiſcentias non habent: temperatos autem quia naturales habent paſſiones moderatas valde oneroſa ⁊ probroſa laus erit ad hominum paſſiones deos referentes. Sic autem in omnibus apparet tranſeuntibus omnia que virtutum ſunt moralium. Omnia enim talia circa actiones deorum ponere praua ⁊ indigna ſunt dijs. Eodem autem modo etiam eſt de prudentia que ſicut dictum eſt coniugata eſt moralibus virtutibus: ⁊ ſi Plato exemplares virtutes dicat eſſe in dijs: cōſtat ꝙ equiuoce dicentur ad virtutes humanas. Iuſtitia enim exemplaris ſm Platonem fontale principium eſt omnem iuſtitiam profundens. Eodem modo eſt fortitudo exemplaris ⁊ temperantia: ⁊ de talibus hic non loquimur nos: profundemus enim iuſtitiam non opus iuſtitie ciuilis. Cum ergo ſuſpicentur deos viuere. Uiuere autem vt vigilia non ſit niſi in operari de neceſſitate ſequitur deos operari. Oportet enim ꝙ dicantur non dormire: quemadmodum endymyona: hoc eſt clauſus interius intellectus. Accuſatiuus enim grecus eſt endymyona: ⁊ dicitur ab en ꝙ eſt in: ⁊ dymyon quod eſt intellectus: ⁊ endymyona ſunt interius clauſe intelligentie ⁊ ligate. Somnus enim deorum non poteſt eſſe ligamentum ſenſuum: quia ſenſus non habent: erit ergo ligamētum intellectuum ꝙ valde ridiculum eſt dicere in dijs. Si ergo tale agere auferatur a virtute cum omnis virtus moralis actiuum quoddam principiuꝫ ſit: auferatur operatio virtutis moralis ab ipſis. Factio autem artis eſt ⁊ ſi facere attribuitur eis opꝫ ꝙ vt textores vel fabri ſint vel aliquam aliam factionē artis mechanice exerceant: qđ omnino abſurduꝫ eſt. Agere ſic ⁊ facere ablato: de genere operationis nihil relinquitur niſi ſpeculatio. Speculatio igitur ſm intellectuꝫ attribuitur dijs, etiā ppter qđ operatio dei qui perfectione beatitudinis differens eſt a noſtra relinquitur ꝙ ſit ſpeculatiua: ⁊ vlterius accipitur ꝙ ſit inter humanas operationes que diuine operationi cognatiſſima eſt ⁊ ſimillima eſt feliciſſima. Speculatio autem per intellectum adeptuꝫ ſimillima eſt. Hec ergo feliciſſima eſt. Signū autem huius eſt ꝙ omnia animalia reliqua ab homine bruta: eo ꝙ tali operatione perfecte priuata ſunt: nullo modo participant felicitatē. Quis enim epycurus dicat bruta participare felicitatem quādo cōmode ſm naturam viuunt ⁊ voluptuoſe: eo ꝙ Epycurus voluptatē felicitatē dicit eſſe: tamen hec felicitas non eſt niſi p metaphoram dicta. Similr etiam Stoyci veteres vſqꝫ ad Platonē felicia dicebāt bruta quā verno tempore optimis ſm naturā gaudent. Cuius ſignum eſſe dicebant in muſicis: tunc enim tota die cantant, ⁊ cantando pprias perficiunt operationes. Que ſi in triſtitia eſſent pro certo a talibus refugerent. hoc tamē non eſt niſi metaphorice dictuꝫ. Propter qđ ⁊ Plato Stoicorum precipuus in hoc ꝯſentire noluit: ſed poſuit felicitatem eſſe in operatione intellectus. Deorū ergo pfectiſſima eſt felicitas. Dijs enim omnis vita ⁊ tota beata eſt: qꝛ ſpeculatores ſunt ſuiipſorum: ⁊ ſpeculationi nihil interponunt. Hominibus autēꝫ tm̄ felicitatis cōperit quantū ſimilitudo talis ſpeculationis hominibus exiſtit. Aliorum aūt animalium brutorum nulluꝫ felix eſt: eo ꝙ nequaꝙ̄ cōmunicant tali ſpeculationi. Inquantuꝫ enim protendit ⁊ extēdit ſe ſpeculatio in vita. ſ. annue, vel multorum annorum: intāni etiā felicitas participat a vita. Et quibus magis exiſtit ſpeculari limpidius ibi vel dulcius: illis etiaꝫ magis exiſtit felices eſſe: non quidē ſm accidens: vt. ſ. ppter aliqđ aliud felices ſint qđ coaccidit ſpeculationi: ſicut dixerūt ⁊ Epycurus ⁊ Stoicus. Sꝫ felices exiſtit eis eſſe ſm ipſaꝫ ſpeculationem ad nihil aliud relatam. Speculatio eniꝫ ſm ſeipſaꝫ honorabiliſſimorum ⁊ precioſiſſimorum eſt. Stoicus autēꝫ dixit ꝙ ſpeculatio beatitudinis non eſt p ſe: ſed inquantū pducit ad virtutem. Epycurus vero ꝙ inquantum perducit ad cōmoduꝫ ⁊ voluptatem. Nos autē dicimus ꝙ p ſeipſam felicitas eſt ꝙ quidem ⁊ Plato ſolus inter Stoicos dixit. Erit ergo quedā ſpeculatio felicitas. Speculatio enī adepti intellectus ⁊ pfecti optimi felicitas eſt.

Actio intellectualis.

B

Plato

Endymyona quid.

Speculatio eſt eorum operatio.

Epycurus

Stoici

Plato

Epycurus

Plato

Capitulum 5m. Inquantū indiget exterioribus felicitas cōtemplatiua.

A

OPus autem erit huic felicitati ſi perfecta eſſe debeat etiam proſperitati exteriori: eo ꝙ felix homo eſt: ⁊ humanis indiget. Hominis eniꝫ natura non eſt per ſe ſufficiēs ſine exterioribus ad ſpeculari. Oportet enim corpus ſanum eſſe ⁊ cibum competentem ad eſſe: ⁊ oportet exiſtere etiam reliquum famulatum in veſte ⁊ domo ⁊ lectulo ⁊ alijs ſine quibus homo in bono ſtatu non eſt: ⁊ quibus ſi indigeat a ſpecu-

latione retrahitur. Quis autem dicamus ꝙ non contingit aliquem sine exterioribus bonis beatum esse in opere: non tamen propter hoc estimandum est ꝙ multis et magnis et superfluis indigeat homo ad hoc ꝙ futurus sit felix. Per se enim sufficientem esse non est in superabundantia multorum et magnorum: neque iudicium rectum est ꝙ iudicetur felicitas in superabundantia: neque actio propria hominis perficitur ex abundantia exteriorum, quinimo ex talibus potius impeditur. Eos qui non sunt principes terre et maris possibile est ex sufficienti facultate agere bona felicitatis. Si enim moderate habeat exteriora ad necessitatem sufficientia aliquis potestatem et facultatem habet satis agere secundum virtutem: hoc autem est videre manifeste in exemplis. Si enim considerentur differentie hominum inuenitur ꝙ frequenter idiote, siue simplices nullo prediti potentatu, non minus agunt studiosa et felicia quam potentes: sublimibus potentatibus prediti. Quinimo magis agunt: quia frequenter potentes curis eorum que habent pro cura retrahuntur. Sufficiens est igitur tanta existere exteriorum quanta necessitati et bone habitudini sufficiunt. In hanc enim sententiam precipui Stoicorum et Epycureorum concordant.

Solon — Solon enim precipuus, felices enuntiauit esse qui moderate in exterioribus bonis fortune ditati sunt. In hoc proculdubio benedicens. Tales enim nec existimabat sine impedimento esse agentes optima: et sunt viuentes: temperate secundum omnis virtutis moderamen. Contingit enim eos qui moderatam habent possessionem sine impedimento agere que oportet secundum virtutem. Similiter

B

Anaxago. — etiam et Anaxagoras Epycureorum princeps videtur non existimare felicem esse prediuitem neque prepotentem. Dixit enim de se ꝙ non admirabitur si multitudini communi appareat inconueniens. Inconuenientem enim eum dixerunt multi: quia non festinauit ditari et in potentatibus exaltari. Quare autem non admirabitur subinduxit causam dicens: ꝙ multitudo communis non iudicat felicem nisi in his que sunt exteriora et fortune bona. Tales enim alia bona non cognoscunt. Interiora enim bona communis plebs ignorat vilis et indocta existens: cum tamen in interioribus precipue sit felicitas. Opiniones ergo tam Stoicorum quam Epycureorum sapientum rationibus hic a nobis inductis concordare videntur. Opiniones vero tales circa moralia fidem quandam habent. Uerum enim in operabilibus ex vita et operibus iudicatur potius quam ex sermonibus. Uita enim dominans est et non sermo: eo ꝙ omnia moralia de quibus predictum est intendere nos oportet inferendo ea ad vitam et opera: et quando opera concordant sermonibus sermones acceptandi sunt. Quando autem dissonant tunc sunt tanquam sermones inarticulari: qui usque ad auditum quidem suscipiendi sunt: sed dimittendi ut in aera dissoluantur.

¶ Capitulum sextum. Quod speculatiuus felix deo amantissimus est.

Ex omnibus autem inductis patet ꝙ secundum intellectum perfectum operans: et hunc curans et depurans et dispositus optime secundum optimam intellectus virtutem consequenter etiam deo amantissimus videtur esse. Si enim sicut ab antiquo dictum est. A dys quedam fit cura et prouidentia humanorum operum: quemadmodum omnibus semper visum est, rationabiliter sequitur ꝙ dy maxime gaudent optimo: et illud maxime amant: hoc enim cognatissimum est dys. Naturale enim est dys et omnibus maxime cognata magis amare. Jam autem ostensum est ꝙ maxime cognatum est deo intellectus et speculatio per intellectum: ex quo sequitur ꝙ maxime diligant hoc et honorent. Si autem hoc maxime diligunt: tunc etiam maxime honorant: et sic premys maxime amici sunt: et de talibus maxime curant. Maxime ergo beneficiant bene et recte operantes secundum intellectum. Quod autem omnia hec sapienti maxime conueniant: non immanifestum est ex preinductis. Sapiens igitur in opere sapientie speculatiue deo amantissimus est: et ideo cognatissimus. Conueniens est igitur eundem et felicissimum esse. Sapiens igitur maxime felix est.

Sapiens est deo amantissimus.

Questio — ¶ Sunt tamen qui querunt que melior sit felicitas actiua vel contemplatiua: eo ꝙ contemplatiua nulli prodest nisi sibi. Actiua autem multis prodest et multos dirigit et apud multos: econtra autem contemplatiua simillima deo est: et nullam penitudinem habet admixtam. Actiua autem tota humana est nihil ad deos habens similitudinis et multas habet penitudines. Multos enim premiat polyticus quos vellet non premiasse: et multos punit quos vellet non puniuisse. Multas etiam habet curas et sollicitudines tam de euentibus futuris quam de procuratione necessariorum: eo ꝙ maximam fortunam querit in exterioribus bonis. In multis enim necesse est ꝙ fortune se committat polyticus: quorum nihil immiscetur felicitati contemplatiue.

Responsio — Hec autem et multa huiusmodi similia soluenda sunt per id quod dictum est in nono huius scientie libro. ꝙ scilicet actiones nostre quandoque addunt in necessario: quandoque in bono: patet autem cuilibet ea que inducta sunt legenti ꝙ operatio felicitatis contemplatiue multo magis addit in bono. Operatio autem felicitatis actiue addit in necessario. Sic ergo dicit Aristoteles in primo philosophie prime: ꝙ particulares quidem scientie omnes magis sunt necessarie: potior autem quam nulla prima philosophia sit et magis necessaria actiua: sed potior contemplatiua secundum boni et honesti rationem.

¶ Tractatus tertius decimi libri ethicorum: de insufficientia istius operis ad faciendum bonos sine legis positiuo.

¶ Capitulum primum. Quod persuasiuus sermo insufficiens sit cum legis coactione.

Queramus autem post hec utrum de his que de felicitatibus dicta sunt et virtutibus tam moralibus quam intellectualibus. Adhuc autem de his que de amicitia et de his que de delectatione typice a nobis pertractatis sufficienter sit dictum vel non. Si enim sufficienter dictum est: tunc

A

existimandum est propositum finem in hoc libro habere. A principio enim elegimus de his tractare. Si autem non sufficienter dictum est: eo ꝙ in operabilibus finis non est singula speculari et cognoscere: sed magis finis est operari ipsa: et habere principium operatiuum talium. Tunc enim oportet aliam inuenire doctrinam: eo ꝙ de virtute scire quid nihil sufficit: sed oportet habere virtutem: et tentandum est vel virtute in opere, vel aggredi aliquid aliter quam per opera. Unde boni fiamus quemadmodum Socrates virtutes dixit esse dona deorum:

⁊ si verum est quod dicit, oportet tentare acquirere virtutes per supplicationes ⁊ orationes ⁊ sacrificia. Causa autem questionis huius est ꝙ problema ethicum non est de his que propter se scire volumus: sed scire querimus ibi propter operari: ⁊ ideo scire vel parum vel nihil prodest operari autem multum. Ex laudibus autem virtutum ⁊ descriptionibus: non habetur nisi sermo persuasiuus ad virtutem: persuasio autem non est efficax principium ad opus: quia multi peruersi difficile corriguntur. Stultorum enim infinitus numerus est qui persuasiones non attendunt: propter quod sine coactiuo sermone efficax principium ad opus non est persuasio. Siquidem igitur sermones persuasiui a nobis inducti per se hoc est sine aliis sufficientes essent: ad hoc ꝙ facerent studiosos esse qui audiunt eos: tunc multa mercede digni essent illi qui tradunt ⁊ docent tales sermones: ⁊ magnas deberent iuste recipere mercedes secundum

Theogines

ꝙ dicit Theogines poeta. Non enim sufficienter posset remunerari qui hominem posset solo sermone bonum perficere: ⁊ si mundus daretur in remunerationem non satis esset. Nunc autem sermones tales prouocare videntur: ⁊ prouocando non videntur etiam omnes prouocare. Sed quos inueniunt liberas a passionibus animas habentes ⁊ aptitudinem ad morem nobilem: ⁊ qui ex natura amant bonum: sicut illi quos dicimus esse optime indolis. In talibus enim plenitudinem siue completionem vniuersalem boni faciunt ex virtute quam persuadent. Cathachocbymum enim grece completem perfectionem vocant. Sicut aliquis dicitur cathachocbymus sapientia qui plenus est sapientia ⁊ perfectus: ⁊ aliquis cathachocbymus virtute plenus virtute ⁊ perfectus: ita tales bone indolis existentes ex persuasiuo sermone plenitudinem ⁊ perfectionem virtutis accipient. Eo ꝙ tales ex propria voluntate ⁊ electione ad virtutem inclinati sunt: communis autem multitudo talibus sermonibus ad bonitatem prouocari non potest: eo ꝙ tales in passionibus nati ⁊ nutriti ex natura indolis aptitudinem non habent obedire verecundie: que est timor in turpi acto. Non enim verecundantur ad turpia nisi timore penarum: nec recedunt a prauis operibus ⁊ delectationibus propter hoc ꝙ turpes sunt: sed si recedunt a talibus hoc fit propter penas quas timent: vel in flagellis vel membrorum detruncationibus, vel mortibus, vel forte damnis rerum. In passionibus enim viuere propterea consueti delectationes prosequuntur secundum quemlibet habitum vitiorum: per quas delectationes etiam passiones ipse fiunt ⁊ confortantur in eis. Fugiunt etiam tristitias his delectationibus appositas que sunt in absentia talium delectationum. Eius autem quod vere bonum est ⁊ quod vere delectabile est, nullum penitus habent intellectum affectiuum ⁊ practicum: eo ꝙ talis boni ⁊ delectabilis non sunt gustatiui per experimentum. Eos autem qui tales sunt quis vnquam sermo persuasiuus transformaret ad fugam turpium ⁊ perfectionem honestorum bonorum? Que enim ex antiqua consuetudine comprehensa sunt ⁊ radicata: vel non possibile, vel non facile sermone est persuasiuo in oppositum transmutare. Non possibile quidem in obstinatis: non facile autem in aliter consuetis. Et forte satis amabile erit ⁊ acceptandum: si etiam virtutem accipiamus vel accipere valeamus ex omnibus nobis ad nutum existentibus ⁊ paratis per que aliqui epyeykees siue superboni posse fieri videntur. Virtus enim sicut sepe dictum est est

Cathachocbymus quid significat.

B

circa difficile ⁊ bonum: ⁊ ideo per multa oportet studere ad virtutem. Si enim ab antiquis accipiamus ea per que ipsi existimant aliquos fieri bonos maxime a dictis Socratis, tria inuenimus. Dicunt enim ꝙ quidam natura quidem fiunt boni: quibus scilicet tantum a diis datum est ꝙ virtutum habitus ⁊ electiones cum ipsa natura acceperunt. Quidam autem seminaria in natura habentes consuetudine boni fiunt ⁊ perficiuntur. Alii autem his plus habentes de inclinatione ad virtutem sola doctrina persuasiui sermonis adipiscuntur quod volunt. Principium igitur boni quod est natura manifestum est ꝙ non in nostra voluntate consistit: sed inest in generatione per aliquam diuinam causam, vel que deus est, vel circulus celestis natiuitatem informans: ⁊ est in his qui vere beneformati: hoc est bonam fortunam que naturalis potentia est ad bonum ex diis vel periodo natiuitatis acceperunt: ⁊ tales sunt de quibus dixit Hesyodus: ꝙ optimi sunt qui per seipsos boni sunt. Rursum autem boni ꝙ tales in animo accipiunt: quos audiant ⁊ imitentur. Illi enim seminaria boni in seipsis habentes facile doctrinam suscipiunt ⁊ consuetudines imitantur. Qui autem nec per se boni nec in animo: tales ponunt inutiles viri sunt: quos flagellis ⁊ punitionibus oportet cohibere. Sermo enim persuasiuus ⁊ doctrina aliquando non potest in omnibus perficere beatitudinem virtutis: sed oportet ante bonis consuetudinibus ⁊ bonis legibus animam auditoris esse preparatam ⁊ dispositam ad hoc ꝙ bene ⁊ in bonis gaudeat ⁊ bene ⁊ mala odio habeat. Sicut oportet terram preparatam esse aratione ⁊ firmatione ad hoc ꝙ nutriat semen seminatum ipsa ad frugum incrementa: tunc enim semen iactum optime ⁊ vtiliter suscipit: ⁊ tunc etiam anima taliter preparata conuenienter suscipit sermonem persuasiuum. Qui enim secundum passionem viuit, nec auditu recipiet, neque intellectu practico sufficienter intelliget sermonem persuasiuum commonentem se quatenus conuertatur a prauis. Qui autem hoc habet in habitu radicato qualiter possibile esset persuaderi ipsi aliquid de virtute? quia passio non videtur totaliter sermoni persuasiuo obedire: sed potius violentie penarum. Hec autem patent per ea que dicta sunt de incontinente. Qui quamuis interius persuasus sit: tamen turpes prosequitur delectationes. Ad hoc ergo ꝙ aliquis persuaderi possit procuildubio oportet preexistere consuetudinis morem aliqualiter: qui mos proprius sit virtutis: ⁊ qui per se diligat bonum virtutis: ⁊ aspernetur turpe vitiorum. Talis autem mos non est nisi sit optimis legibus ordinatus in tali ciuitate: ⁊ inter tales ciues inter quos iuuenes optime informati sunt ⁊ dispositi. Difficile enim valde est recta sortiri ad virtutem educatione siue nutritione ex iuuene nisi ipse iuuenis ex talibus optimis legibus enutritus ⁊ manuductus sit ad virtutem. Huius autem causa est: quia temperate viuere: ⁊ in his perseuerare multitudini communi non est delectabile: ⁊ maxime iuuenibus qui toti in passionibus bulliunt. Similiter autem est de omni moderamine virtutis. Omnis virtus circa difficile ⁊ bonum est. Propter quod enutritionem ⁊ adinuentione iuuenum oportet ordinatas esse legibus optimis. Si enim hec a iuuentute consuetudinaria facta sint, non erunt tristantia: ⁊ ideo persuasio ad ipsa facile recipietur. Nec hoc dicimus ꝙ talis nutritio ⁊ cura ad sortiendum rectam secundum virtutem sufficiat si iuuenibus fiat: quinimmo

Socrates

Hesyodus

Auditoris animam oportet preparare legibus bonis.

C

Leges semper sunt necessarie.

etiam cum qui factus est vir adinuentiones suas ⁊ assuefactiones referre oportet ⁊ ordinare ad legum obseruationes. Indigebimus ergo legibus etiam circa hec que ad viros pertinent ⁊ non tm̄ ad hec: sed circa omnem vitam vsq3 in senectam ⁊ senium legum indigemus informatione. Multitudo enim cōmunis magis obedit necessitati coactionis q̄3 sermoni persuasiuo: ⁊ magis obedit iacture ⁊ damno quod timet pati in rebus q̄3 amori boni ⁊ honesti qd̄ nec intelligit nec gustauit. Propter qd̄ quidam legispositores inter alios perfectiores existimāt ꝙ oportet sepe aduocare ⁊ prouocare ad virtutem boni gratia: eo ꝙ his qui epyeykees sunt siue boni sicut dispositis optime precedentibus consuetudinibus vtile sit vt facile obedientibus sermonibus persuasiuis: inobedientibus autem ⁊ obstinatis qui vitiata naturali consuetudine degeneres sunt ad bonū: oportet etiam penas ⁊ punitiones apponere. Penas autem dico disciplinales: ⁊ quasi paternas castigatiuas vitiorū. Si autem aliqui insanabiles sunt ⁊ penitus obstinati qui nec flagellis castigantur: illos de ciuitate oportet exterminare: vel ad exilium vel ad supplicium mortis damnare. Cuius dicti ratio est ꝙ epyeykees ⁊ ad bonum viuentes facile sermoni obediunt: praui autem ⁊ carnales delectationes appetentes sermoni non obediunt: ⁊ ideo illos tristitia oportet puniri: quemadmodum subiugalem bouem vel asinum. Propter qd̄ ⁊ dicunt ꝙ talibus tales tristitie inferende sunt que maxime contrariātur delectationibus quas amant.

Incorrigibiles a ciuitatibus sunt proijciendi.

¶ Capl'm 2m. Qualiter legibus quis disponatur ad bonum.

A

SI igitur hec sic se habent quemadmodum dictum est. Oportet eum qui futurus bonus est primum bene nutriri ⁊ assuefieri s'm leges: ⁊ deinde s'm enutritionem viuere in adinuentionibus studiosis: ita ꝙ nunq̄3 agat praua volens ⁊ nolens. Ignorans enim volens agit. Enutritus autem in bonis bonorum ignorantiam habere non potest: hec autem pro certo fiunt ⁊ proueniunt si enutriantur ⁊ viuant s'm quendam intellectum practicum ⁊ legalem: ⁊ viuant s'm rectum ordinem qui fortitudinem violentie habeat ⁊ cogentem ad bonum. Talis autem ordo non est paternus: paterna enim preceptio non habet fortitudinem ⁊ violentiam cogentem. Talis etiam non est aliqua amicabilis ammonitio vel redargutio. Et vniuersaliter loquendo: quecunq3 ammonitio est vnius viri non publice persone: ⁊ que non est sicut rex in ciuitate: vel sicut alia persona publica: vel alicuius alterius talis: sicut est prefectus vel pretor: vel alius rei publice consulens: non habet virtutem coactiuam: nec sufficiens est ad inducendum ad bonum. Lex autem que preceptum est principis coactiuam habet potentiam: eo ꝙ auctoritatem accipiens a principe sermo est edictus ab aliqua prudentia ⁊ intellectu humanorum: ex quo homines ad bonum diriguntur. Nati sunt enim communiter homines odire ⁊ aspernari castigationes: contrariantes motibus suis ab hominibus priuatis in eruditione propositos: q̄uis forte ratione fiat talis castigatio. Obijciunt enim ꝙ ex inuidia factum sit / vel ex odio. Lex autem nulli onerosa est: quia nullum specialiter tangit quando precipit epyeykea siue bona: ⁊ talis quidem ordinatio legū valde necessaria est: q̄uis a multis ⁊ in multis ciuitatibus neglecta sit. In sola

Lex h3 potentiā coactiuā.

enim lacedemoniorum ciuitate ⁊ valde paucis alijs legispositor curam ferre videtur quales enutritiones: ⁊ quales artium ⁊ exercitiorum adinuentiones in ciuitate debeant esse. In pluribus autem ciuitatibus neglectū est de talibus aliquid dicere vel ordinare: ⁊ viuit vnusquisq3 vt vult: ita ꝙ Cyclopes prout scribit Themysthe non ordinem sequuntur puerorum ⁊ vxorum. Pueros enim dimittunt viuere vt volunt ⁊ vxores similiter.

B

¶ Ex omnibus igitur inductis patet ꝙ optimū est cōmunis vite cura recta habeatur: ⁊ qualiter omnes cōmuniter recta possint operari. Tales autē cōmunē curam negligentibus contingit ꝙ vnusquisq3 prout sibi videtur eligit. Hoc autem videtur ad virtutem conferre suis filijs ⁊ suis amicis: ⁊ hoc imperfectum est ad rem publicā ciuitatis. Si ergo aliquis fiat legispositus in ciuitate ex cōmuni ciuium electione ⁊ consensu: ille maxime habet posse ad cōmunem curam reipublice. Sicut patet ex p̄dictis. Manifestum enim est ꝙ cōmunes cure per leges fiunt. Cure autem epyeykees siue bone sunt que sunt per leges studiosas: siue autem ille scripte sint vel non scripte nihil videtur differre ad presens. Edictum enim principis consuetudine seruatum scripte legis habet vigorē: nec ad presens differt siue ille leges sint per quas vnus tm̄ vel plures erudiantur ad rectum: quemadmodum neq3 differt hoc in musica operatiua: neq3 differt in exercitatiua arte: neq3 differt in alijs rudimentis artium mechanicarum. Leges enim cōmunia respiciunt ⁊ non singularia: ⁊ ideo cōmunitati dantur ⁊ non singularibus personis. Quemadmodum enim in ciuitatibus potestatē habent legalia scripta: vel more consuetudinis approbata: sic ⁊ in domibus potestatem habent paterni sermones ⁊ mores paterni consuetudine firmati: ⁊ adhuc magis vigoris habent q̄3 illi qui sunt in ciuitatibus ꝑpter cognationem quā habent domestici ad patrem: ⁊ propter beneficia que recipiunt ab illo. Propter hoc domestici pre diligentes existunt: qui propter nature inclinationem facile obediunt.

Cura bona

Edictū h3 vim legis.

C

¶ Adhuc autem considerandum est ꝙ disciplinę ⁊ eruditiones cōmunium quidem sunt: sed tamē in obseruatione differūt s'm vnumquodq3. Cuius exemplum est in medicinali disciplina. Cuius precepta cōmunium sunt. Sicut autem vniuersal'r quidem ꝙ febricitanti ex putrido humore confert abstinētia ⁊ quies. Si aūt s'm vnūquodq3 accipiatur singulariter forte aliquis inuenitur cui non competet. Simil'r est videre in arte pugillatoria que precepta cōmunia dat: ⁊ tamen s'm vnūquodq3 non omnibus eandem in singulari circomponit pugnam. Est ergo vtrunq3 necessarium ꝙ ⁊ commune sciat: ⁊ singulariter adaptet s'm vniuscuiusq3 proprietatem. Si enim cura facta sit s'm vniuscuiusq3 proprietatem certius ⁊ rectius agere videbitur. Magis enim hoc modo conueniente sibi potitur vnusquisq3. Sed optime curabit medicus s'm ꝙ medicus: ⁊ optime operabitur exercitatiuus s'm ꝙ exercitans: ⁊ omnis alius artifex practicus si vniuersale sit sciens. verbi gratia. Si sciat quoniam hoc omnibus vel talibus congruit: sicut si scamonea vniuersaliter choleram purgat. Scientie enim omnes ⁊ dicuntur ⁊ sunt communis esse principij: ⁊ hoc non solum sciat: sed ⁊ circa hoc experimentum aduertat hoc quod est vnius alicuius in singulari proprium: tunc enim ⁊ rationem habebit ⁊ opus: ⁊ forte nihil prohibet aliquando aliquem bene curare ⁊ ratione aliquam infirmitatem ꝑpter experiētiam: q̄uis non scit communia artis principia. Consideratur enim

Curatrus d3 duo dic.

diligenter accidentia in vnoquoqꝫ: ⁊ ex his ꝓcedit opus quemadmodum quidam suipsorũ optimi esse medici videntur: cum tamen nulli alteri sufficere possint ad curationem vel consiliũ: hoc autẽ contingit: quia suipsoꝝ nouerunt accidentia ⁊ artem cõmunis principij non habent: ⁊ q̃uis illi sine arte curent: aliquando tamen nõ ꝓpter hoc vnus eundem videtur esse ad notitiam vniuersalis: nec minus cognoscendum est hic qualiter hoc contingat. Si aliquis artifex etiaꝫ speculatiuus fieri debeat ⁊ sui operis sciens rõnem. Dictũ est enim sepius quoniã scientie circa cõmunia principia sunt: ⁊ propter hoc tentandum est ꝙ aliquis ꝑ cognitionem legum legis positiuus fiat: q̃uis non velit nec intendat per curã officij meliores facere ciues/siue multos siue paucos. Non eni tm̃ polytico qui gubernat ⁊ curam habet ciuium ad legis positam studendum est: sed etiam simplici vnicuiqꝫ ciui si supponamus ꝙ ꝑ leges boni fiamus. Non eni cuiuscũqꝫ est discernere quam legem ꝓpositam bene disponi contingit: sed siquidem hoc alicuius est illius est qui sciẽtiaꝫ habet positionis legis. Quemadmodũ in medicinali vel equestri vel reliquis artibus: quarũ est aliqua cura vel prouidentia de rebus ad se pertinentibus nõ est iudicare de rebus illis cuiuscunqꝫ: sed eius qui habet artem ⁊ scientiam.

¶ Capitulũ 3m. De scientia legis positiua tradenda est eo ꝙ ab alijs est neglecta.

Igitur post omnia que de virtutibus dicta sunt intendendum est vnde siue a quibus principijs polyticarũ: vel qualiter aliquis legis positiuus fiat. Queramus autẽ vtrum hoc cõtingere possit quemadmodũ in alijs artibus a polytica differentibus. Legis positiua enim particula quedam videtur esse polytice: vel si forte non est simile in polytica ⁊ reliquis sciẽtijs ⁊ potentijs. Sciẽtias autem dicimus habitus intellectiuos stantes ad vnum. Potẽtias autẽ habitus intellectuales trementes inter ꝯtradictoria vel contraria: quẽadmodum iam dudũ in primo huius sciẽtie libro determinatũ est. Hanc autẽ questionẽ fieri oportet: ideo quia in alijs artibus a polytica ⁊ legis positiua idem videtur qui potentias ipsas vel scientias tradunt per doctrinam ⁊ operantur ab ipsis ⁊ opera exhibẽt: ⁊ talia ꝑficere possunt: puta medici qui principia curationum tradunt ⁊ sanitates perficere possunt. Et scriptores siue pictores qui principia scribendi vel pingendi ex arte tradũt ⁊ scripturas bene ⁊ imagines perficere possunt. Polytica autem repromittunt quidam sophistice dicere: cum tamen nullus eorũ per doctrinam suam aliquid polyticoꝝ possit agere. Et ecõtra cõuersantes ciuiliter in operibus qui potentia quadam facultatis ad opera agere videbantur polytica: ⁊ hec faciunt magis experientia q̃ mente siue intellectu principiorũ non repromittunt hec docere: q̃uis possint hoc agere. Tales enim sophiste neqꝫ scribentes neqꝫ dicentes inueniũt de talibus. Cuius melius erat eis de talibus scribere q̃ colligere in vnũ sermones iudicatiuos vel cõcionatiuos. Adhuc autẽ illi ꝑ tales sermones collectos nullos faciunt polyticos: nec etiaꝫ ꝓprios filios vel aliquos alios amicorũ suoꝝ: cum tamẽ rationabile esset ꝙ talibus facerẽt: si ex sua facultate facere possent. Nunq̃ eniꝫ melius aliquid possint ciuitatibus relinquere: neqꝫ sibiipsis vnq̃ aliquid melius eligere: neqꝫ suis amicissimis aliquid melius acquirere q̃ esset talis potẽtia per quaꝫ perfecte legis positi efficerent. Legis enim positiuus est que recta sunt ⁊ legalia cognoscẽs ⁊ potens implere in opere. Et q̃uis hoc dicamus nõ tamẽ paruũ videt̃ experientia cõferre: imo multum. Si enim nihil cõferret profecto polytica per polyticã cõsuetudinẽ non efficerent̃ magis polytici: ꝓpter qđ etiam desiderãtibus scire de polyticis experiẽtia videt̃ opus esse. Sophistas autẽ hic vocamus non qui decipiunt locis sophisticis: sꝫ ab imitatione sophistaꝝ copiose ab apparente sapiẽtia qui seipsos vocant polyticos cum nesciant que sit ars polytica aut legis positiua: ⁊ repromittũt docere polytica: cum artis ⁊ virtutis polytice penitus sint expertes: quales autem sunt qui iudicata ab imperatoribus ⁊ pretoribus colligunt: ⁊ ex his ciuilia se docere presumũt. Simile aliquid facientes his qui sutoria se docere promittunt: demonstratis multis formis calcioꝝ ⁊ nullius principia per rõnem noscentes. Oportet enim sutoriam cognoscere coria ⁊ corioꝝ incisiones ⁊ vnctiones ⁊ multa alia que non sunt de formis calciorũ. Hi quoqꝫ qui ꝓmittunt ea que sophistaꝝ sunt valde longe vident̃ esse a docere posse. Docens enim adiungit causaꝫ que doctrine sue est principiũ. Isti autẽ vniuersal'r neqꝫ sciunt q̃le qđ legis positiue: neqꝫ circa qualia est. Sꝫ potius iudicata multa colligunt: ⁊ soli iudicatiue potẽtie intẽdentes se dirigere putant omnia polytica negocia: neqꝫ quid sit polytica sciẽtes: nec quot sint genera polyteyaꝝ/vel genera vel spẽs vel diẽ: vt quis finis: neqꝫ que electio ad finẽ cõtingentium: que si scirent pro certo non ponerent polyticaꝫ esse eandem sciẽtiam cum rhetorica: neqꝫ dicerent polyticã rhetorica esse deteriorem: eo ꝙ dicebant polyticam rhetorice esse subalternatam. Hec enim dicta fuerunt cõmuniter omniũ antiquoꝝ iudicata colligentiũ: sicut factũ est in Instituta ⁊ Pandecta ⁊ oĩbus libris q legales vocantur. Omnes enim isti ꝓpter hoc ꝙ rhetor diuidit genera causaꝝ ꝑ demõstratiuũ ⁊ deliberatiuũ: sicut pars polytice que dicit̃ iudicatiua polyticam dicebãt esse sub rhetorica: nõ intelligẽtes ꝙ genera causaꝝ assumit sicut ea in quibus frequentius ⁊ vtilius est dicendi phĩa: ⁊ nõ sit subiecta ꝓpria. Iudicatiua autẽ que pars polytice est hoc vt subiecta ꝓpria determinat. Adhuc autẽ si polyticoꝝ perfectam haberẽt sciẽtiam ex his que colligerunt non existimarent facile esse leges ponere: siue legispositiuam scientiam acquirere. Dicunt enim ꝙ legispositiua acquiritur ꝯgreganti leges approbatas per scientiaꝝ principum. Dicunt eniꝫ ꝙ legispositiua est eligere leges optimas auctoritate principum sancitas. Hec enim non est idem cum legis positiua: quemadmodum idem non est ꝙ aliquis electiuus sit intellectuum vel conceptionũ principum cum eo qui potest iudicare recte ſm singula ꝙ quidem maximũ est: eo ꝙ maximum incursum ad discretiones causarũ/⁊ ꝙ multi non possunt qui multos cõceptus legum cõgregauerunt. Queadmodum in his que sunt ſm musicam operationeꝫ experti: quidem circa singula recta iudicant opa musice ⁊ intelligunt optime que oportet esse circa ea ꝑ que vel qual'r perficiuntur musica: ⁊ qualia quilibet concordant. In expertis autem artem tamen vniuersalium habentibus satis amabile est: ⁊ sufficit non latere eos vtrum bene vel male fiat opus. Quemadmodum in arte scribendi artem habenti vtrũ bona vel mala scriptura sit: q̃uis nesciant per que particularia hoc vel illud dirigatur ad rectum. Leges enim polyticis operibus assimilãtur: eo ꝙ forma legis cõmunis ad particulare refertur. His autem ⁊ legislator assimilatur qui totum mentis conceptum refert ad opera. De autem fiat legis positiuus ⁊ nõ aliter: ex hoc apparet ꝙ in alijs scientijs operatiuis non aliter possunt esse per-

Experientia multũ ꝯfert.

Sophista quis dicatur.

Polytica nõ est eadem cũ rhetorica.

Leges assimilantur operibus polyticis

A B C

fecti. Medicatiui enim perfecti fieri non possunt cõscriptionibus principioꝝ medicabilium: quis tales conscriptiones habentes temptent ⁊ laborent dicere non solum modos curationum: sed etiam qualiter sanentur ⁊ qualiter singuli curentur: ⁊ qualiter diuiduntur habitus egritudinum. Hec autem in vniuersali sic scire expertis quidẽ valde vtilia essent: nescientibus autem per experientiaꝫ ea que in vniuersali didicerunt inutilia sunt ad curationem. Sic igitur forte legum ⁊ polytearuꝫ congregationes ⁊ cõscriptiones valde quidem vtilia erunt his qui per experientiam possunt speculari ⁊ iudicare que bene habẽt in singulis ⁊ que cõtraria ⁊ qualia quelibet congruũt ſm singula. His autem qui sine habitu artis per solam experientiam talia pertranseunt non ꝯtingit bene medicare: nisi forte ſm aliquem casum singularem in quo experti sunt ⁊ non vniuersaliter. Rationes enim operis sui non nouerũt. Et adhuc ipsa singularia. s. diiudicanda ex arte que dicitur legis positiua forte fiẽt intelligibiliores. Utilinum ergo est tradere artem legis positiuam. Relinquentibus igitur omnibus prioribus phis: ⁊ non perscrutantibus id quod de legis positione est perscrutandum: oportet tamen eos intendere quia hoc est melius ad doctrinam vt in totum perficiat̃ philosophia que circa humana est. Oportet totaliter intendere de polyteya: ⁊ non tm̃ de parte que iudicatiua vel cõcionatiua est. Hoc aũt intendentes primo pertransire tentabimus quecũqꝫ ſm aliquaꝫ partem bene a progenitoribus nostris dicta sũt. Deinde speculari oportet omnia quecumqꝫ ex congregatis polytijs ſm genera vrbanitatum saluant vel corrumpunt ciuitates: ⁊ qualia saluant vel corrumpunt singularum polytiaruꝫ: ⁊ ꝑpter quas causas quedam autem cõtrario modo se habent. Considerantes enim his diligenter magis ⁊ subtilius: cõspiciemus etiaꝫ qualis polytia optima sit: ⁊ qualiter vnaquequꝫ ordinari debeat: ⁊ quibus legibus ⁊ quibus ꝯsuetudinibus sit vtendum. Ad hoc igit̃ facientes principium dicamus incipientes.

Sciẽtia vniuersalibus sine experiẽtia est inutilis.

Utile est tradere arteꝫ legis positiuaꝫ

¶ Explicit liber cõmentarioꝝ venerabilis domini Alberti Magni in Ethicaꝫ Aristotelis per fratrem Joannem Romberch Kyrspensem de ꝯuentu Coloniensi multis laboribus ⁊ diligentia quantum vires suppetebant correctus ⁊ emendatus. ¶ Arte autẽ ⁊ impẽsis heredum quondã nobilis viri domini Octauiani Scoti ciuis ac patritij Modoetiensis ac sociorum. Venetijs impressus Anno post incarnatã sobolem diuinã vigesimo quinquies centesimo supra millenum. Die ꝟo vltima Augusti.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F. Jo. Romberch Corrector ad lectorẽ.

¶ Habes cãdidissime lector hinc opus clarissimum ex multis tenebraꝝ latebris nunc primitus erutum: ex obscurissimo exẽplari multis laboribus in lucem editũ: ex incorrectissimo quãtũ vires nostre diuinari poterãt (nullo Apollinis potite oraculo) correctissimũ. Si que tamen vel nostra insufficiẽtia vel calcographorũ incuria vel erratu mende intercurrerunt: has pietati innixus ad polytiores Archytypos castigato Deo optimo atqꝫ Alberto gratias agens. Et pro frugibus si quas a nobis percepisti: apud fontẽ claritatis eterne lumen intelligẽtie nobis expostula.

Registrum

a b c d e f g h i k l m n o p.

o p. Terni: Ceteri alij quaterni.

4-13. E. 12